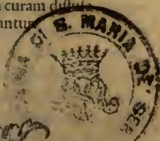
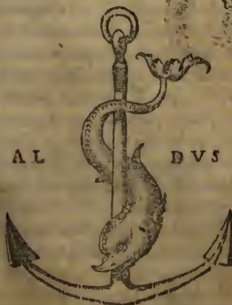

BARTHOLOMAEI FVMI VILAVRENSIS PLACENTINI ORDINIS PRAEDI. AC HAERETICAE PRAVITATIS INQVISITORIS SVMMA: quæ AVREA ARMILIA inſcribitur,

CONTINENS BREVITER, ET ſtrictim quæcunque in iure Canonico, & apud Theologos circa animarum curam diffuſe diſperſimque tractantur.

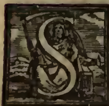

VENETIIS, M. D. LIIII.

REVERENDISSIMO D. D. CATELANO TRIVVLTIO, EPISCOPO PLACENTINO, COMITIQVE, FRATER

Bartholamæus Fumus, Vilaureñ. Placentinus, ordinis Prędic. ac hæreticæ prauitatis Inquisitor. S. P. D.

VMMVS Ille rerum omnium artifex Deus optimus, Reuerendissime Archimandrita noster, antequam ullas conderet creaturas, in seipso sufficiens, omnem perfectionis plenitudinem, omnem excellentiæ gradum, oēm denique entitatis (ut ita loquar) modū, perfectissimè complectebatur. Verum quoniam (diuo attestante Dionysio) boni natura hæc est, ut sese alijs communicet, mundum hunc multifarias rerum species continentem, in quibus ipse orbis artifex multis modis suam ostenderet maiestatem, plasmare decreuit. Vnde supermondanos primum illos spiritus, tribus Hierarchijs partitos, nouem pariter ordinibus discretos protulit, in quibus inexhaustæ bonitatis specimen depinxit, seq; ab eisdem per intellectilem cognitionem participandum exhibuit. Dehinc tornatiles cœlorum globos, radiosum solis iubar, pallentem lunam, fulgentia astra, mirabili composuit harmonia, quæ omnia proprijs motibus perpetua lege, congruenter aptauit. Quatuor postmodum finxit elementa, ignem, uidelicet, aera, pontum, et aridam, in quibus animantia quæque, præcipuè hominem ad ipsius Dei optimi imaginem formatum, collocauit. At ne miseri mortales improba urgerentur fame, deperirentq;, lubri-

cos undis pisces, dulcia arboribus poma, uirentia campis gramina producere mandauit. sicq; factum est, ut mundus iste ita examussim, & perpulchrè compactus fuerit, ut melius, rectiusq; fieri nequiuerit, quandoquidem superuacaneum, uel ociosum nihil sit reperiri, neque necessarium quicquam in eo deesse contingat. Vnde fit, ut creaturæ omnes, & quæ præsertim ratione uigent, authorem suum toto uirtutis conamine studeant imitari: ita siquidem ut gratiam, & bonitatem, quam à Deo optimo gratis acceperunt, gratis impartiantur, ne cùm in extremo uitæ termino ante tremendum Dei tribunal steterint: ut quid pecuniam meam in sudario repositam seruasti, audire cogantur. Igitur iuxta uirium mearum mensuram aliquid commodi alijs afferre cupiens, laborem hunc haud paruum, humeris meis certè imparem, animarum me ardore stimulante, lubenter assumpsi. Conspiciens itaque in enucleandis conscientiæ casibus summarum lata uolumina, perplexas materias, opinionum uarias sententias, multiplices distinctiones, infinitas doctorum citationes, & prolixam disputationum seriem, legentium animos ad nauseam prouocare, quam pluresue sacerdotes disputationibus non assuetos, à ueritate ieiunos relinquere, lassasq; eorum mentes confundere, librum hunc, quem Armillam Auream appellare dignum duxi, summo studio, nec minori labore, ædere curaui. Armillas in manibus mulieres hebrææ, ut in Ezechiele legere est, Sabini uerò in læuo brachio portare solebant, sic sacerdotes, opus hoc in manibus per operis exercitium habere studeant. Hic profectò canones, & mensuras, quibus salubres animabus præparent medicinas breui calle inuenire poterunt. Prolixum uolumen nequaquam connexui, neque adeò breue, aut muti-

lum, ut opportuna ad animæ ſalutem omiſſerim remedia, ſed compendioſius truncatis, qui ad rem non faciebant apicibus reiectis etiam multarum legum citationibus, ac uariis doctorum opinionibus omiſſis, aliquibus tamen de ſacrorum canonum capitibus, theologicis necnon, & phyſicis rationibus breuiter collectis, nudam, digeſtamq; ueritatem in ianuis patenter expoſui, ut qui huic operi incumbere uoluerint, ueritate citius reperta, animoſius proſequantur. Sufficiat enim ſacris ſacerdotibus animarum curam gerentibus ſincæram inueniſſe ueritatem, qua reperta, pœnitentem corrigere, inſtruere, & indicare ualeant. Si qui autem ingenio præſtantiores, hæc altius repetere uoluerint, citatos in hoc uolumine doctores uideant, legantq;. Sat itaque mihi ſit animæ negotium fideliter pertractaſſe, & imbecillioribus ueluti edentulis pueris, digeſtum cibum ſubminiſtraſſe. Hos igitur Reuerendiſſime antiſtes labores meos, quos multo ſudore in hoc opere collocaui, ipſumq; opus, humaniſſimæ amplitudini tuæ offero, dico, confero, humili ſupplicatione te uti patrem obſecrans, ut lætis ſuperciliis, & ſerena fronte uolumen hoc, (& ſi tam dignum haud mereatur habere patronum) ſuſcipias, amplectaris, nec deſpicias, ut ſub tanti præſulis fœlici auſpicio, in lucem prodire audeat. Ne quæſo optime præſul, filii tui munus, (& ſi exiguum) reiicias, quandoquidem recta mente, æquoq; animo offertur. Iampridem ſolertiſſime animarum paſtor, Philotheam, laborum meorum ueluti primitias Reuerendiſſimæ, D. tuæ obtuleram, quæ immortalis animi dignitatem continebat, nunc uero ipſius (ſi forſan ægrotauerit,) ſalubrem medellam, & opportuna exhibeo remedia, quæ te præcipuè decent, cum ob uitæ tuæ

probitatem, & morum honestatem, necnon ingenii praestantiam, ad Placentini gregis curam, domino donante, electus fuerit, teq; ad maiora ascensurum annuente rerum authore speremus. Vade urbis nostrae pater, & splendor.

Ad Lectorem Author.

Hyblaeos desert lustrando dulcia campos
Mella apis, in parua collocat inde domo.
Tantillumq; animal passim formica per agros
Facta memor brumae paruula grana legit.
Congerit & somno indulgens corylosq;, nucesq;
Glis, ne forte cadat deficiente cibo.
Sic ego multa legens sapientum scripta priorum,
Pluribus electis, hoc opus inde tuli.
Abieci resecanda procul: magnumq; uolumen
Exiguo imposui uase, fauente Deo.
Hic poterit quicunque leget medicamina uitae.
Et morbos pariter tempore scire breui.
Hic mentis lampas nebulosis eruta cellis
Emicat, in foribus lumina clara patent.
His quibus à domino pecudum commissa suarum
Cura est, huic studeant, inuigilentq; animo.
Vt laqueos uitare queant, ac ducere caecos,
Et tutum discant quo grandiatur iter.
Vos rogo Lectores humili modo parcite carthae,
Ad dominum pro me fundite deinde preces.
Gloria sit summo pro tantis tota parenti
Muneribus, matri perpetuumq; decus.

INDEX OMNIVM TITVLORVM, qui in hoc uolumine continentur.

A

Abbas	fol. i.
Abbatissa	2
Aborsus	2
Absens	3
Abrogatio	3
Absolutio	3
Abstinentia	12
Acceptio personarum	12
Accidia	13
Accolitus	13
Actio	14
Accusatio	14
Adiuratio	17
Administratio	18
Adoptio	18
Admonitio	18
Adoratio	19
Adulatio	20
Adulterium	21
Aduocatus	22
Affinitas	24
Agresta	24
Alchimia	24
Alienatio	25
Alimentum	28
Altare	29
Ambitio	31
Angaria	31
Appellatio	31
Apostasia	32
Aqua	34
Arbiter	34
Archidiaconus	36
Archiepiscopus	37
Archipresbyter	37
Argumentatio	38
Arra	38
Arreptitij	38
Arrogantia	38
Arrogatio	39
Ars	39
Assassinus	40
Astrologia	40
Astutia	40
Auaritia	41
Audacia	41
Augurium	41
Austeritas	42

B

Balista	42
Balneum	42
Bannum	42
Baptismus	42
Bellum	49
Benedicere	53
Benefacere	53
Beneficium	53
Bestialitas	62
Bigamia	62
Blasphemia	62
Bulla	64

C

Calix	64
Calumnia	65
Campsor	65
Canonicus	66
Canonica portio	67
Canonizatio	70

✠ 4

Cantus 70
Capitulum 71
Carcer 71
Charitas 72
Casus 73
Casus fortuitus 74
Cathedra 75
Cæcitas 75
Cedere 75
Celatio 76
Censura 76
Census 76
Chorea 76
Cimiterium 77
Circunstantia 77
Citatio 79
Ciuitas 80
Clauis 80
Clericus 81
Coactio 85
Cogitatio 85
Collusio 86
Columbarium 86
Commenda 87
Commissio 87
Commodatum 88
Compensatio 89
Compositio 89
Compromissio 89
Communio 89
Concessio 92
Concilium 93
Concubina 94
Concubinatus 94
Concussio 94
Confessio iudicialis 94
Confessio sacramentalis 98
Confessor 101
Cõfirmatio sacramẽtalis. 103
Confirmatio electi 103
Confraternitas 103
Coniuratio 104
Conscientia 104
Consecratio prælatorum. 104
Consacratio, ecclesiæ 104
Consensus 106
Conseruator 106
Consilium 107
Constitutio 107
Consuetudo 108
Contemptus 110
Contendere 111
Contritio 111
Contumacia 111
Contumelia 112
Correctio 112
Corpora sanctorum 114
Corporalia 114
Corpore uitiatus 114
Credere 115
Crapula 115
Crisma 115
Credulitas 115
Curiositas 115
Custos 116

D

DAmnum 117
Debitum coniugale 117
Decimæ 119
Defensio 120
Degradatio 121
Delectatio morosa 121
Delegare 122
Demoniacus 123
Denuntiatio 123
Depositum 124

Derisio 125
Desperatio 125
Detractio 125
Diaconus 126
Dignitas 127
Dilapidator 127
Discordia 128
Disputatio 128
Dispensatio 128
Diuinatio 132
Diuortium 132
Doctor 135
Dolus 135
Domicilium 135
Dominica dies 136
Dominium 136
Donatio 138
Dos 142
Dubitatio 145
Duellum 145
Dulia 146

E

EBrietas 146
Ecclesia 147
Aedificatio 148
Electio 149
Elemosina 153
Emancipatio 155
Emphiteosis 155
Emptio 157
Emunitas 161
Enormitas 164
Episcopus 164
Aequitas 167
Error 167
Erubescentia 167
Aetas 167
Euagatio mentis 168
Euangelium 168
Eucharistia 168
Euictio 170
Excommunicatio 179
Excusatio 207
Executor 207
Exemptio 209
Exequiæ 211
Exhæreditatio 212
Expensæ 212
Expositio 213
Expositi 213
Extimatio 214

F

FActum 214
Falsarius 215
Fama 215
Familia 216
Familiaritas 217
Fautor 217
Fœmina 217
Festum, uel feriæ 218
Feudum 221
Fictio 221
Fideiussor 221
Fides 222
Filius 223
Fornicatio 225
Forus 226
Fraus 226
Frigidus 226
Fructus 226
Fugere 226
Funeralia 227
Furiosus 227

Furtum 227

G

GAbella 229
Generalis clausula 230
Gloria 231
Gratia 231
Gula 232

H

HAbitus 232
Hastiludium 233
Hæres, uel hæreditas 233
Heremita 235
Hæresis 236
Hermophroditus 238
Hipocrysis 238
Hystrio 238
Homicidium 238
Homo 240
Honor 240
Horæ canonicæ 240
Hospitale 244

I

IActantia 244
Idolatria 244
Ieiunium 244
Ignorantia 247
Illegitimi 248
Imago 248
Immunditia 249
Immunitas 249
Impedimentum 249
Inanis gloria 249
Impietas 249
Impubes 249
Impudicitia 249
Incantatio 250
Incendiarij 251
Incerta 251
Incæstus 251
Inconsideratio 252
Inconstantia 252
Incontinentia 252
Inditium 252
Indignatio 253
Indulgentia 253
Infamia 259
Infernus 260
Infidelitas 260
Infirmitas 262
Ingratitudo 262
Inhumanitas 263
Iniuria 263
Iniustitia 264
Inobedientia 264
Inquietudo 264
Inquisitor 267
Inquisitio 269
Insensibilitas 271
In stirpes 271
Intentio 271
Interdictum 271
Interesse 283
Interpretatio 284
Intestatus 284
Intrusus 284
Interrogatio 284
Intimiditas 287
Inuenta 287
Inuentarium 288
Inuidia 288
Inuocatio 28

Ira 289
Ironia 289
Irregularitas 289
Iudæizare 300
Iudex 303
Iudicium 308
Iurare 309
Ius 314
Iuspatronatus 314

L

LAicus 316
Laruæ 317
Lenocinium 317
Legatum 317
Legatus 324
Legitimus 325
Lepra 326
Lex 326
Libellus 329
Literæ 329
Litigium 330
Liuellum 330
Locatio 330
Ludus 333
Luxuria 334

M

MAgister 335
Maledictio 336
Maleficium 336
Malitia 336
Mandatum 336
Manifestum
Martyrium
Matrimonium
Medicus 350
Mendacium 351
Mercantia 352
Meretrix 352
Miles 352
Minor 352
Minari 352
Missa 353
Miserabilis persona 358
Moderamen 358
Mollicies 359
Monachus 359
Monasterium 360
Moneta 381
Monopolium 381
Mora 381
Mortuus 381
Mortuaria 381
Mulier 382
Murmuratio 382
Mutilare 382
Mutuum 382

N

NAufragium 383
Necromantia 383
Negligentia 383
Negotiatio 383
Næmesis 384
Nominatim 384
Notarius 384
Notorium 384
Nouitius 384
Nuptiæ 387

O

OBedientia 388
Oblatio 357
Oblatus 358
Obligatio 358
Obstinatio 359
Ocium 359
Odium 359
Officium 359
Oleum 360
Opinio 360

Oratio	36i	Præcipitatio	38:
Ordo	36i	Precium	381
Organum	364	Prædicare	382
Ornatus	364	Prælatus	384
Osculum	365	Præscriptio	385
P		Præsumptio	386
PActum	365	Præuaricatio	387
Pallæ	366	Primi motus	387
Pallium	366	Priuilegium	387
Papa	366	Probatio	389
Paraphernum	367	Procurator	390
Parentes	367	Proditio	390
Patria potestas	368	Prodigalitas	39i
Peccatum	368	Professio	391
Peculium	369	Prosoneta	39i
Pecunia	372	Prudentia	39i
Pedagium	373	Purgatio canonica	39i
Pœna	373	Purgatorium	392
Pœnitentia	374	Purgatio post per.	393
Percussio	375	Pusillanimitas	393
Peregrinus	375	Q	
Perfidia	376	QVæstuarij	393
Periculum	376	R	
Periurium	376	RAncor	393
Promissio	377	Rapina	393
Permutatio	377	Ratiocinium	394
Pertinax	378	Ratihabitio	394
Pietas	378	Reconciliatio	395
Pignus	378	Recompensatio	395
Pigritia	379	Recusatio	395
Pirata	379	Religio	395
Piscatio	379	Religiosus locus	39i
Placere	379	Reliquiæ	39i
Pollutio	379	Renuntiatio	392
Populus	380	Represaliæ	393
Postulatio	380	Rescriptum	393
Præbenda	380	Residentia	393
Precarium	380	Restitutio	394
Præceptum	38i	Rixa	404

S

Sacerdos 404
Sacramenta 405
Sacrilegium 405
Sagittarij 406
Sarraceni 406
Satisfactio 406
Scandalum 407
Scientia 408
Scisma 409
Scrupulosus 409
Scurilitas 410
Secretum 410
Seditio 410
Sententia 411
Sepultura 411
Seruus 414
Simonia 415
Simulatio 423
Societas 428
Sodomia 428
Solicitudo 428
Solutio 428
Somnium 428
Sors 428
Sortilegium 429
Spectaculum 429
Sponsalia 430
Statutum 433
Strigiæ 433
Stuprum 433
Suffragia 433
Subdiaconus 434
Sublannatio 434
Substitutio 434
Superbia 434
Superstitio 435
Suspensio 436
Suspitio 439
Susuratio 439

T

Tabellio 439
Tactus 440
Talia 440
Temeritas 440
Tentatio 441
Testamentum 441
Testis 444
Timor 446
Tyrannus 447
Torniamentum 447
Tortura 447
Transactio 448
Tutella 448

V

Vagatio 448
Vanagloria 449
Vasa sacra 449
Vectigal 449
Venatio 449
Venditio 449
Verberatio 449
Vestis 450
Vicarius 450
Vindicatio 451
Vinum 451
Virginitas 451
Virginum consecratio 452
Visitatio 452
Vnctio extrema 453
Visio 454
Voluntas 454
Votum 454
Vsucaptio 459
Vsura 459
Vsufructus 467
Vxor 468

CONSTANTII LANDI COMITIS, & Iurisconsulti Placenitni. Ad Reuerendum, ac religiosissimum Dominicanum Virum Bartholamæum Fumum Vilaurensem.

QVi bonos est Vates: & qui bona carmina condit,
Illum suspiciunt Musæ: miratur Apollo.
Huic clari et Reges cædunt: Regumq; Triumphi,
Cædit & ipse Tagi, Pactoliq; aurifer amnis.
Ast ille æterno diuum dignatur honore.
Qui populis dat iura, uiamq; ostendit Olympi,
Qui & legum præcepta docent: nodosq; resoluit
Iuris & innumeras ambages ducit in arctum,
Hunc admirantur Populi iuuenesq;: senesq;.
Hos Deus arcitenens cunctos tibi præstat honores,
Dominica relligio necnon te propter eundem
Exultat, meritosq; parat tibi sancta Triumphos,
Bartholomæe sacros inter uenerande Poetas.
Qui modicis chartis quæcunque uolumine magno
A sanctis patribus fuerant conscripta, notasti.
Ergo tuam præsens & postera Per legat ætas
summam, cui cædant Azonis scripta diserti,
Necnon Angelicæ summæ, te carpere quisquam
Inuidus haud ausit, rabidaue lacessere lingua.
Cum tua cœlestes sanctissima facta probarint,
Et tua iam cœlo gratissima fama uagetur,
Viue igitur Fœlix cunctos celebrande per annos.

DEO Optimo maximo concedente, huic nostro operi, assiduisque laboribus, terminum tādem imposuimus. Ob uarias quippe, quæ nobis occurrere occupationes, inceptam protraximus prouinciam, longum, dubiumque, breui, ac fragili nauicula sulcauimus mare: nunc uero dextra aspirāte aura applicuimus, portumque tenemus. In his omnibus, summæ, & indiuiduę trinitati, beatissimę uirgini Mariæ, & diuo Dominico, patre, ac tutellatore nostro, grates persoluimus infinitas. Expleta est denique summa hæc, in qua nimia breuitate usi sumus, multa omittentes, quæ citare potuissemus. Opiniones uariæ a nobis relictę sunt, tum quia proposito nostro parum deseruiebāt, tum ne lucubrationes nostrę obscuritate confunderentur. De his tamen sententiis, meliores, securioresve excerpsimus, quæve nobis rationabiliores uisæ sunt, ut melius confessoribus prodesse possemus, fideliter, studioseque conscribere curauimus. Postergata autem uerborum pompa, legentium utilitatem desiderantes, clarius quàm fieri potuit, hęc pauca reposuimus. At ne lectorum animi tenebris inuoluerentur, cōclusiones in principio firmare dignum duximus, exin uel ratione, uel peritissimorum testimonio corroborauimus, ut quicunque legerit, dictorum nostrum firmum inueniat fundamentum. Verum quoniam omnem hominem mendacem esse lectitamus, prudens lector, si quid tibi uisum fuerit ueritati repugnare, præmisso tamen prius diligenti examine, reiice, meæque imperitiæ ascribito, quòd uero rectum, ueritatique consonū occurrerit, cape, & domino, a quo omnis ueritas est, & sanctis doctoribus tribue. De meo si quidem (labore excepto) parum, uel nihil fere inuenies, sed quod a uiris sapientioribus, sacrisque canonibus exhaurire potui. At tametsi in hoc nostro opere modicam aliis utilitatem fortassis attulerimus nobis tn̄ emolumenti multum contigit, cum plerosque reuoluentes libros, plura nobis incognita didicerimus, tempusque cōcessum sine otio transire haud permisimus. Verum si in hoc nostro libello quodpiā appareret (qđ minime arbitramur) orthodoxæ, Christianæque fidei non consonum, aut minus recte prolatum, totum Sanctæ Matris ecclesię debitæ correctioni summitimus, & pro non dicto haberi uolumus. Valete Lectores amantissimi, & pro nobis orate.

Series chartarum.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS, APVD ALDI FILIOS.

M. D. LIIII.

REVERENDI PATRIS FRATRIS BARTHOLOMAEI FVMI, VILLAVREN. PLACENTINI, PRAEDICATORIAE FAMILIAE *professoris, prauitatisq; hæreticæ Inquisitoris Aureæ Armillæ principium.*

1
BBAS Debet annum uigesimumquintum incepisse, clemen. generalem, de æta. & qua.or.& esse presbyter.extra, eo.ti.c.j.& a monasterio, cui debet præesse eligi.c.abbatem.xviij.q.ij.de eodéque monasterio, si ibi sit persona idonea eligi, alias de alijs monasterijs, eadem.q.c.quâm sit', & Pa.in.c.cum monasterium, de elec.Nō professus, uel alterius religionis, eligi non potest, quamuis postulari.Debet a pręlato immediate superiori confirmari, secundum Host.& ab episcopo diocęsano benedici, nec ante benedictionem debet ordinare.c.quoniam uidemus.d.lxix.si tamen consuetudo est quod benedicatur secundum quosdam.

2 Abbas non potest præesse, uel pertinere simul ad duo monasteria, nisi unum sit sub alio, uel ad aliud pertineat:de relig. do.c.ulti.si.

3 Abbas potest facere, quæ ad officium suum pertinet, si episcopus tertio requisitus cum humilitate, recuset eum benedicere:de sup.negli.prel.c j.

4 Abbas non potest renunciare exemptioni suæ:de arbi.c.cum tempore.

5 Abbas potest absoluere monachos suos ab omnibus peccatis,& censuris, nisi specialiter alteri de iure referuentur, secundum Inn.in.c.nuper, de sen.ex.& Tho.in.iiij.sen.d.xviij.q.ij. a.j.ql.j.& Archie.flo.iij.parte, ti.xxv.c.lxxvij.Pa.tamē in.c.mo-

nachi.de sen.excom.tenet cõtrarium, contra cõmunem opi. prædictorum,& aliorum multorum docto.sunt etiam inspicienda eorum priuilegia super huiusmodi.

6 Abbas presbyter benedictus,uel recusatus ab episcopo,potest conferre omnes ordines minores in suo monasterio, & suis monacis,seu illis,qui ut efficiantur monachi illuc accesserũt, omnibus etiam secularibus,super quibus habet quasi episcopalem iurisditionem,& etiam in alio monasterio,si est inuitatus ab eius abbate,& illud monasterium sit exemptum,potest conferre,alias non, secundum.d.Ant. post Host. in.c.cũ contingat de æta.& quali.or.& eadem ratio est de omnibus ordinibus minoribus secundum doct.& præcipue Arc.in.c. quoniam dist.lxix.quia hoc priuilegium, late interpretandũ est,quoniam alteri non præiudicat.

7 Abbas potest dispensare cum monachis super irregularitate, quam recipiendo ordines in excommunicatione contraxerunt,facti tamen memoriam, uel iuris peritiam non habentes,& factum non fuit enorme, secũdum communiter doct. in alijs autem irregularitatibus non potest de iure communi,secundum Pa.in.c.illorum.de sent.excom.nisi expresse ius commune concedat.Potest etiam dispensare in uotis ante religionis ingressum factis,secundum Glo.in.c.noluit.xxxiij.q. iij.facta uero in religione,irritare, & anullare. Infra uotum, vij.&.ix.Sunt tamen uidenda eorum priuilegia super absolutione,quia multa habent,sed de iure cõmuni hæc dicta sunt.

8 Abbas potest cõsecrare ecclesias,uel altare:cimiterium reconciliare,consecrare oleum ad infirmos, benedicere moniales, consecrare corporalia, benedicere uestes, & uasa,calices, & omnia,quæ ad Dei cultum appropriantur, si habeat a Papa ex commissione,uel ex iure, uel ex priuilegio,uel ex consuetudine scita,& approbata per Papam, quia hæc non habent actum immediate circa corpus Christi uerum, sed circa corpus mysticum:ideo per Papam possunt sacerdoti committi, quia non sunt stricti ordinis episcopalis. Non tamen potest ex commissione Papæ,ordines sacros conferre,quia hoc circa corpus Christi uerum,uel circa eius materiam, actum habet immediate,& est stricti ordinis episcopalis. Hæc eliciuntur ex.s.Tho.iiij. sen. dist.vij.q.iij.a.j.ql.ij.ad.iij. & dist.xxiij. a.ij.ql.ult.& ex Pe.de pa.iiij. dist.vij. quãuis multi,ut Abb.in

c.quanto,de consue.Ang.uer.benedictio.& Rof.uer.eo.diuersa loquantur,quæ adducere longum esset. Multa alia potest iuxta sua priuilegia,quæ essent inspicienda.

9 Abbas,seu alius prælatus,non potest, sine consensu capituli officialem generalem cum iurisditione,ut gerat omnia ecclesiæ negotia,tam in iudicio, quàm extra,facere,quia hoc computari potest inter ardua:nec talis potest esse laicus ,ut in.c. iudicatum.dist.lxxxix.& sic intelligitur, quod no.Inno.c.edoceri,de rescrip.

10 Abbate mortuo , officiũ prioris claustralis expirat,si ab ipso abbate fuit institutus,sicut mortuo episcopo, officium uicarij expirat,ut no.Glo. in cle.si.de procura.

11 Abbas nõ uenit appellatione monachorum in materia odiosa,licet bene in materia fauorabili , secundum doct.in.c.fina. de simo.

12 Abbas tenetur habere curam animarum sibi cõmissarum , et monasterij,& magna negligentia est mortalis, secũdum Glo. in.c.ea quæ,de offi. archi. & corrigere excessus subditorum , ut.d.Glo.de re.iu.c pen.

ABBATISSA.

1 Abbatissa ante trigesimum annum non debet eligi,de elec. in.vj.c.indemnitatibus.Antiquitus tamẽ debebat esse sexagenaria.c.iuuenculas.xx.q.j.secus si postuletur.Et dicit Tho. j.thimo.v.inordinatum esse,quòd iuuenculæ fiant abbatissę. Debet etiam esse professa ordinem regularem.

2 Abbatissa non potest ordinare , nec clauem iurisditionis, uel ordinis habere,sed ei committitur aliquis usus clauium , sicut corripere mulieres subditas, secundum Tho.iiij.sen. dist. xix.a.ij.Et dist.xxv.q.ij.a.j.ql.j.ad secundum dicit,quòd abbatissæ non habent prælationem ordinariam,sed quasi ex commissione , propter periculum cohabitationis uirorum.

3 Abbatissa post confirmationem potest conferre ecclesias, beneficia,instituere clericos in ecclesijs ad suum monasterium pertinentibus,quæ sunt sibi pleno iure subiectæ,quo ad temporalia,& spiritualia,secundum Pa.c.dilecta.de ma. & obẽ.& sic uidetur capax huius iurisditionis spiritualis, quòd intellige ex commissione,& non ex ordinaria potestate:non dat tamen authoritatem absoluendi , uel alia , quæ sunt clauium, quarum capax mulier non est.

4 Abbatissa pôt aliquo modo suspendere ab officio, beneficio, & ordine, puta, subiectis, præcipiendo ne celebrent donec satisfecerint, & similia, non tamen proprie potest suspendere, ita ut contrafacientes irregularitatem incurrant: Pa. in. c. dilecta, de ma. & obe. & c. meminimus, de accu.

5 Abbatissa licet nō possit excommunicare, nec ab excommunicatione absoluere, ut in. d. c. dilecta, tamen secundum Rod. ut recitat Asten. lib. vj. tit. xxvj. suis presbyteris potest præcipere ut excommunicent, & absoluant moniales delinquentes, & illi tenentur obedire, si tamen hoc habeat ex concessione speciali, uel generali episcopi, uel papæ, si sit exempta, uel ex antiqua, & approbata consuetudine, infra excommunicatio, .§. uigesimoquarto.

6 Abbatissa potest in matutinis euangelium legere, nō tamen in missa, nec prædicare, aut publice docere, secundum Glo. c. noua, de pœni. & re. potest tamen suas moniales, & sibi subditos monere, & hortari. Non potest uelare moniales. xx. q. ij. c. statuimus. Non debet loqui cum aliquo sola. xviij. q. ij. c. diffinimus, neque moniales mittere ad locutorium ad loquendū solas, secundum Archie. quia par, immo maior ratio est.

7 Abbatissa potest permittere monialibus, ut uictum, & lucra, quem, & quæ manibus acquirunt, in proprios, & necessarios usus conuertant. no. Pa. c. edoceri, de rescri. & Io. an. in. c. cum ad monasterium, de statu re.

8 In electione abbatissæ debet seruari forma. c. quia propter, de elec. Vide ibi Dominicum de s. Ge. & in. c. indemnitatibus. §. sane. eo. tit. lib. vj. cum ibi dicatur uia scrutinij, & subdit aliud speciale in electione abbatissæ, quia potest fieri accessus, recedendo ab una electione, trāseundo ad aliam, sicut in electione papæ: debet tamen fieri antequam diuertant ad actus extraneos: earum tamen decreta, & priuilegia, si qua habent, debent inspici, & seruari. Qui uero ad dirigendum eas in huiusmodi electionibus, quomodo incurrant excommunicationem, nisi abstineant ab his, per quæ discordia possit oriri, uide infra excommunicatio. lxxxviij.

ABORSVS.

1 ABorsus inter maleficia computatur, & est contra naturam, quia etiā bruta fœtum expectāt: ideo procurans aborsum uoluntarie, si fœtus formatus est anima rationali, uere est

homicida,mortaliterque peccat,& si sequitur effectus,irregularis est,secundum Tho.iiij.sen.dist.xxxj. in litera. Si autem fœtus non uiuebat anima rationali, licet mortaliter peccet, non tamen efficitur irregularis. Facit ad hoc.c. aliquando, xxxij.q.ij. Alijs autem pœnis secundum leges ciuiles, tales puniuntur.

2 Dare medicinam prægnātibus ut abortiantur,ad præseruandum eas a morte,secundum Io. de Neap. in.x. quol. si fœtus est animatus anima rationali, non licet sine mortali. Non enim debemus uni nocere,ut alter iuuetur. Si uero nondum erat tali anima uiuens,licet dare talem medicinam,ut mulierem prægnantem a morte liberet, quia licet impediat talem animationem,non tamen est causa mortis hominis. Si tamē res dubia esset, uideretur mortaliter peccare, secundum Archi. flo.

3 Tēpus animationis in masculo,est spatium dierum.xl.in fœmina uero.lxxx.uel circa.Pa.c.siquis,de homi.Pœnæ corporales procurantium aborsum cum effectu ponuntur.ff.de pœ.l. siquis aliquid.§.qui abortionis

ABROGATIO.

1 Abrogare est destruere,uel in totū delere,unde lex abrogata,idest in totū sublata,uel destructa.Derogatur autem legi multipliciter.Primo,contraria consuetudine,quæ est nota principi.d.iiij.§.leges.Secundo, contraria constitutione.xxxj. d.c.ante triennium.Tertio,cessatione causæ.c. neophitus.lxj. d.Quarto,locorum uarietate.c. aliter.xxxj.d. Quinto, nimio rigore canonis.xxxiiij.d.c.fraternitatis.Sexto,propter malum inde sequens.d.lxiij.§. uerum. Summistæ ad tria reducunt,uidelicet propter consuetudinem,propter disparem temporum successionem,& propter emergentia mala, de quibus Tho. xij.q.xcvij.a.i.ij.iij.Hæc intellige de legibus humanis tantum.

ABSENS.

1 Absentes sine eorum culpa,ut quia sunt exules, uel timent potentiam tyranni,uocandi sunt, ut saltem constituant procuratorem:Inno.in.c.ij.de no.oper.nun.

2 Absens si ab uniuersitate contemnatur in actibus,in quibus debet uocari,uel legitime non uocetur,debet ad eius petitionē actus retractari,quia legitime gestus non est, de elec.c. bonę memorię,el.ij.Idē sentit Bar.l.oēs populi.ff.de iur.& iur.

3 Absentes uocandi sunt in actu electionis, ubi hoc dictat consuetudo, ut no. Glo. c. ij. de testi. in. vj. Item in cessatione a diuinis, ut. c. si canonici, de of. or. in. vj. In collatione præbendarũ, ut i. c. cum i ecclesijs, de præben. in. vj. in alijs casibus regulariter non sunt uocandi. Et dicuntur absentes, qui non faciũt residentiam in loco ubi est ecclesia, ut in. c. hoc ius porrectũ, x. q. ij. Sed ubi occurreret casus similis in pondere prædictis tribus, deberent absentes uocari, propter identitatem rationis: ut in. c. cum dilecta, de confirma. uti. uel inuti.

4 Absentare se ab ecclesia sine rationabili causa nõ debet prælatus, ut in. c. ne pro defectu, de elec. nec maritus ab uxore, cũ non habeat sui corporis potestatẽ: not. in. c. manifestũ. xxxiij. q. v. nisi propter uotum subsidij terræ sanctæ. c. ex multa, de uo. Ambasciatores dolose absentes plusquam expediat, uel ex sua uoluntate, peccant, & tenentur restituere expensas mittenti. l. qui data. ff. ex qui. cau. ma.

ABSOLVTIO.

1 Absolutio idem est, quòd uinculi ruptio, uel remotio impedimẽti. Sed relicta absolutione corporali, de spirituali loquamur, quæ est duplex scilicet iurisditionis, & ordinis, & de ista scilicet ordinis, primo dicendum est.

2 Absolutio ordinis, est de necessitate salutis illi, qui in peccatũ mortale cecidit, quia per hoc sacramentum fit particeps passionis Christi, cuius uirtute omne peccatũ dimittitur, secundum Tho. iiij. sen. dist. xviij. q. ij. a. ij. ql. j. dist. xvij. q. iij. a. j. ql. j. In articulo necessitatis, sufficit absolutio in uoto, ut dicit idẽ Tho. iiij. sen. dist. v. q. ij. a. j. ql. ij. ad secundum.

3 Absoluere potest solus sacerdos, & omnis sacerdos est capax huius potestatis, secũdum eundem, ubi supra, ubi dicit, quòd non est hæc absolutio de lege naturæ, sed diuina a Christo instituta.

4 Forma huius sacramenti, consistit (ut in concilio Florentino sub Eugenio legitur) in his uerbis. Ego te absoluo. Nec aliud de necessitate requiritur: Tho. iij. parte. q. lxxxiiij. a. iij. Ly ego, non est de necessitate, sicut nec in forma baptismi, quia subintelligitur in ly absoluo, secundum Caie. in summa, uer. absolutio. Neque impositio manuum super caput est necessaria. Est etiam decens dicere illud, Dominus noster Iesus Christus, &c. Et illud. Passio domini nostri, &c. secundum Caie.

ibi. Et si absoluens dicat nos absoluimus te, uel uos, causa honoris, secundum Caie.ibi,tenet absolutio, quia ex accommodatione usus,idem significatur, peccat tamen sic faciens, quia a uerbis per ecclesiam determinatis in forma huius sacramenti declinat.

5 .Absolui debet quis prius ab excommunicatiõe minori,& maiori,si est ligatus,quàm a peccatis, ut fere omnes theologi dicunt,& præcipue Tho.iiij.sen.dist.xix.q.j.a.ul.ql.ij.ad.ij.quia quãdiu quis est excommunicatus,nõ potest recipere aliquod ecclesiæ sacramentum.Hanc opinionem sequitur Pet. de pa. iiij.dist.xvij.q.vj.in cõclusione.ij.ubi expresse dicit, quòd excommunicatus,etiam ignorans suam excommunicationem, tenetur reiterare confessionem post absolutionem, quando ei innotescit,quia talis absolutio nulla fuit, sicut si eligeretur etiam ignoranter,electio nulla esset. Hoc idem tenet Archi. flo.& communiter omnes: & qui oppositum facit, mortaliter peccat,quia contra legem agit:de sen.ex.c.a nobis, el.ij.& quia participat. cum excommunicato in sacramento.xxiiij.q. j.c.quicunque.Caie.tamen uer.absolutio,uidetur tenere contrarium.Dicit enim primo,quòd absolutio ab excommunicato suscepta non tenet quantum ad præsentem fructum, & sacrilegium absoluens committit.Secundo, quòd si excommunicatus recipit absolutionem ignoranter, tali uidelicet ignorantia, quæ potest excusare,utputa iuris,uel facti, & est uere pœnitens,tenet absolutio, etiam quantum ad præsentem fructum,& licet teneatur postmodum quærere, & obtinere absolutionem ab excommunicatione,non tamen a peccatis, et propterea dicit,poteris multos scrupulosos consolari.Hoc directe est contra Pe.de pal.ubi supra.Tertio dicit, quòd absolutio impensa excommunicato,tenet, quia licet sit iure prohibita,& illicita,non tamen dicitur quòd sit nulla. Assertque similitudinem de excommunicato ordines suscipiente, quia licet peccet,ordo tamen tenet. A simili de sacramento pœnitentiæ.Et dicit quòd licet tunc absolutus non recipiat pœnitentiæ effectum,quia perseuerat in peccato,tamen recedẽte peccato habebit effectum.Hæc opinio uidetur esse cõtra s.Tho. qui dicit,quòd excommunicatus non potest absolui a peccatis, tamen non dicit Tho. quòd si absoluatur non teneat absolutio,multa enim non possunt fieri,scilicet de iure, quæ

quæ si fiant, tenent. Qui ergo dicunt non posse absolui, intelligunt de iure, uel sine peccato mortali, quia illa dicimur posse, quæ de iure, & rite possumus. Propterea licet hæc opinio sit contra Pe. de pa. & Archie. non tamen uideo quòd sit contra Tho. securior tamen est prima opinio.

6 Absolutio facta sub cōditione de futuro, non tenet, utputa, si solueris decem, quia talis non est simpliciter absolutus: de re. iu. lib. vj. c. actus. Secus de præterito, quia non est propriè conditio secundum Pa. c. de quibus, de baptis. Conditio enim de futuro, suspendit actum usque ad aduentum conditionis, & ex consequenti, cum deficiant uerba prolata adueniente conditione, non poterunt operari. Nec sub ratihabitione tenet, quia res pendet, licet uoce fiat, potest enim irritari. Constat enim non esse in potestate absoluentis conferre nūc sacramentum, & suspendere effectum illius in tempus futuræ ratificationis, secundum Caie. ibi, & exponere discrimini, ut sit nullum si irritetur. Nec debet fieri sub conditione de præsenti, ut dicendo, si promittis restituere, uel superiori te præsentare, ego te absoluo. Facta tamen, extante conditione, tenet. Si tamen dubitat de absolutione, potest absoluere hoc modo. Si non es absolutus, ego te absoluo, sicut de baptizante. Quòd si reiteret absolutionem, nisi hoc modo, peccat iniuriam faciens sacramento. Vnde si alicui sit commissa a superiori potestas absoluendi ab aliquibus casibus reseruatis, sub aliqua conditione, utputa, quòd faciat talem elemosinam, debet pœnitentem talem pœnitentiam acceptantem absoluere simpliciter, & absolute, quia nulla commissio potest alterare formam sacramenti, secundum Caie. ibi. Et si non facit pœnitens, peccat quidem, non tamen tenetur reiterare confessionem, quia uere fuit absolutus, sed de hoc peccato confiteri. Per hoc patet opinionem quam recitat Rosel. in uer. Absolutio, quinto, quæ dicit, quòd prelatus potest committere ea, quæ ad ipsum pertinent sub hac conditione, uidelicet. Committo tibi audire cōfessiones, & absoluere de talibus casibus, quando absens fuero, sub tali conditione, quòd mihi eadem confiteantur, quando fuero reuersus, non esse securam, quā non prosequor, quia sufficiunt rationes adductæ.

7 Absoluere potest sacerdos ante satisfactionem, & iniūctionē pœnitentiæ dummodo satisfactio præcedat in præparatione

animi,aliter nō eſſet capax abſolutionis, ut habetur in Glo. in uer.audire,per cle.dudum, de ſepul. melius tamen eſt, ut imponatur prius pœnitentia,quàm ſi acceptet,abſoluat,ſi autem acceptare nollit,quid fiet?uide infra, Confeſsio.§.xxix Satisfactio.§.ij.

Abſoluere nō poteſt unus,& alius audire,ne ſacramentum diuidatur:ar.c.quorundam.xxiij.d.Secus eſſet in foro exteriori, ſcilicet in excommunicatione.Neque plures in foro pœnitentiæ ſimul abſoluere,neque abſolui,eadem ratione poſſunt.

8 Quādo quis habet multa peccata, quædam reſeruata,quædā non,debet omnia uni ſacerdoti confiteri, ut confeſsio ſit integra,& hic abſoluet à quibus poterit, de alijs uero ad ſuperiorem remittet, cui dicet ſe confeſſum omnia peccata, ſed de talibus non potuiſſe abſolui, ideo petere abſolutionem. Sed melius eſt,quòd primo uadat ad ſuperiorem,& petat licētiam ut poſsit abſolui,& obtenta licentia, confiteatur de omnibus.Hæc eliciuntur à Tho.iiij. ſen. diſt.xvij.q.iij.a.iiij.ql.ij. ad.iiij. Et hunc uſum ſeruat eccleſia, ſecundum Pe. de pa. ar. xxxiij.q.ij.c.latorē.Quòd ſi abſoluerit ab omnibus ſacerdos, etiam de quibus non poteſt,non eſt abſolutus,niſi de his,de quibus potuit,de alijs ſi à ſuperiori fuerit abſolutus, non tenetur amplius reconfiteri,neque redire ad primum, quia nō uitiatur utile per inutile,nec oportet, quòd omnia confiteatur ſecundo,ſi omnia confeſſus eſt primo.

9 Si ſolus ſacerdos, ſecūdum Tho.iiij. ſen. diſt.xvij.q.iij.ar.iij. ql.j.poteſt abſoluere in foro pœnitentiali, ſequitur quòd nō ſacerdos,& ſi in articulo mortis poſsit audire, nō tamen abſoluere à peccatis,ſecus de excōmunicatione ut infra.§.xxxix. & ſi abſoluat ut ſacerdos, ſecundum aliquos eſt irregularis, ſicut ſi celebrat,hoc tamen eſt dubium,quia non eſt expreſſum in iure,ſicut de celebrante,ideo non uidetur irregularis, c.is quib.de ſen.ex.lib.vj.infra irregularitas.§.lxv lxvj.

10 Abſolutio a proprio ſacerdote obtinēda eſt,quia ad abſolutionem non ſufficit ordo, ſed requiritur iuriſditio, & per.c. omnis utriuſque,de pœ.& re. Et quilibet ſacerdos poteſt audire,& abſoluere de licentia papæ, uel epiſcopi, etiam contra uoluntatem proprij ſacerdotis parochialis, ſecundum Tho. quol.xij.a.xxx. Vnde dicentes quòd cōfitentes fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confeſsiones, tenen-

tur eadem peccata reconfiteri proprio ſacerdoti, & quòd Romanus Pontifex ſtante ſtatuto.c.omnis utriuſque ſexus, de poe.& re.non poteſt facere quòd parochiani non confiteantur peccata ſua ſemel in anno proprio ſacerdoti,ideſt ſuo curato immo quòd Deus hoc non poteſt facere: & quòd Papa non poteſt dare licentiam generalem,ſeu poteſtatem audien di confesſiones,ſunt condemnati tanquam hęretici,in extraua.Io.xxij.quæ incipit,Vas electionis.&c.

11 Multi ſunt proprij ſacerdotes,ut dicit Pa.i.d.c.omnis.uer.proprio ſacerdoti,ſed quia hodie ſunt quaſi infiniti religioſi, qui per priuilegia poſſunt audire & abſoluere, non me extendam ultra.

12 In articulo necesſitatis qlibet ſacerdos dicitur proprius, quãdo probabiliter iminet mortis periculum, & aliquis de proprijs ſacerdotibus haberi nõ poteſt,qui ſacerdos poteſt quẽlibet,de quolibet peccato audire, & abſoluere, & de omni excommunicatione,ut tenet glo.in.c.paſtoralis,de of.or.quam ſequuntur communiter doct.ita quòd de prædictis peccatis non oportet amplius recõfiteri,nec abſolui, nec etiam de excommunicationibus quantumcunque reſeruatis ſecundum Inno.in.c.nuper,de ſen.ex. de excommunicatione tamẽ poſt euaſionem periculi,oportet ſe præſentare ei, qui poterat abſoluere,non ut abſoluat,ſed ne reincidat, ut in.c.eos, de ſen. ex.in.vj.& ſecundum Archie.iij.parte.ti.xiiij.c.xviij. conditione.xv.& hoc intellige,de quolibet ſacerdote,ſiue ſit præciſus, hęreticus,ſuſpenſus,uel excommunicatus, dummodo intendat abſoluere,& non ſit periculum ſubuerſionis,quia necesſitas legi poſitiuę non ſubiacet, & propter caracterem ſemper eſt ſacerdos.Articulus autem necesſitatis extremæ eſt, quado ut in pluribus accidit mors, & ſuperior, qui posſit abſoluere non adeſt,glo.c.paſtoralis, de of.or. Et hic nomine caſuum non ueniunt diſpenſationes, uel commutationes, quæ non ſunt peccata.

13 In articulo necesſitatis deficiente ſacerdote,poteſt quis laico confiteri,non tamen(ſecundum ueriorem opinionem) tenetur,& ſecundum Archie.tertia parte,ti.xxiiij.c.xviij. poſt Gul. & Pe.de pa.bene tamen facit ſi confiteatur, quia hæc confesſio ex deſiderio ſacerdotis eſt quaſi ſacramentalis, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xvij.q.iij.a.iij.ql.ij.Tamen ſi euadit, oportet

postmodum sacerdoti uero confiteri de eisdem, ut sacramentum sit perfectum, secundum eũdem. An autem possit laicus absoluere ab excommunicatione, uide infra §.xxxix.

14 Prælati exempti, ut abbates, priores, guardiani, ministri, uicarij, generales, qui superiorem in domo non habent, possunt sibi eligere confessorem, sicut episcopi, cardinales autem non episcopi, neque legati, non, neque priores sub abbate. Et supradicti possunt absolui ab omnibus papæ non reseruatis ubicunque sint. Hæc omnia probantur in.c.ul. de pœ. & re. & rationem adducit Tho.iiij.sen.dist.xvij.ubi su. quia prælatis dispensare sacramenta incumbit, ideo mundi esse debent. Omnis sacerdos proprius, qui iure ordinario potest confessiones audire, quia habet causam meri imperij, potest committere audientiam confessionis, secundum Pe.de pal.iiij.dist. xvij.& quilibet per electionem, & confirmationem habẽs curam animarum, quia est ordinarius, secundum Pa.c. cum ab ecclesiarum, de of.or. potest dare licentiam cuilibet subdito suæ curæ.

15 Absolutionis actus nõ potest committi excommunicatis, suspensis, & interdictis, nisi prius impedimẽtum auferatur, quia executionem ordinis pœnitentialis non habent nisi in periculo mortis ut supra.xij.§. secundum Pa.in.d.c.omnis. neque religiosis, sine licentia suorum superiorum. quia non habent uelle, neque nolle, etiam si papa alicui daret licentiam posse eligere in confessorem, quem uellet religiosum, dummodo non nominaret aliquem in particulari, non deberet religiosus sine licentia prȩlati sui eum absoluere, si tamẽ absolueret, teneret absolutio, licet male faceret. Quando autem sunt habilitati à prȩlatis, potest eis committi.

16 Vagabundi qui non habẽt domicilium certum uel habitationem, uel si habitationem habent cum uxore & filijs, cõtinue tamen sunt in motu ut in pluribus, ita quòd etiam in pascate consueuerunt inueniri extra, hi cui uolunt possunt confiteri, non enim est maior ratio de uno, quàm de alio, cum nulli sint subiecti, secundum Archie.& Caie.uer.absolutio.

17 Presbyteri omnes inferiores episcopis, qui nõ sunt prȩlati exẽpti, debent confiteri suis prælatis, uel alteri de eorum licẽtia: & unus sacerdos parochialis non potest alium absoluere, secundum Gul. sine licentia superioris generali, uel speciali taci-

ta,uel expressa.Et si episcopus scit,& tacet,uidetur approbare.

18 Casus in quibus alteri quàm proprio sacerdoti licet cõfiteri, sunt plures. Primus si proprius sacerdos nõ sit idoneus, quia tenetur quærere sufficientem.c.qui uult, de pœ.d.vj. & Tho. iiij.sen.dist.xvij.q.iij.a.iij. Causæ autem per quas scitur quòd sit minus idoneus,sunt,si est confessionis reuelator,sollicitator ad malum,ignorans, & confitens supplere non potest, si probabiliter iminet periculum,uel confitenti, uel confessori, si ad peccatum,quod uult confiteri est pronus, uel contra ipsum est commissum,si est excommunicatus,hęreticus,suspensus,uel huiusmodi,secũdum Host.Si iminet aliquod, ex quo melius esset non confiteri ei. Tunc recurrere debet ad superiorem uel licentiam alteri confitendi petere,& obtinere,quòd si non uult dare,& superiorem non potest adire,alteri confiteatur,de pœ.d.vj.c.sacerdos.Et secundum Pe. de pa. sufficit petijsse.c.licet,de regularibus,ideo male faciunt prælati,qui sine rationabili causa,sunt difficiles ad dandam licentiam, secundum Tho iiij.ubi supra.Caueant tamen confitentes, ne decipiant seipsos, dicendo habebit me suspectum, non habebit bonam opinionem de me. &c. quoniam hæc non esset sufficiens causa alterum adeundi. Alios casus ponit Tho.iiij. sen. dist.xxj.in litera, uidelicet de uagabundis.&c.

19 Ex consuetudine nõ potest introduci,ut quis sine licentia sui superioris expressa, uel tacita, ad libitum possit sibi eligere confessorem, ut in.c.si episcopus, de pœ. & re.lib.vj.Pa. in.c. conquerenti,de of.or.intelligit quo ad subditos simplices, aliter quo ad constitutos in dignitate, quia nomen dignitatis posset præscribere hãc curam, & fieret proprius sacerdos post præscriptionem.

20 Parochialis sacerdos,dicẽti se fuisse alteri confessum,& absolutum,quo ad forum pęnitentiale tenetur credere,nec potest ei eucharistiam negare, secundum Tho.iiij sen. dist.xvij.q.iij.a. iij.ql.v.ad secundum.& in quol.j.ar.xij. secus in foro iudiciali,ut si constabat de excommunicatione,& dicat se absolutũ, non creditur, nisi probet,& iuste eucharistia negatur. Idem in.iiij.ubi supra.& Pe.de pa. Credere etiam dicenti se habere licentiam confitendi, & recipiendi communionem, quia nemo debet censeri immemor propriæ salutis, nisi de opposito constet.

21 Fratres prædicatores præsentati a suo prælato episcopis, uel qui habentur pro præsentatis, expositi a suo prælato, habent priuilegia, & gratias in audiendo confessiones, ac si per omnia fuissent præsentati secundum formam cle.dudum, ex gratia Sixti.iiij.qui fratres ex gratia Pij secundi possunt audire, & absoluere quoscunque, & undecunque uenientes seculares. Et si episcopus humiliter requisitus, non uult dare licentiam, tunc ipso iure prelatus potest dictos fratres exponere. Si contendit de numero, requiratur arbitrium boni uiri. Si uult minuere consuetum, uidetur quòd non possit, secundum glo.

22 Confessores tales deputati, si simpliciter deputentur, durant etiam post mortem episcopi, secus si deputentur usque ad beneplacitum c.gratiose, de rescri.lib.vj.hæc secundum Cal. Nec potest nisi simpliciter deputare inuitis fratribus, quia est authoritas papalis, quæ durat. Et sic deputati, alteri committere non possunt, secundum Cal. quia habent tantum nudum ministerium, & in hoc, à parochianis differunt: nec possunt audire nisi in diocesibus, in quibus sunt expositi, & in hoc etiam differentes sunt ab ordinarijs, qui suos subditos ubique audire possunt, quia in his, quæ fiunt sine strepitu, & sub silentio, nullius territorium læditur. Pa.in.c.cum cōtingat, de foro cō.

23 Quāuis prædicti fratres possint audire uenientes de alia diocesi, in qua non sunt expositi, per priuilegium Pij secundi, nō tamen religiosos, qui habent priuilegium, quòd non possunt absolui, nisi a suis prælatis, sicut habent fratres prædicatores olim congregationis Lombardię, nam si aliquæ licentię erāt, sunt reuocatæ per Alex.sextum.

24 Si episcopus admittat fratres sine solēnitate Cle.taliter tamē, ac si esset seruata, eandem authoritatem habent, ac si esset seruata. Si uero concedit simpliciter licentiam audiendi confessiones, tunc non possunt absoluere, nisi inquantum episcopus eis concedit, & posset sibi reseruare quot casus uellet, quia tunc non absoluerent authoritate.d.cle.dudum, sed ex mera commissione episcopi. Prælati ergo debent esse cauti, ut faciant fratres acceptari secundum formam.d.c.dudum. Fratres tamen olim congregationis Lombardiæ, ordinis præd.habebant gratiam, quòd acceptati a prælatis habebant omnes gratias & priuilegia, in audientia confessionum, ac si essent præsentati secundum dictam formam.c.dudum, quam gratiam

Magister Io. de Tabia, dicit se uidisse autenticam, uer. absolutio. §. xxxiij. in fine. supra. §. xxj.

25 Fratres qui habentur pro præsentatis secundum dictam formam cle. dudum, ab omnibus casibus absoluere possunt, exceptis præcise reseruatis episcopo, uel superiori, in iure, quantumcunque reseruentur episcopo ex consuetudine, uel constitutione, uel beneplacito alij casus. Hanc opinionem uidetur fundasse Gul. Spec. & Io. de lign. efficaciter prosecutus est, in. c. omnis, de pœ. & re. & sequitur Pa. & rationabiliter, quia gratiam, quam concedit papa, uidelicet absoluere posse ab omnibus, nisi reseruentur a iure, reuocare, uel arctare non potest inferior, ut in. c. inferior. dist. xxj. Ista enim concessio non est episcopalis, sed papalis. Ipsi nanque nudum præbent misteriũ; quod patet, quia si nollet concedere nihilominus dicti fratres haberent, ideo hæc opinio secure tenenda est, & praticanda; sicut tenent Sil. uer. Confessor. ij. §. v. & Tab. uer. dispensatio; . §. xv. nisi quando casui, per constitutionem esset annexa excommunicatio, reseruata diocęsano, uel superiori, ut dicetur hic infra an scilicet possint. Qui autem sint casus de iure reseruati, infra, casus. §. v.

26 Fratres prædicatores habẽt ex gratia, omnes gratias, & priuilegia, quæ habent omnes aliæ religiones in genere, & in specie, ut patet per breue directum magistro Tho. Caie. quod incipit, cum inter cæteros, quod uidi & legi. Et magistro Georgio de Casali, Leo Papa. X. præsente fratre Augustino de Brixia dicto Mauro, & fratre Augustino Iustiniano de Genoua, anno M. D. XII. die. XII. Aprilis. uiue uocis oraculo, cõcessit omnia priuilegia, & singularia, & omnes, & singulas gratias, quã, & quas habent omnes congregationes de obseruantia in Italia, & hoc in foro conscientiæ. Cum ergo canonici regulares habeant ab Euge. quarto. quod deputati ad audientiam confessionum, possunt absoluere omnes ad se uenientes, absque alia licentia superiorum, ab omnibus, & singulis peccatis, & quibuscunque suspensionum, uel excommunicationum sententijs, alijsque censuris, & pœnis ecclesiasticis, quas a iure, uel ab homine latas incurrisse quomodolibet cẽsebuntur, prout episcopi, & ordinarij locorum, ex ordinaria iurisditione possunt, & in uotis commutare, dummodo non sint posita in iudicio, & propter hoc sedes apostolica consulenda non esset,

& eis in suis ecclesijs sacramētum eucharistiæ ministrare, excepto festo Paschæ: similem gratiam habent monachi congregationis sanctæ Iustinæ, & ut quidam tenent minimi minimorum, quorū priuilegia participant fratres prædi. per dictā gratiam concessam magistro Tho. Caie. constat quòd fratres prædi. eadē possunt dummodo non reuocentur. Multa sunt priuilegia aliorum, quæ forent inspicienda. Vnde patet, quòd est magna eorum authoritas, tamen caute & cum grano salis ambulandum est, unde infra, quid de iure possunt, uer. casu. §. vij.

27 Quando aliquis tenetur de præcepto confiteri, etiam pluries in anno, parochialis sacerdos tenetur eum audire, secundum Ric. iiij. dist. xviij. secus si non tenetur confiteri. Et quando proprius sacerdos non uult eum audire, potest alium adire sufficientem, qui poterit eum absoluere, a quibus poterat parochianus. Dum enim non uult audire, uidetur ei licentiam dare, nisi ad alium particulariter eum mitteret. Ex hoc consequitur, quòd qui non sunt parochiales, non tenentur audire confessiones, nisi quantum charitas eos stringit, sicut nec ipsi tenentur eis confiteri.

28 An habens licentiam generalē confitēdi ab episcopo cui uult, possit semper ea uti. Respondetur, si datur ad beneplacitum, mortuo concedente expirat, uel amoto, si autem ad beneplacitum sedis, durat. c. gratiose, de rescri. lib. vj. & hæc est uerior opinio, ideo quando petitur, deberet peti ad beneplacitum sedis, & quando petuntur casus, deberet peti tota authoritas, & non authoritas casuum, quia nomine casuum, non ueniunt nisi peccata, ut dicunt doctores, infra casus. §. j.

29 Quādo quis habet licentiam confitendi ab episcopo, uel curato, propter hoc non poterit absolui a reseruatis, quia hoc est contra iuris dispositionem. c. si episcopus, de pœ. & re. & sic tenet Caie. ibi, uer. absolutio.

30 Cōfessio facta cum excommunicato occulto, & tolerato, ualet, nec est iteranda postquam confessus scit, & in quadam extrauagante concilij Constantien. consensu utentium approbata (ut dicit Caie. ibi) dicitur quòd in foro pœnitētiali, gesta per confessores irretitos quibuscunque ecclesiasticis censuris, etiam non occultis, tenēt, nisi in duobus casibus, scilicet propter notoriam percussionem clerici, uel propter publicam no

minatim denuntiationem, nam ibi conceditur receptio sacramentorum ab excommunicatis ministris, nisi altero duorum modorum excommunicatis, licet ipsi sacerdotes sic excommunicati, mortaliter peccent absoluentes, & sacramenta ministrantes, pœnitentes tamen, absolutionis beneficium consequuntur. At pœnitens talem sacerdotem inducens ad hoc, mortaliter peccat, quia ad peccatum inducit, si nouit. Cum intruso autem sine superioris authoritate, gesta non tenent, nec cõmunis error per eum acta sustinet, ex quo deficit possessio iuridica. Ad hoc. l. barbarus. ff. de of. præ. Confessio autem cum tali facta, quando sciretur, esset iteranda, similiter facta cum priuato, uel suspenso notorie, est iteranda, quando scitur fuisse tale impedimentum, uel superioris inhibitionem præcessisse, ut in. c. ueritatis, de dolo, & contu. & secundum Pa. c. nihil, de elec. Simile dic de confesso cum non exposito qui non potest audire, quando scitur est iteranda nisi in casu necessitatis. supra. §. xij.

31 Absoluere ab excommunicatione, uel excommunicare nõ potest excommunicatus, uel suspensus a iurisditione, quia tales sunt priuati usu iurisditionis, quę iurisditio in foro exteriori requiritur ad hoc, quòd quis possit absoluere ab excommunicatione. Ex Tho. iiij. sen. dist. xvj. q. ij. a. v. ql. j. ad primum. ar. ij. ql. iij. nisi in articulo necessitatis, ut supra absolutio. §. xij.

32 Absoluere non possunt, nec excommunicare, nec dare indulgentias, sismaticus, uel hęreticus, quod si fecerint, nihil est, quia non manet in eis potestas iurisditionalis, secundũ Tho. secunda secundæ. q xxxix. a. iij.

33 Absoluere ab excommunicatione, uel excommunicare nullus potest seipsum, uel superiorem, uel æqualem, quia per iurisditionem, sine qua, absoluere nequit constituitur quis in gradu superioritatis, quia eius efficitur iudex secundũ Tho. iiij. sen. dist. xviij. q. ij. a. iij. quol. j.

34 Absoluere potest ab excommunicatione etiam maiori, ex commissione Papæ, & excommunicare, quilibet, etiam laicus, secundum Pa. c. decernimus, de iudi. Idem tenet Vgo. & etiam mulier, secundum Pe. de pa. iiij. dist. xviij. q. ij. a. iij. quia secundum Tho. ubi supra, hæc potestas ex simplici hominis iniunctione est, ideo cui uult committere, potest, Papa.

35 Absoluere a sententia hominis potest solus, qui tulit eam, uel superior,

ſuperior,uel ſucceſſor. Si eſt lata a iure,epiſcopus,uel etiam ſacerdos poteſt abſoluere,niſi a reſeruatis in canõe,ut.d. Tho. iiij.ſen.diſt.xviij.q.ij.a.v.q1.j. Vnde tempore San. Tho. quilibet proprius ſacerdos poterat abſoluere ab excommunicatione maiori non reſeruata in iure,nunc autem eſt caſus epiſcopalis ſecundum aliquos,ut infra,caſus.§.v.

36 Abſoluere poteſt epiſcopus,& alius quilibet prælatus, habẽs iuriſditionem epiſcopalem,in foro exteriori, ab omni excommunicatione lata a iure ſubditos ſuos, uel lata per ſtatuta ſinodalia,niſi canonis conditor ſibi reſeruaſſet.Hoc patet ex dictis Tho.ubi ſupra,&.c.nuper,de ſen.ex. & ibi Inno. & Hoſt. Et hoc idem poteſt capitulum, ſede uacante. Pa. tamen tenet contrarium,de inferioribus epiſcopis, de ſen. ex.c. monachi. Vide ſupra,Abbas.§.v.Idem dico de abbatibus ut ſupra, prioribus,& ſimilibus erga ſuos ſubditos.Inſpicienda tamen ſunt eorum priuilegia.

37 Abſoluere ab excommunicatione minori poteſt quilibet cõfeſſor,non autem quilibet ſacerdos, primum patet.c. nuper, de ſen.ex.ſecundum probatur,quia excommunicatio minor eſt uinculum eccleſiaſticum, ideo in abſoluente exigit poteſtatem eccleſiaſticæ iuriſditionis, quam purus ſacerdos non habet,ideo non poteſt abſoluere. Poteſt tamen a uenialibus abſoluere,quia ad hæc remittenda,ſufficit poteſtas, ordinis. Hæc ſecundum Caie.uer.Abſolutio,circa finem.s.Tho.in.iiij. ubi ſupra, dicit quòd quilibet ſacerdos, qui poteſt abſoluere a peccato participationis, per quam incurritur excommunicatio minor, poteſt etiam ab excommunicatione hac abſoluere,cum ergo ad abſolutionem uenialium non requiratur aliqua iuriſditio,ut idem ibi dicit, ſequitur quòd purus ſacerdos poſſit abſoluere ab excommunicatione, quæ ſequitur peccatum ueniale ſaltem, & ſic ad.c.nuper, poſſemus dicere, quòd intelligit,quando excommunicatio ſequitur peccatum mortale,ſecus ſi participatio ſit uenialis.Prima tamen opinio ſatis rationi conſona uidetur.

38 Abſoluere ab excommunicatione poteſt non ſacerdos,habẽs ſaltem primam tonſuram,ſecundum Tho.iiij. ſen.ubi ſupra, & Pe. de pa.in.iiij. diſt.xviij.q.ij.a.iij. dummodo habeat iuriſditionem,& hoc in foro iudiciali, & ſine ſolennitate, cum ſolennitate uero dubitant quidam,tamen etiam cum ſolenni-

tate secundum Pe.de peru.quem sequitur Arc.flo.potest.
39 Absoluere non potest laicus regulariter ab excommunicatione,tamen in articulo mortis,deficiente sacerdote, potest absoluere ab omni excommunicatione, quia necessitas legem non habet. Hoc probatur per dicta Th.iiij.sen. dist.xx.q.j.a.j. ql.j.& dist.xvi.q.iij. ar.iij.d. quòd secularis accipit iudicium ratione necessitatis super confitentem, nec si euadit oportet quòd amplius ab his absoluatur,sed præsentet se (ut supra dictum est)ne nouam incurrat excommunicationem, ut in.c. eos.de sen.ex.lib.vj.consentit Pa.c.a nobis, el.ij. de sen.ex. in glo.Idem dic de absoluto, qui propter impedimentum non potuit superiorem adire,& de illo,qui fuit absolutus a Papa, uel Legato,cum ista conditione,ut satisfaciat iniuriatis,si nō adimplet:in.d.c.eos.Et hoc extenditur ad quemcunque absolutum sub conditione,ut aliquid faciat, secundum Pa.c. porro.de sen.ex. Nota quòd quando est periculum, uel impedimentum,quòd non potest adire Papam, quærat episcopum, si nō potest,quærat proprium sacerdotem,&c. secundum Pa. c.de cætero,de sen.ex.Legitimum autem impedimentum est: omne quod arbitrio boni uiri impedit rationabiliter,ut quia habet capitales inimicitias,etiam sine mortis timore,quia infirmus,quia pauper,habet subuenire familiæ,est senex,&c.
40 Quomodo autem,& a quibus possunt priores prouinciales, & priores conuentuales,absoluere suos subditos, non potest dari certa regula,sed oportet uidere sua priuilegia, & gratias, quæ interserere esset nimis prolixum : propterea non scribo. infra suspensio.§.xxiiij.
41 Ordinarie,qui potest ligare, potest etiam soluere, & econtra, xxj.d.c.inferior, & secundum Tho.iiij.sen. dist.xviij.q.ij.ar.v. ql.j.Fallit tamen in multis.Primo in delegato Papę,qui inobedientem suæ sententiæ excommunicare potest, sed post annum, a sententia diffinitiua absoluere non potest. c. quærenti,de offi.deleg.
42 Secundo si iudex postquam tulit sententiam, esset excommunicatus,tunc non posset neque absoluere,neque excommunicare.c.audiuimus.xxiiij.q.j.Secus si esset excommunicatus minori excommunicatione.c.duobus,de sen.ex.
Tertio in incendiarijs,quos episcopus potest excommunicare, sed post denuntiationem non potest absoluere.c.tua. de

ſenten. excommunica.
Quarto in clericis exhibentibus hereticis eccleſiaſtica ſacramenta,& eos ſepelientibus,quos ordinarius poteſt ſuo priuare officio,ſed reſtituere non poteſt,abſque indulto apoſtolico ſpeciali,de heretic is.c.excommunicamus,el.j.§.ſane.
Quinto in ſuſpenſis per concilium a beneficijs conferendis, pro eo,quòd indignis ſcienter poſt ſecundam admonitioné, eccleſiaſtica beneficia contulerunt.c.graue,de præbendis.
Sexto quia ordinarij aliquem degradare poſſunt, reſtituere autem non poſſunt,ſed tantum Papa,de cle no.reſi.c. ex tuæ.
Septimo in ſententia lata ab inferiore, & confirmata per Papam ex certa ſcientia, quod eſt intelligendum, de ſententia, quæ eſt ab homine, ſecundum Io. an.c. ex frequentibus, de inſtitu.ſecus ſi ſine certa ſcientia, aut cognitione confirmat, aut ſi ſententia eſſet per ſtatutum, quia quantumcunqne con firmatum, poterit inferior abſoluere, niſi in confirmatione, ſibi,uel alteri reſeruaſſet.
Octauo,in eo, qui non ſacerdos excommunicauit, qui licet poſsit abſoluere quo ad forum contentioſum,nõ tamen quo ad pœnitentiale, quod ſolus ſacerdos poteſt, ut ſupra dictum eſt.§. nono.
Nono,in illo cui Papa mandauit,ut ſine cauſæ cognitione aliquem excommunicet,talis enim de iure nõ eſt executor,ideo abſoluere non poterit,ar.c.ſuper quæſtionum,&.c.fi. de offi. deleg.aliter ſi cũ cognitione cauſæ mandaſſet, quia tunc poſſet,de pœ.d.j.c.uerbum, ſed ſi Papa mandat ſimpliciter ut excommunicet,dicit Inno.in.d.c.fi de of.deleg. quòd debet cau ſam cognoſcere,cum monitione. Si uero conſtat Papam cognouiſſe cauſam, debet excommunicare, ſecus ſi non conſtat, Pa.in.d.c.fi.
43 Abſoluere non poteſt archiepiſcopus a ſententia ſui epiſcopi ſuffraganei,aut aliorum inferiorum,qui non ſunt de ſua diocceſi,licet ſint de ſua prouincia.c.romana.c.uenerabilis,de ſen. ex.lib.vj.niſi quando hoc conſuetudo habet,uel ad ipſum eſt appellatum,de of.or.c.ad reprimendum.
44 Abſoluere poteſt epiſcopus excommunicatum a ſuo inferiore,utputa archidiacono,& ſimili,ſecũdum Inno. in.c. cum ab eccleſiarum,de of.or.etiam non præmiſſa ſatisfatione,quia ordinarius eſt in tota dioceſi, de of.or.c.j. niſi haberent ex con-

ſuetudine,quòd non poſſent abſolui ab epiſcopo, de offi.archi.Hoc tenet Inno.& communiter doc.quãuis alijs non placeat omnibus.Vide Pa.in.d.c.cum ab eccleſiarum. An autem uicarij epiſcopi,hæc grauiora poſſint, infra,uer. Vicarius.§.v.

45 Abſoluere epiſcopus excommunicatos a ſe,uel a ſuis inferioribus,extra territorium ſuum,quando requiritur cauſę cognitio,nõ poteſt,quia ubi requiritur cognitio cauſæ, oportet ſedere pro tribunali,ſecundum Inn.in.c.nouit, de of.leg.quod in aliena diocœſi facere non poteſt.c.epiſcopum.ix.q.ij. ſi tamen haberet licentiam,epiſcopi diocœſani,poſſet. Epiſcopus tamen expulſus,petita lata, licet non obtenta,hoc poteſt ſcilicet ſedere pro tribunali,& exercere iuriſditionem ſupra ſuos ſubditos, dummodo non trahat eos ultra duas dietas a fine ſuæ diocœſis qui non fuerunt expulſores,fautores,uel conſiliatores,cle.unica,de fo.compe.In his uero, quæ cauſæ cognitionem non exigunt,poſſunt ubique exercere, quia uoluntariç iuriſditionis ſunt, & in foro conſcientiæ omnia poſſunt. ar.l.omnes proconſules.ff.de offi.proconſul.De legatis, uide uer.legatus.§.vj.communiter enim authoritatem ſuam habẽt in literis ſuis legati.

46 Participans in crimine crimininoſo, ab excõmunicatore illius, cui participando incurrit excommunicationem maiorem, eſt abſoluendus.c.nuper,de ſen.ex.

47 Abſolui poteſt ab excommunicatione,& ſi non a peccato inuitus,ſicut poteſt excommunicari inuite,ſecundum Tho.iiij. ſen.diſt.xviij.q.ij ar.v.& Pa.in.c.apoſtolicæ,de excep.fac.quãuis quidam oppoſitum teneant, & tenet abſolutio, etiam ſi ſine cauſa fiat.Abſens ſimiliter poteſt abſolui, & per procuratorem,quando adeſt cauſa iuſta.ij.q.j.c.quanto, & erit abſolutus,quando receperit literas,uel certificabitur, niſi aliud conſtet de mente abſoluentis:Io.an.c.quid ad agẽdum,de procu. lib.vj.Et quãuis debeat adeſſe cauſa iuſta, tamen etiam ſi ſine cauſa facit,eſt abſolutus, quia excommunicatio depẽdet a uoluntate habentis iuriſditionem,ſecundum Tho.ubi ſupra,licet non debeat ſine cauſa fieri. Et in hoc ſenſu intelligenda ſunt iura,quæ dicunt non poſſe fieri.i.non debere.

48 Abſolutio contra ius tertij,licet male, & iniuſte fiat; tenet tamen,quia non eſt contra ius conſtitutionis,ut in.c.uenerabilibus,de ſen.ex.ut ſi epiſcopus abſoluat aliquem, qui non ſa-

tisfecit,in præiudicium partis,tunc potestate abutitur, tamen absolutio tenet. Si autem absolutio sit contra ius constitutionis,non tenet:ut quando cõstitutio dat certum modum absoluendi,uel excipit,ita quòd non impendatur absolutio,nisi concurrente tali conditione, uel obseruatione, ut cum dicit, non possis absoluere ante satisfactionem, uel non possit impendi absolutio ante satisfactionem. In his, uerba canonis limitant potentiam ordinarij,ac per hoc irritam esse absolutionem ostẽdunt,si aliter fiat. Vel cum dicit. Qui fecerit hoc,nõ possit absolui,nisi satisfaciat, uel nullatenus absoluatur, nisi satisfecerit. In his omnibus non tenet absolutio, secundum Caie.ibi:Et hæc uia tutior est, & textui conformior, & hanc sequẽdam putat Caie.ibi. Similiter quando decretum explicite absolutionem sine his irritat, ut cum dicit, aliter absolutio impensa non ualeat. Vel cum committitur alicui absolutio ab homine cum uerbis conditionalibus, uel equipollentibus,de talibus cautionibus habendis, tunc si commissarius exit fines mandati dum absoluit, nihil facit. Vt si dicat absoluas satisfactis læsis, prius debet interuenire conditio, aliter nulla est absolutio.

49 Absolutio quo ad formam debet esse sine conditione de futuro,ut dicendo absoluo si satisfeceris, quia sic non est absolutus quo usque adueniat conditio, secundum Gul. de re.iu. c.actus. lib.vj.& Pa.c.de quibus,de baptis. De præterito autẽ, uel de præsenti potest fieri, ut dicendo si incurristi excommunicationem, uel si es excommunicatus, uel si non es absolutus,&c.ut supra.§.vj.Hæc proprie non est conditionalis,secũdum eundem Pa.ibi.

50 Absoluendus ab excommunicatione maiori,debet iurare stare mandatis ecclesiæ,uel ipsius absoluẽtis.c.ex timore, de sen. ex.& hoc pro horrendis criminibus, ut incendiarijs, falsarijs, & similibus,secundum Vgo.quod est satis æquum, secundũ Arch.flo.hoc tamen non est necessarium de forma, secũdum communiter doc.ut dicemus infra.§.lj.Debet etiam sufficientem cautionem secundum quòd potest dare parti læsæ.c.porro,de sen.ex.& quando paratus est facere quòd potest, debet absolui,non obstante contraditione, uel appellatione partis, de appella.c. qua fronte. Vide ibi Pa. quid debeat facere iudex, &c.

51 De cęremonijs,quæ ſeruantur in abſolutione excommunicatorum,uide ſummiſtas,Tab.Abſolutio.iij §.iij.non enim pono,quia non ſunt annexa abſolutioni tãquam ſubſtantialia, debita tamen ſeruari,quando oportet,ut in abſolutione ſolẽni.Sequitur poſtmodum abſolutio.Authoritate omnipotentis,&c.abſoluo te a uinculo excommunicationis, &c. & reſtituo ſacramentis,&c.c.a nobis,el.ij.de ſen.ex.

52 Debent hæc ſupradicta ſeruari ab eo,cui committitur abſolutio in forma eccleſiæ, aliter non ſeruans peccat, licet ſine illis teneat abſolutio,niſi ius diſponeret,uel mandans imponeret, quòd ſine huiuſmodi non abſolueret.Tunc enim talia omittendo nihil facit.

53 Abſolutio ab excommunicatione,nõ requirit aliquam determinatam formam uerborum, quia non eſt abſolutio ſacramentalis,ſecũdum Tho.opuſcu.xxij.c.ii.in principio, ſed uerba iudicis habent efficaciam ab intentione dicentis. Vnde nõ refert quibus uerbis utatur ad exprimendam ſuam intentionem,ut ſi dicat benedico te, uel abſoluo te, ſecundum Tho. opuſculo.xxii.c.ii.

54 Abſoluens debet abſoluto mandata rationabilia facere,aliter poſſet appellare,de pac.c.fi.Si autem ſententiam fuiſſe iniuſtã appareat,abſoluto nullum fiat mandatum, de ſen.ex.c. ſacro.

55 Si defunctus excommunicatus ſepultus eſt in loco ſacro, & apparuerunt in eo ſigna contritionis,nec etiam a ſeculari fuit abſolutus,non exhumabitur,ſed uerberabitur ſepulchrum,et fiet ſicut uiuo:quòd ſi in loco non ſacro eſt,exhumabitur, & corpus uerberabitur, & ſimiliter fiet, de ſen. excom.c.a nobis, el ſecundo.

56 Non ſufficit ſola ſalutatio,uel receptio ad oſculum pacis, ſed neceſſarium eſt ut utatur aliquo uerbo denotante abſolutionem,ut dicit Inno.in.c.cum olim,de priuile.niſi ſit Papa, qui hoc intendat,ſcilicet abſoluere, ſecundum eundem Inno. Et non reputatur abſolutus,niſi exprimat,in clemen.Si ſummus pontifex, de ſen.excom.

57 Abſolutus ab una excommunicatione quando plures habet non intelligitur abſolutus ab alia,quia non habent connexionem adinuicem, ſecundum Tho.iiii. ſen.diſt.xviii.q.ii.art.v. q l.v.niſi quando pluribus excommunicationibus eſt ab uno iudice excommunicatus,tunc intelligitur ab omnibus abſol-

ui,nisi contrarium exprimatur, uel quando de una absolutionem impetrat. Secus quando a diuersis iudicibus est excommunicatus,quia absolutus de una,non intelligitur absolutus de aliis. Vide declarationem bonam per Pa.c. cum pro causa, de senten. excommu.

58 Absolutio obtenta ex falsa causa non ualet, secundum Inno. in.c.ex parte,de of.or.quia talis non intendit absoluere. Secus si absolute intendit absoluere.

59 Dubitans de excommunicatione,uel de absolutione,si adest commoditas absoluentis, debet petere absolutionem ad cautellam, quia in dubiis tutior pars est eligenda c. iuuenis, de spon.si tamen nullum iminet periculum, uel interesse, et tali petitione.Hoc autem cessante, si probabiliter dubitat, debet petere,si autem leuiter,non, sed deponat scrupulum : ar.in.c. inquisitioni,extra.eo.titulo.

60 Absolutio a suspensione,uel interdicto, non habet formam determinatam,sicut de excommunicatione dictum est,sed potest dici, ego absoluo te a uinculo suspensionis, uel interdicti, &c. Quo autẽ ad irregularitatem secus est,quia relaxatio eius debet fieri per hoc uerbum dispenso (& non absoluo)tecum, super irregularitate, uel irregularitatibus si quam, uel quas incurristi,propter talem,uel talem causam,& habilito te ad actus legitimos, &c.

61 Si quis percussit regularem, eiusdem monasterii, absoluitur ab abbate,priore, uel guardiano,Si uero ulterius monasterii, per prælatum percussi absoluetur,de sen.ex.c.cum illorum. Se clericum secularem,absoluetur per episcopum, de sent.ex. in.vi.c.religioso:si tamen excessus nõ sit enormis.infra,enormitas.§.iii. Eodem modo potest absolui regularis, si ante ingressum religionis tale quid commisisit.d.c. cum illorum. Quod si regularis non habeat prælatum,uel sit excommunicatus,& huiusmodi,ad episcopum recurrat,ut not.Host.in.c. monachi,eo.ti.[quod intellige tam in exceptis, quam non, tã uirorum,quam mulierum,secundum Gul.Ista autem et multa alia,quæ a summistis ponuntur circa absolutiones regularium,nunc uacant,propter eorum priuilegia.

62 Quando aliquis excommunicatus est receptus in religione, & ratione huius absoluitur,intelligitur si perseuerauerit, aliter reducendus est ad eandem sententiam ab eo,qui absoluit,

secundum Host. uel secundũ quosdam debet hoc ei imponi.
63 Absolutio mortui ab excommunicatione ualet ad hoc, ut possit in loco sacro sepeliri, uel ut de loco sacro, si ibi sepultus fuit, non proiciatur, & ut pro eo orationes, & officia fieri possint.
Absolutio, quæ uulgariter dicitur a pœna & culpa, est illa plenissima peccatorum remissio, quæ conceditur crucesignatis pro subsidio ultramarino, de qua doc. in c. ad liberandam, de Iudeis. & solus Papa concedit. c. cum ex eo. de pœ. & re.

ABSTINENTIA.

ABstinentia indiscreta, qua quis abstinet a cibo necessario ad ualitudinem, ex quo reddit se inhabilem ad ea, ad quæ tenetur, peccatum est, & non uirtus, quia medium nõ seruat: secundum Tho. quol. v. ar. xviii. si quis autem ut carnem spiritui subiiciat, uel ut pœnitentiam pro suis peccatis faciat immoderate abstinet, si aduertit se excedere, putans tamen benefacere, peccat quidem, & communiter citra mortale, si autẽ non aduertit hanc indiscretionem, nihil peccat. Si tamen hac intentione abstineret, ut cito uel breuiori tempore moreretur, peccaret mortaliter, quia seipsum interficeret, ut inquit Hieronymus. Ex Caie. secunda secundæ. q. cxlvii. ar. i.

ACCEPTIO.

1 ACceptio personarum scienter facta in re importantiæ, est peccatum mortale, quia contra iustitiam distributiuam, ut in distributione communium bonorum, uel beneficiorum, uel in iudicio, secundum Tho. quol vi. art. ix. & prohibetur, Deu. i. c. Non accipietis (inquit) cuiusque personam. Et ultra peccatum, acceptor personarum tenetur de damnis sequentibus iniustas promotiones, & iniurias, secundum Caie. ibi, in summa. Hoc nãque peccato, ecclesiæ, & uniuersitatis bonum destruitur, ideo graue est.
2 Acceptio personarum est, quando in electione aliqua non eligitur melior, & peccatur: ut infra, electio. §. iii.
3 Dans beneficium consanguineis minus dignis omnibus consideratis, peccat, & est acceptator personarum. si autem sunt æque digni, secus est. Nec est personarum acceptor, præferens suos consanguineos, uel amicos æque dignos, in quibus plus potest confidere, nisi propter scandalum esset omittendum: secundum Tho. secunda secundæ. q. lxiii. ar. ii. & ql. iiii. art. xv.

uel ne alii ex hoc ſumant occaſionem dandi conſanguineis indignis.

4 Honorans aliquem diuitem propter diuitias, & non propter uirtutem, perſonarũ acceptor eſt, quia accipit pro cauſa, quod non eſt cauſa, non enim diuitiæ ſunt cauſa honoris, ſed uirtus, quia honor præmium uirtutis eſſe dicitur. Ex S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxiii. ar. iii. Similiter ſi iudex det ſententiam pro aliquo, non quia ſic iuſtitia requirit, ſed quia eſt amicus, uel quia offert munus, & eſt peccatum maius, & minus, ſecundum actus qualitatem, & quantitatem.

5 Acceptio perſonarum non eſt in his, quæ gratis dantur: quilibet enim de ſuo poteſt dare uni, & non alteri, cum non teneatur: ſecus enim ſi ex debito deſtribueret: Tho. ibi. art. i. ad tertium. & prima ſecundæ. q. xcviii. ar. iiii. ad ſecundum, Vnde cum Deus nulli ſit debitor, acceptio perſonarum in eo locum non habet.

6 Peccatum acceptionis perſonarum eſt grauius in re ſpirituali quàm temporali: ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxiii. ar. ii. quia offenditur maius bonum.

7 Peccatur etiam quãdoque hoc genere peccati, in his quæ ſunt fidei, in impoſitione pœnitentiæ, & circa matrimonia. xxix. q. ii. c. i. In receptione hoſpitum. xlii. d. c. quieſcamus, & in elemoſinarum largitione. c. ſi cupis. xvi. q. i. ſi diues præferatur pauperi in iudicio, eo quòd diues eſt, uel pauperi iudex miſereatur ſubtrahendo diuiti, quòd iuſte ſibi debetur, contra illud, Exo. xxiii. pauperis quoque non miſereberis in iudicio.

ACCIDIA.

1 Accidia ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xxxv. art. ii. de ma. q. ix. ar. i. quoddam tedium operandi importat, mẽtem aggrauans, & ſemper eſt peccatum, quia uel facit dolore de bono ſpirituali, de quo gaudendum eſt, uel de malo, ſed immoderate. Et eſt ſpeciale uicium, quòd facit triſtari de bono diuino, de quo charitas gaudet. Et ex ſuo genere eſt mortale peccatum, quia ſecundum propriam rationem contrariatur charitati, ſecundum Tho. ibi. ar. iii. Si tamen in ſola ſenſualitate cõſiſtat, & non pertingat uſque ad rationis conſenſum, propter imperfectionem actus, erit ueniale peccatum. Si autem peruenitur uſque ad rationis conſenſum, eſt mortale. Et hoc eſt, quando ratio conuertitur in fugam, horrorem, & deteſtatio-

nem boni diuini,carne contra ſpiritum omnino præualente: & contrariatur præcepto de ſanctificatione ſabbati, ſecundum Tho. ibi ſupra.

2 Accidia mortalis eſt tunc,quando homo triſtatur in his,quæ iminent facienda de neceſsitate propter Deum, & ad ſalutem animæ,& adeſt rationis conſenſus. Talis enim triſtitia cõtrariatur delectioni quæ ſequitur Dei dilectionem,& conſequenter charitati contrariatur. Quando ergo quis propter tale tedium dimittit ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem uel deducitur in aliquod mortale,utputa, in deſperationem uel deliberate appetit mortem,uel nũquam eſſe creatum, uel uellet eſſe beſtia,& huiuſmodi,uel delibera facere minime ea, ad quæ tenetur ex præcepto,uel incurrit aliquam magnam infirmitatem potens ſe iuuare,peccat mortaliter.Et nota quòd hoc peccatum communiter eſt mixtum cum alio,ut ſi nunc delibero propter accidiam nõ ire ad miſſam,eſt unum peccatũ mortale,& poſt non uolo ire, eſt aliud peccatum omisſionis, hæc ſecundum Tho.ubi ſupra.ar.iii.de ma.

3 Accidia eſt uitium capitale ſecundum Tho.ſecunda ſecundę, ſupra.ar.iiii.cui Greg.ſex filias asſignat,ſcilicet malitiam, quæ bonum deteſtatur, rancorem, puſillanimitatem, deſperationem,torporem circa præcepta,euagationem mentis circa illicita,de quibus in ſuis locis dicemus. Qui de alterius proſperitate triſtatur,eo quòd uidet talem proſperitatem nocere contra iuſtitiã alteri,non dicitur accidioſus niſi talis triſtitia adeo eũ grauaret,ut negligeret facięda,uel in malũ aliqđ laberetur.

ACCOLITVS.

1 ACcolitorum officium eſt præparare luminaria,& ipſa portare coram miniſtris altaris,ut in.c.perlectis.xxv.diſt.Huic tradit epiſcopus candelabrum,dicens. Accipe ceroferarium cũ cereo,& ſcias te ad accendenda luminaria eccleſiæ mancipari. Accipit etiam urceolum uacuum ab Archidiacono,dicẽte epiſcopo.Accipe urceolum ad effundẽdum uinum, & aquam in euchariſtiam ſanguinis Chriſti,& in datione urceoli, imprimitur carracter,ſecundum Tho.iiii.ſen.diſt.xxiiii.q.ii. & circa ipſum eſt eius principalis actus.

2 Accolitatus eſt ſupræmus ordo inter quatuor minores,ſecũdum Tho.ibi. Accolitus etiam præparat urceolos cum uino & aqua, Tho. ſupra, cuius principalior actus eſt in miniſte

rio urceoli, quàm candelabri.

ACTIO.

Actiones a iure ciuili ortum habent, secundum Inno.c.quę in ecclesiarum, de consti. quarum quædam dicuntur bonę fidei, ut in.c.cum uenialis, de excep. quædam stricti iuris, isti. de ac.§.actionum, quædam dicuntur actiones personales, de quibus refert Gemi.c.dispendia, de rescri.lib.vi. adducens Frãciscum Vercellen. quædam dicuntur reales, de quibus Gemi. ubi supra. Sed quoniam hæc materia ad forum cõtentiosum pertinet, propterea non me ultra extendo de huiusmodi.

Actus moralis est bonus, uel malus principaliter, ex obiecto, & fine, aut ex circunstantiis, secundum Tho. prima secundæ, q.xviii.ar.ii. Et obiectum, finisque, ad speciem moris actum determinat ex Tho.iiii.sen.dist.xxxviii.q.ii.ar.ii.ql.ii.

ACCVSATIO.

1 Accusatio contra reum ad uindictam, a canone est instituta, secundum Tho.iiii.sen.dist.xli.q.v.ql.ii.& ne habẽs culpam, quasi innocens sustineatur, ibi, dist.xxxv.ar.iii. Et exerceri debet ad punitionem, propter bonum conseruandum, quo remoto, iustitia destrueretur, sicque ut cæteri quiete uiuant, uel propter suum interesse, fieri debet, alias peccatum incurritur: Tho. ibi.

2 In criminibus, tribus modis procedit potest, scilicet inquisitione, quam præcedere debet clamorosa insinuatio, quæ accusationis locum tenet, accusatione, quam debet præcedere inscriptio, denuntiatione, quam debet præcedere fraterna correctio, secundum Tho.quol.xi.ar.xiii. & de accusa.c. qualiter & quando, el.ii. Vide ibi. Pa.

3 Accusatio proprie sumpta, differt a denuntiatione, quia in accusatione attenditur criminis punitio, in denuntiatione uero fratris emendatio: Tho. secunda secundæ.q.lxvii.ar.iii.ad.ii. lxviii.ar.i. Differt secundo, quia accusationem non debet de necessitate præcedere secreta admonitio, sicut in denuntiatione, iuxta præceptum euangelicum, quando scilicet de peccantis emenda agitur, secundum Tho.uer.q.iii.ar.ii.ad.iii. Differt tertio, quia accusatio fit in scriptis, ut dictum est, &.xxiiii.q.viii.c.accusatorum. Quarto quia accusator obligat se ad probandum, secundum Tho. secunda secundæ.q.lxviii. art.ii.ad iii. non autem denuntiator. Quinto, accusator obligat se ad

pœna talionis (id est similem, uel talem) ibi ar.iiii. non autem denuntians. Et nota quòd inscriptio ad pœnam talionis est necessaria, secundum Io.glo.c.inscriptio.iij.q.iij. Et licet non fiat talis inscriptio, tamen deficiens in probatione, debet pœna talionis puniri, secundum Accur. & Barto.l.ii.C. de instru. & hæc est communior opinio, quam sequitur etiam. Io. an. hic dicit Speculator posse tolerari, quòd talis ĩscriptio nõ fiat.

4 Consuetudo per quam pœna talionis est abolita ualet, secũdum Feli.in.c.superbis, de accu.col.iii.in princi. quia propter antiquum rigorem ab accusatione multi retrahebantur. Et Tho.secunda secundæ.q.lxviii.ar.ul.ad.i.dicit, quòd accusans ex iusto errore, &.deficiens, non punitur pœna talionis.

5 Nullus debet accusare nisi de re certa, unde non potest interuenire facti ignorantia. Tho.ibi, ar.iii.ad.i. Vide in.c.qualiter & quando, el.ii.eo.ti.& Pa.in ul.not. debet etiam accusatio uiua uoce exprimi, & præsente accusato.c.præscripta.ii.q.fi. 1

6 Accusare tenetur quis alterius crimen, quòd uergit in multitudinis corruptelam corporalem, uel spiritualem, dummodo sufficienter possit probare, quòd ad accusatoris officium pertinet: secundum Tho.secunda secundæ.q.lxviii.ar.i.quãuis canonistæ oppositum teneant, secundum Glo.in.c.qua propter ii.q.ii.& peccant non accusando, uel non denuntiando, propter bonum publicum, quod anteponi debet malo, particulari, quod ex accusatione sequitur. Secus autem quando nõ potest probare, quia nullus tenetur ad id, quod debito modo non potest perficere, secundum Tho.ibi supra. Qui autem dicunt, quòd non tenetur, debent intelligi in foro exteriori, secus in conscientia, secundum quam a Deo poniuntur. 2

7 Quid si tale habetur in secreto? Respõdeo, quòd si sit in secreto per confessionem sacramentalem, nullomodo debet reuelari, quia hoc scit non ut homo, sed ut Dei minister, & maius est uinculum sacramenti, quam cuiuslibet hominis. Si uero aliter, tunc uel hoc uergit in periculum corporale, uel spirituale multitudinis, uel in graue dannum alicuius personæ, & tũc tenetur propalare, uel testificando, uel denuntiando, Non enim potuit contra hoc debitum obligari per secretum commissum. Si uero sint talia, quæ prodere non tenetur, & habet in secreto, non debet prodere, etiam prælato præcipiẽte, quia seruare fidem est de iure naturali, cõtra quod nihil ab homi-

ne poteſt præcipi. Hæc ex Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxx. ar. i. & Pa. c. qualiter & quando, el. i. de accuſa. Idem de religioſo, cui præcipitur ut reuelet huiuſmodi ſecreta, quæ manifeſtare nõ tenetur: peccaret enim frangendo fidem &c. Tho. ql. i. ar. xv. intellige non teneri quando non poteſt probare, nec præceſſit infamia, uel huiuſmodi, nec obſtat ſi iurauit dicere ueritatem, quia iuramentum intelligitur ſalua conſcientia, & ſecundum formam iuris. Eodem modo dic ſecundum prædictam diſtinctionem, ſi iurauit non manifeſtare, debet intelligi iuramentũ ſalua iuſtitia, infra iuramentũ. §. xvii. Inquiſitio. §. viii.

8 In priuato crimine non admittitur, ac accuſationem regulariter niſi ille cuius intereſt: ut uidetur uelle glo. ff. de priua. delic. l. fi. niſi ſit tale delictum, ex quo pœna pecuniaria fiſco applicanda imponi debeat, tunc quilibet de populo ad accuſandum pro illa pœna admittitur, ſecundum Bar. in ru. de po. ac. quãuis Bal. contrarium teneat. C. de fur. l. aduerſus.

9 In crimine publico, quilibet, qui nõ prohibetur ſpecialiter lege, aut ſtatuto, aut conditione, admittitur ad accuſandum. Qui autem prohibeantur, habes de accuſa. in multis. c. & iii. q. iiii. & v. per totum.

10 Clericus tamen ad publicam uindictam accuſare non debet, etiam ſi pœna ſanguinis non uenit imponenda, facit. c. ſicut ſacerdotes. ii. q. vii quia huiuſmodi odioſis, non debet ſe immiſcere, ſecundum Pa. in. c. cum P. de accu. ſed ſi proſequitur iniuriam ſuam poteſt, etiam ſi uenit ſanguinis pœna imponẽda, ſecundum Pa. ubi ſupra, dummodo proteſtetur, quòd non intendit accuſare, ut pœna imponatur. Textus eſt clarius, in. c. prælatis, de homi. lib. vi.

11 Accuſans aliquem, & imponens ei falſò aliquod crimẽ, quod eſt calumniari, peccat mortaliter, agens contra iuſtitiam, in re magni ponderis, teneturque ſatisfacere, intellige, quando ex malitia in falſam prorumpit accuſationem, & non ex animi leuitate, uel iuſto errore. ex Tho. ſecũda ſecũdę. q. lxviii. ar. iii.

12 Peccat reus dãs aliquid accuſatori, ut a iuſta accuſatione deſiſtat, etiam ſi eſſet damnatus ad mortem, quia inducit eum ad peccatum, ſecundum Tho. ſecũda ſecundæ. q. lxix. ar. ii ad primum, quãuis huic peccato, lex ciuilis remediũ non apponat.

13 Accuſato licet ſe defendere, non calumnioſę, ſed uel ueritatẽ, quam non tenetur propalare occultando per aliquem cõue-

nientem modum,uel non respondendo,ad quę non tenetur respondere,non tamē licet ei falsitatem dicere, uel ueritatem occultare,quam confiteri tenetur,neque dolum,uel fraudem adhibere, quia dolus,& fraus, uim mendacii habent, & hoc est calumniosæ se defendere. Tho.secūda secūdæ.q.lxix.art.ii.

14 Accusato licet declinare iudicium per appellationem, quādo iniustæ aggrauatur a iudice, sicut Paulus Cæsarē appellauit, Act.xxv.non autem causa moræ afferendæ,ne contra eum iusta sententia proferatur, hoc enim est calumniosæ se defendere,quòd non licet,quia iniuriam iudici facit, officium eius impediendo,& aduersario, cuius iustitiam quantum potest perturbat,secūdum Tho.ibi supra,ar iii.&.ii.q vi.c. omnino.

15 Condemnato ad mortem iustæ, non licet se defendere, quia ex parte sui bellum esset iniustum,sicque peccaret. Potest tamē fugere sine peccato,quia nullus ita damnatur,ut sibi mortem inferat,sed ut patiatur: ideo non tenetur id facere, unde mors sequatur,quòd faceret,si ibi maneret. Et licet custodes fugiendo ponantur in periculo, tamen hoc non intendit fugiēs.Et quia dat operam rei licitæ, malum quòd custodibus infertur,ei non imputatur,secundum Tho.ibi,ar. ul.& Caie. secunda secundæ supra.

16 Si uero detinetur in carcere pręter pœnam sanguinis,ut propter debita,uel alterius offensam, uel quia est damnatus ad carcerem in pœnam ad tempus,uel aliter, nō potest sine peccato fugere,quia alteri iniuriam faceret, & tenetur facere pœnitentiam, Tho. ubi supra, & Caie.art.in glo.c.inter cætera. xxii.q.iiii.infra,carcer.§.iii.

17 An incarceratus ad mortem, possit frangere carcerem, infra carcer.§.tertio.

18 Condemnato iniustæ,licet resistere,& se tueri,quia tale iudicium simile est uiolentiæ latronum, quibus licite resisti potest, ita & malis principibus in tali casu, & fugere: nisi forte propter scandalum uitandum, cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur quia non quælibet sui defensio est licita, sed tantum illa, quæ cum debito moderamine exercetur, ex, S.Tho.ubi supra,ar.ultimo.

19 Religiosi tamen incarcerati ex quacunque causa fugere non possunt extra sua claustra, quoniam uoto supposuerunt se prælatis suis.Caie.secunda secundæ.q.lxix.supra.

20 Qui iurauit redire ad carcerem, nisi carcer sit iniuriosus, tenetur redire, secundum Pa.in.c.si uero, de iu. iu. etiam si subsit mortis periculum, infra iuramentum.§.xiii uide latius.

21 Condemnatus carceri, ut fame moriatur, potest si sibi ministretur ab aliquo comedere sine peccato, quia non sumere esset seipsum occidere, non tamen tenetur comedere si non uult, sed potest patienter ferre. ut quidam dicunt. Caie. secunda secundę.q.lxix.ar.ul.ad.viii.dubium dicit, quòd tenetur comedere, & alii a cũstodibus cibum ministrantes non peccãt, quãuis etiam in hac extrema necessitate non teneantur cibũ ministrare, quia secundum iustitiæ ordinem in illa constituitur, prima opinio uidetur magis consona, quia legimus sanctos condemnatos ad mortem posse fugere, & non fugisse, sed patienter tolerasse, ita & quilibet damnatus iustę, potest patiẽter mori, nec seipsum interficit, sed a iustitia. Sed opinio Caie. est uerior, & conformior, dictis S.Tho.ibi, si recte consideretur, infra, carcer.§.iiii.

22 Accusatus negans ueritatem, quæ ab eo secundum formam iuris exigitur, peccat mortaliter, quia contra iustitiæ debitum est, ut quis non obediat suo superiori, & ideo si negat, uel occultat ueritatem, quam fateri tenetur, mortaliter peccat. Si uero iudex non exigat secundum formam iuris, uel exigat de his, de quibus non potest, non tenetur respondere, sed potest prudẽter subterfugere, uel per appellationem, uel alio modo, ad eius intentionem non respondendo, nunquam tamen mentiri debet, quia omne mendacium peccatum est, ex Tho. secunda secundæ.q.lxix.ar.i.

23 Si prælatus extra iudicium præcipiat alicui ut reuelet peccatũ alterius, quod non est publicandum, peccat, nec ille tenetur suum, uel alterius peccatum prodere. Si autem in iudicio, ordine iuris exigente, non peccat iudex præcipiendo, quia ipse non exigit, sed accusans, cui iudex ius reddere tenetur, & tunc quis tenetur profiteri peccatum proprium uel alterius, ad prę ceptum iudicis, uel appellare si contra ordinem iuris ei præcipiatur. Tho.iiij.sen.dist.xix.q.ij.ar.iij.ql.v.ad.v

24 Si peccatum sit omnino occultum, non debet in iudicio confiteri, nec debet exigi iuramentum de ueritate dicenda, super eo, quia occulta soli diuino iudicio reseruantur: sed quando de peccato præcessit infamia, uel aliqua signa, quæ uehemen-

tem suspitionem facere possunt, uel quãdo est semiplene probatum, quòd facere potest unus testis omni exceptione maior, tunc debet exigi iuramentum de ueritate dicenda, & reus tenetur ueritatem confiteri. Tho. quol. v. ar. xvj.

25 Quando prælatus præcipit ut sibi manifestetur quòd quis sciuerit corrigendum, intelligendum est hoc præceptum, saluo ordine fraternæ correctionis, siue sit præceptum generale ad omnes, siue speiale, ad aliquem : quòd si prælatus contra hunc ordinem præciperet, peccaret, nec ei esset obediendum, quia contra præceptum Christi obediens peccaret. Tho. xxij. q. xxxiij. ar. vij. ad. v.

26 In quibuscunque casibus iudex secularis, uel ecclesiasticus, potest iuramentum exigere, siue in uia denuntiationis, siue inquisitionis, siue accusationis. Tho. uer. q. iij. ar. 2. ad. xiij.

27 Quando crimen non est occultum super occultis circunstantijs illius, potest testis interrogari secundum Pa. c. qualiter, & quando, el. j. de accu. circa finem: sufficit enim quod crimen non sit locutum.

28 Si delictum sit notorium, ut quia uidetur domus combusta, sed ignoratur quis eam combuserit, potest iudex sine alicuius citatione, ex officio suo inquirere generaliter, & non contra certam personam. Et si aliqui nominantur in illa generali inquisitione, debet postea procedere specialiter contra illos, secundum Pa. in. c. bonæ memoriæ, de appel. el. j. & Inno. qui dicit hanc praticam seruare totum mundum. An autem ille, qui scit, teneatur reuelare hoc delictum secretum, sunt opiniones. Quidam dicunt. Tho. tenuisse in quodam capitulo generali, quòd tenetur, quia quando iudex potest præcipere, subditus tenetur obedire, ad quod facit dictum Pe. de Pa. iiij. dist. xix. a. ul. in sol. ar. ubi uidetur tenere quòd factum publicum sit sufficiens ad inquisitionem. Oppositum tenet Pa. post Inno. et Host. in. d. c. bonæ memoriæ, el. j. unde rationabiliter dicendũ est ex supradictis, quòd quando factum est notorium, & aliqua persona est de hoc suspecta, uel infamata, tenetur tã reus, quàm alij propalare, uel si sunt tot testes, quòd sufficiẽter possit hoc probari. Si uero non præcessit infamia personæ, nec inditia sufficientia, nec semiplena probatio, non tenentur, & si specialiter interrogentur, debent subter fugere prudenter, uel appellando, uel dicendo quòd probent, & fiat ius, &c.

29 Episcopo

29 Epiſcopo præcipiente,ut qui ſcit reuelet tale delictum,&c.ille qui nouit,primo debet correctionem facere ei, ut ſatisfaciat epiſcopo,quod ſi non uult debet, reuelare ſi poteſt probare, quia communiter epiſcopus querit tanquam iudex. Si autem non poteſt probare,non tenetur dicere ei tanquam iudici,poteſt tamen dicere ſecrete,ut patri,ſi credit quòd epiſcopus ſalutem animæ delinquentis quæret.glo. in.c.ſacerdos, de pœ. diſt.vj.&.vj.q.j.c.ſi omnia.

30 Cōuictus,uel diffamatus de uno crimine & iuſte inquiſitus, ſecundum Pe.de pa.iiij.diſt.xix.ar.ul.circa fi. poteſt de omnibus alijs inquiri peccatis,& occultis circunſtantijs, & tenetur dicere ueritatem,(credo tamen de illis tantum, de quibus nō ſatisfecit)ſimiliter ſocios prodere,cōtra quos iuſte poteſt agi, maxime quando ſunt incorrigibiles:illos autem quos pœnitet accuſare nō debet,niſi de eis ſpecialiter interrogetur, huic cōcordat Ange.de are.in ſuo tra.mal.uer. inquiſitio §.xj.Caie. autem ſecunda ſecundæ.q.lxix.ar.j.&.ij.oppoſitum tenet: dicit enim quòd inquiſitio non poteſt fieri niſi de crimine illo, de quo aliquis eſt diffamatus, nec eſt uerum id, quòd quidā ſcripſerunt,ſcilicet quòd diffamatus de uno crimine, de alijs poſſit inquiri,hoc eſt manifeſte contra.c.inquiſitionis,de accuſa.ubi dicitur.Inquiſitio fieri debet ſolummodo ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerunt,& in tantum decreta lis illa exigi uult præcedentem infamiam ſuper aliquo crimine,quòd ſi duo,uel plures iurati aliquem affirmant crimē aliquod eiſdem uidentibus commiſiſſe,de quo aliqua non laborat infamia,non eſt contra eum propterea inquirendum. Nec ratio quæ illos mouit,ſcilicet quia non propter occultationem peccati,ſed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, concludit intētum eorum, quoniam falſum eſt, quòd iudicium de occultis ſit prohibitum,nō propter occultationem peccati: immo quoniam peccatum eſt occultum, ideo exemptum eſt ab inquiſitione humana,& iudicio humano, quoniam omnia humana iudicia ad publicam poteſtatem,ſcientiamque ſpectant. Caueant ergo ſuæ, & ſubditorum ſuorum conſcientiæ prælati illorum religioſorum, qui diffamato de uno præcipiunt inquirendo de alijs,de quibus non eſt diffamatus, Peccant enim præcipiē do,& illi reſpondere nō tenentur. Nec excuſantur prælati di-

centes, quòd aliquando alias de tali crimine fuit aliqua suspitio, oportet enim infamiam, seu clamorosam insinuationem præcedere, & non simplicem suspitionem.

31 An fratres prædicatores possint appellare? Respondeo, quòd sic dicitur in eorum constitutionibus, in.c. de capitulo generali. Declaramus, quòd licet appellatio sit de iure naturali, unusquisque potest iuri suo renuntiare, & eo ipso, quòd quis obedientia sponte profitetur secundum constitutiones nostras, secundum quas non licet appellare, ex hoc etiam renuntiat iuri sibi a natura competenti de appellatione, sicut & iuri possidēdi aliquid ut proprium, & iuri ducendi uxorem, quibus natura omnes liberos fecit. Vnde in.c. apud carcasonam. M. CCCXII. celebrato sic dicitur. Volumus, & ordinamus, quod quicunque, frater repertus fuerit iudicio eius, ad quem spectat, sine causa rationabili a quocunque superiori suo appellasse, carcerali custodię mancipetur, denuntiantes fratribus uniuersis, quod de iure communi, & ex priuilegio ordinis speciali, nulli fratrum licitum est a correctione, uel ab officiorum amotione appellare, sicut fuit declaratum cenomanis, M. CCCCXCI. infra appellatio §.xvj.

ADIVRATIO.

1 Adiuratio secundum Arc.flo.ij.parte, ti.x.c.viij. est inductio alicuius personæ, uel creaturæ, ad aliquid faciendum, uel non faciendum, ex inuocatione rei sacræ & si fiat cum debitis circunstantijs est actus latreæ, sicut iuramentum, secundum Tho. secunda secundæ.q.xc.ar.j.

2 Adiurare superiorem non quasi rogando, sed quasi cogendo, prout Cayphas Christum adiurauit, est peccatum mortale, secus si adiurat inferiorem, uel superiorem, non intendens aliquam necessitatem ei ex hoc imponere, sed tantum reuerentiam rei sacræ, secundum Tho. ibi supra.

3 Adiurare demones per modum depræcationis, uel inductionis ob reuerentiam rei sacræ, non licet, quia talis modus ad beneuolentiam, uel amicitiam quandam uidetur pertinere, quam cum demonibus habere non licet. Adiurare uero eos per modum compulsionis licet quandoque, uidelicet, ut nobis non noceant, uel alijs, repellendo eos ut inimicos, quandoque non licet, ut ad sciendum aliquid ab eis, uel obtinen-

dum aliquid ut sanitatem, uel huiusmodi, quãuis dum expel litur dæmon possit adiurare de ueritate dicenda,& inquiri ali quid, quòd occurrit, ad aliorum utilitatem, uel ut cognosca tur si uere est dæmon, cum hæc ad eius amicitiam non perti neant, ex S.Tho.ubi supra,& secunda secundæ.q.xcv.art.iiij. Ex instinctu tamen spiritus sancti, aliqui præceperunt dæmo ni aliquod seruitium, ut S.Iacobus, qui Hermogenem per dę mones fecit ad se adduci, non tamen ut dæmonis amicitiam haberet.

4 Adiurare creaturas irrationales non licet secundum se, quia uanum est, sed in ordine ad Deum a quo mouētur, licet, uel per modum deprecationis ad Deum directæ, quod pertinet ad eos qui miracula faciunt diuina inuocatione, uel per modum compulsionis, quæ refertur ad dæmonem, qui in nocumentum hominum irrationabilibus utitur, & hoc modo utitur ecclesia in exorcismis, per quos dæmonum potestas ab irrationabilibus excluditur. Tho.ubi supra.ar.iij.

5 Adiuratio facta debito modo est licentia, & meritoria, habet enim similitudinem cum iuramento, estque actus latreæ, sed oportet quòd fiat cum reuerentia, de re bona, bona intentione,& debitis circũstantijs. Et si fiat ad subditos debito modo, cum intentione obligandi, obligat sicut preceptum,& iuramentum. Tho.ubi supra.

6 Adiurans aliquem de eo, quòd non potest, uel quem non potest, intẽdens eum obligare, mortaliter peccat, ut dictum est, agitque contra iustitiam,& taliter adiuratus ex hoc non tenetur obedire. Adiuratio in casibus non licitis, de genere suo est mortale peccatum contra secundum præceptum. Non assumes nomen Dei in uanum. Tho.ubi supra.

7 Volens demonem expellere,& adiurans ut dicat aliqua ex curiositate, quæ ad expulsionem nihil faciunt, utputa. Quid tenuit Aristo.de immortalitate animæ, uel huiusmodi, & hoc non facit ut credat firmiter, uel ut discat a diabolo, uenialiter uidetur peccare: quia per hoc non uult diaboli amicitiam, sed est ex quandam leuitate, quod tamen fieri non debet, ne alij forte diabolo credant. Sil.uer. Adiuratio.§.v. cauendum tamẽ est in huiusmodi adiurationibus, ne quis adiuret obsecratiue, aut ad aliquod consequendum, ut puta obsequium uel notitiam, quia tunc mortale uideretur.

ADMINISTRATIO.

1 ADministrator tenetur de mala administratione satisfacere, secundum Inno.c.ex præsenti um, de pignoribus. Et ille cu ius est administrator, habet actionem negotiorum gestorum contra eum ff.de neg.gest.l.iij.§.ul.xij.q.ij.c.si quæ de rebus.

2 Administrator tenetur de dolo, secundum glo.in.l.cum ostẽdimus.ff.de fideiu.tu. tenetur etiam de lata culpa.l. curatoris, C.de neg.gest. et etiam de leui.l.quicquid.C.de arb.tu.

3 Administrationem committens indigno scienter tenetur de mala administratione, secũdum Inno.in.c.ex ratione, de ęta. & quali.& mortaliter peccat. Quando autem administrator de casu uel fortuna teneatur, uide in.l.negocia.ff. de neg.gest. quia in quinquæ casibus tenetur.

ADMONITIO.

ADmonitio debet fieri ante denuntiationem, secundũ glo. in.c.qualiter,& quando,el.ij.de accu.uide infra, correctio fraterna.§.iiij.Admonitio præuia secreta, est de præcepto ante publicam denuntiationem in iudicio, si correctio speratur, Tho.secunda secundæ.q.xxxiij.ar.vij.

ADOPTIO.

1 ADoptio secundum Tho.iiij.sen.dist.xlij.q.ij.ar.j. est extremæ personæ in filium, uel nepotem, uel deinceps, legitima assumptio. Pa.in rubrica, eo.ti.dicit, quòd est quædam propinquitas a lege inducta.

2 Adoptio duplex est, secundum Tho.ibi ad primum una quæ naturalem filiationem perfectæ imitatur,& hæc uocatur arogatio, per quam reducitur adoptatus in potestatem adoptantis, ita ut adoptatus succedat adoptanti ex intestato, nec potest eum pater adoptans quarta parte hæreditatis priuare. Et sic adoptari non potest, nisi qui est sui iuris, & postquam est ad optatus non habet potestatem, aut si habet, est emancipatus, quæ quidem non fit, nisi principis authoritate. Alia est simplex adoptio, per quam adoptatus non transit in potestatem adoptantis,& secundum hanc potest adoptari etiam ille qui non est sui iuris, sine authoritate principis, ex authoritate magistratus: nec succedit in bonis adoptantis, nec adoptãs in testamento tenetur ei aliquid relinquere. Pa.c.x.eo.ti.

3 Adoptare non potest aliquem, qui nõ est sui iuris, uel minor, xxv. annis, uel mulier: nisi ex speciali authoritate principis,

quia isti disponendi de hęreditate non habent potestatem. Tho.ubi supra ad.iij.

4 Adoptare non potest,qui ad generandum habet naturale impedimentum, ut frigidus:secus si ex accidentali defectu non potest generare,ut gladio castratus:Pa.in.c.unico,de cog.leg. talis enim non indiget solatio,filiorum, sicut qui habitos filios amiserunt,uel habere potuerunt,sed casu accidentali nō habuerunt,& oportet quòd adoptans sit tanto maior,ut adoptatus possit esse eius filius,& quòd per annos.xviij. præcedat eum,& sit ita senex, ut naturaliter possit esse pater adoptati,secundum Tho.supra ad.v.

5 Quicquid est in potestate adoptati transit in potestatem adoptantis.Tho.ibi ad.iiii.secus in adoptione simplici,quando filius non emancipatus adoptatur, quia non transit in potestatem adoptantis,nec succedit,ut dictum est supra ibi ad.iiii.

6 Adoptato patre,adoptantur eius filii,& nepotes, non emancipati, ibi. Tho. ad iiii.

7 Consanguineis non conuenit adoptari,quia iure naturę debent succedere ibi,Tho.ad.vii.&.iii.dist.x.q.ii.ar.i.ql.i.ad.ii.

8 Ex adoptione causatur cognatio legalis impediens matrimonium,authoritate legis confirmatæ ab ecclesia. Tho.iiii sent. dist.xxiiii.q.ii.ar.ii. per totum infra matrimonium.xvi. & est triplex,prima descendentium inter coniugem adoptantis, & ipsum adoptatum,& econuerso, perpetuo impediens matrimonium,tertia inter filios naturales,& adoptatos,impediens tantum quādiu durat adoptio:ibi,ar.iii. de hoc plenius infra matrimonium.§.xvii.

9 Adoptari nullus potest in fratrem,uel sororem.l.nec apud.C. de here.insti.nec etiam in patrem,nec si quis dicat coram multis accipio te in filium,&c.Pa.in.c unico de cog.leg. sed oportet,quod seruetur forma:uidelicet, quòd fiat authoritate principis,uel magistratus,&c. & tam masculus quā fœmina, possunt arrogari, & adoptari per masculinum intelligitur & fœmininum,secundum Tho.in.iiii.supra.

10 Adoptio secundum Pe. de pa.iiii. dist.xlii.q.i.ar.ii. sex modis soluitur, uidelicet naturali morte adoptantis, morte ciuili, propter nuptias incestuosas,dignitate, per sententiam, & per emancipationem.

11 Adoptatus,& arrogatus a cōiuncta persona, ab intestato suc-

cedunt, sicut naturales, & legitimi filij,& habent quærelam inofficiosi testamenti,si sine causa sunt exhæredati. Arrogatus autem habet quartam partem si emancipetur, & forte idem est de adoptato a persona coniuncta, quia quasi assimilatur arrogato. Secus est de adoptato ab extranea,quia nihil habet nisi quòd ab intestato succedit,sicut naturalis,& legitimus. Itē adoptans,durante adoptione, adoptatum quāuis extraneum egentem,tenetur alere, sicut naturalem filium licet emancipatum,& econtra,filius tenetur patri ad alimenta si indiget. Itē pater potest eum uendere in casu,sicut filium naturalem. Hæc secundum Pe.de pa.quarto,ubi supra. Adoptio imitatur naturam carnalis matrimonii,hinc est,quòd per hanc cognitionē legalem, etiam sacerdos, qui naturaliter, & de facto potest generare, potest & filium adoptare, & ita de quocunque ualente generare. l.si pater.ff.eo.

ADORATIO.

1 ADoratio est reuerentiæ alicui rei propter eius excellentiam exhibitio: Tho.secunda secundæ.q.lxxxiiii.ar.i.

2 Adorare Deum est de iure naturæ, ut est principium creationis,& gubernationis, & tenetur homo deputare aliquod tēpus uitæ suæ ad uacandū diuinis,de præcepto morali. Quod autem hoc uel illud faciat,uel hoc tempore,est ex institutione legis diuinæ,uel humanæ,& contra hoc præceptum,nulla consuetudo potest introduci: Tho.ibi.q.lxxxi.ar.iii. secus de præcepto, quod est de iure positiuo:ut quòd tali die, ab operæ seruili abstineamus. facit ad hoc, infra uer.feriæ. Vide aliquid ibi.

3 Tres personæ,diuinæ relationes,attributa,& omnia, quæ in Deo sunt,una adoratione adorantur,quia omnia sunt unum in ipso Deo: Tho.secunda secundæ.q.lxxxiiii.ar.i.ad.iii.

4 Sacrificium soli Deo exhibetur,secundum Augu.in.x.de ciui. ibi,ar.i. ad.i. Tho.

5 Humana natura,quæ semper in Christo fuit unita diuinitati, simpliciter adoratione latreæ debet adorari, suppositū enim est,quòd adoratur,& non natura humana,secundum rationē separata,Tho.iii.ad.ix.q.i.ar.ii.ql.i.consentit magister Augu. & Damas. Imago Christi, non ut res quædam materialis, sed ut imago Christum repræsentās,eadem adoratione,qua Christus debet adorari,scilicet latrea:quia idem motus est ad ima-

ginē,& ad imaginatū:Tho.ubi ſupra.q.ii. Imagines autē aliorum ſanctorum adorari poſſunt eadem adoratione, quæ ſanctos conuenit adorare, uidelicet dulia, uel hyperdulia.

6 Verum noſtris diebus quidam hæretici inſurrexerunt, dicentes imagines non debere adorari,quia dicitur Exo.xxi. Non facies ſculptile,&c.&.iiii.Re.xviii.legitur,quòd Ezechias ſerpētem æneum iuſſit confringi,& Io.iiii.dicitur.Veri adoratores adorabunt in ſpiritu,&c.Ideo uidetur,quòd huiuſmodi magines non poſſint adorari. Reſpondetur, quòd hic fuit error condam græcorum,& licet hæc ſcriptura, uſus imaginum nō habeatur,tamen ut dicit Dama.lib.iiii.uſum imaginum ex traditione apoſtolorum habemus,qui a Chriſto erant edocti,& ipſe Dama.ſimul cum Euſebio refert, Chriſtum ſuam imaginem Abagaro misſiſſe,(licet hoc pro apocrifo habeatur.) dicitque idem Dama.Lucam imaginem, Beatæ Vir. Mariæ pinxiſſe.Et fuit uſus imaginum approbatur in.ii. cōcilio Niceno, & Conſtantinopolitano,& in tribus aliis lateranenſ ſub Gre. & aliis pon.ideo conuenienter Chriſtiani utuntur imaginibus,tenentes eas ad inſtructionem rudium,in memoriā Chriſti,& ſanctorum,& ad excitandum homines ad uirtutes. Nec adoramus pro Deo ſanctos,quorum imagines facimus,quòd eſſet contra illud, Non facies ſculptile, ſcilicet tanquam pro Deo adorandum.Et Ezechias fecit confringi ſerpentem, quia erat occaſio idolatriæ,& ſic fieri deberet imaginibus,quando homines eas pro Deo adorarent,quod non faciunt.Principalis tamen noſtra adoratio debet eſſe in ſpiritu,& ueritate. Reſtat ergo,quòd licitum eſt,etiam imagines adorare, ut ſupra dictum eſt.

7 Crux Chriſti in qua ipſe pependit, inquantum repræſentat Chriſtum,eadem adoratione,qua Chriſtus,ſcilicet latrea,debet adorari,inquantum uero eſt res quædam Chriſti, adoratur hyperdulia,& non latrea: quia non pertinet ad perſonam uerbi.Aliæ autem Cruces pictæ,uel factæ,non adorantur niſi adoratione latreæ:quia non niſi inquātum repræſentat Chriſtum.Idem dicas de aliis Chriſti rebus, ut de ueſte, corona, clauis,& cæteris.Si adorantur ut imago, latrea debent adorari,ſi ut res Chriſti,hyperdulia.Et ſic concorda quæ dicit Tho. in.iii.ſen.ſupra,cum dictis in.iii.q.xxv.ar.iiii.

8 Beata Virgo quæ fuit Mater Dei,quando honoratur ratione

filii,adoratur hyperdulia,ratione autem sui,dulia, nunquam tamen latrea.Tho.in.iii.supra.q.iii.reliquias uero sanctorum, & angelos,dulia adoramus nisi repræsentarent Deum per aliquam similitudinem,sicut angeli apparētes Habraæ repræsentabant trinitatem,ideo adorauit eos adoratione latreæ. Secus si in propria natura adorantur. Thom.iii.q.xxv.ar.vi. &.ii.i. senten.supra,ad.iii.

9 Hostia quæ offertur a sacerdote in missa, non debet adorari cum actuali conditione,si est cōsecrata, sed sufficit quòd hæc conditio sit in habitu: quia si non crederet esse consacratam nō adoraret.Tho.iii.sen.dist.ix.q.i.ar.ii.q.l.vi.Quod si diabolus in forma Christi appareat, propter rei nouitatē debet homo adorare cum actuali conditione: hæc enim nouitas attentionem,& considerationem requirit,ibi ad.iii.

10 Prelato dum est actualiter in mortali,non debet exhiberi dulia,secus quando est sine peccato mortali,uel nescitur in quo statu sit,tunc enim non apparet contrarium uirtuti, cui honor debetur. Malo tamen prælato ratione officii, aliquis honor debetur.

11 Dæmonibus non debetur honor,nec damnatis,quia est ligata in eis aptitudo naturalis ad uirtutem. Similiter nec irrationabilibus,Tho.iii.ubi supra.q.ii.ar.iii.

12 Latrea est seruitus,quę soli Deo exhibetur,propter dominiū, quod super omnem,creaturam exercet.Tho. secūda secundæ q.ciii.ar.iii.Dulia seruitutem erga dominos dicit. Hyperdulia media esse uidetur inter latream,& duliam,& exhibetur creaturis,quæ habent specialem affinitatem ad Deum, sicut Beatę Virgini.Tho.ibi,ar.iiii.ad.ii.

13 Adoratio Dei duplex,interior, scilicet quæ est deuotio mentis,& exterior,quæ est humiliatio corporis,prima tamen principalior est propter quam,& ad quā fit secunda,ut dicit Tho. secunda secundæ.q.lxxxiiii.ar.iii.per to. Et adorantes genua flectimus, & prosternimur quia infirmi, & nihil sumus, ibi, articu.ii. ad.ii.

ADVLATIO.

1 ADulatio est excessus delectandi alios uerbis,uel factis laudis,intentione alicuius lucri consequendi:Tho.secunda secundæ.q.cxv.ar.i.& quia est excessus,ideo peccatum.Contingit tripliciter esse mortale,secūdum Caie.ibi, uel ratione ma-

teriæ,ut quando quis alium laudat de actu, quòd est peccatũ mortale uel ratione finis,ut si laudando intendit nocere corporaliter uel spiritualiter,& hoc notabiliter,uel ratione occasionis,ut cum præter intentionem laudantis, alteri præbetur occasio peccandi.

2 Aduertendum tamen hic circa occasionem,an sit data,uel accepta,an laudans cognouit, uel excogitauit laudatum ex simili laude in mortale ruere esse solitum, & an sponte, uel ex debito laudauerit: quia si dabat operam rei licitæ laudãdo ex debito,præter malam intentionem, si alius ruit,non ei imputandum est. Vide infra scandalum.§.iiii.

3 Adulans tantum occasione delectandi alios,uel ad uitandum aliquod malum, uel ad consequendum aliquod bonum in necessitate,seruatis his, quæ dicta sunt quòd non sit occasio ruinæ,nec de materia mortali,&c.uenialiter peccat, Tho.ubi, supra.Non enim contra charitatem agit.

4 Dare aliquid adulatoribus ex appetitu nimiæ laudis,uel iniustæ uel iniquę(utputa de malo)peccatũ est, quia fauetur peccato adulatoris,& communicatur in crimine, secũdum Tho. ibi.q.clxviii ar.iii.ad iii.dare etiam prodige istis, uel sustentare eos,qui illicitis adulationibus uacant,extra casum necessitatis,non licet:præbetur enim eis mali occasio. Secus quando dant his,qui moderate laudant,uel ad bonum finem,& causa delectandi,sine periculo, sicut etiam histrionibus: quia sicut hi non peccant huiusmodi moderate exercentes, ita nec eos sustentantes,sed iuste agunt, eis quasi mercedem tribuendo. Tho.secunda secundæ.q.clxviii.ar.iii.ad.iii. Vide.lxxxvi.d.c. donare,& duobus sequentibus.

5 Clericus uacans adulationibus,& proditionibus,si depræhenditur,degradatur ab officio.c.clericus.xlvi.dist. Vide infra,Histrio. per to.

6 Adulator beneficium impetrans per adulationem, licet secundum Arc.flo.ii. parte ti.i.c.v.§.iiii. reputandus sit simoniacus, i.q.i.c.ordinationes,non tamen tenetur illud beneficium resignare:ar.extra eo.c.fi.& allegat Inno.& Host. qui hoc not. in c.tuam,de æta.& quali.& ratio est,quia mentalis simonia est, quę tantummodo pœnitentia purgatur,nec resignatio necessaria est,per.d.c.fi.de simo. ad fi.quãuis quidam oppositum dicant. Adulatio secũdum se turpius peccatum est,& uerecu-

dius.litigio,sed est leuius, quia minus contrariatur amicitiæ, idest affabilitati occultæ, sine ui, & minus cum contemptu. Tho.secunda secundæ.q.cxvi.ar.ii.

ADVLTERIVM.

1 ADulterium est accessus ad alienum thorum.secundũ Tho. secunda secundæ.q.cliiii.ar.viii.& est determinata species luxuriæ,specialem deformitatem habẽs circa actus uenereos, secundum Tho.ibi,unde peccatum est,quia contra castitatẽ, & mortale,quia contra bonum prolis educandæ. Est & grauius simplici fornicatione, quia non solum contra castitatẽ, sed contra fidem etiam est matrimonii, minus tamen graue, quàm incestus, uel sacrilegium uel uitium contra naturam, tripliciterque fit,uidelicet,quando coniugatus cognoscit solutam,& econtra,quando coiugatus coniugatam, uel ecõtra.

2 Mulier adulterans plus peccat quam uir, secundum Pe. de paratione incertitudinis prolis,& scandali, quo autem ad fidem matrimonii equaliter peccant,sed quantum ad dominium rationis,uir plus peccat.Tho.iiii.sen.dist.xxv.ar.iiii.

3 Adulterantes per leges puniuntur ciuiles,sed non pertinet ad forum animæ.Puniuntur etiam lege canonica, secundum Pa. in.c.plerũque,de dona.inter ui.& ux.quia mulier perdit dotẽ, & uir donationem propter nuptias, si matrimonium separetur per sentẽtiam iudici ecclesiastici,aliter non,secundũ Io.an.

4 Aliam pœnam incurrit,quia amittit ius petendi debitum, de quo infra,debitum.§.xvii. Si tamen reconciliatur omnia recuperat,ut.d.c.plerumque.

5 Adultera per uim uiolata absolute, nullam pœnam patitur,secundum Pa.in consilio.iiii.si uero uiolentia fuit conditionalis(utputa timens occidi consensit.)peccauit coram Deo,non tamẽ per leges adulterii pœna punitur, ut dotẽ perdat aut mariti cõsortio priuetur,quòd ẽt patet.l. uim passam.ff.de adult.

6 Ex adulterio multa mala eueniunt, quandoque dannificatio hęredum legitimorum,ad cuius satisfactionem,adulteri,qui causam danni dederunt,tenentur,aut manifeste,si negotium patitur,aut occulte, donando lęsis meliori modo, quo fieri possit:si ex manifestatione adulterii periculum iminet,occulte satisfaciat quomodo potest,reliquum diuinæ misericordię relinquat,iuxta.c.officii,de poe.& re. Non enim tenetur perdere famam,uel uitam,ut satisfaciat.Itẽ si ex reuelatione adul-

terii nō speratur fructus, quia nec filius tenetur matri in hoc credere, neque maritus, ideo etiam cessante periculo, & nō est, spes fructus, non tenetur reuelare, secundum Caie. ibi. Concordat Arc. flo. secunda parte ti. ii. c. x. §. iiii. & Pa. non multum discrepat post Inn. in c. officii, de pœ. & re. si tamen posset mulier hoc probare sufficienter, & nullum periculum imineret, nec famę, nec alterius rei, teneretur reuelare, secūdum Arc. flo. ibi, alius satisfaciat de suo si habet, uenientibus ab Intestato, uel his, quos maritus uerisimiliter hęredes instituisset, si sciuisset hunc non esse filium proprium. Idem dic si partum alienum mulier sibi supposuit. Ex his quidam colligunt, ut Ros. quòd præceptum positiuum non obligat aliquem cum scandalo, etiam si sit præceptum Papæ, & iusta causa dimittitur, si ex ea scandalum corporum, uel animarum uenturum credatur, ut in. d. c. officii, & quòd ius positiuum, etiam interpraetatur ius diuinum, ut hic, quia restituere alienum, est de iure diuino.

7 De adulterio idem dicit Caie. ibi, quia similiter causam damni dedit, tenetur modo meliori, quo potest satisfacere, ut dictū est. c. si culpa, de iniu. & dā. dat. Hoc tamen intellige quādo est certus, quod ualde difficile est scire, quia uel potest esse mariti, uel alterius. Mulier enim certior est, sed ipse adulter non tenetur credere ei. Tamen quando credit firmiter quòd sit suus filius, uel habet probatiões ad hoc, tenetur & ipse satisfacere.

8 Quid si mittunt secrete ad hospitale: dico quòd possunt mittere ne adulterium manifestetur, quia propter hoc facta sunt hospitalia puerorum. Tamen si adulteri sunt diuites, tenētur hospitali secrete satisfacere in expensis, & dare operam bono modo, ut puer instruatur. Secus quando sunt pauperes, quia propter pauperes principaliter sunt instituta huiusmodi loca, secundum Caie. ibi, & Arch. flo. ubi supra. c. vii. Nullo tamen modo debent quærere mortem pueri propter scandalum euitandum: ar. xxii. q. ii. c. faciat.

9 Spurius si credit matri dicenti ipsum esse spurium (licet non teneatur credere) debet renūtiare hęreditati bono modo, sine tamen scandalo matris, aliter non esset tutus in conscientia, quia alienum teneret cum mala fide, secundum Pa. in. d. c. officii. De his autem, quæ consumpsit quādiu fuit in bona fide, credens non esse spurium, non tenetur restituendo satisfacere. C. de rei uin. l. i. & secundum Host. secus postquam habet

conſcientiam læſam,ut in.c.litteras,de reſt.ſpol. Omne enim quod eſt contra conſcientiam,ædificat ad gehennam, ſecundum glo.ad Ro.ix.

10 Si uir legitimos habens filios,uiuente uxore aliam ducat ſciẽtem impedimentum filij ex ea generati,ſecundum Veruer.tenentur reſtituere totam hæreditatem filijs primi matrimonij cum fructibus mala fide conſumptis,quãuis ex hoc oporteat eos mendicare, niſi bona fide,completa ſit legitima præſcriptio,maxime etiam ſi poſt completam præſcriptionem retinent bonam fidem,non tenentur,neque etiam ſi poſt preſcriptionem,probetur eos non eſſe legitimos , & incœpit currere pſcriptio, qñ cœperunt reputari legitimi.c. p tuas , de proba.

11 Mulier filios ſuſceptos de adulterio,poteſt ſibi heredes inſtituere,quia non prohibetur, reſeruata tamen legitima parte liberis ſuis,niſi repugnet huic regionis conſuetudo,ſecundum Alberi.& Sum.confeſ.lib.ii.tit.v.

12 Adulterium dicitur publicum ſecũdum Pa.in.c.intelleximus, de adul. quando adultera ſtat in domo cum concubinario, & cõuincitur de adulterio notorie, quando habet eam in mẽſa,in domo,in lecto,de cohabita.cle.c. tua.c.fi. Item quando uir,& mulier depræhenduntur in latebris ſe oſculantes,& huiuſmodi actus adulterio propinquos facientes. Facit.l.ſiquis non dicam.C.de epiſcopis, & cle.Item quando paſſim admittit uiros pro adulterio.l.palam.ff.de ri.nup. Pœna lapidationis impoſita erat mulieribus adulteris, & non uiris, Leui.xx. quia ſecundum Augu.mulier plura habet retrahentia a peccato,quã uir,uidelicet cuſtodiam uiri,confuſionem mundi, & prolis incertitudinem.

ADVOCATVS.

1 ADuocare prohibitus, non cenſetur prohibitus in camera conſulere,uel allegationes in ſcriptis facere,ſecundum Pa. in rubrica de poſtul.quia aduocatus proprie dicitur,qui in iudicio apud eum,qui præeſt iuriſditioni ſui, uel amici deſiderium exponit,uel alterius deſiderio contradicit, ſecundũ doc. in.l.Paulus,la.i ff.de legatio.

2 Aduocatus debet eſſe iuriſperitus, & ſaltem per quinquenniũ ſtuduiſſe, doctorumque iuramento probatus.l. nemini.C. de addi. iudi.

3 Quãuis multi ſint,qui aduocare prohibẽtur , tamen quidam

ſunt,qui ſine peccato aduocare non poſſunt, & primo hæreti ci,propter ſuſpitionem hęreſis, de hęre.c. excommunicamus, el.i. Secundo,excommunicati.ii.q.iii.c.excommunicatos. Et iudex eos admittēs grauiter peccat in.d.c.excommunicamus. Similiter nec infideles admittendi ſunt.

4 Epiſcopi,& ſuperiores non poſſunt aduocare coram eccleſiaſtico,uel ciuili iudice.c.te quidem.xi.q.i. ratione irreuerentię, & occupationis.

5 Sacerdotes non poſſunt ſimiliter aduocare,niſi in quatuor caſibus,uidelicet pro ſe pro ſua eccleſia, pro perſonis cōiunctis uſque ad quartum gradum,quando ſcilicet alium,uel ita bonum,habere non poſſunt. Pro miſerabilibus etiam perſonis, quæ,ſcilicet per ſe proprias cauſas miniſtrare nō poſſunt, uel eccleſiaſtico auxilio indigent.c. ſacerdotibus, ne cle. uel mo. Et in glo.xiiii.q.v.c.denique.In criminali uero coram ſeculari iudice nullo modo poſſunt.c.ſententiam, ne cle.uel mo.Non tamen propter hoc diuinum officium omittant: ar. diſtin. lxxxi.c.clericus.

6 Clerici qui ſunt in ſacris, & qui ſunt in minoribus, ſi tamen ſunt beneficiati,coram iudice ſeculari non poſſunt aduocare, niſi in quatuor prædictis caſibus.c.cum ſacerdotes, de poſtu. coram uero eccleſiaſtico poſſunt,ut ſatis uidetur:ar.in.c. clerici,de poſtul. quia uidetur tantum epiſcopis & ſacerdotibus interdictum coram utroque,niſi ut dictum eſt. Si uero in minoribus conſtituti,nō ſunt beneficiati,in cauſa ciuili poſſunt aduocare,tam coram ſeculari,quàm eccleſiaſtico iudice,in criminali autem coram ſeculari iudice nullo modo poſſunt, in d.c.ſententiam,ne cle.uel mo.Et hoc tutius eſt, quāuis quidā dicant,quòd pro rei poſſunt poſtulare, appellare, & appellationes proſequi.

7 Clericus poteſt eſſe procurator layci in foro ſeculari, ſecundū Abb.in.c.per uenerabilem,qui fi.ſint legi.in uua cauſa,& iura prohibentia talem procurationem, debent intelligi de procuratore generali,& ita uoluit Inn.in.c.unico, de obli.ad ratio. Ex hoc ſequitur, quòd clericus in foro ſeculari poſſit eſſe procurator clerici a fortiori. Ita concludit Pa. in. d. c. per uenerabilem.

8 Religioſus non poteſt procurare,niſi hæc duo concurrant,uidelicet.utilitas monaſterij,& imperium abbatis, de poſt.c.ex

parte. Et extenditur ad canonicos seculares, ut ibi. Et necesse est hæc duo concurrere, secundum Pan. & tunc possunt etiam coram iudice seculari, in causa ciuili tantum procurare. Non tamen licet pro lucro applicando monasterio, secundum Io. an. quãuis aliqui dicant posse, Pa. tamen in. d. c. ex parte, dicit fore magis æquum, & honestum abstinere.

9 Habens beneficium in duabus ecclesijs, potest aduocare pro una cõtra aliam. Primo, si in una est prælatus, potest ratione prælationis, secundum Inno. in. c. fi. de postu. Secundo, si necessario fungatur officio instar tutorum, potest, ut dicit Inn. in. d. c. fi. Tertio, si pro priori agit contra secundam, de iur. iur. c. tuam.

10 Aduocatum dare tenetur iudex illis, qui propter paupertatẽ, uel potentiam aduersæ partis habere non possunt. ff. de offic. con. l. nec quicquam. §. fi. Et si aduocatus iussus a iudice hoc facere renuat, sine causa, potest per iudicem ab officio aduocationis perpetuo remoueri. C. eo. ti. l. prouidendum: intellige tamen si ei competens salarium constituatur.

11 Aduocatus, & procurator peccant assumentes causam iniustã defendendam scienter, siue ad uincendum, siue non, siue ad concordandum, siue ad differenduũ, seu aliter, etiam si caput aliquod iustum capiant, ut iustum impediant, uel differant, aut peruertant. Si non uult, uel negligit scrutari merita causę, sed qualiscunque sit, assumit tuendam, & non curat, an quod assumit sit iustum, uel non, quod contra charitatem est. Si prosequitur causam iniustam, quàm a principio iustam credebat. Hæc enim prosecutio, iniuriam infert, proximo, debet enim deserere causam, & monerepartem ut cedat. Si negligit studere, & adhibere debita remedia causæ, secundum quod potuit, & debuit. Si non manifestat suo clientulo causam esse iniustam, quã ipse iustam credit, sic enim iniuriam facit clientulo, & aduersario. Si docet clientulum dicere falsum, uel dolose incedere. Si exigit a clientulo plusquam debet. In omnibus his casibus peccatum mortale interuenit manifeste, quia contra iustitiam, charitatemque agitur, nisi nocumentũ adeo esset paruum, ut ratione actus imperfecti, ad ueniale reduceretur. Hæc secũdũ Caie. ibi, in summa. Et tenetur de dãnis etc.

12 Aduocatus nolens aduocare in causa pauperis in extrema necessitate, & potens, mortaliter peccat, sicut in alijs operibus

misericordiæ est,secundum Tho.secunda secundæ.q.lxxj.a.j. & Caie.in summa ibi.

13 Non potest aduocatus sine uitio ingratitudinis aduocare cõtra eum,a quo beneficium recepit,ar.in.c.fi.de postu. Excipe nisi pro se,uel sibi coniunctis,uel miserabilibus agat, secundum Spec.ti.de aduocato.

14 Aduocato, seu procuratori non licet facere pactum de quota litis,neque etiam de certa quantitate, uel re, cum hac conditione si uincat.l.si qui.C.de postu.Est enim eadem ratio sicut de quotæ litis promissione, quæ ideo prohibita est, ne per fas,& nefas,ad uictoriam causæ intendat,ut promissum consequi possit.Licet tamen ei pro mercede promittere quid certum,siue quantitatem,uel rem,siue uincat,siue non, etiam si ultra hoc,aliquid parui munusculi promittatur, quia in hoc ratio prohibitionis cessat.

15 Aduocatus,& procurator, in una causa non possunt accipere salarium,quod excedat sex aureos.ff.de ua.& extraor.cogni.l.j.nec possunt facere contractum causa incepta, & non finita cum clientulo.iij.q.vii §.item si quis.

16 Si litigator promisit centum si uincat, si uero nõ uincat.50. secundum Spec.pacta seruantur. Et si lis per concordiam,uel alio modo terminetur,ita quòd aduocatus, & procurator nõ perficiant,debent habere de salario,uel de promisso,secundũ proportionem litis,de æquitate.

17 Salariatus de publico,non potest aliquid accipere a litigantibus,sicut nec medicus ab infirmis, quãuis a sanis possit accipere,secundum Panor.c.j.de postu.post Inno.quia talia salaria sunt constituta pro litigantibus,& infirmis.

18 Aduocatus deserens causam,ex causa,quã prius potuit præuidere,suæ imperitiæ imputatur. Si autem deserat ex causa noua,& repentina, ut quia clientulus aliquid confessus est contra se,habebit salarium nihilominus.ff.de ua.mu.l.pe.§.fi.

19 Aduocatus habens iustam causam, licite potest decipere aduersarium.Glo.in.c.dominus noster.xiij.q.ij.&.xij.q.ij.c.utile Intellige dummodo non apponat falsas allegationes, aut faciat aliquod de se malum,ut sunt mendacia, & huiusmodi:licet enim cauilationes, cauilationibus retundere, secundum glo.in.c.cupientes,de elec.in.vj.

20 Aduocatus ubi scit iustitiam, uel iniustitiam causæ, non po-

test pro utraque parte aduocare, quia semper ex una parte tueretur iniustam causam scienter, quod nõ licet, ut supra dictum est. §. xj. Si uero est in dubio sicut tueri singulas potest. Ita etiam utrasque partes, quia in casu dubio patrocinari potest, secundum Rod. quòd Sil. ibi. §. xiij. limitat in diuersis articulis, & diuersa instantia, ut si pro una parte aduocat in causa principali, pro alia in causa appellationis, cauendo tamen a scandalo pusillorum. Spec. ti. de aduo. Sed in eadem instãtia, etiam in dubijs, hoc fieri non potest, tum quia rarissime potest fieri sine scandalo, detrimentoque famę, tum quia uidetur impossibile, quòd uisa materia, habeatur bona fides de utraque causa, tum quia oportebit allegare contraria, & allegans contraria non est audiendus, ut in. l. j. C. de fur. & l. pręcum. C. de li. ca. de appel. c. solicitudinem.

21 Aduocatus potest aduocare contra rempu. a qua salarium recipit, quia salarium non est beneficium gratuitum, sed merces, secundum Specula. tit. de aduo. quãuis contrarium teneat Bar. l. ij. C. de aduo. diuer. iu.

22 Aduocantes scienter pro excommunicato nominatim in crimine pro quo fuit excommunicatus, sunt excommunicati, quia participant in crimine criminoso, infra excommunicatio. §. xxv. Similiter si hæreticis præstent patrocinium, & possunt contra eos inquisitores procedere, & sunt suspensi ab officio. c. Si aduersus, de hæretici. Quædam personæ prohibẽtur per canones aduocare, infames, scilicet surdi, muti, cœci pęnitus, perpetuo furiosi, impuberes usque ad annum. xviij. seruus, fœmina, passus uoluntarię muliebria, & alij, de quibus in. l. j. ff. de post. & iij. q. vij. infames. §. tria.

AFFINITAS, infra, ubi impedimentum.

AGRESTA.

AGresta non est uinum, ideo in ipsa non potest confici sanguis Christi. Est enim in uia generationis. cum musto tamen potest confici, quia iam species uini completa est, quãuis non sit decens cum musto confici, quia non est adhuc purgatum. Ex S. Tho. iiij. sen. dist. xi. q. ij. ar. iij. ql. iii.

ALCHIMIA.

1 ALchimiæ ars, secundum se non est illicita, si fiat sine fraude, nec est peccatum uendere per alchimiam factum, pro re, quæ est, sicut de alijs rebus artificialibus. Non tamen licet uendere

uendere illud pro re, quàm apparet, quæ in ueritate non est, quoniam hoc est decipere proximum, secundum Caie. ibi.

2 Si per alchimiam uerum aurum posset fieri, non esset illicitũ uendere illud pro uero auro, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxxvij. ar. ii. ad. j. An autem hoc sit possibile, dubitationẽ habet. Apud S. Tho. non habemus, quòd uerum aurum per artem possit fieri, licet secunda secũdæ, ubi supra, dicat, quòd si fiat uerum aurum, potest uendi: sed potius uidetur dicere in. ij. dist. vij. q. iij. ar. j. quòd uerum aurum per artem nõ possit fieri, propter suam perfectionem, neque uerum argentũ. Hoc etiam tenet, de po. q. vj. a. j. ad. xviij. potest tamen fieri aliquod, quod est propinquum auro, & argento. Caie. tamen in secunda secundæ, ubi supra, dicit quòd S. Tho. non reputat impossibile, per alchimiam fieri uerum aurum, & argentum. Quãdo ergo dicit quòd non potest fieri, dicit quia nunquã, aut raro fit, potest tamen fieri ab habente ueram artem, si talis esset.

3 Oldradus in consilio. lxix. tenet etiam, quòd hęc ars est licita, dummodo non fiat per artem magicam, uel aliam artem, legibus odiosam. l. unica. c. de thesau. unde Ange. ibi uidetur tenere, quòd hæc ars sit simpliciter damnãda propter rationes quas ibi adducit.

ALIENATIO.

1 Alienatio est actus per quem trãsfertur dominium, si proprie sumatur. C. de fundo do. l. j. sumpta uero communiter, includit emphitiosim, locationem ad longum tempus, uenditionem sub conditione, donationem, uenditionem, permutationem, ac perpetuum contractum in. c. nulli liceat, de reb. ec. non alie. & in materia odiosa capiemus proprie, & stricte, in materia fauorabili large, & communiter, secundum Pa. ibidem.

2 Cui prohibetur alienatio, prohibetur etiam locatio, & fructuum uenditio ad lõgum tempus: Pa. in. d. c. nulli, & est tex. cum glo. in cle. j. de reb. ec. non alie. & Io. an. Modicum uero tempus quid sit, secundum Glo. in. d. cle. relinquitur arbitrio iudicis, propter uarias locorum consuetudines. Dicit tamen gl. in. l. j. ff. de superfi. §. quòd autem, quòd modicum tempus est infra decennium, perpetuum autem est. xxx. annorum, secundum glo. xij. q. ij. in. c. hoc ius, uel quod durat quãdiu ui-

uit is,cui conceditur.c.præcarie.x.q.ij. uel durat quãdiu pensio soluitur, Inst. de loca.§.adeo, uel quod durat usque ad quartam generationem,auten.de non alie.emphite. Verũtamen Paulus in extraua.quæ incipit,Ambitiose cupiditati, fulminauit excommunicationem contra alienantes uel locantes quomodolibet ultra trennium, quo ad res ecclesiasticas. Vide in fine Sil.ibi est.totum decretum

3 Solus prælatus potest alienare bona mobilia, quæ commode seruari nõ possunt,ut sunt uestes tritæ,fructus, & huiusmodi,secundum gl.in.d.c.nulli, præciosa uero, quæ seruari possunt,& quæ faciunt fructum, non alienantur sine solennitate.Res enim immobilis,& mobilis preciosa,in hoc æquiparantur,ut in.l.lex.C.de admi.tuto.

4 Pecunia non est de his,quæ seruando seruari possunt,secundum Pa.in.d.c.nulli,nisi ad emenda immobilia deputata esset,uel in magna quantitate consisteret.

5 Id quod habet fructum, & est in magna quantitate, & non consumitur infra trienninm, dicitur quòd seruando seruari potest,& sic alienari non potest,infra locatio, uide aliquid. Et infra.§. x.

6 In alienatione rei ecclesiasticę,secundũ Pa.in.c.cũ apostolica, de his quę fiunt a p̃la.quinque requirũtur.Primo tractare an expediat,uel nõ.Secũdo capitulo cõsensus.Tertio quòd pro ecclesiæ utilitate fiat.Quarto supioris authoritas. Quinto cũ subscriptione.c.tua,de his quæ fi.a p̃la.& in.d.c.nulli.Subscriptio nunq̃ requiritur nisi in casibus in iure expressis: secũdũ Pa.c.j.de his quæ fi.a p̃la.allegantẽ regulã Inn.Et tantum hęc tria,uidelicet,uenditio,permutatio,& donatio,requirũt subscriptionem,in.d.c. tua,hæc tamen subscriptio non oportet fieri manu clericorum, uel religiosorum, sed sufficit manu notarij fieri,ut consuetudo declarat.

7 Vnus tractatus solennis sufficit,& non requiruntur tres,secũdum Pa.ibi.in.d.c.tua, qui tractatus non requirit cõsensum, sed quandam discussionem circa rem disponendam,ut dicit gl.ibi.primo enim discutitur an magis expediat alienare hoc uel illud,uel alio modo ecclesię subueniri possit,& post peruenitur ad consensum per alienationem.

8 Si tractatus præcessit,in quo deliberauerunt alienare, ualent consensus canonicorum non habiti in communi,secus quã-

do non præcesſit,quia requiritur conſenſus in communi,ſecundum glo.& ſic concorda opiniones doc. quorum quidā dicunt,quòd nō ualet,ut Bar.Hoſt.& Inn.aliqui uero, quòd ſic. ut Gof.

9 Cauſæ alienandi ſecundum Pa ſunt quatuor, in.c.nulli, de re.ec.non alie.Prima eſt neceſsitas,ſi debita urgeāt,& de fructibus eccleſiæ non poſsit ſatisfieri,Secunda utilitas, ut ſcilicet rem meliorem habeat.x.q.ij.c.hos ius.Tertia pietas.c.ſanctorum.xij.q.ij. Quarta incommoditas, ut quia res magis damnoſa, quàm utilis eſt eccleſiæ, ut in.c.terrulas.xij.q.ij. & ibi glo.

10 Ad hoc,quòd res eccleſiæ ſine prædictis ſolennitatibus poſſint alienari,requiritur quòd ſint res mobiles, ita quòd non habeant locum determinatum,a quo non poſſunt transferri,ſecundo quòd non poſsint commode ſeruari, quod eſt, quando infra triennium conſumuntur,ut dictum eſt, tertio quòd non ſint res precioſæ,cultui diuino deputatæ. Reliqua poſſunt alienari.Hæc ex ſupradictis iuribus patent. & Alberi. in auctẽn.hoc ius.C.de ſac.ſan.ec. An res ſacræ poſsint uēdi, infra emptio.§.xiiij.

11 Nomine mobilium,& immobilium,non ueniunt iura,actiones,& nomina debitorum proprie,ſecundum Pa.in.d.c.nulli,unde conſuluit Old. Si princeps relinquit bona mobilia diſtribuenda,non ueniunt pœnæ nondum exactæ. Si quis tamen uolens compræhendere totum patrimonium ſuum, facit ſolum mentionem de mobilibus,& immobilibus intelliguntur etiam actiones,iura,& nomina debitorum compræhēſa. Idem dic de fructibus,ſiue annuis redditibus, qui tamē alienari non poſſunt ſine debita ſolennitate,cum ſint,de his, quæ ſeruando ſeruari poſſunt,licet quidam dixerint conſulēdo,quòd ex magna cauſa poſſunt.

12 In eccleſijs non cathedralibus ſed inferioribus, ubi eccleſiæ non habent capitulum,nō requiritur prædicta forma in alienatione rerum immobilium, ſed ſufficit ſuperioris conſenſus,ſecundum Pau.ut refert Ge.in.c.j.de re.ec. nō alie.lib.vj. ar.in cle.j.eo. ti. Cauſa tamen legitima ſemper requiritur,ut in.d. clemen.

13 Si propter aliquod impedimentum epiſcopus capitulum nō haberet,debet aduocare aliquos clericos honeſtos, ſecundū

Pa.in.c.primo.de his quæ fi.a præla.

14 Superior, ad quem recurrendum est causa alienationis, in nō exemptis, est episcopus proprius, in exemptis, eorum prælatus: ut abbates in ecclesijs eis subiectis, prouinciales in ordine prædicatorum, & ministri in ordine minorum, ut elicitur ex.d.cle.j.& per Car.c.si itimus, de transac.

15 Recipiens rem ecclesiæ prædictis solennitatibus non obseruatis, tenetur eā restituere ecclesiæ, cum fructibus perceptis, nec precium potest repetere, nisi sit conuersum in bonis ecclesiæ: ar.in.c.j.de depositis, quia secundum Pa.in.d.c. nulli, alienatio est nulla, non seruata forma, quæ dat esse rei. In cōscientia tamen, quando affuit causa legitima alienationis, & non fuit deceptio, non tenetur restituere, quia istæ solennitates, adinuentæ sunt ad tollendas deceptiones. Hoc ponit Pa. in.c.quia plerique, de immu. ecclesia.

16 Prælatus ecclesiæ non potest renuntiare exceptioni competēti ecclesiæ, aut transigere euidenter in damnum ecclesiæ: secūdum Pa.& Inno.in.c.i. de depo. nisi ex speciali concessione Papæ, ex quo infertur, quòd non potest cedere liti, & causæ, aut transigere, nisi sit causa euidens, & debita solennitas, si actio sit ad rem immobilem: iuxta not.in.d.c.nulli. Secus si ad rem nobilem, ut not.glo.in.d.auct.hoc ius. Aliqui autem tenent, quòd indifferenter potest, quia stat in acquirendo, secus circa rem iam acquisitam immobilem.

17 Prælatus solus sine solennitate potest repudiare hæreditatē, seu legatum delatum ecclesiæ, ut tangit Feder. consilio.ix.[& Pa.c.j. de do.& contu. quia nondum ecclesiæ acquisitum est dominium ante acceptionem legati, licet Pau. de cast. consilio.xj.dicat quòd non. Primum tamen, est uerum. Vnde monasterium quando renunciat hæreditati, quæ debet prouenire ei ex successione fratris, non dicitur alienare, ut incurrat pœnas iuris, quia non est adhuc uere ius sibi acquisitum.

18 Si prælatus iurauit non alienare simpliciter, intelligitur non de re modica, quæ sine solennitate alienari potest, sed de magna, & de alienatione illicita, secundum Pa.in.c.ut super, de re.eccle.quia iuramentum est stricti iuris: ar.in.c. penultimo, de iure iu. Si iurauit non alienare inconsulto Papa, aut sine licentia superioris, tunc intelligitur, tam de licita, quàm illicita, quàm non potest facere sine conditione interueniente,

etiam si adsit ecclesiæ utilitas, & necessitas, sicut poterat in primo iuramento. Si tamen summa necessitas immineret, quę tantam celeritatem requireret, quod a Papa consilium, uel a superiore licentia haberi non posset, tunc credit Pa.in.c.fin. de re.eccle. posse alienare, non obstante iuramento. Hoc facit pro religiosis, qui sæpe suum superiorem a remotis habent, & non ita cito possunt habere ab eo recursum.

19 Prælatus potest facere alienationem, etiam suis consanguineis, secundum Pa.in.c.ut super, de re.eccl.non ali.non tamẽ hoc potest œconomus, uel alij, secundum eundem Pa. ibi, quãuis in cõscientia ex causa legitima & sine fraude excusentur, & ualeat talis alienatio: ar. in.c.j. de coha. cle. & mu. in tex. & in glo.

20 Terræ incultæ, datæ ad culturam cum promissione dandi eas ad emphitiosim, post culturum possunt dari existẽtibus ex stirpe, siue eorum hæredibus, alijs uero non, nisi seruata debita solennitate, quia non amplius syluestres sunt, secundum Pa.in.c.ad aures. de re.eccle.non ali.

21 Si bona redeant ad ecclesiam pleno iure, quia finitum est tẽpus concessionis, uel ex defectu hæredum, uasalli, uel emphiteotæ, uel propter eorum delictum, quia non soluerunt pensionem, ut in.c.potuit, de locat. possunt alteri dari sine solennitate, etiam si iurasset nõ alienare, nisi fuissent applicata mẽsæ, & esset notum. Et dicuntur applicata mensæ, quæ sunt monasterio, quãtum ad ius, & usum incorporata. Et si stetissent per annum applicata monasterio, dicerentur esse de mensa. Tex. est clarus in.c.ij. de feu. hæc secundum Pa. in.c.si super, de re.eccle.non ali. Vide ibi tex. & Feder. cõsilio.clxxiiij. circa medium. infra, feudum.§.xix.

22 Sede uacante, bona ecclesiæ episcopalis, quæ seruando seruari non possunt, sine alia licentia per œconomum, uel capitolum, poterunt uendi, secundum Pa.in.c.j.ne se.ua. si uero sint bona, quæ seruari possunt in ecclesia episcopali, non poterũt uendi sine licentia papæ, ar. in.c.j. de re.eccle. non ali.lib.vj. In ecclesijs autem inferioribus, magna urgente necessitate, ecclesiaque diu sit uacatura, nec cõmode creatio alterius prælati expectari potest, tunc stantibus his duobus casibus, secundum Inno. dabitur curator bonis, & per illum fiet alienatio, nec prius poterit fieri, etiam per archiepiscopum, ut in.d.c.j.

in.vj.de re.eccle.
23 Non ualet alienatio facta a scismaticis,uel intrusis:de scisma. c.j.xij.q.ij.c.alienationis, & qui sic recipit, tenetur restituere cum fructibus,etiam qui a iusto possessore possent recipi: de resti.spo.c.grauis.Et est excommunicatus,qui talibus alienationibus innititur.infra.Excommunicatio.lxij.
24 Prælatus habens bona distincta a bonis capituli, potest illa concedere alicui, ad ipsius prælati placitum sine capituli consensu,& alia solennitate, secundum Pa.in.c.cōtinebatur, de his quæ fi.a præla.
25 Alienatio rerum minorum,secundum Inno.in.c.j. de re.eccl. non alie.requirit solennitatem, scilicet causæ cognitionem, decretum,& causam legitimam,& uerum est etiam in mobilibus præciosis,alias habet contra possidentem, rei uendicationem,& actionem tutellæ,uel negotiorum gestorum,contra tutorem,uel curatorem.ff.de re.eo.qui sunt sub tute.l.magis puto.§.Si es.&.C.de præ.mi.l.& si præsens. Nota, quòd decretum est sententia, & non imponitur sine causæ cognitione,& ideo in scriptis est dandum,secundum Inno.ubi supra,& in.d.§.Si es,quāuis in iure decretum sæpe dicatur authoritas.C.de mi.uel.l.j.
26 Alienatio facta per eum,qui commisit capitale crimen,& ad piam causam,tenet,secundum Inn.in.c.quia propter,de elec. dummodo fiat ante sententiam.C.de bon.dan.l.Si quis post hāc,quæ præcipit ut illius,qui capitale crimen commisit bona publicentur,scilicet inuenta post sententiam, uel quæ ex suspitione pœnæ sunt alienata.ff.de do.causa mortis.l.si aliquis.Fallit tamen in crimine læsæ maiestatis,& hæresis,ut in c.cum secundum,de hære.lib.vi. quia sunt in commissum a die commissi criminis,infra,donatio.§.iiij.idem dic in omni crimine, quo perpetrato ipso facto bona perpetrantis essent confiscata.
27 Alienatio facta in fraudem creditorum,uel patronorum, nō ualet,secundum Inno.ubi supra,sed debet reuocari.ff. de his quæ infra cre.per totum, etiam si non sit facta in fraudem, sed fraus est in ipso facto,reuocatur.ff.eodem titu.l. omnes, §. Lucius.
28 Fratres præ.congregationis olim Lombardiæ alienare possunt cum licentia uicarij generalis,ex gratia Sixti Papæ. nunc

uero cum licentia sui prouincialis.

29 Quod donatum fuit, uel legatum ecclesię, cum hac conditione, ut non possit alienari, secundum doc. & praecipue Hug. & x.q.j.c.sic quidam, & Anto. quando ecclesia alias possessiones non habet, pro utilitate, & caeteris casibus in iure permissis, potest alienari. xij.q.ij.c.aurum, quia pactum, ne liceat mihi rem meam alienare, a iure reprobatur. ff. de pac. l. pe. Idē sentit Gof. Hoc placet Pa. quia si donator aliter sensisset, nō fuisset mētis compos. Quòd si legaretur monasterio, quod possessiones tenere non potest, cum additione poenae, si alienetur, locum non haberet talis poena, quia condito tanquam turpis habenda est, secundum Archie. Posset ergo uendi in quocunque casu, etiam extra necessitatem.

30 Quomodo intelligatur utilitas ecclesiae, pro qua debeat fieri alienatio? dicit Lan. quòd precium rei uenditę sit uersum in euidentem utilitatem, & perpetuam. Zāber. tamen in cle. monasteriorum, eo. ti. dicit, quòd est necesse, quòd duret uersum in utilitatem, nec oportet emptorē scire, ad quem usum pecunia conuertatur: secundum gl. x.q.ij.c.ea enim. §. hoc ius, sed sufficit probare ecclesiam tūc indigere pecunia, reliquum autem relinquat uendentium conscientijs. An constitutio Pauli. ij. de non alienando ultra triennium sub poena excommunicationis teneat, dic ut in excommunicatione. lxij. cōclusum est. cui & Caie. in summa de excōicatione. c. lxxv. consentit.

ALIMENTVM.

1 Alimentorum nomine secundum Canonistas, ueniunt in legatis, uestimenta, & calciamenta. ff. de ali. & ci. leg. l. legatis. Idem si legatus est uictus. ff. de uerb. si. l. uerbo uictus, secus si cibaria sunt relicta. ff. de ali. & ci. lega. l. antepe. Item ueniunt nomine alimentorum medicinae: Imo. in. l. si cum dotem. § si maritus. ff. sol. mat. & nomen uitae necessaria, importat uestes, cibos, medicinas, & huiusmodi, sicut dicimus de alimentis legatis, in. d. l. legatis. Et ille cui debentur alimenta, debet habere expensas pro studio, sine quo uiuere non posset secundum decentiam suae personę: puta pro grammatica, & huiusmodi, secus de expensis in studijs, in quibus dicitur militare, ut tenet Bar. & not. in. l. de bonis. ff. de car. edic. §. nō solum. infra, legatum. § xxxj.

2 *Filij* a parentibus, & parentes a liberis sunt alendi. C. de al. li.

a pa.l.j.Intellige quando ille,qui petit est inops,& alius est diues.Et si ex arte sua potest se pascere,non debet petere alimēta,nisi sit infirmus.ff.de li.agno.l.si quis.Idem dic de emancipatis,ut in.d.l.si quis.

3 Nepos ex filia pascetur ab auo materno, si non possit alia paterna linea:ar.in.d.l.si quis.Idem dic de filio adoptiuo.

4 Vxorem,nurum,& pronurū alet uir.ff.de do.inter ui. & uxo l.si quis pro uxore,nisi in contrarium fiat pactio.Not. secundum Barto.in.d.l.si quis,quòd pater tenetur alere filium, nō ex iure patriæ potestatis, sed naturali iure, & ex charitate. Vxor locuplex,alet uirum inopem, & econtra, nisi essent in culpa,quòd si fiat diuortium,& uir dedit causam diuortij, filius minor triennio,nutrietur apud matrem expensis patris, nisi mater ad secundas nuptias trāsierit.Si uero dedit causam mater,apud patrem aletur expensis matris locupletis,nisi pater minus idoneus sit,quia tunc apud matrem locupletem. Quòd si alter eorum esset infidelis,apud fidelem sunt nutriēdi liberi.C.de diuor.ei fac.& ap.quē.li.edu.l.unica,& in auct. Si pater ibi posita.De hoc uide infra matrimonium.§.xl.

6 De iure canonico secundum Pa.in.c.cum haberet, de eo qui dux.in ma.ultimo notabili,filij spurij, uel nati ex dānato coitu,debent ali a parentibus,& huic iuri statur hodie, etiam de iure ciuili,quia hoc induxit ecclesia ex quędam naturali ęquitate,ne filij alimentis priuati pereant. Et dicit idem Pa.quòd per rationem huius textus,parentes possunt legare filijs spurijs ratione alimentorum,& dotare, & relinquere dotes filiabus,cum dos loco alimentorum succedat. Immo pater cogitur dotare filium bastardam.ff.de leg.iij.l.uxorem.§.pater naturalis,deducto tamen semper ne ipse egeat commode secundum suam dignitatem.ex.l.fi.C.de do.promi.

7 Educatio filij infra triēnium ad matrem pertinet,si potest.C. de pa.po.l.nec filium.Vltra uero triennium ad patrē spectat, nisi esset pauper,& mater diues,quia tunc ad matrem pertineret.Pa.in.d.c.cum haberet,ut supra est dictum:nisi forte erga matrem esset aliquod impedimentum, quo filium lactare nō posset,uel non condeceret,quia in his casibus expensis patris lactabitur:ar.ff.de li.agno.l.Si quis a liberis.Not.quòd nomine patris,ueniunt ascēdentes ex paterna linea,& similiter nomine matris ex linea materna. Vnde non tenetur mater nisi

deficiente paterna linea,uel egeant.ff.eo.tit.l.si quis.§.utrum.

8 Multi sunt casus,in quibus pater non tenetur alere filium, secundum Pa.& glo in.d.c.cum haberet:Videlicet si filius accusauit patrem,si est minor triennio, si pater est pauper, si fuit ingratus contra patrem,si filius habet artem ex qua possit uiuere,si tamen sit decens ut eam exerceat,secus si ob nobilitatem non esset decens. Et generaliter dic, quód omnes causæ sufficientes ad exhæredationem, sufficiunt ad priuationem ab alimentis.

9 Frater cogitur alere fratrem naturalem,secundum Bar.in.d.l. si quis,a fortiori legitimum : & secundum eundem Bart.in.l. dedit.ff.de col.bon.tenetur dotare sororem.

10 Dominus tenetur alere seruum, ut in.l. cum plures.ff.de admi.tu.§.pe.Similiter tutor tenetur alere matrem, & sororem pupilli si egent.Et not.quód alimenta debent præstari secundum consuetudinem regionis, ad arbitrium boni hominis, & iuxta facultatem debentis,& dignitatem legatarij,secundũ Bar.in tractatu de duobus fratribus.

ALTARE.

1 ALtare non debet esse nisi lapideum.c.altaria, de conse.d.j. ex institutione sancti Syluestri,ut.d.Tho.iiij.sen.dist.xiij. q.j.ar.ij.ql.v.ad secundum. Lapis enim Christum significat, qui in altari imolatur,quãuis ante essent altaria lignea.Vnde & altare Lateranen.ut.d.Pe.de pa.est ligneum.Debet ergo esse lapideum, uel saltem tabulam lapideam habere consacratã,super qua situetur hostia,& calix, quód dicitur altare uiaticum,secundum Archie.tertia parte.tit.xi.c. secundo. & debet esse secundum Pe.de pa.latitudinis, & longitudinis tantæ lapis in capsula,quód in eo capi possit pes calicis,& hostia cõsacrata:uel quód in conficiendo,cum tenet sacerdos in manibus panem,uel calicem,super lapidem teneat,& sic super lapidem conficiat:ar.in.c.concedimus,de cõ.dist.j.intellige quód saltem sint super lapidem pro maiori parte.

2 Altare stabile non licet presbyteris in ecclesia consacrata constituere,seu noua erigere,sine episcopi consensu.c. quamuis. dist.lxviij.sed in ecclesia non consacrata, possunt construere propria authoritate,per argumentum a cõtrario:in.c nullus, de con. dist.j.

3 Altaria consecrata,non sunt destruenda sine episcopi cõsen-

ſenſu.c.eccleſia,de con.diſt.j.

4 In altari portatili conceditur celebrari in eccleſia non conſecrata,uel in uia.c.concedimus,de con.diſt.j. & ſuper hoc celebrari facere in itinere,& ubique conceditur epiſcopus , & ſuperioribus.c.quoniam,de priui.in.vj.prædicatoribus , & minoribus etiam conceditur,ſine preiudicio tamen parochialis eccleſiæ,quòd præiudicium intelligitur, ſecundum quòd declarat Greg.ix.in quædam extraua.quæ incipit,Nos attendẽtes,&c.de decimis,oblationibus,& primitijs.Et ſi eſſet conſtitutio ſinodalis in oppoſitum,nõ eos arctaret, quia de priui. c.in his,dicitur libere:in quo innuitur,quòd ſine licentia parochialis,hoc poſſunt:ar.in cle.de ſepul.c. dudum uer.libere. Alijs autem ſecundum Pa.in rub.eod.ti.non conceditur, niſi in magna neceſsitate,ſine licentia epiſcopi, uel in eccleſia cõſecrata.In mari,uel ſuper fluuium, nullo modo permittitur.

5 Altare tam ſtabile,quàm portabile , tantum ab epiſcopo poteſt conſecrari,ut in.d.c.nullus,&.d.c.concedimus.Et quia ſecundum Arc.flo.alia eſt conſecratio eccleſiæ, alia altaris,una ſine alia fieri poteſt:eo.ti.c.j.Et poſſunt ſimul in eadem eccleſia,plura altaria conſecrari,eo.ti.c.uniuerſis. Et non conſecratur altare ſine reliquijs.c.placuit de con.diſt.j.

6 Non poteſt conſacrari altare ſuper ſepulchrum hominum, niſi ſcomunicorum c.non oportet,de con.diſt.j.

7 Corpus Chriſti conſecratum , non poteſt poni pro reliquia, ſecundum Inno.cum conſilio aſsiſtentium. Tamen dicitur, quòd Leo Papa dedit partem corporalis, & corporis Chriſti, in conſecratione cuiuſdam eccleſiæ. Pa. in c. propoſuiſti,de con.eccle.Quidam dicunt, quòd in altari portatili non requiruntur de neceſsitate reliquiæ : opinio tamen prima eſt melior,quàm ſequitur Arch.flo.& Piſa.uer.conſecratio.§.iij.

8 Altaria ſtabilia tribus modis conſecrantur, ſecundum Pa.c.i. de con.eccle.& al.Primus modus eſt,quando fit unum foramen paruum in ſuperiori parte in ipſa menſa lapidea altaris. Secundus modus,ſi fiat foramen uel ante altare, uel in latere dextro altaris,& poſt cõſecrationem clauditur lapide paruo, & quadrato,uel rotundo,qui uotatur ſigillum,& in dicto foramine ponuntur reliquiæ,& nomen conſecrantis,& nomen ſancti, in cuius honorem conſecratur. Tertius modus eſt ſecundum Inn.in eo.ti.c.j.ſi fiat foramen in ipſo altari ſub mẽ-

ſa;& eadem menſa claudatur.

9 Altare portatile,quantum ex practica eccleſiæ colligitur, etiã tribus modis conſecratur. Primo, quando fit ex lapide in ligno.ita quòd lapis eſt ſigillum,& lignum eſt ſepulchrum. ſecundò, fit ex lapide ſolum, ita quòd in ipſo lapide eſt ſepulchrum. Tertio.ex ligno,& lapide,ita tamen, quòd in lapide eſt ſepulchrum,& ſigillum,& opponitur lignum pro augenda latitudine. Quidam addunt quartum modum, quando conſecratur ſine reliquijs. Sed iſte modus ſupra reprobatus eſt,nec eſt in practica,ideo dimittatur. His ergo dictis facilius eſt uidere quando altare exacratur.

10 Altare ſtabile quantum ex doct.colligitur, in rub.& in.c.j.de con.eccle.& al.quatuor modis exacratur.Primo, ſi menſa penitus,uel enormiter frangatur,ita ut deformitas appareat.i. ultra medietatem,ut exponit Io.uel etiam ſi eſt fracta in cornibus in quibus conſueuit fieri conſacratio.ſecundum Ro.ſecus ſi eſſet modica.eo.ti.c.in ligneis.An autem talis deformitas ſit enormis iudicio epiſcopi ſtabitur,ſecundum Hoſt.Idẽ dic ſi eſt amota,ut dicit Hoſt.Si tamen erat affixa, ſecundum Ro.ſecũdo,ſi mota fuit iunctura, qua menſa ſtipiti adhęret, ſiue ſepulchrum in latere altaris fuerit, ſiue multomagis ſub ipſa menſa, quia in illa coniunctione præcipue intelligitur eſſe conſacratio altaris,ſecundum Pa.in.c.propoſuiſti,eod.ti. Tertio,ſi quid de lapidibus ſtipitis tangens ipſam menſam moueatur,ut in.c.ad hoc,eo.ti. ſecundum Ray.quod tamen intelligitur,ſecundum Ro.& glo. quando menſa eſt fundata ſuper quatuor columnas lapideas,quarum una mouetur.Secus de lapidibus parietis,uel de ipſo pariete, cui compaginatum eſt aliquando altare, quia propter horum amotionem non uiolatur altare,nec reconſecratur: Idem dic de lapidibus ſtipitis non tangentibus menſam,ſecundum Piſa.& de tangentibus menſam,ſed non principalibus, ſecundum Sum.cõ.l.iij. ti.xxiiij.niſi tot amoueantur,quòd altare formam amittat,ſecundũ gl.Ray.ibi.Quarto,ſi frangatur,uel amoueatur,uel minuatur ſignũ ſepulchri.c.ſi motũ, de cõ.d.j. Et hoc ubicũque ſit ſigillum:etiam in latere,ſecundum Archie.Hi quatuor modi ſunt de mente Pa.in.c. ad hæc &.c. quod in dubijs, eo.tit. Innuit etiam alium modum in directe, in.c.in ligneis,eo.tit. ubi dicit.Si contingat enormis fractura in altari,exacratur:ut

ſi tantum minuatur,uel augeatur,quòd formam amittat.Forma enim eſt,quæ dat eſſe rei. Vnde idem uidetur eſſe enormis fractura, & notabilis additio quantum ad hoc, quia eſt eadem ratio.

11 Altare portatile exacratur primo,ex remotiõe lapidis à ligno, quando ſepulchrum eſt in ligno,ſecundum Ioã.an. in.c.ſi ligneis,eo.ti.ſecundo quando mouetur ſigillum ſepulchri exiſtentis in lapide,ſiue lapis ſit in ligno,ſiue non:ſecundũ omnes doct. Tertio ex notabili lapidis fractione, ut in.c.in ligneis,eod.tit. & hoc modo non poteſt uiolari ſi conſecretur ſine reliquijs,quòd non eſt in uſu,ut dictum eſt ſupra. Non enim exacratur ex eo, quòd degradati, uel huiuſmodi,celebrauerint in eo,ut re conſecratione indigeat, neque reconciliatione,cum nullo iure ſit cautũ,ar.c.his qui, de ſen.ex.li.vj. Si uero ſepulchrum eſt in ipſo lapide, licet lapis ſit in ligno; propter remotionem lapidis a ligno non exacratur, ſecundũ Io.an.in.d.c.in ligneis (licet quidam dubitent) quia non fit conſacratio in unione, ſed conſacratio eſt ſolius lapidis. Additur autem lignum, ut commodius calicem, & hoſtiam capiat: & hoc tene.

12 Exacrata eccleſia,nõ exacratur altare, quia eccleſia poteſt deſtrui & altare remanere,ita tenet Pa.c. propoſuiſti,eo.ti.Polluta tamen eccleſia, polluitur altare ſtabile: ita ut reconciliatione indigeat, quia pollutio concernit totum corpus eccleſiæ.Ideo cum altaria ſint intra corpus eccleſiæ, ſunt polluta: nec ante reconciliationem,in ipſis poteſt celebrari, & polluto altari,polluitur etiam eccleſia.Secus autem de eo,quòd eſt extra eccleſiam,niſi eſſet unum cum eius pariete: & quot modis polluitur eccleſia,tot modis & altare.In altari, in quo cõſecrauit epiſcopus, non poteſt alius eodem die conſecrare, cap. fina. de con.diſtin.ij.niſi de licentia epiſcopi,uel urgente neceſsitate, quando epiſcopus non poſſet complere.vj. q j.c nihil.

Altaria plura eodem die poſſunt conſecrari, ſicut plures epiſcopi.c.cum ſis,de con. eccle.& al.

13 Altare,lapideum eſſe debet,tum quia Chr ſtum ſignificat, tũ quia Chriſti corpus in lapideo ſepulchro fuit reconditum,tũ quia de facili hæc materia ubique poteſt inueniri, ut ſcribit Tho.iij.q.lxxxiij.ar.iij.ad.v.&.iiij.ſen.diſt.xiij.

AMBITIO.

1 Ambitio importat inordinatum appetitum honoris secundum Tho.secunda secundæ.q.cxxxi.ar.j. ideo est semper peccatum quandoque mortale,quandoque ueniale. Est autẽ mortale ex fine,quando ibi ponitur finis,quòd est, quando quis est paratus facere aliquod peccatum mortale, propter consequendum talem honorem. Secundo ex materia circa quàm ambitiosus quærit honorem, ut si quærat reputari ut Deus,uel de aliquo crimine honorari,ut de blasphemia,homicidio, & huiusmodi, est mortale:uel si appetit honorari, ut aliquod crimen mortale posit committere. In reliquis autem casibus, communiter est ueniale, ut si quærit honorari de scientia,quàm non habent,uel plus quam habet, uel talẽ honorem non ordinat in Deum, uel ad utilitatem proximi, non tamen propter hoc mortaliter Deũ offenderet.Hæc sãn. Tho.secunda secundæ.q.supra.& Caie.in summa,ibi.Si quis autem appetat honorari de uirtute,quàm habet,& in ordine ad Deum,a quo uirtutem habet,ambitiosus non est, quia appetitus eius ordinatus est,sed dicitur magnanimus.

ANGARIA infra, GABELLA per totum.

APPELLATIO.

1 Appellatio iudicialis, est a minori iudice ad maiorem prouocatio.ij.q.vj.c.omnis oppressus:& Pa.in rub.de ap. Appellatio autem extra iudicialis,a præsenti,uel uerisimiliter futuro grauamine,ad superiorem prouocatio est.Prima si legitima est,suspendit pronunciatum,ac etiam iurisditionem iudicis, quo ad illam causam,& ipsius ad superiorem trãsfert, cognitionem.Secunda si est probabilis, causam ipsam ad superiorem transfert,ut ea pendente,in ipsius præiudicium nil tentetur.Facit.c.super,de appel.

2 Quia appellatio inuenta est propter iniquitatem, uel imperitiam corrigendam,& est de iure naturali,ideo princeps,quo ad eius substantiam tollere non potest,ut dicemus, licet appellationis formalitatem tollere posit.Facit cle.pastoralis,de re iudi.infra.§.xij.

3 Quando autem, & quotiens sit appellandum,uide.C.de appel.auct.hodie autem.&.l.ultima.C.quomodo & quando iudex.l.ab eo.ff.de appella.rec.l.j.§.fi.extra de appella. quia hoc

3 magis ad forum exterius quàm ad animam pertinet.

4 Appellatio interposita post censuram excommunicatiõis, suspensionis,& interdicti,uel ab ingressu ecclesiæ,non tollit ipsius effectum.tex.in.c.is cui,de sen.ex.in.vj.intellige, quando tales sententiæ absolutæ sunt inflictæ:tunc enim secum trahunt executionem.c.pastoralis,de ap.aliter si conditionaliter essent emanate,ut dicendo excommunico te , uel interdico, nisi infra mensem feceris sic,&c.in.c.præterea,el.ij. de ap.

5 Si quis dicat excommunico te,si appellaueris , appellatio secundum Inno.in.d.c.præterea,suspendit effectum.Si uero dicat,excommunico te si disposueris ad appellandum , tunc si prælatus non potest prohibere appellationem,non erit excõmunicatus:secus si potest infra interdictum.§.j.

6 Excommunicatus post legitimam appellationem, nõ est euitandus,ut not.in.c.licet,de sen.ex.lib.vj.&.c.pastoralis, de appel.tamen si excommunicatus nominatim,& expresse, & specialiter,infra tempus a iure , uel a iudice determinatum non fuerit prosecutus appellationem,ut debuit, eo elapso poterit denuntiari excommunicatus, & tunc erit uitandus tam in iudicio,quàm extra:& ab actis legitimis remouendus:in.d.c.licet.& post talem denunciationem,debet reputari pro excommunicato,donec per sententiam fuerit declaratum , appellationem ante sententiam fuisse interpositam. Aliqui tamen dicunt, quòd illa excommunicatio fuit nulla, propter appellationem,primum tamen uidetur uerius.

7 Celebrans post prædictam dẽnunciationem, & desertionem appellationis,& se diuinis ingerens,non efficitur irregularis, secundum Arch.in.d.c.licet, quem sequitur Ge. quia per appellationem legitimam ante excommunicationem positam, excommunicatio fuit suspensa. Et licet postmodum denuncietur excommunicatus , non tamen excommunicatur , nec uere est excommunicatus.

8 Appellare e x confidentia iustæ causæ, in conscientia licitum est,secundum Tho.secunda secundæ.q.lxix.ar.iij.supra,Accusatio.§.xiiij.

9 Allato grauamine per iudicem, potest hoc expresso incontinẽti appellari,nec est opus ut petatur reuocatio grauaminis, sed illo illato de præsenti , potest statim appellari propter timorem futuri grauaminis,de quo uerisimiliter timetur,non tamen licet appellare a futuro , nisi exprimat grauamen de

pręſenti.Pa.in.c.j.de dilat.ult.not.

10 Quãuis a pœna legis non poſsit fieri appellatio.l.ſi qua pœna.ff.de uerbo. ſigni. tamen a declaratore Pœnæ legis,poteſt quis appellare. glo.eſt ſingularis in.c.cupientes.§. quòd ſi per xx.de elec.lib.vj.

11 Non appellatur a mero executore, niſi modum excedat, uel arctius exequatur:de appel.c.nouit.

12 Non appellatur a legato,cui Papa cauſam commiſsit appellatione poſtpoſita,de officio dele.c.ſuper quæſtionum,quo caſu,ſola friuola inter dicitur appellatio :de appel.c. ſuper eo,el ſecundo.a uero grauamine appellatur tunc, non cõtra reſcriptum,ſed contra iudicis malitiam, ut not.ij.q.vj.c. uiduum: non enim poteſt tollere princeps, quòd eſt de iure naturali, ut dictum eſt ſupra.§.ij.

13 Non appellatur a citatione.c.cum parati,eo.ti.niſi appelletur a breuitate,termini,aut niſi citatio fiat contra formam canonis:infra,citatio.§.j.

14 A denunciatione, uel declaratione excommunicationis, uel alterius cenſurę,poteſt quis appellare.ſecundum Pa.in.c.peruenit,de appel.quia hæc non eſt ſententia iuris, a qua non liceat appellare.c.quia,de appel.ſed iudicis declarantis,& hominis,niſi ſit exceſſus notorius,quia notorius criminoſus appellans,non auditur.Facit quod not. Inno.in.c. ex parte,el.j. de uerb.ſig.dicit enim ibi,quod in notorijs non requiritur ſententia proprie,ſed fit iuris excutiõ:limita tamẽ, ſi exceſſus eſt ita notorius,quòd nulla tergiuerſione celari poſsit.

15 Appellare poteſt tantum ille cuius intereſt, & per alium facta appellatio non tenet.c.ex tenore,de his quæ fi. a ma. par. ca. niſi quãdo procuraret pro eo,qui ducitur ad ſupplicium: ut in.l.non tantum.ff.de appel.

16 Religioſus non poteſt appellare a correctione ſuorum prælatorum,ſi fiat ſecundum ſtatuta ordinis,& regulæ.c. ad noſtram,&.c.repræhenſibilis,de appel.ſupra,accuſatio.§.xxxj.

17 Appellatio fieri debet a iudice pronunciante,& ubi ius reddi conſueuit,& coram iudice, qui ſententiam tulit,ſi eius ſit copia,quia ſi non ſit copia tempora appellationis non currunt, & iudex nolens recipere appellationem punitur.l. quoniam, C.de appel.Et cum eius uiolentia timetur,tunc pro appellante reputatur,dummodo publice proteſtetur.l. cum quidam

ff.de appel.uel curam aliqua persona honesta appellet.
18 Appellare ab arbitris, qui non sunt iudices ordinarij, nõ licet secundum Tho.secunda secundæ.q.lxix.ar.iij..ad secundum. quia non habent authoritatem, nisi ex consensu litigantium, & ideo ex quo semel approbarunt, non licet subterfugere, infra, arbiter.§.v.
19 Appellari potest a subdelegato cum iurisditione, non autem sine iurisditione, nisi modum excedat, & tũc recusari potest, nisi sit datus de partim consensu: de of.dele.c. supra quæstio num.§.uerum, infra, Arbiter.§.v.
20 Appellatio semper ad superiorem, & gradatim est facienda, ff.de appel.l.imperatores. Modum autem hic pertranseo, quia ad confessorem parum pertinet.
21 Appellare ad iudicem infidelem, catholico non licet, secundum Tho.ibi ad primum. quia ubi non est uera fides, non præsumitur esse rectitudo: & debet excommunicari talis.c.catholicus.ij.q.vj.nisi a iudice infideli, ad alium superiorem infidelem, ut Paulus fecit appellando Cæsarem, Actu.xxv.nec contra hoc docuit, ut ibi Caie.testatur.
22 Appellatio si fiat incontinenti, sufficit uiua uoce sine scriptis fieri.C.de appella.l.litigatoribus, alias debet porrigere libellũ appellatorium infra.x.dies.C.de appel.auc. hodie. Qualiter autem practicatur, uide Sil.& Tab.ibi.Appellatio.§.xv.&.xvj. Multi alij casus ponuntur a summistis, quos pertrãseo, quoniam ad causidicos magis & ad procuratores spectant, quàm ad confessores.
23 Appellare, causa afferendæ moræ, ne contra reum iusta sentẽtia proferatur, non licet, quia hoc est calũniose se tueri, quod non licet.Tho.ubi supra, ad tertium.

APOSTASIA.

1 APostasia nominat temerarium recessum a statu fidei, obedientiæ, & religionis, secundum Host, & secũdum Glo. in c.primo.de apost.& est triplex, uidelicet fidei, obedientiæ, & religionis.Tho.secunda secundæ.q.xij.ar.j.
2 Apostatæ a fide, quamprimum denunciantur excommunicati, perdunt ipso facto iurisditionẽ: ita, quod eius subditi sunt liberi a dominio eorum, & iuramento fidelitatis, quo tenebãtur, ex decreto Gre.hæc ex S.Tho.ubi supra, ar.ij.
3 Apostatæ a fide, sunt excommunicati, quia tales sunt omnes hæretici:

hæretici.c.j.de apoſt.Et quia omnes hæretici ſunt excommunicati,de hæreti.c.excommunicamus.j.&.ij. Ideo & ipſi ſunt excommunicati,& conſequenter eorum bona ſunt confiſcata.c.cum ſecundum,de hære.lib.vj.Nō poſſunt teſtari,& breuiter dic,ſic de alijs excommunicatis. infra excommunicatio .§.ix.Hæreſis..§.ij.

4 An licitum ſit Chriſtiano habitum infidelium pro aliquo caſu aſſumere,uel eorum fidem uerbis,& ſignis profiteri, uide infra infidelitas.§.xiij.Fides.§.ix.

5 Apoſtata ab obedientia eſt,qui ſuperiori obedire renuit (utputa)papæ,& hoc,uel quia non credit ipſum poteſtatem habere condendi canones,& talis eſt hæreticus: & ut hæreticus punitur,in.c.nulli fas,diſt.xix. uel non uult obedire ex contēptu,& tunc mortaliter agit, quia contemptus ubique damnabilis.Agit enim contra iuſtitiam,& grauiter punitur,quia deponitur:diſt.iiij.§.hęc & ſi legibus,&.c.generali,in.vj.de elec. Et ſi eſt incorrigibilis,traditur curiæ ſeculari,& poterit excōmunicari.in.c.cum non ab homine.de iudi. Si autē non uult obedire ex quadam concupiſcentia, tunc mitius eſt agēdum in pœnis,de quibus,in.c.nam concupiſcentia,&.c.j.de conſt.

6 Alia eſt apoſtaſia a religione,primo, deponendo habitum religionis temerarie,cum aſſumptione uitę ſecularis,& talis eſt excommunicatus,in.c.ut periculoſa,ne cle.uel mo.in.vj.non tamen debet iudicari apoſtata,ſiue fugitiuus, & ſi diu ad longinqua uagetur,niſi poſtquam ſic uiuit, quòd animum non redendi ſe habere oſtendit.ff.de re mil.l.deſertor: quòd ſi redierit,recipietur in monaſterium, ſecundum quòd in regula continetur.Hoc dico ſi monaſterium regulariter uiuit. Quid autem de rebus illius fiat,uide.c.Si qua monachorum.xxvij. q.j.&.c. ſi quis rapuerit.xvj.q. vj. Cuius debeant eſſe bona acquiſita in apoſtaſia,uide.c.j.de infan.& lan.&.c.fin.lxxxvij. diſt.&.c.abbates.xviij.q.ij.

7 Monachus apoſtata,ſi non uult redire, uel habitum reſumere,debet capi,& ſub graui cuſtodia incarcerari.c.ͣa nobis ,,ͣde apo.Quomodo fugitiuus ſit requirendus, ſupra abbas.§.xij. & infra religio.§.xvj.& quomodo ſunt tales excommunicati. infra excommunicatio.liij.

8 Clerici conſtituti in ſacris relinquentes habitum, dicuntur apoſtatę.c.tuæ,de apoſt.& Pa.ibi. Si autem eſt in ordinibus

minoribus,& tenet beneficium ecclesiasticum, dimittēdo habitum clericalem,& tonsuram dicitur apostatare, quia ratione beneficij tenetur habitum, & tonsuram portare.c.fi.50.d. Secus si non tenet beneficium, quia tunc potest habitum dimittere sine apostasia, & etiam peccato mortali, ut etiam dicit Caie.ibi,uer.apostasia,& Inno.cum Pa.in.d.c. tuæ. Vnde huiusmodi clerici,ex depositione habitus non puniūtur, cle. quoniam,de uita & ho.cle.dummodo deferāt tonsuram. nil perdunt.Si tamen moneātur primo,secundo,& tertio,ab episcopo ut deferant habitum,& nolint reassumere,perdunt priuilegium clericale,secundum Pa. & in.c.in audientia,de sent. excom.& bonum est talem monitionem facere,ut multa mala uitentur eorum, qui clerici esse uolunt, & non uiuere clericaliter.

9 Rerigiosi,& clerici in sacris,& in minoribus existentes beneficiati,cogi possunt ad reassumendum habitum, in.d.c. tuæ, & in.c.fi.dist.50. Secus si non habent beneficium existentes in minoribus,uel si uolunt renunciare beneficio.

10 Religiosi,& clerici in sacris, non possunt renunciare priuilegio clericali,ut in.c.si diligenti,de fo.comp.In minoribus uero de clerici non possunt renunciare uerbo,ut in.d.c.si diligē ti,sed facto renunciare possunt exercendo actum omnino contrarium clericatui,'uel in alijs casibus expresśis.

11 Religiosus professus recedens sine licentia prælati sui,& non subijciens se alterius obedientiæ,proprie est apostata, quantumcunque habitum & tonsuram retineat, secundum Inno. in.c.fi.de renū.& Pa.in.c.fi. de apo in fi. Oportet enim ut ingrediatur monasterium,si uult uitare apostasiam. Secus autē si intret monasterium latius, quia non erit proprie apostata, secundum Glo.in.c.fi.de apo.& in.c.ex parte, de temp.or.uide infra religio.§.xvj.

12 Monachus in apostasia ordinatus, non poterit exercere actū illius ordinis:Pa.in.c.fi. de apo. & in ordine sacro solus papa dispensabit,in minoribus,episcopus:& non poterit ad superiores ordines promoueri. Sed hodie quia tales sunt excommunicati,recipiunt ordinem in excommunicatione, & dicendum est,ut habetur in.c.cum illorum,de senten.excom.

13 Episcopus potest dispensare cum clerico,qui existēs in sacris, de facto duxit uxorem, ut utatur ordine prius rite suscepto,

& ascendat ad superiores,si sit bene contritus.Sicque ad cleri catum redeat.Cum eo uero, de cuius pœnitentia dubitatur, non potest dispensare,nisi ut utatur minoribus , non autem in maioribus,nisi religionē ingrediatur.c.j.&.ij.q cle. uel uo.
14 Religiosi eiecti,& fugitiui, reuerti uolentes, ut dicit Anto.de but.sunt admittendi , immo prælatus ad hoc compellitur.c. ne religiosi , extra de reg.& hoc nisi regula contradicat , qua contradicente non sunt habendi pro derelicto , sed sunt alimentandi in locis competentibus, si sine graui scandalo fieri potest,alioquin in alijs domibus religionis id fiat . Loca in quibus poni debent,sunt seruientium,secundum dominum Anto. & graue scandalum est , quando alij dicunt,se potius exituros,quàm cum eis moraturos . In hoc tamen standum credo esse arbitrio boni hominis.
15 Cuius sint bona acquisita per religiosum apostatam , uide Sil.uer.Apostata.§.xj.& Tab.§.xv.infra religio.§.xvij.
De apostasia infamatus se purgare cōpellitur. Ab in.d.c.tuæ, & ibi an ad habitus resumptionem compelli debeat,& ordini clericali renunciare posit,& an affligi quæat, ut habitum resumat.Ab.in.c.a nobis,eo.ti.

AQVA.

1 AQua benedicta,uel sancta, quædam per solum episcopū, cum uino & cinere fit,ad reconciliationem ecclesiæ pollutæ,sanguinis,uel seminis effusione:ut in.c.aqua. de conse.ec. uel al.alia quæ est ad aspergendum homines, domos,ad expellendos dæmones, &.c.a sacerdotibus benedicitur cum sale:de con.dist.iij.c.aqua,quam diaconus benedicere non potest:ar.in dicto.c.aqua,&.c.perlectis.xxv.d.§.ad presbyterum: & omni die dominico debet benedici ex consuetudine.
2 Aquam hanc non dicimus esse sacramentum, quia non ordinatur directe ad causandum gratiam , sed ad remouendum prohibēs,scilicet contra dæmonum nequitias,& omne quod sacramentorum effectum impedire potest , sed est quoddam sacramentale,secundum Tho.iiij.sen.dist.vj.q.j.ar.ij. ad septimum . Et datur contra impugnationem exteriorem dæmonum:exorcismus autem contra interiorem. Tho.iij.sen.dist. xvij.ar.ij.ad tertium.&.iiij.sen. dist.vj.q.ij. deletque uenialia, inquantum excitat feruorem deuotionis. Et si addatur aqua non benedicta benedictę,tota erit benedicta.Tho.iij.senten.

distin.lxxvij.ar.viij.ad.iij.si tamen minor sit quæ additur, ex Tho.iiij.sen.dist.xij.q.i.ar.ii.ql.vi.in cor. Quidam uero indistinctæ dicunt, siue maior, siue minor sit, quia hęc transmutatio naturali uirtute non fit, sed ex ordinatione ecclesiæ, uel approbatione, secundum Pe.de pa. Vide.c. quòd in dubiis, de conse.eccle.& al. Idem de oleo consecrato dicas, quãdo non consecratum apponitur, secũdum Pa.in.d.c. quòd in dubiis: non autem sic de uino addito sanguini Christi, quia non fit sanguis: Tho.iii.sen. dist.lxxvii.ar. viii.ad.ii. Nam aqua, uel alius liquor additus sanguini in calice, non conuertitur in sanguinem, nec econtra: siue fuerit in parua, siue in magna quantitate. Poterit tamen conuerti in uinum uirtute specierum uini ibi existentium, habentium modum agendi substãtiæ. Si autem tantus liquor poneretur, quòd non remanerẽt accidẽtia illa prima eadem numero, desineret ibi esse sanguis Christi, non per corruptionem sanguinis, qui incorruptibilis est, sed accidentium. Non ideo est simile, sicut in aliis. Nã aqua benedicta remanet aqua, & oleum consecratum remanet oleum, sed uinum consecratum, non remanet uinũ. Hæc ex S.Tho.in sententia.

3 Si excommunicatus aquam benediceret, uel suspensus, esset irregularis, quia benedictio aquæ est certi ordinis, secundum Inno.c.i.de excess.pręla. non autem sic de benedictione mẽsę. Aqua benedicta non ordinatur directe ad præstandum remedium, sed contra dæmones, & contra omne impedimentum sacramentorum: Thom.iii.parte.q.lxv.ar.i.ad.vi.&.iiii. sen.dist.ii.q.i.ar.ii ad septimum.

ARBITER.

1 ARbiter, & arbitrator, inter se differunt, nam arbiter, ut dicit Inn.in.c. quintauallis, de iure iur. est ille, qui ut iudex eligitur, ut seruato iuris ordine in substantialibus, procedat. ff. de arbit.l. i. Arbitrator autem eligitur, ut Inno. ibidem dicit, ut aliquid existimet, uel quod sibi uidetur de aliqua re dicat, & sine ordine iudiciario ea arbitretur. Institu.de emp. §.precium.

2 Tales possunt eligi, secundũ Tho.secunda secundæ.q. lxvij. a.i.ad.2.quamuis non sint superiores alijs, quia homines propria sponte possunt se aliorum iudicio subijcere, cum compromittunt in aliquos arbitros. Et inde est, quòd necesse est

arbitrium aliqua pœna uallari, quia cum ipsi non sint superiores, non habent potestatem cohercendi.

3 Arbiter, ab arbitratore dignoscitur, ex modo compromittendi, quia uel compromittunt ut arbitretur seruato ordine iuris in substantia, & sic est arbiter, uel ut dicat quid sibi uidetur, sine alio iuris ordine, & tunc est arbitrator, infra, Iudex. §. xxvij.

4 Anto. de bu. in. d. c. quintauallis, distinguit de his arbitris, & in summa quinque colliguntur, quoniam quidam sunt iudices ordinarij, quidam ordinarij, & arbitrarij simul, quidam arbitratores, quidam arbitri iuris, quidam arbitri.

5 A sententia arbitri iuris, potest fieri appellatio, non à sententia arbitri compromissarij, ij. q. iij. c. à iudicibus, & rationem affert Tho. secunda secundæ, q. lxix. a. iij. ad. ij. quia leuis uidetur, ut quis non permaneat in eo, quod semel approbauit, ideo rationabiliter denegatur subsidium appellationis à iudicibus arbitrarijs, qui non habent authoritatem, nisi ex consensu litigantium. Non sic autem à sententia arbitri iuris, cuius potestas ex consensu eligentium non est, sed principis authoritate: ideo contra huius grauamen lex appellationis subsidium tribuit, supra, Appellatio §. xviij.

6 Quæ sit differentia inter arbitrũ, & arbitratorem, quoniam in multis differunt, uide Pa. in d. c. quintauallis, & Sil. ibi. §. ij.

7 Si appareat euidenter dictum arbitri iniquitatem peccati cõtinere, secundum Host. ordinarius ex officio suo hoc emendari faciet, de arbi. c. ij. & hoc si infra decẽ dies pars læsa petierit: in d. c. secundo.

8 Iurans stare sententiæ arbitrorum, in conscientia potest reduci ad arbitrium boni uiri, secundum Pa. in. d. c. quintauallis. Si arbitramentum est iniquum, ita ut deceptio interuenerit ex proposito, & hoc respectu cuiuscunque læsionis potest peti reductio non obstante quocunque pacto, quia dolus futurus, non potest nec expresse, nec sub generalitate uerborum tacito renunciari. ff. de pac. l. Si unus. §. illud nulla, & hoc sequũtur communiter doc. & dicitur dolus ex proposito, quando scienter per fraudem gratiam, seu odium grauat partem alteram. Si autem læsio interuenit sine dolo, uel læsio est modica, uel non, si modica, non potest peti reductio. ff. de arbi. l. Si de meis. §. recepisse, etiam si renunciatio

non interuenit,ut in.c.nisi essent,de præben. Vbi secundum quòd not. Pa. Arbitrator solum pro bono pacis potest tollere de iure unius,& dare alteri,licet clarissime ex eius pronunciatione hoc appareat, & hoc potest non solum in casu dubio,sed etiam certo,ex quo pro bono pacis facit. Si uero læsio non est modica,tunc uel est magna,uel maxima,et enormis,si primo modo,potest reduci,nisi interuenerit renunciatio, ut scilicet posit dare uni,& tollere alteri, renunciatio enim hæc aliquid operatur,ut in.c.si papa,de priui.l.vj. Si autem sit maxima,& enormis,in hoc casu poterit reduci , quia in dubio uidetur excepta. ar. ff. de his quæ in frau. cre.l.omnes.§.Lucius.Et ratio est,quia non fecit, sicut bonus uir facere debuisset,ideo ex quo maxima læsio non fuit expressa, non debet trahi ultra intentionem agentis, ut sentit Bal. in. l.pe.C.de arbi & Anto.in d.c.quintauallis,& magna quantitas dicitur respectu personarum,& causarum. Si in commissione fuisset dictum,quòd posit facere alte,basse, in totum, uel in partem,de iure unius dare alteri, tunc diceremus quòd non posit,dolo non interueniente,nisi prædictæ commissioni additum fuisset hoc uerbum restrictiuum,uidelicet,alte,& basse,prout sibi uidebitur,& placuerit, quia hæc uerba important arbitrium boni uiri. ff. de fideicom.l.thays.§. sorore sua .

9 Arbiter sententiam in ecclesia ferre non potest, sicut nec iudex, & lata non tenet,de immu.ec.c.decet,in.vj. Secus est in arbitratore.

10 Arbiter esse non potest,qui est excommunicatus , sicut nec iudex, in.c.ad probandum,de re iu. similiter nec arbitrator secundum ueriorem opinionem,quam sequitur Io. an.in regula,dolo : de re.iu.in.vi.& Pa.quia non potest dici bonus uir , ex quo in excommunicatione perseuerat.

11 Arbiter non potest esse monachus,sine utilitate monasterii, & Abbate imperante : ar.in.c.ii.de postu. sed arbitrator potest esse ex sola abbatis licentia,quod placet Pa.

12 Arbiter , & arbitrator non potest esse laicus solus, secundũ Pa.in c.contingit,de arbi.in rebus spiritualibns,quia tex.dicit, quòd laici non debent tractare negotia ecclesiastica , & loquitur generaliter,& nullus præter Papam potest cõmittere causam spiritualem laico , ex glo.in.d.c.contingit.

13 Compromitti poteſt in cauſa ſpirituali,authoritate ſuperioris, in clericum, & laicum.c.per tuas, de arbi. & prohibetur laico arbitrari in cauſa ſpirituali propter honeſtatem,ſecundum Pa.in.d.c. per tuas, non tamen per epiſcopum cauſa ſpiritualis poteſt delegari clerico & laico,quia ut dicit Ioan. an.in.d.c.per tuas, arbitrium de re ſpirituali non eſt actus ſpiritualis,ideo in clericum, & laicum compromitti poteſt. iudicare uero in cauſa ſpirituali,eſt quid ſpirituale, ut in.c. quanto,de iudic.cuius iuris ſpiritualis laicus non eſt capax, etiam cum clerico aſſociatus, ut in.c.maſſana, de elec.

14 In rebus temporalibus compromittere poſſunt clerici in laicos,ſecundum Inno.in.d.c. contingit & facit ad hoc.c. dilecti, de arbi.

15 Laicus etiam poteſt eſſe aſſeſſor iudicis eccleſiaſtici, ut communiter tenent doc.

16 Quamuis iudex, uel arbiter cum bona conſcientia nō poſſint tollere uni,& dare alteri,quia tenentur reddere unicuique quod ſuum eſt,hoc tamen poſſunt arbitratores, qui eliguntur ad componendum inter partes, tanquam boni uiri, dummodo enormiter non lædant,ſecundum Pa.in.d.c. quintauallis, ut ſupra dictum eſt.§.viii.

17 Arbiter permittens pertranſire tempus, tenetur partibus. Facit quòd not.l.fi.C.de contrahen. emp. intellige ſi ex dolo, uel lata culpa hoc facit,aliàs non,niſi ſe obtuliſſet, quia tunc etiam de leui tenetur. Et multo magis tenetur ad reſtitutionem,ſi ex dolo, uel lata culpa,iniuſtam ſententiam protulit, & etiam ex leui, ſi ſe obtulit, egit enim ſcienter contra iuſtitiam proximum damnificans.

18 Si duo arbitri non concordant, compelluntur per iudicem eligere tertium.c.ſpeciali, de arbi.non autem ſic de arbitratoribus, ut conſuluerunt quidam ſapientes, quos refert Bal. ut Pa.in.d.c.quintuallis recitat.

19 Arbiter ex quo ſemel pronunciauit ſuper toto,ſeruādo formam compromiſsi,non poteſt mutare ſententiam ſuam,ſecundum Pa.ubi ſupra,ſiue bene,ſiue male pronunciauerit. Functus eſt enim officio ſuo.l.diem.ff.de arbi. Idem uidentur doc.concludere de arbitratore, licet ſint opiniones circa hoc.

20 De conditionibus arbitrorum,& differentia inter iudicia &

arbitria relinquo causidicis considerare, tamē uide Tab. ibi §.xiii.&.xv.multa alia ponunt summistæ, quæ ad negotium animæ non pertinēt. De his omnibus qui uult plenius informari uideat Pa.in.d.c.quintauallis. Peccant tamen arbitri, & arbitratores, si dolose, & contra conscientiā iustum non iudicant, & non seruant æquitatem ut sciunt, etiam te nentur parti læsæ in conscientia, quia contra æquitatem, uel iustitiam eam læserunt, secus si rationabiliter pro bono pacis partium.

ARCHIDIACONVS.

1 ARchidiaconus quasi princeps ministerij, omnia, quæ ad ministerium pertinent, ipse tradit, sicut cæreum, & urceum accolito, secundum Tho.iiii.sen.d.xxv.ar.i.ad.iii.

2 Quamuis Archidiaconus de iure multa posit, tamen quia constitutiones, & consuetudines in diuersis locis in officiis sunt, secundum Inno.in.c.i.de offi. archi.& in.c. cum olim, de consue.ideo in officio suo faciet, secundum quòd consuetudo præscripta suæ ecclesiæ habet, ubi autem non est consuetudo, uel statutum, locum habet.c.tituli, de of. archi. secundum Inno.& sic post episcopum, est uicarius in omnibus, & habet curam in clero, tam in urbe, quàm in parochiis habitantium, & debet de tertio in tertium annum, si episcopus non potest, uisitare, ut in.d.c.i.debet auscultare euangelium, epistolam, & responsoria, quæ nullus debet cantare, nisi prius auscultatus, & iussus ab eo, cæro ferariosque ordinare, eo. ti.c. ij. Et nisi proposse prouideat, tenetur si quid ex sua negligentia, uel alterius fraude, de rebus ecclesiæ periit, in.d.c.ii.Clericos ad ordines sacros promouēdos, illius interest examinare.c. ad hoc, eo.ti.Abbates, & abbatissas in sede collocat.c.ad nostrum, eo.ti.

3 Interrogante episcopo dum presentatur ordinandi: scis hos, esse dignos? Si respondeat archidiaconus, scio, quantum humana, &c. & ordinandi sunt præsentati a probis hominibus, & ipse nescit quid mali, uel impedimenti, non peccat, secundū Inno.in.c.unico, de scru.in ordi.fa.ar.de præsump. c.dudum. Si uero scit aliquod de eo malum, quod est secretum, debet obtinere à prælato, ut eo absente faciat ordinationes, quòd si sine scādalo non potest, nō peccat sic respon

dendo : quia dicit ut minister tantum ecclesiæ, quæ de occultis nihil scit : aliter tacendo crimen publicaret illius. Si uero tale crimen esset publicum, mortaliter peccaret sic dicendo.xxij.q.ii.c.primum. Si tamen illud crimen mortale esset, secus si ueniale.ut.§.criminis.xxv.d.

4 Archidiaconus licet de iure multa posit, tamen ut dictum est stabitur consuetudini præscriptæ: ut supra §.ii.

5 Archidiaconus, qui præsentauit aliquem ordinandum sine titulo, & non habet unde uiuat, tenetur ei prouidere, ut dicit glo.in dicto.c.ad hoc, aliter tenebitur episcopus, qui eum ordinauit, quia debuit uidere quis, à quo, & ad quem titulum præsentaretur : de æta.& qualita.ord. c. accepimus, ne contingat eum mendicare in opprobrium ordinis clericalis. Si autem fecit eum ordinari ad titulum sui patrimonii, quẽ non habere sciebat, uel non sufficiens, agetur primo contra archidiaconum, qui fuit in dolo : secundo contra episcopum, qui fuit in culpa. Quòd si ordinandus mentitus est dicens se patrimonium habere, ei imputetur, & hoc placet Host. si solus est in dolo. Qui uero ad titulum suæ paupertatis se ordinari fecit:& promoueri illam sequatur, ut mendicantes : infra beneficium.§.xj.

6 Archidiaconus peccat si est negligens in examinãdo, si ignorantes, & non idoneos admittit, uel ex amicitia, uel munere, uel humano respectu.infra simonia.§.xxxij.ordo.§.i.

7 Archidiaconus non tenetur se facere promoueri in sacerdotem, sed satis est, quòd sit diaconus: ut in cap.primo de æta. & qual.or.

8 Archidiaconus Bononien.ut not.Ab.in.c.fi.de of.or.in gl.fi. gl.singularis.ex priuilegio aboluit excommunicatos in studio Bono.commorantes, & ibi delinquentes propter uiolentam manuum iniectionem in clericum, & hoc sequitur Io. an.

9 Archidiaconus Bononien.confert gradũ doctoratus ex priuilegio Honorii tertii, ut dicit gl.in cle.ii.uer.suspensum, de magistris. Præsente episcopo in diocesi non potest archidiaconus, literas commendaticias dare promouendis ad ordines, ut in.c.significasti.de offi.archidi. Secus si est absens episcopus, & necessitas.uel utilitas ordinandorum suadeat, quia episcopo absente, eius uices supplet. c.i.eo.ti.

ARCHIEPISCOPVS.

1 ARchiepiſcopus eſt iudex ordinarius omnium epiſcoporum ſuæ prouinciæ de communi iure, ſecundum Pa.in. c.paſtoralis,de of.or.& ſufficit,quòd habeat decem epiſcopos ſub ſe,ut in.c.ſcitote.vj.q.iii.licet non ſit neceſſarium.

2 Archiepiſcopus poteſt cognoſcere de crimine epiſcoporum, & eos punire : ut in.c.ſacro,de ſententia ex.non tamen poteſt eos deponere, hoc enim ſoli papæ ſeruatur,ut in cap.ii. de tranſac.

3 Ad archiepiſcopum pertinet tollere malam conſuetudinem de ſua prouincia,& contra illam obſeruantem, excommunicationem fulminare, ſecundum Inno. quem ſequitur Pa.in c.ex frequentibus,de inſti.

4 Archiepiſcopus ſuam prouinciam uiſitare poteſt, quamuis eius ſuffraganei non ſint negligentes,& iterare uiſitationẽ, & procurationes recipere, non obſtante contraria conſuetudine, & dum uiſitat ſuffraganeorum ſuorum confeſsionem recipere,abſoluere,pœnitentiasque eis iniungere, & aliis committere : de cen. l.vi.c. perpetuo.

5 Archiepiſcopus non poteſt tollere conſuetudines eccleſiarũ ſuæ prouinciæ in diuinis officijs, quæ ſunt rationabiles, etiam quòd deuient à conſuetudine eccleſiæ Metropolitanæ: ar.in.c.de trina,de con.d.4.& ſecundum Pa.

6 Archiepiſcopus negligentiam epiſcopi ſupplet in his,quæ facere debet : Pa.in.d.c.ex frequentibus, non autem in delicto,niſi delicta ſint notoria, ſecundum quòd limitãt doct. & Pa.in.d.c.ex frequentibus.

7 Archiepiſcopus poteſt celebrare concilium irrequiſito primate. c.ſi quis epiſcopus uacans.d.lxxxii. In multis caſibus archiepiſcopus in ſubditos epiſcopi ordinariam habet iuriſditionem,qui caſus ponuntur,in. c.paſtoralis,de offi. or. & Syl.ponit.xii.uide ſi placet ibi. q.i.

ARCHIPRESBYTER.

1 ARchipresbyter ciuitatem ſis, ut habetur de of. archipreſbyteri.c.officium,debet quando præſul deeſt,officium uice eius inchoare,benedictiones presbyterales in eccleſia dare miſſam quando uoluerit cantare,uel committere,cui uoluerit,præcipere miniſtris, quando epiſcopus uult miſſam cantare,ut præparent ſe, qualiter ad miſſam procedant. De-

bet etiam præcipere custodi, ne eucharistia pro infirmis desit, prouidere ne infirmi sine sacramentis moriantur, confessiones forensium cum aliis sacerdotibus recipe. hæc ibi. Et si quis ex eius negligentia sine confessione moriatur, reus erit animæ illius. c. si presbyter. xxvi. q. vi. & negligentia in huiusmodi quandoque mortalis, quandoque uenialis est, ut in uer. negligentia, dicetur.

2 Archipresbyter ruralis ad quid teneatur, uide. c. fi. de offi. archipres.

3 Archipresbyter ciuitatem licet omnes de episcopatu possit absoluere, non tamen à reseruatis sine speciali licentia episcopi, secundum Io. an. in. c. si episcopus, de pæ. & re. l. vi. non autem sic archipresbyter ruralis potest absoluere omnes de episcopatu, quia solum præest plebi. & quantum ad maiora nihil debet facere sine relatione ad episcopum, in. d. c. fi. Potest tamen omnes pertinentes ad ecclesias, existentes sub suo plebanatu, absoluere. quòd patet per. d. c. fi.

ARGVMENTATIO.

ARgumentatio non solum apud logicos, sed etiam apud canonistas reperitur. Et prima est ab ethimologia nominis, ut in. c. placuit, el. i. &. xvi. q. i. Secunda est à toto ad partem affirmatiue, ut si prohibetur furtum, ergo & rapina. xiiii. q. v. c. pœnale est. Tertia à minori, ad maius affirmatiue, ut in. c. si in laicis. xxxviii. d. Quarta à maiori ad minus negatiue. xxxi. q. v. c. si Paulus. Quinta ab auctoritate. xxxii. q. i. c. dicit Dominus. Sexta à simili, ut in. c. translato. de consti. Septima à contrario, ut in. ca. sciendum. viii. q. i. ut si repugnare fidei est graue peccatum, ergo obedire est magnum meritũ. Octaua à communiter accidentibus, in. c. cum contingat, de iur. iur. ibi Pa. Nona à paritate, in gratiis fauorabilibus. c. ad aures, de rescri. pa. Decima à sufficienti partium diuisione, ut no. in. c. quanto, de iur. iur. Vndecima ab ordine literæ, gl. in. c. quorundam, de elec. l. vj. Duodecima ab absurdo uitando, in. c. in genesi. de elec. & ibi Ab. Tertiadecima significatione recti sermonis, in. c. ex literis, de spon. Quartadecima de tempore ad tempus. ff. de re. mil. l. non omnes. §. barbaris. Quintadecima de personis ad res, & econtra. l. qui furem. ff. de sta. homi. Sextadecima de loco ad tempus. l. uinũ. ff. si cer. peta. Alia plura reperies.

ARRA.

1 ARra per duplex R. eſt ſignũ, ſiue ſecuritas emptionis, uel uenditionis, uel futuri matrimonii, quibus aduenientibus, non amplius dicitur arra, ſed precium, uel donum, de arra reali emptionis, uel uenditionis habetur. ff. de contrahen.emp.l.quòd ſæpe, in prin.

2 Arra data nomine arræ, & pro parte pagamenti, in contractu: emptionis, & uenditionis, à tali contractu recedere nõ licet quia cum pars pretii ſit ſoluta, res non eſt integrà. C. quando li.ab emp. diſt. l. unica. Si uerò data ſit tantum nomine arre, ille qui dedit, perdet arram, ſi per eum ſtat, quòd cõtractus nõ ſequatur. quòd ſi per eum qui recepit arrã ſtat, receptor arræ in duplũ reſtituet: Inſti.de emp.& uẽdi. .§.in his.

3 Arra, quæ ad matrimonium pertinet, ut annulus, pecunia, uel aliud datum ſponſæ, quorum datio ſub arratio uocatur, præſertim ſi per annuli immiſsionem fiat, uulgo dicitur deſponſatio: & præſumitur matrimonium, niſi probetur in contrarium. Vel eſſet contraria conſuetudo, uel ætas repugnaret, ut no.in.c.tuæ, de ſpon. in pub. Si uero hæc à parentibus ſint facta, ſola ſponſalia præſumitur, ut ibi dicit glo. per modum tamen quo ſponſalia à parentibus cõtrahi poſſunt; ut infra ſponſalia.§. iii. &.vi.

4 Arra ſponſalitia, non ſecuto matrimonio ſine alterius culpa, ſimpliciter debet reſtitui, ut quia alter religionem intrauit, uel eſt defunctus, uel repertum eſt impedimentum, & huiuſmodi. Si uero non eſt ſecutum propter culpam dantis, ipſe, qui dedit, perdet. Si propter culpam recipientis, recipiens ſoluet eam in duplum.C.de ſpon.l.arris. In conſcientia tamen ſecundum aliquos non tenetur, niſi fuerit facta condennatio: quod poteſt colligi ex not. per.glo. in.c. fraternitas, ii.q.ii.infra pœna.§.i. ſponſalia.§. x.

ARREPTITII.

ARreptitii facile diſcernuntur ab his, qui propriæ rapiuntur, ut ſunt prophetæ, quia in raptu prophetarum, nulla inordinatio contingit, ſicut in arreptitiis, & furioſis. Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxxiii.ar. iii.

ARROGANTIA.

1 ARrogantia, qua ſibi quis, quod ſupra ſe eſt tribuit, ſiue illud ad ſcientiam potentiam, & authoritatem, uel bonã,

uoluntatem pertineat, peccatum eſt,quia contra rectam rationem. ſed mortale non eſt,niſi id quod ſibi uſurpat, ſit contra Dei reuerentiam,aut contra proximum, ut tyrãni faciunt,uel finis ultimus in huiuſmodi elatione ponatur, ut de ambitione ſupra dictum eſt, uel cæteri deſpiciantur, ſicut phariſæus, qui dicebat, non ſum ſicut cæteri, &c.
2 Eſt etiam frequenter uenialis,quando proximo non fit notabile præiudicium, neque Deo magna irreuerentia.
3 Neque leue peccatum ſe meliorem quam ſit exiſtimare, eſt quoniam ſuperbiæ ſpecies dicitur. Hęc ſecundum Caie.ibi, infra, ſuperbia.§.ii.
4 Arrogantia non eſt idem quòd inſtantia,ſed ſæpius eam efficit.Tho. ſecunda ſecundæ.q.c.clxxii. ar.i.ad.ii. Vnde arrogans,quod docet, humiliter inferre neſcit. d.xlvi.c.i.§.i.

A R R O G A T I O, ſupra adoptio : per to.

A R S.

1 ARtem magicam, quæ ſub ſe continet nicromantiam,augurĩũ, & ſortem,licet appetere ſcire, dummodo propter finem bonum appetatur,ut ad deſtruendum, & bono modo acquiratur,& conueniat perſonæ,& non prohibeatur,& non ſit periculum alicuius mali, uel maioris boni impedimentum. Cũ his conditionibus liceret nõ ſolum appetere, ſed etiam adiſcere,quia ſcire abſolute bonum eſt. Sed quia hæ artes non ſunt ſcientiæ, ſed dæmonum fallaciæ, ideo earum uſus eſt prohibitus, ut Augu.4.li.confeſ. confitetur, & Tho. ſecunda ſecundæ.q.xcvi.ar.i.& Ioan.xxii.prohibuit ſub pœna excommunicationis. Ideo eis utentes,& addiſcentes ad hoc ut utantur, mortaliter peccant.
2 Imagines, quæ aſtronomicæ à quibuſdam nominantur, ex dæmonum operatione habent efficatiam,cuius ſignum eſt, quòd neceſſe eſt eis inſcribi quoſdam caracteres,qui naturaliter ad nihil operantur. Non enim figura eſt naturalis operationis principium. In quibuſdam imaginibus ut in nicromanticis,ſunt inuocationes expreſſæ,ad expreſſa pacta cum dæmonibus inita,in aliis ſunt tacita pacta per figurarum, ſeu caracterum quædam ſigna,ideo huiuſmodi artes ſunt penitus repudiandæ, ſecundum Tho. ibi.ar.ii.ad. ij. infra, ſuperſtitio.§.iii.
3 Ars ſi qua eſt faciens ea,quibus homines non niſi ad pecca-

tum uti possunt,non est licita,& talia facientes, uel uendentes, peccant,quia occasionem alijs peccandi præbent.c.culpa, de iniu.& dan.dato. ut si quis idola fabricaret, cādelabra ad idolatriam,uel aliqua alia pertinentia ad ritum iudæorum,similiter ratione,uel ad usuram,& simoniam, secundum Ray. ad furta, ad artem magicam,& similia, secundum Tho. secunda secundæ.q.clxix.ar.ii.ad.iiij.Tales mortaliter peccarēt.

4 Ars quæ facit aliqua,quibus homines ad bonum, & ad malum uti possunt,non est prohibita,ut ars faciendi arma, cartas, scascos, fucos,& similia,& facientes talia non ad malum usum,& uendentes similiter,non peccant mortaliter. Si autē scirent,quòd ille cui uendunt uult uti ad mortale peccatum, ut ad bellum iniustum,ad incantationes, peccarent mortaliter uendendo,dantes auxilium, & cooperantes ad peccatum mortale,ut dicit Caie. secunda secundæ.q.supra melius tamē facerent tales,si aliam artem possent inuenire. Si tamen talis ars esset prohibita,uel per principes,uel per papam, non liceret ea uti,neque uendere hmōi artificiata ob prohibitionem.

5 Qui uendunt huiusmodi prohibita,ut puta idolum, an teneantur restituere, uel dare pauperibus lucrum? dic secundum Ar.flo quòd non de præcepto,quamuis Pa. in.c. multa sunt,ne cle.uel mo. dicat quòd sic infra,restitutio.§. xix.

6 Vtentes balistis contra Christianos, intellige in bello iniusto, secundum glo. in.c.unico, de sagittarijs,mortaliter peccant,& debent excommunicari. Sed hodie canonistæ pro nihilo est, secundum Caie.in summa,uer.sagittarij, dum quilibet bellum suum ut iustum habet.

7 Ars histrionum,& instrumentorum musicalium,si fiat debito modo, & à personis quibus non prohibetur, & temporibus debitis, & non per turpia uerba, & dare eis etiā aliquid, non est illicitum,supra,Adulatio.§.iiii. infra Histrio.§. i. &.ij.

8 Ars mercatoria non est licita,quando mercatores inter se cōueniunt,ut alios non instruant, aut non uendant nisi certo modo,causa fraudis,secundum Pa. post Inno.de appel. in fi. c.significante. secus si ex priuilegio,uel ex consuetudine hoc facerent,uel propter aliquam causam licitam, non autē propter causam illicitam, etiam si iuramento firmassent. infra, Mercantia,per totum. Monopolium, per totum.

9 Artes in quibus periculum uitæ propriȩ,uel alienæ imminet

ut in pluribus, uel frequenter, ſicut ars tranſeuntium ſuper cordas, ars torneamentorum, (quæ eſt prohibita, de tornea. c.i.) non poſſunt ſine mortali peccato exerceri, quia expone re ſe, uel alium, periculo mortis, niſi pro honore Dei, uel ſalute animę, &c. mortale eſt. Neque ars facientium fucos, quibus mulieres faciem pingunt illicita eſt, cum & mulier ſine peccato ſe ornare queat, ut dicit Tho. ſecunda ſecundæ. qu. cxix. Ideo male faciunt hi, qui talibus negant abſolutionem.

ASSASINVS.

1 ASſaſini erant quidam homines infideles, qui de facili inducebantur ad occidendum chriſtianos, & contra (non eos) ſed inducentes, eſt lata excommunicatio in.vj. de homi. c. pro humani, & bona iſtorum ſunt capientium, ſi ſunt bona temporalia, & ſit declaratum per ſententiam iudicis illos eſſe aſſaſsinos, uel deductores, uel mandatores talium. ſecundum Io.an.in.d.c. pro humani. infra, excõmunicatio. §. lxxvij.

2 Vnum notabile hic accipe, quòd quando iura dicunt pœnam imponi ipſo iure, uel ipſo facto, debent intelligi dummodo ſit ſecuta ſententia declaratoria, per quam declaratum ſit, fuiſſe commiſſum id, propter quod ueniebat imponenda talis pœnà, aliàs illa effectum non ſortiretur, & executionem. Et hoc etiam tenet Inno. in. l. ſi quis maior. C. de tranſac. etiã quòd tale ſit ita notorium, quòd non poſsit aliqua tergiuerſione cælari, adhuc talis ſententia declaratiua requiritur, quamuis Pa. in. c. cum non ab homine, de iudi. tenuerit contrarium. Voluit etiam Pa. in c. cum canonum, de cõſti. quòd quando bona alicuius ſunt ipſo iure confiſcata, quòd talis cum bona conſcientia non poſsit illa retinere, quia ſtatim ſunt fiſco acquiſita, & hoc etiam reprehenditur. infra, hereticus. §. v. Si tamen textus diceret ipſo iure ſit priuatus, & quòd non requiratur alia ſententia declaratiua: ſicut fecit Paulus. ij. in extraua. ambitioſe, ſecus eſſet. Et quando dicitur, quòd pœna iuris requirit ſententiam declaratoriam, intelligitur de pœna, quæ actum hominis quantum ad executionem requirit, ut priuatio bonorum, non de pœna, quæ hoc non requirit, ut excommunicatio. Ad hoc quòd quis inuoluatur prædicta ſententia excommunicationis, oportet quòd actu interficiat per aſsaſinos aliquem chriſtianum, uel mandet hoc

fieri, uel patenter receptet, uel defendat, uel occultet.

ASTROLOGIA.

1 ASTrologia una est de septem artibus liberalibus, & est uere scientia, neque de se mala, aut prohibita, secundum Pa. in c. ex timore, de sorti. Vnde & iura præmiant has scientias exercentes. l. i. ff. de ua. & extraor. cogni. Peccant tamen quandoque homines circa eam. Et primo, si ea, quæ sunt fidei Christianæ habeantur tanquam causis cœlestibus subiecta. Secundo, si de futuris contingentibus certum fiat iudicium. Tertio si actus humani necessario cœlestibus causis subiecti esse credantur: hoc enim esset tollere liberum arbitrium. Et quodlibet horum trium, ex suo genere mortale peccatũ est, secundum Caie. ibi, quia hæc tollunt fidem, liberum arbitrium, & gratiam diuinam, legemque, & totam christianorum uitam.

2 Si quis dicat corpora cœlestia, & cõstellationes inclinare homines quandoque ad uitia. quandoque ad uirtutes, non errat, dummodo non credat homines cogi, quia uolũtas, quæ est principium humanarum operationum, non subiicitur cœlo, ut s. Tho. in pluribus locis dicit.

3 Iudicare etiam de infirmitatibus, sanitatibus, pluuiis, & aliis, quæ ex cœlesti influentia procedere possunt, bonis astrologis permittitur, quamuis sæpe errent, quia ueram astrologiã non habent. His etiam Caie. in summa ibi consentit, & Tho. i. q cxv. ar. iiij. ad. iii. Angelica, quæ dicit astrologiam potius mittere homines in errorem intelligit de diuinatoria, & ea, quæ arte dæmonum habetur, de qua omnia iura per eum allegata debent intelligi, & non de ea, quæ uere est scientia.

ASTVTIA.

ASTutia est per simulatas, & dolosas, & fraudulentas uias ad finem aliquem progressus: Ex S. Tho. secunda secundæ. quæst. lv. ar. iii. ideo manifeste est peccatum, prudentiæ oppositum, & secundum subiectam materiam inuenitur mortale, uel ueniale. Si enim nocet notabiliter proximo, inter mortalia computatur, sicut mendacium perniciosum. Si autem non nocet multum, uel nihil, uel officit, uenialis erit, secundum Caie. ibi, in summa. Est et quædã astutia bona, quæ ad bonum finem ordinatur, de qua. i. Cor. xii. cũ essem astutus dolo uos cœpi.

AVARITIA.

AVARITIA.

1 AVaritia secundum quod importat uoluntatem accipiendi, uel retinendi alienum, est peccatum mortale, nisi ex imperfectione actus, & hoc modo opponitur iustitię. Secundum autem quòd nominat inordinatum appetitum pecuniæ, contrariatur liberalitati, & communiter est peccatū ueniale. Tamen posset esse tantus, affectus ad acquirendum, uel retinendum, quòd esset mortalę, ut si quis. propter hoc postponeret ea, quæ pertinent ad salutem animæ, non curās transgredi præcepta Dei, & ecclesiæ, & huiusmodi. Ex suo tamen genere, mortale non est. ex Caie. ibi, & Tho. secunda secundæ. q. lxxxiiii. ar. iiii. & q. cxviii. ar. iiii.

2 In auaritia mortaliter peccatur, furando rem alicuius importantiæ, uel si esset paruæ importantiæ, tamen magnam iniuriam crederet per hoc facere domino rei, ut infra furtum. §. i. secundo, per rapinam, ex qua sequitur magna proximi iniuria, uel damnum. tertio, si alienum retinet in uito domino, & posset restituere, & totiens peccat, quotiens deliberat non restituere: ar. in. c. sepe. de restitu. spo. infra. restitutio. §. i. quarto, quando non facit elemosinam in casu, quo tenetur infra elemosina. §. ii. quinto, quando iniusto modo ut per usuram, simoniam, meretricium, &c. uel per modum quòd est mortale peccatum lucratur, etiam si quod acquirit sit minimæ quantitatis. sexto, appetendo alienum, ut supra, uoluntate deliberata. Nota regulam, quòd quandō quis ita appetit diuitias, uel rem aliam, taliter, quòd pro illa esset paratus facere peccatum unum mortale, tunc mortaliter peccat. Si autem nullo modo uellet Deum mortaliter offendere, talis appetitus est uenialis.

3 Auaritia est uitium capitale, secundum quòd multa uitia ordinantur ad habendas diuitias, secundum S. Tho. ii. sen. dist. xxii. q. ii. ar. iii. cuius species sunt nouē, ut ponit Philosophus iiii. Ethi. & Tho. secunda secundæ. q. cxviii. ar. ulti.

4 Auaritiæ filiæ secundum Greg. xiii. l. mor. sunt septem, uidelicet, proditio, fraus, fallatia, periurium, inquietudo, uiolentia, & obduratio contra misericordiam. Quando hæ sunt peccata mortalia, uide in suis titulis, uel per ea quæ supra dicta sunt, iudica. Sub istis secundum Isid. continentur mendaciū, falsum testimonium, furtum appetitus turpis lucri, rapacitas, & inhumanitas. Plura tamen alia ex hoc peccata oriuntur.

AVDACIA.

AVdacia est passio existens subiectiuæ in irascibili, quæ secundum translationem,& usum hominum, significat uitium uirtuti fortitudinis oppositum per excessum, secundũ Tho.secunda secundæ.q.cxxviii. Si talis excessus esset tantus, quòd quis paratus esset facere contra præcepta (: Vt supra de auaritia dictum est)esset peccatum mortale,alias,& communiter est ueniale.Et si effectum mortalem faciat, ut si per audaciam quis assumeret ea ardua, quæ sibi totaliter sunt improportionata,exponẽdo se periculo magno , &c.mortaliter ageret.Exponere enim se uel aliũ periculo magno ut est peccatum mortale quo nihil maius,peccatum mortale est.

AVGVRIVM.

1 AVgurium,aruspitium,& auspitium,inter superstitiosas diuinationes computata,Christianæ religioni opponũtur, quibus idolatræ utebantur,& forte adhuc aliqui obseruant.

2 Augures dicuntur,qui diuinant a uocibus auium, seu aliorũ animalium,auspices, qui ex inspectione sine expressa dæmonum inuocatione,aruspices,qui diuinãt cum expressa dęmonum inuocatione per figuras, uel signa, quæ rebus in inanimatis apparent,in uisceribus animalium imolatorum in aris dæmonum,secundum Thom.secunda secundæ.q.xcv.ar.iii. Huiusmodi diuinationes si fiãt cum pacto tacito,uel expresso cum dęmone,ut communiter fit,sunt peccatum mortale, & non licet uti tali arte,ut supra ars.§.i. Si autem hæc fierent sine superstitione,sed secundum quandam animalium naturam,ut quia cantus mergorum notat tempestatem, similiter apparitio delphinorum in mari,non esset peccatum, quia secundum naturales effectus diuinant de futuris,sine pacto cũ dæmone,& superstitione,sed mere ex naturalibus,uel ex longa experientia.Sed quando hæc fiunt cum quibusdam obseruantiis,quæ ad talem effectum nullam habent uirtutem,potest aduerti,quòd sunt peccatum mortale,uel quando homo nimis eis credit,uel nimis timet, putans se cogi ad opera,uel hæc pro lege suorum operum accipit, secundum Caie.ibi & Tho.ubi supra.Tales enim auguriis seruiẽtes,ab ecclesia sunt separandi,in.c.auguriis.xxvi.q.v. Nullus autem separatur ab ecclesia,nisi propter mortale,igitur mortaliter peccant infra, superstitio,per totum. Sors,per totum. Aruspex ab ara dici-

tur, hoc est a uictimis in ara conspiciendis.

AVSTERITAS.

1 AVsteritas quandoque accipitur pro uirtute temperantiæ, quandoque pro uitio, quando quis in austeritate excedit medium uel erga seipsum, uel alios, tunc uirtus esse non potest, quia medium excedit.

2 Qui enim excedit in austeritate sibi, & aliis, taliter ut natura non possit conseruari, uel ut propter hoc notabilem incurrat infirmitatem scienter, mortaliter peccat, agit enim contra charitatem. Secus quando arbitraretur posse hoc facere, & facit propter bonum finem, licet decipiatur. Secũdo peccat prælatus, subditis cum austeritate imperãs. xlvi. dist. c. hoc habet; & contra hos clamat propheta dicens. Et cum austeritate imperabatis illis. Tertio quando sunt austeri in dispensando, & recipiendo ad misericordiam: quia si Deus benignus est, ut quid sacerdos austerus uult apparere? vi. q. vii. c. allegãt. Austeritas enim immoderata, nec correctionem inducit, nec salutem. c. disoluendi. xlv. dist.

BALISTA.

BAlistarum ars an liceat, supra. Ars. §. vi. & quomodo prohibetur ibi.

BALNEVM.

1 BAlnea intrare pro uoluptate non honesta, & pro luxuria, nũquam licet, quia peccatum est mortale, uel ueniale, pro necessitate autem semper est licitum, etiam diebus festis: in. c. peruenit, de conse. dist. iii. Clericis etiam est permissum pro necessitate, in. c. omnis qui. xxiiii. q. i.

2 Religiosis etiam Aug. in regula concedit pro necessitate. Non licet uiris intrare balnea cum mulieribus in. c. non oportet, lxxxi. dist. & hoc propter periculum concupiscẽtiæ, cum propria autem muliere, sine aliorum scandalo non credo prohibitionem tenere, quia cessat ratio peccati. Et dicit ibi gl. quòd si uir cum muliere extranea ingrediatur, priuatur donatione propter nuptias, & mulier si cum extraneo ingrediatur, priuatur dote. §. inter culpas. C. de re. pu. l. fi.

3 Non licet Christiano balneare se cum iudæo, quia est pœna excommunicationis in iure. xxviii. q. i. c. nullus: neque clerico sub pœna depositionis: ibi in. d. c. & hoc de omni infideli intellige, secundum glo. in. c. omnis. xxiiii. q. i.

An præceptum.d.c.non oportet,sit obligatiuum iudica iuxta dicta infra,præceptum.§.vi.

BANNVM.

1 BAnnitum occidens lege concedente, non liuore uindictæ, sed tantum zelo iustitiæ,non peccat,quia est in illo casu iustitiæ minister,sicut famuli prætoris : si tamen talis sit ex rationabili causa bannitus, & tale statutum si fiat,quòd impune banniti possint occidi,etiam cum aliquo præmio, ualet,secundum Pa.de consue.c.fi.in.ii.glo.in fi.Tales enim sunt hostes ciuitatis.Idem dic quando statutum,uel consuetudo dat facultatem consanguineis uindicandi mortem suorum consanguineorũ,secundum Io.an.in addi. Spec.in ti.de constitu. Intellige ut hoc faciant sicut ministri legis,& zelo iustitiæ.Secus autem quando lex non concedit, sed permittit non puniendo,sicut permittit meretrices:tunc non licet,sine mortali occidere. Nec etiam licet prædictos bãnitos extra terminos illius potestatis occidere,secundum Archi.flo.infra, Homicidium.§.ii.

2 Banniens iniustæ aliquem, de amissis, & damno secutis,ex iniusto bãno satisfacere tenetur, ultra mortale, secundũ Inn. in.c.fi.de his quæ ui.me.ca.fi.Causam enim damni attulit iniustæ. Bannum enim fuit occasio amissionis rerum suarum, nec metus fuit uanus, sed talis, qui poterat in constantem uirum cadere.

BAPTISMVS.

1 BAptismus Io.Baptistæ non erat sacramentum, nec conferebat gratiam,sed tantum disponebat homines,& erat figura baptismi Christi:Tho.iii.parte.q.lxx.ar.i.& omnes,qui fuerant baptizati baptismo Io.tenebantur baptizari baptismo Christi:Tho.iii.parte.q.xxxviii.&.iiii. sen.dist.ii.q.ii.ar.ii.contra magistrum.

2 Baptismus secundum Thom.iii. parte.q.lxvi.ar.i.est ablutio corporis exterior facta sub præscripta forma uerborum,adde cum intentione baptizandi &c. hæc enim tria de substantia huius sacramenti sunt.

3 Ad baptismum cœperũt homines obligari post Christi passionem,& resurrectionem,secundum Tho.iii.parte supra,qa per baptismum cõfiguramur passioni,& resurrectioni Christi, inquantum morimur peccato, & resurgimus ad nouitatem

uitæ ſpiritualis.

4 Baptiſmi forma eſt hæc. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Aliqui addunt, amen, in.c.1. de bap.& Tho.iij.parte.q.lxvj.ar.v.Ly ego, non eſt de ſubſtantia huius formæ, ſecũdum Tho.ibi ſupra, ſed ponitur ad maiorem expreſsionem. Concor. Inno.in.d.c.j. Si enim eſſet de ſubſtãtia, Græci, qui non ponunt, non baptizarent, & tamen uere baptizant, cuius ſignum eſt, quia quando ad Romanam eccleſiam reuertuntur, non baptizantur de nouo. peccant tamen latini dimittentes Ly ego, ſecundum Pe. de pa. quia faciunt contra eccleſiæ præceptum. Ad hoc eſt tex.in.c. retulerunt, de con. diſt.iiij ideo ſi dimittatur tenet baptiſmus, ut dicit glo.in.c. multi, de con. diſt.iiij.

5 Hoc uerbum baptizo, eſt de ſubſtantia, & ſine illo non eſſet baptiſmus: S.Tho.ubi ſupra, & ſecundum decreta. Alexã. loco cuius græci dicunt baptizetur. Item ly te, eſt de ſubſtantia, ſecundum Tho.ibi, & Pe.de pa.& dictam decretalem. Si tamen loco te, poneretur nomen proprium, ut dicendo ego baptizo Petrum, Tab.dicit ſe credere quòd ualeret, quãuis peccaret, cũ & græci ponãt nomen propriũ, dicẽdo, baptizetur Petrus, &c.

6 Expræſsio perſonarum trinitatis, eſt de ſubſtantia formæ, ſecundum Tho.ubi ſupra, quia baptiſmus a ſancta trinitate primo efficaciam habet, & ſic habet determinatio eccleſiæ, in.c. in ſynodo angelorum, de con.diſt.iiii. Ita ut, qui unam tantũ perſonam, uel duas nominaret, nihil efficeret, niſi hoc ex inſtinctu ſpiritus ſancti faceret, ut dicit S.Tho.& ut in primitiua eccleſia, factum eſſe legimus, Act.viij. Sic enim inſtituit Chriſtus, Matth.ultimo.

7 Baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritui ſanſto. &c. Hoc tenet Pe.de pa.qui dicit Io.gl. erraſſe, in.c. a quodam, de con.diſt.iiij. Neque etiam ualet, ſi quis dicat, In nomine trinitatis, niſi exprimat perſonas, ſecundum communiter doc.

8 Ly amen, non eſt de ſubſtantia, neque de pręcepto, ita ut qui non dicit peccet, niſi forte ubi particularis conſuetudo hoc haberet, ſecundum Pe. de pa. ly in, & ly &, ut dicunt quidam ſunt de ſubſtantia, quãuis loco ly &, poſſet ponique, ſecundũ Inno.in.c.j.de baptiſ. alias ſi dimittantur non erit baptizatus.

9 Non licet mutare formam baptiſmi, neque aliorum ſacramẽtorum, quia ſi non licet mutare materiam, multo minus for-

mam, quæ principalior est in sacramentis, secundum Tho. supra; intellige in his quæ sunt de essentia formæ & nisi ex instinctu spiritus sancti. Si autem aliquid pertinet ad formam ex determinatione ecclesiæ, & id dimittatur, perficitur quidē sacramentum, licet peccatum incurratur.

10 Quilibet siue catholicus, siue hæreticus, uel infidelis baptizans, si seruat ea, quæ sunt de essentiæ formæ, & materiæ huius sacramenti, & intendat facere quod facit ecclesia, siue addat, siue minuat, uere baptizat, etiam si intenderet inducere errorem, secundum Pe. de pa. ubi supra: sicut græci uere consecrant in fermentato, & tamen errorem inducunt, dicentes non posse confici nisi in fermentato. Si tamen intenderet mutare formam ecclesiæ, & sic induceret errorem, nil faceret, qa non intēderet facere, quòd facit ecclesia; secundum Tho. iiii. sen. dist. vj. in expositione literæ.

11 Græci baptizant sub hac forma, uidelicet. Baptizetur N. in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & tenetur communiter apud doc. quòd tales sunt uere baptizati, & sic ecclesia habet, quia sic baptizati non amplius rebaptizantur, ut supra dictū est. §. iiij. & si latinus baptizaret modo gręcorum, credo quòd baptismus teneret, licet mortaliter peccaret, peruertendo ritū ecclesiæ, sicut si infermentato consecraret. Quidam tamen dicunt, quòd talis non esset baptizatus, quod tamen non uidetur uerum, quia seruantur ea, quæ sunt de essentia huius sacramenti, quo ad formam, & materiam, aliter neque græci uere baptizarent.

21 Qui dicit ego baptizo uos, quando simul plures baptizātur, propter magnam necessitatem, sicut tempore apostolorum, efficit baptismum, nec peccat: cessante autem necessitate, peccaret, licet uere baptizaret, quia dicēdo uos, non mutatur forma, quo ad significatum. Vos enim significat te, & te, secus quando mutaret ego, in nos dicendo nos baptizamus; quia nihil faceret, & peccaret. Non enim ego, significat idem quòd nos. Si tamen cum quis dicit nos, non intendit significare plures baptizātes, sed hoc dicit secundum consuetum modū, quo magni uiri utuntur ob grauitatem. Similiter dicendo baptizamus uos. ob reuerentiam personæ, intendens unam personam, & non plures, licet peccaret, tamen efficeret sacramentum, quia non uariatur significatio. Hęc secundum Pe. de pa.

iiij.dist.iij.q.j.ar.iij.Secus autem esset, quando per ly nos intelligeret plures baptizantes exprimere, secundum eundẽ Pe.
13 Si plures simul immergerent, ita quòd quilibet diceret, ego te baptizo,&c.esset baptizatus, licet peccarent non seruantes ritum ecclesiæ,nec essent puniendi tanquam iterantes baptismum,nisi hoc intenderent, quia eadem actio potest a pluribus exerceri. Si autem dicant nos baptizamus te, non erat baptizatus,quia non seruatur forma,quando non remanet idẽ significatum:ex S. Tho.iiij.sen.dist.vj.q.ij.ar.j.ql.j. ad.iij. Ex hoc patet,quòd S.Tho.non est oppositus Pe.de pa.qui dicit, quòd dicẽdo nos,efficitur baptizatus: quia Petrus loquitur, quando unus baptizat,S.Tho.loquitur,quãdo plures baptizant.Non potest etiam baptizans mutare nomina personarũ dicendo,in nomine genitoris,geniti, & spirati, uel dicendo, in nominibus patris &c.secundum Tho.ibi supra.
14 Baptizans, & corrupte uerba proferens ex industria; non uidetur intendere facere quod facit ecclesia, & consequenter non uidetur baptizare. Vel hæc profert ex ignorantia,uel ex linguæ defectu,& tunc si est tanta corruptio,quòd auferat locutionis sensum,non baptizat,si autem remanet,erit baptizatus,& hoc est maxime signum quòd sensus non mutetur, si corruptio non fit in principio dictionis,sed in fine, secundũ Tho.Et dicit Pe.de pa.quòd qui nescit, uel non potest bene, proferre uerba abstineat; nisi in necessitatis articulo. Melius enim est non facere,quàm male facere.
15 Baptismus,& alia sacramenta,in omni lingua,& omni uoce, dummodo remaneant principalia significata cõfici possunt. Vnusquisque ergo linguam suam seruet,& usum uerborum, ut nec uetula in latino,nec latinus in græco,nec econtra,nec Italus in alamanico,ne errẽt,baptizẽt,secũ. Pe.de pa.ubi sup.
16 Baptizans,& diminuẽs aliquid, quod est de forma substantiali,secundum Pa.in.c.i.de bap.nil facit,ut dictum est supra. Addens autem aliquid contrarium formæ,uel intendens per addita mutare ritum ecclesiæ,nil facit,quia non intendit facere,quod facit ecclesia. Secus addendo aliqua, uel propter deuotionem,uel alio respectu: ex S.Tho.iiii.sen.d.iii. Quippe seruantur substantialia huius sacramenti.
17 Si puer moritur antequam compleatur forma uerborum, ut postquam dixit sacerdos, ego te baptizo in nomine patris,

ſummus ſacerdos ſupplet, & cenſetur baptizatus, poteſtque in ſacro ſepeliri. Tho.ſupra. Et quando occorrit dubium an ſit baptizatus uere, poteſt ſub conditione baptizari, dicendo ſi non es baptizatus, &c.

18 Si ordo, uel aliquid circa uerba mutetur, quòd non mutet ſignificationem, uel uerborum integritatem, erit uere baptiſmus, ut dicendo: In nomine patris, & filii, & ſpirituſſancti, ego te baptizo, uel aliter.

19 Si autem fiat tanta interruptio, ut intercipiatur baptizantis intentio, tunc non erit una forma, & ideo utraque per ſe erit imperfecta, nec ſufficiet ad baptiſmum, ut ſi dicat baptizans, ego te baptizo, & poſt interponatur longa hiſtoria, qua finita, poſtmodum dicat, In nomine patris, & fi. &c. Si autē fiat parua interruptio, uerbi non corrumpentis formam, ut ſi dicat in nomine patris, omnipotentis, uel ſilentium teneat, & ſequantur alia uerba, uel ſi tu ſcis interueniat, uel huiuſmodi, quod intentionem non diſcontinuet, tunc erit unitas formæ ab unitate intentionis. Hæc ex Tho.iiii.ſen.ſupra, Pe.de pa.dicit, quòd ſi fiat tanta interruptio, quòd non ſolū actualis, ſed etiam habitualis interrumpatur intentio nil fiet, ſecus quando tantum actualis interrumpitur.

20 Prolatio uerborum eſt neceſſaria, & ſine ea nil efficitur, in.c. detrahe.i.q.ij.ideo mutus baptizare non poſſet.

21 Baptiſmi materia eſt aqua naturalis, quæ ueram aquæ ſpeciē retinet: ideo ſi eſſet ita corrupta, uel mixta, quòd ueram ſpeciem aquæ non haberet, non eſſet conueniens materia, ſecus ſi non amiſsit ſpeciem, ut quia eſt calida, frigida, turbida, uel clara, maris, fontis, fluminis, ciſternæ, ex liſciuo, acqua balneorum, ex brodio, niſi adeo eſſet ſpiſſum, ut aqua non appareret. Si tantum eo ſtillat aqua, ſicut ex luto, poteſt fieri baptiſmus. Et ſignum quòd acqua amiſſerit ſpeciem, ex permixtione, eſt, quando amiſsit debitam raritatem, & eam nō habet actu, uel potentia. Nam glaties, & nix, licet non habeant raritatem in actu, habent tantum in potentia, quia poſſunt liquefieri, & ſic uere ſunt aqua. Tho.ubi ſupra.

22 Baptiſmus debet fieri cum criſmate nouo. ſ.illius anni, niſi urgente neceſsitate, & ſacerdos contrarium faciens punitur, ut in.c.ſi quis, de con.d. iiii. & idem dic de confirmatione. c. quoniam, de ſen.ex.l.vj.

13 Cum aqua rosata, uel de alijs rebus per lambicum resoluta, uel alchimica, urina, saliua, sudore, aqua sanguini supernatante, non potest fieri baptismus: quia ueram aquæ speciẽ non habent, secundum Tho. supra, & Pe. de Pa.

14 Ex aqua pluuiali, resoluta ex nubibus, ex rore, ex aqua resoluta, ex niue, grandine, glatie, & pruina, licet baptizare, non autem, ex niue, grandine, glatie, & pruina, secundum Pe. de pa. supra. De aqua ex sale resoluta, secundum Angelicam in uer. baptis. ij. non licet: nisi ad dulcedinem reduceretur, tamen hæc ratio non ualet, quia dulce, & amarum, non mutat speciem aquæ, cum aqua maris sit amara, & ex aqua fiat sal, & ex sale aqua, sicut glaties fit ex aqua, & iterum aqua ex glatie. Hoc tamen habet dubitationem, ideo si fieret baptismus cum ea, crederem tenere, propter rationem dictam. Consulẽrem tamen, ne quis faceret, nisi in articulo necessitatis.

15. Baptismus potest fieri per trinam immersionem in aqua, & per unam tantum. Potest etiam fieri, & per immersionem, & per effusionem, & aspersionem, peccaret tamen, qui baptizando non seruaret ritum suæ matricis ecclesiæ, non Metropolitanæ, uel Romanæ, nisi urgente necessitate, ut quia aqua est pauca, ut non possit fieri immersio, uel propter pueri debilitatem, uel baptizantis, & huiusmodi. Vbi est consuetudo immersionis, non fiat aspersio, &c. ut in. c. de trina, de cõs. d. iiii. Tho. iij. par. q. lxvj. ar. vij. communior tantum & conuenientior est per immersionem ritus.

16 Si baptizans trinam immersionem intendit, & in prima puer moriatur, non est baptizatus, secundum Tho. ubi supra, & baptizans est irregularis, secundum Pe. de pa. quia uidetur esse causa mortis. Si uero unam tantum intendit, prolatis uerbis in prima immersione, est baptizatus, secun. Tho. supra.

17 Nõ est necesse totum corpus baptizandi immergere, uel abluere, uel aspergere, sed caput sufficit, quod est pars principalis, secundum Tho. iiii. sen. d. iij. & prolatio uerborum quæ simul debet fieri cum ablutione, sufficit quòd incipiatur à baptizante antequam finiatur ablutio, & econtra, secundum Sco. & Ric. in 4. sen.

18 Nullus in utero matris existens debet baptizari, ut in. c. qui in maternis, de con. d. iiii. natus tamẽ ex utero, si caput emiserit, & periculum mortis immineat, aspergi debet aqua, & à

quocũque baptizari, & si seruata fuit debita forma, natus ex utero non est amplius baptizandus. Si uero manum, uel pedem emisit, illa pars aspergatur aqua, cum uerbis baptismi, & sic Deo committatur. Si tamen natus uixerit, est iterum baptizandus cũ conditione, quia talis communiter a doc. non reputatur baptizatus. hæc secundum Tho.iij.parte. q. lxviij. Apostoli tamen aspergendo baptizabant, in qua aspersione, clarum est, quòd non omnes in capite ab aqua tangebantur, sed in aliqua alia parte corporis. Ad hoc dicit Pe.de pa. quòd dominus supplebat, uel ex Dei dispensatione erat, sicut quòd in nomine Christi baptizarent. Et si appareret cum pelle secundina, sic etiam debet baptizari.

29 Mater uiua nullo modo debet scindi, ut puer extrahatur, & baptizetur, etiam si illum moriturum sine baptismo constaret, secundum Tho.iij.par.supra, etiam si mater esset damnata ad mortem: tũc in illo casu, executio debet differri usque post partum.ff.de pæ.l.prægnantis. sed mortua matre prægnante corpus eius non debet sepelliri, donec puer extrahatur eam scindendo, secundum Pe.de pa. & Ar.flo.

30 Proliciens puerum morti propinquum de ponte in flumen, uel in puteum, & dicens uerba, intendensque baptizare. secundum Pe.de pa.iiii.d.vj.q.j.ar.ij.non erit baptizatus. oportet enim quòd baptizans, aliquo modo attingat baptizatũ. Si uero cum fune in canistro eum deponat immergendo, & eleuando puerum de aqua cum uerbis, & intentione, erit baptizatus, secundnm eundem Pe. de pa. non enim est necessarium, quòd immediate baptizans tangat baptizãdũ. Idem tenet Ric. Et in tali casu deberet uestem deponere in aquam, & cum illa extrahere aquam, & cum illa aqua postmodũ de ueste expressa, baptizare, ut dicit Pe.de pa. ibi.

31 Solennitates quæ solent fieri secundum consuetudines ecclesiarum non requiruntnr de necessitate, tamen dimittens eas nisi articulo necessitatis, mortaliter peccat. Quilibet.n. debet ritum suæ ecclesiæ seruare. Et secundum Pa. in.c. non ut, supradicto solẽnitates dimisse, debẽt suppleri si supuiuat.

32 Adultus non potest constituere procuratorem, qui pro eo respõdeat, sicut pro paruulis fit.c.nõ pro paruulis: de cõ. d.iiij.

33 Si dubitatur de aliquo an sit baptizatus, & sit dubium iuris propter diuersitatem opinionum, uel dubium facti, quia

inuenitur in nemore,uel ad hostium alicuius, tūc est sic baptizādus. Si tu non es baptizatus,ego te baptizo,&c. Ex alio autem dubio non debet de nouo baptizari , secundū Tho. iiii. sen.d.vj.ar.j.q l.i.intellige secundum Pe.de pa.& Ar.fl.iij. parte ti.xiiij.c.xiij. si omnia quæ sunt de substantia concurrerunt. Si autem esset probabile dubium , quòd non fuissent ea,quæ sunt de substantia,ut quia uetula nesciuit bene proferre uerba,potest sub conditione dicta baptizari.

34 Pannus,quo ligantur frontes confirmatorum,& uestis,quæ ponitur in capite baptizati, possunt iterum sumi ad idem officium.c.si quis noluerit,de con.d.4.

35 Pueri sunt statim baptizandi secundum ritum propriæ ecclesiæ,maxime propter periculum mortis, ut in. c. uenerabilis, de con.d.iiij. ideo à peccato non excusantur differentes , neque qui primo pueros baptizari faciunt in domo sine solennitate,extra necessitatis casum , sed propter maiorem pompam,uel expectationem compatrum. Non enim hoc est sufficiens causa, & illi uere non efficiuntur compatres,quia iam erat puer baptizatus . ut dicit Ang. uer. bap.iiij. Ex quo potest elici,quòd non oritur inter eos spiritualis affinitas, matrimonium impediens.

36 Adulti si mortis periculum immineat, sunt statim baptizandi,fide prius eis exposita.c.ne quid absit,de con.d.iiij.Si uero periculum non imminet,per menses.viij. debent cathetizari. i.instrui,uel tempore arbitrario,& sic intellige.c. iudæi,& se. de con. d. iiij. & proprium tempus baptismi istorum est pascha,& pentecostem,ut in.c.cathetisimus,de con.d.iiij. Et his consentit.Th.iij. par. supra. Possunt etiam alijs temporibus baptizari,postquam sunt bene instructi,& probati in stabilitate. Cessat enim ratio differendi.

37 Non requiritur de necessitate in baptismo , quòd sit aliquis leuans.i.patrinus,sed de bene esse est secundum Tho.iij.par. q.lxvij.ar.vii.quia paruuli de nouo uenientes ad fidem,indigent instructore in spiritualibus, & ad hoc tenentur compatres,quando puer alium instructorem non haberet.

38 Quamuis non baptizatus possit baptizare,non tantum leuare baptizatum , ut fuit declaratum in concilio Maguntino, quia persona leuans non est necessaria,sicut baptizans .

39 Pater, & mater carnales, non possunt leuare filium. Abbas,

monacus,uel religiosus, non debent tenere ad baptismum, ut in. c. non licet,e l.i. de con.dist. iiij. tamen si tenent sunt compatres. Et ne sit confusio,debet esse tantũ unus principalis leuans.c.de cathetismo,de cõ.dist.4 alij autem possunt esse coadiutores: sed de consuetudine non seruatur. infra.matrimonium.§. x.

40 Minister baptismi est sacerdos parochialis, secundum Tho. iij.par.q.lxvii.ar.i.ii.iij.iiij.&.v.nec alius sine eius,uel episcopi licẽtia, cessante articulo necessitatis,debet baptizare: qui proprius sacerdos, & præsente episcopo,potest baptizare, & etiã ipse episcopus, propter excellentiam, & sacerdos non proprius baptizans extra articulum necessitatis,est irregularis.c. i.de cle. non or.mi. sed in necessitate quilibet homo sciens, & potens proferre uerba,potest baptizare,ut supra diximus, etiam mulier,quòd sine necessitate si baptizant, efficiunt quidem, sed mortaliter peccant.

41 Solennitates,quæ fiunt in baptismo, nullus siue in necessitate,siue extra,debet facere, nisi sit proprius sacerdos, uel episcopus,uel de eorum licentia.

42 Præsente proprio sacerdote etiam in necessitate, nullus alius debet baptizare,nec præsente sacerdote, non sacerdos, nec præsente diacono, non diaconum, nec præsente subdiacono,non sub diaconus,nec præsente clerico,non clericus, nec præsente fideli infidelis,nec præsente uiro fœmina: si tamen ille,cui incumbit uult:& scit baptizare, & potest, aliàs succedens ordine dicto potest baptizare. hæc ex San.Tho.supra, &.c.in necessitate,& multis. c.alijs de con.d.iiij.

43 Nullus seipsum baptizare potest.c.debitum, de bap. dicit tamen Tho.in.iiij.sen.dist.v.quòd Inn.iij. in quadam decretali,dicit,quòd quidam iudæus seipsum in aquam immersit dicens. Ego baptizo me in nomine,&c. si discessisset, ad patriã euolasset. quod intelligendum est ex ui contritionis, ex qua hoc procedere uidebatur,uel etiam baptismi in uoto,An plures possint baptizare eundem,dictum est supra.§.xiij.

44 Malus minister baptizans secundum Tho.iiij.sen.dist.v.q.ij. ar.ij. confert sacramentum, & rem sacramenti, quia bonitas ministri,non est de substantia baptismi,& gratia,& caracter, causatur ex opere operato. Peccat tamen minister existẽs in mortali,si solenniter,uel sine necessitate baptizet, nec est pe-

plexus, quando ex officio sibi incumbit, quia potest conteri, & post baptizare.

45 Extra casum necessitatis accipiens baptismum à præciso ab ecclesia, peccat. Si uero non sit præcisus, potest recipe- dummodo non inducat eum ad baptizandum: ex San. Tho. supra.

46 Si sacerdos non uult sine pecunia baptizare, ipse qui offert, puerum potius baptizet, si alium clericum non habet, quàm pecuniam det sacerdoti simoniace, quia mortaliter peccaret. Aquam tamen pro baptismo potest emere, si aliter habere non potest. Si uero baptizandus sit adultus, non debet dare pecuniã, sed sufficit quòd petat baptismũ, quia baptizatur baptismo flãminis: ex S. Tho. iiij. sen. dist. v. q. ii. ar. ij. q l. v. ad. ij. quidam tamen dicunt, quòd hoc non est simoniam committere, sed uexationem suam redimere: sed primum melius uidetur, quia non dicitur quis redimere uexationẽ eius, cuius non est in possessione: infra, simonia. §. xxix. Caie. nihilominus, secunda, secundæ. q. c. ar. ij. tenet quòd quando infans est baptizandus, & renuente sacerdote sine pecunia baptizare, non apparet aliud remedium, quo puer possit baptizari, licitum est dare pecuniam sacerdoti, ut baptizet, non emẽdo sacramentum, sed pueri uexationem redimendo, & hãc uiam ipse Caie. approbat pro meliori, quam etiam sequitur Pa. in. c. cum in ecclesiæ. de simo. & sic esse teneo rationabiliter: licet alij uideantur tenere oppositum, sed non omnes.

47 Baptizare non potest dæmon, quia hæc dispensatio est commissa homini, & non angelo, secundum Tho. supra. Tamẽ si certum esset bonum angelum aliquem baptizasse, præsumendum esset, quòd ex diuina commissione hoc fecisset, & sic esset baptizatus.

48 Intentio, faciendi quod facit ecclesia in baptizante, de necessitate requiritur, nec est necessariũ quòd sit actualis, sed sufficit quòd prius hoc intenderet. Ideo qui non est rationis compos, ut ebrius, furiosus, lunaticus, stultus & huiusmodi, non possunt, baptizare, nisi quando habent lucida interualla. S. Tho. supra.

49 Baptizans ludẽdo, intendens tamẽ facere quòd facit ecclesia, sicut dicitur Athanasiũ fecisse, uere baptizat, & sic fuit iudicatũ ab Alexã. episcopo: ex S. Tho. supra, in expositione literæ.

50 Si quis baptizaret sine intentione faciendi quòd facit ecclesia, si talis baptizatus est adultus, est securus de salute, quia bonum propositum eum saluat, nesciens intentionem baptizantis, si est puer credendum est, quòd Deus suppleat, secundum opinionem quam recitat Tho. in. iiij. sen. supra, & in. iij. par. uidetur eam improbare. Tab. tamen tenet hoc pro meliori, & si constaret postmodum de intentione baptizantis, deberet puer iterum sub conditione baptizari, quia intẽtio ut diximus necessaria est.

51 Recta intentio non est necessaria, dummodo intendat baptizans conferre sacramentum, secundum Tho. supra, & Pa. in c. fi. de bapt. Similiter non requiritur bonitas, neque fides, ut ex prædictis patet, & ex Tho. iiij. sen. dist. vj.

52 Credens baptizare Socra. & baptizat Ioan. uere baptizat, secundum Tho. iiij. sen. dist. xxx. q. i. ar. i. ad. iij. quia caracter baptismalis non causatur ex intentione baptizantis directe, sed ex elemento materiali exterius adhibito, intentio autem operatur, ut dirigens elementum materiale solum ad effectum proprium.

53 Quando baptizatur monstrum, si clare apparet quòd sint duæ animæ, quia sunt duo capita & duo pectora, &c. baptizentur sigillatum unus post alium. Si uero non potest decerni, primo baptizetur unus determinate, uidelicet, hic, uel hic, & non uage, post alius sub conditione, s. Tho. in quol.

54 Omnes tenentur baptizari, quia sine baptismo salus nõ est, etiam quòd essent in utero sanctificati, quia per baptismum accipiunt caracterem, quo Christo figurantur, quem per sanctificationem non habent, Tho. iij. par. q. 68. ar. i.

55 Baptizandi non sunt persistentes in mortali uoluntarie, quia Christo sic incorporari non possunt, si tamen baptizentur, recipiunt caracterem alijs concurrentibus, secundum Tho. supra, non autem recipiunt gratiam, sed recedente fictione, & uoluntate peccandi, baptismus incipit habere effectum suum. ita quòd peccata præcedentia baptismum delentur, quo ad culpam, & pœnam sequentia uero, tantum quo ad culpam mediante contritione. Tho. iij. parte, supra. lxix. q.

56 Peccatoribus baptizatis nulla pœnitentia satisfactoria est imponenda, hoc enim esset iniuriam facere passioni, & morti Christi, quasi ipsa non esset sufficiens ad satisfactionẽ: Tho.

iij.par.q.lxviij.ar.v.iniungendum tamen eis eſt, ut male ablata reſtituant ſi habent,quia tenentur ceſſare à peccato, & læſum placare,& tenentur conteri de mortalibus ſi habent; non autem confiteri,quia primum ſacramentum eſt baptiſmus,Tho.ſupra.ar.vj.

57 In habentibus rationis uſſim baptizandis, requiritur intentio recipiendi ſacramentum,aliter non recipiunt, & quandoq clare ſciretur,non eſſent baptizandi, non autem in pueris: Tho.ibi.ar.7. Nec eſt neceſſaria fides ad recipiendum caracterem,quamuis ſit neceſſaria ad recipiendum gratiam. In pueris autem ſufficit intentio parentum, ſeu fides communis eccleſiæ. Tho.ſupra.ar.viii.

58 Pueri infideliũ inuitis parentibus baptizari non debẽt, quia eſt contra ius naturale,ſi non habent uſum rationis. Si tamen baptizentur,ſecundum Thom.ſunt baptizati. iij. parte quæſti.lxviij.ar. x. & quòd hæc ſit opinio Tho. Caie.ibi expreſſe dicit,quòd.S.Tho.hoc ſupponit, & ad hoc multum facit authoritas Aug.quam adducit Tho.ibi.iij.parte,ſupra. dicentis,quòd uoluntas patrum.ſ. iudæorum non nocet filijs. Pe.de pa.iiij.ſen.diſt.iiij.q.iiij.ar.ul.dicit quòd non debẽt baptizari,propter rationes.S.Tho.& quòd ſi baptizentur, non ſunt baptizati affirmat,quia non adeſt conſenſus parentum. Angelica,uerbo baptiſmus.xj.§.ij.&.xii.poſt Sco. dicit, quòd poſſunt baptizari & tenet, quòd debent baptizari, quia poſſunt uendi, ergo à fortiori baptizari, hoc argumentum, & alia, Soluit Caie.in.iij.parte.qu. ſupra. Hæc opinio eſt cõtra communem uſum eccleſiæ,quem in ſacramentis debemus ſequi. Opinio ergo.S.Th.uerior eſt & ſecurior,& ideo ſequenda. Si tamen unus parentum conſentiret, poſſent baptizari, uel alter eorum ſi ueniret ad fidem, dari deberet eidẽ filius, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxxix.q.i.ar.iiij.ad.iiii.Si uero dicti pueri iam incipiunt habere rationis uſum, & cõſenſerint, baptizari poſſunt inuitis parentibus. Iam enim incipiunt eſſe ſui iuris quantum ad ea,quæ ad diuinum ius pertinent, & & poſſunt perſuaſione induci ad fidem, non coactione, ſecundum Tho.iii.par.ſupra.

59 Furioſi,& amentes à natiuitate,qui nunquam habuerunt rationis uſu,neque lucida interualla, ſunt baptizandi ſicut pueri in fide eccleſiæ. Amenteſ uero,qui prius ſanæ mentis fue-

runt,si quando sanæ mentis erant constat eos habuisse uoluntatem ad baptismum,superueniente amentia, uel furia, sunt baptizandi, etiam inuiti. Secus si dum essent sanæ mentis,nullum signũ apparuit in eis ad baptismum. Si uero fuerunt amentes etiam à natiuitate,tantum aliqua habent lucida interualla, debent quando habent lucida interualla baptizari,si petunt,& etiam constituti in amentia,si tamẽ prius uoluerunt baptizari. Melius tamen est, ut expectetur lucidum interuallum, nisi mortis periculum immineat,ut deuotius sacramentum recipiant. Idem dic de dormientibus secundum Tho. supra.

60 Quum omnino coacte quis baptizatur interiori uoluntate renitente,non est baptizatus, qui autem coacte conditionaliter baptizari uult:ut scilicet mortem fugiat, non tamen sponte recipit, est baptizatus, si intendit recipere sacramentum,licet non recipiat gratiam, & cogendus est seruare fidẽ, ut in.c.maiores,de bap.& secundum Arc.flo.

61 Baptismus secundum Tho.iii.par.q.lxix.ar.i &.iiii.sen,supra. quantum est de se,tollit omnem culpam originalem,mortalem,& uenialem,& omnem pœnam debitam solui in purgatorio,uel in inferno.c.regenerãte,de con.d.iiii. quãuis quandoque culpa uenialis post baptismũ remaneat, mortali sublata culpa, propter in dispositionem recipientis. Non tamen tollit pœnam quæ debetur in foro exteriori, secundũ Tho. Et dicit Pe. de pa.quòd non tollit suspendium à fure, nec pœnam ecclesiasticam,ut irregularitatem, quæ ex bigamia contrahitur,sed illam, quæ sequitur homicidium, secundum ueriorem opinionem.c.si quis uiduã.d.50.gl.tamen,in.c. deinde.d.xxvi.uidetur dicere,quòd tantum tollit illam, quæ sequitur homicidium cum peccato:infra Bigamia.§.viii.Irregularitas.§.lxxxvii. Ex his sequitur,quòd quis accusari possit in iudicio de his,quæ ante baptismum fecit,secundum Pa.in.c. de his:de accu.

62 Baptismus delet infamiam, in. c.fine penitentia, de con.dist. iiii.ibi gl.quia per baptismum tollũtur peccata,& consequenter, quæ ex peccatis in quantum peccata,consequuntur, & quia infamia sequitur peccatum sub ratione peccati,ideo tollitur, secus de irregularitate,ut supra est dictum.§.lxxi. Multos alios effectus efficit baptismus, nam caracterẽ imprimit,

BELLVM.

gratiam confert,nisi sit ob ex impediens, & potestatem confert homini,ad alia sacramenta recipienda.

BELLVM.

1 Bellum iustum dicitur,quādo adsunt hæc tria,uidelicet authoritas principis, de qua.xxiii. q.i.c.culpatur, iusta causa bellandi,de qua,in.c.dominus noster.xxiii.q.ii.& recta intentio bellantium,de qua,in.d.c.culpatur.Nomine principis,intellige Papam,Imperatorem, Regem, dominum liberum superiorem non habens.xxiij.q.j.c.j.& secūdum Inn.in.c.olim, el.ij.de rest.spol.Rex Franciæ,Hyspaniæ,& similes, superiorē non recognoscunt Quantum uero ad bellandum resistendo impugnantibus,non requiritur dicta authoritas, secundum Arch.flo.iij.parte.ti.iiij.c.ulti.quia de iure naturali, licet uim ui repellere a se,& a socijs cum moderamine inculpatæ tutellæ,& incontinenti:in.c significasti,el.ij.de homi.

2 Quo ad causam Tho.secunda secundæ.q.xl.tunc dicitur iusta,quando ulciscuntur iniuriæ,quas populus,uel ciuitas uindicare neglexerit,ut in.d.c.dominus noster, si sint contumaces,uel rebelles ecclesiæ,uel Imperio, si quis defendit se, uel suos,uel paternas leges.c.si nulla.xxiij.q.viij. defensio Regni, uel acquisitio sui iuris,quando non habet superiorem,a quo ius habere posit:infra,irregularitas.§.xxxv.

3 Quo ad rectam intentionem dicitur, quia tunc recta est, qn̄ intenditur ut promoueatur bonum uel ut malum uitetur, secundum Arch.flo.supra & non ex odio,uel liuore uindictæ, sed zelo iustitiæ, & deficientibus his ,uel uno ex his tribus, bellum dicitur iniustum, & ex propria ratione est peccatum mortale.

4 Si bellum est iustum,nullum peccatum est militi scienti, ferre opem.Si uero certum non est quòd sit iustum,iubente domino non peccant subditi bellari, obedientia enim eos excusat,neque tenentur discutere,an sit iustum,uel non, dummodo non credant firmiter esse iniustum, tunc enim contra cōscientiam agerent,& sic peccarent, sicut si constaret esse iniustum bellum,quia tunc non tenentur obedire. Non subditi autem,& extranei,qui ante bellum non erant confederati cū principe,si audito bello ueniunt pro stipendio, & nesciūt an sit iustum uel iniustum,nec curāt scire, manifeste sunt in statu damnationis.Secus si subditi essent iussi,ut dictum est,ex

Caie.quamprimum tamen certi sunt, quòd bellum est iniustum,tenentur recedere,& quæ sic acquirerēt,non essent sua, c.qui culpatur.xxiij.q.j.

5 Clericis prohibetur bellare.c. clerici.xxiij.q.viii. tum propter inquietudinem : tum propter contemplationis impedimentum,tum quia eis non competit sanguinis effusio. Possunt tamen assistere iuste bellantibus, ut eis de rebus spiritualibus subueniāt.c.quod ortatu.xxiij.q.viij.infra, irregularitas.§.xx.&.lviii.Licet prælatis ecclesiasticis ob defensionem rerum ecclesiæ,uel fidei,inuocare auxilium seculare,contra uiolentos hortari tales,non ut occidant,uel mutilent, seu uulnerēt,sed ut fidem,patriam,uel ecclesiam liberent,uel terram ab infidelibus occupatam ad Christum reducant. Et quāuis in huiusmodi bellis homines occidantur,eis non imputatur, immo se non opponentes malefacerent,ut in.c.de occidendis.xxiii.q.v.infra,Irregularitas.§.lv.

6 In bello iusto licet uti insidijs,non in dicendo falsum,uel nō seruando promissum,(hæc enim nunquam licent)sed occultando inimicis consilia,tractatus,simulando fugam,abundātiam,& similia:hæc enim iustitiæ non repugnant, secundum Tho.secunda secundæ.q.xl.ar.iii.

7 Diebus festis,& prohibitis in iure,in.c.treguas,de treg. & pace,bellari non licet sine necessitate, cessante uero necessitate bellandi,si quis bellatur in prædictis diebus,peccat, sed non mortaliter,secundum Caie.ibi in summa,nisi propter hoc diuina omitteret,ut missam,quia hoc seruile opus non est, sicut nec corizatio,ut dicit Caie.secunda secundæ.supra.ar.ult. Nec tempore treguæ conuentionalis,pugnare licet inuadendo:ar.c.Si nulla.xxiii.q.viii.&.c.i.de treg. Et credo mortaliter peccare,qui contra hanc fidem datam, frangit treguam, alia parte seruante.

8 Capta uiolenter ab hostibus in bello iusto, secundum Tho. secunda secundæ.q.lxvi.ar.viii.ad.i.sunt capientium, nec tenentur restituere,licet quandoque mortaliter peccent ut si ex cupiditate, odio, uel alia mala intentione faciant principaliter.Idem tenent Host.& Arc. in.c.dominus.xxiii.q.ii. Ex hoc sequitur quòd quando dominus belli totum interesse suum, & suorum habuit,non debet ultra procedere,nec petere, & illa,quæ fuerunt ablata ab armigeris,uel damna data antequā

esset sibi satisfactum, uel reus exponeret se ad satisfaciēdum, non ponuntur in sortem, quia propter contumaciam, uel rebellionem, facta sunt sua. Hęc secundum Arch. flo. iii. parte. ti. iiii. c. ii. §. iii. & Pis. uer. bellum. §. v. & gl. in. d. c. dominus. Si autem bellum fuit iniustum ratione authoritatis, uel causæ, tenetur ad omne damnum, & interesse, cuius fuit sufficiens causa, sicut de rapina: ar. c. ius gentium, dist. i.

9 Reperti in terris iniustæ bellantium, qui dominis non dederunt consilium, auxilium, nec fauorem, non sunt spoliandi, neque in aliquo puniendi. Pœna enim tantum suos actores tenere debet. ut in. c. quæsiuit, de his quæ fiunt a ma. per. ca. Similiter neque clerici, religiosi, cōuersi, peregrini, mercatores, transeuntes (non autem incolæ secundum Caie.) rustici euntes, & redeuntes, uel existentes in culturis agrorum, animalia quibus arant, & semina portant. ut in. c. innouamus, de tre. & pa. molestanda sunt.

10 Caietanus tamē in summa, ibi dicit, quòd si ciuitas aliqua ex iusto bello in prædam daretur liceret cuiusque ciuis bona diripere, licet aliquis eorum forte esset innocēs, quia sententia iustitiæ bellicæ, non tenetur discutere an aliqua pars reipub. sibi iniuste hostis, sit innocens, quia præsumitur tota hostis, & totam habet pro hoste, & totam damnat, & iustæ per se loquendo accipit, quāuis innocens per accidens patiatur. Secus esset si ex intentione contra innocentem ageretur. Et quia personæ exceptuatæ in. d. c. innouamus, non sunt pars populi, ideo iniustæ diripiuntur. Quando ciuitas aliqua potest dici deliquisse, & iustæ dari in prædam, ut possis iudicare de raptis ibi, infra excommunicatio. iii. notabili. iii. & infra ciuitas. §. secundo.

11 Existentes in bello iniusto, tenentur de damnis illatis, nisi ex ignorantia legitima excusentur, quæ tamen non excusat a restitutione ablatarum rerum apud eos remanentium, quando compertum est bellum fuisse iniustum, secundum Caie. ibi in summa.

12 Existentes in bello, siue iusto, siue iniusto, non debēt alicui calumniam facere, & debent esse contenti sui stipendiis, ut dixit Io. Ba. & mortaliter peccant rusticos apprimendo, & hospitando ad discretionem (ut dicitur) immo sine discretione, & alia latrocinia committendo, nec excusantur, si stipēdia eis

non dantur,quoniam ex hoc,bona ciuium, uel rusticorum, eis non sunt obligata, neque authoritas capitanei eos excusat,nisi in pœnam eis inflictam hoc fieret, ut si essent rebelles,&c. Si tamen consuetudo probata haberet,ut ligna, & paleas militibus hospitatis darent gratis,tolerari posset, nec de mortali essent damnandi:ex Caie.ibi,in summa.

13 Habens iustum bellum, secundum Gul.non tenetur de illis damnis,quæ ipse,uel sui,bona fide intulerunt, aut a quibus commode abstinere non potuerunt. Si autem animo crassam di:maliciose intulit,potēs sibi alias consulere,restituere tenebitur,& damnorum illorum cum damnis propter quæ motum est bellum compensatio fiet,facta hinc, & inde diligenti computatione. Suis uero bellatoribus subditis,qui se, & sua exponere tenentur pro domino,de damnis passis ab aduersarijs restituere non tenetur talis iuste bellans, nisi quando fuisset negligens in defendendo eos. Similiter neque tenetur eis,qui ex debito uenerūt,uel causa humanitatis,uel consanguinitatis de damnis passis:in.c. nec inferenda.xxiij.q.iij. neque illis quos pro certa mercede conduxit, sed tantum illis, qui uocati simpliciter uenerunt. Et intellige de damnis,quæ mandans,seu uocans potuit uerisimiliter aduertere.

14 Bellum iniustum exercens, primo tenetur aduersarijs de dānis omnibus datis, secundo, suis hominibus de damnis ab aduersarijs receptis iustæ pugnantibus,si tamē ipsi homines iuuerunt eum bona fide,uel fuerunt inducti eius consilio,timore,uel coactione,& de se non erant facturi. Secus si mala fide uenerunt:nam in re turpi nulla contrahitur obligatio, Insti.mandati.§.illud. Similiter tenentur omnes, qui in tali bello fuerunt principales, ita quòd sine eis non fuisset factū. Alij autem de damno, quòd singuli contulerunt uerbo, uel opere,secundum Gul.

15 In dubijs,bellum præsumitur iustum,quando est ab eo, qui superiorem non recognoscit.secus quādo est ab eo, qui superiorem recognoscit,ut in.c.in ecclesiarum,de consti. Ideo ad illud accedere non debent,a fortiori quando sciunt esse iniustum,secundum Pa.in.c.sicut,de iur.iur. nec eos timor excusat.Magis.n.timere debemus facere contra iustitiam,ꝗ mori.

16 Si quis habet aliquid contra dominum suum, debet adire regem,quòd si contra regem habet discordiam, etiam quòd ex

parte sua iustam causam habeat, non tamen debet bellari cõtra regem sine licẽtia papæ, qui poterit monere regem, & excommunicare si sit contumax, & licentiam mouendi bellum contra eum, secundum Gul. dare. Credo tamen, quòd possit resistere regi contra iustitiam eum impugnãti, quia licet uim ui repellere, &c. Si Rex contra Imperatorem, uel econtra, non erit aliquis coram quo quærimonia adduci possit, nisi papa, tamen passus iniuriam, peccaret alteri mouendo bellum parato ad satisfactionem.

17 Domini bellantes, non possunt secundum. d. Gul. componere inter se de dãnis illatis subditis, qui causam non dederunt iniusti belli, nisi ipsis liberi consentientibus. Quod si domini componunt ipsis inuitis, in eorum præiudicium, tenẽtur eis satisfacere de rapinis, incendijs, & huiusmodi damnis notabilibus, nisi hoc facerent ad euitandum eorum maius damnũ, sicut maiores deuastationes, & similia. Sic enim agerẽt negotium ipsorum subditorum. Debent ergo procurare, ut eis satisfiat. Possunt tamen desistere a bellando, quando eis placet, quia sicut habent authoritatem incipiendi bellum, ita & cessandi ab eo. Concordat Host.

18 Congregato exercitu, si hostis iniquus, antequam sit factus conflictus aliquis, offert plenam satisfactionem, non solum iniuriæ, & rerum, sed etiam sumptuum, tenetur princeps bellum reuocare, & satisfactionem admittere, quia ex quo offertur satisfactio, belli necessitas cessat, pro qua bellum est licitũ, ut in. c. nolli. xxiij. q. i. Postquam uero semipræliatum est, & mortes hinc inde affuerunt, non tenetur, nisi uelit uti misericordia, quia se habet ut iudex procedens secundum iustitiam uindicatiuam aduersus perturbatores reipu. secundum Caie. ibi, in summa. Si Dominus uult alios bellando inuadere pro libito suæ uoluntatis, & non fauore reipublicæ, uasalli proprie, qui tenent feudum ab eo, non tenentur eum etiã iubentem sequi. c. de forma. xxij. q. v. nisi aliud habeat consuetudo, uel pactum. Si dominus inuaditur, & timor est subitaneus, & improuisus, omnes apti ad pugnam, seu custodiam tenentur fauore reipub. & hac de causa, clerici tenentur ad custodiam, in. c. peruenit, de immu. ec. si uero timor non est talis, tunc uasalli proprie dicti, tenentur, per. d. c. de forma, & ueri milites, scilicet iurati. l. pe. ff. ex qui. ma. Alij uero non sunt

compellendi,dummodo dominus sufficiat per se de redditi bus,qui si non suppetunt,tunc omnes tenētur pro salute do minij,ut in.c.si nulla,&.c.omni timore.xxiii.q.viii.

20 Incendentes ecclesias non incastellatas ex proposito, tenentur secundum Gul.ad emēdam,si uero sunt incastellatæ,uel incendunt non ex proposito,sed a casu:dantes operam rei licitæ bellando,& si alias commode pugnare non possunt, & bellum est iustum,non tenentur ad emendam de damno.

21 Rapientes bona clericorum,seu ecclesiarum, quæ sunt in terra illa,contra quam bellum agitur, uel bona secularium existentia in ecclesijs,nisi concedente prelato ecclesiastico,debēt restituere,secundum eundem Gul.nisi essent uictualia reposita ibi ab iniustæ pugnantibus, ad eorum sustētationem,uel eorum arma,uel alia,quibus iuuabantur.

22 Si aliqui fugiant ad ecclesiam,quam incastellauerūt, ut inde pugnarent contra iustæ bellantes,non gaudent immunitate ecclesię,quam ipsi uiolauerunt inde pugnando,ideo possunt capi,& extrahi a iustæ pugnantibus,secundum eundem Gul. infra,emunitas.§.v.

23 Capti in bello iusto serui efficiuntur capientium, quāuis hodie inter Christianos non seruetur hæc lex, & bona efficiuntur capientium:debent tamen capitaneo assignari, ut distribuat unicuique secundum merita,ut dicit Bar.in.l.si quid bello.ff.de capti.nisi consuetudo habeat,quòd unusquisque sibi retineat,quòd capit.

24 Imperatorem uolentem contra ecclesiam mouere bellum, subditi non tenentur sequi, nec ei obedire, secundum Io. de lig.quia cum teneatur eam defendere,non potest eam impugnare:& indicendo bellum, meretur hoc priuilegio spoliari propter abusum.c.priuilegium.xj.q.iij.

25 Papa bellum contra Imperatorem scismaticum, hæreticum, uel usurpantem ecclesiarum iura mouente, omnes fideles tenentur Papam adiuuare, & uasalli Imperatoris a iuramento possunt absolui,& declarari,quòd non tenētur.xv.q.vj.c.nos sanctorum,secundum Io.de lig.& Arch.flo.

26 Barone uno mouente bellum contra suum regem, & iubēte suis hominibus iuratis ut eum adiuuent, non tenentur ipsi præbere auxilium ad hoc,secundum eundem Io.de lig.

27 Pugnante uno barone contra alium baronē,& uocante suos

in auxilium,qui ſimul uocantur a rege ſui baronis pugnante contra alium regem,homines uocati, primo ſeruient regi,qa ad maius tribunal uocantur,ſecundum Io.de lig. & etiam qa pro maiori bono uocantur,ſcilicet pro defenſione coronæ.

28 Vaſallus iuratus duorum dominorum, uocatus ab utriſque in auxilium,debet perſonaliter iurare primum, & per ſubſtitutum iuuare ſecundum,ſi hoc patiatur natura feudi. ſecundum Io.de lig.& Arch.flo.

29 Vaſallus,ſecundum glo.xxij.q.v.c.de forma, tenetur iuuare dominum contra patrem ipſius domini,& patrem contra filium,ratione iuramenti. Gl.tamen, in.c. quoniam multos.xj. q.iij.aliqualiter ſentit contrarium. ſed conſideranda hic eſſet qualitas ſubſidij impendendi,ſecundũ Arc.flo.poſt Io.de lig.

30 Vaſallus tenetur ſequi dominum euntem ad bellandum ultra mare contra barbaros,ſi prædeceſſores domini hoc conſueuerũt facere,& ipſe etiam debet:exemplo liberti,qui tenetur ad operas conſuetas.l.operę.ff.de ope.liber. prouidebitur tamẽ a domino de moderato ſumptu,ad arbitrium boni uiri.Serui autem indiſtinctæ tenẽtur ſequi dominum ubique, niſi nimis ſeuiret in eos, & liberti ad operas impoſitas, non autem inconſuetas.

31 Confederati dominis,ſunt omnino liberi, nec eis tenentur, niſi in his,quæ ex pactis promiſſerunt, quæ ſemper ſunt ſeruanda.ff.de pac.l.j.

32 Non omnes ſubditi iuriſditionĩ, tenentur ire ad bellum, ut perſonę,quę excuſantur ab oneribus perſonalibus,ſicut ſunt minores, ſenes, infirmi, grauati liberorum numero,profeſſi,& mulieres.

33 Licet clericis prohibitum ſit pugnare manu propria, ut in.c. clerici.xxiij.q.viij.tamẽ in caſu neceſsitatis,ne ciuitas,uel exercitus euertatur:in quo caſu ſi legiſlator adeſſet diſpenſaret, poſſunt pugnare,ut dirigendo bombardas, alijs ad hoc non exiſtentibus,uel alio modo.ut defendant,ſed non pro uictoria conſequẽda de hoſtibus,quia non eſt ita neceſſaria, ſicut defenſio patriæ, niſi in aliquo caſu quando uictoria habita eſſet cauſa magnæ pacis eccleſiæ,& protectionis fidei:Caie.ſecunda ſecundæ.q.xl.ar.ij.Et non ſolum hoc poteſt,ſed in tali articulo neceſsitatis tenetur.Nec obſtat quôd fiat irregularis,ut ibi dicit Caie.

34 Duce belli capto,& humiliato,ac desistere uolenti, uenia est danda, dummodo ex concesione ueniæ pacis turbatio non timeatur:in.c.nolli.xxiij.q.j.alioquin plectendus est.

35 Qui tenentur ire ad bellum, non obligantur ire cum armis, equis,& proprijs expensis,secundum Inno nisi ex speciali pacto,se ad hoc obligauerint.Vide.c.de forma.xxij.q.v.

36 Prælatis licet indicere bellum pro temporali iurisditione, ut not.Inno.in.c.quod in dubijs, de poe. & episcopus pro causa spirituali, ut pro extirpandis peccatis,uel bonis ecclesiasticis defendendis uti potest bello,ut in.c.Maximianus.xiij.q.iij.cō cordat Host.in sum.Et pro iniuria sui subditi,de qua iustitia non fit,secundum Inno.in.c.dilectus.de appel.non tamē contra iudæos, quia ubique parati sunt seruire, nec Christianos persequūtur:bene tamen cōtra sarracenos.xiii.q.viii.c.dispar.

37 Qui interfuit bello licito,in quo mortui sunt homines,non tamen ipse interfecit,nec mutilauit,nec causam ad hęc dedit, si aliter idoneus est,sine alia dispēsatione ad ordines promoueri potest. Secus si fuit in bello iniusto,in quo occisi sunt homines, licet ipse non dederit causam, secundum Ray.&.c. ultimo.xv.q.j. Credit tamen cum prædictis, per episcopum posse dispensari:ar.in.c.j.de cle.pug.in duel.

38 Clericus rapiens aliquid in bello iusto tenetur restituere ei, a quo rapuit si scit,alias dare pauperibus, quia sicut nō licuit ei pugnare: nec etiam rapere, nec dominus ei potuit hanc licentiam concedere,secundum Veruer. Si tamen ab aliis,qui rapuerunt iustæ aliquid detur,potest retinere, secundum tamen Monaldum dominus posset dare licentiam retinendi, postquam rapuit,quamdiu bellum durat.

39 Ecclesia non potest incastellari ad offendendum aliquem,secundum Arch.in.c.sanctorum patrum. x.q.j.ad defensionem uero bonorum, & eorum, qui in casu licito ad eam confugiunt incastellari potest,ar.in.c.cum ecclesia, de immu.eccle. concordat Inno.& Host.

40 Papa potest dare licentiam clerico pugnandi in bello iusto, sine non irregularitatis,secundum Cal.in.c.petitio,de homi. quia irregularitas est de iure positiuo tantum. c. is qui, de sen.ex.l.vj.

41 In bello iusto christiani uti possunt auxilio infideliū, exemplo Machabæorum,qui cum Romanis confœderationem fe

cerunt,ut dicitur li.i.Mach.& fideles infideli domino auxiliari possunt,secun.Pa.in.c.quòd super his,de uo.& uo.re. uide Oldr.consi.lxvij.infra,infidelitas.§.xi Not. quòd licet milites uadant ad bellum iustum,ex causa iusta,& ex authoritate indicentis, & pugnent, occidantque hostes non zelo iustitiæ, sed liuore uindictæ, & rapiant eorum bona, nihilominus peccant mortaliter, sicut iudex occidens reum secundum iustitiam, sed non zelo iustitiæ: non tamen restituoni obnoxij sunt, quia iuste eorum bona in prædam data fuerant.

BENEDICERE.

1 BEnedicere communiter conuenit sanctis hominibus solenniter uero cum uersu: adiutorium nostrum, &c. conuenit episcopus in sua diocesi, & archiepiscopis in sua prouincia, & legatis in terris suæ legationis, & abbatibus, quibus ex priuilegio concessum est,ut no.in. c.ministrare. xxvj. q.vj. Benedicere simpliciter pertinet ad sacerdotem in missa, absente episcopo, uel præsente de eius mandato. c.denique. d.xxj Videtur tamen permittere ut benedicat, dum permittit ipsum celebrare,cum benedictio ad missam pertineat, ut in.c.missas,de con.d i.ar.c.præterea,de of.de le.

2 Benedicere non conuenit minori, præsente maiore. Tho. quol.iiij.qu. xij.

3 Benedici debet iterum uestis,quæ ita repetiatur, ut adeo deformetur,quòd sine ipsa repetiatione, cum ea celebrari non posset,ut si amoueantur manicæ,quia formam amittit.ar.in. c.i.de con. ec. & al. secus de stola si breuietur, quia breuitas non mutat formam. Eodem modo dic de manipulo,corporali,uel similibus,quæ non habent propriam formam. Vnde secundum Pe.de pal.de longo manipulo liceret facere stolam,& econtra: & cingulum ruptum possumus connectere, uel ex una parte nos cingere.de casula dupla possumus facere duas,dummodo ambæ maneant integræ. Idem de stola dupla. Quis posit has uestes benedicere,supra. abbas.§.viij. infra,consecratio.§.xij.

4 Benedicere non potest mulier, nisi ut bonus christianus. c. noua,de pæ.& re.quia quæ sunt ordinis, non cadunt in muliere: in.d.c.noua.

5 Benedicere mensam pertinet ad sacerdotem, & præsente illo

diaconus non poteſt, niſi eſſet cardinalis, ſecundum not. xciij.diſt.c.legimus.

6 Benedictio aquæ eſt certi ordinis,ſecundum Inno.in.c. i. de ex.præla.l.vj.Ideo eſſet irregularis,excommunicatus, uel ſuſpenſus,illam benedicens. ſupra, Aqua.§.iii.Secus de benedictione menſæ,quæ non eſt ordinis. De benedictione aquæ, ſupra,aqua.§.j.

7 Libri eccleſiaſtici non ſunt benedicendi,ſecundum Gl.in.c.i. de pig.Quis poteſt calicem,corporalia,&c.benedicere,ſupra, Abbas.§.viij.infra. Conſecratio.§.i.De benedictione nuptiarum,infra,impedimentum.§.lxij. Nuptiæ,per totum. Veſtes benedictæ à ſciſmaticis, ſunt rebenedicendæ, ſecundum Fe. de pal.iiij.diſt.xxiiij. licet ille,cum quibus celebrauerunt, nō ſint rebenedicendæ,ſecundum eundem Fe.ibi, ſicut nec altaria, in quibus celebrauere, reconſecrari debent: de ſa. non ite.c. nobis.

BENEFACERE.

1 BEnefacere tenemur ſecundum præparationem animi omnibus,ſi tempus,neceſsitas,& facultas adſint, magis tamē, & prius propinquioribus,niſi tempore neceſsitatis magnæ, in qua plus extraneo quam propinquo tenemur, ſi in eo ſit extrema neceſsitas,& non in propinquo,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xxxj.ar.j.ij.&.iij.

2 Benefacere non ex amore,ſed timore, reputatur non benefacere.xxiij.q.v.c. ad fidem infrà,Elemoſina.§.i. Malis in auxilium naturæ, non autem culpæ benefacere debemus. Tho. ſecunda ſecundæ.q.xxv.a.vi. Ro.xii.lec.ii.ſi.

EENEFICIVM.

1 BEneficium eccleſiaſticum ſecundum Feli.in. c. in noſtra, de reſc.eſt duplex.ſ.ſæculare,& religioſum,à rectore.Nam ſæculare eſt,quod per clericum ſęcularem,uel per plures fuit gubernatum,religioſum uero eodem modo per religioſum. Nec gubernatio alicuius ſæcularis frangit præſcriptionem præcedentis regularis, niſi eſſet per tempus annorum.xl. & fuiſſet ibi poſitus,ut mutaretur ſtatus, quod epiſcopus facere poteſt, & ſecundum eundem Feli. in impetratione debet fieri mentio, an ſit beneficium ſæculare, uel regulare, aliter impetratio non ualet. Vide ibi dictum Feli. qui multa dicit

pertinentia ad regulas cancelariæ , ut citat Tab. uer. beneficium.ij.in princi.

2 Beneficium regulare diuiditur in ſimplex,ut canonicatus regularis,& duplex,ut abbatia,prioratus,& habẽs iuriſditionẽ.

3 Beneficium ſeculare diuiditur,quoniam aliud eſt ſummum, ut papatus,aliud maius,ut epiſcopatus , aliud mediocre, ſeu duplex,ut dignitas, perſonatus uel aliud habens curam animarum. Aliud ſimplex ut canonia,capellania, aduocatio, & huiuſmodi. Aliud non habens adminiſtrationem,quod largo modo dicitur beneficium,ut quando quis habet beneficium non in titulum,ut ſunt capellani,ad nutum amouibiles, ſed quando habet in titulum aliquod beneficium , cui eſt aſsignata dos, quantumcunque ſit ſimplex, dicitur habere beneficium cum adminiſtratione,ſecundum Ge.in.c.præſint,de of.ordi.l.vj. Et quia omnia iſta aliquam ſpiritualitatem includunt,ideo dicuntur beneficia eccleſiaſtica.

4 Eſt & aliud beneficium.ſ.ſimplex præbenda, ſine ſpiritualitate, quæ poteſt conferri laico, ſecundum Pa.in.c. dilecto , de præben.quinto notabili,ex quo ſequitur,quòd habens à papa præbendam ſine ſpiritualitate,non oportet quòd ſit clericus,uel quòd dicat officium,ex quo non eſt beneficium eccleſiaſticum,ſecundum Feli.in.c.ad audientiam, de reſcri .

5 Beneficium eccleſiaſticum per ordinarium regulariter cõfertur,niſi ex ſtatuto ſpeciali,uel conſuetudine,ad alium pertineat,ſemper alium inferiorem prælatum, in conferendis beneficijs ius epiſcopale habentem: quia talis ſecundum Pa.in. c.quæſitum,de re.permu.exercet omnia iura epiſcopalia,quę ſunt iuriſditionis.

6 Capitulum, ſede uacante,non poteſt illa conferre , quæ ad epiſcopi collationem ſpectant , quæ uero ad epiſcopum , & capitulum communiter pertinent,poteſt : poſſet etiam huiuſmodi beneficia conferre epiſcopo ſuſpenſo à collatione beneficiorum, etiam ſi epiſcopus in tali collatione haberet intereſſe,tanquam prælatus , & idem poteſt epiſcopus capitulo ſuſpenſo,uel maiori parte,uel omnibus maiori excommunicatione excommunicatis.c.ſi ad epiſcopum. ne ſe.ua. l. vj. Si uero ad epiſcopum cum conſilio, uel aſſenſu capituli ſpectat,non poteſt ſe intromittere,niſi ſuſpenſus eſſet in mora petendæ relaxationis . Si autem capitulum , uel alius . de

consuetudine, uel statuto, debet conferre de consensu episcopi, defuncto episcopo, uel in remotis existente, ita quòd in breui eius præsentia haberi non potest, non propter hoc debet differri collatio. ut in.d.c.si ad episcopum.

7 De collatione beneficiorum ad papam spectantium, quia parum ad confessores pertinet scire, pertranseo: tamen uide Thab.uer.beneficium..§.v.&.c. licet.el.i.c.statutum.c.præsenti.c.si apostolicam, de præben.l.vj.& Feli.in.c.in nostram, de rescrip. Præsentanti à patronis sede uacante, licet si episcopus uiueret ad eum pertineret à capitulo tamē possunt admitti, & institui, ut in.c.& si capitulum, de insti.l.vj.

9 Si episcopus absenti conferat beneficium.licet non fiat illius donec consenserit, tamen episcopus non potest alteri cōferre, donec ille recusauerit, & si conferat non tenet collatio, nisi terminum assignasset, infra quem consentiret, quo elapso, & non consentiente, potest conferre. Si autem consentit elapso termino antequam alteri detur, ualet: in.c. si tibi absenti, de præben.l. vj.

10 Episcopus, uel alius, cui mandatum est prouideri clerico pauperi de beneficio, non tenetur amplius prouidere, si ipse clericus aliud beneficium consecutus est, ut in.c.si pauper, de præben.l.vj.

11 Episcopus tenetur prouidere de beneficio ei, quem ordinauit in sacris.c. cum secundum, de præben. Similiter ei, quem per alium ordinari commisit, ut certa persona: de præben. l.vj.c. si episcopus, nisi suam, uel paternam hæreditatem, unde sustentari posit, habeat, secundum gl.in. d.c.si episcopus uide supra, Archidiaconus.§.v.

12 Ordinatus ad titulum patrimonij paterni potest illud uendere, secundum ueriorem opinionem, sicut potest beneficio renuntiare, nisi bona patrimonalia transissent in beneficiū.

13 Si episcopus commisisset ordinari clericos talis uillæ, uel suæ diocesis, solum in generali, non tenetur ipse committēs eis prouidere, sed ordinator. Neque etiam tenetur pro ordinatis ad ordines minores: in.d.c. si episcopus.

14 Promittens alicui de beneficio non uacante prouidere, uel qualitercunque promittat cum potuerit, nō tenetur, & promissio est nulla.c.detestanda.de conces.præb.l.vj.

15 Recipient beneficium ecclesiasticum de manu laici, secundū

Inno.in.c.quisquis,de elec. ipso iure est intellgibilis, potest tamen episcopus dispensare cum eo,secundum eundem: ar. in.c.nuper,de sententia ex infra,ecclesia.§.xiij.

16 Potest quis renuntiare beneficio, ut alij prouideatur dũmodo in actu renuntiationis non deducat in pactum,sed ipsam renuntiationem pure,& libere faciat,secundum Pa.in.c.dilecto,de præben.alias esset simonia,ut dicit gl.in. d.c. dilecto. Si autem gerit in animo deducere in pactum dummodo nõ faciat pactum,licet sit simonia mentalis, & consequẽter mortale peccatum,non tantum punitur per ecclesiam,secundum Feli. in. ca. quia uerisimile,de præsum. circa prin. infra, Renuntiatio.§.iij.

17 Est regula canzelariæ. xviij. quòd infirmus renuntians, uel permutans, uiuat per dies.xx.post mortem beneficium dicitur uacare.

18 Beneficium ecclesiasticum solum dari potest clericis nõ coniugatis,& habẽtibus ętatẽ debitã, ut infra dicemus.§. lxxxiij.

19 Coniugatus clericus, nedum ecclesiastica beneficia, sed nec etiam ecclesiasticam administrationem habere potest,& credit Pa.quòd per hoc,non possit esse uicarius episcopi,in.c.sane,el.i.de cleri.coniu.quòd tenent doc.c.i.eo.ti.l.vj.infra,uicarius. Nec potest cum eo dispensari per episcopum, ut habeat beneficium ecclesiasticum,licet per papam,secundũ Pa. in.c.Ioan.de cle.coniu.

20 Si beneficiatus contrahat in sacris per uerba de præsenti, secundum doc.in c.i.de cle.coniu.non est priuatus ipso facto, sed priuandus,quia matrimonium non tenet, ideo uxorem dimittere compelletur,& est excommunicatus. infra, excommunicatio.xlv.impedimentum.§.xlii. Si uero est in minoribus tantum, & contraxit sponsalia, ipsis solutis ad beneficiũ suum redire poterit. Secus si contraxit per uerba de præsenti matrimonium,non recuperabit beneficium, quia uinculum incompatibile cum ipso beneficio contraxit. Eodẽ modo perdit beneficium clericus in minoribus contrahẽs cum consanguinea, & quòd probata consanguinitate matrimonium rumpatur. Quomodo episcopus dispensat, supra apostata.§. xiij.

21 Filius legitimus sacerdotis,potest obtinere beneficium ecclesiasticum in ecclesia patris,ut in.c.ad hæc, de fi. presb.dum-

modo non ad illas dignitates, uel præbendas, quas immediate pater eius habuit, non promoueatur. c. constitutus, de fi. presb. Idem de nepotibus dic, de iure in hæreditatem succedentes, ut sunt nepotes per rectam lineam descendentes, qui filiorum nomine intelliguntur. Insti. de here. qual. & dif. §. sui, secundum Host. & c. ad extirpandas, de fi. presb.

22 Nepos, secundum Host. potest poni in ecclesia, quā auus eius habuit, patre eius uiuente, non autem mortuo, quia in primo casu cessat ratio successionis, & non in secundo.

23 Si pater habuit personatum, immediate filius nō poterit habere uicariam in eadem ecclesia. c. Michael, de fi. præ. & econtra. in. d. c. constitutus, de fi. presb.

24 In beneficio simplici, cui nō imminet animarum cura, cum illegitimo potest episcopus dispēsare. c. is qui, de fi. præ. l. vj. & non oportet secundum gl. ibi distinguere, an sit spurius adulterinus, uel naturalis. In alijs autem solus papa. infra. dispensatio. §. xxij.

25 In canonicatu in ecclesia cathedrali, potest episcopus dispensare cum prædictis, secundum Arc. in. d. c. is qui, ex quo non inuenitur prohibitum. Concor. Ge. & Io. mo. quamuis alij dicant: non tamen primum melius. In persona tu autem, uel dignitate sine cura, non potest, sed tantum papa, secundum gl. in. d. c. is qui, & eam doc. communiter sequuntur.

26 In rectoria, & omni beneficio, cum prædictis poterit dispensare episcopus, dummodo non cadat nomen dignitatis, uel personatus, uel curam animarum habeat. Quidam uero tenent contrarium, ut dicit Ge in. d. c. is qui. Et quia hæc habent uarias opiniones, & maxime de dispensatione in beneficio simplici cum cura animarum, quia quidam uolūt quòd episcopus possit, ideo uide Ge. Arc. lapum. Io. imo. in. d. c. is q.

27 Si statuto iurato, & per papam approbato, in ecclesia caue-tur, quòd nullus illegitimus ibi promoueatur, episcopus nō poterit dispensare, secundum Io. mo. & Ge. in. d. c. is qui. Secus si non esset iuratum, uel confirmatum, secundum not. c. licet canon, de elec. l. vj.

23 Si cum illegitimo dispensat papa, ut ad ordines sacros promoueatur, non tamen per hoc dispensatur, quòd possit habere beneficium cum cura, secundum Ge. in. d. c is qui. Vide aliqua in uerbo Clericus, infra.

29 Si cum illegitimo diſpenſetur ut poſsit habere beneficiũ ec cleſiaſticum,& diſpenſatio ſit ſuper certo beneficio,non poteſt poſt primum habere aliud uice diſpenſationis, ſi ex culpa ſua fuit,ut illud non haberet,ſecundum Ge.in.d.c.is qui. ſecus ſi non fuit in culpa,& diſpenſatio fuit ſuper incerto beneficio , tunc poterit obtinere poſt primum aliud , ſecundum eundem .

30 Si talis diſpenſetur ſuper beneficio curato, non propter hoc poterit habere dignitatem,ſecundum Gemi.in.c.ſi.de ſi.prę. quia iſta ponuntur ut diuerſa : in. diſt.c.ſi.ideo uno conceſſo, non uenit aliud.

31 Illegitimus,uel irregularis, diſpenſatus in ordine , & beneficio,& promotus,non poteſt impetrare ſuper pluralitate,niſi facta mentione de illegitimitate, & irregularitate,ſecundum Gemi.in,d.c.ſi.

32 Epiſcopus cum prædictis illegitimis diſpenſare non poteſt , ut plura beneficia ſimul poſsint retinere, ſecundum Ge. ubi ſupra,quia quando conceditur alicui ut poſsit beneficiũ conferre,intelligitur tantum de uno : in.c.is , cui , in primo reſpon.de præben.l.vj.

33 Epiſcopus non poteſt diſpenſare,quod illegitimus in eccleſia patris ſui uiuentis,habeat beneficiũ ſimplex, uel præbendam,in.c.cum decorem,de fil.presby neque canonicatum.c. cum audientiam,de fil.presby. neque mortuo patre diſpenſari poteſt ſuper beneficio,uel præbenda, quam pater imme diate tenebat, ſecus ſi non tenebat,uel mediate tenebat : ſimiliter de canonicatu, ſecundum ueriorem opinionem , licet Gof. dicat , quòd canonicatum in eadem eccleſia nunquam habebit .

34 Diſpenſante papa cum illegitimo , ut poſsit habere beneficium curatum,non propter hoc poterit habere beneficium, cui per electionem eſſet præficiendus , niſi in impetratione fieret mentio de beneficio electiuo , ſecundum Fely. ſupra , quia papa non intendit præiudicare electoribus,quia oporteret tunc facere ſpecialem mentionem,ſecundum Fely. in.c. ueniens , de accu.& hoc magis mihi placet,licet Ge.in.d.c. is qui, uideatur tenere oppoſitum, dicens per talem diſpenſationem uitium ex toto ablatum.

35 *Infra* quot dies debeant fieri electiones beneficiorũ uacan-

tiũ, uide.c.ne pro defectu, de elec.Ar.flo.iij. parte.ti.xv. Tab. beneficium.ij.§.xxj.Hoc confessori parum confert.

36 Appetere beneficium siue curatum, siue non, ex suo genere peccatum non est, quia eius obiectum, infra ordinem appeti bilium recta ratione est, sed peccatum contingit ex defectu alicuius circunstantiæ requisitæ.Caie.ibi, in summa.

37 Appetens beneficium plene curatum, ut episcopatum, uel non plene curatum, ut parochiam, & sciens se habere condi tiones requisitas ad tale beneficium, non peccat ex parte per sonæ, concurrentibus ali s circunstantijs, ut bono fine, & modo debito desideret. Debet enim uires proprias mensurare, ad regimen animarũ, ne præsumptuose assumat, & ad oues suas, aquarum uita ita d istare debet, sicut uita pastoris à grege. Debet habere respectum ad alios, ne se dignioribus, uel æqualibus præferat, hoc enim esset acceptio personarũ. Quo autem a d finem, ne appetat propter uitam delicatam, uel splendidam, uel opulentam, uel alio malo fine. Ex Caie. ibi, supra.

38 Qui paruifacit prædicto modo se commensurare, ob appeti tus beneficij curati, appetens peccat mortaliter, quia contra charitatem ouium christi agit, & contra iustitiam distributiuam. Secus quando simpliciter, & bona intentione appetit, non cogitans de dignioribus, nec intendit eos impedire, etiam quòd cogitet de illis, sed pro se procurare, ut licite ha beat, tunc non peccat. ex Caie.supra, infra, Cathedra, p totũ.

39 Ex dictis haberi potest, quando est mortale peccatum procu rare beneficium, quia quando non licet appetere, non licet etiam procurare. Sed quia actus exterior potest scandalizare proximum, maiori rectitudine indiget, ideo in procurando, maiori cautela utendum est. Sanctus Tho.iiij. sen.d. xxv.q. ij.ar.iij.ad.iiij.& secunda secundæ.q.c.ar.v.ad.iij.uidetur dicere, quòd quis si sit dignus potest petere pro se beneficium ecclesiasticum sine cura animarum, si indiget, non autem si habeat curã, quia præsumptuosum est, & redditur indignus ex ipsa præsumptione, & sic offert preces pro indigno. Potest tamen dici secundum Tho.ql.ix.q.ult.ar.pe.quòd hoc est ue rum si petat ut sit ditior, uel lautius uiuat, uel facilius ascendat, & similia, sic enim peccatum est, non autem si petat propter nécessitatem, ne mendicet in uituperium clericatus, uel

ut possit

ut posſit prodeſſe,uel ſimilia,ex quo eſt ordinatus,& non habet defectum poteſt petere,& ſic debet intelligi S.Tho.& cõcordat etiam Caie. ſupra,qui dicit, quòd ideo a doctoribus damnatur petere regimen animarum, quia uix posſibile eſt, ut homo integri ſenſus,& rectæ mẽtis reputet ſe habere prędictos reſpectus, ſine quibus appetere eſt præſumptuoſum abſolute. Appetere tamen ſecundum quid,ideſt ſi ſuperiori placuerit,uel uidebitur expedire,cognoſcendo ſe indignum, cum tremore committẽdo negocium Deo, pro honore Dei, & ſalute eccleſiæ,non eſt pernitioſum,ſed ueniale, niſi charitate urgẽte,quia hoc non eſt petere,ſed offerre ſe ſi opus eſt, Non eſt ergo in magno periculo indigẽs,& dignus, hoc modo offerens ſe pro beneficio ſimplici curato, uacante, ſecundum Caie.ſupra.

40 Non reſidere in beneficio, de iure requirente reſidentiam, ſine rationabili cauſa, de genere ſuo mortale peccatum eſt, ut quando eſt beneficium curatum, quia eſt contra iuſtitiã, & contra debitam charitatem. Paucitas autem temporis, uel dãni,a mortali poteſt excuſare:de cle.non re.c. qa nonnulli.

41 Diſpenſare male prouentus eccleſiaſticos mortale peccatum eſt, ut ſi ea,quæ ſuperfluunt neceſsitati naturæ, & perſonæ, diſpenſantur in ditando propinquos,in pompis,& luxibus, uel in alijs exorbitantibus.Non enim eſt dominus,ſed diſpẽſator eccleſiaſticorum prouẽtuum,quos in pauperes Chriſti diſpenſare tenetur,ſi ultra neceſsitatem ſuam ſuperſunt.

42 Habens beneficium quantumcunque ſimplex, quod per ſe ſufficit ad uitam beneficiati,ſecundum Pa.in.c.conquerente, de cle.non re.non poteſt aliud tenere ſine peccato mortali, ut dicit glo.in.c.dudum,el.ij.de elec.Limita ſecundum Pa. ſi propter ſe tantum habet.Secus ſi collatum eſſet non ratione ſui,ſed propter utilitatẽ beneficiorum,ut quia eſt homo bonæ conſcientiæ, uel induſtrius, ut in.c.cum iamdudum,de præben & non eſt tutus talis in conſcientia, etiam ſi a papa diſpenſetur,ſi pro ſua utilitate,beneficium eſt ei collatum,ſecundum Pa.in.d.c.dudum,quia in tali caſu patrimoniũ Chriſti iniuſtæ diſpergitur.Hoc tenet Hoſt.in.d.c.dudũ, & Io.an. Caie.etiam in ſumma idem uidetur affirmare,quando beneficia ſunt incompatibilia,quia reſidentiam requirunt,& non eſt posſibile in omnibus reſidere. Poſſet tamen talis excuſari

propter necessitatem, quando plures ecclesiæ alicuius obsequio indigerent, uel plus, aut tantum, seruire ecclesiæ posset absens quàm præsens, uel quando plures idonei non inuenirentur, uel prerogatiua meritorum hoc requireret, uel alia rationabili causa. tunc enim cum dispensatione, esset tutus in conscientia. Vide Tho. ql. ix. q. ulti. ar. pe.

43 Habens plura beneficia incompatibilia cum dispensatione, sine tamẽ causa rationabili, si eis bene prouidet per uicarios, ita, ut non accidat ecclesijs aliquod damnum, neque circa tẽporalia quantum ad ecclesiarum reparationem opportunã, quantum ad paramenta, ad numerum ministrorum diuini cultus, & ipsum Dei cultum, & sacramentorum ministrationem, nec circa curam animarum, quod & si sit hoc possibile, est tamen difficile, & rarum, potest absolui, etiam quòd uno beneficio retento, alia nolit renunciare. Si autem damnum aliquod notabile de prædictis interuenit neganda est absolutio: quia continuatio pluralitatis beneficiorum hoc modo non est absque mortali peccato, & hoc est ex parte damni ecclesiarum. Ex parte autem distributionis, licet in distributionem acciderit peccatum iniqui distributionis, non propter hoc tenetur ad renunciandum, sed ad bene regẽdum. Igitur pensenda sunt duo ultra damnum ecclesiarum, uidelicet dãnum clericorum benemeritorum in illis partibus, qui de his beneficiis honorari deberent, & sustentari. Secundo scandalũ bonorum uirorum, qui ex talibus iniquis distributionibus scãdalizantur: & alij similia audent, & sic ruit ecclesia. Et qui hæc paruipendit, quia sic communiter fit, & papa dispensat, immo dissipat, non est absoluendus. Ex Caie. in summa, ibi.

44 Habẽs beneficium curatum, si secundum cum cura recipiat, ipso iure est priuatus primo, statim adepta pacifica possessione. c. de multa, de præben. uel quando per eum stetit, quo minus haberet. c. licet. el. ij. de præben. lib. vj. Et nisi primum resignet in manus eius, cui competit, ipso iure est priuatus etiã secundo & ad quodcunque beneficium, & ad sacros ordines inhabilis est, cuius dispensatio ad papam pertinet, per extrauagantem Io. xxii. quæ incipit, exacrabilis. Et hoc tenet in omni beneficio, quod requirit residẽtium, non absolute, sed residentiam sub pœna priuationis beneficij, ut si statuto, uel consuetudine hoc caueatur: in glo. c. gratia, de rescrip. lib. vj.

quia tunc est eadem ratio:alias secus, quia in iure non reperitur expressum.Concordat Pa.in.c.quia nonnulli,de cler.nō re.Fallit in multis casibus. Primo,quando,primo est annexum secūdum.c.super eo,de præben.lib.vi. Secundo,quādo,expendit de proprijs bonis in utilitatem primi beneficij, & ipsum retinet,donec sibi fuerit satisfactum, secūdum Ant. de but.per.c. quicunque.xii.q.iiii. & sufficit quòd expensa sit incepta, secundum Io.an.in.c.ex parte,de consti. licet post a casu sit totum perditum. Tertio,quando acceptauit calore iracundiæ, secundum Io.de lig.facit glo.in.c.ex literis,de diuor.quæ uult,quòd confessio ex iracundia facta, non prę-iudicet. Quarto,quādo acceptum est ad tempus,donec aliter beneficio fuerit prouisum, secundum Pe. de Anc.c.j.de consue.lib.vj. Quinto,quando commutauit unum beneficium in aliud,habens alia beneficia curata, dummodo possessionem ipsius beneficij,in quod commutauit, non fuerit nactus:cle.si plures,de præben. Sexto, quando per dispensationem,ut in.c.dudum,el.ii.de elec. Septimo,in episcopatu,qui non uacat per secundum,ut dicit Inno.in cle. gratiæ, de rescrip. Octauo,quando primum,uel,secūdum,esset locus derelictus ab habitatoribus: de elec.lib.vi.c. licet canon, oppositū tamen tenent Abb.& Inno. Nono,quando ignorabat.c.gratia.de rescri.lib.vi. Decimo, si secundum recipit in alio episcopatu,maxime si requirat residentiam,& cum licentia episcopi primi beneficij.c. si quis.xxi.q.i. Et accipitur beneficium large,quomodocunque iurisditionem exerceat.

45 Episcopus causa rationabili interueniente, potest dispēsare, ut quis habeat unum beneficium curatum,& aliud simplex, in diuersis tamē ecclesijs,& in una ecclesia habeat plura simplicia,secundnm glo.in.c.literas nostras, de conces. præben. dummodo sint difformia,secundum Io.an.ut dignitatem, & canonicatum,& hoc sequitur Pa.in.d.c.literas.non autem in duobus conformibus,ut duos canonicatus.

46 Duo altaria non possunt haberi in titulum, in eadem ecclesia,ab eodem, ex dispensatione episcopi, secundum Gui. de mon. quia altaria data in titulum perpetuum, dicuntur beneficia,secundum glo.cle.ii.de deci. secus quando non dantur in titulum,ex dispensatione episcopi. In personatibus uero, dignitatibus, administrationibus, uel officijs perpetuis

quocunque nomine censeantur, solus papa dispensat.c.j. de consue.in eadem ecclesia,uel in diuersis, secundum doc. per c.quia nonnulla,de cle.non re.quàuis Inno.in.d.c.multa,uideatur dicere, quòd episcopus potest in diuersis ecclesijs dispensare,dummodo curam animarum non habeant.
47 Casus in quibus quis plures ecclesias,uel præbendas habere potest sine dispensatione sunt hi.
Primus,quando sunt ita tenues,quòd neutra sufficeret ad sustentationem,de reli.do.c.quia monasterium.
Secundus,quãdo una ex altera dependet.c.eam te, de ætа.& qualita. ordi.
Tertius, propter raritatem clericorũ.xxj.q.j.c.clericus,in fine.
Quartus, si ecclesia est annexa dignitati, uel præbendæ, in quo casu,cum ipse teneatur in maiori personaliter residere, in ipsa parochiali tenetur habere uicarium perpetuũ, & idoneum,qui congruentem habeat de prouentibus ipsius ecclesiæ portionem,ut in.c.extirpandæ,de præben.
48 Quintus,quando habet unam intitulatam,& aliam commẽdatam.c.si plures.j.q.j.Talis commenda non potest fieri nisi sacerdoti habenti.xxv annos, & de una tantum ecclesia parochiali,& pro euidenti utilitate,uel necessitate, & non durat nisi per sex mẽses.c.nemo,de elec.lib.vj.declarantur in extrauagante.Io.xxij. quæ incipit, Exacrabilis. & tenetur seruare ecclesiam commendatam in statu suo,secundum Panor.in.c. de monachis,de præben. Vnde si in monasterio stabant.xx. monachi,debẽt stare,& de similibus, de superfluo autem potest sibi prouidere.
49 Si mandatur prouideri de beneficio alicui habẽti aliud,non propter hoc conceditur quòd habeat simul duo.c. non potest,de præben.lib.vj.
50 Si papa alicui habenti aliquod beneficium, motu proprio conferat aliud, non facta mentione de priori, non propter hoc inualidatur gratia.Secus si ad petitiones alterius cõcedit: c.si motu proprio,de præben.lib.vj.
51 Beneficiorum fructus,uacationis tempore,in utilitatem ecclesiæ expendi debent,uel successoribus reseruari, alioquin in cathedralibus ecclesijs,uel regularibus, & collegiatis si fiat cõtra,per capitula,conuentus collegia uel singulares personas, ipsi contrafacientes sunt suspensi ab officio, & beneficio,

quousque satisfecerint, non obstantibus priuilegijs, consuetudinibus, uel statutis, etiam iuramento, uel sedis apostolicæ authoritate firmatis. c. quia sæpe, de elec. lib. vj.
Similis prohibitio fit generaliter de omnibus ecclesijs. Vide c. præsenti, de of. or. lib. vj. & quomodo episcopi, uel superiores sunt suspensi ab ingressu ecclesiæ.

51 Fructus iam percepti de beneficio secundum ea, quæ dicta sunt supra uer. Alienatio. §. iij. clarum est, quòd alienari possunt, sed recipiendi locari possunt, etiam si sunt decimæ. c. ue stra, de loca. quę locatio non debet extra tempus locantis extendi, quia clericus in beneficio, comparatur usufructuario, uel tutori. xvj. q. vj. c. illud. Si tamen locatio fuit facta nomine ecclesiæ, successor ratam habere debet, secundum Inn. in. c. querellam, ne præ. con. ui. su.

53 Prælatus, uel rector ecclesiæ potest locare fructus sine solẽnitate, & authoritate superiorum, usque ad annos. vij. ut in. d. c. querellam, inmo secundum Pa. ibi, pro tota uita sua. Dicit tamen idem Pa. quòd si locatio fuit facta ultra nouẽ annos, non tenet nisi sit facta, secundum solemnitatem iuris, & in casu licito. qui casus not. in. c. in summa. xij. q. ij. Et si ista interuenerint, successor tenetur ratum habere. Si tamen ecclesia esset lesa, posset restitutionem in integrum petere. c. ad nostrã, de re. ec. non ali. Si uero est facta ad modicum tempus, idest infra annos decem, & locans non habebat administrationem, successor non tenetur stare contractui, quia non potuit obligare beneficium suum ultra tempus uitæ suæ, cum comparetur usufructuario, qui alienare non potest. l. si quis domum. ff. loca. uel habet administrationem, ut plebanus, uel rector, & tunc si locat nomine proprio, non tenetur stare, alias tenetur.

54 Si habens administrationem, multa debita contraxit urgente infirmitate, honesta causa, uel utilitate ecclesiæ, successor tenetur soluere, secundum Pa. c. ex præsentium, de pigno. etiam si habebat bona aliunde, quia debet de bonis ecclesiæ sustentari secundum eũdem Pa. ibi supra, nisi de bonis paternis ad uiuendum se obligasset. Potest etiam prælatus, & rector obligare bona ecclesiæ generaliter, pro obseruatione contractus rationabilis. Vide Pa. c. ij. de præca. & c. dilecti, de arbi. & potest prouidere sibi, & parentibus per modum elemosinæ, ma

gis quàm extraneis,secũdum Pa.in.c.coniugatus, de conuer. coniu. Vide infra,Clericus,quomodo bona clericorum debent dispensari,a.§.xx.usque ad.xxvj.

55 Canonici,uel alij beneficiati, qui diuinis officijs non intersunt,quottidianas distributiones percipere non debent, etiã contraria consuetudine existente, restituereque perceptas tenentur, nisi ob infirmitatem, uel rationabilem causam, uel corporalem necessitatem,uel ecclesiæ utilitatem,excusentur: ut in. c.j. lib. vj. de cleri. non re. Idem de anniuersariis defunctorum, ibi.

56 Beneficia ecclesiastica iniustæ possidens,tenetur resignare in manu illius,cui competit recipere,uel in articulo mortis alteri recipienti nomine illius,cui erat fienda, secundum Inn.fructusque perceptos restituere.c.post translationem, de renun. §. rursus.

57 Si quis beneficium minus canonice obtinet,scilicet per simoniam,uel fraudem, aut surreptionem aliquam, non præscribet in perpetuum,secundum Arch.& in.c.postulasti, de cle. ex.mi.Tales secundum Host.uitæ necessaria stricte poterunt retinere,de consilio confessoris,ita ut solum ne egeãt, & nisi obtineant dispensationem,& donationem, non possunt absolui,nisi restituant, nec subditi hoc scientes, tenentur obedire eis.

58 Propter crimen lesæ maiestatis humanæ,uel diuinæ,ut hęresis,& sismatis,commissum a patre, filij beneficiis habitis ecclesiasticis non debent priuari, ut dicit glo.in.c. satis peruersum.lvi.dist.licet prohibeantur admitti,de hære.lib.vi.c.quicunque,de scisma.lib.vi.c.unico.

59 Si papa,uel maiores,qui possunt dispensare,sciunt, & tolerãt expresse,uel alius de mandato eorum,obtinentem beneficiũ non canonice habitum, remouetur omne impedimentum, quòd si non fuit expressa tolerantia, nec approbatio,uel fuit ab inferiori,non ualet,secundum Arch.flo.post alios.

60 Habens beneficium,quod aliquo modo requirit residentiã, si monitus,sine causa non redeat,potest spoliari, secus si nõ requirit residentiam, quia sine noua causa rationabili, non potest reuocari.viii.q.i.c.quia frater.

61 Omne beneficium secundum Io.an.post Inno. requirit residentiam,nisi probetur contrarium.c. ulti. de clericis non re.

nec debet ita ſtricte intelligi reſidentia,quin quãdoque poſſint diſcedere,ſecundum Io.an.ſupra,ceſſante tamen negligẽtia,& fraude.

62 Dicuntur reſidere,pro negotiis eccleſiæ ſe abſentantes.c. ex parte eo.ti. Secundo,ſi rationabiliter ſe abſentant,ut quia capitalem inimicitiam habent.c.inter quatuor,eo.ti. Tertio,ſi ex mandato Papæ in curia reſident, ſecundum Hoſt. uel epiſcopo ſeruiant.iuxta.c.ad audientiã,eo.ti. Quarto,ſi in Theologia ſtudeant,ut in. c.ſuper ſpecula. de magi. non autem in aliis ſcientiis,ſine licentia prælati.c.tuæ,eo.ti.de cle.non re.& hoc tantum per quinquennium , nec diſtributiones quotidianas recipiunt,niſi ſint infirmi,qui ſolebant reſidere, in.d. c.ad audientiam.

63 Ex probabili cauſa non licet abeſſe ſine licentia prælati , niſi hoc conſuetudo permittat,ſecundum Inno. & Hoſt. non tamen uagentur,quia hoc conſuetudo non poteſt permittere.

64 Dum neſcitur ubi uagans clericus ſit,ad eccleſiam tribus edictis citabitur,nec ſufficit,ſecundum Ioan. an.unum edictum peremptorium, & expectatus per ſex menſes, ſi non ueniat, priuabitur eccleſia,quam habet.c.ex tuæ. eod.tit.nec hoc de epiſcopis abſentibus intelligitur.

65 Papa mandante alicui , ad quem ſpectat, quòd beneficium conferat Petro,& ipſe conferat Antonio,collatio tenet,ipſe tamen pro tranſgreſsione debet puniri.c.dilectus filius,de p̄bē. fallit in multis caſibus.Vide Tab.beneficium.iii.§.vii.

66 Si duo canonici ſunt electi ad unum canonicatum,& unam præbendam in eccleſia,etiam interueniente authoritate legati ſedis apoſtolicæ,non tenet receptio,ſecundum Inno. in.c. dilecto,de præben.non enim licuit prælato infringere priuilegium canonicorum. Si tamen ipſi canonici,ad quos ſpectat receptio,authoritate propria feciſſent , teneret receptio , non præbendæ diuiſio.c.per illorum,eod.ti. primum enim eſt de iure priuato , cui poteſt renunciari , non autem ſecundum, quod eſt de iure communi.

67 De una præbenda poſſunt fieri duæ,ſi eius facultates ſuppetunt, alias diuidens tenetur integrare . Intellige quando uacat.c. uacante,de præben.requiſitis tamen quatuor, quæ ponit Hoſt.& Io.an.

68 Clerici non reſidentes in beneficiis ſuis,nec in eis officia ua

implentes,sed uoluptatibus uocantes,nil iuris habent in rebus ecclesiasticis,& si recipiunt,restitutioni tenentur, secundum Arch. flo.iii. parte.ti.xv.c.i. nam redditus ecclesiarum, sunt stipendia seruientium, quicquid sit de foro contentioso,infra residentia.§.iij

69 Clericus non dicens officium sine rationabili causa, tenetur restituere fructus,quos interim recipit, secundum Io.cal.c.i. de cele.mis.quia clericus non residens priuatur beneficio, & fructibus,ut in.c.pen.de cle.non re. sed non dicens officium effectualiter non residet,igitur debet priuari fructibus. Item beneficium datur propter officium,ut in.c.fi.xcii.dist.quãuis Pa.dicat ibi,quòd hæc opinio est nimis rigida, & quòd clericis non solum datur beneficium propter officium, sed etiã ut de patrimonio Christi uiuant, & non mendicent.c.ii.de præben. Videturque concludere,& bene quòd non tenetur ad restitutionem similiter & Car.infra restitutio. Vide aliqd ad propositum.infra clericus.§.xxvii.

70 Clericus potest transire de una ecclesia ad aliam,secundum Arch.flo.iii.parte.ti.xv.c.pen.primo, causa necessitatis, puta propter inimicitias,& huiusmodi, quo casu etiam si propria authoritate transeat,non punitur.vii.q.i.c.pastoralis. Secundo propter utilitatem, ut si uni ecclesiæ magis sit utilis, quã alteri,& hoc authoritate superioris.vii.q i.c.mutationes. Tertio, propter sanctitatem, ut cum transit ad religionem, in qua professus non potest amplius repetere primam ecclesiam.vii.q.i.c.hoc nequaquam.Si uero propter cupiditatem, uel ambitionem,ad aliam transeat, debet utraque carere.c.si quis episcopus.vii.q.i.&.c.quanto,de transla.

71 In prædicto transitu requiritur licentia, uel consensus superioris. Vide.c.mutationes.vij.q.i.c.qui uxorem.xxxiij. qu.v. lxxi.d.per totum. tamen de transitu clerici ad religionẽ,nisi sit episcopus,non oportet petere licentiam, sed de transitu unius religionis ad aliam,infra religio.§.xiiij. uide Tab. beneficium.iij.§.xij.

72 In permutatione beneficiorum dat Pa.in.c.ad quæstiones, de re.permu.regulam unam generalem, quòd omnia beneficia,& quæcunque iura habentur in eis,qualiacunque sint, cum authoritate superioris permutari possunt, quam per dictum commune doctorum probat. Quòd autem autholi-

tate superioris hoc possit fieri, patet per.c.quæsitum, de excess.præla.& multa alia.c.& secundum Io.an. Qui enim habet authoritatem conferendi beneficia, etiam in transmutatione: ex quo sequitur quòd sede uacante, capitulo non habet hanc authoritatem, quando collatio est solius episcopi: aliàs habet secundum eundem Ioan. an. in cleri.unica, de re. permu.

73 Volentes permutare beneficia possunt inter se tractare, dūmodo nihil concludant de permutatione, sed de dispositioni superiorum supponant, & hæc opinio secundum Pa. in. d.c.quęsitum, est uerior, quamuis Ioan.an.post Host. uideatur sentire quòd non possunt.in.d.c.quæsitum, dicit tamen Pa.ibi, quòd hæc opinio est multum periculosa.

74 Præbendæ eiusdem ecclesiæ, & eiusdem qualitatis, permutari non possunt sine authoritate superioris, secundum ueriorem opi.secundum Pa.in tex.dist. c.quæsitum.& Host. & Io. de lig.in.c.fi. eo.ti.licet Inn.in.d.c.quæsitū, oppositū teneat.

75 Quando quis renunciat beneficio tenui, ut habeat pingue, secundum Feli.in.c.uerisimile, de præsum. est præsumptio simoniæ, nisi ex alia causa sit præsumptio ad oppositum, ut quia cura est magna, & ipse est senex.

76 In tali commutatione potest dari pecunia in recompensationem temporalium prouentuum, non autem spiritualiū, quia esset simonia, nec etiam simpliciter, & sine determinatione debet dari ab altera parte, sed debet seruari cautela, tex.d.c.ad quæstiones, secundum Pa.ibi.

77 Si quis fiat monachus cum spe ut fiat abbas, & qui ordinatur ut consequatur beneficium, simoniam mentalem committit, secundū glo.in.c.consuluit.lxxiiij.d.c.per laicos: non tamen tales dignitates adepti tenētur resignare, nisi pactum præcessisset, tunc deberent renunciare, quia interuenit simonia expressa.c.fi.de simonia. Et hæc omnia secundum Pa.c. cum ad nostram, de elec. Tenetur tamen talis per pœnitentiam Deo satisfacere, ut probatur in.c.fi.de simo.

79 Beneficium in commenda.secundum Pa.in.c.cum olim, de re.permu. potest permutari, quamuis Fed. dicat simpliciter contrarium. Expectatiuæ uero, non, secundum eundem Pa. ibi, quia non excedunt personam, cui conceduntur: ut in.c. cui, de præben.l.vj.

79 Ecclesia concessa in comenda, secundum Feli.in.c. si constiterit, de accu.ad libitum concedentis potest reuocari, secus si detur in titulum.
80 De ætate requisita primo ad Abbatem, & Abbatissam, supra abbas.§.i.Abbatissa.§.i.& in.c.indemnitatibus, de elec. l. vi.&.c.cum in cunctis.§.inferiora, de elec.
81 In prioratu conuentuali habente sub se collegium, requiritur ætas annorum. xxv. ar.in cle.ne in agro.§.cæterum, de sta.re. Si uero sit prioratus non conuentualis, exercens curam animarum, de consuetudine etiam debet habere annos xxv.quia debet esse presbyter, ad quem ætas. xxv. annorum requiritur: cle.generalem, de æta.& qual. or. Si uero curam non exercet per se, uidetur sufficere ætas.xx.annorum, ut in. d.§.cæterum. Si autem est prioratus sine collegio, & sine cura, sufficit ætas.vij.annorum, ut uidetur uelle Fed.cõsi.xlvij. Alij dicunt & melius, quòd saltem requiritur ætas. xiiij. annorum, ar.in.c.decorum, de æta.& qual. & in.d.§.cæterum.
82 In episcopatu ætas.xxx.annorum requiritur, ut in.d. c.cũ in cunctis, de elec. Si sit dignitas sæcularis beneficij inferior, requirit annum.xxv.ut in.d.§.inferiora, quæ quidẽ ætas requiritur etiam in beneficio curato, ut in. d.§.inferiora. Potest tamen episcopus dispensare in personatu non curato, in anno.xx.nõ autem in aliis dispensat: tex.in.c.i.de æta.& qual. vi.&.Pa.in.d.§.inferiora, ultimo no. In beneficio uero simplici, & sine cura, secundum Cal.sufficit ætas.xiiii.annorũ, & est casus in dicto.c. indecorũ, licet gl.ibi aliter intelligat, nec sufficit ætas vii.annorũ, quia talis nõ est idoneus regere ecclesiam, quum seipsum regere nesciat, & quãdo beneficium sonat in nomẽ rectoriæ. Si uero hoc beneficium non sonat in uocem rectoriæ, sed est beneficium in ecclesia, requirens maturitatem consilii, ut canonicatus ecclesiæ cathedralis, secun.Host.& Ar.in.d.c.si eo tempore, requiritur ætas.xiiii. annorum, quia ante illam ætatem, non potest sapienter iura tractare. & hanc; opinionem seruat curia. Si non requirit maturitatem consilii, sufficit ætas. vij. annorum, hæc Pa.in. d.c. super inordinata, de præben.
83 Conferre beneficia ecclesiastica pueris, existentibus aliis idoneis adultis, non solum inexcusabile, sed intollerabile uidetur, tum quia pueri tantum in spe sunt idonei, adulti autẽ

in re,tum quia diuinum officium deuote,& ſtudioſe perſol uere neſciunt,tum quia hoc repræhenditur.c. ſuper inordinata,de præben.& ſi aliquæ prouiſiones in eccleſia ordinatæ ſint pro pueris,non tamen beneficia eccleſiaſtica, ſecundum Caie.ibi,in ſumma.

84 Promouendus ad quodcunque beneficium eccleſiaſticũ, ſufficit ſecundum ueriorem opinionem quòd ſit in minoribus,& quòd habeat tempus,ut poſsit promoueri infra annum in his beneficiis, quæ requirunt aliquem ordinẽ. Excipitur de epiſcopatu,in quo requiritur quòd ſit in ſacris. c. à multis,de elec. ſecundum Pa.poſt Ioan.cal.c.dudum, el. i. de elec.& doc.ibi,quamuis alii aliter dicat. Si tamen beneficium eſſet fundatum cum hac conditione, uel ſtatuto ab epiſcopo,uel ab inſtituente beneficium, nõ ualet promotio, niſi ſit ſacerdos,ſi conditio ſic dicit, quòd non poſsit promoueri niſi ſit ſacerdos. Et quando eſt ab inſtituente beneficiũ,non intelligitur derogari per clauſulas generales à papa, dicendo non obſtantibus quibuſcunque, &c. Secus ſi eſſet ab epiſcopo. Et Pa.in fine.d.§. inferiora. c. ſupraſcripti facit regulam generalem,quòd quælibet dignitas, uel perſonatus,uel officium, quæ habent curam animarum, requirunt ſacerdotium,& conſequenter tenẽtur accipere ſacerdotium quàm citius poſſunt, ideo debent habere tempus. Secus ubi non eſt cura, nec in iure ſpecificatur de aliquo ordine,non tenentur ad ſacros ordines aſcendere, niſi aliter loci conſuetudo haberet.

85 Qui infra annum,in eccleſiis parochialibus nõ facit ſe promoueri ad ſacerdotiũ,incontinẽti eſt priuatus,ut.d.Pa.in.d. §.inferiora,& per.c.licet canon,de elec.l.vi. quod tamẽ non intelligitur in eccleſiis parochialibus collegiatis,ut in.c. ſtatutum,de elec.l.vi.quia ſecundum Pa. non eſt tantũ periculum, quia ibi plures ſunt ſacerdotes. Propter tamen ſtudiũ, epiſcopus poteſt diſpenſare,ut uſque ad ſeptennium habẽs beneficium cum cura animarum non teneatur promoueri ad ſacerdotium, tenetur tamen in primo anno acceptationis, ſubdiaconatum accipere. c.ex eo. de elec.l.vi. Et talis dum ſtat in ſtudio, de bonis eccleſiæ poteſt accipere, quia in utilitatem eccleſiæ,dicitur exponere, ſecundũ Dominicũ.

86 Accipiens beneficium,& non intendens clericari, tenetur de

perceptis ad restitutionem, secundum tex. & glo.in.c. commissa.§.cæterum.de elec.l. vi.& conferens scienter, ecclesiam indemnem seruare tenetur. Secus si à principio bonam intentionem habuit, postmodum mutatus est, non tenetur, secundum glo.

87 Semper in rescripto apostolico ad beneficia, intelligitur si præces ueritati innitantur. c. ex parte, de rescriptis, & de cura mentio debet fieri. Feli.in.c.nostra,de rescri.cor.xx.Expresƒio ualoris de iure communi non est necessaria,in impetratione,secundum glo.in cle.i.de præben.tamen si exprimitur,& sit maioris ualoris,impetratio non ualet,quia in gratiis apostolicis,causa habet uim conditionis, etiã si ex simplicitate fuisset dictum,nec ignorantia adiuuat, quia debet se informare. Debet etiam mentio fieri omnium beneficiorum,quæ quis obtinet tempore impetrationis, aliàs gratiæ sunt nullius ualoris.

88 Quando gratia fit motu proprio,non est necessaria mentio ualoris,nec cure,uel alterius. Vide Feli.in.c. ad aures, de rescr.col.secunda.uer.de expresƒione ualoris. Ibi enim multæ limitationes ponuntur.

Quando aliquis uitiose,& de facto nanciscitur possesƒionẽ alicuius beneficij,etiam quòd tenuta sit nulla: quia non habente potestatem conferendi est data,alia beneficia, quæ simul cum illo teneri non possunt, dicuntur uacare. c. cum qui,de præben. l.vj.

90 Beneficia habentes in multis peccant, ut si non resideant sine causa rationabili, si fructus in malos usus conuertunt, si sunt circa curam animarum negligentes & in multis alijs,de quibus iuxta prædicta sunt interrogandi.

BESTIALITAS.

BEstialitas est cum quis more bestiarum operatur in comedendo,occidendo, & coeundo,& communiter peccatum mortalisƒimum est, nisi propter imperfectionem actus, uel ioci causa fiat. Vide Tho.secunda secundæ.q.clviij.ar. xi. infra,Luxuria.§.v.ut cum quis,ad rem non eiusdem speciei per coitum accedit.

BIGAMIA.

1 BIgamia secundum Pe.de pa.iiij.sen.dist. xvij. q.iiij.ar.j. est defectus ex secundis nuptijs proueniens. Et Tho.iiij. sen.

d.xxvij.q.iij. ar.i. dicit quòd bigamus fit irregularis, quia significatio sacramenti non remanet integra.

2 Bigamia contrahitur, cum quis habet plures uxores de iure successiue.c.acutius.d.xxvi.& ambas cognouit. Secūdo, cum simul plures habet, unam de iure, alteram de facto, siue ambas de facto, ambasque cognouit.c.nuper, de bigamis. Tertio, quando uiduam duxit uxorem. Et his omnibus irregularitas est annexa, ut dictum est. Intellige tertium modum, si uidua a primo uiro fuit cognita, & ipse etiā cognouit est bigamus. Similiter si contrahit cum aliqua, quę fuit ab alio cognita extra matrimonium, est bigamus cognoscens eā. Item contrahens cum uirgine, & cognoscit eam, quæ post permittit se ab alio cognosci, & postmodum iterū cognoscit eam, siue scienter, siue ignoranter, siue quomodocunque, efficitur bigamus. Item si contrahat cum aliqua, quæ prius contraxerat per uerba de præsenti cum alio, non tamen consumauit cum primo, secundus ut sic non est bigamus. Quòd si contraxit cum uirgine, & consumauit, illa postmodum permittit se ab alio cognosci talis non fit bigamus, si eam nō amplius cognoscat. hæc secundum Tho. & Pe. de pa. quarto, ubi supra. Nota quòd nunquam fit bigamus nisi contrahendo, & cognoscendo, nec requiritur cōmixtio seminum, sed sufficit, quòd corrumpat intrando pudoris claustra.

3 Mulier quia non est capax ordinis, non potest fieri capax huius defectus.s.priuationis, executionis ordinis, ideo non dicitur bigama, & uir magis fit bigamus ex defectu mulieris, quam sui, quia ipse est quasi terminus ad quem, a quo fit denominatio respectu mulieris. Tho. supra.

4 Omnes bigami sunt priuati executione ordinis, & promotione, ita quòd ad aliquem ordinem non possunt promoueri, nec actum alicuius ordinis sine dispensatione exequi. c. quotquot.xxvij.q.i.&.c.2.qui cle.uel uo. & ibi Pa. in iij.not.

5 Omnis bigamus priuatur omni priuilegio clericali, & est foro sæculari astrictus, consuetudoque opposita non ualet, & ne tonsuram deferat prohibetur sub anathematæ. c.unico, in tex.de biga.l.vj. & gl.in uer. bigamos, restringit ad illos, qui in minoribus contraxerūt aliquo illorum quattuor modorum, adeo ut qui sunt in sacris, uel professi in aliqua religione approbata, illas pœnas incurrere non possunt, cui

concor.Pe.de pal.ubi ſupra.ar.iii.conclu.i.

6 Contrahens cum aliqua, quam prius fornicarie cognouerat poſtmodum cognoſcit ut uxor ſecundum ueriorem opinionem non fit bigamus, quia carnem ſuam non diuiſit in plures. Concor. Pa.& gl.in.c.ſane,de cle.coniu.

7 Exiſtens in ſacris,uel profeſſus uotum ſolemniter continentiæ,& contrahens ſiue cum uirgine, ſiue cum corrupta,non eſt uere bigamus,quia matrimonium ibi eſſe non poteſt,ſed eſt ſimilis bigamo,ſi cum corrupta contrahat: tamen eſt irregularis ſiue cum uirgine, ſiue cum corrupta cõtrahat, glo. in. c.quotquot. xxvij.q. j. differt tamen quo ad diſpenſationem contrahere cum uirgine, & cum corrupta ut dicemus infra.§. nono.

Bigamia non tollitur per baptiſmum, ſecundum Tho. ſupra,quia non ſoluit coniugium, ex quo bigamia ſequitur c. acutius.xxvj.d. nec in hoc tenetur Hieronymus, qui oppoſitum uidetur tenere ſuper epi.ad Titum. ſupra, baptiſmus. §. lxxi. lxxij.

9 Papa poteſt diſpenſare in omni bigamia, quia irregularitas non eſt adiuncta bigamiæ de iure naturali, ſed tantum poſitiuo,ſecundum Tho.ſupra,& etiam quo ad omnes ordines: c.lector.xxxiiii.d.Epiſcopus autem quo ad ordines minores poteſt diſpenſare.c.i.qui cle.uel uo.cum religioſis autem ad euitandum diſcurſum,poteſt etiam diſpenſare in ordinibus maioribus,ut quidam dicunt.c.ii. qui cle.uel uo. etiam cum eo,qui exiſtens in ſacris,contraxit cum uirgine: in.d. c.i. diſpenſa etiam cum bigamo occulto, aliter non diſpenſat, ſecundum Pe.de palu.ſupra, concor. Pa.in.c.i.qui cle. uel uo. infra diſpenſatio,aliquid uide.circa finem.

10 Qui cum pluribus fornicatur non fit bigamus, quia cõiunctio fornicaria non ſignificat coniunctionem Chriſti cum eccleſia. Tho.iiii.ſen.d.xxvij. Heb.i.

BLASPHEMIA.

1 Blaſphemia conſiſtit in attribuendo Deo aliquid, quod non conuenit,uel negando aliquid, quod ei cõuenit, uel attribuendo creaturæ,quod ſoli Deo conuenit,uel Deo, aut ſanctis iniuriam irrogando,ut dicẽdo maledictus ſit,&c. uel nominando membra pudenda Dei, & ſanctorum cum indignatione,ſic etiam irrogatur iniuria, uel remouendo à ſan-

ctis, quod Deus dicit in eis esse, uel attribuendo eis, quod di cit non esse, hæc enim redundant, in deum qui in sanctis est gloriosus, uel dicendo sic ueniat Deo, imprecando Deo malum, quasi ipse his sit subijcibilis. ex Tho. secunda secundæ. quæst. xiij. ar. i. & Caie. ibi, uer. blasphemia. Et est peccatum mortale, quia talibus blasphemiis pœna mortis infligitur, Leui. xxiiij. quod non fieret, nisi propter mortale. Et est grauius contra Deum, quam contra sanctos. Nec quis si sit mentis compos blasphemando, à mortali excusatur, nisi quando inaduertenter ex lapsu linguæ, uerba blasphemiæ profert, non aduertendo sensum uerborum, quòd si aduer tisset non protulisset. Est enim tunc tantum blasphemia ma terialiter, ideo neque passio extranea, neque consuetudo, tales à mortali excusat, secũdum Caie. ibi, supra. ibi dicit, quòd dicere ad corpus, uel ad sanguinem Dei, siue iurando, siue resonando in rixa, non est blasphemia, quia ex quo Deus homo factus est habet carnem, & sanguinem, nec est morta le peccatum, nisi dicatur per modum iniuriantis, uel mendaciter assumeretur.

2 Blasphemia est maximum peccatum, quia opponitur confessioni fidei, & maius est quàm periurium, secundum glo. Eph. iiii. super illud, blasphemia tollatur à uobis. Est etiam grauius homicidio. Grauius enim est Deum uelle offendere, quàm hominem, quod blasphemans intendit.

3 De blasphemorum pœnitentia qualis debeat esse, quamuis hodie non seruetur, uide. c. statuimus, de male. has pœnitentias ibi positas non refero, quia secundum Pa. ibi, non seruantur. Sed maior pœna ponitur, in nona sessione Concilii Lateranen. sub Leo. x. infra. §. v.

4 Blasphemantes deum, & sanctos, etiam secundum leges, ulti mo supplicio debent puniri. Sali. in. l. ii. C. ad. l. Iuliam maie. & Cy. in. l. iii. C. de re. credi. & intelligitur quando ex consuetudine fit, & in contemptum, & glo. in. c. si quis per capillum. xxii. quæst. i. Et per ultimum supplicium, mortis pœna intelligitur.

5 Blasphemia non est amplius casus reseruatus, cum solemnis pœnitentia, quæ blasphemiis imponebatur, non sit amplius in usu, ut infra, uer. casus. §. viij. & dispensatio. §. xxvi. Alia pœna imponitur in concilio Latera. in nona sessione, quã non

refero,quia non est usu probata,in qua imponitur confessoribus ut blasphemos sine grauissima pœnitētia nō absoluāt.

BVLLE.

Bvllæ papales, possunt depræhendi falsæ comparādo scripturam ad scripturam, modum dictandi, cartam considerando,an sit rasa, & pulchra, an sint ibi in scriptura consueti tractus calami, & puncta solita fieri, si sigillum sit omnino completum,& æquale,si episcopus uocatur frater,& cardinales fratres, & inferiores filii, si est uera latinitas, uel falsa, & alia de quibus Pa.de cri.fal.c. quàm graui, &.c.licet, ubi nouem modi.not.& de rescri.per totum.

De excommunicatione falsariorum infra, excommunicatio. xii. Si aliquid conceditur in priuilegio quòd ab omni æquitate deuiet,& à communi cursu priuilegiorum, præsumitur à sede apostolica non emanasse, secundum Pa. in distin.c. quàm graui.

CALIX.

1 Calices in quibus sanguis Christi consecratur, secundum Tho.iii.q.lxxxiii. ar. iii.debent fieri ex auro,nel argento, uel stamno,de con.d.i.c.uasa,non ex ære, auricalco, ligno, uitro,uel lapide. Concor. Pa.in.c.fi.de cele. missa. & Petrus de palu.iiii.distin.xiii.quæst.ii. ar.v. qui dicit ex alia materia fieri non posse.

2 Calix debet consecrari, & perungi chrismate,secundum Pe. de palu. supra: in quo non licet episcopo dispensare,ex ordinatione Siluestri Papæ,in. c.i.de sac.unc.nec perdit consecrationem, nisi perdat formam principalem; ut si modica refectione ciphi,uel pedis indigeat, non propter hoc exacratur. Si autem seperetur ciphus a pede,ut fit in calice tornatili,uel aliter,secundum Pet. de pal.indiget consecrari iterum, quia nec pes sine cipho, neque ciphus sine pede, consecrari potest,secundum eundem Pet. Quidam uero dicunt, quòd quando per artem sic fit,ut posit separari, & coniungi,& ita consecretur,quòd etiam si separetur,non amittit consecrationem,& ita uidetur esse in usu apud quosdam dominos, habentes huiusmodi calices,quos separant,ut minorem locum occupent, & facilius portentur. Neque hæc opinio uidetur reprobanda.

3 Calix argenteus consecratns,si deauretur, est iterum consecrandus,

crandus, quia consecratio fit in superficie, secundũ Pe. de pal. Secus uidetur si deauratio propter usum cadat, quia consecratio non ita uidetur esse in auro, quin etiam sit in argẽto, nec est simile de decrustatione parietum ecclesiæ, quæ indiget cõsecrari propter decrustationem, secundum glo. in c. ecclesijs, de con. dist. j. ita seruat consuetudo legis interpres.

4 Calix per aliquos ictus datos a fabro, non probatur in iure, quòd execretur. A quo consecretur, uide, infra consecratio ecclesiæ. §. j. Calicis cõsecratio uidetur posse fieri ab abbatibus, qui utuntur insignibus episcopalibus, quando habẽt hoc ex consuetudine, ut dicit Car. in cle. attendentes, de sta. re. supra, Abbas. §. viij.

CALVMNIA.

1 CAlumnia est falsa, & malitiosa impositio criminis, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxviij. ar. iij. quomodo est peccatum, supra, Accusatio. §. xj. Hoc peccatum nõ solum pœnitentia deletur, sed oportet proximo lęso satisfacere. Si autẽ quis alteri ex errore imponit crimen falso, non incurrit formaliter calumniæ uitium, sed tãtum materialiter, teneturque ultra pœnitentiam satisfacere læso, Fuit enim in culpa: non enim debebat asserendo proferre, quod pro certo nesciebat, in alterius præiudicium, & cum notabiliter proximum læserit, mortaliter peccauit. Debebat enim aduertere, quia de bono non paruo proximi agebatur, negligentia in hoc fuit mortalis.

CAMPSOR.

1 CAmpsoria ars, secundum Caie. in quol. de cambijs, est negotiatio in commutatione numismatum, & quãuis a philosopho uituperetur, & ratione materiæ, quia tantum nummismata tractat, a proprio nummi usu diuertens, & ratione finis, quia lucri gratia, quod fine caret, fit. Si tamen ex parte campsoris bono fine honestetur, puta si propter familiæ sustentationem, uel alio bono fine exerceatur, erit licita. Et dicit Thom. opusc. lxxiij. c. xiij. quòd ars campsoria utitur de se numismate ad debitum, & idoneum usum: & quòd illud lucrũ, uel illud plus, quod accipitur a campsoribus in tali permutatione monetæ, non accipitur ratione pecuniæ, quæ de se non parit pecuniam, seu de se, est inuẽdibilis, sed ad uitãdum damnum, siue ratione periculi, uel interesse, ut subue-

niatur salarijs personarum, domorum, & ministrorum, laboribusque, & expensis in arte necessaria, & licita, ne frustra ponāt operam, & sudorem suum ad aliorum utilitatem, neque dominus hos campsores de templo expulit, quia sit illicita, sed quia in tali loco fieri non debebat, secundum Thom. opusc. supra.

2 Pecunia formaliter sumpta secundum ualorem, quem ex statuto legis habet est inuendibilis, ut dicit S. Tho. supra, est.n. mensura in permutationibus, ut dicit. Idem Thom. primo de re.princ.c.xiiij. cuius primus usus est permutatio pro rebus uenalibus necessarijs ad humanam uitam. Secundus usus est commutatio pro alia pecunia, & ad hoc utitur ars campsoria: ex Caie.i quol. supra. Materialiter autem sumpta, ut est aurū, uel es conflatile, potest uendi sicut cæteræ res, & locari.

3 In cambiis datur talis regula, uidelicet. Quotienscunque in cambiis arbitrio bonorum, & peritorum in tali arte, pars capiens cambium non magis grauatur, quam dās, nec econuerso, & distantia temporis nil lucri affert, nunquam est ibi peccatum mortale, nisi obliqua esset intentio, Sil. usura.iiij.q.ix. §.ij ibi, enim iniustitia non est.

4 Cambiorum tria sunt genera, uidelicet minutum, per literas, & siccum. Primum cambium reale ad minutū, ut si campsor det aureum, & accipiat pro scontro monetam, uel ecōuerso, & accipit aliquid moderatum secundum consuetudinem patriæ pro suo labore, & quia seruit communitati, ultra preciū, hoc licitum est, secundum Caie.in summa ibi, & quol. non tamen hoc licet omnibus, sed tantum his, qui tenent mēsam paratam communitati seruientes, secundū Caie.quol. supra, quāuis Rosel.uer.usura.vi §.vi.in fi.dicat quòd etiam aliis licet: prima tamen opinio uerior est, quia qui non tenet mensam, parum temporis expendit in numerando, pro quo talē mercedem habeat. Dabet tamē hoc cambium sine omni fraude fieri, et auaritia. Vide Arch.flo.secunda parte ti.i.c.vii.

5 Secūdum dicitur cambium reale per literas, & fit duobus modis, & primo sic. Petrus habet Mediolani C.aureos, quos uellet habere Romę, dat campsori ut respondeat.xcv. & reliquos lucretur. Hic cōtractus est licitus, propter rationes prędictas, & propter periculum portandi pecunias. Secundo modo sic fit. Petrus Mediolani habet C.ducatos Venetos, quos uult

Venetias portare,& ibi expendere,quia plus ibi ualent, inuenit campsorem indigentem pecunia Mediolani, & habẽtem banchum pro Venetijs, cui tradit dictam pecuniam ad forũ cãbij pro Venetiis,ubi recipit C.et quinque, quãdoque plus, quandoque minus. Si hoc plus recipit non ratione expectatiõis, sed quia uolebat sibi prouidere pro suis necessitatibus Venetiis,cõtractus est licitus.Cursus enim monetæ, hoc operatur,& monetarum diuersitas,& industria accedit rei licitæ, ff.ad.l.fal.l.fi. si autem intẽderet principaliter lucrum propter expectationem,esset mutuum cum intẽtione lucri,quòd usura esset.

6 Caie.in summa dicit,quòd cambia uera,& realia, quibus moneta in uno loco,ac tempore accipitur,& alio loco, & tempore redditur,prout in loco redditionis, tempore restitutionis marcha auri ualet,cessante omni fraude,sunt licita. Si tamen hæc ad prolixius tempus fiunt,aut protrahuntur, ut ex longiori tempore plus lucretur,ad usuram declinant: quia dum temporis,quo pecunia occupata tenetur,ratio habetur,ad eũ usuræ modum labitur, quo tempus uendi dicitur.

7 Tertium cambium dicitur siccum, quorum aliud est uerum aliud fictum.Cambia sicca uera,multis modis uariantur secũdum uariationem locorum,& temporũ. Vt do tibi Duca.C. Ianuæ,& hinc ad mensem restitutes mihi tot libras,quot ualet ducatus Venetiis, ubi uerisimiliter plus ualebit, licet aliquãdo minus ualeat, tamẽ ut in pluribus semper plus ualet, uel secundum quòd aliter tales contractus uariantur, quia quasi infinitis modis uariari possunt, & cum expectatur lucrũ propter dilationem tẽporis,uidetur usura, sicut mutuans granum, quod alio tempore, quo uerisimiliter plus ualebit est recepturus, & tamẽ non erat illud usque ad illud tempus seruaturus.c.nauiganti,&.c.in ciuitate,de usu.Sicque non est licitus.Similiter quando in tali mutuo intenditur principaliter lucrum.Secus uidetur quando lucrum ratione interesse, uel expensarum accipitur,uel quia dubium est, quòd minus ualeat,ex eo quòd se periculo exponit,uel quando principaliter facit,ut amico seruiat,& non cum proprio damno,tunc uidetur licere. Sed quoniam hi casus horum cãbiorum sunt dubij,quibusdam doc.tenentibus licere, quibusdam non licere, ideo oportet semper regulam suprapositam inspicere,

Et quia breuiter hæc ſunt ſummata ex Caie. & Tab. & Sil. ideo uide latius ibi,ut uerbo uſura.§.xv. & Sil.uſura.§.iiij. & infra,uſura.§.xj.uide aliquid.& circa fi.de pagis.

8 Aliud cambium eſt ſiccum non reale,ſed fictum.Vt cum cāpſor lucrari intendens Petro egenti dat Romæ certam ſummam pecuniæ ſub nomine cambij de Venetijs, uel Londres, & tamen,ibi Romæ fienda eſt reſtitutio , utrinque ſcienter, ſiue fiant literæ & non præſententur,ſiue non fiant,hoc ſecūdum ueritatem non eſt cambium,ſed uere mutuum,ſed nomine cambij paliatum,& ſic eſt uſura.

9 Fit etiam hoc modo.Petrus egens pecunia recipit a campſore Mediolani.c.duc.hinc ad menſem reſtituendos ibidem, ſecūdum quòd tunc ualebunt Venetijs ſecundum curſum cābiorum decem libræ groſſorum,quæ regulariter.c.duca.æquiualent,ſed in curſu cambiorum Venetijs quandoque excedūt, quandoque exceduntur. Hic ſecundum ueritatem eſt cōtractus mutui nomine cābij paliatus,& cum ſit ſpe lucri,eſt uſura,contra illud Lucæ,Mutuum date:&c. & quia communiter plus ualent,ideo hic uſura eſt.Poſſet tamen excuſari cāpſor, ſi in promptu haberet cum illis.c.duca.cambium pro Venetiis,ſed ut ſeruiat Petro,dat cum hoc pacto, ſi tamen tale cābium ſit ſecundum ſe licitum,quod ſupponitur. Ex Caie.in quol.ſupra. Hæc materia cambiorum eſt difficilis & experti mercatores plus de ea ſciūt circa praticā q̄ plerique doctores.

CANONICATVS.

1 CAnonicatus non eſt dignitas,tamē in magno honore ponitur in choro,& proceſsione præcedunt abbatem , quia ſunt collaterales epiſcopis,quāuis Abbas ſit dignior,ſecundū Feli.in.c.paſtoralis,de of.deleg.

2 Canonicus non poteſt committere extraneo ea,quæ ad tractatum capituli pertinent,ne extraneis ſecreta capituli reuelētur,ſed bene uni canonico.Feli.in.c.nō poteſt,de p̄ſcri.iij.col.

3 Canonicus debet facere, quæ ad Canoniæ officium ſpectāt, quòd ſi puer eſt,per alium faciat.c.ij.de æta.& qual.

4 Canonicus habet uocem in capitulo niſi ſit puer,uel non in ſacris,& non poteſt eſſe laicus.c.cum. M. Ferrarien.de conſti. in glo.& non poteſt agere pro alio canonico,quāuis in canonicatu ſint coniuncti,niſi habeat mandatum. Feli. ſupra.

5 Canonicus habens capellam,dum in ea celebrat, non perci-

pit distributiones illa hora canonicis currentes, quia non ut canonicus, sed ut capellanus celebrat: Feli.c. cum olim, de sen.& re.iu.

6 Canonicus uadens ad horas canonicas principaliter propter distributiones, mentalem simoniam committit: Feli.c. ex parte, el.j.de of.deleg. Quando non debent distributiones recipere, supra, beneficium.§.lv.

7 Canonici possunt remouere propria authoritate statuta sua iurata, non autem si sunt per papam confirmata, & si contrauenient tenet, licet sint periuri: Fel.c.cum accessisset, de consti. An episcopus cum illegitimo possit dispensare, supra, beneficium.§.xxxiij.

8 Canonicus regularis ad religionem monachorum transire potest, & non econtra, nisi sint laici, secundum Tho.secunda secundę.q.clxxxix.ar.viij.ad.ij. Intellige tamen superioris petita licentia, ut in.c.statuimus.xix.q.iij.infra, religio.§.xiiij.

9 Canonici sunt recipiendi litterati, seu nobiles uiri, secũdum glo.in.l.Societates, uer.non suppleat.ff.pro socio.

10 Acquisita per canonicum intuitu ecclesiæ, seu præbendæ, nõ cedunt successori in præbenda, sed capitulo. Vide Abb.in.c. relatum, el.ij.de test.

CANONICA PORTIO.

1 CAnonica portio, de iure decretorũ debita, & a canonibus approbata est, ideo canonica dicitur.c.de his.x.q.j. Quando quis eligit sepulturam alibi quam in sua parochia, de omnibus, quæ illi loco ubi elegit sepulturam dimittit, sua parochialis ecclesia debet habere canonicam portionem de iure communi, nisi ex priuilegio, uel alijs exceptionibus aliter sit ordinatum, secundum Arch. flo.iij.parte ti.x.c.v.c. dudum. cle.de sepultu.

2 Canonica portio est duplex, una quæ debetur episcopo ab omnibus ecclesijs diocesis, ut in.d.c.de his, alia quæ debetur ecclesiæ parochiali, in.d.c.dudum, quæ est uaria, secundum uarias locorum consuetudines, quæ debent seruari. de sepul. c. certificari.

3 Canonica portio, quæ episcopo debetur, secundum Pa. in.c. officij.de testa.no.primo diuersificatur, etiam secundum diuersas locorum consuetudines, quo ad quottam, ut in.c.cer-

tificari,de sepul.

4 Canonica portio in parte,& in totum potest prescribi,& sufficit tempus sine titulo,de cuius principio non extat memoria,quia illud habet uim tituli,ut in.c.i.de præscriptio.lib..vj. secundum Panor.in.dicto capitu.certificari,ubi etiam dicit se hoc consuluisse. Concor. Pe. de an. in tractatu de canonica portione, & hoc uerius ,quamuis Host. in summa de sepul. cum Gof. teneat oppositum,& Pet.de peru.in simili trac.dicat, quòd requiritur titulus, uel tempus,cuius contrarij memoria non existat.

5 Per pactum dictæ quartæ renuntiari non potest,quando ecclesia damnificatur,secũdum Arch.in.c. pactum, de pact.l.vj. secus si non damnificaretur.

6 Canonica episcopalis debetur, secundum Pa.in.d.c.officij.solum ab ecclesiis episcopo subiectis,non autem ab exemptis, uel papæ immediate subditis,& sic cõmuniter tenetur a doc. & hæc est uerior opinio:quia hæc quarta datur episcopo ratione solicitudinis,quam de ecclesiis sibi subditis debet habere tantum, ut in.c.conquerente,de of.or.

7 Exempti tenentur soluere quartam canonicam papæ, secundum Pa.in.c.requisisti. de testa. legatus tamen de latere non potest petere,quia non est diocesanus exemptorum,c.authoritate,de priui.lib.vj.in glo.

8 Episcopo debetur quarta de omnibus legatis factis quibuscunque ecclesiis,uel piis locis,& etiam quarta decimarum & eorum,quæ ueniunt occasione funeris,ut in.d.c.requisisti,& Pa.ibi.Fallit tamen secundum dictum Pet. de an.ibi supra,in vij.casibus.Primo,in relictis pro ornamentis ecclesiæ,ut no. doct.in.c. fi..de testa.inter quæ computantur calices , cruces, paramenta,& similia,secundum Inno.in.c.ad sedem,de resti. spo.Secundo,in relictis pro redimendis,ornandis,uel reparadis dictis ornamentis,secundum Inn.in.c.fi.de testa. Idem si pro libris diuino officio necessariis, uel monumento fiedo. Tertio,in relictis pro fabrica ecclesiæ,quæ reparatione indiget,& portio pro fabrica non habetur sufficiens.Secus qñ nõ indiget,secundũ Host.Quarto, in legatis pro luminaribus. Quinto,in legatis pro anniuersario annuatim celebrãdo: in c.cũ creatura,de cele.mis.similiter pro.vij. uel trigesimo., uel hmõi secũdum Host.in.d.c.fi.Sexto,in relictis ad cultum Dei

perpetuum, ut quòd omni anno fiat tale festum, uel in tali capella dicatur omni die una missa,&c.in.c.fi.de rescrip.li.vj. Septimo,secundum Pa.in.d.c.requisisti, in oblationibus, & in donatione in uita.c.de his,de sepul.& quando relinquitur intuitu personæ:ut quia est filius,uel frater, secundum Host. dummodo non fiat in fraudem:in.d.c.requisisti, uel si extāt priuilegia aliqua,de quibus.infra.§.xvij.

9 De relictis hospitali religioso idest authoritate episcopi constituto,debetur quarta,secundum Pa.in.d.c.officij:etiam si relictum sit factum pauperibus talis hospitalis, secundum Ioā. an.quia præsumitur, quòd qui reliquit habuerit respectum ad locum,nō ad personam. Si uero relictum fiat pauperibus absolutæ,sic non debetur quarta.l.nulli.C. de epi.& cleri. Si hospitale non est religiosum,& illi cuius authoritate cōstructum fuit mortuus est,episcopus quartam habebit, secundū Pa.ibi supra,licet diuersæ sint opiniones, quia episcopus habebit curam.Si autem uiuit, nō debetur quarta quia uidetur tunc relictum esse pauperibus simpliciter. Ideo ex hoc sequitur,quòd de relictis confraternitatibus, siue societatibus, nō debetur quarta episcopo.ut tenet Pa.supra.

10 Si quis relinquat C. scuta distribuenda pauperibus, uel pro puellis nubendis,non debetur quarta.c.ex parte,el.iii. de uerbo.signi. Secus si relinqueretur ut per aliquod hospitale distribuerentur,cuius curam habet episcopus.

11 De legatis factis alicui ut singulari personæ,ut quando relinquitur clerico administrationem non habenti, uel prælationem,seu alicui canonico,secundum Pe.de pa.supra,& in.d.c. requisisti.§.fi.uel cum relinquitur leprosis morantibus in tali loco, uel domo, uel heremitis, uel fratribus in aliquo loco morātibus,uel quibusdam mulieribus,pro dote, uel uiduis, peregrinis,uel huiusmodi:in quibus cessat.c.ex parte,el.iij.de uerbo.signi.non debetur quarta.Idem tenet Inno.in.c.relatum,de sepul.Idem dic de legatis pro male ablatis, quia non sunt legata,sed debita,siue restitutio sit certa,siue non,secundum eundem Pe.supra. Idem de legatis ecclesiæ extra diocesim a suo subdito,non debetur quarta.Cō.Ab.in.d.c.requisisti.Intellige tamen omnia nisi consuetudo aliter habeat,quæ esset seruanda.

12 De quarta parochiali standum uidetur glo.in.c.cum quis, de

ſepul. quæ dicit, quòd uel ſeruetur conſuetudo uel ſaltem detur quarta. Ideo ſi patet de conſuetudine,illa ſeruetur,in c.certificari, de ſepul.ſi non, tantum quarta detur:in cle.dudum,quamuis aliqua iura dicant medietatem,aliqua tertiam partem.Quo autem ad fratres prædicatores, & minores,determinatum eſt,quòd ſoluant quartam reprobata omni alia conſuetudine,in.d.cle.dudum.Idem dicit Io.an. quòd quartam ſoluant,& non ultra.Vide infra.§.xvii.

13 Poteſt etiam ex conſuetudine introduci ut nihil ſoluatur,ſicut ſupra,de canonica portione epiſcopi,dictum eſt.

14 Quarta parochialis debet ſolui de omnibus, quæ ueniunt ratione funeris, & de legatis factis eccleſiæ, apud quam electa eſt ſepultura:in.d.cle.dudum,& de ſepul.per totum. Fallit tamen quando conſuetudo eſt in oppoſitum ſecundum Pe.de peru.ſupra,& in illis.vii.caſibus dictis ſupra,de quibus quarta epiſcopalis non ſoluitur:in.c. fin. de teſta.& quando eccleſiæ donatur inter uiuos.c.de his, de ſepul.lib.vi.§. ſi uero. Et quando ſepultura electa in aliquo monaſterio,ſanus exiſtens,illud intrat animo mutandi uitam,& magis ſi profitetur, quia tunc deſinit eſſe parochianus alterius eccleſiæ,ſecundum Arch.in.c.beneficium,de regula.lib.vi. Idem dic de leproſo,qui intrauit domum leproſorum, ſecundum Ge.nō debetur quarta.Secus de eo,qui recipitur in confraternitatibus, quia retinet proprium.c. cum & prælaturæ, de priuilegiis, quia debetur quarta. Secus cum reſeruato ſibi tantum uſufructu,donat bona ſua,quia tunc gaudet priuilegio religionis.c.cum priuilegia, de priuileg.De nouitio,infra, Nouitius.§.xviii. Item quando quis legat eccleſiæ, in qua non ſepellitur,non debetur quarta, ſecundum Pa.in.c.pe. de ſepul. & eſt uerior opinio.

15 Si quis ex eo quòd eccleſia erat interdicta,uel ciuitas, ſepelitur apud fratres,ipſis fratribus inuitis,cum multis oblationibus,non debetur quarta,ſecundum Fed.conſi.cxix.& Ge.in d.c.i.de ſepul.l.vi. quia talis tempore interdicti, non potuit eligere ſepulturam apud fratres, ut no.Inno.in. d. c. cum & prælaturæ. Immo dicit idem Fed.quòd ſi fratres mendicantes ſponte ſepelirent,quāuis de uiolatione interdicti tenerentur,non tamen de quarta. Vnde dicit Inno. in. c. noſtra, de ſepul.quòd quando non de iure, ſed de facto quis ſepelitur,

debetur corpus, & omnia quæ ratione ſepulturæ facta ſunt ſed non legata facta.

16 Si parochialis eccleſia ex culpa ſua, & non parochianorum, eſt interdicta,& aliquis eligat ſepulturam apud aliam eccleſiam, uel ſepeliatur ratione ſuorum maiorum, non debetur quarta,ut not. Ge.in.c.i.de ſepul.l.vj. Idē ſi quis reuocat electionem ſepulturæ,& non legatum, & alibi ſepeliatur, quia paria ſunt non eligere, & electam mutare.Ita conſuluit Fed. conſi.x.non deberi quartam. Item quando elegit,ſed non ſepelitur ex facto hæredum,uel ex facto contingenti, non debetur quarta, quia uerba ſunt intelligenda cum effectu. ff. quòd quiſque uir. l. i. & ita tenet Fe. ſupra, dummodo hæc non fiant in fraudem. Ber.in.d.c. de his.dicit ſe circa hoc dubitare. Gem.uero uidetur aduerſari.

17 Item ratione priuilegii non debet ſolui quarta de legatis: d. Cle.dudum. Et tales ſunt fratres prædicatores, & minores, per priuilegium Benedicti. xi. quod incipit, inter cunctas. Non enim tenentur de rebus, & legatis ad canonicā portionem, nec ad quartam epiſcopalem, & per priuilegium Gre. xi.quod incipit,uirtute conſpicuos,non tenentur de his,quę legantur pro ornamentis, libris,fabrica, luminaribus, anniuerſariis,ſeptimo, trigeſimo,pitantiis,uictu,indumentis, annuis cenſibus redimendis,domibus, prædiis, ortis, aliiſque locis,&c. Et Sixtus quartus, in priuilegio, quod incipit. Regimini,determinat quòd de candelis, quæ dantur in manibus fratrum,non ſoluatur quarta. In priuilegiis minorum Iulii ſecundi, neque quarta funeralis datur, quibus priuilegiis fratres prædicatores gaudent, per breue conceſſum magiſtro Tho. Caie.à Leone.x.quod incipit,cum inter.&c.

18 Si defunctus ſuæ eccleſię parochiali reliquit.xxx.hoc modo, ut ſit illis contenta, eccleſiæ autem in qua elegit ſepulturam millæ,uel huiuſmodi,Si ſacerdos ſciuit legatum,& recipit,uidetur renunciare iuri ſuo,nec poteſt ultra petere, ſecundum Ray.ſi uero abſolute relinquit, & ſacerdos abſolute recipit, poterit de reliquis portionem canonicam petere.c.officij,de teſta. niſi appareat de intentione teſtatoris, quòd noluerit hoc in ſortem poni, & tunc poterit ſupplementum petere. Idem intelligas de quarta epiſcopali.

19 Socrates eligit ſepulturam in eccleſia parochiali, & nihil et

in testamento relinquit, alteri autem ecclesiæ multa legat, si est consuetudo quòd eligens sepulturam in propria ecclesia aliquid relinquat ei, secundum Ray. potest ab hæredibus illud petere, non iure actionis, nec differendo propter hoc sepulturam, sed superiorum auxilium implorando. c. ad apostolicam, de simo. Si autem non est consuetudo, exceptis funebribus, nihil potest petere, nisi deprehenderetur dolus.

20 Si quis dimissa ecclesia in qua sui maiores sepeliebantur, aliam pro sepultura eligit, ecclesiæ dimissæ nō debetur portio canonica, sed ecclesiæ, in qua consueuit recipere sacramenta. c. cum quis, de sepul. l. vj. quia illi ecclesiæ debetur. Si uero quis transtulit domicilium, & moritur antequam nouum domicilium acquirat, debetur ecclesiæ parochiali in qua moritur, secundum Ar. in. c i. de sepul. l. vj. quia ibi debet sepeliri, nisi alibi elegerit. Inno. uero in. c. nos, de sepul. dicit quòd ecclesiæ cathedrali debetur. Si autem in diuersis locis habet domicilium, diuidetur, & hoc est æquum, secundum Inno. & Host.

21 Si quis in una ecclesia audiat diuina, & in alia recipiat sacramenta, dabitur ecclesiæ in qua recipit sacramenta. ar. in. d. c. cum quis, de sepul. quia ista datur parochialibus ecclesijs, nisi de consuetudine aliter appareat. Et hæc opinio uerior est quàm sequitur Pis. uer. sepultura §. iij. & Ar. flo. licet quidā dicant, quòd debet diuidi, si utraque habet cimiteriū, & curā.

22 Si quis in plebe tantum accipiat baptismum, reliqua uero sacramenta in capella, tunc superior arbitrabitur, quis horum plus laboret, secundum Pa. in. dicto. c. de his, ubi hoc dubium mouet.

23 Quando quis in sua parochia propter longam uacationem potest audire, nec recipere sacramenta, & alibi sepulturam eligit, non debetur quarta, secundum Bal. in suo tractatu, quia cum quarta pro labore detur, ut in cle. dudum, de sepul. cessante labore, debet cessare merces. Et hæc opinio melior, quamuis Host. & Ioan. an. in. c. relatum, de sepul. teneant quòd debetur.

24 Quartæ huiusmodi sic extrahendæ sunt, secun. Host. in summa, de sepul. Primo, quarta episcopalis, quia antiquior, demū parochialis, si uenit extrahenda, quæ si prius extracta fuisset, episcopus habebit quartam quartæ, & quartam de reliquis.

25 Si teſtator in uita ſoluit, nihilominus ſoluetur quarta, ſecundum Ar.flo.& Ioan.Pau.quia uidetur ſoluere ut legatū.

26 Si infirmus facit ſe transferri de una parochia ad aliam, non propter hoc prima eccleſia priuatur canonica portione, ſecundum Ray.ar.in. d.c. de his. Et ſecundum Ar. flo. procurantes relinqui his,qui non ſoluunt quartam,tenentur ad reſtitutionem eorum, in quibus fraudatæ ſunt eccleſiæ parochiales coram Deo.

27 Si epiſcopus ſepeliatur apud fratres mendicantes, quarta debetur eccleſiæ cathedrali, quæ eſt eius parochia, ubi debet ſepeliri, quando eligit alibi ſepulchrum, ſecun.Fran. in d.cle. dudum.

CANONIZATIO.

1 COlere aliquem pro ſancto non licet ſine licentia papæ,ſecundum.c.i.de reli.& uene.ſan. etiam ſi in uita miracula feciſſet. Intellige pro ſancto,& publice, ſecus ſi ſecrete quis orat aliquem, quem beatum credit, ſecundum Inno. in cap. ſecundo.eo.ti.

2 Non licet uenerari reliquias nouas publice, & tanquam ſanctorum,in.d.c.i.neque reliquias illorum,de quibus dubium eſt an ſint ſancti,per.d.c.ii.& hæc not.Pa.in.d. c.ij.

3 In canonizatione ſanctorum pie credendum eſt iudiciū eccleſiæ non errare, ſecundum Tho.ql.ix.a.fi.& glo.in. c. unico, de re. & ue. ſan. l.vj. De ueneratione imaginum ſanctorum dictum eſt ſupra,adoratio.§.vi. & infra, imago.§.ii.

CANTVS.

1 CAntus ad hoc inuentus eſt ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.q. xci.ar. ut affectus hominis prouocetur in Deum,& quia ex diuerſis melodijs, animi hominum diuerſimode diſponuntur, (ut d. Boe. in prolo. muſices) ideo ſalubriter cantus in eccleſia fuit inſtitutus, ut infirmorum animi ad deuotionem prouocentur. Si uero cantus ſolum ad delectationem fiunt, uel trahunt, ſunt uituperandi, & non liciti,ut in.c.cantantes.xx. d. & ſecundum Augu. c. xi. li.confeſ.ſed magis uitandi ſunt,qui ad laſciuiam prouocāt, quia contra intentionem inſtituentis ſunt.

2 Quando ſonatores,& cātatores huiuſmodi,melioribus poſſunt uacare,ut prædicationibus, confeſsionibus, ſtudio, &

huiusmodi,debent his uacare,& sic intelligitur.c. sancta Romana ecclesia.xiii.d.

3 An autem organa,uel instrumenta musicalia, sint sonanda, uidetur dubium,quia S.Tho. secunda secundæ, supra. ar. ij. ad quartum dicit huiusmodi magis mouere animum ad delectationem, quam formare interiorem bonam dispositionem,& quòd patres in testamẽto ueteri utebantur illis, quia populus erat rudis, & durus, & in figuram.

4 Cantas,seu pulsans in instrumentis musicis in diuinis officij uana, ex intentione ingerendi ille uana, & prouocatoria ad impudicitiam,& huiusmodi, manifeste est mortale peccatum,non solum in diuinis,sed etiam extra ex genere suo. Si uero sunt tantũ uana, talis sonus,uel cantus,dupliciter contrariatur diuino cultui,Primo,quia non excitat mentem ad deuotionem sed ad uana, quod est contrarium actui diuini cultus. Secundo,quia cultus Dei reddendus per canentem, uel pulsantem falsificatur, & isti actus ad primam superstitionis speciem spectant, qua Deo cultus indebito modo exhibetur, & quia superstitio ex suo genere peccatum mortale est,ideo pulsare,uel cantare in diuinis officijs ex intentione, siue mala,siue uana,huiusmodi uana,ex suo genere mortale est. Si quis tantum nesciens propter hoc iniuriam facere diuino cultui, & si crederet,nullo modo faceret, sed tantũ credit esse uanum, & gratia uanæ delectationis hoc facit excusaretur à mortali superstitioso. Infra,organum, per totum.

5 Qui ex intentione inter diuina talia miscet, quæ si exprimeret uerbis à mortali non excusaretur, à grauissimo, & forte mortali peccato non excusatur, iniuriam enim rebus sacris facia,quod est species sacrilegij,ex alia parte, loco sacro iniuriam infert.

6 Si uero hæc præter intentionem cuiuscunque materiæ, sed solum intentione soni, uel cantus fiant,tunc non erit secundum se peccatum, sed ratione usus, uel euentus, potest esse peccatum,ut si usus talis soni est,communiter accommodatus ad materiam decedentem sacra, uel si ex hoc communiter animi ad uana excitantur, & posset esse mortale, ut si esset multum ad uenerea excitatiuus,uel multum distractiuus. Si tantum in supradictis interueniret scandalum pusillorũ, esset dimittendum,hæc ex Caie.in secunda secundæ.q xci. a.

ul. Vide infra. Organũ, per totum. Ambrosius authore Augu. li. ix. confes. in ecclesia Mediolaneñ. cantum instituit, quẽ non instituisset, si esset illicitus. Consuetudinem ergo ecclesiæ bonam sequamur.

CAPITVLVM.

IN capitulo prælatus religiosus præest, sicut iudex ecclesiasticus in foro iudiciali super illos, qui sunt suæ iurisditionis, unde ad ea potest ex excepto subditos obligare, ut ei pãdantur illa propter quę potest iudex ecclesiasticus in foro iudiciali iuramentum exigere. Tho. quol. i. q. viij. ar. ii.

Capitulum sede uacante absoluere ab excommunicatione à iure, uel ab homine, à qua episcopus potest, nisi à sede apostolica sit ei specialiter interdictum: in. c. unico, de maio. & obe. l. vi. dare etiam confessorem, & absoluere à casibus episcopo reseruatis, ut no. Pa. post Fed. in. c. cum olim de maio. & obe. nõ tamẽ succedit in alienatione: supra, alienatio. §. xxii. In uisitatione tam generali quám spetiali, secundum Pa. succedit, licet Ioan. an. teneat, quòd non in generali: in cle. i. de hæreti. nec in uisitatione monasteriorum exemptorum monialium, secundum ueriorem opinionem, nec in priuilegijs indultis dignitati, quia priuilegium non excedit personam. c. sane, de priuileg.

3 Capitulum consistit in maiori, & saniori parte, ideo totum capitulum dicitur facere, quòd hæc pars facit. c. cum in cunctis, de his quę fi. a. ma. par. c. nisi, quando aliquid commune est pluribus, ut singulis, & non ut collegiatis, tunc oportet quod singuli consentiant. c. omnes, de consti. in gl. Secundo, quando maior pars capituli deliquit, propter quod potestate est priuata. c. cum nobis, de elec. tunc tota authoritas capituli manet in minori parte, quę non deliquit, ut no. Pa. in. c. i. de his quæ fi. a. ma. Tertio in Romani Pon. electione ubi necesse est duas partes consentire. c. licet, de electio. uide. c. cum inter, de elec.

4 Maior & sanior pars capituli dicitur illa, quæ meliori rationi innititur, & pietati. c. sana quippe. d. ix. Standum tamen semper est maiori parti, nisi probatur in contrariũ. c. nullus. d. lx.

5 Sine capitulo instituere aliquid, uel destituere, uel negotia ecclesiæ tractare, prælatus non debet, & est casus literalis in c. nouit, de his quæ fi. à præla. quia prælatus, & capitulũ, sunt

unum corpus, ut not. Pa. & in fauorabilibus, unum compræhenditur in alio, non autem in penalibus, & odiosis.

6 In negotio ecclesiæ, episcopus tenetur petere consilium capituli, sed non consensum, & gesta per episcopum sine consilio, ipso facto sunt nulla, ut no. Pa. supra, nisi consuetudine existente in contrarium. c. iij. de consue. l. vj. & nisi in paruis, quæ per prælatum solum possunt fieri, ut not. Innocen. in. c. fi. de maio. & obedien. & nisi causa rationabili, quam arbitrabitur bonus homo, in qua prælatus etiam in arduis non tenetur petere consilium, secundum Pa. ibidem. Vide Pa. in. c. quanto, de his quæ fiunt à ma. par. c.

7 Capituli consensus requiritur secundũ Pa. in. d. c. nouit, de his quæ fi. a præl. primo, in alienatione rei ecclesiæ cathedralis. Inferioris autem ecclesiæ si episcopus non alienat, cõsensus episcopi, & collegij illius ecclesiæ si habet requiritur. Secundo in omnibus casibus concernentibus ecclesiæ præiudicium, requiritur cõsensus capituli, & in his, quæ communiter ad episcopum, & capitulum spectant, & in concernentibus præiudicium capituli. c. ad hoc. de of. or. regulariter autem consilium sufficit, non tamen requiritur in notorijs. Vide aliquid supra, alienatio. §. vi.

8 Cum iura dicant capitulum succedere in iurisditione, & non distinguant inter uoluntariam, & contentiosam, teneri potest secundum Pa. capitulum posse dare indulgentias, de quibus in. c. cum ex eo, de pæ. & re. Si tenetur quòd sint iurisditionis prout communiter tenetur, & de mente S. Tho. in quarto sen. d. xx.

9 Si episcopus habet auctoritatem doctorandi ex priuilegio speciali, hæc potestas non transit ad capitulum, secundum Pa. si autem à iure communi secundum opinionem quã sentit Host. ut no. gl. in cle. ii. de magi. tunc succedit.

In capituli tractatibus non est necessaria canonicorum subscriptio regulariter ut. d. Pa. in. d. c. quanto, nisi in his, quæ in iure exprimuntur, utile tamen est secundum Bal.

CARCER.

1 Carceri aliquem tradere, uel quomodocunque detinere nõ est licitum, nisi fiat secundum ordinem iustitiæ, aut in pœnam, aut ad cautelam alicuius mali uitandi, secundũ Th. secunda secundæ. q. lxv. ar. iii. detinere autem aliquem ad ho-

ram ab aliquo malo statim per eum perpetrando, ut cũ quis aliquem includit ne se occidat, uel similia, cuilibet est licitũ, & qui secus faciunt, secundum leges puniuntur. C. de priua. carce. l. unica. Et tales tenentur de danuo, & iniuria. c. pœnale. xiiii. q. v. & mortaliter peccant, quia notabilem iniuriam proximo inferunt, utpote priuando eum libertate.

2 Clericum inuentum de nocte, familia prætoris potest capere, & detinere, secundum Pa. in. c. ut fame, de sen. ex. quia uerisimiliter potest timeri delictum committendum. Nec incurrit excommunicationem, si postmodum præsentat suo prælato, quia hic non potest notari diabolica suasio. Idem uidetur de capiente clericum debitorem suum fugientem. Immo, ut. d. Inno. habens clericum seruientem sespectum de furto, potest illum detinere scilicet ad tempus, ut præsentet p̃lato. Infra, Excommunicatio prima.

3 Incarceratus iuste pro debito, uel alterius offensa citra mortem, non potest fugere, sed tenetur facere pœnitentiã, & satisfacere. Si uero ad pœnam sanguinis detinetur, potest fugere sine offensa, uel resistentia alterius, aliter non potest sine peccato fugere, nec frangere carceres, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxix. ar. iii. licet Hen. de gan. quol. ix. ar. xxv. dicat, quòd non licet frangere uincula, &c. quia hoc esset resistere iudici, Sed hoc impugnat Caie. ibi, secunda secundæ. dicens, quòd potest frangere uincula, &c. & alij ad quos nõ pertinet eum custodire, possunt adiuuare ministrando instrumenta, ut limam, maleum, &c. Aliud enim est resistere iudici, aliud frangere, & ruptio uinculorum ad fugam pertinet, & custodibus imputandum est, qui non bene custodierunt.

4 Incarceratus iuste ut famæ moriatur, si sibi occulte ministretur cibus, potest comedere, potest etiam si uult nõ comedere sine peccato secundum unam opinionem, & patienter mori. Nec etiam peccant sic damnato secrete cibũ ministrantes, dum tamen non sint carceris custodes, neque ob hoc exponant se magno periculo. Nullus tamen tenetur sic damnato cibum ministrare, & sine periculo, quamuis sit in extrema necessitate, supra, accusatio. §. xxi. Caie. tamen secunda secundæ. q. lxix. a. ult. dicit quòd tenetur comedere, & bene dicit. uide supra, Accusatio. §. xxi. An iurans redire ad carcerem, teneatur, supra, accusatio. §. xx.

5 Cedens bonis pro debito, non potest incarcerari, quia secundum Pa.in.c.lator, de pig. non potest quis etiam per pactū, carceri se obligare pro debito, renuntiando beneficio cessionis bonorum, quia est contra bonos mores, uide tamē si placet Tab.& Sil.uer.carcer.§.iii.

6 An contractus per incarceratum facti teneant, & quando, & quomodo, uide Panor.in.c.accedens, de procura. per multas conclusio nes.

CHARITAS.

1 CHaritatem omnes tenentur habere sub præcepto, secundum Tho.uirtu.q.xxiii.ar.vij. amando Deum super omnia, & proximum, siue amicum, siue inimicum sicut seipsos. i.ad eundem finem uitæ æternæ, etiam peccatores, & infideles, nō quo ad peccatum, sed quo ad naturam, & secundum quòd nobis uitæ æternæ socii esse possunt, & eis tenemur opera pietatis exhibere in articulo necessitatis, & semper animum paratum habere ad eis subueniendum in tali articulo. Item eis exhibere signa amoris in communi, ut quando pro aliis oramus, uel aliquod beneficium communiter exhibetur, eos non excludamus. Hoc enim pertinet ad liuorem uindictæ. quæ prohibetur Luc.xix.ubi dicitur. Non eris memor iniuriæ ciuium tuorum. Hoc enim esset mortale. Particulare autem signum non tenemur exhibere, nisi in articulo necessitatis extremæ (prout dictum est) ut loqui cum inimico uel respondere, seu familiariter conuersari, nisi quando pp hoc graue scandalum oriretur. Immo quādoque bonum est eis non loqui, ut humilientur, & se recognoscant, dummodo tollatur rancor de corde, & sit dicta animi præparatio. Petenti autem ueniam uere, & non simulate, parcedum est. Non tamen tenetur remittere actionem iuris contra iniuriantem, nisi pro iniuria satisfiat, ut si diffamauit, uel accusauit falso, &c. uide Caie. secunda secundę.q.xxv.ar.viii.

2 Amare Deum principaliter, & finaliter, & seruire ei propter mercedem temporalem, uel æternam, est mortale, secundario autem potest propter hæc amari, secundum Tho. secunda secūdæ.q.xxvii.ar.iii.&.iij.sen.d.xix.q.i.ar.iiii. Charitas per quodlibet peccatum mortale perditur, & per pœnitentiam restauratur, secundum Tho, in pluribus locis.

CASVS.

CASVS.

1 Casuum nomine proprie intelliguntur peccata tãtum,ideo si episcopus concedat absolutionem a casibus,& nil aliud dicat,propter hoc non concedit absolutionem ab excommunicationibus,uel uotorum commutationem,uel dispensationem super irregularitate,nisi aliter de eius mẽte constet, uel in concessione casuum reseruet sibi aliquam excommunicationem,uel uotum,uel aliquid huiusmodi,tunc aliæ intelliguntur concedi,quia exceptio , regulam firmat in contrariũ, xxxij.q.vij.c.dominus,de quo Pa.in.c.quoniam,de coniu.le. pro.quod intellige in his,quæ sunt eiusdem generis.Vnde reseruata una excommunicatione non conceditur dispensatio uoti,seu irregularitatis,quia sunt diuersorum generum.

2 Quando papa in gratiis concedit omnes casus papales, tunc casus extenditur ad censuras,quia nullum peccatum est adeo graue quod papæ reseruetur,nisi ratione censuræ.

3 Quando in bullis dicitur,uel gratiis,quòd possit eligere confessorem qni possit absoluere ab omnibus casibus,non intelliguntur censuræ,nisi dicatur,& censuris,quæ nomine casuũ non ueniunt ut diximus.

4 Si quis excommunicatus ob simoniam obtinuit absolutionem, simplex sacerdos potest ipsum a peccato absoluere , & sic de aliis,quia ratio reseruationis cessat , & qui semel est absolutus a reseruatis,quamuis fuerit fictus,ut quia sine aliqua contritione fuit confessus,postmodum poterit absolui a simplici sacerdote,de dictis reseruatis, quia semel fuit iudicatum ante tribunal,cui erat reseruatum crimen, secundum Caieta. in uer. casus.

5 Casus episcopo reseruati secundum diuersos doctores sunt uarij , sed isti sunt certi,uidelicet, percussio clerici uiolenta, etiam leuis,ut in.c.peruenit, de sen.ex. Si uero sit grauis non potest etiam episcopus,sed papæ reseruatur,infra, excommunicatio.j.Secundus,est peccatum per quod inducẽda esset solemnis pœnitentia.xxvi.q.vi.c.ult. sed hic non est amplius in usu.ideo uacat,& per solemnem pœnitentiam non intelligitur tantum publica,sed illa, de qua dicitur,in.c.in capite, dis. 50. Nam publicam potest etiam sacerdos imponere pro peccato publico,secundum Thom.iiij.sen.dist.xiiij.& Host.Tercius,est de incendiariis,qui malo animo incenderint,uel hoc

fieri fecerint, uel suaserint, in c. pessimam. xxiij. q. viij. qui etiā sunt excommunicandi. Quartus, est dispensatio super quauis irregularitate, quæ ad episcopum, uel papam tātum pertinet, secundum Tho. iiij. sen. dist. xix. Quintus, est peccatum a quo episcopus rationabiliter noluit absoluere. dist. xxj. c. inferior. Aliqui ponūt excommunicationem maiorem, sed dico quòd sacerdos parochialis potest absoluere ab excommunicatione maiori iuris, quam conditor legis sibi non reseruat, nec alteri. Hoc etiam Sil. uer. absolutio, primo. §. iij. & excommonicatio. viij. in principio, tenet Bona. in iiij. dist. viij. est cum Sant. Tho. sequitur Inno. & Host. in c. nuper, de sen. ex. Absolutio, §. xxxv. supra.

6 Casus aliqui episcopis dicuntur reseruati de consuetudine, qui sunt uarij, secundum quòd quidam plures, quidam pauciores reseruare consueuerunt. Benedictus tamen. xj. declarauit quinque, uidelicet homicidium consumatum. Secundum est peccatum falsariorum, seu falsorum, & hoc sumando stricte hoc nomen, quia sumus in materia pœnali, quo crimine tenentur, secundum notata per doc. in c. i. de crimine fal. non solum falsantes litteras, uel scripturas, sed etiam testis falsus, & non solum dicens mendacium, sed etiam occultans ueritatem, quod intellige secundum Pa. ibi, quando interrogatur super aliquo articulo, & dicit se nescire, uel quando iurauit dicere meram, & puram ueritatem & multa subticuit. Eadem pœna tenetur, & crimine, testis recipiens pecuniam ne testetur, uel ut ueram dicat testimonium, ut in l. i. ff. eo. tit. & ibi Bar. dicit glo. tenere, quòd testis accipiens pecuniam ut testificetur, tenetur crimine falsi, sicut dicimus in iudice accipiente pecuniam, ut ueram sententiam ferat. ff. de condi. ob. tur. cau. l. ij. Idem dic de notario, & aduocato, uel procuratore, qui instrumenta unius partis alteri ostendit, in d. l. i. §. qui depositā. Tertium, est peccatum uiolatorum ecclesiasticæ libertatis, qui hodie per processum curiæ sunt excommunicati. Quartum, est uiolatorū immunitatis ecclesiasticæ, qui scilicet proximum offendunt in persona, uel in rebus in loco sacro, & sunt excommunicandi. c. si quis. xvii. q. iiii. & ita omne sacrilegium uidetur casus episcopalis. Quintum, est sortilegium, diuinatio, incantatio, & huiusmodi. xvi. q. i. c. i. Alij uero ponūt alios casus, qui sunt dubij, uidelicet blasphemiam publicam,

uotum,matrimonium clãdeſtinum, aut contra interdictum eccleſiæ contractum, uſuram manifeſtam, & incertorum reſtitutionem.

7 An fratres prædicatores,& minores expoſiti,ſecundum.c.dudum,poſsint abſoluere ab excommunicatione maiori, ſicut parochiani,quia in.c.religioſi,de priui.dicitur,quòd religioſi, qui excommunicatos abſoluerint, excommunicationis ſententiam incurrant:Reſpondeo quòd eſt una oppoſitio, quã credo ueram.Nam in.d.c.dudum,de ſepul.cle. papa concedit dictis fratribus æqualem authoritatem in abſolutione cum parochialibus,cũ ergo ipſi parochiales poſsint (ut dictum eſt), & fratres poſſunt.c.autem religioſi,allegatum,eſt contra religioſos non electos,uel præſentatos ſecundũm formam.c.dudum.Vnde Io.de ligna.ſuper.c. omnis, dicit quòd dictum.c. religioſi,intelligitur de reſeruatis epiſcopo in iure, & non aliter.Non tamen poſſunt dicti fratres niſi habeant priuilegiũ abſoluere a ſententiis ſinodalibus,niſi tales ſententiæ fierent in fraudem,ut ſcilicet fratres haberent minorem authoritatẽ, quam detur eis a papa.Quomodo habẽt priuilegium, ſupra. Abſolutio.§.xxi uſque.xxvi.

8 Blaſphemia quantumcunque publica, non reſeruatur ullo iure epiſcopo,ſecundum Tho.iiii.ſen.diſt.xix: q.i. niſi ratione ſolemnis pœnitentiæ,quæ non eſt amplius in uſu (ut dictum eſt)neque in ſeſsione.ix.concilij Lateranen. ſub Leone X.ponitur inter reſeruatos caſus,neque ſortilegium, licet Benedictus.xi.ponat inter illos,qui ſunt de cõſuetudine. Neque commutatio uotorum,poſſunt enim parochiani diſpenſare, & commutare uota,minore,ut peregrinationum, ieiuniorũ, & huiuſmodi,dummodo non ſint reſeruata,quia hæc relinquuntur arbitrio præſidentis,ut in.c.i.eod.ti.de quorum numero ſunt parochiani,ſecundum Thom.& Hoſt.oppoſitum tamẽ tenet Pa.c.i.eo.ti.& conſuetudo in contrarium eſt, ſed de iure loquor. Nam neque Benedictus.xi. hunc inter alios caſus numerat.Religioſi tamen licet a trãſgreſsione uoti poſſint abſoluere,non tamen diſpenſare, uel commutare uota, quia non ſunt præſidentes reſpectu ſecularium,licet habeant æqualem authoritatem cum parochianis reſpectu abſolutionis,ſub qua non continetur diſpenſatio, uel commutatio uotorum. Si tamẽ conceditur eis ab epiſcopo, uel ex priuilegio,

ut ſupra, dictum eſt, poſſunt. Vide ſupra, Abſolutio. §. xxvi.
9 Reſtitutio certorum, uel incertorum, cum ſit de lege naturæ, non pertinet ad epiſcopum, ſed quilibet poteſt per ſe reſtitue re, ſi eget conſilio, poteſt epiſcopum, uel ſacerdotum conſule re. In hoc conueniunt communiter Summiſtæ. Pa. in. c. cum ſit, de iudæ Io. an. Arch. flo. ii. parte, tit. ii. c. iiii. infra reſtitutio, §. xx. & . xxxix.
10 Matrimonia clandeſtina abſoluere poteſt ſacerdos in foro pœnitentiæ, ſed quo ad forum contentioſum ad epiſcopum pertinet. Eodem modo poteſt de homicidio abſoluere, ut in ca. Deus, de poe. & re. Et S. Tho. in. iiii. ſen. diſt. xix. ubi ſupra, non computat inter reſeruatos, non tamē expedit quòd abſoluat ob grauitatem facinoris, ſed ad ſuperiorem remittat nihilominus ſi abſoluit, tenet abſolutio.
11 Poteſt etiam ſacerdos abſoluere a peccato, propter quod incurritur irregularitas, licet ipſa irregularitas ad ſuperiorē pertineat, ut clare. d. Tho. iiii. ſen. ubi ſupra. q. i. ar. iii. ql. ii. ad ſecūdum, nec obſtat declaratio Benedicti, quia eſt reuocata. c. dudum, de ſepul. in cle.
12 Vſurarij non iudæi, ſed Chriſtiani, facta reſtitutione, uel data cautione ſi poſſunt, a parochiano poſſunt abſolui, nec eſt caſus epiſcopalis, nec obſtat. c. quanquam, de uſur. quia tantum de iudæo loquitur, aliæ opiniones ſequuntur uiam communem, tene quod placet.
13 Epiſcopus quo ad fratres priuilegiatos per. c. dudum, non poteſt plures caſus reſeruare, quia hoc eſſet eorum authoritatē, quam a papa habent reſtringere, quod non poteſt, ſed ſufficit quòd dicti fratres ſeruent caſus de iure epiſcopo reſeruatos, ut dictum eſt ſupra, Abſolutio. §. xxv. Quo autem ad curatos, & alios non priuilegiatos poteſt, licet peccet, ſi ſine rationabili cauſa faciat. Sacerdotes ergo conentur habere caſus ab epiſcopo, & ſecundum taxationem eius faciant, & in dubiis, ſecuriorem partem teneant. Vide infra, diſpenſatio. §. xxvi. Caueant confeſſores ne ab his quæ non poſſunt, abſoluant, & ſciant quid, & quantum poſſunt.

CASVS FORTVITVS.

1 Caſus fortuitus eſt inopinatę rei euentus, cui prouideri nō poteſt, ut ruina domus propter terremotum, uel fulgur, & nulli imputandus eſt, ſecundum Pa. c. unico, de cōmo. in glo.

2 Furtum computatur quandoque inter casus fortuitos, ut qñ fit ab ea persona, a qua nec diligentissimus precauisset, ut si ab uxore fiat, uel filio, secus si a famulo: ar. l. quæ fortuitis, C. de pig. ac.

3 In contractu, qui fit etiam gratia alterius tantum, casus fortuitus non imputatur, sed res perit domino, nisi primo, quãdo præcessit culpa, ut si commodaui equum, ut ires Mediolanũ, & iuisti uiqueriã, & incidisti in latrones, tibi imputatur, & nõ domino. c. unico, de commo. Secundo si pacto conuenisti ut tenereris pro casu fortuito, quia pactum contra accidentalia cõtractus uincit legem. ff. deposi. l. j. §. si conueniat. Secus qñ esset contra substantialia. Tertio, quando præcessit mora, ut quia tempore debito non restituisti rem comodatam, & periit, tibi imputabitur, secundum Pa. ubi supra.

4 Ex generali pacto, ut commodatarius teneatur de omni casu fortuito, nullo expræsso, secundum Ioã. an. in. d. c. unico, non tenetur, ne quis sub inuolutione uerborum renuntiaret ei iuri, cui non esset in specie renuntiaturus. Et hoc in conscientia maxime tenet. Secus si aliqui casus fortuiti fuerunt nominati, & secuta est clausula generalis uidelicet, & sic de omnibus alijs, secũdum Bar. in §. quæsitum. l. sed & siquis. ff. si quis cau. quia tunc ueniunt casus consimiles expræsis, non maiores, quia generalis clausula in odiosis, non compræhendit maiora expræsis, & est tex. no. in cle. non potest, de procu. secus in non odiosis, ut no. Inno. in. c. sedes, de rescrip. & intellige supradicta, etiam si firmetur iuramento, quia iuramentum non obligat ultra consensum iurantis. c. quintauallis, de iu. iur. intellige etiam si res cõmodata extimetur, quia extimatio non facit, quòd commodatarius ad plus teneatur, quæ si non extimetur, secundum Pa. in. d. c. unico, sed ad hoc facit, ut si ex culpa recipientis pereat', dominus liberetur a probatione ualoris rei commodatæ. Si autem res estimata datur cum pacto, quod uel res, uel estimatio reddatur, periculum peremptionis transit, non deteriorationis. l. plerunquæ. ff. de iur. do.

CATHEDRA.

1 APpetere cathedram magistralem, idest authoritatem cõmunicandi sapientiam, quam quis habet, ex se nullam turpitudinem habere uidetur, quia communicare alijs sapiẽ-

tiam ad charitatem pertinet. Esset tamẽ præsumptuosum hoc petere, quando petens non esset idoneus ad docendum, uel si ob superbiam, uel ambitionem hoc peteret, uel alio malo fine. Appetere autem cathedram pontificalem, secundũ Tho. quol. iii. q. iiii. ar. i. non licet, quia cathedra pontificalis requirit charitatem excellentem, quam nullus scit se habere, sicut scientiam, ideo non est simile de appetitu cathedrę pontificalis. Cõcor. Aug. qui dicit locus superior, sine quo populus Dei regi non potest, & si administretur ut decet, indecenter tamẽ appetitur, hoc idem Pa. in c. cum in cunctis, de elec. & glo. in cle. ii. de magi. An liceat recusare iniunctam, infra, Episcopus, §. primo.

2 Prælationem appetere non licet, secundum Thom. quol. i. q. vi. ar. i. ubi dicit quòd qui hanc appetit, aut est superbus, aut iniustus. Et quol. v. q. ix. ar. ii. in fi. sic concludit, quia difficile est purgatum se quemlibet posse agnoscere. Et secunda secũdę. q. clxxxv. ar. i. & ii. concludit, quòd est illicitum, & presumptuosum, & quòd uidetur peccatum mortale hoc appetere, uel aliquid facere ad hoc. Concor. Pa. in c. per uestras, de iure pa. & dicit ibi Pa. quòd non est idem de beneficio simplici. Vide supra, Beneficium. §. xxxvi. usque ad. xxxix. infra, dignitas. §. iii. ibi enim diffusæ de hoc dicemus.

CAECITAS.

1 CAecitas mentis, secundum Thõ. secunda secundæ. q. xv. est mortale peccatum, quando homo non uult intelligere necessaria ad salutem, ut liberius possit male agere, sine scrupulo, & remorsu conscientiæ. Secundo, quando ita occupatur in delectationibus uenereis, uel aliis, quòd omittit necessariã occupationem, quã Deo tenetur exhibere, ut audire missam in festo, & huiusmodi. ar. dist. xxxviii. c. qui ea. Cæcitas mentis luxuriæ filia a Grego. dicitur, sicut hebetudo sensus gulæ, de quibus in locis suis, infra dicetur.

CEDERE.

1 CEdere bonis debet non ualens creditoribus suis satisfacere, & talis cessio ei ad tria ualebit. Primo, ne incarceretur Pa. in c. odoardus, de solu. supra carcer. §. iiii. Secundo, ne excommunicetur, & si erat excommunicatus, absoluatur, recepta debita cautione de soluẽdo, si ad pinguiorem fortunam uenerit, d. c. odoardus. Tertio, quòd non condemnetur, nisi

inquantum facere potest, habita ratione ne egeat. Non enim fraudandus est quotidianis alimentis. ff. de re iud. l. sunt qui in id. Limita hoc, quando nõ conuenitur ratione delicti, quia non haberetur respectus ne egeret, etiam in clerico, secundũ Pan. c. olim nobis, de restitu. spo. Et ut ualeat, debitum confiteri oportet: Pa. in. d. c. odoardus.

CELATIO.

1 Celare peccatũ alicuius, quod quis indicare tenetur ad correctionem, & pœnitentiam, propter pecuniam, aut gratiã non perdendam, seu ob consanguinitatem, uel huiusmodi, est simonia, ut in. c. nemo, de simonia, saltem quo ad punitionem, & mortaliter peccat, quia cõtra charitatem agit, proximi salutem minus quàm pecuniam, uel temporalem gratiã existimans. Non est tamen proprie simonia, secundum Inno. sed ut simoniacus talis uenit puniendus.

CENSVRA.

Censura ecclesiastica nominat interdictum, excommunicationem, & suspensionem, ut in. c. quærenti, de uerbo. signi. Irregularitas uero, quandam indecentiam, siue inhabilitatem dicit, infra, irregularitas: §. i. Censura etiam ecclesiasticæ disciplinæ neruus appellatur, secundum Pa. c. cum inter, de consue. no. ii.

CENSVS.

1 Census est quædam pensio, quæ de prouentibus soluitur, in q. iii. c. quæsitum, siue quod annuatim soluitur in quantitate, uel summa; ff. de censi. l. ætatem, & est duplex, uidelicet, publicus, & priuatus.

2 Qui habet jus in quacunque re, in illa censum imponere potest. Inst. de usufruc. §. sine testamento. Ecclesiis autem nouos census imponere, uel ueteres augere, episcopis, & prælatis citra papam, prohibetur, ut in. c. prohibemus, de censi. etiam si eripuerent eas de manu laici, ut in. c. ecclesiis, eo. ti. Et hoc uerum est secundum Pa. in. d. c. prohibemus, quando ad utilitatem propria hoc facerent, ut in cle. ii. de re. ec. non alie. Secus si ad utilitatem alterius ecclesiæ, ex rationabili causa faciant, & fiat a prælato episcopalem iurisditionem habente, & in ecclesia sibi pleno iure subiecta. Tunc enim potest, ut not. Inn. in. d. c. prohibemus, cum consensu capituli. ar. in. c. tua. de his quæ fiunt a prela. Episcopus nouum censum imponere pro-

nasterio non potest.c.scientes, de cen.nec antiquum augere, eadem ratione.

3 Auctis facultatibus, non potest augeri census, nec pars redditum retineri, ut in ca.nostrum, in fi.ut eccle.bene.dicitur de episcopis, & de abbatibus, & aliis inferioribus prælatis. Et est tex.in cle.quia regulares.§.i.de sup.neg.præla.nisi locus sit de mensa eorum, non possunt partem reddituum sibi retinere, quãuis glo.in uer.nec ueteres, in.d.c.prohibemus, uelit posse augeri censum, auctis facultatibus, quod glo.sequens limitat, respectu præsentationis, aut procurationis, non autem cẽsus. Secus autem est in pensione, quia illam quis soluit ratione fructuum, quos de alieno percipit, secundum Bar.in.l.si merces.§.uis maior.ff.loca.

4 Prælatus, seu rector ecclesiæ, non potest præsertim post mortem, ecclesiam suam constituere censualem.c.præterea, eo.tit. quia secundum Pa. non potest quis alienare res ecclesiæ sine iuris solemnitate.xii.q.ii.c.sine exceptione, & a fortiori non potest imponere censum, cum sit quædam alienatio, & quædam seruitus imposita. Põt tamen authoritate superioris &c. ex causa rationabili, ut dictum est. Immo simplex sacerdos, etiam in uita sua, ecclesiam suam censualem constituere non potest, secundum Pa.licet alii dicant quòd potest se personaliter, & non ecclesiam obligare, ad soluendum censum.

5 Census soluendi sunt secundum Pa. post Io.an.in.c.olim, de cen.ad antiquam monetam, in qua fuerunt instituti, similiter & pensiones, uel ad eius extimationem, quod Pa.extẽdit ad omne debitum contractum ex quacũque causa, quòd debeat solui secundum monetam correntem, tempore debiti contracti. Vide, infra. Pecunia.§.ii.

C H O R E A.

1 CHoreas ducere ex suo genere peccatum non est, aliter nũquam liceret, & tamen aliquando licet, ut in nuptiis, & publicis letitiæ, secundum Caie.ibi, qui dicit, quòd imprudenter arcẽtur rustici assueti diebus festiuis choreas ducere, quia nisi hæc agerent, ocio uacarent, & peius agerent. Vnde ex frequentia chorizandi, uel ex die festo, non est mortale, nec ex genere actus, periculum est, quia hic non est actus libidinis, sed letitiæ, ideo si ex qualitate personę imineat periculum libidinis, unusquisque sibi prouideat, & caueat periculũ, sicut caueret

quando imineret periculum ex aspectu mulieris, licet hoc ex se peccatum non sit.

2 Actus qui ibi ex leuitate fiunt ut stringere manum, & huiusmodi, sunt uenialia peccata, nisi fiant intentione mala, ut prouocandi se, uel alios ad libidinem extra matrimoniū, secundum Veruer. uel si fiant contra prohibitionem, uel in ecclesia, seu loco sacro, magis uidetur mortale, quam ueniale, propter contemptum præcepti, uel irreuerentiam Dei. Similiter si fierent à clericis, uel religiosis cum monialibus, propter scandalum: secus si fiant ab huiusmodi sine scandalo inter se, & secrete.

5 Choreæ ad hoc quòd sint licitæ, secundum Alber. iiii. sen. d. xvi. debent fieri tempore debito.. Secundo, cum honestis personis. Tertio, honesto modo. Quarto, non simul clerici, uel religiosi cum sæcularibus mulieribus. Quinto, quòd sonus, & cantus sint de honestis.

4 Qui se, uel alios exponunt probabiliter peccato mortali in choreis, non excusantur à mortali, quia uidentur magis de huiusmodi delectatione curare, quam de animæ suæ salute, quam pro huiusmodi delectatione periculo damnationis exponunt. Et quoniam ut plurimum in his choreis accidūt peccata multa, ideo & si choreæ non sint penitus damnandæ, sunt tamen homines bonis persuasionibus ab huiusmodi retrahendi, nec laudo dicentem, quòd imprudenter rustici arcentur, nisi si arceantur taliter, ac si omnino corrizantes peccarent mortaliter. Hoc enim malum esset. Sed si moneantur ut caueant à tali consuetudine, tanquam à re periculosa, non uideo imprudenter aliquid factum, immo bonum esset si hæ choreæ modernorū temporum possent anihilari.

CIMITERIVM.

1 Cimiterium habet eandem immunitatem, quam habet ecclesia, quo ad omnia capitula, exceptis duobus, uidelicet quia nullus mortuus debet in ecclesia sepeliri. c. nullus. xiii, q. ii. licet non seruetur. Secundo, quia in choro laici esse, nō debent, secundum Ray. & Host. licet de consuetudine nō seruetur. Violatur, & reconciliatur ab eodem, & eodem modo, sicut ecclesia, secundum Host. & Ber.

2 Cimiterium censetur pollutum, quando ecclesia sibi conin-

ctâ.i.contigua, est polluta effusione seminis, uel sanguinis iniuriose facta, & non parua, ut infra, Consecratio.§.iiij. & antequam sit reconciliatum, nemo debet ibi sepeliri; secus quando cimiterium esset remotum.c. unico, de conse.eccle. & alta.l.vi.

3 Polluto cimiterio, non est polluta ecclesia, ne minus dignū uideatur ad se trahere magis dignum, de consecra. eccle.l.vj. c. si ecclesia.

4 Quando murus mediat inter duo cimiteria contigua, & porta est in muro, per quam est accessus ad utrunque, non est unum, sed duo cimiteria, & uno polluto alterum nō polluitur, ut in eodem capi.unico. Quod si pollutio fiat in medio hostij, secundum Ioan.an.illud erit pollutum, cuius causa paries, & hostium facta sunt. Quod si nescitur, sed uidetur quod sint facta, ut faciant duo cimiteria, utrunque erit pollutum, prout ibi Tex.innuit.

5 Si pollutio fiat in porta ecclesiæ extra lineam, ad quam percutiunt ualuæ in liminibus, ecclesia non est polluta, secus si intra, secundum Ge.Io.an.& Imo. Quomodo autem reconcilietur, infra, consecratio.§. iiii.& de conse.d.i.c.ecclesiam, de sepul.c.sacris. Cimiterium locus est in quo defunctorū corpora requiescunt, quod ante ecclesiam esse solet.

CIRCVNSTANTIA.

1 Circunstātia peccati est actus humani mali accidēs quoddam, quæ in hoc uersu communiter continetur. Quis, quid, ubi, per quos, quotiens, cur, quomodo, quando. ex S. Tho.prima secundæ.q.vij.ar.i.&.ii. Ray. addit quotiēs, quæ proprie non pertinet ad circunstantiam, sed ad substantiam actus.

2 Circunstantiæ aliæ sunt alleuiantes, ut furari pro elemosina facienda, aliæ aggrauantes, quæ uel aggrauant in infinitum, uel non. Alleuiantes nullo modo quis tenetur confiteri. Aggrauantes nō infinite, de necessitate non sunt confitēdæ, sed de bene esse, secundum Tho.iiii.sen. d.xvi.q.iij. quia peccata uenialia de necessitate non sunt confitenda, nisi uel propter instructionem, uel propter periculum, uel scandalū, uel huiusmodi. Quæ autem in infinitum aggrauant, necessario sunt confitendæ, tanq̄ mortalia peccata secun. Tho.ubi supra.

3 Circunstantia repugnans rationi, primo, & per se, & nonga

tione alterius, mutat speciem, non autem si ratione alterius, adueniat, ut si ad hunc actu, qui est accipere rem, adueniat alienam, mutat speciem, non autem accipere alienum in parua, uel magna quantitate. Ex Tho. iiii. sen. supra.

4 Circunstantia non dans speciem, nunquam infinite aggrauat: & tamen quæ dat speciem, non aggrauat semper infinite, ut quando ipsa de sui ratione est peccatum ueniale, aliquando tamen in infinitum aggrauat: ex Tho. iiii. sen. sup.

5 Circunstantia quandoque grauat peccatum, & speciem non mutat, & tunc nunquam aggrauat in infinitum. Si uero mutat speciem, & circunstantia adueniens sit mortalis circunstantia, puta contra charitatem, ut si uerbo ocioso adueniat intentio luxuriandi, tunc proprie dicitur grauare in infinitum, quia recedit simpliciter ab infinito bono ex S. Th. sup.

6 Circunstantia aggrauans infinite est, quæ habet oppositionem directe ad charitatem Dei, uel proximi, quod est, quando fit contra aliquod præceptum, quia finis precepti est charitas, & intelligitur præceptum in speciali, ut est illud, Non mechaberis, non ut illud, declina à malo, &c. secundum Sco. & Tho. iiii. sen. d. xxii. & debet intelligi litteraliter, & nõ spiritualiter, nec metaphorice. Vnde propter hoc, circunstantia temporis non aggrauat infinite, secundum Tho. ibi, neque circunstantia personæ, nisi in tribus casibus, uidelicet ratione uoti, uel præcepti, uel scandali. Vide Tho. in quæstionibus de malo q. vij. ar. vij. c. & de ueri. q. xxiij. ar. vii. l. iii. sen. d. xxxvij. q. j. ar. i. q l. ij. ad secundum.

7 Circunstantia mutans speciem, non proprie aggrauat infinite, nisi ut dictum est, sed speciem constituit, secundum Th. in. iiii. sen. supra.

8 Circunstantiæ aggrauantes infinite, ponuntur communiter in dicto uersu, Quis, quid, ubi, &c. Quis, quærit de persona, & eius conditione. Quid, quærit de conditione peccati. Vbi quærit de loco, an in sacro, an in publico, &c. per quos, quęrit de auxilio. Quotiens, quærit de numero, & nõ de consuetudine. Cur, quærit de causa finali, quia moralia trahunt speciem à fine. Quomodo, scilicet naturali, uel non. Quando, quærit de tempore, sacro, uel non sacro.

9 Circunstantia de tempore, non aggrauat in in finitum, secundum Tho. iii. sen. d. xxxvj. ar. vj. &. d. xxxvij. ar. v. q l. ii. ad secun-

dum,quia peccare in festo, non est opus seruile, de quo immediate intenditur in præcepto de sanctificatione sabbati, secundum literale sensum,quia prohibetur immediate opus manuale,ad quod serui deputantur, ideo hæc circunstantia non est de necessitate confitenda, quamuis Ar. flo. iii. parte ti.xiii.§.v.in fi.uideatur oppositum dicere de mente. S.Tho. cum.Nic.ly.

10 Circunstantia etiam de numero, est necessaria ad confitendum,secundum Tho. ubi sup.eo modo,quo quis potest,sicut de quolibet peccato,de quo recordatur tenetur conteri, ita & confiteri, nec sufficit dicere, multotiens tale peccatum feci,sed numerus ad memoriam reducatur meliori modo, quàm sit posibile, uel saltem dicatur tempus in quo stetit in tali peccato,& sic confessor coniecturabitur aliquem numerum,& sic confitens dicit numerum implicite, infra confessor.§.iii.

11 Circunstantia necessaria ad confitendum,an debeat dici quã do uergit in alterius infamiam,Rñ.secundum Tho. iiii. sen. d.xvi.q.iii.ar.ij.ql.ul.ad ultimum,quòd homo debet omnia facere,quæ potest iuste,& omnem cautelam adhibere,ne alterius peccatum reuelet,ut etiam.d.Pet.de pal.&.Ar.flo.sed si aliter facere nõ potest,tũc uel talis circunstãtia est utilis confitenti,uel ei cum quo peccauit,& debet confitẽti,aliàs secus. Et quãdo nominatio personæ esset cum periculo alterius,secun.Pe.de pal.ubi supra,debet dimitti. Idem dicendũ,quando sacerdos non posset cõfiteri peccatũ suum,nisi diceret aliquod, per quod alterius peccatum auditum in confesione manifestaretur,non tenetur de eo confiteri, etiam si sit mortale,sed sufficit contritio, donec posit habere copiam alterius confessoris,cum quo posit confiteri sine tali reuelatione,hæc Pe.de pal.iiii.d.xxi. Caie.tamen in uer.confesio, in tertia conditione,dicit,quòd nullomodo debet confiteri illam circunstantiam,per quam uenitur in cognitionem personæ, quia confesio non debet fieri cum iactura aliena, & in tali casu, potest uel differre confesionem,uel de alijs confiteri,& hæc opinio satis æquitati consonare uidetur, debet tamen prius omnia facere quæ potest,secundũ regulas,quas ibi dat Caie. ut mutare habitum,uel extra terram suam ire, uel huiusmodi quantum potest facere.

12 Circunstantia peccati, quando quis peccat cum ea persona, quam audiuit in confessione, est de necessitate confitenda, secundum Tho. secunda secundæ. q. clxiiij. ar. x. ad secundum: infra, sacrilegium. §. j.

13 Peccatum habens plures deformitates, uel circunstantias diuersarum specierum, ut si quis furetur in ecclesia, ut fornicetur, uel occidat hominē, ut ipsum spoliet, secundum Tho. in questionibus de uer. q. xxiij. ar. vij. ad secundū Ma. q. ij. ar. vi. ad duodecimum. ar. vii. in cor. est unum tantum, sed hæ plures circunstantiæ sunt de necessitate confitendæ. Quidam tamen dicunt esse plura peccata, quòd uerum est, quo ad differentiam formalem, non autem quo ad materialem, & numerum.

CITATIO.

1 Citatio, quæ est ante iudicem iuridica uocatio, quattuor modis potest fieri. Primo, per nuntium, uel literas citatorias. Secundo, per præconem. Tertio per edictum, ut in cle. i. de iud. Quarto, ex dispositione iuris tribus edictis, uel uno peremptorio, quod tantum temporis continere debet, quantum tria edicta, nisi urgeat necessitas. c. i. de dilat. in gl. ubi dicit Pa. quòd terminus diceretur breuis ad iudicis arbitrium, considerata causæ qualitate, & locorum distantia, & quando iudex abbreuiaret, poterit appellari supra, Appellatio. §. decimotertio.

2 Non sufficit una citatio peremptoria, quando secundum iura trina requiritur, ubi agitur ad pœnam incurrendam, secundum Io. an. in. c. ex tuæ, de cle. non resi. quia in pœnalibus uerba debent stricte, & proprie intelligi: de iur. iuran. c. in nostra. Idem Pa. in. c. fi. de ui. & ho. cle.

3 Spatium temporis in citatione, debet attendi secundum consuetudinem, uel ad iudices, arbitrium, licet aliter lex habeat, quæ non seruatur, secundum Pa. in. d. c. fi. supra.

4 Quando in citatione non ponitur peremptorium, citatus potest secundam, & tertiam expectare, secundum Pa. ubi supra, tamen non comparens, potest condemnari in expensis factis.

5 Citatus à iudice habet uim peremptorii, secundum Feli. in. c. consuluit, de officio de leg. col. vi. circa fi.

6 Iudices moderni secundum Feli. in. c. cum non ab homine

de iudi.post Saly.inuenerunt bonam praticam,ut habita bona informatione per testes,incipiant a citatione reali,& hoc maxime,quando timetur de fuga , uide Feli. in dicto capit. consuluit, col.v.

7 Citatus,& corporaliter impeditus,non tenetur per aliū comparere,secun. Pa. in. c. in nomine Domini, de testi.& actus gestus eo absente,est ac si non fuisset citatus.

8 Sententia lata contra non citatum ullo modo , ipso iure est nulla.c.inter quattuor,de maio.& obe.ideo non ualet secundum Car.in cle.pastoralis.§.denique, de re iud. In facto tamen notorio,cum certum sit absenti nullam competere defensionem,secundum Pa.in.c.causam,de rescrip.& in. c.cum sit,de appel.potest fieri contra absentem non citatum, excepta sententia excommunicationis.c.sacro,de senten. excom. & quando non citatur legit,ne secundum Car.ubi supra, ut detur quod debeat haberi pro nō facta.c.bone,el.ii.de elect.

9 Si excessus sit notorius,etiam non citatus potest denuntiari excommunicatus,secun. Pa.in.c.peruenit, de appel.alias non.

10 Si iudex citet aliquem ad sententiam,dicendo sic,ad audiēdam uoluntatem iudicis, uel intentionem , sequens sententia est nulla,tanquam si contra non citatum esset lata,secundum Feli.in.c.consuluit,de offi.deleg.col.v.secus quandō diceret,alias procedemus quantum de iure poterimus, uel,nisi ueneris ad sententiam procedetur, &c. tunc habet uim peremptorij.

11 Prælati religionum possunt suos subditos etiam non citatos ab officijs deponere, suspendere,& huiusmodi,si ita habet eorum consuetudo,& constitutiones.no. in.c. cum speciali,de appel.ubi dicit. Pa. quod dispositio.c. sacro, de sen. ex.non necessario seruanda est in religiosis , cōtra suas obseruantias speciales.

12 Citatio redditur nulla secundum glo.in.c.si episcopus.iij. q. ii.propter angusta tempora,& quando non exprimitur causa citationis, quādo nimis maturat peremptorium,& ratione temporis,ratione loci,ratione iudicis, & quia rescriptum apostolicum,non in ea inseritur. Vide infra, legatus.§.i.&c. Tutius tamen est citatum semper compatere,& iura uel priuilegia allegare, nisi ipsum non esse suum iudicem constet: in.c.ueniens,de accu.in glo.

13 Citato in die feriata, pro die non feriata, de iure non ualet, secundum Pa.in.c.de feri.& per.l.dies festos.C.de feriis. Vnde secundum eundem Pa.ibi supra, non ualet, nec præceptū de citando, nec actus citationis, nec processus factus uigore talis citationis. Si tamen consuetudo sit in contrarium secundum eundem Pa.ibi, est seruanda.

14 Citatio facta die non feriata ad comparendum die feriata, non ualet, sed noua citatio debet fieri, secundum Pa.ibi supra nisi iudex esset priuilegiatus, ut de plano posset procedere, prout inquisitior hæreticæ prauitatis, & ubi proceditur ad punitionem criminis Feli.in.c.meminimus, de accu. col.secunda circa fi.& sententia facta in nocte non ualet, secundum eundem Feli.in.d.c.consuluit, col.vi. nisi necessitate, uel conuenientibus partibus, uel stante consuetudine cōtraria, & accensis luminaribus fieri debet, quia non exercentur iuditia in tenebris, secundum Feli.in.d.c.consuluit.

15 Iudex ecclesiasticus non citatum, uel non uocatum, uel non prius denuntiatum, quòd ceciderit in excommunicationē, non potest denuntiare excommunicatum, secundum Pa.in. c.peruenit, de appel.nisi excessus sit notorius.

16 Licet quis non possit appellare a sententia iuris, ut.in c.quia de appel.potest tamen appellare à sententia iudicis declarantis, quia illa declaratio est sententia hominis, non iuris.

17 Ad audiendam sententiam, non sufficit una citatio, tātum, sed peremptorium, uel trina requiritur, secundum Feli. in.d. c.consuluit, col.iii.circa medium. Fallit tamen ubi summarie proceditur, & de plano, quando citatus personaliter dixit se nolle cōparere, uel præparauit se iturus ad partes longinquas. Item in notorijs, & quando iudex proprio ore citauit, quando citandus se occultat, uel si citatur tyrannus, uel persona terribilis, quando citatur quis in Romana curia, & in omnibus casibus ubi parte non citata potest procedi, secundum eundem Feli.ubi supra. In citationibus religiosorum, attēdendæ sunt corū constitutiones, & consuetudine.

CIVITAS.

1 Ciuitatis nomine aliquādo ueniunt suburbia.ff.de uerbo sig. l.ii.aliquādo mille passus à muro ciuitatis.ff.eo.l.mille.Pa.autem in.c. Rodolphus, de rescri. dicit quod nomine

iuitatis,in materia stricta, & odiosa, non uenit nisi quod intra mœnia est. Vide Ioan.an.in.c.si ciuitas, de sen. excom. l.vj. Secus in materia larga,uel indifferenti,ut est tex.in.l. unica §.& urbem.ff.de offi.præfec.urb.

§ Ciuitas non dicitur aliquid facere,nisi illud sit colleggialiter deliberatum,etiam si maior pars illud faciat, ut.d.glo.in.l.sicut.ff.quod cuiusque uniuer.no. Et communis opinio tenet secundum Pa.in.c.ii.de post.prel.& Io.an.in.c.Fœlicis,de pe. l.vj. quod uniuersitas tunc dicitur delinquere, quando prius aliquid fuit deliberatum in ipsa uniuersitate,pulsata campana,& aliis requisitis ad congregationem. Vnde si omnes aliquius uniuersitatis facerent aliquod delictum,non diceretur factum ab uniuersitate,sed per singulos uniuersitatis, etiam si facerent pulsare campanam,& leuarẽt uexillum,quia istud est factum singulorum. Facit quod no.Pa.in.c.dilectus,el.ij. de symo. infra,excommunicatio.iii.not.iij.

§ Destructa ciuitate authoritate superioris propter eius delictum,neque amplius remanent eius priuilegium, neque ciues amplius appellandi sunt illius homines,secundum Innocen.c.ii. de no.oper.nuncia.& de conse.di.i. c. placuit. Idem dic de aliis locis,siue sacris, siue prophanis. Secus quãdo ab hostibus, uel à tyranno, uel ut reædificentur, destruuntur, quia tunc retinent omnia priuilegia.vij. q. i.c.pastoralis. Idẽ uidetur quando authoritate superioris, ad alium locũ transferuntur, uel alteri uniuntur : ut no.in.c.i. ne sede ua.de re. do.c.quia monasterium. Quæ sint delicta ob quæ etiã innocentes possint puniri cum ciuitate.uide Tab.ibi.§.ij.

CLAVIS.

§ Clauis ecclesiæ secundum Hiero.super Mathe.xvj.ut refert Magister sen.in.iiii.d.xviij.est potestas ligandi,atque resoluendi,qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno cœlorum. Et dicitur ad similitudinem clauis materialis,qua clauditur,& aperitur, & qua data uidetur dari possessio omnium quæ sub illa sunt.c.ex literis,de consue.

§ Clauis quedam est ordinis,quædam iurisditionis,secundum Pe.de pa.iiii.sen.d.xix.quæ clauis ordinis diuiditur in clauẽ scientiæ,& potentiæ,de quibus nunc agitur. Clauem ordinis quilibet sacerdos habet,non autem iurisditionis.

Clauis

3 Clauis hæc, qua immediate aperitur, & clauditur, quæ propriæ dicitur clauis, non potest esse nisi in sacerdote, secundũ Tho. & Pet. de palu. ubi supra, usus tamen huius aliquando propter defectum materiæ remanet impeditus, ut in suspensis, excommunicatis, &c.

4 Claues huiusmodi fuerunt datæ ḃ. Pet. quando sibi commissã fuit ecclesia. c. quicunque. xxiiii. q. j. & personæ absolutæ, & non qualificatæ, ut hæretici dicunt, secundum Caie. in opusc. de potestate papæ.

5 Sacerdos non habens iurisditionem super subditos, quantũ ad hoc, non habet usum clauium, secundum Thom. supra, quia iurisditio materiam ministrat.

6 Sacerdoti non licet uti his clauibus pro libito suæ uoluntatis, secundum Tho. supra, quia cum operetur ut instrumentum Dei diuinam motionem sequi debet, aliter peccat. Et subdit Tho. ibi dist. xviij. q. j. ar. ulti. ql. ultima, hæc uerba. Et quia pœnæ satisfactoriæ infligendæ, ut medicinæ sunt, sicut medicinæ in arte determinatæ non competũt omnibus, sed uariandæ sunt medicantis arbitrio, sequentis scientiam medicinæ, non propriam uoluntatem, ita pœnæ satisfactoriæ determinatæ in canone non competunt omnibus, sed uariantur arbitrio sacerdotis, diuino instinctu regulato. Vnde non semper totam pœnam uni peccato debitam iniungat, ne desperet infirmus, & a pœnitentia recedat, sicut nec semper prudens medicus dat ita efficacem medicinam, quæ ad morbi curationem sufficiat.

CLERICVS.

1 Clericus nullus dicitur, nisi habeat aliquem ordinem, saltem primam tonsuram. c. cum contingat, de æta. & qualit. or. licet q̃diu est in minoribus, possit clericatum dimittere.

2 Clericorum nomine, in materia fauorabili, intelliguntur omnes in aliqua clericali dignitate positi, sed in materia odiosa, nomine clerici non ueniunt episcopi, canonici, nec alij in dignitate constituti, nec monachi, nec religiosi exempti. Facit. c. quam periculosum, de sen. ex. l. vj. & Pa. in. c. bonæ memoriæ. el. j. de postulatione præla. Neque clerici coniugati ueniunt appellatione laicorũ, in materia odiosa, ut infert Ioã. an. in. c. Ioannes, de clericis coniu. Ideo si episcopus excommunicat Laicos, clerici coniugati non includuntur.

3 Appellatione populi in materia ſtricta, non ueniunt clerici. Pa.in.c.j.de ui.& ho.cle.ſecus in materia fauorabili, ut ſi populo conceditur priuilegium,includuntur etiam clerici. Facit c.dilecti,de for.compe.Et no.Bar.in.l.j.ff.ad municip.

4 Appellatione clericorum non ueniunt monachi,nec appellatione eccleſiarum,ueniunt monaſteria in ſtricta ſignificatione,ſecus in larga:ar.in gl.c.iij.de ſup.neg.præ. Si diſpenſat papa cum illegitimo ut poſsit effici clericus, non propter hoc poterit promoueri ad ſacros ordines,qa eſt in materia odioſa,ideo ſolum ad minores promoueri poterit.Pa.in.c.ſi quiſquam,de coha.cle.& mu.

5 Ad ordines accedens cum ſcientia peccati mortalis, licet recipiat ordinem, mortaliter tamen peccat, ſecundum Tho.iiij. ſen.diſt.xxiiii.q.i.ar.ulti.ql.i.ſufficit tamen contritio. Et promouens talem indignum, ratione mortalis peccati ſcienter, mortaliter peccat,ſecundum Tho.ſupra,ql.iiii.

6 Non baptizatus,non poteſt recipere carecterem ordinis,licet bene is qui eſt ſine confirmatione,ſed confirmatio de congruitate requiritur.Tho.ubi ſupra.

7 In clerico ordinando tanta ſcientia requiritur, qua poſsit dirigi in actu illius ordinis,qnem uult ſuſcipere,& quilibet debet ſcire ea,ad quæ officium ſuum ſe extendit.Tho.ſupra.ar. iii.ql.ii. maior tamen ſcientia requiritur in his, quibus cura animarum committitur,ſecundum eundem ibidem, & Pan. poſt Innocen.in ca.cum in cunctis,de elec. unde papa maiorem cæteris ſcientiam debet habere. Epiſcopi debent habere notitiam noui,& ueteris teſtamenti,de quo eſt bonus tex.in c.quia epiſcopus,diſt.xxiii.&.lxii. diſt.c.i.&.ii. debent habere ſcientiam iuris canonici,quia ſecundum illud habent iudicare præcipue in cauſis matrimonialibus, de conſan. & af.ca.j. & ſic dic in aliis ſucceſsiue,ſecundum eorum officia,unde patet quòd ignorantes non debent ordinari:in.c.ſi.de temp.or. Et quia ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxiiij.q.j.ar.ult.qui promouet indignum mortaliter peccat,& talis ignorans eſt indignus,per.c.non eſt putanda.j.q.j.ergo talem promouens uidetur.peccare mortaliter,& religioſus ignorans, non tenetur obedire prælato præcipienti, quòd uadat ad ordines ſacros, immo mortaliter peccaret eundo,& ille præcipiendo, maxime quando de ignorantia conſtat.Si uero eſt dubium, obe-

dientia subditum excusabit, non autem exponentem se, uel promouentem,infra,confessor.§.ij.

8 Clericus quomodo debeat bona temporalia dispensare supra uer.beneficium §.lxviij.xlj.&.xxiij.dist.per totum.

9 Clericus prælatus,debita propria,de bonis,quę habet in sua potestate potest soluere,non autem de fructibus, quos non habet in sua bailia, quia alteri successori præiudicium fieret contra iustitiam.

10 Clerici ad multa tenentur ex iuribus, quæ uix possunt explicari,tenentur non nutrire comam,uel barbam.c.siquis,de ui.& ho.cle.& portare tonsuram,in.d.c.siquis. Eis duos colores interdicuntur,uidelicet rubeus,& uiridis,in.c. clerici, eod.tit. Debent deferre habitum clericalem clausum desuper, non nimis breuem,uel longum,absque palio diffibulato. Caligæ scacatæ,uestis uergata,uel partita, manicæ,sotulariaque consuticia,epitogium,insula linea,fibulæ,corrigiæ aureæ, uel argenteæ,annuli,nisi quibus ex dignitate conuenit,frena,sellę, pectoralia,calcariaque aurea, eis prohibentur in cle.ii. de ui.& ho.Quo ad officia,multa sunt eis prohibita, ut ars macellarij,tabernarij,hystrionis,goliardi,buffoni,cirugici. Prohibetur etiam ne sint præpositi balistariis, ne sint ministri sub dicendo temporali,notarij,aduocati,procuratores in placitis secularibus,nisi in quibusdam casibus, quòd non portent arma,non uadant ad tabernam,nisi itinerando, ad uenationé, accipitres,& canes pro uenatione non habeant, non conducant agros a secularibus,ad aleas,uel taxillos non ludant,nec his ludis adsistant,mercantias non exerceant, non habitent cum mulieribus,nisi cum matre,sorore, & amita. Mandatur ut mensam benedicant, & gratias referant in fine, lectione semper intermedia,& quòd sibi uinum temperent, infra, Ludus.§. quarto.

11 An horum transgresio quando non adest temeritas, contumacia, uel contemptus, sit peccatum mortale, quantum ex præcepto iuris positiui pendet, secundum Caie. in uer.clericus,non inducit peccatum mortale,quamuis aliqua præcipiātur sub pœna excommunis. Nō enim uidetur clericus magis obligari ad habitum suum,quàm religiosus ad habitum suæ religionis,sed religiosus non arcetur,nisi ex temeritate dimittat habitum,ergo nec clericus. Et infert Caie. quòd præceptu

legis naturalis, diuinæ, uel humanæ, non obligant ad peccatum mortale, nisi ea, quorum transgresſio eſt contra charitatem, etiam ſi apponantur pœnę graues, grauiores, & grauiſsimæ, nisi ſit pœna excõicationis latæ ſententię, ſi tales ſunt, ut ſine peccato mortali incurri poſſunt, exigunt enim monitionem, ut non niſi in contumacem ferantur. Poſſunt tamen in huiuſmodi multa interuenire peccata mortalia, ut ſi in horũ transgreſsione admiſceatur conſumptio bonorum eccleſiaſticorum, ſuperbia, auaritia, ſcandalum, & ſimilia. Alij autem dicunt. d. c. clerici. loqui tantum de conſilio, ita quòd horum tranſgreſsio non eſt mortalis, ut dicit Inno. Alij autem ut Petrus de pal. & Pa. dicunt, quòd in aliquibus loquitur præceptiue, in aliquibus uero non, ut accidit in regula religioſorum, & dicit Pa. ibi, quòd conſtitutio concilij generalis, non ſemper ligat tranſgreſſorem ad mortale, ſicut nec lex ciuilis ſemper ad mortem inducit tranſgreſſores. Videtur clericus mortaliter peccare circa habitum, ſi non portat tonſuram, ſecundum Pa. in. d. c. Si quis, de ui. & ho. intellige ſi exceſſus ſit notabilis ultra conſuetum, & ſit in ſacris, uel beneficiatus. Ad hoc facit. c. Ioannes, de cle. coniu. Secundo, ſi portat tabarũ, ſecundum Stephanum allegantem. c. ſi quis omnem. j. q. vij. & xviij. diſt. §. j. Intellige ſi publice portat, & ſine rationabili cauſa. Tertio, utendo uiridibus, uel rubeis ueſtibus, ſecundũ Pa. in. d. c. clerici officia, contra Inno. Et idem uidetur eſſe de ueſte lingulata, & quacunque alia notabiliter irreligioſa, uel ſcandaloſa, uel precioſa nimis, niſi habeat ad conformandũ ſe illis cũ quibus uiuit: ar. in. c. epiſcopi, diſt. lxxx. ne. ſ. uileſcat. Quarto, in nutriendo barbam, niſi ex rationabili cauſa ſecundum glo. Si ſit in ſacris, uel beneficiatus, quia poteſt excommunicari, quia igitur ſunt opiniões diuerſę, iudicare de mortali eſt periculoſum.

11 Clerici omnes tenentur ad caſtitatem quando ſunt in ſacris, ita quòd non poſſunt contrahere matrimonium: de uoto. in vi. c. unico. Si tamẽ ſunt græci, poſſunt uti matrimonio prius cum uirgine contracto, ex quo elicitur, quòd caſtitas in clericis, eſt de iure poſitiuo. Peccant ergo mortaliter contrahẽdo, niſi ſint in minoribus, & prælati ſoportantes clericos incontinentes, grauiter peccant, & eadem pœna debẽt puniri, ſi propter lucrum, uel commodum temporale, hoc faciant. Secus

quandò faciunt ad peiora euitanda,secundum Pa.in.c.ut clericorum,de ui.ho.cle.Et dicit Pa.ibi,quòd antiquitus pro fornicatione,clericus deponebatur:in.c.a multis,de æta.& qual. hodie uero suspenditur,ut in.d.c.ut clericorum,& si sic suspẽsus celebrat,priuatur beneficiis,& perpetuo deponitur,secundum Pa.sed propter adulterium debet deponi.c.cum non ab homine,de iudi.Idem dic de peccato contra naturam.c.clerici,de excel.præla.Et concubinarius potest priuari beneficio: c.ex parte,de testi.Similiter de incessu,& stupro. Intellige hãc suspensionem,quando facta est ab homine.

13 Clericus publicus concubinarius,& notorius, uel per sententiam,uel per propriam confessionem factam in iudicio , sine dubio est suspensus,etiam quo ad alios, & efficitur irregularis si celebrat, & non est licitum audire diuina a tali , & contrafacientes ueniunt contra præceptum ecclesiæ. Si uero sit notorius notorietate facti,quia tenet concubinam in domo, & habet filios,& non potest aliquomodo se excusare, ut dicendo quòd est ancilla,& huiusmodi, non tamen est condẽnatus,nec confessus in iudicio,an talis sit euitandus,quidam dicunt quòd sic,etiam non præmissa monitione, ut in.ca.sicut,de coha.mu.& cle.& in.c.si celebrat,de cle.exco.mi. Hanc sequitur Host.& Ioan.an.in.c.uestra,de coha.cle. & mu. Alij autem dicunt monitionem debere necessario præcedere , ut Vgo.Arch.in c.nullus,&.c.siquis,dist.lxxx.Io.de lig.&.d. Car. in.d.c.uestra.Itaque potest dici secundum istos,quòd audientes diuina ab his ante munitionem non peccant. Pa. uero in d.c.uestra,dicit quòd quãdo fornicatio est ita notoria, quòd nullam dubitationem habet, non requiritur alia monitio,& hoc probat tex.c.uestra,& glo.ibi,uer.Ex euidentia.Et hoc uidetur tenere Tho.iiij.sen.dist.xiij.ut supra.q.j.ar.ulti.quol.si. Et dicit Pa.hanc esse iuris intentionem.Secus autem est quãdo potest aliqua tergiuersione celari. Credo tamen rusticos, qui ius positiuum ignorant, in hoc excusari audientes ab hu iusmodi.Secus quãdo scirent ius.In aliis autem peccatis, etiã notoriis,non est sic, licet tales quo ad se sint suspensi , quia grauiter peccant celebrando diuina in mortali, non autẽ alij audiendo,secundum Pa.in.d.c.uestra,infra, concubinatus.§. ulti.Irregularitas.§.lxxiiij.

14 Clerici simoniaci,scismatici,& excommunicati,ex statuto ec-

clesiæ, a dispensatione huius sacramenti sunt suspensi, quia sunt extra unitatem ecclesiæ, & ab istis suscipiens sacramenta peccat, nec debet cum his quis communicare in diuinis quãtumcunque sint occulti, ab aliis peccatoribus, præter fornicarios prædictos, possunt sacramenta necessitatis recipi, non tamen inducendi sunt ad celebrandum, uel sacramenta ministranda, nisi in necessitatis articulo. Multa tamen sunt ordinata circa huiusmodi in Concilio Constantiẽsi. Vide, infra, interdictum. §. xxxvj. excommunicatio. § 50. absolutio. §. xxx.

15 Non credo clericum mortaliter peccare habitando cum mulieribus, contra. c. j. & secun. de coha. cleri. & mu. quia illi canones non sunt præceptiui, peccaret tamen mortaliter ratione scandali, & si ex hoc exponeret se scienter peccato mortali, uel contumaciter, aut contemptibiliter hæc faceret. Quomodo clericus teneatur ad officium, infra horæ, per totum. Quomodo debeat residere, supra, beneficium. § xl. infra, residentia. §. secundo.

16 Clericus negociator propriæ, & religiosus, secundum Pet. de pal. &. c. ij. ne cle. uel mo. mortaliter peccant, quia debent excommunicari, non autem secundum Caie. ut supra dictum est. Si autem sit in minoribus, non peccat mortaliter negociando, secundum Pa. in. c. fi. de uita & hone. cle. Et si faciant contra alia prohibita, secundum Caie. non uidentur mortaliter agere, ut diximus.

17 Clericus in mortali exercens officium, exhibendo se ministrum ecclesiæ, mortaliter peccat, secundum Tho. iiij. sen. dist. v. q. ij. ar. ij. & dist. xxiiij. q. i. iij. parte. q. lxiiij. ar. vj. secundum uero alios, etiam tangendo res sacras, quasi fungens officio suo mortaliter agit, secus si facit ut laycus, ut cantando epistolam sine manipulo, infra, suspensio. §. ij.

18 Clericus potest habere de proprio secundum Tho. secunda secundæ. q. clxxxv. ar. vj. quia non habet uotum paupertatis ut religiosi. Probatur etiam in. c. episcopi. xij. q j. potest etiam testari, & donare bona laicalia, quæ sunt acquisita intuitu personæ, uel per donationem, uel successionem, uel industriam: de testa. c. ad hoc, &c. quia nos, de rebus autem ecclesiasticis mobilibus, uel immobbilius non potest testari. Potest tamen de fructibus perceptis, & mobilibus, in ægritudine constitutus dummodo sit mentis compos, conferre pau-

peribus,& locis religiosis,& sibi honestæ seruientibus, ut in c.ad hoc.de test.c.relatum,el.ij.quod etiam dum est sanus facere potest,ut in.c.cæterum,de dona. & consanguineis indigentibus,uel sibi honestæ seruientibus,in.d c.relatum.In ali quibus locis clerici testantur de mobilibus, & de fructibus ecclesiæ acquisitis,sed de iure est contrarium,ut in.d.c.& iuribus,non tamen de uasis sacris,uel aliis deputatis ad Dei cul tum,Et dicuntur bona ecclesiæ,omnia,quæ intuitu ecclesiæ, uel de facultatibus ecclesiæ, acquisita sunt,ut in.c.j.de testa. Et glo.in.c.pñti,de offi.or.l.vj. post Host.tenet, quòd clerici non habentes administrationem,possunt disponere, & testari de fructibus perceptis usque ad diem mortis,de consuetudine, & etiam de percipiendis anno sequenti si consuetudo esset,ut refert Pa.in.c.cum in officiis,de testa. Ipse tamen in d.c.relatum,tenet cõtrarium de canonicis,de his,scilicet quę ueniunt ratione beneficij,& non ratione personæ. Vin.tamẽ in.d.c.ad hæc,dicit, quòd consuetudo non excusat clericos, quòd omnia bona mobilia acquisita intuitu ecclèsiæ dimittunt in morte suis consanguineis.Quæ autem acquirit clericus ex confessionibus,uel missis,ut parochianus est, ad ecclesiam pertinent,nec de his potest disponere, secundum Pa. in.d.c.cum in officiis,& Inno.c.inter.de uer.signi.

19 Prælatus inducens simplici uerbo, & blando sermone testatorem ad relinquendum sibi,quæ ecclesiæ reliquisset, cessante dolo non tenetur restituere, secundum Cyn.ar.in.l.fin.ff.si quis ali.te.& Pa. in.c.ij. de pecu. cle. & hoc tene, secus si dolosæ fecisset.

20 Clericus qui rem ecclesiæ industria sua meliorauit, de tali melioratione non potest disponere.Facit.c. inquirendum,de pecu.cle.& ratio est,quia ad hoc tenebatur: secus quando de proprio patrimonio,uel de suo,meliorasset.

21 Quando aliquid relinquitur clerico habente administrationem, præsumitur quòd relinquatur intuitu ecclesiæ, aliter non.Tamen recurrendum est ad coniecturas,ut in.c.requisisti,de testa.Et quando clericus non habet hæredes, qui de iure debean t succedere, ecclesia succedit ab intestato.xij.q.v.c.si.Et si habet plures ecclesias,fiet diuisio per illas. Vide Pa.in d.c.relatum,qui dicit,quòd acquisitum per canonicum intuitu ecclesiæ seu præbendæ,non cedit successori in præbenda,

ſed capitulo ipſius eccleſiæ.

22 Quia bona ſuperflua clericorum ſunt pauperum, ideo clericus de bonis eccleſię poteſt alere parentes, dotare ſorores, uel filias, ſecundum Pan. in cap. peruenit, de arb. intellige tamen quando egent.

23 Clericus habens patrimonium, poteſt illud ſeruare parentibus, & ipſe uiuere de bonis eccleſiæ, cui ſeruit, dummodo honeſtæ uiuat, & hæc communior uia eſt ſecundum Inno. in c. epiſcopus, de præben. & Pa. in d. c. & Hoſt. ibi. Nec obſtat dictum. c. ulti. xvj. q. j. quia ſecundum Veruer. hoc intelligitur in extrema neceſsitate pauperum.

24 Clericus omnia ſuperflua tenetur errogare pauperibus ſub peccato mortali, niſi fabrica egeat, uel niſi uelit cultum Dei in eccleſia ampliare, nulla etiam extrema neceſsitate currente, ar. eorum quæ not. in c. dudum. el. ij de elec. & in. c. cum ſecundum, de præben. uide Tho. ſecunda ſecundæ. q. clxxxv.

25 Clericus conuertens bona eccleſiæ in uſus inhoneſtos, ut in hiſtriones, meretrices, & in ditando parentes non pauperes, ſecundum Veruer. eſt raptor, & conſequenter mortaliter agit, & reſtituere tenetur eccleſiæ, ſecundum Pa. in. d. c. cum ſecundum, ſi habet de patrimonio, uel aliunde. De altari, enim uiuere debet, & non luxuriari. Vide Arch. flo. in ſceunda parte, ti. ij. c. j. §. fina.

26 Accipientes ab huiuſmodi clericis turpiter, ut meretrices, hiſtriones, & alij, non cauſa elemoſinæ in ſumma neceſsitate, ſecundum Ray. & Hoſt. tenentur reſtituere. lxxxvi. d. c. paſce. Similiter qui acceperunt per fraudes, & minas, &c. Secus quā do propter aliam honeſtam cauſam acceperunt. Et tenentur reſtituere ei qui turpiter non dedit, ſed timore, uel huiuſmodi. Sed ſi turpiter dedit, reſtituent eccleſiæ, cui ablatū eſt, ſecundum Hoſti. uel dabitur pauperibus illius loci, ſi uidebitur expedire, ſecnndum gl. Ray.

27 Clericus dimittens officium ſine cauſa rationabili, ſecundū Io. cal. in. c. i. de cele. miſ. tenetur reſtituere fructus interim perceptos, quia iſte effectualiter non reſidet, & non reſidens priuatur beneficio, & fructibus. c. pe. de cle. non re. ſed Pa. in d. ca. i. hanc opinionem nimis rigidam eſſe dicit, ideo opinio Pan. quòd non tenetur reſtituere, eſt uerior, & magis dictis §. Tho. conformis, qui in quol. vj. dicit, quòd ſubditi tenen-

tur decimas ſoluere etiam clerico diuiti,ut in.c.tua nobis,de deci. Ita tenent Inno.Io. an.butr. in.c.i. de ce.miſ.Pet.de pal. Archie.Zaba.Ioan.de lig.& multi alij,& hoc tenet:ſupra,beneficium.§.lxix.

28 Clericus excommunicatus,quamdiu dormit in excommunicatione,& eſt in mora petendæ abſolutionis,non debet habere fructus beneficij, ſed ſunt alteri aſsignandi, qui pro eo celebret, ut dicit Ber.& in.c.peruenit,de app.neque recuperabit ſibi ſublatos,ſi fuit iuſte excommunicatus, ſecus ſi iniuſte,ut in ca.ſuper cauſas.ij q.5.non enim debet habere beneficium,qui non facit ſeruitium,de appel.c.paſtoralis.Si tamē talis non haberet unde uiueret,prouidendum eſſet ei de bonis eccleſiæ,quia etiam depoſitis prouidetur.d.50.c.ſtudeat, ne in opprobrium clericatus mendicare cogatur.

29 Priuilegia clericorum ſunt hæc,ut recitat Car.in cle.i. de ui. & ho.cle. Primum,non conueniuntur coram iudice ſæculari,de foro compe.c.ſi diligenti. Secundum, quòd uerberans eos eſt excommunicatus.c.ſi quis.xvij.q.iii. Tertium, quòd non tenentur præſtare onera perſonalia,uel realia,de immu. ec.c.non minus. Quartū, quòd poſſunt uendicare rem conceſſam eccleſiæ ante traditionem.c.ex literis.de conſue.Quintum,gaudent eodem priuilegio ſicut eorum familiæ.ii .qu.j. c.clericum,el.primo. intellige quo ad forum,ut dicit glo. in. c.eos.xxiii.d. Sextum, quòd facientes ſtatuta cōtra eos, ſunt excommunicati.c.eos qui.de immu.ec. li.vi. Septimū, quòd ſoli clerici poſſunt obtinere beneficium eccleſiaſticum. c. ex literis, de tranſ.ſupra,beneficium.§.xvij. Octauū, quòd per literas contra laicum impetratas cum generali clauſula, non poteſt conueniri,ut glo. in.c.ſedes, de reſcri. Nonum, quòd non tenentur dare ſportulas.c.cum ab omni,de ui.& ho.cle. Decimum,quòd acquiſita etiam ſub poteſtate patris,ad libitum diſponunt: autem. presbyteros. C. de epi.& cle.Vndecimum,quòd pro rebus ſuis recuperandis, agere poſſunt, ſine patris conſenſu,ſecundum Ar.in.c.ſi.de iudi.in.vj. Duodecimum,quòd pro neceſsitate non poſſunt diſtrahi à patre. C. de pa.qui fi.li.ij. Decimumtertium, quòd ſeruus ordinatus à Domino ſciente,& non contradicente,liberatur à dominica ſeruitute.c.ſi ſeruus.liiij.d.Decimumquartum,quòd poſſunt facere collegium ar.in.c.ſi.de re.do. Decimum quintū, quòd

gaudent priuilegijs militum, quæ non sunt contra statutum clericale. Pa.in.c.episcopus,de pa.

30 Clericus qui cum uirgine contraxit deferens tonsuram, & uestes clericales,gaudet tantum duobus primis priuilegijs. c. uno,de cle.coniu.in.vi.potest etiam uti statutis,& consuetudinibus laicorum ad suum commodum,secundum Pa. in.c. fi. de ui. & ho. cle. quæ tamen eos non ligant in eorum præiudicium.

Si clericus propter bona ecclesiastica est obnoxius restitutioni, restituet de bonis laicalibus si habet, uel habere potest, uel parcius consumendo ea ecclesiastica bona,quę licite consumere poterat.

COACTIO,

1 Coactio,uiolentia,uis,metus,& timor,secundū quòd sunt in humanis, minuunt de uoluntario, adeo ut coactio, & uiolentia absoluta,& simpliciter non possunt esse peccatum, quia inuoluntarium omnino causant, & peccatum semper uoluntarium est,secundum Tho.prima secundæ.q. vi.ar. v. unde mulier uiolenter corrupta,non peccat. Violentia autē non simpliciter, sed secundum quid, quàm dicitur metus, quia non est sine uoluntario, non excusat totaliter à peccato,in his,quæ secundum se sunt peccata. c.in sacris, de spon. Quid autem sit metus cadens in constantem uirum, & quomodo impediat matrimonium, infra,Impedimentum.§. xli. quomodo baptizati coacte,non sunt baptizati, supra baptismus.§.lxxi.& eodem modo dic de ordinatis.

2 Metus cadens in constantem uirum, non causatur ex supplicatione regis,uel domini, secūdum Pa.in.c.fi. qui cle.uel uo. Nisi sit solitus tyrannizare,& male tractare non obtemperantes suis precibus,ut dicit Io.an.in.d.c.fi. Nec sola mariti reuerentia,nisi minæ præcesserint,causat talem metum, secūdum Bar.in.l.ad iudicem.C. quòd metus cau.& Inno.in. c.causam matrimonij, de offi.delega.

3 Metus perdendi bona temporalia, uel grauem iacturam in eis,ut maiorem partem, quando sine illis quis nō potest sustentari,est iustus metus,secundum Pa.in.c.abbas,eo titu.

4 Contractus factus ex iusto metu, quando in eo requiritur libera uoluntas,non tenet,secundum Pa.in.c. cum locum, de spon.&.c.olim inter,eo.ti. In alijs autem ubi non requiritur

liber consensus, non est ipso iure nullus, sed uenit rescinden dus, actione quòd metus causa, uel officio iudicis.

5 Agens certum quid, metu, & sequenti tempore tacens ex taci turnitate, non præsumitur consentire, secundum gl. iuncto tex. in. c. accedens, de conuer. côiug. nisi interueniat aliquis a-ctus positiuus approbatiuus primi actus. Facit. c. ad id, de spô.

6 Metus leuis, uel tantum probabilis, non excusat, nec rescin-dit, uel annullat, ut not. Pa. in. c. ueniens, de spon. el. ii. tamen quo ad conscientiam considerandæ essent circunstantiæ re-rum, & contractus Seruiens Deo metu pœnarum tantum, non meretur beatitudinem, quia non adest charitas.

COGITATIO.

1 COgitatio aliquando est de ueniali peccato, & tunc uenia-lis est, si adsit consensus, aliquando de mortali perpetra-to, uel perpetrando, siue absolute, siue conditionaliter, cum consensu, & tunc est mortalis, etiam si factum, uel fiendum esset impossibile, aliquando est de re licita absolute, sed non pro tali statu, uel tempore, ut cum quis cogitat, & dicit si nô intrassem religionem, non intrarem, &c. tunc non est morta le, nisi esset male contentus de diuino beneficio, tunc enim credo ipsum mortaliter peccare. Item quando cogitat de re mortali cum conditione, ut quando dicit si non esset pecca-tum, interficerem talem, accipere concubinam, & huiusmo-di, non est mortale peccatum, quia non consentit peccato. Hæc ex Caie. in sententia, in summa, uer. cogitatio.

2 Cogitatio morosa est quando. s. quis cogitat de aliquo actu, non ut illum faciat, sed ut delectetur de ipso actu cogitato, secundû Tho. prima secundæ. q. lxxiiij. ar. viij. & si talis actus sit uenialis, talis cogitatio, uel delectatio, erit uenialis, si mor talis, erit & delectatio mortale peccatum, quia quòd aliquis consentiat in talem delectationem, nihil aliud est, quàm con sentire in hoc, quòd eius affectio inclinetur in fornicationé, quia nullus delectatur nisi in eo, quòd est conforme suo ap-petitui. Consentire ergo in delectationem rei cogitatæ pec-cati mortalis, ut uer. gra. fornicationis, est mortale peccatum, & dicitur cogitatio, uel delectatio morosa, non propter mo-ram temporalem, sed quia durat usquequo ratio deliberet, in qua deliberatione est aliqua mora.

3 Ad hoc autem quòd sit mortale peccatum exigitur primo,

quòd actus de quo ē cogitatio sit mortalis. Secūdo, quòd qs aduertat de quo cogitat. Tertio, quòd consentiat in talem delectationem approbando, cum deliberata ratione, & plena. nam si incœperit aduertere, & præualeat impetus passionis, non plene aduertit. Quarto, quòd positiue consentiat in illam, quia si discentit, non est mortale, si uero non consentit positiue, neque discentit, tamen uoluntarie in illa delectatione perseuerat conuincitur consentire, quia potest, & debet expellere. Si autem aduertit, & non expellit, credens se esse firmum, nec dubitans casurum, non peccat mortaliter. Item si moueatur ad talem cogitationem, non ex nouitate, uel mirabilitate rei, sed uel ex opere malo, uel ex delectatione, mortaliter agit, secundum Caie. uer. delectatio. Consensus uero in delectationem cogitationis ut obiecti, ut cum quis delectatur non de re cogitata, sed de ipsa cogitatione, non est mortale peccatum, secundum Tho. ubi supra. Vide in quæstionibus de uerita. q. xv. articulo quarto.

4 Cogitatio morosa non solum est in peccato carnis, sed etiā intelligitur de oībus alijs peccatis, ita quòd cōsentiēs in delectationē cogitatiōis furti, vel homicidij, mortaliter peccat, eadē rōne, secundū Tho. prima secūdæ, supra ad. v. & de veri. supra. Differētia tn̄ est inter delectationē sequentē, ad apprehensionē peccati carnis, & ad alia peccata, qa in apprehensione peccati carnis cōiter seqtur subito delectatio, ita quòd est difficile cogitare de peccato hoc, & nō sequatur motus delectationis, & nō prorūpat in aliquē actum inordinatū, quòd in alijs non est sic. Vide diffusius infra, delectatio. §. ij. & per totū.

COLVSIO.

Colusio importat inter reum, & actorem, latētem, & fraudulentam conuentionem, ut cum quis cum suo aduersario mediante pecunia, uel gratia, paciscitur, ut pro se in causa, uel iudicio permittat sententiari: de col. cap. i. & secūdo. Est enim hoc manifeste peccatū in utroque, secūdum Cai. ibi, & mortale, qa uterque fraudi consentit, & contra debitam iusticiā tendit. Sic enim interdum delicta impunita remanent aut de nouo patrantur, secundum Hostien. in summa.

COLVMBARIVM.

Columbaria ut uulgo dicitur & columbi, secundum Arc. flor. ij. par. ti. ij. cap. i. post Petrum de palude cum bo-

nat conscientia non possunt teneri, nisi sufficienter pascantur ne inferant danna seminibus, uel fructibus, quando tenens non habet tantum teritorium circũcirca, quòd in eo uerisimiliter pascantur. Cai. ibi dicit, quòd habere huiusmodi columbaria contra statuta municipalia disponentia, quòd qui uult tenere columbarium habeat tantam terræ quãtitatem, uel ubi statutum nullum est, contra quærelas eorũ, qui dannificantur, peccatum est, nisi ex consuetudine, uel prescriptione legitima ius hoc habeat. Et si notabile dannum inferant alteri, non excusantur a mortali. Credo tamen licitum esse columbaria habere ubi est consuetudo, & statuta non prohibent, & ubi patronus habet magnum terræ circuitum, ubi pasci possunt, quia si non essent columbaria, essent columbi, etiã uagantes, sicut sunt nunc, & sunt aliæ aues, ut anseres, grues, & huiusmodi, quæ agros eodem modo uastant, sic & columbi facerent, sicut in aliquibus locis ubi nõ sunt columbaria, & tamen in magnis turmis uolant columbi, itaque nõ credo tales tenentes columbaria, etiam quòd non habeant tantam terræ quantitatem, de mortali esse dannandos, cum etiam ab ecclesia, & principibus tolerentur. Nihilominus patroni, tempore quo possunt dannificare agros, benefacerent si pascerent eos, & clauderent, non tamen credo eos ad hoc teneri, quia non sunt animalia domestica, sicut gallinæ, cum possint capi, & interfici ubicunque reperiãtur. Hæc sunt quæ iudicio meo & rationabilites uidentur tenenda. Non est ergo precipitanda sententia de mortali.

COMMENDA.

1 COmmenda est duplex scilicet ecclesiæ curatæ, & non curatæ, & duplici ex causa ecclesia consueuit commendari rationabiliter. Primo, ad utilitatem ecclesiæ commendatæ. Secundo, ad honestam subuentionem commendatarij, quia licet. c. nemo, de elec. li. 6. dicat, quòd non fiat nisi ex euidenti necessitate ipsius ecclesiæ, tamen loquitur de curata. Quomodo autem fienda sit commenda ecclesiæ curatæ, uel parochialis, uide in. d. c. nemo. Vbi dicitur quòd non commendetur nisi constituto in ætate ligitima, &c.

2 Commendatarius talis ecclesiæ curatæ, non est prælatus, sed curator secundum Io. an. habet tamẽ ligitimam administrationem. 12. q. 1. c. relatio, quando debite fit, nec de iure facit

fructus suos,secundum eundem Io.an.& Bar.quia custos est & ius in ecclesia non habet in fructibus, nisi ad colligendũ, gubernandum,& prouidendum sibi,& ministris, residuum conuertendum in ecclesiæ utilitatem, sicut de uisitatore, ut in c.obitum,d.16.& hoc tenet Host. licet de facto contrariũ fiat,quia ecclesiæ commendatæ funditus ruunt.

3 De beneficio non curato licet subuenire clerico si indiget,ad necessitatem,aut decẽtiam,unum si abbatia habet superflua, & aliquis cardinalis,uel episcopus,uel alius clericus indigeat potest fieri hæc commenda, & maxime quãdo non possunt inueniri regulares monachi numero pari redditibus. Et eo casu secundum Pa.in c.de monachis,de præbẽ.tenẽtur commendatarij ecclesias in solito statu cõseruare,& de superfluo possunt sibi prouidere ad necessitatem,& decentiam sui status.Contingit tamen circa hoc mortaliter peccare. Primo si in ueritate nõ indigent,sed solum ad pompam, uel ad suam concupiscentiam,uel auaritiam, hoc faciunt, quia sanguinẽ pauperum sibi usurpant.Secundo,si notabiliter cultum diuinum minuunt,ut si ibi.20.consueuerant officiare,& propter hoc,uix. x. officiant ex auaritia eorum,sic enim honorẽ Dei lædunt,& damnum defunctis iniuste inferunt.Tertio,si ducti auaritia opponunt se reformationi dictarum abbatiarũ eadem ratione.Quarto, forte propter scandalum seculariũ, ob hoc blasphemantium, & tepescentium in fide, prout in diebus nostris fieri uidemus,ita ut quòd ad necessitatem cõcessum erat,ad luxuriam,& in scandalum fiat.Talis namque commẽda est ac si oues lupo quis commendet. Videant igitur hi, quomodo absolui queant.

COMMISSIO.

1 Commissio facta alicui per Papam,expræsso dignitatis nomine,& facta mentione quòd residet in alio loco, operatur quòd talis possit cognoscere in loco residentiæ,secũdum Io.an.in c.exhibita,de re.permutat. Si autem de residentia nõ fiat mentio, tunc commissio intelligitur facta in loco dignitatis expresse:nec vltra illam diocesim poterit cognoscere de illa.c.statum.§.in nullo,descr.in.vi.& quod ibi nõ.

2 Quando eligitur industria personæ,quod fit, quando nominatur persona,tunc non potest committere:secus quando eligitur industria,& nominatur dignitas,puta dicendo, priores

vel prælati,c.fi.de of.or.& c.is cui de of.dele.in.vi.

3 Commissio Papæ,siue rescriptum,debet interpretari secundum ius commune,& conformari æquitati secundum iustitiam,& saluo iure alterius,etiam si materia verborum non patiatur,nisi expresse hoc exprimat,vt dicendo non obstante,& c.vel ex certa scientia,vel similia,secundum Fede.in c.causam, de rescri.§.interpretatio.Et licet priuilegij verba debeant aliquid operari,intelligitur,tamen si ius hoc patiatur,nec præsumitur derogare,nisi exprimat.

COMMODATVM.

1 Commodati contractus est alicuius rei ad aliquem specialem vsum gratuita facta concessio,secundum glo.in c.vnico,de commo.& Host. Nam si gratis non fieret, sed merces pecuniæ interueniret,vel rei alterius gratia fieret non posset dici commodatum,sed locatio,vel aliquid aliud.

2 Res mobiles,& immobiles,quæ vsu non consumuntur, locari possunt,& finito tempore.Et si ante tempus reuocantur,tenetur reuocans de damno,in de.c.vnico. ff. commo.l. in rebus,nisi commodans damnum simile erat passurus, & commodatarius,non poterat sibi aliunde prouidere, in conscientia non tenetur si reuocat:secus si poterat a principio sibi aliter prouidere,quia tenetur.

3 Quicunque potest contrahere,potest commodare:ar.in.l.Iulianus.ff.de emp.vend.& ac.& est de iure naturali,vt res commodata restituatur.c.ius autẽ naturale. d.j.& dominium rei non transit in recipientem, secundum glo.in.d.c.vnico, nec commodatarius tenetur domino de re commodata si perit sine eius culpa,vt in.d.c.vnico:quia res si perit,perit illi cuius est.Nec etiam si deterioretur vtedo ad illum vsum, ad quem accepit,& sine culpa.ff.commo.l.eum qui rem,nec potest retineri ratione recompensationis,prætextu alicuius debiti, etiã liquidi.l.vl.ff.eo.quamuis Pa. contrarium teneat.c. bona fides,de depo.& glo.in.d.l.fi.vbi.s.debitum est liquidum.Et si commodatarius facit aliquam expensam notabilem necessariam,vt in medicinis, potest repetere a domino:nisi hoc sit ex eius culpa:secus si expensa est modica. ff.eo.l. in rebus .§. possent.

4 Si commodatarius non potuit vti re commodata infra præfixum tempus, etiam sine culpa sua:non poterit vltra illud

tempus uti ſine licentia commodantis, ſecundum Panor. in d.c. unico.

5 Commodans alicui rem uitioſam ſcienter, & non dicens ei uitium, tenetur de damno ſecuto propter hoc commodatario, ſecundum glo. in.d.c. unico. non autem ſi dixit uitium, uel ignoranter fecit: in.d.l.in rebus.

6 Si commodator rem extimari fecit, nil aliud dicens, non propter hoc tollitur, quin ſi pereat, dño pereat, ſed certificatur de precio, ſi ex culpa accipientis periret, ſecundum Pa. & Ioã. an. in.d.c. unico, quia pactum generale non obligat ad caſus fortuitor, ſupra caſus fortuitus. §.iiii.

7 Commodatarius non tenetur de caſu fortuito, niſi in tribus caſibus. Primo, ſi culpa ſua accidit. Secundo, ſi interuenit pactum, quia commodans non uult ſtare ſub aliquo caſu fortuito. Tertio, ſi fuit in mora reſtituendi. ut in.d. unico. Aduerte tamen quòd in conſcientia, ſi eodem modo apud dominũ erat peritura res, non tenetur, niſi de intereſſe, quod dominus paſſus eſt propter rei ſuæ abſentiã, ſupra caſus fortuitus. §.iii.

8 Recipiens rem commodatam ſi recipit gratia ſui tantum, ut communiter accidit, ſcires deterioretur, uel pereat, tenetur de dolo & culpa lata, leui, & leuiſsima, in.d.c. unico, quia in talibus debuit adhibere talem curam qualem & in rebus ſuis; nec hoc ſufficit ſi res potuit diligentius cuſtodiri. ff. de act. & obliga. lib. j. de caſu autem fortuito, quem etiam diligens, & fidelis homo præuidere non potuit, non tenetur, ut eſt dictũ ſupra. §. vij. Si uero recipit gratia dantis tantum, ut ſi commodaui tibi ueſtes pulchras, ut ornatior ad me uenires, ad me honorandum, recipiens tenetur de dolo tantum. l. ſi ut certo. ff. eodem. Hoſtien. uero addit, quòd etiam tenetur de lata culpa, & hoc tenet, quia lata culpa æquiparatur dolo. l. quod nerua. ff. depoſi. ubi dicitur, quòd lata culpa eſt, ſi minor cura alienis rebus adhibeatur, quàm proprijs. Si uero recepit gratia utriuſque, tenetur de dolo, & de culpa lata, & leui, ſed non leuiſsima, ſecundum glo. in.d.l. ſi ut certo. §. interdum, & Hoſtien. notat autem Pan. in. d.c. unico, hoc non eſſe ſpeciale in commodato, ſed generale in omnibus contractibus. ff. de regul. iur. l. contractus. Fallit tamen in præcario, ubi quis non tenetur niſi de dolo, quia præcarium poteſt ſemper reuocari, non autem commodatum.

9 Si

9 Si cõmodatarius rem cõmodatam p nuntiũ remisſit idoneũ, & caſu fortuito res perijt, non tenetur cõmodatarius:in.l. argentũ.ff.cõmoda. & ibi gl.Bar.in.l.eũ q.ff.eo.& idẽ de depoſito, vt in.c.ſignare, de pigno. ſecus qñ nuntius non eſt idoneus,ſecundum Bar.ſupra, & ex culpa nuntij perit. Si ẽt fuit infidelis,& tamen reputabatur fidelis communiter,non tenebitur,quia non fuit in culpa:in.d.l.argentum.

10 Si commodatarius vtitur re commodata ad alium vſum, q̃ acceperit,contra voluntatem domini,furtum committit,contractando rem alienam inuito domino,& ſi eſſet de re importanti mortaliter peccaret, vt ſi ex hoc multum dominus rei damnificaretur.& tenetur de damno,& ſi res pereat,vel damnificetur,tenetur,vt in d.l.vt ſi certo, &.ff. de fur.l.qui iumenta.Secus quando exiſtimabat dominum fore contentum, & habebat veram cauſam hoc extimandi, quia non tenebitur, l.qui re.ff.de fur.ſupra,caſus fortuitus.§.ij.

11 Commodatarius qui non poteſt ſaluare res proprias, & accommodatas,poteſt præferre ſuas,etiam viliores,accommodatis præcioſioribus, quando accommodatum fuit factum gratia accommodatis.in.d.l.ſi vt certo.ff.eo.Si res erant eiuſdem præcioſitatis, & commodatum fuit factum gratia recipientis,nõ poteſt præferre ſuas.l.in rebus.ff.eo. Si eſt factum gratia vtriuſque poteſt cæteris paribus ſuas præponere, quia plus ſua,quàm aliena diligere debet.Quãdo vero fit tantum gratia commodatarij poteſt præponere res ſuas digniores, alijs minus dignis accommodatis, quia quilibet diligens, & diligentiſsimus,hoc faceret,& ipſe recipiens ad plus non tenetur,vt ſupra dictum eſt.

12 An commodatarius allegans res perditas teneatur probatur, vide Pa.in.c.bona fides,de depo.& Bar.in.l.ſi quis ex argentarijs.ff.de eden.quomodo autem probabit?dic quòd ſi ſunt caſus aperti,vt incendium,bellum,tempeſtas,&c.aperte probabitur.Si vero caſus ſunt occulti probabitur per coniecturas, habito reſpectu ad qualitatem perſonæ,& ſimilium. Si vero ex aduerſo dolus,vel culpa allegetur,probabitur ex caſu non facili ſine culpa.Vide Syl.ibi,in fi.

COMPENSATIO.

1 Compenſatio importat debiti & crediti inter ſe contributionem.l.j.ff. de compenſa. quæ admittitur in omnibus

quæ in suo genere recipiunt functionem.i.quando vna res potest fungi vice alterius,sicut sunt ea,quæ consistunt in numero,pondere,& mensura,secundum Pa.in.c.bona fides, de depo In aliis autem cessat compensatio. Et requiritur debitu esse liquidum,uel in proximo liquidandum, ut in.l. fina.C. de compen.

2 An quis æquiualens retinere possit si ad manus eius uenit, uel accipere,quando suum habere non potest.infra, furtum, §.v.Vide Inno.in.c.cum olim causam,de resti.spo.& in.c.dominus.xxiij.q.ij. In deposito tamen non potest fieri compensatio,ut supra,commodatum.§.iij.

COMPOSITIO.

1 COmpositio amicabilis potest interuenire etiam in spiritualibus contractibus,ut dicit glo.in.c.statuimus, de transac. &.c.nuper,de deci.ita tamen,quòd nullum temporale pro spirituali detur,quia simoniacum esset. Si fiat compositio inter clericos super decimis in futurum soluendis,non excedet uitam transigentium.c.ueniens.de transac. & potest fieri etiam sine authoritate superioris.

COMPROMISSIO.

COmpromittere potest res quilibet, quas potest alienare, seu libere disponere,quas autem sine solemnitate non potest disponere,etiam sine tali solemnitate de illis non potest compromittere.Facit.c.cum tempore,de arbi.& Pan.ibidem, Vide in uer.Arbiter §.xiii.xiiii.Vnde prælati possunt de fructibus beneficiorum compromittere, sicut libere disponere, ut no.Host.in summa.

COMMVNIO.

1 COmmunio qua sacramentum eucharistiæ sumitur, ex parte sumentis quatuor requirit.Primo,ut præmissa diligenti examinatione,& contritione, credat se mundum a peccato mortali,& sine peccatis mortalis cogniti cõtritione communicans,mortaliter peccat,quia indigne sumit, & sic reus corporis, & sanguinis Christi, secundum Apostolum efficitur. Sine confessione autem,si rationabilis causa est non confitẽdi,excusatur communicans, quia præceptum de confessione præmittenda communioni non est de iure diuino,nec positiuo,cum nullibi inueniatur,nisi semel in anno. Si autem cõmoditas confitendi adest,& habens conscientiã peccati mor-

talis differre uult confeſsionem, & communicare cum alijs, uel celebrare, peccare uidetur ualde grauiter, quia minus digne uoluntarius accedit, citra tamen mortale, propter rationem tactam, ſecundum Caie. ibi. Alij autem uidentur tenere oppoſitum quaſi omnes, & præcipue. Tho. iiii. ſen. diſt. xvii. q. iii. ar. i. q l. iiii. & hæc opinio eſt ſecurior.

2 Secundo, requiritur quòd communicans ſit ieiunus, ieiunio non eccleſiæ tantum, ſed naturæ, uidelicet quòd a media nocte nihil ſumpſerit per modum cibi, uel potus, & ab omnibus, quæ per os ſumuntur, etiam medicinalibus, ita quòd ſcienter, & aduertenter, non ieiunus, hoc modo communicans (excepto mortis articulo) mortaliter peccat, ut communiter tenetur, ſecundum Caie. ibi, & in. c. liquido, de conſe. diſt. ii.

3 Tertio, requiritur tempus. In paſchate omnes tenentur communionē ſummere, ut in. c. omnis, de pœ. & re. per octo dies ante, & per octo poſt, ſecundum determinationem Euge. iiii. aliter mortaliter peccant, niſi rationabiliter differatur de conſilio ſacerdotis. Requiritur & debita ætas in communicante, ut in. d. c. omnis, uidelicet anni diſcretionis, quę tamen diſcretio maior uidetur debere eſſe in communione, quàm in confeſsione, & quia cōſuetudo eſt optima legum interpres, ideo cum ſit conſuetum quòd pueri, uel puellæ non communicāt niſi quando parentes eorum ad hoc illos inducunt uel confeſſores, ideo etiam quòd ad annos diſcretionis peruenerint, & non communicant, quia eorum parentes tardant ob maiorem reuerentiam communionis, non peccant, & parētes etiā excuſantur a uiolatione præcepti, ſecundum Caie.

4 In mortis etiam articulo tenetur homo communicare, quia ſic habet uſus eccleſiæ, & dimittens pèccat quidem, non tamē dimittens ob negligentiam uidetur mortaliter peccare, quia uiaticum ut ſic, nō eſt ſacramentum neceſsitatis, dummodo communicauerit qui in paſchate, ſecundum Caie. ibi, contemptuſque abſit.

5 Quarto, requiritur reuerentia, & deuotio, ita quòd pollutus in nocte, & qui rem habuit, etiam matrimonialem, illo die cōmunionem ſumere non deberet, niſi ex rationabili cauſa, tamen ſi eſt contritus, & communicet, dummodo abſit contēptus, non peccat mortaliter, ſed uenialiter tantum, quia debitam reuerentiam omnimodam non adhibet tanto ſacramē-

to. Tamen qnando ex reuerentia dimittit cessante scandalo, bene facit, quia hoc sacramentum requirit actualem deuotionem. Posset etiam tantam habere contritionem, & deuotionem, quòd communicando mereretur, etiam sine necessitate celebrando, quia nulla est ecclesiæ prohibitio. Caie. infra, pollutio. §. secundo.

6 Qui non communicauit in paschate ex negligentia, uel quia noluit, licet mortaliter peccauerit, non tamen tenetur de præcepto communicare ante aliud pascha, quamuis sit hortadus quòd communicet, qui uero distulit de consilio proprij sacerdotis, uel ex alia causa legitima, tenetur, quia talis adhuc potest implere præceptum, secundum Arch. flo. secunda parte, ti. ix. c. ix. §. quarto.

7 Sacerdos celebrans debet sub præcepto sub utraque specie se communicare: de cõ. d. ij. c. prælatum, nisi in die Parasceues, qa tunc non consecrat, tamen quãdo ipse celebrat, & consecrat, debet in utraque specie sumere. Tho. iiij. sen. dist. xij. aliter esset sacrilegij reus: de con se. d. ij. c. comperimus.

8 Non licet sacerdoti extra missam seipsum communicare regulariter, tamen Caie. dicit se credere, quòd in necessitatis articulo, ut cum peste laborat, si quis deferret sibi corpus Christi, posset seipsum communicare.

9 Communicans aliquem ubi non est cõsuetudo sub utraque specie, mortaliter peccat. secundum Caie. ibi, propter præsumptionem. Similiter si communicat indignos, ut pueros, ante annos discretionis, natos amentes, excommunicatos, interdictos, publicos peccatores, & publicas meretrices, lenones, & huiusmodi, si scienter hoc facit, si dat communionem in loco interdicto contra prohibitionem ecclesiæ. Caie. ibi.

10 Quandocunque, ubicunque, & quibuscunque potest dari sacramentum pœnitentiæ, potest etiam dari si est in mortis articulo, uiaticum, quia pro eodem computat ius, de pœ. & re. c. quod in te, tamen prius debet prouideri scandalo, ut scilicet publicetur peccatum remissum, & ab excommunicatione absolutum, & huiusmodi, secundum Caie. ibi.

11 Communicare etiam eos, qui irreuerentiam exhiberent sacramento huic, ut sunt phrenetici, expuentes, & huiusmodi, sciẽter mortaliter peccatur, secundum Caie. ibi. Similiter peccato negligentiæ inuoluuntur, qui infirmis uiaticum ministrare

negligunt,secundum eundem.

12 Si hostia appareat caro, uel sanguis, nō debet summi ab eo, cui sic apparet, secundum Thom.iij. parte.q.lxxxij.ar.iiij.nec propter hoc sacerdos efficitur legis transgressor. Consulendū tamen esset sacerdoti,ut iterato corpus, & sanguinem consecraret, & summeret,secūdū Tho.ibi,ex quo apparet quòd nō tenetur ex præcepto.Idem dic de sanguine,& si perseuerat in tali specie,ponendum est cum reliquijs, secundum Tho.iiij. sen.dist.x.ar.iiij.

13 Monachi tenentur omni mense summere communionē, sicut seculares omni anno.tex.in cle.1.de statu mon.§. sane.Ibi etiam glo. Videtur etiam hoc ad cæteros religiosos pertinere,quia gl.dicit hoc satis honestum esse, ut dilatetur ad alios religiosos.Idem Pa.in.d.c.omnis. Credo tamen quòd sit religionis seruanda consuetudo cuiuscunque.

14 Sacerdos non legitime impeditus, tenetur celebrare saltem in præcipuis festis,in quibus fideles deuoti celebrare consueuerunt.Tho.in.iij. parte.q.lxxxij. ar. ulti.&.iiij.sen.dist.xiii.q. iij.ar.ij.ql.j.nisi ex instinctu spiritu sancti quis abstineret. Et Pe.de palu.in.iiij.sen.dist.eadem,hoc idem dicit,& in.c.dolētes,de ce.mis. repræhenduntur, qui uix quater in anno celebrant,an autem mortaliter peccent nolo sententiam præcipitare,tamen rationes S.Tho.ubi supra,uidentur fortes.

15 Non debet quis pluries in die se communicare, secundum Tho.iiij.sen.dist.xij.q iij.ar.j.ql.ul. sacerdos tamen, qui non solum pro se,sed etiam pro aliis celebrat, necessitate cogēte, potest in uno die pluries celebrare,concordat Pet. de pal.iiii. sen.de ea.q.j.infra.Missa.§.xxv.

16 Communicans in peccato mortali sine contritione, mortaliter peccat, secundum Tho.iij.par.q.lxxx.ar.iiij. & incurrit sacrilegium,tanquam uiolator sacramenti. Intellige si scienter cum conscientia mortalis peccati hoc facit. Similiter si habet mortale, & neglìgentia discutiendi conscientiam non recordatur de illo,peccat mortaliter,quia huiusmodi omisio uidetur uoluntaria, ex quo non fecit quòd debuit facere probando se ipsum,ut dicit Apostolus. Veniale autem peccatum nō impedit,quia non aufert charitatem.

17 Immunditia corporalis,siue sit perpetua, siue ad tempus, de necessitate non impedit communionem, in lege noua, nisi

propter aliquod periculum irreuerentiæ circa sacramentum, uel ob scandalum:in.c.tua nos,de cle.ęgro.Prohibetur ne publice celebret,propter horrorem,tamen in secreto potest celebrare propter deuotionem, nisi adeo esset corruptus, quòd ministerium sine periculo explere non posset.Leprosos tamē sacerdotium promouere non decet,ex S.Thom.iiij. sen.dist. ix.q.iiij.quol. ulti.

18 Infirmus semel pro uiatico communicatus,si superuiuat,potest iterum communicari pro uiatico,etiam non ieiunus,imminente casu,ut credit Tab. & rationabiliter, quia potest contingere quòd hoc tempore intermedio mortaliter peccauerit, & uelit iterum Christo incorporari per desiderium ad eucharistiam,& sumptionē si potest. Ex deuotione etiam ieiunus pluries potest communicare in eadem infirmitate.

19 Capitulum sacra,de conse.dist.j.in quo dicitur, quod cōmunio possit summi in die cœnæ post alios cibos, est abrogatū per contrariam consuetudinem,secundum Tho.iiii. sen.dist. viii.q.ii.ar.iiii.ql.j.ad.v.

20 Post cōmunionem potest quis statim comedere, nec obstat c.si mane,de conse.dist.ii. quia est abrogatum, & secundum Thom. loquitur de tempore, quando rarò celebrabatur antiquitus.

21 Ad sacerdotem pertinet dispensatio huius sacramenti. Tho. iij.parte.q.lxxxij.ar.iii.ideo diaconus non potest communionem dare,nisi in necessitatis articulo,& de linea episcopi,uel presbyteri,ut in dist.xciij.c.præsente, illis autem absentibus, potest sine linea,ut in.c. diacones,eadem d.aliter oportet esse sacerdotem.c.peruenit,de cōse.dist.ii.& curatum, uel de eius licentia, ut in cle.religiosi, de priuil.& communicās alienum parochianum peccat uiolando ius,nisi hoc faciat sub ratihabitione,secundum Caie.ibi,& si esset religiosus,esset excommunicatus,infra excommunicatio.xlix.

22 Communio ab hæreticis,excommunicatis, publicis concubinarijs,& huiusmodi,summi nō debet,sup,clericus.§.13. &.14.

23 Si peccator occultus petat communionem a sacerdote illius peccati conscio, & est proprius sacerdos, & in publico petat, non potest ei negare,secundum Thom.iij.parte.q.lxxx.ar.vi. potest tamen ipsum secrete monere ne communicet,uel dicēdo publice in generali.Caueatis fratres, ne in mortali cōmu-

nicetis.uel similie. Secus quãdo peccatum est publicum, quia tunc debet denegare, secundum Tho. supra.

14 Idem dicas de suspectis suspitione uiolenta, & fama publica, sicut de publicis peccatoribus, quando petunt communionẽ, secundum Thom. in. iiij. sen. supra, & illud. c. sæpe contingit, ij. q. v. in quo dicitur, quòd detur ad experimentum, est abrogatum. Secus de suspectis leuiter, & uehementer.

15 Amentibus qui nunquam deuotionem ad hoc sacramẽtum habuerunt, non debet dari, qui uero habuerunt aliquando usum rationis, & fidem ad hoc sacramentum, & superuenit amentia, si petunt dari debet, nisi timeatur periculum de uomitu, uel aliqua alia irreuerentia, ut in. c. is, qui in. xxvj. q. vj. & Thom. in. iiij. supra, & dæmoniacis eodem modo debet dari, nisi constet eos ob mortale torqueri, secundum Dio. & Tho. ubi supra. Non baptizatis minime dandum est.

16 Nunquam debet dari hostia non consecrata pro consecrata, etiam indigno, quia in sacramento ueritatis, nulla debet esse fictio, secũdum Tho. supra, &. c. de homine, de cel. missarum, & secundum Ang. quia daretur occasio idolatrandi.

17 Omnibus peccatoribus uere pœnitentibus, & confitentibus peccata sua in mortis articulo, etiam suspendendis, est danda communio si petũt, nec eis negatur sepultura, nisi in iure specifice negetur, & missa pro eis est dicenda. c. j. xxvj. q. vij sicut hæretico relapso datur. c. super, de hære. lib. vi. & etiam excõmunicato pœnitenti, infra, eucharistia, uide de materia huius sacramenti, per totum.

18 Volens communicare dum iam est in missa, & recordatur de aliquo mortali non confesso, & pro tunc non habet copiam confessoris, & nõ potest commode, uel sine admiratione differre communionem, si est contritus, potest communicare, & postmodum confiteri. Idem de sacerdote, qui non habet copiam confessoris, & oportet celebrare, uel quia tenetur, uel quia sic consueuit, uel quia non celebrando esset admiratio, sufficit contritio. Immo secundum Arch. flo. post Pe. de palu. iminente communione paschali, & aliquis uult communicare, & habet casum reseruatum superiori, ad quem non potest pro tunc accedere, potest communicare contritus, uel ratione scandali, uel infamiæ. Et addit Ric. unum in. iiij. sen. distin. ix. quòd si quis de propinquo aliquem sacerdotem expectaret,

cum quo deuotius confiteretur, contritus posset communionem accipere, de hoc. §. j. supradictum est, sequendo uiã Caie. Tales tamen si haberent aliquam sententiam excommunicationis, uel huiusmodi, etiam iniustam, debent abstinere. In huiusmodi enim contritio non sufficeret. Neque pugnantibus in duello debet dari. in. ca. monomachiam. ij. q. v. in glo. Reliqua uide in uer. Eucharistia. Sit igitur diligens sacerdos in ministrando communionem.

CONCEDERE.

1 Concedere simpliciter, idem est quòd donare, secũdum Pa. de excep. c. cum uenerabilis, nisi ex circunstantiis contrariũ appareat, ut cum quis dicit commoda mihi equum tuum, & alius dicit concedo, uel alia subsit coniectura, non transfertur dominium, sed usus. xvj. q. j. cap. possessiones. Verba ergo præcedentia, & subsequentia, insinuant an transferatur dominium, uel ne. Si dicas concedo causa mortis, restringitur ut non sit de præsenti, secundum Pa. supra.

2 In generali concessione ueniunt accidentalia, uel solemnia consueta exprimi, secundum Feli. in. c. M. ferra. de cõsti. & uno commisso, cẽsentur omnia commissa, sine quibus illud expediri non potest ullo modo, secundum eundem Feli.

3 Concesso consequenti non conceditur antecedens, quando antecedens per se stare potest. Et concessio facta ecclesiæ censetur realis. Felin. supra.

4 Concessum de iure communi, intelligitur quod non est prohibitum. cap. qui spiritualem. xxx. quæst. quarta quomodo intelligatur, uide gl. c. inter corporalia, uer. non inuenitur.

5 Concessum propter necessitatem, ultra necessitatem non extenditur. Pan. in cap. Deus qui, de uita & honesta. cleri. causa enim limitata effectum limitatum producit, ar. in. d. ca. Deus, in uer. quantum ad hoc spectat.

6 Concessum ex gratia speciali, ab aliis non debet trahi in exẽplum, de priuil. c. sane. An per papam concessa ipso mortuo expirent, infra, gratia. §. iiij.

7 In concessione generali non ueniunt ea, quæ quis non esset in specie uerisimiliter concessurus, de re. iu. l. vi. c. in generali, ut si concedatur alicui omnis authoritas faciendi quicquid ipse posset, non tamen conceditur ut posit pro eo matrimonium contrahere, nisi exprimatur.

CONCILIVM.

1 Concilium generale authoritate solius papæ congregari potest, aliter est synagoga sathanæ, ut. d. xvii. per totum, & secundum Tho. secunda secundæ. q. i. a. x. & eius statuta omnes astringunt. Et secundum Pa. in c. significasti, de elec. concilium non potest statuendo præfigere legem papæ, quia nemo potest primā sedem iudicare: in c. nemo. ix. q. iij. & c. aliorum, & per hoc. c dicit Io. an. quòd sententiæ papæ standum est, quando contradicit sententiæ totius concilij, & quòd solus papa potest interpretari statuta concilij, tollere, & limitare, ut in. c. statutum, de resci. l. vi. intellige tamen secundum Pa. in his, quæ dependent a plena dispositione papæ, ut in his, quæ sunt iuris positiui, cum sit caput ecclesiæ, sed in his, quę non dependent à plena potestate papæ, non est simpliciter supra concilium. Vnde in concernentibus fidem, concilium est super papam, & in his non potest contra cōcilium disponere. Vide. c. anastasius, cum gl. di. xix. unde concilium, papam de heresi potest condemnare. cap. si papa. di. xl. Et in hoc est eius iudex, secūdum doc. in. c. in fidei fauorem, de heretici. lib. vi. In concernentibus etiam uniuersalem statum ecclesię, non potest papa disponere contra statutum generalis concilij, si statuendo decoloraretur status ipsius ecclesiæ. c. & si illa. i. q. vii. & Inno. in. c. quanto, de consue. Pe. autē de anc. dicit, papam posse tollere hoc, uel illud statutum iuris positiui, sed non omnia simul, quia hoc esset uniuersalem ecclesiæ statum destruere.

2 In concilio, circa ea quæ sunt fidei, sententia papæ uel alterius melius sentientis, cæteris est præferenda, secundum eundem Pa. quia concilium aliquando potest errare, sicut de facto errauit circa matrimonium inter raptum, & raptam, & sententia Hiero. præualuit. xxxvi. q. ii. c. tua, & c. placauit. Cai. in secunda secūdæ. q. i. ar. x. dicit quòd papa ut singularis persona potest errare in fide, ut papa tamen iudicando, & diffiniendo quid tenendum sit ab ecclesia de fide, errare nō potest, quia dicitur Matthei ul. Ecce ego uobiscū sumusque ad consumationem seculi, & papa iudicialiter determinante, & diffinitiue aliquid esse hereticum, & pro heretico tenendum, omnes tenentur acceptare, & qui oppositum pertinaciter teneret, esset hereticus.

3 Concilium in ſpectantibus ad fidem, & mores, errare non poteſt perſeueranter, ſicut nec eccleſia, ſecundum Tho. quol.ix.a.xvi.quia dicit idē Tho.ſecunda ſecundæ.q v.a.iiii. quòd doctrinæ eccleſiæ inhærere oportet, ſicut infallibili regulæ, quæ doctrina non eſt alia, quam concilij. Vide Cai. ſecunda ſecundæ.q.i.a.i.ad.iii.Dubium.

4 Si concilium,& papa diſcreparent de fide, & papa uideretur habere meliores rationes,nō propter meliores rationes ſtandum eſt ſententiæ papæ,ſed quia eſt caput eccleſiæ habens authoritatem determinandi ea,quæ ſunt fidei,aliter oporteret eſſe aliquem iudicem determinantem, quæ eſſent meliores rationes,ſecundū Tho.de po.q.x.a.iiii.& Io.de tur.cre.

5 Non poteſt eſſe controuerſia inter papam ut papa,& concilium de fide,aut moribus perſeueranter,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.i.ar.x.quia neutra pars poteſt errare, ſi tamen erret in fide ut ſingularis perſona,deſinit eſſe papa,& caput eccleſiæ,quo ad deum,licet non quo ad eccleſiam, quouſque deponatur per iudicium:ſimiliter ſi errent in moribus perſeueranter.

9 Sicut pro hæreſi,non ita pro quolibet peccato notorio, etiā ſi eſſet incorrigibilis,& ſcandalizaret eccleſiam,à concilio papa iudicari poteſt,licet Pa.inducat glo.in.cap.ſi papa.di.xl.dicentem,quòd ſic,& multum eam approbat.Sed Pe.de pa. dicit dictam glo.non eſſe ueram, nec illam pertinaciam dicit eſſe hæreſim,ſed de crimine ſciſmatis, quod ſecundum Arc. flo.oritur poſt electionem,non ueri, & indubitati paſtoris, ſed cū probabiliter dubitatur,an electio fuerit canonica, an uiolenta,uel huiuſmodi,ſicut fuit electio Vrbani.vi. prout fuit ſtatutum in concilio Conſtan. M.CCCCXVII.

7 Concilium generale debet fieri de mandato papæ ipſo interueniente,uel alio,de eius mandato.di. xvii.c.i. &.ii. & Tho. de po.q.iiii.a.iiii. ad.xiii. niſi papa eſſet hæreticus. Si autem eſſet diffamatus uehementer de hæreſi apud graues, & nolet ſe corrigere,uel purgare,aut congregare concilium, iam hoc ad cardinales ſpectaret, ad inquirendum contra papam authoritate diuini iuris,ſecundum Ioan.de tur.cre.uel ad alios prelatos cardinalibus negligentibus.Idem dic,quando aliter graui ſcandalo eccleſiæ prouideri non poſſet, & papa nolet cōgregare concilium,quia eo caſu eſſet de hæreſi ſuſpectus.

ex.c.error.di.lxxxiii.Alii casus sunt,de qbus uide Syl.ibi.§.iiii. circa finem.

8 A papa ad concilium appellari non potest,quia papa confirmat,& sententiat concilium,& est eo maior, ut dictum est, & appellatio non fit nisi ad maiorem.Immo hoc asserere hęreticum esset,quia hoc esset auferre priuilegium traditum à Christo ecclesiæ romanæ,quòd est hæreticum,ut in.c. omnes.di.xxii. uide Cai. secunda secundæ.q.i.a.x. Si uis uidere concilia facta,uide.di.xv.& Tab.uer.concilium.§.iii.usque ad.xii.De concilijs prouincialibus,uide Syl. circa fi.ibi. Hæc non multum faciunt confessoribus. Concilia quatuor generalia principalia sunt Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum,& Calcedoniense.xv.di.c.sicut, quæ ecclesia ueneratur.c.post translationem,de renun.§.i.

CONCVBINA.

Concubina quandoque dicitur, quæ coniugali,& mutuo affectu asciscitur à uiro, legalibus cessantibus instrumentis,siue quæ sine solęnitate legis à uiro deducta est, mutuo interueniente consensu coniugij, concubina nuncupatur præsumptione legis,etiam uxor uera sit. di.xxxiiii.c. omnibus.c.is qui.c.christiano,iuncta glo.ibidem.

CONCVBINATVS.

1 Concubinatus est prohibitus lege canonica, secundum Pa.de ui.& ho.cle.& Feli.in.c.cum sit,de fo.compe.& iure diuino,cum dicitur.Non mechaberis.Ideo nemo super hoc potest dispensare.Intellige tamen secundum quòd concubinatus accipitur pro concubitu fornicario,uel illicito,& non licito,quia secundum mentem iuris, concubina nõ dicitur, nisi quæ tenetur per modum uxoris,ut in.c. si quis. di.xxiij. ubi dicitur,qui habuit concubinam post uxorem ordinari non potest.

2 Concubinarius,uel concubina nolens abijcere alterum, uel alteram,si est periculum recidiui, non debet absolui, quia non est uere contritus,quia uera pœnitentia non est sine remotione causarũ peccandi.c.satisfactio,de pæ.di.iii. Si uero tale periculum ad arbitrium sacerdotis non est,tamen factũ est notorium,uel uiolenta suspitio,propter scandalum non potest absolui nisi abijciat,licet sit contritus de peccato. De pœna clerici concubinarij,supra,Clericus.§.xiii.

3 Concubinæ afficiuntur de foro ecclesiastico, secundum Feli. in.c.Si concubinæ, de sen.ex.Ita quòd ecclesia potest eas excommunicare.

4 Adeuntes meretrices, ignorantes esse peccatum, an mortaliter peccent? peccant quidẽ mortaliter, nec excusantur, quia ignorantia iuris naturalis, & diuini in tali casu manifesto, neminem excusat.i.q.i.per totum.Sine enim maxima negligentia, nullus potest hoc ignorare.

5 Quilibet clericus etiam constitutus in minoribus concubinarius publicus, prout supra, clericus .§. xiii. declaratum est, secundum Arc.§. hæc de malis.xxxii.di. exercẽdo actum cuiuscunque ordinis fit irregularis, & solus papa dispensat, de re iud.c.i.li.vi.Et idem de fornicario quocunque scilicet notorio, secundum Inno.quòd n.o. Arc. in .§. ad hæc. di. xxxii. quomodo intelligatur notorietas, supra, clericus .§.xiij.infra notorium.Concubinatus secundum leges ciuiles crimen nõ est.ff.de concubi.l.in concubinatu.

CONCVSSIO.

1 COncussionis crimen committitur, cum quis in officio cõstitutus extorquet aliquid à subditis per metum, aut cũ non uult facere quod tenetur, nisi data pecunia, aut quando extorquet ultra constituta sibi stipendia, aut cum quis accusat, uel ab accusando desistit propter pecuniam, uel aliquid æquiualens, ut colligitur.i.q.i.c. concessionis, &.c. iubemus, & est peccatum mortale in re notabili, quia cõtra iustitiam, secundum Tho.secunda secundæ.q.lix.a.iiii. & accipiens restituere tenetur danti, nisi turpiter dederit.xiiii.q.v.c. nec sane, sed si turpiter dedit, restituatur illi, in cuius iniuriam est datum, uel pauperi, iusta ecclesiæ arbitrium, ut in di.c.nec sane, hoc tamen in foro conscientiæ secundum glo.Ray.magis est de consilio. Vide infra, restitutio.§.xvii. Est etiam mortale peccatum in re notabili, quia contra iusticiam. Facit.c. militare.xxiii.q.i.& Tho.secunda secundæ.q lix.a.iiii.

CONFESSIO.

1 COnfessio iudicialis secundum Pa.in.c.ex parte, de confes. præiudicat confitenti, si sit maior.xxv.annis, & fiat sponte, & ex certa scientia, & expressa causa, & coram suo iudice & pręsente parte, & non sit contra naturã nec contra ius, & fiat de re litigiosa, & non sit contra libertatem, alias non

præiudicat,secundum Pa.in.di.c.exparte.

2 Confessio deliberata reuocari non potest secũdum Feli.in.c. uenerabilis,de excep.col.ii.circa prin. Confessio uero geminata non potest reuocari prętextu errorum,& geminata dicitur deliberata.c.si quis reatus.ii.q.iii.

3 Confessio facta in tormentis non ualet.li.i. §. diuus.ff. de questionibus,& ibi Bar. dicit quòd leuis territio non quelibet facit confessionem uideri factam formidine pœnæ, uel tormentorum,sed debet esse positus in tormentis, uel directus ad ea.Item si erat in carcere in quo multum fame,& frigore cruciabatur. Item si fiat calore iracundiæ non præiudicat,nisi perseueret.c.ex literis.de diuor.multa alia dicit Pa. in di.c.ex parte.

4 Post confessionem factam in tormentis: reducitur reus in locum publicum iudicij,& ibi coram personis publicis, & notario confitetur per tex.in.lib.ii.C. de custo.reo. non autem sic est de confessione facta extra tormenta.

5 Officiales,qui non pręcedentibus indicijs sufficientibus personas ponunt ad torturam,secundum Ludo. de roma. sunt homicidæ,& tenentur ad restitutionem omnium dannorũ, cum propter confessionem factam ui tormentorum suspenduntur,& huiusmodi,& talis confessio sine inditij non ualet,in.di.li.i.etiam si indicia post quæstionem habitam superueniant confessionem non confirmant, ut uult glo. in.l. Martinus. ff. eo.ti.Ita tenet Bal. in. ca. ad nostram, in fi. de proba.

6 Confessio facta metu torquendi filium non nocet, secundum Feli.in.c.afferte,de presum.& Bal. ubi supra, in.di.c. ad nostram,quòd licet reus perseueret negando dummodo cõtra eum sit plene probatum per testes debet condemnari.

7 Cofessus non appellat.c. romanus .§. cum autem, de appel. in.vi.& lata sententia statim punitur,de alijs conditionibus. Vide Tab.ibi .§. vi.

8 Si iudex procedit per inquisitionem ex mero officio suo, tenetur reus respondere ueritatem sub peccato mortali si factum est notorium,uel infamia flagrat,uel semiplene probatum est,secundum Tho.secunda secundæ.q.lxix.a.i.& Pa.in c.cum super,de confes.Vide Cai.secũda secundæ,supra, & in uerbo accusatio .§. xxviii.& hoc uerũ est quando agitur ad

pœnam spiritualem, de qua infra, pœna. §.ii. non ad aliam. Si uero factum non est notorium, nec flagrat infamia, non tenetur respondere: de accu. c. qualiter & quando. elec. i. etiam. si dicere ueritatem iurasset, secundum Henri. de gan. quol. i. q. xxxiiii. nec in hoc prælato debet obediri, quia contra charitatem est, & occulta non sunt publicanda, sed deo relinquẽda. c. Si omnia. vi. q. i. non tamen mendacium debet dici, sed ueritas occultari &c.

9 Consocius criminis non est testis idoneus regulariter cõtra sotium, ut not. glo. in li. si filium. C. de li. causa, potest tamen interrogari, ut per dictũ eius ueritas inueniri possit ab alijs. Vide Pa. de confes. c. i.

10 Si petatur aliquid quod est falsum ratione qualitatis, ut si petatur an occideris ticium in ecclesia, potest negari, quia licet occideris, non tamen in ecclesia, sed si est falsum ratione quãtitatis, ut si petitur centum, & non debes nisi. 50. debes confiteri. 50. secundum Panor. c. i. de plus peti. quia qui petit totum, petit & partem.

11 Si petitur aliquid quod est uerum sub conditione & absolute petitur debet negari simpliciter, secũdũ Pa. in. c. i. de postu. præla. ut siquis interfecit hominem defendendo se, non debet confiteri se interfecisse hominem, quia non posset probare hoc fecisse pro defensione.

12 Duo testes singulares, uel tres confitentes contra tertium, nõ possunt coniungi ad faciendum sufficiens indiciũ nisi unus eorum sit omni exceptione maior, qui solus faceret, & multo minus ad faciendum plenam probationem: patet per An. in. c. licet, de testi. Vide infra, testis. §. viii.

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

1 CONfessio sacramentalis secũdum Ray. est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio, & est pars sacramenti pœnitẽtiæ, cuius materia sunt actus pœnitẽtis, & peccata, de quibus dolet mortalia, secundum Tho. iii. q. lxxxiiii. a. ii. & secundum ipsum Tho. & alios Theo. uirtute clauium ex attrito fit contritus, ideo in confessione attritio saltem est necessaria, & secundum Tho. iiii. sen. di. xvii. q. iii. a. iiii. ql. ultima. Debet confessio. xvj. conditiones habere ad hoc quod sit perfecta, quæ in his uersibus continentur.

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,

Atque Frequens,Nuda,Discreta,Libens,Verecunda ,
Integra,Secreta,Lachrimabilis,Accelera,
Fortis,& Accusans,& sit parere Parata.
Has conditiones declarat.S.Tho.in.iiii.sen. supra, & Cai. in summa,ibi,ideo hos sequar.

2 Prima conditio est quod sit simplex.i. sine admixtione hystoriarum,& aliorum impertinentium. Quando tamen isti idiotæ, & præcipue mulieres debent aliqua impertinentia cum intentione melius declarandi peccatum nō uitiant confessione,secundum Ar.flo.iii.parte,ti.xiiij.c.xviii.in.x. conditione, ideo prudens confessor, huiusmodi studeat resecare nugas.

3 Secunda,humilis,quo scilicet ad actum interiorem, recognoscendo se peccatorem,& quo ad actum exteriorem, cum uerbis humilibus,non iactando se,&c. Flexis genibus, licet hoc non sit necessarium,tamen est congruum si potest fieri, nisi ob infirmitatem,& huiusmodi.

4 Tertia,pura.i.cum bona intentione ad deum facta,ut ecclesiæ obediat,& deum placare possit, quoniā si quis confiteretur propter infamiam populi fugiendam,uel ut deuotus tantum appareret,& hoc esset principaliter intentum, mortaliter peccaret,quia ibi uidetur finem ponere, quādo aliter,hoc cessante,non confiteretur. Secus quando ad confessionem mouetur propter hoc tamē principalis finis est, propter deū & remissionem peccatorum suorum, & ut dei gratiam assequatur.

5 Quarta,fidelis.i.uera,nam si quis confitendo peccata sua, ex industria utatur tali eloquentia,uel talibus uerbis, ut peccata sua non ponderentur à confessore,uel ei non displiceant, peccat. Mentiri etiam in confessione de pertinentibus ad ipsam confessionem,est mortale, quia est mendacium in iudicio,non qualicunque,sed sacramentali. Et hoc dico mentiri non solum de mortalibus,sed etiam de uenialibus,quando confitens assumit illa uenialia,ut materiam cōfessionis: ideo tenetur facere illum confessionis actum ueracem . Si autem non intendit de uenialibus confiteri,uel de hoc ueniali, nō peccat mortaliter,ideo negans in confessione aliquod ueniale propter uerecundiam,non intendens tunc de eo confiteri,licet a principio hoc intenderet,non peccat mortaliter. Si-

militer de impertinentibus ad confessionem mentiens, non agit mortaliter. Qui uero negat, uel tacet quod credit, uel dubitat mortale, mortaliter peccat. Ideo dubia pro dubijs, & certa pro certis dicenda sunt in cõfessione, ita ut neque quis propter humilitatem debet se accusare de eo, quòd nõ fecit, ut dicit Augusti. xxii. q. ii. c. cum humilitatis causa.

6 Quinta, frequens, de frequentia confessionis non inuenitur preceptum nisi semel in anno, in. c. omnis, de pœ. & re. neque de peccato semel rite confesso, quis tenetur amplius confiteri, etiam ex pręcepto papę, secũdum Pe. de pal. quia est quidam sacramentale, diuino & non humano subiacens imperio. Sunt tamen aliqui casus, in quibus reconfiteri oportet, de quibus infra dicemus, & aliqui in quibus oportet statim confiteri. Primus, quando quis uult cõmunionem accipere, uel celebrare, secundum cõmuniorem oppositionem, supra; cõmunio. §. 1. Secundus, quando quis est in mortis periculo notabili, in quo frequenter moriuntur homines, ut est grauis infirmitas, ingressus ad conflictum belli, procella maris, & huiusmodi, secundum Pe. de. pal. iiii. sen. Tertius, quando conscientia hoc dictaret, quia omne quod est contra consciẽtiam ædificat ad gehenam. xviii. q. i. §. ex his. Quartus, quando credit quod pro illo anno non poterit habere copiam confessoris, quia ubi periculum imminet tollẽda est mora. c. baptizari. di. v. de hoc uide aliquid supra; Absolutio. §. xii. &. xiii.

7 Reconfiteri totiens peccata per generales confesiones quandoque bonum est, ut facilius pœna peccatorum remittatur, quandoque malum est, quando propter hoc conscientiæ efficiuntur scrupulosæ, & inquietæ: ideo istis consulerem ut quando semel, uel bis bene confesi sunt cum idoneo sacerdote, & non fuerunt ficti quod non amplius reiterent, quoniam sic conscientiæ nimis timidæ fiunt. Sunt tamen aliqui casus, in quibus necessario est confessio iteranda; de quibus secundum Tho. & Pe. de pal. in. iiii. & Cai. in summa, dicendum est.

8 Primus, casus reconfitendi ex parte confitentis est, quando non habuit contritionem, nec attritionem de peccatis, ut quia non displicuit peccatum pręteritum, uel non proposuit de futuro abstinere. quia hæc non est confessio, sed magis

confesionis

confessionis simulatio,& est per se contra formam sacraméti. Si autem dolet de preterito, cum proposito cauendi a futuro, licet dolor esset imperfectus, ita ut neque esset attritus, propter hoc, non esset iteranda, quia si hoc esset, nunquam posset sciri an homo sit uere cófessus, ita quòd non indigeat reiterare confessionem, quia nemo sit si fuit cótritus, uel saltem attritus, secundum Caie. ibi.

9 Secundus, est ex parte confessionis, quando nó fuit integra, quia confitens omisit scienter, uel ex uerecundia, uel aliter, aliquid mortale, uel quod credebat mortale, uel circunstantiam necessariam, ex negligentia recordandi nimis crassa, qd nec etiam mulierculæ faciunt, uel quia noluit dicere, tunc.n. dicitur fictus,& confessio est reiteranda, secundum Tho. supra, & Caie. ibi. Si tamen eundem adiret, qui adhuc peccatorum suorum memoriam haberet, uel saltem poenitentiæ impositæ, secundum Pet. de pal. & Bona. sufficeret dicere in generali, Pater dico meam culpam de his, quæ uobis dixi &c. postque explicare peccatum occultum, dicendo quomodo fuit fictus illud celando,&c. Et not. secundum Sco. quòd homo tenetur exhibere tantam diligétiam in recordatione peccatorum suorum, quantum poneret in re ardua, quæ multú sibi esset cordi.

10 Tertius casus est, quando non impleuit poenitentiam taxatam a confessore pro mortalibus ex contemptu, uel notabili negligentia,& illius est oblitus, tunc tenetur reiterare cófessionem secundum communem opinionem doct. Caiet. auté in summa, ibi dicit. Ex satisfactionis, defectu nullum scio casum, quo rite confessus,& absolutus, teneatur reiterare confessionem. Nam si in mortali satisfactionem impositam fecit non propterea tenetur reiterare, quoniam sine poenitentia sunt dona Dei. Ro. xj. nam si non satisfacit Deo, satisfecit ecclesiæ. Si sit oblitus poenitentiæ, non etiam propter hoc tenetur reiterare, quia sine poenitentia sunt dona Dei, tum quia potest commutari poenitentia existimando quòd satisfactio oblita non excedat tria psalteria, uel mille aureos, tum quia omittens peccat quidem peccato omissionis, & in reatum té poralis poenæ perseuerat. Ex nullo autem horum sequitur, quòd teneatur iterare confessionem, sed quo debeat poenité tiam delicti agere,& satisfacere soluendo illam poenam, uel

æquiualentẽ,& hæc opinio uerior uidetur,alia aũt securior.

11 Ex inhabilitate uero confitentis ad susceptionem sacramenti propter cẽsuras ecclesiasticas,quia scilicet tenetur maiori, uel minori excommunicatione, quarum utraque a participatione passiua sacramentorum separat non taliter quòd sacramẽtum nullum sit,quoniam sicut cætera sacramenta ab excommunicatis suscepta sunt uera sacramenta, ita & pœnitentię sacramentum,sed intelligitur , quòd excluditur a sacramentis, ad hunc sensum,quia si summit,ad iudicium suum summit, & sacrilegus efficitur, & quia excommunicatio non annullat sacramentum pœnitentiæ,secundum Caieta.ibi , in summa, etiam quòd quis fuerit prius absolutus à peccatis quam ab excommunicatione,confessio non propter hoc est iteranda, sicut matrimonium, & extrema unctio , ab excommunicatis suscepta. Alij autem communiter dicunt , quòd pœnitẽtia est nulla,ideo iteranda:supra,Absolutio.§.v.

12 Quartus,casus est ex parte confessoris,uel quia non est sacerdos,uel quia nõ habet iurisdictionem ordinariam,nec delegatam,uel quia non habet usum propter excommunicationem maiorem,uel suspensionem.Tunc quia non potest absoluere,confessio facta tali esset iteranda, intellige tamen de excommunicato denuntiato,ut supra, Absolutio.§.xxx.Not. quòd si confessor nõ potuit absoluere ab omnibus, licet absoluerit,quando confiterit confesso , poterit alteri iterando confessionem tantum de illis, de quibus ille non potuit absoluere,reconfiteri,& absolui,sicut quando ad episcopũ mittitur.Ex defectu scientiæ, quando sacerdos est ita ignorans, quòd de omnibus peccatis nescit discernere inter mortale, & ueniale,uel nescit dicere formam absolutionis,uel non intellexit quid dixerit,& confitẽs nesciuit ipsum instruere,& sciẽter uadit ad illum potens alium idoneum adire, tenetur iterare confessionem. Quanta autem debeat esse eius sciẽtia,dicemus infra.Ex parte etiam uoluntatis, si fingit se absoluere, & non absoluit,aut quia tunc non erat mentis compos, aut noluit absoluere,uel erat semidormiens, in his omnibus est iteranda confessio.Memento de his,quæ supra, diximus,qñ reconfitetur eidem,quòd sufficit confessio in generali, &c.

13 Si quis habet multos casus reseruatos , & uadit ad superiorem,& absoluitur ab omnibus , & postmodũ recordatur de

quibuſdam aliis reſeruatis,ſi uadit ad ſacerdotẽ, poterit abſolui, etiam de illis reſeruatis,ſecundum Pet.de pal. quando intentio epiſcopi fuit abſoluere ab omnibus ſibi reſeruatis, & non tantum explicatis coram eo tunc.

14 Recidiuantes non tenentur reiterare confeſsionem, ſecundũ Tho.iiij.ſen.diſt.xxij.q.j.niſi forte per accidens,ut ſcilicet cõfeſſor aliquod remedium, uel pœnitentiam confitenti adhibeat.Ingratitudo enim ut eſt generalis circunſtantia, nõ eſt de neceſsitate confitenda.

15 Sexta conditio,debet eſſe nuda,ut non inuoluatur uerborũ obſcuritate,ſed ſic loquatur confitens,ut ſacerdos intelligat, quia in confeſsione latens morbus debet apparere, ſecundũ Aug.& etiam dicat peccatorum circunſtantias neceſſarias, de quibus ſupra, circunſtantia, per totum, ut eius conſcientia bene mundetur.

16 Septima conditio,debet eſſe diſcreta, ideſt prudenter facta, ut uerbis honeſtis explicentur peccata,& circũſtantiæ,& maxime in peccato carnis, & quantum ad modum narrandi,ne confeſſorem tedio afficiat.Ideo prius in ſeipſo meditetur peccata,& bene computet.Sit etiam diſcretus in eligendo bonũ confeſſorem,& confeſſor in examinando, & præcipue puellas, &c.

17 Octaua conditio,libens,ideſt uoluntaria,nõ timore pœnæ, uel infamiæ,&c.Et accedens ad confeſsionem debet habere uoluntatem dicendi omnia peccata ſua,etiam quòd non interrogaretur,aliter mortaliter peccaret,& ſi confeſſor omnia interrogaret, & confiteretur de omnibus, tamen non fuiſſet confeſſus niſi interrogaſſet,tenetur in fine confeſsionis confiteri ſuam fictionem,quia ficte acceſsit,& debet dicere.Pater ueni cum tali animo deliberato,non dicendi peccatum hoc, niſi interrogarer,&c.Nihilominus debet confeſſor interrogare.ut in.c.j.de pœ.diſt.vj.de his,quæ ex ſeipſo confitens non dicit,& de his,quæ perpendit illum uelle occultare, diſcrete de eius ore eruere,& quando ſcit,uel probabiliter credit illũ non recolere peccata quædam,debet ad memoriam reducere,uel conſcientiam de eis illi facere,alioquin indignum ſciẽter abſolueret,ſecundum Pet.de pal. Et ille qui ad interrogata tantum reſpondet,paratus tamen dicere peccata ſua ſi nõ interrogaretur,ſed rogat interrogari, ut melius confiteatur.

satisfacit, quia non tenetur nisi uel ore proprio, uel signo affirmare, uel negare. Et dicit Tho. iiij. sen. dist. xvij. quòd quis tenetur confiteri peccatum, etiam si est manifestum confessori, quia non est notum in forma iudicij.

18 Si confessor sciat aliquem habere peccatum mortale, de quo confitens non facit sibi conscientiam, & consequenter non confitetur, secundum Gof. debet ei facere conscientiam, nec eum obsoluere, sed reputare indignũ, quòd si res dubia est, & opiniones doct. sunt uariæ, an sit mortale tale peccatum si confessor est ordinarius, ipsum admonitum prius, tamen in sua opinione persistentem, debet absoluere. Si uero non est ordinarius, & tenet firmiter esse mortale, non debet absoluere, quia ex mera uoluntate dependet eius absolutio, sed ad alium remittat.

19 Si confessor scit, uel probabili coniectura uidet confitentem deficere in sua confessione, adeò quòd cõfessio non sit perfecta, sed diminuta, uel ficta, tenetur interrogare, uel instruere confitentem, secundum Pet. de pal. supra, & Tho. iiij. sen. dist. xix. q. ij. ar. ij. ql. j. ubi ponit rationem, quia ordo singulorum adinuicem est, ut unusquisque alteri auxiliũ præbeat ad bonum suum cõsequẽdum, &c. Vnicuique enim Deus de proximo mandauit: sicque mortaliter uidetur peccare, negligendo procurare salutem proximi scienter in necessariis ad confessionem, infra interrogatio. §. j.

20 Si confessor audiat aliquem dicentem peccasse cum altero, confessor non poterit alterum interrogare de hoc peccato in speciali, sed in generali tantum, secundum Arch. flo. iii. parte, ti. xiiij. c. xviij. in conditione. §. xiij.

21 Nona conditio, quòd sit uerecunda apud ipsum pœnitentẽ, quia ut dicit Philosophus, peccatum omne est erubescibile. Pudor enim magna pars est pœnitentiæ. c. i. de pœ. dist. vi.

22 Decima conditio, quòd sit integra, quantum ad mortalia certa, & dubia, alias rite non confessa, & eorum circũstantias necessarias, ut supra, circunstantia, per totum, alias est confessionis simulatio. Et est per se non integra, quando uoluntariæ diuiditur, & non ualet, sed sacrilegij uitium committitur. Si uero dimidiaretur tantum, materialiter, ut propter obliuionem, uel propter casus reseruatos, non restat quin sit integra formaliter. Si autem quis dicat peccata sua uni, tamen tacet

aliquod,non ex uerecundia,ſed quia timet aliquid graue malum,uel ſibi,uel alteri,ut quia confeſſor ſollicitabit illā perſonam ad malum,uel huiuſmodi, & non habet alium idoneum,non peccat mortaliter,nec dicitur diuidere confeſsionem ex intentione,ſed rationabiliter,ad hoc cogitur. Si autem diuidatur in directe non dicendo omnia, quia noluit cogitare, & paruifecit diſcutere conſcientiam notabiliter, & propter hoc aliquod peccatum relinquit,quod non dicit, dicitur mortaliter peccare,& diuidere confeſsionem indirecte, quia nō fecit id ad quod tenebatur. Qui autem habet aliqua reſeruata,dicat omnia ſacerdoti,qui abſoluet a quibus poterit,poſtmodum adea ſuperiorem, cui dicet tātum reſeruata, & ipſe abſoluet,quæ quidem abſolutio eſt ſacramentalis: & ſic habet uſus eccleſiæ.

23 Vndecima conditio eſt,quòd ſit ſecreta, propter hoc excluduntur interpræs,nuntius, ſcriptura, quibus nemo tenetur confiteri de neceſsitate,ſecundum Caie.ibi. Quando tamen alius modus confitendi non eſt, poteſt homo ſi uult hoc modo confiteri,quia plus ab homine non exigitur quā poſſit.Neque publicæ debet cōfeſsio fieri,ſed ſecretæ,ne ab aliis audiatur, & pœnitentia ſecretæ iniungenda eſt, & grauiter peccaret ſtans ad audiendum confeſsionem alterius,& ſi caſu audiuit,tenetur tenere ſecretum. Quomodo autem debet celari,infra confeſſor.§.v.

24 Vnus ſacerdos non debet plures ſimul audire,nec plures ſacerdotes unum ſimul,quia uidetur eſſe contra.c. omnis, de pœ.& re.licet Ric.dicat in caſu neceſsitatis hoc licere.Sco.tamen.iiij.ſen.diſt.xvj.contrarium tenet dicens confeſsionem pluribus factam,non eſſe ſacramentalem. Tho. etiam in.iiij. ſen.diſt.xvj.in expoſitione literæ,dicit, quòd quando peccatum eſt publicum,quis poteſt publicæ confiteri,alias non licet,quia talis confeſsio præiudicat proximo,qui ſcandalizari poſſet,nec debet dicere pœnitentiam iniunctam,quia ex hoc poſſet ſequi infamia,maliuolentia,uel aliud malum ſibi,uel confeſſori,ſecundum Ric.his autem ceſſantibus,poteſt confeſſus dicere pœnitentiam,ſecundum Pet.de pal.

25 Duodecima conditio eſt,quòd ſit lachrymabilis, hoc eſt cū diſplicentia omnium peccatorum mortalium commiſſorū ſupra omne odibile,& cum propoſito uitādi omne mortalē

ſupra omne euitabile,ſaltem cum attritione,quia uirtute claiuium ex attrito fit contritus,ut dicunt doc. & ſic dicitur lachrymabilis.An autem propter in contritionem ſit iteranda dictum eſt ſupra,in. v.conditione.

26 Tertiadecima conditio eſt,quòd accelerata ſit. Non inuenitur autem præceptum de acceleratione, niſi tantum ſemel in anno,præter caſus neceſsitatis de quibus ſupra diximus , in conditione quinta.

27 Decimaquarta conditio,quòd ſit fortis,ideſt ſuperans timorem mundanum,& uerecundiam,ne propter huiuſmodi dimittat aliquod peccatum , uel circunſtantiam de neceſsitate confitenda.Aliter non eſſet ſufficiens.

28 Decimaquinta conditio,accuſans, id eſt ſibi imputans , non cœlo,uel alteri,quia uoluntas hominis nō poteſt cogi, licet poſsit perſuaderi.Et non debet alterius crimen in confeſsione manifeſtare. An peccatum,uel circunſtantia, per quam uenitur in cognitionem peccati alterius,ſint confitenda, ſupra circunſtantia.§.xj.

29 Decimaſexta conditio,& ſit parere parata . Confitens debet eſſe paratus ſatisfacere pro peccatis ſuis,ſi non ſatisfecit ante confeſsionem.Si autem ſit ita male diſpoſitus,quòd nullam uelit acceptare pœnitentiam in hoc mundo , neque ſaltem unum pater noſter , ſed uult in alia uita ſatisfacere , talis eſt etiam abſoluēdus,ne deſperatus in infernum ruat, a quo parum diſtare uidetur. Eſt tamen paratus ſatisfacere per ſatisfactionem purgatorij,ſecundum Scot.& Caieta.ibi,in ſumma. Iſtæ enim defectus non annullat hoc ſacramentum , quod non erit omnino perfectum ſecundum ſuæ materiæ partes integrales,quia ſacramenta omnia, ad pñtem uitam ſpectāt, in qua ſatisfactio ualde mancha eſſet, ſed quia eſſentialia huius ſacramenti ſaluantur,ideo non annullatur.Caie. ſupra.Si autem acceptauit pœnitētiam,tenetur adimplere ſi eſt rationabilis,& diſcreta,quòd ſi ex contemptu non perficit, mortaliter peccat,infra,Satisfactio.§.v.& ſecundum Caie.ſupra.niſi per alium confeſſorem fuiſſet mutata.Tenetur etiam adimplere ea,ad quæ teneri confeſſor declarat, ut concubinam dimittere,& huiuſmodi. Similiter ſi imponit ei aliquid ne relabatur in peccatum,ut quòd non uadat ad talem locum , uel huiuſmodi,tenetur obedire, quia hoc eſt occaſio peccādi il-

li, quam uitare debet. Ex Caie. ibi, Non est etiam melius dare unum pater noster pro pœnitētia, & post unum psalterium ad suum placitum dicit, ut quidam dicunt, sed melius est dare pœnitentiam rationabilem, & honestam pro peccatis, quā ex obedientia confessoris expleat, quia ex ui sacramenti est magis meritoria, infra, Satisfactio. §. iiij.

50 Secundus confessor secundum Monal. mutare potest pœnitentiam iniunctam a primo cōfessore, dummodo casus pro quo fuit data non sit reseruatus superiori, & superior nō sibi reseruauerit pœnitentiæ mutationem. Secus quando reseruauit, uel crimen erat reseruatum, quia tunc non potest nisi necessitate urgente, uel utilitas suadeat, in quibus casibus piū est interpraetari, quòd superior licentiam dederit, & requiritur confessio peccatorum, pro quibus talis pœnitentia fuit taxata. secundum Ray. quia non debet fieri hoc nisi extimata causa: secus secundum Caie. ubi supra.

51 Confessio sacramentalis, & uocalis, cum sit de iure diuino, secundum Theologos, & præcipue Tho. iiij. sen. dist. iiij. & dist. xvij. est ita necessaria, quòd existēs in mortali, non pōt etiam a papa dispensari, quin cōfiteatur, quia hoc pertinet ad Christum, qui est sacramentorum institutor. Posset tamen dispēsare, ut ultra annum differret, quia hoc de iure positiuo est, in. d. c. omnis.

52 Nullus tenetur etiam in articulo mortis confiteri laico, sed tantum sacerdoti, qui solus potest absoluere, non autem is, qui non est sacerdos, licet possit audire, & cum proprio sacerdote fienda est confessio regulariter, in. d. c. omnis, uel cum alio de eius licentia, sed quia hodie sunt multi religiosi, qui habent authoritatem audiendi, & absoluendi, ideo non me extendo ultra ad declarandum, quis sit proprius sacerdos. uide supra, absolutio. §. x. usque. xxij.

53 In multis casibus potest quis confiteri, & absolui alteri quā proprio sacerdoti, ut quando transfert quis, domiciliū usque quo inueniat, quando est uagabundus, quando deliquit in aliena parochia pro quo delicto excōmunicatus, absolutio, spectat ad alium parochianum, etiam propter studiū, ut scolares, & in casu necessitatis, quando non adest, proprius sacerdos, supra. Absolutio. §. xviij. uide diffusius.

54 Proprius sacerdos subditum suum ubique, siue in territorio

ſuo,ſiue extra,audire poteſt,ſecundum Hoſt. quia pœnitẽtia eſt de iuriſdictione uoluntaria, & de loco nihil exprimitur, in.d.c.omnis,ſed Car. in cle. dudum,de ſepul.dicit eſſe ueră de prælato ordinario,ſiue perpetuo, ſiue temporali,quia in his,quæ fiunt ſine ſtrepitu iudicij, nullius territorium leditur:ar.de offi.le.c.ultimo. Secus de confeſſore extraordinario,ut ſunt mendicantes.

35 Proprius ſacerdos requiſitus de licentia confitendi cum altero, non debet eſſe difficilis in dando licentiam, ſecundum Tho.in.iiij.ſen.ſupra,dummodo non ſit in damnum petentis,uel aliorum. Poteſt etiam negare ſi uult,quia hoc eſt ex honeſtate,& quandoque bonum eſt negare, ne detur peccandi occaſio.

36 Sacerdos parochialis,ſecundum Tho.in.ql. tenetur credere petenti communionem, ſi dicat ſe alteri confeſſum, quãtum ad forum animæ,non autem quantum ad forum iudiciale, ut ſi erat excommunicatus,non debet cõmunicare, niſi probet ſe abſolutum,& hoc uerum,quãdo iam delictum eſt deductum ad iudicium, ſi autem ſit ſecretum credẽdum eſt ei, quia tunc non eſt in pręiudicium,tertij,& ſic intellige de excommunicatione,quæ peruenit ad forum iudiciale. Sic intelligunt Io.an.Pa.& alij,in.c.ſicut,ſuper glo j.de ſen excom.

37 Dicens ſe habere licentiam confitendi alteri a ſuo prælato,ei eſt credendum,ſecundum Ric.niſi per ſigna probabilia conſtaret de oppoſito,ſupra.Abſolutio.§.xx.

38 Quando ſubditus tenetur confiteri,proprius ſacerdos tenetur audire,ſecundum Ric.in.iiij.ſen. Si autem audire noluerit tunc,uel quando uoluerit pluries confiteri, & non direxerit ſubditum ad determinatum ſacerdotem, poteſt confiteri cui uult. Videtur enim tacite licentiam dare pro illa uice,& ille ſacerdos poterit eũ abſoluere a quibus poterat proprius ſacerdos,qui uicarios non habet,ſed ſi habet uicarios,tamen a non reſeruatis poterit abſoluere ſupra,Abſolutio.§.xxvij. Fratres prædicatores quid poſſunt circa confeſsionem, ſupra Abſolutio.§.xxj.uſque.xxvij.caſus.§.vij.

39 Confeſsiones factę cum excommunicato occulto, & tolerato,ualent,nec ſuperueniente ſcientia ſunt iterandę,quia licet non haberet iuriſdictionem ueram, habebat tamẽ toleratã qui uero ignoranter cum intruſis confitetur,uel huiuſmodi,

qui nunquam habuerunt institutionem à superiore, superueniente scientia, tenentur reconfiteri. Ex Pa. in. c. nihil, de ele. supra, absolutio. §. xxx.
An liceat confiteri cum suspenso, supra absolutio. §. xxxj. & multa alia habes ibi ad confessionem spectantia, ideo diligenter uide ibi.

CONFESSOR.

1 COnfessor debet habere. v. conditiones. s. potestatem, scientiam, prudentiam, bonitatem, & sigillum, debet habere potestatem ordinis, quia non sacerdos non potest absoluere à peccatis, ēt in mortis articulo. Secundo potestatem iurisditionis ordinariam, uel delegatam. Tertio potestatem, quo ad usum, quia excommunicatus, suspensus, & huiusmodi, & si habent potestatem non tamen habent usum talis potestatis. Ex defectu enim huius potestatis (sicut dictum est supra) confessio redditur inualida, & mortaliter peccat sacerdos audiens confessionem sine huiusmodi potestate, & tenetur si commode, & sine scandalo potest, confessum auisare, uel pro eo absoluendo licentiam impetrare, & caute absoluere.

2 Secundo scientia confessoris tanta esse debet, secundũ Tho. iiij. d. xvij. in litera, ut sciat distinguere inter peccatum & nõ peccatum, inter mortalé, & ueniale, & si in aliquo esset dubitatio, sciat dubitare, & ad peritos recursum habere. Debet etiam scire circunstantias peccatoris, ut si excommunicatus, si tenetur restitutioni, si uult perseuerare in peccato, si habet casus reseruatos, si est ei subditus, & si hæc nescit, nescire eum à mortali excusare, nisi pœnitẽs eius ignorantiam suppleret, secundum Alb. in. iiij. tenetur saltem scire in communi, quæ sunt peccata capitalia, & mortalia communia, & quæ uenialia ex genere, & nesciens ista mortaliter peccat audiẽdo confessiones, & similiter ille, qui eum instituit scienter plus peccat. secundum Bona. debet scire ad quàm se extendit sua authoritas, & ratio omnium est, quia quilibet debet scire ea, quæ ad suum officium spectant, aliter se offerens peccat peccato præsumptionis, & plus peccant, qui se offerunt, quàm qui coguntur, secundum Caie. ibi, debet scire circunstantias peccatoris, & peccati, siue latine, siue uulgariter, ut si est excommunicatus, &c. ut supra, facit. c. qui uult, de pœ. d. vj. de-

bet etiam ſcire an ea, quæ pœnitens exprimit, ſint licita, uel ne, ut de bello, de uſuris, & contractibus, de matrimonio, & in quibus caſibus, confeſsio eſt iteranda, & de excommunicationibus. Credo quòd qui uidit libellum, qui dicitur defecerunt, Ar. flo. & illum habet in praticam, ſit ſufficiens ad audiendum confeſsiones.

3 Tertio, debet eſſe prudens, pœnitentem inſtruendo, interrogando, hortando, animando ad ſpem, &c. ſobrie inueſtigando, ne ſeipſum in tentationem præcipitet, & pœnitentem doceat peccata, quæ ignorat, præcipue circa materiam uenereorum. Vnde habita ultima ſpem peccati, non ultra procedat, uerbis etiam honeſtis interroget, ſufficit enim ut intelligat, quando de tot uicibus interrogat, uideat ne faſtidium generet nimis ſubtiliter calculando, ſed ſufficit ut groſſo modo, ſecundum ſuam extimationem, inſtruat de remedijs contra peccata, det etiam pœnitentiã diſcretam, magis breuẽ, quàm longam, quam uerisimiliter facit, inſtruendo eum, quòd quã non fecerit in hoc mũdo, ſoluet in purgatorio, &c. & ſit ualde pronus ad miſericordiam iuxta. c. alligant. c. ponderet. xxvj. quæſt. ult.

4 Quarto, debet eſſe bonus, in conſcientia, quia ſi in mortali audit confeſsiones mortaliter peccat adminiſtrando ſacramentum hoc, & quilibet debet quærere bonum medicum ſpiritualem, quia qui proprie animæ curam non habet, multo minus alienæ.

5 Quinto, debet eſſe ſecretus, ita quòd quocunque pręcepto ei facto, etiam à papa, non debet manifeſtare, quæ audiuit in confeſsione, ſecundum Tho. iiij. ſen. d. xxi. q. ij. ar. i. ql. i. ad. ij. quia quantum ad hoc nulli niſi Deo ſubijcitur, & hoc eſt cõtra præceptum naturale, & diuinum, quia contra charitatẽ. Et ſi requiratur ſub quamcunque pœna an tale quid ſciat, poteſt dicere ſe neſcire abſolute, quia neſcit, ut homini ſubiectus, & hoc poteſt iurare, ſecundum Tho. ibi, ad. iij. Idẽ dic etiam quando fit confeſsio, & non ſequitur abſolutio, uel propter incontritionem, uel propter aliam cauſam, ſecundũ Tho. ubi ſupra, etiam ſi aliquod grauiſsimum malum non reuelando immineret, ut occiſio regis, uel ciuitatis ruina, ſecundum Tho. ſupra, debet tamen ſi poteſt ſine reuelatione, remedium apponere, ut monendo confitentem, monendo

alios, ut caueant ab hæreticis, auisando prælatum, ut inuigilet super gregem, & huiusmodi, ita tamē ut nil dicat quo uerbo, uel motu, uel nutu confitentem prodat.

6 Accepta sub sigillo confeßionis, non tamen in confeßione sacramentali non debent ita secreta teneri, sed possunt reuelari in casu in quo superior posset præcipere, quia hoc secretum non potuit præiudicare superiori, secundū Pa. in. c. omnis, de pæ. & re. consulitur tamen omnibus, ut secreta non accipiant sub sigillo confeßionis, quia secundum Pe. uidetur fieri iniuria sacramento, & propter periculum, quia reuelando in casu non licito, mortaliter peccaret, hoc enim secretum non plus obligat quam iuramentum de tenendo secretum, quod si uergit in malum communitatis potest manifestari. c. inter cætera. xxii. q. iiij.

7 Si quis scit aliquem tantum in confeßione excommunicatum, uel inimicum, non debet propter hoc ipsum uitare, nec peiorem faciem quam antea ei ostendere, & breuiter nihil agere, propter quod poßit confitens retrahi, & taliter se debet habere confessor, ac si nil de eo unquam audisset, nisi aliunde hoc sciat. Potest tamen ipsum secrete monere, uel ex alia causa currente eum ab aliquo officio remouere, & huiusmodi, non propter ea, quæ in confeßione audiuit. ex S. Tho. ubi supra, & Ric. in. iiii.

8 Si laycus audit aliquem in articulo neceßitatis, licet illa confeßio non sit sacramentalis, quia non potest absoluere, tamē eadē ratione tenetur celare quę audiuit, sicut sacerdos.

9 Illa quæ cadunt sub sacramentali confeßione directe, pertinent ad sigillum confeßionis, alia autem per quæ posset peccator, uel peccatum depræhendi, cadunt indirecte, & hæc etiam summo studio sunt cælanda, secundum Tho. iiii. ubi supra, ql. ii. conclude ergo, quòd illa per quæ peccator potest manifestari per se, uel per accidens, directe, uel indirecte, & per quemcunque alium modum, in aliquam cognitionem, suspitionem, uel opinionem, potest ueniri de confesso, uel inquantum potest sibi prouenire nocumentum, circa, animam, corpus, bona temporalia, uel famam, aut huiusmodi, uel ex eo quòd confeßio reddatur odiosa, uel minus preciosa, sunt à confessore cælanda. Ideo caueat ne dicat se audisse sic, uel sic in confeßione, quia per hoc confeßio apud ali-

quos sit onerosa, & minus preciosa, & multotiens contingit ex aliqua circonstantia ibi narrata, ueniri in cognitionē peccati. An autem hoc ultimum sit mortale non iudico, licet sit ualde periculosum.

10 Si quis dicat, talis confessus est mihi peccata sua, nō propter hoc est reuelator confessionis, nisi addat aliud, utputa magna peccata, uel carnalia, & huiusmodi. Scitur enim, quòd omnis homo peccator est, sed ignoratur qualis sit: Alia autē quæ scit, etiam extra confessionem, si necessitas immineat, debet dicere, quando tenetur, nunquam tamen dicat se audisse in confessione, quia uidetur reuelare, secundum quòd scit ut Deus. Tho. & Pe. ubi supra, de licentia tamen confitentis potest reuelare, secundum Thō. & Pe. supra, debet tamen cauere, ne propter, hoc alij scandalizentur.

11 Dans pœnitentiam publicam pro peccato solum in confessione audito cum assensu confitentis, non dicitur reuelare confessionem, licet præsumptionem faciat de magno peccato, infra pœnitentia. §. ii. Tho. iiij. sen. d. xiiij. q. i. ar. v. ad. j.

12 Si aliqui socij tractauerunt occidere sacerdotem in taberna, & unus eorum pœnitentia ductus confitetur illi sacerdoti reuelans talem tractatū, sacerdos ex hoc potest summere occasionem recedendi de taberna, occasione aliunde sumpta fingendo aliquam causam, nec dicitur reuelare confessionē, nisi faciat aliquid, quod ex natura sua prodat peccatum cōfessum, quod quidem talis recessus non est, ex S. Th. iiij. sen. ubi supra. ar. i. ql. j. ad. iij.

13 Reuelans confessionem peccat mortaliter, agens contra legem diuinam, & humanam, & si est sacerdos, debet deponi. c. sacerdos, de pœ. d. vj. & alijs pœnis plectendus est, in. dist. c. omnis, sæcularis autē si cōuincitur pœna arbitraria punitur.

14 Confessor interrogatus de absolutione alicuius si dicat non absolui eum, non propter hoc dicitur reuelator cōfessionis, secundum Caie. ibi, quia ista negatio nullum manifestat peccatum, potest enim ex pluribus hoc procedere, tamen non debet sic dicere, sed se fecisse quæ debuit.

15 Si curatus audiuit aliquem publicum peccatorem ut usurarium, quem enim absoluit propter eius obstinationē, & uadat hic ad communicandum cum alijs, potest ipsum repellere, dicendo quòd publice constat de peccato, sed nō constat

de pœnitentia, & quòd non communicabit quousque constet de pœnitentia, nec propter hoc dicitur reuelare confessionem. Et si aliquando dicat ego non absolui, nec possum absoluere, quia non uideo pœnitentiam publicam, de tali peccato publico, non reuelat etiam confessionem, quia non dicit quòd scit per confessionem, sed quòd tam ipse, quàm alij uident, secundum Caie. ibi, non tamen debet dicere iste est obstinatus, non uult pœnitere, &c. De confessore nihil ultra dicimus, quia per ea quæ hic dicta sunt patere potest qualis esse debeat quo ad scientiam, authoritatem, & conscientiam.

CONFIRMATIO SACRAMENTALIS.

1 Confirmationis sacramentum, quia non est necessitatis, ideo dimittens non ex contemptu, sed tantum ex negligentia, peccat quidem, sed non mortaliter, secundum Caie. ibi. Qui ordinandi sunt, prius debent confirmari, quia ordo præsupponit characterem confirmationis, non de necessitate, sed de congruentia, secundum Tho. iiii. sen. d. xxiiij. q. i. a. ij. ql. iiij. in qua cõfirmatione caueat maritus ne teneat uxorem, neque uxor uirum, quia contraheretur sic spiritualis affinitas, de qua infra, matrimonium. §. ix.

2 Materia huiusmodi sacramenti ex oleo, & balsamo: forma uero est hæc, consigno te signo crucis, & confirmo te crismate salutis uel sanctificationis, (quòd idem est) in nomine patris, &c. Tho. iij. q. lxxj. a. ij. iij. & iiij. Pe. de palu. & Alb. intellige sicut de forma baptismi, secundum Alber.

3 Papa potest committere confirmationem soli sacerdoti, secundum Tho. Episcopus non consecratus, secundum Pe. de pal. non potest confirmare, quia est actus ordinis, & secundum eundem, episcopus non debet confirmare subditos aliorum episcoporum, si tamẽ facit tenet, nec incurrit suspensionem, sicut ordinando alienos, Nõ enim est lege cautum. Hoc sacramentum cum imprimat characterem iterari nõ potest sine mortali, gratiam confert, & per hoc contrahitur spiritualis affinitas matrimonium impediens, & omni tempore conferri potest. Tho. iij. par. q. lxxij.

CONFIRMATIO ELECTI.

1 Confirmatio electorũ est petenda de necessitate, ita quòd electus ad regimen cuiuscunque ecclesiæ, aut religionis, si

administrationi dignitatis se ingerit ante confirmationem, ipso facto priuatur omni iure, quod per electionem in ipsa dignitate habebat, ut in.c.auaritiæ, de elec. in. vj. Idem dicas de postulatione, immo magis, secundum doc. ibi, quia de iure minus acquiritur. Fallit in abbatissa. Vide.c. indemnitatibus, de elec.in.vj. Fallit etiam quando confirmatio est à papa petenda, & electus est ualde remotus.c.nihil, de elec. Si tamē non sit in mora petendæ confirmationis. Vide Host.& Ioan. an.in.d.c. nihil. Secus quando extaret aliquod priuilegium in oppositum.

2 Præfata habent locum in episcopo, secundum Gemi.in. d.c. auaritię, quia secundùm iura antiqua, nomine dignitatis cōpræhēdebatur episcopalis, ut in.c.nosti, &.c.qualiter, de elec. Non autem habet locum in imperatore, secundum Vgo. & Io.in.c.legimus.xciij.d.quòd imperator potest omnem iurisditionem exercere imperij, quamuis contrariū sentiat Pa. Glo.tamen in cle.unica.de iureiur.magis approbatur.

3 Quando debeat peti electio, uel infra quantum tempus, uide.c.quam sit, &.c.cupientes, de elec.in.vj. à quo debeat peti. c.abbatem, ibi.

4 Confirmator debet diligenter examinare electionem, eligentes, & personam electi maxime in scientia, honestate uitæ, & ætate, quia si indignum confirmat, uel illegitime, mortaliter peccat, & est priuatus ipso iure à potestate confirmandi. Vide.c.nihil, de elec.&.c.si.eo.in.vj. Et quia hæc materia parum pertinet ad confessores, ideo remitto legentem, ad summistas alios. Attamen examinandi sunt à confessore electores quomodo elegerunt, si dignum, uel indignum, & confirmatores, quomodo confirmauerunt, &c.

CONFRATERNITAS.

1 Confraternitates si fiant ex causa licita, fieri possunt, secundum glo.in.c.si qui clericorum.xi. q.j. secus quādo ad malum finem fierent ut pro lucro, &c. Statutum quo cauetur ne aliquis recipiatur in confraternitatem nisi tantum soluat, si fiat propter honestam causam, ut pro alendis pauperibus, &c. Valet.ar.in.c. non exemplo.xxvj q.ij. Consuluit tamen Arc.in.c. Si quis despicit.d.ij. quòd si fiat per uerbà affirmatiua, ualeat si autem per negatiua, non ualeat, ut dicendo nullus recipiatur nisi soluat, &c.all. c. ad apostolicam, de symo.

& addit Ludo. de ro. quòd potestas inueniens societatem in qua sit statutum inhonestum, pòtest eam cassare, secundum Bar. l. sub prætextu. ff. de extraor. cri.

CONIVRATIO.

Coniuratio & conspiratio qua plures ad inuicem fide pręstita conueniũt ad malum aliquod patrandum uel ad se tuendum contra potestatem publicam, uel ad non obediendum in aliquo licito communiter mortale peccatum est, & scandalosum, quia contra bonum publicum, uel alicuius priuati, secundum Caie. ibi, & in. c. cõstitutionem, de uerbo. sig. Et tales grauiter per. l. l. puniuntur, secundum gl. in. c. fi. de testi. cog. & C. de his qui ad eccl. confu. l. denuntiamus. De cõspirantibus in papam, infra, excommunicatio. lxx. Contra conspirantes multæ apponuntur per leges pœnæ. C. de secun. li. i. & ij.

CONSCIENTIA.

1 Conscientia etiam erronea, secundum Tho. ij. sen. d. xxix. ar. ul. & xij. q. xix. ar. v. taliter ligat, quòd illa durante contra eam faciens semper peccat, & si dictat esse mortale, mortaliter peccat, si ueniale uenialiter, quia secundũ glo. Ro. xiiii. omne quòd est contra conscientiam ædificat ad gehennam. Igitur quando conscientia alicui dictat et aliquod faciendũ, quod mortale est, tunc tenetur deponere conscientiam illa erroneam, uel per se si potest, uel ad consilium sapientis, aliter si sequitur illam peccat, secundum Tho. & Pe. de pal. supra. Agit enim contra ligamen interius, quòd maius est quam exterius.

2 Si papa præcipiat alicui etiam sub pœna excommunicationis, ut faciat aliquid contra illius conscientiam, dictante conscientia, non debet obedire, quia fortius est ligamẽ interius conscientiæ, quâm exterius, secundum Tho. supra tenetur, tamen deponere conscientiam quando est erronea. Si autẽ sit recta, & sit certus, potius toleret excommunicationem quàm facere contra conscientiam, quia melius est obedire præcepto Dei, quàm hominum. Sic enim excommunicatio in foro Dei non ligaret, licet forte in exteriori.

CONSECRATIO PRAELATORVM.

1 Consecratio episcoporum, & aliorum quomodo habet fieri, in. c. qui episcopus. xxiij. d.

2 Consecratur episcopus à tribus episcopis, quòd si pauciores essent, nihil ageretur, secundum glo. in.c.episcopi, de tempore or. Tamen Pet. de pal. in li. de potestate papæ, dicit, ternarium numerum non esse de substantia consecrationis, Vnde & Greg. in anglia nouiter conuersa, legitur in hoc dispensasse. Quo autem, ubi, & quando fiat, uide summistas. Parum enim prodest confessoribus.

3 Consecrat papam ex consuetudine episcopus hostien. Primates, & Metropolitanos consecrant tres episcopi eorum suffraganei. d.lxvj.c.archiepiscopus.c. porro. Sed nūc iura antiqua non seruantur, sed à papa quando omnes consecrantur, uel ab alijs de eius commissione, & die dominica fit, & infra tres menses. Vide Sil. uer. consecratio.

CONSECRATIO ECCLESIAE.

1 CONsecratio ecclesiæ, altaris, uestium, & uasorum, secundū Tho. iij. par. q. lxxxij. ar. i. ad tertium, reseruatur episcopo tanquàm principali ecclesiastici totius ordinis, & potest fieri tam diebus festiuis, quàm ferialibus.c.tua.eo.ti. Modus consecrandi ponitur in pastorali, à quo non est recedendum.c. omnes basilicæ, de conse.d.i. neque sine missa debet consecrari, in.d.c. omnes, licet non sit de substantia, secundum Bar. & Host. in.c. quod sicut, de elec.

2 Ecclesia non consecrata, potest reconciliari per simplicem sacerdotem aqua exorcizata tantum, in.c.fi.eo.ti. quâm aqua potest exorcizari per simplicem sacerdotem, ex quo patet, quòd non requiritur licentia episcopi, secundum glo. in.d.c. fi. Non autem hæc procedunt, quando ecclesia est consecrata. Ecclesia reputatur consecrata, secundum Inno. quando unus testis affirmat de uisu, uel auditu, uel si extant aliqua scripta in libris ecclesiæ, uel aliqua signa in columnis, uel parietibus, quia hoc non est in præiudicium tertij, in quo casu, unus testis suficiens est, de con. distin. iiij.c. paruulos &.c. cum itaque.

3 Ecclesia consecrata debet reconsacrari, secundū Pa. in.c. proposuisti, eo.ti. quando nescitur an fuerit consecrata, quia nō apparent signa supradicta. Secundo, quando parietes sunt combusti, & decrustati in toto, uel pro maiori parte, quia initio fit in ipsis parietibus. Secus si tantum tectum comburatur uel ruat. Tertio quando ita coruit ecclesia, quòd parietes

rietes in totum,uel in maiori parte simul oportet reficere etiam ex eisdem lapidibus,de conse.d.j.c.si fabricam. Secus,secundum gl.ibi,si successiue fuerint reparati,licet Pa. in. d. c. proposuisti non sequatur illam glo. sed in hoc casu dicat esse reconsecrandam,tamen prima opinio melior, qua fundatur super dicto Th.iii.parte.q.lxxxii.ad.iij. alia etiam opinio potest teneri.

4 Ecclesia polluitur ita quòd indiget reconciliatione, secundũ Pa.in.d.c.præposuisti,ex effusione sanguinis magna,& iniuriose facta in ecclesia, quòd si unum ex his tribus desit, non polluitur,quia si quis percussus extra ecclesiam, fugeret in ecclesiam,& ibi effunderetur sanguis, nõ pollueretur, & si percussus in ecclesia,reciperet sanguinem in uase non minus esset polluta,quàm si in terram caderet. Adde quartum,uidelicet quòd factum sit publicum.

5 Secundus casus secundum Pa.ibi supra, quando quis in ecclesia occiditur,etiam sine sanguis effusione,uiolenter, & iniuriose.in.c.unico,e.ti.li.vj.secus si causaliter, uel pro defensione cum moderamine fiat,uel quando quis ibi martizaretur pro fide,&c. Sed Glo.in.d. c. unico, oppositum tenet, & bene,quia sceleratius est sanctum occidere, quàm prauum, xxv.q.v.c.si non liceat.Si quis percussus in ecclesia extra moriatur,est polluta,non autem econtra,secundum gl o.in.d.c. unico.Si quis supra ecclesiam,ut in tecto, uel sub interficiatur,quia est extra non erit polluta ecclesia, secundum Vgo. Si quis etiàm enormiter percutitur in ecclesia, sine tamẽ sanguinis effusione,non erit ecclesia polluta,secundũ Pa. supra, licet aliquorum consuetudo nõ improbanda ecclesias in casu hoc reconciliet ad aliorum terrorem,ut innuit glo.in.d.c. unico.

6 Tertius casus est per effusionem uoluntariam seminis humani,siue sit criminosa,siue non,siue fiat in debitum uas, siue extra,siue cum propria uxore,siue nõ,& factum sit publicũ: in.c.significasti,de aliud.&.c.ecclesiis,de conse.dist.j. & in gl. in.d.c.unico

Quartus,quando ibi sepelitur excommunicatus, uel infidelis,in.c.ecclesiam,&.c.consuluisti,de conse.ec. & al. Vide Io. an in.d.c.præposuisti.

7 Quintus casus est, si ecclesia uel altare seu cimiterium, ab

episcopo publice excommunicato, consecrentur uel etiam benedicantur ante reconciliationem, neque enim celebrare neque sepeliri ibi quis potest: in.c. praeposuisti, supra, & ibi Pa.post Host.reddit rationem.

8 Ante reconciliationem ecclesiae secundum Pa.in.c.fi. de cõsec.ec.uel al. non solum missae celebratio, sed & aliorum diuinorum officiorum suspenditur.

9 Reconciliatio ecclesiae pollutae potest per papam committi simplici sacerdoti sicut & alia quae sunt iuris episcopalis ex dispositione humana, quia in his papa habet plenitudinem potestatis, in.c.proposuit, de concess. praeben. quę autem ex diuina dispositione certo ordini sunt commissa, non possunt committi non habenti illum ordinem. supra, Abbas.§.viij.

10 Celebrans in ecclesia polluta secundum Lapum, est suspensus ab ingressu ecclesiae.c.episcoporum, de priui.lib.vi. & si cum tali suspẽsione in ecclesia celebret, suum agens officiũ, erit irregularis.c.is cui, de sen.excom.lib.vj.& sic celebrans in ecclesia polluta grauiter peccat, non tamen efficitur irregularis, secundum Gemi.in.d.c.unico.licet Host.dicat quòd est irregularis, qui tamen non tenetur in hoc, nisi celebret postq̃ suspensus est.

11 Ecclesiae, oratoria, monasteria, hospitalia, ad secularem usum uel prophanum non debent reuerti.c. quae semel.xix.q.iij.& in.c.ligna, de conse, dist.j.dicitur, quòd cum ligna ecclesię fuerint uetustate consumpta, non ponantur in loco indecenti, possunt tamen in loco honesto, ut in claustro, uel refectorio, &.c.poni, ad secularem usum minime dari, secũdum gl. in.d.c. quae semel.

12 Consecrare, seu benedicere uestes, paramenta, & huiusmodi non potest simplex sacerdos, nisi ex cõmissione papae, Sixtus tamen quartus, secũdum Rosel.in uer.consecratio.§.1.indulsit sacerdotibus simplicibus ordinis minorum, ut possint benedicere quaecunque ornamẽta ecclesiae, uel altaris, & uestes sacerdotales, & alia, corporali excepto. Item in priuilegiis heremitarum sic dicitur. Tibi generali, tuoque uicario pro tempore, potestatem sacrandi, benedicẽdique corporalia, uestes, & ea, quae sacris usibus necessaria sunt, concedimus. Et quia fratres p̃dicatores, per eũdẽ Sixtũ.iiij.hñt priuilegia, & gratias aliorũ mendicantiũ, ideo & ipsi supradicta facere possunt.

De pollutione cimiterij, uide supra, cimiterium, & quomodo reconciliatur. In priuilegio minimorum quo gaudẽt fratres prædicatores, per breue Leonis. X. quòd incipit cum inter cæteros, sic dicitur. Quodque generalis illius, nec non prouinciales, ac eorum uicarij eiusdem ordinis minimorum, corporalia, & alia ornamenta ecclesiastica suorum locorum, ac domorum præter calices, & patenas, benedicere ualerent, concessimus, statuimus, & ordinauimus. Itẽ quòd prædicti possint quando episcopi nolunt, uel negligunt, ecclesias, cimiteria, capitula, oratoria sua, ubique solenni benedictione benedicere, & eas pollutas, uel ea polluta quomodocunque aqua prius per aliquem catholicum episcopum (ut moris est) benedicta reconciliare.

CONSENSVS.

1 Consentire, est actum uoluntatis, ad aliquid applicare, ex S. Tho. prima secundę. q. xv. & secundum quòd Theologi accipiunt consensum.

2 Consentire non semper dicitur tacens, probat regula. Is, qui tacet non fatetur, sed nec utique negare uidetur. de re. iu. lib. vj. ita quòd tenet medium, nam aliquando pro consentire accipitur, quandoque pro disentire. Sed quomodo poterit sciri quando sit idem quòd consentire, uel non? Respondet Pa. in. c. non ne, de præsum. quòd iudex ex coniecturis arbitrabitur, ad quam partem magis trahatur. Et in. c. olim inter, de resti. spo. post Inno. facit regulam aliam, quòd in actu negatiuo abstinens, & tacens, non habetur pro consentiente. Idem in. d. c. non ne, facit aliam regulam, quòd quando proponuntur duo, uel plura, & negatur unum, uidetur alterum affirmare. Et Feli. in. c. cum in iure, de offi. deleg. col. v. in fi. dicit. Paria esse in actibus iudicialibus, partem expresse consentire, & præsens esse, & non contradicere.

3 Tacens in capitulo, uel consilio, quando aliquod malum tractatur, secundum Pa. in. c. j. de his quæ fiunt a ma. post Inno. si non expresse contradicit, peccat eo modo ac si consentiret, & in male gestis, tacens in uniuersitate, habetur pro cõsentiente, cum ex officio suo teneatur consulere. Ex his collige religiosos in capitulo existente, & propter humanum respectum uoci suæ renunciantes, quòd est tacere, quando ui-

dent,quòd authoritas prouidēdi propter hoc remanet apud eos,qui carent zelo, grauiter peccare,secundum grauitatem negotij.

4 Quando aliquis actus debet expediri per consensum in cōmuni præstitum,si singuli non collegialiter consentiant,nō ualet secundum Pa.in.c cum ecclesia,de causa pos.& proprie. nec est speciale in electione,quamuis glo.in.c.j.de re.ec.non alie.lib. vj. contrarium habeat, cuius dictum non tenetur. Io.etiam an.ibidem in nouella non ualere tenuit, quem sequitur Cal. in.c.cum omnes,de consti.

CONSERVATOR.

1 Conseruatores propriæ secundum Arch.in.c.j. de of. dele. dicuntur hi,qui dantur contra infringentes priuilegia,& latius,qui dantur ut defendant ab iniuriis,& offensis. Et de his intelliguntur iura loquentia de conseruatoribus. Aliquādo dantur generalius secundum priuilegia, quæ sunt inspiciēda. Vnde in priuilegio Sixti.IIII. quod incipit regimini: datur authoritas fratribus prædicatoribus,& minoribus eligendi quemlibet canonicum, uel habentem dignitatem, & quòd possit defendere ab omnibus iniuriis, idest secundum Arch.ab omnibus quæ sunt contra ius,& quòd ministret iustitiæ complementum,sine strepitu,&c. Multa alia possunt, quæ non possent conseruatores secundum iura allegata.

2 Vicarius episcopi, quia est in dignitate quasi episcopali, & abbates,priores mendicantium,& guardiani, qui superiorē in domo non habent,possunt esse conseruatores:Gemi.in.c. nullus,de elec.lib.vj.

3 Si conseruator secundum iura allegata,ubi aliter non exprimitur in rescripto, se intromittit de aliis a manifestis iniuriis,& uiolentiis,uel de his,quæ requirunt iudicialem indaginem,est per unum annum suspensus ab officio, & consequenter a beneficio, secundum Arch.& pars, quæ hoc fieri procurauit,excommunicationis sententiam incurrit ipso facto,de qua,infra,excommunicatio.lxxxv.& tenetur de expēsis legitimæ factis,& propter hanc causam.c.in primis.ij.q.j. quòd si alius,cuius non est conseruator,hoc fieri procuraue rit,secundum Ge.non est excommunicatus.

4 Conseruator durat usque ad obitum concedentis tantum, quo ad negocia non incepta.c.fi.de of.dele.lib.vj.nec potest

Alteri uicos suam committere, nisi citationes, & sententiarũ denuntiationes, in.d.c.fi.nisi ex literis aliter constet. Conseruator secũdum Arch.in.d.c.j.est delegatus, quia materia eius ponitur in titu.delegati.licet in multis differat. Tab.ibi.§.v.

CONSILIVM.

1 Consilium quod est idem quòd persuasio non habẽs uim coactiuam, tenetur homo non contemnere, non autem adimplere, & ordinantur consilia Christi ad hoc, ut firmius, & tutius eius præcepta seruentur. ex Thom.de uer.q.xvij.ar. iij.ad.ij. De consulente, & consilio, uide infra, Restitutio, qñ quis tenetur.§.lviii.

2 Qui tenetur facere aliquid de cõsilio aliquorum, si talis qui petit non est sani, uel integri sensus, ut cum pupillus tenetur cum consilio duorum agnatorum facere aliquid, ibi consilium accipitur pro assensu. Si uero sit integri iudicij, tamẽ tenetur petere consilium ab his, qui sunt participes illius officij, & tunc consilium pro ascensu etiam capitur, in.c. uenerabili, iuncta glo. de offi.deleg. Alias qui tenetur facere cum cõsilio, licet teneatur petere consilium, non tamen tenetur sequi: Pa.in.c.cum in ueteri, de ele.in glo.j.secus quando teneretur facere de consilio, & ascensu. Nec differt dicere de consilio, uel cum consilio, licet Cyn. contrarium tenuerit, in.l..id quòd pauperibus, de episco. & cleri. primum tamen tene, quia melius.

3 Quando uero tenetur facere cum consensu alicuius, distinguunt doct. aut iste de cuius consensu agitur potest esse particeps huius officij, aut non, si secundum, non est necesse sequi eius assensum, ne per aliam uiam eidem permittatur, qđ alia uia negatur, per regulam cum quid una uia, de re.iu.l.vj. Si uero potest esse particeps, tunc aut necessitas petendi consilium iniũgitur ab homine ei, qui habet potestatem a lege, & tunc consensus non necessitat, quia homo non potuit auferre potestatem datum a lege.c.tua, de testã. aut iniungitur a lege, uel ab homine habente potestatem ab homine, & tũc debet assequi assensum illorum, per glo.in.c.unico, in.vj.ne se.ua. credo tamen quòd committentis intentio esset attendenda, quando committens habet authoritatem, in dubio procede, ut supra dictum est.

4 Quando ille de cuius consilio aliquid est agẽdum, est mor-

tuus,uel ita absens,quòd non potest adiri,uel non uult cõsulere,secundum Pa.in.c.ex parte,de consti.& in.d.c. cum in ueteri.Si periculum ex dilatione iminet semper sine consilio potest procedi.Hoc sentit etiam Barto. in.l.i §.si pluries.ff.de exerci.act.quia de mente iuris est,ut si consilium non potest haberi,procedatur ad cõsumationem actus,ut in.d.c. unico. Si uero non iminet periculum,aut ille est mortuus , & tũc si nomine proprio expresso potestas consulendi fuit sibi attributa, expirat mandatum , & secunda iussio debet expectari: ar.in.c.cum dilecta,de rescrip.Si uero fuit expressum nomen dignitatis,debet expectari successor,ar.c. quoniam Abbas,de offi.dele. Idem si est ita absens quòd eius consilium nõ possit requiri.Si uero est præsens,& non uult consulere, uel absens,& non uult uenire,nec consilium præstare, tunc potest mandatarius sine consilio procedere.tex.in.d.c.cum in ueteri,uel secundum Pa.in eo.c.poterit appellare.

5 Si quis ex forma mandati debeat requirere consilium, & nõ petito consilio procedit ad actum , secundum Pan.in.d.c.ex parte,non ualet,quando lex a principio potestatem ei tradidit cum tali modificatione.Si uero prius habebat potestatẽ, & superior mandauit fieri cum consilio Titij, tenet actus sine tali consilio,licet transgrediens ueniat puniendus:ar.in.c. dilectus , el.ij. de præben.aliter quando requiritur assensus, hæc procedunt de consilio,&c.

6 Qui tenetur petere consilium,& male ei consulitur, si sequitur tale consilium aduertẽter,non excusatur, quia licet teneatur petere,non tamen sequi.secundum Pa.in.d.c. cum in ueteri,ideo iudex qui tenetur pronuntiare cum consilio sapiẽtis , non excusatur si malum consilium sequitur , secundum Bar.in.d.§.si plures.Nec frustra dicitur esse petitio consilij, Et quòd non teneatur petens sequi,quia petendo posset consulentes in suam trahere sententiam,& quia salus ibi,ubi multa consilia.c.pro uerbis.xxiiii.dist.

CONSTITVTIO.

1 Constitutio proprie dicitur,quam pirnceps statuit.c. cõstitutio,dist.ij.& large pro omni iure accipitur,ut in.c. cum omnes,de constitutio . Et fit constitutio proprie a principe cum suis consiliarijs,secundum Pa.in Rub.eo.ti.quandoque a collegio,& de eius natura est, ut sit perpetua , nisi reuoce-

e

tur. Non autem sic ordinationes, quæ a collegijs fiunt, quia non sunt perpetuæ. Vnde Arch. flo. dicit. iij. parte. ti. xxiiij. c. ij. §. iiij. quòd ordinationes quæ fiunt in capitulis generalibus, uel prouintialibus, obligant usque ad sequens capitulũ, post quam promulgatæ fuerint, sed postquam non practicantur in obseruando, uel non publicantur, uel a fortiori quando non sunt in memoria, non obligant.

2 Quando prælatus aliquid ordinat sine collegio, durat tantum eius prælatione durante, nisi authoritate papæ fieret, secundum Arch. flo. ibi. Tunc enim durat donec reuocetur.

3 Constitutio nulla ligat, uel afficit ignorantes uere, secundũ Pa. in. c. ij. de consti. post glo. & si est synodalis, uel prouintialis, & non est positus terminus, sed fit simpliciter, immediate ligat omnes scientes, ignorantes uero ad arbitrium boni hominis. Papales post duos menses ligant, scientes tamen immediate ligantur, nisi sit terminus appositus secundum Panor. supra.

4 Constitutio iudicis secularis quæ specifice disponit super rebus ecclesiæ, secundum Pa. in. c. ecclesia Sanctæ Mariæ, de cõsti. non debet seruari, quia fit a non superiore, etiam si generaliter loquatur, cum non possit sine peccato seruari, non ualet. Sed quando est generalis, & non contraria canoni, rationabilis, & ecclesiæ fauorabilis, est seruanda.

5 Constitutio principis contra ea, quæ sunt de iuregentium, uel naturali, facta ex rationabili causa, secundum doc. & precipue Pa. in c. quæ in ecclesiarum, de constitutio. tenet, ut de præscriptione, & confiscatione bonorum. Si autem nõ subest causa, & certum est, principem non posse statuere, ut in cle. pastoralis, de re iudi. ubi dicitur quòd Imperator non potest tollere rem alterius sine causa, nisi in re parua non tenet. Nõ enim Imperator, nec Papa, sine causa auferre bona iustę possidentium possunt, quia contra ius naturæ est.

6 Constitutio papæ, quæ a principio non recipitur ipso sciente, & tollerante, secundum Pa. in. c. quia circa, de affi. & consan. non obligat ad peccatum. Si uero a principio a maiori parte recipitur, obligat, quamuis minor pars non seruet, multa enim tollerantur propter patientiam, quæ si fuerint in iudicio deducta exigere iustitia tollerari non debent. Non oẽs constitutiones emanatæ post compilationem decretalium

habent uim,sed ille de quibus fit mentio in.vj. Et nisi sint facta post dictum lib.vj.ut patet in prolo.sexti. Et quæ factæ sunt inter sextum,&.cle tenent.

7 Constitutio,uel lex,seu statutum,in quo mandatur sic,uide licet prohibemus ne fiat tale quid,& qui fecerit illud, talem pœnam luat,ita quòd ibi sunt duo præcepta,obligat ad culpam,& ad pænam,ut dicit Ange.uer.obedientia.§.j.secus secundum Hen.de gan.quando est unum tantum prçceptum, ut cum dicitur,qui fecerit sic,soluat talem pœnam,quia tunc ex forma statuti obligat tantum ad pœnam. Intellige post condemnationem iudicis notam,secundum glo.in.c. fraternitatis,in fi.xij.q.ij.Similiter semper obligat ad mortale, qñ imponitur pœna mutilationis,mortis, uel alterius grauis pęnæ,quia exponere se periculo grauis mali,uel infamiæ uerisimiliter,nescio a mortali excusare, cum sit contra charitatē suiipsius.Posset etiam esse mortale, quando transgrederetur lex tantum pœnalis ratione materiæ, quia uidelicet cōtinet aliquod necessarium ad salutem, uel propter contemptum, Vide infra,lex.§.iiij.&.xj.

8 Quando princeps mandat fieri festum aliquod propter uictoriam habitam,uel aliquid huiusmodi sub certa pœna, licet pœna possit exigi,transgressores tamen non peccāt mortaliter.An autem constitutio obliget ad mortale,& quando, & quomodo,infra,uerbo,lex.§.iiij.

CONSVETVDO.

1 Consuetudo est quoddam ius non scriptum assiduis actibus cōstitutum,quod pro lege suscipitur,cum deficit lex: in.c.consuetudo,dist.j.

2 Consuetudo habet uim legis,& legem abolet, & interpræta trix legis est:quia quod multotiens fit,uidetur ex deliberato iudicio rationis prouenire,secundum Tho. prima secundæ, q.xcvij.ar.iij.Et secūdum Pa.in.c.fi.de consue. Etiam consuetudo assumit uires ex authoritate papæ,permittentis induci consuetudinem contra canones. Sic enim tollerando uidetur approbare,secundum Tho.supra.

3 Consuetudo non potest mutare legem diuinam, nec naturalem,secundum Tho.ubi supra,& per doct.in.d.c.fi.Potest tamen limitare,distinguere,declarare,augere, & huiusmodi, sicut potest ius positiuum. Lex diuina dicit in ore duorum,

uel trium ſtet omne uerbum,&c.Sed lex limitauit, quòd ali-
quando plures requiruntur. Et illud non occides, limitauit
lex,quòd in aliquibus caſibus licet occidere. Non manente
ratione,propter quam lex erat,conſuetudo uincit legẽ. Si ue
ro eadem ratio maneat,& non ſit inutile ſeruare legem pro-
pter impoſsibilitatem, ex conſuetudine patriæ, quæ eſt una
de conditionibus legis,tunc lex uincit conſuetudinem,ſecũ-
dum Tho.prima ſecundæ,ubi ſupra ad.ij.

4 Conſuetudo ſemel reprobata a lege,non poteſt amplius in-
troduci,niſi ſubſit ratio noua,ut concluditur ex.l.fi.C. ſi cõ-
tra ius,uel utili. & glo.in cle.ſtatutum,de electione.

5 Ad hoc quòd conſuetudo habeat uim legis, requiritur. Pri-
mo, quòd ſit rationabilis, & ad cognoſcendũ quomodo eſt
rationabilis,uide Pa.in.d.c.fi.& Tho.ſupra. Secundo, quòd
ſit obtenta per curſum temporis requiſiti ad præſcriptionẽ,
per glo.in.d.c.fi.& ſi de iure ciuili,ſecundum Pa. ibi, requiri-
tur,tempus decem annorum,ut communiter tenent docto.
etiam ſi conſuetudo ſit contra ius. De iure canonico ſi con-
ſuetudo eſt præter ius, requiritur tempus decem annorum.
glo.not.in.c.fi.de conſue.li.vj.uel eſt contra ius canonicũ,&
tunc requiritur tempus. xl.annorum, & in hoc caſu requiri-
tur,quòd conſuetudo ſit præſcripta,ut in.d.c.fi. ſi tamẽ con-
ſuetudo uenit contra reſeruata principi, in ſignum ſpecialis
priuilegij,tũc utroque iure requiritur tempus,de cuius prin-
cipio non eſt memoria,in.c.ſuper quibuſdam,de uerbo. ſig.
Si tamen papa ſcit conſuetudinem,& tolerat,ſecundum Ant.
in.d.c. fi. ſufficit tempus decem annorum. Tertio, quòd ſit
inducta per certam ſcientiam, & non per errorem potentis
legem condere,ſecundum Tho.ſupra,qui quidem error tan
tus ſit,quòd auferat conſenſum populi, uel potentis legem
condere,ſecundum Th.ſupra. Quarto, quòd tale quid poſ-
ſit præſcribi, ideo Pa.in.d.c.fi.not.quòd ſicut ex præſcriptio-
ne laycus non poteſt acquirere ius ſpirituale, ita ne ex con-
ſuetudine,etiam ſi talis ſit de cuius principio non ſit memo-
ria: contra Ioan.an.c.ij.de præſcri.li.vj.in his tamen in qui-
bus papa poteſt diſpenſare, & ſcit,& tolerat, & non contra-
dicit,uidetur conſuetudinem poſſe introduci, ecundum Pa.
ſupra. Quinto, quòd homines ſint uſi conſuetudine uarijs
uicibus,animo introducendi conſuetudinem, & ſecundum

communem opinionem doc.tot requiruntur actus, & ita notorij, ut uerisimiliter transierint in notitiam populi, uel illius, à quo habet uirtutem. Non enim actus, sed tacitus populi consensus, uel principis, consuetudinem inducit, nec unus actus potest consuetudinem facere, ut placet Pa. in gl. d.c.fi. nisi actus ille haberet causam successiuam, & continuationem per tempus, in quo introducitur consuetudo. c. cũ de beneficio, de præben. li vj. Sexto, requiritur ut maior pars populi utatur illa consuetudine, & intelligit Pa. de parte populi habente consensum habilem ad introducendam consuetudinem, quia mulieres, infantes, furiosi, & similes, non computantur in numero, quia non possunt legem condere, l.i.ff. de legi. Idem intelligit Pa. in. d. gl. de consuetudine totum populum tangente.

Quando maior pars populi, uel ille cuius authoritate consuetudo introducitur, intendit se obligare ad mortale peccatum, cuius signum potest accipi, quando credunt contrafaciendo se peccare mortaliter, tunc obligat cõsuetudo ad mortale, aliàs non, sicut nec omnis lex ad mortale astringit. Hęc supradicta faciliter possunt deduci ex S. Tho. ubi supra. Ad consuetudinem alicuius collegij, duas partes sufficit seruare, ff. quòd cuiusque uni. l. nulli.

7 Consuetudo nondum completa interrumpitur per unum actum contrarium, ita ut sit necesse de nouo reincipere, secundum Pa. in. d.c.fi. secus quando erat completa, quia tunc tollitur eo tempore, & modo, quibus fuit introducta, quia iam lex est, ideo instar legis tolli debet, secundũ Pa. in. d.c.fi.

8 Arbiter qui secundum compromissum tenetur pronunciare secundum iura, potest pronunciare secundum consuetudinem, etiam iuri contrariam, & statuta loci, secundum Pa. in rub. de consue. quia consuetudo est quoddam ius non scriptum, & quia iura mandant iudicari secundum statuta, & consuetudines locorum, ut in. c. iij. de eo qui mit. in possess.

9 Consuetudo praua excusat à pœna huius mundi, quando eius prauitas, per ius non est declarata, secundum gl. d. iij. c. denique, non autem quo ad Deum, quando ignorantia esset crassa, ut quando esset contra ius naturale. xxxij. q. vij c. flagitia, secus ubi probabile esset dubium super prauitate.

10 Consuetudo interpretatur priuilegia, indulgentias, & statu-

ta,ſicut & legem.c.cum dilectus, de conſue. & habet locum ubi uiguit,ut not. Pa.de conſue.c.cum olim.

11 Conſuetudo ut aliquid exigatur pro ſpirituali,poteſt introduci,& introducta debet ſeruari,immo poſſunt laici ad ſeruandum dictam conſuetudinem compelli,ut in.c.ad apoſtolicam,de ſymo. Et Pa in.c.ſuam nobis.de ſymo. dicit ſe ſemper tenuiſſe, ut talis conſuetudo poſsit introduci, quando non præceſsit exactio, ſed ex mera liberalitate, & deuotione populi eſt introducta, tunc enim non habet fundamentum uitioſum,ſed laudabile,quia non eſt magnum, neque mirũ, ſi ab eo metuntur temporalia,qui ſeminat ſpiritualia, ut in c.ſi epiſcopus, de of.or. li.vj.Secus quando præcedens exactio conſuetudini principium dedit, tempus quoque decennij ſufficit ad introducendum hanc conſuetudinem,quia eſt præter ius,ſecundum Fede.in conſilio.clv.& Feli.poſt Io. de ana.in.d.c.ad apoſtolicam, dicit quòd layci ad hoc poſſunt conſtringi, quando conſuetudo principium coactum non habuit.

12 Quando non apparet an introducentes conſuetudinem uoluerint ſe obligare,recurrendum eſt ad præſumptionem, ſecundum doct.quòd ſi non præſumitur,uel non apparet niſi mera liberalitas,non inſurgit aliqua obligatio, ſecundũ Io. an in.c. Ioannes,de cle.coniu. & quia quando offertur aliqd ratione ſacramenti, uel propter rem ſpiritualem exhibitam, uidetur populus hoc longo tempore obſeruando, ſe ad hoc uelle obligare,in recompenſationem ſpiritualium,recognoſcendo Deum in ſuis muneribus,ideo ad hoc uidentur obligaui,non artem ſic,ut clerici dent clericis,ex conſuetudine, ut dicit Pa.in.d.c.iacobus,de ſy.non enim eſt eadem preſumptio,ſacramenta tamen ſemper,& libere prius ſunt danda, & licante nulla exactio eſt fienda.d.c.cum eccleſiæ.

13 Compellere populum ad hoc non pertinet ad rectorem eccleſiæ,ſed ad epiſcopum : ſic enim habet iuriſditionẽ in laycum,ſecundum Feli.in.c.cum ſit,de fo.compe.col.j·poſt Inn. Ratio quam quidam afferunt dicentes ſe non petere pro ſacramentis, ſed pro labore, non ualet, ſecundum Pa. in.d.c. ſuam nobis,quia uidetur exactum pro ſpiritualibus,cum unum ſiue alio non procedat.i.q.iij.c. ſi quis obiecerit. Differentiam inter conſuetudinem, & præſcriptionem. Vide Sil.

uer.consuetudo.§.ult.An layci possint præscribere, ut parrochianus det candelas in die purificationis, uidetur quod sic, secundum Fed.consi.clv.

CONTEMPTVS.

1 Contemptus quo despicitur proximus,cum illi inferat notabile malum actu,uel uoluntate,secundum Caie. ibi, est mortale peccatum, formaliter loquendo, quando. s. spernit ut spernat,si autem contemnat tantum materialiter,non peccat mortaliter, nisi ex hoc proximus notabiliter lædatur.

2 Contemnens subijci,cui oportet subijci,formaliter ex suo genere peccatum mortale est, quia & contra rationem, & contra dilectionem Dei, uel proximi, & propter hoc peccare ex contemptu formaliter loquēdo,ut dicere uerbum ociosum, non seruare consilia Christi, &c. est mortale peccatum, hoc enim nihil aliud est,q̃ nolle subijci consilijs Christi, quod tamen necessarium est, quamuis seruare sit de bene esse. Hæc enim peccata raro accidunt, nisi pessime dispositis. Not. est quòd si quis facit aliquid,uel non facit ex indignatione,non dicitur fieri hoc ex contemptu, ut si prælatus dicat alicui ut cantet, & ipse nolit cantare,ut prælatus hanc consolationem non habeat,non dicitur facere,ex contemptu.Caie. ibi conformiter.S.Tho.secunda secundæ.q.clxxxvj.ar.ix.ad.iij.

3 Non omnis peccans uenialiter ex contemptu,mortaliter peccat,nisi esset paratus etiam hoc facere,si esset mortale,secundum Tab.ex. S. Tho.Dicit tamen quòd religiosus peccās ex contemptu, in his quæ pertinent ad perfectionem, quæ etiā de se non sunt mortalia, mortaliter peccat, quia contemnit id,in quod tenetur tēdere.Caie. uero dicit,uerum esse, quòd peccans quomodocunque ex contemptu simpliciter, mortaliter peccat, sed qui contemnit aliquod ex eo quòd minimū est,non contemnit simpliciter, sed secundum quid, ideo nō peccat mortaliter, modificat enim illum contemptum cum illo minimo, sicut qui accipit minimum non dicitur furari simpliciter,& in hoc sensu intellige Tab. dictum.

4 Item aliud est contemnere regulam, seu monitionem superioris,aliud est contemnere id quod mandatur,ideo frangēs silentium ex contemptu constitutionis, secundum prius dicta,mortaliter peccat, frangens autem, & contemnens silentium tanquam rem minimam,& peccatum ueniale, uenial-

ter peccat, quia non simpliciter contemnit, sed secundũ quid solum. Vnde Tho. in quæstionibus de ueri. q. xv. ar. v. ad. ij. dicit, quòd non quilibet contemptus facit mortale peccatũ, sed contemptus Dei solum, per hoc enim solum homo auertitur à Deo.

CONTENDERE.

1 Contendere secundum Tho. secunda secundæ. q. xxxviij. ar. 1. est contra aliquem uerbis tendere, quæ quidem contentio potest attendi & quantum ad intentionẽ contendentis, & quantum ad modum. Quantũ ad intentionem si quis impugnat ueritatem modo indebito, scienter, uel quãdo est in iudicio, uel in disputatione, non gratia disputationis, sed ueritatis impugnãdæ, sic est peccatum mortale, quia est mendatium pernitiosum contra honorem Dei, & utilitatem proximi. Quo autem ad modum, si modus est scandalosus, uel propter inordinatos clamores, uel propter opprobria, quæ ibi ut plurimum dicuntur, est etiam mortale. Scriptum est enim. Ve illi per quem scandalum uenit. Bonus ergo confessor considerabit qualitatem modi. Secus quando impugnat ueritatẽ credens dicere uerum, uel dicens rationes suas audenter cum aliquali turbatione, tunc potest esse sine peccato omnino, uel tantum ueniali.

2 Constitutiones fratrum prædicatorum, quæ dicunt in. c. de graui culpa, si quis cum prælato suo contenderit, non intendunt de illa quæ est, secundum se mortalis, quæ diuino iure prohibetur, sed de ea, quæ est communiter uenialis, quia tales contendentes, etiam ueritatem clamose defendentes, aut despectiue, aut derisorie, debitam prælatis reuerentiam, & subiectionem non seruant. Propterea merito grauiter puniuntur, quia grauius quam alij seculares peccant.

CONTRITIO.

1 Contritio, secundum Magistrum in. iiij. senten. d. xvij. est dolor uoluntarie assumptus pro peccatis, cum intentione confitẽdi, & satisfaciendi: qui quidem dolor si sit perfectus, dicitur contritio, si imperfectus, uocatur attritio, quæ attritio nunquam, secundum Tho. in. iiij. supra, potest fieri contritio, & debet esse de quolibet peccato, de quo habetur memoria, de alijs oblitis sufficit generalis contritio, secundum Tho. ibi, & Pe. de pal.

2 Contritionis dolor tantus debet esse, ut peccatum nobis displiceat supra omne odibile, cum proposito uitandi supra omne uitabile, secundũ Caie. ibi, ita quòd maximus esse debet, neque nimius esse potest, & debet peccator ita esse dispositus, ut paratus sit potius quodcunque malum pati uelle, q̃ mortaliter peccare. Non tamen debet ad pœnas particulares descendere, quia hoc esset parare sibi laqueum tentationis, secundum Tho. supra: & qui sic se habet, est certus de sua contritione humana, non autem formata gratia diuina, secundum Caie. ibi.

Quam primum occurrit memoriæ, peccatum propriũ mortale commissum practice sub ratione detestabilis, uel delectabilis, tenetur homo de eo dolere, secundum Pe. de pal. in iiij. Cai. autem dicit, quòd semper tenetur peccator ad hoc, ut nunquam placeat sibi peccatum, quia præceptum negatiuum obligat ad semper, sed quòd actu conteratur nõ obligatur, nisi in casu, & periculo mortis, in susceptione, uel administratione sacramentorum, & in quolibet actu, qui requirit hominem sine peccato, & semel in anno ex præcepto ecclesiæ, non autem quandocunque occurrit memoriæ tenetur conteri, sicut nec cõfiteri, nisi in proposito, nec die festo si non conteritur, peccat mortaliter contra præceptũ de sanctificatione festi, nec hoc est contra id quod dictum est, si occurrat practice, ex Caie. ibi, in summa.

CONTVMACIA.

1 Contumax qui contra iudicis obedientiam tendit, mortaliter peccat, cuius signum, quia propter contumaciam potest excommunicari, secundum Caie. ibi.

2 Contumacia triplex est, prima, non ueniendo ad iudicium, c. ex literis, de dol. & con. & hæc tribus modis committitur. Primo, quando peremptorie citatus uenire contemnit. Secundo, quando malitiose se occultat. Tertio, quando latitat, uel impedit ne citatio ad eum perueniat, ut in. c. quoniã frequenter, ut lit. non conte. Secunda, est, quando citatus ad iudicium uenit quidem, sed non uult iuri parere, uel ante finitam causæ examinationem contumaciter recedit. c. certum, xj. q. iij. Tertia, quãdo manifesta offensa existente, ad iussionem iudicis, non uult se emendare. c. ex parte, de uerbo. sig. Multis etiam alijs modis committitu r contumacia uera, uel

præſumpta,de quibus,uide Tab.ibi,in principio.

3 Excommunicatus ob contumaciam non debet abſolui antequam ſatisfaciat de expenſis,& caueat de ſiſtendo in iudicio. Secus quando non eſt uere contumax, ſed præſumptiue,& petit abſolui. in ca.uenerabilis, de ſen.ex. Præſens, & reſpondere nolens dicitur contumax, ſecundum Feli. in. c. conſultationibus de of. dele.col. ij.

CONTVMELIA.

1 Contumelia,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxij. ar. i.Videtur importare de honoratione alicuius, ſiue per uerba,ſiue per facta,ſiue per quicquid habet uim ſignificandi. Differt autem à conuitio,quia per conuitium repreſentatur per uerba contumelioſa defectus pœnæ,ſiue culpę generaliter,ſed per contumeliam,tantum defectus culpæ, ut cum dicitur alicui, læno,uel meretrix, & huiuſmodi. Cum uero repreſentatur defectus minorationis, uel indigentiæ, quod etiam deroget eius honori,dicitur improperium: ut dicēdo, ego te de famæ eripui,&c. Et poſſunt hæc fieri in facie eius perſonaliter audientis, uel uidentis, & literis, ſeu libello, ut ad ipſum deueniant, poſſunt etiam fieri in abſentia, uerbis, uel ſignis, ut ad eius notitiam deueniant,ſicut eſſet deturpare hoſtium, pingere cornua, & huiuſmodi, ut illius honorem minuant.

2 Contumelia,& conuitium, ſumpta formaliter, ſunt peccata mortalia,quia quantum in ſe eſt, lædunt. bonum honoris proximi, & hoc eſt,quando ex intentione dehonorādi fiūt, niſi ex imperfectione actus, uel in primo motu, uel pro re minima,quia ſic ueniale peccatum eſſet. Si uero nō adſit intentio dehonorandi,tunc non eſt mortale, quia non eſt formaliter contumelia,ſed materialiter,niſi quando ex hoc, notabilis dehonoratio proximi ſequeretur. Debuit enim proferens contumeliam,quid poſſet ex hoc prouenire aduertere, Caiet. ibi.

3 Qui fecit contumeliam,uel conuitium alteri,ſecundū Nico. de ly.tenetur per ſe,uel interpoſitam perſonam, dicere iniuriato culpam ſuam,uel ſaltem æquipollentia ſigna oſtendere, niſi conſtet iniuriatum remiſiſſe ei, niſi ſit prælatus, uel paterfamilias, qui in corrigendo exceſſerint modū, ut dicit Aug.in regula, ſi tamen hoc fecerunt correctionis gratia, &

non liuore uindictæ. Et secundum Vmb. debet cito satisfieri, sicut in restitutione. Hoc tamen intellige quando contumelia est publica, secus quãdo esset secreta, quo ad iniuriatũ.
4 Sustinere contumelias quo ad præparationem animi, semper bonum est, & ad hoc tenemur, secundum Tho. supra, nõ tamen quando cedunt in malum animæ irrogantis, quia ob hoc fit audatior, uel quando ex sufferentia, profectus aliorũ impeditur, secundum Gre. omel. ix. super Ezec. infra, uindicatio per totum. Corrigentes in dicendo contumelias debet esse discreti, quia ex indiscretione, possent mortaliter peccare.

CORRECTIO.

1 Correctio qua subditi a suis superioribus debent corrigi, siue per punitionem in facto, siue per correctionem in uerbo, si omittatur ab ipsis superioribus, siue prælatis ecclesiasticis, quando, sicut, & ubi oportet, proculdubio mortale peccatum est, nisi propter imperfectionem actus, quia præceptum de hac correctione, est de actu iustitiæ necessariæ ad bonum, præcipue publicum. In casibus autem singularibus non facile potest regula assignari, quia quandoque propter aliquod bonum reipu. prætermittitur, & propter aliquam aliam causam rationabilem incidentem, ideo in administrante huiusmodi iustitiam, & correctionem, necessaria est magna prudentia, & bona conscientia, quam spiritussanctus dirigit.
2 Correctionis fraternæ præceptum, cum sit affirmatiuũ, non ad semper obligat, sed quando est articulus necessitatis, sicut dare elemosinam: ideo quãdo aliquis est in mortali, & credis te ei posse prodesse probabiliter ipsum corrigendo, & non uis corrigere, mortaliter peccas, sicut si morientẽ famæ, potens non pascis. Si autem ex sola negligentia, uel quia nõ speras correctionem, uel quia times ne peior fiat, hoc omittis, non peccas mortaliter, nisi tanta esset negligentia, & proximi necessitas, quòd ratione notabilis damni proximalis, & magnæ negligentiæ, esset mortale, ac si ex intẽtione fecisses. Contra enim proximi charitatem esset.
3 Si quis dimittat correctionem fraternam de peccato mortali, quando tenetur facere, uel propter timorem damni tẽporalis, uel infamiæ, uel pœnæ corporalis, peccat mortaliter, quia salutem animæ, postponit his, quòd est contra charitatem,

tatem, ſecundum Tho. ubi ſupra, & Ric. in. iiij. ſen. diſt. xix. Si autem differt correctionem, quia expectat tempus magis cõgruum, prudenter facit, quia omnia tempus habent. Si autẽ prætermittit correctionem de ueniali propter humanum reſpectum, non peccat mortaliter, niſi illud eſſet periculoſum ualde ad mortale. Item quãdo timore retrahitur a correctione de mortali, non tamen eſt tantus timor, quòd ſi omnino crederet peccatorem a peccato retrahere, quòd propter talem timorem ceſſaret a correctione, tunc tantum uenialiter peccat. Intellige etiam prædicta quando occurrunt nobis corrigendi. Non enim debemus quærere corrigendos, ex S. Tho. in. iiij. ſen. ſupra, & ſecunda ſecundæ. q. xxxiij. ar. ij. & ex Ric. & Pet. de pal. in. iiij. Et hoc præceptum etiam extenditur ad inferiores reſpectu ſuperiorum, quos tenentur corrigere cum reuerentia tamen, & humilitate, ſecundum Tho. ibi, & ſemper intellige teneri, quando ſperatur correctio, alias non. Et omnes ad hanc tenentur, quia unicuique Deus mandauit de proximo ſuo.

4 Tenentur etiam ſeruare ordinem datum a Chriſto Matth. xviij. ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ, ſupra, ar. viij. Dicit enim Chriſtus, (ſi peccauerit) ſcilicet de præterito. Igitur de peccato futuro non debet fieri ſecreta monitio, ſed ſtatim poteſt denuntiari, ut impediatur, quando aliter non poteſt obuiari. (In te), ideſt contra te, & te ſolo ſciente. Alias quando eſt publicum, poteſt denuntiari, quia non ſolum leſit cõ ſcientiam tuam, ſed etiam aliorum. Et hoc etiam ſi ſperaretur emendatio delinquentis, quia oportet ſatisfacere ſcandalo. Si tamen æque, & bene poſſet ſatisfieri non denuntiando, non eſſet denuntiandus. Item quando peccatum uergit in malum corporis, uel animæ aliorum, non requiritur ſecreta monitio, quia non tantum eſt in te, ſed in alios, ut eſſet crimen hæreſis, &c. alias, ſecreta monitio debet præcedere denuntiationem publicam.

5 Secundo, quando ſecreta monitio non prodeſt, & ſperatur correctio, dicatur prælato ut ſingulari perſonæ, ſecundum Arch. floren. & ſecundum Augu. in regula, quòd ſi hoc non prodeſt, inducantur teſtes, ſi ſperatur correctio. Quarto, ſi non audit eos, dicatur eccleſiæ, accuſetur prælato, ſi ſunt teſtes. Et ſemper ſeruanda eſt hæc regula, quòd quando potes

ſeruare conſcientiam, & famam proximi, teneris, ſi non utrunque, relicta fama ſerua conſcientiam: ex Thom. ſupra,&.q.de ueri.

6 Faciens contra prædictum ordinem, ut denuntiando prælato ante correctionem fraternam,ut frater confundatur,uel malitioſe,ut deprimatur, &c.mortaliter peccat, quia contra charitatem,& præceptum. Secus quando hoc ex ſimplicitate faceret,credens melius ſic poſſe corrigi,ſimiliter ſi ex in caute la dicat,dummodo infamia non ſequatur,ex.S. Tho. ſupra, quæ ſummopere cauenda eſt,ne pro poſſe ledatur.

7 Si prælatus præcipiat aliquod huiuſmodi ſibi reuelandum, debet intelligi ſecundum ordinem fraternæ correctionis, contra quem ſi præcipiat,non eſt ei obediendum, ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra:niſi præceſſerit infamia, uel ſemiplena probatio,ut quia eſt unus teſtis, tunc tenetur quilibet ſubditus deponere quicquid ſcit, licet non præceſſerit monitio,uel non poſſit probare,quia tunc uenit, nõ ut denũtiet,ſed ut teſtificetur.Fecit.c.j.de teſti. cog. cũ ibi notatis.

8 Si factum ſit publicum, & peccator occultus, ut quando homo mortuus reperitur, iubente prælato ante correctionem fraternalem reuelatione,non eſt ei obediendum,quia ſecundum Pet.de pal.in.iiij.ſen.diſt.xix.q.iii. peccatum dicitur publicum,quando publicum eſt, quis illud commiſſerit, non autem ſi effectus ſit publicus,ſed bene prælatus poteſt percipere ſuper ueritate dicenda,& ad inquiſitionem procedere, ſaluo tamen ſemper dicto ordine,& in generali præcipere,ſupra,Accuſatio.§.xxiiij.

9 Epiſcopo præcipiente reuelationem alicuius ſub pœna excõmunicationis,ſupra,Accuſatio.§.xxix.an, & quomodo, ſit ei obtemperandum quando probatio deficit.

10 Exiſtens in peccato mortali,ſiue ſit iudex eccleſiaſticus, ſiue ſecularis,ſecundum quòd determinat,S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.lx.a.iij.& Caie.ibi,ſecunda ſecundæ,& Tab. uer. correctio.§.iiij.utens officio ſuo in his, quæ non ſunt ordinis,ſed iuriſditionis,quamuis ſit in mortali etiam publico, non peccat mortaliter per ſe loquendo,dum punit,& corrigit delinquentem, ſed per accidens ratione ſcandali, poteſt peccare mortaliter,ideo cum humilitate poteſt arguere, corrigere,& punire:nec ſequendus eſt,S.Thom.in.iiij.ſen.ſed in ſecunda

secundæ, supra. Qui uero est in mortali, prius deberet se corrigere, & inde alios, & dum sistit in mortali, debet corrigere potius rogando, quàm increpando, & maxime quando peccatum suum est publicum. Sic enim non nascitur scandalũ. Nihil ergo facit in hac materia peccatum mortale, sed scandalum, quod semper quantum possibile est debet uitari, ne ob malum exemplum, alij infirmi in præceps trahantur.

11 Multi sunt casus in quibus correctio potest dissimulari, & etiam punitio, ut quando mali, a bonis non possunt discerni, quando propter talem punitionem timeretur scisma, uel scandalum, quando speratur emendatio sine alia correctione, & breuiter quando esset aliquis bonus respectus, ex quo maius bonum probabiliter speretur, tũc cessatio a correctione non esset contra charitatem, & consequenter non esset mortalis. Facit. c. commessationes, distin. xxiiij. & c. ipsa pietas, xxiiij. q. iiij. c. cum quis, ibi. Et quando mali prosunt ecclesiæ bonos excitando, & correctio non speratur, dimitti potest.

CORPORA SANCTORVM.

Corpora sanctorum non possunt transferri de loco ad locum postquam tradita sunt sepulturæ perpetuæ, sine licẽtia episcopi, in. c. corpora, de conse. distin. j. uide infra, Reliquiæ. §. tertio.

CORPORALIA.

1 Corporalia debent esse de puro panno lineo albo, & benedicto ab eo, qui potest benedicere, non de panno tincto, uel serico. c. inconsulto, de con. dist. j. quæ non debent tangi, neque ablui per fœminas. c. sacratas. xxiij. dist. & c. nemo, de con. dist. j. el. ij.

2 Diaconi debent corporalia lauare, pro quibus debet peluim nouam habere, & primam lotionem in sacrario proiicere: in d. c. nemo, post primam ablutionem possunt lauari per moniales, & repetian, secundum Pet. de pal. qui excusat moniales in hoc, quod tamen uerum puto ubi est consuetudo, quã opinionem sequitur. Caie. in uer. mulier, in summa.

3 Corporalia possunt consecrari per abbatem supra Abbas. §. viij. & generalem, ac prouincialem mendicantium ex priuilegio: supra, consecratio. §. xij.

4 Corporalia post ablutionem non indigent re cõsecratione, licet amitus recesserit, neque si aliqualiter repetiẽtur, non

enim perdunt formam, etiam quòd alius amitus ponatur.

5 Corporalia debent teneri munda, ut præcipitur de cust. euca. c. relinqui, & c. statuimus, & negligentes in hoc puniri debēt, & peccant mortaliter, quando ita relinquunt immunda, ut res rusticorum uideantur, ut etiam. d. Sil. in uer. Vasa. De purificatoriis eadem uidetur ratio, quamuis subdiaconi ea tangant, & abluant, in ipsis enim aliquando imbibuntur stillæ sanguinis Christi.

CORPORE VITIATVS.

1 Corpore uitiatus, in ordine, ad ordines sacros respectu noui testamenti secundum Asten. & canonistas, est mutilatus, idest qui caret membro, & habens membrum debile, ut oculum cœcum, uel manum aridam, uel aliud membrum inefficax, si eo careat, mutilatus dicitur.

2 Corpore uitiati supradicti, non sunt promouendi ad ordines sacros duplici ex causa, secundum Canones. Primo propter inhabilitatem ad officium exequendum. Secundo propter deformitatem ad scandalum tollendum, unde generaliter tenendum est, quòd uitium corporis quomodocunque prouenerit, si reddit inhabilem ad frangendum, uel contrectandum hostiam, uel calicem, impedit promouendum, & promotum ministrare prohibet. Similiter omne uitium notabile in quocunque membro, scandalum generans, impedit, ut dicemus.

3 Item tene, quòd uitiatus corpore ex sua culpa repellitur, nō autem sine culpa, secundum Ray. nisi ex deformitate, scandalum, uel inhabilitas proueniant, & in dubio episcopus iudicabit, secundum Inno. in c. j. de cor. uitia. cum archidiaconi consilio, ar. ibi c. ij. iuncta glo. eo. in religiosis exemptis eorū prælatus ordinarius.

4 Quando tale uitium nō reddit inhabilem, nec multum deformem. est tunc distinguendum, quia uel euenit sponte, & sine causa iusta, & tunc in quocunque membro fiat, repellitur, & promotus deiicitur: in. c. pœnitentes, dist. lv. Host. tamē dicit in apparatu, quòd si tale membrum est occultum, episcopus potest dispensare, nisi in castrato, & cum religioso potest dispensari, ut pede ligneo celebret. Si uero uitium apparet, non nisi papa dispensat, quia uitiatus fuit in culpa. c. j. de corp. ui. Vel non euenit uitium sponte, sed casu, & nō gene-

rat nimiam deformitatem,& tunc poteſt promoueri,ut in.c. præsbyterum,de cle.ægro. Si tamen quando fuit uitiatus a caſu,dabat operam rei illicitæ,ſic non poteſt promoueri, ſecus ſi rei licitę,& uitium eſt in membris minimis,ſiue occultis,tunc non repellitur:in.c.qui parte,diſt.lv.non autem ſi in magnis,uel manifeſtis,ut in oculo,uel manu.c.ſi euangelica, diſt.lv. Similiter ſi modicum tantum generat ſcandalum, ut in.d.c.præsbyterum.Si autem ſponte, ſed ex iuſta cauſa, ut propter ſanitatem ſit priuatus aliquo membro,ſiue occulto, ſiue manifeſto,ſi propter hoc redditur inhabilis, uel multū deformis repellitur,ut ſupra.Si uero,non ſit propter hoc inhabilis,nec multum deformis,non repellitur, nec promotus reiicitur,nec eſt neceſſe,quòd mēbrum abſciſum ſecum portet,ut quidam abſque ratione dicunt.

5 Amittens ungulam policis dando operam rei illicitę,ſine diſpenſatione celebrare non poteſt,quod trahitur per contrarium ſenſum,ex.c.ſi.iuncta glo.de corp.ui.

6 Habens membra ſuperflua,etiā ſi ea abſiderit,non propterea repellitur,niſi ex hoc proueniret inhabilitas,uel nimia deformitas,ut ſupra,ſecundum glo.in.c.partem,diſtin.lv. & Hoſt. quia talis non eſt propriæ mutilatus,uel colobon.

7 Claudū a natiuitate,uel ſine culpa ſua, qui ad altare ſine baculo accedere poteſt, conſuetudo non repellit ſaluis prædictis:ar.in.c.nullus,de conſe.diſt.j.

8 Cœcus a natiuitate,etiam uno tantum oculo,repellitur, ſecūdum Arch.quod probat per.d.c.ſi euangelica,de habēte maculam in oculis,& de gibboſo,leproſo, iudica ſecundum regulam generalem ſuperius datam.Furioſus autem,lunaticus caducus,& dæmoniacus,non debēt promoueri,etiam poſtquam fuerint liberati,ſecundum glo.in.c communiter,diſt. xxxiij.&.c.maritum.Promoti uero,ſi ſunt omnino liberi,expectato tempore ad arbitrium boni uiri, poterunt exequi,ſi autem non ſint omnino liberi,iudica ſecundum regulam ſuperius datam,quę ad quam plures caſus ualet.Hermofrodita quomodocunque,non admittitur, & ordinatus repellitur,licet magis ad maſculinum uergat,& characterem habeat,ſecūdum Gul. Quomodo autem in his diſpenſatur ſupradictis caſibus,infra,uer.diſpenſatio.§.xxij. Vide etiam Tho.iiij.ſen. diſt. ix.ar.iiij.q l.iij.ad.iij. Tales promoti, a beneficio non re-

pelluntur, ne addatur afflictio afflicto. vij. q. j. c. percussio, sed dabitur adiutor si per se non potest. De eo qui nullo modo potest bibere uinum, dicitur quòd ordinari nõ debet, neque ordinatus celebrare, quia non posset perficere sacramentum sumẽdo sanguinem. Neque fœmina promoueri potest, quia ordinis huius capax non est, secundum Gul.

CREDERE.

1 Credere in Deum ita est necessarium omnibus habentibus usum liberi arbitrij, quòd qui non credit, est in mortali, quia sine fide est impossibile placere Deo. Hebre. vj.

2 Credere articulos fidei explicite, maxime illos, qui solemnizantur in ecclesia, omnes Christiani sub præcepto tenentur, ut misterium trinitatis, incarnationis, passionis, & huiusmodi, alia autem implicite, sed magis, & minus, secundum personarum qualitatem, secundũ Tho. secunda secũdæ. q. ij. ar. vij.

3 Quilibet habens officium docendi fidem, ut prælati, prophetæ, sacerdotes, doctores, prædicatores, tenentur credere explicite totalem distinctionem articulorum, secundum substantiam, non autem alij, secundum Tho. ueri. q. xiiij. ar. xj. Nullus potest excusari si non credit, infra fides. §. ij. Credere autem est cum assensu cogitare, secundum quòd a uoluntate determinatur ad unum, ex Tho. ubi supra.

Crapula, in uer. gula.

Chrisma, supra confirmatio.

CRVDELITAS.

Crudelitas qua quis modum puniendi excedit notabiliter, mortale peccatum est: quia contra bonum proximi, & contra ordinem iustitiæ, quæ modum in delictorum punitione statuit, & secundum Tho. secunda secundæ. q. clix. ar. j. opponitur directe uirtuti clementiæ.

CVRIOSITAS.

1 Curiositas cum importet inordinatum appetitum cognoscendi, siue per intellectum, siue per sensum, peccatum est, quia plusquam ratio dictet, appetitum protrahit. Non est autem peccatum mortale ex se, sed ex adiuncto, secũdum Caie. ibi, & hoc multis modis. Primo si ordinetur ad finem qui sit mortale peccatum, ut qui uult scire quomodo fiant usuræ palliatę, ut eas faciat. Secundo, quando uult scire a quibus nõ licet, ut a dæmonibus, a quibus prohibetur scire. xxvj. q. j. c.

illud. Tertio, quando uult ſcire quæ non licet, ut dicta in cõfeſsione, uel alia ſecreta, &c. & ea, quæ prohibentur adiſci, & doceri, ut artes magicæ, & huiuſmodi, quia eadem culpa eſt adiſcere, quæ, & docere, in.l.culpa.C.de male.& ma. niſi aliquis bonus finis excuſet, ut ad impugnãdum. Facit.c.nec mirum.xxvj.q.v. Quarto, uelle uidere ea, uel cognoſcere, quorũ cognitio, eſt alicui periculoſa cadendi in mortale, ut uidere coeuntes beſtias, uel homines, uel ſcire modos ſecretos agẽdi turpia, uel huiuſmodi, tunc curioſitas in tali eſſet peccatũ mortale, quia exponere ſe mortali probabiliter, eſt peccatum mortale, ſecus quando non eſſet tale periculum. Ideo quòd uni poteſt eſſe mortale, alteri poteſt eſſe ueniale, uel nullũ. Quinto, ſi propter curioſitatem omittat ea, ad quæ tenetur ſub præcepto, ut miſſam, confeſsionem, uel ſtudere ea, quæ tenetur, &c. ſicut multi clerici propter curioſitates poetarum, &c. non uacant ſcripturis, & canonibus, quos tenentur ſcire. Facit ca. non ne, diſt.xxxvij. Sexto, quando facit prohibita, uel patitur, ut experiatur aliquid ſicut mulier ut experiatur delectationem cum uiro, uel ex curioſitate facit incantationes, &c. Septimo, propter ſcandalum, ut quando quis uult ſcire quid dixit talis de eo, & eſt curioſus ualde in hoc, peccat, quia exponit ſe ſcandalo ſecuturo, quia dum ſciet talem maledixiſſe de eo, mouebitur ad odium, uel perſecutionem contra eum. Ex his regulis, poterit quis facile uidere, quãdò eſt curioſitas mortalis, uel uenialis.

2 Velle uidere aliquod, quòd ex ſe mortale eſt, quando non placet ſibi illud, nec eſt periculum probabile, quòd quis ruat in peccatum propter hoc, nec, quòd actus ille quantum ad deformitatem placeat ſibi, ſed ex nouitate rei cupit uidere, ut quando aliquis irruit ſuper aliquem ut interficiat illum, talis curioſitas non eſt mortalis, niſi quando eſſet prohibitum talia uidere, quia non uult hoc malum fieri ut uideat, ſed dũ fit uult quis uidere, tantum ex curioſitate. Concor. Arch. flo. ij. parte. ti. iij. c. vij. §. xj. Secus quando ex tali inſpectione, daretur animus malefactori, uel quaſi approbaretur factum, uel graue malum imineret corporis, uel animæ. Et Tho. ſecunda ſecundæ. q. clxvij. ar. ij. ad. ij. conſentit. Curioſitas non uidetur addere peccato differentiam talem, quæ ſit neceſſaria ad confitendum, ſed ſufficit peccatum mortale exprimere.

CVSTOS.

1 CVſtos in triplici differentia inuenitur, quidam ſine mercede, ſed gratis cuſtodit, quidam accipit mercedem, ſed non ſpecialiter pro cuſtodia, quidam accipit mercedem ſpecialiter pro cuſtodia rei. Primus tenetur de dolo, & lata culpa tantũ, quia gratia alterius cuſtodit. Secundus, tenetur de dolo, lata culpa, & leui. Tertius, tenebitur etiam de leuiſsima, ſecundũ glo. in. l. qui mercedem. ff. loca. Aduerte quòd quando ſumus in contractu, in quo quis tenetur ſolum de dolo, & lata culpa, ut in depoſito, acceptio mercedis pro cuſtodia, facit ut teneatur de leui, & ſic intelligitur. c. bona fides, de depoſi. Si uero ſumus in contractu, in quo tenetur de leui culpa, ſicut in locato, quando res non requirit diligentiſsimam curam, ſic acceptio mercedis pro cuſtodia facit ut teneatur pro leuiſsima, & ſic intelligitur. d. l. qui mercedem, & tenetur etiam de culpa eorum, quorum opera utitur, ſi ipſe diligentiam non adhibuit. l. ſi merces. ff. loca. §. qui columnam.

2 Qui locat operas ſuas in re, quæ curam diligentiſsimam requirit, ut in gemma pollienda, uel ueſte precioſa incidenda, & huiuſmodi, tenetur etiam de leuiſsima: in. d. §. qui columnam, alias de leui tantum, ut in dicta glo.

3 Cuſtode negante, ſuo dolo, uel negligentia amiſiſſe rem, in foro iudiciali, & contentioſo, ipſe cuſtos probabit, ſecundũ glo. in. d. l. qui mercedem, ſecus in conſcientia. Idem dic de cuſtode carceris, & in depoſito. ff. de cuſto. & exhibẽ. re. l. ulti. In aliis autem caſibus regulariter, qui dolum allegat, probare debet: in. l. quotiens. ff. de proba.

4 Si quis conducit equum, & patronus equi mittit famulum pro cuſtodia illius, & conſtat hoc feciſſe a principio, conductor non tenebitur pro cuſtodia. Si autem locauit equum, & famulum, negligentia famuli non excuſat dolum conductoris, antequam reſtituat equum famulo, ſecundum gloſ. §. ſi de me. l. ſi ut uero. ff. commo. Si autem poſt reſtitutionem equi famulo, equus pereat, non tenebitur conductor: in. l. Si mei cauſa. ff. commo. De hoc, infra locatio. §. xxij. Depoſitũ, §. ij. Violentia per teſtes probari debet, ſecundum Pan. in. c. ſuper eo, de his qui ui. me. res uero amiſſæ, & earum ualor iuramento.

DAMNVM.

1 Damnum est ex hoc, quòd aliquis minus habet quàm debeat habere, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxij. ar. iiij. & dare damnum, uel occasionem damni, & periculi, est semper peccatum, uel mortale, uel ueniale, secundum uoluntatem dantis, uel quantitatem damni. Qui enim parum dānificat, uolens tamen damnificare multum si posset, mortaliter peccat: & qui multum damnificat mortaliter peccat, quia proximum multum offendit, quod est contra charitatem, & iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ut infra. Restitutio. §. xxj.

2 Omnes qui sunt causa damni continentur in his uersibus. Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participās, mutus, non obstans, non manifestans: de quibus dicetur infra, quomodo tenentur restituere, in uer. Restitutio. §. iii. & ibi uide Caie. quomodo bene declarat. Damna resarciri debēt. C. ad. l. Iuliam, de ui pub. l. si quis â se fundum, si tamen dolose, uel ex culpa sunt data.

DEBITVM CONIVGALE.

1 Debitum cōiugale. i. copulam inter coniuges, exactus reddere tenetur sub præcepto, secundum docto. & Tho. & Apostolum. i. cor. vij. nisi rationabilis causa excuset, de quibus causis loquitur Pe. de pa. iiij. sen. d. xxxij.

2 Prima causa excusans à redditione debiti est in potentia, siue per coitum præcedentem, siue per ieiunium moderatū, siue propter aliam causam licitam, quia impossibilium nulla est obligatio. ff. de re. iu. l. possibilium. Et secundum Ric. mortaliter peccat, qui modo indebito, reddit se impotentem ad hoc, & scienter, secundum etiam Ar. flo. quia facit contra iustitiam. Immo non est consulenda uxori talis pœnitētia, per quam uiro reddatur deformior, aut præiudicet proli, secundum eundem Ar. flo.

3 Secunda causa est, quando reddenti periculum mortis, uel infirmitatis notabilis imminet. Redditio enim debiti intelligitur, non solum salua consistentia personæ, sed sanitatis, secundum Caie. in uer. matrimonium. Vnde quando iudicarent medici de infectionis periculo, siue in casu lepræ, siue in alio, non tenetur tunc debitum reddere. Et per hanc regulam, multos poteris soluere casus, ut in laborātibus mor-

bo gallico,uel alio,infra,matrimonium.§.lxix.
4 Tertia causa est adulterium, quia adulterans perdit ius petendi debitum,& continens potest quo ad thorum adulterantem dimittere, de quo infra, uer.matrimonium.§. lxix.& supra, Adulterium.§. iiij. Et si accusata uxore pendeat lis de adulterio,secundum Ric.si notorium est,idest sibi notum il lam esse adulteram, uir nec exigere,nec reddere debet, alioquin peccaret mortaliter,nisi forte abstinere ab adulterio uellet,& agere pœnitentiam, quo casu potest eam sibi reconciliare,ut in.c.i.xxxij.q.i.Et si ecclesia præcipiat redditionē debiti,non tenetur, si infra,paucos dies potest probare : ar. c. solet,de sen.ex.in.vj.secus quando probare nō potest. ar. xi. q.iii.c.i.infra,diuortium.§.vij.
5 Quarta causa est,quando alter coniugum uult religionē intrare,quia reddere non tenetur statim,sed debet statui tempus,infra quod ingrediatur.in.c.ex publico,de conuer.coniug.i.infra duos menses,& secundum Tho.ubi dicit Pa.post gl.illud tempus iudicis arbitrio fore taxandum. Quod si nō uult intrare religionem , habet debitum tempus ad parādas debitas solennitates . Vnde ante benedictionem non tenetur reddere.
6 Quinta causa est locus sacer , in quo non licet exigere , nec reddere debitum,etiam tempore obsidionis, quia locus pollueretur,& esset peccatum sacrilegij . Nec etiam in loco publico debet reddi , quia honestas humanæ societatis , hoc non permittit,quæ seruari debet .
7 Sexta causa est,quando modo indebito exigitur,ut uiro succubo,& uxore incuba,uel alio modo periculoso de non generando,aut inhonesto,aut indebito tempore , ut tempore menstruorum, de quo dicunt quidā quòd si menstrua sunt perpetua,non est peccatum reddere , nec exigere.s.mortale. Si uero sunt naturalia, tunc est mortale in exigente sciēter. nisi forte timeret labi in fornicationem, & propter hoc petendo non peccaret mortaliter, reddere tamen deliberate exigenti, tenetur,quamuis aliquando impotentiam simulare possit,dum non timetur maius malum : suam tamen immunditiam uiro non tenetur iudicare.Cai. tamē ubi supra, dicit quòd tempore menstruorum,neque reddendo, neque exigendo est mortale , quia nulli facit iniuriam , qui utitur

iure suo, cui consentit Pe.de pa.supra. Sil.tamen in uer. debitum. §.vj. contrarium concludit, dicens quòd in muliere exigente tempore menstruorum naturalium, semper est mortale, quia illo tempore non ita imminet periculum corruptionis, sicut uiro. Opinio tamen Caie.magis uidetur rationabilis, infra matrimonium.§.lxviii.

8 De tactibus impudicis inter coniuges, multi multa dicunt, ex quibus, quæ mihi magis uera uidentur excerpsi. Vel enim ordinantur huiusmodi tactus ad coitum, & sic nō sunt mortales, sicut nec ipse coitus, uel non ordinantur, & tunc, uel fiunt tantum ex amore coniugali, ut oscula, amplexus, &c. & sic non sunt mortales, quia non libidinosi, uel fiunt ex libidine, & tunc aut non cogitant de coitu, & sunt in loco apto ut in lecto, & sic non est mortale, uel cogitant de non consumando coitum, uel non sunt in loco apto ad consumandū illum actum, sed solum propter ueneream delectationē hoc faciunt, & tunc est mortale, quia omnis actus uenereus, qui non est coitus, uel ad illum ordinatus actu, uel habitu, inter coniuges est mortale. Caie. enim supra dicit quòd tactus huiusmodi quando fiunt ratione usus matrimonij sunt liciti, quando uero in huiusmodi tactibus nil aliud intenditur nisi delectatio, & periculum de pollutione in altero coniugum nō est, non sunt mortales, sed superflua delectatio, si uero cum periculo pollutionis in altero ipsorum fiant, dicendum est sicut de multum bibentibus uinum cum periculo ebrietatis, & peius hic. Ideo si persona est experta ex similibus tactibus se fuisse pollutionem sæpe passam, & aduertit periculum, & non obuiat, etiam si non sequatur pollutio, nescio eam à mortali excusare, & hæc uidetur bona resolutio, mihique placet.

9 Qui incepit actum coitus, & sentit se corrumpi, si retrahit se à consummatione actus, etiam altero coniuge consentiente, peccat mortaliter, si ex hoc sequitur, uel sit periculum sequi pollutionem extra uas, quia est contra naturam: secus quando non esset tale periculum pollutionis, neque in uiro, neque in muliere, & in hoc sensu intelligo Pe.de pa.supra, dicentem, quòd non est mortale se retrahere ante complementum actus ne seminet, propter prolis multiplicationem.

10 Nullum tempus sacrum impedit debiti redditionem, secun-

dum Pet.ſupra, uel petitionem de neceſsitate, licet ſit bonum his diebus ab exactione abſtinere, ſecundum Caie. ſupra, ut ad contemplationem ſit maior aptitudo.

11 Quia debitum aliquando petitur uerbis expreſsis, aliquando interpretatiuis, aliquando nutibus, aliquādo aliter, ideo quando alter coniugum aduertit ſocium petere aliquo iſtorum modorum, tenetur reddere.

12 Reddere debitum ante benedictionem non eſt mortale, niſi fiat in contemptum, uel ratione ſcandali, ſecundum Cai. ſupra, & S.Tho.in.iiij.ſupra.Inno.& Ant.in.c.i.de ſpon. quia licet conſuetudo habeat uim legis, non tamen ſemper lex obligat ad mortale, niſi ſit præceptiua.in c.generali, de elec.in vj.licet aliqui teneant contrarium, ut Ar.flo. Gul.&c.

13 Habens uotum caſtitatis ſimplex, ſi contrahit, tenet matrimonium, tamen poteſt conſummationem matrimonij, exactus expreſſe, uel interpretatiue, tenetur reddere, petere aliquo modo non poteſt ſine mortali, quia quantum in ſe eſt, tenetur uiuere caſte, & diſpenſatio in hoc ad papā ſpectat, quia eſt uotum continentiæ, tamen quando adiri non poſſet, epiſcopus poſſet, ut Gul.dicit hæc, ſecundum Caie.ſupra, & ratio peccati in petendo eſt, quia uotum eſt de negatiuo, quod obligat ad ſemper.

14 Qui uouit religionem ingredi, & perſeuerare, ſi poſt ducat uxorem, & conſumet, licet mortaliter peccauerit, tamen poteſt poſtmodum petere debitum ſine mortali, quamuis habeat uotum ſimplex, quia uotum iſtius eſt affirmatiuum de religionis ingreſſu, & non de ſeruanda caſtitate, niſi cum fuerit religioſus, Caie.ſecunda ſecundæ.q.lxxxviij.ar.iii. uotum autem illius eſt de non exercendo actu uenereo, ſecundum Caie.ſupra, licet hoc non placeat canoniſtis.

15 Affinitas ſuperueniens contracto matrimonio impedit petitionem debiti in eo, ex cuius cauſa uenit, ut ſi titius cognoſcat uxorem fratris ſui, illa non poterit petere debitum, uel conſanguineam uxoris ſuæ, & tunc ipſe nō poterit amplius debitum exigere, licet matrimonium nō ſoluatur, epiſcopus tamen in hoc poteſt diſpenſare, ſecundum Pe.de pal. ſupra, licet Ar.flo.dubitet, intellige quando non adeſt poſsibilitas adeundi papam.

16 Reddere debitum, uel exigere, altero coniugum manente in

adulterio, est mortale, secundum Ric. etiam si sit occultum, secundum aliquos, dummodo sit notum sibi, quia est cõtra statutum ecclesiæ. c. si quis uxorem. xxxij. q. ij. tamen fallit hæc regula in multis casibus. Primo, secundum Tho. in. iiii. sen. supra, quando innocens exigit timore suæ incontinentiæ, non enim tenetur quis cum suo periculo socium corripere. Secundo, ut dicit Hug. quãdo ex hoc in peius proficeret, uel nihil, uel scandala suscitarentur, quia ordinatio ecclesiæ non est facta propter malum, sed propter bonum. Tertio, secundum Pe. de pal. supra, quando adulterium est occultum, & continentia non proficit ad correctionem, quę fuit causa huius constitutionis. Quarto, quando est spes de correctione statim fienda. Quinto, quando uir potest incorrigibilẽ uxorem includere ne quis intret ad eam, secundũ Pe. de pal. Sexto, quando propter hoc, uir timeret ne uxor se prostitueret. Prius tamen negotium exponi deberet his, qui sciunt hanc esse fornicariam, ne ex hoc scandalizarentur. De muliere autem terga uirum non sic est dicendum, secundum Pe. de pal. quia illa non facto, sed uerbo, tenetur uirum corrigere, & uerisimile est, quòd quanto magis ad illam accedet, tanto minus ad meretricem uadit, ideo non tenetur uirum dimittere, nisi quando uellet eam modo non naturali cognoscere, aut quando ex cohabitatione, eius peruersio timeretur, quo casu debet, eum etiam quo ad domum deserere, ne peruersionis periculum interueniat.

17 Adulterans, licet exigere non debeat in foro animæ, nisi purgata sua culpa, secundum Rai. quia ius petendi debitum perdidit, exactus tamen reddere tenetur. Non enim eius culpa alteri præiuditium inferre debet. Multi tamen sunt casus, in quibus alter coniugum adulterantem non potest dimittere, neque negare debitum, de quibus infra. Diuortiũ. §. iiij.

18 Coniuges post redditionem debiti possunt sumere communionem, secundum Tho. iiij. sen. d. xxxij. ar. 1. ad. 1. licet esset bonum differre usque ad diem alteram propter maiorẽ deuotionem, nisi propter necessitatem, uel scandalum.

19 Vxor post uotum simplex mariti, non tenetur ei reddere debitum, licet non possit alteri nubere, secundum Th. iiij. sen. d. xxvij. neque alter coniugum potest uouere de non reddendo debitum sine consensu alterius, quia esset contra præ

ceptum Dei,& iustitiam, neque de non petendo, quia fieret onerosus alteri,si semper alter petere deberet,secundũ Tho. iiij.sen.d.xxxii.q.iiii. & alter coniugum non consentiens uoto alterius de continentia, non peccat, ne præiudicet sibi. Tho.ibi, ad.ii.Immo uota coniugũ occulta de castitate seruanda,non sunt approbanda,quia periculosa, quòd in iudicio ecclesiæ non possunt probari.Tho.supra.

30 Si quis accipit bertam clandestine,& secundam in facie ecclesiæ,reddet debitum nõ secundæ, etiam si excommunicetur, quia non est eius uxor,sed primæ,si sine scandalo potest. Si autem scandalum imminet,non reddet,neque primæ,neque secundæ, licet possit cogi per ecclesiam ad cohabitandum cum secunda, nõ tamen ad reddendum debitum,sed potius debet excommunicationem sustinere. Vide infra, matrimonium, aliquã.

DECIMAE.

1 DEcimæ solui debent ubi consuetum est, aliter peccatum mortale sacrilegij incurritur, ex suo genere, ex imperfectione actus in re minima, est ueniale. Vbi autem non est consuetum,secus est,salua tamen cura sui pastoris, si aliunde non habet unde uiuat,quia tunc subditi tenentur, quilibet pro rata sua prouidere ut habeat, unde honeste, secundum sui status decentiam possit uiuere,etiam nulla consuetudine ibi existente,secundum Caie.ibi.

2 Quo tempore debeant solui decimæ standum est consuetudini, & etiam in quo loco, secundum quòd est approbata, & præscripta, & hoc communiter tenetur, & securius. Et si pereunt, pereunt illi, qui est in mora, & si non appareat de consuetudine ubi soluantur,debent portari ad domum recipientis,quia secundum Tho.secunda secundæ.q.xxx.iii.a. ij. ad.iiii.debitor adueniente termino, debet quærere creditorem, aliàs esset in mora,cum terminus ipse interpellat. Nec debent deduci expensæ, etiam factæ in colligẽdis fructibus. in.c.cum homines,de deci. &.c.tua, neque semen deducendum est,secundum Host. De personalibus, quæ insurgũt ex rebus iam decimatis deducuntur expensæ, aliter non. in.c. pastoralis,eo.ti.

3 Sacerdoti etiam diuiti,ubi est consuetudo, debent solui decimæ,secundum Tho.quol. vj.q.v.ar. iiij. Vbi autem nõ est

consuetudo, & ecclesia petit, debent solui, quia talis obligatio non potest quacunque consuetudine præscribi, ut si petuntur, non soluantur, quia de iure diuino est, ut ministris ecclesiæ prouideatur: & in hoc conuenit Tho. quol. vj. supra, secunda secundæ. q. lxxxvij. Host. in. c. à nobis, eo. ti. Inn. notat unum dictum Gul. dicentis, quòd ecclesiæ acceperunt semel totam decimam, cum receperunt possessiones sufficientes ad earum necessitates, & sic posset dici, quòd continue recipiunt decimas. i. redditus ratione decimæ, quòd si est uerum, tota quæstio est soluta, quia non amplius possunt petere, & credo sic esse, cum uideamus omnes ecclesias, episcopos, & prælatos diuites de possessionibus.

4 Omnes tenentur ad decimas nisi sint exempti, etiam clerici de propriis prædiis, secundum Tho. secunda secundæ. quæ. lxxxvii. ar. iiii. & c. à nobis, de deci. Et quando res non decimata uenditur, tam à uenditore, quàm ab emptore potest exigi. ar. in. c. monemus. xii. q. ii. & Tho. secunda secundæ, supra, etiam de furatis per negligentiam possessoris, decimæ solui debent, secundum Tho. supra. Quòd si sacerdos sit diues, & non indigeat decimis, non tamen uidetur quòd possit relaxare decimas homini diuiti, ubi tenetur soluere, sed debet recipere pro pauperum sustentatione, aliter est infidelis dispensator relaxando diuiti, quod tenetur dare pauper infra, Restitutio, uide aliquid. Sed quia in solutione decimarum attenditur cõsuetudo, ideo satis dictum sit relictis aliis iuribus, ad quæ te remitto, si plura scire uolueris. Quomodo retrahentes à solutione decimarum excommunicãtur, infra, Excommunicatio. 50. De rebus male acquisitis quàm obnoxia sunt restitutioni non debetur decima, secus de agro, ex usura empto.

DEFENSIO.

1 DEfensio manualis dupliciter est illicita. Primo, si fiat ex intentione, & animo lædendi offensorem, quia fieri debet ut defendat, & si aliter non potest fieri defensio nisi lædatur inuasor, debet illum lædere, ita quòd læsio sequatur ex necessaria defensione, & peccant mortaliter, qui non curant seruare illæsos inuasores, cum possunt aliter defensionẽ exercere. Secundo, cum uim ui repellunt, sed non cum moderamine inculpatæ tutelæ ex proposito, quia si quis putat

se defendere cum moderamine, & non aduertendo, aliqualiter excedit, aut non peccat, aut leuiter, quia actio exterior accensa non omnimode subiacet mensuræ, hæc Cai. ibi.

Quomodo autem fiat, uel quàm sit hæc moderatio, uide gl. in. l. si ex plagis. ff. ad. l. aquiliam. Primo oportet quòd agressus sine armis, sed cum pugno, uel paruo baculo, non resistat armis. Secundo, quòd hoc fiat incontinenti, & non ex interuallo. Tertio, ut fiat causa defensionis, & non uindictæ. Sed quo ad primum, non potest dari certa regula, quia aliquando plus potest agressor pugno, quàm agressus ense. Quo ad secundum distingue, quia si uis infertur personæ, potest quis incontinenti percutere ante quàm percutiatur, ad euadendum percusionem, uel iniuriam, quia hoc est in- 1
iuriam repellere, plus quam inferre, quod tamen Bar. l. imitat, si uerisimilia præcedunt inditia, & actus manifesti, quòd ille uolebat percutere, uel offendere, & iste alter alio modo non poterat se defendere. Facta autem iniuria personæ, nó est licitum percutere etiam incontinenti, quia non esset defensio, sed uindicta, nisi secundum Inno. geminata percussio timeretur. Et si percussus, percussorem iam nolentē percutere insequitur, & uulnerat, non punitur ut dolosus, sed ut culpabilis, ut in. l. i. ff. ad turpi. Si autem uis infertur rebus, secundum Iac. de are. uel res uia iudicii recuperari possunt, & tunc non licet percutere, etiam si res aliter salua esse nó posset. Si autem uia iudicij reparari non possunt, dicit secundū aliquos quod licet, & hoc uerum puto. s. quòd etiam liceat pro defensione occidere in continenti. ff. ad. l. cor. de sic. l. furem, quia non est uindicta, sed defensio. Hoc etiā tenet Sil. Excommunicatio. vi. § iiii. casu. ix. Idem tenet Inno. in. cap. olim de re. spo. tam pro propriis rebus, quam alienis, quando iniuriose rapiuntur. quia secundum eum licitum est propter hoc mouere bellum. Intellige tamen incontinenti ante- 1
quam ad alia diuertat, & iam exportauerit.

Percutere etiam licet inuaso, quando fuga esset sibi iniuriosa defendendo, & non tenetur fugere, secundum Pa. in. d. c. olim, secus quando non esset iniuriosa notabiliter, secundū eundem, sed Barto. indistincte tenet, quòd non tenetur fugere, in. l. item apud labionem. ff. de iniur. & consequenter potest percutere repellendo. Et hoc omnibus est licitum, tam

laycis,

laycis,quam clericis,quia de iure naturali eſt, ſecundum Ioã. de lig.& in omni loco eſt licita etiam in eccleſia,quæ nõ pol lueretur forte,q̃a effuſio ſanguinis non eſſet iniurioſa,quod requiritur ad pollutionem.c.uno,de conſe. eccl.in.vj. ſupra, conſecratio.§.v. Licita eſt etiam omni occupato in quocũque officio etiam celebranti.vij.q.j.c.illud, excepto officio baptizandi quando dimittendo pro defenſione certum eſſet ipſum baptizandum ſine baptiſmo mori debere,quia bonum animæ præponitur bono corporis, & maxime ſi eſſet proprius ſacerdos baptizans,ſecundum Io.de lig.

4 Talis defenſio contra quemcunque inuadentem iniuſtæ,eſt licita,quia naturalis,ſiue fiat contra ſuperiorem, ſiue iudicẽ limites legis excedentes.Secus quandò,ſecundũ legem agũt, quia tũc non licet eis reſiſtere c.qui reſiſtit.ij.q.iij.Et non ſolum pro ſeipſo talis defenſio licet,ſed etiam pro amicis,coniunctis,& pro quolibet de populo,ſecũdum Bar.in.l.ut uim, ſed not.quo ad pœnam,ſecundum Io.de lig.quòd occidens, uel mutilans defendendo ſe, uitat irregularitatem,non autẽ ſi alterum etiam patrem,& huiuſmodi, ut not.gl.c.furioſus, de homi.cle.Et defendendo ſe,& patrem, & matrem, uxorẽ, filium,uel filiam,uitat excommunicationem ſi clericum percutiat,ſecundum Inno.non autem defendendo extraneum. Sed hoc uidetur ualde durum, quòd quis non peccãdo mortaliter nec dando operam rei illicitæ,incurrat excommunica tionem,& quia dictum eſt eſſe licitum quemcunque defendere cum debito moderamine, ideo non uidetur incurrere excommunicationem etiam percutiendo clericum hoc modo,quia non fit diabolo ſuadẽte.xxvij.q.iij.c.Si quis. Poteſt enim is ſibi facere conſcientiam mortaliter non peccaſſe, ergo nec excommunicationem incuriſſe.

5 Ex his inferri poteſt, quòd ſi quis aufert ui, & incontinenti rem ablatam ſibi a clerico,non incidit in canonem, quia nõ facit ſuadente diabolo,ſed ſecũdum ius naturale: niſi res eſſet uolentis rapere,& non tenentis,& nolentis reſtituere,ſecundum Io.de lig.qui allegat Inno.in.c.ij.de reſt.ſpo.& non ſolum licet percutere, ſed etiam occidere cum moderamine tamen ſi inſurgat contra defenſorem raptor.Arch.in.c.ſi perfodiens,de homi.uer.defenderit.

6 Quid ſi clericus rapuit equũ meum, & fugit cum illo, & ali-

ter non poſſum habere niſi illum ſagitta, uel aliquo alio inſtrumento occidam, dicunt quidam quòd licet occidere, etiã ſine excõmunicatione, ſicut uidemus pro tẽporalibus quottidie bella moueri, quod fieri non poſſet in conſcientia, ſi eſſet contra legem Dei, & Sil. in uer. Excommunicatio. vj. caſu. iiij. §. ix. Inno. etiam extendit hoc ad expulſionem de domo, de qua clericus nolens recedere poteſt percuti, &c.

7 An pro defenſione rerum ſuarum liceat alium interficere, ui de Caie. ſecunda ſecundæ. q. lxiiij. ar. vij. quia concludit licere, quia quis plus curam habere rerum ſuarum quæ ſunt adminicula, uitæ propriæ, uirtutis, & fœlicitatis, quàm uitæ alienæ tenetur, & ibi ſoluit rationem in oppoſitum.

DEGRADATIO.

1 DEgradatio actualis poteſt fieri ſine numero epiſcoporũ, ſecundum Ge. in. c. degradatio, de pœ. lib. vj. non autẽ uerbalis, quæ oportet fieri a primo epiſcopo, cum debito numero epiſcoporum, ut in tex. & glo. d. c. degradatio. De forma, & modo degradandi, uide in. d. c. degradatio. & in paſtorali, & de numero epiſcoporum, quæ ad confeſſorem parum pertinent.

2 Per actualem degradationem clericus incontinẽti perdit priuilegium clericale, & efficitur de foro ſeculari, ſecundum Pa. in. c. nouimus. de uerb. ſign. & qui eum uerberat, non fit excommunicatus, ſecundum glo. in. d. c. degradatio. Secus de degradato tantum uerbaliter fiat, uide Pan. in. c. ad abolendam, de hære.

3 Degradatus ſi uult poteſt conſecrare corpus Chriſti, quia nõ amiſsit caracterem ſacerdotij, ſecundum Thom. iij. parte. q. lxxxiij. ar. viij. peccaret tamen ſi hoc faceret, & tenetur dicere officium ſi erat in ſacris. c. dolentes, de cele. miſ. & ſimiliter ſi non erat in ſacris, & retinet beneficium, ſecundum Gul. ſine tamen dominus uobiſcum, uel alia ſolennitate. Et ſolus papa tales reſtituit, infra diſpenſatio. §. xxij. Degradatus traditur brachio ſæculari pro tribus peccatis, quæ ponit Tab. ibi. §. ij.

DELECTATIO MOROSA.

1 DElectatio moroſa, hoc eſt uoluntaria, quando ſcilicet homo delectatur de actu malo cogitato, ſine uoluntate tamen perficiendi talem actum malum, poteſt conſiderari ex parte actus, de quo eſt delectatio, cuius eſt etiam obiectum,

& ex parte consensus. Ex parte actus, si sit mortalis, & delectatio morosa de eo, erit mortalis, ut de furto, adulterio, & huiusmodi. Si erit uenialis, similiter & delectatio uenialis. Ex parte autem cogitantis iuxta ueritatem deliberati consensus iudicanda est. Nam si cogitando de actu quantumcunque malo, persona delectetur non aduertendo ad id, de quo delectatur, quòd si aduerteret, non approbaret, etiam si per unũ diem sic cogitando delectaretur, non est peccatum mortale, quia rationalis consensus ibi non est. Si uero plenæ aduertens consentit in illam, ut supra declaratum est in uer. cogitatio. §. iij. mortaliter peccat. Vide ibi quid est plenę aduertere, ex Caie. ibi. Multi enim aduertunt, sed non plenæ.

2 Discutere etiam oportet causam quare talis cogitatio delectabilis continuatur, quia si ex complacentia illius delectationis prouenit, quòd negligit expellere illam continuationem, delectatio fit uoluntaria, & morosa. Si autem non ex complacentia, sed ex negligentia non extimatæ cogitationis, uel delectationis, propter quam non timet ruere, confidens in constante uoluntate sua, tunc peccat, sed uenialiter, negligens extirpare bella, & pericula, non tamen mortaliter, quia in ueritate non consentit, nec putat se illam delectationem continuare, sed magis pati. Ex parte autem rei, de qua est delectatio sciendum est, quòd delectatiò potest esse, uel de operæ cogitato, ut de homicidio, uulneribus, & huiusmodi, & hi sunt, qui ualde affecti sunt talibus facinoribus. Potest etiam esse de ipsa cogitatione, nam anima naturaliter delectatur in conferendo, & præcipue noua, & mira, dum occurrit aliquis nouus modus peccandi, & hæc cogitatio tanquam mira, aut noua inhæret animæ, & parit delectationem, & hoc accidit præcipue curiosis, & affectis ad subtiles inuentiones. Potest esse etiam de utroque. Si primo modo delectetur iam est cogitatio morosa, & consequenter mortalis. Si secundo modo non, quia non est de operæ malo. Hoc peccatum communiter non accidit in bene dispositis, sed tantum in male habituatis, qui si sine infamia, aut mũdano respectu, possent peccare, iam parati essent. Nam opus malũ eis placet, nec timor Dei castus tenet. Si autem quis de huiusmodi cogitat, ut studeat, componat, uel huiusmodi, non est cogitatio morosa, quia de malo actu non delectatur. ex Caie. ibi cõformiter di-

ctis, S. Tho. secūda secūdæ. q. lxxiiij. ar. viij. de uer. q. xv. a. viij.
3 Vidua, quæ delectatur de actibus præteritis coniugij, nō peccat mortaliter, secundum Caiet. ibi, & Ric. quia delectatur de operibus sibi licitis pro tunc. Si tamen ex hoc immineret periculum pollutionis, & aduerteret, peccaret mortaliter exponēdo se periculo. Si autem ex hoc insurgunt motus sensuales imaginando, pñtem uirum in tali actu turpi, & huiusmodi delectatur, tunc, secundum Sil. ibi §. iij. peccat, quia hoc non licet nisi in ordine ad consumādum actum matrimonij, Eodem modo dic de cogitatiōe tactuum, osculorum, & huiusmodi, quando hi sunt mortalia peccata.
4 Quamuis quis licite cupiat delectari cum aliqua, cum hac cōditione si esset eius uxor, tamen delectatio uoluntaria, quam istæ in pñti accipit de tali operæ cogitato cum illa, est morosa, quia pñs delectatio non fertur cum conditione, sed de facto habetur sine conditione, unde religiosus, & si non peccet mortaliter concupiscendo delectari cum tali si esset eius uxor legitima, peccat tamen mortaliter uoluntariæ delectando de actu carnali cogitato, quia conditio excusat desideriū futuri, sed non pñtem delectationem, secundum Caieta. ibi. Non aut sic in uiro coniugato, uel uxore, delectatio talis est morosa etiam abñte altero coniuge, quia actus ille pro tunc est sibi licitus, secundum Caiet. supra. Secus quando ex hoc aduertenter pollutioni se exponeret.
5 Delectatio de uisione mulieris, uel uiri pulchri quando talis uisio non est libidinosa, etiam consequenter non est mortalis, neque etiam ipsa delectatio, & sic hoc pro regula habeatur, quòd si opus cogitatum non est mortale, neque & cogitatio formaliter loquendo, hoc dico, quia aliunde peccatum oriri posset, uel ratione periculi, uel aliter, supra cogitatio, per totum. Caute tamen puellæ de huiusmodi morosis cogitationibus interrogandæ sunt.

DELEGARE.

1 DElegare est alteri uices suas committere, & delegatus, secundum Gof. est is, cui a papa, uel alio ordinario, seu principis delegato, causa dicenda, uel cognoscenda committitur. Vide Pa. in ru. eo. ti. Princeps quilibet delegare potest, nec in hoc dubitatur. Legatus de latere, est qui uniuersitatem causarum, & ordinariam iurisditionem habet, de offi. le. lib. vj. c. ij.

& secundum Pa. in.c. Bertoldus, de re.iu.eius delegatus potest subdelegare, ad instar procõsulis, quia talis legatus participat de conditione principis. Ordinariæ tamen delegatus legati non potest subdelegare, secundum Pa.in.d.c.Bertoldus.

2 Item omnis ordinarius potest delegare, & uicarius, episcopi generalis, habet ordinariam authoritatem, glo. in.c.ij. de of. uic.lib.vj.quia facit unum tribunal cum episcopo.c.ij.de cõsue.lib.vj.secus de uicario foraneo. Vide tamen Fell.in.c.super quæstionum, de offi.deleg.§.Si uero.

3 Delegatus non potest committere causam appellatione remota, uel summariæ: glo.in cle.sæpe, uer.mandamus.

4 Si causa pluribus est commissa, quilibet potest delegare.c. quamuis, de offi.deleg.nec tamen unus a pluribus delegatus ferret nisi unam sententiam.

5 Delegatus principis potest punire testem falsum deponentẽ, non autem delegatus inferiorum, nisi per illam falsitatem eius processus impediretur, secundum Feli.in.c. de causis, de offi.deleg.col.penul.

6 Quando papa delegat causam dicens præcipimus, uel mandamus per uos, &c. tunc non potest subdelegare.c.si pro debilitate.eo.ti. Similiter quando aliquid magnum ministeriũ committitur, in quo industria personæ eligitur, uel ut negotium personaliter exequatur, nisi de consensu partium.cap. quantum.§.is autem, de offi.deleg.

7 Delegatus exercet iurisditionem etiam in quoscunque impedientes.c.j.de offi.deleg.

Quãdo committitur aliquid alicui subdelegato, cum authoritate subdelegandi, tunc potest subdelegare, alias non: Pa.in d.c.Bertoldus.

8 Nullus potest esse delegatus papę in foro ecclesiastico, nisi sit in dignitate constitutus, uel habens personatum, uel canonicus cathedralis ecclesiæ.c.statutum, de rescrip.lib.vj.& sit saltem.xx.annorum, nisi ex certa scientia papa causam committeret.c.cum uigesimum, de offi.deleg.Causę spirituales, laicis delegari non possunt.c.decernimus, de iudi. Multa alia uide de offi.deleg.in iure.

9 Cum potestas delegata sit stricti iuris, secundum glo.in.c.solet, de sen.excõ.ideo id solum potest delegatus, quod sibi est commissum, & sine quo causa expediri non potest: de offic.

deleg.c.j.non autem id propter quod, facilius potest expedi ri,nisi expresse committatur.

10 Delegatus potest inuocare brachium seculare,secūdum Pan. de cast.in quodam consilio,& Arch.in.cap. administratores, xxiij.q.v.nisi sit data forma in rescripto. Multa de hac materia,habentur in iure,sed quia non multum ad forum poenitentiale attinet iudicibus relinquantur. Vide infra,legatus. Delegati iurisditio,reintegra per delegantis mortem expirat cum innotescit,de offi.deleg.c.gratum.Tab.ibi.§.vij.

DEMONIACVS.

DEmoniacus, quomodo non potest promoueri ad ordines,supra,corpore uitiati.§.viij.quomodo potest deprehendi quod sit demoniacus:in.c.ij.vij.q.ij.in tex. & in glo.Si nullam senserit læsionem, constabit non est dæmoniacum.

DENVNTIATIO.

1 DEnuntiatio ut est unus de tribus modis,quibus in criminibus proceditur,ut in.c.qualiter & quādo,el.ij. de accu. debet fieri,Primo,tali ordine, ut si conueniens emendationi fratres,Secundo,non de necessitate fit per inscriptionem,sicut accusatio,quia denuntians non obligat se ad probandū supra,accusatio.§.ij.&.iij.

2 Si prælatus mandat sub poena excommunicationis denuntiationem alicuius peccati,non seruata forma euāgelica, nō est obediendum ei, nisi quando peccatum est publicum, qn̄ periculum iminet sibi, uel proximo, quando non speratur emenda,quādo peccatum est leue,nō infamatorium, & hoc in publica denuntiatione.In secreta autem ultra hoc, secundum Ange.tenetur siue præcesserit monitio,siue non, siue secuta fuerit correctio,siue non, quia ualet ad præcauendum recidiuum,& non est in præiudicium famæ,si talis est prelatus qualis esse debet,quia quilibet tenetur obedire suo prælato in pertinentibus ad officium eius,quæ non sunt contra Deum,secundum Tho.in quol. quod tamen fallit quando per signa ualde probabilia, & præsumptiones quasi uiolētas crederet,quòd prælatus uellet ex hoc subditū infamare, sed hoc non.d.Tho.ita indistinctæ. Ideo nota quòd si id quod denuntiatur ad præceptum prælati non posit denuntiari sine peccato,absque præcepto, cum præcepto non debet denuntiari,& hoc tene pro regula, quia prius obediendum est

Deo, quæ homini. Item si est correctus, & non est periculũ de recidiuo, non debet denuntiari prælato, quia apud illum notaretur de peccati macula, quod est contra charitatẽ proximi infra, Inquisitio.§.viij. Excommunicatio.§.xxxj.

3 Qui iurauit denuntiare omne crimen quòd scit de aliquo, debet intelligi eo modo, quo licet, ideo quãdo denuntiatio est illicita, iuramentum non tenet. Facit.c.ex parte tua, de cle. non re. & si intendebat iurare, etiam in casu non licito, peccauit, infra, iuramentum.§.ix. sicut qui iurat facere aliquod peccatum. Et si iurauit non denuntiare, intelligitur in casu, in quo non tenetur sub præcepto supra, correctio.§.vij. Quicunque alterius crimen denuntiat non ex odio, sed zelo iustitiæ moueri debet aliter peccat.

DEPOSITVM.

1 DEpositum dicitur quod alicui custodiendum traditur.l.j. in principio.ff.de po. quod quidem in rebus mobilibus locum habet, secundum glo. in.c.bona fides.eo.tit. nisi forte ubi a pluribus res, quæ est in controuersia pro sequestro deponitur.c.examinata, de iudi. nec in eo transfertur dominiũ, ut in.l.licet.ff.depo.

2 Depositum amittens sine culpa, non tenetur restituere, secũdum Tho.secunda secundæ.q.lxiij.ar.vj. tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ est dolus præsumptus, si res depositata pereat, uel deterioretur, ut in.d.c.bona fides, ubi lata culpa pro latiori accipitur, quia communiter fit gratia deponentis. Commodatum.§.viij. Quando uero depositarius accipit mercedem, tenetur de leui culpa, & quando fit pactum, quia pacto modificatur contractus, nisi sit contra naturam contractus. Quando depositarius exponit se, tenetur de leuissima, quia uidetur factum gratia depositarij. Si tamen exclusit diligentiam. De casu fortuito non tenetur, nisi quando fuit in mora restituẽdi, uel in culpa, uel ex pacto sic conuenerãt, secundum Pa.in.d.c.bona fides.

3 Depositarius non debet esse minus diligens in deposito, quã in re propria, & si sit negligens in re sua, in deposito tamen debet esse diligens, aliter est in culpa.

4 Depositum reuocari potest ad placitum deponentis, in.d.c. bona fides, nec ecclesia tenetur de deposito facto apud prælatum, uel alium officialem, nisi fiat per capitulum cum so-

lennitate.c.j.de depo.nisi sit uersum in utilitatem ecclesiæ,ut ibi uide Sil.§.ij.ibi.

5 Si depositum deterioretur ex culpa depositarij, iuxta ea quæ dicta sunt,tenebitur pro damno extimato depositarius, & si totum perijt totum reddet,in.d.l.i.§.si res deposita.

6 Si depositarius non ualens res suas,& alienas seruare simul, saluat suas tātum,in conscientia non tenetur iuxta dicta supra,commodatū.§.xi.Si uero tenebatur æquæ seruare utrasque,& saluis suis uilioribus preciosiores alterius perire permisit,ad iudiciū boni uiri tenebitur.Pan.in.d.c. bona fides.

7 Si mortuo depositario hæres distrahat depositū mortui dolosæ,tenebitur,si autem bona fide ignorans rem esse depositatam,nō tenebitur,nisi de eo quod ad eum peruenit, & eodem modo in commodato.l.j.§.ulti.ff. depo. sed si uendidit ex ignorantia,& precium non accepit dabit actionem exigēdi deponenti tantum.l.ij.ff.eo.ti.

8 Qui rebus suis maiorem est curam quā communis usus hominum requirit adhibuit,deposito uero non tātam, sed q̄tū naturæ usus requirit,secūdum Bart.in.l.quod nerua.ff.depo. tenebitur,si tenebatur deposito tantam diligentiam exhibere sicut suis,præsumitur enim dolus, & non bona fides.idē tenet glo.ibi.

9 Si quid deponatur in taberna,uel naui , & perdatur, pro eo non tenebitur tabernarius,uel nauta , nisi res fuerit ei consignata,per not.a Car.post Spec.in cle.ne in agro,de statu monacho.& si consignetur in bursa, uel taliter,quòd non uideatur,non creditur deponenti aliqua periisse nisi probet,secundum Matthæ.in eadem Cle.§.sane,nec stabitur eius iuramēto:de iur.iur.c.fi. quia iuramentum non datur, nisi quando semiplena probatio præcedit,ut in.c.fi.quod me.ca.secus q̄n ad oculum rem ostendisset,ut pecuniam,&c.Idem dicas erga bidellum de libro relicto in scolis,& aliis .

10 Depositarius re depositata utens sine licentia domini habita,uel credita dari si petisset,furtum committit.l.qui furtum, ff.de condi fur.& consequenter peccatum mortale est ex genere suo.Fallit in his,quæ pondere,numero, & mēsura deponuntur,nisi pecunia daretur in sacculo signata , uel deponēs diceret nolo hoc frumētum,uel huiusmodi distrahi.ff.depo. l.si sacculum,in hoc casu non debet distrahere.

11 Depositarius non tenetur reddere depositum petente deponente in quatuor casibus. Primo, quando deponens effectus furiosus gladium depositatum repetit, etiã si iurasset ad eius petitionem semper reddere.c.ne quis.xxij.q.ij. Secũdo, si post depositionem bona eius fuerunt publicata, quia publico deposito dandum est.l.bona fides.ff.deposi. Tertio, quando fur deposuit aliquid, & fur, & dominus rei simul concurrũt, & in repetitione præponitur dominus rei, in.d.l.bona fides. Quarto, quãdo fur deponit apud dominum cui subripuit, uel apud proprietarium rei: in.d.l.bona fides.

12 Depositum, causa compensationis (de qua supra compensatio) retineri non potest, neque in totum, neque in partem ut in.d.c.bona fides, quamuis in alijs admittatur si debitum est liquidum, ut supra dictum est. Limita tamen de compensatione directa, quia in foro animæ compensatio indirecta in hominibus admittitur, secundum Pa. in.d.c. bona fides. Vide infra, furtum.§.v.quomodo fiat compensatio.

13 Deponens non potest furtiue rem depositam accipere, secundum Tho. secunda secundę.q.lxvi.ar.quinto, quia grauat depositarium ad restituendum, uel ad ostendendum se immunem, ideo tenetur eum reuelare. Neque alius, qui rem suam habet apud depositarium depositatam, hoc potest facere eadem ratione, nisi quando depositarius sciuit rem depositatam iniuste possessam à deponente, uel quando uero Domino cum usurpante simul repetente denegasset, tunc quia depositarius rem iniuste detinet, ab eo furtiue auferri potest, eo modo quo alia iniuste detenta.ar. in.l.ancillæ. C. de furtis. Cætera uide in uerbo commodatum. An existimatio in deposito aliquid operetur, uide supra, commodatũ §. vj.

DERISIO.

Derisio qua aliquis alterius malum, uel defectum, in ludũ, uel risum ponit, ut erubescat, secundum Tho. secunda secundę.q.lxxv.ar.i.siue fiat uerbo, uel cachino, naso, uel facto, est peccatum mortale, secundum Tho. ibi.ar.ij.quando deridens omnino paruipendit aliquem, & ita uillem existimat ut de eius malo curandum non sit, sed sit pro ludo habendum. Et tanto grauius, quanto persona contra quam fit irrisio, est digna ab eo reuereri. Deridere autem de malo proximi, quod est leuę, uel parum, & siue notabili uillificatione

proximi,uel perturbatione,erit ueniale. Et hoc communiter est,quando fit derisio materialiter,non ut proximus erubescat,uel turbetur,sed ex ioco. Quando autem formaliter fit, mortale est ex genere suo,quæ irrisio si in Deum fiat, nō tantum irrisio,sed & blasphemia dicitur. Deinde irrisio sanctorum, de hinc parentum, post prælatorum, ultimo iustorū. Propter hanc enim multi à bono retrahuntur opere.

DESPERATIO.

DEsperatio,qua homo non sperat consequi beatitudinem ex gratia Dei,& suis operibus,peccatum mortale est,quia est omissio actus necessarij ad salutem æternam. Cum ergo quis existimat se damnatum , uel quod Deus non parcet sibi,uel existimat se non posse conuerti, etiam cum auxilio diuino,& huiusmodi,peccat mortaliter, & hoc peccatum communiter ex accidia prouenit,ex S.Tho. secunda secundæ.q. xx.ar.i.ii.iii.iiii. & est grauissimum peccatum & periculosius quia spe relicta homo in uitia facile prolabitur,& à bono opere retrahitur.

DETRACTIO.

DEtractio, secundum Tho.secunda secundæ.q. lxxiij.ar. i. & alios Theologos, est denigratio famæ alterius per occulta uerba,in eius absentia,& eo ignorante,& differt a contumelia, quia contumeliosus per manifesta uerba nititur remouere honorem,detractor autem per uerba occulta remouet famam , & hoc multipliciter , uel quia detrahens falsum alicui imponit, uel auget peccatum,uel reuelat occultū, uerbis,uel signis,aut cantilenis,uel scriptis, uel asserit bona, sed mala intentione,uel negat bonum alterius, uerbis, uel malitiose tacet,uel diminutiue fatetur. Ex S.Tho. supra.

Detractio formaliter sumpta, hoc est ex intentione lædendi famam,notabiliter,est peccatū mortale,& maius quam furtum,cum fama diuitiis sit preciosior, siue fiat dicendo uerū, seu falsum,seu asserendo,seu referendo,seu addendo,uel minuendo,uel interpretando, uel tacendo, & quouis alio modo fiat , quia est contra charitatem proximi . Si autem non ex intentione mala , sed ex loquacitate , uel alio respectu quis detrahat,non est mortale peccatum,sed uel nullum,uel ueniale,nisi adeo notabiliter proximi fama læderetur, quod actus rediret in naturam suæ formæ, dum non curauit a tan

ta proximi læsione, quòd tamen debuerat facere. Similiter est ueniale, quando intendit lædere famam proximi detrahendo, sed in modico, quia minimum pro nullo accipitur, secundum Caie. ibi, detractio.

2 Confessor igitur habet aduertere, Primo, ad intentionē detrahentis, quia si intendebat multum diffamare, etiam quod dixerit quid minimum, mortaliter peccauit. Secundo, ad id quod dicitur, an ex natura sua sit infamatorium. Tertio, ad personam de qua dicitur, quia dicere malum de persona malæ famæ, ut meretricis, non est diffamare, quod tamē uirum probum diffamaret. Quarto, ad detrahentem, an sit persona magni, uel minimi crediti. Quinto, an dixerit recitando audita, quia talia dicta ex auditu dicendo audiui sic, &c. secundum Sco. non sunt sufficientia ad infamandum, nisi adiungatur aliquid aliud, uel modus ad faciendum ut talia credantur. Facile enim sic poterit iudicare, quādo detractio materialiter sumpta sit mortalis, uel uenialis, & quando teneatur ad restitutionem famæ, quæ si uere ablata est formaliter, uel materialiter restitui debet.

Audiens alterius detractionem ex complacentia infamiæ mortaliter peccat. Secundo, etiam quòd non malo animo audiat, tamen non corrigit detrahentem, neque obuiat detractioni cum posit, & ex officio suo debeat. Tertio, quando potest, & tenetur obuiare, tamen non obuiat detrahenti, ex timore humano, uel uerecundia. Debemus enim famam proximi seruare inquantum possumus. Quarto, si aduertit ex tali detractione, malum magnum uenturum, & non obuiat arguendo, uel non præbendo aures, uel modo alio cum posit. In aliis autem casibus communiter audire detractionem est ueniale. Ex S. Tho. ubi supra. Quarto. in sentētia, & Caie. ibi, supra. Vnde quandoque audientes detrahentibus plus delinquunt.

4 Detrahere sibi ipsi. i. seipsum infamare, ex genere suo peccatū mortale est, grauius quam detrahere proximo, quia seipsum quilibet magis tenetur diligere, quàm proximum, nec excusatur quis a peccato mortali ob tormenta. Et si in iudicio hoc fiat, duplicatur iniquitas, quia non solum peccat infamando seipsum, sed etiam mentiendo in iudicio, quod est mendatium pernitiosum, & mortale, secundum Caie. supra.

Alii autem uidetur dicere oppositum, quòd quādo infamat seipsum, ut fugiat cruciatus, non peccat mortaliter, quia non intendit seipsum infamare, sed cruciatus uitare, sicut qui occidit hominem inuasorem, ut se defendat, & hanc opinionem sequuntur Thab. & Sil. ibi. Sed opinio Caie. in summa uidetur rationabilior. Nam semper minus bona debemus exponere pro magis bonis, sicut bona temporalia pro uita corporali. Cum ergo fama melior sit uita, & sanitate corporali, quia inter immortalia bona computatur, ideo præponenda est uitæ corporali. Nec est uerum, quòd liceat se infamare, sicut inuasorem occidere, nec est simile. Nam ille qui inuasorem interfecit, proponit uitā propriam, uitæ proximi, quod est secundum ordinem charitatis. Qui autem infamat se, p̄ponit uitam corporalem famæ, quòd non est secundum ordinem charitatis, & propter hoc prima opinio mihi magis placet. Et quamuis sit licitum infamiam pati quādo in aliorum detrimentum non redundat, non tamen licitum est infamare. Aliud enim est pati, aliud inferre. Si uero se infamauit mendaciter, tenetur retractare, quia sicut tenetur aliis quando commode potest ita, & sibi. Quomodo restituatur fama, infra, Restitutio. § xli. Magnam cautellam confessores adhibere tenentur ut debito modo fama restituatur.

DIACONVS.

1 Diaconus non est minister alicuius sacramenti, sed aliquorum sacramentalium, sicut exorcismi, & expulsionis immundorum a diuinis. Tho. iiii. sen. dist. v. a. i. quol. ii. Ad ipsum pertinet euangelium prædicare, & legere in ecclesia. Th. iii. parte. q. lxvii. ar. i.

2 Ad diaconem non pertinet quasi ex officio proprio tradere sacramentum baptismi, sed incolatione huius, & aliorum, assistere, & ministrare maioribus. Tho. iii. parte. q. lxvii. art. i. & in. c. perlectis. § ad diaconum. xxv. d.

3 Diaconus, & subdiaconus sunt ministri sacerdotis, sed ordinate unus sub alio, & subdiacono indicitur continentia, ex statuto Gregorij, sicut eis uti non liceat matrimonio antea contracto, sicut nec diaconibus, neque sacerdotibus ecclesię occidentalis.: in. c. ante triennium. d. xxxi. Diaconus quoque græce, minister latine dicitur, quia sacerdotis minister immediatus est.

4 Ordo subdiaconatus est primus ex sacris, qui nuda manu potest tangere sacra uasa, secundum Pe. de pal. & nullus eo inferior.

5 Diaconus ministrat sacerdoti in sacramentis, prædicat. i. legit euangelium in ecclesia, declarare autem, & hortari ad sacerdotem pertinet, & non sine licentia episcopi potest prædicare: in.c. adijcimus.xvj.q.i.& est proprius dispēsator sanguinis Christi in calice, secūdū Ar.flo.& dicit S. Tho.iiii.sen. d.xiii.q.i.ar.ul.ql.ii. quòd adhuc hodie in quibusdā ecclesijs, sanguis, per diaconum ministris altaris dispensatur, non autem corpus, quod etiam tangere ei non licet, quia non habet manus consecratas, nisi in necessitate, & de iussu episcopi, uel presbyteri. Immo in extrema necessitate, secundum Veruer.quando.s.presbyter est fessus, uel impotēs, potest populo dispensare.c.diaconi.xciii.d.&.c.ita se.immo.S.Tho. uidetur uelle, quòd hoc possit præsente episcopo, uel presbytero, & iubente, etiam sine necessitate. Peccarent tamen iubendo sine necessitate.

6 Diaconus indutus uestibus sacris ad cantandum euangeliū potest cantare in choro non obstante. c.in sancta romana xcii.d.quia ad hoc quòd quis incidat in illam censuram, requiritur quòd sit cardinalis. Secundo, quòd sit in ecclesia romana, secundum glo.ibi. Tertio, quòd ex iactantia, uel aliàs inhonesta causa faciat, alias non est locus pœnæ. Aliqui tamen dicunt quòd intelligitur generaliter de quolibet diacono, per.d.c.in sancta romana, quia loquitur generaliter. & in omni ecclesia, sed ex tex. patet quòd tantum intelligitur in Romana ecclesia incursio censuræ, in alijs autem consuetudini starem.

DIGNITAS.

1 Dignitas ecclesiastica dicit administrationem rerum ecclesiasticarum cum iurisditione, etiam in modicis causis; secundum Pe.de ancha.in cle.si dignitatem, de præben. Intellige in foro contentioso. Vnde quilibet rector, seu prior ecclesiæ collegiatæ, dicitur habere dignitatem, ut no.Pan.in cle.i.de elec. & Domini de Rota decisione. clxvj. & talis stricte, & proprie dicitur prælatus. c. cum ab ecclesiarum, de of. or. Et ad hoc quòd aliqua sit dignitas, quæ includatur in cōstitutione.c.multa, de præben.requiritur, quòd sit perpetua,

uel posit esse perpetua, sicut prior in religione. Tex. in. ca. j. de consue. li. vj.

2 Quamuis uicarius episcopi non sit in dignitate, de qua intel ligit. d. c. multa; tamen est in tali dignitate, ut posit esse con seruator, & delegatus papæ, supra conseruator. §. ij. sed quid de prioribus, qui secundum bullam Iulij. ij. non possunt du rare nisi per biennium, nunquid possunt esse conseruatores, cum non posint esse perpetui? Tab. dicit quòd sic, de uicario episcopi, Gemi. in. c. nullus, de elec. in. vj. idem dicit.

3 An dignitates appetere, uel quærere liceat? not. Omnes digni tates uidentur ad tria genera reduci. Nam cum omnis digni tas habeat annexum honorem, uel habet honorem præcise sine administratione, & iurisditione, ut militia in sæculo, & stallus in clero, & hæc potest appeti sine peccato, si timorate, & propter aliquem bonum finem appetatur, secundũ Th. secunda secundæ. q. cxxxj. Aut honorem habet & administra tionem præcise, ut thesaurarius regis, & ecclesiæ sindicus, & hanc licet appetere ab eo, qui idoneus est ad talem dignitatem, & bono fine, ut ad sustentationem suam, uel aliorũ utilitatem. Aut habet honorem, iurisditionem, & administrationem, sicut rex, iudex, & prælatus, & si hæc sit secularis, licet appeti modo debito, ut propter utilitatem reipu. si scit se habere hæc tria, uidelicet amorem reipu. potentiam, & uirtutẽ, & iustitiam. Si uero sit ecclesiastica cum iurisditione, & animarum cura, ad quam nullus est dignus, nisi ex Dei gratia, quam nullus scit se habere, non licet quærere, nec etiam appetere, etiam ad bonum finem, quia tamen aliqui tenent, quòd non tantum licet appetere hoc, sed etiam procurare, ui de supra ample, Beneficium. §. xxxvij. xxxviii. xxxix. Vbi citatur opinio Caie. Item supra, cathedra. §. i. & . ij. An huiusmodi officia uendi posint, infra officium. §. i. Dominus. §. x. An liceat mutuare dominis pro huiusmodi officijs, Vide Th. ad duchissam barbantiæ. & Sil. ibi. §. vij.

DILAPIDATOR.

Dilapidator appellatur prælatus res ecclesiasticas alienans, & male expendens, qui dent deponi, ut in. c. apostolicas, xii. q. ii. Ideo dilapidatore inspecto, dari debet coadiutor, in c. uenerabili, de of. del. Hi grauiter peccant, pauperum bona infideliter tractantes.

DISCORDIA.

1 DIscordia quæ importat uoluntatum segregationem, & charitati contrariatur, ex suo genere peccatum mortale est, secundum Tho. secunda secundæ. q. xxxvij. quando scienter ex intentione quis à bono diuino, uel proximali, in quo consentire tenetur, discentit. In re autem modica, uel quando unus existimat hoc esse bonum, & alius contrarium credit, non est mortale, nisi procedat ex ignorantia eorum quæ quis scire tenetur, uel adiungatur pertinacia, quæ sit mortalis, secundum Caie. ibi.

2 Discordare in his, quæ sunt de consilio, ad quæ quis non tenetur sub præcepto, non est mortale, quia non excludit charitatem. Est etiam quandoque mortale peccatum, quãdo ex discordia infertur notabile damnum proximo in bonis corporalibus, uel spiritualibus, quia hoc est contra proximi dilectionem. Vnde sæpe consiliarij mali, ex superbia, uel malo animo mortaliter peccant, nolentes concordari cum alijs in bono reipu. uel potius quærentes bonum proprium, quam commune. Constat hoc esse maximum peccatũ cum talium oblationem ecclesia repellat. xc. d. c. oblationes.

DISPVTATIO.

1 DIsputare de fide dubitando, mortale peccatum est, quia dubius in fide, infidelis est, secundum Tho. secũda secundæ. q. x. ar. vij. si autem fiat disputatio ad confutandos errores, uel ad exercitium, sine tamen periculo audientium, ut quando fit inter doctos, est laudabilis. Si autem immineat periculum, ut quando fit inter simplices, non est laudabilis, sed peccatum, & tanto maius, quanto periculum grauius. Et propterea prohibitum est cuicunque laico disputare de fide, & contrafaciens debet excommunicari. in. c. quicũque, de here. §. inhibemus, li. vi. & eadem ratione prohibetur seculari prædicare. c. sicut in uno corpore, de here. & C. de sum. tri. & fi. catho. l. nemo, prohibetur nedũ laicis, sed & clericis, turbis coadunatis publice disputare de fide. Ideo laicus sciẽs sub tali pœna hoc sibi prohibitũ si disputat mortaliter agit Ca. ibi.

2 Sustinentes opiniones philosophorum, ut Auerrois de unitate intellectus, & de infinitate temporis, mortaliter peccant, quia sunt directe contra fidem, & est prohibitum in octaua sessione Concilij Lateranen.

3 Episcopi, & inquisitores potentes obuiare huiusmodi eneruationibus fidei,& non facientes mortaliter peccant, cum teneantur, & tamen quandoque contenti de sola reuerentia, hæc negligunt,secundum Sil.uer. disputatio, in. fi. quia ista est notabilis,& perniciosa negligentia.

DISPENSATIO.

1 Dispensatio secundum Canonistas est iuris relaxatio,& dicitur uulnus, quia ius commune uulneratur. c. ipsa pietas.xxiij. quæst.iiij.

2 Dispensare potest papa in omnibus, inquantum dispensatio declarationem dicit, quando oritur dubium aliquod circa articulos fidei,sacramenta, ius naturale, & diuinum, secundum Tho.prima secundæ.q.c.a.viii.ad.iiij.& Ar.flo.ii.par.ti.xi.c.xxi. & hoc modo sumitur large dispensatio, sed proprie dispensare,est facere,quòd oppositum legis bene possit fieri. Commutatio uerbo est, quando unum pro alio fit, ut elemosina pro ieiunio, uel huiusmodi.

3 Præcepta decalogi sunt omnino indispensabilia, quia continent intentionem legislatoris. Nam præcepta primæ tabulæ ordinant ad ipsum Deum, secundæ uero tabulæ, continent ordinem iustitiæ inter homines seruandæ, secundum Tho.supra,&.i.sen.d.xlvii.ar. ul. ut unicuique suum reddatur, alterum iniuste non lædamus.

4 Papa non potest dispensare in præceptis primæ,uel secundæ tabulæ, quia non est institutor diuinæ legis sicut Deus, neque potest dispensare quo ad articulos fidei,uel sacramenta gratiæ,uel præcepta moralia,quæ sunt de lege naturæ,secundum Tho.quol.iiij. ar.xiij. quia hoc non esset posse pro ueritate, sed contra ueritatem, & Pa.in.c.ex publico, de côuer. coniu.in gl.fi.circa fi.

5 Papa,& si non possit noua sacramenta instituere,uel instituta remouere, potest tamen circa illa, aliquam legem facere, ut patet in matrimonio circa personas contrahentes. Capreolus.iiii.sen.d.vij.q.i.ad.vij.

6 Papa potest dispensare in omnibus,quę sunt de iure diuino, præter quam in articulis fidei, sacramentis gratiæ, & præceptis iuris naturalis,ut supra dictum est, sicut dispensat cum bigamo,quod est contra præceptum apostoli. ti.i.

7 Papa potest dispensare in omnibus,quæ sunt iuris humani, uel

uel poſitiui,quia in his in eccleſię habet plenitudinem poteſtatis,ſecundum Tho.in.d.quol. & in.c.ſignificaſti, de elec. niſi in his quæ determinata ſunt ad fidem pertinere, uel ex diuino iure deducta,ut dicit gl.in.c.ſunt quidam. xxv.qu. i. quia hoc non eſt mere de iure poſitiuo.

8 Papa,ſecundum unam opinionem non poteſt diſpenſare in matrimonio,ét non conſumato,ut quis aliam accipiat, quia hoc eſt diſpenſare in iure diuino,in ſacramentis,quod papa non poteſt ut dictum eſt ſupra, hanc uiam uidetur ſequi.S. Tho.iiij.ſen.diſt.xxxiij.q.ij.ar.ij. quol.j.ad.iij.Pet.de palu.iiij. ſen.diſt.xxvij.q.j.ar.ij. Pa.in.c.ex publico, de conuer. coniu. circa fi.oppoſitum tenent Vincen.Hoſt.& quædam glo.in.d. c.ex publico,quam ſequuntur Ang.& Roſ. Prima tamen opinio uidetur uerior,& conformior ſacræ ſcripturæ.Et ſi papa aliquando diſpenſauit,quod neſcitur, dicendum eſt hoc feciſſe uel ex ſpeciali inſtinctu ſpiritus ſancti, uel erraſſe ut homo.Caie.tamen in quol.Tomo.ij.q.xxv.oppoſitum tenet,dicens,papam ex cauſa rationabili poſſe diſpẽſare in matrimonio non conſumato,quia nõ ſignificat matrimonium unionem Chriſti & eccleſiæ, niſi poſt conſumationem, & tũc indiſſolubile remanet. Ante autẽ poteſt diſſolui,quod probat ex dictis S.Tho.in.iiij.ſen. diſt.xxvij.q.j.ar.iij.ql.ij. ubi in reſponſione ad primum dicit quòd quia matrimonium contractum ſignificat coniũctionem ſpiritualium Chriſti & animæ,& hæc eſt ſolubilis,ideo religionis ingreſſus aufert ſacramentum.In reſponſione ad tertium dicit, quòd quia matrimonium contractum tantum, non eſt perfectum, ideo non habet omnimodam indiuiſibilitatem.Ex quibus patet,quòd authoritate papæ poteſt diſſolui. Et hæc opinio ſubtilis eſt, & magis conſonat rationi, quam & ego amplector:cum & eccleſia in hoc diſpenſauerit,ut patet de Martino.V.& Eugenio.III I.quorum bullas ſe uidiſſe Arch.flo.atteſtatur.

9 Papa non poteſt diſpẽſare in gradibus conſanguinitatis, uel affinitatis diuina lege prohibitis, ut tenet glo. in.c.literas,de reſti.ſpol.ubi poſtquam expoſuit tex.non poteſt,nec conſueuit,ideſt non uult, uel non expedit,in fine determinat,tenẽs quòd non poteſt,& quòd tex.ibi ſtat propriæ, quam ſequitur Pa.ibi Et ratio eſt,quia quaſi omnes ta les caſus ſunt naturali etiam lege prohibiti,quia ad omnes illas perſonas co-

habitantes eſt naturalis amicitia,ſine alio fœdere. Et particulariter non poteſt diſpenſare in primo gradu aſcendentium, & deſcendentium, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt xl.q.j.art.iij.& Arch.flo.iij.parte.ti.j.c.de affi.quia eſt contra ius diuinnm,& naturale,cum uxoribus parentum exhibeamus reuerētiam, ſicut & parentibus noſtris, uel contra ius diuinum fundatū 3
in iure naturali,& ſacramento gratiæ, quædam nāque perſonæ prohibentur,ſecundum Tho.ſupra,iure diuino, naturali,& humano,ut pater,& mater,quædam iure diuino fundato in iure naturali ſecundario,& humano, quæ ſunt.xij.perſonæ,uidelicet mater,nouerca,ſoror,neptis,ideſt filia fratris, amita.i.ſoror patris, matertera.i. ſoror matris, uxor patrui.i. fratris patris,uxor fratris,filia priuigni, uel priuignæ, ſoror uxoris,nurus,ideſt uxor filij,priuigna, ideſt uxor patris,hæc perſonæ numerantur in.d.glo.d.c.literas,hęc etiam,ſecundū Pet.de pal.in.iiij.Clarius.

Hi ſunt caſus diuino iure prohibiti,& inter has perſonas matrimonium eſſe prohibetur.Primo, inter filium, & matrem. Secundo,inter filiam,& patrem.Tertio,inter fratrem,& ſororem,ſiue ſunt legitimi,ſiue non. Quarto,inter auum,& neptem.Quinto,inter fratrem,& ſororem ex parte patris,& nō matris,ſed filiæ nouercæ.Sexto, inter filium, & ſororem patris.ideſt amitam. Septimo,inter filium, & ſororem matris.i. materteram.Octauo,inter filium, & uxorem fratris patris.i. compatruam.Nono,inter patrem,& nurum,ideſt uxorem filij.Decimo,inter Socratem, & uxorē fratris eius regulariter. Vndecimo,inter uirum,& filiam alicuius ab eo cognitæ ſiue affectu maritali,ſiue fornicariæ.Duodecimo,inter priuignū, & nouercam.Vltimo,uir cum duabus ſororibus uiuentibus contrahere prohibetur:ex Caie.ſuper Leui.c.xviij.Opinio autem Caie.in ſecunda ſecundæ.q.cliiii.ar.ix.eſt,quod papa diſpenſare poteſt cum omnibus perſonis coniunctis, niſi cum matre,& patre,ut matrimonium contrahant, quia illa præcepta diuina de inhabilitatione tot perſonarum, ſunt iudicialia,& non moralia ſimpliciter,ſed ſecundum quid. Ideo hodie non ligāt,niſi quatenus ab eccleſia ſunt aſſumpta. Vnde per papam diſpenſabilia:& huic opinioni ſuffragatur. Augu. de ci.Dei.lib.xv.ubi dicit. Commixtio ſororum, & fratrum, non natura, ſed religione prohibente facta eſt damnabilis.

Ita etiam dicit super Matth.9. & Leui.xviii. & ideo nō audeo dicere papam non posse hoc facere, quia rationes Caiet. quas in secunda secundæ. q. ut supra, facit, sunt fortes, & authoritas papæ, & ecclesiæ magna est.

10 Papa dispensare non potest in linea transuersali in primo gradu consanguinitatis, & affinitatis, ut quis cum germana contrahat, uel cum uxore germani, secundum communem opinionem, quia diuino iure prohibetur, & aliquo modo cō tra ius naturæ, nec in lege mosaica permittebatur, nisi causa suscitandæ prolis, neque potest dispensare in secundo gradu transuersali superioris, ut cum amita, & matertera, eadem ratione, secundum Pet. de pal. & Io. an. in ca. per uenerabilem, qui fil. sint leg. & Pa. ibi, ubi etiam dicit quod inspiciēdus est tex. scripturæ sacræ, post factum tamen dicit Arch. flo Martinum. V. dispensasse cum quodam, qui cum sua germana con traxerat, & consumauerat, habito tamen prius peritorum cō silio, propter scandala, & alia mala uitanda. Consulendū est igitur omnibus ante factum licentiam non essetpetendam, cum sit dubium ipsum posse. Caie. tamen secunda secundæ, q. cliiii. ar. ix. dicit papam in omnibus gradibus consanguinitatis, & affinitatis, nisi cum patre, & filia, & matre, & filio, ut in superiori. §. diximus, posse dispensare, & hoc uerius uidetur. Et quando facit, credendum est talem dispensationem esse ualidam. Pur Deus ipse nouit.

11 Papa non potest dispensare, ut quis duas uxores habeat, & minus, quòd una habeat duosuiros, quòd est contra ius diuinum fundatum in naturali. De hoc est tex. in. c. gaudemus, de diuor. & ibi Pa. & Th. iiii. sen. dist. xxxiii. q. i. Neque potest dispensare, quòd quis contrahat ad tempus, quia perpetuitas est de essentia matrimonii, ut est sacramentum fidei, & gratiæ, secundum Pa. qui mouet hanc. q. in. c. ex publico, de con uer. coniug. tenendo partem negatiuam.

12 Non potest papa, secundum unam opinionem, quam credo ueram, dispensare in uoto solenni castitatis, quia continētia est essentialiter annexa statui religionis, & sicut calix consecratus ipso manente, non potest fieri quin sit consecratus, licet posit prohiberi ne in eo consecretur, sic in homine per uotum solenne religionis approbatæ, fit quædam actualis consecratio, & benedictio totius corporis sui, quæ insepara-

bilis est ipso uiuente. Vnde non potest per quemcunque dispensari, secundum Thom. secunda secundæ. q. lxxxviii. ar. xi. Et hoc etiam probat. c. cum ad monasterium, de statu mon. dicens castitatem annexam esse regulæ monachali. Non est autem simile de uoto annexo sacro ordini ex statuto ecclesiæ: in. c. unico, de uoto, lib. vi. Cum. §. Thom. uenit Abb. Alij autem, ut Pa. in. d. c. cum ad monasterium, Pet. de pal. iiii. sen. dist. xxxviii. q. iiii. concl. xi. Ric. ibi, & alij. Caie. quoque secunda secundæ. q. lxxxviii. supra, tenet cum canonistis dicens, quòd papa potest separare statum monachalem ab hoc homine, faciendo de monacho non monachum. Allegat Cœlestinum. III. qui dispensauit in hoc.

13 Dispésare in lege, uel uoto, uel similibus sine rationabili causa, peccatum est, quia actus humanus est non consonans rationi, secundũ Caie. ibi, & tales prælatis sic dispensantes sunt dissipatores, & quando impetratur dispensatio ex falsa causa, uel tacita ueritate, dispensatio nulla est, c. ii. de fi. præsb. in vi. & in re notabili est peccatum mortale, secundum Cai. ibi, ut si absque rationabili causa, quis dispensetur, ut habeat plura beneficia, ex quò creditur, quòd animæ priuabuntur debita cura, uel quòd ex hoc quis excessiuos habeat redditus, & alij esuriant, & huiusmodi. Peccant enim mortaliter tales dispensantes, nec qui dispensatur hoc modo sine rationabili causa, etiam quòd papa dicat motu proprio, & certa sciẽtia, & de plenitudine potestatis, &c. quo ad Deum est tutus in conscientia, quia papa non habet potestatem in destructionem, sed in ædificationem ecclesiæ. Idem dic de dispensatione iuramenti, & aliorum, quæ sunt de iure diuino, secundum Caieta.

14 Causæ dispensandi iustæ sunt hæc, uidelicet tempus. c. tempus. i. q. vii. Secunda, utilitas. xxii. q. iiii. c. ipsa pietas. Tertia, qualitas personæ, menti, & scientiæ. c. tali. i. q. vii. Quarta, necessitas, in. d. c. tali. Quinta, pietas. Sexta, rei euẽtus. Septima, scandalum multitudinis, dist. 50. c. ut constitueretur. Et quia casus sunt uarij ideo non potest dari generalis regula, sed arbitrio boni uiri iudicantis an causat sit iusta, standum est. c. dño sancto, dist. 50. Et quando causa est iusta prælatus peccat non dispensando, ar. c. quanto. ii. q. v. nec requiritur quòd princeps cognoscat causam, sed sufficit eius uoluntas, secun-

dum Pa.c.diuersis,de de.coniu.in his scilicet, quæ sunt iuris positiui tantum,secundum Inno.in.d.c.cum ad monasteriũ. Secus in inferiore,ut not.glo.in.§.nisi rigor.c. multorum.j.q. vij. In conscientia tamen quando adest causa,ille qui dispensatur erit tutus,licet dispensans sine cognitione causæ malefaciat,& debeat puniri, quia contra legem egit. Facit glo.c.ij. de scisma.

15 Dispensare,& interprætari potest quilibet in legibus, casu subito occurrente necessitatis, maxime cum ad superiorem recursus non possit haberi:in.c. Si ergo.j.q.j. quia in obseruatione legis,uel præcepti legislatoris intentio maxime obseruanda est,alias autem ad prælatos pertinet.

16 Solus papa dispensat uotum terræ sanctę.c.magno,de uoto, ex consuetudine autem uotum.S.Iacobi, ad limina Apostolorum. Pa.not.in.c.ex multa,de uo.quòd legatus non potest dispensare in uoto ultramarino.Item not.quòd quando uotum,siue ultramarinum,siue. S.Iacobi,uel alterius peregrinationis factum est solum causa, deuotionis , & non in subsidium illius loci,ut quia uouit offerre, portare, uel aliquid facere,tunc episcopus potest dispensare , secundum glo.in.d.c. ex multa,quamuis communis consuetudo teneat contrariũ.

17 In uoto simplici castitatis,& perpetuo, papa potest dispensare,secundum Pa.in.c.ueniens,qui cle.uel uo. ex magna tamẽ causa ita ut qui ea dispensatione utatur,peccatum euitet. Si autem uotum hoc fuit a principio meticulosum,licet metus non fuerit iustus,& iminet periculum fornicationis , putat Pa.ibi,quòd potest episcopus dispensare, ex quo casus est cõcessus ab ecclesia , & non prohibetur episcopo dispensatio, extra uero hunc casum,quia casus talis est arduus,debet papæ reseruari,ut in.cap.maiores,de bapti.in principio, secundum Pa. supra.

18 Episcopus potest dispensare in uoto temporali castitatis, ut per annum,uel huiusmodi,quia non est casus arduus , & in eo,qui uouit non contrahere , quia est minus quam uotum simplex castitatis,& de petendo debitum , quando non potest ratione uoti,uel affinitatis superuenientis.c.ij. de eo qui cogno.consan.Antonius de but.in.c. rursus, qui cle. uel uo. Et potest episcopus,uel episcopalem authoritatem habẽs in omnibus aliis dispensare,secundũ Tho.iiij.sent. dist.xxxviij.

q.j.Nota quòd uota perpetua, quæ papæ reseruātur, sunt uotum continentiæ, & religionis. Alia autem uota, non adiecto tempore, non sunt perpetua. Si autem adiungatur tempus, ut semper ieiunare in sabbato, & si sint perpetua, non tamen papæ reseruantur.
19 Episcopus potest dispensare in gradibus prohibitis in matri
20 monio, quando impedimentum est occultum, & ad papam non potest haberi recursus, & separatio sine magno scādalo fieri non potest, ut sæpe euenit in mulieribus cognitis a consanguineis uiri, antequam matrimonium contrahatur, secundum Sil. uer. dispēsatio. §. ix. & idem putat in eo, qui post uotum simplex matrimonium consumauit, quia non est uerisimile, quòd papa uelit animas in huiusmodi laquæis manere, cum nō possint Romā ire, uel mittere pro tali negotio.
21 Quando aliquis facit uotum determinatæ personæ, uel collegio, aut ecclesiæ tali, dare decem, uel facere calicem, uel huiusmodi, si tali personæ, uel ecclesię sit acquisitum ius, uel per instrumentum, uel testamentum, uel donationem, uel promissionē factā coram testibus, & ipse cui acquiritur ius scit, & acceptat, & habet actionem contra promittentem per uotum, uel aliter, non potest dispensari in hoc, nisi consentiente eo, cui ius est acquisitum, quia nemo potest alienum donare. Si tamen dispensans esset superior illi ecclesiæ, uel collegio, aut personę, qui posset de eorum bonis disponere, & tollere uni dando alteri, posset dispensare, secundum Arch. flor. ij. parte, ti. xj. c. j. Pis. in uer. uotum. §. vj. Secus uero, si non est acquisitum ius modo prædicto, licet promissio sit facta, uel uotum ad specialem locum, uel personam, de re speciali.
22 Casus. xlvij. in quibus solus papa est petendus, & aliis prohibitum est ne se intromittant. c. huic sedi, distin. xvij. uidelicet de quæstione fidei, de translatione episcopi, de depositione episcoporum, de acceptione renunciationis episcoporum, de exemptione episcoporum, de restitutione depositorum ab ordine, de interpætatione priuilegiorum suorum, de mutatione sedis episcopalis, de constitutione sedis episcopalis de nouo, de submissione unius episcopatus alteri, de commutatione uotorum Ierusalem, S. Iacobi, &c. uoti continentiæ, ut supra, quòd quis ueniat contra iuramentum licitum, de dispensatione irregularitatum multarum, de bigamia, de cle

rico non ordinato ministrante, de clerico uiciato tali uitio, quòd impediat ordinis executionem, de homicidio, uel mutilatione membri, de excommunicato maiori recipiente ordines, de excommunicato suspenso, &c. ministrante in ordine sacro, de illegitimę natis, quo ad susceptionem ordinum, &c. de pluritate beneficiorum cum cura, de ętate episcopi, de ętate ordinandorum, de celebratione concilij generalis, de priuatione personæ ecclesiasticæ, de excommunicato a se nominatum, & a suo legato, de causis appellatione remota, de eo quem papa ordinauit in subdiaconum, de usu palij semper, & ubique, de dispensatione cum eo, qui non est in sacris, de confirmatione electi Imperatoris, de absolutione sententiarum, quas sibi reseruat, de pronunciatione electionis nundũ factę, de canonizatione sanctorum, de facere ualere, quòd nõ est, de abstractione monaci de monasterio, de eius sentẽtia, quæ facit ius, eadem die ordinat quo consacrat, de dispensatione in gradibus prohibitis, de ablatiõe legis, quo ad utrũque forum, de concessione indulgentiarũ plenariarũ, de legitimatione quarumque personarum, quo ad spiritualia ubique, de solutione obligationis, qua homo homini tenetur; solus papa de nullo crimine potest accusari, nisi de hæresi. solus potest committere simplici sacerdoti, ut confirmet, cõferat ordines minores, consecret ecclesias, & uirgines, de dispensatione contra concilium generale. Hos casus uide diffuse in Tab. dispensatio.§.xiij. cum suis iuribus allegatis, quæ breuitatis gratia prætermisi. Vide aliquid infra, papa, quasi per totum.

23 Episcopus ab omni peccato potest absoluere, secundum Pa. in.c.Deus qui, de pœ.& re.& Arch.flo.iij.parte.ti.xvij. cap.iij. Et etiam ab omni excommunicatione iuris, quæ nón reseruatur papæ expresse.c.nuper, de sen. excom.

24 Potest etiam episcopus dispensare in omnibus his criminibus infrascriptis, uidelicet, in clerico uenatore, uel ludente ad alias, uel ebrioso, uel faciente strepitum in sinodo, in adulterio, furto, sacrilegio, periurio, fraude cum dolo, incæstu, uitio sodomitico, quæ uocantur peccata grauia, & grauiora, maxime ultima.c. clerici, de exces. præla. & similia maiora adulterio. Fornicatio etiam simplex ubi admonitus nolet se corrigere, & talia, quando sunt notoria, impediunt promo-

uendum,& promotum deiiciunt: secus quando sunt occulta. In his potest episcopus dispensare, nisi expresse à iure prohibeatur. de pœ. dist. vj. c. i. in fin. Et hæc opinio est communior, quomodo autem possit dispensare contra canonem, uide Pan. in. c. at si clerici. §. de adulteriis, de iudic. Alia uero enormia, de quibus supra, papæ reseruantur.

25 Episcopus etiam potest dispensare in gradibus prohibitis in matrimonio, ut supra dictum est. §. xix. & hoc rationabiliter ut supra. Dispensat etiam in proprio statuto, nisi iurasset seruare, secundum Ioan. an. Quomodo autem dispensat in matrimonio, uide infra, Impedimentum. § lv. & supra. §. xvij. xviij. xix.

26 In quibus parochiani, & fratres mendicantes possint absoluere, uide supra, uer. absolutio. § xxiiii. xxv. xxvi. & de casibus reseruatis episcopo, supra, casus. §. v. usque ad. xi. Princeps sciens impedimentum alicuius, & eum ad aliquod officium assumens, eo ipso dispensare intelligitur. Panor. in. c. in cunctis, de elect.

DIVINATIO.

Diuinatio prout importat futurorum, uel præteriorum, uel præsentium cognitionem, est mortalis ex suo genere, pro quanto dæmonis auxilio inititur, tacite, uel expresse, quod conuinci potest, quando quis ad hoc initītur aliqua re, uel uerbo, quasi habentibus uirtutem ad talem effectum, ad quem constat nec naturalem, nec diuinam habere uirtutem, ratione autem actus imperfecti erit ueniale, ut quando non est inuocatio dæmonis tacita, nec expressa, uel si est, nescit, nec credit, neque dubitat faciens, quod si crederet nó faceret. Tunc enim est quædam uanitas, ut qui in libro fortunæ, uel rota Pithagore, uolunt scire aliqua, uel in apertione librorum, & huiusmodi. Idem iudica de sortibus, secundum Caieta. ibi, infra superstitio. §. iii. Sors. §. ii. incantatio, per totum.

DIVORTIVM.

1 Diuortium est legitima uiri ab uxore, uel econtra separatio. Et dicitur legitima, ut non fiat sine lege, uel ratione, aliter non debet fieri, quia quos Deus coniunxit, homo non separat. xxxi. q. i. c. si qua. §. obijcitur, & fit aliquando in totũ, secundum Rai. ita ut uterque coniugum possit contrahere,

ſicut in maleficiatis,aliquando uero alter tantum,ut in frigidis,interdum dirimitur in parte, quantum ad mutuam ſeruitutem debiti coniugalis, & cohabitationis, ita tamen quòd eorum neuter contrahere poſsit,ut quando ſeparantur propter adulterium,uel cauſa religionis poſt copulam carnalẽ. In his, uir & uxor ad paria iudicantur, quia ſicut licet uiro uxorem dimittere,ita & econtra. c. ſi quis uxorem.xxxii.q. j.

2 Matrimonium firmatum per uerba de præſenti, ante carnalem copulam ſoluitur, uel morte naurali, uel ciuili.i. profeſſione tacita, uel expreſſa religionis approbatæ, ita quòd remanens in ſeculo libere poteſt contrahere, niſi aliunde impediatur, ut ex uoto. Si autem ſit conſumatum, non poteſt ullo modo ſolui,ut in.c.gaudemus,de diuor. niſi eſſet inter infideles,ut dicemus infra: matrimonium.§. xxxviij. uide c. ex publico, de conuerſio. coniu. quia neque etiam authoritate papæ poteſt ſolui. Sed Caie. Matthæi.v.&. xix. exponens illud, Quod deus coniunxit, &c. & quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, &c.dicit hæc uerba. Intelligo ex hac domini noſtri Ieſu Chriſti lege, licitum eſſe Chriſtiano dimittere uxorem ob fornicationẽ carnalem ipſius uxoris,& aliam uxorẽ poſſe ducere,ſalua ſemper eccleſiæ diffinitione,quæ hactenus non apparet,nã decretales pontificię de hac materia,non ſunt diffinitiue fidei, ſed iudiciales facti,in quibus iudicijs matrimonialibus, erraſſe romanos põtifices profitentur,ut.c.quanto, de diuor. &.c.licet,de ſponſ.duo: non tamen ex hoc intelligas eodẽ modo,uxorem uirum poſſe dimittere,quia nec etiam in ueteri lege, uxor uirum poterat repudiare,ſicut uir uxorem. Adiungitque quòd diuus Ambroſius. i. Cor.vij. dicit hoc. Tamen ibi Caie. dicit quòd non audet ſe opponere contra torrentem tot doctorum,& iudiciorum eccleſiæ. Oppoſitũ autem tenet S. Tho.i.Cor.vij.exponens illud uxorem à uiro non diſcedere, quam ſi diſceſſerit manere innuptam, & uir uxorem non dimittat,&c. dicit. Si uxor diſceſſerit.ſ. propter cauſam fornicationis, præcipio inquam manere innuptã, uiuente marito,quia ſi ſoluitur matrimonium quo ad thorum,non tamen quo ad uinculum, & ſimiliter uir uxorem non dimittat, niſi ob cauſam fornicationis. Similis forma in uiro, & in muliere ſeruatur. Ideo ſupplendum eſt, quòd

de uxore præmisit.s.quòd si dimiserit non ducat aliam. Ad dictum Ambro.quod allegat Caie. dicit Magister sen. quòd a falsarijs fuit appositum.ideo nullo modo tenendum, licet ergo opinio Caie.sit subtilis,& uideatur quadrare literæ,tamen debet exponi non de totali dimisione,sed quo ad thorum,ut infra,matrimonium.§.lxxij. supra, Adulterium.§.iii. Eodem modo uidetur Theophilactus exponere, &.xxxii. q. vii.per totum.

3 Ex quatuor causis potest matrimonium firmatum, & consumatum dirimi, quo ad conuersationem coniugalem. Primo,propter adulterium.xxiii.q.i.c.dixit dominus.Secundo,propter periculum,dum alter alterum ad peccatum mortale trahere nititur,secundum Inno. in.c. maritus, de adul. Intellige quando aliter compesci non potest. Tertio, propter heresim,ut infra.§.viij. Quarto , propter religionis ingressum,uel uotum : quia ambo de cōmuni consensu possunt uouere.c.carissimus, de conuer. coniug. Quod autem ob periculum animæ liceat consortem thori relinquere,probat Pe.de palu.in iiii.sen.d.xxxix.quia si corporis periculum imminet , non tenetur cohabitare cum coniuge , à fortiori propter periculum animæ,ideo falsa est glos.de diuor. c. ij. dicens uxorem non esse dimittendam , si uitæ uiri fuerit insidiata .

4 Casus sunt vii.secundum Tho.i.Cor.vij. in quibus ob causam fornicationis uxorem uir non potest dimittere,uide infra, Matrimonium.§.lxxiii.latius.

5 Si alter coniugum ingreditur religionem, alter remanēs in seculo,tenetur expectare professionem,quia ante non soluitur uinculum,in.c. uirum,de conuer. coniu. intellige de religione approbata, quia si fieret mantellatus, non solueretur matrimonium,secundum Pa.in.c. ex parte, el.ii. de conuer. coniug. Professionis autem tempus non potest breuiari,secundum Tho. iiij.sen.d.xxvii.q.i.ar.iii.q.iii.Expectabit ergo per annum.

6 Si sponsus sponsam ante duos menses cognoscat carnaliter & uiolenter absolute,& ipsa ingrediatur religionem,& profiteatur soluitur matrimonium , quia non uidetur ad huc corpus suum illi communicasse, cum uiolenter fuerit cognita,secundum Pa.in.d.c.uerum , & Monal. Secus si non fuit

absolute uiolenta, uel post duos menses.

7 Quando adulterium ita est manifestum, quòd iustificationi non est locus, potest innocens reo non cohabitare propria authoritate. c. significasti, de diuor. & multo fortius negare debitum. Intellige quando moratur cum adultero uel adultera, non tenetur tunc cohabitare, secundum limitationem Inno. Si uero delictum non est notorium separatio fieri nō potest quo ad cohabitationem, sine authoritate, & iudicio ecclesiæ secundum Host. quod uerum est, secundum Ric. quando matrimonium est publicum in facie ecclesiæ, uel coram testibus. Si uero clandestinum est, potest propria authoritate. Quo autem ad thorum, quando constat alteri coniugum de adulterio alterius, non tenetur reddere debitum propria authoritate, supra, debitum coniugale. §. iiij. Aliter authoritate ecclesiæ fienda est separatio.

8 Propter spiritualem fornicationem. i. heresim potest fieri separatio, secundum Pa. in. c. quæsiuit, de diuor. & si sit notoria, maritus potest intrare religionem inuita uxore, & econtra, secundum Pa. in. c. fi. de conuer. coniu. & hoc introductum est in fauorem fidei. Intellige quòd potest intrare. s. ille, qui est innocens, nocens uero non, ante latam sententiam diuortij, neque post latam sententiam sine licentia innocentis, secundum ueriorem opinionem. c. ex literis, de diuor. cum licentia uero potest, uel quando innocēs intrauit, & est professus, uel quādo mulier detruditur ad faciendum perpetuam pœnitentiam pro adulterio, &c. uide Pa. in. d. c. gaudemus, & in. d. c. fi. de conuer. coniu.

9 Si ille qui spiritualiter fornicatus est, uelit ad fidem redire, fiet recompensatio cum altero, qui corporaliter fornicatus est, secundum Pa. in. c. fi. de conuer. coniu. non autem quando nolit redire, sed contra eum procedetur, & ipse contra alterum non audietur, cum hæreticus accusare nō possit coniugem de aliquo delicto. Facit. c. à nobis, de excep.

10 Alter coniugum uouens castitatem ante consumationem, tenetur ingredi religionem, uel reddere debitum, quòd si reddit, prima uice mortaliter peccat, secundum Pet. de palu. potuit enim inuenire remedium. s. religionem intrando. Potest etiam post copulam uouere, sed non in præiudicium alterius, quia tenebitur reddere exactus, non autem petere, ni

ſi ex non petendo alteri fieret oneroſus, tunc enim petendo non peccaret mortaliter, niſi de licentia alterius uouiſſet. Facit.c. quidam intrauit, de conuer.coniu. Si uero uir conſentiat uxori, ut uoueat, nihilominus debitum petere poterit, ſecundum Pa.c.i.de conuer. coniu. non autem uouens, licet reddere teneatur. Idem dic de uxore conſentiēte uiro.

11 In omni caſu, quo poſt conſummatum matrimonium licet religionem intrare, licet etiam ad ordines accedere, ſecundū Pe.de pal.ſi uero non licet religionem ingredi, multominus ordines recipere, quia talis ab ordinis executione eſſet ſuſpē ſus. Si uero quis uult epiſcopari, oportet uxorem ſuā prius in religione eſſe profeſſam, ſecundum Pa.c.i.de conuer.coniu.ſecus quando uult ad ordines promoueri, ſufficit uxoris conſenſus cū promiſsione continentiæ: ex.c.ſignificauit, de conuer.coniu.niſi dans licentiā eſſet de incontinentia ſuſpecta: in.c.cum ſis, eo.ti.tunc.n. requiriturreligionis ingreſſus.

12 Ordinatus conſentiente uxore fragili, & ad eam reuocatus, ipſa mortua tenetur clericaliter uiuere, uel ſi erat profeſſus, ad monaſterium reuerti, quia ex quo uxor conſenſerat, uere eſt religioſus. Facit. c.ex parte, de conuer. coniu.

13 Ordinatus contradicente uxore, uel ignorante, poteſt reuocari.in.d.c. quidam, & tenetur reddere debitum, ſed exigere non poteſt, niſi propter hoc oneroſus fieret uxori, ut dictū eſt ſupra. Quando autem uxor ſciuit, nec contradixit nec licentiam dedit ſed diſsimulauit, etiam idem dicas. per not.in c.conſuluit, de conuer. coniu. Idem ſi iuſto timore conſenſit, ut in.c.accedens, eo.ti. uel p dolū cōſenſit.c.ueniēs, eo.ti.

14 De diuortio ex impedimento frigiditatis, & alijs, infra, matrimonium.§ xlvii.xlix.&c.

15 Si in diuortio eccleſia fuit decepta per falſos teſtes, uel aliter, poterit uir uxorem reuocare, & econtra, non obſtante ordine, uel profeſsione alterius, ſecundum Rai. quando continentia eis non poteſt perſuaderi, & tenebitur reddere debitum, non autem exigere, propter ordinem uel profeſsionē.

16 Si fiat diuortium, & uterque coniugum credens iuſte factū diuortium ingrediatur religionem, & poſt amborum profeſsionem reperiatur quòd cauſa diuortij fuit falſa, ſecundū ueriorem opinionem alter coniugum alterum reuocare nō poterit, ſecundum Veruer. quia falſa cauſa, non impedit uo-

tum monachatus.ar. in.c.magne, de uoto. in hoc conuenit Pis.licet contra arguat Pa. sed assumit unum falsum. s. quòd ingressus ex falsa causa, non teneat. Reliqua uide,infra, Matrimonium.§.lxxii.usque in finem.

DOCTOR.

1 DOctorem fieri,uel facere insufficientem, quando ex hoc alij notabiliter læduntur,peccatum mortale est,ut in doctoratu medicinæ, & theologiæ, quia ex hoc imminet sine dubio periculum corporis, & animæ, & constituentes mendatium pernitiosum committunt. In alijs autem doctoribus, tale periculum non est,ideo non sic uniuersaliter peccant mortaliter. Tamen nõ uidentur excusari à mortali instituentes huiusmodi doctores in iure indoctos, quia etiam ex hoc periculum graue clientulis imminet,ex Caie.ibi.

2 Doctores in consilio decisiuo, non debent facere allegationes,secundum Pa.in.c.uestra,de coha.cle.& mu. sicut nec in sententia,ut in.c.sicut nobis,in glo.de sen.& re.iu.secus in cõsilio postulato à parte,quia in primo est approbata fides cõsultoris, non autem in secundo.

3 Doctor in theologia debet præcedere canonistam,& canonista,ciuilem,& ciuilis artistam, secundum Pa. in.c. clerici, de iudi. An debeat appeti,supra,Cathedra,ibi.Vide aliquid uer. Magister.i. quomodo peccant. Quæ requirantur in doctorando ne reprobetur,& quis,& quomodo possit doctorari. Sil.ibi.v.§.vj.

DOLVS.

1 DOlus siue machinatio in facto, siue in uerbo,ad decipiendum ordinata,peccatum est, prudentiæ uirtuti opposita, & iuxta subiectam materiam potest esse mortale, & ueniale. Quando intentio decipiendi est pernitiosa notabiliter, erit mortalis,si iocosa,uel officiosa, uel de re modica,erit uenialis, secundum Caie. ibi, quia paruum, uel nullum affert nocumentum.

2 Ignorantia iuris non excusant à lata culpa, excusat tamen à dolo, & consequenter à pœna, quam dolus requirit, secundum Cy.in regula,ignorãtia,li.vj.ex quo infertur, quòd ubi ius, uel statutum requirit dolum uerum, ignorans quantumcunque sit culpabilis, non incurrit pœnam ipsius, secus ubi non requiritur dolus uerus,sed præsumptus,quia igno-

rans crasse, & supine, non excusatur, ut patet in censuris ecclesiasticis, quæ cum requirant dolum præsumptū, taliter ignorans non euitat: in.c.ut animarum, de consti.li.vj.

3 Causa etiam instituta excusata à dolo, ut no. Bal.in.d. ca. ut animarum, ut si turbans aliquem in possessione, credens sibi licere, cum tamen causam iustam non habeat, excusatur à pœna statuti requirentis dolum, ex no.per Ioan. an. titu. de arbi.in addi. ad Specu.

4 Pœna corporalis, Infamiæ, status, sine dolo inferri non debet, secundum Bart.in. l.in actionibus.ff. de in litem iuran. & in his lata culpa dolo non æquiparatur.

5 Non potest quis facere pactum ut non teneatur de dolo. ff. depo.l.i.§.conueniat, quia est contra bonam fidem, & bonos mores.

6 Dolus non annullat contractum spiritualem, ut cum quis dolo inductus est ad religionem, secundum Pa.in.c.cum dilecti, de emp.& uen. ideo tenet contractus, sed contractum temporalem, qui est bonæ fidei, annullat, ut quādo quis dolo inductus est ad uendendum aliquod, quod tamen non erat uenditurus, secundum Pa.in.d.c. cum dilecti. In contractibus autem stricti iuris tenet, sed agens ex eo eliditur ope exceptionis. ff. de uer. obli. l.si quis cum aliter, uide tamen Tab.ibi dolus.§.vij.

DOMICILIVM.

1 Domicilium alicuius ibi est, ubi fortunæ suæ maiorē partem constituit, uel bonorum suorum partem magnam, uel si ibi familiam habet. l. si ciues.C. de inco. & censi. Et si ibi nihil haberet, asidue tamen ibi conuersaretur. l.ii.C.ubi sena.sola domus non constituit domicilium ff. ad muni. l. libertus. Vide Inno.in.c.ex parte, de fo.competen.ubi etiam dicit, quòd quis in pluribus locis domicilium habere potest. Habet etiam quis domicilium, ubi sibi eligit, & clericus habet ubi est eius beneficium requirens residentiam: tex.in. c. nullus, de tempo.ordi.in. vj.

2 Prælati & religiosi habent domicilium ubi sunt asignati, & ibi debent citari. Vide Pan.in. c.nullus, de paro. Quomodò aliqui plura domicilia habent, quia uno tempore habitant in uno loco, alio tempore in alio. Vide Arch. flo. in sua parua summa.c.iii.

DOMINICA.

1 Dominica dies inter præcipuas festiuitates cõtinetur, propter honorem dominicæ resurrectionis.c.sabbato, de cõse.d. iii. in qua die uacandam est tantum canticis spiritualibus.c.ieiunia, de conse.d. iiii. Solo in hoc die consecrari potest episcopus.c.quòd die dominico.d.lxxv.& S.Tho. secunda secundæ.q.cxii.ar.iiii. succedit loco sabbati ex constitutione ecclesiæ, & consuetudine populi christiani, nõ ex præcepto legis, & in sabbato, pręcipue laborandum est, ne populus uideatur iudeizare, sicut prohibetur cessatio ab opere illo die, in.c.peruenit, de conse.d.iii.

2 Die dominico debet quisque se, & sua referre in Deũ actualiter, saltem semel quia hoc est principale sacrificium, quod de iure naturæ Deo offerendum est. Ex hoc sequitur, quòd existens in peccato mortali, tenetur in die festo saltem semel conteri in genere, si occurrat ei peccasse mortaliter quia aliter non posset se, & sua in Deum referre sicut debet, Hoc tamen, (ut dicit Sil.uer.Dominica) non est ex ui præcepti de obseruatione festi, sed ex ui præcepti, sub quo cadit cõtritio, quod obligat pro omni statu, in quo peccatum memorię occurrit pratice sub ratione dolendi, ut supradictum est. contritio.§.iii.infra festum.§.xii.Nam secundum Caie.in uer. cõtritio, die festo non tenetur quis sub præcepto conteri de mortali, semper tamen tenetur, ut non placeat peccatũ sibi.

DOMINIVM.

1 Dominiũ à quo dominus dicitur, nominat ius habendi, possidendi, fruendi, utẽdi, ac disponendi de aliqua re pro libito uoluntatis, uel secundum aliquem determinatum modum, secundum quòd communiter diffiniunt canonistæ.

2 Dominium quatuor modis acquiritur, Primo, authoritate legis naturalis, ut cum ea quę nullius sunt, fiunt occupantis: insti.de re.di.§.singulorum. Secundo, principis authoritate, uel habentium potestatem a principe, qui potest ex iusta causa rem alicuius ab eo auferre, & alteri dare, ut not. communiter doc.in. c.quæ in ecclesiarum, de consti. Tertio, per consensum illius cuius est, ut perdonationem, permutationem, uenditionem, &c. Quarto, iure ciuili.s.usucaptione, præscriptione, adoptione, deportatione, cessatione, & huiusmodi.ff. de acqui.re.domini.l.i.in glo.differentia tamen est inter spi-

ritualia, & corporalia, quia in ſpiritualibus, ex ſolo titulo, ſi ne traditione, dominium tranſit in alium: tex. eſt in. c. ſit tibi abſenti, de præben. li. vj.

3 Dominium iuſte acquiritur, Primo, legitima ſucceſsione. Secundo, electione, uel conſenſu populi habentis facultatē eligendi Dominum. Tertio, ſuperioris inſtitutione, ad hoc habentis poteſtatem. Quarto, emptione, permutatione, donatione, præſcriptione, uel aliquo alio iuſto titulo. Quinto, ex acquiſitione belli iuſti, & qui non his modis intrat, non eſt uerus Dominus, ſed fur eſt, & latro, teneturque reſignare ſi poteſt ſine notabili periculo animarum, corporum, uel rerum, & ad reſtitutionem omnium reddituum habitorū ex tali dominio, & de damnis, maleficijs, & huiuſmodi. xxiii. q. v. c. ſi non licet. Nec poteſt abſolui ſi non diſponat ſe ad huiuſmodi. ar. de pæ. d. v. c. falſas. Idem dicas de horū dominorum officialibus, qui neque ſalarium poſſunt recipere, niſi quando eorum officium eſt reipu. neceſſarium, de quo in. c. literis, de reſti. ſpo.

4 Ciuitas nulla poteſt ſibi eligere dominum, quia eſſet in præiuditium ſuperioris, niſi haberet ex conſuetudine, uel priuilegio ius eligendi, quia conſuetudo dat iuriſditionem. c. dilecti, de arb. Intellige de ſubiectis alicui domino. Neque dominus poteſt componere ſuper iure ſuperioritatis in præiuditium ſuperiorum, & ſubditorum, ipſis non conſentientibus, ſecundum Pa. in. c. fi. de maio. & obe.

5 Dominis nullum titulum, uel iniuſtum habentibus, ſubditi non tenentur obedire, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. ciiii. ar. ulti. ad ulti. niſi forte per accidens, ratione ſcandali uitandi. Secus quando habent iuſtum titulum, & præcipiunt iuſta.

6 Quando familia alicuius dicendi deliquit in aliquo officio, uel miniſterio, in quo dominus eius opera utebatur, tenetur tunc pro facto familiæ, & multo magis ſi res rapta uenit ad ipſum, uel mandauit, uel ratum habuit, ſecundum Pan. in c. j. de reſti. ſpol. &. c. cum ad ſedem. Nam imputetur ei ſi non præpoſuit honeſtam familiam, ut in. l. j. ff. de pub. §. familiæ. Idem dic de præpoſitis alicui territorio, uel ſuper uectigalibus, & huiuſmodi. Dicit tamen Bar. in. d. §. familiæ, quòd exhibendo malefactores, liberantur. Item quando domini locorum,

corum, uel propositi sciunt maleficia, & possunt prohibere, & non prohibent, tenentur. C. de fal. mo. l. j. secus quando ne sciunt, uel non possunt.

7 Tenentur etiam, secundum Tho. in epistola ad duc. bar. de grauamine, si dederunt officia, gabellas, & huiusmodi, personis, de quibus præsumebatur, quòd non essent utiles, uel iustæ, si hoc fecere scienter, uel ex negligentia, si etiam uendidere tanto precio, quòd emptores recuperare non possint sine grauamine subditorum; quia in utroque casu tenentur de damno secuto. Alias uendere huiusmodi officia licet, non tamen expedit, nec habet speciem boni, sed potius deberent eligi officiales huiusmodi, ut dicit Tho. ibi; quia sic res melius succederent.

8 Peccant etiam in exigendo collectas indebitas, uel contra pacta constituta secum, uel cum antecessoribus bona fide, & sine coactione inita, uel quando nimis grauāt ad arbitrium boni uiri, rerum, ac temporum conditione inspecta, etiam quòd quantitas non sit pacto determinata, uel si noua exigunt, iusta causa non apparente, uel si exigunt aliqua instituta propter aliquid fiendum, quod tamen non fit, ut pro securitate uiarum, & huiusmodi, & non tenentur securæ: si ad solutionem prædictorum cogūt, subditos per se, uel per alios, directe, uel indirecte, peccant tanquam prædones, & tenentur restituere. Sponte tamen oblata sine omni fraude, possunt recipere. c. placuit. j. q. ij. Similiter peccant, & tenentur, secundum Gul. spoliantes subditos, uolentes ad alium locum, uel domum transferre se, nisi hoc esset ibi consuetum, uel esset certum, quòd tale onus a principio in concessione terræ expresse fuisset impositum, uel si usurpant sibi ea, quæ sunt communitatis, quia resignare tenentur, & fructus restituere: c. si re. xiiij. q. vj. uel si non sinunt disponere in morte peregrinos, uel non habentes consanguineos, & huiusmodi; sed eis mortuis, testatis, uel intestatis, bona eorum usurpant, quia tenentur restituere, uel pauperibus erogare. Si a uasallis, uel aliis subditis seruitia personarum, iumentorum indebita exigunt, sine mercedis solutione, uel si cogunt ad uendendum, quando pretium est uille, & emendum quando est carum, uel quando non cogunt ad satisfaciendum eos, qui sunt de sua familia, uel concedunt dari ad usuram, quando

non expedit, secundum Io.de nea. quol.x. uel si talliant iudæos,nihil præter usuras habentes,secundum Pet. de pal.tenentur restituere eis a quibus iudæi extorserunt. Et dicit Zamba.in.c.post miserabilem, de usu.quòd possunt cogere iudæos ad restituendum usuras, & si sint negligentes iudex ecclesiasticus procedet.Etiam dicit Veruer. quòd si non compellunt usurarios,uel iudæos ad restituendum usuras cum possunt,tenentur ipsi restituere, etiam si ad eos nihil peruenerit:intellige tamen,quando non est bonum eos tolerare.

9 Domini aliquando possunt ultra consueta, aliquid exigere, secundum Ray.Host.& Tho. supra. Primo, pro defensione suæ terræ,si aliter facere non possunt, quia ad hoc tenentur subditi,non solum de rebus,sed corporaliter laborare, ut sic se saluent.c.fortitudo.xxiij.q.iij. Secundo, quando iubente principe,uel ecclesia,uult ire contra hæreticos, uel infideles, nec propriæ expensæ suppetunt,potest a subditis moderatū subsidiū petere. Tertio,si in bello ex parte sua iusto captus, uult se redimere,& non potest absque graui danno. Quarto,si uult adire principem,pro sui,& suorum utilitate, & cōmode expensas facere non potest, & pro alia simili causa iusta,potest moderatum grauamen imponere.c.unio.x.q.iii.& c.cum Apostolus,de cen.Si autem absque causa iusta extorquet,ut pro ludo,pompis,& huiusmodi, restituere tenetur. De his confessores eos interrogent, nec absque satisfactione absoluant.

10 Si iudex habeat plenariam potestatem, & parti non fiat iniuria,neque communitati noceatur, quia ex hoc nullum malū oritur,potest pœnam iuris minuere,uel totaliter relaxare, faciendo misericordiam merenti pœnam pro delicto, non autem quando non est habens plenariam authoritatem, uel quando pars offensa petit ius,uel quando hoc cederet in malum reipu.quia alij non uerebuntur talia facere, secundum Tho.secunda secundæ.q.lxvij.ar.iiij.& Pan.in.c.ij. de emp.& uen.& tamen, dicit quòd iudex potest ex causa mitigare pœnam,etiam statuti.Intellige modo prædicto. An domini tēporales possint officia uendere,uide,infra officium.§.primo supra,dominus.§.vij.

11 Si statuto cauetur,ut uilla teneatur deprædato ibi, si deprædatus probauerit uiolentiam sibi factam, stabitur eius iura-

mento de rebus amissis, secundum Pan. in c. super eo, de his quæ ui met. non autem si non potest probare uiolentiam, saltem per uiolentia inditia.

12 Domini non possunt accipere mutuo ab aliquo, cum pacto, quòd accipiet officium aliquod, quia usurarium est pro mutuo accipere officij potestatem, propterea ei dãt occasionem peccandi, & ipsi officio taliter acquisito tenentur resignare. Si autem gratis mutuarent, postmodum officia darentur, uel prius darentur officia, & post mutuarent, ut de officio possent accipere, esset licitum, secundũ Tho. ad ducissam, supra.

13 Domini, & officiales non possunt aliquid recipere, quando tenentur gratis officium exhibere, quia prohibetur eis accipere. l. fi. C. ad. l. iul. de amb. infra iudex. §. vj. Domini iustitiã facere, & oppressos defendere publica peccata, præcipue blasphemias, de suo dominio abradere pro posse tenentur.

DONATIO.

1 DOnatio, secundum Tho. j. sen. dist. xviii. art. ii. est datio liberalis, siue irredibilis recompensationem non intendẽs, quæ secundum Azo. in summa, est duplex, scilicet donatio inter uiuos, & causa mortis: Donare inter uiuos est, quando rem quam dono potius habere uolo alium, quam me, sed causa mortis est quando uolo me potius, quam alium, cui dono, quem malo habere, quam hæredem meum, secundũ eundem Azo. Et quando alia causa in donatione est, quam liberalitas, potius dicitur recompensatio, quam donatio, secundum Pa. in rub. eo. ti.

2 Donationum inter uiuos prima dicitur absoluta, secunda conditionalis, tertia modalis, quarta remuneratiua. ff. de dona. l. j. C. de dona. sub mo. l. j. & ij. quæ non reuocatur causa ingratitudinis, cum mera donatio non sit.

3 Omnis qui habet rei dominium, uel proprietatem, & iure non prohibetur, potest donare, (& non loquor nunc de donatione remuneratiua,) sed. xlij. generibus personarum prohibetur huiusmodi donatio; Et primo illis, qui non sunt mẽtis compotes, ut furiosis, & huiusmodi: in cle. si furiosus, de homi: Secundo, prodigis, in. l. j. ff. de cur. furio. Tertio, minori. xxv. annis. C. si maio. fa. ra. ha. l. ulti. Quarto, filio familias, ff. de do. l. filius familias. Fallit in aliquibus casibus, ut si est in dignitate, uel filius senatoris, uel si pater dedit liberã ad-

ministrationem,uel peculium castrense, uel quasi, &c. Vide Inno.in.c.grandi.de sup.ne.præ. lib.vj.&.d.l. filius familias. Quinto,his qui non habent proprium,ut seruis, religiosis, & huiusmodi.c.non dicatis.xij.q.j.nisi de licentia superioris, uel habeant legitimam administrationem , ut ex iusta causa donent:in.d.l.filius familias,&.xij.q.j.quia.c.tua, de his,scilicet quæ seruando seruari non possunt,supra , alienatio.§.iii. Sexto,abbatibus, & aliis prælatis , nisi habeant administrationem , ut de filio familias dictum est , & generaliter nulla persona ecclesiastica , potest donare bona immobilia , uel mobilia preciosa,supra,alienatio.§.iii.Septimo,uxori,nil ultra dotem habenti,potest tamen facere elemosinam,ut dicetur infra,elemosina.§.vi.

4 Octauo,illi,qui crimen læsæ maiestatis commisit.l.fi.C.ad l.iul.ma.Nono, hæreticis,quorum bona ipso iure sunt confiscata.c.secundum leges,de hære.lib.vj.Decimo,contrahentibus incœstas,scilicet inter ascendentes,uel descendẽtes, aut nepharias,scilicet inter collaterales,uel inutiles alias prohibitas nuptias,quia de iure, bonorum suorum dominium perdunt:in.d.c.secundum leges. Vndecimo,illi qui in aliqua re cadit in commissum,quia quod commissum est, statim desinit esse illius,qui crimen contraxit.Duodecimo,illi, qui capitale crimen commisit,propter quod eius bona ueniunt publicanda,post condemnationẽ donare non potest,licet ante posset.l.post contractum.ff.de dona.supra,alienatio.§.xx. Decimotertio,militi,qui concubinæ,uel meretrici donare non potest.l.ij.C. de dona.inter uir.& uxo. Idem dic de clerico, doctore,& aduocato,qui dicuntur milites ; per not.in.l. miles.ff.de sen.& re iud. Vide tamen Cy.in.d.l.ii. quomodo intelligitur milites,non operę,luxu,uel dignitate.Decimoquarto,uiro erga uxorem,etiam est econtra,ut infra,dicetur. Decimoquinto,patri , qui filio,ac filię donare non potest,quia censentur una persona.Fallit tamen in casibus nonnullis.Vide glo.in. l.pater.C.de inof. dona.

5 Decimosexto,qui dominium in re non habent, donare non possunt,ut fures. Nemo enim plus iuris in alium transferre potest,quàm ipse in re habeat,in.l.nemo.ff.de re.iu. Decimoseptimo,prohibetur donatio pro quacunque causa illicita,quæ a lege punitur, siue pro adulterio , siue pro alio

crimine,& sic intelligitur.l.affectionis.ff.de dona.
Decimooctauo,quilibet donare prohibetur ultra.50.solidos l.pe.C.de dona.quod tamen intellige sine insinuatione pręcedente.Fallit nihilominus in septem casibus.Vide Tab.ibi, §.j.casu.xiiij.
Decimonono,qui fiunt ex donatione impotentes ad soluendum debita,non possunt donare.
6 Vigesimo,qui donāt iudicibus,præsidi,seu alijs officialibus, quibus constitutum est proprium salarium, pro aliquo beneficio tempore suæ administrationis præstito, puniuntur: l.fi.C.ad.l.iul.si tamen occultæ donant, secundum glo.exceptis esculentis, & potulentis, quæ in paucis diebus possunt consumi,infra,iudex.§.vj.
Vigesimoprimo,qui uisitatoribus, uel eorū famulis aliquid donare uolunt,Vide infra,uisitatio.§.iij.
Vigesimosecūdo,illi quibus per statuta municipalia est prohibitum,nisi cum certo modo donare.
7 Donatio fieri potest absenti, siue mittendo per nuntium rē donatam, siue iubendo, ut rem quam habet de tuo pœnes se,teneat pro sua,non autem ignoranti.l.absenti.ff.de dona. Fallit tamen quando donans mittit per seruum donatarij,ea mente,ut statim fiant sua:in.d.l.absenti.
8 Donans tenetur de euictione donatario, secundum Azo. si de ea fuit promissum,secundum glo.Inst.de dona.§.aliæ,uel cum donatio cœpit a pactione,uel promissione,tunc potest agi.in.l.aristo.ff.de dona.
9 Quando donans donare non potuit,donatarius tenetur restituere,ut ex supra dictis constat.
10 Donatum ambasciatori ratione personæ,illi acquiritur, Facit.l. socium.ff. pro socio.§.j. si uero donatur ratione officij, acquiritur domino.ff.de castr.pe.l. si forte.In dubio autem, secundum Pan.in.c.postulastis, de concess.præben.debemus attendere qualitatem doni, quæ si conueniat ambasciatoris personæ,ut est uestis, & huiusmodi, indicabitur pro ambasciatore,si autem cōueniat domino, ut esset donatio leonis, uel huiusmodi,erit domini. Si uero ambasciator prius erat notus,uidebitur donatum esse intuitu nō officij,sed psonæ.
11 Quando donans,uel legans, dicit dono,uel lego Titio talē terram,in tali loco,quæ est perticę.C.uel lego uxori meę ta-

lia iocalia,quæ ualent mille aureos,& tamen terra inuenitur C C.perticarum,& iocalia duo mille,ſecundum Pan.in.c.per tuas,de dona.donatarius non tenetur illud plus reſtituere, neque quando minus ualerent,quam fuerint extimatæ , poteſt reſiduum petere,quando res donata eſt, ſpecificata.l.demonſtratio.ff.de condi.& demon.

12 Si donans dicat , do tibi uillam meam , & omnia iura mea, quæ in illa habeo,propter hoc non donat iura ſpiritualia,ut ius patronatus,& decimarum,ſecundum Pa.in.c.ſedes,de re ſcrip.ſecundum dictum Inno.c.ex literis , de iurepatro. quia hoc ſignum omnis,non ſe extendit ad ea, quæ ſunt alterius iuris,& naturæ.Secus quando aliquid habens ſimul temporalia,& ſpiritualia iura,cum omnibus pertinentiis ſuis , ſicut eſt præbenda,quæ ſimul habet poſſeſsione,& decimas, quia tunc omnia ſimul tranſeunt,concor.Hoſt.in.d.c.ex literis.

13 Donatio mera, ex pœnitentia donantis non reuocatur : art. in.c.uerum ,de condi.ap.& dicit Bar.in princi.ff.de pac.quòd per pœnitentiam donatio non reuocatur.

14 Donatio mera poteſt reuocari propter multas cauſas, ut colligitur ex.c.fi.de dona.Et primo,propter defectum cauſæ,ob quam fuit facta donatio.c.quòd a te,de cle.coniu.Secundo, propter conditionem adiectam.d.c.uerum. Tertio, propter dati enormitatem,ut cum pater tantum donat,quòd euacuatur hæreditas filiorum.c.ſi quis iraſcitur.xiij.q.ij.Quarto,qñ donatarius manum uiolentam iniiecit in donatorem, uel ſi atrocem iniuriam facit ſcilicet uerberando,fugando,uel carceri mancipando,uel huiuſmodi, uel graue damnum rebus intulit donatoris , etiam citra maiorem partem ſubſtantiæ, uel inferre tentauit uitæ periculum,licet effectus non ſit ſecutus,uel ſi non ſeruauit conuentiones factas in donatione. Hæc ſupradicta habentur, in.l.fi.C.de reuoca.dona. Adiunge alium caſum,ſecundum gl.ibi,ſi donatarius neglexit alere donatorem inopem,quando donatio fuit in magna rerũ quantitate,ſecundum Cy.in.d.l.fi.In prædictis caſibus reuocatur donatio per donatorem,non per hæredes:in.c.fina.de dona.quando ingratitudo commiſſa fuit in donatorem ; & non in hæredes,ſecundum Pa.in.d.c.fina. Quinto quando pręſumitur de uoluntate donatoris , ut quando poſt donationem naſcuntur filij,ſed quia circa hoc ſunt uariæ opinio-

nes,uide decisionem Pa.& Ioan.an.in. d.c.fina.& Bartol.l.titia,de lega.ij.§.Imperator.Sexto, quando est contra uoluntatem donatoris ratione inofficiositatis,de qua uide Barto.in l.si ut alligatis.C.de inofficio.dona.Intellige prædicta etiam si donatio sit iuramento firmata,& in ea sit apposita conditio,quòd nõ posit reuocari,etiam propter ingratitudinem, quia hoc est contra naturalem æquitatem.l. ex eo.C. de inuti.stipula.

15 Donatio facta sub modo,nõ reuocatur, etiam quòd modus talis non interueniat, quando scilicet talis modus non est principalis causa, uel finalis,sed magis impulsiua.Facit.l.me uia.ff.de manu.testa.nisi sit expressum, quòd reuocetur, uel alteri detur, tali modo non existente. Secus si modus fuit principalis uel finalis causa ipsius contractus.

16 Si donatio sit facta ecclesiæ sub certo modo, & solus prælatus non seruat modum, secundum Vin.in.d.c. uerum, non potest reuocari,quia delictum prælati, non nocet ecclesiæ, in regula delictum,lib.vi. secus si prælatus cum capitulo.Secus etiam quando esset sub conditione, quia si solus prælatus non seruat, donatio non tenet, quia in acquirendis solus prælatus potest nocere,non autem in acquisitis, ut not. Inno.in.c.fraternitatem, de dona. & no. quòd quando dicitur quòd posit reuocari,quòd requiritur sententia, secundũ Innoc.in.d.c.uerum, & Host. quamuis alij dicant contrariũ, sed primum uerius, nisi diceretur quòd propria authoritate posit reuocari,nisi esset effecta sacra.l.si quis curialis.C.de episcop.& cle.

17 Si quid donatum sit ecclesiæ,uel altari, cum pacto quòd alienari non posit,secundum Anton.de but.in.d.c.uerum,si pactum positum est post contractum donationis,uel ante contractum,idest antre traditionem,& post obligationem,nihil operatur tale pactum,si uero apponitur tempore contrahendæ obligationis,& tunc si reseruat sibi aliquod ius in re, uel alteri,non ualet alienatio.Si uero nec sibi, nec alteri reseruat,tunc si sequatur alienatio ualet, sed aget qui pactum apposuit ad existimationem.l. ea lege.C. de condi. ob causam. Quod si apponitur pactum de re non alienanda, non ualet tale pactum,nisi paciscentis intersit de non alienando, quia tunc aget ad interesse.l.penul.C.de condi.ob cau. & hoc ue-

rum in priuato. In ecclesia si alienet, semper uidetur interesse dantis, cum tali pacto de non alienanda, quasi sit fauorabile animæ dantis, nisi alienaret pro necessitate, quia aliter proui deri non potest, uel alienaret ob causam magis piam, secun dum Anton. de but. supra, quamuis aliqui contrarium te- neant. Primum tamen melius, quia sic secundum rectam rationem debuit uoluisse donator.

18 Prohibiti donare donatione mera, uel conditionali, uel mo dali, non prohibentur donare donatione remuneratiua, quia non proprie donatio est, ut not. in. c. si quos. xij. q. ij. nisi prohibeantur donare, eo quòd non habent administrationem, de quibus supra dictum est, uel quia non potest donare, nisi in damnum aliorum, & talis donatio remuneratiua non potest reuocari, sicut aliæ, secundum Panor. in. d. c. fina. quia iura scripta de donatione, non habent locum de remuneratiua.

19 De donatione Constantini erga ecclesiam an fuerit, quia nō est multum ad propositum, uide si placet Arch. florē. tertia parte titu. xiii. cap. v. & Pa. in. c. per uenerabilem, qui fil. sint le gi. colum. secunda.

20 Donatio causa mortis est quasi instar legatorum, differt ta men in aliquibus, differt etiam a simplici donatione, quia hæc pœnitentia reuocatur, illa non. l. qui mortis causa. ff. eo. titu. Hæc quinque testes requirit illa duos tantum. l. final. C. eod. titu.

21 Donatio causa mortis reuocatur, secundum glo. l. non omnis. ff. si certum petatur. Primo, si prius moriatur donatarius quàm donator. Secundo, si illum pœnitet donasse. Tertio, si cesset conditio sub qua est facta donatio. Si uero iurauit non reuocare, adhuc potest. Primo, ex noua causa, Secundo, si donauit omnia bona præsentia, & futura, quia iuramentum esset uinculum iniquitatis. Petet tamen prius absolutionem a iuramento. Secus quando donauit omnia bona, non facta mentione de futuris. l. fin. C. de pact. & l. stipulatio hoc modo. ff. de uerbo. obliga.

22 Quicunque testamentum condere potest, etiam potest donare causa mortis: tamen filius familias, & si non possit facere testamentum, etiam patre iubente, donare tamē potest causa mortis patre promitente. l. tam is. ff. eo. ti. Et cuicun-

que prohibetur donatio inter uiuos, prohibetur etiam causa mortis, quia à quo remouetur genus, remouetur, & species: in.d.l.filiusfamilias.§.pari ratione. Sicut à superiori ad inferius negatiue, secundum logicum consequentia tenet.

23 Donatio facta causa mortis non tenet in eo, qui commisit crimen capitale, siue ante, siue post fiat, cum testamentum rumpatur, & omnia publicentur.l.si aliquis.ff.eo.ti. tenet tamen in re donata uxori ante reatum commissum, & non postea. l. cum hic status.ff. de dona. inter ui. & uxo.§.si maritus. Est etiam tex. cum gl. in.l. res uxoris. C. de dona. inter uir.& uxo.

24 Donatio simplex de qua dictum est, non ualet inter uirum, & uxorem constante matrimonio, quia lege prohibetur, ne mutuo inuicem spolientur rebus ob mutuum amorē, ideo non tenet etiam si per interpositam personam fiat.l.si sponsus.ff.eo.tit. nec ualet remissio debiti, uel assignatio debitoris, quia habent rationem donationis: secus in donatione remuneratiua, quia non prohibetur.l.quòd autem.ff.eo. ti.

25 Si uolenti mihi donare.C.causa mortis, mando ut donet uxori meæ, non tenet donatio, quia uidetur ac si ego uxori meæ donarem.l.idemque. ff.eo. ti. secus si mando quòd leget, quia legatum non facit donationem, cum non transferatur dominium, sicut in donatione etiam causa mortis, licet possit reuocari.l.ii.ff.eo.ti.

26 Quamuis donatio inter uirum, & uxorem, non sit communiter licita, tamen in quibusdam casibus licet. Primo, si imperator donat coniugi, uel econtra.l. pe.C. eo.ti. Secundo, si dans, dat pecuniam propter refectionem ædium cōbustarum. l. quòd si uir.ff.eo.ti. Tertio, quando donans ex hoc non fit pauperior, licet alter fiat ditior: l. sed & si constante. ff. eo. ti. Quarto, quando recipiens non fit ditior, licet dans fiat pauperior.d.l. quòd autem. Quinto, si donatur in tempore finiti matrimonij, ut.s. res fiat alterius morte secuta. l. sed interim.ff.eo. ti. Sexto, quando donatur causa mortis cuiuscunque speciei fit.d.l.sed interim, nisi fiat quòd nullo modo reuocetur, quia non ualeret, secundū gl.in.d. l. interim. Septimo, quando donat uxori causa honoris, uel dignitatis adipiscendæ.l.quòd adipiscendæ.ff.eo.ti. Octauo, si maritus constante matrimonio remittat uxori promissam dotem in-

totum, uel in partem, secundum Bal.in. l.si constante.C.de do.ante nup. Adde, secundum Host. si ad sustentationẽ sui, uel suorum, uir donet uxori annuum, uel menstruum, usque ad fructus dotis.

27 Donatio inter coniuges inualida potest firmari, primo, per iuramentum, secundũ Pa.in.c.donatio.eo. ti.qui dicit, quòd hæc est communis opinio, nec tale iuramentum est contra bonos mores naturales. Vide ipsum in.c.cum contingit, de iureiur.ubi dicit, quòd non est contra bonum publicum, neque continet aliquam turpitudinem ex parte iurantis. Secundo, firmatur morte donantis, & non reuocantis, tacite, uel expresse.in.d.c. donatio, si tamen non sit ultra quingentos solidos, siue aureos, quia si esset ultra, & sine insinuatione, non confirmatur, nisi in morte approbauerit, quo casu ualebit, ut legatum, quod insinuatione non indiget, secundum gl. in.d.c.donatio. Secundo si fuit facta simplici promissione, nisi traditio in uita donantis interueniat.l. quòd suo.C.de do.cau.non mi.

28 Donatio inter sponsos de futuro, secundum gl.in.d.c.donatio, ualet etiam si matrimonium postea eodem die contrahatur.l.inter eos.ff.eo.ti.

29 Donatio inter uirum, & uxorem, multis modis reuocatur. Primo, quando donantem pœnitet. l.cum hic status.ff.eo.ti. Secundo, per alienationem rei donatæ. C.eo. ti.l. si maritus. Tertio, quando donans rem donatam pignorat, & nil aliud exprimit.d.l.cum hic status. Quarto, si præmoriatur donatarius.d.c.donatio. Similiter si ambo simul moriantur, secundum gl.ibi. Idem si simul capiantur ab hostibus, & nullus redeat, quia uidentur simul interiisse, secundum Azo. Quinto, quando fit diuortium ex displicentia, nisi aliter appareat uoluisse donationem ualere.l.si interim. ff.e.tit. Quædã alia uide in.d.l.cum hic status, &.d.c.donatio. De pręsumptione donationis uestium, &c. infra, peculium.§.xvii.

30 Donatio propter nuptias, soluto matrimonio reuertitur ad uirum. l. fi. C.de do.ante nup.uel propter nup. sicut dos ad mulierem reuertitur.l.unica.C.de re.uxo. ac nisi pactum aliter habeat, tamen consuetudo locorum est seruanda, ut not. in.d.c.donatio.

31 Donatio propter nuptias ad hoc tantum ualet, nisi aliter pa-

ciscatur,ut uxor sit de docte securior. secundum gl.in. d.l.fi. Nam uir res suas alienat consentiente uxore,sed mulier non potest renuntiare obligationi pro iure suo, quod in donatione propter nuptias habet,nec eius consensus ualet. C. ad uelle.autem.siue auiæ,nisi interueniant iuramentum.in.c.licet, de iu. iu.li. vi. aut quòd uxor post biennium consentiat secunda uice, & quòd tantum sit in facultatibus uiri, ut indemnitatibus uiri posit cõsuli pro tempore toto,quo uxor agere potest,ut not.in.d.autem. siue auiæ,uel per tres annos tacuerit, licet in secundo non consenserit,ut not. Pan.in.c. peruenit,de uen. & emp.

32 Si soluatur matrimonium aliter quàm per mortem,pactum, uel consuetudo facere non poterit, quòd uir lucretur dotẽ, secuudum Host.ut no.in.d.c.donatio.

33 Si statuto cauetur,ut moriẽte altero coniugum, alter superuiuens lucretur dotem,uel donationem propter nuptias, intelligitur de morte naturali tantum,non autem de spirituali, quæ sit per religionis ingressum, immo nec posset statuere quòd muliere intrante religionem,uir partem dotis lucraretur, quia esset in grauamen libertatis religionis dotis diminutio, quod no. l. i.ff. quarum re.ac.non da. Secus si pacto fiat,ut altero moriente, alter lucretur, quia tunc per ingressum religionis pactum manet ualidum. l. Deo nobis. C. de epi.& cle. Non præsumitur donatio,sed mutuum uel depositum, si dixero Titio,tolle hanc pecuniam,quia nemo præsumitur suum iactare,de renun.c. super hoc.

D O S.

1 DOs ut colligitur à canonistis, in. c. rainutius, de testa. est quòd datur uiro ab uxore, uel ab aliquo eius nomine, pro oneribus matrimonii subeundis : & est dos proprium mulieris patrimonium, tandiu durans, quandiu matrimonium,quo soluto soluitur,quia sine eo esse non potest.ff.de iur.dot. l. iii. oportetque matrimonium contractum esse de iure,& de facto ut dos dicatur.d.l. iii.

2 Pactum factum à filia dum nuptui traditur, quòd de dote contenta nullum regressum habebit ad bona paterna, licet ex ciuilis improbet,tamen si firmatur iuramento facto non ui,neque dolo, seruari debet. c.quamuis, extra de pac.l. vj.

3 Quamdiu matrimonium durat,dominium dotis est pœnes

uirum, secundum gl. in. l. denique. ff. de mino. unde ex ea uxor elemosinam facere non potest, sed eo soluto redit ad uxorem uel eius heredes. C. de pac conuen. l. pe.

4 Dos profectitia est, quæ a patre, uel a superiore aliquo de linea patris, tanquam a patre proficiscitur. s. de bonis eius, uel ab alio nomine patris, ipso ratum habente. Neque refert an filia sit in potestate patris, uel emancipata, quia non prima potestas facit dotem profectitiam, sed nomen patris, quia si pater daret, uel alius, nomine alterius, quàm patris, nō diceretur profectitia, sed aduentitia, quæ est alia species dotis, quæ aduenit nomine alterius quā patris. ff. de iu. dot. l. profectitia.

5 Si dos datur æstimata, damnum, lucrum, & fructus sunt mariti, si uero inæstimata, damnum, & lucrum sunt uxoris, fructus uero mariti. ff. de iur. dot. l. plerumque, si tamen sustinet onus matrimonii. Ideo fœtus animalium sunt mariti, nō autem ancillarum dotalium, qui nomine fructuum non censentur. in. d. l. plerumque. & alia quæ non computantur inter fructus, nec lapifodiæ, ubi lapis non renascitur.

6 Pater tenetur dotare filiam suo consensu nubentem, & contra eum potest implorari communiter iudicis auxilium, ut filiam dotet. l. fi. C. de do. promis. quia non est minus fauorabilis dos, quam alimenta. Si uero nupsit sine cōsensu patris, secundum Pa. c. i. de despon. impub. distinguitur, quia uel nupsit indigno turpi indignitate, & non indignitate imparis cōditionis, & tunc non tenetur dotare, secundum Ant. de but. in. c. accedens, de procura. si uero sit indignus quia nō est paris conditionis, minorem dotem poterit dare ex conditione personæ. ff. de iur. dot. l. cum post diuortium. §. gener. Aut elēgit dignum, & tunc uel promisit dotem, uel non, si secūdo, non potest pater cogi ad dotem, nam pater cogitur, ut filia possit maritum repetere. l. fi. C. de do. promis. & maritus tenetur eam alere in tali casu, secundum Inno. in. c. per uestras, de do. inter, ui. & uxo. sic ergo intelligendæ sunt gl. quæ debent patrem teneri. s. si filia promisit. Si autem promisit, uel nupsit post annos, xxv. & sic pater non potest filiæ aliquam culpam imponere, ex quo tanto tempore tardauit eam collocare: auten. cum, de ap. cog. §. si alicui, aut contraxit ante. xxv. annum, & tunc, secundum Pa. supra pater non potest sibi negare alimenta ex contractu talis matrimonij, cum in istis spi

ritualibus non ſit in poteſtate patris.c.ſi annum, de iudi. li. vj.Fortius ergo tenetur dotare,quia cauſa dotis fauorabilior eſt cauſa alimentorum,ut not.Cy.in.l.non omni.C. de ami. tuto. De hoc habes glo.xxxii. q.i.c.ſi.

7 Frater tenetur dotare ſororem ex eodem patre natam, ſecundum Pa.in.c.peruenit,de arbi.quia ſicut tenetur alimentare, à fortiori dotare,ut ſupra dictum eſt. Idem dic à fortiori de clerico,qui magis tenetur ad charitatem.c.i. de emp. & uẽdi. & ſi non habet alia bona,de bonis eccleſiæ poterit eam dotare,& aliam conſanguineam inopem.in.c.i.de cohabi.cle.et mu.ſicut poteſt eas alere,per.c.omnino confitemur. xxxj. d. intellige pro neceſsitate ſuæ conditionis.

8 Vir ante contractum matrimonium poteſt uxorem dotare. l.i.C.de do.ante nup.poſt uero non,ſecundum Pa.in.c.ſi neceſſe,de do.inter uirum,& uxo.niſi plebeus reciperet nobilẽ in uxorem,quia tunc uidetur donaſſe cauſa recompenſandi in nobilitatem, ſecundum glo.in.d. c.ſi neceſſe,& Bart. in. l. diuortio.ff.ſolu. ma.

9 Aliquis poteſt uxorem ſine dote accipere,& ſi ſic accipit,tenetur eam alere, ſecundum Inno.in. d.c.per ueſtras, & ſi præmoriatur relictis filiis,tenetur ſibi quartam partem ſuorum bonorum relinquere, ar. in gl.in autem quibus mo. na.effi. le.§.pe.ſecus ſi non relinquit filios.

Feudum poteſt dari à uaſallo in dotem,ſecundum Pa. in. c. nuper à nobis, de do. inter uir. & uxo. Intellige in quo filia ſuccedit,non autem quando non ſuccedit,ſecundum Io.an. in.d.c.nuper à nobis infra, Emphitioſis.§.x.Rem autem emphiteoticam dare poteſt pater in dotem, ſine conſenſu domini, ſecundum Spec. ti. de loca.§.nunc aliqua, non tamen plus iuris transfertur, quam ipſe habeat, in. d. c.nuper: nec ſoluet laudemium, quia eſt neceſſaria alienatio, ſecundum Gul.& Bart.in.l.& ideo.ff.de condi.furti,& dari poteſt etiam extraneæ,& ſi inextimata detur, ſoluet laudemium ſed æſtimata tantum filiæ dari poteſt.

10 Maritus poteſt uxorem repellere non ſoluta dote ſibi promiſſa, ſecundum Hoſt. in.d.c. per ueſtras, quia dos propter onera matrimonii ſuſtinenda datur, in.d.c. per ueſtras: ex quo conduditur,quòd non tenetur eam ducere, niſi ſoluatur dos. ſi tamen eam ſine dote ducat,tenetur eam alere, ſe-

cundum conditionem personæ uxoris, ut dicit Inno. quia suam personam tradidit, non tamẽ potest repellere quo ad redditionem debiti coniugalis.

11 Mulier constante matrimonio dotem donare non potest, tex.l.astante.C.de dona.secundum gl.neque dos, uel donatio propter nuptias possunt alienari, etiam consentiẽte uxore, nisi interueniat iuramentum sine ui, & sine dolo sponte præstitum.c.cum contingat, de iure iuran.lib.vj. Circa uero rem immobilẽ, si est extimata, uir eam alienare potest, quia est emptitia, nisi fieret extimatio, ad sciendum quantũ esset deteriorata res soluto matrimonio. l. si inter. C. de iure do. & in dubio præsumitur primo modo, ut gl.ibi. Si uero non fuit extimata, non potest alienari, nisi in casu primo dicto. f. uxore consentiente, &c.uel ex prouocatione socij ad diuisionem fundi dotalis, qui communem cum eo habet fundum. C.de fun.dota.l.fi. uel quando alienat simul cum uniuersitate, uel si pro necessitate alienat, aut in utilitatem uxoris conuertat, uel uxor consentiat post biennium secundo. Hęc ibi, in d.l.fi.&.l.i. &.d. c. cum contingat, in glo. dummodo sint uiro aliæ res, ex quibus ei consulere possit. C.ad uelle.auten. siue à me.

12 Si mulier iurauit non alienare dotem, neque donationem propter nuptias, sine causa rationabili, & iudicis authoritate, nec consentire alienationi, & postmodum cõsentiat cum iuramento de non contraueniendo, sine authoritate iudicis stabit primo iuramento, secundum Hostien. in.d.c.cum contingat. Et debet intelligi, quòd non contraueniet propria authoritate, secundum Hostien.

13 Mulier propter adulterium, à uiro per iudicem ecclesiasticũ separata perdit dotem. Si uero propria uoluntate, uel maritus propria authoritate adulterio existente notorio eam expellit se lucratur dotem, non autem quando per iudicem secularem separatur, quia non est iudex competens, Io. an. in c.fi.de fo.compe. Eodem modo dic de uiro adulterãte, quia perdit donationem propter nuptias, similiter uxor perdit donationem, quam debeat lucrari ex pacto facto soluto matrimonio, & parafrenalia, quamuis quantũ ad hoc ultimũ quidam teneat contrarium, quia sumus in pœnalibus, & appellatione dotis non ueniunt parafrenalia, hæc omnia intel

lige si tamen fuerunt reconciliati, uel tantum alter peccauit, secus si ambo, etiam secrete.in.d.c.plerunque. Neque quãdo uir & uxor sciuerunt, & tacuerunt, eorum hæredes possunt hoc allegare, quia finguntur reconciliari.

14 Si uxor amisit dotem propter adulterium, & post probatur quòd matrimonium nullum erat propter impedimentum, non recuperabit dotem. Nõ enim debuit uiolare neque matrimonium, neque speciem matrimonij. Et hæc omnia eliciuntur, ex.d.c.plerunque, tam ex tex. quam glo.uide ibi Pa.

15 Mulier ingrediens balneum cum alio uiro, & uir cum alia muliere perdit mulier dotem, & uir donationem.c.nõ oportet.d.lxxxi.in.gl. nisi uxor habeat filios, quia tunc filij habebunt dotem, quo ad proprietatem, & alia bona matris, secundum Ioan.an.in.d.c.plerunque.

16 Vidua petens dotem a fratre mariti repellitur per exceptionem de fornicatione, secundum Ioan.an. in.d.c. plerunque, fecit enim iniuriam defuncto.

17 Pater si non est stipulatus dotem restitui propter adulteriũ filiæ, perdit, non autem si est stipulatus, quia tunc post mortem uiri habebit dotem, & non ante, quia nemo debet puniri, neque lucrari, ex alterius peccato, secundum Io. an. supra.

18 Maritus expellens propria authoritate uxorem adulterio nõ existente notorio, soluet mutuum quod accepit uxor ante sententiã pro alimentis. Non notoriũ enim non priuat ipso iure, sed requiritur sententia.l.post contractũ.ff. de donatio.

19 Maritus uxorem in adulterio repertam interficiens, perdit dotem, quàm debebat lucrari propter adulterium, secundũ Bar.in.gl.si ab hostibus.ff.solu.matri. nisi ex statuto, uel cõsuetudine licebat interficere.l.quid ergo.ff.de le.j.§.si hæres. Similiter si fuit in dolo, uel in causa suæ mortis. Idẽ dic de uxore aduersus uirum, secundum Bar.supra nec obstat.l. si quis in graui, quia ignoscitur ei ad minorem pœnam, non ut in totum releuetur.

20 Quando extraneus à muliere. i. qui eam non habet in sua potestate constituit dotem mulieri, & est stipulatus dotem sibi reddi soluto matrimonio, ad ipsum dos reuertitur, sed si non fuit stipulatus dabitur mulieri, quia uidetur ei donasse, ut est tex.not.in.§.accedit.l.unica.C.de rei uxo.act. Quod si mulier ipsa de suo proprio constituit dotem, tunc ad eam

dos reuertetur. Fingitur enim stipulasse, in.d.l.unica. Si uero pater pro filia dotem constituit, & est stipulatus redibit ad ipsum, si non est stipulatus sibi reddi, sed simpliciter constituit, si filiam emancipauit erit filiæ dos, si autem filia præmoriatur, actio competet patri.d.l.unica: etiam liberis existentibus ex ipsa filia, secundũ Vin. & per.l.dos a patre.C. sol. ma. Not. quòd mortua muliere intestata deficientibus liberis, & propinquis, uir succedit uxori, dotemque lucratur, & econuerso.l. 1. C. unde uir & uxor. In aliis autem casibus dos ad mulierem, & donatio propter nuptias ad uirum redit, nisi consuetudo approbata obstet. in.d.c.donatio, quæ consuetudo in omnibus casibus prædictis seruari debet.

21 Si filia perdit dotem sine culpa, & dolo eius, pater tenetur eam iterum dotare, alias secus, secundum Bar.in.l. si cum dotem. ff.sol.matr.§. si post. A simili, si filius ex culpa sua legitimam consumpsit, pater ei non tenetur amplius, ut.d. Bar. C. de colla.auten. quod locum.

22 Fructus pignoris ratione dotis non computantur.c. salubriter, de usu. Vide Panor.in.d.c.uestras, multa enim tangit ad hunc propositum.

23 Vxor stante matrimonio, in quibusdam casibus potest dotẽ repetere, ut si maritus in insulam deportetur, secundum Pe. de pa.iiii.sen.d.xlii.uel si banniatur de regno.l.ubi.C.de iure dot.uel si bona sua omnia uel pars, publicatur.l. Si marito. ff.solu.matri. Si uir etiam sine culpa sua ad inopiam uergat, modo ipsa non sit dotem consumptura, secundum communem opi.ut.d.c.per uestras. Si substantia mariti nõ sufficit ad satisfaciendum doti, & creditoribus.l.si constante.ff.solu.matri. Si maritus ita se habeat, quòd ad inopia uergat. in d.l.ubi, uel si maritus incipiat male uti substantia sua etiam quòd esset ditissimus: Bar.in.d.l.constante. Et non solũ mulier in prædictis casibus potest agere pro dote, sed etiam pro donatione propter nuptias, ut est tex.in.d. l.ubi. Si tamẽ mulier a principio nupsit pauperi, uel uergenti ad inopiam, uel male utenti suis rebus, repetere non poterit, quia semel mores eius approbauit. Bar.tamen in.d.l.constante, contrarium tenuit quia uxor per tacitum pactum, non potuit sibi præiudicare, quia dotem integram mulieribus manere publicæ utilitatis est.

24 Dos consistens in rebus immobilibus soluto matrimonio statim solui debet, si uero in rebus mobilibus infra annum, secundum Pa.c.iij. de dona.inter uir.& uxo.& si uxor isto interim non habet unde uiuat, ab hęrede mariti alimẽtari debet, in.d.l.unica.

25 De priuilegiis dotis, uide Sil.ibi.§.xi.& Tab.§.xviij. Non licet marito ad paupertatem uergente, etiam iubente iudice, dare pecuniam mercatori cum salute capitalis, ut inde uir,& uxor recipiant lucrum, quia cõtractus est usurarius, nec hoc habetur in dicto.c.per uestras, sed potius oppositum, iuncta glo.quamuis Ioã.an.& Car.in.d.c. teneant quòd est contractus licitus, sed.c. dicit lucrum honestum, infra, usura.§. xvij.j.ij.

26 Ecclesia potest se intromittere de dote non solum in fauorẽ uiduarum, ut in.c.nuper, de dona.inter ui.& uxor. sed etiam mariti petentis dotem sibi promissam.d.c.per uestras. Alij tenent quòd tantum accessorie habet cognoscere: de do. inter uir.& uxo.c.j.ij.iij.

27 Confessio qua uir constante matrimonio se recepisse dotẽ fatetur non ualet, nisi appareat de numeratione, quia uidetur donare, secundum Bal.l.j.C.de do.promis. Si tamen maritus faciendo testamentum legaret uxori dotem expressa certa quantitate, uxor eam omnino habebit, etiam quòd probetur quòd nunquam fuit soluta, ut not.Ang.are.instit.de le.§. sed si uxori, quòd uidetur uerum, nisi uir esset non soluendo suis creditoribus. Pro dote, omnia uiri bona hypotecata sunt: de pig.c.ex literis:& propter uiri, aut patris maleficium non perditur, ut not.glo.in.d.c.ex literis, etiam si fit crimen læsæ maiestatis.C.ad.l.iuliam maie.

DVBITATIO.

1 DVbitatio prouenit ex eo, quòd quis ad utranque partem rationes habet, ideo nõ determinat se ad unam partem, secundum Tho.iij.sen.dist.xvij.ar.ulti. dubia tamen semper in meliorem partem interpretanda sunt, secundum Tho.secunda secundæ.q.lx.arti.iiij.quia habere malam opinionem de aliquo, sine rationabili causa, est contemnere, & ei iniuriari,& si esset cum determinato iudicio de re mortali, esset peccatum mortale, infra, iudicium.§.viij.

2 In dubiis, ubi uersatur periculum animæ, tutior pars est eli-

genda,secundum Pa. in.c.iuuenis,de spõ. & quòd est certius in ipsis tenendum.
3 In dubiis ut in irregularitate, excommunicatione,& huiusmodi,ubi agitur in foro animæ, uel in foro quasi pœnitentiali,& non ad pœnam propriæ, sed ut a ministerio abstineatur,secundum Pan.in.c.cum tu fili, de testi.debemus potius interpretari quòd sit irregularis, & sic de aliis pœnis,in foro autem contentioso debemus interpretari quòd non maxime ubi agitur de pœna, quia in pœnis mitior interpretatio est fienda.c.odia,de re.iur.lib.vj. & sic intellige Innoc.in.c.ad audientiam,& iura per eundem allegata.
4 Dubia uerba,secundum proferentis intentionem sunt accipienda.c.in ambiguis,de re.iur.& ut res potius ualeat, quàm pereat.c.abbate,de uer.sig.
5 In re dubia fidei,authoritas Ro. ecclesiæ requirenda est.c.palam,dist.xi.& in re dubia in persona,uel in facto,uel in iure, nullo modo sententia est ferenda.c.iudicante.xxx.q.v.
6 Dubio existente in iure matrimonij, titius est contra statuta hominum dimittere copulatos, quàm disiungere coniunctos contra statuta Dei.c.licet,de testi. In rebus quoque ambiguis,absolutũ non debet esse iudiciũ.c.habuisse.xxxiij.dist.

D V E L L V M.

1 Duellum,idest duorum bellum indicens,& acceptans,siue pro ueritatis manifestatione, siue ad uirium ostẽtationẽ, siue spectaculi gratia,siue ad propulsandam ignominiam,siue ad terminandam litem ciuilem,uel criminalem, peccatũ mortale est,qa eligitur percusio proximi, & expositio propriæ,& alienæ uitæ mortis periculo,absque sufficienti causa. Eodem modo dico,quando decem contra decem pugnant propter eandem causam.Si tamen quis iniuste inuaditur,potest bellando se tueri.Similiter licitum est bellnm iustũ duello definire,quando habens iustum bellum,uidet se succumbere:utitur enim uiribus suis prout melius potest,hæc Caie. ibi,sed diffusius in secunda secundæ.q.xcix.circa fi.
2 Principes concedentes duella, mortaliter peccant.si tamen ex rationabili causa permittant, sicut permittunt meretrices, secus esset.
3 Duellum prohibetur.c. monomachia.ij. q.iij.& Matth.iiij.ubi dicitur,non tentabis dominum Deum tuum. Et mortaliter

peccant omnes dantes auxilium,consilium,& fauorem,& ualentes prohibere ex officio,& non prohibentes,nisi(ut dictũ est)ex rationabili causa non prohibeant: & omnes aspicientes,& de tali actu delectantes,mortaliter peccant,secus quando displicet.

4 Clericus duellãs debet deponi,estque irregularis, et si mors, uel mutilatio non interuenerit, episcopus potest dispensare: c.j.de cle. pug. in duel. etiam si alium pro se pugnare faciat, est irregularis.c.ij.eo.ti. Et mandans,consulens,uel defendẽs si sequitur homicidium,uel mutilatio,est irregularis:in.d.c.ij.Dispensat tamen episcopus cum clerico in beneficio habito,uel de nouo habendo, solum pro sustentatione, sine tamen animarum cura:in.d.c.ij.

5 Si quis cogatur inire duellum, aliter ut suspectus de aliquo crimine occidetur,hoc dicit Arch.flo.iiij.ti.iiij.circa fi.de mente Ray.citatis multorum opinionibus non esse licitum,& talem mortaliter peccare,licet inuite intret duellum, & solum ut uitam conseruet,& idem uidetur sentire Tho.supra, minus peccat nihilominus,quàm si sponte iniret.

6 Morientes in duello, si appareant signa contritionis debent sepeliri in sacro, quia non prohibetur nisi morientibus in torniamentis,& quia pœnæ non sunt extendendæ, ideo nõ debet extendi ad moriẽtes in duello, nec etiam in astiludio. Hanc uiã seqtur Pa.in.c.ij. de tornea.& cõiter alij summistæ.

7 Idem dic de iudicio ferri candentis, & aquæ bulientis, quia eodem modo prohibentur,de purg.uulg.ibi uide: & secundum Tho.ubi supra.

DVLIA.

DVlia,& hiperdulia,supra adoratio.§.viij.

EBRIETAS.

1 EBrietas uoluntaria,& præcognita,ob delectationem in potu immoderato uini,uel eius quod inebriare potest,secũdum Doc.cõmuniter est mortale peccatum, quia homo imponit sibi necessitatem uinculi tolentis rationis usum.Si autem non sit intenta,uel præcognita, non est mortalis culpa. Similiter si fit non propter delectationem, sed ratione medicinæ excusat,& non est mortalis, & excusat a peccatis ex tali ebrietate prouenientibus,nisi talia sint præuisa, & non prouisa. Nam talis sciens suam conditionem, debet prouidere,

ne posit talia committere quando erit ebrius. Quando autem ebrietas est culpabilis, nam excusat a peccatis sequentibus, licet ea aliqualiter alleuiet. Dat enim operam rei illicitę, ideo sibi imputantur, mala sequentia.

2 Ebrietas non plena, ut cum quis est bene confortatus, & sibi uidetur quod domus giret, quando est uoluntaria, nõ est mortalis, licet sit graue peccatum, citra tamen mortale, quia ratio non obumbratur. Hæc secundum mentem Tho. secunda secundæ. q. cl. ar. j. &. v. & Caie. ibi.

3 Qui semel uoluntarie inebriatur mortaliter peccat, sicut qui frequenter, ideo non prima, neque secũda, uel tertia uice est mortale, sed tantum quando sciens, & uolens incurrit, licet doc. dicant quòd qui frequẽter inebriatur peccat mortaliter. Præsumitur enim quòd qui frequenter inebriantur, percipiãt uirtutem uini, & sic præsumptiue loquuntur, & non ut uere est.

4 Dans operam ut aliquis inebrietur, siue propter solatium, siue propter aliud, nisi fieret ratione medicinæ, cum debitis remediis, ne ex hoc exponatur alicui peccato mortali, secundũ Arch. flo. ij. parte. titu. vj. c. iii. §. ij. mortaliter peccat. c. culpa, de iniur. & dam. da. peccato enim consentire uidetur mortali.

5 Inebrians ob sanitatem consequendam, & medicus hoc consules, cum debitis remediis (ut dictum est) non peccat mortaliter, secundum Caie. quando aliter procurari non potest sanitas: etiam hoc elicitur ex Thõ. secunda secundę, supra, licet Arch. flo. supra, & quidam alij, uideantur oppositum tenere.

6 Clerici ebriosi deponuntur si sunt in sacris, & moniti nõ desistant. Si sunt in minoribus priuantur communione: de ui. & hone. cle. c. a crapula, &. c. clerici. Et miles propter ebrietatem remouetur a militia. l. omne delictum. ff. de re mili.

7 Clericus non debet bibere uinum sine aqua, & in uno prandio tantum trina potatione debet contentari, sicut mandatur in. d. c. a crapula, &. c. quando. xliii. dist. ubi Pa. mouet dubium, an contrafaciens mortaliter peccet, & cõcluditur quòd tantum mandatur temperate se a uino, ne inebrietur, ideo non peccat mortaliter contrafaciens, nisi propter ebrietatẽ, uel contemptum, uel si se periculo ebrietatis uerisimilis exponit.

8 Ebrius, cuius ebrietas peccatum non fuit, occidens, uel mu-

tilans, non efficitur irregularis (licet aliqui dicant oppositũ) sed quia in cle. unica, de homi. excipiuntur furiosi, quòd occidentes non incurrunt irregularitatem, de qua specie uidentur esse ebrij, ideo non uidetur quòd tales incurrant. Hoc sequitur Pa. c. quia diuersitatem, de concess. præben. & Ang. etiã quòd ebrietas fuerit peccatum. Ric. in. iiij. dist. xv. & Tho. tenent, quòd incurrit, quando ebrietas fuit peccatum, etiam citra, mortale infra, irregularitas. §. vi. vii. viii.

9 Gesta per ebrium, quando non est compos mentis, non tenent, secus quando non est proprie ebrius, licet sit confortatus; scit tamen quid agit, quamuis ei per iuris misericordiam succurratur, secũdum glo. in. c. ex literis, de diuor. nec potest matrimonium contrahere, secundum Veruer. eo quòd non potest consensum liberum rationis habere, secus si rationis usu non omnino careat.

ECCLESIA.

1 Ecclesia quæ est congregatio solum bonorum, & dicitur catholica, & non habet maculam, neque rugam, quæ tempore mortis Christi fuit tantum in beata uirgine. c. quãuis, dist. xxi. & hæc circa bonos mores, & ea, quæ sunt fidei, non potest errare: supra, concilium. §. iij. & Caie. secunda secundæ q. j. ar. j. ad. iii. dubium.

2 Ecclesiam solus Christus fundauit, eius ministerium commisit Petro, & successoribus eius in ædificationem, & non in destructionem, secundum Tho. iij. lib. de re. princip. c. i. & quilibet tenetur inhærere ecclesiæ tanquam regulæ infallibili, secundum Tho. secunda secundæ. q. j. & in canonizatione sanctorum, pie creditur, non errare, ibi, supra, colere, §. tertio.

3 Alia est ecclesia materialis, uidelicet cathedralis, idest episcopalis, uel principalis, quæ dicitur matrix, alia est parochialis, idest baptismalis. c. uenerabili, de uerbo. signifi. & c. ex transmissa, de rescrip. quomodo consecratur, & a quo, supra, consecratio. §. j.

4 Nemo ecclesiam ædificare potest sine licentia episcopi, qui primum lapidem ponit, figit cruces, cimiteriũ designat, sufficientem petit dotem, sine qua ecclesia consecrari non potest: c. nemo, el. j. & c. placuit, de cõ. dist. j. exceptis ecclesiis mendicantium. Et sufficit pro dote assignare unum prædium, pro

uno pari bouum,totaliter liberum.c.j.de cen.

5 Exempti,in locis non exemptis,non possunt construere oratoria,ecclesias,uel capellas,sine dioecesanorum licentia,nec in sic constitutis celebrari facere,uel celebrare tempore interdicti,in casibus non expressis, alias per ordinarium compesci debent,& propter hoc,si eorum conseruatores sententias ferrent contra ordinarios non ualerent:de priui.c. authoritate, lib.vj.In locis uero exemptis,nullus aedificare potest sine licētia sedis apostolicae.in.d.c.authoritate. De erectione altaris, supra altare.§.ij .

6 Ecclesia in alieno solo fundata,domino fundi sciente, & nō contradicente,erit omnino libera,& sibi imputetur: ar. in.c. si seruus,dist.liiij.Si uero dominus ignorauit, ecclesia remanebit libera,& consecrata,nec efficietur censualis laico,aedificator tamen tenetur dominum seruare indemnem, uel etiā episcopus,si ponendo primum lapidem, uel eam consecrando fuit negligens:in.d.c.nemo,&.xiiij.q. ulti.c. comperimus. Quod si solum erat alterius ecclesiae,uel collegij, debet ei restituere hoc modo, quòd ecclesia consecrata sit ei subiecta, quo ad ius patronatus:in.c. apostolicos.xij.q.ij.&.xvii.q.iiii. c. quaesti.

7 Ecclesia reparatione indigens, si portionem ad fabricam habet,de ea debet reparari.c. unio.x.q.iii. quòd si non sufficit, rector & alij in ea beneficiati conferri debent.c.i. eod.titu.in quo standum est dispositioni maioris partis capituli.c.fi.de his quae fiunt a ma.parte ca.& ubi est consuetudo, tenentur laici facere expensis propriis, cum ibi percipiant sacramenta, & audiant diuina.c.quicunque.xvi.q.vii. & possunt compelli seruare talem consuetudinem.c. ad apostolicam, de simo. Intellige tamen quando populus non eget. Vide Pan.c.i.de eccle.aedi.

8 Ecclesia praecipue consecrata,oratoria,monasteria, & huiusmodi,ad secularem habitationem,uel prophanos usus, non debent reuerti.c.quae semel.xix.q.iij. nec hospitalia ad alium usum.c.ad haec,de reli.do.de lignis tamen, & lapidibus destructi monasterij,potest dormitorium, uel alius honestus locus construi,secundum glo.in.d.c.quae semel,supra consecratio.§.xj.

9 Oblationes factae capellae,cedunt ecclesiae parochiali, infra

quam eſt ſita,ſecundum Pan.c.paſtoralis, de his quæ fiunt a præla.Ex hoc infert Anto. de but.ibi,quòd oblationes factæ imagini pictæ in muro alicuius parochiæ cedunt eccleſiæ parochiali,quando , ſcilicet fiunt intuitu eccleſiæ parochialis, alias non,& oblationes, quæ fiunt celebranti in eccleſia alterius,ſunt rectorum illius eccleſiæ , niſi ſit epiſcopus in propria dioceſi,uel archiepiſcopus in tota prouincia, ſecundum eundem Ant.but.infra,oblatio.§.ij.

10 Quicquid fuerit emptum de pecuniis eccleſiæ,eſt eccleſiæ.c. j.xii.q.i.quia ſtatim acquiſitum fit eccleſiæ,nec poterit alienari,licet ante potuiſſet pecuniam , qua emit fundum alienare intuitu pietatis,ſiue ſit emptum nomine eccleſiæ, ſiue nomine alieno.c.j.de pecu.cle.Nec differt an pecuniam eccleſiæ habuerit furtiue, uel ex depoſito.

11 Eccleſia pro alienis debitis nõ poteſt obligari , nec eius poſſeſsiones,& qui obligauerit,erit ſuſpẽſus ab adminiſtratione temporalium,& ſpiritualium:de ſolut.c.ij.hanc tamen ſentẽtiam epiſcopus poterit relaxare,quia papæ non reſeruatur.c. nuper,de ſen.excom. hæc tamen pœna epiſcopos non comprehendit.c. quia periculoſum,in.vi.de ſen.excom.

12 Nullus propter aliquod ius,quod habet in eccleſia,magnam eius utilitatem impedire poteſt.c.cum acceſsiſſent,de conſti. Quomodo de nouo uſurpantes regalia , uel collectas in eccleſia,ſunt excommunicati, infra excommunicatio.xxxviij.

31 Clericus recipiens eccleſiam a laico,uel retinens colatam , ſi monitus non reſignauerit,eſt ab officio & beneficio ſuſpenſus,& deponendus ſi contumax perſeuerauerit, laicus uero excommunicandus.c.præterea,de iur.patronatus ſupra. beneficium.§. xv.

14 Legatum factum eccleſiæ conſtruendæ, ſeu monaſterio,debet ſolui cum fructibus medij temporis,ſecundum Pan.in.c. nos quidem,de teſta.quia tex.d.c.dicit,quòd debent ſolui ſine diminutione,hoc enim eſt in fauorem eccleſiæ,uel monaſterij,quæ ſi fuiſſent conſtructa , ita reliquiſſet tunc , & non in diem .

15 Eccleſia parochialis non poteſt conferri illi,qui.xxv.annum non attigit,& collatio ipſo facto nulla eſt , & tenetur qui aſſumitur,infra annum fieri ſacerdos,a tempore cõmiſsionis, & adeptę poſſeſsionis, alias eſt priuatus , & uacat . Tenetur

etiam residere, licet in hoc possit episcopus dispensare ad tẽpus, ex causa. c. licet canon, de elec. in. vi. Episcopus propter studium potest dispensare ut non promoueatur, super beneficium. §. lxxxiiii. lxxxv. Si uero taliter assumptus non potuit ordinari aliquo adueniente impedimento, sine culpa tamen sua non incidit in pœnam. d. c. licet, secundum Io. an. in regula imputari, de re. iu. in. vi. in mar. Quomodo donatio in infinitum potest fieri ecclesiæ absque insinuatione, Auten. col. ii. de non alie. aut permut. re. ec. §. si minus.

AEDIFICARE.

1 POtest quis ædificare in re sua, etiam cum alterius nocumẽto, dummodo animo iniuriandi hoc non faciat, nec peccat, nec tenetur illi de aliquo, quia qui utitur iure suo, nulli iniuriam facit. Si autem animo iniuriandi hoc facit, conueniri potest actione iniuriarum, ut. l. fi. ff. de iniur.

2 Aedificans in solo alieno, ordinarie perdit ædificium, & efficitur eius, cuius est solum: inst. de re. diui. Intellige si sine licẽtia, uel scienter, uel non bona fide hoc fecit, quia si bona fide credens in proprio fundo ædificare, in conscientia secundũ aliquos, dominus fundi tenebitur, uel fundum eidem uẽdere, uel satisfacere pro expensis ædificij ad arbitrium boni hominis, si tamen dominus fundi potest hoc facere sine suo dãno, alias non credo teneri in conscientia.

3 Aedificans de rebus ecclesiæ in fundo alieno habebit ædificium, & solum, tunc enim solum cedit ædificio, ut in. c. apostolicos. xii. q. ii. secundum Io. an. Ecclesia tamen soluet precium fundi, supra, Ecclesia §. vi.

4 Habens ius, uel causam in re a domino, ut emphiteota, feudatarius, & huiusmodi, & ædificans in fundo alieno, in quo tale ius habet, non perdit ædificium, uel expensas, quando ædificium erat eidem necessarium ad ampliorem usum, quia dominus ei tenebatur, not. Institu. de re. diuisio. §. ex diuerso.

5 Aedificans in proprio fundo de alieno. suum erit ædificium per. l. adeo quidem. §. cum in suo. ff. de acqui. re. do. Sed si fuerit condemnatus restituet duplum: in d. §. ex diuerso, de iure uero, existimationem, & ita etiam in conscientia.

6 Intendens piscationi, si ędificat casam in litore maris, erit sua quamdiu durabit. l. in tantum. ff. de rerum diuisio.

7 In alieno potest quis aliquid facere, quando sibi prodest, &

alteri non nocet,secundum Ange.de a.et.insti. de lege fuscia cani.tollen.secus si noceret.C.de serui.& aqua.l.aquam. Et a contrario,nemo potest facere in suo, quod sibi nó prodest, & alteri nocet.De ædificatione castrorum,infra, Emphiteosis.Quando ædificás,ædificium tenetur demoliri.ff.de oper. no.nuncia.l.prætor ait.

ELECTIO.

1 ELectio canonica nominat uocationem alicuius personæ, ad dignitatem, uel fraternam societatem, seruata forma canonica. c.cum in cunctis,eo.ti.& secundum Host. Et dicit Pa.in rubrica,de postu.quód est magna differentia inter electionem,& postulationem,ita ut qui de iure potest eligi,nõ debet postulari,& nihil faciunt electores illum postulantes, quia tenentur ecclesiæ prouidere, & de meliori, & meliori modo,quod per electionem fit. Potest tamen ille qui eligibilis est,postulari,si alicuius alterius præcesśit electio,secundum eundem Pa.ibi. Est alia differentia secundum Pa.in. d. c.in cunctis, quód postulantes póssunt recedere á postulatione,& uariare, quousque superiori sit præsentata.c. bonæ, eo.ti.non autem sic in electione.c.publicato, de elec. quia in electione ex quo est publicata, & conclusa, est acquisitũ ius electo, non autem sic in postulatione est acquisitum ius.

2 In postulatione solenni debet seruari forma electionis, quæ fit per scrutinium.§.quia propter,in.d.c.in cunctis. Fratres tamen prædicatores habent priuilégium. Sixti quarti,quod incipit Regimini,ut superiores posśint quando electiones ueniunt ad eos causa confirmationis, confirmare illũ, quem cognoscunt quocunque modo per literas eligéntium, quód maior pars consentit in eundem quocunque modo.

3 Eligens aliquem in prelatum, in consćientia tenetur eligere,quem credit esse sine mortali peccato,& quem credit ad tale officium, pro hic, & nunc, & pro tali collegio magis idoneum omnibus,qui possunt eligi,& haberi,aliter mortaliter peccat eligens, etiam quód bonum eligat, dimisso meliore, quia personarum acceptator est,secundum Caie. in summa, ibi,in principio,& Tab.electio,Primo.§.xiii.

4 Idem dicendum de prouisore pastoris, quando absque electione,uel postulatione prouidetur, per eandem rationem. Secus de confirmatore, quia ipse non eligit. Tenetur tamen

de postulatis æqualiter, dare quem meliorem credit, sicut dictum est, ratione eadem.

5 Electio officialis secularis (ut prætoris, & huiusmodi) debet fieri de persona ad tale officium idonea, et oppositū scienter, uel negligenter faciens, mortaliter peccat, quia notabiliter rempu. dannificat ex malo rectore, secundum Caie. ibi. Et sufficit idoneum eligere, etiam prætermisso meliore. Melius tamen esset meliorem eligere. In electione uero officialium communitatis, debet seruari iustitia distributiua, ut melioribus, qui proponuntur, detur uox, aliter mortale est, nisi ex imperfectione actus, secundum Caie. ibi.

6 Quælibet congregatio debet sibi de iure communi eligere prælatum, nisi consuetudo sit in oppositum. c. i. de elec. etiā si duo, uel tres tantum fuerint: in. d. c. j. Imo ut tenet glo. in c. ij. de postu. Inn. Host. & communiter doct. ius uniuersitatis in uno solo omnibus alijs mortuis, uel excommunicatis, uel huiusmodi, potest remanere, & coram testibus uotum suum exprimere, & eligere dummodo seipsum non eligat, quia notaretur de ambitione, per. c. uestras, de iure patrona. Secus quando consuetudo, uel priuilegium stant in contrarium.

7 Electores de communi consensu possunt communicare ius eligendi in electione, quæ imminet, si tamen omnes consentiant, quia uno contradicente non ualeret, secundum Pa. c. scriptum, eo. ti. col i.

8 Electione instante, si dubitatur de aliquo an habeat uocem, & commode non potest recipi probatio, admittatur protestando ut uox eius ualeat, si & inquantum appareat postmodum eum debuisse interesse, & sic non nocet, secundum Pa. in. c. cumana, de elec. not. vj.

9 Vnus non potest habere uocem in duobus collegijs, nec prę latus unius collegij, potest habere uocem in alio collegio, secundum Pa. in. c. constitutis, de elec. no. secundo, nisi aliter consuetudo haberet, uel unum dependeret ab alio, ut. in. c. fi. de relig. domi. Vide ibi Pa. & Innocen. qui dicunt, quòd standum est consuetudini.

10 Si priuati, uel inhabiles ad eligendum non uocentur, licet nondum sit discussum, an sint priuati, tenet electio, secundū Pa. in. c. ij. de elec. Sufficit enim quòd postea posint conuinci. Secus si essent priuandi.

11 Multi priuantur poteſtate eligendi. Primo,qui ſunt in maiori excommunicatione.c. conſtitutus de appel. non autem in minori. Secundo,ſuſpenſi ab officio.c.cum dilectus,de conſuetu. non autem ſuſpenſi à beneficio tantum.c. apoſtolicę de excep. Tertio,interdicti.c.cum inter,de ele. Quarto, quibus ſine licentia ſuperioris eligere eſt interdictum,de elec. c. fi. Quinto,qui ſcienter in loco interdicto celebrauerunt,niſi ſuper hoc ſint priuilegiati.c.is qui,de ſenten.excom.libro.vj. Sexto, qui in ea uacatione indignum ſcienter elegerunt, de ele c.c.innotuit. Idem ſi peccauerunt in poſtulando. c. ſcriptum,eo.ti.pro ea uice ſunt priuati poteſtate eligendi. Si facta nominatione ſecuta eſt poſtulatio,aliter ſi non eſt ſecuta c.perpetuo,eod.titu.libro ſexto.

12 Quando omnes ſunt priuati poteſtate eligendi,in prima uice deuoluitur hæc poteſtas ad ſuperiorem,ſed ſi aliquo accidenti electio facta,per ſuperiorem non habet effectum,redibit poteſtas ad primos,purgatum eſt enim eorum uitium,ſecundũ Pa.in.c.cum uintorien.de elec.Item qui peccauerũt in forma electionis, iure eligendi pro ea uice debent priuari. c. quia propter.e.ti. Septimo, qui ætatem debitam non habẽt, maſculi ante. xiiii.annum , fœminæ ante.xii.nec in hoc malitia ætatem ſupplet.c.ex eo,de elec.in.vj.tam in tex.quàm in gl. Octauo,qui per laicalem abuſum elegerunt.c. quiſquis,e. ti.Nono,non eligentes infra debitum tempus. Decimo, laici conuerſi non poſſunt eligere ſecundum Lud. qui allegat. d. c. ex eo,niſi antiqua conſuetudo hoc haberet,ſecundũ Inno.in.c.ii.de inſti. Idem tenet Fede.conſilio.cvii.Itẽ qui non ſunt profeſsi,tacite, uel expreſſe in locis regularibus,per.d.c. ex eo, nec qui per ſuam eccleſiam, uel eorum conſtitutiones prohibentur. Item qui non ſunt in ſacris, in eccleſijs collegiatis ſecularibus,uel regularibus. Conclude tamen ſic in ordine prædicatorum, ex declaratione cap.tuli generalis, & nõ ex conſtitutionibus, qui non eſt in ſacris, non habet uocem in electione. Non profeſsi nullo modo habent uocem,ẽt ex conſuetudine,conuerſi profeſsi,de iure non habent, licet ex antiqua conſuetudine poſsint habere. Clerici ſeculares non ſubdiaconi,non habent. Clerici in regularibus profeſsi non prohibentur de iure communi etiam ſi non ſint in ſacris. In ordine prædicatorum prohibentur omnes ante quartum

annum à professione per suas constitutiones, etiam quòd sint in sacris.

13 Elector absens iusto impedimento detentus, potest unum, uel plures procuratores ad eligendum instituere insolidum, tamen aliter non admitterentur, & quòd procurator sit de collegio, quia extraneum capitulo nolente non potest deputare, neque potest per literas uotum suum exprimere, & non oportet quòd procurator institutus eligat unum nomine suo, & alterum nomine procuratorio, quia nihil ualeret nisi dominus mandatum dedisset de aliquo nominando, quia tunc illum nomine domini, & alterum suo nomine poterit nominare c. si quis, de elec. in. vj. & tenetur talis procurator optimum eligere, sicut pro se, nisi de aliquo nominato habet mandatum, secundum Pa. in. c. constitutis, & . iii. c. de app. In ordine tamen prædicatorum, non admittitur elector nisi sit præsens, neque per literas, neque per procuratorem. Si tamẽ in eodẽ conuentu, ubi fit electio essent infirmi, qui non possent esse præsentes, scrutatores ad eos tenẽtur accedere prout in eorum constitutionibus continetur. de. ii. c. ii. Et secundũ Host. scrutatores debent accedere ad infirmos, qui sunt in ciuitate, & eorum uota inquirere. Et dicuntur præsentes secundum eum, qui sunt in orto, uel in ciuitate. ff. de procur. l. v.

14 Electiones in cathedralibus, uel regularibus ecclesijs infra tres menses fieri debent, aliter electio deuoluitur ad superiorem proximum, qui si infra dictum terminum non elegerit, ad alium superiorem, & sic deinceps usque ad papam deuoluitur. in. c. ne pro defectu, e. ti. nisi iusto impedimẽto sint detenti. In or. tamen prædicatorum, secundum eorum constitutiones, tenentur infra mensem eligere, aliter ad prouincialem deuoluitur potestas prouidendi, qui nisi infra tres menses prouiderit, ad generalem deuoluitur. Multa circa hoc Tab. electio. i. §. vij. quomodo debet præsentari electio, & quomodo electus habet consentire.

15 Electio ante sepulturam prædecessoris fieri non debet. c. bonæ memoriæ, el. ij. si tamen fieret, ualeret secundũ glo. ibi.

16 Electio facta de nocte, non tenet, secundum Pa. in. c. i. de clan. despon. quem sequitur Feli. in. c. consuluit, de offi. de leg. col. pe.

17 Electio in quocunque loco honesto, maxime secundũ con

ſuetudinem,poteſt fieri.c.cauſis,de elec.dummodo nō ſit lo-
cus clandeſtinus,quia electiones in cameris per occulta cō-
uenticula factæ,reprobantur.c.ii.&.c.tranſitus,di.lxxix.ſecun-
dum Hoſt.debet ſeruari conſuetudo.
18 Electio,& poſtulatio facta in loco interdicto,ſecundū Arch.
in.c.in nomine. xxiii.di. non tenet, oppoſitum tenent Vgo.
uerzel.Io.an.& communiter doct.quia ſunt quidam contra-
ctus,& probant quòd ualeant,per.c.i.de poſtu. præla.
19 Ad electionem uocandi ſunt,qui ſunt præſentes,debent,uo-
lunt,& poſſunt intereſſe. Abſentes ſunt uocandi, & expectan
di ſecundum conſuetudinem. c. coram eo. quæ ſi eſt, quòd
non uocentur,non ſunt uocandi de neceſsitate, & tenet ele-
ctio,ſecundum Pa.in.d.c.coram,&.c.cumana,e.ti. & quando
ſunt uocandi uerbo,uel ſcripto, uel ſigno conſueto campa-
næ ſecundum conſuetudinem, & qui nolunt, non ſunt co-
gendi. Et ſi uocati infra competentem terminum non uene
rint,non ſunt ultra expectandi,cum mora in electionibus ſit
damnoſa.c.cum inter,de elec. Vide tamen plenius Tab. Ele-
ctio primo.§.x.&.xi. Quomodo uocati nolentes comparere,
non ſunt computandi in numerum abſentium, ſeu eorum,
qui ſunt de capitulo.
20 Si quis de electoribus contemptus, nō fuit uocatus ad eius
petitionem caſſanda eſt electio,poteſt tamen ſi uult eam ra-
tam habere. c. quòd ſicut, eo. Et quilibet elector poteſt re-
nuntiare uoci ſuæ,ſicut iuri ſuo.C.de pact.l.ſi qs in ſcribēdo.
21 Eligens, quem credit eſſe in mortali,mortaliter peccat, quia
talis ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxv.ar. iii.nō po
teſt uti prælatura.Concordat Cai.ubi ſupra,& Feli.in.c.quā-
uis,de officio deleg.& Pa.in.c.conſtitutus,de appel.el.iij.ubi
dicit quòd peccat mortaliter eligens pro alio,ſi non eligit op
timum,ergo eodem modo ſi pro ſe eligat.
22 Eligens aliquem,de quo non habet noticiam nec per ſe, nec
per alios,qui cum ipſo conuerſati ſunt, non ſaluat conſcien-
tiam ſuam,ſecundum Pa.in.c.bonę memoriæ,el.ii.de poſtu.
præla.& de elec.c.ſcriptum,& conſequēter mortaliter peccat.
23 Redditur quis indignus ad prælationē ex quocunque morta
li peccato,ſecundum Tho.quol.viij.ſi excommunicatus ma-
iori excommunicatione eſt,per.c.conſtitutus, el.i de appel.
uel minori,per.c.fi.de cle.ex. mi. Si eſt ſuſpenſus,uel interdi

ctus,uel interdicti uiolator.c.i.de post.prela. &.c.cū dilectus, de consue. Si irregularis.c.ex eo,de electio.in.vj. si illegitime natus,non competentis ætatis,& litteraturę. c.cum in causa, de elec.uel habet alia impedimenta circa ordinandos : supra clericus.§. vii. Beneficium.§.xxx. Si propter uitium personæ fuit reprobatus,de elec. c.super eo,non autem si ob processum uitiosum.c innotuit, eo. Si est episcopus, qui eligi non potest,sed postulari tantum.c.fi.de post. præla. Si religiosus non professus expresse.c.nullus,eo.tamē nouitius in episcopum potest eligi: in.d.c.nullus,li.vj. si sit alterius religionis, de elec.Cle.i. & religiosus de ordine mendicantium trāsiens ad non mendicantes, non potest in prælatum eligi.

24 Electio de habente prædicta impedimenta, ipso iure est nulla, excepto primo, tamen si crimen sit occultum non inducens irregularitatem,potest tenere, quando uero est graue, & manifestum non ualet electio,secundum Pa.in.d.c.innotuit. Vide Feli.in.c.dilecta, de exces.col. ii.

25 Eligens excommunicatum minori etiam, est priuatus ipsa uice electione, & triennio ab ecclesiastico beneficio suspensus : in.d.c.in cunctis.

26 Habens aliquem defectum ex dictis,secundum Pa.in.c. suscitatus,de rescrip.si non est amplius occultus sed manifestus, uel per sententiam, uel aliter, tenetur manifestare, ne eligatur,uel confirmetur. Si autem est occultus, & impedit officii,uel dignitatis exercitium, tenetur manifestare, alias peccat,& uenit plectendus,ut si est bigamus,uel homicida,quia etiam quòd sint occulti,non possunt ministrare.c. fi. de tēp. or.de biga.per totum. Si autem tale impedimentum non est aliter dicitur,ut de infamia. Idem dic de omni alio defectu occulto,cui prouideri potest,sine manifestatione, infra Episcopus.§. primo.

27 De modo formādi scrutinia, accipiendi uoces,collatione,ac scrutinij publicatiōe,& huiusmodi pratica,quia cōfessoribus parum prodest prætermitto, si tamen uis scire, uide summistas,& præcipue Tab.Electio.i.§. xviij. usque.xxiiii.&.c. quia propter, de elec.& Pa.ibi.

28 Si quis cogeretur eligere certam personam, electio illa ipso iure esset nulla,quia uoluntas ibi non fuit libera.c. ubi periculum.§,ecce,li. vj.eo.

29 In electionibus, postulationibus, & huiusmodi, in quibus ius eligendi oritur, uoces incertę, & conditionatæ, seu alternatiuæ, puta dicendo, consentio in quem talis consentit, uel si talem non potero habere, consentio in talem, uel dicendo consentio in Io. uel in Petrum, & huiusmodi, non ualent. c. electionibus. in. vi. eo. Nec uoces debent per fabas dari, quia nō posset sciri quæ sit sanior pars, quæ ualidat electionem: per tex. ca. ecclesia uestra, eo. & secundum Pa. ibi.

30 Publicato scrutinio uariari non possunt uoces, ergo à contrario sensu ante publicationem possunt electores uariare, & alios nominare. c. quod sic, de elec. quia nominato, iā nullum ius acquisitum fuerat, potest tamen post publicationē, qui non consensit, consentire in eum. In postulatione autē possunt uariare, usquequo pręsentetur superiori, ut supra. §. ii.

31 Electio illius, qui requisitus consensit electioni de se fiendæ antequam fieret, cassanda est, quia præsumitur ambitiosus. c. cum post poenitentiam, eo. Neque potest quis seipsum eligere, quamuis iurasset meliorem eligere, & talem se esse crederet, neque electus debet computari in numero eligentiū, cum nullus seipsum eligere posset. d. c. cumana, licet forte locum habeat, quando per uiam compromissi procedentur, ut infra. §. xxxv.

32 Electus administrans ante confirmationem, remouēdus est, per. c. qualiter eo. Pa. ibi dicit, quòd talis non perdit ius ipsò facto sibi acquisitum per electionem, sed per sententiam debet irritari: sed nunc per textum. c. auaritiæ, li. vi. eo. uidetur indubitatū, quòd talis electio ipso facto sit irrita. Dicit enim sic tex. Nullus de cætero, administrationem dignitatis, ad quam electus est, prius quàm celebrata de eo electio confirmetur sub nomine Iconomatus, uel procurationis, aut alio de nouo quæsito colore in spiritualibus, uel temporalibus, per se, uel per alium, pro parte, uel in totum, gerere, uel recipere, aut illi se immiscere præsumat, omnes illos qui cōtrafecerint, iure si quod in eis per electionem quæsitum fuerit, decernentes eo ipso priuatos. Excipitur papa, in. c. licet, eo. & ultramōtanus concorditer electus, qui sub papa immediate est. c. nihil, eo. & ita de citramontano, quando papa esset ultra montes. Si autem administrat secundum Ioan. an. in nouella, super. vi. ex spirituali iure, uel ex consuetudine, quia per

tinebat ad eum administratio episcopatus uacantis, tũc non incurrit. Ponderanda sunt bene uerba singula textus.

33 Si religiosus electioni de se factæ ad prælationem extra suũ monasterium, uel ecclesiam, non petita, & obtenta licentia consenserit, electio ipsa uiribus euacuatur, & prælati religiosorum irrequisitis conuentibus possunt hanc licentiam dare, in.vj.c.si religiosus, eo.

34 Quando in scrutinio uoces diuiduntur, & fiũt duæ electiones, illa de iure communi ualet, quæ melioribus, & maioribus meritis adiuuatur, c.licet, eo.ti.

35 Electio etiam uia compromissi fieri potest, & quomodo fiat habetur in.d.c.quia propter, c.cum causis, & Pa.ibi, in.c. cum causis.i.&.iii no. Quomodo compromissum dupliciter possit fieri, uide Pa.in. d.c. quia propter.§.ii. & Tab. Electio. ii. §.i.usque ad.iiii.

36 Electio facta per communem inspirationem, requirit quòd omnes consentiant, uno enim cõtradicente, non ualet, quia non uidetur à Deo facta: ar.viii.q.i.c.non est nouum, & hoc tenent communiter doct. & bene. De eius forma, & modo, uide.d.c. quia propter.

37 Electus, sub pœna mortalis peccati tenetur cõsentire electioni de se factæ, secundum Ric.in.iii.quol.q.xxi. Primo, quando à superiore per obedientiam cogitur. c. nisi cum pridem, de renun. Secundo, quando secundum conscientiam suam uidetur imminere graue damnum, & periculum animarum nisi assentiat. viii.q.i.c.in scripturis, ut quia non est, uel nõ inuenitur, qui posit, aut uelit procurare salutem animarum. Tertio, quando per uiam illicitam refugit, ut quia fugit, uel fingit aliqua, &c. nisi hæc instinctu spiritussancti faceret. His autem casibus cessantibus si refugiat ob humilitatem, reputans se indignum, meretur. Concordat Tho.quol.v.ar. xxii. infra, episcopus.§.i.

38 Electio papæ nunc ad cardinales pertinet.c.licet, de elec. &.c. ubi periculum, in.vi.de elec. & toto collegio cardinalium deficiente, ad canonicos, & clericos lateranẽ. quia papa est episcopus lateranẽ. Dicit tamen Aug. de anchona, quòd in tali casu congregandum esset concilium per imperatorem, reges, & principes. Vide tamen Pa.in.d. c.licet. Et possunt eligere unum de collegio, & etiam de non collegio, secundum

Aug. de

Aug.de ancho.ut patet in.d.c. in nomine. Et debent eligere meliorem pro regimine, quem credunt, modo existimetur bonus,& doctorem præcipue in theologia, magis quàm in iure,secundum.d.Aug. Et Clemens quintus, ut patet in cle. ne Romani,de electio.ne quis Cardinalium per exceptionē excommunicationis,suspensionis,uel interdicti excludi possit ab electione ordinauit,& multa alia,ut ibi patet. Vide.

39 Electio Imperatoris a solo Papa,secundum.d.Aug.potest fieri,ex iusta, & rationabili causa,& propter electorum negligētiam,uel discordiam,& propter electi bonitatem, & decentiam,aut Christianitatis,& pacis prouidentiam,aut hæreticorum,scismaticorum, uel huiusmodi audaciam reprimendā. Papa enim est Vicarius Dei,cuius Imperator est minister, & potest papa ex rationabili causa electores Imperatoris instituere,& institutos remouere, Imperatorem electum confirmare,& confirmatum deponere,ut Stephanus papa.II.fecit transferens Imperium a Constantino,& Leone,ad Carolum Magnum,ut dicit glo.in.c.uenerabilem, de electio. De electione monialium,uide Sil.electio.iiii.§.vj.&.vij.Admittūtur ad electionem moniales completo anno.xij.si sunt professæ, in qua electione tantum fit collatio numeri ad numerum, non meriti ad meritum,neque zeli ad zelum.

ELEMOSINA.

1 ELemosina secundum Magistrū in.iiij.sen.dist.xv.est opus, quo datur aliquid indigenti ex cōpassione,unde est actus charitatis mediante misericordia. Et secundum Tho.secūda secundæ.q.xxxij.ar.j.secundum quòd diuersæ sunt necessitates proximorum,diuersa sunt misericordiæ opera, quædam corporalia,quædam spiritualia correspondentia necessitatibus corporalibus,& spiritualibus, & his uersibus continentur.Visito,poto,cibo,redimo,tego,colligo,cōdo. Hęc respōdent corpori. Correspondentia autem animæ sunt hæc.Cōsole,castiga,instruæ,sol,dimitte, fer,ora. Et spirituales sunt corporalibus potiores,cæteris paribus,secūdum Tho.supra.

2 Non facere elemosinam quando quis habet de superfluo naturæ,& personæ,& quando pauperem in extrema necessitate uidet constitutum,mortale est,secundum Cai.ibi in summa,Superfluum intellige consideratis sumptibus secundum

decentiam ſui ſtatus, filiorum, familiæ, euentuum, hęredum, & huiuſmodi, ita quòd hoc attento, raro apparet aliquem ſuperfluum habere. Attende etiam extremam neceſsitatem, quã ſcilicet apparet, quòd propter carentiam rei neceſſariæ, quis moretur cito niſi ſubueniretur, & nõ apparet qui ſubueniat, tunc ſubueniendum eſt, nec ultra expectandum, quando de eius uita diſperabitur. Sed not. (quia uidetur eſſe aliqua diſſonantia inter dictas S.Tho. in ſecunda ſecundæ. q.xxxij. ar. v. & iiij. ſen. diſt. xv. & alijs locis, quæ tamen non eſt,) quòd duplex eſt ſuperfluitas, naturæ, ſcilicet & perſonæ. Similiter duplex neceſsitas in pauperem, uidelicet naturæ, & perſonæ. iuxta hanc diſtinctionem pono duas concluſiones, quarum prima eſt. Habens ſuperfluum naturæ, & perſonæ, tenetur de præcepto illud erogare pauperibus, etiam ſi non patiantur extremam neceſsitatem naturæ, ſecundum Tho. iiii. ſen. diſt. xv. q.ii. ar.i. ql. iiii. Secunda concluſio: patienti extremam neceſsitatem naturę, qui habet ſuperfluum naturæ, etiam quòd non ſit ſuperfluum perſonæ, tenetur dare ſub præcepto. ex S.Tho. ibi, ſupra. Vide Caie. in quol. de elemoſina, ubi oſtendit Tho. non ſibi contrariari.

3 Concludo igitur ſecundum Tho. iiii. ſen. diſt. xv. q.ii. ar.i. ql. iiii. ſecunda ſecundę. q.cxxviii. Pe. de pal. & communiter doc. in. iiii. ſupra, quos uidetur etiam ſequi Arch. flo. ii. parte. ti.i.c. xxiiii. quòd qui habet ſuperflua quo ad naturam, & quo ad decentiam ſui ſtatus pro ſe, & familia, & non ſubuenit neceſsitatibus aliorum non tantum extremis, ſed & magnis, quas nouit, mortaliter peccat. uidetur enim facere contra illud præceptum, Quod ſupereſt date elemoſinam, Luc. xi. Secundo qui habet de ſuperfluo naturæ, & ſi non ſecundũ decentiam ſui ſtatus, & non ſubuenit pauperibus, quos in extrema neceſsitate nouit, mortaliter peccat, cum dicat Amb. Paſce fame morientem, ſi non paueris occidiſti. Et quòd dictum eſt de elemoſina corporali, dicendum eſt etiam de ſpirituali, cum quis ſuffragari poteſt miſeriam animæ patienti, quæ grauior eſt corporali.

4 Elemoſinam facere de neceſſario naturę, ſine quo uita propria non poteſt conſeruari, ſecũdum Tho. ſecunda ſecundę q.xxxii. ar. vi. non licet, niſi perſonæ magnæ, per cuius conſeruationem, eccleſia uel reſpu. ſuſtentaretur: tunc enim liceret

ſubtrahere ſibi pro ſuſtentatione illius, laudabiliter, tamen & non neceſſario.

5 Elemoſinam dare non poſſunt, qui nec donare, quia de proprio fieri debet, ſicut ſcriptum eſt. De tua ſubſtantia fac elemoſinam. De ſeruis, famulis, ancillis, dicit Tho. ſecunda ſecūdæ.q.xxxii.ar.viii. quòd eccleſiā facere non poſſunt, niſi quatenus a ſuperiori eis fuerit commiſſum, Si tamen habent aliquod proprium, de hoc poſſent dare elemoſinam. Si iminet magna neceſsitas, & nō eſt tempus recurrendi ad ſuperiorē, poſſunt, ſecundum Pa.c. ſi quis, de fur. uel ſi aliquem uident in extrema neceſsitate conſtitutum, etiam contra ſuperiorū prohibitionem, poſſunt dare elemoſinam, ſecundum eundē Pa. ubi ſupra, & glo. in.c. non dicatis.xii.q.i. Immo poſſunt furari, & rapere, ut dent, & hoc facere tenentur, bono tamē modo, & dare pauperi, quia in tali caſu, omnia ſunt communia, ſecundum Tho.iiii.ſen.diſt.xv.ſupra, & ſecunda ſecundæ, ſupra. Poſſunt etiam de uoluntate dominorum expreſſa, uel pſumpta, ut quia habent adminiſtrationem commiſſam a ſuperioribus: ar. in.l. filius familias.ff. de dona. intellige tamen, ſecundum Tho. in.iiii.ſen.ſupra, inquantum datur eius commiſsio. Item poſſunt dare in illa neceſsitate, in qua dominus eius teneretur. Debemus enim exiſtimare, quòd quilibet uelit facere ea, ad quæ tenetur. Item quando de licentia ſuperiorum peregrinantur, uel ſunt in ſcolis, poſſunt elemoſinas facere, quas alij peregrini, & ſcolares communiter faciunt: ar. in.c. præterea, de offi. deleg. ſupra, donatio.§.iii. Idem dic de religioſis prælato ſubiectis, & filiis familias, ſecundum Tho. quarto ſupra.

6 De uxore dicit Tho. ubi ſupra, quòd ſi præter dotem habeat alia bona, uel ex proprio lucro, uel quocūque alio licito modo, poteſt dare elemoſinam, alias nō, niſi de rebus paruis, ex quibus uir non fit pauperior, niſi expreſſe ei prohiberet aliquas facere elemoſinas, tamen in neceſsitate, & in illis modis ſupradictis de ſeruis, quòd ſunt quatuor, poſſet. Vltra hoc poteſt dare ſecundum conſuetudinem, quia conſuetudo dat iuriſditionem, licet maritus aliquando ſic generaliter prohiberet, quia debet ſane intelligi prohibitio. Item quando uir eſt crudelis ad pauperes, & tenetur dare, & nō dat, tunc uxor dando, mariti negotium gerit, & poteſt dare moderatas ele-

mosinas,& occulte.c. reuertimini.xvi.q.i. exemplo Abigail.j. Re.xxv.Item quando uir assignauit uxori certum quid pro uictu,& ipsa abstinet,de superfluo potest elemosinam facere,nec debent computari expensæ, quia ad illas tenetur uir, ex dote,& gubernatione familiæ. Item quando uir esset fatuus,& gubernatio domus ad uxorem pertineret,uel quando uir dedit uxori gubernationem domus. Prudenter igitur circa huiusmodi se habeat mulier.

7 Idem dic de minoribus a.xxv.annis,quia non habent plenariam administrationem,secundum Pet.de pa.iiii.sen. dist.xv. q.iiii.ar.vi.curatores tamē & tutores,bene possunt facere elemosinam,sicut possunt remunerare benemeritos pupilli, & multo magis pauperes Christi,discrete tamen, de superfluo.

8 Subueniendum est prius cæteris paribus sibi coniunctis,secundum Tho.secunda secundæ, supra,ar.ix. si aliqui alij essent sanciores,uel utiliores, & magis necessitatem patientes, prius eis, quam coniunctis non existentibus in tali casu, & quorum cura nobis non esset iniuncta,subueniendum esset, deinde suis,post notis,postea bonis,postea extraneis. Intelli ge semper cæteris paribus.

9 Cum quis factus est distributor aliquorum bonorū in pauperes,& ipse est pauper, potest de illis bonis sibi pro sua necessitate retinere,& alia distribuere,secundum Thom.supra, ad primum.

10 Peccatoribus etiam subueniendum est,ut eorum natura sustentetur,secundum Tho.supra,ar.in.c.quiescamus.xlii.dist. nō autem ut in peccato foueantur,& sic intelligitur,S. Tho. secunda secundæ,ubi supra,ad primum.

11 Elemosina non est danda ut quis ditetur, nec ut sit occasio negligentiæ,uel non laborandi,secundum Tho. supra. ar.in c.episcopus,dist.lxxxii.§.j.nec quando creditur quòd sit occa sio mali.

12 Non est furandum ut fiat elemosina, quia non sunt faciēda mala,ut eueniant bona,ut in.c.forte.xiiii.q.v.

13 Elemosina est magis satisfatoria, quàm oratio,uel ieiuniū, secūdum Tho.iiii.sen.dist.xv.supra,& etiam,quàm alia opera,ut peregrinatio,& huiusmodi.

14 In extrema necessitate magis deserendi sunt filij, quam parē tes,secundum Tho.secunda secundæ,supra. concordat Gof.

& Host. propter beneficium ab eis receptum, & domini præceptum.

15 Licet de turpi lucro posſit fieri elemosina, non tamen de re obnoxia restitutioni, secundum Tho. secunda secundæ, supra, nisi in casu extremæ necessitatis. De hac materia, uide in Rosa aurea casu. lvii. & Sil. uer. elemosina. Elemosina debet fieri animo hilari, recta intentione, & pie, & sic dicitur libera re a peccato, impediendo ne fiat uel disponendo ad gratiam, secundum Tho. in. iiij. sen. dist. xv. q. i. ar. ij. ql. i. ad. j.

EMANCIPATIO.

1 EMancipatio est relaxatio patriæ potestatis coram iudice competenti, uoluntate patris, & filij cōcurrente, in utriusque præsentia. l. nō nudo. C. de eman. li. insti. qui. mo. ius pa. po. sol. §. præterea.

2 Sicut pater cogitur emancipare filium ex causa, Ita filius cogitur emancipari, licet aliter dicat glo. & male. Insti. qui. mo. ius pa. po. sol. in fi.

3 Quamuis regulariter pater non teneatur emancipare filium, nec filius posſit compelli ut emancipetur, fallit tamen in pluribus. Primo, quando pater cōtra pietatem filium afficit uerberibus. Secundo, quando compellit eum peccare in corpus suum. Tertio, si filius est arrogatus impubes, & pubes factus probat non expedire quòd sit arrogatus. Quarto, si pater agnouit sibi relictum legatum, ut emanciparet filium, & in istis pater tenetur, ut not. Azo. in summa. C. de emanci.

4 Pater potest filium emancipare per procuratorem, ut no. Bartol. in. l. gallus. §. forsitan. ff. de liber. & posthu.

5 Filius emancipatus reuocatus in patriam potestatem propter alimenta non præstita patri, secundum Cy. in. l. filius. C. de ingra. li. de hac materia, quia parum ualet confessoribus, uide si uis summistas. Effectus patriæ potestatis ponuntur ab Angelo de are. insti. de pa. pote. & sunt sex.

EMPHITEOSIS.

1 EMphiteosis, quòd sermone uulgari dicitur ad liuellum, est contractus medius inter locationem, & uenditionem, per quem transfertur dominium in emphiteotam, retento dominio directo apud dominum, secundum Pa. in. c. fi. de loca. & soluit emphiteota aliquid domino singulis annis. ff. si ager uecti. l. i. dominium uero utile remanet apud emphiteotam,

& habet poſſeſsionem eius ciuilē,emphiteota uero naturalē.

2 Contractus emphiteoticus differt a cenſuali,in quo,& directum dominium transfertur.c.conſtitutus,de reli.domi. differt,& a feudo, quia in feudo dominus in perſonā uaſali ius habet, non autem emphiteotæ, & in aliis de quibus Tab. feudum.§ i.

3 Ius emphiteoticum ſecundum opinionem Io.de imo.in.c.fina.de loca.quæ eſt melior,tranſit ad extraneos hæredes, etiā in re eccleſiaſtica.dummodo ſit data ſecundum illam ſolennitatem.c i.de re.ec.non alie.lib.vi.conſuetudo tamen debet ſeruari,ſecundum.d.Feli.in.c.in pñtia,de proba.col.xii.

4 Emphiteoſis conceſſa ab eccleſia pro ſe,& filiis, priuato,ſecūdum Abb.in.d.c.in pñtia,non tranſit ad filios naturales, etiā ſi legitimarentur, niſi quando legitimarentur per ſequens matrimonium.

Quando quis accipit emphiteoſim pro ſe,& filiis ſuis,nō intelliguntur filiæ fœminæ,ſed tantum maſculi,ſecundum Io. de imo.in.c.fi.de loca.per dictum quoddam Arch.in.c. ſiquis ſuadente.xvii.q.iiii.ubi uoluit,quòd in materia contractuū, maſculinum non cōcipiat fœmininum, per.l.ueteribus.ff. de pac.in quo,& multi alij concordare uidentur.

6 Emphiteota non poteſt dimittere rem emphiteoticam , & ſe liberare quando uoluerit, ſecundum Paulum in.c.iudicatū, de immu.eccle.quia quod a principio eſt uoluntatis,ex poſt facto eſt neceſsitatis.l. ſicut.C. de act.& ob.niſi pactum , uel conſuetudo,aliud inducat, & quòd poſsit renuntiare , tenet etiam.d.Feli.in.c.quæ in eccleſiarum,de conſt.col.xxx.

7 Qui rem emphiteoticam habet,poteſt alteri dare in emphiteoſim :Inſti.locati.§.ad eo, non tamen ita ut ipſe ſit liber a pręſtatione canonis,& ſi ſecundus,emphiteota uult alienare tenetur quęrere conſenſum directi domini,& non primi emphiteotæ,ut no.glo.in.l.fi.C.eod.& directus dominus debet habere laudemium.

8 Emphiteota cuicunque rei etiam eccleſiaſticę,poteſt donare, aut legare meliorationes, quas facit in rem emphiteoticam, ſine alia ſolennitate,ſecundum glō.in.c.fi.de loca.& communiter doc.Permutare autem,uel pignori obligare, non eſt tutum ſine conſenſu domini, quia multi doc. tenent quòd nō poſsit:in.l.fi.C.de iur.emphiteo.

9 Emphiteota, potest uendere meliorationes etiam rei ecclesię, secundum Pa.in.c.fi.de loca. dummodo seruet solẽnitatem, uidelicet quòd primo requirat rectorẽ ecclesiæ, secundo, denuntiet precium, tertio, labantur duo menses ecclesia non respondente, quarto, non uendat personis prohibitis, quinto, quòd non uendat nisi utile dominiũ, sexto, quòd non prius ceciderit a iure non soluendo. Vide de hoc Tab.ibi.§.ix.põt tamen dare fratri suo sine dicta solennitate, secundũ Bald.in l.uoluntas.C. de fideicom.quando duo fratres habẽt emphiteosim paternam.

10 Potest etiam sine consensu domini dari in dotem filiæ, secũ-
11 dum Spec.ti.de loca.§.nunc aliqua, uer.cxc.nec transfert plus dominij quã ipse habet, per.c.nuper, de dona.inter ui.& uxor. & idem dic in donatiõe propter nuptias, nec tenetur soluere laudemium, quia alienatio est necessaria, secundum Gul. & Bar.in.l.& ideo.ff. de condi.fur. Similiter potest dari in dotẽ extraneæ, si non extimata detur, & soluet laudemium, sed extimata non potest dari nisi filiæ.

12 Si alienauit emphiteota rem cõditionaliter, uidelicet si dño placuerit, & si dominus uoluerit tantumdem dare, teneatur restituere, non cadit in commissum, secundum Alberi. post Alber. pap.

13 In re emphiteotica, propter bella, sterilitates, & huiusmodi, non fit recompensatio annui census, nisi census esset ita magnus, quòd non plus perciperetur, ac si res esset locata de anno in annum, secundum Bal.in.l.i.C. de iur.emphit. Et dicit Bar.ibi, quòd tunc non est propriæ cõtractus emphiteoticus quando datur tanta quantitas, quanta pro locatione. Si tamẽ substantia rei in totum periret, uel ab hostibus irreparabiliter raperetur, debet fieri remissio, secundum glo.in.d.c.fi. Et Pa.ibi. Idẽ dic de augmento, quia non augetur pensio in casu, quo non minuitur pp eius læsionem, secũdũ Pa.in.d.c.fi.

14 Destructa re emphiteotica (ut domo combusta) & reparata, destruitur obligatio, quæ erat super rem illam. Bar.in.l.dãni, ff.de damno infec.§.si is.quia illud dicitur nouum.

15 Emphiteota non soluens per triennium, si est priuati, cadit a iure.l.ij.C.de iure emphi. Si est ecclesiæ per biennium, nisi celeriter soluat.c.fi.de loca.& si expectat libellum, uel requisitionem, non dicitur celeriter soluere, secundum gl.in.d.c.fi.

Ista celeritas erit in arbitrio iudicis,& perdit omnes meliorationes,secundum Abb.consi.lxxiii.i.uolu.Si tamen dominus ei tenebatur in maiori quantitate,uel tanta, non cadit,secundum Pa.in.c.bona fides,de depo.

16 Dominus recipiens canonem ab emphiteota lapso, pro solutione præteriti,postquam expulit,non sibi præiudicat,secundum Pa.in.d.c.fi.si recipit etiam ante expulsionem,cum protestatione quòd non intendit sibi præiudicare,non præiudicat.Si uero non facit protestationem, sed simpliciter recipit, sunt uariæ opiniones,tamen de subtilitate iuris non præiudicat,quia in dubio non uidetur quis uelle renunciare iuri suo,ut in.c.super hoc,de renuncia.

17 Res emphiteotica reddita ecclesiæ propter non solutionem pensionis,potest iterum dari ei,qui cecidit a iure suo,sine aliqua solénitate,& causis requisitis in alienatione rei ecclesiasticæ,secundum Fed.consi.clxxxiii. & etiam eius hæredibus, per tex.d.c.fi.& per consuetudinem,sed non alteri,nisi ecclesia per aliquod tempus fuisset in pacifica possessione , quod communiter fit spacio unius anni supra,alienatio.§.xxi.

18 Emphiteota,in quinque casibus cadit.Primo,si domino negat pensionem petenti,& negat se eius emphiteotam , quia magis debet operari contumacia expressa,quam tacita.l.si ita expressum.ff.de condi.& demon.Secundo,quando sine consensu domini uendidit,& res emphiteotica tradita est secundum Canonistas,in.c.potuit,de loca.& si essent duo dñi , & cum assensu unius tantum uẽdidit,pro altera parte cadit tm̃ quia non plus debet puniri,quam deliquerit.l.hęres.ff.de his qui.ut indi.Tertio,qñ res emphiteotica est data pro se, & filiis,& nepotibus hæredibus,si filius,uel nepos refutat hæreditatem cadit,ut not.Bar.in.l.ut iuris iurandi.§. si liber.ff. de ope.liber. Secus si non ponitur hoc uerbum, & hæredibus. Quarto,qñ emphiteota moritur sine legitimis, relictis tantũ naturalibus:sed limita, secundum Bar.in.l.ex facto.§. si quis rogatus.ff.ad tre.qñ emphiteosis est data ab ecclesia,non si a priuato.Quinto,qñ nõ soluit canoné,ut supra dictũ ẽ.§.xv.

19 Si multi sunt,& oẽs soluerunt præter unum pensionem totam,non cadunt,secundum glo.in.d.c.fi.si non totam soluerint,cadunt oẽs . Soluant ergo totam , & post agant contra nõ soluentem. Idem dic quando unus solum partem soluit,

cadit a toto, nisi ob paupertatem, uel errorem, hoc fieret, secundum communiorem opinionem.

20 Laudemium est soluendum quando res emphiteotica transit ad alium emphiteotam, quod non debet excedere quinquagesimam partem precij emphiteoticæ. l. fi. C. de iure emphi. tamen de consuetudine est trigesima pars, quæ secundum Host. debet seruari, nisi in quatuor casibus, in quibus non datur. Primo, quando hæres adijt emphiteosim ratione hæreditatis, si tamen non est extraneus, secundum Pet. heliæ in quodam trac. Debetur etiam laudemium ab eo, qui ex donatione rem emphiteoticam habuit, secundum eundem Petrum. Vide Specu. ti. de loca. Secundo, si ex antiqua causa traditur, secus si ex noua, quia ex antiqua causa nō uidetur noua traditio. Tertio, si emphiteota uendit, & re integra à uenditione retrocedit, non soluitur, quia dominus nō habet mittere nouum emphiteotam in possessionem, & hoc uerum de æquitate licet de rigore iuris sit aliter, secundum eundem Petrum. Quarto, quando alienatio est necessaria, ut in dotatione filiæ, sicut supradictum est. §. x. Quinto, quando habentes rem emphiteoticam diuidūt eam inter se, quo facere possunt etiam domino irrequisito, secundum Bar. in. l. uoluntas. C. de fideicom. & hæc opinio melior, nisi consuetudo in contrarium obstet.

21 Ex deterioratione facta in re emphiteotica ab emphiteota, si est notabilis, & perpetua deterioratio fundi, ut si uinea nō putatur, uel arbores inciduntur, emphiteota cadit, secundum eundem Petrum, quia cessat causa. s. melioratio, propter quā datur emphiteotesis. Dominus propria authoritate non potest expellere emphiteotam, secundum Pa. in. d. c. fi. quia emphiteota habet ius in re, ut in. l. i. ff. si ager uecti. licet quidam contrarium teneant, primum tamen melius est.

22 Quando soluitur laudemium de terra pauci ualoris, in qua sunt ædificata magna palatia ab emphiteota, soluetur de palatiis, & non de ualore tantum soli, quia domus cedit solo. l. i. §. quod ait. ff. de superficie. Si emphiteota pro multis uult soluere annis non tenetur dominus accipere, secundum Cy. in. l. ii. C. eo ius enim eius uideretur adimi. Bar. tamē limitat, ut non procedat ultra tres annos, sed pro tribus annis futuris posit soluere: per. l. placuit. C. de fun. pa.

EMPTIO.

1 EMptio nominat alienationem quandam ex uenditore in emptorem mutua uolun:ate precio interueniente, & dominium,periculum,& fructus, stant apud emptorem, quia uenditio rite acta est: Pa.in.c. cum dilecti, de emp.& uen. in gl.fi.& oportet quòd precium soluatur, uel detur fides de solutione. Aliquando tamen periculum remanet apud uenditorem,ut quando fit pactum, uel quando dicitur quòd ponatur in scriptis,antequam fiat scriptura, uel quando uenditur cum conditione, quousque extat conditio, uel ex dolo, in quo fuit uenditor, uel ex incertitudine, ut si uendatur unus seruus, uel equus ex multis, sed non hic determinate, uel quia indiget degustatione, uel ex mora, quia uēditor est in mora tradendi rem uēditam, & precium rei in emptione, non attenditur secundum preciositatem naturalē, qua una musca uiua preciosior est uitulo mortuo, sed attenditur preciositas rei,quo ad usum nostrum. Et hoc precium tripliciter consideratur,uel propter uirtuositatem,quia una res quo ad usum uirtutem maiorem habet, quam alia,ideo carior reputatur,uel propter raritatem, quia rarū dicitur preciosum: xcii.d.c.legimus, uel propter complacentiam, uel utilitatem uendentis,secundum Th. secunda secundæ.q.lxxvii.a.i.&.ij.

2 Not. est, quòd precium rei iustum secundum doc.dicitur, quod est secundum communem appreciationem, & est triplex.s.minimum,medium, & maximum, quod rigidum appellant,utputa.xix.xx.&. xxi. & quodlibet horum dicitur iustum precium. Non enim precium rerum in indiuisibili cōsistet,sed habet latitudinem.

3 Emere rem minus iusto precio ex intentione emendi,seu soluendi minus iusto precio pro hic,& nunc, mortale est, quia læditur proximus contra iustitiam, secundum Caie. ibi. Et not.secundum eundem, quòd precium dicitur iustum, non solum quòd communiter currit in illa ciuitate, uel loco, sed etiā illud quod nunc,& hic,sub hoc modo uendendi, uel emendi, potest communiter inueniri. Nam res quæ uenditioni exponitur uoluntarie,uilescit, uel aliquando emptores non inueniuntur, uel non adsunt pecuniæ, uel quia pauci tunc indigent. Nec redditur precium iniustum ex eo quòd quis cogitur ex necessitate uendere, nisi alia conditio mala

adſit. Fundamenta omnium horum, uide in Caie. ſecunda ſecundæ.q.lxxiii.ar.i. cum his itaque regulis, infinitos caſus ſolues, applicando eos occurrentibus.

4 Emens rem minori precio citra dimidium, licet in foro ciuili excuſetur, non tamen diuino, & mortaliter peccat, ſecundũ Caie.ibi, niſi pro re minima. Iniuſtitiam enim committit, & proximum notabiliter lædit.

5 Emere iura aliena litigioſa, quamuis liceat, tamen turpe uidetur, iuſto nihilominus precio debent emi, quod erit, id quod communiter inuenitur abſque dolo, ſicut in cæteris, res tantum ualet, quantum uendi poteſt. Ex Caie. etiã ſi paruo precio emantur, cum pauci emptores ſint, iuſtum erit.

6 Emptio illicita redditur, quando non ſoluitur iuſtum precium ex fraude, ut cum quis, à ruſtico emit gemmam tribus ſolidis, ualentem decem aureos, quia ruſticus eam nõ cognoſcit, ſi autem ceſſat fraus, quia neuter eam cognoſcit, ſed quilibet ſe exponit fortunæ, & eſt in bona fide, uenditio eſt licita. Si etiam emptor illam cognoſcit, & dicit uenditori dabo tibi tantum, etiam quod ualeret mille aureos, & quòd ſi plus ualeret, non uult id plus habere cum mala conſcientia, ſed ex dono uult habere, non uidetur iniuſte emere, nec teneri ad reſtitutionem, ex quo dominus rei monitus cum proteſtatione, neglexit quærere uerum ualorem rei, & emptor nõ tenetur explicare ualorem rei ſuæ, cum poſsit ab alijs inquirere, ex Caie.ubi ſupra.

7 Emptio etiam redditur illicita ex fraude, in ſubſtantia, quantitate, uel qualitate, ut ſi emit uerum lapidem precioſum pro lapide uitreo, uel equum bonum pro uitioſo, uel rem magnam pro parua, ut terram pro quatuor iugeribus, cum ſit ſex, ſecundum Caie.ibi uide tamen diffuſe, ſecunda ſecundæ, q.lxxvii.ar.primo.

8 Redditur etiam illicita ex fraude, propter anticipatam ſolutionem, ut cum quis uiliori precio emit, quia prius ſoluit, habendo reſpectum ad anticipationem ſolutionis, non ad exiſtimationem ualoris rei tempore aſsignationis, quia ſi contractus eſſet licitus: de uſu. c. nauiganti. Not. tamen quòd emens uiliori precio, quia anticipat ſolutionem, dummodo nõ emat minori precio, quam ſit humile, iuſtitiã nõ uiolat.

9 Res poteſt uendi carius, & emi uilius, quam ualeat ſecundũ

ſe,ut quando eſt multum utilis uendenti,& commoda, poteſt eam plus uendere,·quia uendit non ſolum rem, ſed etiã propriam utilitatem,& emere poteſt quis uiliori precio,quia res parum ſibi utilis eſt,non tamen quis poteſt carius uendere,quia eſt ualde utilis res ementi, neque uilius emere, quia res parum utilitatis affert uendenti,quia neque utilitas aliena poteſt uendi,neque aliena incommoditas cõparari. Poſſet tamen emens ſponte aliquid plus dare ex honeſtate, propter utilitatem quam conſequitur. & uendens minori precio dare,ex eo quòd parum utilis res ſibi eſt, non tamen tenentur,per rationem dictam.

10 Quando uendens,& emẽs ſciunt ualorem rei,& ceſſat fraus, & non eſt talis neceſsitas,quæ excludat uoluntarium,& non deſit prudẽtia,ut ſolet fieri in luſoribus,uel furioſis,& quòd ſit ab eo,qui poteſt alienare, talis contractus etiam in conſcientia eſt licitus,etiam ſi maiori precio uendatur, uel minori ematur, quam ſit iuſtum precium. Ex Pa. in.c. quia plerique,de immu.eccl.q.ix.poſt Inno.

11 Vendere rem ſuam,quam quis uenalem expoſuit,ſecundum ueriorem opinionem poteſt cogi ſub certo precio, de his, quæ neceſſaria ſunt uitæ hominis, ut quòd macellarij tantũ uendant carnes,& tabernarij tantum uinum,& panem,& nõ plus,ſecundum Pa.in.c.i. de emp.& uen. Et quia domus, & ueſtes,neceſſariæ ſunt ad uitam humanam,etiam de his poteſt ſtatui certum precium,ut quòd pannus nõ plus pro brachio uendatur,&c.ut infert Bar.in.l.i.C.de epi.audien. Secus quando non exponit rem ſuam uenalem, uel non ſubeſt neceſsitas,ut in.l.iniunctum.C.de cõtrahen.emp.habet ſi adeſt neceſsitas,poſſunt exuberantes compelli ad uendendum iuſto precio neceſſaria ad uitam hominis, quia tempore neceſſitatis omnia uictualia communia eſſe debent, & excuſatur quis à furto.c.ſi quis propter neceſsitatem,de fur.eo enim caſu omnia fiunt communia,& neceſsitas legi non ſubeſt.

12 Homines qui uere, & propriæ ſunt ſerui.i. qui non ſunt ſui iuris,ſiue ſint ſerui iure,uel emptione, uel natiuitate, poſsũt uendi,& emi,etiam quòd paganus,uel iudæus ſeruus baptizaretur,quia ſecundum doc & præcipue Tho. baptiſmus nõ aufert conditionem ſeruitutis.ii.ſen.d.xliiii.q.ii.ar.ii.ad.ii.de conſilio tamen, deberent domini eos facere liberos, ſecun-

dum Archi.flo.iii.par.ti.iii.c.vj.§.iii. Quomodo autem quis ſeruus efficiatur,& quot modis fiant ſerui,uide inſti. de iure perſo.§.ſerui.ff.de ſtat.homi.l. libertas,&.l.ſi qui.

13 Iudæus, uel paganus ſeruus iudæi,uel pagani, non ad mercimoniam ſed ad ſeruiendum,ſi baptizatur, liberatur à ſeruitute tali,nullo precio dato,ſi uero eſt emptus ad mercimoniam,& non exponitur uenditioni infra tres meſes,per baptiſmum efficitur liber ſine aliquo precio,ſed ſi exponitur, & non inuenitur emptor infra dictum tempus,liberatur.xii. ſolidis.i.ducatis.c.i.de iudæ.& pa.ibi gl.ii. Si autem infidelis emeret chriſtianum,liberatur ſine precio. c.generalis. di.liiii.

14 Emi,& uendi poſſunt res ſpirituales,ut uaſa ſacra,paramenta,ſepulchrum,& huiuſmodi,non ratione ſpiritualitatis, uel benedictionis,ſed inquantum ſunt quædam res,ut pannus, aurum,lapis,fundus,& huiuſmodi,dummodo non interueniat irreuerentia rei ſacræ,& adſit neceſsitas, ſecundum Th. iiii.ſen.d.xxv. q. iij.ar.ij.ql.iij.&.c. hoc ius porrectum.x. q.ij. Quædam ſunt in quibus principaliter conſideratur id,quod ſpirituale eſt,ut oleum ſanctū,aqua baptiſmalis, & hoc uendere non licet, quia uendi uideretur quod eſt ſpirituale, ut communiter dicitur: tamen diſtinctio prius data, etiam in hoc tenere poſſe uidetur, ſi adſit intentio.

15 Opera quæ habent pro principio rem ſacram, non poſſunt uendi : ut celebratio, Auditio confeſsionis, cuius principiū, eſt ſacer ordo, ſecundum Tho. iiii. ſupra, quæ uero habent terminum ſpiritualem,& non principium, ut doctrina poſſunt uendi. Et quando datur aliquid pro primis operibus ſpiritualibus, ut pro miſſa,debet applicari non ad ſpirituale, ſed ad temporale, ut pro ſuſtentatione, uel talibus,infra,Simonia.§.xix.xxxiiii.

16 Vendens ſcienter unam rem pro alia ignoranti, ut uinum mixtum pro puro,uel aurum alchimicum, quod non habet ueram ſpeciem auri, pro uero, peccat, & reſtitutioni tenetur tam de re ipſa, quàm de danno ſecuto,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxvij.ar.ii. & mortaliter peccat lędēs proximum contra iuſtitiam,ſecus quando ignorāter hoc fit, uel uendit ſcienti,quia ſcienti,& conſentienti,non fit iniuria: de re.iur.li.vj. Ex hoc infero,quod uendēs unam rem pro alia, æque bonam, ad finem ad quem emitur, ut medicinam, &

non excedit iustum precium, non tenetur aliter ad restitutionem, licet peccet non seruando fidem, non tamen damnum aliquod ementi infert. De fraude circa quantitatem, & qualitatem, dictum est supra. §. vij.

17 Vendens rem uitiosam scienter, quando uitium est occultũ ementi, dãnosum, uel periculosum, tenetur exponere ementi tale uitium, aliter peccat, & tenetur de damno, secundum Tho. secunda secundæ, supra. Si uero uitium est manifestũ, secundum Ar. flo. emẽti, ut quia est cœcus, uel cum usus rei, & si non competat uenditori, potest tamen competere alijs, non tenetur tale uitium manifestare, dummodo diminuat de precio, quod iustum est, propter tale uitium. Vnde uenditor potest sic suæ indemnitati non manifestando consulere, ne res sua plus debito uilior reddatur.

18 Si quis uendat equum lunaticum, sed occultum est hoc uitium emptori, & dicat do tibi hunc equum pro cœco, claudo, lunatico, & cum omnibus defectibus, nec uolo in aliquo teneri, & tamen emens credit ipsum dicere in omnibus falsum, quia uidet equum non esse cœcum, neque claudũ, non tamen aduertit quòd sit lunaticus, dicit Spec. in ti. de emp. & uen. quòd nihilominus tenetur, quia non specifice propalauit defectum, & emptori duæ actiones contra uenditorem competunt Vide Pa. in. c. iniustum, de re. permu. in. i. glo.
Si defectus est patens, tamen emptor non aduertit, uel quia est negligens, uel quia non est practicus, nihilominus tenebitur uenditor, secundum eundem Pa. supra, quia est in dolo, & non dixit uitium. Et quando morbus in breui apparet præsumitur fuisse, & tenetur: dolus enim præponderat, ut in. l. Item si obstetrix. ff. ad. l. acquili. Et hæc etiam ualent in foro contentioso.

Si emptor emisset rem uitiosam, etiam si sciuisset uitiũ, non tamen tanto precio, tenetur uẽditor defalcare de precio, per actionem quantum minorum, secundũ Pa. ubi supra. Quod si nullo modo emisset, tenetur uenditor restituere precium, & retro accipere rem, per actionem redibitoriam, per quam receditur à contractu. Pa. supra.

21 Venditor non tenetur manifestare circunstantias de futuro, quæ si adessent, facerent rem minus ualere, ut dicere, quòd ueniunt multæ naues cum grano, quod si scirent ementes,

expectarent, & sic res sua uilesceret, secundum Tho. supra, huiusmodi enim circunstantiæ nō sunt defectus rei uendendæ, ideo non est necesse est eas manifestare.

22 Non est licitum mercatoribus inter se couenire, ut unus solus uendat, uel quòd non uendant minori precio, secundū Host. & officiales non punientes tales, uel concedentes licentiam prædictis, ut possint prædicta facere, puniuntur. l. unica. C. de mono. Secus quando hoc fieret propter utilitatem reipu. ut de sale, & similibus. Intellige ergo quādo hoc fraudulenter faciunt in damnum reipu. secundum Inno. in. c. significante, de pigno. Et hoc intelligendum est etiam de omnibus alijs artibus, & de procurantibus quocunque modo, ut annona carius uendatur, utputa impedientes mercatores portantes huiusmodi, & debent puniri, per. l. ii. ff. ad. l. iuliā. anno. Idem de eo, qui emit omnia blada, aromata, & huiusmodi, ut carius uendantur supra, Ars. §. viij. infra, Monopolium, per totum. Hos omnes mortaliter peccare credo, quia contra bonum commune faciunt, & notabiliter proximum damnificant, & sic contra proximalem charitatem.

23 Petrus fingit literas, in quibus continetur, quòd hoc anno non est oleum in riparia, & eas proijcit ut inueniātur, Ticius inuenit, & credens esse uerum, omne oleum quod reperit ibi, comparat, sperans multum lucrari, & post, multum perdit. Ad hoc dicitur quòd Petrus contra fraternam charitatē agens, si intendebat decipere mercatorem illum, uel alterū, non uideo quomodo à mortali possit excusari, non tamen tenetur restituere damnū, quia titius leuiter motus est, propter tales literas emendo huiusmodi oleum, ideo sibi imputet damnum.

24 Quid si Socrates inueniat literas apertas, uel laceratas, missas Ciceroni, continentas quòd in tali loco non sunt aromata, & quòd quærat emere, &c. & socrates his lectis, festinat emere ante Ciceronem? Dico Socratem non peccare, nec ad aliquid teneri, sed prudenter fecisse, & hoc placet etiam Ar. flo.

25 Non licet rem emere ut statim uendatur cum lucro, non facta mutatione rei, temporis, uel loci, sicut faciunt, qui rem prius uendunt pro. xii. quam emant pro. x. Si tamen re empta, accidat aliquem eam uelle statim, potest carius uendi, quàm fuerit empta, quia iustum precium est diuisibile, uel

quando uariatur modus, ut quia emit in grosso, & uendit ad minutum, uel quando statim mutatur precium. Potest enim accidere quòd una res in principio mercati ualebit.x. & antequam finiatur mercatum ascendet usque ad.xv.uel propter multitudinem ementium, uel quia parum est de illa re. in hoc sensu intelligendi sunt, Archi.flo. & Ros.supra.& Sil. uer.emptio.§.x.

26 Non licet aliquid emere, ut carius uendatur, quando lucrũ, est ultimus finis negotiationis, secundum Tho. supra.ar.iiij. si autem hoc fiat propter aliquem honestum finem, ut pro sustentatione sui, uel familiç, uel huiusmodi, licet. infra, Mercantia, per totum.

27 Non licet clericis negotiari, secundum Tho.supra, ad. iii.supra clericus.§.x.xj. & secundum Pe. de pal. non excusantur à mortali, quia debent excommunicari, ut in.c.nemo episcoporum.xi.q.iii.& si se non correxerint, debent deponi, ut in.c. clericus.d.xci.& lucrum debent dare pauperibus, secundum Pa in.c.i.ne cle.uel mo.& hoc secundum Ray.est de consilio tantum, & non præceptum. Caie.tamen, non uult quòd peccent mortaliter, supra, clericus.§.xi. Intellige prædicta de clericis beneficiatis, uel existentibus in sacris, & de omnibus religiosis. Possunt tamen necessaria emere, & superflua uendere, quia hoc non est negotiari.

28 Per alios autem uidetur quòd posint exercere negotiationem, dando pecuniam mercatori, quia cessat ratio prohibitionis, quia non impediuntur hoc modo uacare diuinis, dũmodo lucrum ordinent ad honestum finem, & sine fraude, quia sic nulli liceret.

29 Emere uel uendere negotiando in die festo non licet, computatur enim inter opera seruilia: c.i.&.fi.de ferijs, nisi secundum Pe.de pa.in nundinis toleratis ab episcopo sciente, uel propter necess tatem, secundum Tho. secunda secundæ.q. cxxii.ar.iiii. ad penul. Ea enim quæ uictui quottidiano, necessaria sunt, non prohibentur uendi, & emi. Neque in loco sacro, ut in ecclesia, licet negotiari, propter irreuerentiã, quæ committitur. Possunt tamen uendi candellæ, non propter auaritiam, sed pro satisfactione populi. Vide Ar.flo.ii. parte ti.i.c.xvj.§.iii.infra, emunitas.§.xxiii.

30 Petrus dat Io.equum ad uendendum pro decem ducatis, & ipse

ipse Io.uendit pro.xii. tenetur illos duos restituere Petro, quia salarium pro labore datum, debet sibi sufficere, secundũ Ar.flo.& Ros.in uer.emptio, nisi Petrus dixisset, uende pro.x. si plus potes habere, sit tuum, tunc non tenetur restituere. Si tamen excederet iustum precium, teneretur ementi, quem contra iustitiam damnificauit.

31 Vendentes, uel ementes cum falso iuramento, etiam in re minima peccant mortaliter, ratione falsi iuramenti, & mentientes similiter, si notabiliter lædunt proximum: est enim mendatium pernitiosum: infra, mendatium.§.j.

32 Venditor tenetur emptori de euictione secundũ Pa.c.si uenditori, de empti.& uen.nisi quando emptor post litem contestatam, non denuntiauit uenditori, ut eum defenderet.l. emptor.C.de euic.licet uenditor sciret litem motam. Secundo, qñ emptor citatus, contumaciter ab fuit tempore scientiæ, quia per contumaciam suam uidetur cõdemnatus, in.d. l.emptor, uel absente uenditore non appellauit.l. eremus.ff. de euict. Tertio, quando per iniuriam fuit lata sententia, cõtra emptorem, quia iniuria quæ fit emptori, non contingit uenditori: uel si per uiolentiam auferatur extraiudicialiter.l. si per imprudentiam.ff.de euict. Quarto, si emptor compromisit, & contrariam sententiam reportauit. Quinto, quãdo emptor potuit usucapere, & non usucepit. Sexto, qñ scienter rem alienam emit, nisi specialiter sibi de euictione cauerit.l. si fundum.C.de euict. Septimo, si aliquod casuale sibi contingat.c.ad nostram, de re.ec.non alie. Si autem fiat pactũ, quòd nõ teneretur de euictione, nihilominus re euicta tenetur ad precium, ut in.l.exempto, in fin.de ac.emp. & uen.ff. Intellige quãdo pactum fit in genere, secus si persona specificatur, uel causa una, secundum Ludo.ro.infra, Euictio, per totum.

33 Emptum ex aliena pecunia est ementis, si nomine suo emit, C.de rei uen l.si ex ea, nisi sit emptum ex pecuniis ecclesiæ, ut in.c.j.xij.q.iij.uel de pecunia pupilli, uel minoris, a tutore, uel procuratore.l.ij.ff.quando ex facto tuto. Idem de emptis ex pecunia militis.C.de rei uen.l.si ut propositis. Idem de empto a marito, uel uxore, de pecunia sibi ab altero eorum donata, de hoc uide.ff.de dona.inter uir.& uxo. & limita ut Sil. uer.emptio.§.xxij. Si res duobus uendatur, erit illius, cui primo traditur res, non cui primo uẽditur, & idem in donatio-

ne:ar.in.c.ex literis,de consuetu.&.l. quotiens.C. de rei uen. uenditor autem tenetur crimine falsi.ff. ad.l.cor. de fal.l. qui duobus,de hoc uide plenissime Ias.in repe.d.l.quotiens.

EMVNITAS.

1 EMunitas ecclesię,est priuilegium ecclesiasticę libertatis,uel personarum,uel rerum ad eam pertinentium, secundum Gof. in summa.eo.ti.

2 Secularia placita,in ecclesia,uel cimiterio,non sunt tractāda, ecclesiastica tamē bene possunt.c.j.de immu.ec. Et sententia iudicis secularis data in ecclesia,ipso iure est nulla ,præcipue sanguinis,quæ sub anathemate ibi fieri prohibetur.c. cū ecclesia,eo.ti.si tamen sententia alia a sanguine sit ibi data per uiam uoluntariæ dispositionis,uel iurisditionis,tenet, secundum Pa.in.d.c.cum ecclesia.

3 In ecclesia quis potest doctorari secundum Ioā.an.in.c.decet eo.ti.lib.vj.& tenent etiam contractus facti in ecclesia,secundum glo.in.d.c.decet.

4 In ecclesia,uel cimiterio,non debent fieri conclamationes,seditiones,impetus,uniuersitatum concitationes, publica parlamenta,&c.ut in.d.c.decet,nisi pro actu pietatis, secundum Io.an.ut refert Pa.in.d.c.cum ecclesia,& mortaliter peccāt talia facientes,quando ex se sunt mala,uel si faciant ex contemptu,uel impediendo totaliter diuinum officium, uel orationem,tempore suo,secūdum Pa.in.d.c.cum ecclesia , aliter nō est mortale,maxime quando non aduertunt ad prædicta.

5 Ecclesia nō debet incastellari,nec in propugnacula construi, ut inde fiat bellum,uel ibi recipiantur bellantes,nisi iusta necessitas ad hoc urgeat,& episcopi licentia adsit.c. relinqui,de custo.eucha.Iusta necessitas est, ut boni uiri a malis defendantur:Pa.in.d. c.cum ecclesia.Neque in ea,uel cimiterio,poni debent suppellectilia,uel hospitari,nisi urgēte necess itate, aliter uidetur mortale in omnibus prædictis,ut in.d.c.relinqui,non tamen est,ut dicetur infra.§.xxij.

6 Facientes uiolentiam in ecclesia,uel cimiterio, extrahēdo aliquid uiolenter,aut confringendo confinia , aut ui,uel furto auferendo aliquid inde,sacrilegium committunt.c. quisquis inuentus.xvij.q.iiij.contra prohibitionem faciunt.c. sicut antiquitus.xvij.q.iiij.& mortaliter peccant,in.d.c. quisquis. An tales sint excommunicati,& quando,infra,excōicatio.xxij.

7 Excommunicatus confugiēs ad ecclesiam, gaudet priuilegio immunitatis ecclesiæ,quia non excipitur,ergo cum simus in gratiis debemus,& eos includere.

8 Seruus fugiens ad ecclesiam sine armis,ut domino se subtraheret,reddetur domino,præstito prius iuramento de impunitate,ut in.c.inter alia,eod.tit.si uenit cum armis,continuo extrahetur.l.si seruus.C.de his qui ad ec.confu. promissa tamen impunitate.

9 Iudæus fugiens ad ecclesiam,non gaudet hoc priuilegio, qa non propter zelum fidei cōfugit,sed propter euasionem debitorum,uel criminis,& hęc uerior est opinio,secundum Pa. in.d.c.inter alia,nisi confugiendo peteret baptismum. Idem dicas de quolibet infideli. Alij oppositum tenent,quia hoc priuilegium gratiosum est,& ita Sil.uer.immunitas.iij.§.iij.tenet, multos allegans Docto.prima tamen opinio uidetur uerior, quia isti nulla reuerentia mouentur erga ecclesiam fugientes.

Clerici,& religiosi confugiētes ad ecclesiam, possunt extrahi a suis prælatis,qui eos zelo religionis quærunt,non autem si quærunt odio,uel ex alia mala causa:Pa.in.d.c.inter alia.

11 Fugiens ad ecclesiam propter debitum ex tributo principis, non debet extrahi,sed ibi citari,& si non potest se defendere procedetur ad missionem in possessionem bonorum, & ita intelligit autem.de mandatis principium.§.publicorum, uide tamen Pa.in.d.c.inter alia.si uero sit debitū propter aliud, non extrahetur inuitus secundum omnes. De modo autem procedendi sunt opiniones,sed hoc ad confessorem non spectat,ideo relinquatur causidicis.

12 Committēs maleficium, & fugiens ad ecclesiam,non potest inde uiolenter extrahi,nec amplius de illo maleficio,ad mortem,uel pœnam corporis,afflictiuam damnari, etiam si egrediatur sponte,& capiatur,secundum Pa.in.d.c. inter alia,potest tn̄ pecunialiter puniri,uel alia pœna extra corpus mulctari,& cogi ad pœnitentiam,& satisfactionem peragendam, ita tamen quòd non uiolenter extrahatur, secundum ueriorem opinionem,& sequitur glo.in.c. reum.xvij.q.iiij. & sunt ab ecclesia tales defensandi,nisi sint publici latrones,ut pyratæ,& qui stant in stratis ad deprædandum,uel nocturni,depupulatores agrorum,uel committētes maleficium in eccle-

ſia, ut ab eccleſia defendantur., ſecus ſi extra eccleſiam, uel ciniterium committerent cum hac ſpe, ut in.c.fi.eo.ti.& licet loquatur de homicidio, tamē habet locum in aliis grauibus delictis, ſecundum Pa.ibi. Sed ſi commiſit delictum in eccleſia, non cum ſpe defenſionis, Pa.dicit, quòd non gaudet priuilegio, in.d.c.fin. Alij tenent quòd gaudet, & melius, per.d.c. fin. Caie.in uer.immunitas, uidetur tenere cum.Pa. quia fruſtra legis auxilium implorat, qui in legem committit. Item raptores uirginum, ſecundum Pet.de anch.homicidæ, adulteri, ſecundum iura antiqua, quamuis de iſtis teneatur ſecundum ius canonicum quòd gaudent immunitate.

13 Confugientes ad eccleſiam non incaſtellatam tempore belli non poſſunt capi, neque res eorum ibi repoſitæ:ar.in.d.c.fi. niſi eſſent ad pugnandum, ut in.d.c.ſicut antiquitus.

14 Iniuſte detentus in carcere, & dimiſſus cum iuramento redeundi, ſi fugit ad eccleſiam, non poteſt abſtrahi inuitus, ſed petet abſolutionem a iuramento, maxime ſi imminet periculum mortis, uel mutilationis, ſecundum Ioan.an. in addi.ad Spec.ti.de iur.iurando, Si uero iuſte detineatur, compellendus eſt redire, ſecundum Bar.in.l.relegati.ff.de pœnis, non tamen eccleſia pati debet, ut inuitus abſtrahatur, niſi præſtita cautione, ut ſupra.

15 Abſtrahens aliquem de eccleſia in caſu nō permiſſo, tenetur illum reſtituere, ſecundum Pa.in.d.c.inter, & eccleſia poteſt contra eum agere, in.c.miror.xvij.q.iiij.nec liberatur per præſtationem iuramenti, uel cautionis, niſi reſtituat.

16 Abſtrahens huiuſmodi uiolenter de eccleſia, de iure canonico debent excommunicari, & pecunialiter condemnari, & imponi eis publica pœnitentia, nec reſtitui communioni, niſi reſtituant, quem uiolenter extraxerunt:in.d.c. miror, & ſic mortaliter peccant. Idem dic de eo, qui conſtringit, uel negat requiem, uel uictum, uel ueſtitum. Not.quòd eccleſia habet hoc priuilegium, & cimiterium, &.xl.paſſus, ſi eſt maior, uel matrix, &.xxx.ſi eſt minor, ut capella:in.d.c. ſicut antiquitus. Similiter & monaſteria religioſorum, ſecundum Arch.flo.& Hoſt.licet non ſit in iure expreſſum, de his.xxx. paſsibus capellæ, uide Hoſt.in.d.ca.Quiſquis.xvij.q.iiij. Et paſſus continet.v.pedes, ſecundum Iſido.

17 Fugiens taliter, faciet ſibi expēſas de ſuo, ſi habet, ſecundum

Pa.in.d.c.inter,quòd si non habet,ecclesia prouidebit, secundum Arch.post Vgo.in.c.diffiniuit.xvij.q.iiij.Debēt ecclesię pastores,seruare uitam,& membra illis qui confugiunt.xvij.q.iiij.c.constituimus.

18 Nota emunitatem fratrum prędicatorum,quia nullus de ordinibus mendicantium potest construere ecclesiam,uel oratorium,uel constructa recipere,iuxta oratoria, & ecclesias dictorum prædicatorum,infra spacium.cxl.cannarum, & si secus factum fuerit, diruatur secundum priuilegium cle. quia plerique,&c.cuius autenticum est Bononię,& Regij, in conuentu prædicatorum.

19 Hac emunitate gaudet ecclesia non consecrata,secūdum Pa. & Host.in.c. ecclesia,eo.ti.& hospitalia,ac oratoria alia priuata,secundum Gof.si authoritate episcopi,uel superioris,sunt constructa,secundum dictum Gof.in.c.fi.de eccl.ædi. & placet Pa.in.d.c.ecclesia,& palacium episcopi.c. id constituimus xvij.q.iiij. & ecclesia etiam interdicta, secūdum communiter doct.& corpus Christi,secundum Host.quia ibi maior est ratio,licet in iure non sit expressum.

20 Personales immunitates manifestæ sunt,quòd ecclesiasticæ personæ,sunt exemptæ,a iudicibus sæcularibus, sunt liberæ, a manibus uiolentis suadēte diabolo,a pedagiis, & angariis, de quibus,infra,excommunicatio.j.xxxj.xxxviij.

21 Reales emunitates sunt,quòd personæ ecclesiasticę exemptę sunt a gabellis,pro rebus suis,uel ecclesiæ,quas non negotiationis causa deferūt,quòd possesiones ecclesiæ non possunt pro alienis debitis obligari,& quòd rustici nō possunt eius rura deserere,&c.c.iij.eo.ti.& alia quæ in iure ponuntur.

22 Violare ecclesiasticam emunitatem quocunque modo, ex intentione agendi contra libertatem ecclesiasticam, quo ad locum,& personas, siue in communi,siue contra talem ecclesiam,secundum Caie.ubi supra, est peccatum mortale, quia committitur sacrilegium,si autem fiat non ex tali intētione, sed ex pasione adhuc mortale est,nisi ex imperfectiōe actus, quia tunc esset ueniale,ut cum parua iniuria fit loco,uel personis sacris,nec fit contra præceptoriam prohibitionem, ut si quis comederet in ecclesia sine necesitate,uel hospitaretur uel faceret cōsilium,poneret ligna,& huiusmodi, & nō adest contēptus, per hmōi.n. non rei sanctę magna fit irreuerētia.

23 Tenentes banchum in ecclesia ad uendendum cãdelas, imagines, & aliud, peccant mortaliter, quia domum Dei faciunt domum negotiationis, secundum Caie. supra, non autem sic si tenent in cimiterio, quod est domus defunctorum. Ponere candelas in aliquo loco in ecclesia, ut qui uult emat, ut cõmuniter fit sine persona ibi stante, pro seruitio populi, sine auaritia, & pauperes portantes cãdelas per ecclesiam, uel imagines, dummodo non teneant banchum, & qui propter pluuiam retrahunt se cum bãcho in ecclesia ad horam, excusantur omnes prędicti a mortali, secundum Caie. supra, sic enim solet fieri, & prælati sciunt, & tolerant.

24 Nota differentia inter uiolare libertatem ecclesiasticam, & emunitatem, ad discernendum censuras. Nam qui iniuriam facit loco sacro uiolat emũitatem, qui autem iniuriatur personæ, non solum quo ad ipsam personam ecclesiasticam, sed etiam omnibus rebus, quibus per liberum arbitrium utitur, uel quas posſidet, uiolat libertatem ecclesiasticam. Ex Cai. supra. Ideo sunt distincti casus uiolantium emunitatem, & libertatem.

25 Multas alias emunitates habet ecclesia, & personæ ecclesiasticæ, quas uide in diuersis locis, supra, clericus. §. xxix. ecclesia, per totum, infra, gabella. §. x. pedagium, per totum. Excommunicatio. j. xxviij. & Tab. ibi, a. §. xv. usque ad. xx. Excommunicatio. xj. xx. xxxi. xxxiij. xxvij. lxij.

26 Nota quòd tunc fit contra emunitatem, uel libertatem ecclesiasticam, quando uiolatur priuilegium concessum super generali libertate ecclesiæ, & hoc siue uioletur quo ad omnes ecclesias, uel quo ad unam, siue quo ad omnes clericos, siue quo ad unum, non autem si uioletur libertas unius ecclesię, uel clerici, & similiter qui agit cõtra libertatem fratrum prædicatorum, uel minorum, non agit contra libertatem ecclesiasticam. Et licet peccatum mortale in his omnibus sit, tamẽ aliter puniuntur, qui contra libertatem ecclesiasticam agũt, quàm qui contra libertatem specialem. Pœna autem uiolantium hanc emunitatem est, quia aliquando mortaliter peccant, ut supra. §. xxij. quandoque incidunt in excommunicationis latæ sententiam, interdum debent excommunicari, aliquando puniuntur pœna priuationis, aliquãdo aliter, iuxta leges canonicas, ciuilesque.

ENORMITAS.

1 ENormitas criminis est, quando crimen est tale, quòd etiã peracta pœnitentia remanet aliquid de pœna, quæ impedit ordinis excusationem, & beneficij retentionem, & hęc cõmuniter sunt tria, scilicet homicidium uoluntarium. c. minora. dist. 50. uel quasi uoluntarium, uidelicet quando pręcessit culpa, de homi. c. continebatur, secus si non præcessit culpa, & fuit casuale. c. ex literis, eo. ti. Secundo, hæresis, in qua post sanatum uulnus, remanet cicatrix. c. uentum. j. q. j. Tertio, simonia in ordine. c. inquisitionis, de accu. & idem ibi patet de simonia in beneficio.

2 Dicitur etiam enorme crimen, quod dispensationem non recipit, ut simonia in beneficio. c. erga. j. q. j. Dicuntur etiã enormia omnia crimina, & delicta, quæ inducunt infamiam ciuilem, etiam post pœnitentiam. x. q. viij. §. porro. Idem de crimine, quod inducit irregularitatẽ, secundũ Tab. ibi, circa fin.

3 Enormis iniuria explicatur in. c. cum illorum, de sen. excom. ut si membrum mutiletur, si effusio sanguinis sit abundans, & de membro, de quo nõ facile exit sanguis. Si in ipsum, uel abbatem, uel prælatum, uel superiorem sit iniecta manus. Insti. de iniur. §. atrox. Si quis ita uulneretur ut indigeat medicamine cirugiæ, uel emplastro, uel aliorum medicaminum secundum Monal. Si quis fustibus cæditur. Si in theatro, foro, uel ante iudicem uerberetur. Si in ecclesia, cimiterio, dormitorio uerberetur, secundum aliquos: ar. in. c. cum pro causa, de sen. excom. Si fiat iniuria sacerdoti induto uestibus sacerdotalibus, magistratui, parenti, patrono, & prælato. ff. de iniur. l. prætor. §. atrocem, &. C. eo. titu. l. atrocem. Ex tempore dicitur enormis iniuria, si fiat tempore ludi, uel festiuitatis, & hoc est arbitrarium. Ex re ipsa, ut ex uulnere, quia magnitudo uulneris atrocitatem facit, secundum leges, & aliquando locus uulneris, ut si fiat in oculo. ff. de iniur. l. ita incipit. Ex modo, ut quando est in publico, ut in ecclesia, uel platea, & excessus est notorius, secundum Pa. in. d. c. illorum: & de his iniuriis factis personis ecclesiasticis, episcopus non potest absoluere, secundum eundem Pa. ibidem, supra, Absolutio. §. lxj.

4 Qui habet absoluere, & ligare, poterit arbitrari, an, & quando talis iniuria sit enormis, ut sciat an possit eum absoluere,

nec ne:ar.in.c.super literis,de rescrip.Sed caueat ne iudicet le uem quam lex dicit atrocem,quia non absolueret,sed decipe ret.Vide Caie.uer.Excommunicatio, contra percutientes clericum,circa fi.ubi declarat,quæ sit enormis iniuria,& in quibus casibus episcopus , etiam in enormi percussione clerici possit absoluere.Vide infra,excommunicatio.j.§.x.

EPISCOPVS.

1 EPiscopatum,uel aliam prælaturam iniunctam a superiore per præceptum,non licet renuere,secundum Tho. secunda secundæ.q.clxxxv.ar.ij.tum quia repugnat charitati proximorum,tum quia est contra humilitatem,qua quis suo superiori subiicitur.Sed quid agendum si sentit se habere impedimentum,& sic non esset idoneum?Dico secundum Tho.ubi supra.Aut hoc impedimentum potest remoueri per ipsummet,ut si habet propositum peccandi, quod potest deserere, & sic non excusatur , quin teneatur obedire suo prælato in hoc,si uero non potest remouere ipse , sed prælatus iniungens,tenetur impedimentum præcipienti prælato exponere, qui si remouere uoluerit, tenetur obedire , si uero noluerit, uel non potuerit remouere,non tenetur ei obedire,ut prælaturam,uel episcopatum suscipiat . Nec requiritur quòd sciat se sufficientem,sed sufficit , quòd non constet ei de opposito,supra,electio..§.xxxvij.

2 Episcopus secundum Tho.supra,ar.iiij.potest procurare absolutionem a suo officio,quando aduertit quòd non proficiunt animæ sibi commissæ , uel ex ipsius episcopi defectu, uel ipsarum animarum,uel quando existimat, quòd per aliũ meliorem melius disponentur, & sic ad sui quietem potest accidere ad superiorem,& procurare út amoueatur.

3 Episcopus,uel alius prælatus secundum Tho.ibi,ar.v.neque propter aliquod commodum temporale, neque propter aliquod personale periculum imminens , potest gregem suum personaliter deserere,si subditorum salus exigit personæ pastoris pñtiam.Si autem saluti gregis per alium prouideri potest,pro aliquo commodo ecclesiæ,& propriæ personæ, periculo,gregem,personaliter deserere potest,sicque tenetur oĩa, etiã uitam exponere pro gregis sui salute,sub præcepto. Bonus.n.pastor aĩam suã ponit pro ouibus,&c. Tho. supra,ar. vij.ad.j.intellige qñ fuerit opus,& necessitas hoc requiret.

4 Quilibet non solum prælatus, tenetur sub præcepto charitatis propriam uitam exponere pro salute animæ proximi, ut si puer moriatur sine baptismo, quilibet in hoc casu tenetur se exponere periculo mortis, si aliter fieri non potest, & ad ipsum accedere ut baptizetur, & sic saluetur, secundum Th. iij. sen.d.xxiiii.ar.ul.q1.ii. ad.ij. & opusculo de perfectione uitæ spiritualis.c. xiiii.

5 Prælatus uerisimiliter dubitans de salute animæ suorũ subditorum, propter ipsiusmet absentiam, tenetur stare, non autem sic alij, quibus cura non est commissa, quando non uident actualiter periculum animæ proximi, licet dubitent. Ex S.Tho.supra secunda secundæ.q.xxvj. ar.v. & in hoc differt prælatus ab alijs. Secus si actualiter, apparet periculum.

6 Prælatus pro administratione sacramentorum, quæ nõ sunt de necessitate salutis, sicut baptismus, sed sufficit præparatio animi, non tenetur se morti exponere, neque pro salute corporis, nec hoc potest alteri præcipere, secundum Tho. secunda secundæ.quæst.cv.artic.v.ad.iij. si autem etiam quod non teneatur, se exponat periculo mortis, est signum magnæ charitatis.

7 Episcopus, & prælatus, tenetur ad quęrendum defectus subditorum ut corrigat, uel releuet, quando fama, uel sufficiens motiuum uenit ad eum, quia est pater, & iudex ipsorum, & prætermittendo actum iustitiæ necessarium, peccat, supra, correctio.§.primo.

8 Episcopus qui prius erat religiosus professus, tenetur ad obseruantias religiosas, quæ non impediunt pontificale officium, ut sunt tria uota, & quædam alia. Ad ea autem quæ impediunt, non tenetur, ut est silentium, & huiusmodi, secundum Tho. secunda secundæ.q. cv.ar. ul. Et quia nil proprij habent, testari non possunt, quia sola eis dispensatio rerum ecclesiasticarum committitur, quæ morte finitur. Si tamen facit testamentum ex dispensatione papæ, non de proprio facit, cum nihil habeat, sed ampliatur eius potestas dispensationis, ut etiam post mortem ualere posit.

9 De authoritate episcopi, supra. Dispensatio.§.xix.usque in finem. Beneficium.§.xlv.xxxiij.viij.ix.x.xi. Sil.uer.episcopus.§.viij. De offi.or.per totum.

10 Habens uotum simplex religionis, si efficiatur episcopus, se-

cundum Tho.secunda secundæ.q.clxxxix. ar.iij. ad.i.tenetur renuntiare episcopatui, & ingredi religionem,& est casus literalis in.c.per tuas, de uoto.

11 Episcopus non potest dare authoritate non episcopis, circa ea,quæ pertinent ad ordinem episcopalem, sicut est ordinare, crismare, consecrare, & huiusmodi,de quibus supra, Abbas.§.viij. Potest tamen committere illa, quæ ad dignitatem episcopalem spectant, ut est cognoscere de causa matrimoniali,de pœnitentia solenni,iudicare de clericis, & huiusmodi,secundum Pa.in.c.accedentibus, de exces.præla.&.c.uisis. xvi.q.ii.præter insignia,& usus mitræ,& pontificalium,quæ solus papa concedit: ar.in.c.apostolici,de priui.in.vj.Ea etiã, quæ sunt iurisditionis potest concedere, etiam si nõ sit consecratus,nec sacerdos. De authoritate episcopi in dispensando dictum est supra. Dispensatio.§.xviij.xix.

12 Episcopus nõ potest cadere in pœnam suspensionis, uel interdicti,ex aliqua constitutione,nisi in ipsa,de ipsis episcopis fiat specialis mentio. Similiter nec eorum superiores,ut in.c. quia periculosum,de sen.ex.li. vj. Idem dic de suspensione à beneficio à iure posita,ut in.c.si compromissarius,de elec.secus de excommunicatione,ut not.in.d.c. quia periculosum.

13 Episcopus tenetur seruare formam, quàm seruare tenebãtur executores, quando propter eorum negligentiam ad ipsum deuoluta est executio. Facit tex.in cle.i.de sup.negl.præla.

14 Episcopo mortuo,expirat authoritas uicarij,secundum Pan. in.c.i.ne se.uac.ut not.glo.in cle. si.de procu. Idem dic priore constituto ab abbate,eo mortuo : ar.ex not.in d.cle.si.secus quando est constitutus ab abbate cum capitulo : ar.c. ij. de sta.regu.uel cũ patribus consilij, uel à diffinitoribus capi.

15 Episcopus in synodo debet cõstituere testes synodales. xxv. q.vj.c.episcopus in synodo. Vide ipsorum officium,ibi.

16 Episcopus religiosos mendicantes cogere potest ire ad processiones ex magna causa tantum,utputa ex introitu noui legati,uel episcopi,uel peste,aut alio graui flagello imminente : c.nimis praua,de exces. præla.etiam, in generalibus letanijs,ut not.Pa.in.c.dilectus,de offi.or.consuetudine,& priuilegio aliquo ipsorum,in oppositum obstante minime.

17 Episcopi omni anno synodum debent tenere, admonendo clericos,legendo constitutiones, & prædicando laicis.c. pla-

cuit.x.q.i.& uisitando si possunt ecclesias, monasteria, & hospitalia subiecta eis.

18 Episcoporum multa sunt peccata, ut si conferant ordines indignis, si consecrent non uirgines, ut uirgines, si conferant ecclesiastica beneficia indignis, si non resideant in sua cathedra, & ecclesia, sine rationabili causa, si non intersint diuino officio, saltem dominicis diebus, si non uisitent ut dictũ est, & in uisitatione seruent iura tam de inquirẽdis, & prouidendis, quàm de prædicando, procurationibus, &c. si non instituant prædicatores in ecclesia cathedrali, potentes in operæ, & sermone. Si non celebrent synodum, ut dictum est. Si nõ prouideant de idoneis ministris, uidelicet Vicario, assessore, notario, ecconomo non propinquo, sed clerico, de græmio ecclesiæ idoneo. Si negligant executionem legatorum ad se de uolutorum, quo ad executionem. Si enim corrigãt uerbo, & facto, subditos, ut opus est. Si nõ conficiant crisma annis singulis. Si non dispensant redditus suos pauperibus & ecclesiæ, ut debent. Si negligunt ut magistri instituantur ad docendum opportuna, & artes liberales. Si negligant pascere oues sibi creditas. ex Caie. ibi.

19 Not. quòd ex supradictis, quædam sunt secundum se mala, ut consecrare non uirgines ut uirgines, conferre ordines, uel beneficia indignis, &c. ideo errantes in his mortaliter peccãt, nisi ex imperfectione actus. Quædam uero sunt mala non secundum se, sed propter aliud, uidelicet, ex malis aptis inde oriri, ut non residere, non uisitare, &c. & hæc iudicanda sunt grauia tantum, quantum est bonum, quo oues priuantur, & malum quod sequitur. Quædam autem sunt perpetuæ durationis instituta, ut de residentia, uisitatione, &c. & hæc non seruare est peccatum mortale, uel ueniale, iuxta prædicta, Quædam uero antiquo tempore instituta, nõ sunt amplius in usu, ut de instituendo Iconomo, de prædicando in uisitatione, &c. & hæc non seruantes non uideo peccare. Ex Caie. ibidem.

20 De deputatione prædicatorum, & confessorum cum subuentione eorum, ut dicitur in. c. inter cætera, de officio or. nõ est amplius in usu.

21 Episcopus quos uult ordinare, debet inquirere de ætate, literatura, & ignorantes si ordinat ad sacros ordines, uidetur

mortaliter peccare,supra,clericus.§. vij. quantam scientiã debeant habere ipse episcopus, & qui ordinantur, uide supra, Clericus.§.vii. Non debet etiam permittere notariũ scribendo ordinandos petere salarium,quia prohibetur, in. c. sicut episcopum.ii.q.i.quando.s.est salariatus,secundum gl.ibidẽ, alias potest accipere aliquid pro suo labore, dummodo episcopus non participet in lucro,infra,Simonia.§.xxxij.

22 Episcopus non debet propinquis committere ecclesiastica beneficia,uel officia,uel rerum ecclesiasticarum administrationem.c.indicatum est nobis.lxxxix.d.sed Iconomus debet esse clericus,ut honestæ uitę,ut in.d.di.probatur per totum. Episcopus dando beneficia, debet attendere, ut det dignis, aliter peccat,ut supra dictum est.§.xviij.sic enim personarum acceptator esse conuincitur.

23 Episcopus in publico debet uti lineis indumentis,nisi sit religiosus,in.c.cleri.officia,de ui.& ho.cle.& tempore interdicti potest celebrare, & celebrari facere ubicunque,& audire diuina.c.fi.de priui.in.vj.interdictis tamen exclusis,non pulsatis, &c.ut in.c.quod nõnullis,de priui.nisi ipse specialiter sit interdictus, uel causam dederit interdicto, & potest ubique in altari portatili celebrare,& celebrari facere.d.c.fi.

24 Episcopus non seruans, uel non faciens seruari canones ex contemptu,secundum Pa.in. c.ego,de iur. iur.allegans gl.in c.sacerdos,el.i.ii.q.vij.est periurus, & potest recedi ab eo, sicut ab excommunicato recedere, & præciso. Episcopalis etiã dignitas à conditione seruili,uel ascriptitia liberat, immo & sacerdotalis.d.liiii.c.si seruus sciente.

25 Episcopus habens temporalem iurisditionem in aliquo loco,debet constituere iudicem laicum, qui in causa præcipue criminali faciat iustitiam, & potest etiam in speciali delegare in aliquo maleficio,ut faciat iustitiam, & non incurret irregularitatem,dummodo per suam iurisditionem,neque directe,neque indirecte indicet iudici,quòd debeat pœnã sanguinis irrogare,sed solum in genere,quòd faciat iustitiam,& quòd cõsulat peritos,aliter esset irregularis.c.ex literis, de excess.præla.& secundũ Rodo. potest dicere quòd puniat reos, secundũ quòd ius requirit,dummodo non exprimat de morte,uel mutilatione,ut no.etiã Vgo.in.c.omnis.d.iij.Vindictæ tamen sanguinis præsens esse non debet, ut in.d.c. ex literis.

16 Episcopus ita ignorans, quòd nescit.x.præcepta, articulos fidei, etiam in generali, uirtutes, & uitia, & sacramenta, si interrogatus in sua ordinatione an sciat nouum, & uetus testamentum, & respõdeat quòd scit, mortaliter peccat, quia perniciose mentitur, secus quando scit ea, quæ officio suo sunt necessaria, quia sic est consuetum, ideo non uidetur mortaliter peccare.

27 Episcopus non potest doctorare, nisi habeat ex priuilegio, & tunc non requiritur, quòd cum consensu, uel consilio capituli faciat, secundum Pa.in.c.cum apostolica, de his quæ fiunt à præla.in fine.

28 Iura episcopalia ponuntur in.c.conquerente, de offi.or.& ab Arch.flo.iij.par.ti.ix.c.v. Vide Pa.in.c.accedentibus, de exces. præla. Sil. uer. episcopus.§. viij. Episcopus dicitur quasi superintendens eo quòd superintendit laicis, & clericis sibi cõmissis: d.x.c.cleros. & cum in hoc sit multum negligẽs mortaliter peccat, & dicitur canis impudicus.c.qui nec.ii. q.i.

AEQVITAS.

AEquitas secundum Tho.secunda secundæ.q.cxx.alio nomine epichea dicitur, uirtus est, legis intentionẽ seruans, & non uerba, ut quando lex mandat reddi deposita, æquitas dicit, non reddi gladium furioso, quod est contra legem scriptam, sed secundum legis intentionem, quam legislator non expressit, sed seruari debet.

ERROR.

1 ERrare est falsum pro uero putare, & error eorum, quæ qs. tenetur scire, est peccatum, ut quando errat circa ea, sine quibus actum suum exercere recte non potest, ut si sacerdos nesciat ea, quæ ad sacerdotium pertinent, et christianus articulos fidei, & necessaria ad salutem, peccatum est. Quando autem sit mortale, uide infra, ignorantia.§.ii. & Tho. secunda secundæ.q.lxxiiij.ar.secundo.

2 Error dicitur intolerabilis, quando aliquid communiter, uel in suo genere est peccatum: in. c.uenerabilibus.§.potest, de sen.ex.in.vj.uel si aliquod impossibile contineat, ut in glo.c. per tuas, de sen.ex.uel contra ius, uel legem, uel si quis excõmunicetur quia bonum fecit, ut elemosinam, & huiusmodi: in.d.gl.infra, Excommunicatio.§.xvj.

3 Errantes non uidentur consentire.ff.de re.iur.l.nihil. Et si sit

error iuris,excuſat à dolo,& conſequenter à pœna,quę propter dolum debetur. d.xcv. c. ecce ego. Errans in his, quæ quis tenetur ſcire,mortaliter peccat ut in his, ſine quibus ſalus animæ eſſe nō poteſt,ut ſunt articuli fidei, ſupra credere.

ERVBESCENTIA.

ERubeſcentia qua quis timet, & erubeſcit in his, quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, ut confiteri peccatum mortale, & huiuſmodi,aut confiteri ea,quæ ſunt fidei in articulo, peccatum mortale eſt,in alijs autem ueniale,ſecundum Cai. ibi in ſumma. Erubeſcētia eſt turpitudinis uitioſæ timor, propter uitioſum aliquod quod uellet agere,ſecundum Tho.ſecunda ſecundę.q.cxliiii.ar.ii. Vnde eſt de turpi fiendo timor,uerecundia uero timor de turpi facto.

AE T A S.

1 AEtas determinata in multis requiritur neceſſario a iure,ſine qua, quod eſt actum,non tenet,ut in ſponſalibus. vij. anni completi requiruntur,in matrimonio anni.xii.in fœmina,& in maſculo.xiiii.de ſponſa.impu.li.vj.c.unico,niſi quādo malitia ætati ſupplet,quòd tunc eſt,quando ſunt potentes ad coeundum ſimul, ut no.in.d. c.unico. In profeſsione in fœmina.xii. anni completi,in maſculo. xiiij. requiruntur: in.c.cum uirum, de regu. &.c.ſignificatum ibi,&.c.i.de regu. in.vj. In ordinibus primæ tonſuræ, & trium minorum. vij. anni completi.c.in ſingulis.diſt.lxxvij. Accolitatus, poſt annum.xii.in.d.c.in ſingulis.Subdiaconatus poſt annum. xvij. completum.Diaconatus poſt.xix.completum. Presbyteratus poſt.xxiiii.completum,in cle.generalem,de æta. & quali. or. Si tamen quis ante dictam ætatem ordinetur,ſuſcipit characterem, ſed nōn executionem ordinis,uſque ad completum tempus,ut not.in.d.cle.generalem,nec epiſcopus poſſet diſpenſare,ut ibidem not. Non autem reperitur quòd aliam pœnam incurrat,ſecundum Ar.flo. Sed ſecundum Rāy. Ant. de but. in. c.uel non eſt, de tempo. or.non eſt ſuſpenſus ab executione illius ordinis,ſed debet ſuſpendi, tamē ſi exercet illum ordinem ante tempus,peccat mortaliter totiēs quotiēs exercet,licet non efficiatur irregularis, niſi prius ſuſpēdatur à ſuperiore,intellige,igitur quòd non ſuſcipit executionem, quia ſine mortali non poteſt exequi, non autem quòd ipſo

iure sit suspensus, sed quòd suspendi debet, infra, irregularitas. §.lxxxii.in fi.

2 In electione monialium requiritur ætas. xii. annorum completorum, aliter nulla ad electionem admittitur.c. indemnitatibus, de elec.in.vj. In iuramento, & testimonio, exigitur tempus pubertatis in. c.paruuli.xxij.q. v. Idem in testamentis, & in electione sepulturæ: ar. in.c. licet, de sepul. li.vi. de ætate inquisitoris infra, inquisitor.§.i. In abbatissa ætas. xxx. annorum completorum, similiter in matre, seu priorissa, uel ministra, quæ habet regere monasterium.in.d. c. indemnitatibus. In abbate annorum. xxv. incœptorum, per.c.in cunctis.§.inferiora, de elec. ubi regulariter ad quamlibet dignitatem acquirendam, id tempus exigitur, licet de abbate nõ sit aliquid expressum, supra abbas.§.i. In prioratu habente sub se collegiũ.xxv.annorũ incœptorum. ar.in cle.ne in agro.§. cæterum, de sta. regu. In prioratu non habente curam. xiiii. annorum completorum, quia oportet quòd sit professus. c. nullus, de elec.li.vj.ita tenet Pa.in.c super inordinata, de præbendis, licet alij dicant quòd sufficit esse.iiii. annorum, quòd non tenetur. In episcopo. xxxv. annorum completorum. c. cum in cunctis, de ele.

3 Not.secundum glo.in dicta cle.generalem, quòd si annus significatur in ablatiuo, ut dicendo in anno. xxv. quis pósit fieri sacerdos, requirit tantum incœptionem, si uero significatur in genitiuo, ut dicendo sit.xiiii.annorum qui uult profiteri, requirit complementum. Et hac regula intelliges annos in iure quando debent esse completi, & quando tantum inchoati. Vide Tab.ibi.§. i. Idem dicit Io.de lig.in dicta cle.generalem, & Bar.in.l. si cui.ff.de leg. i. dicens quòd si proferatur in ablatiuo cum præpositione in, sufficit inchoasse si uero sine, requiritur quòd sit completum. Syl.ibi, q.ii.§.primo.

EVAGATIO.

Evagatio mentis peccatum est, quia a ratione declinat. Si munda sit ueniale est, si ad illicitas materias declinat, iudicanda est iuxta regulas talium peccatorum, & hoc secundũ se. Si autem adiungatur missæ, uel orationi, uel alijs, quæ requirunt attentionem, aliud iudicandum est, propter irreuerentiam, uel iniuriam annexam, secundum Caie.ibi, in summa. Et tunc peccatum mortale est, cum per eam fit contra

aliquod præceptum, ut cum per soluens officium, ad quod tenetur ex præcepto, uagatur mente ex proposito, uide infra Horæ canonicæ. §. xx.

EVANGELIVM.

EVangelium audiendum est in missa non sedendo, nec genuflexo, sed stando, capite discoperto, quo ad uiros tantum, ut præcipitur in. c. apostolica, de con. dist. i. non tamen obligat ad mortale. Euangelium super se portare sine aliqua superstitione, ponendo spem non in uerbis scriptis, sed in Deo, est licitum, & eodem modo alias orationes: & dicit, S. Tho. Ro. l. vj. col. i. in fi. quòd uerba euangelij scripta, habent ueritatem salutiferam, sicut Barnabas curabat infirmos per illud secunda secundę. q. xcvi. ar. iiii. infra reliquie. §. iiij. Postquam prædicatum fuerit euangelium in toto orbe, secundum Aug. ad Esitium: mundi consumatio adueniet.

EVCHARISTIA.

1 EVcharistia, quod sonat bona gratia. i. sacramentum altaris, ex pane, & uino conficitur, secundum Tho. iii. par. qu. lxxiii. ar. i. pane. s. triticeo, & uino uitis, ibi, ar. iii. non ex pane ordeaceo, uel ex lolio, uel milio, quia non sunt eiusdem speciei cum frumento, secundum Tho. in. iiii. sen. & in. iii. parte, supra. Alber. uult quòd ex frumento, spelta, fare, siliga, possit fieri, quia dicit esse species sub genere frumenti contentas: Pe. autem de pal. in. iiii. sen. d. xi. q. i. ar. iiij. in. ij. conclu. dicit quòd far, & spelta, quæ generantur ex tritico, sunt eiusdē speciei, ideo ex ipsis potest confici, & dicit quòd in quibusdā locis ex hoc conficitur. Ric. uero, & Sco. dicunt in nullo istorum posse confici, sed in solo frumento. Ar. flo. iii. par. ti. xiii. c. vj. §. i. dicit hoc esse incertum. Tho. autem. iii. par. q. lxxiiij. a. iii. ad. ii. dicit quòd si aliquid granum ex frumento generari potest, sicut ex tritico generatur siligo, ex eo confici potest, non autem ex spelta, fare, ordeo, & alijs, & hoc tene.

2 Admixtio alterius grani cum frumento si est modica, non uariat speciem, ideo in ea potest conficj, secus quādo est multa, æqualis, uel in plus, secundum Tho. supra, & communiter doc. ideo in eo non debet confici.

3 Ex pane totaliter corrupto, non potest confici, secus quando est in uia corruptionis, quia saluatur species panis, licet peccet sacerdos in tali consecrando propter irreuerentiam,

secundum Thom. cum alijs. Neque cum amido, secundum Tho. & Sco. quia fit ex tritico corrupto, Quidam tamen contrarium tenēt, sed quia incertum est hoc esse uerum panem, taliter uolens conficere, exponeret se periculo, & sic male faceret.

4 Ex pasta cruda non potest confici, secundum Tho. supra, & Scotum, quia pasta panis non est, Si autem coquatur erit panis: non enim consuetum hominibus uti pasta pro cibo.

5 In azimo conficit Romana ecclesia, & Græca in fermentato, & omnes tenentur seruare ritum suæ ecclesiæ, ideo ita peccaret sacerdos latinus celebrans in ecclesia Græcorum in azimo, sicut peccaret græcus in ecclesia latinorum conficiens in fermentato, quia ritum ecclesiæ peruerterent: in. c. literas, de cele. mis. & secundum Tho. supra, Rationabilius tamen latini faciunt, quia sic fecit Christus in azimo consecrans, prima die azimorum, & quia corpus Christi conceptum fuit sine ulla corruptione. Concordat Sco. probans Christum in azimo consecrasse.

6 Ex pane confecto cum aqua non naturali, sed uel rosacea, uel alterius conditionis, non potest confici, quia hic non est uerus panis, quia sicut dicit Inno. in quadam decre. sicut allegat Tho. supra, uere admixtio aquæ ad farinam, est de necessitate, huius sacramenti. Con. Sco. & Ric. licet Astē. & Dur. or. mi. dicant quòd ex hoc potest confici, licet taliter conficiens peccaret. Prima tamen opinio communior, & melior.

7 De solo uino uitis, & non alio liquore, etiam balsamo, sanguis Christi potest confici, secundum Tho. iij. par. q. lxxiiij. ar. v. Neque cum aceto, quia per corruptionem uini fit acetum, neque cum agresta, quia cum sit in uia ad uinum, nundum est uinum, secundum Tho. supra. Secus de uino acetoso, quia licet sit in uia corruptionis, tamen adhuc est uinum, peccaret tamen sic conficiens, ut dictum est de pane, qui est in uia corruptionis.

8 De musto expresso etiam nouiter ex uua, potest confici. c. si necesse, de con. di. ij. & Tho. supra, non tamen debet uua in calicem exprimi propter impuritatem, nisi ob necessitatem. In uua tamen non potest, quia uua non est potabilis, sed magis comestibilis.

9 De uineta multum adaquata, non potest confici, quia uinum

non est, secus quando parum esset de aqua, ita quòd non mutasset speciem uini, non tamen liceret, nisi cum aliud non posset haberi.

10 Papa non posset dispensare, ut sine uino conficeretur in locis ubi uinum non potest haberi, quia in sacramentis, in essentialibus papa non potest dispensare. Vnde dicitur, quòd Alexander ultimus uoluit dispensare quibusdam petentibus, & fuit declaratum, quòd non poterat. Posset tamen secundũ Pis.& Ang. in uerb. Eucharistia, dispensare, quòd tantum corpus conficeretur, hoc tamen dubium habet, ratione perfectionis sacramenti.

11 Admixtio aquæ in uino est de præcepto, in.c. literas, de celeb. miss.& consecrans sine aqua, mortaliter peccaret, non tamen est de essentia, nam Græci consecrant uere, secundum Pe. de pal.& non ponunt aqua, & debet esse aqua naturalis, ut supra, de aqua qua conficitur panis, aliter mortaliter peccaret conficiens scienter, & debet esse modica, ut cito in uinũ conuertatur, secundum Tho. supra, & Sco. unde bonum est in principio missæ calicem præparare, ut faciunt fratres prædi. ut interim aqua possit in uinum conuerti, & debet apponi in missa, & non ante in bocali, uel uegete secundum Pe. de pal. debet etiam benedici quando apponitur, quia non amplius poterit benedici, quia in uinum erit conuersa. Vinum autem non benedicitur tunc, quia remanet.

12 Sacerdos potest consecrare totam materiam panis, & uini, positam coram se quantacunque sit, siue pro usu fidelium, siue ad alium effectum malum, non tamen omnem panem, & omne uinum, quæ sunt in ciuitate, quia oportet quòd materia sit pręsens, secundum Tho. in. iiij. sen. dist. xj. q. ij. ar. j. ql. iij. ad. i. iij. par. q. xlvij. ar. ij. De præsentia materiæ, dicit Pe. de pa. quòd oportet materiam esse præsentem, alias esset falsitas, dũ dicitur per pronomen demonstratiuum. Hoc est, & hic est, &c. & non est determinata quantitas, ut possit consecrare tot hostias, & non plures, secundum Tho. quicquid dicant alij. Hæc est communis sententia, & tenenda. Hic, angelica mordet, s. Tho. sed non est curãdum de eius uerbis, sed de rationibus, s. Th. quæ sunt multum rationabiles, & bene fundatę.

13 Forma consecrationis panis est hæc. Hoc est corpus meum, secundum Tho. iiij. sen. dist. viij. q. ij. ar. j. ql. j. Sco. uero ibi di-

cit, quòd hoc non est certum, uidelicet quòd sit forma, nec est necesse scire, quæ sit forma determinata. Sed Tho.iij.par. q.lxxviij.i.ad.i.tenet, quòd hæc est forma, & qui diceret hæc tantum, cum intentione, consecraret licet grauiter peccaret, opinio autem Sco. est contra usum ecclesiæ, ideo non tenenda. Ly enim non est de essentia, tamen debet dici, quia secundum usum Romanæ ecclesiæ est, & scienter omittens peccaret, faciens contra consuetudinem ecclesiæ, consecraret tamē, hæc secundum Tho. ubi supra. q.l.ij.ad.ij.

14 Forma consecrationis uini est hæc. Hic est calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti, misterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, secundum Tho.iij.par.q.xxxviij.ar.iij. sic enim habet consuetudo ecclesiæ. Ly enim non est de essentia, tamen debet dici sicut supra dictum est de forma panis consecrandi. Sic stat in missali sancti Ambrosij, scriptum literis aureis tantum uerba consecrationis. Et his formis nihil debet addi, nil minui, aliter quis grauiter peccaret ut dicendo, hoc est uerum corpus meum: & huiusmodi.

15 Quid si miraculose hostia appareat caro, &c. supra, communio. §.xij. ibi ponitur quid sit agēdum. Solus sacerdos potest hoc sacramentum conficere. d.xxv.c.perlectis, & omnis, tam bonus quàm malus, etiam degradatus, quia habet characterem ordinis sacerdotalis indelebilem, ideo semper potest, licet non de iure.

16 Duo sacerdotes possunt eandem hostiam consecrare, ita ut unus medietatem unam, alius alteram consecret, secundum Pe.de pa.iiii.sen.d.xiii.q.iiii.ar.i. Immo plures possunt eandē hostiam simul consecrare, ut solet fieri in ordinatione sacerdotum, qui simul consecrant cum episcopo, & omnium intentio debet ferri ad instans principaliter consecrantis, hoc tenet s.Tho.iii.par.q. lxxxii. ar. ii. post Inno.iii. & Petrus de pal. licet quidam oppositum dicant, contra tamen usum ecclesiæ, ideo non tenendum, sed primum uerum est.

17 Qui habet coram se.xx.hostias, de quibus intendit consecrare tantum.x. sed non determinat, quas uelit consecrare, nullam consecrat, quia eius intentio est indeterminata, sed si credit hostias esse.xl.& sunt.l. tamen intendit consecrare omnes quas coram se habet omnes consecrat, quia eius intentio est

determinata. Et si aliquæ hostiæ essent ibi sub mapis, uel aliter, in altari, quia eas non intendit consecrare. Similiter si aliqua gutta uini esset extra calicem, non essent consecratæ hostiæ, neque guttæ uini tales, quia non intendit.

18 Missa mali sacerdotis quantum ad sacramentum, quod est principale, tantum ualet, quantũ missa boni sacerdotis, quantum autem ad orationes, siue oret in propria persona, siue ut minister ecclesiæ, melior est missa boni, quam mali. Nam meliori instrumento opus melius artifex facit. Ita tenet s.Tho. supra, & Alex. papa in.c.ipsi sacerdotes.i.q.i.

19 An uinum congelatum cum non potest commode liquefieri, possit consecrari? Sil.uer.eucharistia.ii.circa, fi. dicit, quòd sic, quia à non congelato non differt specie, sed uidetur habere dubium, quia non est per modum potabilis, sicut non potest consecrari botrus, in quo est uinum, ut supra dictum est, quia uua magis est comestibilis, quàm potabilis, ita uidetur, & de glatie, cum qua, glatie ex aqua facta, uel niue, licet uere sit aqua, tamen quis non potest baptizari, quia nõ habet modum ablutionis, sic forte posset dici de uino glatiato, quòd non possit confici, saluo tamen meliori iudicio. Consulerem igitur sacerdoti, ut uinum omnino glatiem factum, non sacraret, sed aliud potius uinum apponeret non congelatum, quòd consecraret, reposito primo in piscina.

EVICTIO.

EVictio secundum Azo. est rei emptæ, aut ex alia iusta causa acceptæ per sententiam iudicis abductio. Sicut si.A. emat agrum à.B.&.C. in iudicio probauerit esse suum, dicitur illũ euincere, & hinc oritur euictio, unde.B. qui uendidit, tenetur A. de euictione, idest pro re euicta, supra. Emptio, circa fi.§. xxxii. & pro re euicta, & dannis ob hanc causam datis satisfacere, si de euictione tenebatur.

EXCOMMVNICATIO.

1 EXcommunicatio nota debet esse confessori, tam maior, quàm minor, ut primo sciat in quibus casibus excommunicatio incurritur, ut cognoscat an pœnitens sit excommunicatus uel ne. Secundo, in quibus casibus excommunicatus, dicendo, faciendo, suscipiendo, peccat, & cognoscat peccata, quę in excommunicatione manendo fecit. Tertio, perpendat peccata, quæ ex excommunicatione occasionantur in altero

non excommunicato. Quarto, ſciat qualitatem uinculi, an ſu periori, & cui reſeruetur. Ex Cai. in ſumma ibi.

2 In excommunicatione qualibet, ſiue à iure, ſiue ab homine. Primo, eſt conſideranda perſona, quæ excommunicatur, an excommunicatio ſe extendat ad illam. Secũdo, an actio, propter quam quis excommunicatur ſit conſumata, quia niſi ſit conſumata, non eſt locus excommunicationi, etiam quòd ſit incœpta. Ex parte autem egentis, à quo egreditur actio, exigitur, quòd ſit agens eliciens, & non tantum imperans: quia ſi excommunicatur occidens ticium, qui mandat occidi, nõ eſt excommunicatus, ideo quando canon uult comprehendere etiam cooperantes, dicit quicunque dederit conſilium, auxilium, &c. uel quicunque fecerit, uel mandauerit, &c. ideo bene uidendi ſunt tex. antequam detur iudicium circa excommunicatos. Nec obſtat excommunicatio iuris cõmunis contra participantes in crimine criminoſo, quia loquitur de participante cum iam excommunicato, ut infra, declarabitur. Excommunicatio. xxv. Cai. ibi ſupra.

3 Quando excommunicantur dantes conſilium, fauorem, uel mandantes, &c. nunquam ſunt excommunicati, niſi ſequatur talis effectus, pro quo conſuluerunt, mandauerunt, &c. & quando excommunicantur retrahentes à ſolutione decimarum, & huiuſmodi, ſunt excommunicati, ſi quantum in ſe eſt retrahant, etiam quòd non ſequatur retractio, quia actus propter quem lata eſt excommunicatio non eſt retractio à ſolutione decimarum, ſed dicere aliquid propter quod retrahantur, & ſic de ſimilibus, Cai. ſupra.

4 Excommunicatio ſecundum Tho. iiii. ſen. d. xviii. dicit ſeparationem à communione eccleſiæ, quo ad fructum, ideſt a ſacramentis, & ſuffragia generalia, ideſt a participatione ſpiritualium, & hoc de maiori excommunicatione intelligitur. Vnde ſacerdos, ut miniſter eccleſiæ orans, non poteſt pro eo publice, & ſpecialiter orare, licet ſecundum quoſdam in ipſo memento miſſæ poſſit orare tanquam perſona priuata, quia illud ſpacium conceditur ſacerdoti, ut poſſit orare pro ſuis, ſiue ſint Chriſtiani boni, uel mali, ſiue infideles, ſiue aliter.

5 Excommunicatio minor, de qua in. c. cum excommunicatio xi. q. iii. excludit præciſe a paſſiua participatione ſacramentorum, quia ſic ius diſponit. c. ſi celebrat, de cle. excom. mi. & ab

electione,quia talis est inhabilis ad quodcunque ecclesiasticum beneficium,& si eligatur etiam per ignorantiam nullam consequitur dignitatem,ut no.in eodem.c.si celebrat, ut tenet etiam ibi Inno. A cætu autem fidelium non excludit, nec a participatione spiritualium bonorũ,nec a sacramentis conferendis,ita,ut collata non teneant,licet ipse peccet conferendo,ut in eodem.c.de excommunicatione,quæ est a deo propter peccatum mortale,hic non fit mentio.

6 Incurritur autem minor excõmunicatio post concilium Cõstantien.si participatio interueniat cum excommunicato publice,& nominatim. Secundo,participando cum excommunicato propter notoriam manum uiolentam in clericum,nisi participet in casibus a iure permissis,de quibus infra.§.xxxix. tunc non incurrit. Vide infra.§.xx. reliqua de minori excommunicatione.

7 Excommunicatione utitur ecclesia,secundum Tho.supra, ut medicina,quia finis eius est, ut excommunicatus delictum suum recognoscat,& ad deum redeat,& est maxima pœna.c. corripiantur.xxiiii.q.iii.

8 Cum excommunicatio non feratur nisi propter mortale tale peccatum,secundum Tho.& Pe.de pa.ubi supra, ideo qui potest sibi facere conscientiam,quòd non peccauit mortaliter,nunquam incurrit excommunicationem iuris, quia sententia iuris non est iniusta. A iudice autem non nisi propter contumaciam infligitur,nõ autem solum pro mortali,secundum Tho supra,ut si noluit comparere, uel recessit ante sententiam,uel noluit se monitus corrigere, &c. c. ex parte, de uer.sig.& in.c.certum.xi.q.iii.& Pa.de iudi.c.i. secundum Ar.flo.iii.par.ti.xxv.c.lxxiii. Potest quis excommunicari pro inuasione,uel retentione rerum ecclesiasticarum.c. pisanis, de resti.spol.in.vi.pro iniuria facta prælato.c.Guilisarius.xxv.q. iiii.pro defensa iuris sui potest excommunicare ordinarius.c. dilecto,de sen.ex.in.vi.propter negligentiam quis potest excommunicari.c.nemo,de con.d.i. Dominus etiam propter contumaciam serui,uel procuratorum. Vt lit.non conte.c.i. cum modificatione ibi not.secundum Io.de lig.& singuli culpabiles propter contumaciam capituli.c.romana, de sen. ex. in.vi. Vide Pa.in.d.c.i.de iudi.

9 Effectus excommunicationis maioris sunt multi.Primo,tali-

ter excommunicati priuantur fructu orationum, & bonorum factorum per bonos Christianos, licet aliquando pro eis in publico orare tantum in generali, in speciali uero tantum in secreto. Secundo, priuat participatione in diuinis officiis, ut nō possint cum aliis interesse, uel in ecclesia cum aliis orare, sine mortali peccato, nec extra ecclesiam audire diuina c. quod in te, de poe. & re. non tamen prohibentur ab ingressu ecclesiæ, dummodo non audiant diuina, uel orent cum aliis. Prædicationem autem audire possunt. Tenentur tamen dicere officium si sunt clerici, &c. sed soli dicant, sine dominus uobiscum, secundum Pe. de pal. iiii. sen. d. xviii. q. iiii. ar. i. nec debēt uidere corpus Christi. Hæc intellige de publice excommunicatis, de secrete autem excommunicatis, qui hæc faciendo seipsos publicarent, & proximos scandalizarent, & non sunt in mora petende absolutionis, credo non peccare participando, quia nec hoc debet intendere lex, nec excommunicator, qui autem possunt non participare sine tali scandalo seruare debēt. Tertio, si est iusta, excludit a regno cœlorum c. quisque. xxiiii. q. i. & iniusta lata si contennatur similiter. x. q. iii. c. nemo. Quarto, excludit ab actu, & officio cuiuscūque ordinis, ita quod exequens fit irregularis. c. apostolicæ, de cle. ex. mi. nec potest nisi per papam dispensari. c. æterni, de sen. & re iud. nisi quando baptizaret in casu necessitatis, ut facit uetula sine solennitate, secundum Gul. Si recipit ordines fit irregularis, secundum Pe. de pal. iiii. sen. supra, nisi probabilis ignorantia eum excuset, in dicto. c. apostolicæ, ignorantia. f. facti, quæ etiam celebrantem excusat, si cantet epistolam priuate, uel soleniter sine manipulo si est consuetum sic cantari per non ordinatum, si exercet actum quatuor minorum etiā solenniter non incurrit, nec si officiat simul cum aliis in ecclesia, non sicut sacerdos officiaret solenniter, quia, & sæculares idem facere possunt. Item si episcopus excommunicaret celebrantem in tali capella, celebrans ibi non prima uice, sed secunda, fit irregularis, & illi, qui admittit excommunicatum ad diuina, est interdictus ingressus ecclesiæ, & non est excommunicatus, & si celebrat fit irregularis. c. is cui. de sen. ex. li. vi. Quinto, excludit a beneficio ecclesiastico, ita quod nullum acquirere potest. c. postulasti, pe cle. ex. mi. nec alteri conferre c. tanta, de exces. præla. de beneficiis habitis dum est in mora

petendæ absolutionis nil percipit.c.pastoralis, de appel. secus si non est in mora.in.d.c.tanta, si tamen nō haberet unde uiueret debet sibi prouideri ne cogatur mendicare in opprobrium cleri. Et perseuerans per annum in excommunicatione omnibus beneficiis potest priuari.c.rursus.xi.q.iii.præcipue si est excommunicatus pro causa criminali,& quomodo est suspectus de heresi.infra.Hereticus.§.iii. Sexto,excludit ab ingressu religionis:debet enim prius absolui, quia sic intrare non decet,secundū Pa.in.c.ex publico,de conuer. coiu. in gl.ii.& fratres prædicatores , possunt ex priuilegio eos absoluere ante ingressum. Septimo, excludit ab electione canonica,tam actiue,quam passiue.c.cōstitutus, de app. et electio nulla est.c.dilectus,de consue.Intellige de notoria, & secundum Pe.de pal.hoc est etiam uerum in dignitate laicali,unde in Regem,uel Imperatorem non potest eligi excommunicatus.c.per uenerabilem,de electio.Sed si excommunicati non possunt expelli de capitulo,de iure, uel de facto, secundum Inno.possunt admitti cum protestatione, quòd non intendunt eis communicare ius eligendi,& potest fieri protestatio publice,& occulte,quando timetur.ar.in.c.i.quod me. ca. debent tamen expelli si possunt,aliter electio est nulla,secundum Pa.supra intellige de maiori excommunicatione tantū, quia minor non excludit a potestate eligendi actiue,sed passiue tantum.c.si celebrat,de cle.ex.mi.Pa.in.c.illa,de elec.quare autem non priuatur actiua,quia non est priuatus communione hominum.Octauo,excludit ab officio, ita quòd excommunicatus est suspensus ab officio,beneficio, & usu iurisditionis,ut neque ligare,neque absoluere possit.c.audiuimus.xxiiii.q.i.& Tho.iiii.sen.d.xviii.q.ii.ar.ii.ql.iii. Inno. intelligit,quādo non est toleratus,secus si sit toleratus. Nono, excludit ab omni spirituali potestate,ita ut non possit alium ordinare,nec ab alio ordinari,quantum ad executionē, quia & si imprimit,uel recipit caracterem ordinis,nōn tamen executionem. Idem dic de heretico,& scismatico. Tamen si tales sunt secreti,& tolerati,recipiunt,& dant etiam executionem, secundum Inno.in.c.i.de scismaticis,& Col.in.c.fi.de ordi.ab epi.Et hæc uia est tutior,& placet Pa. Nunc autem multum est modificata per concilium Constan. infra interdictum.§. xxi.xxxix.Et ideo non incurritur ista suspensio executionis,

uel irregularitas,nisi quo ad illos, quos tenemur euitare, supra Absolutio.§.xxx.xxxi.Decimo,excludit a collatione bene ciorum,quia beneficia non potest conferre.d.c.tãta, de con. præben.Secus quamdiu toleratur,iusta dictam Extrauagantem Costantien.Item excommunicatus nullum actum legitimum potest exercere,ut iudicare,accusare,testificari,etc.iii.q. ii.§.euidenter. Similiter intellige de omnibus actibus publicis,ut est procurare,aduocare,instrumenta facere,etc. secundum Pa.in.c.ueritatis,de dolo,& contu.col.xii. Vide ibi qui actus tenent,& qui non. Item fidelitas uasallorum durante excõmunicatione in domino,est suspensa.c. nos sanctorum xv.q.vi.uer.apostasia.§.i.Item excommunicatus non potest contrahere matrimonium sine mortali, si tamen contrahit. tenet. Potest etiam exigere,& reddere debitum sine mortali. Et sic excommunicatus moriens non debet sepeliri in sacro, & si fuerit sepultum corpus,debet exhumari si potest discerni.Et est infamis.vi.q.i.c.infames. Multa alia mala generat excommunicatio,quæ propter prolixitatem omittuntur.

10 Ex communicati o quamuis sit iniusta, dum tamen non sit nulla,& si sit anullanda, debet timeri, secundũ Pe.de pa.4. sen.di.xviii.q.i.a.iii.siue sit iniusta ex parte excommunicati, qui est innocens,siue ex parte excommunicãtis,non ferentis eam zelo iustitiæ,sed uel ex odio,uel alia mala causa, uel ex parte ordinis, quia processit uel per falsos testes, uel sine monitione, uel sine scriptis,uel huiusmodi.Et qui eam contenneret,mortaliter peccaret, propter inobedientiam ad ecclesiam,& pœnas iuris incurreret,& tunc fit iusta.Quęrenda est ergo absolutio,& est seruanda.Si autem est omnino nulla,& non seruando illam, non sequitur scandalum, non est neque timenda,neque seruanda. Si autem non seruando sequitur scandalum astantium, ratione scandali est seruanda. Quando autem est iusta, sed secreta, quomodo se debeat habere,dictum est supra,in secundo effectu excommunicationis. Vide supra.

11 Excommunicationem debet precedere trina monitio, uel una pro tribus,coram personis idoneis facta, cum interuallo dierum, nisi aliud suadeat necessitas, aliter est iniusta, & iudex per mensem est suspensus ab ingressu ecclesiæ.c.sacro, de sen.ex.Et hanc pœnam non incurrit episcopus,uel supe-

rior.c.quia periculosum,eo.ti.in.vi. Et quamuis sit iniusta, tenet.c.romana,eo.ti.li.vi.& excommunicator condennatur ad expensas,secundũ Pa.c.reprehensibilis,de appel.glo.ii.

12 Ista monitio potest fieri sine scriptis coram personis, ut supra. Potest fieri etiam scriptis,sine præsentia dictarũ personarum,secundũ Pa.in.d.c.sacro. Secus de sententia,ut dicemus. Et quando ius excõicat propter aliquod delictum,iudex potest pro eodem excõicare sine tali monitione,secundum Pa. in.d.c.repræhensibilis,quia non est noua excõicatio,sed pronuntiatio iuris,secũdum Host.Eodem modo si Papa cõmittat alicui,ut excommunicet titium, quẽ constat Papam iam excommunicasse,secus si solum committat quòd excommunicet,requiritur munitio tunc,& ratio quòd requiratur monitio in excõicatione,est quia cum sit maxima pœna,ut dicit Tho.in.iiii.sen.d.xviii.sine monitione fieri non conuenit.

13 Quando fertur excommunicatio pro contumatia de præsenti,uel præterito,debet præcedere monitio, nisi aliter necessitas suadeat,ut supra. Si uero sit de futuro, & fit per modum statuti generalis,uel municipalis,secundum Pa.in.c.excommunicationi,de rap.post Inno.quando statutum infert sententiam de re futura negatiue,ut cum dicit nisi quis restituerit furtum,&c. requirit monitionem,& terminum, uidelicet infra tot dies,uel horas,aliter non incurritur excommunicatio. Quando uero infert affirmatiue, ut dicendo quicunque apparuerit apotecam tali die, uel hora, sit excommunicatus,non requiritur monitio. Si uero sit de futuro per modum sententiæ affirmatiuæ,ut dicendo omnes soluant decimas,non debet fieri sine monitione, ut supra, nisi ex causa rationabili præcedente,ut supra,quæ in sententia debet exprimi. Vel negatiue,ut dicendo nemo blasphemet,&c. & tũc secundum quosdam potest fieri sine monitione, quia committens actum prohibitum habet contumaciam annexam, sed quia hoc uidetur esse contra tex.& glo.d.c.romana,ideo tutius dicitur,quòd fiat hoc modo, monemus, uel præcipimus,primo,secundo,& tertio, peremptorie,ne quis faciat tale,&c.sub pœna excommunicationis,&c.

14 Excommunicatio siue fiat contra certam personam siue incertam,debet fieri in scriptis,ut dictum est, & requisitus infra mensem a die sententiæ,loco,& tempore debito, tenetur

tradere exemplum, de qua requisitione fiat instrumentum, uel literæ cum sigillo autentico; aliter excommunicator est, suspensus per mensem, ab ingressu ecclesię, & diuinis officijs: eo.ti.c.i.li.vi.& si se ingerit, efficitur irregularis, & non absoluitur nisi a papa, & similiter seruetur in suspensionis, & interdicti sententia. Episcopus tamen, & superior non incurrunt.d.c.quia periculosum, pœnam. religiosi quoque excusantur ab hac pœna, quia cum continue habeant corrigere, oporteret semper habere notarium, uel quia alium modum corrigendi habent, uel ex suis constitutionibus, uel ex consuetudine, uel ex ignorantia iuris excusantur, secundum Lapum. Gemi. autem in.c.cum medicinalis, in.vi.de sen.ex.contrarium tenet dicens dictum.c. omnes excommunicatores astringere ad dictam formam. Et Lapi, ratio nihil uel parum ualet, quia prælatus non habet continue corrigere de criminibus, quæ requirant summam pœnam. Potest igitur limitari, quòd talis forma non teneat quo ad omnes, quando seruando eam periculum esset in mora, uide Syl. ibi, excommunicatio.i.

15 Excommunicatio ad hoc quòd iusta sit requirit expressionem causæ, in scriptis, ut dicendo, quia fuisti peremptorie citatus, & noluisti comparere, coram nobis, &c.alias est locus pœnæ dicti.c.primi. Igitur ad hoc quòd fiat iusta quatuor requiruntur, uidelicet monitio competens, & præcedés. Secundo, causa rationabilis. Tertio, quòd causa sit manifesta non tantum prælato, sed & aliis. Quarto, quòd fiat in scriptis modo supradicto, & sine istis sententia siue excommunicationis, siue suspensionis, siue interdicti, est iniusta.

16 Excommunicationis sententia in multis casibus est nulla, & consequenter non seruanda. Primo, quando lator eius non erat iudex excõmunicati, nec habebat potestatẽ super eum: ca.ad nostram, de consue. Secundo, quando est a iudice proprio, sed excommunicato publice.c. audiuimus.xxiiii.q.i.uel intruso.c.alienationes.xii.q.ii. uel suspenso aut interdicta a iurisditione.c.quia, de concef.præbe. Secus si ab ordine tantum, tunc enim posset ea, quæ sunt iurisditionis, sicut suspensus uel interdictus a iurisditione, potest quæ sunt ordinis. Tertio, si ille qui tullit, est uiolator interdicti hominis, & nõ fuit absolutus.c.tanta, de excef.præla. Quarto, si excommu-

nicauit subditum contra eius priuilegia.c.capella,de priuilegia.Quinto,quando fertur a delegato impetrato,in casu nō permisso:in.vi.de rescri.c.i.Sexto, cum quis excommunicatur a delegato contra delegantis intentionem.c.fi.de præbē. Septimo,quando quis excommunicatur post legitimam appellationem.c.uenerabilibus.e.ti.in.vi. quod fallit, secundū Pa.in.c.uenerabili,de cen. quando prælatus procedit extraiudicialiter ut pars.ad conseruationem iurium suorum.Octauo,quando sententia continet intolerabilem errorem.c. per tuas,eo.ti.quod multis modis contingit, ut si precipiatur illicitum,ut dicendo excommunico te nisi fureris,&c. uel prohibetur bonum absolute,ut colere deum, & huiusmodi: in d c.uenerabilibus,uel si præcipitur impossibile, secundum glo.c.per tuas,eo.uel quando pronuntiatur contra ius scriptum,ut si pronuntietur excommunicatio post legitimam appellationem.ii.q.vii .§. diffinitiua, & error debet esse expressus in sententia,aliter tenet secūdum glo.in.d.c.per tuas. Nono,quando quis excommunicat participantes excommunicato in illis casibus, in quibus participando incurreretur tantum excommunicatiō minor,talis excommunicatio ipso iure est nulla,nisi trina monitione, uel una pro tribus præmissa.c.constitutionem,eo.ti.in.vi.Decimo, quando prælatus suos subditos excommunicat si exponant suis superioribus,aut legatis,aut inquisitoribus,statum suarum ecclesiarum,monasteriorum,personarum, & rerum suarum. c. quia plerique,de offi.or.lib.vi.Hos casus ponit Io.an.in.c.præsenti,de sen.ex.in.vi.Vndecimo, quando prælati excommunicant nolentes procurare ultra euictionis,& personarum numerum taxatum.c.cum Apostolus,de cen.dum eos uisitant. Duodecimo,quando sententia profertur generaliter contra non facientes aliquid,ut contra non soluentes,& aliquis nō potest,non ligatur, quia secundum Pa. in.c.i. & glo.de offi. dele.uerbi generalia debent intelligi modo ciuili, & impossibilium nulla est obligatio.ff.de re.iu. l.impossibilium. &c. Tertiodecimo,si mandatur sub pœna excommunicationis, ut,A.soluat.x.aureos infra.x.dies B.& B.prorogat terminum non currit excommunicatio,quia est facta in fauorem creditoris,secundum ueriorem opinionem, & Pa.& casus uidetur expressus.c.i.de loca. Quartodecimo,quando iudex ferēs

sententiam non intendit ligare,quia excommunicatio ab in tentione uires sumit.secundum Pa.in.c.ex parte,el.i. de offi. or.Quintodecimo,quando profertur sub conditione, non ligat antequam extet cõditio,secundum Host.c.a nobis, eo. ti.In omnibus prædictis casibus quando notorie constat de casu,non est timenda excommunicatio. Si uero nõ constat, timenda est,quo ad ecclesiam, & contẽnens mortaliter peccat,ut supra dictum est.

17 Non est aliqua forma uerborum excommunicationis determinata,secundum Ar.flo.iii.par.ti.xxv.c.lxxiiii. oportet tamẽ quòd utatur talibus uerbis,quæ exprimant intentionem iudicis uolentis excommunicare de præsenti,unde si dicat habeo talem pro excommunicato,uel denuntio talem excommunicatum,quem prius non excommunicauit non est excommunicatus in foro contentioso, si autem constaret de eius intentione,quia sic consueuit excommunicare, esset excommunicatus:& tenet sentẽtia siue proferatur ore iudicis, siue per literas,secundum Pa.&.c.nullus.iii.q.iiij.sicut & absolutio per literas fieri potest.c. quanto.ii.q.v. & facit ad hoc practica.

18 In excommunicatione siue a iure,siue ab homine,non est lata sententia, quando dicitur sub pęna excommunicationis, uel anathematis,sed est comminatio,secundum Pa.c.unico de sagit.Quomodo autem cognoscitur quòd sit lata sententia? Dico secundum Pa.c. si diligenti, de fo.compe. Si promulgatur per participium præteriti temporis, ut dicendo sit innodatus,sit excommunicatus,sit suspensus,& huiusmodi, est lata sententia.c.cupientes, de elec.nisi appareat per aliud ius,quòd sit ferenda,uel sec undum materiam subiectam.Sic intelligitur glo.c.nullus,de fo.compe. Quãdoque non sunt uerba præteriti temporis,sed declaratoria, & est canon latæ sententiæ,ut dicendo decernimus uiribus carere,uel excommunicationi subiacere,& tunc ligat.c.nouit, de his quæ fiũt a præla.iuncta glo.Si uero sunt dispositiua, & sonant in futurum,ut dicendo priuetur,excommunicetur,& huiusmodi est sententia ferẽda,nisi addatur aliquod uerbum, per quod appareat,quòd sit lata,ut dicendo ipso facto excommunicetur,ipso iure,uel eo ipso,& similia. De hoc in regula, in pęnis,de reg.iur.li.vi.Idem dic de hoc uerbo subiaceat excom-

municationi, secundum Pa.in.c.clericus, ne cle.uel mo.& per ista uerba excommunicationi, noueris te subiacere, fertur sententia ipso facto.c.non minus, de immu.eccle.De hoc uerbo, sicut excommunicatus uitetur, dicit Pa.in.c.super specula, ne cle.uel mo.Secundo no. debet ponderari materia, si a iure proferatur, si ab homine.De se non sunt uerba latæ sententiæ.Hæc dictio prorsus, & pœnitus, tantum ualent quantum in ipso facto, uel ipso iure, ideo quamuis iungantur uerbis futuri temporis, tamen est lata sententia, de pœnis.c. pen.

19 Excommunicatio cognoscitur quòd sit maior, quando simpliciter fertur siue a iure, siue ab homine.c.pe.de sen.ex. quia in concernentibus periculum animæ tutior interpretatio est fienda, secundum Pa.ibi, & secundū eundem, in.c.illa quottidiana, de elec.in prima glo.excommunicatio minor potest fieri a iure, & ab homine, & potest cognosci per uerba excommunicantis, uel suspendentis, quando important effectū maioris, uel minoris, in dubio tamen, semper præsumitur maior: in.d.c.illa.

20 De excommunicatione minori ultra ea, quæ dicta sunt supra .§. v.dico quòd existens in tali excommunicatione, potest, absoluere ab excommunicatione, non autem a peccatis, quia priuat a participatione sacramentorum, non autem ab usu iurisditionis, secundum Pa.in.c.excommunicato, in gl.i. de resc. Idem dic de suspenso ab ingressu ecclesiæ, quòd potest absoluere ab excommunicatione.Vnde si essent duo excommunicati minori, & uellent inuicem confiteri unus potest alterum absoluere ab excommunicatione, & absolutus alterum potest absoluere ab excommunicatione, & a peccatis, & postmodum facere se absolui a peccatis.

21 Excommunicatus minori, mortaliter peccat si se immisceat participatione sacramentorum actiue, uel passiue, licet non efficiatur irregularis etiam celebrando. Et licet sacramenta per eum collata, non careant uirtutis effectu, mortaliter tamen peccat scienter conferens, & suscepta per eum carent effectu ultimato .i.executione, ex.s.Tho.supra.Sil. Excommunicatio.iiii.circa principi.

22 Excommunicatio, & absolutio possunt fieri ad tempus, quia est pœna.& non culpa, licet supponat culpam, & sic de con-

ſuetudine curiæ fit,ſecundum Pa. in.c. ueniens ſecundo, de teſti.in glo. fi.

23 Excommunicari non poteſt collegium,uel communitas, ut in.c.romana,eo.ti.& Ar.flo.iii.par.ti.xxv.c.vii.circa fi. ſed bene poſſunt excõmunicari ſinguli de collegio,ſecũdum Hoſt. Et quia quidam dicunt, quòd ſic, quidam quòd non ideo not.ut elicitur ex.s.Tho.iiii.ſen.d.xviii.q.ii.art.iii.q.l.ii.quando dicitur,excommunico talem uniuerſitatem,uel collegiũ, non tenet excommunicatio,quia ſic animam non habet,uel dicendo excommunico ſingulos de tali collegio,uel omnes, nil aliud addendo, non tenet, quia contingeret aliquando irretiri innoxios,quod eſt contra.d.c. romana, uel dicendo excommunico priorem,uel abbatem propter talem culpam, & omnes alios,qui commiſſerunt,uel conſenſerunt, & hæc eſt ſententia illius.c.circa fi.ubi dicit,ſed in illos duntaxat de collegio,uel uniuerſitate,quos culpabiles eſſe cõſtiterit promulgare.Non eſt ſic de interdicto,uel ſuſpenſione, ſecundũ Tho.quia non tam graues pœnæ ſicut excõmunicatio ſunt. Ad hæc Pet. de pal.in. iiii. ſen. adducit rationes optimas. Concor.Ricar.in.iiii.

24 Papa poteſt committere puro laico,& mulieri quòd excommunicent,quia eſt de iure poſitiuo,ſecundum Ar.flo.iii.parte,ti.xxv.c.lxxv.& Pa. in.c.decernimus, de iudi. col.i. ſupra, abbatiſſa .§. v.

25 Nullus poteſt ſeipſum,æqualem,uel ſuperiorem excommunicare,ſecundum Tho.iiii.ſen. ſupra, & per.c.cum inferior. xxi.d.Ideo quando epiſcopus excommunicat omnes, quia fecerunt furtum,ſi ipſe fecit furtum,uel aliqui alii non ei ſubiecti,non ſunt excommunicati.

26 Excommunicationes a iure facere poſſunt omnes iudices eccleſiaſtici,qui poſſunt facere ius,ut papa in uniuerſali eccleſia,legatus in ſua prouincia, epiſcopi in ſuis dioceſibus.c. uiſis.xvi.q.ii.& multo fortius concilium prouintiale. Qui uero non poſſunt facere ius,uel ſtatuere, nec etiam excommunicare. Excommunicationem uero ab homine poteſt facere omnis iudex eccleſiaſticus,potens conſtituere. Facere excommunicationem maiorem,proprie pertinet ad epiſcopum.d.c.uiſis.In furto autem,& rapina,ut dicit. Tho.in.iiii. ſen conceſſum eſt a iure parochiano excommunicare. Ex-

communicare etiam poſſunt de iure communi omnes eccle ſiarum prælati, ut in.c.neceſſarium, de offi.or.&.c.i. de elec. niſi epiſcopi præſcripſiſſent contra eos, ne hoc poſſent. Abbates confirmati, etiam non benedicti, in.c.ſicut tuis, de ſymo. priores etiam in omnes de collegio, & in alienos, ſi in eos, aliquo iure ſpeciali, habent iuriſditionem: in.c. cum eccleſiarum, de offi.or. Idem de Archidiacono, licet non ſit præsbiter: ar.in.c.perlectis.d.xxv. niſi conſuetudo obſtet. Vide tamē Pa.in.c.cum in cunctis, de elec. Vide multa alia, quæ prætermitto. Sil.excommunicatio.i.notabili.ii.

27 Excommunicari non poteſt papa niſi propter hereſim, de qua & iudicari poteſt, & deponi.c.ſi papa.d.xl.

28 Excommunicari non poteſt mortuus, quia non eſt homo nec poteſt eſſe contumax, neque peccare, pro quibus fertur excommunicatio, ut ſupra patuit, in quibuſdam tamen caſibus excommunicatur ratione præcedentis uinculi ad terrorem, propter quod ei ſepultura negatur, & communio orationis, ſicut in hereſi, & in notorio crimine morientes, & hi etiam, quorum ſcripta continent hereſes, niſi ſeipſos correctioni eccleſiæ ſubiecerint, ut fecit abbas Ioachim.c. dannamus, de ſum.tri. & fi.ca. Et qui hereticos inſtituūt heredes.c. ſane.xxiiii.q.i.c. Infideles non poſſunt excōmunicari.ii.q.i.c. multi, neque pueri, uel furioſi, & quicunque carent uſu rationis, quia peccare non poſſunt, neque fratres mēdicantes ab epiſcopis: uel aliis prælatis eccleſiæ, niſi ex ſpeciali licētia, & authoritate papæ, ut patet in priuilegiis ſuis, quæ ſunt notoria infra priuilegium.§. vii. Nec non ſubditi ordinariorū ab eis poſſunt excommunicari, eo quòd participent cum exemptis.c.quanto, de priui. ſecus ratione delicti contractus, uel rei, de qua agitur.c.i.de priui.in.vi. Neque Imperator, neque princeps ab epiſcopo ſuo.ii.q.vii.§.Balam. Imperator & rex poſt monitionem pro notoriis tantum excommunicatur.d.lxvi.c.ualētianus. De hoc uide Tab. Excōmunicatio.§. iiii. excommunicari non poteſt, qui ceſſit bonis, quia quo ad bona quaſi deſiit eſſe ſubditus.c.iii. de ſolu. Pe. de pal. ubi ſupra, Ar. flo. pariter.

29 Statutum ordinarij, uel ſynodale, ligat omnes factos ſubditos ratione delicti (& hoc dico quia non omnes delinquētes fiunt ſubditi, ut archiepiſcopus ſecundum aliquos, & mēdicantes,

dicantes,qui ex sua exemptione habent, quòd ratione delicti non fiant subditi) in.c. a nobis , el.i. de sententia ex. quia lex semper loquitur.l.arriani.C. de hæreti. Si autem feratur per modum sententiæ generalis,sic uidetur quòd non liget nisi subditos sententiãtis tunc,quando sententiam profert,respectu delicti, committendi. Hanc distinctionem ponit Pa.post Inno.in.d.c.a.nobis.

30 Subditi delinquentes extra territorium statuentis, secũdum Pa .in d.c.a nobis,non afficiuntur pœna statuti , licet Inno. ibi tenuerit quòd sic:hoc tamen uerius,per.c.ut animarum, de consti.li.vi.quia statutum est lex territorij , nec uires ultra extendere potest.Si episcopus præcipit , ut qui acceperũt tales res restituant, &c.& subditus illius accepit res huiusmodi in territorio,sed tempore sententiæ est extra territorium, secundum Ge.in.d.c.ut animarum , ligatur.Si episcopus excommunicat non facientes residentiam,clerici existentes extra,& habẽtes notitiam de hoc ligantur, quia habent initiũ in proprio territorio,uel finem. Episcopus subditum suum existentem extra suam diocęsim potest excommunicare per specialem sententiam,secundum doct.in.c.fi.de foro compe. uide ibi Pa.qui multa ad propositum ponit.Subditi committentes in loco exempto non ligantur , quia locus exemptus æquiparatur loco extra diocęs.existenti,secundum Io.an.in. c.ut animarum,in nouella.Si episcopus præcipiat quòd nullus accedat ad monasteria monialium, sub pœna excommunicationis,&c. qui accedunt ad monasteria exemptarum nõ incidunt, quia delictum committitur in loco exempto. Sed si diceret ad monasteria exempta,posset dici quòd incidunt, quia delinquunt in uia,qui est locus non exemptus.

31 Si episcopus in excommunicatione dicat excõmunico omnes scientes fecisse tale quid nisi reuelauerint,&c. sciens non tenetur reuelare hoc iniuriam passo, quia hoc est nutrire odia,nec sic debet intendere iudex.Item si hoc mandatum est generale, non tenetur reuelare iudici , quando non potest probare secundum Ange.intellige publice,bene tamen secrete ad correctionem.Si autem exprimat quòd uult sibi dici in iudicio, debet intelligi saluo ordine Euangelico , & si fecit correctionem,nec ipse debitum suum fecit,debet comparere in iudicio,& dicere se scire,sed non posse probare , sed si

non facit correctionem, dicat se scire, sed uelle prius facere correctionem iuxta Christi mandatum. Quod si uult iudex, ut probet cum non possit, uel denuntiet ante correctionem, sententia continet intollerabilem errorem. Si potest probare non tamen tenetur suis expensis facere, tamē si præcipiat, ut faciat sub pœna excommunicationis, tenet excommunicatio, licet sit iniusta: sed debet petere dispensationem. De hoc uide infra, inquisitio .§. viii. clarius. Denuntiatio .§. ii.

32 Si iudex apponat in sententia de furto &c. etiam si quis teneret sub titulo recompensationis, quod seruat stylus ro. curiæ, ideo potest fieri, qui habet tale quid sub titulo recompēsationis tenetur manifestare, quia excommunicatio non continet intollerabilem errorem. Vide tamen infra latius, in uerbo furtum .§. xv.

33 Quæ fiunt per modum statuti mortuo statuēte semper durant, donec reuocentur. Est tex. in. c. fi. de offi. lega. & quod statuit capitulum sede uacante, durat etiam creato episcopo, secundum Fed. in consi. suis. Sententia autem quo ad effectū productū remanet: ut si iudex excōicauit initiū, remanet excōicatus donec absoluatur, ēt quòd iudex moriatur. c. pe. de cle. non re. post glo. sed quo ad effectus producendos non, quia hoc pendebat ex sua iurisditione, quæ non remanet.

34 Si episcopus præcipiat, ut qui habet librū titij, infra sex dies restituat, & post sex dies fulminat sententiam, Plato habens librum, & ignorans monitionem, quia absens, uenit, & post illos dies sex, intelligit latam fuisse excommunicationem, etiam quòd non restituat, non incurrit excommunicationē, quia sententia ultra terminum statuentis, nullum habet uigorem.

35 Socrates Placentinus deliquit in diocæsi Laudeñ. & post recessit ueniens placentiam nunquid episcopus laudeñ. potest eum excommunicare? Dicitur quòd non, nisi citasset eum antequam recessisset de suo territorio, uel per requisitionem episcopi laudeñ. citaretur per iudicem placentinum, ubi manet, ad quod etiam tenetur de iure, ut not. doc. de fo. cōpo. c. fi. ut iret ad comparendum, uel respondendum, &c. quòd si non faceret, posset excommunicari etiam extra suum territorium, & puniri secundum statuta loci ubi deliquit, secundū Pa. in. c. i. de rap. in glo. Non tamen sic sequitur in foro pœ-

nitentiæ,ut qui deliquit in aliena parochia,teneatur confiteri illi parochiano,secundum Pa.in.d.c.j.de rap. Ratio autem diuersitatis est,quia in foro contentioso oportet satisfacere populo scandalizato,in foro autem animæ,sufficit Deo fieri satis,cuius proprius sacerdos uicarius est.

36 Quis possit ab excommunicatione minori absoluere,supra, Absolutio.§.xxxvij.& potest talis secundum ueriorem opinionem interesse diuinis,quia tantum a sacramentis separatur,secundum Pe.de pal.supra.

37 Participans cum excommunicato minori excommunicatione,neque peccatum,neque sententiam aliquam incurrit,quia excommunicatio maior in tertiam personam non transit,ut communiter dicitur.c.quoniam multos.xj.q.iij.

38 Excommunicatus maiori separatus est a tribus in communi. Primo,a communione sacramentorum,quod est commune omnibus fidelibus,ut supra dictum est, & in hoc semper peccant mortaliter contrafaciendo. Secundo,est separatus a communione ecclesiasticorum actuum, in quibus communicant Christiani,& quantum ad hoc secundum Cai.supra, nõ semper peccant mortaliter contrafaciendo,sed quãdo in huiusmodi actibus admiscetur aliqua iniustitia,aut aliqd aliud quod ex suo genere mortale est, ut quando excommunicatus iudicat,mortaliter peccat, quia usurpat sibi iniuste hanc potestatem , uel si eligit,uel electioni de se factæ consentit, quia per tales actus aliis iniuriatur,Alias uenialiter peccat,ut si ferat testimonium uerum,si petat debitum sibi, & huiusmodi.Tertio , est separatus a communione operum humanorum,quæ sunt communia omnibus hominibus,non solum Christianis,quæ in hoc uersu continentur.Os,orare,uale,communis mensa negatur.Et in his nõ est peccatum mortale communicare,nisi fieret per contemptum. Sed quia hæc possunt esse obscura ideo declarabo per singula, ut clarius intelligantur.

39 Os negatur,idest osculum secundum Tho. & consequenter locutio,quæ solet esse inter amicos,& literæ missæ, uel receptæ,nuntij,munera,secundum Gul.& Hug.in.d.c. quoniam multos.Nec pudor,uel scandali timor excusat. Orare, scilicet cum eo negatur, idest participare non tantum in sacramentis,sed etiam in diuinis , audire orationes cum eis , unde si

excommunicatus ueniret in ecclesiam tempore officii,alij tenentur uel exire,uel eius exitum procurare, ſecundum Ray. in.c.ſicut Apoſtoli.xj.q.iij.intellige tamen ſi intrat cauſa orandi,uel audiendi diuina,& ſi eſt publice excommunicatus.Secus quādo eſt occultus,uel a paucis ſcitur. Nihilominus qui ſciunt caute ſi poſſunt exibunt,ne illius manifeſtatio ſequatur, alias non exibunt.c.ſi tantum.vj.q.j. Si autem incœpta miſſa intrat,& eſt occultus,ſacerdos nō debet miſſam dimittere.c.nihil.vij.q.j. Si publicus,ſacerdos publice eum moneat qui ſi nolit exire,uel expelli non poſsit commode,& canonē ſacerdos non inchoauit antequam eum uiderit, dimittatur miſſa:ar.in.c.omnis.xiiij.q.j.Et canō incipit ibi,Te igitur,&c. ſecundum Arch.de cō.diſt.ij.c.de hymnis. Secundum autem Inno.incipit a conſecratione. Quod ſi incœpit canonem ſequatur uſque ad ſumptionem ſacramēti, & antequam finiat poſtcommunionem, moneat ut ſupra, de con.diſt.ij.c.relatum:& ſi expelli commode ſine effuſione ſanguinis proprij, uel alieni non poteſt,ar.eo.c.ueniens,redeat ad ſacriſtiam,& quod reliquum eſt perficiat ſecundum Hoſt.& Goſ.

40 Vale,ideſt ſalutatio,& reſalutatio,unde ſi ſcribatur excommunicato in caſu conceſſo non debet poni ſalutatio conſueta,ſed loco eius poteſt poni,ſpiritum conſilij ſanioris, ſecundum Arch.flo.& quando ſalutat quempiam excommunicatus,poteſt reſponderi,Deus uos emendet, & huiuſmodi,ſecundum eundem.

41 Si ſalutatus ab excommunicato nihil reſpondeat, ſed moueat caput,uel aſſurgat ob reuerentiam,non propter hoc incurrit aliquam cenſuram, ſecundum quoſdam, quia pœnæ ſunt reſtringendæ,ſed ſecundum alios & præcipue Inno. in cle.ſi.de ſen.excom.incurrit, quia hæc ſunt quædam ſalutationes operæ,& quædam participatio, quæ prohibetur generaliter:in.d.c.ſicut Apoſtoli.

42 Communio,ne ſcilicet quis ei communicet in aliquo exercitio,uel habitatione in domo eadem.No.tamen quòd ſi quis ſit in eadem domo,uel camera cum excommunicato, pro diuerſo negotio, non dicitur participare cum eo, ſecundum Inno.in.c.nuper,eod.tit.& eodem modo in aliis exercitiis,& cum eo quis contrahere non poteſt,licet ſi contrahat, contractus teneant aliqui.

43 Mensa,idest commestio in eadem mēsa,uel dormitio in eodem lecto,ideo si superueniat excommunicatus, & non potest expelli commode ut supra,tenetur surgere quis de mensa,ne cum eo comedat.Potest tamen in alia mensa. etiam in eadem domo comedere,& in eadem camera, dummodo nō fuerit inuitatus ad conuiuium, secundum Gul. quia omnes sic uenientes communicare dicuntur.Si autem quis exeat de domo,& uenienti excommunicato relinquat clauem,& domum ad comedendum,incidit nihilominus, quia hoc in fauorem excommunicati facit: secus si in casu necessitatis cum protestatione,secundum Gul. Non enim excommunicati ut famæ pereant relinqui debent, quia contra charitatem esset contra quam nemo potest præcipere.

44 Casus liciti in participando cum excommunicato maiori extra diuina ponuntur in hoc uersu. Vtile, lex, humile, res ignorata necesse. Hæc quinque faciunt ne anathema possit obesse:in.d.c.quoniam multos. Vtile,idest propter utilitatē participantis,ut petat,uel recipiat,quod sibi debetur ab excōmunicato.c.si uero,eod.ti.aliter commodum de suo delicto excommunicatus reportaret.Et propter utilitatem ipsius excommunicati,ut loquendo de eius salute,dando ei consiliū, & etiam petēdo ab eo non solum in spiritualibus sed etiam in temporalibus si necessitas adsit, & alius ita idoneus inueniri non possit.Facit.c.cum uoluntate.eo.ti.&.c. cum excommunicato.xj.q.iij.Moderate tamen hæc fiant secundum Rai. & non in fraudem .

45 Lex,scilicet matrimonialis,quia uir potest reddere debitum uxori excommunicatæ,& econuerso si tamen constet de matrimonio,in.d.c.quoniam multos.xj.q.iij.Potest etiam exigere,& in aliis participare secundum omnes,non autem participare cum excommunicato,cum quo alter coniunx participat,secundū Veruer.Quidam autem dicūt,quòd non est eadem ratio uiri erga uxorem , quæ est uxoris erga uirum , & quòd uir incidit communicādo cum uxore excepto debito, matrimoniali,quia & si uir & uxor iudicantur ad paria quātum ad debitum carnale,ut in.c.gaudemus,de diuor. non tamen quo ad alia,ideo in tali casu uir deberet interpretationem,uel dispensationem recipere a superiore,& hoc uidetur magis uerū,qa ad ipsum ptinet uxorē corrigere,& nō ecōtra.

46 Humile,ideſt hi qui ſunt in ſubiectione,ut filij non emanci pati,uel emancipati,ſed commenſales patris ,uel recipientes ab eo neceſſaria,monachi erga abbatem , ſecũdum Gul.quia quaſi de familia eius ſunt,clerici erga pontificem,cuius ſerui tio ſunt deputati,non autem alij.c.miratus.xciij.diſt.Et ſerui ac ancillæ ſeruilis conditionis,ruſtici ſeruientes , & qui ſunt de familia:non tamen ſi de eorum conſilio ſcelera perpetren tur:in.d.c.quoniam multos.Intellige tamen prædicta ſi ante ſententiam tales perſonæ erant aſtrictæ ad familiare obſequium.c.inter alia.eo.ti.& maſſarij colentes terras, inquantũ exigit cultura,& de omnibus alijs idem dicas,ſecundũ Hoſt. qui contraxerunt ſocietatem , uel alio modo erant obligati per contractum,& ſine incommodo non poſſunt abſtinere: ar.in.c.ſi uero.eo.ti.E conuerſo communicant ſuperiores inferioribus excommunicatis licite,in his ad quæ tenentur. Similiter iudica de omnibus,qui aliter uiuere non poſſunt, ſic enim communicando non incidunt.

47 Res ignorata,ideſt ignorantia facti probabilis.c. apoſtolicę, de cle.excom.mi.non autem iuris,niſi eos quibus licet ignorare,ut ſunt non capaces doli,& ruſtici . Non autem qui ſcit tantum per confeſsionem ſacramentalem tenetur uitare.Neceſſe.Neceſsitas enim tam excommunicatum, quàm participantem excuſat,unde in neceſsitate , licet ab excommunicatis recipere elemoſinam,ſecundum Inno.& in.d.c.quoniam multos,& generaliter omnis participatio pro damno uitãdo cõmunicantis,excuſat,niſi ſit in crimine,uel in diuinis, quia ſi poſſunt petere debita,a fortiori uitare damna, ar.in.c. nos ſanctorum.xv.q.vj.quanta autem debeat eſſe neceſsitas,iudicium ſuperioris arbitrabitur:ar.de offi.deleg.c.de cauſis, quẽ ſi nõ facile poſsit adiri,unuſquiſque per ſe iudicabit.c. quod præceſſor.xj.q. iij.

48 De participãte in crimine damnato , uel propter quod quis eſt excommunicatus,infra excommunicatio.xxv. dicitur.

49 Participans ſcienter cum excommunicato in diuinis, ut recipiendo ad officia diuina,uel ad ſacramenta, uel eccleſiaſticã ſepulturam,ultra excommunicationem minorem,quam incurrit,mortaliter peccat, & eſt ei interdictus eccleſiæ ingreſſus ſi excommunicatio erat publica , donec ſatisfecerit competenter ad arbitrium eius , cuius ſententiam contempſit.c.

episcoporum,de priui.in.vj.& si post illud interdictum inge rat se diuinis in suo officio,efficitur irregularis, & sic mories in sacro non sepelietur.c.is cui,lib.vj. & hoc secũdum Gemi. habet locum non solum in sententia hominis,sed etiam iuris.Si uero participat cum excommunicato non in diuinis, neque in crimine damnato,uel mortali,sed in humanis actibus,de quibus supra,non peccat mortaliter, secũdum Tho. iiij.sen.dist.xviij.nisi in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ hoc faceret,uel contra præceptoriam prohibitionem superioris factam nominatim,ut in.c.constitutionem. eo.ti.li.vi. uel quando ex tali communione credit sentẽtiam uenire debere in contemptum,secundum Bona.in.iiij. His casibus exceptis,est ueniale,nec obstat.c.satis,quod me.cau.quia intelligitur quando participatio est in his, quæ de se sunt peccata mortalia.

50 Circa participationem huiusmodi facta est modificatio in Concilio Constantiensi,& confirmata in Concilio Basilieñ. ante scissuram,de qua supra,absolutio.§.xxx.uide Sil. excommunicatio.v.notabili.iiij.ibi ponitur tota cõstitutio de uerbo ad uerbum. Ex hac sequitur,quòd nullus tenetur uitari in diuinis,uel extra quantumcunque excommunicatus, nisi sit publice,& nominatim denũtiatus,excepto percussore clerici ita notorio, quòd non posit aliqua tergiuersione celari,nec aliquo iuris suffragio uero,uel apparẽti licet falso (ut exponit Sil. supra,)excusari. Vnde si papa excommunicat Petrum cum suis participibus, Petrus debet uitari, alij autem non,quousque nominentur, facta fide de eorum participatione,uel notorie constet de eorum participatione.

51 Papa participando cum excommunicatis non incidit in minorem,secundum glo.in.c.nulli.eo.ti.quia hoc uinculum iure positiuo trahitur,quo papa non ligatur.c. proposuit, de conces.præben. Peccat tamen si sine causa participat, quia est contra ius diuinum,ubi dicitur,sit tibi sicut ethnicus,& publicanus,secundum Pa.in.c.cum desideres.eo.ti.sed quilibet inferior papa prælatus bene incidit, secundum Pa. ibidem etiam si talem uelet haberi pro absoluto,quia non potest illo modo absoluere.

52 Delegatus potest excommunicare maiori excommunicatione omnes participantes excommunicatis ab eo, & non pos-

ſent abſolui niſi ab eo, uel ab eius delegante. cap. præterea, de offic. deleg.

53 Non poteſt quis contrahere emendo, uel uendendo cum ſeruo excommunicati, ſi agit nomine ipſius excommunicati, ſecundum Veruer. neque accipere aliquid a familia excommunicati, quando dant nomine ipſius, ſecus ſi nomine proprio, niſi fieret in fraudem, ut quando daretur nomine excommunicati, tamen dicunt nomine proprio, quia aliter credunt non recipi. Intellige prædicta extra caſus neceſsitatis. In dubio autem non eſt accipiendum, niſi neceſsitas urgeat.

54 Prædicatores poſſunt elemoſinas ab excommunicatis recipere, etiam extra caſum neceſsitatis. c. cum uoluntate. eo. tit. quæ conſtitutio propter prædicatores ſpecialiter eſt facta, ſecundum Hoſt. Intellige tantum cauſa prædicationis, & cõfeſsionis, uel neceſsitatis, alias nequaq̃. xc. d. c. oblationes.

55 Legatum factum ab excommunicato licet recipere, etiam ſi ſit factum, ut oretur pro anima eius, quia debet intelligi eo modo quo poteſt orari in priuato, ut ſupra dictum eſt, & ſic ceſſat ratio Innoc. in. d. c. cum uoluntate, qui dicit, quòd licet recipere, dummodo non ſit factum ut oretur pro anima eius.

56 Epiſcopus participans in crimine damnato, uel criminoſo cum excommunicato a ſe, ſecundum Innoc. & Hoſt. incurrit excommunicationem, non illam, quam ipſe tullit, quia nemo ſeipſum ligare poteſt, ar. ff. de arbi. l. penul. ſed incurrit ſententiam iuris latam contra participantes taliter, de qua infra, Excommunicatio. §. xxv.

57 Obligatus alicui cum iuramento ſoluere certam ſummam pecuniæ infra menſem, ſi creditori iſto interim ſuperueniat excommunicatio, obligatus adhuc remanet, niſi a ſuperiori abſoluatur, ſecundum ueriorem opinionem, & præcipue San. Thom. iiij. ubi ſupra, quam etiam ſequitur Arch. flo. & Sum. Piſ.

58 Si clericus participet in diuinis cum excommunicato ſententialiter, & nominatim à papa, incurrit eandem, ut infra excommunicatio. §. xxiiii. non autem ſi ab inferiori à papa erat excommunicatus, licet mortaliter peccet. laicus autem non ſic, ſed mortaliter peccat, & minorem incurrit (ut di-

ctum est) excommunicationem.

59 Participans cum excommunicato etiam in diuinis ex metu cadente in constantem uirum, secundum ueriorem opinionem excusatur tam à peccato, quàm ab omni censura, nisi participaret in crimine, uel teneretur non participare propter fidem. In hoc fere omnes conueniunt, secus quando non est metus cadens in constantem, &c.

60 Si episcopus mandet alicui parochiano ut denuntiet ticium pro excommunicato, ante denuntiationem non tenetur uitare ticium, licet præsumat eum excommunicatum, non autem denuntiatum, sed bene post denuntiationem.

61 Qui notorie Venetijs est excommunicatus, & publicatus, si eum inuenio Genuæ, non teneor illum uitare in publico, cum ibi sit occultus, sed bene in priuato, quia maior est ratio de isto, quàm de eo, qui nullibi est notorie excommunicatus. secus si possem probare sufficienter per testes, uel instrumenta, ipsum fore excommunicatum, secundum Veruer. & sum. conse.

62 Si scio. A. anno elapso fuisse denuntiatum, nunc autē nescio an fuerit absolutus, non teneor ipsum uitare, si cognosco ipsum uirum timoratum, uel alias seruantem excommunicationem, nunc autem non: ar. in. c. ex parte, de offi. or. alias debet euitari, donec probabiliter constiterit de eius absolutione, per regulam, semel, de re. iu. li. vj.

63 Qui intrat domum excommunicati accipiendo aliquid, cōfidens de illo, quòd gratum habebit, quando sciuerit, incidit in minorem, quia quodammodo contrahit cum eo, secus si non credit ipsum habere gratum, tunc enim non incidit, sed furtum committit, quia rem alienā tractat inuito domino.

64 Vt autem excommunicationes, quę multę sunt facilius possint inueniri, infra ponemus canones excommunicationum breuiori modo, & meliori ordine, quo sit possibile, quamuis non credam omnes posse comprehendere, & primo ponemus tabulam, siue rubricam, deinde sigillatim excommunicationes per ordinem, incipientes a papalibus, & inde alias sequendo, earum materiā quā breuius potero perstringam.

Ordo excommunicationum.

Prima, Contra percutientes clericos.
2 Contra insectatores cardinalium.
3 Contra aggredientes episcopum.
4 Contra inuadentes romipetas.
5 Contra percutientes in curia.
6 Contra offendentes litigantes in Romana curia.
7 Contra impedientes ne obediatur literis papæ.
8 Contra remouentes se ab obedientia papæ.
9 Contra hæreticos.
10 Contra non obedientes inquisitoribus cum sex alijs annexis.
11 Contra exigentes pedagia, & gabellas.
12 Contra falsarios.
13 Contra pyratas.
14 Contra portantes arma saracenis, & merces Alexandriæ.
15 Contra impedientes uictualia romanæ curiæ.
16 Contra inuadentes terras ecclesiæ.
17 Contra inquisitores si odio, uel amore procedant, &c.
18 Contra asserentes Ro.ecclesiam non esse caput.
19 Contra impedientes executionem literarũ apostolicarum.
20 Contra inquisitores, uel eorum uicarios extorquentes pecunias.
21 Contra impedientes se.apo.in cognitione causarum.
22 Contra fractores locorum sacrorum.
23 Contra incendiarios.
24 Contra participantes in diuinis excommunicatis a papa.
25 Contra participantes in crimine.
26 Contra eligentes senatorem.
27 Contra impugnantes literas papæ electi.
28 Contra appellantes ad futurum concilium.
29 Contra non seruantes constitutionem Iulij secundi, de electione papæ.
30 Contra grauantes eos, qui tulerunt sententiam excommunicationis, &c.
31 Contra statuentes contra libertatem ecclesiasticam.
32 Contra concedentes represalias.

33 Contra ſubmittentes bona eccleſiæ laicis.
34 Contra grauantes nolentes eligere.
35 Contra impedientes litigare.
36 Contra mandantes ne uendantur eccleſiaſticis.
37 Contra occupantes bona eccleſiarum uacantium.
38 Contra imponentes angarias eccleſiaſticis perſonis.
39 Contra cogentes reuocare ſententias.
40 Contra cogentes celebrare in loco interdicto.
41 Contra impedientes ſequeſtrationem fructuum eccleſiaſticorum.
42 Contra impedientes uiſitatores monialium.
43 Contra ſepelientes hæreticos.
44 Contra ſepelientes tempore interdicti, uel excommunicatos, &c.
45 Contra contrahentes in gradibus prohibitis affinitatis, & conſanguinitatis, alijsque.
46 Contra religioſos uſurpantes decimas.
47 Contra inducentes eligere ſepulturam.
48 Contra religioſos exeuntes ut audiant phiſicam.
49 Contra abſoluentes excommunicatos, uel miniſtrantes ſacramenta.
50 Contra retrahentes a ſolutione decimarum.
51 Contra non facientes conſcientiam de decimis.
52 Contra non ſeruantes interdictum.
53 Contra dimittentes habitũ, euntes ad ſtudia,& magiſtros.
54 Contra monachos intrantes curiam.
55 Contra monachos tenentes arma.
56 Contra uſurpantes præſulatum.
57 Contra non præſentantes ſe poſt abſolutionem.
58 Contra non exenterantes corpora mortuorum.
59 Contra ſimoniacos in ordine uel beneficio.
60 Contra ſimoniacos pro ingreſſu religionis.
61 Contra tranſeuntes ad alios ordines.
62 Contra alienantes bona eccleſiæ.
63 Contra impugnantes literas papæ.
64 Contra facientes libellos in fratres, & multa alia.
65 Contra intrantes monaſteria ordinis prędicatorum & ſanctæ Claræ.
66 Contra detinentes apoſtatas.

67 Contra minores recipiétes fratres prædicatores ad habitũ.
68 Contra artistas Parisieñ. &c.
69 Contra accedentes ad sepulchrum Christi.
70 Contra conspirantes in personam papæ.
71 Contra prædicantes de peccato originali, &c.
72 Contra impedientes legatos apostolicos.
73 Contra officiales papæ accipientes munera cum iudicant.
74 Contra impugnantes montem pietatis.
75 Contra impressores librorum sine licentia, & reuelantes dicta in concistorio.
76 Contra prædicantes falsa miracula.
77 Contra interficientes per assasinos.
78 Contra spoliantes naufragantes.
79 Contra facientes solui usuras.
80 Contra locantes domos usurarijs, & non expellentes.
81 Contra non seruantes seruanda in electione papæ.
82 Contra mittentes nuntios cardinalibus, in conclaui existentibus.
83 Contra mendicantes, loca de nouo accipientes.
84 Contra fingentes casum, ut iudex mittat pro muliere, &c.
85 Contra conseruatores si se intromittant ultra id quod possunt.
86 Contra sacerdotes facientes officium uicecomitis.
87 Contra absoluentes in casibus contra sextinam.
88 Contra dirigentes moniales in electionibus.
89 Contra principes non facientes iustitiam clericis.
90 Contra inuenientes nouam religionem.
91 Contra doctores cõducentes domos sine licẽtia, Bononiæ.
92 Contra tenentes ordinationes octauiani, &c.
93 Contra electum tantum a tertia parte cardinalium, si se pro papa gesserit.
94 Contra perseuerantes in secta fraticellorum biginarũ, &c.
95 Contra inquisitores procedentes contra minores, & ecõtra.

EXcommunicationes plures particulares à põtificibus, & diuersis prælatis diuersarũ diocęsum, ecclesiarum, & religionum, sunt factæ quas referre neminem posse arbitror, Aliæ enim sunt in ordine fratrum prædicatorum, aliæ minorum, aliæ monachorum, aliæ in diocęsi Mediolaneñ. aliæ in alijs. Curet ergo cõfessor scire locorum, & religionum in quibus

est censuras prout melius potest, quoniam hic, quæ in iure communi,& in quibusdam extrauagantibus reperiuntur collegi, licet forte sint aliæ,quæ ad manus nostras non uenere, & quæ in uiridi obseruantia non sunt. Sit insuper cautus ne absoluendo à quibus non potest,se, & pœnitenté illaqueet. Bene etiam canones inspiciat, ne excommunicatos iudicet, qui sine dolo,temeritate,aut præsumptione contra canones materialiter commiserunt. Nam in pœnis stricte interpretatio fieri debet. Propterea cum per se nescit,peritos consulat, Accedendum igitur nūc est ad cuiuslibet excommunicationis declarationem, iuxta scripti canonis interpretationem, in qua non multum me à Reuerendissimo Caie.elongabo, quoniam ipsum circa hoc negotium ualde diligentem & solertissimum reperi, cum omnia fere canonum uerba scrupulose examinet.

1 EXcommunicatio.i. una habetur.c.si quis.xvij. q. iiij. & est Inno.ij.si quis suadente diabolo,huius sacrilegij uitiū, uel crimen incurrerit, quòd in clericum, uel in monachum manus uiolentas iniecerit. Anathematis uinculo subijciatur, & nullus episcoporum præsumat illum absoluere, nisi mortis urgente periculo,&c. Not.quia canon est uniuersalis, compræhendens omnes doli capaces. Not.quod per manū uiolentam,uenit non solum quęcunque percussio,sed pulueris, luti, aquæ, sputi, & huiusmodi iniectio, uiolenta acceptio rei cuiuscunque de manu eius, captio, detentio,carcer, non autem præceptum exilij,uel confinationis,quia hæc uiolentia præcepti est exterior.

2 Per inferentem manum uiolentam intellige,non solum executorem,sed mandantem,consulentem,auxiliantem, fauentem,consentientem,& ratum habentem factū nomine suo, & potentem impedire cum debet,& non obuiantem.c.quante,de sen.ex. si tamen ex intentione nolunt, cum sine eorum periculo possint. Tales enim dicuntur consentire,etiā quòd non sint officiales. Violentas. Si quis acciperet furtiue aliquid,quod est in manu,uel circa clericū, ut bursam, uel cingulum,&c.non incidit,quia uiolentiam non infert.Item uiolentam,idest iniuriosa. Nam si quis seipsum uerberaret, uel ab alio uerberari permitteret,quamuis non esset manus uiolenta,esset tamen iniuriosa, & sic tam ipse, quàm uerberans

incideret. Vnde si monialis procurans aborsum per incisionem uenæ, uel alio modo, licet hæc manus sit uiolenta naturæ, non tamen iniuriosa statui ecclesiastico, nec uiolenta personæ, ideo non incidit. Item manus uiolenta, quę absolute est iusta, potest esse sacrilega, quia contra ius, ut si clericus malus, & homicida, percutiatur a laico, sacrilegium est, quia hoc iure prohibetur, licet talis maius malum iuste mereatur. c. uniuersitatis, de senten. excommu. tales ergo percutientes clericum, etiam zelo iustitiæ, incidunt.

3 Permittitur tamen laico officiali clericum inuentum in crimine patrato, uel patrando, capere, præsentandum quam citius suo prælato. Permittitur etiam cuicunque posse uiolenter res sibi sublatas a clerico accipere, dum est in uia asportandi, antequam ad alia diuertat, & sit quasi inquieta possessione. Similiter licet creditori clericum debitorem fugientē capere, uel fugam parantem detinere, præsentandum suo prælato, quia hoc non ad iniuriam, sed ad iustitiam tendit, & in iure non prohibetur.

4 Item percutiens clericum inuentum turpiter operantē cum uxore, matre, filia, uel sorore, non incidit, licet mortaliter peccet. c. si uero, de sen. ex. nisi adsit dolus, ut quia uir consensit uxori ad percutiendum clericum. Item quando percutitur clericus ab eo, qui habet potestatem, non ex odio, uel uindicta, sed causa correctionis discrete, non incurrit, ut si prælati subditos uerberant, uel detinent, magister discipulum clericum, pater filium, & senes pueros, &c.

5 Item non incidit quis, si percutit defendēdo se, sua, aut alios, quia licet uim ui repellere, cum moderamine, &c. etiā si posset fugere, quando fuga esset sibi ignominiosa. Similiter si mulier, uel puer impetatur a clerico, & defendendo honorem ne uioletur percutit, mordet, &c. clericum, non incidit, quia si pro rebus hoc licet, multo magis pro honore.

6 Item percutiens clericum in primo motu iræ, non aduertens quid faciat, ex subita passione, & sine deliberatione, non incidit, quia actus est imperfectus, nec etiam mortaliter peccat, ideo non est suadente diabolo, & idem dicas quando exceditur modus in defensione non ex deliberatione, sed ex iræ impetu, uel in correctione.

7 Item quando percussio est ita leuis, quòd si esset in laicum

non constitueret peccatum mortale, non est locus huic pœnæ, quia non est sacrilegium completum, ut hic supponitur. Item si non adest intentio percutiendi iniuriose, etiã quòd fiat grauis percussio, non est locus pœnæ, ut cum ignoranter clericus percutitur, nisi ignorantia esset culpabilis, uel cũ arcetur turba aliquis grauiter percutitur præter intentionẽ, ex aliquo casu. Ex hoc multos casus solues, ut cum quis inuasus ab inimico ui ensem a clerico aufert, ut se defendat, nõ ad iniuriandum clerico, & huiusmodi.

In clericum, appellatione clerici, uel monachi, ueniunt omnes habentes ordines, etiã primam tonsuram, omnes utriusque sexus professi religionem aliquam approbatam, nouitij, & conuersi earundem religionum, hoc est, hi qui se, & sua, mutato habitu alicui religioni perpetuo dedicauerunt, nisi tales fuerint priuilegio clericali priuati, uel degradati, & secũdum quosdam hæretici, bigami, uel coniugati sine habitu, & tonsura, & apostatæ, seu uacantes sæuis enormitatibus. Illi de tertio habitu alicuius religionis, & Iesuati, non ueniũt de iure, nomine clerici, nec gaudent hoc priuilegio, nisi ex speciali concessione habeant. Inspicienda ergo essent singulorũ priuilegia. Hæc quasi omnia ex Caie. in summa ibi, sed pro regula generali sit tibi, quòd omnes qui obligantur ad seruiendum Deo perpetuo, in seruitio ecclesiæ, ut possint uere dici perfecte oblati, gaudent hoc priuilegio, alias non, secundum Pa. in. c. nullus, de foro comp.

9 Nullus episcoporũ, &c. Reseruatur papæ. Primo, ex qualitate facti, uidelicet si percussio sit grauis, uel enormis, papa, uel legatus de latere absoluit. Si leuis, episcopus. Declarabit autem episcopus an sit leuis, uel ne. Et grauis iudicatur primo, ex magnitudine facti, ut esset mutilatio membri, uel graue uulnus requirens medicinam cirugiæ, &c. uel ubi est abundans effusio sanguinis. Secundo, ex persona læsa, ut si episcopus, uel prælatus percutitur, etiam quòd simpliciter percussio sit leuis, tamen grauis iudicatur. Tertio, ex persona lędente, ut si laicus officialis authoritatiue percutiat clericũ. Quarto, ex scandalo, ut si regularis clericum secularẽ percutiat. Quinto, ex irreuerentia, ut si percutiatur sacerdos indutus sacris uestibus, uel percussio fiat coram prælato. Sexto, ex loco publico, ut sit in platea, uel in ecclesia. Septimo, ex loco uulne-

ris,ut si uulnus fiat in oculo. Octauo,ex tempore,ut si tempore magnæ festiuitatis. Nono,ex qualitate personarũ, quia excessus puerorum infra annos pubertatis, & mulierum, ab episcopo possunt absolui semper,& religiosorum in claustro seinuicem percutientium, & ad religionem transeuntium,nisi difficilis,& enormis fuerit excessus. c.cum illorum, de sen. ex. Qui etiam si iuris non sunt,ut serui, filijfamilias, & huiusmodi,possunt absolui ab episcopis in duobus, primo, si deliquerunt in fraudem,ut.s.se subtraherent ab obsequio dominorum eundo ad papam, secundo,si domini propter hoc sine sua culpa graue damnum incurrerent,nisi excessus sit talis, quòd ad tollendum scandalum, & ad aliorum exemplũ, debeant ad sed.ap.mitti.

10 Ex impedimento interueniente,possunt absolui citra papam. Primo,in mortis articulo. Secundo, impediti ex infirmitate, uel impotentia corporali,ut senes communiter, habentes capitales inimicitias, qui sunt inopes, & quicũque impediti ne possint se præsentare papæ,uel delegato, possunt per episcopum absolui. Cum hac moderatione. Primo, ut læsis satisfaciant. Secundo,ut iurent cessante impedimento se præsentare sed. ap.& parere illius mandato. Si autem sint magni domini secundum iuris dispositionem, prius excessus se. ap. significabitur, & secundum illius determinationem fiet , nisi periculum sit in mora. Hæc quasi omnia iuxta determinationem Caie.ubi supra , sunt dicta prætermissis ob breuitatem tot capitulis, & allegationibus quæ citari potuissent.

11 Personæ priuilegiatæ, secundum Pa.in. c.cum illorũ, de sen. ex.sunt.xvij.quæ continentur in his uersibus.Regula,mors, sexus,hostis,puer,officialis,deliciosus,inops,æger,senex, atque sodalis. Ianitor,astrictus,dubius,causæ. Leuis ictus,debilis absolui sine summo antistite possunt. Regula.i. religiosi: per.d.c.cum illorum.Mors idest mortis in articulo: per.c. non dubiũ,eo.ti. Sexus idest mulieres.per.d.c.mulieres. Dubius,per.d.c. cum desideres.Causæ,scilicet iustæ ad non eundũ:per.c.quòd de his. Hostis:p.c.de cætero,eo.ti.puer: per.c. primum eo.ti.officialis : per.c. Si uero,el.i.eo.ti. Deliciosus, per ca.d.mulieres. Inops : per.c. quòd de his eo. Aeger , ibidẽ. Sodalis : per.c.quoniam, de ui.& ho.cle.Ianitor,per.d.c. si uero. Astrictus alterius potestati, per. d.c. mulieres.Leuis ictus:

ictus : per.c.peruenit, eo.ti.Debilis : per.c.ea noscitur, eo.ti.
12 Persequens iniuriose clericum,si ipse fugiendo proijciat se in aquam,ut euadat mortem,& submergatur,uel cadens grauiter offendatur,incidit in canonem: uiolentiam enim iniurio se ei infert. Secus quando non animo iniuriandi, & clericus cadit sine percussione, secundũ Veruer. Qui uero proicit lapidem animo percutiendi clericum,non tamen illum tangit, non incidit secundum Host.& Io.an.in.c. perpetuæ, de elec. li.vi.quia licet attentauerit,non tamen ad actum consumatum peruenit:etiam si tangat,non tamen uim,uel læsionem infert,secundum Pa.in.c.cum in cunctis,de elec.§.clerici sane ubi dicit,quòd cum pœna apponitur à iure ipso facto, propter aliquod delictum nunquam est locus illi pœnæ, nisi illud delictum sit consumatum,licet sit inchoatum.
13 Accipiens clericum per corrigiam,caputium,uel capillos animo iniuriandi,& dicens,si non esses clericus percuterẽ te,&c. incidit secundum Veruer. est enim inferens uiolentiam, & iniuriandi animum habet.

EXcommunicatio.ii.ponitur in. vi. de pœnis. c. fœlicis. Si quis in hoc sacrilegii genus irrepserit,qui sanctæ Romanę Ecclesiæ Cardinales hostiliter fuerit insecutus, uel percusserit,uel cœperit,uel socius fuerit facientis,aut fieri mandauerit,aut factum habuerit ratum,aut consilium dederit, uel fauorem,aut postea receptauerit,uel defensauerit scienter eundẽ,sicut criminis læsæ maiestatis reus, perpetuo sit infamis. (Et infra)ex insecutione prædicta, sicut ex iniectione manuum uiolenta,ipso facto, sententiam excommunicationis quis incurrat,tam ipse insecutor, quam alii supradicti tanti mali participes.Nec ab alio,quam a Ro.pon.possit absolutionis beneficium obtinere,nisi in mortis articulo. Si princeps, senator,consul,potestas,uel alius dominus,siue rector, contra præsumptores prædictos præsentis constitutionis tenorem non fecerit obseruari,tam ipse,quàm officialis eius, infra mensem postquam res ad eorum notitiam uenerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Horum absolutio est papalis,quo ad primum canonem, de insectatoribus,&c. quo ad secundum,de non facientibus obseruari,est episcopalis. Simili pœna plectendi sunt faciẽtes prædicta clericis,& religiosis familiæ papæ,uel cardinaliũ. Nota de man-

dante,hic,& alibi,quòd nunquam est excommunicatus si nõ sequatur effectus, nisi i uno casu,qui ponitur in.vi.de homi. c.pro humani,uidelicet mandans Christianum per assasinos interfici,etiam quòd non sequatur effectus, est excommunicatus secundum ueriorem opinionem,ut tenet ibi gl. Rursus no.quòd dantes consilium,auxilium,&c. nudum, quod nihil ad malefacium operantur,uel adiiciunt, tunc non incurrunt,per tex.d.c.fœlicis,& per gl.in cle.i.de pæ.secus quando dolose ad actum aliquid operantur,per.d. tex. & gl. tunc enim sunt communicantes in crimine, ideo pari pœna debent puniri:de offi.delega.c.i.

EXcommunicatio.iii.ponitur in cle.i de pœ.ubi sic dicitur. Siquis suadente diabolo in hoc genus sacrilegii proruperit,quòd quemuis iniuriose,uel temere pontificem (intellige consecratum)percusserit,acceperit,seu bannierit,uel hoc fieri mandauerit,aut facta ab aliis rata habuerit,uel socius in his fuerit facientis,aut consilium in his dederit,uel fauorem,seu scienter defensauerit eundem,in illis casibus de prædictis in quibus excommunicationem per iam æditos canones non subiret,sit huius nostræ constitutionis authoritate, anathematis mucrone percussus,ac non queat nisi per summũ pontificem(præterquam in mortis articulo)absolui.Potestas uero,consiliarii,baliui,scabini,aduocati,rectores, consules, & officiales ciuitatis,quæ in episcopum suum commiserint aliquid prædictorum,in præmissis culpabiles existentes, similiter excommunicationis sentẽtiæ a qua (nisi ut præmittitur) ualeant beneficium absolutionis obtinere,sint subiecti. Est papalis. Præter istum canonem,est alius canon in cœna domini,ita loquens. Excommunicamus, & anathematizamus omnes temere mutilantes,uulnerantes,interficientes,capientes,incarcerantes,& detinentes patriarchas, archiepiscopos, episcopos,eorumque mandatores. Et hæc est etiam papalis, sicut cæteræ,quæ sunt in cœna domini. Not.quòd tunc ciuitas dicitur culpabilis,ut debeat puniri,uel interdicto,uel alia pœna secundũ Pa.in.c.dilectus,el.ii.de simo.post Bar. quando prius fuit deliberatum in ipsa uniuersitate pulsata campana,& aliis requisitis ad congregationem uniuersitatis. Vnde si omnes homines ciuitatis certum delictum committerent, & insurgerent,non diceretur factum per uniuersitatem, sed

per singulos de uniuersitate, etiam si facerent pulsari campanam, & leuari uexillũ uniuersitatis, oportet enim prius, quòd fiat deliberatio in uniuersitate. Ex quo patet etiam, quòd omnia ista requiruntur, ad hoc, quòd ciuitas, uel populus dicatur rebellis, ut possit in prædam concedi.

EXcommunicatio.iiii.contra inuadentes romipetas, & est in cœna domini, ubi dicitur sic. Excõmunicamus, & anathematizamus omnes mutilantes, uulnerantes, & interficientes, seu capientes, & detinentes, seu depredantes romipetas, & peregrinos ad urbem causa deuotionis, seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, uel recedentes ab ipsa, & in his dantes auxilium, consilium, uel fauorem. Et est papalis, & tenet etiam si curia papæ ibi non sit, quia causa huius est deuotio. Not. quòd capiens euntem Romam non causa deuotionis, uel peregrinationis, non incidit, neque capiens habitantem Romæ, etiam quòd causa deuotionis illuc fuerit peregrinatus. Aliud est enim habitare, & aliud morari.

EXcommunicatio.v.in cœna, contra percutientes in curia, ubi excommunicantur omnes qui non habentes iurisditionem ordinariam, uel delegatam, morantes in curia (ubicunque sit, siue Romæ, siue alibi) temeritate propria, capiũt, spoliant, detinent, aut ex proposito deliberato, uerberare, mutilare, uel interficere præsumunt, & qui talia fieri mandant, seu faciunt. Not. quòd si quis ex ira, uel rixa, aliquem occidat in curia, non incidit in hunc canonem, quia non est ex proposito deliberato, licet peccet mortaliter. Hęc etiã est papalis.

EXcommunicatio.vi.in cœna, contra offendentes litigantes in Romana curia, ubi dicitur. Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per se, uel alium, seu alios quascunque personas ecclesiasticas, uel sæculares, ad Romanam curiam super suis causis, & negotiis recurrentes, illaque in eadem curia prosequentes, aut procurantes, negotiorũque gestores, aduocatos, uel procuratores ipsorum, uel etiam auditores, seu iudices super dictis causis, seu negotiis deputatos, occasione causarum, uel negotiorum huiusmodi uerberant, mutilant, uel occidunt, seu bonis spoliant. Vel qui per se uel alium, seu alios, directe, uel indirecte prædicta exequi, uel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, uel fauorẽ præstare non uerentur, cuiuscunque præeminentiæ, dignita-

tis,&c. fuerint. Etiam est papalis. Not. quòd si alia ex causa quam hic exprimatur prædicta agerent, non incurrerent sententiam.

EXcommunicatio.vii.in processu curiæ, contra omnes illos,qui ne pareatur literis,aut mandatis apostolicis,uel legatorum,uel nuntiorum,uel iudicum delegatorum, eorundem gratiam,uel iustitiam concernentibus,decretisque super eis,& re iudicata,seu processibus executoribus, non habito prius eorum beneplacito,& assensu,ne ue tabelliones, & notarii,super huiusmodi literis,& processibus executoribus,instrumenta,seu acta conficere,aut cõfecta parti cuius interest tradere,sub grauissimis pœnis prohibere,statuere,seu mandare præsumunt:& contra dantes consilium, auxilium, seu fauorem,qui ue iurisditiones,fructus, redditus, & prouentus ad ecclesiasticas personas, ratione ecclesiarum, monasteriorum,& aliorum beneficiorum ecclesiasticorum per eas obtẽtorum pertinentes,usurpant,uel arripiunt, seu quauis occasione,uel causa absque Romano pontifice expressa licentia sequestrant,uel qui per se,uel alium,seu alios,directe, uel indirecte prædicta exequi,uel procurare, aut eisdem cõsilium, auxilium,seu fauorem præstare non uerentur, cuiuscunque præeminentiæ,dignitatis,&c.fuerint.Est papalis.

EXcommunicatio.viii. in processu cœnæ, contra omnes, qui se ab obedientia Romani pontifices,pertinaciter subtrahere,uel quomodolibet recedere præsumunt,& cõtra dantes consilium,auxilium,&c.Et est papalis. Materia huius canonis est scisma.

EXcommunicatio.ix.Honorii.iiii.de sen.ex.c.nouerit, & in processu cœnæ.Excommunicamus omnes hereticos utriusque sexus,quocunque nomine censeantur, & fautores, & receptatores,& defensores eorum.Item ex processu. Excommunicamus omnes hereticos,gazaros, patarenos, pauperes de Lugduno,arnaldistas, speronistas, passagerios, uniclesistas,seu usitas,fraticellos de opinione nuncupatos, nec non Martini Lutheri heresim sequentes,ipsique Martino quo minus puniri possit quomodolibet fauentes,& quoslibet hereticos alios,quocunque nomine censeantur,ac omnes fautores,&c.Est papalis.Not.quòd fauere heretico,uel eum defensare,intelligitur inquantum hereticus,quia qui in alio defen

dit,non incidit in hunc canonem.Not.etiam quòd hereticus hic propriæ accipitur,qui pertinaciter,perſeueranter,& malitioſe dubitat de his,quæ pertinent ad fidem,ſecundum Feli. non ſolum in mente,ſed cum aliquo actu exteriori, ſiue manifeſto,ſiue oīno occulto,ſecūdū Tho.quia eccleſia nō ligat quę sūt ī mēte tātū,ſed quę foris ſunt,etiā quòd ſint occulta.

EXcommunicatio.x.ponitur extra de hereticis in. vi. c. ut inquiſitionis,ubi multæ perſone excommunicantur, uidelicet omnes poteſtates,domini temporales, rectores, quibuſcunque dignitatibus,uel officiis, & nominibus cenſeantur,& eorum officiales,baliui,qui dioceſanis, uel epiſcopis, uel inquiſitoribus hereticæ prauitatis non obediunt in hereticorum,uel ipſorum credentium,uel defenſorum, receptatorum,fautorum inueſtigatione,captione, & cuſtodia diligenti,cum ab eis fuerint requiſiti.Octo hic feruntur excommunicationes. Prima contra prædictos ſi non obediunt in inueſtigatione,captione,cuſtodia, prædictorum hereticorum, & aliorum defenſorum,&c. Secunda in omnes prædictos rectores,& officiales,ſi prædictas perſonas peſtiferas non duxerint,uel duci fecerint ſine mora,poſtquam fuerint requiſiti,in poteſtatem,ſeu carcerem epiſcoporum, ſeu inquiſitorū, uel ad quem alium locū,de quo ipſi,uel aliquis ex ipſis mandauerint,infra eorum dominorum, uel rectorum diſtrictū, ubi per uiros catholicos,a prælatis,epiſcopis,uel inquiſitoribus,uel eorundem aliquo deputatos, ſub arcta cuſtodia, & diligenti teneantur,donec eorum negotium per iudicium eccleſiæ terminetur.Tertio,omnes ſupra dicti rectores, & officiales eorum,& nuntii,ſi de hereſi ab epiſcopis, uel inquiſitoribus condēnatos,& eorum brachio derelictos, non ſtatim cœperint,indilate animaduerſione debita puniendos,nō obſtantibus appellationibus ipſorum prædictorum,ſunt excōmunicati. Quarto,omnes ſupradicti rectores, & officiales,ſi captos pro crimine hereſis abſque dictorum epiſcoporum, ſeu inquiſitorum,aut ſaltem alterius eorum licentia,uel mandato a captione,uel carcere liberauerint, ſimili innodantur cenſura. Quinto,omnes prædicti rectores,ipſorumque officiales. Si de crimine hereſis(cum mere ſit eccleſiaſticum) cognouerint quoquomodo,uel iudicauerint, excommunicantur. Sexto,omnes ſupradicti,ſi executionem pro huiuſmodi

crimine à diocesanis, uel inquisitore, iniunctam prompte prout suum spectat ad officium facere detractent, uel si diocesani, uel inquisitoris iudicium, sententiam, seu processum, directe, uel indirecte impedire præsumant, excommunicatione simili ligantur. Septimo, omnes supradicti, qui prefato fidei negotio, episcopo, uel inquisitori incumbenti se opponere præsumpserit, uel ipsum aliqualiter impedire. Octauo, omnes etiam alii, sunt excommunicati, si faciunt prædicta, ut faueant hereticis, uel auxilientur, aut defendant, aliâs est episcopalis, secundum Cai. quantum est ex isto canone, sed per processum cœnæ est papalis.

EXcommunicatio.xl.de cen.li.vi.c.quanquam, nunc uero in processu curiæ, contra exigentes (scilicet coacte) per se, uel per alium, pedagia, uel gabellas, à personis ecclesiasticis, pro rebus suis, uel ecclesiarum, quas non negotiationis causa deferunt, ipso facto sunt excommunicati. Canon talis est. Constitutionem fe.re. Alex. papæ. iiii. predecessoris nostri, qui statuit ecclesias, & personas ecclesiasticas, ad pedagia, & guidagia non teneri, nec ad exhibendum ad soluendum talia pro rebus suis propriis, quas non causa negotiandi deferũt, uel deferri faciunt, seu transmittunt, uolentes propter multorum insolentiam, & abusum, pœnæ adminiculo adiuuare, adiiciendo districtius inhibemus (contraria consuetudine quoruncunque non obstãte) ut nec collegium, nec uniuersitas, nec aliqua etiam singularis persona, præfatis personis, seu ecclesiis pro personis ipsis, aut rebus prædictis, talia exigat, uel extorqueat per se, uel per alium suo nomine, uel etiã alieno, aut eas ad huiusmodi persoluenda compellat. Qui uerò contrafecerint, si personæ fuerint singulares, excommunicationis, si autem collegium, uel uniuersitas ciuitatis, castri, seu loci alterius cuiuscunque, ipsa ciuitas, castrum, uel locus, interdicti sententiam ipso facto incurrant, nec ab excommunicatione huiusmodi absolutionem, uel interdicti relaxationem obtineant, donec exacta plenariæ restituerint, & de trãsgressione satisfecerint competenter. Not. nomine pedagiorũ intelliguntur uectigalia pro transitu, siue passu infra, gabella. §. ii. Si quis autem petat non tanquam debitum, sed rogando, & non aliquomodo cogit, non incidit secundum Pa. in cle. quoniam, de immu, ec. Et hæc censura erat episcopalis.

Nunc uerò est in præcessu cœnæ,ubi dicitur,quòd nō solum exigentes prohibita,sed etiam noua imponentes ligantur.Sic enim inquit.Excommunicamus omnes,qui in terris suis noua pedagia imponunt,uel prohibita exigunt. Augentes etiā pedagia,& huiusmodi, secundum quosdam hanc censuram uidetur incurrere,quia augere,& de nouo ponere, par ratio censetur,ut in.c.prohibemus,de cen.uerum alii sanius oppositum tenent,quod testui quadrare uidetur. Not.quòd si negotiationis causa deferunt tenentur, & exigentes, censuram non incurrunt. Item,& coloni eorum, de his quæ colligunt in terris clericorum,tenentur soluere pro parte sua, secūdum Car.post Feli.Quando autem uniuersitas dicatur delinquere,ut merito huic interdicto supradicto supponi queat.Vide supra excommunicatio.iii..

EXcommunicatio.xii.Inno.iii.de cri.fal.c.ad falsariorum,& c.dura.Contra falsarios literarum apostolicarum, qui per se,uel per alium,uitium falsitatis exercēt, cum defensoribus, & fautoribus suis.Not.subreticiæ litere, falsæ non dicuntur. Item non comprehenduntur hic utentes falsis,sed exercentes falsas. Secundo,subiungitur alius canon contra laicos utentes literis apostolicis falsis,non contra clericos,quia alia pœna,pro hoc crimine plectuntur,scilicet priuationis ab officiis & beneficiis,secundum Pa.ibidem. Neutra harum excommunicationum secundum ius antiquum seruatur papę. Tamen quia est in processu cœnæ,nunc reseruatur prima,quę prima etiam extenditur ad bullas,gratias,supplicationum signaturas,&c.secundum Cai.ibi.Et est hęc excommunicatio.ii.in.d. c.falsariorum,& intelligitur de utentibus literis ab aliis falsificatis,& est episcopalis. Aduertendum est etiam,quòd absolutio tenentis literas apostolicas falsas post.xx.dies,si episcopus tullit contra tales in communi excommunicationem seruatur papæ,per.d.c.dura,non autem tenendo simpliciter falsas,dummodo non utatur,non incurrit,cum non falsauerit, nisi per episcopum feratur sententia.Nullus etiam potest abradere,corrigere,addere saltem unam figuram,nec complere literis apostolicis sine licentia illius,ad quem spectat, secundum Host.& doc.in.c.ex literis,de fid.instru.& Pa. ibi. Vide Ar.flo.iii.par.ti.xxv.c.xvi. alter sunt excommunicati, & est papalis..

EXcommunicatio. xiii. ex processu curiæ, contra piratas. Excommunicamus, & anathematizamus omnes piratas, cursarios, latrunculos maritimos, & illos præcipue, qui mare nostrum a monte Argentario usque ad Terracinam discurrere, & nauigantes in illo depredari, mutilare, interficere, ac rebus, & bonis suis spoliare, præsumpserunt hactenus, & præsumunt, ac omnes receptatores eorundem, & eis auxiliũ dantes, consilium, uel fauorem, & est papalis. Si autem aliqui bellando, spoliarent, non dicerentur piratæ, ideo non inciderẽt in hunc canonem, sed tantum illi, qui hoc officium exercent, huc illucque discurrentes.

EXcommunicatio. xiiii. de iudæ. & sara. c. ad liberandum, in extrauaganti Gregorii. Nicolai, & in processu cœnæ. Excõmunicamus, & anathematizamus illos, qui contra Christum & populum Christianum, Saracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum, eos etiam qui galeas eis uendunt, uel naues, quique in piraticis Saracenorum nauibus curam, uel gubernationem exercent, aut machinis, aut quibuslibet aliis aliquid, eis impendunt consilium, auxiliumque in dispendiũ terræ sanctæ, ipsosque rerum suarum priuatione multari, & capientium seruos fore censemus, &c. Not. quòd deferendo quicquid sit illud, quo possint impugnari Christiani, uel se à Christianis tueri infideles, dicta excommunicatio incurritur. Et deferendo merces tempore guerræ, ut patet in. c. quod olim, de iudæ. & sar. & deferendo omni tempore uictualia, & quaslibet merces in Alexandriam, uel ad alia loca saracenorũ terræ Aegypti, ut patet in extrauaganti Cle. v. quę incipit. Multa nimis. Hæc tertia cum prima sunt papales. Aliqui habent gratiam, ut possint portare merces etiam tempore belli, ut dicitur de Genuen. sunt tamen eorum priuilegia inspicienda, quomodo stant. In cœna domini sic dicitur: Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Saracenis, Turcis, & aliis Christi nominis inimicis, quibus Christianos impugnant. Tempore autẽ guerræ, excommunicati sunt deferentes quodcunque mercimonium, ut patet in. d. c. olim. Tertia uero excommunicatio, quatenus ab aliis duabus separatur, seruatur episcopo. Appellatione armorum, ueniunt secundum Cai. non solum offensiua, sed & defensiua, ex quacũque materia sint. Per ferrum ue-

ro,& lignamina,præcipuam materiam armorum intellige,& nauium,ac galearum.Et per alia prohibita accipe non solum naues,& galeas,sed quascunque secundarias proprias materias armorum,galearum,& nauium,ut sunt sarciæ,uella, &c. & breuiter quæcunque ad hoc sunt,ut Christiani impugnentur ex eis. Sic enim processus cœnę explicat.Victualia autem, & communis usus ,merces, ut panni linei, uel lanei , & alia huiusmodi , non ueniunt appellatione prohibitorum . Ex quo sequitur, quòd excommunicatio cœnæ , non extenditur ad deferentes uictualia,& merces communes . Vnde deferentes has merces extra tempus guerræ , non sunt excommunicati,sed in tēpore guerræ,aut nisi in Alexandriā,uel partes ægipti deferāt,cū excōmunicatio nō inueniatur contra illos,nisi ubi dictum est,& ultra pœnam excommunicationis, est alia pœna,ut patet in canone allegato quē bene notabis.

EXcommunicatio.xv.in processu cœnæ. Excōmunicamus, & anathematizamus omnes impediētes, seu inuadētes uictualia,seu alia ad usum Romanæ curiæ,necessaria adducentes,uel qui ne ad Romanam curiam,ipsa adducantur,uel deferantur impediunt,seu perturbant,& qui talia fieri faciunt, uel defendunt,cuiuscunque fuerint ordinis,præeminentiæ, etc.Est papalis.Not.quòd si quis non,ut impediat,uel perturbet ea, quæ ad curiam deferenda sunt , sed ut consulat propriæ prouintiæ , uel ciuitati,prohibeat ne quis extrahat frumenta,& alia uictualia de prouincia sua , propter hoc non incidit in hunc canonem , quia non ex proposito impedit. Item si quis tempore pestis prohibet ne quispiam uadat ad curiam Romanam,reuersurus,non incidit. Per se enim quærit salutem patriæ,sed per accidens sequitur damnum curiæ, iuxta quod per accidens censuræ non intelliguntur.

EXcommunicatio .xvi.in processu cœnæ.Excōmunicamus, & anathematizamus omnes illos qui per se, uel alium,seu alios,directe, uel indirecte sub quocunque titulo,uel colore occupant, detinent, uel hostiliter destruunt , seu inuadunt aut occupare,detinere,uel discurrere, uel inuadere hostiliter præsumunt in totum,uel in partem , almam urbem , regna Siciliæ,seu trinacriæ,insulas Sardiniæ,& Corsicæ, terram citra pharum,patrimonium beati Petri in tuscia, ducatū Spoletanum, comitatum uenaisynum , sabinensem , Marchiæ

anchonitanæ,maſſæ,trebariæ,romãdiolæ,campaniæ,& maritimæ prouincias,ac terras ſpecialis commiſsionis arnulſorum,ciuitateſque noſtras Bononiam,Ferrariam Beneuentũ, Peruſium,Auinionem,ciuitatem caſtelli, tudertum, & alias ciuitates,terras,& loca,uel iura,ad ipſam romanam eccleſiã, ſpectantia,& adhærentia, ac fautores, & defenſores eorum, ſeu in his dantes auxilium,conſilium, uel fauorem.Eſt papalis.No.quòd quando una pars ciuitatis eſt extra, & uult intrare,& alteram expellere,& de facto intrat,quamuis non intendat auferre dominium a papa, quia tamen hoſtiliter inuadunt partem,incidunt in canonem iſtum,ſecundum Cai. ibi,licet ſub colore manendi in domo ſua hoc faciant. Sic liberum eccleſiæ regimen uidetur auferri.

EXcõmunicatio.xvii.contra inquiſitores & inferiores epiſcopis, quibus officium inquiſitionis committitur, ſi odio, gratia,uel amore lucri,uel commodi temporalis obtentu cõtra iuſtitiam, & contra conſcientiam ſuam omiſſerint contra quempiam procedere ubi fuerat procedendum. Epiſcopi uero,& ſuperiores,incurrunt ſuſpenſionem. Et eſt in.c.multorum,in cle.de here.Item excommunicantur prædicti,ſi eodem obtentu prauitatem ipſam hereſis,uel impedimentum ſui officij alicui imponendo præſumpſerint aliquem quoquo modo uexare. Abſolutio reſeruatur papæ, niſi in mortis articulo, & tũc præmiſſa ſatisfactione poteſt abſolui.No. contra iuſtitiam & conſcientiam copulatiue,ſine enim utroque nõ incurritur ſententia hæc.Not.quòd dimittentes propter timorem uel ſcandalum,non ſunt excõmunicati,ſecundum gl.quia non odio,nec gratia,nec amore hoc faciunt.

EXcõmunicatio.xviii.c.nulli fas. Contra aſſerentes cõtumaciter eccleſiam Romanã,non eſſe caput omnium eccleſiarum,& non poſſe concedere canones,uel ſibi tanquam capiti non eſſe obediendum,& eſt papalis, cum tales ſint heretici, & ſciſmatici,& conſequenter in proceſſu cœnæ.Qui peccant tranſgrediendo præcepta papæ, etiam ex contemptu, dummodo recognoſcant ipſum pro capite,non incidunt.

EXcõmunicatio.xix.In proceſſu cœnæ,contra omnes illos, qui ſub quibuſcunque pſonis in genere,& in ſpecie,ne aliquas literas apoſtolicas,etiam in forma breuis,tam gratiam, quam iuſtitiam concernentes,& citationes, & executoriales,

quæ a ſede prædicta emanarunt,& pro tempore emanabũt, ſine eorum, uel principium beneplacito, & examine executioni mandent inhibent, ac notarios executores, uel ſubexecutores literarum,monitoriorum,citationum,& inhibitionũ huiuſmodi, capiunt,incarcerant,& detinent,uel capi, uel incarcerari, & detineri faciunt, & qui ex eorum officio, uel ad inſtantiam quorumcunque,perſonas eccleſiaſticas,& capitula,conuentus,& collegia eccleſiarum, quarumcunque coram ſe ad ſuum tribunal, audientiam,cancellariam, conſilium, uel parlamentum trahunt, ac præter iuris communis diſpoſitionem trahi faciunt, uel procurant directe, uel indirecte,quouis quæſito ingenio, uel colore. Hæc eſt papalis, tam eccleſiaſticos, quàm dominos temporales contrafacientes includens.

EXcommunicatio.xx.de here.in cle.nolentes,contra inquiſitores, & uicarios ipſorum, uel epiſcoporum, ſeu capitulorum ſede uacante ſuper hoc deputatos, ſi prætextu inquiſitionis officij quibuſuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorquent, aut ſcienter attentant eccleſiarum bona ob clericorum delictum prædicti occaſione officij, fiſco eccleſiæ applicare,nec abſolui poſſunt præterquam in mortis articulo,donec illis a quibus extorſerint, plene ſatisfecerint de pecunia ſic extorta. Hæc eſt papalis ante ſatisfactionem, ſed poſt epiſcopalis. Not. quòd nomine pecuniæ uenit quodcunque pecunia poteſt extimari, ut frumentum, uinum, panni,etc.Not.etiam quòd ſi quid accipiunt inquiſitores debito modo, uel per uiam muneris, non eſt locus huic pœnæ, quia ad hoc quòd incidant oportet quòd extorqueant, & illicite.

EXcommunicatio.xxi.in proceſſu cœnæ, contra omnes,& ſingulos uicecancellarios,& conſiliarios,ordinarios,& extraordinarios quorumcunque regum, & principum, ac cãcellariorum, conſiliorum, & parlamentorum: necnon procuratores generales eorundem, uel aliorum principum ſecularium, etiam ſi imperiali, regali, ducali, uel alia quacũque præfulgeant dignitate, necnon archiepiſcopos, & epiſcopos, abbates, & commendatarios, eorumque uicarios, & officiales,qui per ſe,uel alium, ſeu alios, quarumcunque exemptionum, uel aliarum gratiarum, & literarum apoſto-

licarum, necnon decimarum, & beneficiales, ac alios spirituales, & spiritualibus annexas causas, ab auditoribus, & commissarijs nostris aduocant, ac executiones monitoriorum, citationum, inhibitionum, sequæstrorum, executorialium, & aliarum literarum apostolicarum, tam gratiā, quàm iustitiam concernentium, a nobis, necnon a camerario, & præsidentibus cameræ apostolicæ, ac auditoribus, & commissarijs apostolicis in eisdem causis pro tempore emanatarum, illarumque cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conuentus, & collegia, causas ipsas prosequi uolentes authoritate laicali impediunt, & se de illarum cognitione tanquam iudices intromittere, ac partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt, ad reuocandum, seu reuocari faciendum, citationes, uel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, a censuris, & pœnis in illis contentis absolui ordinant, uel compellunt. Hæc est papalis. Aduertendum est, quòd in processu cœnæ domini sæpe dicto, sub Adriano.vi. excluduntur excusationes principium, uel huiusmodi, qui excusant se dicentes, quòd pontifex tolerat ista prædicta. Hęc excusatio non ualet, quia papa post omnes censuras subinfert hæc uerba. Declarantes nihilominus, ac protestantes prout tenore præsentium declaramus, ac expresse protestamur, absolutionem, hodie, uel alias etiam solenniter per nos faciendam, præfatos uicecancellarios, consiliarios, & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, nisi prius a præmissis cum uero proposito ulterius similia non committendi destiterint, non comprehendere, nec illis aliter suffragaturam esse. Ac insuper in præmissis omnibus, & singulis, ac aliis, quibuscunque iuribus, sedi apostolicæ, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ, undecunque, & quolibet quæsitis, seu quærendis per quoscunque actus contrarios, aut quomodolibet præiudicantes, tacitos, uel expressos, a nobis, uel sede apostolica, quolibet factos, aut faciendos, aut quęcunque temporis fluxum, seu patientiā, uel tollerantiam nostram nullatenus quolibet præiudicari debere, aut quomodolibet posse, & sic nostræ incōmutabilis intentionis semper fuisse, fore, & esse.

EXcommunicatio xxii. in c. conquestus, de sen. excōmunica. Contra expoliantes ecclesias cum effractione, uel por-

tarum,uel parietum,uel clausuræ,aut discooperiendo tectũ, uel huiusmodi. Tales enim sunt excommunicati,& post denuntiationem etiam in communi factam,a papa tantum absoluuntur. Not.quòd tantum rapiens in ecclesia,uel frangẽs non est excommunicatus,sed faciens utrumque,uel cum furto incendit ecclesiam . Not.etiam quòd hic non infertur sententia,sed supponitur lata. Sed ubi ? In decretis a Lucio papa,in.c.omnes ecclesiæ.xvii.q.iiii.

EXcommunicatio.xxiii.in.c.tua,de sen.ex. Contra incendiarios locorum ecclesiasticorum,& religiosorum, siue quorumcunque locorum,secundum communiorem opinionẽ, ut etiam intelligit Cai.ibi.Hi per hoc factum,non sunt excõmunicati,quia nullibi inuenitur, sed si per prælatos ecclesiæ excommunicentur,& publicentur,tunc post publicationem absolutio reseruatur papæ secundum Cai.ibi.Alij autem dicunt ut Tab.ibi.quòd qui incẽdunt ecclesiam ipso iure sunt excommunicati,& ante publicationem episcopus potest absoluere,sed quia alia loca incendunt non sunt excommunicati,sed excommunicandi,& tunc a papa tantum absoluentur secundum communiorem opinionem. Not. quòd incendiarij dicuntur,qui malo animo , & studiose incendunt domum,segetem,& huiusmodi.Et dicit Cai. quòd diligenter quæsiuit canones,& non inuenit incendiarios ecclesiarum esse excommunicatos , & præcipue per.c. canonica.xii.q.iii. quia ille canon non est papæ,nec cõcilij uniuersalis,sed particularis synodi,uidelicet Aurisiacẽ.quæ ad uniuersas Christi ecclesias non extenditur . Dantes etiam fauorem,auxiliũ, uel consilium scienter , & propria authoritate,sine causa,hic comprehenduntur.Opinio Cai.satis cõsona uidetur,cum simus in pœnis,propterea sequenda uidetur.

EXcommunicatio.xxiiii.in.c.significauit , de sen ex. Contra clericos,qui scientes sponte participant in diuinis officijs excommunicato a papa, & absolutio reseruatur papæ. Intelligitur secundum Pet.de palu.de excommunicatis nominatim,non autem per canones, uel sententias generales, nisi essent tales circunstantiæ, quibus proprium nomen exprimeretur. Item per diuina officia,intellige tam de his,quæ in ecclesia dicuntur,quàm extra. Item quia canon dicit.Et ipsos in officio recipiunt,dicit Cai.ibi,quòd si clericus inter es-

set diuinis cum talibus excommunicatis, sicut unus de populo non tanquam recipiens, ad diuina, non esset excommunicatus.

EXcommunicatio.xxv.in.c.nuper, de sen.ex. Siquis nominatim excommunicato scienter communicat in crimine criminoso, ei consilium impędendo, auxilium, uel fauorem, cum ratione damnati criminis uideatur iu eum delinquere, qui damnauit, ab eo, uel eius superiore, merito erit delicti absolutio requirenda. (Et infra) uerum si difficile sit ex aliqua iusta causa, quòd ad ipsum excommunicatorem absoluendus accedat, concedimus indulgentiam, ut præstita iuxta formam ecclesiæ cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, a suo absoluatur episcopo uel proprio sacerdote. Not. quòd quis dicitur participare in crimine criminoso cum excommunicato, quando participat in eo pro quo quis fuit excommunicatus, ut si clericus fuit excommunicatus quia commisit fornicationem, & aliqua mulier fornicetur cum eo, dicitur participare in crimine criminoso, quia pro tali crimine fuit damnatus. Si autem fuit excommunicatus quia fornicatus est cum Berta. Et postmodum Antonia cum illo fornicatur. Antonia non erit excommunicata, quia propter hoc crimen scilicet cum Antonia non fuit excommunicatus, sed pro crimine cum Berta, ideo si Berta iterum fornicetur eum eo erit excommunicata. Item qui participat cum aliquo, in crimine, propter quod talis incurrit excommunicationem, quam ante non incurrerat, nõ propter hoc participans est excommunicatus, nisi excommunicatio esset lata contrafacientem tale quid cum participibus, uel quando esset lata contra dantes auxilium, consilium, & fauorem, uel quando extenderetur ad omnes cooperantes, ut de percussione clericorum supra est dictum. Absolutio huius reseruatur illi, qui intulit sententiam regulariter, ut papæ, si papa tulit, nisi ex aliqua causa, ut supra dicitur in canone. Item not. quòd si papa excommunicaret aliquem, & ei participantes quomodocunque (quod potest facere) tunc omnes participantes etiam loquentes cum eodem essent excommunicati. Vide in.c.si concubinæ, de sen. ex. uide etiam supra, quomodo excommunicatio incurritur: excommunicatio.49.50.51.

EXcommunicatio.xxvi.in. c.fundamenta,in.vi.de elec. ubi excommunicantur. Omnes cuiuſcunque nobilitatis,præ eminentiæ,etc. qui ſine licentia ſedis Apoſtolice,nominatio ni,electioni,uel aſſumptioni in ſenatorem , capitaneum,patricium , aut rectorem,uel ad regimē urbis Romæ aſſentiūt, uel ſe intromittunt , per ſe , uel per alium . Excipiuntur romani,ex ipſa urbe naturaliter oriundi,uel ibi continue habitantes,qui licet ſint prædictorum fratres , filii , uel nepotes, aut ſubcomitatus , uel baroniæ nomine extra territorium, urbis iuriſditionem perpetuam , uel temporalem obtineant poſſunt tamen iu ſenatores Romanos , aſſumi ad unum annum , dummodo non habeant extra territorium talem poteſtatem, quód poſſent euacuare rationem huius conſtitutionis ſcilicet eccleſiæ libertatem . Item excommunicantur, omnes alij a prædictis , quia aſſentiunt ad prædictum regimen ultra annum , ſine licentia ſedis apoſtolicæ . Et intendentes , uel obedientes illis ſic aſſumptis,& dantes auxilium conſilium,& fauorem , publice,uel occulte, tam nominatoribus,& aſſumptoribus , quam nominatis , & aſſumptis , & eſt reſeruata papæ , ſecundum ueriorem opinionem,quamuis aliqui dicant , quód eſt epiſcopalis. Cai.dicit quód eſt pa palis,ut patet in fine canonis.

EXcomuunicatio.xxvii.in extrauaganti Benedicti undecimi,ut refert Ar.flo.iii.parte,ti.xxxiiii.c.lxviii.contra impugnantes literas electi in papam antequam coronetur , qui ſunt ipſo facto excommunicati.

EXcommunicatio.xxviii. in extrauaganti Iulij.ii.ſuſcepti re giminis , & Pij.ii. ubi præcipitur ſub excommunicationis latæ ſententiæ,& interdicti pœnis,ne qua perſona cuiuſcunque dignitatis,ſiue etiam uniuerſitas , aut collegium , quouis quæſito colore ab ordinationibus ſententijs, ſeu manda tis quibuſcunque ſuis,& ſucceſſorum ſuorum appellationē huiuſmodi interponere audeant , & contrafacientes una cū fautoribus ſuis, & conſilium,auxilium ue præſtantibus,ſiue tabelliones ſint,ſiue teſtes, ſiue aduocati,ſiue alii quicūque, non ſolum pœnis prædictis,& cenſuris, ſed etiam his, quæ læſæ maieſtatis,& hereticæ prauitatis reis imponuntur , obnoxios eſſe ſtatuit. (Et infra.) Dictaſque pœnas , & earum quamlibet,omnes illos ipſo facto incurrere uolumus cuiuſ-

cunque conditionis existant, & gradus prærogatiua præsul geant, qui in senatu, concilijs, parlamentis, congregationibus etiam sinodalibus, & prouincialibus, uel alias quomodolibet, tacite, uel expresse, uoce, uel scripto, per se, uel per alium cuiuscunque timoris, uel reuerentiæ uelamine, uel prętensa excusatione, & superioris mandato non obstañ. decreuerint, consuluerint, seu deliberauerint, uel aliorum dicta approbauerint, consilium, aut uocem dederint, ut ad futurum uniuersale concilium a nobis, uel successoribus nostris, Romanis Pontificibus contra prædictam constitutionem appellare liceat, posit, uel debeat, dictas, pœnas ad ipsos, & eorum quemlibet contra uenientem in præmisis, tenore præsentium extendentes, & locum habere declarantes, omni ambiguitate cessante.

EXcommunicatio.xxix.in extrauaganti Iulij.ii. Cum tam diuino, approbata in concilio lateraũ. Inhibemus omnibus, & singulis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, qui pro tempore erunt, & eorum sacro collegio, ne apostolica sede uacante, prædictis scilicet de romani pontificis, præter simoniam faciendo electione conuenire, uel contra præmissa, uel aliquod præmissorum statuere, disponere, ordinare, uel aliquo modo facere, seu attentare præsumant, quocunque exquisito colore, uel causa, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, quam ipso facto incurrant, & a qua non nisi per Romanum pontificem canonice electum absolui posint, nisi in mortis articulo. Ex hoc habetur, quôd cardinales contra uenientes contra ordinata de electione papæ præter simoniam, uel statuentes, sunt excommunicati, & est papalis. Et not. quòd post hãc constitutionem electus simoniace, non est in ueritate papa, & cardinales sede uacante, iurant se seruaturos hanc constitutionem.

EXcommunicatio.xxx.in.c.quicunque, de sen.ex.in.vi. Quicunque pro eo quod in reges, principes, & barones, nobiles, & baliuos, uel quoslibet ministros eorum, aut quoscunque alios excommunicationis, suspensionis, siue interdicti sententia fuerit promulgata, licentiam alicuį dederint occidẽdi, capiendi, seu alias in personis, aut in bonis suis, uel suorum grauandi eos, qui tales sententias protulerunt, siue quorum occasione sunt prolatæ, uel easdem sententias obseruãtes, seu

tes,seu taliter excommunicatis communicare nolentes , nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint,uel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum,nisi bona ipsa fuerint,infra septem dierum spatiũ restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa, eo ipso sentẽtiam excommunicationis incurrant.Eadem quoque sententia sint inodati omnes, qui ausi fuerint prædicta licentia data uti , uel aliquid p̃missorum,ad quę committenda dari licentiã prohibuimus alias committere suo motu. Qui autẽ in eadem sententia permanserint, duorum mensium spacio , ex tunc ab ea non possint nisi per sedem apo.absolutionis beneficium obtinere. Ante duos menses est episcopalis,post uero papalis.No. quòd nomine suorum,ueniũt omnes siue propinqui,siue remoti,quí quacunque relatione,ut sui grauati sunt.Item not. quòd grauari dicuntur aliqui quando contra iustitiam agitur contra eos,secus autem si secũdum iustitiam,licet ex malo animo, uel propter hoc ageretur.

EXcommunicatio.xxxj.in.c.nouerit,de sen.ex.Excommunicamus omnes,qui decætero seruari fecerint statuta ædita, & consuetudines , uel potius abusiones introductas contra ecclesiasticam libertatem , nisi ea de capitularibns suis infra duos menses post huiusmodi publicationem sententiæ fecerint amoueri.Excommunicamus quoque statutarios,& scriptores statutorum ipsorum,nec non & potestates, & consules,rectores,& consiliarios locorum,ubi decætero huiusmodi statuta,& consuetudines ædita fuerint, uel obseruata,nec non & illos,qui secundum ea præsumpserint iudicare,uel in publica forma scribere iudicata.Secundum Io.an.hæc est episcopalis,sed ex processu curiæ est papalis.Not. quòd illud est contra libertatem ecclesiæ,quòd uniuersaliter est contra omnem ecclesiam,ut quòd non soluantur decimæ.Et dicit Cai. hic,quòd iste canon respicit statuta,& consuetudines tunc tẽporis ædita,& introductas,scilicet tempore Honorij tertij,& faciens prædicta seruari est excommunicatus, & non faciens deleri,dummodo non faciat seruari, non est excommunicatũs.Iem quo ad secundum canonem , not.quòd si consules, rectores &c.non concurrunt ad alteram harum duarũ actionum,uidelicet ad ædendum huiusmodi statuta,uel ad seruãdum, non incurrunt hanc sententiam . Secus si concurrunt

Item ſtatutarij,& alij nominati, ſi pura mēte prędicta faciāt, non intendentes aliquid contra libertatem eccleſiæ, ſed ſecū dum quòd a doctoribus conſulti fuerunt,ita ſtatuerūt, propter hoc non incidūt,& excuſantur etiam a peccato,quia cōſuluerunt,& fecerunt quantum in ipſis fuit. Item not.quòd facere contra libertatem eccleſiæ,eſt eā arctare in his,in quibus nō ſubiicitur,ſiue hoc habeat iure naturali,ſiue ſpirituali,ſiue ex dono naturali,uel gratuito,ſiue ex iure communi, ſiue ex priuilegio undecunque habeat,ſiue a Deo, ſiue a papa,ſiue ab Imperatore:& ſic canones intelligunt in.c.libertatis,in.vj.de immu.eccle.Et nomine eccleſiæ intellige de libertate communi omni eccleſiæ,& non uni tantū,uel pluribus, ita ut qui facit contra libertatem alicuius eccleſiæ, ut monachorum,uel prædicatorum,non incurrit hunc canonem,ſupra,emunitas §.xxvj.Not.hic ſecundum Cai. quòd ſtatuētes circa mortuaria,imponendo modum ne fiant exceſſus in luminaribus,ueſtibus, indumentis equorum,multitudine crucum,religionum,&c. non incidunt in hunc canonem , quia hæc per ſe ad temporalem honorem ordinantur,& ſi tāgant clericos,& eccleſias,quæ priuantur elemoſinis,hoc eſt per accidens.Nec obſtat.c.fi.de re.ecce.non alienandis,ubi decernitur eſſe contra libertatem eccleſiaſticam ſtatuere de mortuariis,tanquam de annexis eccleſiaſticæ libertati,ſiue iurisdictioni,quia ut ipſe Cai.gloſat, de mortuariis intelligitur ordinatis per ſe ad eccleſiam,ad ſalutem defuncti, ſeu cultum diuinum,ſecus de ordinatis per ſe ad tēporalem honorem , Determinationem huius quæſtionis uide infra,exequiæ,per totum.Tab.excommunicatio.v.caſu.xx. quia communior opinio eſt contra Cai.quia tamen ex utraque parte fortes rationes ſunt,nullam uolo damnare opinionem.

EXcommunicatio.xxxij.in.c.unico de iniu. & dam.in.vj.Illi qui repræſalias aduerſus perſonas eccleſiaſticas, ſeu bona ipſorum concedunt,uel extendunt ad eas,niſi pręſumptionē hmōi reuocauerint,a cōceſsionis,uel extēſionis tpe infra mēſem,ſi perſona ſingularis fuerit, ſentētiam excommunicationis incurrat,ſi uniuerſalis eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto, & eſt epiſcopalis . Quid ſi ante mēſem proceſſerunt ad actū? Dicit Gemi.quòd incidunt.Cai.autem dicit quòd non & rationabilius dicere uidetur:tamen bona clericorum infra mē-

ſem debent reſtitui in integrum reuocando,&c. Si conceduntur repræſaliæ clerici debitoris ſolum contra eius bona,præmiſsis,ac ſeruatis his,quæ de iure præmittenda, & ſeruanda ſunt,non eſt locus huic pœnæ,quia non proprie ſunt repręſaliæ illæ,in quibus unus pro alio grauari non poteſt.

EXcommunicatio.xxxiij.in.c.hoc conſultiſsimo,in.vj.de re. eccle.non alie.Illi qui prælatos,uel perſonas eccleſiaſticas, ad ſubmittendum eccleſias,bona immobilia, ſeu iura ipſarũ laicis, non concedendo bona ipſa,uel iura in emphiteoſim, ſeu alias alienando in forma,& caſibus a iure præmiſsis, ſed conſtituendo,uel recognoſcendo,ſeu profitendo, a laicis ea tanquam a ſuperioribus ſe tenere,ſeu ab ipſis eadem aduocãdo,uel ipſos patronos,uel aduocatos eccleſiarum, ſeu bonorum ipſorum perpetuo,aut ad tempus non modicum ſtatuẽdo compulerint,cuiuſcunque cõditionis ſint, aut ſtatus, excommunicationis ſententia ſint innodati.(Et infra.)Laici ex contractibus ſuper p̃miſsis,conſenſu capituli,& licentia apoſtolica interuenientibus innitis,ſeu occaſione illorum ultra id quod ex natura contractuum ipſorum, uel adhibita in illis lege permittitur aliquid uſurpantes, niſi legitime moniti ab huiuſmodi uſurpatione deſtiterint,reſtituẽdo etiam,quæ taliter uſurparunt,eo ipſo ſententiam excõmunicationis incurrant.Iſtæ duæ excommunicationes ambæ ſunt epiſcopales.Cauſa huius canonis fuit,quia prælati oppræſsi aliquando inuocabant nobiles,tanquam ſuos dominos defenſores, qui aliquando procurabant talem oppræſsionem, ut ad eos confugerent,tanquam ad eccleſiæ patronos,uel dominos,& huic,per hunc canonem prouiſum eſt,ſecundum Gul.

EXcõmunicatio.xxxiiij.in.c.ſciant cuncti,lib.vj.de elec.Sciãt cuncti,qui clericos,uel quaſcũque perſonas eccleſiaſticas, ad quos in aliquibus monaſteriis, aut in aliis piis locis ſpectat electio pro eo quòd rogati,ſeu alias inducti,eũ pro quo rogabantur,ſeu inducebantur eligere noluerunt,uel conſanguineos eorum,aut ipſas eccleſias,monaſteria, ſeu loca cætera,beneficiis,ſeu aliis bonis ſuis,per ſe,uel per alios ſpoliãdo ſeu alias iniuſtę perſequendo,grauare pręſumpſerint,ſe(ipſo facto)excommunicationis ſententia innodatos.Eſt epiſcopalis:includens etiam ipſos epiſcopos,ſecundum gl.Not. quod ſiue ſpolient auferẽdo publice,uel occulte, ſiue per uim, ſiuę

per dolum,quomodocunque hoc faciant, secundum Arch. & Ge.incidunt. Not.etiam quòd per consanguineos,hic non ueniunt affines,secundum Gemi.Item si quis debet hanc sententiam incurrere, oportet quòd adsint omnes conditiones positæ in canone,quæ bene debent notari hic, & in aliis. Et hic,nomen electionis non extenditur ad electiones, qua fiũt in confraternitatibus,uel huiusmodi,quæ non sunt ecclesiasticæ personæ.

EXcommunicatio.xxxv.in.c.quoniam,de immu. eccle. Statuimus ne quis impetratores literarum nostrarum ad nos uel ad forum ecclesiasticum recurrentes,super causis quæ ad idem forum de iure,uel antiqua consuetudine pertinere noscuntur,per se,uel per alium,ad desistẽdum,uel in foro seculari de quæstionibus huiusmodi litigandum per eorundem iudicum ecclesiasticorum,uel impetrantium, aut litigantiũ, seu uolentium litigare,aut propinquorum ipsorum,seu rerũ illorum,seu ecclesiarum suarum,etiam captionem modis ne aliis quibuscunque compellat,seu compelli faciat,uel procuret,nec per se,aliosue impediat,quo minus coram iudicibus ecclesiasticis delegatis,seu ordinariis, quærellantes de causis quæ(ut præmissum est)ad cognitionem pertinent eorũdem possint libere iustitiam obtinere,nec ad prẹmissa faciẽda det cõsilium,auxilium,uel fauorem. Si quis uero cõtra prẹsumpserit,se(ipso facto)excommunicationi nouerit subiacere, a qua nisi tam iudici, cuius cognitio fuerit impedita, uel iurisditio usurpata,quàm parti,quæ in prosecutione sui iuris turbata fuerit,de iniuria,damnis,expensis,& interesse, prius per eundem fuerit integre satisfactum, nullatenus absoluatur. Iste canon non arctatur ad curiam Romanam tantum, sed in omni diocæsi fouet libertatem ecclesiasticam,& est episcopalis præmissa satisfactione.Si quis tamen ante satisfactionem absolueretur,esset absolutus, secũdum communiorem opinionem,ut dicit Tab. Absolutio.ij.§.ij.licet esset male factum.Not.quòd pro quanto quis literas apostolicas impediret contra processum curiæ,esset papalis.

EXcommunicatio.xxxvj.in.c.fi.de immu.eccl. Eos qui temporale dominium obtinẽtes,suis subditis,ne prælatis,aut clericis, seu personis ecclesiasticis quicquam uendant, aut emant aliquid ab eisdem,ne ipsis bladum molant, coquant

panem,aut alia obſequia exhibere præſumant, aliquãdo interdicunt,cum talia in derogationem eccleſiaſticæ libertatis præſumantur,eoipſo excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere.Eſt epiſcopalis. Tamen per proceſſum curiæ aliter eſt.Not.ſi tales non habent dominium, licet mandent non incurrunt.Nõ enim pœnæ ultra limites extendi debẽt.

Excommunicatio.xxxvij.in.vj.de elec.c.in generali. uniuerſos,& ſingulos,qui regalia,cuſtodiam,ſiue guardiam,aduocationis,ſeu defenſionis titulum in eccleſiis, monaſteriis, ſiue quibuſlibet aliis piis locis uacantibus,de nouo uſurpare conantes,bona eccleſiarum, monaſteriorum , aut locorum ipſorum uacantium occupare præſumunt,clericoſque eccleſiarum,monachos monaſteriorum, aut perſonas cæteras locorum eorundem,quæ hoc fieri procurant, eo ipſo excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere.Eſt epiſcopalis.Not.quòd qui conantur uſurpare huiuſmodi dicta, non tamen præſumunt occupare prædicta bona , non incidunt, ſed oportet utrunque fieri.Item qui procurant, ſi non ſequitur effectus,non incidunt,ſecundum Cai. Item not.ſecundũ glo. ly.de nouo,ideſt,a.xl.annis citra.

Excommunicatio.xxxviij.in.c.aduerſus,de immu.eccl. Excommunicantur omnes officiales laici,uel habentes regimen quorumcunque locorũ,qui angarias,collectas,exactiones indebitas,eccleſiis,uel eccleſiaſticis perſonis imponunt, uel eos pro huiuſmodi affligunt,& qui authoritatem, & iuriſditionem(ſcilicet temporalem)prælatorum quam habent in ſuis hominibus euacuant(ita ut nihil poteſtatis uideatur eis remanſiſſe in ſuos) ſupradicti ſi moniti competenter nõ deſiſtant,ipſo facto tam ipſi,quàm fautores eorũ,a iure ſunt excommunicati,nec debent abſolui,donec ſatisfecerint.Et ſi ſucceſſores prędictorum officialium,qui ſuccedunt in honore,& onere,infra menſem exceſſum ſuorum prædeceſſorum non purgauerint,& ſatisfecerint, incidunt in hunc canonẽ. Et eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione,& in.c.non minus, de immu.eccle.Not.quòd hic ſunt duo canones, & ſecundus ſupponit primum,& ſupponit quòd officialis, cui aliter ſuccedit,ſit excommunicatus,tanquam primi, canonis trãſgreſſor.Ad incurrendum primum canonem requiritur monitio, ad incurrendum ſecundum,requiritur lapſus menſis. Item

not.quòd iste canõ differt a canone de pedagiis,gabellis &c. quia ibi ipso facto incurritur sententia , hic autem non nisi præmissa monitione. Aduerte etiam,quòd constitutio Bonifaci. in.vj.c.clericis, de immu. eccle. cum tot censuris in hac materia est totaliter reuocata,in cle.quoniam,de immu.eccl. & redditur ad ius hoc antiquum.

EXcommunicatio.xxxix.in.c.fin.de his quæ ui me.ue. ca.& c.unico in.vj.Absolutionis beneficium ab excommunicationis sententia,uel quamcũque reuocationem ipsius, aut suspensionis,siue etiam interdicti (siue sententia talis sit iusta,uel iniusta) per uim,uel metum(siue sit magnus,siue paruus)extortam,pñtis constitutionis authoritate,omnino uiribus euacuamus. Ne autem sine uindicta uiolentiæ crescat authoritas,eos qui reuocationem, seu absolutionem huiusmodi,ui,uel metu extorquẽt(taliter quòd sequatur effectus) excõicationis sẽtẽtiæ decernimus subiacere. Et est episcopalis.Not.quòd siue excõicatio talis sit contra reuocantem,siue contra alios,siue lata ab homine,siue a iure,canon iste locũ habet,& ligat extorquentes,& metus debet esse illatus, & nõ innatus.Et dicitur metus sufficiens,mortis,uel grauis corporis cruciatus,uel qui posit in constantem uirum cadere,secũdum Pet.de ancha.

EXcommunicatio.xl.in.c.grauis,de sen.excom.in cle. Præsumptores prefatos,qui in locis interdicto suppositis, quẽquam decætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere,aut qui modo prædicto ad officia audienda aliquos excõmunicationis præsertim,uel interdicti ligatos sententia euocare,seu qui ne excommunicati publice,aut interdicti, de ecclesiis dum in ipsis missarum aguntur solemnia,ac a celebrãtibus moniti ut exeant prohibere, nec nõ excommunicatos publice,& interdictos,qui in ipsis ecclesiis nominatim a celebrantibus ut exeant moniti remanere præsumpserint, excõmunicationis sententia,a qua per sedem dũtaxat apostolicã, possint absolui,sacro approbante concilio innodamus . Et est papalis,primo contra dominos temporales cogentes celebrare,&c.contra uocantes excommunicatos, uel interdictos ad diuina,uoce,campanis,præconizatione, &c. prohibentes ne exeant dum missa celebratur particulariter.Alius casus cõmunis est omnibus utriusque sexus qui publice sunt excõ-

municati,uel interdicti, & nominatim moniti a celebrantibus, ut exeant.

EXcommunicatio.xlj.in cle.unica,de seque.pos.Diffinimus ut una contra possessorem diffinitiua sententia super beneficio apud sedem apostolicam, dumtaxat in petitorio, uel possessorio promulgata, beneficium ipsum a possessore huiusmodi dum tamen triennio pacifice antea possessum ab eo non fuerit,per loci ordinarium apud idoneam personam sequestretur,&c.Si quis autem sequestrationem huiusmodi impedire,uel fructus sequestratos quoquomodo pręsumpserit occupare, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto,a qua nisi impedimento prius amoto,& occupatis per eũ fructibus restitutis,nullatenus absoluatur.Est episcopalis.

EXcommunicatio.xlij.in.c.attendentes, de stat. mo.in cle. Si quis uisitatores monialium,aut mulierum,quæ uulgo dicuntur canonicæ seculares,in præmissis,seu in aliquo pręmissorum impedire præsumpserit,nisi monitus (post impedimentum)resipiscat,ipso facto excommunicationis sententiam se nouerit incursurum,priuilegiis,statutis,& consuetudinibus quibuscunque in contrarium non ualituris. Est episcopalis.

EXcommunicatio.xliij.in.c.quicũque,de hære.lib.vj. Quicunque hęreticos,credentes,receptatores,uel fautores eorum scienter præsumpserint ecclesiasticæ, tradere sepulturæ, usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere,nec absolutionis beneficiũ mereantur nisi propriis manibus extumulent publice, & proiiciant huiusmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetuo careat sepultura.Censura hæc,est episcopalis,saluis tamẽ conditionibus in litera positis. Not.quòd credentes hæreticis dicuntur illi,qui plus credunt hæreticis quàm ecclesiæ, etiam si nesciunt quid credant hæretici, secundum Caie.deliberato tamen consensu.Iste canon omnes personas comprehendit, actionem unam circa quatuor hominum genera punit.

EXcommunicatio.xliiij.in cle.j.de sepul.Eos qui proprie temeritatis audacia,defunctorum corpora non sine contẽptu clauium ecclesię,in cimiteriis,tempore interdicti, in casibus non concessis a iure, uel excommunicatos publice, uel

nominatim,uel manifestos usurarios,scienter sepelire præsu munt,ipsos excommunicationis sententiæ decernimus subiacere,a qua nullatenus absoluantur,nisi prius ad arbitrium diocæsani episcopi,eis,quibus per præmissa fuerit iniuria irrogata satisfactionem exhibuerint competentem. Est episcopalis,præmissa satisfactione,ut dicitur in litera.Not. Primo, quòd si non sepeliant in loco sacro, non est locus huic pœnæ.Secundo,per excommunicationem publice,intellige manifestationem rei, & noticiam publicam, & non secundum fictionem iuris,aut iudicis,secundum Caie. Tertio,tantum sepelientes usurarium publicum,& scienter, & præsumptuose,incidunt,non autem mandãtes uel consulentes,quia pœnæ non sunt extendendæ secundum Caie.licet aliqui dicant quòd etiam mandantes:infra interdictum.§.lij.

EXcommunicatio.xlv.in cle.unica,de cõsan.& affi.Eos qui diuino timore postposito, scienter in gradu consanguinitatis,uel affinitatis constitutione canonica, interdictis,aut cum monialibus, contrahere matrimonialiter nõ uerentur, necnon religiosos,moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos,matrimonium contrahentes, & inter eos scienter eadem celebrantes, ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subiacere.Est episcopalis. Not.quòd ignorantia facti excusat.Item per spõsalia,uel simplicem coitum,non incurritur hæc sententia,nisi coitus post sponsalia sequeretur. Si etiam ante contractum consanguinitas, uel affinitas erat ignota,postmodum ante copulam fit nota, si simul coeant,sunt excommunicati: debẽt enim se quàm citius separare. Itẽ sacerdos dicẽs uerba.Verbi gratia placet tibi,&c. est excommunicatus,non autem si secularis. Item qui cõtraxerunt,& consumauerunt ignorãter, si in commixtione matrimoniali affectu perseuerant,nonminus sunt excommunicati,quàm si a principio scienter contraxissent, si tamen scienter perseuerant,secus si adhuc ignorant impedimentum secũdum Caie.Dantes auxilium,consilium,&c.ad hoc non incidunt,quia non ueniunt nomine contrahentium,licet mortaliter peccent:neque qui hortatur, ne a tali matrimonio recedat. Facit glo.in ea.clemen.in uer.scienter,quia cle.non punit nisi solum contractum, nec is dicitur participare in crimine pro quo est excommunicatos,qui contraxit.

EXcommunicatio.xlvj.in cle.de deci.c.religiosi,ubi excommunicantur omnes religiosi non habentes administrationem,uel officia,habentes uero officia sunt suspensi ab officijs, si decimas ecclesijs debitas sibi usurpant, uel appropriant,aut si de animalibus, quæ in fraudem ecclesiarum emunt,emptaque uenditoribus,uel alijs ab ipsis tenenda tradunt, seu qui animalibus familiarũ, aut pastorum suorum, uel aliorum etiã animalium immiscentium eorum gregibus, seu qui de terris quas tradunt alijs excolendas decimas soluere non permittunt, aut prohibent, si post requisitionem factam ab eis, quorum interest non desisterint, infra mensem uel infra menses non fecerint sufficientem satisfactionẽ ecclesijs, uel damnis. Hæc non extenditur ad animalia, quæ ipsi religiosi habuerunt per eos,qui uere se,& sua obtulerũt, qui dicuntur oblati. No.quòd nomine religiosi hic ueniunt etiam fœminæ. Est episcopalis satisfactione præmissa.

EXcommunicatio.xlvij.in cle. ultima de pœnis.§.ult.Contra cogentes eligere sepulturam. Sane temerarios uiolatores constitutionis illius, quàm religiosis, & clericis secularibus prohibet,ne aliquos ad uouendum, iurandum, uel fide interposita, seu alias promittendum inducant, ut sepulturas apud eorum ecclesias eligant, uel iam electam ulterius non immutent, similem sententiam pœna in ipsa constitutione contenta in suo perdurante robore incurrere uolumus ipso facto, ab alio quam à sed.apo.præterquam in mortis articulo nullatenus absoluendos, nullis priuilegijs,aut statutis cuiuscunque tenoris existãt in contrarium super his ualituris. Est papalis.Not.quòd si quis inducit ad prædicta,tamẽ non sequitur effectus,non incurrit, similiter. Si nõ ex malitia hoc facit. Item si hortatur, non tamen inducit ad illa tria. s. uouendum,iurandum,uel promittendum,promissione nuda, uel fide uallata, non incidit, quæ autem pœnæ sequantur contrafacientes si sepeliant defuncta corpora contra dictam constitutiouem, uide in.c.plerique, de pac. & de sepul.c. ex parte, el.i.&.c. uero,de sepul.in. vj.

EXcommunicatio.xlviii. in. c.super specula. ne cle. uel mo. contra religiosas personas de claustris exeũtes ad audiendum leges (. s. ciuiles) uel physicam (idest medicinam) Alex.prædecessor noster olim statuit in concilio turoñ.ut ni-

ſi infra duorum menſium ſpacium redierint ad clauſtrum, ſint excommunicati,& ab omnibus euitētur, & in nulla cauſa,ſi patrocinium præſtare uoluerint,audiantur. Reuerſi autem in choro,menſa,capitulo, & cæteris locis, ultimi fratres exiſtent,& niſi forte ex miſericordia ſe.apo.totius ſpem promotionis amittant. Verum quoniam nonnulli ex talibus propter quorundā opiniones diuerſas excuſationis aliquid aſſumebant,nos uolentes de cætero, ut excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto, diſtricte percipiendo mandamus,quatenus tam a diocęſanis & capitulis ipſorū, quam a cæteris epiſcopis,in quorum diocęſibus huiuſmodi ſtudēt tales excōmunicati, & prædictis pœnis obnoxij,publice nuntientur. Ad archidiaconos, plebanos, decanos, præpoſitos, cantores,& alios clericos perſonatus habentes, nec nō preſbyteros, niſi ab his infra ſpaciū præſcriptum deſiſterint, hoc extendi uolumus, & appellatione poſtpoſita firmiter obſeruari. Eſt epiſcopalis. Not.quòd ſi audiant in clauſtro huiuſmodi, uel extra, dummodo reuertantur quottidie ad clauſtrum, non incidunt: & includuntur omnes profeſsi quoquomodo, & omnes ſacerdotes, & omnes in dignitate conſtituti, ſiue curata, ſiue non curata,& qui ſtallum honorificum habent in eccleſia, etiam ſine iuriſditione, ut ſunt cantores, ſecundum Caie.

EXcommunicatio.xlix. in cle.religioſi, de priui. Religioſi, qui clericis, aut laicis, ſacramentum unctionis extremæ, uel euchariſtiæ miniſtrare, uel matrimonium ſolennizare, non habita ſuper his parochialis presbyteri licentia,aut quēque excommunicatum à canone præterquam in caſibus à iure expreſsis,uel per priuilegia ſedis apo.conceſsis eiſdem, uel à ſententijs per ſtatuta prouincialia, aut ſynodalia, promulgatis,ſeu ſi à culpa,& pœna abſoluere quenquam pręſumpſerit, excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto, à ſe.apo.duntaxat abſoluendi. No.quòd ſi quis ex ignorantia, uel rati habitatione faceret prædicta, non incidit, quia non præſumit. Item ſi religioſus alium religioſum exeptū communicet,non incurrit,quia in canone mentio fit tantum de clericis, & laicis, & per hoc non fit iniuria parochiano preſbytero, in cuius fauorem hic canon eſt editus, etiam quòd ſint alterius religionis: licet Ar. flo. uideatur tenere oppoſi-

tum.iij.par.ti.xxv.c.liiij. tamen hoc magis est conforme textui, quia nomine clericorum in materia odiosa, ut hic, nõ ueniunt religiosi, ut no.Pa.in ru.de ui.& ho.cle. In articulo tamen necessitatis, quando non est alius, qui ministret, & non potest haberi licentia, communiter tenetur, quòd ista pœna locum non habet, secundum Inn.& Host.in.c.omnis, de pę.& re.& per.c.quod in te, de pæ.& re.licet Ar.flo. ubi supra dicat, quòd non debent ministrare. Primum, tamen uerius. Secundum, tutius. Not. quòd qui absoluit excommunicatũ ab homine, siue sit papa, siue alius, non incidit, quia hic non est excommunicatus, a canone, nam canonis nomine intelligitur proprie, quòd a papa promulgatur, & de maiori tantum excommunicatione intelligitur. Est papalis.

EXcommunicatio.50.in.c.cupientes, de pœnis, cle. Religiosos qui aliqua, ut audientes a decimarum ecclesiis debitarum solutione retrahant, in suis sermonibus, uel alibi proferre præsumunt, excommunicationis sententiæ subiacere decernimus ipso facto. Est episcopalis. Not.quòd si desit intentio retrahendi a dicta solutione, licet uerba proferat religiosus, non incurrit hanc pœnam. Item tantum religiosi ligantur proferentes uerba quomodocunque, siue in prædicationibus, siue aliter, & facit præsumptuose cum malitia, & intentione.

EXcommunicatio.lj.in cle. cupientes, de pæ. Religiosi, qui scienter postposuerint confitentibus conscientiam facere de soluendis decimis ecclesijs debitis, ab officio prædicationis tandiu maneant ipso facto suspensi, donec confitentibus ipsis, si hoc ipsum eis dicendi commode facultatem habuerint, conscientiam fecerint. Excomunicationis incursuri sententiam ipso facto, si prædicare præsumpserint, prædicta negligentia (ut præmittitur) non purgata. Ad religiosos tamen monasteriorum, uel ecclesiarum, decimas percipientes uolumus extendi. Est episcopalis. Not.quòd ligat tantũ confessores religiosos prædicantes, quia si non prædicent nõ est locus huic pœnæ secundum Caie. Item intelligitur quòd negligant requisiti, quòd si non requirantur, non possunt incurrere. Tempus uero quo debent requiri est determinatũ, uidelicet: prima, quarta, & ultima dominica quadragesimæ, dies Ascensionis, Pentecostes, Natiuitatis domini, Io. Bap.

Aſſumptionis b. Mariæ,& Natiuitatis eius,extra hoc tempus ſi requirantur,& negligant, non incurrunt. Vide tamen bene illam decretalem totam.

EXcommunicatio.lij.in cle.i.de ſen.ex.Circa interdictorum obſeruantiam generalium, authoritate ſed.apo. uel a locorum ordinarijs poſitorum, de fratrum noſtrorum cõſilio diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus religioſi quicunque tam exempti,quam non exempti,cuiuſcunque ordinis, uel conditionis exiſtant,cum cathedralem,uel matricem,ſeu parochialem loci eccleſiam, illa uiderint, uel ſciuerint obſeruare,non obſtantibus quibuſcunque appellationibus antea etiam ad eandem,uel alium,ſeu alios interiectis,& alijs obiectionibus quibuſcunque,abſque dolo,& fraude,cum moderatione tamen decretalis Alma, inuiolabiliter ea obſeruent, alioquin non obſeruantes, excommunicationis ſententiæ hoc ipſo uolumus ſubiacere,Quod etiam in interdictis,& in ceſſationibus a diuinis interdictis per prouincialium conciliorum ſtatuta, uel ipſorum authoritate, uolumus obſeruari. Eſt epiſcopalis. Ligat, etiam quòd interdictum ſit nullũ. Si interdictum ſit uerum , & matrix eccleſia non ſeruat, debent tamen religioſi ſeruare, quando ſciunt id ſeruandum. Leo tamen decimus,conceſsit congregationi Lõbardiæ fratrum prædicatorum,quòd quando matrix eccleſia non ſeruat,etiam quòd ſit uerum interdictum , quòd nec dicti fratres teneantur ſeruare. Not. quòd ſi matrix eccleſia ſeruat, quia ipſa ſpecialiter eſt interdicta, non eſt locus huic pœnæ religioſis. Item eccleſiam matricem ſecundum Pau.& Io.an. uocamus baptiſmalem,uel loci maiorem.Quod ſi in aliquo loco non eſt eccleſia cathedralis, ſed plures matrices, ſi omnes ſeruant, eſt locus huic pœnæ, non ſeruantibus. Secus, quando una ſeruat, alia non.

EXcommunicatio.liij.in. c. periculoſa. in. vj. ne clerici, uel mo.Vt periculoſa religioſis uagandi materia ſubtrahatur, diſtrictus inhibemus,ne cętero aliquis quamcunque religionem tacite, uel expreſſe profeſſus, in ſcolis, uel alibi, temere habitum ſuæ religionis dimittat,nec àccedat ad quæuis ſtudia literarum (etiam theologiæ , uel iuris canonici) niſi à ſuo prælato,cum conſilio ſui conuentus, uel maioris partis eiuſdem, ſibi eundi ad ſtudium licentia primitus ſit conceſ-

ſa. Si quis autem horum temerarius uiolator extiterit, excõmunicationis ſententiam ipſo facto incurrat. Doctores quoque, ſiue magiſtri, qui religioſos habitu ſuo dimiſſo, leges, uel phyſicam (.i. leges ciuiles, uel medicinam) audiẽtes ſcienter docere, aut in ſcolis ſuis præſumpſerint tenere, ſimili eo ipſo ſint ſententia innodati. Eſt epiſcopalis. Not. quòd dimittens habitum, uel occultans ex aliqua licita cauſa, non incidit, ſi autem ſine cauſa dimittit, uel occultat habitum, & incedit taliter, quòd non cognoſcatur religioſus ab his cum quibus conuerſatur, incidit ſecundum Caie. quia ſic non auſertur materia uagandi, ob quam factus eſt iſte canon. Et quia formaliter dicitur dimittere habitum, & ſi nõ materialiter, licet aliqui canoniſtę teneant quòd occultãdo nõ incidit, quia pœna non eſt extendenda ultra literam, tu tamen tene primum: quia hoc in ratione literæ includitur. Itẽ ſi dimittat ſuum habitum, & aſſumat habitum alterius religionis ſine cauſa, incidit, niſi ad aliam religionem tranſeundo. Item doctores huiuſmodi tenentes tales religioſos, duplici iure ſint excommunicati. Primo, per iſtum canonem. Secundo, quia participant cum excommunicato in crimine criminoſo, ſiue damnato, quôd ſi dicti religioſi nolent exire, uiolenter poſſunt expelli ſine metu excommunicationis. Not. etiã quòd religioſus non incurrit audiendo, niſi habitu dimiſſo, ſecundum Cai.

EXcommunicatio. liiii. in cle. i. de ſta. mona. Hoc edicto perpetuo prohibemus, ne monachi, aut regulares canonici, adminiſtrationem aliquam non habentes, ad curias principum abſque ſpeciali licentia prælatorum ſuorum ſe conferant, quòd ſi ut damnum aliquod inferant ſuis prælatis, aut monaſterio, ſe conferre præſumpſerint, excommunicationis ſententiam eos incurrere uolumus ipſo facto. Prælatis eorũ nihilominus diſtricte iniungentes, ut ipſos à curiarum prędictarum acceſſu, & alijs quibuſcunque uacationibus, & diſcurſu diligenter compeſcere, ac ſuper hoc non parentes eiſdem, ſeuere corrigere non omittant. Eſt epiſcopalis. Siue ergo tales intrent cum licentia pręlati, ſiue non, dummodo intendant damnum (ut præfertur) incurrunt ſententiam, ſiue ſequatur damnum intentum, ſiue non, ſecundum Cai. Quid ſi habentes adminiſtrationem animo damnificãdi intrant?

Tab. ibi credit, quòd incurrant, quia uidentur esse duę prohibitiones una ne intrent sine licentia, & huic non apponitur sententia, alia ne intrent animo damnificandi, siue habeant administrationem, siue non, siue licentiam, siue non, & huic ponitur sententia excommunicationis, cõcordat Cai.

EXcõmunicatio.lv.in cle.ii.de sta.mo. Præfatæ quoque sententiæ monachos, infra septa monasterii sine licentia abbatum suorum arma tenentes, decernimus subiacere, (siue sint inuasiua, siue defensiua.) Est episcopalis. Monachos quoscunque includit, siue albos, siue nigros. Item si tenent formaliter.s.malo animo, & nolunt abbatem scire. Secus autem si materialiter tantum, sine malo animo, uel ex ignorantia huius canonis, uel quia credunt abbatem contentũ, &c. uel quando accipiunt ut exeant extra claustrum, tunc nõ incidunt, & solos ligat monachos, non autẽ alios religiosos, qui monachi non sunt.

EXcommunicatio.lvj.in.c.quoniam in plerisque, de offi. ordi.contra eos, qui usurpant pręsulatum in ciuitate, uel diocęsi, ubi est alius episcopus, propter diuersitatem linguarum. Sed quoniam canon iste, parum, uel nihil uidetur seruari, quia sed. apost. prouidet, ideo non me ultra extendo. Est episcopalis.

EXcommunicatio.lvij.in.c.eos.de sen.ex.li.vj.Eos qui a sententia canonis, uel hominis, cum ad illum, à quo alias de iure fuerant absoluendi, nequiuerunt pp imminentem mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absoluuntur, si cessante postea periculo, uel impedimento huiusmodi, se illi à quo his cessantibus absolui debebant, quàm cito commode poterunt contempserint præsentare, mandatum ipsius super illis pro quibus excommunicati erant humiliter recepturi, prout iustitia suadebit, decernimus in eandem sententiam recidere ipso iure. Idem statuimus de his, quibus cũ à sed.apost.uel legato ipsius absolutionis beneficium a quibusuis sententijs consequuntur iniungitur, ut ordinariorũ suorum, uel aliorum quorumlibet suscepturi pœnitentiam ab eisdem, se conspectibus repræsentent, & passis iniuriã, seu his quibus propter hoc ligati existunt satisfactionem exhibeant competentem, si hæc cum primum poterunt non cu-

rauerint adimplere. Est episcopalis, uel papalis secundũ quo erat illa, a qua fuerat absolutus. Not. quod si non præsentat se corporaliter, sed uel per procuratorem, uel per scripturam, non uidetur incidere in canonem, quia non contrafacit illi, secundum Caie. No. secundo, quod si impedimentũ est perpetuum, non habet locum ista pœna, quia cessare nõ potest, quæ autem sint legitima impedimenta, uide Tab. absolutio primo, & secundo. §. xv. &. v. Excommunicatio. v. casu. xl. §. iij.

EXcommunicatio. lviij. in extrauaganti Boni. viij. de sepul. quæ incipit. Detestandæ. Si defuncti executor, uel executores, aut familiares eius, seu quamuis alij cuiuscunque gradus fuerint aliquid contra nostri statuti, & ordinationis tenorem præsumpserit attentare, defunctorum corpora sic inhumaniter, & crudeliter pertractando, uel faciendo pertractari, excommunicationis sententiam, quàm ex nunc in ipsos proferrimus ipso facto se nouerint incursuros, a qua nisi per ap. se. præter quam in mortis articulo possint absolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus sic inhumane tractatum fuerit, ecclesiastica careat sepultura. Est papalis. Hæc non ligat, nisi mortuus sit in loco ubi cultus fidei uiget, & si exenterant, incidunt in frustra, elixant, excutiũt carnes ab ossibus, & cum animi præsumptione contra huiusmodi statutũ, ad hunc finem, ut huiusmodi corpora trãsferantur ad alia loca. Si autem alia de causa fieret, non haberet locum excommunicatio, ut si fieret propter uindictã, uel cirugiam, uel notomiam, uel ui corpora minus feteãt, uel huiusmodi, secundum Caie.

EXcommunicatio. lix. in extrauaganti Pau. ij. in qua excõmunicantur omnes quacunque dignitate p̄fulgeant, qui quomodolibet dando, uel recipiendo simoniam commiserint, aut qui fuerint mediatores, ut ipsa fiat in ordine, uel beneficio tantum. Vnde omnes simoniaci in ordine, aut beneficio, siue in curia, siue extra. Sunt ipso facto excommunicati. Aliæ extrauagantes fuerunt circa hoc factæ, sed quia sunt reuocatæ, ideo transeo. Et sic non inuenitur in iure excommunicatio contra simoniacos, nisi in ordine, & beneficio, Ad idem est Sixtus in extrauagante quæ incipit. Et si dominici gregis. Et uult quod sit papalis absolutio. Cæteræ extrauagãtes, ut illa Marti. dãnabile, & Euge. detestabile, sunt omnes

abrogatæ per non uſum, uidelicet quòd ſcientes in curia aliquem commiſiſſe ſimoniam reuelent, &c. papa namque ſcit quòd non ſeruatur, & tolerat, & illa Boni. in qua ſtatuitur, quod qui facit, uel recipit prouiſionem de aliqua recuperanda pro gratia impetranda, uel uſtitia conſequenda in curia Ro. eſt excommunicatus, &c. eſt reuocata, ſecundum Io. cal. & Io. de lig. in lectura ſuper. c. nemo, de ſimo. Et Pe. de pa. dicit, quòd Cle. v. reuocauit. Appellatione autem beneficij, hic ueniunt etiam prælationes, ut prioratus in ordine mendicantium, & officia paſtoralia, & guardianatus, & ſimilia quouis nomine uocentur, quamuis non computentur inter eccleſiaſtica beneficia ſecundum Caie.

EXcommunicatio. lx. in extrauaganti Vrba. v. ſane, ne in uinea domini, &c. Contra ſingulares perſonas, tam uiros, quam mulieres quocunque nomine cenſeantur, qui tam a maribus, quam a fœminis religionem ingredi uolentibus, ſi ante uel poſt, ex pacto præſumunt dare, uel recipere quoſcunque paſtus, prandia, cœnas, pecunias, iocalia, aut res alias ad eccleſiaſticum uſum, ſeu alium deputatas, uel deputãdas, à qua excommunicatione citra papam abſolui non poſsint, niſi in mortis articulo. Et ſi collegium eſt ſuſpenſioni ſubiaceat. Not. quòd ſi pactum non interueniat, licet ſit mala intentio aliquid habendi faciendo, non habet locum iſte canon. Item ſi aliquid petatur, non contra alia iura edita circa hoc, non incurritur. Item ſi petatur aliquid ſecundum laudabiles conſuetudines, non incurritur, quia non præſumitur contra hoc ius. Vnde moniales petentes dari ſolitas dotes, lectiſternia, ueſtes, & huiuſmodi, inſtantes ut parentes faciãt ſicut alij, etiam quòd monaſterium non egeat, non incurrũt ſententiam, cum ibi non incurrat pactum. Sed inſtantia faciendi ſicut faciunt alij. Si autem monaſterium eget, poſſunt paciſci ut oportet ſecum unde poſsit ſuſtentari, quoniam ius naturæ hoc requirit. Hæc ſecundum Caie. ibi.

EXcommunicatio. lxi. in extrauagan. Marti. v. Viam ambitioſæ, &c. In futurum nullus ex profeſſoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcunque in aliquem monaſticum ordinem, tam. S. Benedicti, quàm Ciſtercien̄. Camadulen̄. uallis umbroſæ, canonicorum regularium. S. Aug. uel aliorum monaſticorum ordinum Cartuſien̄. duntaxat excepto,

pto,poſsit,aut debeat per quemcūque recipi,uel admitti uirtute alicuius licentiæ,uel indulti,abſque ſed.apo. licentia ſpeciali ſub dictis pœnis(ſcilicet excommunicationis latæ ſententiæ,reſeruate papæ)quas tam recipientes, quam recepti, ipſo facto incurrant,& nihilominus ſecus facta non teneant ipſo iure. Eſt papalis.

EXcommunicatio.lxii.in extrauagāti Pau.ii.Ambitioſe,&c. Omnium rerum,& bonorum eccleſiaſticorum alienationem,omneque pactum,per quod ipſorum dominium tranſfertur,conceſſionem,hipothecam,locationem, & conductionem ultra triennium,nec non infeudationem, uel contractum emphiteoticum(præterquam in caſibus á iure permiſſis,aut de rebus,& bonis in emphitheoſim ab antiquo concedi ſolitis,cum eccleſiarum euidēti utilitate,ac de fructibus, & bonis,quæ ſeruando ſeruari non poſſunt pro inſtantis tēporis exigentia)ac perpetuo ualitura conſtitutione præſenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius noſtræ prohibitionis ſeriem,de bonis eiſdem quicquid alienare præſumpſerit,alienatio,hipotheca,conceſſio,locatio, conductio, & infeudatio huiuſmodi,nullius ſit momenti, & tam qui alienat,quàm is,qui alienatas res,& bona prædicta receperit,ſententiam excommunicationis incurrat.Et eſt epiſcopalis.Not. quòd in locis ubi aliter habet conſuetudo,uel decretalis,hęc non eſt acceptata,non ligat,ſi autem eſt recepta quo ad aliquid,& quo ad aliquid non,quo ad receptum tenet, quo ad non teceptum non tenet, quia niſi conſenſu utentium lex fuerit firmata,pro non lege habetur,ſecundum Cai.ibi. Totus iſte canon recitatur á Syl. in fine ſuæ ſummæ de uerbo ad uerbum.

EXcommunicatio. lxiii. in extrauaganti Benedicti.ii. Quia nonnulli,&c.ubi excommunicantur illi, qui literas papæ impugnāt,hac occaſione,quia ante coronationem ſuam poteſt officium ſuum exercere,ut in.c.in nomine domini. xxiii d.Hanc excommunicationem ponit Ar.flo.iii. par. ti. xxiiii.c. lxviii.uideas ſi placet.

EXcommunicatio.lxiiii.in extrauagāti Alex.iiii.Ex alto,&c. Contra eos,qui libellos famoſos,cantilenas, aut rithmos faciunt,detinent,uel publicant, in infamiam ſtatus ordinis prædicatorum,uel minorum. Item contra prædicantes, do-

centes,uel defensantes, quòd præfatorum ordinum fratres, non sunt in statu perfectionis,uel quòd non licet eis de elemosinis uiuere,aut quòd non possunt prædicare, siue confessiones audire de licentia Ro. pon. seu aliorum prælatorum ordinariorum,sine consensu curatorum, a qua non possunt absolui nisi presentent se se.apo.Item contra eos, qui faciunt uiolentiam damnabilem in locis prædictorum ordinum, & non possunt absolui nisi a papa,uel conseruatoribus dictorum ordinũ. Item ex priuilegio Boni.ix.Sacræ religionis,&c. Idem habetur,in quo etiam excommunicantur impedientes eosdem fratres,ne posint in suis ecclesiis celebrare, recipere elemosinas,uel prædicare.

EXcommunicatio.lxv.in bulla ordinis prædicatorum contra intrantes monasteria monialium ordinis præ. in casu non concesso à constitutionibus earum, uel sine licentia magistri or.uel alterius ab ipso magistro habentis super hoc potestatem,sunt ipso facto excommunicati,a qua excommunicatione nisi in mortis articulo,citra papam,uel magistrũ ordinis,possunt absolui,minime. Intrantes autem monasteria s. Claræ,seu monialium ordinis minorum in casibus non concessis in regula ipsarum,uel sine licentia eorum,qui dare possunt,ipso facto sunt excommunicati,& papæ, uel earum generali reseruatur.

EXcommunicatio.lxvi.in priuilegio Bonifatii, Virtute,&c. contra omnes,qui in monasterio,uel ecclesiis suis detinẽt apostatas ordinis prædicatorum,nisi eos eiiecerint postquã eis per fratres præ.ne detineant fuerit denuntiatum.

EXcõmunicatio. lxvii.clemẽtis ad minores. Quos nos,&c. Contra fratres minores,qui præsumunt recipere ad habitum fratres or.prædicatorum professos, sine licentia summi Pon.faciente expressam de huiusmodi indulto mentionem, uel nisi prius suorum priorum licentia fuerit petita, & obtenta.Idem heremitanis,Alex.ad heremitas.Vestrarum,&c.

EXcommunicatio.lxviii.Alex.Ex alto,&c.contra rectores artistarum,& scolarium,& magistrorum studii Parisien. qui publice,uel occulte fratres prædicatores,uel minores, a consortio uniuersitatis Parisien.excludere moliuntur, ipso facto sunt excommunicati, nec possunt absolui nisi personaliter se.apo.se præsentent.

EXcommunicatio.lxix.quæ eſt in libro Pœnitentiariæ (ut refert Arch.flo.iii.par.ti.v.c.xxx.)contra accedentes ad ſepulchrum domini,etiam cauſa deuotionis,ſine licentia papę cui abſolutio reſeruatur,uel ſummo pœnitentierio.

EXcommunicatio.lxx.Sixti.Et ſi Dominici: contra conſpirantes in perſonam,aut ſtatum Ro.pon.ſeu cuiuſuis offenſæ,inobedientiæ,aut rebellionis eiuſdem papæ, & dictæ ſedis,& eſt papalis. Item contra prohibentes deuolutionem cauſarum ad curiam Ro.& eſt papalis,& cõfirmata per Inno. ultimum. Item uiolantes interdictum ab apoſtolica ſede poſitum,& eſt papalis.

EXcommunicatio.lxxi.in extrauaganti Sixti.iiii. Graue nimis, &c.contra omnes cuiuſcunque ſtatus ſint gradus, & conditionis,qui de cætero auſu temerario præſumpſerint in ſuis ſermonibus ad populum,ſeu alias quomodolibet affirmare,quòd tenentes b.Vir.Ma.conceptam eſſe in peccato originali in ſua conceptione,poluantur labe hereſis,uel mortalis peccati,neque tenere libros,uel legere,aut habere pro ueris hoc tenentes. Similique ſententia etiam ligantur,qui auſi fuerint aſſerere tenẽtes contrariam opinionem,ſcilicet quòd ſit concepta ſine originali peccato,incurrant hereſim,uel peccatum mortale.Et eſt papalis. Si quis autem huiuſmodi aſſereret ſimpliciter ſine temeritate,uel ignorãter, non ligaretur, quia non auſu temerario hoc facit.

EXcommunicatio.lxxii.in extrauaganti Io.xxii. Super gentes,&c.contra quoſcunque impedientes præſumptuoſe legatos,ſeu nuntios apoſtolicos ne recipiantur, & faciãt ea,ad quæ miſsi ſunt,eo ipſo ſunt excommunicati. Eſt epiſcopalis quantum ad hunc canonem.

EXcõmunicatio.lxxiii.pauli.ii.in extrauaganti,Munera,&c. in qua excommunicantur omnes officiales,& miniſtri papæ,etiam ſi pontificali fulgeant dignitate, præter cardinales, qui in terris eccleſiæ exercent officium quodcunque, & accipiunt munera quæcunque præter comeſtibilia, & potabilia, quæ in biduo,ideſt duobus diebus conſumi poſſunt,& ſimiliter dantes,& eſt papalis,& tenentur illud, quod acceperunt reſtituere. Nam contra prohibitionem accepta ſunt.

EXcommunicatio.lxxiiii. Leonis.x. in concilio Lateranen. circa montem pietatis,ubi dicitur, Declaramus, & diffini-

mus montes pietatis per respu.institutos,& authoritate sed. apo.hactenus approbatos,& confirmatos,in quibus pro eorum impensis,& indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas,& aliarum rerum ad illorum conseruationem pertinentium pro eorum indemnitate duntaxat, ultra sortem absque lucro eorundem montium recipere,nec speciem mali præferre,neque peccandi incentiuum præstare, neque ullo pacto improbari,quinimmo meritorium esse, ac laudari,& probari debere tale mutuum minime usurarium putare,licereque illorum pietatem,& misericordiam populis prædicare,etiam cum indulgentiis. Multo,tamen perfectius, multoque sanctius fore,si omnino tales montes gratuiti essent,&c.Qui contra huius formam prædicare , seu disputare uerbo,uel scriptis ausus fuerit,excõmunicationis pœnam latæ sententiæ(priuilegio non obstante) incurrere uolumus.

EXcommunicatio.lxxv.eiusdem Leonis ibidem.Excommunicantur imprimentes, uel imprimi facientes libros , nisi per diocesanum,& inquisitorem uideantur, & approbentur. Quomodo autem hæc,& quædam aliæ ligent,dicam immediate in excommunicatione. lxxvi. Item excommunicantur omnes,qui uota in Consistorio data , & quæcunque ibi gesta,aut dicta quæ in odium,aut præiudicium , aut scãdalum alicuius redũdare possent,uerbo,uel scripto , uel quouis alio modo reuelant,& omnes non tenentes silentium de quacunque re,de qua specialiter,& expresse Ro.pon. dixerit esse silendum·& sunt omnes papales.

EXcommunicatio.lxxvi.contra omnes,qui in suis prædicationibus ad populum miracula falsa,aut incerta, uel prophetias,quæ ex sacra scriptura non constant , prædicare , seu episcopis,aut suis superioribus (scilicet ecclesiæ prælatis) detrahere ausi fuerint,ultra pœnas contra tales a iure statutas, excommunicationis etiam sententiam , à qua non nisi à Ro. pon.præterquam in mortis articulo absolui possint , eos incurrere uolumus. Multæ aliæ sunt excommunicationes particulares,ut illa de asserentibus Christum non conceptum in utero Mariæ,& non natum per genitalia,&c. quæ nõ ita manifeste,sunt de quibus dicam.Pro notitia dictarum immediate excommunicationum,Not.quòd excommunicationũ tria genera inueniuntur,quædã sunt notæ,non tamen sunt con-

ſenſu utentium approbatæ,quales ſunt omnes contra non reuelantes ſimoniam,& contra dantes pro habenda gratia, uel iuſtitia in curia Ro.de quibus ſupra eſt dictum, excommunicatio.50.Aliæ ſunt cõmuniter ignotæ,quales ſunt multæ quam dicuntur.Ioan.xxii quæ non poſſunt cõſenſu utentium approbatæ eſſe,ex quo ut ignotæ, aut incertæ fuerunt. Et hæc duo genera non ligant,quia ſunt infirmæ, & abrogatæ.Aliæ ſunt notæ quidem,ſed nouæ,ut ſunt quæ ſub Iulio ii.& Leone.x.in concilio Lateranen.factæ ſunt, de quibus neſcitur an ligent,ut dicit Cai.ibi, quòd eſt ambiguus, & eas præſumere gloſare eſt ibi uetitum,ſub pœna excommunicationis latæ.Vna eſt contra cardinales reuelantes,ut ſupra.Secunda,contra impreſſores librorum.Tertia,contra prædicantes miracula,&c.ut ſupra,hæc ſecundum Cai. ibi. Si tantus hõ eas ambiguas habet,neque ego auſim eas ligare aſſerere.

EXcommunicatio.lxxvii.in.c.pro humani,in.vi. de homicidio. Statuimus,ut quicunque princeps,prælatus,ſeu quãuis alia perſona eccleſiaſtica,ſecularisue,quempiam Chriſtianorũ per aſſaſsinos interfecerit,uel interfici mandauerit,quãuis mors forſitam ex hoc non ſequatur,aut eos receptauerit, defenderit,uel occultauerit,excommunicationis ſententiam, & depoſitionis á dignitate,ordine,honore,officio,& beneficio ipſo facto incurrant. Eſt epiſcopalis. Aſſaſsini,erãt quoddam genus hominum infidelium,quod genus hodie ignotum eſt,ſupra,aſſaſsinus.

EXcommunicatio.lxxviii. in concilio Lateranen. de rap.c. excommunicationi. Illi qui Chriſtianos naufragium patientes ſpoliant rebus ſuis,niſi ablata reddiderint excommunicationi nouerint ſe ſubiacere. Eſt epiſcopalis. Qui autem capiunt,uel ſpoliant infideles ex iuſta cauſa nauigantes, debent excommunicari.Tamen hodie iſti piratæ excommunicantur in proceſſu curiæ,ſupra. Excommunicatio. xiii. No. quòd ſi ſtatim non reſtituant,etiam non præcedente monitione,ſunt excommunicati,quia determinatio tẽporis, quo ad ſtatim reſtituendum ipſo iure eſt determinata,ſecundum Cai.ibi.Item aduertendum eſt,quòd non obſtant leges, uel ſtatuta aliquarum terrarum determinantia, quòd bona naufragantium ſint capientium,quia non eſſent leges,ſed corruptelæ contra iuſtitiam.

EXcommunicatio.lxxix.in cle.i.de usu. Quicunque communicatum potestates,capitanei,rectores,consules, iudices,consiliarii,aut alii quicunque officiales,statuta huiusmodi de cætero facere,scribere,dictare,aut quòd soluantur usuræ,uel quòd cum solum repetuntur,non restituantur pleno ac libere,scienter iudicare præsumpserint, sententiam excommunicationis incurrant.Eandem etiam sententiam incursari,nisi statuta huiusmodi hactenus ædita de libris communitatum ipsarum(si super hoc potestatem habuerint)infra tres menses deleuerint,aut si ipsa statuta,uel consuetudines,officium eorum habentes quoquo modo præsumpserint obseruare. Est episcopalis. Alii autem a prædictis seruantes talia statuta,& communitates,non incidunt in hunc canonē,quia solos officiales exprimit. Item scribentes prædicta si nō sunt officiales non incidunt secundum Pau.nec scribens sententiam statuto conformem etiam quòd sit officialis nisi in sententia statuti tenor poneretur: tunc enim forte ligaretur hac censura.

EXcommunicatio.lxxx.in.c.usurarum,de usu.li.vi. Hac perpetua constitutione sancimus, ut nec collegium, nec alia uniuersitas,uel singularis persona cuiuscunque sit dignitatis, conditionis,aut status,alienigenas,& aliâs non oriundos de terris ipsorum,publice fenebrem pecuniam exercentes, aut exercere uolentes,ad hoc domos in terris suis conducere,uel conductas habere,aut aliâs habitare permittunt, sed huiusmodi usurarios manifestos,omnes infra tres menses de terris suis expellant,nunquam tales de cætero admissuri.Nemo illis ad fœnus exercendum domos locet,uel sub alio quocūque titulo concedat. Qui uero contrafecerint,si personæ fuerint ecclesiasticæ,patriarchæ,episcopi, archiepiscopi, suspensionis:minores uerò personæ singulares, excommunicationis,si autem collegium,seu alia uniuersitas, interdicti sententiam ipso facto nouerint incursuros,quā si per mensem animo sustinuerint indurato, terræ ipsorum quādiu in eis iidē usurarii commorantur ex tunc ecclesiastico subiaceant interdicto.Cæterum si laici fuerint,per suos ordinarios omni cessante priuilegio,per censuram ecclesiasticam compellantur. Est episcopalis.Not.quatuor casus,in quibus incurritur. Primo,permittere tales conducere domos,&c.ad exercendū usu

ram,alias non.Secundo,non expellere tales,&c.Tertio,locare talibus ad hoc fœnus exercendum,aliâs non.Quarto,alio quouis titulo concedere domos,uel uendendo,uel impignorando,uel donando,& huiuſmodi ad hoc. Item per alienigenas non comprehenduntur omnes alibi geniti,ſecundũ Cai. ibi,ſed illi qui neque ipſi, neque patres eorum ſunt in illa terra geniti. Item in primo,& ſecundo caſu intelliguntur clerici habentes aliquod dominium,in tertio uero, & quarto, de quolibet minore epiſcopo,ut patet,Infra uſura.§.liii. De iudæis iſte canon non intelligit.

EXcommunicatio lxxxi.in.c. ubi periculum, in.vi. de ele. ubi excommunicantur omnes domini,rectores,officiales illius ciuitatis,in qua Ro.pon.electio eſt celebranda, ſi non ſeruant diligenter,quæ ſeruanda ſunt (maxime prout Clemens.vi.modificauit)& ſi committant in his,uel circa ea.Et credo,quòd ſit attendendus uſus,qui longus eſt,& non reprehenditur ab electis pontificibus.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lxxxii.in. c. ubi periculum . de ele.in.vi. Contra omnes,qui mittunt ſcripturam,uel nuntium, uel ſecrete loquuntur cardinalibus,uel alicui eorum de exiſtentibus in conclaui pro electione papæ. Qui autem ſunt intus poſſunt loqui adinuicem ſecrete. De miſsione literarum quidam intelligunt ſecrete tantum: quidam quoquomodo fiat eſſe locum huic canoni aſſerunt.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lxxxiii.in.c.i.li.vi.de exceſ.præla. Tranſgreſſores conſtitutionis,quæ religioſis mẽdicantibus prohibet ad habitandum domos,uel loca quæcunque de nouo recipere,ſeu hactenus recepta mutare,uel ea trãſferre in alios uſus cuiuſuis alienationis,titulo quocunque,excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere.No.quòd non prohibetur reſtauratio deſtructorum locorum, qui non nouo iure acquiruntur,neque augmentatio loci iam habiti.Item loca antè hanc conſtitutionem non poſſunt dimitti ſine excõmunicatione,quæ autem ſunt accepta poſt,bene poſſunt dimitti,quia dicit hactenus recepta.Item not. quòd hic per domos non intelliguntur,quæ fratres aliquando accipiunt pro hoſpitio,uel ad liuellum,neque de habitantibus in deſerto ſolitarie.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lxxxiiii.in.c mulieres in.vi.de iudi.Con-

tra fingentes fraudulenter casum, per quem iudex ad aliquã mulierem pro testimonio mittat, uel uadat personaliter, fictor ergo, uel frauditor, sententiam excommunicationis incurrit ipso facto. No. quòd si non sequitur effectus, quòd uadat non est locus huic pœnæ. Etiam intelligitur de iudice laico secundum Io. an. mittere, aut ad mulieres pro testimonio in hoc canone superius est concessum. Intelligitur etiam siue iudex sit fictor, siue alius: fictor enim hic excommunicatur, quia si iudex uadat sine malitia, & simpliciter ignorans fictionẽ non incidit. Arch. flo. in. iii. par. ti. xxv. c. xlv. intelligit quòd incidit, siue uadat, siue mittat, dicens quòd intentio legis est uitare nephanda, quæ interdum per nuntium melius procurantur, sed quia constitutio est pœnalis, melius est, ut intelligatur tantũ si personaliter uadat, cui uidetur consentire Cai. ibi. Est episcopalis.

EXcommunicatio. lxxxv. in. vi. de of. dele. c. Hac constitutione decernimus, ut si conseruatores de aliis quam manifestis iniuriis, & uiolentiis scienter se intromiserint, seu ad alia quæ iudicialem indagationem (idest inquisitionem) exigunt suam extenderint potestatem, eo ipso per unum annum ab officio sint suspensi, pars uero, quæ hoc fieri procurabit, sententiam excommunicationis incurrat, a qua non possit absolui, nisi ei, quem sic fatigauit indebite, primo, satisfaciat integraliter de expensis. Est episcopalis præmissa satisfactione. Not. quòd ligat tantum partem hoc procurantem, ideo si aliquis, qui non esset pars hoc procuraret non incideret. Item si conseruator daretur ad tutelam, non solum de manifestis, sed etiam de aliis, posset se intromittere, ut communiter fit hodie secundum Pe. de pa. & non habet locum hæc sententia. Item incurritur, quando sequitur effectus pro quo sit satisfaciendum.

EXcommunicatio. lxxxvi. in. c. clericis, ne cle. uel mo. Inhibemus sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat uicecomitis, aut præpositi secularis. Si quis autem contra hoc uenire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subiaceat. Et est episcopalis. Communiter intelligitur de omnibus in sacris existentibus, ut dicit Tab. ibi. quãuis Cai. tantum de sacerdotibus intelligat. Interdicitur ergo clericis in sacris existentibus, esse

officiales principium secularium, licet non infligant pœnam mortis, secundum quod no Pa. in hoc. c. quando scilicet uult hoc exercere tanquam officialis principis, quia iniuria fit officio sacerdotij, secundum Cai. Possunt tamen tale officium exercere citra mortem, & mutilationem, quando est dignitati annexum, uel habet hoc proprio nomine, puta ratione patrimonii. Si quis autem haberet officium uice comitis, uel propositi secularis (ut quia est potestas alicuius, & huiusmodi,) & efficeretur sacerdos, secundum Cai. uel in sacris secũdum alios, non potest hoc officium retinere. Et requiritur monitio, ut sit locus huic pœnæ. Caueant ergo clerici, & religiosi, qui sæpe uolunt officium regum, ducum, marchionum, & aliorũ dominorũ exercere. Nomine enim principis secularis, ueniunt generaliter omnes domini.

EXcommunicatio. lxxxvii. in extrauagantis Sixti. Et si dominici, etc. Authoritate apostolica tenore præsentium statuimus, & ordinamus, quòd de cætero prætextu facultatum quarumcũque concessarum a nobis, uel authoritate nostra, & quas concedi quomodolibet continget in futurum, etiam cum clausula quòd sola signatura sufficiat, etiam in fauorem fidei, & cruciatæ, nullus confessor quemuis, qui offensæ ecclesiasticæ libertatis, uiolationis, interdicti a sed. apo. positi, seu heresis, postquam quis fuerit de ea sententialiter condemnatus, delatus, seu publicæ diffamatus, conspirationis in personam aut statum Romani pontificis, seu cuiusuis offensæ, inobedientiæ, aut rebellionis eiusdem pontificis, uel dictæ sædis, multilationis membrorum, uel occisionis cuiuscunque in sacris ordinibus constituti, offensæ personalis in episcopum, seu alium prælatum, inuasionis, depredationis, occupationis, aut deuastationis, terrarum Ro. eccle. mediate, uel immediate subiectorum, ac inuasionis romipetarum, seu quorumcũque aliorum ad Ro. cu. uenientium, delationis armorum, & aliorum prohibitorum ad partes infidelium, impositionis nouorum onerum realium, uel personalium ecclesijs, uel ecclesiasticis personis, simoniæ super ordinibus, uel beneficijs consequendis in dicta curia, uel extra contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in casibus contentis in literis, quæ consueuerunt in die cœnæ domini publicari, prætextu huiusmodi facultatum absoluere, & per quosuis emis-

sa peregrinationis ultramarinæ, uisitationis liminũ apostolorum Petri,& Pauli,in compustella, & castitatis, ac religionis uota, nisi ex speciali licentia, & certa scientia nostra (de qua demum constare censeatur,cum in signatura nostra de super manu nostra scriptũ, aut in literis nostris expræssum fuerit : Nos ex certa scientia, & de speciali gratia concedere, derogatione præsentis constitutionis illius de uerbo ad uer bum inserto tenore, non autem per clausulas id importantem) uel in articulo mortis constitutum, & tunc in casibus ubi satisfactio fuerit impendẽda,facta satisfactione,uel idonea præstita cautione,commutare præsumant.Et si aliqui cõfessorum contra præsentem constitutionem quemquam absoluere,aut excepta uota predicta commutare attentauerint, absolutio,& commutatio huiusmodi nullius sit roboris,uel momenti,& contrafacientes eo ipso excommunicationis sen tentiam incurrant,a qua nisi in mortis articulo constituti,ab alio,quam a Roma.pon.absolui non possint.Est papalis hic, & ex processu curiæ.Not.quòd in articulo quando debet ab solui satisfaciat prius si tenetur, & potest, si non potest, det pignus,si hoc non potest det fideiussorem,si hoc etiam non potest, saltem det iuramentum de satisfactione, quòd si nõ uult,non absoluatur.Hæc est forma canonis huius, caueant autem confessores,ne seipsos laqueent.

EXcommunicatio.lxxxviii.in.c.indẽuitatibus, in.vi.de elec.

Hi quos ad dirigendas in electionibus moniales deinceps contigerit euocari,ab his prorsus abstineant, per quæ inter eas superfaciendis ipsis electionibus oriri possit discordia uel exorta nutriri,alias eo ipso excommunicationis sententiæ se nouerit subiacere. Not.quòd non uocati ad hoc, etiã quòd seminent uel nutriant discordias,non incurrunt,Et licet dicatur in masculino genere, tamen si fœminæ ad hoc uocarentur,& nutrirent discordias,etc. inciderent, secundũ glo.Est episcopalis.

EXcommunicatio .lxxxix. in.c. administratores. xxiii.q.v.

Administratores secularium dignitatum, qui ad ecclesiarũ tuitionem,pupillorum,ac uiduarum protectionem,rapatiũque refrenationem constituti proculdubio esse debent,quotiens ab episcopis, & ecclesiasticis uiris conuenti fuerint,eorum querimonias attentius audiant,& secundum quòd ne-

cessitas expeterit, absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant, quòd si dei timorem præoculis non habẽtes, negligere post secundam, & tertiam monitionem inuenti fuerint, omni nouerint communione usque ad condignã satisfactionem se priuatos. Videtur ergo quòd princeps ipso iure sit excommunicatus, qui non facit iustitiam clerico præmissa tamen monitione prædicta. Est episcopalis.

EXcommunicatio. xc. in.c.unico, de rele. do. in.vi. & extrauaganti Io.xxii. Sancta Romana, etc. ubi excommunicantur nouum ordinem, uel religionem inuenientes, uel habitum nouæ religionis assumentes, uiuentes simul, & tria uota uouentes. Nec episcopus potest super hoc licẽtiam dare, secundum doc. Item nomine religionis, non ueniunt heremittæ commemorãtes soli, assumentes quem uoluerint habitum, uel isti discipliniи, licet faciant sibi superiores, dum tamen non faciant tria uota solennia. Vide tamen Tab. Ecommunicatio.v.casu.xxxv.

EXcommunicatio. xci.in. c. i. de loca. Contra magistros (idest doctores cuiuscunque facultatis,) & scolares bononien. qui ante tempus conditionis, conducunt hospitia aliorum magistrorum, uel scolarium sine licentia, uel assensu eorum. Not. quòd nomine scolarium non ueniunt existentes in studiis pro scolaribus, ut scriptores, cartarii etc. licet gaudeant priuilegijs scolarium, secundum communiorem opinionem. Inquilini dicuntur scolares, tunc ibi habitantes. Et secundum Io.an. hæc pœna tantum tenet Bononiæ, licet quidam teneant oppositum, tamẽ consuetudo approbat primã opinionem. Est episcopalis, & latæ sententiæ.

EXcommunicatio. xcii. in. c. de scisma. Ordinationes ab octauiano, & guidone heresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus, adiicientes ut qui dignitates ecclesiasticas, seu beneficia, per dictos scismaticos acceperint, careant impetratis. Alienationes quoque quæ per eosdem scismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus ecclesiasticis omni careant firmitate, & ad ecclesias sine omni onere reuertãtur. Si quis autem contrarie præsumpserit (dicendo, uel tenẽdo oppositum) excõicationi nouerit se subiacere. Est episcopalis secluso scismate. Not. hic per laicos intelligi nõ quoscũque, sed fultos scismate, quia de scismaticis est iste canon,

EXmmunicatio. xciii. in.c.licet, de elect. Contra eum, qui de tertiæ partis cardinalium nominatione confiſus, papę ſibi nomen uſurpat, & eſt cõtra eos, qui recipiunt, & in eum, qui a paucioribus quam a duabus partibus cardinalium electus, ad apoſtolatus officium, niſi maior concordia interceſſerit, gerit ſe pro papa. Eſt latæ ſententiæ, & epiſcopalis, ſecluſo ſciſmate.

EXcommunicatio. xciiii. in extrauaganti Io. xxii. Sancta Romana, etc. contra perſeuerantes in ſecta fraticellorum, biſochorum, & biginarum, & aſſumentes dictæ ſectæ ritum, & prælatos quoſcunque, qui prædictis perſonis, uel aliis ritum uiuendi, & habitum ſupradictos præter ſpecialem apoſtolicæ ſedis authoritatem deinceps conceſſerint, & eſt latæ ſententiæ, & epiſcopalis: ex qua intelliguntur tres differentiæ perſonarum ſcilicet perſeuerantes in dicta ſecta. Secunda, aſſumentes habitum, etc. Tertia, concedentes dictum habitũ, etc. Item nomine biginarum intelliguntur, uel infideles, de quibus eſt ca. ad noſtrum, in cle. de here. aut ſuſpectæ de fide, ut in.c. de reli. do. non autem ille mulieres, qua demiſſæ dicuntur, manentes innuptæ in domibus parentum.

EXcommunicatio. xcv. Contra Inquiſitores ord. prædi. ſi procedant contra fratres minores, & e contra, per extrauagantem Pauli. ii. Nunc autem ſecus eſt, quia poſſunt procedere per breue Clemen. vii. quod incipit, Propter labẽ lutheranam ſeruato tamen ordine ibidem poſito, ut primo, moneantur eorum ſuperiores, ubi dicitur ſic. Diſtricte pręcipiendo mandamus, quatanus omnibus, & ſingulis, etiam carmellitarum, & aliorum ordinum mẽdicantium religioſis, uel nõ mendicantibus huiuſmodi peſte diffamatis, aut alter ſuſpectis, pręcipueque tales errores in ſuis ſermonibus, uerbis, ſeu prædicationibus diſſeminantibus, per cenſuram eccleſiaſticã appellatione poſtpoſita ſuper huiuſmodi, ac qualibet alia heresi ſilentium imponatis, & poſtquam per uos, uel uicarios ueſtros, aut ueſtrum, uel eorundem uicariorum aliquos, ſiue aliquem, præſidentes monaſteriorum, conuẽtuum, & aliorum locorum ubi hereſis huiuſmodi, uel errores diſſeminati forent, aut inibi propinquorum præmoniti fuerint, niſi tales infra menſem a die admonitionis computaudum, debita prouiſione remedia cum effectu adhibuerint, ac digna peni-

tentia castigauerint, de quibus admonenti fidē facere teneantur. Aliter contra prædictos usque ad sententiam difinitiuā, ualent procedere. Hæc est materia excōmunicationum. Credo tamen multas alias esse excommunicationes particulares in priuilegiis studiorum, religiosorum, collegiorum ciuitatū & aliorum locorum, quas omnes inuenire esset impossibile. Prudens ergo confessor, quando de nouo uenit in unam diocęsim informet se an ibi sint aliquæ excommunicatiōes, siue papales, siue sinodales, quæ sint in usu, & sic obseruet. Et quia multiplices sunt, & uariæ difficileque est singulas memoriæ mandare, ideo prudens confessor cum circa eas dubitat bene canones, & illuc diligenter examinet, & si per seipsum intelligere nequeat, peritos quærat, ne pœnitentem ab soluendo a quibus non potest, in præceps mittat: quem si censura ligatum inuenerit, si potest, ab ea prius absoluat, si non potest ad superiorem confestim mittat, quia sic ligatus a peccatis nequit absolui.

EXCVSATI O.

1 Excusatio peccati est maximum uitium, secundum Tho. secunda secun. q. xiii. a. iii. ad. iii. quia est circunstantia quædā aggrauans omne peccatum, etiam blasphemiam dei, quæ est maximum peccatum. Dicturque maximum quia quodlibet maius facit.

Nullus sequens heresim excusatur, quia in dubijs, & periculosis nemo debet esse facilis ad credēdum, & pręcipue pertinax secundum Tho. in quoli. iii. q. iiii. ar. ii. quæ pertinacia maxime hereticum constituit cum errore intellectus.

3 Obliuo beneficij ex negligentia, uel impotentia recōpensandi beneficium, non excusant a peccato ingratitudinis, secundum Tho. secundum secundæ. q. cvii. ar. i. ad. ii.

4 Qui nihil audiuit de fide excusatur a peccato infidelitatis, nō autem ab aliis peccatis. Intendens autem bonum per se, excusatur a malo, quod sequitur præter intentionem, & raro, non autem quando semper, uel ut in pluribus, & sic Noæ excusatur ab ebrietate, etc. Th. iiii. sen. d. xxxiii. in expositiōe literæ, & in. c. inebriauerunt. xv. q. ii. Excusat etiam coactio absoluta. c. non est. xv. q. i. Necessitas etiam, in. c. Discipulos, de cōse. d. v. Pietas quoque. c. cōquestus, de feri. & obedientia. c. dixit dominus. xiiii. q. v. Non excusatur quis ab obedientia, allegās

alios meliores se ad hoc esse.xxiii.q.1.c fina.

5 Timor qui est secundum rationem excusat totaliter a pecca-to,non autem inordinatus, sed diminuit,in quãtum est inuoluntarius.Tho.secunda secundæ.q.cxxv.ar.ul.Thamar,& Iudas fornicans cum ea,a peccato non excusantur, secundũ Tho.secunda secundæ.q.cliiii.ar.ii.ad.iii.

EXECVTOR.

Executor est proprie,qui ad effectum rem iudicatam dedu cit,secundum glo.in.c.super quæstionum, de of.dele. uel qui factum ab alio gestum exequitur,secundum Pa.in.c.no uit, de appel. col. i. Executor etiam larga acceptione dicitur delegatus, secundum glo. in. c. si supra, de offic. dele. in. vi.

2 Executores testamentorum possunt esse laici, clerici, & religiosi,non tamen ordinis minorum, secundum Pa.in. c. tua nobis,de testa.primo notabili,&.c.ii.de.testa.in.vi.Fratribus enim minoribus est interdictum hoc, in Cle. exiui.de uer, sig.Et possunt diuisim,& mixtim deputari.c.Ioãnes,de testa. & etiam fœminæ,si est consuetudo,secũdum Io.an.in.d.c.ii. de testa. licet quidam teneant contrarium.

Executore uno mortuo,uel absente,alius potest exequi,quã do plures sunt,nisi testator aliter in testamento expresserit etiam quòd præsens esset alter, & nolet exequi, in.d.c.ii. de testa.& non est necesse alterum uocari, sicut in electione,secundum glo.ibidem,intellige quando multum distaret, secus quando parum, tunc enim uocari debet & expectari usque ad præfixum sibi terminum.

4 Officium executorum non transit ad heredes,etiam re non integra secundum glo.ibidem,in.d.c.ii. nisi testator hoc expresserit,licet quidam dicant quòd transit, præcipue re non integra,ut in.c.in causis,de elec.sed primum est uerius. Si uero eligatur sine nominis expressione, & qui non sit propin quus,tunc successor in dignitate,succedit etiam in executione,secundum glo.in.d.c.ii.etc.quoniam requisisti,de offi. de lega.secus quando eo propinquus,uel nominantur proprio nomine,quia uidetur electa persona, & non officium, in dicto.c.requisisti.

5 Electus in executorem non tenetur acceptare, secundum Pa. in.c.Ioannes,de testa.etiam in legatis ad pias causas, nisi taci

te,uel expreſſe acceptaſſet,ſiue faciendo aliquid quod ad hoc pertinet,ſiue recipiendo literas ſcienter,quibus officium ſibi deferebatur,tūc enim dicitur tacite acceptare, ar.l.1.ff.de procura. Si præſens fuit quando teſtator ipſum ad hoc deputauit,& tacuit,non propter hoc dicitur acceptaſſe.l.Pomponius.ff.de arbi.Secus quando conſenſit epiſcopus in legatis ad pias cauſas poteſt ipſum compellere ad acceptationem ſaltem tanquam delegatum,ſicut in qualibet alia delegatione.c. paſtoralis,de offi.dele.C.qui pro ſua iuriſdi.l.unica.

6 Mercus executor non habet actionem contra heredem, ſecūdum Pa.in.d.c.Ioannes,ſed poteſt implorare auxilium iudicis contra detinentes defuncti bona:ar.in.l.hereditas, in fi. ff.de peti.here.niſi in legatis ad pias cauſas, ſecūdum Bar.l.ſi quis titio.ff.de leg.ii.Si uero non eſt purus executor, ſed legatarius ut in hoc exemplo. Titius relinquit Antonio centū aureos reſtituendos Socrati, tunc poterit agere contra detinentem bona tanquam legatarius. Idem cum eſt particeps ipſius relicti,ſecundū glo.in.l.lucius.§.meuia.ff.ad trabel.

7 Si executor ſit uniuerſalis, ut ad diſtribuendum omnia bona in Chriſti pauperes,poteſt uendere bona hereditaria pro executione ultimæ uoluntatis,ſecundum Pa.in.d.c. Ioānes. Secus ſi ſit particularis,niſi teſtator ſibi conceſſerit, ſecundū l.alio.ff.de ali. & ciba.leg.& ſic hodie ſolet fieri, quia datur plena,& libera licentia executoribus uendendi de bonis hereditatis pro executione.

8 Executor debet ſeruare tempus ad exequendum quòd teſtator ſibi prouidit,ſecundum Pa.in.c.nos quidem, de teſta.in glo.in uer.annum,& ſic dicit a die mortis, intelligitur & ſcientiæ, & additæ hereditatis ut probat tex.l.ſtatu liberos.§. ſi quis heredi.ff.de ſtatu li.Si teſtator non prouidit de tempore,& res legata eſt in patrimonio teſtatoris, poteſt ſolui ſine mora,ſecundum Pa.in.c.ſi heredes,de teſta.quia dominium illico addita hereditate tranſit in legatarium, & ſi nō ſoluatur ſine mora, heres condēnatur ad præſtandum uſuram, & omnem utilitatem,ut.l.cum res.ff.de le.i. idem ſi eſſet pecunia legata.l.ſi dominus.§.in pecunia.ff.de leg.i. conceditur autem ſpacium decem dierum a præcepto iudicis.Vide ibi, & in.l. ſi pecunia.ff.de lega.ii.

9 Si executor negligat exequi, an deuoluatur ad epiſcopum,

Dico quòd hodie episcopus per statuta disposuit,ut annus a die mortis admonendo generaliter quoscuque,& si sic, post annum deuoluetur,intelligendo a die mortis, & scientiæ,& additæ hæreditatis,ut supra.Ric.in.iiij.sen.dist.xlv. limitat si habet in promptu bona de quibus possit infra annum legata soluere alias secus.

10 Titius reliquit decem aureos dandos pauperibus, quos nominabit sempronius , transacto anno non nominatis dictis pauperibus per Sempronium,non propter hoc potestas nominandi dictos pauperes ad episcopum deuoluetur , quia qui habet declarare,non est executor,immo multum differt declarator, ab executore , ideo qui non potest esse executor, potest esse declarator.l.executorem.C.de exe.rei iud. Prædicta deuolutio habet locum in legatis ad pias causas indubitate,secundum Pa.in.c.si hæredes,de testa. in aliis antem est diuersitas doc.Vide ibi quomodo Pa. concordat. Tab. uer. Executor.§.x.

11 Si testator in testamento prohibeat ne episcopus se intromittat quo ad compulsionem executoris,non ualet talis prohibitio,secundum Pa.in c. tua nobis , de testa. quia sicut non poterat se subtrahere à foro episcopi,sic nec executorem. ut patet in.d.c.tua nobis. Si autem prohibeat quo ad deuolutionem prouiso de alio executore, in casu quòd primus negligat,ualebit,quia ille exequetur,non episcopus, secundum Pa.ubi supra,quòd si non prouidit de alio executore, episcopus in legatis ad pias causas exequetur prohibitione nō obstante,non in aliis.in.d.c.tua nobis.

12 Si testator reliquit in testamento mille restituenda pro male ablatis,& non inueniūtur tot creditores , qui totam istam summam absorbeant , & prohibuit illam summam in aliud conuerti,tunc quod residuum remanet dabitur hæredi . Si autem nō prohibuit,sed simpliciter disposuit, dabitur quod superest pauperibus,secundum Pa.in.d.c.tua nobis .credendum est ipsum tantum debere,quantum reliquit , licet non inueniantur creditores.Idem obseruandum est in cautione, quàm faciunt usurarij,ut no.in.c.quanquam,de usu.lib.vi.secundum Pa.in.d.c.tua nobis.

13 Executor cui testator reliquit.C.ut dispenset quomodo sibi uidebitur,& placuerit,tenetur illa dispensare pauperibus,nisi

aliud

aliud appareat de mente testatoris. Facit.c.cum tibi,de testa. Sic enim arbitrabitur bonus uir, & quia mentem testatoris in meliorem partem interpraetari debemus iuxta regulam.c. cum dilecti,de dona.& quia nulla est melior quã ut in Christi pauperes dispensentur,sic fiet:& si aliter fiat per episcopũ reuocari poterit.

14 Executor religiosus exemptus, si in exequendo deliquit, ab ordinario puniri potest,in clemen.unica,de testa.quod Ric. in.iiij.sen.distin.xlv.ar.v.q.ij.limitat in religiosis, qui habent exemptionem communem,qui tamen possent conueniri ratione contractus,uel delicti,seu rei,ut in.c.j.de priui.in.vj.secus in aliis,qui conueniri non possunt,quia nec puniri.

15 Praelatus, qui dedit licentiam religioso acceptandi executionem,potest eam reuocare, cũ religiosus neque uelle, neque nolle habeat,secundum gl.in.d.cle.unica,& executio fiet per collegam,uel per episcopum, quãdo alius deputatus nõ est.

16 Dilatio executionis piae nocet defuncto,secundum Thom. ql.vj.q.viij.ar.j.quia ei remedium non adhibetur,dum suffragia differuntur,ex quibus plurimum pauperes,& ecclesia ad orandum pro eo excitarentur,ad faciẽdum suffragia pro eo. Ex quo patet,quòd grauiter tales peccant,& uocantur egentium necatores.xxiij.q.ij.c.qui oblationes,el.j.& dicit Ioa. de neap.in quol.quòd multum tardantes, siue ex auaritia, siue negligentia,mortaliter peccant,quia debent excommunicari,agunt enim & contra iustitiam,non exequentes prout debent,& contra charitatem proximi,potentes eum liberare de poenis,& non liberantes,cum tamen teneantur.Secus quando ex causa rationabili tardant,uidelicet, ut melius uendant res,& sic copiosiores elemosinas faciãt,uel quando pro modico tempore tardant, quia parum pro nihilo computatur. In his prudens executor bene examinet, ut consideratis temporis dilatione,& conditione personae, quae creditur citius uel tardius liberanda, & elemosinae augmento, faciat quòd defuncto expedire uidebitur magis.

EXEMPTIO.

1 EXempti dicũtur, qui ordinarij iurisditioni non subsunt, ut expresse dicit glo.in.c.quod translationem,de priui.& hoc de communi exemptione,& per solum papam fit exemptio,secundum glo.in.c.j. de priui.lib.vj. quae diuersimode

fieri potest.c.cũ capella,de priui. Quomodo autem fiat exẽptio,uel ratione loci,uel personæ, & huiusmodi, uide Pa.in c.tuarum,de priui.Alia est exemptio specialis,ut fratrum pdicatorum,& multorum aliorum,in quibus ordinarij nullam superioritatem habent,ut patet in priuilegio Sixti IIII.Regimini,&c.ubi dicitur.Et ne prætextu constitutionis Innoc. iiij. prædeces.nostri. Volentes,&c.locorum diocæsani, & alij ordinarij, in personas, & loca fratrum prædictorum contra Grego.prædeces.nostri ordinationem sibi quamcunque iurisditionem,& superioritatem uendicare præsumant, districtius inhibemus,ne quispiam absque sed.apo.commissione, & authoritate,in personas,domos,& loca dicti ordinis prædicatorum utpote prorsus exempta,aliquam excommunicationis,suspensionis,& interdicti sententiam,specialiter uel generaliter,quomodolibet promulgare, aut in personas, domos,uel loca huiusmodi aliquam præeminentiam, superioritatem,& iurisditionem quomodolibet exercere præsumãt, etiam ratione contractus, uel delicti, seu rei de qua contra ipsos ageretur,ubicũque iniatur cõtractus, committatur delictum,& res ipsa consistat. Decernimus quoque ex nunc, quaslibet excommunicationis,suspensionis,& interdicti sententias,& quoscunque processus,quasuis pœnas,& sentẽtias, generales,uel speciales continẽtes,quos,uel quas promulgari,uel haberi,& omnia quæ contra fratres, domos, uel loca dicti ordinis quomodolibet fieri contigerit, etiam eorum exemptione,utpote notoria nõ aliter allegata,nullius roboris,uel momenti esse,& pro infectis haberi debere,&c. Vnde patet quòd nec etiam legati habẽt superioritatem in his.No: quôd si fratres huiusmodi citentur ab ordinario, non tenentur comparere, etiam ad allegandum priuilegium suum, ut dicit Pa.in.c.cum ordinem, de rescrip.quia iam notorie sunt exempti,& dudum tollerati in priuilegio exemptionis. Ideo citati non tenentur comparere etiam ad allegandum eorum priuilegium,& hoc not.quia multi iudices decipiuntur.

2 Si priuilegium non est notorium, & tales priuilegiati non sunt diu tollerati in tali priuilegio, si antequam ordinarius ferat sententiam excommunicationis contra eos,allegãt priuilegium,quod iudici est notum,credit Ric.iiij.sen. dist.xvii. q.v.ar.v.hanc sententiam non tenere, ar.in.c. si duobus, in

tex.& in glo.de appel. Securius tamē esset si non potest probare hoc iudici esse notum, comparere, & ostendere priuilegium, quòd si non est notum iudici, & petit sibi ostendi, tenentur secundum formam.c.cum personæ, de priui.in.vj. Si autem non petit, secus est, quia non tenebit sententia, si ante illam fuit allegatum priuilegium. Quod si non allegatur priuilegium, nec est notorium, ne quòd notum iudici, neque diu tolleratum, tunc tenebit sententia: ar.in.d.c. Si duobus, nisi in dicto priuilegio esset clausura irritans sentētias latas, quia tunc non teneret, secundum Ric.supra.

3 Exempta ecclesia, intelliguntur exempti, & monachi, uel canonici, uel conuersi, & perpetuo oblati, non autem præsbyter, qui parochianorum curam habet, quo ad ea, quæ ad ipsam curam pertinent, nec parochiani.

4 Si eximantur canonici alicuius ecclesiæ, non propter hoc clerici sunt exempti, sed bene ecōtra.c.per exemptionem, de priuil.lib.vj. nec propter hoc ipsa ecclesia exempta est, ut ibi. Ex hoc habet quòd nomine canonicorum, non ueniunt clerici, sed bene econuerso.

5 Per monasterium exemptum, intelligitur etiam cimiterium, domus monasterij, orti, prata, area, quæ sunt iuxta monasterium, seu ecclesiam, ar.c.necessarium.xij.q.j.&.c.nulla.

6 Pendente lite priuilegij super eius ualitudine, uel cōcessione, non debet quis priuari, uel interdici usu possessionis, secundum Pa.in.c.j. Vt lite pen.etiam quòd possideat contra ius commune non est turbandus, secundum Ge.in.c. cum personæ, de priui.in lib.vj.dummodo adsit aliqua probatio etiā non sufficiens.

7 Exemptus litigans coram ordinario, & non allegans exemptionem, non propter hoc perdit causam, secundum Pa.in.c. j.de sen.& re iu.nec tenet sententia, nec taciturnitas obstat, quia etiam si uoluisset, poterat in eum non consentire, ut in iudicem.c.cum tempore.de arbi.

8 Exemptus non potest renuntiare exemptioni, quia tangitur nedum fauor exempti, sed etiam superioris, qui eum exemit, secundum Pa.in.d.c.cum tempore. Intellige de priuilegio iuris communis, quia priuilegio speciali potest quis renuntiare, secundum Alb.in.l.si quis in distribuendo.C.de epi.& cle. maxime quando ipse impetrauit, non autem quando supe-

rior motu proprio exemit, in quo locum habet prima opinio. Sil. in uer.exemptio.§.x.dicit quòd non potest simpliciter, licet in aliquo casu, quia exemptio fit gratia exempti, & exemptoris. Dic ergo, quòd quando est solum in præiudiciũ exempti, potest, non autem si sit etiam in præiudicium superioris. Vide Pa.in.c.significasti, de foro competen. & Sil. uer. Absolutio.v.§.ij.

9 Exemptus non potest absolui ab excommunicatione, episcopo reseruata in canone, ab episcopo, secundum Io.an.in regula, scienti, & Pa.in.d.c.significasti, quia non est suę iurisditionis, & sine licentia papæ, non potest se ei submittere, ratione supradicta, nec obstat.c.religioso, de senten. excom. quia ibi loquitur de non exemptis, quos antea non poterat absoluere, propter.c.cum illorum, de senten.excom. Si enim de exemptis intellexisset, dixisset sicut dixit in cle.eo.de sentē. excom. Et hoc uerum, licet Fel.consi.xiiij.& Io.de lig. oppositum teneant sequentes iura antiqua. Isti autem sequuntur noua.

10 Exempti, oratoria, uel capellas, in locis non exemptis non possunt ædificare, nec in sic constructis celebrare, uel celebrari facere, sine licētia diocæsani loci, in.c.authoritate, de priui. in.vj. nisi habeant a papa, uel in oratoriis priuatis hoc faciāt, secundum glo.ibi. Vide bene.d.c. authoritate. Cum licentia tamen episcopi, uel eius, qui illius loci curam habet possunt celebrare.

11 Si papa dedit priuilegium alicui monasterio, quòd nō teneatur soluere decimas quascunque, etiam si in literis eius diceretur, quòd tam exempti quàm non exempti soluant, nisi de hoc indulto fiat specialis mentio de uerbo ad uerbum, deinde papa concedit legato, ut posit decimas exigere tam ab exemptis, quàm a non exemptis, non obstantibus priuilegiis quibuscunque, etiam si talia essent, de quibus specialis mentio fieri deberet de uerbo ad uerbum, quæ uoluit in istis literis pro insertis haberi, & expresis, constat per has literas priuilegium reuocari, quia satis apparet de intentione papæ uolentis reuocare. Aliter dicendo, papæ potestas minueretur, quia cum omnium memoriam habere non posit, omnia reuocare non posset, quod est dicere absurdum, secūdum Fed. in consi.xlvj. licet alias contrarium tenuisset, ut dicit Pa.in.c. cum instantia, de censi. Valet etiam hoc pro ultima uolunta-

te cognoſcenda teſtatoris, ut not.Car. in cle.j. de ſepul.ut ſi teſtator dicit,non obſtante quocũque alio teſtamento, etiã ſi in eo ſint uerba derogatoria,talis expreſsio dicitur ſpecialis,& ſufficit ad reuocandum,ſecundum Car.ubi ſupra.

EXEQVIAE.

1 Exequiæ mortuorum pompaticæ, potius ſunt ſolatia uiuorum,quam ſubleuatio mortuorum,ſecundum Thom. iiij.ſen.diſt. xlv.q.ij.ar.iij.& in.c.animæ.xiij.q.ij.

2 An ſtatuentes circa exequias mortuorum,ut quòd non deferantur niſi tot Cruces,denter tot candelæ, & tanti ponderis, uocentur tantum tot clerici,& huiuſmodi, incurrant excommunicationem latam contra ſtatuentes contra libertatem eccleſiaſticam,propter ca.fin.de re.eccl.non alie. Reſpondeo quòd uariæ,ſunt doct.ſententiæ. Cai.in uer. excommunicatio contra offendentes eccleſiaſticam libertatem, dicit, quòd aliqua ſunt,quæ ex ſua natura ſunt contra eccleſiaſticam libertatem,ſiue quis intendat ire contra libertatem huiuſmodi,ſiue non,ut ſtatuere quòd non ſoluantur decimę clericis, uel elemoſinæ,uel ſtatuere quòd ſoluant gabellas, & huiuſmodi , & ſic ſtatuere eſt prohibitum . Aliqua ex ſe nòn ſunt contra libertatem huiuſmodi,ſed per accidens, & ſtatuere de huiuſmodi nòn eſt prohibitum. Et quia ſumptuoſa ſepulchra,multiudo luminarium , crucum , uarietas religionum, & huiuſmodi, per ſe ad põpam temporalem pertinent, quãuis per accidens,uel ex intentione uideãtur eſſe contra libertatem eccleſiæ , ideo moderari hæc ad publicam poteſtatem pertinet,nec ſunt tales ſtatuentes excommunicati, quamuis iſta moderatio clericis ſit nociua,ſubtractiua elemoſinarum & diminuitiua cultus diuini.Pa.uero in.d.c.fi dicit, quôd circa concernentia cultum diuinum ,& refrigerium animæ defuncti,non ualent ſtatuta laicorum,quia illa proprie annexa ſunt iuri ſpirituali,& ita generaliter intelligitur text.d.c.fi. & ſpecificando ualent de pannis nigris paſsim non utendis, qa de mortuis non eſt multum dolendum,&c.Ant.quoque cõſertus Siculus in ſuo repertorio,ſic dicit. Statutum non põt facere laici ſuper mortuariis,quia illa annexa, ſunt iuri ſpirituali.Nam de annexis idem eſt iudicium.c.quanto, de iudi. neque circa contingentia cultum diuinum , uel refrigerium animæ defuncti ſtatutum ualet laicorum. Facit.c.quàm pro-

ſperum.xiij.q.ij.Circa concernentia pompas,&c.ualet.Ioã.de Imo.in.d.c.fi.idem ſentit,& dominus Pe. de monte ibi dicẽs quòd non ualeat ſtatutum ciuitatis diſponens,quòd circa funus non debeant portari niſi tot luminaria,ſeu dupleria,uel debeant indui de nigro niſi tot, uel non debeant inuitari niſi tot clerici,hæc ille.Hoc uidetur tenere Pe.de pal.& Tho. iiij.ſen.diſt.xviij.q.iij.ar.iij.ubi dicit,uidetur eſſe contra eccleſiaſticam libertatem, quòd ruſtici ſtatuerunt, quòd nullus offerat niſi in ma gnis feſtis,aut niſi tantum,aut quòd ſuper mortuum non ſit niſi talis pannus , uel tot cærei , & huiuſmodi,quia libere eccleſiæ eſt habere liberas oblationes.Hæc ille. In repertorio.d.P. de monte epiſcopi Brixieñ. in uerbo ſtatutum,ſic refert.An ualeat ſtatutum laicorum, quòd pro exequiis mortuorum non expendatur niſi tãtum,dico quòd non,per.d.c.fina.& per hunc tex.magiſter Ioan.de Tab.fecit Brixiæ reuocari quoddam ſtatutum ſimile. Idem tenet Feli. in.c.eccleſia S.Mariæ de conſti.& Lud.Romanus. Concludo ergo ex dictis.Primo, ſtatuta laicorum circa illa quæ immediate,& ſolum dantur pro elemoſina,uel in refrigerium animæ defuncti,ut quòd non detur clericis niſi tanta pecunia, uel niſi in magnis feſtis offeratur,uel niſi tantum, eſt contra eccleſiaſticam libertatem expreſſe. Secundo, ſtatutum circa ea,quæ tantum ad pompam,uel ad ſolatium uiuorum ſunt, ut quòd filij tantum de nigro ueſtiantur,quòd non portentur inſignia,& huiuſmodi,ex quibus neque eccleſia, neque pauperes aliquid emolumenti recipiunt,ualent, nec eſt contra eccleſiaſticam libertatem,ſecũdum Pa.& alios ſupra.Tertio,Statutum circa ea, quæ concernunt utrũque,ſcilicet pompam,& refrigerium animæ defuncti,ut quòd non portentur niſi tot cruces,uocentur tot clerici, induantur tot pauperes, & huiuſmodi,nam in his eſt mundialis pompam, & refrigerium animæ,quia fiunt plures elemoſinæ ex his, quæ remanent apud clericos fiunt plures orationes, ex quibus omnibus anima defuncti iuuatur, non uidetur ualere, tum quia eſt de annexis iuri ſpirituali,tum quia indirecte ſaltem fit cõtra libertatem eccleſiaſticam,ſecundum Feli.in.d.c. nouerit, & conſequenter incurritur excõmunicatio,per. d.c.fi.de imu. ecc.in.vj.tñ q̃a plures doc.tenent hoc,& ſic ad hãc partẽ tanq̃ ueriorẽ,& ſecuriorẽ declino.Caueãt igitur taliter ſtatuẽtes.

EXHEREDATIO.

1 EXhæredatio importat exclusionem ab hæreditate: Insti. de exhære.li.per totum.Et nunc nō habet locum, nisi pater habeat iustam causam,quam debet in testamento scribere.C. de inof.testa.auten.sed hodie. Causæ pro quibus quis potest exhæredari,communiter.xiij.ponuntur:auten. ut cū, de appel.cog.§.causas.Prima,si filius manus in parentes intulit,in.c.quintauallis,in glo.de iur.iur.Secunda, pro graui iniuria contra eosdem facta. Tertia, si eos criminaliter accusauit,dummodo causa non sit contra principem, uel rempub. Quarta,si cum maleficis conuersationem habet. Quinta, si maleficus efficitur.Sexta,si parētum uitæ insidiatur.Septima, si cum concubina patris,uel eius nouerca carnaliter se immiscuit.Octaua,si pro persona patris,uel debito eius incarcerati,prout potest,fidē iubere noluerit,& hoc solum de masculis intelligitur.Nona,si prohibuit eos testari.Decima,si cōtra parentum uoluntatem inter harenarios,& mimos perseuerauerit,cum pater illius professionis non fuerit.Vndecima,si filia luxuriosam uitam duxerit,parētibus uolentibus eam nuptui dare , & dotare pro posse, nec neglexerint hoc facere usque ad annum.xxv.Duodecima,si parētibus furiosis debitam nō exhibuerint curam,quod etiam intelligitur de quolibet succedēte ab intestato,& hęrede instituto.Terciadecima, si parentes & carceribus liberare potens neglexerit. Item pōt addi si ultimam uoluntatem noluerit executioni dare, ut in auten.amplius.C.de fideicom.Item si filius est hæreticus, cū pater sit catholicus,in.d.§.causas,& secūdum Feli.in.c.Rodulphus,de rescrip.col.iij.in prin.Si tamen pater exhæredauit filium ex iusta causa,& postmodum reconciliauit se cum illo, uidetur talis exhęredatio adempta,secundum Bar.in.l.si quis ita.ff. de adi.leg.

2 Filiæ correctæ denegata alimenta remittuntur,& profitēs aliquam religionem restituitur,secundum Feli. in.c.pastoralis, de rescrip. circa prin. dicit quōd in aliis causis similibus &
3 grauioribus idem intelligitur secundum Alex. consi.cccxliij. q̄uis non sint positæ nisi.xiiij.uel.xv.causæ, exhęredationis.

4 Si filius pœnitentiam agat de iniuriis factis patri,nō propter hoc pater perdit authoritatem exhæredandi filium, secundū Feli.in.d.c.Rodulphus.

5 Si filius sit furiosus,& nepos sani sensus,pater potest filiū exhæredare,dummodo nepotem instituat.ff.de cu.fu.l.pe.

6 Potest filius patrē exhæredare in certis casibus,ut dicit auten. cum de ap.co.Primo,si pater filium accusauit de crimine, excepto crimine læsæ maiestatis,si uitæ filij fuerit insidiatus, si uxori,uel cōcubinæ illius se immiscuerit,si testari in quo poterat,prohibuit,si cum esset furiosus, curam eius nō habuit, si de captiuitate saracenorum nō redemit,& si intestatus moriatur,nō succedet pater,sed ecclesia, & bona illius pro captiuorum redemptione dabuntur.Omnes tamen istę causæ tolluntur per religionis ingressum.

7 In illis casibus in quibus quis potest exhæredari , possunt & eidem alimenta negari supra, Alimentum.§.viij. limita tamē nisi agat pœnitentiā.pro quo facit glo.& tex.in.l.fi.C.de epi. & cle. Et in.c.non liceat.xix.q.iij.dicitur quòd per religionis ingressum omnis ingratitudo purgatur.Si filia fornicetur, & pœniteat,pater non tantum tenetur alere,ut dictum est, sed etiam dotare,secundum Pa.c.ex literarū,de eo qui du.in ma. quam pol.quia causa dotis non minus est fauorabilis,quàm alimentōrum,ut not.Cy.in.l.non omni.C. de admi. tuto.Et Bar.in auten.complexa C.de ince.& inuti.nup.

8 Non licet filios exhæredare pro ecclesia facienda,in.cap.quicunque.xvij.q.iiij.

9 In tribus casibus frater a fratre potest exhæredari,uidelicet si uitæ alterius fratris fuerit insidiatus,si de crimine inscripserit contra eum.Si eum in bonis notabiliter læsit , & etiam locū habet,si frater ab intestato moriatur,auten. de nup.§.Ingratitudinem,quia frater nō succedet, intellige si frater ignorauit fratris ingratitudinē,secus uidetur si sciuit,in.l.fi.C. de reuo. dona.Nec requiritur quòd frater alleget causam exhęredationis.Similiter uir uxorem,& econtra,possunt exhæredare alterum coniugem,ut in.d.§.causas.Mater uero meretrix , filiam meretricem exhæredare non poterit , secundum Bar. in.l.iij, §.Iulia.ff.de testa.

EXPENSAE.

1 Expensæ debent fieri secundum proportionem rerum,p. sonarum,& temporum,& tunc sunt uirtuosæ aliter ad uitium declinant auaritiæ,secundum Tho. secunda secundæ, q.cxxxv.ar.j.Qui aliquem iniuste uerberauit, tenetur ad oēs

expensas, quas pro curatione facit, & etiam de damno, quod ex hoc patitur. Vide glo. in. c. si quis membrorum. xxiij. q. fin. & de iur. iur. c. j. & ff. de his qui deie. uel effu. l. ultima.

2 In æstimandis facultatibus, expensarum ratio ex habenda, ut no. glo. in. c. quoniam, de ui. & hone. cleri. ita ut illi fructus æstimandi sunt, qui deductis expensis remanent, ut in. l. j. C. de fruc. & li. ex.

3 Expensas factas in re aliena, possessor malæ fidei de rigore iuris habere non potest, nisi tantum necessarias, ut quas facit gratia colligendorum fructuum, congregandorum, conseruandorum, & huiusmodi. ff. de peti. hære. l. si à patre. §. fructus. Aliàs expensas si quas fecit. perdit. l. ex argento. ff. de códi. fur. Vtiles uero uoluntarias poterit asportare, si sine læsione status prioris id potest fieri. l. domum. C. de rei uendi. Expensas autem quas fecit conseruando rem, ut pascendo equum, curando animal morbosum, in conscientia poterit habere, secundũ Monal. ti. de usura. Item qui fecit aliquod melioramentũ, propter quod res utilior est domino, quàm prius, ad arbitrium boni uiri in cõsciẽtia potest petere expensas, & dominus uerus tenetur satisfacere, quia hoc ad iustitiam pertinet. Si fuit possessor bonæ fidei, poterit omnes expensas, quas facit tollere, si sine læsione rei potest fieri. l. Iulianus, la. iii. ff. de rei uendicatione. Si non possunt tolli, dominus fundi soluet. l. fundo. ff. de rei uendi. Idẽ erit quando fecit utiliter gerere negotiũ proximi. ff. de neg. ge. p totũ.

4 Expensæ non ueniunt nomine damnorum, uel interesse, & ideo, qui remittit unum, non remittit aliud: ca. in uestra, de iniur. & dan.

5 Expensæ dicuntur necessariæ, quando si non fuissent factæ, uel res ex toto perisset, circa quam factæ sunt, uel in deterius deuenisset. Voluntariæ uero, sunt, quæ rem tantum ordinant, sed fructum non augent. l. impensas. ff. de uerbo. signi. & hæ possunt tolli, si sunt separatæ, ut pictura in tela, secus si in muro sit facta, quia rei status læderetur.

EXPOSITIO.

1 IN expositione legis siue canonicæ, siue ciuilis, siue consuetudinis, seraunda est mens, siue intentio legislatoris. c. intelligentia, de uerbo. sig. quia uerba deseruiunt intentioni, & non econtra. c. is autem. xxii. q. ii. quæ si non est nota ex uer-

bis,debet ſumi ex cauſa, perſona, loco, & tempore, ut in. c. ſciendum.xxix.d.Nec quis præceps eſſe debet quando uerba clara non ſunt ad iudicandum.

2 Quando lex eſt dubia,uel contrariæ opiniones, & dubium eſt omnino nouum,ſtandum eſt conſuetudini loci, ſi de ea conſtat,eſt enim in hoc caſu optima legum interpres, ut in. c.dilectus,de conſue. Si uero non conſtat de conſuetudine, & uerba ſunt clara; non debemus recedere à ſignificatione uerborum,niſi abſurditatem continerent, ut in.c.fi.de uerb. ſig. Si uero non ſunt clara, & eorum intellectus eſt multiplex,benignior ſenſus eſt ſequendus.c.fi.de tranſlationibus. Quod ſi non appareat uia benignior, de ſimilibus ad ſimilia procedendum eſt,ut in c. tranſlato, de conſti. Sed ſi non eſt dare ſimile, & iudex neſcit quid faciat, ad principē recurrendum eſt,quia eius eſt interpretari, cuius eſt legem condere,ut in.c.inter alia,de ſen. ex. Si autem dubium eſt in opinionibus doc.iudex nō debet recedere à communi opinione ſi datur,niſi poſſet talis opinio communis conuinci euidenter, uel probabilibus rationibus. Quod ſi non eſt dari communis opinio,tunc iudicet ſecundum quòd uult,dummodo non agat contra conſcientiam,propter.c.cum æterni, de re iudi.li.vj. Vide tamen Pa.in.c.primo,circa fi. de conſti. per hoc enim habes quando iudex ſecundum ſenſum ſuum iudicare poſsit.Et quid agendum,ubi opinionū uarietas eſt.

EXPOSITI.

1 EXpoſiti dicuntur infantes, ſerui,liberti, & languidi,ſi ſine cura dimittantur, uel alimenta eis à parentibus, patronis, uel dominis negentur: in.c.unico,de infan.expoſitis, ut ſolent aliqui relegato pietatis affectu, pueros ante eccleſiæ ianuas relinquere, cum tanto periculo.

2 Expoſiti filij à patre,uel ab alio,patre ſciente, & ratū habente,eo ipſo à patria poteſtate liberantur. Idem dic de ſeruis,& libertis erga dominos, quoniam à poteſtate dominica liberantur, & de languidis. Si uero eo ignorante,uel inuito hoc fiat, poterit expoſitum repetere ſolutis expenſis, &c. in.d.c. unico,&.c.fi.xxxvij.d.

3 Exponentes taliter filios,uel alios prædictos,etiam ex neceſſitate,ut quia alere non poſſunt, non excuſantur à mortali; quia quantum in ipſis eſt occidunt, niſi tali non exponerēt,

quòd de morte periculum esse non posset. Potius debent tales ad hospitale mittere. C. de ca.tol.l.unica, uel pro eis mendicare. Colligens taliter expositum, in conscientia si non intendebat donare, potest expensas repetere, ad quas non tenebatur.

AESTIMATIO.

1 AEstimatio rei fieri debet tempore contractus.c. cum dilecti, de uendi. & emp. & debet fieri secundum redditus, quos res æstimata affert, & debet tantum ualere, quantū ualet id, quod in.xx. annis producit: auten. de non alie.§.quia uero leonis. Si autem sit res, quæ ecclesiæ debetur, in. xxxv. annis computantur: auten.de eccle. ti.§.si annuale. Quod si res infructuosa sit, æstimanda est secundum quod communiter appreciatur. Hodie enim communiter hoc locū habet in omnibus rebus, quòd res tantum ualet, quantum uendi potest. ff. ad trebel. j.§. si hæres: Vide aliquid in uer. Emptio.§.iij.& secundo.

2 Aestimatio rei in duobus casibus facit uenditionem. Primo, cum eo animo fit, ut ipsa præstetur, non autem si fiat ut sciatur quantum sit deteriorata. C.de iur.dot.l.si inter uirum, & hoc cognoscitur, quando res æstimata traditur certo tempore finito restituenda. Secundus, casus est, quando res datur æstimata in contractu, de cuius natura est, ut dominiū trāsferatur.ff.de iur.dotium.l. quotiens, ut si mulier rem æstimatam dedit uiro suo, censebitur uir emisse, secus quando natura contractus repugnat uenditioni: in.l.seruos.ff.fami.he. ut cum A.&.B hæredes, faciunt æstimationem de hæreditate, tunc æstimatio, uenditionem non efficit.

FACTVM.

1 FActum legitime, etiam quòd superueniat casus, quo existente non potuisset fieri, non est retractandum, ut si contracto matrimonio, & perfecto, superueniat affinitas, nō propter hoc dissoluitur, secundum quòd in.c.discretionē, de eo qui cog. consan. dicitur, sed quando factum, esset tantū inchoatum, & non perfectum. Tunc retractandum esset, ut si sponsalibus superueniat affinitas.

2 Factum illegitime, dicitur non factū, in. c. ueniens, de presb. non bapti. sicut inutile, & nullum patria sunt. c. inter corporalia, de transl.prçla, & plus est facto, quàm uerbo tantū con-

ſentire. gl.in.c.in cauſis, de elec.

3 Id dicitur debere fieri, ſi commode, & honeſte fieri poteſt, & quòd honeſte fieri non poteſt, dicitur non poſſe.l. nepos proculo.ff. de uerbo. ſignifica. Quamuis homo totum ſuum poſſe Deo debeat, de neceſsitate tamen ab eo non exigitur, ut totum quod poſsit faciat, quia hoc ſecundum præſentis uitæ ſtatum ei eſt impoſsibile, ſecundum Th.iiii. ſen. d.xv. Non enim legislator totum de facto exigit.

FALSARIVS.

1 FAlſarius eſt, qui crimine falſi tenetur, uel qui falſariorum crimen admittit.c. ad falſariorum, de cri. falſi. Et ad hoc, quòd quis poſsit puniri de crimine falſi, oportet quòd adſint hæc tria, uidelicet mutatio ueritatis, dolus, & iactura, ſecundum Hoſt. nec in ſcriptura, quæ fidem non facit, committitur crimen falſi. Vide Pa. in.c. quanto, de iur. iur.

2 Falſificantes literas apoſtolicas, quomodo ſunt excommunicati ſupra, excommunicatio.xii.

3 Falſarius dicitur, qui abſentium nomina in inſtrumento ponit, uel furtiue ſigillum ſurripit, ſecundum Pa. in.d.c. quanto, &.c.ea de his, quæ fi.à præla. Et falſitas non ſolum committitur dicendo falſum, ſed etiam tacendo uerum, ſecundũ Bar. in auten. presbyter. C. de ſac. ſan. ecc.

4 Aperiens alterius literas, ut legat, debet puniri tanquam falſarius, ſecundum gl.in.c.cum olim, el.ii. de of. dele. Inno. tenet, quòd talis minus peccat, quàm ſi falſificaſſet ſigillum apponendo adulterinum, tamen falſarius eſt. Vide Pa. in dicto. c. cũ olim. Concludo tamen, quòd talis aperiens alterius literas non ſibi miſſas, ut legat mortaliter agit. Niſi quando eſt ſuperior, uel ſub rati habitatione facit, uel inaduertenter ſine malitia, uel quando non ſunt alicuius importantiæ, cum talis ſit puniendus tanquam falſarius, uel crimine ſtelionatus. Dicit tamen Ar. flo. quòd ſi eſſent literæ alicuius, manifeſte aduerſarij eius, & aperiret, dubitans de aliquo graui malo contra ſe, non peccaret mortaliter: infra, literæ.§.i. Hoc enim non eſſet contra charitatem: plus enim tenetur quis ſibi, quam alteri.

5 Aperiens literas, & oſtendens aduerſario mittentis, poteſt puniri ut falſarius: ar.in.l.i.§.is qui.ff.ad.l.cor.de fal. Qui depoſita inſtrumenta oſtendit aduerſario (ut ſolet facere ma-

ſi notarij,& procuratores) incidit in crimen,ut ibi,in.d.l.i.

6 Aperiens literas papæ non eſt excommunicatus,cum non re periatur,quia talis neque uiciat radendo,neque apponendo ſigillum adulterinum,de quibus iura alleg.loquuntur, ideo quia ſumus in pœnis non debet extenſio fieri.

7 Aperiens teſtamentum clauſum , punitur pœna falſi, ſecundum Pa.in.d.c.cum olim, quod eſt ſpeciale in teſtamento,licet non oſtendat,quòd in alijs non eſt ſic, ut in.d.c.olim.

8 Comburens,lacerans, uel occultans ſcripturas publicas, uel priuatas,quæ ad alium ſpectant, ita quòd non amplius appareant,punitur crimine falſi,& falſarius eſt: Bar. in. l. paulus.ff.de fal. & ultra pœnam, ad reſtitutionem totius intereſſe tenetur: in.l.qui tabulas.ff.de fur. quia ſufficientē damni cauſam proximo intulit.

9 Falſificans monetam eſt falſarius,& mortaliter peccat, ſecundum Io.de imo.in.c.quanto,de iur.iur.& per tex.ibi,& tenetur ſatisfacere perſonę,uel cōmunicanti,uel populo damnificatis. Idem de eo, qui monetam falſam recipit, & poſtmodum ſcienter eam expendit,tenetur reſtituere,&c.Si uero expendit monetam plumbeam,uel ſtagneam,debet puniri pœna.l.cor.de fal.quæ eſt deportationis,& omnium bonorum publicationis , &c. De pœnis falſificantium monetas . uide Pa.in.d.c.quanto, hæc enim non pertinent ad confeſſorem. At quomodo falſificetur, & quanti ponderis debeat eſſe,nō eſt præſentis conſiderationis. Vide tamen Pa.in. d. c. quanto. Tab.ibi.§.vij.

10 Radentes , uel tondentes monetas etiam ſubtiliter, ſunt falſarij , & tenentur de damno , ſecundum Pa. in.d.c. quanto, in glo.

11 Falſificans menſuras , uel pondera,ultra mortale peccatum , tenetur reſtituere damnum. c.ii.de emp.& uen. idem dic de utente falſis ſcienter, & puniuntur,in.c.ij. de emp. & uen. & l.cornelia. ff.de fal.

12 Inſtrumenta confecta per notarium falſarium , poſt eius condemnationem commiſſam in officio tabelionatus, non ualent, ſecus ante cōdemnationem, etiam quòd eſſet falſus ſed non condemnatus, uel condemnatus,ſed nō in tali officio,ſecundum Pa.in.c.fraternitatis,de hære.& Bar.in.l.i.ff.ad l.iu.repe. Quomodo autem inſtrumentum factum à nota-

rio reputetur falsum, uel ne. Vide Pa. ubi supra, & an per abrasionē uitietur instrumentum, uide gl. in d. c. fraternitatis, & Pa. ibi, non enim multum facit ad confessorem. Quid debeat facere notarius quando in margine instrumenti oportet aliquid scribere, uide Tab. uer. falsarius. §. xiii. Arch. §. is itaque. xxxv. q. j.

FAMA.

1 FAma à Bar. sic diffinitur, est communis opinio uoce manifesta, ex suspitione proueniens. Intellige probabili, quia si non esset probabilis, sed certa, aut uisa à populo, non esset fama, sed notorium, & manifestum. Not. quòd nisi sit locutio, non est fama, quia dicitur à fando, unde ad famam quatuor requirūtur. Primo, quòd sit communis opinio. Secundo, quòd sit ex suspitione probabili. Tertio, quòd uoce manifestetur. Quarto, sit ab omnibus, uel maiori parte. Ideo dicta paucorum non infamant, secundum Pa. in. c. tua, de spō. quamuis causent rumorem, qui in hoc differt à fama.

2 Ad probandam famam duo testes sufficiunt. ff. de testi. l. iii. quamuis admittatur probatio in contrarium, quæ si fuerit clarior, offuscatur effectus primæ. Infamia autem est læsæ dignitatis qualitas, uita, moribusque reprobata per argumentum à contrario.

3 Quia fama non est necessaria propter nos, sed propter alios, ideo eam appetere propter se, pertinet ad inanem gloriā, sed propter alios ad charitatem pertinet. Ex S. Th. secūda secundæ. quæst. lxxiij. ar. ij. ne scandalizentur, & peccandi occasionem sumant.

4 Quando quis est inter tales, qui parati sunt, prosequi diffamationem & ex non defensione famæ, debet sequi magnum detrimentum, si non defendit famam suam cum posśit bono modo, uidetur mortaliter peccare, & sic uidetur loqui. c. non sunt audiendi, xi. quæst. ij. &. c. iubemus, de con. d. i. Si autem sumus inter tales, qui non sunt parati sequi, diffamationem sed tantum reprehendere, sufficiat nobis consciētia nostra. Et sic intellige. c. quòd obest homini. xi. qu. iii. Debet quilibet curare de bona fama, ne alij de eo scandalizētur, aliter peccat, maxime quando sunt tales personę, quibus ex officio spectat prouidere saluti animarum, ut sunt prælati, infra, uindicatio per totum. Vide aliquid in uer. scandalum. §.

v.&.vj. Quomodo debeat restitui fama, infra restitutio.§.xli. Quando autem aliquod est certum, uel uisum à populo, nō est de eo fama, sed manifestum, & notorium dicitur, ut si quis publice teneat mensam ad usuram.

FAMILIA.

1 Paterfamilias tenetur administrare necessaria ad uitam, & ad disciplinam, tam uerbo, quàm exemplo morū: & not. §.necesse.xlvii.d. aliter mortaliter peccat, nisi aliqua circunstantia excuset, ut necessitas, & huiusmodi,& sic intellige. c. duo ista.xxiii.q.iiii.& eo modo tenetur ad disciplinam morum, sicut ad educationem corporalium, & non seruans, est infidelis, ut dicitur.i.Thi.v. Qui curam suorum, & maxime domesticorum non habet, fidem negauit,&c. non solum de filijs intelligitur sed etiam de alijs,& de uxore,& seruis.

2 Paterfamilias non tenetur de expensis magnis famuli infirmantis, quem salario conduxit, secundum Bar. l. si cum dote.§.sui autem.ff.so.ma. Si autem esset in extrema necessitate, teneretur ei, non ut famulo, sed ut pauperi ex præcepto charitatis. Quo autem ad salarium non tenetur secundum Io.an.Pa.& communiter doc. in. c. i. de cle.ægro. quia casus contingens in persona quæ locauit operas suas, liberat conductorem à præstatione mercedis.l. si uno.§. Item cum quidam.ff.loca. Quod tamen limitat Pa.ubi supra, quando salarium debetur tantum ratione personæ, & non ratione aliorum, ut si iudex cui debetur salarium non tantum pro se, sed etiam ratione familiæ, quam tenet, etiam quòd infirmetur debet habere salarium.l.pecunia, in prin.ff.de condi. ob cau. Si autem esset consuetudo ut etiam infirmanti famulo daretur salarium seruanda est, secundum Saly.in.l.licet.C. loca.

3 Si promisit famulus seruire uno anno, & pro parte fuit infirmus, non tenebitur transacto anno supplere tempus, secundum glo.in. c.si propter de rescri.li. vj. ff.de sta.li.l.cum hæres.§.stichus.

4 Titius promisit stare per annum cum sorte,& stetit tantum per sex menses, non poterit habere medietatem salarij, si in hyeme stetit, secundum Bar.in.l.diuortio.§.quod in anno.ff. so.ma.sed habebit ad arbitrium boni uiri facta bona computatione, ergo si stetit in æstate tantum, habebit plus medietatis salarij ad arbitrium, &c.argumentum à contrario.

5 Paterfamilias non ualens uerbo,nec uerbere corrigere famulos,si expulsio, uel necessariorum negatio eis ad correctionẽ proficeret,debet illis uti: ar.eorum quæ not.in.c. nõ omnis. v.q.v. Secus si propter huiusmodi licentius peccaret, non tenetur expellere,sed faciat quid potest,quia excusatur.c. quantum licet. xlvij. d. &.c. sequenti. Ad plus enim non tenetur quam sciat, & posit.

6 Famulus requisitus per obedientiam superiorum ut reuelet delictum domini sui,non tenetur,si criminaliter proceditur. c.lege iulia,el.ij.iiii.q.iiii. Secus si ciuiliter procedatur, dummodo ex hoc,nullum malum sibi immineat,quia nullus tenetur, cum suo malo bonum temporale proximi procurare. Aliter in denuntiatione hæreticorum, ubi de bono spirituali agitur.

7 Si paterfamilias crudelis, facit iurare familiam de ueritate dicenda, non est ei parendum secundum Dur. & illicitum fuit iuramentum. Si uero est mãsuetus, & probabiliter creditur, quòd non nisi rationabiliter procedet, tunc si potest probare,tenetur dicere ueritatem,si uero non potest probare,non debet reuelare,nisi ei qui potest prodesse,& non obesse,& si alio modo iurauit,iuramentũ non tenet,ar.c.quisquis. xxiii. q.iiii.supra, Correctio.§.vii.&.viij.

8 Si quis conuenit cum aliquo patrefamilias coquere panes, uel lauare pannos, &c. pro tota familia determinata. utputa pro.xl.personis, aucta familia,uel diminuta, tenetur augere precium,uel diminuere. Si uero numerus erat indeterminatus,ut sunt conuentus fratrum, qui aliquando sunt plures, aliquando pauciores, non augebitur, neque minuetur salarium,licet plures,uel pauciores sint. Facit.c.quanto,de censi. & Pa.ibi. Si tamen nimis grauaretur, per iudicis officium sibi prouidebitur,sed in conscientia non tenebitur prouidere tantæ multitudini, & econuerso, neque conuentus tantum soluere, si notabiliter minuatur, quia contrariorum eadem est disciplina.

9 Si famulus non conuenit cum domino de salario, & erat consuetus locare operas suas, & dominus conducere famulos salario, dominus soluet usque ad summam salarij, quo alium fuisset conducturus: ar.l. si non sortem.§. libertus. ff. de condi. sed si conductus fuit pro mercede ad domini arbitrium,

bitrium,ſic iudicio boni uiri taxabitur, ut not. Ar.in. c. ſunt nonnulli.1.q.1.

10 Domino nolente famulo debitam mercedem ſoluere, ſi famulus occulte ſurripiat tantum quantum debet habere ſecundum Ric.in.iiii.ſen.d.xv.licet peccet in modo accipiendi, tamen non tenetur ad reſtitutionem. Ego autem dico, quòd quando alio modo commode non poteſt habere, ſi ſecrete ſine ſcandalo,& periculo poteſt accipere, non peccat, quia nō alienum, ſed ſuum accipit, debet tamen ſi poteſt agere prout iuſtitia exigit, ſi non poteſt, eſt excuſetus. Ab huiuſmodi tamen acceptionibus abſtinendum eſt, propter ſcandala, quæ ſolent oriri ex his, & homo non ſeruat ſic ſemper iuſtitiæ æqualitatem.

FAMILIARITAS.

1 Familiaritas cum mulieribus clericis eſt prohibita, de coha.cle.& mu.per totum,&c.interdixit. xxxii. d. tum propter periculum, tum propter ſcandalum.

2 Cum dæmonibus familiaritatem habere non licet, ſecũdum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xc.ar.ii.&.iii. quia ſemper decipere conantur, ut dicit idem.1.q.lxxxix.ar.iiii.

3 Propter magnam familiaritatem iudex poteſt recuſari, ſecundum Pa.in.c.inſinuãte, de of.deleg.Feli.& Hoſt. familiares dicuntur conſanguinei colonus aſcriptitius, mercenarius, filius in poteſtate, & breuiter habitantes in domo.d.c. inſinuante.

FAVTOR.

1 Fautores hereticorum ſecundum Pe.de pa.in.iiii.ſen.qui aliquando fauent eis facto, mittendo alimoniam, uel huiuſmodi. Vel uerbo, ut dicendo, iſti ſunt boni uiri, iniuſtum eſt eos perſequi,&c.uel omiſsione, ut quando hi qui poteſtate funguntur, omittunt eos capere, inquiſitore mandante, uel non fauendo inquiſitori,& omnes tales, ipſo facto ſunt excommunicati, ſic ut heretici, quando ſcilicet oſtendunt uitiũ ſuum per aliquem actum exteriorem, uel etiam ſi omittunt facere, quæ tenentur ſecundum Arch.in.c. quicunque de here.li.vi.Item fautor eſt, qui ad requiſitionem inquiſitoris nō reuelat, ſed celat,& qui habet iuramentum reuelandi, & non reuelat. Item qui eos aſſociant, uiſitant, præſtãt auxilium ad fugiendum opere, uel uerbo, fundentes preces pro eis ne puniantur, intellige omnia ſupradicta quando ſcienter faciunt,

& ſunt omnes excommunicati,per.c.ut inquiſitionis, de here.li.vi.§.prohibemus ſupra,Excommunicatio,nona,& decima.Vide Tab.Excommunicatio.v.caſu.iiii.§.viii. Fauere etiã criminoſis hominibus,ſine culpa eſſe non poteſt,quum illis audacius peccandi,preſtetur occaſio.

FOEMINA.

1 FOemina ingrediens religionem,poteſt tonſurari,nec obſtat.c.uxoratus,de conuer.côiu.quia conſuetudo eam excuſat.Illud.c.non loquitur de tonſura,quę dicitur clerica,ſed de ea,quæ fit uſque ad aures capillos incidendo, & hoc prohibetur mulieribus uolentibus in ſeculo remanere.c. ſi qua mulier.xxx.d.De ingredientibus uerò religionem, loquitur gl.in cle.attendentes,de ſta.re.& eas nititur ſaluare ob conſuetudinem,remanentes uero in ſeculo,ſi tonſurantur ex ſuperſtitione,uel alio malo fine,mortaliter peccant, per.c. quicunque.d.xxx.ubi dicitur anathema ſit,ſecus quando faceret ex neceſsitate aliqua,uel leuitate,quia.c.quicunque, intelligitur ſecundum Arch.ibi,quando ex ſuperſtitione faciunt, uel alio fine malo,qui ſit mortalis.

2 Fœminis prohibetur uti ueſte uirili,in.d.c. ſi qua mulier, & prohibetur non tanquam mortale de ſe, ſed ſi hoc facit malo fine,qui ſit peccatum mortale,ut ſcilicet licentius uacet libidini,& huiuſmodi,tunc mortaliter peccat, & econuerſo,ſi uir ueſte muliebri utatur eodem modo. Etiam propter ſcandalũ poſſet eſſe mortale,a quo quilibet cauere ſemp tenetur.

3 Fœminis prohibetur primo prędicare,in.c.mulier.d.xxxii. & docere,publice,quãuis monialis in ſuo capitulo poſsit exhortationem facere,ſedendo. Secundo, audire confeſsiones, & aliis benedicere,in.c.noua,de pœ.& re.Tertio,tangere uaſa ſacra,& ſacratas palas.c.ſacratas,xxiii.d.quãuis Cai.dicat, quòd poſt primam lotionem poſſunt tangere, & repetiare ſupra, corporale.Quarto,incenſum circa altare deferre, de cõ.d.i.c. ueſtimenta.Quinto,accedere ad altare,& miniſtrare præsbytero,uel intra canzellos ſtare.c.i.de coh.cle.& mu.Sexto,exercere actum alicuius ordinis,in.d.c. noua, iudicis, ſeu magiſtratus officium gerere,niſi in caſibus de quibus gl.in.§.i.xv.q.iii.Septimo,poſtulare,uel procurare, niſi in propria cauſa, uel ſuorum,in.d.§.primo.Octauo,teſtificari,uel trahi ad iudicium cauſa ferendi teſtimonium contra eius uoluntatem,in

his quæ in iure non exprimuntur. Nono, accuſare, niſi in certis caſibus, de quibus in.d.§.1.& multa alia prohibentur fœminis propter ſexus infirmitatem, & facilem peccandi occaſionem, quæ etiam nec detrudi pro aliquo debito, uel incarcerari poſſunt.

FESTVM SIVE FERIE.

1 FEſta ſecundum Arch flo.ii.par.ti.ix.c.vii. dicuntur feriæ, eo ſcilicet quòd præſtant uacationem ab his, quæ in foro iudiciali agi conſueuerunt.

2 Feriarum quædam ſunt repentinæ, quædam temporaneæ, quædam ſolemnes. Temporaneæ pro colligendis fructibus dantur tardius, & citius, ſecũdum diuerſas regiones: in.c.conqueſtus, de feri.& in his non poteſt eſſe proceſſus iudicialis, niſi de partium conſenſu: in.d.c.conqueſtus, in fi. Repentinæ dicuntur, quia repente inducuntur a ſolo principe, ut in.l. omnes.C.eo.ti.& hoc, uel propter aliquã uictoriã, uel aliud. ſolemnes ſunt feſta inſtituta ab eccleſia, ut in.d.c.cõqueſtus, unde ſi princeps, uel ciuitas mandant feſtari aliquam diem ſub certa pœna, poſſunt pœnam exigere, ſed non ad peccatũ obligare, quia ad eos non pertinet feſta præcipere. Et his ſolemnibus non fiunt iudicia, etiam de partium conſenſu, quia in honorem dei facta ſunt, ſecundum Pa.in.c.fi. de feri. quæ autem per arbitratorẽ fiunt de amicabili compoſitione, poſſunt fieri in his feriis. De feri.c.i. Talis enim pacis mediator eſt, nec ſeruile opus exercet.

3 In his etiam ſolemnibus feriis, appellatio poteſt interponi, ſed proſecutio non poteſt fieri ſecundum Bar.in.l i.C. eo. ti. poſſunt etiam fieri omnia, quæ ad pacem pertinent, & pacta, & translationes. Facit.c.i de feri. Item quando res celeritatem exigit, ſemper poteſt fieri.ff.de damno infec.l.i. Item quando pietas ſuadet, ut quia cauſa eſt miſerabilium perſonarum, in d.c.conqueſtus. Item punitiones, & quæſtiones circa latrones ſemper poſſunt fieri.l.prouinciarum.C.eo.ti. Idem quando periculum animarum eſt in mora.c. præcipimus. xii. q. i. Idem dicendum de inquiſitionibus hereticæ prauitatis. Item extra iudicialia ubi ceſſat ſtrepitus iudicii, maxime ſi periculum animæ immineat. Valent etiam inſtrumenta facta in talibus feriis, & actus uoluntariæ iuriſditionis, ut emancipare, contractus inire, iuſtitiam facere, ſeu ſcribere, & huiuſmodi,

ſecundum Pa.in.c.fi.de fer.Iudex etiam poteſt abſoluere, & excommunicare,ubi cauſæ cognitio nō requiritur,in.l.actus C. eo.ti.& quãuis huiuſmodi teneant, tamen facientes peccant,ſi ex auaritia faciunt,uel dimittant diuina,non autem ſi ex pietate,uel neceſſitate,quia ſic non uiolatur feſtum.

4 Feſta introducta in honorem Dei,in quibus abſtinēdum eſt ab operibus ſeruilibus,ex.d.c. conqueſtus, & multis aliis.c. colliguntur,& ſunt hæc,uidelicet. Omnes dies dominicales, Natiuitatis Chriſti,Circumciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis,cum duobus diebus ſequentibus immediate, Aſcenſionis,Penthecoſtes cum duobus ſequentibus diebus,Corporis Chriſti,quatuor.Feſta S.Mar.uidelicet Purificationis, Annunciationis,Aſſumptionis,& Natiuitatis. Natiuitatis Io. Baptiſtæ,duodecim Apoſtolorum,quo ad feſta principalia, & nō quo ad ſecundaria,ut eſt cathedra S.Pet.& Ioan.ante portam latinam,&c. Stephani,& Laurentii martyrum, Omnium Sanctorum,inuētionis Sanctæ Crucis:& hæc ubi obſeruari conſuetum eſt.

5 In feſtis S. Michaelis de Menſe Septembris,S.Martini, S.Siluestri,Innocentium,Dedicationis Eccleſiæ,& in quibuſcunque aliis poſſumus nos conſuetudini patriæ conformare, quia quãuis prædicta ſint præcepta,non uidentur ubique obſeruari. Hæc ſecundum Cai.adde etiam illa feſta,quę epiſcopus cum clero,& populo duxerit obſeruanda,quia in illa diocęſ. debent obſeruari,non autem quando epiſcopus cum clero ordinat contradicente populo ex rationabili cauſa, ſecūdum Pa.in d.c.conqueſtus,& de conſe.d.iii.c.i.

6 Feſta quæ in iure non præcipiuntur,tamen ſecundum communem conſuetudinem ubique,uel alicubi ſeruantur, debēt ſub præcepto ſeruari,ſi clarum ſit dictam cōſuetudinem introductam eſſe non ex deuotione tantum, ſed de obligatione præceptoria, quod difficile eſt ſcire, & conſequenter de mortali iudicare,ſicut,ex conſuetudine poteſt introduci, ut ea quæ ſunt de præcepto non ſint de præcepto, ut patet de tribus diebus rogationum,quæ præcipiuntur in dicto.c.conqueſtus,tamen non ſeruantur ex cōſuetudine, & eodem mōdo de ſeptimana Sancta. Nam conſuetudo legem efficit, & obligat etiam in conſcientia.

7 De feſto S.Martini,& inuentionis S. Crucis dicit Tab. quòd

ſunt de præcepto,propter.c.i.de con.d.iii.&.c.crucis ibidem, quæ per conſuetudinem non ſunt reprobata, ſed magis declarata,& huic ſtandum uidetur.

8 Circa principium autem,& finem feſtorum,patriæ conſuetudo ſeruetur.Et licet communiter feſtum de ueſpera ad ueſperam ſeruetur,tamen ſi ars aliqua,ut ſutoria, uel barbitonſoria conſueuit a media nocte in aliam mediam noctem celebrare feſta,talis conſuetudo ſecundum Cai.ibi, poteſt ſeruari Concordare uidetur Tab.ibi.§.xv.

9 Peccatur in die feſto tripliciter,uel omittendo diuina præcepta pro tunc,uel faciendo opus ſeruile,uel committendo aliquid de prohibitis fieri talibus diebus.

10 Circa primum,omittẽs miſſam in die feſto de præcepto, &c. mortaliter peccat,ſi ſine rationabili cauſa facit:& per rationabilem cauſam intellige omne motiuum rationi conſentaneum,etiam quòd non ſit urgens,dummodo non adſit contemptus,& quando eſt minus ſufficiens,peccatur uenialiter. Non enim formaliter agitur contra præceptum, ut ſi omittatur miſſa propter ſeruitium infirmorum, uel pro cuſtodia domus,uel puerorum,& huiuſmodi, de quibus infra, uer. miſſa.§.xxix.xxx.Et quia non ſolum corpore, ſed etiam mente præſentes eſſe debemus miſſæ in feſto,ideo ſi quis durante miſſa occupat ſe mente ad alia cogitanda, ut de mercantia de ueneresis,& huiuſmodi aduertenter,& notabiliter,non ſatisfacit miſſæ,ſimiliter fabulando cum aliis.

11 Dicere officium,uel aliam orationem, uel pœnitentiam, ad quæ quis tenetur ex præcepto dum actualiter miſſa dicitur, non uidetur ſatisfacere, quia ſunt duæ obligationes requirentes mentis attentionem. Nam ſi uult attendere miſſæ,nõ poteſt officio attendere.Sed poſito quòd non poſsit audire, ut quando dicit ſecreta,an tunc poſsit quis dicere dictum officium?Cai. uidetur dicere quòd poteſt ſatisfacere utrique obligationi,& quòd non peccat mortaliter, ſicut dum pulſatur organum in miſſa,quis poteſt dicere aliquod officiũ pro illo tempore.Hoc tamen non uidetur ſimile, quia qui dixit pſalmum unum in officio dum pulſatur organum, non tenetur attẽdere tali pulſationi,ſed poteſt ſe occupare in aliis, uſque ad tempus quo dicendus eſt alius pſalmus,& ideo magis teneo cum ſumma Sil.in uer.miſſa,in fine,ubi dicit quòd

audiens miſſam ad quam de præcepto tenetur,ſimul eodem tempore non poteſt dicere horas,&c. quia ibi ſunt duæ obligationes,quarum quælibet attentionem, & deuotionem exteriorem requirit:ar.in.c.ex literis, de proba. cum ibi no in uer.uices duorum.Audire autem, uel non, aut ſit miſſa propria,uel de mortuis,uel in propria parochia,uel extra,nō cadit ſub præcepto infra,miſſa.§.xxxix.

12 Die feſto non tenetur quis cōteri, neque uitatio peccatorum hoc præcepto mandatur,ſed ſolus exterior cultus præcipitur ideo circunſtantia feſti,non eſt circunſtantia aliorum peccatorum neceſſaria,ſecundum Cai. ibi, niſi fierent incontemptum feſti.tunc.n.neceſſario hæc circūſtantia confitēda eſſet.

13 Secundo uiolatur per opus ſeruile corporale, & non myſticum,& dicitur ſeruile quia ad hoc ſeruos deputatos habemus.Hæc enim opera impediunt applicationem hominis ad diuina,& mortale peccatum inducunt talia opera facta in die feſto.Horum autem operum quędam ſunt ex ſuo genere ſeruilia,propria ſeruis,ut mechanica,&c.arare,ſuere,&c. quædā libera,ut artium liberalium exercitia,ut ſonare,legere, ſcribere,quędam ſunt communia liberis,& ſeruis,ut itinerare, &c.

14 Prima ſola opera ſeruilia prohibentur, reliqua licent,adeo ut etiam opera ſeruilia,quando tranſeunt in communia,fiāt licita. Tranſeunt autem propter neceſsitatem corporis, uel animæ,quandoque proprii,uel alterius, ut ſeruitia infirmariorum,medicorum,aromatariorum, & huiuſmodi, & propter dānum uitandum,ut quia timentur milites, uel tempeſtas,& huiuſmodi,ideo oportet laborare: hoc enim tam ſeruis,quàm liberis incumbit. Quantum uero ad tertium,quatuor ab eccleſia inueniuntur prohibita, quæ opera ſeruilia non ſunt,uidelicet mercatum,placitum,iudicium ad mortē, uel pœnam,iuramentum,niſi pro pace, uel alia neceſsitate, ut in.c.omnes,de feri.de ſecundo,& tertio,ſupra dictum eſt, quôd non ſolum prohibentur (niſi urgente neceſsitate, uel pietate)ſed etiam proceſſus,& ſententia annullantur, in.d.c. conqueſtus,ex Cai.ubi ſupra.

15 Quo ad primum, uidelicet mercatum, duo poſſunt intelligi.Primo,nundinæ,quæ bis,uel ſemel in anno fiunt ſecundum diuerſitatem terrarum,uel mercata, quæ ſemel, uel bis in hebdomada fiunt.Secundo,actum mercādi, ſcilicet emen-

di,uel uendendi. Si primo modo intelligas nundinas, ſtandum eſt conſuetudini,per quam ius abrogatum eſt,cum prę lati hoc ſciant,& tolerent.Si pro actu accipias,in multis attendenda eſt conſuetudo,quæ quaſi ubique habet, ut ea quæ dietim conſumuntur ad minutum,ut panes, carnes herbæ, &huiuſmodi,paſsim uenduntur,& emuntur, & licitum eſt, niſi epiſcopus aliquid horum prohibeat,uel reprehendat. Ex Cai.ſupra.

16 Quo autem ad placitum, excuſantur iudices rurales iusdicentes ruſticis ſecundum quaſdam conſuetudines ſuas, ne perdant diurnum laborem eis neceſſarium ad uictum cum pietatis cauſa hoc fit.De hoc,ſupra.§.xiiii.

17 De iuramento intelligitur iudiciale eſſe prohibitum, niſi pro pace,ut ſupra eſt dictum.§.xiiii.ut pro cauſa fidei, quæ etiam diebus feſtis agi poteſt,& conſequenter iuramentum præſtari.

18 Ad cognoſcendum peccatum mortale circa feſta dantur quędam regulæ,quæ etiam ſeruiunt in multis aliis. Prima eſt. Attendatur an quis habuerit uoluntatem, ſeu intentionem uiolandi feſtum,quia tunc proculdubio mortaliter egit. Si non habuit intentionem, nec etiam fuit tam negligens, ut non curauerit ſaltem implicite de obſeruatione feſti, non peccat mortaliter,neque in omittendo,neque in committendo,quia non proprie contra præceptū facit. Et ex hac regula multos a mortali excuſabis.

19 Secunda eſt,ut quantitatem conſideres operis, parum enim pro nihilo reputatur.Ideo laborare parum,ut ſuere.xx. ponta,& huiuſmodi,non uiolat præceptum feſti, & dimittendo aliquid miſſæ parum,ut eſt introitus,uel Reſponſorium, uel ſimile.Immo dicit Cai.ibi, quòd recendentes communicato ſacerdote,ante benedictionem,non peccant mortaliter, quia iam doctrina,& ſacrificium miſſæ ſunt completa, & non eſt pars notabilis miſſæ,quamuis quilibet benedictionem,expectare deberet.

20 Tertia regula eſt,ut conſiderentur cauſæ excuſantes opera facta in die feſto,quæ ſunt ſex. Primo,ſi opera ſunt ſecundum ſe ordinata ad diuinum cultum,ut portare cruces,ſonare cāpanas,ſi autem non ſunt per ſe ordinata ad diuinum cultū, ſed per accidens,ut colere terras,uel ædificare domos eccle-

ſiæ,ex hac cauſa non fiunt licita, ut conſuetudo Chriſtianorum teſtatur,niſi hoc fiat licitum propter paupertatem, & neceſsitatem alicuius eccleſiæ,de conſenſu epiſcopi,non tamen hoc conſulendum,ſecundum Cai.ibi. Secundo, quando ex pietate fiunt,ut exercere pro miſerabilibus iudicialia,ſicut ſupra dictũ eſt.Alia autẽ opera pietatis,ut ſepelire mortuos,&c. oĩ tẽpore fieri poſſunt.Quę uero non ſunt per ſe opera pietatis,in tantũ ſunt licita,inquantũ ad pietatẽ ordinantur, & neceſsitas exigit,ut dictũ eſt.Tertio,ex neceſsitate ſui ipſius,uel proximi,ſiue animæ,ſiue corporis,ſiue reip.ſiue dãni uitãdi, de quibus ſupra.§.xiiii.Hi oẽs excuſantur, ſi audita miſſa, & uitato ſcandalo,laborant.Quarto,ex coactione,quando coguntur a ſuperioribus laborare,aliter eis graue malũ,uel dãnum,uel malũ imminet propter quæ excuſantur.Si tamẽ cogerentur ad laborandum in uituperiũ,& iniuriã feſti,uel dei non excuſarentur,quia potius quis mori tenetur, quàm iniuriam Deo facere.Hoc.n.eſſet ſacrilegiũ. Quinto,ex lucro tranſitorio,ut in.c.licet,de fe.ſiue ſit pro capiendis piſcibus, qui tranſeunt,ſiue pro aliis rebus repente occurrẽtibus,quæ alio tẽpore haberi nõ poſſent,dũmodo pars lucri eccleſię,& Chriſti pauperibus detur,ut in.d.c.licet dicitur. Intellige,quando cauſa lucri fit,ſi autem fiat piſcatio gratia recreandi, non requiritur licentia.Quod autem de lucri parte fiat elemoſina, eſt conſilium,non præceptum,ut dicit Tab.ibi.§.xlv.

21 Sexto,ex hoc quòd corporale opus,exercitium eſt actus ſpiritualis,nec eſt opus ſeruile, neque ab eccleſia prohibitum, unde ſcribere ad adiſcendum,docendum,conſulendum, uel ſignificãdum alteri,legere theologiã,philoſophiã,& alia,quæ non ſunt prohibita,concilia facere,electiones,ſtudere, diſputare,& reliqua,quæ ita mentis opera ſunt,ut nõ ad exteriorẽ materiã perficiendã ſint,licita ſunt in feſto fieri. Ex hoc excuſa pictores,qui ut adiſcant figuras ab aliis tractas pigunt, & puellas,quæ recamaturas faciunt ut adiſcant, & qui deſignãt in carthis,quæ poſtmodũ uolunt fabricare, uel fantaſticantur de fiendis. Demum ex conſuetudine generali,uel ſpeciali populi Chriſtiani in aliqua patria ſcita,tolerata, & nõ reprehẽſa a ſuperioribus,ut ſupra dictũ eſt,excuſantur multi,ut coqui,tabernarii nautæ,&c.quia conſuetudo poteſt facere licitum de illicito,& econtra quo ad tempus,ſecundum Cai.ibi.

22 Quarta regula, Caueas ne iudices opus factum in festo licitum, uel illicitum, ex eo quòd fit, uel non fit mercenariæ, quia multa opera possunt fieri in die festo ob aliquam causam de antedictis, quòd si ueniale est potest mercenariæ fieri, nec propter hoc redditur seruile, ut diffuse declarat Cai. secunda secundæ. q. cxxii.

23 Quinta regula, Licet ad euitandum mortale sufficiat audiri missam, & cauere a seruili opere, tamen qui audit tantum missam in festo, reliquum autem tempus totum exponit in ludis, uenationibus, & huiusmodi, grauiter peccat, secundũ Cai. ibi, in summa, quia quantum in se est festa Christiana ridiculo exponit, quod maxime tangit, uiros graues maiores, & dominos.

24 Quando transferuntur festa, ut in dominicis quadragesimę, transferuntur quo ad officium solum, non autem quo ad cessationem ab operibus seruilibus, secundum Ar. flo. quia ecclesia statuit ea obseruanda illa die, qua occurrunt.

25 Si episcopus excommunicet omnes laborantes in aliquo festo, excommunicatio debet intelligi in casibus non licitis, & si exprimat neque etiam in casibus licitis, tunc excommunicatio est nulla, quia cõtinet intollerabilem errorem ut supra dictum est, excommunicatio. §. xvi. & est contra ius de feri. c. fi. contra quod percipere non potest.

26 Tabiena in uer. Charitas. §. xx dicit quod quilibet existens in mortali tenetur in die festo saltem semel conteri de peccatis suis, aliter mortaliter peccat, & existens in gratia, referre se actualiter in Deũ ex præcepto. Sil. u ero in uer. Dominica. §. vi. tenet contrarium, & rationabilius ut supra hic est determinatum, ideo sic tenendum, ut etiam tenet Cai. ibi.

27 Sabbatum non est feriandum, 'næ uideamur iudeizare, nisi propter aliquod fœstum tunc occurrens, ut patet in. c. peruenit, de conse. d. iii. contra quod quidam diebus nostris, sub fictione reuelationis factæ a Beata Maria uirgine, efficere uolebant.

FEVDVM.

FEudum, quia est materia pertinens potius ad forum seculare, quàm ad confessores, prætermitto. Si quis tamen uoluerit de hoc informari uadat ad rubricas de feudis, uideat summistas in suis locis. An religiosus succedat in feudum.

Vide Odofre.in auten.in gresſi.C.de ſa.ſan.ecl.

FICTIO.

1 Fingere aliquid ideſt,oſtendere dicto,uel facto,quod non eſt in rei ueritate, eſt ſpeciale peccatum uirtuti ueritatis oppoſitum,ſi ex hac intẽtione fiat, ſecundum Tho.iiii.ſen. d.iiii.q.iii.a.ii.q.l.ii.ad.i.& poteſt eſſe peccatum mortale ſecũdum intentionem fingentis, & nocumentum, ſibi, uel proximo illatum, ſicut domendatio dicetur, infra, ſimulatio .§. i.

2 Fictio in ſacramentis peccatum mortale eſt, quia Sacrilegiũ committitur, cum fiat notabilis iniuria ſacramento, ut cum quis fingit confiteri,uel conſecrare.

3 Fingere ad aliquid ſignificandum maxime utile animæ, non eſt contra ueritatem, & conſequenter nec peccatum, ſicut quando Chriſtus finxit ſe longius ire,& ut ſæpe faciunt prędicatores,infra,ſimulatio.§.i.Non eſt idem fictio iuris,& prę ſumptio,quia primum,cum ueritate ſtare non poteſt, ſecundum uero ſic.C.de rei uxo.ac.l.unica.

FIDEIVSSOR.

1 Fideiuſſor eſt, qui alienam obligationem in ſuam fidem recipit, principali tamen manente obligato. Inſti.eo.ti. in principio.

2 Fidem iubere poteſt quilibet habens ſuorum bonorum liberam adminiſtrationem,unde mulier non poteſt pro uiro fidem iubere.ff.ad ſe.conſul.uelle.l.ii. in glo. neque etiam pro altero.l.quamuis.ff. ad uelle.niſi in ſex caſibus, qui ibi ponuntur.a.Tab.ibi.§.i.

3 Clericus nullo modo ſecundum ueriorem opinionem poteſt pro laico fidem iubere.c.i.e. ti. &.xi.q.i.c. te quidem, in tex.& in glo.niſi in caſu neceſsitatis,in quo obligaretur ſubuenire indigenti.c.uidentes.xii.q.i.Pro eccleſia tamẽ,uel pro alio clerico poteſt,ut in.c.ii.e.ti. & ſi fidẽ iubeat obligatur.c. peruenit,eo.ti.tamen de proprio patrimonio,uel redditibus beneficij,quos fecit ſuos, non autem in præiudicium eccleſiæ,ut limitat Hoſt.

4 Fidem iubere non poteſt religioſus,in.c.pe.eo.ti.etiam ſi eſſet Abbas,niſi hoc fiat de licentia abbatis,& aſſenſu maioris partis capituli,ut ibidem.Non enim habẽt aliquod propriũ, de quo poſsint diſponere.

5 Heres fideiussoris obligatur, sicut & fideissor. l. potest accipi. ff. de fideiusso. Et quia successor prælati, non est eius heres, ideo non tenetur, ar. eorum quæ dicuntur secundum Host. supra quia non in præiuditium ecclesiæ.

6 Socrates promisserat præsentare ticium sub pœna C. ducato rum, post modum ticius commisit crimen pro quo fuit dãnatus ad mortem, uel bannitus, & ipse fugit: si Socrates fuit in dolo, uel lata culpa respectu malificij postea perpetrati, in conscientia tenebitur dãno proximi, secus si non fuit in culpa. Talis casus Bononiæ accidit, & ita fuit conclusum, ut not. Tab. ibi. §. v. Et est casus in. l. sed & si quis rei. ff. si quis cau. in principio.

7 Si reus decapitandus fugiat, qui pro eo fidéiusit non decapitabitur, si non fuit in dolo, sed pecunialiter punietur, secũ dum Cy. in. l. ad commentariensem. C. de custo. reo. si autem fuit in dolo, punietur pœna arbitraria: gl. in. c. cum homo. xxiii. q. v. sed si habuerit ex officio custodiam. Eadem pœna punietur, si est in dolo, uel si ex eius nimia negligentia fugit, ut in. d. l. commentariensem.

8 In causa criminali in qua pœna corporalis uenit imponẽda, nullus potest interponere fideiussorem, secũdum Pa. in rub. de fideius. & sic intelligitur. c. si clericos, de sen. ex. li. vi. secus quando talis pœna non uenit imponenda. Et est bonus tex tus in. d. c. cum homo, & in glo.

9 Cum plures sunt fideiussores insolidum, si sunt omnes præsentes, & soluendo, & postulent inter eos debitum diuidi ante litem contestatam, possunt hoc beneficio Adriani posito. C. de consti pecu. l. diui Adriani uti, nisi illi renuntiauerint, secũdum Pa. in. c. peruenit, eo. ti. ff. eo. l. si dubitet. §. i. Insti. eo. §. si plures.

10 Præsente debitore principali, & indiscuso, fideiussor non potest conueniri secundum Pa. in. d c. peruenit, nisi debitor no torie sit non soluendo, uel non possit conueniri: auten. præsente. C. eo. & nisi renuntiauerit huic beneficio, ut. C. de duo. re. sti auten. Hoc ita.

11 Creditor tenetur cedere fideiussori actiones suas, quas habet contra eum, pro quo fideiusit, aliter potest ei denegare solutionem debiti. l. modestissimus. ff. de solu. & l. fideiussoribus. ff. eo. ti.

12 Debitor tenetur fideiussori de omni dãno, quod ei euenit ex sua culpa propter fideiusſionẽ.de fo.cõp.c.fi.&.c.ii.&.iii.e. ti.quia officium suum nulli debet esse damnosum.ff.de fur.l. si seruus communis.

13 Si fideiussor soluat creditori usuras sine obligatione,& consensu debitoris,& coactione,non poterit repetere a debitore. Sibi enim imputetur si fecit,quod non debuit facere,secũ dum Pa.in.d.c.ii. Si autem etiam fideiusſit, uel cum iuramen to,uel sine,soluere usura, sciente, & consentiente debitore, in conscientia repetere potest a debitore,siue soluerit coacte siue sponte,nisi soluerit in fraudem,ut scilicet faueret usurario,& imputetur ipsi debitori, qui sic fidem iubere fecit de usuris,quicquid sit in foro ciuili. Debuit enim opponere exceptionem quando cogebatur soluere.

14 Si fideuissor usque ad certum terminum promiſsit pro debitore,& creditor prolonget terminum debitori absque noua promiſsione fideiussoris,transacto illo certo termino fideiussor liberatur, secundum Pa.in.c.constitutus, eo. Secus si obligatio absoluta,quia tenebitur etiam prorogato termino debiti:ar.in.c.cum dilecti,de do.&.l.celsus.ff.de arbitris.

15 Licitum est fideiussori aliquid moderatum accipere a debito re ultra sortem,ratione periculi,uel laboris,sine nota usuræ, quia hic non est mutuum,non autem ratione facti scilicet quia fidem iubet,quia tunc esset res iniqua,& multo minus licet si adsit fraus,ut quando conuenit cum creditore, ne cre dat sine fideiussore,ut ex hoc fidem iubẽdo lucretur,aliquid quod proculdubio dolum innuit.

16 Fideiussor in tribus casibus potest agere contra debitorem, ut liberet eum ante solutionem, ut elicit gl.ex tex. d.c.fi.eo. ti.ut si diu in debiti solutione stetit. Si debitor bona sua disſipare incipit,si condẽnatus super fideiusſione fuit, sique ab initio sic conuentum est.

FIDES.

1 FIdes quomodo sic necessaria ad salutem, & quid explicite de necesſitate sit credendum: supra,credere.§.i.&.ii.

2 Nullus potest se excusare si non credit,quia nõ habet instructorem,quia si faceret quod in se est,deus qui non deficit in necessarijs mitteret instructorem aliquem,sed quia non facit quod potest,ideo peccat, & sic,si non credit, imputetur sibi

quia posuit obicem peccando,non faciendo quod facere debuit secundum Tho.ad Ro.c.x.lec.iii.col.ii.

3 Ad fidem pertinent articuli fidei directe,secundum Tho.secunda secundæ.q.xii.a.ii.& omnia, quæ sunt in sacra scriptura per accidens,tanquam prædictorum declaratiua : ibi.a.vi. ad.i.& omnia,quæ sunt in doctrina ecclesiæ:ibi.q.v.quia ecclesia uniuersalis in his,quæ sunt fidei errare non potest, ut dicit Pa.in.c.a.nobis,de sen.ex.scriptum est enim. Ergo rogaui pro te petre,ne deficiat fides tua,in alijs autem errare potest ecclesia uniuersalis idest concilium,ut est tex.clarus in.d. c.a nobis,unde dictum Hiero.prælatum, fuit sententiæ concilii,ut patet in.c.tria.xxxvi.q.ii.etc.placuit. Non autem circa mores bonos potest finaliter errare statuendo,& ordinando decreta,secundum Tho.quol.ix.q. ultima. Errare etiam potest in particularibus factis hominum,& iudiciis.

4 Aedere simbola fidei contra insurgentes hereses, & determinare dubia in fide,ad Papam pertinet,ut dicit Tho. secunda secundæ.q.i.& Ar.flo.iiii.par.ti.viii.quia ipse toti ecclesiæ preest, cuius authoritate congregatur synodus,& eius sententia firmatur,& sine eo congregari non potest: Tho.in opusculo contra impu.reli.

5 Errare potest etiam papa, quia potest effici hereticus, sicut Anastasius.d.xix.c.Anastasius. Et de facto errauit Nicolaus, papa, in illa constitutione exijt,de uer. sig. dicēs Christum & Apostolos nihil habuisse in communi, quātum ad dominium, quæ cōstitutio postmodum fuit reuocata per Io.xxii. per extrauagantem,quæ incipit:Quia nonnūquā,etc. tamen papa ut caput ecclesiæ idest utens suorum membrorum auxilio, per consilia,& orationes,& faciendo quod in se est errare non potest, quia sic, sequitur motum spiritussancti,a quo mouetur,qui spiritussanctus errare non potest,& consequenter ecclesia quam regit.

6 Errans in his,quæ sunt fidei,etiam subtilitatibus cum pertinacia,mortaliter peccat,& est hereticus, & sic intelligit Spec. in ti.de here.et.c.scisma.xxiiii q.i.Si autem errat sine pertinacia,paratus corrigi circa ea, quæ non tenetur explicite credere,non peccat mortaliter, nec est hereticus, & sic intelligit S. Tho.secunda secundæ.q.ii.a.vi.ad.ii.

7 Fidei confessio cum sit præceptum affirmatiuum, obligat

pro loco,& tempore, & non ſemper. Obligat quando propter eius omiſsionem debitus deo honor,uel utilitas proximis impendenda ſubtraheretur , ut cum quis interrogatus de fide taceret,& propter hoc crederetur,quòd ipſe non eſſet Chriſtianus,uel quòd fides non eſſet uera,uel alii a fide auerterentur, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.iii.a.ii.in quo caſu tenetur quis cõfiteri etiã morte imminente.

8 Si turbatio infidelium oriatur de confeſsione fidei manifeſta,abſque aliqua utilitate fidei , uel fidelium, in tali caſu fidem publice confiteri non eſt laudabile , ſecus quando aliqua ſperatur utilitas, uel adeſt neceſsitas , iuxta illud Math. xxv. ſinite illos (ſcilicet turbari) quia cæci ſunt , & duces cæcorum.Facit.c.in mandatis.xliii.d.

9 Faciens ex aliquo timore actum ſignificantem diſtincte infidelitatem,ut imolando idolo, uel portando ueſtem deſigna tam ad aliquod determinatum ſignum infidelitatis , & huiuſmodi,peccat mortaliter,ut in.c. ſicut,ſancius eſt mori,quã uti idolathyto. Secus quando non determinate ſignaret infidelitatem,ſicut S. Sebaſtianus ex bono zelo, clamide militari utebatur.Cõcordat Cai ſecunda ſecundæ.q.xii.a.i.ad.ii. ſupra,Apoſtaſia .§.iiii.infra, Infidelitas §. xiii. nullus timor etiam cadens in conſtantem excuſat a confeſsione fidei modo dicto nam propter dei honorem uitam quilibet tenetur exponere.

FILIVS.

1 Filij contra parentes communiter peccant.Primo, per irreuerentiam,quæ ſi notabilis eſt,peccatũ impietatis, & mortale eſt.Secundo,per inobedientiam dum contemnunt obedire in his,in quibus parentibus ſubiiciuntur,ut quo ad domeſticam gubernationem,& morum inſtructionem,& ſi de re importanti ſit,mortaliter peccant. Tertio, omittendo ſub uenire parẽtibus in neceſsitatis articulo,ſi poſſunt, tũc enim mortaliter,& impie agunt.Hæc ſecũdum Cai. ibi,in ſumma. Peccant quando parentes propter paupertatem , uel huiuſmodi,pro parentibus non recognoſcunt.

2 Filiorum quidam,ſecundum Pa.in.c.tanta,qui fi.ſint le ſunt legitimi tantum,ut adoptiui,& arrogati, quidam legitimi & naturales,ut nati ex legitimo,uel putato legitimo matrimonio,quidam ſpirituales & legitimi, qui ſcilicet ſuſcipiũtur de

Baptiſimo,uel criſmate, quidam ſunt naturales tantum, ut nati ex concubina retenta in domo,loco uxoris,& hi ſecundum leges non dicuntur ſpurij. Quidam dicūtur ſpurij, qui ſcilicet aliter ex damnato concubitu naſcuntur.

3 Primi ſcilicet adoptiui filij,ſi emancipentur a patre legitimo, ideſt adoptante legitime,in nullo ipſi patri ſuccedunt, ſed ſi non ſunt emancipati, ſuccedunt una cum alijs legitimis, & naturalibus.ff.de adop.l.ſi pater,ſupra Adoptio.§.ii.xi.

4 Secundi autem ſcilicet filii legitimi & naturales parentibus ſuccedunt ab inteſtato,& ipſi præferuntur,etc. auten. de here.quæ ab inteſ.deſe.

5 Tertij ſcilicet ſpirituales, & legitimi, in nihilo parentibus ſpiritualibus ſuccedunt, cum hoc nullo iure ſit cautum, nec ſit in uſu.

6 Quarti ſcilicet filii naturales tantum, ſuccedunt patri ab inteſtato in duabus unciis totius hereditatis,ideſt in ſexta parte,ex quibus matri medietas debetur, dummodo non conſtent filii legitimi,etc.auten.licet patri.C.de na.lib. Si autem filii legitimi exiſtant,quid poſsit eis relinqui, uide. C. de na. libe.l. matre.

7 Quinti ſcilicet filij ſpurij nati ex coitu damnato, lege ciuili in nihilo patri ſuccedunt,& ſecundum leges ciuiles eis denegantur alimenta,non autem de iure canonico,ſupra.Alimentum.§.vi.Not.ſecundum Azo.quia ratio par eſt filiorum ad patres,& patrum ad filios,& eadem pietas,quód quando, & in quātum filij naturales parentibus ſuccedunt,ita & in tantum,& totiens parentes naturales filijs debent ſuccedere.

8 Spurijs poteſt aliquid relinqui a pátre propter alimenta, & dotem, ſecundum Pa.ſupra.

9 Filij nati ex concubina etiam illuſtri,ſuccedunt matri pariter cum legitimis. Inſt.de ſuceſ.cogna. &.l.ſi qua illuſtris. C. ad orphi. Si uero non ſunt nati ex concubina ſed uulgo quæſiti, & non ex damnato coitu ſuccedunt matri cum aliis legitimis,niſi mater ſit illuſtris,ut in.d.l.ſi qua illuſtris. Si autem ſunt nati ex coitu dānato in nihilo ſuccedunt etiam matri. Auten.ex complexu.C.de incæſt.nup.& idem dic econuerſo quód parentes non ſuccedunt filiis eo caſu,quo filii non ſuccedunt parentibus ſecundum Bart.in.l.ſi gener.ff.de his qui. ut indi.& Pa.in.d.c.tanta.

10 Parentes non possunt relinquere heredes filio spurios secũdũ gl.in.c.per uenerabilem,qui fil.sint legi. extranei tamẽ nõ possunt eos instituere,secundum Pa.in.c.cum haberet,de eo qui du.in ma.quam pol.per adul.quia non prohibentur nisi parentes,ut no.glo.auten.quibus mo.natu.effi. sui. Omnia namque quæ prohibita non sunt expræsse,licent.

11 Filius naturalis tantum,siue ex concubina, siue ex alia genitus,si tempore quo fuit genitus, inter parentes poterat esse matrimonium absque omni impedimento,etiam non reuocabili sine dispensatione ecclesiæ,per sequens matrimonium erit legitimus,secundum Pa.in.d.c.tanta,Immo etiam si tempore generationis non potuit esse matrimonium, propter aliquod impedimentum, quod tempore natiuitatis fuerat sublatum, ut in.c.caue.xxviii.q.i Nec requiritur instrumentum dotales,ut uidetur innuere tex.Inst.de nup.§. aliquãdo & per.d.c.tanta,& sic praticatur, nec obstat si tempore intermedio cum alia matrimonium contraheret,ut no.ibi Pa. Et non repellitur ab hereditate,per.c.causam,eo.ti.& est legitimus quo ad omnia secundum glo.in.d.c.tanta. Et succedit etiam in feudum,secundum Pa.in.d glo.i. non autem sic de legitimatis per rescriptum,ut in.c.per naturales,in.li.feu.ti.si de feu.contro.quòd & Pa.placet.

12 Si filius naturalis tantum nascatur,&;antequam per sequens matrimonium legitimetur,nascatur legitimus,& naturalis,& & in hereditate non succedat nisi primus, secundum Io. an. succedet legitimæ natus,quia antequam alius fuisset legitimatus iam erat acquisitum ius legitimæ nato, qui quamuis sit secundus,quo ad natiuitatem, est tamen primus quo ad legitimationem.

13 Si quis ignoranter cum coniugata matrimonium contraxit filii nati erunt legitimi,ut in.c.ex timore,qui fi.sint le. Secus si non interuenit matrimonium, quia in primo casu dabat operam rei licitæ,non autem in secundo, etiam quòd postmodum sequatur matrimonium inter eos, quia tempore quo nati sunt,non potuit esse coniugium inter eos.

14 Nati ex matrimonio clandestino nullo existente impedimẽto,post approbationem erunt legitimi. Probatur in.c.ii. de clã.despon. Aliqui tenent, quòd etiam sunt legitimi existẽte impedimento, post publicationem remoto impedimento,

quia

quia tempore intermedio probatum est filios esse legitimos. Vide tamẽ.c.fi.de clan.despon.§.si quis, quia uidetur ibi tex. expressus.Hoc tenent Io.an.& Butrius,Sil.ibi.§.viij.
15 Natus de sponsa de futuro nullo existente impedimento,est legitimus,secundum Pa.in.c.per tuas,qui fi.sint le.aliter si sit impedimentum.Intellige post publicationem. Vide Sil. uer. legitimus,in prin.& uer.filius.§.viij.
16 Filius qui communiter reputatur legitimus,an teneatur credere matri dicenti illum esse spurium,ut cedat hæreditati?supra,adulterium.§.ix.
17 Si parentes nominẽt aliquem,& tractent ut filium,etiã quòd natus sit extra domum, huiusmodi nominatio, & tractatio, constituit eum in possessionem filiationis ; secundum Pa.in d.c.per tuas,& probant filiationem,immo sola fama, secundum But.in.cap. transmissæ,qui fi. sint le.si nihil probetur in contrarium,sufficit ad probandum filiationem.
18 Si probetur matrem Ticij commisisse adulterium tempore quo Ticius est generatus,non propter hoc Ticius reputabitur illegitimus,si maritus eius secum habitabat, secundum Pa.in.d.c.per tuas,&.c.transmissæ,quia cum possit esse legitimus,debemus fauore filij præsumere, quòd sit filius mariti, secus si erat absens tanto tempore,quòd non potuisset generare.Idem dic de filio concubinæ in domo retentę,quia præsumitur filius concubinarij,secundum gl.in.c.Michael, de fi. præsby.nisi contrarium sufficienter probetur.
19 Filius & filia possunt nubere sine licentia patris,quãuis non deceat,secundum Tho.iiij.sen.dist.xxix.ar.iiij. & secunda secundæ.q.ciiij.ar.v.supra,dos.§.vj.
20 Filius familias uiuente matre emancipatus, acquirit usufructum in maternis bonis pro media parte,si est unus filius,& pater pro alia,post mortem matris.C. de bo.mater.l. si uiua mater .Idem dic de nepotibus, & pro nepotibus. Idem dic etiam si sunt plures filij, quia pro medietate simul cum patre,sed non emancipatorum usufructus apud patrem remanebit,ut in.d.l.si uiua:& hoc non habet locum in bonis aduenticiis,secundum glo.in.d.l.si uiua, sed maternis tantum.
21 Quomodo filius possit agere contra patrem, uide Pa. in.c. non est, de spon.& glo. in.c. quæritur.ij.q.vij. concluditur, quòd sic ratione peccati,alias non est admittendus.

22 Filij tenentur parentes amare, non solum corde, sed etiam signo extrinseco: nec a mortali excusantur, qui nunquam parentibus signum amoris ostēdunt, sed semper dure loquuntur, & uidentur eos odire, quia dicit Hiero. li. de honore parentum: redde amoris uicem. Nam sic agendo contristant parentes, quod est contra charitatem, & pietatem.

23 Si filius de uoluntate patris tacita, uel expressa incipiat studere, cogetur pater etiam nolens subuenire in necessariis ad studium, secundum glo. C. ad mace. l. macedoniani, nisi ingenij obtusitas obstet, secundum Bal. ibi. Secus si expresse cum causa rationabili prohibuisset.

24 Berta hodie remansit uidua uiro eius interfecto, altera die accepit maritum, & tempore nouem mensium, uel circa, peperit filium, quæritur cui succedet, uel primo marito, uel secundo, cum æqualiter utriusque esse possit? ego dicerem cū Iaco. de bel. quòd succedet illi, cui magis assimilatur, quia ut in pluribus, filij parentibus assimilantur, & sic per bonas cōiecturas proceditur. Si uero nullo probabili modo in notitiam ueritatis ueniri potest, erit eius, in cuius domo natus est, uel forte posset dici, quòd hæreditas utraque æqualiter pertinebit, ad arbitrium principis, cum non appareat cui magis succedere debeat. Bart. autem reprobat responsionem de assimilatione: dicerem tamen quòd ex omnibus coniecturis simul iunctis iudicandum esset. Sil. ibi. §. xvij.

FORNICATIO.

1 FOrnicatio tripliciter capitur, uno modo pro omni peccato, secundum Thom. secunda secundæ. qō. clj. ar. ij. alio modo spiritualiter pro idolatria. Iere. v. Tu autem fornicata es, &c. Tertio, pro omni illicito coitu. c. meretrices. xxxij. q. iiij. Proprie tamen accipitur ut distinguitur contra alias species luxuriæ, & est concubitus naturalis soluti cum soluta omni uinculo, etiam ordinis, & uoti, & est peccatum mortale, quia separat a regno Dei, ut dicitur Gal. 5. Est tamen minus aliis speciebus luxuriæ. Quia minus de inordinato, & innaturali habet.

2 Nullus fornicando excusari potest ex ignorantia, cum hoc sit contra ius naturale, cuius ignorantia neminem excusat. j. q. iiij. per totum: & totiens quotiens quis ad meretricem accedit, peccat mortaliter. Similiter inducens aliquem ad hoc

mortaliter agit,infra luxuria.§.j.De clerico fornicatio, supra, clericus.§.xij.xiij.Quomodo filij ex fornicatione nati legitimentur,per sequens matrimonium,supra,filius.§.xj.

FORVS.

1 FOrus masculini generis,locus est ubi iudicium exercetur, c.forus,de re. iur.& sic communiter in iure capitur.Quãdo uero est generis neutri,ut forum, signat territorium iudicis,ubi habet potestatem in sceleratos.l.pupillus.§. territoriũ ff.eo. Quandoque,notat locum nundinarum,secundum Pa. in.c.forus.Vnde dicitur forum rerum uenalium.

2 Forum sortitur regulariter quis secundum glo. in.c.j.iij.q.vj. uel per contractum.ff.de iudi.l.hæres,uel propter crimen,in d.c.j.uel quia reus,quia actor debet sequi forum rei.c. neminem.iij.q.vj.uel propter rem.c.sane,de fo.compe.uel propter religionem,ut causa iurispatronatus,& decimarum.c. quanto,de iudi.uel propter uirum,quia uxor forum uiri sequitur l.pe.ff.de iur.omnium iud.& propter multa alia. Vide.iij.q. vj.& de fo.compe.ibi,sunt multa.c.ad hoc.Vnde uersus. Cõtractus,crimen,reus,& res religiosoque,uir ratio similis, uel prouocat,atque recusat.

FRAVS.

1 FRaus admodum mendacij peccatum dicit,quæ si sit perniciosa in damnum proximi notabile,est mortalis:Secus si circa minimum,aut sit iocosa,uel officiosa, uel præter intentionem,tunc in his est uenialis . Cum tamen aduertit,tenetur damnum resarcire,& remedium apponere si potest famæ propriæ , ne de eo tanquam de doloso scandalizentur. Aliter grauiter peccaret prębendo scandali materiã proximo.

2 Fraus & dolus nemini debent patrocinari,in.cap.ex timore, de rescrip.

3 Fraus commissa in legẽ,ut de persona ad personam , de una re ad aliam,de uno contractu ad alium,& huiusmodi,nõ est sine peccato,quia præuaricatur lex. Facit no.in.c.intelligentia,de uerbo.significa.&.c.quanto de priui.

4 Fraus fieri non dicitur scienti, & consentienti.l. nemo.ff. de re.iur. supra dolus.uide aliquid de hac materia . Quia parum differunt.Nam fraus principaliter in factis est, dolus in uerbis.

FRIGIDVS.

FRigiditas quomodo impediat matrimonium uide infra matrimonium.§.xlvij.xlv.siue sit secundum temporis cōditionem,ut in sene, siue secūdum materiæ complexionem.

FRVCTVS.

1 FRuctus in corporalibus, de quo loquuntur canonistæ, quidam secundum Bar in.l.ex diuerso.C.de rei uin. sunt naturales,ut nuces,pira,&c.alij sunt partim naturales,partim industriales,ut lana,segetes,&c.alij dicuntur industriales, ut qui acquiruntur ex negotiatione, uel artificio, alij uero, qui non proueniunt ex re,dicuntur ciuiles,ut est pensio domus uel huiusmodi.l.si naues.ff de rei uē.Et horum quidam sunt honeste percepti,quidam inhoneste,ut si locauit domū meretrici,uel publico usurario ad talia officia exercenda.l.ancillarum.ff.de pe.hære.

2 Fructus percepti bonafide,ut colligitur ex.c.grauis,de re.spo. siue naturales,siue industriales,siue cum titulo,siue sine titulo,in conscientia debent restitui,si extant. Si autem quis eos consumpsit,tenetur restituere tantum, in quantum locupletior factus est,utputa:quia in eam rem expedit,in quam oportuisset expendere tantum de suo,uel aliqua emit,ex quibus patrimonium suum,ampliauit,tamen de fructibus industrialibus rei lucrosæ diminuet,quantum industria sua existimanda est in dicto negotio exercitata,in utilitatem, seu augumentum dictorum fructuum accipiendorum,quia nemo suis stipendiis militat. Si uero non est factus locupletior,de rebus consumptis non tenetur. l.utrum.ff.de pe.her. De lucro facto ex re non lucrosa,ut ex pecunia, nō tenetur nisi de interesse expresso. Et non de possibili.

3 Fructus dicuntur,qui deductis expensis factis colligēdorum congregandorum,& conseruandorum fructuum gratia, supersunt,tam in bonæ, quam in malæ fidei possessoribus.l.si a te.§.fructus.ff.de pe.hære.Quanto temporis possessor bonæ fidei possit usucapere dictos fructus.Vide Sil.ibi.§.ij.

FVGERE.

1 FVgere sine peccato potest,qui iuste quæritur ut capiatur, siue data sit contra eum sententiam,siue non,dummodo non interueniat uiolentia contra officiales, qui uellent eum capere,quia ipsi habent iustum bellum contra eum.c. resistit

xi.q.iii.& ex parte fugiētes est iniustum,ideo mortaliter peccaret. Et idem est de auxiliantibus.

2 Fugere licet incarcerato iniuste,ut patet. Si uero iuste detinetur,& non propter mortem uel membri abscisionem inferēdam,sed propter aliud,puta ad punitionem, non licet fugere. Facit quod no.glo.in.c.ius gentium.dist.i. Si propter mortem,uel abscisionem,potest fugere, siue peccatum sit publicum,siue non,siue sententia sit lata,siue non,secundū Tho. secunda secundæ.q.lxix.ar.iiii.sine tamen alicuius offensa,& sine fractione carceris,uel uinculorum , secundum Henri.de gan.ql.ix.si tamen relinquitur sine uinculis , & clausura potest fugere,etiam quòd iudex præcepisset ne fugeret.Idem dicas de auxiliantibus, qui sine uiolentia , & scandalo possunt auxiliari.

3 Nota tamen quòd licet damnatus ad mortem posiit fugere, ut dictum est,non tamen ad hoc tenetur , sed potest patienter mori,supra accusatio.§.xv.xvii.xxi.carcer.§.iii.Cai. tamen dicit quòd potest carcerem frangere.Carcer.§.iii.iiii.Quomodo episcopus non potest fugere,supra,episcopus.§.iiii.v. Sil. ibi circa fi.uidetur tenere,quòd non posiit uincula frangere nec teneatur fugere,quòd supra ex rōne Cai. improbatū est. Funeralia,supra.Exequiæ per totum.

FVRIOSVS.

Furiosus non potest profiteri,nec obligare se Deo,uel hominibus,quia hæc sanam mentem requirunt , quàm ipse non habet,secundum Pa.in.c.sicut tenor,de regu.ii.no. Nec eius testamentum ualet,neque si daret omnia bona pro anima sua.Facit.c.fi.de succe.ab inte. Neque quod facit imputatur sibi ad pœnam,uel culpam:ar.in cle.unica. de homi. An autem posiit baptizari,communicari ordinari, supra , in locis suis &c.Furiosus nō facere,sed pati iniuriam potest.ff. de iniur.l.illud relatum.xv.q.i.c.illud.

FVRTVM.

1 Furtum quod secundum Tho.secunda secundæ.q.lxvi.ar. iii.dicitur occulta acceptio rei alienæ inuito domino , ex suo genere peccatum mortale est , quia contra iustitiam , & proximi, bonum fit.Si autem esset pro re modica,uel in primo motu, esset ueniale,nisi furando modicum,haberet uoluntatem furandi multum:quia tunc ex animo damnifican-

di proximum notabiliter,mortaliter peccaret.
2 Si quis rem accipiat ab aliquo domino quàm tamen dominus uult ipsum habere rem illam,sed non occultæ, ut parentes erga filios : talis occulte accipiens non peccat mortaliter, quia non fit inuito domino, licet non uellet eum habere illo modo. Talis enim modus accipiendi, ad mortale non trahit.
3 Si quis accipit alienum inuito domino,tamen uidente,& tacente,uel dissimulante,uel pre uerecundia,uel timore, furtũ committit,per inde est ac si contradiceret.ff.de fur.l.pe.secus cessante timore,uel uerecundia,quia uidetur consentire : ar. c.error.lxxxiij.dist.
4 Si quis rem propriam,alteri tamen pignoratam, occulte surripit inuito domino custodiente,furtum committit,secundum Cai.ibi,debet enim iuris ordinem seruare. Res enim aliena est quo ad custodiam,licet non quo ad dominium.
5 Qui rem suam habere non potest aliter,nisi furtiue accipiat, remoto scandali periculo,sine peccato potest accipere. Non enim tũc ius,sibi dicit,sed ius naturale exequitur, ex quo ius ciuile ei impeditur.Tenebitur postmodum facere, ut is, qui rem suam iniuste detinebat, sciat se non amplius teneri ad restitutionem,si bono modo fieri potest,ne ipse,uel eius hæres,si uellent restituere, damnum incurrerent restituendo, quod contra iustitiam esset.
6 Inuenta accipi possunt cum intentione reddendi, quòd si certus eorum dominus facta diligenti inquisitione inuenitur, illi restituenda sunt,alioquin furtum committitur, secũdum Pa.c.ex literis,de fur.Si autem inueniri non potest,reddatur in bonis spiritualibus,secundum Cai.ibi.ex quo in temporalibus reddi non potest.Si autem carent domino,quia habẽtur pro derelictis,ut lapides preciosi inuenti in litore maris, tunc sunt inuentoris. De thesauris tamen seruanda est iuris dispositio,ubi disponit de hoc,infra,inuenta.§.ii. Qui inuenta non denuntiat,in suspitionem cadit, ut dicit Pa.in.d.c.ex literis.
7 Bona naufragantium inuenta debent restitui,non obstantibus aliquibus legibus in contrarium, quæ si sint, non leges sunt,sed corruptiones,& tyrannides, ut dicit Cai.ibi, nec tales a rapina excusantur,ut patet in.c.excommunicationi, de

rap. & ſunt excommunicati: Excommunicatio.lxxviij.infra, inuenta.§.iii.niſi haberentur pro derelictis,tunc eſſent capiẽtium,nec alicui fieret iniuria.

8 De pœna furum,uide Pa.in.c.fina.eo.Tranſeo, quia ad confeſſorem non attinet,ſed ad iudicem ſecularem. Sed de iure canonico , clericus committens furtum debet deponi , & in carcerem detrudi,ad agendam pœnitentiam, ut in.c. cũ non ab homine,de iud.&.c.tuæ,de pœ.

9 Patiens extremam neceſsitatem , & non ualẽs ſibi aliter prouidere,ſi accipit rem alienam,palam, uel occulte , ut ſubueniat tali neceſsitati , non peccat,quia cum tunc omnia ſint communia,non alienum,ſed ſuum accipit:& non ſolum ut ſubueniat ſibi poteſt accipere in tali caſu , ſed etiam proximo,cum aliter ſubuenire non poteſt,ſecundum Tho.ſupra, ar.vii.& Pa.in ca.quoniam,de ſimo . Si autem non ſit extrema talis neceſsitas,accipiens alienum peccat quidem,ſed nõ tãtum . Nec ſequitur ex hoc,quòd propter neceſsitatem poſſit quis unum peccatum mortale committere.

10 Accipiens alienum in extrema neceſsitate , ſi uenerit ad pinguiorem fortunam,non tenebitur reſtituere, quia non alienum proprie accepit , ſed quod iure naturæ ſibi debebatur, & maxime ſi res eſt conſumpta:per no. in.c. ſuggeſtum , de deci.Conſentit Sco. in.iiii. ſenten. & eſt communis opinio. Neque etiam tenetur reſtituere,qui in magna neceſsitate accipit,in qua alius tenebatur ſubuenire. Quod ſi non tenebatur,uel reſtituere tenebitur,uel ieiunare tribus hebdomadibus.c.ſi quis,de fur.Intellige tamen niſi is a quo accipit eſſet in æquali neceſsitate,a quo auferri non licet , & ablatum reſtitutione eſt obnoxium:quia in pari cauſa, potior debet eſſe conditio poſsidentis.l.ſi ob turpem.§. porro.ff. de condi. ob tur.cau.

11 No.ſecundum Pa.ibi ſupra , quòd paupertas non ita excuſat adulterium,uel alia peccata,quæ de ſe mala ſunt, ſicut excuſat ab acceptione,quia accipere modo prædicto non eſt furtum,quia alienum non accipitur. Similiter accipere ab uſurario,ut reſtituatur proprio domino,quod ipſe facere tenebatur,uel a diuite auaro,ut det pauperi, quod ipſe tenebatur facere,non eſt peccatum , ſi ſine ſcandalo fiat bono modo,quia tunc geritur negotium uſurarij,& diuitis:ar.l. bona

fides.ff.depo.Deberet enim hoc ratum habere secundum rectam rationem.

12 Furans Christianos detentos a paganis, ut eos liberet tempore belli, secundum Arch.flo.ij.parte.ti.j.c.xv.§.j.in nullo tenetur, tempore uero treuge, tenetur pagano restituere non hominem, propter periculum animæ, sed extimationem. Idẽ de aliis male ablatis, in.c.noli ar.xxiij.q.j. nisi paganus Christianum compulisset ad aliquod mortale, quia tunc est factus penitus liber, Quidam tamen dicunt, quòd semper possunt liberari, quia semper iniuste detinentur, sed primum dictum fundat se super treuga, & fide data, quæ etiam hosti est seruanda, ut in dicto cap.noli, secus si non fuisset data fides, & consequenter peccat, & non uidetur teneri ad restitutionem, nisi forte inquãtum in treuga est conuentum, quę uiolari non debuit.

13 Mulier habens uirum prodigum, uel lusorem, si abscondit de bonis uiri contra eius prohibitionem, ut prouideat tempore necessitatis domui, non committit furtum, nec tenetur in hóc ei obedire, quia esset quasi dare gladium furioso, immo benefacit, negotium enim mariti prudenter agit.

14 Si religiosus, uxor, filius familias, rem aliquam furati sunt, possunt contra uoluntatem superiorum illam restituere, si res extat. C. de fur.l.in ciuilem rem, nisi maius scandalum immineret. Si uero non extat, sed ipsa res, uel precium est uersum in utilitatem domini, etiam si filius se uestiuit decenter, ad quod pater tenebatur, debet de bonis illius tantum restituere, etiam ipso contradicente. Si uero expendit inutiliter in aliquibus, ad quæ superior non tenebatur, ut in uanitatibus, contra eius uoluntatem non potest restituere, sed si de proprio habet restituat, aliter restituendo furtum contra superiorem committeret.

An fur possit repetere expensas factas in re furata, supra, expensæ.§.iiij. Pœna furis in legibus taxata, in conscientia soluenda non est. Sat est enim restitutio cum pœnitentia, & dãno, nisi per sententiam sit damnatus.

15 Si excommunicantur, qui acceperunt tale quid Ciceronis nisi restituant, & sub pœna excommunicationis, qui sciunt reuelent, nunquid Petrus, qui accepit illud sub titulo recompensationis, uel quia erat in necessitate extrema, tenetur re-

stituere,& qui isciunt reuelare. Respondetur,quòd si per uerba generalia fiat hęc excommunicatio,non tenetur,quia alienum non habet,si autem apponitur etiam sub titulo recompensationis,tunc uel petrus timet reuelādo cogi ad restituendum,& sic non tenetur, quia sic excommunicatio contineret intolerabilem errorem,si autem non timet, debet reuelare secrete tanquam patri,quia sic non habet errorem intolerabilem: quia in tali casu non intendit nisi scire. De scientibus, uide supra, excommunicatio.§.xxxi. xxxij. & infra inquisitio.§.x.aliqui tamen aliter debent: sed hanc determinationem sequere tu.

16 Consentiens furto, sine cuius consensu furtum non fuisset commissum,non solum mortaliter peccat,sed tenetur ad restitutionem,si alij non restituant. Secus si sine eius consensu furtum commissum fuisset, quia licet mortaliter peccauerit consentiendo,non tamen tenetur restitutioni,secundum Ricar.iiii.sen.d.xv.& sic intelligitur.c. uotum. ii. q. i. qui uero non consensit, tamen habet ratum,& ex hoc non fit restitutio,ultra mortale tenetur restitutioni, quia licet non fuerit furti causa,est tamen causa non restitutionis. Idem dic quando res non fuisset furata,nisi præsumpsisset fur talem habere ratum. Si tamen ratum non habet,non credo teneri,sed furi imputetur tantum.

17 Fures suspendendi si eos pœnitet,possunt recipere ecclesiastica sacramenta,& humari in loco sacro, quia hoc in iure non prohibetur. Si tamen in aliquo loco specialiter hoc esset prohibitum,de licētia principis potest fieri, supra,duellum,§. vj. De materia furti uide multa in uer.restitutio, per totum. An utens re depositata committat furtum,supra,depositum.§.x. Non licet furari pro facienda elemosina.c. sorte aliquis. xiiii. q.v.nisi in extrema necessitate,ut supra,§.ix.

GABELLA.

1 Gabella,pedagium,guidagium,uectigal,talia,collecta,pensio,census, præstantia,impositio,duana,angaria,& perangaria, exactionem publicam important: aliquando iustam, aliquando non, licet differant inter se. De his distinctæ uide Sil.uer.gabella.i.in princ.

2 Gabella quæ,& uectigal dicitur.i.exactio pro rebus, quæ ue-huntur de loco ad locum multipliciter iniqua est, secundū

Caie. uer. uectigal. Primo, si imponitur a non habẽtibus potestatem, ut à tyrannis. Secundo, quando plus grauãt minus grauandos, & non seruant æqualitatem proportionis: & hęc apparent quando exigitur pro his, quæ ad usum propriũ uehuntur, ideo tales sunt iniquæ, & exigentes uectigalia tam pro his, quæ ad usum proprium, quàm pro seminibus deferuntur, & ad fiscum pœna capitis puniri debent. C. de uecti. l. uniuersi, & ad horum solutionem nullus tenetur.

3 Sunt iniqua, quãdo non exiguntur pro utilitate publica, sed pro bono proprio principis sunt imposita, & consequenter non obligant ad solutionem, in conscientia.

4 Quarto, sunt iniqua, quando imposita fuerunt pro aliqua necessitate, ut pro muris reparandis, & cessante tali causa adhuc exiguntur, quia princeps uult sic, uel si pro aliquo fiendo, & illud non fit. Sunt enim manifestæ, & uiolentæ rapinæ, nec in conscientia obligant non soluentes.

5 Quinto, si imponantur tam super alijs, quàm supra his, quæ uehuntur negotiationis causa, ex. l. omnium. C. de uecti. reputantur iniqua uectigalia ipso iure.

6 Gabellas quæ iustæ sunt ex omni parte, fraudare, ex genere suo mortale est, quia reipu. nocumentum infertur: & nõ tantum ex inobedientia, uel ex pœna apposita contra transgressores. Neque defraudãtes huiusmodi quando iusta sunt excusantur à peccato, propter pœnam appositam, neque propter hoc, quòd ementes gabellas sciunt, quòd multi fraudant, ideo uilius emunt, quia neque iudas excusatur à furto, licet Christus sciret. Et licet fiant multæ fraudes, tamen dicitur: ue autem homini per quem scandalum uenit. Propterea tales tenentur restitutioni, & si nolunt restituere, non absoluantur.

7 Vectigalia, salinaria, pedagia, & huiusmodi, institui non possunt, nisi ab Imperatore, rege, concilio. papa etiam solo, antiqua consuetudine, cuius principij, non extat memoria. c. super quibusdam, de uerbo. sig. à ciuitate etiam habente merũ, & mixtum imperium, non recognoscente superiorem aliquem in temporalibus, quia eadem ratio uidetur de istis, & de regibus.

8 Imponentes noua pedagia, uel augentes aliqua sine legitima authoritate, mortaliter peccant peccato rapinæ, & sunt excõ-

municati quo ad noua imponentes non autem quo ad augentes. Excommunicatio.xi.

9 Exigentes gabellas, seu uectigalia iniusta manifestæ mortaliter peccant, etiam si ex obedientia hoc faciant. Si autem dubium sit an sint iniusta, excusantur exigentes ex obedientia, non autem alij, quia exponunt se periculo, secundum Caie. ubi supra. Quomodo sunt excommunicati, supra, Excommunicatio.xj. contra exigentes iniusta pedagia.

10 Gabellæ huiusmodi à clericis, & personis ecclesiasticis de rebus quas non negociationis causa deferunt, nō possunt exigi. c. quanquam, de cen. li. vj. & contra ex gentes est lata excōmunicatio supra, excommunicatio.xi. & communitas est interdicta. uide, ibi. Et dicit Cai. ibi supra, quòd tot requirūtur ad hoc quòd gabellæ seu uectigalia sint iusta, quòd uix ulla iusta sunt, & propter hoc dicitur in. d. c. quanquam, quòd dictæ exactiones merito sunt damnatæ quia iniustæ.

11 Sunt etiam iniustæ, quando exigunt sub nomine collectarū, ut excusationem habeant, non enim iustum est pro rebus, quæ ad usum uehuntur, collectam accipere. Si tamen cōmunitas aliqua, pro pace, & quiete suorum ciuium, collectā suis ciuibus, uel hominibus, (non autem forensibus) imponit seruata iusticia distributiua, potest tolerari. Ex quo ipsi sic uolunt, nulli fit iniuria. Et collectæ à solis subiectis exigi debent: gabellæ autem, & uectigalia ab omnibus transeuntibus per portam, uel passum. Vnde aliquando licet accipere gabellam, & non collectam. Et in impositione collectarum ad hoc quòd iustæ sint, & durent, debent adesse causæ supradictæ, ex parte finis, & usus: & sine illis non sunt iustæ, nec obligant in foro conscientiæ: ex Caie. supra.

12 Causa iusta ponendi huiusmodi grauamina sunt publicę necessitates quas, Bar. in le. uniuersis. C. de uectiga. nominat stipendia, pontes, publicas domos, defensiones stratarum publicarum contra prædones, uel piratas in mari, uel fidei, uel patriæ contra infideles, & hæreticos, & similia. Facit. c. si quis romipetas. xxiiii. q. iii. quæ tamen onera debent esse moderata, contra quód communiter hodie fit in Italia, cum fere omnia sine moderamine, aut iniustæ exigantur.

13 Qui homines conducunt per uias, locantes operas suas, de suo guidagio possunt mercędem accipere, & exigere, secun-

dum Pa.in.d.c.super quibusdam,non autem qui tenentur ad hoc,ut domini terrarum, qui tenentur territorium securum tenere,& cum non faciunt iniuste impositiones recipiunt.

Licite huiusmodi gabellæ, pedagia, &c. iuste imposita, pos-
14 sunt, & debent solui, si fiat id propter quod sunt posita, secus si non fiat,secundum Tho. ii. li. de re. prin. Et dicuntur immoderata quando soluitur ultra tertiam octauæ partis secundum Bal.C.de iur.anul.aur. l.ii.& qui huiusmodi iniusta non soluunt,non peccant in conscientia.

Fraudantes iustas gabellas peccant, ut dictum est, & licet te-
15 neantur restituere quod fraudarunt, non tamen tenētur soluere pœnā nisi postquā fuerint condemnati,infra,pœna.§. i.

16 Exigentes huiusmodi gabellas,&c.uel exigi facientes, tenentur de robarijs,quę ex eorum incuria fiunt in territorijs suis, dum non faciunt quæ facere tenentur.c.dominus.xxiii.q.ii. aut tenentur malefactorem exhibere. l. ne quid.ff.de incen. rui. naufra.

17 An conducēs gabellas, & huiusmodi, propter guerras superuenientes remissionem mereatur accipere, uide Sil. gabella. iii.§.xiii. infra.locatio.§.xvj.

18 Quando gabellæ sunt dubiæ an sint iustæ, sicut communiter hodie sunt,ut diximus, confessores non debent cogere confitentes ad restitutionem, quia exponerent se periculo surripiendi a pœnitente, quod suum est.

19 Angaria,& peranguria sunt iniustæ compulsiones, siue coactiones secundum omnes,siue sint obsequia personalia, siue personalia,& realia, ut quis proprijs expensis laboret: de immu. eccl.c.non munus.

20 Munera dicuntur,quę necessario subimus,lege,uel imperio. l.munus.ff.de uerbo.sig.quæ aliquando labore tantum corporali explicantur,aliquando sumptibus proprijs,aliquando utroque modo simul.ff.de mu.& hono.l.fi.§. patrimoniorū. Aduertere debent, qui collectas, & huiusmodi onera imponunt,ut pro necessitate faciant, & iustitiæ distributiuæ seruetur proportio.

GENERALIS CLAVSVLA.

1 GEneralis clausula continet omnia, nisi testatoris intentio contraria appareat.ff.de pœna legata.l.qui penum. Nec uidetur generaliter quis cōcedere,quod specialiter nō est con-

cessurus. C.quæ res pigno.ob.pos.l.in gl. Et generali per speciale derogatur. De rescri.c.pastoralis.

2 In generali mandato multa sunt,quæ non intelliguntur,nisi exprimantur.c.i.in gl. de of. lega. Et in generali locutione persona loquēs intelligitur excepta.c.petitio,in gl. de iur. iu. uide aliquid in uer.uicarius.§.viij. &.ix. Si promitto dare titio aliquid contra uelle omnium hominum nō intelligitur contra uelle meum.

GLORIA.

1 Gloriam humanam appetere nō est ex se malum,sicut neque appetere diuitias, & alia bona, si rationabiliter appetantur,secundum Tho.secunda secundę.quæst.cxxxii.sed uanam appetere gloriam,peccatum est, ut quādo appetitur gloria,& honor,de eo,quòd non habetur,uel de eo, de quo nō est gloriandum,ut de malo,uel de eo, quod quis à Deo habet,ac si à se haberet, uel quādo non refertur ad debitum finem,uel in Deum,aut in proximum,secundum eundē: non tamen semper est mortale,sed tantum, quando charitati repugnat, ut quādo quis gloriatur de aliquo mortali peccato, cum præfert opinionem suam, uel aliorum hominum sacræ scripturæ,ut appareat, & huiusmodi cum in illam, ultimum finem ponit,& hoc est quando propter gloriam mundi dimittit id,ad quod tenetur ex precepto Dei,uel superioris,uel contra tale præceptum facit,sicut cum mulier ne infametur, cōsentit adulterio,ut de Lucretia dicitur: ex Tho.supra.a. iii. & Cai.in summa,ibi. Si uero ordinate, & ad debitum finem gloria appetatur, actus uirtutis erit.

2 Vanagloria secundum quòd importat appetitum excellentiæ inordinatum, ponitur à Greg.li.xxxi.mor.uitium capitale,cuius filiæ sunt,Innobedientia,iactantia, hypocrisis, contentio,pertinatia, discordia. Et nouitatum præsumptio. Has declarat Tho. secunda secundæ, supra,in fi. Dicuntur enim hæc uitia, filiæ inanis gloriæ,quia apta sunt ordinari ad eundem finem,qui est manifestatio propriæ excellentiæ.

GRATIA.

1 BAnnitus propter delictum, cuius bona sunt confiscata, si à domino recipiatur ad gratiā , non propter hoc ad omnia restituitur,secundū Saly.& Cy.in.l.i.§.fi.ff.de quæsti.contra Bar.sed remittitur culpa,& restituuntur fauores, quando

ad plenitudinem gratiæ recipitur, secundum Bal. ibi.

2 Habens legitime de bonis alicuius damnati propter eius crimen, & postea restituti per principem ad bona sua, non tenetur restituere secundum Ge. in. c. quamuis, de rescr. li. vj. quia iam huic acquisitum est ius. Si uero per talem restitutionem non præiudicetur tertio, sed tantum concedenti, omnia sunt restituenda ei, ar. in. c. cum dilecti, de dona. ex hoc sequitur quòd legitimatus post mortem testatoris, nõ præiudicat uenientibus ab intestato, etiam quòd non adierint hæreditatẽ, quia talis legitimatio est quædam restitutio naturalis, ut in l. fi. C. de natu. Secus si ante mortem testatoris, quia non præiudicat, eo quòd nullum adhuc ius habeat. l. post emancipationem. ff. de li. lega.

3 Scriptura secundum communiter doc. non est de substantia gratiæ, uel legis, licet uarię sint opiniones, uide Pa. in rubrica de consti. in. fi. Fely. tamẽ dicit in. c. ex diligenti, de simo. in. gl. fi. in. fi. quòd gratia probatur per scripturam. An autem possit probari per testes, est longa quæstio: tamen concludit quod communiter tenetur, de stillo curiæ, nõ posse probari nisi per scripturam, nisi in foro conscientiæ. Vide Tab. uer. gratia. §. v.

4 Gratia non expirat etiam mortuo papa, etiam sine literis, secundum Ioan. an. in prolo. sexti, in nouella.

5 Si papa concesit alicui, ut dispenset cum A. non expirat gratia etiam quod ante mortem concedentis nõ dispensauerit, secundum Fede. consi. lxxviij. Similiter dic de eo cum quo dispensatum est, ut faciat aliquid, si non facit ante mortem dispensantis, potest facere post. c. si cui, de præben. li. vj.

6 Gratia concessa si reuocetur, nõ expirat ante certificationem de reuocatione, nisi quando papa expresse uellet statim non ualere, secundum Ge. c. j. de conces. pręben. li. vj. aliter de concesione ab inferiori, maxime quando alteri præiudicatur, & committitur sine cognitione causæ.

7 Quando alteri est ius acquisitum, non reuocatur gratia. Et sic intelligitur regula mutare. de re. iur. li. vj.

8 Quando data est gratia alicui de immunitate propter multitudinem filiorum, si aliqui moriantur, non reuocatur gratia secundum Ioan. an. in regula decet, de re. iur. li. vj. in merca. quia ius erat iam sibi acquisitum.

9 Gratia facta cum conditione, quousque aliter ordinauero, durat post mortem concedentis, secundum Gemi. in cap. si gratiose, de rescr. li. vj. non autem si dicat quousque placuerit nobis: infra, uoluntas. §. i. De gratia diuina sine qua opera nostra meritoria esse nequeunt, dicendum est quod quilibet tenetur illam habere, & si non habet imputandum est ei, & non Deo.

GVLA.

1 GVla secundum Tho. secunda secundæ. q. cxlviij. importat inordinatum appetitum, uel actum delectationis cibi, & potus, & tūc mortale peccatum est, quando ibi finis ultimus constituitur, iuxta illud Apostoli, quorum Deus uenter est: propter quod non seruatur ieiunium de præcepto, comeduntur carnes diebus prohibitis, &c. uel si quis aliquod prohibitum faciat, uel faciendum de præcepto omittat.

2 Secundo, quando quis comedit, uel bibit in graue nocumentum corporis, uel animæ scienter, uel probabiliter, secus si ignoranter, uel pro modico detrimento: tunc est ueniale.

3 Tertio, si usque ad uomitum, uel ebrietatem comedit, uel bibit aduertenter, secundum quòd supradictum est, Ebrietas. §. i. mortale est. Agit enim contra naturam.

4 Quarto, si hoc fiat propter finem, qui sit peccatum mortale, ut ad luxuriandum, est mortale peccatum, aliter communiter est ueniale. Cum non sit cōtra charitatē Dei, uel proximi.

5 Gula capitale uitium est, secundum Gre. cuius species sunt. v. in. xxx. li. mor. s. propere, laute, nimis, ardenter, & studiosæ, Propere. i. ante tempus, in. c. solent, de con. d. i. Laute, quia cibos delicatiores quærunt. c. i. d. xli. Nimis. s. comedendo, quo ad quantitatem. Ardenter æstuando immenso desiderio. in d. c. Studiose. i. nimis accurate præparando. c. iii. xli. d.

6 Filiæ gulæ sunt secundum Gre. xxxi. li. mor. hæ, uidelicet. ebrietas, hebetudo mentis, inepta læticia, multiloquium, scurrilitas, & immundicia, de quibus uide in locis suis. Dicuntur enim huiusmodi uitia gulæ filiæ, eo quòd ex ea ortum habent. Nam gulæ uitium rationem perturbat, ex quo irrationales motus interius, & exterius consequuntur.

HABITVS.

HAbitum debitum omittere, uel occultare, cum sit contra, uel præter rationem, peccatum est, quod multis modis

contingit. Primo, si mulier ueste uirili utatur, uel econtra, quod prohibetur Deu.xxii.&.xxx.d.c.si qua mulier, ubi dicitur Anathema sit mulier induens uestem uirilem, quæ si faciat superstitiose, uel propter luxuriam, mortale est, si ex uanitate, ut in laruis, & repræsentationibus, secus est. Quod si quis hoc in usu habuerit, nō debet pati, sed ab episcopo admoneri sub excommunicationis pœna, quòd si nō desistat, debet excommunicari supra. Fœmina.§.ii. sic enim licentior ad peccandum faciliter fieret mulier. Clerici utentes habito laicorum, uel prohibito, peccant, supra, clericus.§.x.

2 Religiosi dimittētes habitum suæ religionis, quomodo sunt excommunicati, supra excommunicatio. liii. Apostasia.§.vi. ex causa tamen rationabili potest quis dimittere, ut dū uult se balneare, uel honeste recreare, & postmodum assumere. Aliter dimittens, uel occultans dum procedit in publicum, ita ut non cognoscatur religiosus, mortaliter peccat, & incidit in canonem: cle.ut periculosa, ne cle. uel mo. Et licet inter doct. sit magna diuersitas, tamen quia talis ita occultans habitum, ut à conuuersantibus cum illo non reputetur religiosus, uagandi materiam habet, ac si materialiter habitum dimisisset, quæ uagandi occasio pro ratione ponitur in canōne, ideo talem non euadere sententiam, etiam quòd materialiter non deponat crediderim: & ita tenet Caie. uer. excommunicatio.c.lxi. Et Sil. uidetur idem sentire, uer. excommunicatio.ix.§.xxiiii.notabili.iiii.& in uer.habitus.§.iii. dicit allegans Archie. quòd monachus utens habitu clericorum secularium, ut non appareat monachus, uel non cognoscatur, uel propter uerecundiam, uel propter uanitatem, non euadit mortale, nec sententiam supra, excommunicatio. liii. Caueant itaque religiosi ab habitus occultatione.

3 Seculares utentes ueste religiosa, siue masculorum, siue fœminarū causa ludi, ex leuitate, sine irrisione, & turpitudine, non uidetur mortaliter peccare, quia nullo iure hoc est probabile. Si autem hoc faciant causa uituperii, secundū gl. in.c. cum decorem, de ui.& ho.cle.cum prohibitum sit uti habitū monachali, uel alio religioso, & hoc faciens grauiter punitur, in auten.de san.epi §.ulti.col.ix. consequenter mortaliter uidentur peccare. Immo etiam quòd non fiat hac de causa, si tamē fiat cum ludibrio, ut cum deferuntur lasciue, uere, uel appa-

renter,

renter, ut in mascaris, seu laruis, uidetur omnino mortale, quia est magna irrisio Dei in suis sanctis. Similiter cum deferuntur a mimis, & histrionibus uituperosa exercentibus. C. de epi.audien.l.mime. Pa.in.d.c.cum decorem, dicit ludibria esse rerum inhonestarum narrationes. An Christianus assumens habitum infidelium peccet, supra, fides, infra, infidelitas.§.xiii. Seculares non utentes habitu secundum morem patriæ, peccant, uel non secundum eorum statum, infra. Ornatus.§.i. Monachus ad curam ecclesiæ secularis assumptus, ab habitu monachali non absoluitur, nisi ob scandalum uitandum.c.deus, de ui.& ho.cle.

HASTILVDIVM.

HAstiludium quod fit, quando duo milites currunt cum lanceis, unus contra alium, quia ibi communiter non interuenit mors, seu mutilatio, non est ex suo genere mortale peccatum, & similiter quicunque alius ludus militaris, similẽ habens conditionem. Si tamen uerum est ibi, ut in pluribus, non ad esse periculum personale, propter quod torniamenta damnantur, de tor.c.fœlicis, infra, tornamentum, per totum. Et cum hoc mortale non sit, licebit dominis permittere huiusmodi, & aliis cum delectatione inspicere.

HAEREDITAS.

1 HAereditas est successio in ius uniuersum quod defunctus habuit tempore mortis, secundum Bar. in rubri. de acquirẽ.here.ff.& ea data, uel uendita transit iuspatronatus, & omnia iura, secundum Inno.in.c.ex literis, de iur.patro,

2 Secundum ius gentium, hæres non succedebat in ius uniuersum defuncti, sed capiebat bona tanquam uacantia, ex hoc sequitur quòd hæres non tenetur in conscientia (quæ sequitur hoc ius) ultra uires hereditatis.C.de iur.deli.l.fi.

3 Quando defunctus ab intestato moritur, uel in ualide testatus est, qui & quomodo succedant, uide Sil. Hæreditas.§.i. & Tab.ibi.§.ii.iii.&.iiii. hæc enim ad confessorem non spectãt, sed ad causidicos potius.

4 Clerico mortuo ab intestato, habenti bona propria, de quibus poterat disponere, succedent in talibus agnati, prout iura disponunt. Si uero non habebat huiusmodi bona, succedet ecclesia, cui tempore mortis seruiebat, uel altare, cui tantum seruiebat, quod altare habebat bona distincta ab eccle-

sia ipsi deputata:no.in.c.fi.xii.q.ul.nisi sit præsbyter ex seruitute promotus ad sacerdotium, cum consensu dominorum, de cuius bonis si ab intestato decedat, quatuor fiunt partes, de quibus una episcopo, una pauperibus, una ecclesię, & una parentibus dabitur, nisi esset talis hereticus, quia tunc succedit ecclesia:ut in.c.i.de suc.ab inte.

5 Clerici succedunt laicis eo ordine quo alii, quia iura eos non excipiunt, immo, & religiosi, qui possunt habere proprium in communi, non obstante uicio ingratitudinis commisso in seculo, per.c.fi.xix.q.fi.& fratres prædicatores etiam ex Priuilegio (ut dicit Arch.flo.quamuis sint mēdicantes) Sixti.iiii. quod incipit Considerantes. Quomodo autem succedant, uel non, in feudo, uel emphiteosi, uide Tab. feudum.§.vi.& ix.& Emphiteosis.§.ii.&.iii.

6 Ab hæreditate patris excluditur filius, uel alius propter quinque. Primo, si pater fuit hereticus, nam hereticorum bona ipso iure sunt confiscata.c cum secundum, de heret.li.vi. Secundo, quando pater læsæ maiestatis crimen commisit.C. ad.l.iuli.mai.l.quicquid, intellige hoc crimen, quando commissum est in eum, qui superiorem non cognoscit tantum, secundum Saly.in.d.l.quicquid, & quòd talis esset eius subditus, cle.pastoralis, de iudi. Tertio, si pater occidit, uel mutilauit rectorem illius ecclesiæ, in qua feudum habebat, quod deberet ad filios transire.c.in quibusdā, de pœnis, propter quod nec eius filii, usque ad quartam generationem, in collegio clericorum debent admitti, nec ad prælaturam in aliqua religione, ut in.d.c.quibusdam. Episcopus tamen potest dispensare ex quo conditor canonis non sibi reseruat:ar.in.c. nuper. de sen.ex. Quarto, si filius, uel alius, qui potest succedere, furioso debitam curam non impendit, si tamen in scriptis fuit monitus, ut curam eius haberet: Auten.ut cum de appel.cog.§.causas, sed succedet ille, qui in domò sua propriis sumptibus usque ad mortem procurauit, euacuata institutione eius, qui neglexit. Quinto, si eos quibus succedere debebat in captiuitatem mori per suam negligentiam permisit, in.d.§.causas, & etiam in casibus, quibus potest exhæredari: supra. Exhæredatio.§.i. Quomodo filii naturales, uel legitimi succedunt, supra, filius, per totum.

7 Consuetudo quæ est in aliqua terra, quod mortuo aliquo si-

ne liberis dominus terræ totum quod illius erat accipit,cum ſit præſcripta,eum excuſat,quia hoc pactum ab initio fuiſſe allegare poteſt.

8 Bona ingredientis religionem ab inteſtato, ueniunt religioni,ſiue ſit mendicantium,ſiue non,per.c.in pręſentia,de proba.& prędicatores habent priuilegium Sixti,ut ſupra,& aliud eiuſdem,quod incipit Nuper per noſtras. Pa. dicit in. d.c. in præſentia,quod quo ad minores non, tamē credo eos etiam priuilegia habere,& ſecundum Pa.ſupra, non ſuccedet aliquod monaſterium particulare,ſed erit in poteſtate ſuperioris prouidere,ſicut ſibi uidebitur. Conſuetudo tamen in ordine prædicatorum eſt,ut ille conuentus ſuccedat, cuius frater dicitur eſſe filius profeſſus, niſi transferatur filiatio per generalem.

9 Si ingrediens erat tantum uſufructuarius, tranſibit uſufructus in monaſterium uſque ad mortem ingredientis, & non ultra,ſecundum Pa.ubi ſupra.

10 In collocatis tali ingredienti ea lege,ut non alienentur,ſed in familia remaneant, nihilominus ſuccedet monaſterium, ut tenet Io.an.& eſt ar.in.l.i.ff.de fun.inſtr. Si autem prohibitum eſt,ut ad extraneum perueniant, non ſuccedet ſecundum Pa. ſupra.

11 Hæres inſtitutus ſolum in certa parte,qui non proprie dicitur hæres,ſed legatarius,ut in.l.quotiens.C. de hæredi. inſti. ſecundum Pa.in.c.quia ingredientibus,de teſt.& Fede.conſi. cxxvi.alio non dato hærede,totam hæreditatem adire poteſt ceſſante dolo teſtatorem ducente ad hoc.

12 Si A.inſtituat B.hæredem in certa parte, & dicat,nolo quòd de bonis meis plus poſsit habere,ſed ſit contētus,&c.& alius hæres uniuerſalis inſtitutus nolit hæreditatem adire, B. non poterit illam adire,ut in.l. quotiens.ff. de hære. inſti.§. ſed ſi duo:ſed uenient ſuccedentes ab inteſtato,quia teſtamentum non reperitur hæredem habere cum non poſsit quis pro parte decedere inteſtatus, & pro parte teſtatus. l. ius noſtrum. ff.de re iu.

13 Hæres quantum eſt de iure canonico,& in conſcientia,tenetur pro delicto defuncti,quando agitur contra eum pro ſatisfactione,& hoc ſequuntur communiter doc. & ſic intelligendæ ſunt gl.in.c.ex præſentium,dę pig.&.c.i.de ſolu.& uſu

c.tua nos,in quantum,ſcilicet hæreditas ſe extēdit,quicquid ſit ſecundum ius ciuile.Pa.uero,in.c.fi.de ſepul. dicit hoc uerum,quando defunctum pœnituit,ſed in cōſcientia, ſiue pœnituit,ſiue non,tenetur.

14 Hæres tenetur in conſcientia ſoluere legata relicta,etiam ſine debita ſolemnitate dummodo conſtet de uoluntate defuncti,ſecundum Pa.in.c.quia plerique,de immu.ec l. quia ex ſola uoluntate defuncti oritur obligatio naturalis, ut tenent Ciſmontani doc.& hanc opinionem dicit Alber.in.l. cū quis C.de iur.& fac.igno.eſſe tenendam.

15 Hæres non tenetur ſatisfacere ultra uires hæreditarias, his quibus defunctus erat obligatus,ſi fecit inuentarium , ſi uero non fecit,tenetur in foro contentioſo,ut in.l.fi. C. de iur. deliber.non autem in conſcientia,ſecundum Io. an. & Pa. in d.c.plerique,licet Fede.in conſi.xxi. dicat quòd in conſcientia etiam teneatur:primum tamen melius,quia æquius.

16 Si ſunt plures hæredes, quilibet non tenetur inſolidum ſoluere debita,uel legata,ſed ordinarie quilibet pro parte, ſua hæreditaria tenetur.C.de acti.hære.l.pro hæreditariis. Fallit tamen in.vii.caſibus,quos uide in Tab.Hæres.§.vi.

17 Si hæres eſt pupillus,non propter hoc differetur ſolutio debitorum,uel legatorum,ut in.l.ſub prætextu.C.de act.hære. Hoc enim tenere alienum inuito domino eſſet.

18 An hæres rogatus reſtituere hæreditatem , poſsit aliquid de ea uendere , & in quibus caſibus Tabi.ibi.§.viii. Sil.hæreditas.iiii.§.ii.

19 In bonis ingredientis religionem non capacem hæreditatis, ſuccedunt uenientes ab inteſtato,ſecūdum communem opinionem:ar.autē.bona.C. de bo.præſcri. niſi prædicta bona fuerint ei relicta ſub conditione,ut ſi diſceſſerit ſine liberis reſtituantur,quia tunc in pias cauſas erogari debent. Caſus eſt in.§.ſed hoc in præſenti , Auten. de ſan.epi.in fi.& hoc ſequitur Ang.in quadam diſputatione.

20 Subſtitutio facta de aliquo in defectu liberorum , expirat per ingreſſum religionis,per gl.in.c.in præſentia , de proba. Si talis eſt priuatus , uel rogatus reſtituere priuato : intellige poſtquam tenuit monachatus,ſecundum gl.in.§. hac præſenti,auten.de ſen.epi. Si autem ſubſtituitur eccleſia , uel locus religioſus,uel alia pia cauſa,non expirat ſubſtitutio,uel fidei

commissum:in.d.§.sed & hoc,concor.Pa.in.d.c.in præsentia. Quod si talis non ingreditur monasterium, sed efficitur clericus,non euanescit substitutio, per gl.in. d. c. in præsentia; nisi efficiatur clericus,ut in ecclesia perpetuo remaneat,uel ut redditus expendantur in pias causas,ut in.d.auten.dicitur.Si autē dedicat se,& sua ecclesiæ seculari, & non fit clericus,non euacuatur substitutio,in.d.gl.

21 Si quis religionem ingreditur in fraudem substituti, nō euacuatur,secundum Pa.in.d.c.in præsentia,& probabitur fraus probando comminationes factas substituto per hæredē. xx. q.iii.c.fi.sed si non intrauit,sed monasterium hæredem instituit non expirat,secundum Arch.in.c.si qua. xix. q. fi. & hæc uia communior est sequenda,etiam secundum Rosel.uer.legare.§. uigesimoquarto.

22 Si ad illam clausulam generalem,si sine liberis, addatur ex se legitime descendentibus,uel ex suo corpore natis, per religionis ingressum expirat substitutio,secundum Bar.cuius rationes uide in Ar.flo.iii.par.ti.x.c.iiii.§.antepe.licet quidā alii contrarium teneant. Sed si fiat substitutio cum ista conditione,quòd monasterium non ingrediatur,per ingressum illius non expirat,secundum Pa.in.d.c.in præsentia, quia conditio impediens matrimonium spirituale,uel corporale, habetur pro non adiecta.l.cum tale.ff.de condi.& demon. Vnde mulier non tenetur restituere relictum sibi cum onere restituendi si non nupserit.l.quotiens.ff.de condi.& demon.& legatum factum si non nupserit tenet, etiam quòd nubat.ff. eo.l.filiæ.Et si relinquitur puellæ.cc.si nupserit.c. uero si intret monasterium,habebit nihilominus.cc.secundum Alber. in.l.deo nobis.C.de epi.& cle. & Ric. malumbra in.l. quoniā in prioribus.C.de inoff. te. & non facit differentiam utrum sit filia,uel extranea:non enim peioris est conditionis religionem intrando,quàm nubendo,immo melioris.

23 In quadam ciuitate est statutum,quòd existentibus masculis fœminæ non succedant,sed solum dotentur de bonis paternis. Petrus habet filium Ioan.& filiam Bertam, sed antequā dotetur Berta mortuo patre,moritur & Io. relicta filia Antonia tantum,quis succedet?Antonia,uel Berta eius amita? Respondet Vgolinus de Fontana,quod succedet Antonia,& nō Berta,quia ex morte Petri ius fuit acquisitū. Io.filio, cui suc-

cedit filia,cum non ſint maſculi,& Berta dote contentabitur ſua tantum:ſecus ſi Io filius eſſet mortuos ante patrem, relicta filia Antonia. Facit ad hunc caſum.l empta. C. de here. uel ac. uen.

24 Hæres tenetur prius debita defuncti quàm legata ſoluere, quia debita ſunt anteriores obligationes,ſi tamen ſine dolo uenientibus,legatariis prius ſoluiſſet, ſi nihil amplius habet de hærediate,non poterit moleſtari à creditoribus, ſed ipſi creditores habebunt regreſſum contra legatarios,quia ipſi habent quod illis debebatur,infra,reſtitutio.§.xxxv.

25 Hæres inſtitui poteſt quilibet non prohibitus a lege, ut in.c. cum apud,de ſpon.

26 Multæ perſonæ prohibentur inſtitui hæredes.Et primo hereticus,ſeu paganus.c.ſi quis epiſcopo,de here. Secundo, credentes,receptatores,& defenſores hereticorum, eo.c. excommunicamus,el.i.Tertio,apoſtata. Quarto,collegium illicitũ. Quinto,deportatus.C.de hære.inſti.l.i. Sexto, damnatus ob crimen famoſum. Septimo,inſecutor cardinalium, de pœn. c.fœlicis,in.vi. Octauo, excommunicatus tempore inſtitutionis,uel mortis,uel additionis hæreditatis.ff.de hære.inſti. l.ſed ſi in conditione.§.ſolemus.Nono,ſpurii nati ex damnato coitu,ſupra,Filius.§.vii. Decimo, inceſtuoſi cum monaca c.ſi quis ſolicitauerit,in gl.xxvii.q.i. Vndecimo, committens læſæ maieſtatis crimen.c.ſi quis,de pœ.d.i. Duodecimo, Simoniaci ſecundum aliquos,quia uidentur pares lædentibus maieſtatem. Tertiodecimo, qui non poſſunt habere neque in proprio,neque in communi,ut erant minores, cle. exiui, de uer.ſig.§.cupientes. Hæres quomodo tenetur ad uota defuncti implenda,infra uotum.§.xxiiii.De generibus,& ſpeciebus ſubſtitutionum hæredis,uide Syl.hæreditas.§.iiii.

HEREMITA.

1 HEremita eſt qui uere,& pure ſolitariam uitam eligit,in.c. qui uere.xvi.q.i.in gl.& ad prælaturam poteſt uocari tantum authoritate papæ. Pa.in.c.cum monaſterium,de elec. Et hi non habent determinatam regulam,uel uitam,ſecundum gl.i.d.c.qui uere.Nec uita eorũ,ſtrictior eſt uita monachorũ.

2 Heremitæ qui elegerunt uitam ſolitariam in ſpiritu libertatis habent ſolẽne uotũ caſtitatis,non autẽ obediẽtiæ,ſecundũ Tho.ſecũda ſecũdæ.q.clxxxvi.& propriũ habere poſſunt.

3 Heremitæ huiusmodi gaudent priuilegio clericali secũdum ueriorem opinionem,licet aliqui oppositum dicant. Vide supra,excommunicatio.i.§.viii. dummodo alicui regulæ, sint adstricti,ut limitat Arch.uel gaudenti hoc priuilegio.

4 Religiosi cum licentia suorum prælatorum possunt eligere uitam heremiticam,idest solitariam,tamen semper sunt religiosi habentes tria uota,nec expedit,quòd prælatus talem licentiam tribuat nisi ualde perfectis,qui aliorũ regimine non egent,secundum Tho.secunda secundæ.q.clxxxviii.ar.ul.Periculosissimum enim est habitare solitarie.

HERESIS.

1 HEresis,crimen infidelitatis est ex tribus constans, scilicet errore in his quæ ad Christianam fidem pertinẽt,& pertinacia.Aduerte tamen propter ly pertinacia: quoniam quædam sunt credenda,ut iam ab ecclesia determinata (ut quòd spiritussanctus procedat a patre, & a filio) & in huiusmodi non requiritur alia pertinacia,nisi non credere,quia satis uidetur pertinax,qui dictis sacræ scripturæ, uel determinationi ecclesiæ non acquiescit.Aliqua autem sunt ambigua nundum determinata ab ecclesia, nec clara in sacra scriptura, & qui non credit illa,non est hereticus, nisi sit adeo pertinax, quòd etiam si ecclesia hoc determinaret, nollet credere. Aduerte secundo,quòd licet quis sit tantum mente hereticus, non est excommunicatus, quia ecclesia non iudicat actum mentis nudum,sed si adiũgatur aliquis actus exterior, etiam si sibi tantum loquatur incidit.Cai.ibi,concor.

2 Si quis autem non crederet etiam quæ sunt determinata per concilia,uel sacram scripturam ex ignorantia,uel simplicitate licet erraret,non tamen esset hæreticus, quia pertinax nõ est. Requiritur autẽ quòd sit baptizatus, & aliquid fidei teneat, aliter censeretur infidelis,uel apostata, secundum Ar. flor. & omnes huiusmodi sunt excommunicati, supra, excommunicatio nona.

3 Suspecti de hæresi,nisi ad arbitrium episcopi se purgauerint, possunt excõmunicari.c.ad abolendum,de hære. & si excommunicationem animo indurato sustinuerint, tunc uelut hæretici sunt condemnandi. c.excommunicamus,el.i.de hære. li.vi. tamen prius specialiter fuerint requisiti ad respondendum de fide,& se de tali suspitione purgent .c. cum cõtuma-

cia, de hære. li. vj. Et si pro contumacia in causa hæresis fuit excommunicatus,& per annum sustinuit,pro hæretico habetur,secundum Pa.in.c.fi.de pœ.in gl.& ut hæreticus punitur d.c.cum contumacia. Si autem pro alia causa fuit excommunicatus,& per annum sustinuit non pro hæretico, uel de hæresi conuicto damnandus est,ut in.d.c.cum contumacia,sed pro suspecto habendus est,ut est tex.in.d.c.fi.nec hæc suspitio est uiolēta,sed tātum probabilis secundum Inno.& poterit sibi purgatio canonica indici,in qua si defecerit,pro conuicto habeatur.in.c.inter, de pur.ca.&.d.c. excōmunicamus: præsumitur enim male sentire de sacramentis ecclesiæ, secundum Pan. ibi, & de potestate ecclesiæ, quia non curat de excommunicatione.d.c.fi.

4 Qui propter metum osculatur sepulcrum maumeti, uel utitur signo iudæorum,uel infidelium,& huiusmodi, & nō credit sic mente, non est hęreticus, uel excommunicatus, licet mortaliter peccet, ut supra . apostata.§. iiii. Fides.§. vj. infra, infidelitas.§. i. Occultare autem propriam fidem quando quis non tenetur confiteri,& propter rationabilem causam, non est malum: secus in casu,quo quis tenetur confiteri. Cū hæreticis nullus debet commertium habere, uel eos in propria domo recipere, & magis sunt cauendi hæretici quàm alij propter periculum,secus si pro bono animæ illorum periculo cessante,extra de hære.c.sicut ait: Et ibi Pa.

5 Hereticorum bona sunt ipso iure confiscata, & statim commisso crimine,hodie perdunt dominium.c. ut inquisitionis, de here.§.prohibemus,in.vi.intellige quando sunt damnati, ut in.d.c.ad abolendam , sed si ad misericordiam acceptantur debent eis bona dimitti.c.accusatus.§. porro, de her. Et licet filij sint catholici,tamen propter patris delictum hereditate priuantur.c.uergentis,de her. et.c.cum secundum leges, eo.li.vi.nisi filij reuelassent patris delictum,uel ex longa possessione dicta bona præscripsissent . ç . fi . li.vi.de præscri. uxor tamen dotem suam non perdet,nisi ipsa scienter cum hæretico contraxisset.c. decreuit, eo.li.vi. nec emancipatio post criminis perpetationem ualet ut excusentur.c. quæcunque,eo.ti.bona tamen ecclesiarum non confiscantur,sed ecclesijs applicantur,cle.nolentes eo.& contrafacientes excommunicantur ibi.

6 Quamuis de cõfiscatione huiusmodi bonorum multa sint statuta, & ordinationes, tamen hodie fit & fieri debet, ut inquisitor, qui habet prouidere omnibus, quæ ad inquisitionem pertinent, habeat omnia. Nam Io. in extrauaganti iubet omnia diuidi, & dari in adiutorium officij. Ideo neque camera Apostolica, neque Imperialis, neque communitas, nec officiales habebunt aliquid secundum iura noua, neque episcopus, sed solus inquisitor, ex quo ipse habet prouidere de carceribus & alijs. De hoc extat consilium Domini Ludouici Bolignini. Vide hanc.q. bene determinatam a magistro Io. Tab. ibi. §. vi. circa medium.

7 Heretici, credentes, receptatores, defensores, fautores, ipsorũque filij usque ad secundam generationem, nullum ecclesiasticum beneficium, uel officium publicum adipisci possunt, ut in. d. c. quacunque, intellige secundum lineam paternam, quo ad secundam generationem in masculis, in fœminis quo ad primã. Vide. c. statutum, el. ii. eo. li. vi. Et si clericus ad præces horum pestilentium, dignitates, personatus, uel alia quæcunque ecclesiastica beneficia scienter est adeptus, ipso facto illis est priuatus, & ad similia inhabilis, si ignorãter, tantum de illo est priuatus sic habito, in. d. c. quæcunque, de here. eodem titulo.

8 Hereticorum filij declarata sententia de heresi contra parentes eorum, sui iuris efficiuntur. Et intelliguntur effecti a die commissi criminis, & emãcipatio facta post, non tenet, in. d. c. quæcunque, ut supra. §. v. dictum est. Heretici credentes, &c. appellare non possunt, per. d. c. ut inquisitionis.

9 Contra hereticum mortuum, contra quem in uita non fuit processum, potest procedi, & condẽnatio fieri, quod est speciale in hoc crimine. c. sane. xxiiii. q. ii. Quomodo autem procedatur, uide Tab. ibi. §. xi. Et inquisitor ossa eius poterit exhumari facere, & comburi, si discerni ab alijs possunt. c. ii. de here. li. vi. & hoc infra quinquẽnium debet fieri, quod tutius est, & non ultra, ut. C. de aposta. l. si quis defunctum uel usque ad uigesimum. secundum alios, & ultra.

10 Contra hereticos credentes & huiusmodi, ad testificandum admittuntur etiam excommunicati, participes, & socij criminis. c. in fidei fauorem, eo. ti. li. vi. & officiales excommunicati, cõtra eos suum officium possunt exercere requisiti ab in-

quisitore,uel ab alio,qui possit requirere.c. præsidentes, eo. ti.li.vi.neque eis aliquid relinquendum est in testamentis, nec hæredes instituendi sunt per.c.Si quis episcopus,de her. li.vi.& episcopus,uel clericus oppositum faciens est excommunicatus,in.d.c.siquis episcopus, quod est argumentum detestandi ualde criminis.

11 Famuli,serui, liberti,& alii aliqua obligatione hereticis astricti, si tamen sunt manifesti, ut ad probationem processum sum est,ipso facto liberantur, capitulo finali,eodem titulo, etiam a promissione solutionis iuramento firmata,uel pœna, ut not. glo. ibi. Intellige tamen si non acceptatur ad misericordiam.

12 Heretici quomodo puniantur pœna ignis,& secularibus iudicibus relinquantur,uide.c.excommunicamus,el.i.eo.ti. & quomodo degradantur.Vide Tab.ibi.§.xv.Sunt etiã priuati ecclesiastica sepultura.c.sicut,eo.ti.& qui eos sepulturæ ecclesiasticæ dant ipso iure sunt excommunicati.c. quicũque,eo. ti.lib. vi. intellige prædicta nisi pœniteat eos, quo casu etiam quòd forent relapsi,possunt eis dari sacramenta.c.super eo, eo. li. vi.

13 Pro huiusmodi hereticis. Credentibus, etc. nullus tabellio publica instrumenta,uel scripturas facere potest, nec aduocatus in aliqua causa,uel facto potest patrocinium præstare eis,nec litigantibus sub eorum examine, aliter ab officio sunt suspensi,& perpetuo infames.c.si aduersus,de here.

14 De pœne fautorum,receptatorum etc.uide c. excommunicamus,el.i.eo.quomodo admittuntur ad abiurationem.c.ego berengarius,de con.d.ii.&.d.c.ad abolendam:post debẽt absolui,& quomodo.c.cum desideres,de sen. ex.& postea imponatur quod solet iniungi.d.c.ego berengarius. Sine tamẽ huiusmodi impositione ex causa, potest absolui secundum Inno.in.c.a.nobis,el.ii.de sen.ex.Potest etiam inquisitor penitentiam pecuniariam imponere,quia arbitraria est, ut dicit.c.ad abolendam,& Inno.iiii.declarauit in quadam extrauaganti,quæ incipit, super extirpatione, quod possunt eas imponere, & expendere in sustentationem officii inquisitionis,etiam clericis,si habent patrimonium proprium, alias non, quia ecclesiarum bona non debet minui.c.ii.de here. Alias etiam pęnas potest imponere,in.d.c.ad abolendam, &

c.excommunicamus,quas si nõ perficiat, est damnandus,in d.c.excommunicamus.§. siquis.

15 Pœna imposita tradito brachio seculari, non potest per inquisitorem mitigari,uel mutari, quia iam post sententiam desinit esse iudex,in.c.cum literis,de offi. dele.secus si acceptauit ad misericordiam.c.ut commissi .§. illorum, eo.li.vi. quia non desinit esse iudex & istæ pœnæ arbitrariæ sunt.

16 Qui non credit sacræ scripturæ acceptaræ ab ecclesia,est hereticus. Nam ex hoc sequitur, quod spiritussanctus non sit locutus per Prophetas,uel quòd falsum dixerit,uel quòd ecclesia erret circa ea,quæ sunt fidei,quod (ut supra Conciliũ .§. iii.diximus,) esse non potest.

17 Qui non credit determinatis ab ecclesia circa fidem, uel bonos mores,sed oppositum pertinaciter affirmat, est hereticus,quæ pertinacia deprehenditur, quãdo declarato errore, stat quis pertinax,quando deprehẽsus a iudice in huiusmodi non uult abiurare,nec resilire,modo supradicto. Dubitare etiam de huiusmodi cum consensu rationis,est heresis,& mortale peccatum, quia dubius in fide dicitur infidelis.c dubius,eo.Debet igitur Christianus in credendis firmus esse, nec dubitare.

18 Heresis ad uitiũ superbiæ potest reduci, & est magnum peccatum, quia subuertit fundamentum totius boni operis,sine, quo salus esse non potest.

19 De inuentoribus heresum uide directorium inquisitorum. Tab.ibi.§. xxvii.usque.liii. Quomodo inquisitores se debet habere erga hereticos,Vide Sil.uer.heresis.ii.& de lamiis,ibi. iii.Si hereticus fecit aliquem actum exteriorem uel dixit uerbum hereticum, etiam sibi soli secretæ, est excommunicatus,in cœna, domini,etc.

HERMOFRODITA.

1 HErmofrodita habens utrũque sexum qui magis ad fœmineũ declinat,non potest esse testis in testamẽto,sicut nec mulier,secundum glo.in.c.si testes.iiii.q.iii.secus si magis ad masculinum uergit. Si est paritas, secundum Gul'. censetur ut mulier, & ita non admittenda nisi ut mulier, sed.d.glo. non determinat.

2 Si uirilis sexus magis incalescit, non tamen debet ordinari, quia est quid monstruosum,ar.in.c.illiteratos.d.xxxvi.si or-

dinetur caracterem recipit, non autem si est sexus par, uel fœmineus magis, secundum d. Gul. quo autem ad contrahendum, debet cōsiderari sexus ualidior, quòd si sit par, eius electioni stabitur, secūdum d. glo. & Bal. in. l. quæritur. ff. de sta. ho. & hanc dicit esse Gul. determinationem, quæ etiam rationabilis satis uidetur.

Hypocrisis, supra, fictio, in, simulatio.

HISTRIO.

1 Histrionum ars consistit in dando delectationem aliis in dictis, uel factis, ideo si debitis circunstantiis exerceatur, non est peccatum, secūdū Tho. secunda secundæ. q. clxix. a. iii. Respectu materiæ potest esse peccatum, ut si uersetur circa dicta, uel facta in honesta, uel ponendo diuina, uel scripturam sacram in iocum, uel dicēdo, iniuriosa, despectiua, adulatoria, & huiusmodi. Peccatur etiam respectu loci, temporis, negotii personarum, dum horum aliquid non obseruant. Ex fine etiam contingit peccare, dum nimis cupiunt hominibus placere. Et communiter est ueniale, nisi quando interuenit materia ex suo genere mortalis, ut iniuria proximi, contemptus diuinorum, & similia. Et propter hæc annexa, hæc ars dānatur, cum dantibus. c. donare. d. lxxxvi. Istis negatur communio. c. per dilectionem, de con. d. ii. quod tamen non fieret nisi propter mortale.

2 Dantes eis aliquid ut in tali crimine, uel officio dānato perseuerent, mortaliter peccant, secus si dant, quia sunt in extrema miseria, uel ne eos diffament, uel alio pio respectu, &. d. c. donare, debet intelligi de illicitis modis. Dicit Gul. quod qui dant huiusmodi histrionibus uel maledicis, ne de ipsis mala euomant, eosque infament, non peccare eos credit.

HOMICIDIVM.

1 Homicidium idest iniusta hominis occisio, mortale peccatum est, quia contra iustitiam, & proximi charitatem. Aliquando est per se intentum, aliquando per accidens. Occidens autem aliquem innocentem uoluntariæ, mortaliter peccat. Excusantur tamen iudex, & ministri, innocentem occidentes secundum allegata, & probata, quia licet sit innocēs in conscientia, non tamen in foro exteriori; & apud homines. Excusantur etiam milites ex obedientia euntes ad bellum, quod reputatur iustum, si ibi aliquos occidunt, etiam

in ueritate innocentes,licet non reputentur,ſecundum Cai. ibi in ſumma ſupra,bellum .§. iiii.Excuſatur & carnifex exequens iniuſtam ſententiam , non continentem errorem manifeſtum propter eandem rationem , officium enim ſuum exequitur.

2 Occidens hoīem ex intētione,& nō habens publicā authoritatē,ſemper mortaliter peccat,ſiue mereatur mortē, ſiue nō. Eodē modo occidētes nō zelo iuſtitiæ ſed odio,uel alia mala intētione mortaliter peccāt, ſimiliter reus eſt homicidii, qui ſe defendendo alium occidit,quando ſcilicet ſe defendit ut occidat,uel non eſt defenſione contentus,niſi occidat.Secus ſi qui occidunt,quia ſe defendunt,nec intendunt occidere,ſed ſeipſos tueri.Peccant etiam occidentes aliquos etiam ſi mereantur occidi, non ſeruato iuris ordine, de his quæ ſunt de ſubſtantia. Ex hoc ſequitur quòd nunquam liceat ſeipſum occidere, quia nemo ſui iudex eſt, ſecundum Cai. ibi ſupra,ideo hoc mortale cenſetur.

3 Occidens aliquem,& credens ipſum eſſe in mortali, & conſequentur damnari,dummodo non interficiat contra iuſticiam,etiam quod ſe defendendo hoc agat,non peccat, quia non intendit eius dānationem, ſed ſuam defenſionem,uel iuſtitiæ executionem.Similiter quis poteſt defendere proximum in uaſum ab aliquo,uel libertatem membrorum propriorū,ne ſcilicet mutiletur,uel turpiter uulneretur, uel pro neceſſariis ad uitam,& uirtutem,ne perdat res ſuas, uel ſuorum, cum moderamine ſemper,Cai.ibi,& Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxiiii.a.vi.ad.ii. Quando quis non poteſt res ſuas aliter defendere,quin defendendo ſequatur in uaſoris occiſio,licite occiditur:plus enim quis tenetur curam rerum ſuarum habere,quæ ſunt adminicula uitæ ſuæ,uirtutis, & felicitatis,quàm alienæ uitæ,non tamen debet mortem intendere,ſed defenſionem, nec hoc modo inuaſorem occidens fit irregularis:de homi.cle.unica,Cai.ubi ſupra.

4 Quando latrones inueniuntur in crimine notorio, ut in uiis,poſſunt ſine aliis teſtibus,& citatione ſuſpendi a iudice, quia factum notorium eſt ibi loco accuſatoris,& teſtium,faciens publicam ſcientiam,& excitans publicam uoluntatem ad publicum actum,ſecundum Cai.ibi.

5 Si quis immoderate ſe,uel alios,uel res ſuas,uel huiuſmodi

defendendo hominem interficit, mortaliter peccat, ut proiiciendo immoderate sagittam, lapidem, uel huiusmodi, relaxando ursum, dando medicinam, tenendo pueros in lecto cum periculo suffocationis, &c. & cum ex aliquo opere indiscreto, & inaduertentia, quamquis debebat attēdere, interuenit homicidium. Item homicidæ sunt, qui cum possint, & teneantur prohibere homicidium, negligunt, ut sunt officiales, domini, &c.

6 Item negligentia medicorum, si eum cuius curam susceperunt mori permittunt ex negligentia in studendo, uel uisitādo, & huiusmodi, est mortalis. Item qui non occurrunt alicui patienti extremam necessitatem, si possunt, sine periculo propriæ uitæ, rei sunt mortis illius, ut non pascentes morientes famæ, & huiusmodi: supra, Elemosina .§. ii. & iii. Omnes, enim huiusmodi sunt causa homicidii per accidens. Eodem modo qui non tuetur inuasum cum possit, uel non auisat eum contra quem tractatum est de morte & hæc omnia cum moderamine fieri debent. Et notandum quod si quis prædicta faceret, uel omitteret, licet mors quæ timebatur non interueniret, cum tamen intenderet mortem faciens uel omittens per se, uel per accidens, mortaliter peccauit, per accidens enim fuit quod non sit secuta mors. An liceat unicuique bannitum occidere, supra, bannitus .§. i.

7 Siquis inuasus potest fugere, quia fuga esset sibi iniuriosa, & magnum dedecus non uult fugere, sed se tueri, & sic defendendo inuasorem interficit, non peccat mortaliter secundum aliquos, & hoc mihi placet, quia si pro iactura rerum licet defendendo occidere, ut dictum est, multo magis pro honore. Vnde secundum Ar. flo. licitum est mulieri se tuēti ne oprimatur, occidere oprimere uolentem, quando aliter facere non potest, quāquam ad hoc non teneatur, potest enim patienter tolerare, & uoluntate reniti, sicut inuasus potest fugere si uult, non tamen tenetur. Pro uita tamen spirituali alterius, quis tenetur mortis periculū subire, ut si puer peste laborans sine Baptismo esset moriturus, quilibet potens teneretur in hoc casu exponere se morti, ne sine Baptismo decederet, secus de communione, quia sine illa posset saluari. Tenemur enim plus animam proximi diligere, quam

uitam noſtram corporalem. Prælati autem quibus animarū cura commiſſa eſt, ad plus tenentur, ſupra, epiſcopus. §. iii.

8 Sunt aliqui caſus in quibus promiſſum eſt impune occidere, ut nocturnum depopulatorem, uxorem in adulterio deprehenſam, & huiuſmodi, de quibus dico, quod ſi lex tantū permittat, tales occidentes pœnam legis euadunt, ſed nō culpam mortalem. Si autem lex concedat ut occidantur, tunc non peccat occidens, quia factus eſt legis miniſter quilibet, ut communiter facit circa bannitos, dummodo hoc faciant zelo iuſtitiæ, & ut eius executores, & ſic intellige gloſ. in. c. cum homo. xxiii. q. v.

9 Si quis inuaditur ab aliquo occidendus niſi tantam pecunię ſummam dederit, an teneatur dare. Glo in princ. d. lxxxiii. dicit eſſe diuerſas opiniones, & ipſa uidetur tenere quod non, niſi eſſet prælatus, charitas tamen uidetur cogere, quod ſi habet talis ultra neceſſitatem uitæ ſui, & ſuorum quibus tenetur prouidere, tenetur dare talem pecuniam, & ſaluare uitā, quia tunc eſt in extrema neceſſitate, non ualens aliter euadere mortem. Idem dic de proximo poſito in extrema neceſſitate, quod habens de ſuperfluo, tenetur eum a morte liberare, quando mors eſt ſibi iniuſta, & præcipue ſi habet publicam poteſtatem, ſupra, elemoſina. §. iii. De irregularitate, quæ ex homicidio oritur, infra, irregularitas. §. ii. uſque ad. lxiiii. de homicidio puerorū ſuffocatorum, infra, irregularitas. §. 51.

HOMO.

1 HOmo liber non poteſt impignorari, nec dari in ſubſidiū aliarum rerum deficientium. Facit. c. lator, de pig. Imo recipiens eū perdit debitū, ut no. gl. in. c. ex reſcripto, de iur. iu.

2 Homo. liber, nunc ex conſuetudine poteſt dari obſes, non ſolum a Papa & Imperatore, ſed etiam ab aliis dominis, & ciuitatibus, quamuis ſuperiorem recognoſcant, ſecundum gl. in. l. ii. C. de patri. q fi. diſ. & præcipue pro pace ſeruanda, ſecundum gl. in. c. ut pridem. xxiii. q. viii. non autem pro pecunia, cum non poſſit in pignus dari, ut ſupra. Quomodo poteſt uendi, ſupra, Emptio. §. xii. Poteſt etiam uendi, ut filius a patre ob paupertatem uictus. C. de pa. qui fi. diſtra. l ii.

HONOR.

1 HOnorari debent principes, parentes, & ſenes, etiam quôd ſint uitioſi, uel quia repræſentant uirtutem alterius, uel

quia ſunt ſignum uirtutis, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ q.lxiij.ar.iij. Si autem ſunt uirtuoſi, duplici honore ſunt digni: honor enim uirtuti debetur. Ideo tales non honorans peccat, quando adeſt tempus: ſed magis qui eos ſpernit, cum ſcriptum ſit, qui uos ſpernit me ſpernit. Et quando fit notabilis irreuerentia, uel fit cum Dei contemptu, eſt mortalis, infra obedientia.§.xij. licet ſola uirtus honorari debeat, iuxta Philoſophum.iiij.Ethi.li.

2 Diuites honorandi ſunt non propter diuitias, ſed quia maiorem locum in communitatibus tenent, aliter eſſet peccatum acceptationis perſonarum, ſecundum Tho. ibi ſupra, ſi ut diuites honorentur.

3 Quomodo appetitus honoris ſit peccatum, ſupra, ambitio, §.j. Et quando licet deſiderare, licet etiam oblatum acceptare, quum hoc negare, eſſet ridiculum ualde, & irrationale.

HORAE CANONICAE.

1 HOræ canonicæ ſunt.vij. prima, tertia, ſexta, nona, ueſpere, completorium, & matutinæ.c.j. de cele.miſ. ad quas non tantum præsbyteri, ſed & omnes clerici in ſacris exiſtentes, tenentur de præcepto, ar. de præsby.c. cum ſecundum Apoſtolum, &.xcj.diſt.c.j. etiam quòd non habeant beneficium, ratione ordinis ſacri. Concor.doc. Et ſi non ſint in ſacris, tamẽ ſunt beneficiati, tenentur.xcj.diſt.c.fi.& Pa. in.d.c.j. intellige dummodo poſsint fructus percipere beneficij, quia qui de altari non uiuit, altari ſeruire non tenetur, etiam quòd beneficium ſit modicum tenentur, ſecundum Car. in cle.j. de cele. miſ. etiam ſi beneficium ſit factum ex patrimonio. Hoc idem Tho.quolib.vj.q.v.& omittentes ſine rationabili cauſa, mortaliter peccant, quia recipiens temporalia, ad ſpiritualia obligatur.

2 Qui autem haberet ſimplicem præbendã, ſine aliqua ſpiritualitate, quæ etiam poteſt laico dari, ſi non ſit in ſacris, non tenetur propter hoc dicere officium, quia hoc datur ei pro aliis meritis, & non dicitur ſimpliciter beneficiatus, ſicut qui habet redditus ab eccleſia pro officio matriculari, ut magiſter in Theologia, & huiuſmodi. Tales enim non ſunt clerici, nec in choro recipiuntur.

3 Beneficiati exiſtentes in minoribus, non poſſunt horas ad quas tenentur dicere per alium, ſecũdum Pa.in.c.j.de ce.miſ.

quia

quia hoc est onus personale, Idem Io.an.qui in.c. præbyter, de cele.miss.dicit hoc tenere Theologos, quamuis Lādul. oppositum tenuerit. Possunt tamē officiare ecclesiam suam per alium idoneum, iusta causa interueniente. Tenentur etiam ad officium mortuorum, quod ordinarie dicitur in ecclesia, ubi sunt beneficiati, secundum Tho.ql.vj.q.v.ar.ij.&.ql.j.q. vij.ar.j.siue sint in sacris, siue non.

4 Religiosi professi, non existentes in sacris, secūdum Caie.ibi, non tenentur de iure dicere officium, neque ex professione, neque ex uictu, quia eis debetur ex quo dedicati sunt perpetuo seruitio Dei, forte ex consuetudine tenentur, de qua dicit se nil scire: contrarium tenent communiter alij, ut Pet. de pal.D.Arch.flo.Tab.tamen hoc nullo iure probant, ideo opinio Cai.melior uidetur. De conuersis, dicit Cai.quòd non est dubitandum illos non teneri, neque qui sunt de tertio habitu, sed eis ex suis constitutionibus iniunguntur quędam orationes, & non ex præcepto ecclesię, quia ut dicit Magister Vicen.Bandel.in constitutionibus, in.c.de conuersis, recipiūtur ad opera seruilia, & secundum Pa.in.c.non est, de regu. circa prin.sunt famuli monasteriorum. Tutius tamen est ut cleri i professi dicant, propter.c.licet, de uoto. Nouitij autem non tenentur, quamuis Pe.de pal.uideatur tenere oppositum, primum tamen tene, quia uerum: nundum enim sunt religiosi, neque uoto astricti.

5 De monialibus dic pariformiter sicut de religiosis professis tantum quia non uidētur teneri nisi ratione consuetudinis. De aliis autem, ut sunt iosuati, heremitæ, & huiusmodi, licet habeant uotum, & non possit redire ad seculum, non credo eos magis teneri, quàm clerici religiosi non existentes in sacris, uel conuersi. Possent tamen ex consuetudine, quæ esset inter eos de officio dicendo, ex qua crederent se ex præcepto obligatos, teneri. Tab.tamen ibi.§.viij. uidetur dicere quòd tenentur, quando non possunt ad seculum redire. Hæc ratio nihil ualet, aliter & conuersi tenerentur.

6 Clerici autem non beneficiati, nec in sacris, ad aliquod officium ex præcepto non tenentur, & ad hoc satis ualet communis consuetudo. Nam doctores quando loquūtur de clericis in sacris, uel beneficiatis teneri, nil de non beneficiatis, & non existentibus in sacris dicunt, licet Pa.in.d.c.j.uideatur

dicere (secundum quòd credit) quòd teneantur. Verius tamē est non teneri.

7 Pro officio debent dicere .vij. horas canonicas de præcepto, de consuetudine autem quilibet dicat officium secūdum ordinem suæ ecclesiæ, uel suæ religionis, ita quòd ista consuetudo non obligat ad mortale. Nam si monacus diceret officium secundum curiam, uel diceret nonam ante sextam, uel faceret de sanctis, quando debet fieri de feria, non propter hoc mortaliter peccaret, secundum Cai. ibi, quia non mutat substantialia officij, sed accidentalia tantum, grauiter tamen delinquit quando ex negligentia facit, mutans officium pro libito. Fratres tamen prædicatores, ex suis constitutionibus hn̄t, quòd sint contēti officiis ecclesiarum, ad quas declināt.

8 Ad officium B. Ma. quando regulariter dicitur in choro, tenētur omnes ex consuetudine ecclesiæ, quæ consuetudo ad p̄ceptum obligat, sicut ad aliud officium, secus quando non dicitur in choro, licet bonum sit, ut priuate tunc dicatur. Hęc secundum Pa. & Io. de lig. in. c. j. de cele. miss. & cle. j. eod. Pe. de pal. iiij. sen. dist. xv. q. v. ar. vj.

9 De officio mortuorum quando in die animarum dicitur, tenentur omnes, sicut ad aliud officium: quando autem alias dicitur, tenentur secundum consuetudinem suæ ecclesiæ, uel religionis, secundum Pe. iiij. dist. xv. & Tho. ql. vj. supra. In ordine prædicatorum est consuetudo, quòd dicitur semel in hebdomoda totum officium mortuorum, nisi sit impedimētum, & omnes ad hoc tenentur, aliis autem diebus dicuntur tātum tres lectiones, & ad hoc non tenentur nisi hebodmodarius, diaconus, subdiaconus, & ille qui notatus est in tabula pro missa defunctorum, & isti non possunt propria authoritate committere alteri, ut pro eis dicat, sed bene cum licentia prælati, uel cantoris, qui in choro uices prælati gerit, & ratio horum est, quia hoc uidetur esse onus personale. Et huic concordat Arch. flo. Sil. uero uer. hora. §. vj. dicit quòd nō uidetur onus personale, ideo possunt committere. Primum tamen uidetur melius: sed in similibus consuetudo multum facit: ideo seruanda quando de ea constat.

10 Letanias autem dicere quando fit de feria secundum Sil. ibi, supra non est de præcepto, nec. vij. Psal. pœnitētiales, uel psalterium in die parasceues non existentibus in choro, quia pa

tres nostri noluerunt nos ad præceptum obligare in huiusmodi. Magister tamen Vicen. Bandel. ubi supra, dicit fratres ad letanias teneri, licet post quamcunque horam possint dici: & hoc securius uidetur.

11 Papa secundum Pa.in.d.c.j.non potest dispensare, quòd qui tenentur dicere officium, non dicant, cum hoc sit de iure diuino. Potest tamen dispensarei, quòd non dicant hoc, uel illud. Alij dicunt quòd potest, dummodo per aliquod aliud recompensent beneficium, uel alio modo laudent Deum, non beneficiati. Et hoc magis placet Syl.& Land. & Io.de lig. in d.cle.contra quos arguit Pa.

12 Excommunicatus minori excommunicatione tenetur dicere officium, & cum aliis potest dicere, secundum omnes. Si uero maiori tenetur, debet dicere, sed non in ecclesia, uel cum alio, aut quasi in officio suo, sed per modum orationis, sine dominus uobiscum. c.si quis episcopus dānatus.xj.q.iij.excō municatio enim non liberat eum ab hoc onere, etiam si sit degradatus, & fuit in sacris, uel si non fuit in sacris, tamen beneficiatus, quamdiu tenet beneficium tenetur, quia hoc est onus, & non honor, ar.in.c.legi.xvj.q.j.

13 Prælati possunt mutare officium quo ad accidētalia, ut si debeat fieri de feria, fiat de sancto, & huiusmodi: non autē quo ad substantialia, secundum Magistrum Vincentium in cōsti. fratrum præ.dist.i.c.j.quia secundum Arch. flo. præceptū huiusmodi non est determinatum circa modum. Peccant tamē mutantes sine rationabili causa, non tamen secundum eundem; Magistrum Vincentium, possunt innouare aliquid ad perpetuo durandum per modum constitutionis, uel consuetudinis generalis circa diuinum officium. Sicut non possunt tollere consuetudines communiter approbatas.

14 Non est iniungēdum illi qui prætermisit officium, ut illudmet repetat, sed aliquid aliud, ut. 7. Psal. uel psalterium secundum quantitatem officij dimisi, ut congruitas officij quo ad tempus non tollatur, secundum Tho.ql.iij.ar.xxix. Talis tñ pœnitentia est arbitraria secundum omnes, & præcipue secūdum Innoc.& Arch.

15 Qui dimisit aliqd in medio, uel in principio officij, nō oportet repetere totum officium, secundum id quod omissum est uel aliquid aliud dicere, secundum Vul. Si autem partem no-

tabilem dimisit,secūdum Arch.re incipiat totum si uult mortale euadere.Et si dixit nonam ante sextam,non est opus replicare,sed sufficit dicere omissam,secundum Pe.de pal.Similiter qui propter aliquod legitimum impedimentum dimisit horas, ut propter infirmitatem,uel prædicationem, nō tenetur altera die illud replicare ,sicut de ieiunio omisso,propter rationem iam dictam : secus quando eodem die potest satisfacere.Et qui audit legi lectiones,uel antiphonas, & huiusmodi in choro,non oportet quòd ipse replicet, sufficit attente audire,nisi exerceat se in choro,qui non potest ita attēdere,charitas enim facit,ut quod unus facit,alteri tribuatur: quòd est bene notandum.

16 Dimittens officium ex infirmitate multum infesta, uel quādo dicendo multum conturbatur , non peccat mortaliter,& in hoc statur iudicio medici:secus quando esset modica infirmitas. Pa.in.d.c.j.Nec tenetur illud audire, uel repetere postmodum,secūdum Inn.& Pa. c.ex parte.de obser.ie. Similiter non dicens officium,quia sine culpa sua caret libro, uel nō uidet,uel huiusmodi, non peccat mortaliter. Debet tamen satisfacere dicendo aliquid aliud loco officij, cum hoc sit ex naturali lege.Prædicatores autem,& lectores,qui propter uitandum magnum scādalum, uel non impediendum magnū fructum,non dicunt officium, non peccant mortaliter, nisi forte fuerint negligentes,cum potuissent prius dicere, & noluissent.Similiter ex obliuione excusantur,nec repetere tenētur,transacto tempore congruo,ut dictum est supra.

17 Tempus quo debet dici officium priuate secūdum Caie.ibi, est totus dies a uespera præcedentis diei , usque ad mediam noctem diei sequentis, ita tamē quòd solas matutinas liceat dicere in uespere diei præcedentis,reliquas autē horas usque ad mediam noctem diei sequentis, Multum tamē tardare ex negligentia,licet non sit mortale, graue tamen ueniale est,si sine rationabili causa fiat. Possunt tamen præuenire horam consuetam dicendo matutinas in sero,ut quietius,& cōmodius dicant,uel ob aliquam honestam causam,ut consulitur in iure,in.c.præsbyter,de ce.mis.De officio autem quod collegialiter dicitur est sancitum in lege,cle.j.de ce.mis.quòd dicatur debitis horis secundum consuetudinem,& ordinationes ecclesiarum.Prætermittere autem tales rubricas etiam ex

negligentia,dummodo communiter seruetur consuetudo, non uidetur mortale,remoto contemptu: dicit tamē Sil.ibi, §.viij.quòd prælati ecclesiarum collegiatarum, & cathedralium,mortaliter peccarent,si notabiliter sine rationabili causa horas propriis horis non dici facerent,propter illud uerbū cle.d.sancimus.Hora autem debita non debet accipi punctaliter,alioquin post primam immediate, non posset dici tertia, sed secundum communem consuetudinem, nisi aliquo imminente scandalo.

18 Dicere missam ante matutinas secundum Arch.flo. est mortale,quia contra consuetudinem totius ecclesiæ, dist.ii.c. his rebus.Si tamen aliquis casus,uel rationabilis causa adesset,ut pro uitando scandalo,& non inuenitur qui celebret,& simile,non credo esse mortale,& ita tenet Sil.uer.missa.i.§.vi. neque etiam mortale est cantare missam collegialiter ante primam,ex simili causa,secundum eundem Sil.ibi.

19 Modus uacandi officio,& illud dicendi præcipitur in.c. dolentes,de cel.mis.uidelicet quòd studiose, & deuote dicatur diuinum officium,tam diurnum,quàm nocturnum, estque præceptum non de officio dicendo, sed de modo,in quo p̄cepto nihil aliud exigitur,nisi quòd quis animo uacādi Deo horas inchoet, & in contrarium iste animus non mutetur dum soluit diuinum officium.Ideo qui in officio aduertit se cogitare hoc uel illud,quæ sunt ab officio extranea,sed non aduertit,quòd ab officio distrahatur,quamuis uoluntarie illa meditetur,nō propter hoc animus habitus a principio uacandi officio,est mutatus in contrarium, quia nunquam habuit iste animum recedendi a uacando Deo in illo officio. Est etiam hoc facile, quia sufficit quòd intēdat unum de his quatuor,uidelicet,uel ne erret in uerbis dicendo unum pro alio,uel quòd attendat ad sensum uerborum applicando affectum ad id quod uerbis significat, uel ad gratiam petitam in oratione, uel officio, ut ad charitatem,uel simile, uel ad Deum,seu Christum, Vnde nūquam mortaliter peccatur in hoc,remanente primo proposito,ut dictum est, secundum Cai.ibi,supra.Quando autem quis actualiter remoueret talem attentionem,ut cum intentione nolendi amplius attendere officio,uel occuparet se in aliquo, quod requirit attentionem,ut numerando pecunias,uel huiusmodi, mortaliter

peccaret,quia cõtra hoc præceptum ageret.Secus si tale opus nõ requirit attentionem,ut est ambulatio.Talis autem attẽtio potest esse actualis,uirtualis,& habitualis,habitualis sola non sufficit,secundum Thom.in.iiii.sen.dist.xv.Actualis est ualde difficilis, & non est necessaria secũdum eundem Tho. Virtualis autem est necessaria,& hæc præcipitur in.d.c.dolentes,quando dicitur,quòd dicatur deuote.

20 Sufficit ergo, ut cum quis incipit dicere officium , uel quòd ante habeat aliqualem actualem intentionem satisfaciendi, uel dicendi officium,& quòd non diuertat uoluntarie ab illa intentione,nec se occupet in aliquo exercitio , quod multum mentem occupet,& quando sentit mentem ad cogitandum alia conuersam,studeat reuocare , uel saltem non deliberet animo posequi talem cogitationem contrariam intentioni primæ,& hoc est facile . Quis enim uult dicere officiũ, & non aliqualiter cogitat actu quid uult facere?profecto nemo,nisi qui fatuus est.Ex dictis S.Tho.& Pe.ubi supra,elicita sunt prædicta . Ex multis enim ab illis dictis , hæc pauca collegimus.

21 Quo ad locum,officium debet dici in ecclesiis collegiatis,regularibus,& cathedralibus,in choro:ut in.d.cle.i.Et prælati, uel illi ad quos pertinet facere hoc obseruari. Si sine causa rationabili non faciunt,mortaliter agũt.d.cle.i. Illi autem qui deputati sunt ad chorum,tam beneficiati,quàm religiosi,debent dicere in choro , nisi ex iusta causa dispensentur.xcii.d. c.ulti.& quando ex contemptu, uel quãdo ecclesia multum, uel notabile damnum incurreret,ex eorum absentia, & non haberent legitimam causam,mortaliter peccarent, per.d.c.fi. ubi dicitur,quòd qui non conuenerit deponatur a clero, qđ non fit,nisi propter mortale.Si autem sine contemptu,& ex causa hoc faciant,mortaliter non peccant,ex qua causa,prælati possunt dispensare in hoc,dummodo in priuato dicant.

22 Qui in choro existens,suum uersum submissa uoce dicit,alterum autem audit,secundũ Cai.ibi.non satisfacit,ergo mortaliter peccat,si non replicat.Tab.autem ibi.§.ult.tenet quòd satisfacit.Prima tamẽ opinio innititur bonæ rationi, quia talis sic dicens non communicat cum aliis in choro , & consequentur totum officium non dicit , ut præcipitur in.d.c. præsbyter,de cele.mis.alij fundãt se super consuetudine,quæ

ſi extat nescio, immo uidetur oppoſitum, quòd fere omnes alta uoce dicunt, qui poſſunt. Mihi magis conſonat opinio Cai. quia ſuper meliori ratione fundari uidetur, ut præcepto ſatisfaciat.

HOSPITALE.

HOſpitale cõſtructum abſque authoritate epiſcopi, & deputatum ad hoſpitalitatem uiuẽte ædificatore, poteſt ad humanum uſum redire ſecundum Pa.in.c.ad hæc de reli.domi. Licet enim cuicunque de domo ſua facere hoſpitale, & ſi placet trahere ad ſtatum priſtinum. Ad hoc facit.c.inter dilectos, de dona. Secus autem eſt mortuo ædificatore, auctẽ.de eccleſiis ti.§.ſi quis ædificationẽ. Intellige niſi aliter ante mortem ordinaſſet conſtructor, quod executioni mãdari debet, ut imd.§.ſi quis. Hoſpitale ſine authoritate pontificis, etiam cum oratorio conſtrui poteſt, ſecundum Hoſt. ſed nõ debet ibi celebrari ſine authoritate epiſcopi: ar.in.c. unicuique, de cõ.diſt.j.& hoc putat uerius Pa.all.tex.c.inter dilectos, de dona. ſecundum unam lecturam. Et idem Io.an.poſt Vincen.& Tãcre. An hoſpitalia ad epiſcopos pertineant, & quis eorum poſsit eſſe rector, quia hoc magis ad forũ exterius pertinet, quàm animæ, uide Tab.& Sil.ibi, quia copioſius tractãt. Ego autem pertrãſeo. Hoſpitalium rectores ſi redditus hoſpitaliũ in pios uſus non expendunt excuſationem non habent. Ad hoc enim deputati ſunt.

IACTANTIA.

IActantiæ peccatum incurritur, quando quis ſe plus, quã ſit ut appareat, uerbis extollit, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.cxij. Eſt enim ſpecies mendatij, ideo iuxta naturam mẽdatij, mortale, uel ueniale iudicãdum eſt. Similiter quia iactator non ſolum mentitur, ſed ſe laudat, ideo attendẽdum eſt an talis laus ſit pernitioſa, iocoſa, uel officioſa. Tertio, eſt arrogantia, quàm ſimiliter oportet conſiderare, an ſit pernitioſa. Quarto, eſt lucrum quod quandoque quęritur, & tunc cõſiderare oportet an ſit proximo nociuum notabiliter. Quinto, eſt gloria, de qua oportet uidere an in ea conſtituatur finis. Sexto, eſt uanitas, quę communiter uenialis eſt. Quando ergo iactãtia pernicioſa eſt notabiliter proximo ex intẽtione, aut de aliqua materia contra Deum, uel proximum, mortalis eſt: alias uenialis, ſecundum Cai. ibi: Et ſecundum Gre.

ponitur inter ſpecies ſuperbiæ. Et ſi iactantia proprie in dictis conſtet, tamen quandoque in factis inuenitur, quando ſcilicet facta uim uerborum habent.

IDOLATRIA.

1 IDolatria, qua per exteriora ſigna alteri quam uero Deo diuinus cultus exhibetur, peccatum mortale eſt, quia creaturam creatori æqualem facit: eſtque ſuperſtitionis ſpecies, de qua in loco ſuo dicetur, cum de ſuperſtitione erit ſermo. Idolatrare ex metu, etiam quòd quis nõ libenter, neque infideli animo faciat, mortale eſt: quia contra honorem Dei, & mendacium pernicioſum eſt.

2 Dans alicui hoſtiam non conſecratam pro conſecrata, idolatriam committit, non autem adorantes, ſecundum Tho. ql. v. q. vj. ar. ij. credunt enim conſecratam eſſe.

Idolatria eſt grauiſsimum peccatum ſecũdum ſe, contra pceptum primũ primæ tabulę. Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxxiiij. ar. j. ſicut in terrena repu. grauiſsimum eſſe uidetur, quòd honorem regium quis alteri det, quàm regi, quia quãtum in ſe eſt totum reipu. ordinem conturbat, ſic grauiſsimum eſſe uidetur, quòd aliquis diuinum honorem creaturæ attribuat. Poteſt tamen eſſe minus graue hæreſi, cum idolatra ignorãter peccet, hæreticus ſcienter fidem corrumpat.

IEIVNIVM.

1 IEiunium, quantum ad neceſsitatem. Primo, requirit qualitatem ciborum, ſcilicet abſtinentiam ab eſu carnium. In qbuſdam ieiuniis ultra hoc, abſtinendum eſt ab ouis, & lacticiniis, ut in quadrageſima, in aliis autem ieiuniis, mos patriæ ſeruandus eſt. Si autem in aliquibus locis etiam conſuetum eſſet in quadrageſima uti butyro, ex quo eccleſia ſcit, & tolerat, excuſantur utẽtes a mortali. Secundo, quantum ad horã conuenientem, dico quòd ante nonam, ideſt meridiem, ieiunantes non debet comedere, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. cxlvij. ar. vij. Pa. in rub. de ieiu. & nona groſſo modo cõputatur, niſi aliter obſtet conſuetudo, quia ſi cõſuetum eſſet hora tertia, uel ſexta comedere tempore ieiunij, poteſt ſeruari, ſecundum Cai. ibi. Sicut nunc multi religioſi conſueuerũt comedere ante meridiem per multum ſpacium: & tempore S. Tho. non erat, hora tertia poſt meridiem, quia dicit, quòd hora nona eſt, quando Chriſtus emiſit ſpiritum, ut patet

secunda secundæ,supra. Tertio,quantum ad commestionē, necessaria est una tantum commestio secundum Tho.ubi supra,& sic habet consuetudo. Sumere autem aliquid in sero, uel ultra prandium,ad sustentationem naturæ, est bis comedere,& consequenter frangere ieiunium,secundum Tho.supra.sumere autem aliquid extra prandiū potius ratione medicinę,ne uinum noceat,uel ut quis posit dormire,uel propter coleram,uel credentiam, uel huiusmodi, quādo non fit in fraudem ieiunij,non frangitur ieiunium,etiam sumendo sine siti ex consuetudine,uidetur tolerabile, quia parum pro nihilo reputatur. Sumere etiam modicum panis propter eandem rationem, non damno, maxime quando sic habet consuetudo: Pa.in.d.rub. In mane autem sumere collationem, quia non est consuetum, non puto licere, nisi ex aliqua causa legitima, ut ratione complexionis, negotij, uel huiusmodi, adeo quòd sit per modum mediciuæ & non commestionis.

2 Secundo,quantū ad dies quibus est ieiunandum,dico quòd huiusmodi dies magis noti sunt ex consuetudine, quàm ex iure,secundum Caie.ibi, & sunt isti, quadragesima, quatuor tempora, quæ quater in anno ueniunt, uidelicet post pen. cru.lu.ci.sunt tempora quatuor anni, uigiliæ Nati. Domini, Pentecostes,Assumptionis S.Ma.oīum sanctorū,oīum apostolorū,nisi Io.Ia.& Philippi,nati.S.Io.Bap.Laurentij,& non plures,nisi consuetudo stet in contrariū. Ista quę dicta sunt esse de pcepto, partim sunt de iure,partim sunt de cōsuetudine,habente uim iuris. Ideo secundum Pe.de pal.in.iiii.d.xv. Ar.flo.& alios doc.frangens dicta ieiunia sine causa rationabili,siue ex negligentia,siue ex gula,etiam remoto contēptu, mortaliter peccat. Vide Tho.secunda secundæ,supra.arti.iii. ex quo idem concluditur. Hanc uiam sequitur etiam Caie. ibi,circa finem,dicens,quòd ex communi interpretatione,uidetur uinculum præcepti obligantis ad mortale transgressores,ex inobedientia,uel contemptu,quando sine causa rationabili,uera,uel extimata,uel authorizata,non habita speciali, aut generali gratia summi pontificis, quia tunc scienter ageretur contra opus præceptum. Et dicit,quòd hoc non asserit secundum ius scriptum, sed secundum communem interpretationem. Quæ præcepto æquipollet.

3 Tertio quantum ad obligationem, dico omnes ad hoc generale præceptum teneri, nisi causa rationabilis eos excuset, quæ est uel impotentia, uel necessitas, uel pietas melioris boni. Et reputatur rationabilis, siue sit uera causa, siue extimata, uel authorizata (ut diximus,) ut cum quis dubitat infirmari si ieiunet, etiam quòd sit falsum, habetur pro rationabili causa, cum sic existimat, & ratione huius credit se excusari, uel si dubitat, facit cum licentia episcopi, ut possit frãgere ieiunium. Ex impotentia, excusa pueros, usque ad xxi. annũ completum, senes, ut sexagenarios, & alios qui non possunt. Tempus enim senectus indeterminatum est. Infirmos, & manifeste debiles, ex consilio medicorum habentium Dei timorem, prægnantes, & lactantes, pauperes, qui hora prandij sufficientem cibum, habere non possunt, secus si pñt: tunc tenetur, & ipsi ieiunare, nisi aliud impedimenũt existat.

4 Necessitas etiam excusat, quoscunque oportet facere aliquod opus necessarium ad salutem corporis, uel animæ, uel ad statum temporalem, uel ad uitandum damnum, uel ad acquirendum aliquid de raro euenientibus, uel oportet laborare quantum potest, cum quibus non stat ieiunium, aliter non potest se, suamque familiam decenter alere, uestire, dotare, tenere filios in studio, &c. Hinc excusantur omnes, qui ex necessitate cuiuscunque debiti operis, nõ possunt ieiunare. Lex enim ieiunij, non impedit opera necessaria, nec debita. Et breuiter quicunque non potest officium sibi debitum perficere ieiunando, potest sine mortali soluere ieiunium, ut prædicatores, lectores, aduocati, &c. Etiam uxor, si ob ieiunium non posset debitum uiro reddere, uel exosa ob turpitudinem efficeretur, & similiter uir erga uxorem, non tenetur ieiunare, secundum Caie. ibi.

5 Quarto quia ieiunium præcipitur, ut ad maius bonum inductium, propterea excusantur qui incumbentes alicui bono maiori, quàm sit ieiuniũ, ut sunt opera misericordiæ corporalia, uel spiritualia, si propter ieiunium oportet hæc dimittere. In illo enim casu maius bonum impediretur, quod ecclesia non intendit. Ex hoc patet, quòd quis non potest assumere peregrinationem dimisso ieiunio, quia maius bonũ est ieiunium quàm peregrinatio, quæ corporalis exercitatio est. Si tamen talis peregrinatio esset necessaria, uel ex ea ma

xime Dei honor augeretur, uel adesset magnus feruor in peregrinatione, quæ omnia maius bonum iudicarentur, & cũ hoc non posset ieiunare, liceret dimisso ieiunio peregrinationem assumere. Concor. Caie.ibi,& facit.c. non mediocriter,de con.d.v.Prudens ergo cōfessor ex his iudicare poterit.

6 Quia dictum est quòd rationabilis causa excusans, est quando quis existimat sine magno periculo uel infirmitatis,uel alterius nocumenti,non posse ieiunare, uel suadetur à timoratis,& credit sic esse,licet non sit, & nisi hoc crederet nō frangeret ieiunium : & ex hoc non immineret scandalum, nec alteri periculum . Ideo multæ personæ à transgressione huius præcepti , excusantur non ieiunantes . Propter quòd confessor sit prudens , ne tales damnet, sed excusationem illarum accipiat maxime , quando dicunt quòd libenter ieiunarent si possent,& quando ieiunant ter in hebdomoda credentes non plus posse facere, satisfaciunt. Et quando causa est dubia , recurrendum est ad authoritatem superioris , uidelicet episcopi si adiri potest, uel parochiani,cum episcopus nō potest adiri, qui episcopus non solum poterit dispensare iudicando causam rationabilem, sed etiam cōmutare in aliquod aliud, causa non existente rationabili. Potest etiam idem episcopus mutare uigiliam alicuius festi si in aliquo solemni festo euenerit,ut uigilia Io.Bapt.si in festo corporis Christi ueniat,potest facere quòd in uigilia corporis Christi ieiunetur, & post in uigilia S.Ioan.comedantur carnes. Idem de alijs uigilijs Sanctorum, quia ecclesia non consueuit ieiunare uigilias sanctorum in solemnitatibus,sicut non ieiunat uigiliam Io.Euangelistæ,non est autem sic de uigilijs quatuor temporum. Concor.Pa.& Inno.in.d.rub.& hoc euenit.M.D.XIX.& sic fuit factum per ordinarium.

An hoc præceptum de ieiunio obliget ad mortale? Dicit Cai.
7 ibi, quòd non inuenit in iure præceptum aliquod , quòd sit antonomasice præceptum obligans ad mortale,licet sit prçceptum quod distinguitur contra consilium. Dicit tamen , quòd ex communi interpretatione uidetur uinculum præcepti obligantis ad mortale transgressores ex inobedientia, ut supra dictũ est.Vñ nō negat trāsgressores mortalitate peccare etiam remoto contemptu,sed dicit ex iure scripto,se non cognoscere , quòd in fractione ieiunij quis incurrat mortale

abſque contemptu. Et quia communis ſententia doc. eſt, quòd eſt præceptum ad mortale obligans, ideo hoc indubitanter tenendum: cum & hoc habeat uniuerſalis eccleſiæ conſuetudo, cuius principij non extat memoria.

8 Qui non ieiunauit uno die, quo tenebatur, nõ tenetur alio die ieiunare, ſecundum Pa.in.c.i. eo. ſicut de horis canonicis dictum eſt, niſi aliquãdo ratione uoti, ut cum uotum eſt de ieiunio principaliter, & ſecundario de die, ut ſi infra mẽſem uoui ieiunare, & non ieiuno tranſacto menſe, adhuc teneor, uel ſi iniungatur à confeſſore per annum omni ſexta feria ieiunium, ſi non ieiunauit feria ſexta, tenetur ſabbato ieiunare. Si autem uotum principaliter eſt de tempore ut ob deuotionem, uel celebritatem, ut de ieiunando in uigilijs b. Mariæ, uel huiuſmodi, tranſacta uigilia, non tenetur, factus eſt enim impotens ad uotum implendum. Onus enim erat temporis, ſicut ſunt ieiunia eccleſiæ, infra, uotum.§.xvij.

9 Quo ad diſpenſationem dictum eſt, quòd epiſcopus diſpenſare poteſt ex cauſa, ut infra dicetur, ſecundũ Caie.ibi, Tab. autem dicit ſecundum mentem Pa.in.d.rub.poſt Inno. & S. Tho.iiii.ſen.d.xv.q.iii.ar.ii.ql.ii.quòd ſolus papa diſpẽſat in ieiunijs per eccleſiam inductis, niſi ex cauſa indebente ieiunare, ex qua poteſt epiſcopus diſpenſare. In ieiunijs autem ex uoto, epiſcopus poteſt diſpenſare, etiam ſine cauſa exiſtente in eo, qui uouit ſecundũ Pa.ubi ſupra. Et ſi cauſa eſt nota, non indiget diſpenſatione, ſed ſi non eſt nota, indiget declaratione, quę poteſt fieri per quemcunque habentem iuris noticium, quia nõ eſt diſpenſatio. In ieiunijs impoſitis per pœnitentiam, fit diſpenſatio, uel per ſuperiorem, uel per æqualem confeſſorem.

10 Qui diſpenſatur in ieiunio, non propter hoc diſpenſatur ut comedat cibos prohibitos: ideo comedendo ſine rationabili cauſa, uel alia diſpenſatione, peccaret mortaliter, quia contra præceptum, uel conſuetudinem ageret. Idem dicit Ar.flo. quia duplex eſt præceptum unum de non comedendo uetita, aliud de ieiunio.

11 Ieiunium factum in mortali, & ſi non ualeat ad uitam æternam, ſecundum Alber. ualet tamen quo ad ſatisfationẽ mandãtis eccleſiæ, uel confeſſoris, ut nouum peccatum non incurratur quod fieret non ieiunando. Et quia prodeſt caſti-

tati, & relinquit post se effectum bonum.

12 Facientes colationem grossam secundum consuetudinē Ro. curiæ, uel tinelli non frangunt ieiunium, quia tales uidentur generaliter dispensari, secundum Caie. ibi, quia papa scit, & tolerat, & quia seruant suam consuetudinem antiquam, quæ consuetudo legem uidetur interpretari, ideo excusantur.

13 Comedere carnes feria sexta sine rationabili causa mortale est, contra præceptum in.c.de esu carnium, de con.d. iii. nisi in die natiuitatis Domini, in quo licet, nisi quis habeat ex uoto, ut regulari obseruantia, ut in.c.fi.de ob.ieiu. & multo magis si uenerit in sabbato licebit. Vnde prælatus potens dispēsare cum fratre quòd comedat carnes, potest etiam dispensare, quòd comedat in die Natiuitatis si feria sexta uenerit, uel sabbato, secundum Sil.uer. ieiunium, circa finē, & fundamentum huius ponitur à Pa.in.c.fi.eo quia p illud. c. tollitur ius commune, & remanet uotum, & religio, sed in religione utputa prædicatorum, potest prælatus dispensare, ergo, &c. Sic etiam Tab.credit. Qui autem uouit non comedere oua feria sexta, tunc non poterit comedere carnes, cum plus sit quàm comedere oua. Quidam tamen dicunt quòd oportet ad intentionem uouentis recurrere, & hoc credo melius. Neque sabbato comedendę, sunt carnes ubi est consuetudo, secus si non est consuetum, ut in chatalonia.

14 Qui frangit ieiunium semel tantum peccat, quando scilicet frangit, non totiens quotiens comedit, quia postquam fregit, factus est impotens ad seruandum pro illo die, sed qui quottidie in quadragesima frangit, quotidie peccat, quia potest quamlibet diem seruare: sic tenet etiam Caie.ibi, circa, fi. In uotis factis de ieiunio, recurrendum est ad intentionem uouentis, sicut in alijs uotis.

IGNORANTIA.

1 IGnorantiæ peccatum incurritur, cum quis potest, & debet scire aliquid, siue iuris, siue facti, & nō facit quod potest ut sciat, siue hoc negligat, ut liberius sine scrupulo peccet, siue per solam negligentiam hoc fiat, quia negligit id ad quod tenetur, quòd si sit de necessarijs ad salutem, mortale est.

2 Quilibet mentis compos tenetur scire communia fidei, & iuris, quæ communiter à fidelibus Christianis, cōmuniter instructis à parentibus, & prædicatoribus, & conuersatione

Christiana sciuntur, ut sunt articuli fidei in ecclesia solennizati, ut articulus de Trinitate, de Incarnatione, Passione, & huiusmodi, supra, credere.§.ii. Decem præcepta, præceptũ de confessione, communione, ieiunio ecclesiæ saltem in cõmuni, quòd non est periurandum, furandum, &c. quòd quadragesima, uigiliæ de præcepto sunt ieiunandæ, quamuis nesciat quæ sint illæ: ex. S.Tho. secunda secundæ.quæst.lxxii. ar.ii. concor. Caie.ibi.

3 Item quilibet tenetur scire ea, quæ ad officium suum, aut gradum, aut uotum spectant, quoniam his ignoratis nesciret se recte habere in occurrentibus, ut dicit Caie.ibi. Sicut si ignarus officium confessoris assumat, uel huiusmodi.

4 Ignorantia affectata dicitur, quãdo quis non uult scire quæ tenetur scire, sed placet ei nescire, ut liberius peccet, & hæc ignorantia non excusat à quacunque pœna, nec minuit peccatum, quia non minuit uoluntarium, sed auget, ideo aggrauat peccatum, ex intensione uoluntatis ad peccandũ: quòd constat, quia noluit, ut male ageret, intelligere.

5 Ignorantia inuincibilis est, quando quis non potest scire, uel ex grossitie intellectus, uel ex maxima difficultate, uel quia recte consulentem non habet. Et hæc, peccatum non habet, quia nemo peccati in eo quòd uitare non potest, nisi uellet officium assumere, contrarium suæ ignorantiæ.

6 Ignorantia crassa, uel suppina est, quando homo nescit etiã ea, quæ sunt communiter scita ab omnibus, quando de facili potuit aliquid scire, & non curauit indagare, secundum Pa.in.c.apostolicæ, de sen.ex.mi. & hæc excusat non à toto, sed à tanto.i.non à mortali, si est circa præcepta legis diuinæ,
7 uel iuris naturalis.c.si quis oderit.xxiiii.quæ.i.&. c.qui ea. d. xxxviii.quòd intellige, quando negligentia est lata, ut quia est contra contenta, in dictis legibus expresse, & non subtiliter, uel reductiue. No.quòd non quolibet tempore ignorãs actu peccat, sed quando tempus est acquirendi scientiam, quam non habet, sicut in alijs peccatis omissionis cõtingit. Conclude ex dictis, quòd ignorantia secundum Tho. secunda secundæ.q.supra, omnino in uoluntaria, siue sit inuincibilis, siue eorum, quæ quis non tenetur scire, omnino à peccato excusat. Ignorantia autem quæ non tollit uoluntarium, sed minuit, ut est crassa, & supina, minuit peccatum, non ta-

men à mortali excusat. Similiter ignorantia quæ est causa peccati, ut cum quis uolens occidere inimicum, patrem occidit, quem si cognouisset non occidisset, non excusat ab homicidio, sed à patricidij circunstantia. Ignorantia affectata auget peccatum, ut dictum est.

8 Dico ergo quòd faciens aliquid ex ignorantia, quod non est contra legem Dei, uel naturæ credens illud nulla lege prohibitum, licet sit prohibitum, si talis ignorantia non sit affectata, nec crassa, quia laborat pro uiribus scire necessaria sibi, ideo libenter audit prædicationes, & disputationes ubi hæc solent declarari, & facit quod communiter faciunt, alij sibi similes: si est religiosus libenter studet, & interrogat, excusatur in foro animæ ab omni culpa, & excommunicatione in conscientia. c. cognoscentes, de consti. non enim plus exigitur, quàm possit homo, secundum autem forum exterius aliter iudicabitur, nisi forte ignorantiam probauerit, quia in d. c. cognoscentes, determinatur, quòd uolens ignorantiam suam probare ad euitandam pœnam, audiendus est. Concor. Sil. uer. ignorantia. §. vii.

9 Proijciens sagittam ut uolucrem interficiat, & transeuntem hominem interficit, si fecit debitam diligentiam, & posuit signum ne quis transeat, uel clamauit ut aduerterent, si aliquis ibi fuisset, uel erat in tali loco, in quo non erat uerisimile aliquem esse, ut in deserto, & aduertit si quis fuisset, excusatur in foro animæ, quia fecit totum ad quod tenebatur, & hoc homicidium fuit penitus inuoluntarium. Si uero in his fuit negligens, non excusatur, & tunc secundum notabilem negligentiam, uel non notabilem, plus, uel minus iudicabis. Nam quilibet debet aduertere quæ facit, aliter si sit inconsideratus, sibi imputabitur.

10 Si ebrius aliquem interficiat, mortaliter peccat, si in potestate eius fuit inebriari, & non, & tamen noluit cauere, tunc omnem sequens ex tali ebrietate illi imputabitur: secus si sine culpa sua factus est ebrius, & non potuit se facere custodiri, ut futurum periculum caueret. Tunc enim quia talis ebrietas illi non imputatur, nec consequitur malum sequés, quod uitare non potest, cum non sit sui compos. Quando autem lex, uel statutum ignorantes puniat uide Pa. in. c. ii. de consti. in glo. fi. Cy. in. l. si quis non dicam. C. de epi. & cle.

ILLEGITIMI.

1 Illegitimi filij qui sunt,& quomodo legitimentur supra, filius.§.xi.infra legitimus.§.ii. Ignorãtia promotoris, & promoti illegitimi ad ordines,excusat eos. Nam omnes illegitimi,mances,spurij, nothi,prohibentur ordinari. c. innotuit, de electio. Filij autem sacerdotum geniti antequam pater ordines sacros susciperet, possunt promoueri ad ordines quoscunque ad dignitates, nisi in illa ecclesia, in qua patres eorum fuerunt prælati, uel canonici, secundum Ray. quod intellige ad easdem dignitates, uel præbendas, quas eorum patres tenuerunt. Ad alias autem etiam in eadem ecclesia poterunt canonicari,& promoueri,& uiuentibus eorum patribus,& in eadem ecclesia in officio suo manentibus. c.ad hoc de fil.presb.supra,beneficium.§.xxi. Quomodo cum eo potest dispensare episcopus, supra beneficium.§.xxiii. usque ad xxxiiii.multa ibi, circa huiusmodi dicuntur.

2 Si quis post contractum matrimonium ordinetur ad sacros ordines uxore inuita,uel ignorante,filii erunt legitimi, secus autem ipsa consentiente,uel sciente,& non reclamante. c. seriatim.d. xxxii. Et ita iuxta distinctionem hanc, opiniones Ray. & Gof. quæ uidentur contrariæ, possunt concordari. Sil.ibi.§. quarto.

IMAGO.

1 Imaginibus cœlestibus, siue pure astronomicis uti, ad effectus quosdam subiectos corporibus cœlestibus, omni remota superstitione,ut fumigationum,characterum,& huiusmodi,quæ ad cœlestes influxus nil faciunt, non est peccatũ. Huiusmodi enim characteres, fumigationes, &c. ad secreta dæmonum, quorum societas nobis prohibetur, uidentur pertinere, secundum Caie.ibi,in summa.

2 Zuuinglius hereticus,& Fœlicianus, dicebãt sanctorum imagines destruendas, nec Christianos eis uti debere, sed dico usum imaginum approbatum fuisse in concilio secundo. Niceno, in Constantinopolitano sub Hierone, in aliis tribus conciliis,Lateranen. Sub Cre.ii.&.iii.sub Stephano,& in concilio Francfordien.& fuit damnata hæc heresis Fœliciana.Nã imagines pinguntur pro ideotis, ut qui literas nesciunt, ibi adiscant quod imitentur,ut de cõn.d.iii.in.c.prælatum.Quo modo autem adorati debeant,supra,Adoratio.§.vi.

3 Imagines ſanctorum nō ſunt uiolando,in.d.c.perlatum, ſed adorandæ:ibi,in.c.uenerabilis. Et prohibitum eſt eas in terram proſternere,lapidibus obruere, & huiuſmodi.c. ſi canonici,de offi.ord.li.vi.Irreuerentiam.n.hoc continet.

4 Imago Chriſti non eſt pingenda ſub forma agni, ſed hominis.c.ſanctam ſynodum,de conſe.d.iii. quia præſente ueritate,ceſſare debent figuræ,quòd etiam credit gl.ibi.

5 Quomodo imago crucis eſt adoranda,ſupra,adoratio.§.vii. quàm ſculpi in marmore,uel lapide in terra poſitis, non licet,& uidetur mortale, quia grauiſsima pœna lex contrafacientes punit.C.nemini lice.ſig.ſal.l.unica. Ideo ualde ſunt reprehenſibiles, qui in ſepulchris in terra poſitis crucés ſculpunt.Qua autem adoratione ſit crux adoranda,ſupra,Adoratio.§.ſeptimo,ſimiliter quomodo ſanctorum imagines ſint uenerandæ,ibi.§. ſexto.

IMMVNDITIA.

1 IMmunditia in effuſione ſeminis contra ius matrimonii uoluntarie,peccatum mortale eſt,quia Apoſtolus dicit tales excludi à regno Dei . Immunditia uerò in emiſsione ſuperflui in uomitu,& ſimilium ex gula procedentium, communiter eſt ueniale:mortale autem quando propter delectationem quis prouocat ſe ad uomitum,nulla alia ratione,niſi ut iterum comedat,ſecundum Tab.Videtur enim contra naturam turpiter agere,& notabiliter guloſus, uel quando exponit ſe periculo alicuius notabilis mali corporalis, uel ſpiritualis. Videtur enim tunc ponere ultimum finem in delectatione gulæ.

2 Immunditia corporalis,quando quis immunde, & ſordide comedit,ut uiuit,peccatum eſt,quia recte rationi diſonat,ſed communiter ueniale,in rebus non ſacris,in ſacris uerò ſi notabilis eſt,mortaliter agitur, quia diuina reuerentia offenditur,& ſub præcepto prohibetur iure canonico,in.c.relinqui, de cuſto.eu.ſupra, corporalia.§.v. Aduertant hic ſacerdotes, ut in ſacris,& præſertim in his,quæ circa miſſam ſunt,ut immunditiam uittent.

Immunitas ſupra, emunitas.
Impedimentum,infra,matrimonium.

IMPVBES.

1 IMpubes dicitur homo uſque ad annum. xiiii. completum

in masculo,in fœmina,usque ad.xii.inclusiue.C. quando tu. uel cur.l.ult.& quantum ad determinationem ecclesiæ, licet secundum naturalem dispositionem quandoque in tali ætate,non sint apti ad generandum,& sic non dicerentur impuberes,ut in.c.puberes, de despon. impu. quia tamen in hac ætate communiter pubescere incipiunt, ideo ecclesia sic statuit,& tunc possunt contrahere matrimonium,ut in.c. impuberes,&.c.continebatur,de despon.impub. non autem ante, nisi proximi essent pubertati,& malitia suppleret ætatem in c.de illis,el.i.eo.

2 Impubes testis esse non potest in maleficiis.ff. de testi.l. in testimonium,quantum ad plenam probationem, sed ad indicium potest examinari,& dictum eius est sufficiens ad indicium,secundum Bar.in.l.talis.C.de his quib. ut indi. non tamen debet torqueri,licet soleat terreri, & habena, uel ferula cædi.ff.ad Senatusconsul..Silleia.l.i.§.impubere. Nec possunt impuberes,& furiosi, capitalem committere fraudem; idest pœnam pro qua capite sint puniendi.ff.de edili.edic.l. cũ autem. Quamuis in aliquibus ante hoc tempus incipiat pubertas tamen hoc est tempus in iure decretum. Pubes nanque proprie lanugo est quæ maribus in anno. xiiii. in fœminis xii.circa pudenda nasci consueuit.

Inanis gloria:supra. Gloria.

IMPIETAS.

1 IMpietas qua parentibus, & consanguineis, & conciuibus debitus cultus subtrahitur, aut iniuria irrogatur, mortale peccatum est ex suo genere, & ualde graue, contra primum præceptum secundæ tabulę,& hoc si fiat animo nocendi,uel inhonorandi talem,ut talis est,nisi quando esset pro re minima,& in primis motibus animi. Si autem non sit animus despiciendi beneficium,patriam,parentes, uel huiusmodi, sed ex alia causa,tunc iudica mortale,uel ueniale secundum materiam circa quam uersatur impietas,& adde præterito maiorem grauitatem,sicut fit in præterito ingratitudinis,secundũ Cai.ibi.Pariter etiam peccatur contra supradictos in omittendo ea,quæ quis exhibere tenetur.

IMPVDICITIA.

1 IMpudicitia uitium est,quando quis uacat actibus,tactibus osculis,& amplexibus libidinose, hoc est causa delectatio-

nis sensibilis, quæ ibi sentitur, etiam si nullum opus aliud intendat, & si fiat a non coniugibus, mortale est, secũdum Cai. ibi, quia huiusmodi delectatio, ad generationem est ordinata, sicut & cæteri actus uenerei, & propterea nisi fiat propter generationem licitam, peccatum est, ob priuationem proprii finis, quia dicit Apostolus Gal. v. quòd impudicitiam agẽtes, regnum dei non consequenter. Dicit enim quòd huiusmodi actus impudici, eiusdem sunt moris, cuius esset coitus consumatus inter illos, ita quòd si fiant inter cõsanguineos, ad incœstum spectant, & sic de aliis. Et concludit, quòd si fiant inter coniuges, erunt ueniales, si inter alios mortales, quia hi actus multo uiciniores sunt actui consumato, quàm cogitatio morosa, quæ in sola mente consistit. Si autem fiant huiusmodi ex beniuolentia, ut quando uisitant se inuicem homines secundum morem patriæ, remota omni mala intentione, non sunt peccata. Vnde concludit licitum esse delectari in uisu pulchræ mulieris, non autem in tactu: quia uisus de natura sua non ordinatur ad coitum, sicut tactus. Ex his autem dictis, uidetur ualde periculosa uita hominis, qui dũ se tangit, uel fricando, uel mingendo, & sentit aliqualem delectationem, & placet sibi, mortaliter peccaret. Ego autem sic intelligo, quòd quando homo aduertit, & perfecte deliberat delectari in huiusmodi tactibus uenereis, uel in seipso, uel cũ alio, etiam quòd nolit cõsumare actum extra matrimonium, mortaliter peccat, quia delectatio talis ex se mortalis est, nec propter hoc uita hominis est periculosa, quia hoc facere contra naturam est, ideo naturaliter à ratione extraneum esse debet. Concordat Tab. in uerbo osculum, & cogitatio morosa. Sil. uer. delectatio. Sed in hoc uidentur â Cai. discentire, quia ipse Cai. non uult esse simile de uisu, sicut de tactu, illi autem uidentur includere tam uisum, quàm tactum, & etiam uerba. Dicerem tamen, quòd si homo uidendo pulchram mulierẽ, non solum delectatur de eius pulchritudine, sed etiam deliberat delectari de illa delectatione libidinosa, quæ ordinatur ad actum de se, licet non intendat actum illum, mortaliter peccat. Similiter quando in uerbis turpibus idem intendit, & in uisione rerum pudendarum. Hæc enim omnia excitãt motus carnis, & concupiscentiam, ex quibus talis delectatio oritur. Nec credo quãlibet delectationem modicam, esse mor-

talem, propter imperfectionē actus, sicut in aliis peccatis est.
2 Si hæc prædicta fiant à coniugibus, uel sponsis de præsenti excusantur, si autem sint sponsi de futuro, & credunt eis ista licere, quia sic consuetum est, poterunt aliquo modo excusari. Si autem huiusmodi tactus fiant causa affabilitatis, secundum morem patriæ, & sine mala intentione licebunt, dummodo non fiant in partibus pudendis. Si autem mulier sciret se osculari ab aliquo malo animo, & posset uitare sine scādalo, tenetur hoc facere, ne occasionem ruinæ ei præbeat, si autem non potest, non peccat, sed ei imputetur si scandalizetur, sicut pharisæorum scandalum. Idem dico de uiro erga mulierem. Tunc enim nō est scandalum actiuū, sed passiuū.
3 Quid si mulier nupta seipsam tangat inhoneste? dicerē quòd si hoc facit, ut præparet se ad actum matrimonii cum uiro suo, dummodo nō sit periculum de pollutione extra actum matrimonii, nō peccat mortaliter, & idem de uiro, quia hoc ordinatum est ad id, quod licet. Si autem faciat tantum ob delectationem, ut quia uirum tunc non habet, & uult delectari saltem in tactu, mortaliter agit, peccato moliciei, quia pro tunc hoc sibi non licet, quia non ordinatur ad actum matrimonii, cum uirum non habeat. Cai. autem in uerbo matrimonium dicit, quòd tactus coniugum inter se ob delectationem tantum, non sunt mortales, nisi propter periculum pollutionis extra uas, sicut de ebrietate. Vt cum quis multum bibit cum periculo inebriandi, &c. Si autem intendant explicite pollutionem, uel non currant etiam si eueniat, sed essent contenti quòd eueniret, etiam quòd non intendant, mortaliter agunt secundum Cai. supra: exponunt enim seipsos periculo mortalis culpæ, quam ostēdunt sibi non displicere, ut debet.

INCANTATIO.

1 Incantatio omnis, ex genere suo mortale peccatum est, nā ibi semper est dæmonis expressa, uel tacita inuocatio, ex aliqua superstitione adinuenta, ad aliquem dęmonis cultum. Vnde exercens huiusmodi incantationes, non excusatur a mortali, nisi ex imperfectione actus, ut quia nō credit ibi interuenire dæmonis inuocationem, sed bona fide arbitratur dare operam rei licitæ, quæ quidem ignorantia uidetur tantum habere locum in personis idiotis, quādiu non sunt monitæ. Post monitionem autem si non desistant, non excusan

tur,quia cessat bona fides. Nec excusantur qui ignoranter fecerunt,qui tamen si sciuissent,nihilominus fecissent.Concordat Cai.ibi in summa. Quia ignorantia, causa peccati nequaquam extitit.

2 Occulta dæmonis inuocatio ex multis cognoscitur. Primo, ex aliqua conditione uana adiuncta tanquam necessaria, ut cum dicitur,quòd oportet talia uerba esse scripta in carta caprina,uel manu sinistra,uel a uirgine, & huiusmodi. Hoc.n. nihil facit ad uerborum uirtutem. Secundo,quando ad effectus naturales adhibētur aliqui caracteres significatiui,quos dæmones ipsi intelligunt. Tertio,quando ponuntur nomina,uel omnino incognita,uel nescitur ad quid pertineaut. Quarto, quando effectus expectatus ex huiusmodi excedit uirtutem naturalium agentinm, ut nosce cogitationes cordis,sanari statim hominem,uel aliud animal, & huiusmodi, quo ad medicinalia. Quinto, quando quæritur effectus uanus ex uerbis sacris,ut si dicendo uersiculum psalmi mouetur annulus,manifestum est,quòd Deus non operatur ad huiusmodi uana,sed dæmon,qui gaudet honorari uerbis, & rebus sacris. Sexto,ex adiunctis quibusdā uerbis falsis,ut quòd Iesus dixit uxori suæ, uel quòd habuit spasmum, uel febres,&c.uel quando adiunguntur apocripha,uel incerta. Est enim mirabile,quòd Christus,qui tantam uirtutē dedit apostolis ad miracula facienda,hæc secreta eis non reuelauerit, quibus uetulæ,& hi pessimi homines uidētur dotati.Omnia ergo hæc relinquenda sunt pœnitus,quia superstitiosa,& mala censentur.Cai.ibi concordat in sententia.Inuocatio,per totum,Superstitio.§.iii.Diuinatio, per totum. Augurium.§.ii. Vide ibi aliquid.Qui autem huiusmodi superstitiosa nolunt dimittere ad consilium confessoris,etiam quòd simpliciter fecerint,non absoluantur.

INCENDIARII.

1 INcendiarii dicuntur,qui malo animo,authoritate propria incendunt aliena,ut domum,uillam,segetes, & huiusmodi xii.q.ii.cum deuotissimam:& mortaliter peccant, non solum ex iniuria lata proximo. Sed etiam propter damnum. Si uero præter intentionem,ex negligentia hoc eueniat, erit mortale,uel ueniale iuxta negligentiam incendentis,de qua negligentia,infra,Negligentia, per totum. Si enim dabat operam

quis rei licitæ, adhibita debita diligentia, ut quia proprium agrum incendebat, & casu euenit, quòd uentus portauit ignẽ ultra quàm suspicari potuisset, in culpa non erit. Si uero uoluntarie, uel lata culpa hoc fecit, tenebitur restituere totum damnum. c. si egressus, de iniuri. Si autem culpa leuis, uel leuissima fuit, licet mortaliter non peccauerit, tamen secũdum ius tenetur ad restitutionem, dummodo teneatur de leui, & leuissima culpa: quòd si sine aliqua eius culpa fuit, ad nihil tenebitur, quia sine culpa, pœna nõ infertur, aliter iniquũ esset.

2 Incendiarii non solum tenentur de rebus incensis, sed de rebus perditis propter incendium. c. si. de iniu. fuerunt enim causa amissionis harum rerum ob incendium.

3 Rapientes bona illorum qui incendium patiuntur, restitutioni tenentur, nisi haberentur pro derelicto. c. si quis domum, de iniu. contra enim uoluntatem, possessoris rapiunt.

4 Qui iusto metu timet propriam domum incendi, ex domo uicini iam incensa, & eam diruit, non tenetur ad restitutionem secundum leges, quia nec iniuriam illi nec damnum facere uidetur, cum res esset ęque peritura. ff. ad. l. acqui. l. si quis fumo. §. quod dicitur. Si autem non fuit iustus metus, ad simplum damnum tenebitur, secundum Host. debebat enim bene aduertere.

5 Incendiarii sunt excommunicandi, & post denuntiationem absolui non possunt, nisi ab apostolica sede, de sen. ex. c. tua. Supra, Excommunicatio. xxiii. De iure uero ciuili puniuntur pœna ignis, uel deportantur, proiiciuntur bestiis, uel aliter. ff. de incen. l. qui ædes. Incendiarii locorum sacrorum, uel priuilegiatorum, ipso iure sunt excommunicati. uide excommunicatio uigesimatertia.

Incerta, infra, restitutio. §. xx.

INCESTVS.

1 INcestus, peccatum mortale est, quod committitur ex commixtione carnali, sine dispensatione, inter affines, & consanguineos, usque ad quartum gradum inclusiue, & tanto grauius, quanto contra naturalem reuerentiam debitam, est. Et ad idem peccatum spectant consensus, cogitatio, tactus, & huiusmodi, erga affines, & consanguineos, etiam si non sit uoluntas consumandi, uel potentia naturalis, ut in impuberibus. Vnde bonum est, quod pueri non dormiant cũ puel-

lis consanguineis, quia licet non possint consumare actum, possunt tamen mortaliter peccare, se mutuo tangendo, ut dictum est supra, impudicitia.§.i.hoc consilium affert Arc. flo.

2 Quomodo incestus impediat matrimonium, infra, Matrimonium.§.lvii.Est etiam hoc peccatum grauius adulterio, quia magis contra naturam, & leuius uicio contra naturam, & sacrilegio, secundum Tho.secunda secundæ. q.xv.ar.xii. & .§.sunt enim.xxxii.q.vii.c.quemadmodum,&.c.sequenti. Accedens ad moniale incestum committit, quia sponsa patris nostri est, & adulterium, quia alterius sponsa est, & sacrilegiũ c.uirginibus.xxvii.q.i.

INCONSIDERATIO.

1 INconsideratio uoluntaria, quando scilicet quis non uult actu considerare priuatiue, uel uult considerare, sed non quod debet, uidelicet ea, quæ sunt necessario facienda pro salute, uel dicenda, uel appetenda, uel cauenda, est peccatũ mortale, quia notabilis negligentia circa salutem animæ, uel propriæ, uel alterius est. Si autem contingat facere aliquem actũ, quem scit esse prohibitum, & tamen tunc actualiter non considerat ex sola inconsideratione, quod si consideraret, non faceret, ut quia comedit carnes, non aduertens quôd sit feria sexta, non peccat mortaliter, quia non uidetur esse in nostra potestate, ut occurrant nobis omnia, quæ scimus, & multo minus peccat, qui quæsiuit, & considerauit, & post factum se deceptum inuenit. Peccatum enim mortale contra intentionem accidere non potest, iuxta mentem Cai.ibi.

2 Inconsideratio aliquando etiam dicitur impedimentum rationis à bono iudicio agendorum, propter delectationem uenerem, & tunc est filia luxuriæ. Quando sit mortalis, uide supra, Cæcitas mentis, per totum. Consideratio secundum Tho.secundã secundæ.q.liiii.ar.ult.pertinet ad iudiciũ, ideo defectus recti iudicii ad uitium inconsiderationis spectat.

INCONSTANTIA.

INconstantia peccatum est, quod incurritur, cum homo a bono, ac debito proposito recedit, non exequendo illud, quia ab ordine recte rationis deuiat. Et est mortale, quando dimittit necessaria ad salutem, alias ueniale. Et secundum Tho.secunda secundæ.q.cliii. est filia luxuriæ, inquantum præceptum bonum impeditur, propter delectationem uene-

ream,cum ex impetu concupiſcentiæ impeditur ne exequatur,id quod decreuit eſſe faciendum.Hi.n.& ſi animo decreuerint carnalia relinquere,ad lachrimulā fœminæ molleſcūt.

INCONTINENTIA.

INcontinentia peccatum eſt, quod incurrit homo habens rectam intentionem,cum uincitur a paſsionibus luxuriæ, irę,aut honoris appetitu. Et inuenitur in perſonis,quæ non ſunt multum bonæ,nec multum malæ, quæ paſsiones non habent plene domatas.Et tunc mortale peccatum eſt, cum permittit ſe aliquis uinci a paſsione, ita quòd in aliquod mortale conſentit,alias ueniale,conformiter Cai.ibi, in ſum ma:de qua & Tho.ſecunda ſecundæ.q.clvi. Et hæc maxime dominatur colericis,& melancholicis,ſecundum Tho.ubi ſupra,ar.i.Poſt Philoſophum, in ſeptimo libro Ethico.& ratio S.Tho.ibi affertur.

INDITIVM.

1 INditium plenum,eſt rei diuinatio per ſigna ſufficiētia, per quæ animus in aliquo tanquam uero quieſcit, & plus inueſtigare non curat:Bal.in.l.ea quidem.C.de accu.Semiplenum uero eſt præſumptio fortiter mouens animū ad aliquid credendum.ff.de proba.l.cum probatio,quod probatur ad minus duobus teſtibus,ut dicut doc.in.l.fi.C.fami.her. & Bar. in.l.fi.ff.de quæſti.qui teſtes citabuntur, & iurabunt, aliter non præiudicabunt,ut no.in.l.ſi quis.ff.de adul.

2 Inditium eſt triplex, ſcilicet leue,quod eſt abiiciendum,niſi in cauſa fidei,uiolentum,quod probationem, non requirit, & probabile ſiue uehemēs, quod ſemiplenam probationem facit,& ſufficit ad torturam.Vnum tamen inditium regulariter non ſufficit ſecundum Bar.in.l.i.§.occiſorum.ff.ad ſilleia. Tenet tamen proceſſus ſi non opponatur, non tamen reus damnari poteſt,etiam per tormenta confeſſus, & poſt retificans,ut eſt tex.cum glo.& ibi Bar.in.l.pen.ff.de quæſtioni.ſecus quando ſponte,& ſine tortura confitetur ſecundum Pe. de Ancha.in cle.i.de homi.Vnum tamen aliquando ſufficeret,ut ſi teſtis unus integer,& bonæ famæ, de uiſu teſtificaretur ſuper facto,& non ſuper inditio,quia tunc poſſet poni ad torturam ad inquirendum,ſecundum Bar.in. d. l. pen. & not.per doc.& glo.in.l.ſi quis.C.ad.l.iul.maie.

3 Non poteſt dari certa regula, quæ inditia ſufficiunt, ſed di-

mittendum eſt iuditis arbitrio, ſecundum Pa. in c. cum in contemplatione, de reg. iu. Similiter relinquendum eſt eius iudicio, quando ſufficiat unum, uel plura requirantur, ſecundum Angel. in li. de malefi. Duo etiam leuia conſtituunt, unū ſufficiens ad torturam, ſecundum Bar. in l. fi. ff. de quæſti.

4 Inditia non ſufficiunt, niſi reo, & aduocato ſuo detur copia, ſecundum Bar. in l. cuſtodias. ff. de pu. iudi. niſi quando iudex procedit ex mero officio, & non ad quærelam: Angel. in l. ſi uacantia. C. de bo. uacan. & d. Ant. in c. qualiter, & quando. el. ii. de accu.

5 Inditium ſufficiens ſola fama, non facit, ſecundum Bar. in l. i. §. idem cornelio. ff. de quæſti. niſi coniungantur alia inditia. In ciuilibus tamen iuncta cum uno teſte, plenam probationem facit, ut in c. ueniens, el. i. de teſti. Secus in criminalibus. Aliquando etiam ipſa ſola, purgationē canonicam inducit.

6 Confeſsio participantis in crimine, non facit indicium contra ſocium, ſecundum Bar. in l. i. §. ſi ſeruus. ff. de quæſtioni. Similiter nec pater, nec filius, nec alii commenſales, ut no. Bar. in d. §. idem cornelio, quando ſcilicet nulla alia inditia urgentia præcedunt. Ideo ſocius de ſocio non eſt interrogandus, in l. fi. C. de accu. niſi in quibuſdam criminibus, ut eſt hereſis, aſſaſsinatio, &c. Barto. in l. reperi. ff. de quæſtioni. infra, Inquiſitio. §. iiii. Vide tamen Pa. in c. quoniam, de teſti. & in c. i. de confeſ. quando ſocii poſſunt interrogari, quia aliquando faciūt inditium. Vide etiam Sil. ibi. §. v. De inditiis, uide Cai. ſecunda ſecundæ. q. lxix. ar. i. & ii. ubi dicit, quòd inditium debet manifeſtarę factum, & perſonā, & debet manifeſtari reo, ut ſciat in quo articulo ſit.

INDIGNATIO.

1 INdignatio eſt filia iræ, ex qua homo afficitur contra aliquem, quia indignum exiſtimat, ut ſibi tale quid fecerit, propter quod reputat illum indignum ſua conuerſatione, & affabilitate, ex quo ſequitur, quod non uult illum audire, nec ei loqui, uel uidere, & propter inordinatam paſsionē eſt peccatum, & communiter ueniale, niſi per accidens, ut ratione ſcandali, uel quia non uult loqui ei in caſu, quo ſub precepto tenetur, ſecundum Th. ſecunda ſecundæ. q. clviii. a. vii. Poteſt etiam eſſe ſine peccato, quando ex iuſto rationis iudicio procedit, ſecundum illud Gre. indignantur iuſti, ſed

non dedignantes. Hoc eſt non habentes inordinatum affe-ctum. Secus ſi proprer hoc ſubtraherent aliquod de neceſ-ſitate impendendum, quia mortalis eſſet.

INDVLGENTIA.

1 INdulgentia prout importat remiſsionem pœnæ, ſecundũ Feli.in quodam ſermone de indulgentia, eſt remiſsio pœ-næ temporalis pro peccatis actualibus penitentium, non re-miſsis in abſolutione ſacramentali, facta a prælato eccleſiæ, ex cauſa rationabili, pro recompenſatione de pęna indebita Chriſti, & ſanctorum, quæ non ualet exiſtẽti in peccato mor tali, ut dicit S.Tho.iiii.ſen.d.xx.ar.v.q.l.i. Vnde in omnibus indulgentiis dicitur, contritis, & confeſsis, ſaltem in forma eccleſiæ. Et quia ſunt reſpectu pœnæ, & non culpæ, licet ali-quando in aliqua indulgentia contineatur remiſsio a pęna, & a culpa, tamen tali tenore nunquam a ſede Apoſto. ema-nat, ut dicit Feli.in.d.trac. Et ſecundum eundem Feli.ubi ſu-pra, ſufficit quod ſit ſine peccato mortali, quando accipit in dulgentiam, & non quando impetrat, uel quando uadit pro accipienda indulgentia, uel quando facit illud pro quo da-tur indulgentia ut elemoſina, ieiunium, uel huiuſmodi. Hoc non placet Cai.ut infra .§. xiiii.

2 Quilibet ſacerdos confeſſor ſecundum Inno.in.c. quod au-tem. Zamb.in cle.religioſi. Panor.in ca.ſicut dignũ, de homi. col.i.& alios in foro conſcientiæ poteſt dare indulgentiam ſibi confitentibus, ideo bonum eſt, ut ſacerdos in impoſitio ne penitentiæ diſpenſet cum confitente circa reſiduum pœ-næ ſi maior eſſet imponenda, ut ibi dicit Pa. Nec obſtat.c. accedentes, cum ſimilibus capitulis, quibus prohibetur dare indulgentias, quia aliud eſt dare indulgentias per literas, aliud in foro conſcientiæ in abſolutione pœnitentis per ſa-cerdotem, cui non eſt reſtricta poteſtas in indulgentijs in foro pœnitentiali, licet ſit reſtricta in foro exteriori per bul-las, uel publice concedere indulgentias, ut prælati faciunt, ut dicit Inno.ibi ſupra. Poteſt igitur hoc modo ſacerdos, indul gere dies, & annos prout uult dummodo iuſte, & diſcrete faciat. Idem reſpondeas ad authoritatem S. Tho. iiii. ſen.d. xx.a.iiii.q.l.i. Et hoc poteſt facere ſacerdos ui clauium. Syl.in uer. Indulgentia .§. v. dicit, quod ſacerdos poteſt pœniten-tiam debitam minuere peccatori, non applicando merita

per modum indulgentiæ,ſed augendo erubeſcentiam,& cõtritionem uirtute clauium,& exhibendo miniſterium in ſacramento,in quo deus aliquid remittit, & orando pro peccatore,& etiam minuendo pœnam canonum.Et ab alio iniunctam in caſu quo minui,& mutari poteſt quãtum ad aliquid particulariter iniunctum,ſed non ſic, quin uere peccator teneatur ad illud,aut ad æquiualens ſi illud meruit, hic, uel in purgatorio,quod facit indulgentia.

3 Papa ſolus ſecundum Tho.ubi ſupra, poteſt uniuerſaliter per totum mundum indulgentias uniuerſales,uel particulares dare,ſecundum quod ſibi placet,dummodo det rationabiliter,ut infra dicemus. Habet enim plenitudinem poteſtatis Pontificalis,quaſi rex in regno.Ad hoc eſt.c.quodcũque. xxiiii.q.i.Item legatus in terminis ſuæ legationis poteſt facere indulgentias perpetuas,ſicut & perpetua ſtatuta, per.c.fi. de offi.lega.in ſua prouincia:etiam Archiepiſcopi. Epiſcopi uero,& alii a Papa, poſſunt facere indulgentias, ſecundum quod eis eſt taxatum,& conceſſum, ſecundum Tho. ſupra. Quantum autem poſſunt,eſt.c.cum ex eo,de pœ.& re.Taxatum eſt, quod epiſcopi poſſunt dare indulgentiam.xl. dierum,in dedicatione uero eccleſiæ unum annum. c. cum ex eo.etc. noſtro,de pœ.& re.Feli.in.d. trac. dicit quod legatus Papæ,etiam non ſacerdos,Archiepiſcopus,& epiſcopus ſunt pares in dando indulgentias. Vicarius epiſcopi non poteſt dare,niſi habeat ſpecialem licentiam. Concilium generale, poteſt dare indulgentias plenarias, ut dicit Ab. in quodam ſermone, non autem capitulum ſede uacante. In his quia ſunt de iure poſitiuo,decretis ſtare oportet.

4 Non ſacerdos,& exiſtens in peccato mortali,dummodo habeat iuriſditionem eccleſiaſticã,poteſt dare indulgentias,ſecundum Tho.ſupra,quia poteſtas faciendi indulgentias,ſequitur iuriſditionẽ, quæ non tollitur per peccatũ mortale. Ideo æque ualet indulgẽtia data a peccatore,ſicut a iuſto.

5 Ad hoc quod indulgentia ualeat. Quatuor communiter requiruntur.Primo,cauſa rationabilis,ut ſcilicet detur pro hõnore dei,uel utilitate,aut neceſsitate eccleſiæ.Secũdo,authoritas dantis.Tertio,diſpoſitio recipientis.Et hæc tria in bullis Papę ſignantur. Quarto,quod fiat id, pro quo datur indulgentia.Et communiter doc.dicunt.quod non debet dari

sine importanti causa, secundum Feli.in.d.trac.ne thesaurus ecclesiæ uillescat:Facit.c.legimus.xciii.d. Sed quia ista materia est multum difficilis, ideo quædam quæ notaui ex Cai. in quol. tomo primo. adducam, ut clarior hæc materia de indulgentijs fiat.

6 Quoniam certum est indulgentias succedere loco pœnitentiarum iniunctarum(testante ecclesia)consequens est,ut effectus indulgentiæ sit idem qui futurus erat ex satisfactione pœnitentiæ iniunctæ.Constat autem quod per satisfactionē pœnitentialem iniunctam digne executam,pœna temporalis pro actuali peccato debita apud diuinam clementiam,soluitur,sicut credit uniuersalis ecclesia.Igitur per indulgentiā loco satisfactionis succedente,si ueraciter, ac digne acquisita fuerit,soluetur tantum de pœna temporali, pro actuali peccato debita apud diuinam iustitiam,quātum apud eandem æquiualet acquisita indulgentia & hinc sumenda est necessitas Thesauri, pro quo not. quod remissio peccatorum, est effectus passionis Christi:ita quod cuicūque remittitur peccatum siue quo ad culpam,siue quo ad pœnam,fit ex uirtute passionis Christi. In remissione reperitur misericordia, & iustitia,misericordia in hoc,quod miseriam peccatoris computat Christus quasi suam,iustitia autem,inquantum meritum passionis Christi communicatur peccatori, quasi ipse peccator pateretur,& sic peccator debitum deo soluit quasi de suo,non per seipsum,sed per Christi communionem acquisito,ut patet in Baptismo, in quo fit plenaria peccatorū remissio,quia plenissime commoritur, & consepelitur Christo. Fiat ergo talis ratio.Ad remissionem peccatorum, siue quo ad culpam,siue quo ad pœnam,per sacramenta habendam,requiritur aliquis thesaurus,ut puta meritorum passionis Christi remanentium in diuina acceptatione,ergo a fortiori ad remissionem peccatorum quo ad pœnam tantum, per indulgentiam,exigitur aliquis similis thesaurus.Est igitur ad efficaciam indulgentiarum necessarius aliquis thesaurus,non minus,quam ad efficaciam sacramētorum.Sed posset quis querere,ex quibus constet iste thesaurus,ex quo fiūt indulgentiæ,quæ a prælatis conceduntur.

7 Respondetur,quod ex quo indulgentia pura succedit satisfactioni pœnitentiali,solummodo quo ad uim satisfactiuā,

manifeste sequitur, quod thesaurus indulgentiarum est thesaurus satisfactionum, quæ per opera pœnalia, & meritoria fiunt, ideo idem dicitur thesaurus pasionum, & meritorũ, quatenus satisfactoria sunt, & ex eo quod unus pro alio in temporalibus, & in spiritualibus potest satisfacere, ideo ea quæ sunt reposita in hoc thesauro, satisfactiones sunt, non quæcunque satisfactiones, sed solæ superfluæ ibi sunt recũditæ. Satisfactiones enim quibus satisfacientes indiguerunt pro seipsis, iam cesserunt in solutionem pœnarum debitarũ pro propriis peccatis, & propterea non possunt pro aliis soluere. Et simile est iudicium pro aliis satisfactionibus, quæ pro quibusdam d eterminate fiunt, oblatæ sunt, quia & ipsæ effectum suum sortitæ sunt, & quia satisfactiones in thesauro repositas oportet pro alienis soluendis posse offerri, ideo huiusmodi satisfactiones oportet esse superfluas. At nunc quæritur quorum sint istæ superfluæ satisfactiones, quia quidam dicunt nec in Christo, nec in sanctis esse tales superfluas satisfactiones, ut Frãciscus de mairo. iiii. sen. d. xix. quia tales satisfactiones fuerunt remuneratę in Christo, & in Sanctis. Durandus uero dicit, quod Christi fuerũt merita superflua, de Sanctis uero dubitat. iiii. sen. d. xx. quia fuerunt remunerata. Secundo, quia non habebant intentionem satisfaciendi pro alio, quæ requiritur ad hoc, quod meritum alteri applicetur, ut dicunt doc.

Huiusmodi autẽ opiniones falsas esse reputo, & dico quod thesaurus iste, sit ex superabundantia meritorum, & passionum Christi, & Sanctorum, & ex hoc thesauro fiunt indulgentiæ, & hoc iam ab ecclesia determinatum est, & per rationem, & authoritatem potest probari. Primo, quo ad Christum, quod est caput ecclesiæ, & gratia eius est gratia capitalis, ideo meritum Christi se habet ad membra eius, sicut meritum priuati hominis se habet ad corpus suum. Et propterea sicut quilibet homo meretur non solũ animæ, sed etiã corpori suo, ita Christus non solum sibi, sed etiam aliis meruit, & maius quam sibi, quia nobis meruit beatitudinem animæ, quam sibi non meruit, cum a principio conceptionis fuerit beatus. Et hæc merita Christi non fuerunt plene remunerata. Merita autem sanctorum secundum quod sunt satisfactoria pro pęna temporali peccatis actualibus debita,

remunerari non possunt in ipso sancto, qui non est debitor alicuius pœnæ temporalis pro suo actuali peccato. Et quia multi Sancti plus satisfecerunt, quam propria peccata exigerent, oportet dicere, quod sactisfactiones suæ inquantum excedunt sua debita, non sunt remuneratæ in ipsis Sanctis. Et licet huiusmodi merita, sint remunerata in ipsis quo ad præmium essentiali, & accidentale, tamen dicuntur aliquomodo non remunerata, quo ad solutionem pœnæ, quia prima remuneratio non tollit, uel non minuit uim sactisfactiuam. Quod autem Sancti plus satisfecerint: quam demeruerint, patet Iob. vi. ubi dicitur. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quā patior in statera, quasi arena mari hæc grauior appareret. Quod autem Sancti intenderent pati pro aliis patet, Colos. i. ubi dicitur. Adimplebo ea, quæ sunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est ecclesia. Vnde sancti passi sunt secūdum dei ordinationem, disponentem sanctos pati pro membris Christi. Est ergo thesaurus iste ex meritis Christi, & sanctorum superfluuis, ut dictum est. Neque iste thesaurus post diem iudicii erit uanus, sed ad gloriam Christi, & sanctorū, & ad commendandam liberalitatem saluationis electorum, & quod reprobis, non defuit saluationis remedium. Et quāuis solum meritum Christi esset sufficiens pro pœna omniū purganda, tamen ut sancti Christo asimilentur, conueniēs est, ut eorū merita ponātur in hoc thesauro indulgentiarū.

9 Quod autem ad prælatos ecclesiæ huius thesauri dispensatio pertineat, petet per determinationem Leonis. x. qui determinauit, quod dispensatio huius thesauri conuenit prælatis ecclesiæ, & maxime papæ, etiam sine sacramentis, quia bona communia ecclesiæ, quæ possunt dispensari aliter quam per sacramenta, a præside ecclesiæ communicari possunt. Huiusmodi autem sunt merita Christi, & Sanctorum, in hoc thesauro reposita. Nam Sancti potuissent huiusmodi bona communicare membris ecclesiæ si uoluissent absque sacramentis, ergo sunt sine sacramentis communicabilia ex natura sua. Et licet papa non habeat potestatem excellentiæ, & consequenter non posit conferre totalem effectum sacramenti sine sacramento, tamen bene potest partialem effectum conferre, cuiusmodi est remisio pœnæ temporalis pro actua-

li peccato debitæ. Propterea sine sacramentis potest dare indulgentiam.

10 Ad hoc autem quod huiusmodi indulgentiæ ualeant, requiritur causa rationabilis, sine qua non essent ualidæ, sed indiscretæ, & sic eneruarent satisfactionem pœnitentialem. c. cum ex eo, de pœ. & re. Et si darentur pro causa prophana, ut pro nutriendis meretricibus, nulla essent. Similiter ad efficatiam tantæ indulgentiæ, puta annorum centum, uel mille, exigitur rationabilis causa, non solum indulgentię sed etiam tantæ quantitatis, qua non existente indulgentia est inualida. Nam sicut papa non potest ex solo Imperio uoluntatis bona temporalia donare, sed ex causa rationabili, ita neque hec bona spiritualia, quæ cariora sunt temporalibus, aliter esset non dispensator sed delapidator. Ex hoc sequitur, quod tanta causa sit pro tanta indulgentia, & maior pro maiori secūdum proportionem, aliter causa non esset rationabilis, & consequenter indulgentia inualida. Non enim esset rationabile, quod iste pro uno ieiunio haberet. C. dies de indulgentia, & alius ut sic haberet mille annos.

11 Et quoniam posset esse dubium an causa expræssa in bulla esset rationabilis, & homines semper in ambiguo esse, ideo dico, quod causa indulgentiæ expræsse in bulla, nisi manifestum contineat errorem, semper debet præsumi rationabilis sicut sententia lata a iudice iusta præsumitur, nisi contineat manifestum errorem. Non tamen causa expræssa in bulla in ueritate est rationabilis semper, quia papa in istis potest errare, cnm non sint de his, quæ pertinent ad sententiam iudicialem fidei, licet ad fidem pertineat, quod indulgentia ritæ data ualeat, non tamen in particulari, quod hæc ualeat, nisi supposito quod rite sit data. Non tamen discutiendum a nobis est, an causa sit rationabilis, uel ne, nisi error manifestus appareat, & quo ad causam, & quo ad quantitatem indulgentiæ. Et prædicatores nunquam debent assertiuæ prędicare huiusmodi, sed recitatiue, uel opinatiue, ne falsas prędicent, & alios in errorem inducāt. Et quando dicitur quod indulgentiæ tantum ualent quantum sonant intelligēdum est negatiuæ, idest non plus ualent, quam sonent, uel intelligitur de discretis quo ad causam, uel intelligitur in foro exteriori, in quo statur præsumptioni iuris, & sic populus in

huiusmodi non decipitur ab ecclesia, sed uel a dante, uel aliunde, si falsæ sint.

12 An autem sit benefactum accipere huiusmodi indulgentias? Respondetur quòd in pœnitentiali satisfactione digne executa, ut in ieiunio, quadruplex effectus consideratur. Hoc enim opus primo bonificat operantem, & ad alia bona opera disponit. Secundo, medetur ex eo quod est tale opus, ut ieiunium, quod est medicina contra carnis concupiscentias, & elemosina contra auaritiam. Tertiò, ex eo quod ex charitate procedit, meritorium est uitæ æternæ. Quarto, ex eo quod pœnale est, satisfactorium etiam pro pœna temporali, pro peccato debita inuenitur. Indulgentia autem non succedit loco satisfactionis pœnitentialis, nisi quo ad ultimum effectum scilicet satisfactionis. Non enim ex ui indulgentiæ homo fit bonus, nec medicatur, nec meretur, sed tantum soluit pœnam, quam per pœnitentiam soluisset. Et propter hoc doctores consulunt assequentibus indulgentias adimplere nihilominus suas pœnitentias, & meritum lõge melius prædicant, quam indulgentias. Vnde dico indulgentias, causam, siue occasionem esse sæpius multorum malorum, maxime quando dantur in tanta abundantia, quia propter istas, homines negligunt bona opera, & pœnitentias facere, & magis ad peccandum fiunt procliui, & multi ieiunarent, & abstinerent a carnibus in quadragesima, sed quia per unum carlinum habent indulgentiam, non abstinent, & sic ex indiscretis indulgentiis, uenit ruina ecclesiæ. Non tamen propter hoc uillipendendæ sunt indulgentiæ, quæ tollunt pœnam, quæ nos impediret ab ingressu patriæ cœlestis. Sed quando indulgentia mixta est cum opere bono, utputa cũ ieiunio, potest esse melior quam satisfactio pœnitentialis, quoniam habet ultra indulgentiam, omnia quatuor officia, quæ opus bonum (ut diximus) efficiunt.

13 Ad hoc quòd indulgentia prosit alicui, non sufficit quod sit in gratia, sed aliquid aliud requiritur: pro quo not. quod pœnitentes sunt in duplici differentia, quidam libenter recipiũt pœnitentias a confessoribus, & implent per seipsos, & istis bene dispositis prosunt indulgentiæ. Aliqui autem sunt tepidi, qui licet sint in gratia, rogant tamen sibi dari paruissimam pœnitentiam, & gaudent cum parua datur, & cum il-

lam

Iam minimam executi fuerint, non curant aliam facere, & cũ possent satisfacere pro pœna peccatorum, negligunt, & istis sic negligentibus, non prosunt indulgentiæ, ex quo patet quod quasi omnes remanent decepti. Quod autem istis nõ prosint, patet, quia indignus aliena satisfactione pro pœna sibi debita, non consequitur ueraciter fructum indulgentię: Distributio enim donorum diuinorum in solis dispositis locum habet, quæ dispositio non inuenitur in indignis: sed quilibet in gratia constitutus negligens satisfacere per seipsum, est indignus, ergo tali non prodest indulgentia, licet sit in gratia. Vnde in antiqua forma bullarum, uel indulgentiarum, dicitur uere pœnitentibus, in quo uerbo intelligitur, quod uis affectus pœnitentialis in pœnitente uigeat secundum ueritatem, & non tantum per exclusionem contrarij, & sic uere pœnitens hoc modo, non potest esse nisi sollicitus ad satisfaciẽdum per seipsum. Ex quo patet, quod negligentes non consequuntur indulgentiam. Constat etiam per aliud uerbum, cum dicitur de iniunctis sibi pœnitentiis. Nam pœnitentia non iniungitur nisi parato satisfacere, ex quo duo sequũtur ex tali forma uerborum, uidelicet, quod indulgentia non absoluit nisi ab iniunctis pœnitentiis, & tantum paratos ad satisfaciendum. Ex quo sequitur quod quis frustra faceret sibi imponi magnam pœnitentiam, nõ intendens per se soluere, sed per indulgentias. Intellige tamẽ præparatum ad satisfaciendum per id quod imponitur, uel per aliud æquiualens, uel maius.

14 An autẽ requiratur, quod opus factum pro indulgentia obtinenda fiat in gratia, sunt opiniones, una Feli. de. qua supra. §. i. alia Cai. ubi supra dicentis, quod requiritur gratia in faciẽte opus, pro quo datur indulgentia, siue sit idem tempus operis & indulgentiæ, ut, cum datur indulgentia uisitantibus aliquam ecclesiam, uel tempus sit diuersum, ut cum datur indulgentia semel in uita, & semel in morte accipientibus crucem, & huiusmodi. Et hoc patet ex forma consueta indulgentiarum, in quibus dicitur omnibus confessis, & uere pœnitentibus, qui uisitauerint, uel manus adiutrices porrexerint &c. ex qua forma constat coexigi ad tale opus gratiam. Vnde opus pro quo datur indulgẽtia debet esse uiuũ, & non solum quãdo indulgentia accipitur pro se, sed etiam

quando accipitur pro alio existente in gratia. Et si dicatur, quòd sicut elemosina facta in peccato mortali pro aliquo existente in purgatorio ualet, ita & indulgentia debet ualere,&c.respondetur,quòd elemosina tali modo facta,non ualet defuncto per modum satisfactionis,sed per modum supplicationis,iuxta quod scriptum est,abscondite elemosinam in sinu pauperis,& ipsa orat pro uobis,non tamen ualet pro indulgentia acquirenda,quoniam indulgentia habet uim satisfactionis uiuæ, supplicatio autem mortua, soli innititur misericordiæ Dei. Quidam uero dicunt,ut Arch.& Tab.ibi, §.iiij.quòd sufficit esse in gratia quando indulgentia suscipitur,& adducit Tho.in.ql.ij.ar. ulti.qui tamen non dicit hoc. Opinio igitur Cai.uidetur securior.

15 Indulgentia non datur nisi pro peccatis actualibus post baptismum, quia peccatum originale, & alia ante baptismum perpetrata,per baptismum tolluntur quò ad culpam,& quo ad pœnam,si in adulto contritio adsit.

16 Indulgentia pro mere temporali dari non debet,nec potest, sine simonia,secũdum Tho.ubi supra,sed bene pro tẽporali ordinato ad spirituale,ut pro elemosina data pro ędificatione ecclesiæ,& huiusmodi: & hoc ex communi consuetudine patet. Pro pure etiam spirituali dari potest, sicut Inno.iiij. dedit indulgentiam omnibus orantibus pro Rege Franciæ: & id pro quo datur indulgentia debet esse uoluntarium, & non necessarium, ut est remisio iniuriarum,solutio debitorum,& huiusmodi. Et debet esse etiam aliquo modo pœnale,ut ieiunium,&c.

17 Per indulgentias quo ad forum Dei, & ecclesiæ fit remisio pœnæ residuæ,post contritionem,confesionem, & absolutionem, & satisfactionem qualemcunque, quæ prius fuisset facta,siue fuerit iniuncta,siue non, quod quidem residuum pœnarum quis deberet pati hic in præsenti uita, uel in purgatorio pro actualibus peccatis, siue sit a confessore posita, siue a lege,siue a iusto Dei iudicio. Aliquando totaliter remittitur,ut cum indulgentia est plenaria, aliquando secundum partem iuxta indulgentiæ formam,ut in.d.c.cum ex eo. Hãc opinionem sequitur Feli. post Landul. unde secũdum Tho. supra,non est de necessitate,quòd qui accepit hanc indulgẽtiam plenariam, faciat pœnitentiam taxatam a confessore,

quanquam expediat,& hæc quantum ad forum pœnitentiale habent intelligi:quia per indulgentiam nõ remittitur pœna data a prælatis in capitulo,quia forum hoc iudiciale est, magis quàm pœnitentiale.Oportet etiam quòd fiat id,quòd dicit bulla,uel dans indulgentiam: aliter indulgentiam non consequitur.No.ea quæ supra diximus ex Cai. de pœnitẽtiis iniunctis.Quando autem datur indulgentia tot dierum, uel tot annorum,uarij uariæ intelligunt, & credo paucos ueritatem huius scire.Quidam communiter intelligunt non dies, uel annos purgatorij,quia aliud est forum in uita,aliud post mortem:sed sunt anni,uel dies huius mundi, ut si est indulgentia.x.dierum,tanta pœna remittatur,quanta remitti posset per pœnitentiam communiter factam spatio.x.dierum,secundum taxationem factam a iure,uel a sacerdote,uel a diuina iustitia,alij dicunt quòd ualent sic,ut si quis debeat pœnitere.xl. diebus ieiunando, uel aliquid aliud faciendo,& episcopus det illi.xl. dies de indulgentia, non amplius tenetur ad talem pœnitentiam.Pa.tamen in dicto.c.cum ex eo,dicit, quòd ualent pro pœna purgatorij, & pro pœnitentia iniuncta.Quicquid sit Deo totum committo. Vide tamen Sil.ibi, §.iiij.& Tab.§.xiij.& Pa.ubi supra.

18 Non requiritur actualis confessio in recipiente indulgentiã, licet dicatur in bulla confessis, & contritis, secundum Pa.in c.omnis utriusque.de pœ.& remis.sed sufficit contritio,cum proposito confitendi tempore debito secundum formã ecclesiæ:quia tales dicuntur confessi iuxta dictam formam,bonum tamen est confiteri.Nam ex ui huius sacramenti, multotiens ex attrito fit quis contritus, & magis ad indulgentiã dispositus.

19 Vnus pro alio potest accipere indulgentiam si ambo sint in charitate,& in bulla dicatur, quòd qui facit tale opus pro aliquo habeat indulgentiam,secundum Tho.supra. Potest etiã quis accipere indulgentiam pro mortuis existentibus in purgatorio,si bulla hoc contineat,& accipiens sit in gratia, existente causa rationabili, hoc enim consueuit facere ecclesia. Cõcordat S.Tho.iiij.sen.dist.xlv.q.ij.ar.iij.ql.ij. Possunt etiã religiosis ualere indulgentiæ secundum Tho. supra. dist.xx. ar.ulti.ql.ij.dummodo faciant ea quæ dicit indulgentia,cum licentia prelati si exigitur,ut dare elemosinam,exire claustrũ,

& huiuſmodi. Nō enim ſunt minus adiuuabiles meritis aliorum, quàm ſeculares. Vicini quoque & clerici eccleſiæ uiſitādæ ob indulgentiam, licet parum laborent uiſitando illam propter indulgentiam habendam, conſequuntur tamen tantam, quantam hi qui a centum millibus ueniunt, ſecundum Tho. ſupra, quia remiſsio nō proportionatur labori, ſed intentioni diſpenſantis illa merita. Et qui ueniunt, ſed propter multitudinem ingredi non poſſunt, dummodo faciant alia, quæ dicit bulla, habent indulgentiam conceſſam. Regula generalis in indulgentiis eſt, quòd tantum ualent quantum ſonant, ut dictum eſt ſupra. §. xj. ideo ſeruandus eſt & attendendus tenor bullæ, ut fiant quæ ibi continentur, & eo modo quo dicitur. Ingredientes religionem approbatam: & profitētes animo perſeuerandi in bono, conſequuntur plenariam indulgentiam, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. clxxxix. ar. iij. ad. iij. cum ſeipſos Deo offerant.

20 Prælati poſſunt uti indulgētia alteri facta ex rationabili cauſa, quanquam non poſsint ſibi ipſis facere, ſecundum Tho. iiij. ſen. diſt. xx. ar. v. ql. iiij. ubi rationem adducit bonam.

21 Si quis exburſauit pecuniam ut habeat indulgentiam mittēdo pro ſubſidio ad terram ſanctam, uel alibi, & iſto interim reuocatur talis indulgentia, in qua reuocatione non apparet expreſſe uoluntas papæ contraria, quòd non uelit a die bullationis ualere, quod tamen communiter non fit, talis habebit indulgentiam: ſecus ſi apparet de uoluntate contraria ſecundum doct. c. j. de con. præ. lib. vj.

22 Indulgentiæ indiſcretæ non debent prædicari ſub præcepto, & interminatione anathematis, ut in cle. religioſi, de priui. ideo contrafaciens mortaliter peccat, & dicuntur iudiſcretæ, ſecundum glo. quando non ſunt conceſſæ, id eſt non ſunt ueræ, uel ualidæ, uel ſecundum Car. ibi, ſi ſunt conceſſæ, tamen indiſcretæ. Secundum autem Pau. dicuntur indiſcretæ, quādo excedunt quantitatem, ut quis plus det quàm poſsit, uel quando probari non poſſunt, ar. de proba. c. quoniam. Vidētur tamen tunc tantum mortaliter peccare, quando pronunciant non ueras, uel non ualidas indulgentias. Quomodo abſoluentes a pœna, & a culpa ſint excommunicati: ſupra, excommunicatio. xlix. & in dicta cle. religioſi. Si tamen quis a papa haberet poſſet plenariæ abſoluere.

23 Si quis habet indultum quòd possit absolui plenarie in articulo mortis, articulus mortis intelligitur præsumptus, etiam quòd non sit uerus, ut quando communiter præsumitur, quòd quis moriturus sit: tunc potest fieri talis absolutio, & si non moriatur tunc, spirat indultum, & remanet absolutus de factis usque ad illam horam. Si autem forma indulti dicat, quòd consequatur effectum indulgentiæ in casu quo moriatur, tunc si non moriatur, non consequitur effectum, nec per absolutionem illam spirat indultũ, ideo dicat absoluens: absoluo te si hac uice morieris. Idem dic si in forma indulti fiat mentio de uero articulo mortis, quia non consequitur si non moriatur, quia intentio concedentis est reseruare usque ad mortem, secundum d. Feli. post Arch. flo.

24 Forma huius absolutionis generalis non est sacramentalis, ideo alij uno modo, alij alio modo faciunt. Si est determinata in bulla, facito illam, si non, uide Sil. & Tab. uerbo indulgentia, quia ibi ponunt, quæ tamen mutari possunt per alia uerba. Vide Arch. flo. in tertia parte. titu. x. c. iij. ibi multa circa hoc dicuntur.

INFAMIA.

1 INfamia secũdum Pa. in. c. testimonium, de testi. est triplex, uidelicet iuris, quæ dicitur ciuilis, canonica, & facti. Prima dicitur, quæ irrogatur per sententiam, uel ipso facto in casibus, in quibus iure cauetur dũtaxat: ut qui de furto conuictus est per sententiam, uel qui pro lucro pugnat in harena, per tex. & glo. c. porro. iij. q. vij. Omnis infamis secundum leges est infamis secundum canones, per tex. in. c. omnes uero, vj. q. i. & per Innoc. in. c. qualiter & quando, de accusatio. Et propter hanc infamiam quis repellitur a testimonio, quia fides est fundamentum testimonii, in. c. forus, de uerbo. sig. in fi. qua iste iuris dispositione priuatur.

2 Infamia iuris incurritur. Primo, si Imperator alicui militi aufert insignia, uel aliquem mittat in exilium. ff. de his qui no. infa. l. quod ait. §. ignominiosa. Secundo, exercendo, & exigẽdo usuras. c. usurarum. iii. q. vii. Tertio, si quis deprehẽdatur in adulterio. ff. de rit. nup. l. palam, uel si contrahit cum duabus, uel simul habet duas. ff. de his qui. no. infa. l. quid igitur, &. c. nuper a nobis: de biga. Quarto, per lenocinium, uel prostituendo filias, uel neptes. l. athletas. ff. eo. ti. Quinto, pugnã-

ritur,ut in.c.infames.vj.q.j.& cum datur perseuerantia in crimine,indubitanter repellit ab accusatione,& testimonio:sed sublato crimine,secus est,ut communiter tenetur:gl. in.c.illi qui.vj.q.j.Pa.in.d.c.testimonuim.

9 Infamia facti incurritur aliquando a crimine, aliquando ex aliquo alio, ut quia fuit incarceratus, uel quia fuit propter crimen a testimonio repulsus,ut in.d.c.testimonium, & aliis multis modis.Vide Tab.ibi.§.ulti.Vel quando apud graues, & bonos uiros ex aliquo facto infamatus est.

10 Infamia facti,in criminalibus repellit indubie a testimonio, & in causis grauioribus secundum Bal. nisi quo ad præsumptionem:in aliis admitti creditur,plus, & minus, secundum quantitatem infamiæ,iuxta tex.c.licet, de proba. Et tollitur hæc infamia quo ad iuris effectum per emendationem,cum tollatur per purgationem, quòd minus est,per.c. decretum, xv.q.v.& in.c.cum iuuentute,de præsump.

11 Infamiam non faciunt dicta paucorum, & leuium. Et not. quòd omnis infamis,siue iuris, siue facti repelli debet a promotione,siue sit dignitas, siue ordo, quia portæ dignitatis infamibus patere non debent,per regulam infamibus,de re. iur.lib.vj.nec tales possunt esse iudices, uel procuratores,per d.regulam,quamuis posisint esse arbitri.c.tria.iij.q.vij.Repelluntur ab accusatione.l.qui accusare.ff.de accu. & a postulando.l.j.ff.de postu.Inducit quærelā inofficiosi testamenti, &c. l.fratres.C.de inoffi.testa. Inducit purgationem canonicam, si uidetur iudici.c.ueniens,de accu.Et quamuis collatio facta talibus,ipso iure sit nulla,per.d.regulam,infamibus, tamen quòd debeant priuari beneficio non est tex.

INFERNVS.

INfernus damnatorum secundum Tho. iiij. senten. distin. xlv.probabiliter creditur esse in medio terræ, ideo si quis hoc negaret,non uideretur hæreticus:negare tamen infernū esse,& Christum ad inferos descendisse,hęreticum esset,quia contra sacram scripturam expresse est. Dicitur enim de diuite in Euangelio: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno,&c.Et in Simbolo dicitur.Descendit ad inferos,&c. Forte etiam esset hæreticum pertinaciter tenere Christum non descendisse ad limbum patrum,nisi secundum uirtutem,& nō secūdum essentiam,propter illud Apostoli ad Eph.iiij. Quid

est quod ascendit nisi quia descendit primum in inferiores partes terrę? ideo sicut secundum essentiam uere ascendit, ita anima Christi secundum essentiam descendit, & hoc fede tenendum. Ita tenet Tho. iij. parte. q. lij. ar. ij. Non tamen scio hoc esse adhuc ab ecclesia statutum.

INFIDELITAS.

1 INfidelitas opposita fidei, quàm theologica uirtus est, secundum Tho. secunda secundæ. q. x. ar. i. dupliciter potest sumi. s. pure negatiue, & contrarie. Primo modo non est peccatum, sed magis habet rationem pœnæ, quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis secuta est: tamē taliter infideles, damnantur propter alia peccata, quæ sine fide emitti non possunt. Si autem sit infidelitas non solum puræ negationis, sicut est in pueris, sed priuationis, ut est in multis, qui possent habere fidem si uellent, & negligunt audire, tunc est peccatum. iuxta illud Io. xv. Si non uenissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. s. infidelitatis, secundum Augu. ibi. Contrarie enim sumpta, distinguitur in tres generales species. s. eorum qui nunquam crediderunt in Christum, ut sunt pagani: eorum qui crediderūt in figura, ut sunt iudæi, & eorum qui crediderunt in ueritatē nuda, ut sunt Christiani hæretici. Et quamuis species infidelitatis sint quasi infinitæ, secundum quòd sunt diuersorū hæreticorum, non oportet confessorem de huiusmodi solicitum esse, sed tantum curare medicamen afferre pœnitenti, & ab errore remouere, & in fide illum firmare.

2 Incurritur autem hoc peccatum primo, ex intentione, cum s. quis in his quæ ad necessitatem fidei spectare nouit, ab ecclesia discentit, deliberate credendo oppositum: & hoc est mortale maximum. Et si talis Christianus est, dicitur hæreticus, & est excommunicatus, supra excommunicatio. ix. Secūdo accidit quo ad primos animi motus, ut cum ex aliqua tentatione, uel aliquo occurrenti articulo, quis aliqualiter uidetur uacillare de his, quæ ad fidem pertinent, non tamē deliberate cōsentit: tunc ueniale est peccatum propter imperfectionem actus. Tertio ex parte ignorantiæ, ut quia scit quidem hoc ad fidem spectare, sed nescit se in hoc errare, uel quia nescit hoc ad fidem spectare, ideo affirmat, & asserit errorem, quem tamen non credit errorem. Tunc si talis in-

tendit stare in his, quæ sunt fidei, non incurrit peccatum mortale, quia non formaliter, sed tantum materialiter errat. In tali errore fuit Cyprianus martyr,ut in. c. præter hoc. xxxii. d. Posset tamen contingere peccatum, ex nimia adhæsione, uel pertinacia, uel superbia, & huiusmodi. Consentit Caie.in summa ibi. Ideo à tali pertinacià maxime cauendum est omnibus, quoniam huiusmodi hominem hæreticum constitueret.

3 Omnis actio infidelium quæcunque sit relata ad finem suæ infidelitatis, ut si ieiunent gratia seruandi legem suam,peccatum est,secundum Tho.ubi supra,& per glo.ad Ro.xiiii. super illud. Omne quòd non est ex fide peccatum est.Vbi dicit glo. Omnis infidelium uita est peccatum. Et sequitur: quia omnis infideliter uiuens, uel agens, uehementer peccat: ideo est peccatū mortale: aliter uehemens nō diceretur.

4 Infidelitas hæreticorum, grauius peccatum est simpliciter loquendo, omnibus peccatis ad infidelitatem pertinentibus, secundum Tho. ubi supra, quia promissæ & cognitæ fidei renituntur, & quia plus alijs peccatis nocet,dum fundamentum omnium bonorum subuertit.

5 An liceat de fide disputare,supra, disputatio. Hæretici qui semel fidem receperunt,& postmodum retrocesserunt,sunt ad fidem compellendi, & corporaliter puniendi: ar. xlv. dist. c. de iudæis. Alij autem infideles non: quia credere uoluntarium est. Sunt tamen compescendi, ne fidem blasphement, uel illi iniuriam faciant, aut eam quoquomodo impediant, secundum Tho.supra, & per principes puniendi sunt,per.c. in nonnullis,de iudæis, & per Host.ibi. An pueri infidelium inuitis parentibus sunt baptizādi: supra,baptismus.§.lxviii. quoniam doc.sunt opiniones uariæ, concluditur tamen negatiue. Vide ibi.

6 Conuersari possunt cum infidelibus secundum Tho. supra, fideles firmi in fide,quando ex eorum conuersatione magis speratur infidelium conuersio,quàm fideliū subuersio. Simplices autem sunt prohibendi, ne sine magna necessitate cum eis conuersentur: maxime nimis familiariter, & præcipue in his,quæ prohibentur,in.c.nullus.xxviii.quæst.i.uidelicet quòd non manducent de azimo, non habitent cū eis, non uocent aliquem infidelem in suis infirmitatibus,non ac-

cipiant ab eis medicinam, non se balneent cum eis, & contrafaciens si clericus est, deponatur, si laicus, excommunicetur. Igitur uidentur mortaliter peccare, si sine necessitate, uel dispensatione papæ faciant. Non enim sine graui peccato tanta pœna infligeretur, infra, iudæus. §. secundo.

7 In his autem quæ ad cultum suæ infidelitatis spectant, nullo modo communicare licet: ut dare, uel uendere aliquid pro usu sacrificiorum: tunc enim quis esset particeps criminis, & consequenter peccaret mortaliter. Quomodo autem non possunt habere officia publica super fideles, uide in. c. nulla. liiii. dist. & c. constituit. xvii. quæst. iiii.

8 Infidelium ritus possunt tolerari: licet ipsi in eis semper peccent: tantum tolerantur ne peiora eueniant, uel aliqua bona impediantur, quibus remotis tolerandi non essent, secundum Tho. supra: ar. in. d. c. consuluit, de iudæ. unde secundum Pa. in. c. quòd super, de uoto: post Inno. non licet christianis expellere eos de regnis suis, & eorum bona auferre, quando non sunt christianis infesti, nec delinquunt contra legem naturalem, nec legem datam. Et maxime hoc non licet priuatis christianis secundum Oldra. consi. lj. principibus uero licet, quando imminet periculum fidei, aliàs non. Vide tamē quæ dicit Tho. in opuscu. ad ducissam Lothoringię.

9 Infideles possunt molestari, & priuari dominijs suis, si sint molesti christianis, uel delinquant in legem, ut dictum est, secundum Inno. ut dicit Pa. in. d. c. quod super. Excipere uidetur terram sanctam. Item si non recognoscant dominium ecclesiæ, quia omnis potestas data est Christo, Matth. ulti. cuius papa est uicarius, secundum Hosti. uide Tho. secunda secundæ. q. lxvi. ar. viii. ad. ii. Infideles maxime turchæ, quia christianis infesti sunt, & multa bona acceperunt à christianis, possunt priuari, de iudæis autem uide Epistolam Tho. ad ducissam Lothoringiæ, ubi concluditur, quòd propter peccatum sunt addicti seruituti, & sic res eorum, domini possūt accipere tanquam suas. Quomodo autem expediat, ibi dicitur. Vide extra de iudæis, & d. liiii. c. nec solum ecclesia.

10 Si infideles delinquunt in criminibus ecclesiasticis, puniūtur per papam: si in alijs, per imperatorem, in mixtis uero locus erit præuenientis, ut communiter tenetur, licet Inno. uideatur attribuere totam iurisditionem papæ. No. tamē Pa. in. d.

c.quod super. post Inno.qui dicit, quòd omnes infideles,ad ouille Petri,qui est uicarius Christi, pertinent.
11 Christianis licitum est in bello iusto uti auxilio infidelium secundum Pa.in.d.c. quod super, & Oldra.consi. lxvii. quia & Machabæi uiri sancti inter fœdus cum Romanis, qui erāt gentiles,& fideles iuste adiuuant dominum infidelem in bello iusto.xi.q.iii. c.iulianus,supra,bellum.§.xli.
12 Infideles non admittantur in testes contra christianos. c. nō potest.ii.q.vij.& Pa.in.c.i.de hære.infra,iudæus §.xiii. quia si sunt infideles deo,etiam hominibus erunt infideles.
13 Infidelium habitū licet aliquando ex causa rationabili christiano assumere, sicut fecit sanctus Sebastianus, dummodo in tali habitu non sit aliquod principaliter institutum, ad discernendum professores alicuius infidelitatis: tunc non liceret, supra, Apostata.§.iiii. Fides.§.ult. quia tunc mentiretur contra suam professionem. An liceat disputare cum infidelibus,supra, disputare.§.i. An ille qui nunquam audiuit de fide possit excusari, supra,fides.§.ii. nam si in naturalibus existente necessitate Deus non deficit,multo minus in his, quę ad hominis salutem pertinent.

INFIRMITAS.

1 INfirmitas animæ dicitur quando impeditur anima à propria operatione propter inordinationem partiū ipsius, ut quando irascibilis, & concupiscibilis affectæ passionibus, non subduntur rationi, Tho.prima secundæ.q.lxxvii.ar.iii. & tunc peccatur.
2 Peccatum ex tali infirmitate tunc mortale dicitur, quādo est cum deliberato consensu rationis, circa mortalia, uel procedit ad actum peccati mortalis,ut homicidij, uel huiusmodi: secus in subitis motibus,quibus ratio non potest occurrere: Tho.ubi supra, ibi enim non est rationis deliberatio, cuius est ordinare.
3 Infirmitas animæ quando totaliter inuoluntaria est excusat à mortali penitus: quia non potest esse peccatum,quod omnino est inuoluntarium: ut si quis bibendo, & uini potentiam non cognoscendo inebrietur,& postmodum percutiat aliquem, excusatur à mortali, quia talis passio fuit inuoluntaria. Si autem infirmitas hæc sit uoluntaria directe,uel indirecte,non excusat. Dicitur uolūtaria directe, quando uolun-

tas fertur in illud: ut quando quis intendit inebriari. Indirecte, quando uoluntas fertur in causam, ut cum quis nõ uult inebriari, uult tamen uinum immoderate bibere, timens tamen, & non curans de ebrietate. Ideo qui ex aliqua passione aliquem interficit, uel fornicatur, quod tamen non intendebat à principio, tamen quia potuit prohibere talem passionem, & debuit, & non fecit, indirecte uoluit id, quod secutum est, uidelicet, homicidium, uel fornicationem Tho. prima secundæ, supra, & de ma. quæst. iii. ar. x. ad. 4.

4 Passio præcedens iudicium rationis, secundum Th. quęstioni. de ma. quæst. iii. ar. xj. aliqualiter peccatum alleuiat, sequēs autem aggrauat, sicut in benefaciendo passio præcedens minuit meritum, sequens autem auget. Signum est enim quòd motus uoluntatis est fortior, ideo magis in benefaciendo meretur, & in male agendo peccat. unde passio non est meriti uel peccati maioris causa, sed motus uoluntatis, cuius passio signum dicitur.

5 An famulus infirmus debeat habere salarium, uide supra, famılia. §. ij. Infirmi à ieiunio, & multis alijs obligationibus, de consilio medici timorati, excusantur.

INGRATITVDO.

1 INgratitudo secundum Tho. secunda secundæ. q. cvij. & Archi. flo. secunda parte, ti. iii. c. ix. est uitium, quod committitur, quando beneficiatus non retribuit suo benefactori id quod debet: habetque tres gradus. Primus, quando non retribuit, sed malum pro bono accepto dat. Secundus, quando dissimulat, uel beneficiū uituperat. Tertius, quando non recognoscit beneficium, sed maleficium reputat: & opponitur uirtuti gratitudinis, quę ad iustitiam pertinet: ideo semper est peccatum, cum uirtuti opponatur. Materialiter autem sumpta, peccatum generale est, quia in omni peccato inuenitur, cum omne peccatum sit contra Deum benefactorem nostrum. Formaliter uero est speciale peccatum, & etiam mortale in omittendo, quæ necessario sunt facienda: non retribuendo, quæ necessario sunt tribuenda, non regratiando, & non recognoscēdo in casu in quo hæc sunt necessario facienda. Mortale est etiam si fiant aliqua quę necessario erāt omittenda, uel si ex animo interiori contemnatur beneficiū: hoc enim directe contrariatur charitati debitæ benefactori. Pos-

set tamen hoc esse ueniale ratione actus imperfecti, quia tūc contemptus, non esset perfecte contemptus. Aliàs ingratitudo ueniale peccatum est, plus & minus, secundum maiora, & minora beneficia recepta.

2 Circunstantia ingratitudinis, non est necessario explicanda in confesśione, nisi quando aggrauat infinite, licet non mutet speciem, secundum Caie. ibi in summa, ut quando offensa in benefactorem est notabilis.

3 Propter ingratitudinem peccata dimissa redire dicuntur ad hunc sensum, quia peccatum sequens, maius est cæteris paribus, quàm si aliquod nunquam fuisset remissum. Ideò bonum est confiteri circumstantiam ingratitudinis, ut peccati grauitas appareat, ut dicit Gul. de pe. d. ii. c. illa peccata, sed non de necesśitate secundum Tho. iiii. sen. d. xxii. Benefaciēs à beneficio cessare debet, quando ex beneficio quis peior efficitur, secundum Tho. secunda secundæ, supra, &. c. omnis, v. q. v. sic enim beneficium mali occasio fieret. Quādo propter ingratitudinē reuocatur donatio, supra, donatio. §. xiiij.

INHVMANITAS.

Inhumanitas peccatum est durioris cordis, quòd misericordiæ uirtutem tollit, nec alteri compatitur, & habet duas pesśimas radices, uidelicet superbiam, quia tanti homo se existimat, ut credat se à malo lædi non posse. Quandoque autem auaritiam, cum propter auaritiam renuit quis subuenire in miseria positis. Tho. secunda secundæ. q. cxviii. ar. viij. Est autem peccatum mortale, quando in articulo necesśitatis quis potest alteri succurrere, & non uult, ut dictum est, supra, Elemosina. §. ii. &. iii. Vnde inhumanus curandus est à superbia, auaritia, & omisśione, quæ eum opprimunt.

INIVRIA.

1 Iniuria proprie, & secundum usum loquendi, est id, quod fit cōtra alicuius honorem. ff. eo. l. i. & fit primo, re, ut cum manus uiolenta infertur. xvii. quæst. iiij. c. si quis suadente. Secundo, fit uerbis conuitiando, uel contumeliam dicendo. c. olim, de iniur. Tertio, literis, cum librum, cartam, uel historiam, ad alicuius infamiam pertinentem quis scribit, componit, uel edit, uel malo dolo fieri facit: ut cū permittit scripturam cadere in terram, ut inueniatur. ff. de uerbo. signi. l. late, uel apendit in muro, aut huiusmodi: siue hoc faciat pro-

prio nomine, siue alieno: uel si prædicta fecerit per aliud quàm per scripturam, ut per picturam, uel aliud signum uergens in dedecus proximi. v. quæst. i. c. quidã. ff. de iniur. l. item apud labeonem. §. ait prætor, ne quid infamandi causa fiat.

2 Iniurians animo iniuriandi formaliter, & lædendi proximũ notabiliter in fama, sine dubio mortaliter peccat: agit enim contra charitatem: secus pro re parua. Si autem non habet animum iniurandi, tamen uel facto, uel uerbo, uel aliter facit aliquid non aduertens quod debuit aduertere, ut si iocose posuit cedulam, in qua continebantur infamationes: licet non hoc intenderet, tamen peccauit mortaliter, quia debuit considerare quid ageret, & quòd hoc ex se malum erat: sicut de eo, qui occidit inaduertenter quòd debebat aduertere. Si autem dixit, uel fecit aliquid, quòd de se non importabat nisi paruam infamiam, uel nullam, habens tamen animum satis iniuriandi, mortaliter peccauit, sicut qui parum furatur, animo furãdi multum si posset. Plus enim pensatur animus apud Deum, quàm actus, quia uoluntas pro facto habetur apud ipsum, de pœ. dist. i. c. omnis, &. c. noli. Si autem facit aliquod non aptum de se generare magnam infamiam, & sine animo malo, utputa, ex ioco, tamen sequitur magna infamia, non propter hoc mortaliter peccat: quia animus malus non fuit, & factum non per se erat malum graue, ex quo uerisimiliter sequi posset grauis infamia.

3 Imputans aliquem de aliquo crimine, uel dicendo ipsum esse spurium, uel infamem, accusando, uel denunciando, uel testificando secundum iuris formam, sine malo animo, sed ut iustitia locum habeat, nõ peccat, cum faciat quod facere debet, nec tenetur de iniuria. ff. eo. l. eum qui. Idem si facit excipiendo. ut repellat à testimonio. c. ex parte, de testi. uel ab ordine, uel beneficio. c. super his, de accu. quia nemo utens iure suo, alteri dicitur facere iniuriam: de elec. c. cum ecclesia. Si autem hæc dicat tantum ad infamandum, quod præsumitur, quando non habet iustam causam dicendi, tunc facit iniuriam, & condemnandus est, per. c. ex merito. vj. quæst. i. Si autem habet causam, tamen non mouetur propter hoc, sed ex odio, uel ira, intendens principaliter illius infamiam, & non iustitiam, non euadit peccatum mortale, cum agat cõtra charitatem proximi, & adsit animi malignitas.

4 Iniurias remittere, quo ad affectum animi, quilibet tenetur sub præcepto, quia est præceptum Christi dicentis, dimitte, & dimittemini: & sine tali remissione, proximus amari non posset, sicut præcipitur in euangelio. Licet tamen aliquando uindicare iniuriam zelo iustitiæ, & non liuore uindictæ: ut pro emendatione peccatoris, uel ad cohibendum eum, uel pro pace aliorum, uel pro iustitiæ conseruatione, uel pro honore Dei, uel alijs bonis respectibus. Tho. quæst. unica, de uirtu. & secunda secundæ. quæstio. xxv. infra uindicatio, per totum.

5 Quæ iniuriæ dicantur enormes: supra, enormis. §. tertio. An liceat pro iniuria repellenda se tueri, & iniuriantem percutere incontinenti? Respondent doctores quod sic. Pan. in c. olim, de resti. spoli. el. i. post Bar. quia si pro rebus potest percutere, à fortiori pro fama. Tamen si percuteret clericum occidendo, uel mutilando, licet non esset excommunicatus, efficeretur tamen irregularis, in cle. si furiosus, de homi. Intellige prædicta cum moderamine, supra, Homicidium. §. v. infra, irregularitas. §. xliii. non tamen licet post percussionem repercutere, quia non esset defensio, sed uindicta, quæ reseruatur iudici, secundum Inno. in. d. c. olim, nisi forte timeretur geminata percussio, secundum eundem Inno. licet quidam oppositum tenuerint.

6 Iniuriator tenetur satisfacere iniuriato de damno dato, siue in rebus, siue in fama: hoc enim est de lege naturæ, & ultra hoc, de iniuria tenetur ueniam petere, nisi esset prælatus, qui in corrigendo modum excessisset, uel nisi ex hoc maius malum timeretur tunc: aliter nolens hoc modo satisfacere, nō debet absolui, quia est in mortali, & incontritus: nisi iniuriatus liberaliter iniuriæ actionem remittat quo ad conscientiam, ut dicit Syl. uer. iniuria. §. v.

INIVSTITIA.

Iniustitia, quia quis opus iniustum committit, ex suo genere est peccatum mortale, secundum Tho. secunda secundę. q. lix. ar. ul. in quacūque materia inueniatur, quia nocumentum proximo infert, quod est contra charitatem. Si autem per accidens committatur iniustitia, ut cum non intendit quis proximum offendere, nec scit se quenquam lædere, non est mortale, nisi nocumēti magnitudo, aut negligentia scien

di, reducat actum ad suum genus: ut si quis ex loquacitate aliquem notabiliter infamet, etiam quòd talem infamiam non intenderet. Debebat enim aduertere quid poterat sequi. Vel si quis proiecit saxum, quo solent transire homines, & interfecit aliquem: quia tenebatur cõsiderare casum. Aliàs est peccatum ueniale, ut pro re parua, uel in primis motibus. Quando autem ignorantia potest excusare, uide supra, ignorantia. §. v. viij. &. ix. Sicut omne opus uirtuosum, potest dici actus iustitiæ, ita omnepeccatum, actus iniustitiæ, quia contra Deum est, cui secundum iustitiam obedire tenemur.

INOBEDIENTIA.

1 INobedientia, qua quis suo superiori, in his, in quibus subiicitur non obedit, si hoc fiat ex intentione non obediendi, est peccatum mortale ex genere suo: quia iniuriam facit superiori contemnens eius præceptum. Nam idem est contemnere præceptum, & nolle ex intentione obedire præcepto. Sic enim patet, quòd præcepto nõ uult subdi. Et quia paria sunt nolle ex intentione obedire, & contemnere, & contemptus, ubique damnabilis censetur: ideo mortale peccatum est. Et hic intellige per præceptum, non tamen illud preceptum formale obligans ad mortale, ut cum dicitur in uirtute spiritussancti, &c. uel præcipiendo mandamus, & huiusmodi, sed omne mandatum quomodocunque obligans subditum ad obedientiam; prout præceptum in moralibus distinguitur contra consilium. Intellige etiam inobedientiam formaliter, scilicet ex intentione. Aliter ueniale est, ut pro re minima, uel ratione actus imperfecti. Si autem non obediat non ex intẽtione non obediendi, sed ex negligentia, uel alia causa, tunc peccatum iudicandum est secundum materiam circa quam est. Nam si circa præcepta Dei, uel præcepta formalia superiorum, peccatur mortaliter, nisi in potentia, uel causa sufficiens excuset, infra, Obedientia. §. xii. præceptum. §. iiii.

2 Non obedire legis præcepto, quando lex est iusta, acceptata, & non abrogata per contrariam consuetudinem, est peccatũ mortale, etiam quòd talis lex sit pœnalis, continens tantum unum præceptum, ut dicendo, qui percusserit aliquem uulnere, soluat. x. aureos: nisi adsit ignorantia, non crassa, & nõ affectata, quæ posit excusare, uel nisi probabiliter crederet, quòd si adesset legislator, non uellet in tali casu obligare, uel

nisi

nisi quando contrafaciens legi,non credit contrafacere intentioni statuentis,etiam quòd secundum ueritatem contrafaceret:quod tamen existimat non esse : & hæc determinatio est secundum mentem S. Tho.iiii sen.d.xv. & secunda secundæ.q.cxlvii.ubi loquitur de ieiunio,& Pa.in rub. de obser.ie. Et sicut dictum est de præceptis statutorum,ita dicẽdum est de præceptis prælatorum,quo ad culpam:quia obligant,siue sint pœnalia,siue non:nisi quando lex uel præceptum declararet non obligare ad culpam , sed tantum ad pœnam , sicut fit in constitutionibus fratrum prædicatorum.infra lex.§.iiii. Distinctio quam ponit Henr.de gan.in.quo. de præceptis statutorum est inutilis.

INQVIETVDO.

INquietudo mentis , est filia auaritiæ . Nam ex hoc quòd quis ualde,uel ad aliquid afficitur,circa illud mentem occupatam tenet,uel circa negotia secularia ex affectu auaritiæ, uel circa uenerea,uel circa alia secundum diuersum affectum hominum.Et communiter ueniale peccatum est,quãdo uersatur circa materiam uenialiter malam. Si uero circa materiã malam mortaliter,ut esset fornicatio,uel huiusmodi, & cum animo deliberato,tunc mortale esset peccatum,secundũ Cai. in summa,ibi.Si ob mẽtis inquietudinem quis omittat,quæ ad salutem necessaria sunt,ut confessionem , & similia , talis inquietudo,mortalis est.

INQVISITIO.

1 INquisitio per quam iudicialiter proceditur ad inquirenda crimina,si sit specialis contra certam personam, ad pœnam imponendam,requirit clamorosam infamiam prçcedentem, in.c.qualiter,& quando,el secundo,de accu.non autẽ quando est generalissima,uel generalis super aliqua prouincia,uel loco:de accu.c.sicut olim.Sed si fiat contra specialem personam,aut fit contra prælatum secularem , & tunc non debet fieri,nisi tanta præcedat infamia,ut sine scandalo,uel periculo dissimulari non possit, ut in.d.c. qualiter , & quando,uel fit contra subditum secularem & tunc sufficit præcessio clamorosæ infamiæ,etiam sine scandalo,& periculo , ut in.d.c. qualiter,& quando. Aut fit contra regularem & tunc, aut agitur ad pœnitentiam,uel correctionem, & non est necesse seruare huc ordinem,sed de facili procedi potest, ut in.c. repre-

hensibilis,de appel. Aut inquiritur contra prælatum regularem,& debet iste ordo seruari,sed nō ad unguē,sicut non seruatur in prælatis,qui remouentur ab administratione secundum uoluntatem abbatis: ut in.c.cum ad monasterium, de sta.regula. Quædam uero,fit inquisitio non ad pœnam imponendam,sed ex debito officii,ut puta, quòd quis non contrahat matrimonium,propter aliquod impedimentum , uel non promoueatur ad prælaturam,uel electus non confirmetur si reperiatur uitiosus,&c.& sic non præexigitur talis infamia,ex quo fit ex debito officii.Ad hoc facit.c.postquam, cū multis similibus,de electio.Et quod dictum est infamiam debere præcedere,limitat Pa.quando fit inquisitio per ordinarium de suo mero officio,tunc non est necesse recipi testes super infamia,sed satis est sibi constare,ut in.d.c.qualiter , & quando,ubi tantum exigitur,ut ad aures superioris perueneri t a uiris prouidis,& honestis.Secus in delegato, uel ordinario procedente ad instantiam partis. Pa.in.c. cum oporteat, de accu. &.c. delecti. De quibus posit inquisitio fieri , uide Sil.ibi.primo.q.ii.

2 Quilibet prælatus potest,& tenetur contra subditum inquirere,ne subditorum sanguis de manibus eius exquiratur in die iudicii,de offi.ord.c.irrefragabili. Quomodo autem practice procedatur in inquisitione.Vide Tab.ibi.§.i. &.ii. & Sil. uer.inquisitio.i.q.v.& Arch.flo.iii.par.ti.ix.c.vii.viii.&.ix.

3 An inquisitus de aliquo crimine,& cōfessus, posit de omnibus aliis inquiri,supra, Accusatio.§.xxx. quia Cai. tenet contra Pe.de palu.

4 Inquisitus,& confessus crimen,non debet interrogari ad hoc quòd sit testis,quia cum sit infamis iam , non potest facere sufficiens inditium secūdum Bal.supra,inditium.§.vi. sed interrogatur,ut per eius dictum ueritas ab aliis posit inueniri.

5 Inquisitus potest recusare iudicem si habet eum suspectū.c. cum speciali,de appel.ut quia ex odio procedit , uel quia ex criminosus,ar.c.iudicet.xiii.q.vii. Potest etiam negare infamiam præcessisse , & consequenter iudicem hoc primo cognoscere oportebit.

6 Iudex non debet procedere contra personam singularem inquirendo,sine instantia partis ,secundum Pa.in.c. ad nostrā, el.ii.de iureiur.sed libello dato,& seruato ordine iuris,etiam

si factum sit notorium, nec ualet citatio nisi parte petente, nisi sit causa miserabilium personarum, quæ se tueri non possunt, ut limitat Bar. ff. de dā. infe. l. iiii. §. hoc autem iudicium. Semper debet adesse accusator, secundum Tho. secunda secūdæ. q. lxvii. ar. iii. & publica infamia, locum accusatoris tenet, secundum Tho. ibi. ad. ii. & euidentia facti. In denuntiatione uero, quia non intenditur peccantis punitio, sed emendatio, & non agitur contra reum, sed pro eo, non est necessarius accusator, ut dicit Tho. ubi supra, infra, iudex. § iii. denuntiatio. §. secundo.

7 Iudex procedens ex mero officio, recipit iuramentum ab illis, contra quos fienda est inquisitio, non autem quādo procedit ad instantiam alterius, ne instruat aduersarium, qui habet probare ea, quæ denuntiauit. Secundo non tenetur recipere probationem super famam, satis est enim, quòd cōstet, ut dictum est, secus si procedit ad instantiam partis, de accu. c. cum oporteat. Tertio, non admittit probationes contrarias super bona fama, secus si ad instantiam partis: non enim ita præsumitur contra iudicem, sicut contra partem, ut in. c. nostra, de procu. & in. c. ad audientiam, de præscri. Quarto, non fit litis contestatio, sicut quando proceditur parte petente. c. cum dilectus, de pur. ca. Quinto, possunt recipi testes publicatis attestationibus, quia cessat timor subornationis: secus quando proceditur parte petente. Hæc Pa. in. d. c. qualiter, & quando, el. ii. in gl. i.

8 Quid si prælatus mandet sub præcepto, excommunicatione, uel iuramento, ut quicunque scit aliquem, uel aliquos fecisse tale maleficium teneatur hoc manifestare? Respondeo secundum Bar. in. l. in ciuilem. C. de fur. & Pa. in. c. qui cum fure, de fur. Sit prima cōclusio. Si potest manifestare furtum sine manifestatione furis, & sine præiudicio proprio, quando mandatur in communi, in omni euentu tenetur sciens reuelare, aliter peccat. Secunda conclusio, quando notorium est, talem fecisse hoc maleficium, tenetur reuelare. Tertia conclusio, quando non est publicum, tamen potest probare per duos testes, sine ipso, tenetur reuelare, non tamen propriis expensis, nec ei, qui passus est iniuriam, sed iudici, secundum Host. in. c. episcopus. xxxv. q. vi. uel illi, cui iudex præceperit reuelandum. Quarta conclusio. Si hoc non est notorium, nec pos-

ſum probare per duos teſtes,nõ teneor, immo non poſſum reuelare tanquam iudici,per.c.plerunque.ii.q. vii. nec prælatus poteſt mihi præcipere,ut iſto modo reuelam.Facit cle.no lentes,cum gl.de here. Quinta concluſio. Si omnino credo, quòd prælatus procedet non tanquam iudex, ſed ut pater ad emendationem delinquentis,& non ad pœnam, quidam dicunt,quòd tenetur dicere ſecrete, aliter non dicendo faceret contra charitatem,intellige quãdo omnino credit poſſe prodeſſe,non tamen incurreret excommunicationem latam nõ reuelando. Non enim ſcit hoc iuridice, ut excommunicatio intendebat,nec præceptum, uel iuramentum tranſgrederetur. Si autem quis habeat in confeſsione,nullo modo debet dicere per quodcunque præceptum. Si autem alio modo habet in ſecreto,uel ſub iuramento,non ſic tenetur celare, ſed poteſt reuelare inquantum iura ſinunt, quia ſic intelligitur tale iuramentum,ſupra, excommunicatio.§.xxxi. circa prin. denuntiatio.§.ii.

9 Sed quid ſi in excommunicatione dicatur, quòd manifeſtet, etiam ſi teneret ſub titulo recompenſationis, ſupra, excommunicatio.§.xxxii.Furtum.§.xv.Reſpondet Ang. uer. furtum .§.xli.quòd ſententia debet intelligi,quando non eſt certus, aliter ſi præciperet,ſententia contineret intollerabilem errorem,quia perinde eſſet,ac ſi præciperet dare ſuum proprium quòd non eſt intelligendum,ſed de eo quòd tenet ſine certitudine. Si enim ibi exprimit etiam,quòd iuſte detineat,tunc talis ſententia continet intollerabilem errorem. Si autem in ſententia contineatur etiam ſub titulo recompenſationis, tunc debent uerba ciuiliter intelligi, ideſt ſi iniuſte detinet, unde iuſte talis clauſula poteſt apponi,nec ſi continet errorem intollerabilem, & ſic communiter tranſeunt doc. & uidentur bene determinare.

10 Si delictum eſt manifeſtum,& delinquens occultus, & fulminatur ſententia excommunicationis contra eum, qui tale quid fecit,niſi ſe manifeſtet,uel reſtituat,&c.quòd poteſt fieri,per.c.quidam.v.q.i.tunc delinquens non tenetur ſe manifeſtare,nec incurrit ſententiam,quando in hoc caſu ſecreto, non habet iudicem niſi Deum.Prælatus autem poteſt in genere præcipere,in ſpecie autem nullus tenetur, niſi adſint inditia. Aduerte tamen,quod & ſi non teneatur ſeipſum pro-

dere,tenetur tamen satisfacere si potest, aliter excommunicatur,secundum Cai.secunda secundæ.q.lxix.ar.i. & præsertim quando sub disiunctione ponitur sicut in.d.c.quidam. Si autem fieret talis excommunicatio per modum statuti, quòd semper respectu futuri fit,tunc ligaret occultum delinquentem,ut dicit gl.in cle.i.de here. Ex hoc habes, quòd quando prælatus præcipit super occultis omnino, non tenetur quis respondere,quia in hoc non est suus iudex,supra,excommunicatio.§.xxxi Hæc à confessore bene sunt pōderanda ne pro excommunicato habeat,qui non reuelauit,in casu,quo non tenebatur reuelare.

11 Religiosi,& si non teneantur sequi apices iuris in iudiciis, sicut & in electionibus,ut patet per suas constitutiones, maxime in ordine prædicatorum,tenentur tamen seruare ea,quę sunt de essentia iuris,ut quòd non procedant sine accusatore,uel infamia,& huiusmodi,ac sine testibus: hæc enim prætermitti non possunt,cum sint de essentia iudicii,sine quibus iudicium esset iniquum.uide Arch.flo.iii.par.ti.ix.c.xv.infra, iudex.§.xxviii.

12 Religiosus de crimine uehementer pręsumptus,& ueritatem nolens recognoscere, potest poni ad quæstiones, idest tormenta,quia quamuis secundum iura ciuilia liber homo ad torturam poni non debeat,sed serui tantummodo,ut. ff. de quæsti.per totum,tamen quia faciēs peccatum est seruus peccati,ut dicitur Io.viii.ideo talis ut seruus,poni potest ad quęstiones,ut.vi.q.i.c.illi.Et potest arrestari,seu detineri,ut dicit Benedictus.xii.in statuto ad minores,nullo tamen modo est a quæstionibus inchoandum,de re.iur.c.cum in contemplatione,quia siue prælatus,siue alius de eius mandato,uim inferens clerico parato corrigi,& obedire uolenti, excommunicatus est,de sen.exc.c.uniuersitatis,& hoc tenent Host. & Ar. & si statim hoc fieret,nulla præsumptione præcedente, esset appellandi locus,per.c.non solent.ii.q.vi. Quęstiones autem huiusmodi circa clericos,debent esse moderatæ, propter periculum excommunicationis, & propter hoc, quòd iudicium pessimum est,quod ex suspitione,uel extorta confessione fit ut in.c.si sacerdotibus.xv.q.vi.ff.de quæst.l.seruus: quia aliqui contemnunt,aliqui potius mentiri uolunt,quàm pati.

13 Enormia crimina in religioso dicuntur omnia mortalia,ar.

in.d.c.illi,& pro quolibet tali poteſt quilibet religioſus arcta ri ad cuſtodiam,ſi expedit correctioni,non autem ad pœnã, ſed pro his quæ exprimuntur in ſtatutis ſui ordinis, uel eis æquiparantur arbitrio diſcretorum. Non eſt tamen de facili clericus incarcerandus,quia excommunicatus eſt, qui iniurioſe clericum detinet,per.c.nuper,de ſen.ex. nec propter incarcerationem quis efficitur infamis,niſi quando iuſte carceri mancipatur.ſupra,infamia.§.ix.Nam de carcere,& cathenis quis quandoque ad dignitatem egreditur, ut de Ioſeph legimus Gen.xxxix.c.& de Petro,& Paulo.

INQVISITOR.

1 INquiſitor hereticæ prauitatis debet attingere . xl . annum, in cle. dolentes , de here.& conſtituuntur inquiſitores per generales,& prouinciales,ac miniſtros or. prædicatorum , & minorum,ſecundum gl.ibi,quibus a ſede apoſtolica eſt com miſſum,& mortuo ſummo pontifice,a quo habent authoritatem,& a quo dicuntur inſtituti,non expirat eorum authoritas.c.ne aliquid,de here.lib.vi.& ſunt delegati papæ,& non ordinarii,ut in.c.ut officii,de here.li.vi. Et poſſunt remoueri per eos,per quos inſtituuntur,ex priuilegio,& ex rationabili cauſa,& non libera:ut dicitur in directorio inquiſitorum, & in literis papæ,& ſunt perpetui,niſi inſtituantur ad beneplacitum ſedis,ut in.c.gratioſe, de reſcrip . & poſſunt inſtituere ſibi uicarios,unum uel plures,per.d.gl.& non eſt neceſſe dictos uicarios habere.xl.annos,ſed ſufficit quòd habeant.xxx. ut declarat Cle.vii.in breui directo magiſtro Paulo Buttigellæ,quod incipit,Cum ſicut:& quod uidi,& ſcripſi.

2 Inquiſitor non poteſt ſe intromittere de incantationibus, ſortilegiis,quæſtionibus,uſurarum,niſi inquantum ſapiunt manifeſte hereſim,ut in.c.accuſatus,de here.li.vi.& ibi.gl. Et hæc ſunt quæ ſapiunt manifeſte hereſim,uidelicet.Circa aras idolorum emittere nefarias præces,offerre ſacrificia , dæmones conſulere,& eorum reſponſa ſuſcipere.xxvi.q.ii.c.hi qui, uel aſſociant ſibi propter ſortes exercendas hereticos,uel prę dicta faciunt cum corpore,uel ſanguine Chriſti, uel in ſortibus,ut poſsint habere reſponſa puerum rebaptizant, uel his ſimilia , ut ibi dicit gl. Item adorantes aliquam creaturam tanquam Deum, uel exhibentes reuerentiam dæmonibus , uel uocantes eos ſanctos,uel inuocantes eos ad aliquod eis

impoſsibile,ut ad futura contingentia ſciendum,uel abutentes aliquo ſacramento,& huiuſmodi,ſapiunt manifeſte hereſim.Et ſic intellige.d.gl.& qui diceret uſuram non eſſe peccatum,uel fornicationem,& huiuſmodi,de his poteſt inquiſitor uidere:immo ſibi mandatur,in cle.unica,de uſu. ut contra eos procedat.

3 Ad inquiſitores nõ pertinet cognoſcere an aliquid ſapiat manifeſte hereſim,quia iuriſditio eſt ſibi attributa cõditione exiſtente,ut no.gl.in.d.c.accuſatus. Si tamẽ certum eſt, quòd ſapit hereſim,ſed dubitatur an ſit manifeſta, poteſt recipere probationes an ſit manifeſta,& ut intelligit glo. eſſe manifeſtam,ideſt notoriam,quòd celari nequit ulla tergiuerſatione, c.ex parte,de uerb.ſignifica.

4 Inquiſitores non poſſunt quomodolibet abuti portatione armorum,nec habere niſi officiales neceſſariossin cle. dolentes,de here.nec de crimine hereſis procedere contra epiſcopos,niſi in literis eorum fiat mentio ſpecialis, quòd poſsint: in.c.inquiſitores,de here.in.vi.nec procedere prædicatorum inquiſitores,contra fratres minores,nec econtra, aliter ſunt excommunicati per extrauag.Pauli.ii.Excommunicatio.xcv. Nunc autẽ poſſunt procedere modo declarato per Cle.vi. in dictis literis,Cũ ſicut.Vbi ſic dicitur. Tibi,nec non oĩbus, & ſingulis aliis inquiſitoribus dictæ hereticæ prauitatis ex ordine fratrum prædicatorum maxime Lombardiæ, per uniuerſam Italiam conſtitutis,& deputatis,ac conſtituendis, & deputandis,eorumque uicariis in uirtute ſanctæ obedientię & in remiſsionem peccatorum ueſtrorum diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus omnibus, & ſingulis etiam carmellitarum, & aliorum ordinũ mendicãtium religioſis, uel non mendicantibus,de huiuſmodi peſte diffamatis,aut aliter ſuſpectis,pręcipueque tales errores in ſuis ſermonibus uerbis,ſeu prædicationibus diſſeminantibus, per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita ſuper huiuſmodi, ac qualibet alia hereſi ſilentium imponatis, & poſtquam per uos, ſiue uicarios ueſtros,aut ueſtrum, uel eorundem uicariorum aliquos,ſiue aliquem pręſidentem monaſteriorum, conuentuum, & aliorum locorum ubi hereſis huiuſmodi uel errores diſſeminati forent, aut inhibi propinquorum præmoniti fuerint,niſi tales infra menſem a die admonitio-

nis computandum, debita prouisione remedia cum effectu adhibuerint, ac digna pœnitentia castigauerint, de quibus admonenti fidem facere teneantur, & si prȩsidentes ipsi talia prædicarent admonitionem præsidentis uiciniores conuentus, uel loci respectiue facere sufficiat, cōtra huiusmodi exēptos usque ad sententiam diffinitiuam, ad quam ferendam, si fuerit condemnatoria, cum consensu ordinarii procedatis. Contra carmellitas tamen confestim possitis usque ad capturam procedere, dum prædicant populo, uel publice disputant erroneas conclusiones.

5 Inquisitor potest inducere silentium quæstuarijs, & etiam alijs prædicatoribus, quando pro negotio fidei congregationem facere contingeret, uel quando afferent impedimentū eidem negotio. c. ut officium, de here. lib. vi. Et pro eodem negotio potest conuocare populum. c. ut commissi, de here. lib. vi. & peritos congregare. d. c. ut commissi.

6 Inquisitor sine episcopo, & econtra, potest, procedere contra hereticos in omnibus, usque ad incarcerationem ad pœnā tormenta, & sententiam condēnatoriam exclusiue, nisi quando non possent habere copiam adinuicem, infra. viii. dies post requisitionem, cle. i. de here. etc. officium, eo. & quomodo officiales debent iurare fidelitatem, ibi, in. d. cle. & plura alia.

7 Inquisitor potest procedere simpliciter, & de plano, absque strepitu aduocatorum, & figura iudicii. c. fina. de here. lib. vi. quæ uerba quomodo intelligantur habes in clemen. sæpe contingit. de uerbo. signi. debet tamen procedere per accusationes, citationes, inditia, testes, & huiusmodi, quæ sunt de essentia iudicii. Et quando inquisitos timet in cōscientia de periculo testium, deponentium, accusatorum, si eorum nomina publicarentur, tunc non publice, sed secrete coram episcopo, uel eius uicario in absentia illius, & aliquibus aliis personis prouidis, & honestis, iurisque peritis, totū processum super quo deliberandum est manifestet, & de eorum consilio, ad sententiam, uel condēnationem potest procedere, & talibus plena fides adhibeatur, licet eorum nomina non fuerint publicata. Et possunt inquisitores prȩfatis prȩcipere sub pœna excommunicationis latæ, ne reuelent nomina prædictorum, non tamen potest episcopo hoc præcipere, nec epi-

ſcopus inquiſitori,ſed papa præcipit eis,in uirtute obedientiæ ne reuelent. Ceſſante tamen periculo, debent nomina publicari,ſcilicet accuſatoris,& teſtium.Et quando procedit per uiam inquiſitionis,excommunicati, particeps, uel ſocii criminis,admittuntur ad teſtimonium contra hereticos, receptatores, & huiuſmodi, ſi ex circunſtantiis uerum dicere præſumantur.c.in fide,in.vi.eo.Secus quando procederetur per uiam accuſationis,uel exceptionis, quia tales non admittuntur,ſecundum Io.an.ibi.Vnde melius eſt per inquiſitionem procedere ſi poteſt.

8 Religioſi etiam ſacerdotes,qui in ſeculo officium tabellionatus exercuerunt,poſſunt etiam exercere in officio inquiſitionis,per.c.ut officium,li.vi.eo. Et poteſt inquiſitor accipere duas perſonas loco unius notarij, quando non adeſt, ubi ſupra, qui ſubſcribant ſe, dicendo, Acceptauit nos pro ſufficientibus.

9 In facto hereſis poteſt iudex procedere ad inquiſitionem, etiam infamia non præcedente, ſed ſufficit quod habeat unum uel duos teſtes,uel aliquod inditium bene probatũ, quia ex ſuo mero officio procedit, & imponitur ſibi quod procedat per cle. multorum,de here.Et quia ſemper procedit contra crimina periculoſa de aliorum ſubuerſione, ideo non eſt neceſſe,quod præcedat infamia. In hoc enim fallit regula ſecundum doct.& Barba.conſi.lxxii.& etiam Feli. in. c.excommunicamus,li.i.ubi ait.Eo ipſo quòd quis diſcedit a communi conuerſatione fidelium,circa cultum diuinum, poteſt contra ipſum abſque alia infamia inquiri de hereſi, ut ſi circa diuina, ut audire miſſam, uel alia ſacramenta eſt ualde negligens.Inditium enim eſt hereſis occultæ.

10 Quando proceditur in generali inquiſitione, & ita quod nec explicite eſt nominata perſona, & fiunt aliquæ depoſitiones de aliqua perſona ſpeciali, & crimine ſpeciali, ut communiter in inquiſitione hereſis fit, neceſſe eſt ante ſententiam, uel torturam, uel ante omnem inquiſitionem ſpetialem, repetere eoſdem teſtes inquirendo ſpecialiter cõtra talem reum depoſitum,& de illo crimine ſpeciali,ſecundum Pa.in.c.ad petitionem, de accu. in primo no. Ang. de are. in trac.ſuo de maleficijs dicit, quod prudens iudex debet primo recipere teſtes ſuper delicto,& reo in ſpeciali. Se-

cundo citare reum,& examinare ipsum. Tertio si negat adducere testes coram eo. Sed hoc non est necessarium in inquisitione heresis, ut dictum est, immo consuetudo est in oppositum,ut testes liberius deponant,& est in fauorem fidei hæc consuetudo, ideo seruanda, ne alij retardentur a denuntiatione.

11 Statuta locorum,per quæ officium inquisitionis directe,uel indirecte impediretur,uel quomodolibet retardaretur, ipso iure non ualent,& rectores locorum illorum per censuram possunt cogi ut reuocent,uel moderentur,ne impediant dictam inquisitionem.c.statutum,de here.li.vi.

12 Inquisitor potest uocare brachium seculare contra hereticos per censuram,in.d.c.ut officium,& statutum de duabus dietis,in.c. nonnulli,de rescri.non impedit inquisitionis officium,in.d.c.statutum.Potest etiam secundum Io. an.procedere contra hereticum in sua diocęsi repertum,licet alibi cōmisserit crimen:& contra personas quascunque non solum de sua diocęsi,sed etiam alienigenas,& forenses,si ibi delinquunt,etiam si essent exempti,ut sunt religiosi: quia iste reatus excludit omnem dignitatem,ut in.d.c.ut officium, &.c. ut commissi,eo.lib.vi.ubi habetur,quod etiam possunt procedere contra eos,qui recesserunt de sua prouincia,& potest trahere testes de una diocęsi ad aliam, per. d.c.ut officium, infra tamen terminos suæ iurisditionis.Si tamen fratres aliqui essent priuilegiati, ut sunt prædicatores & minores per priuilegium Sixti.iiii. & forte aliqui alij, non posset contra eos procedere,sed ipsi a suis prælatis essent corrigendi.

13 Praticam quam tenere debet inquisitor,cum primum ad locum suæ inquisitionis uenerit,uel in citando reos, uel recipiendo depositiones, accusationes, formando processus, etc.. uide ample in directorio Inquisitionis, & in Summa Tab. ibi. a .§.xx. usque ad .xxvii. inclusiue, quæ omnia breuitatis causa prætermitto, quia huiusmodi ad confessorem non spectant.

14 Inquisitor ex suo officio potest procedere contra suspectos de heresi,contra credentes,receptatore,defensores,fautores, eorum,impediētes officium suum directe,uel indirecte, uel retardantes,per.d.c.ut officium, & .c.excommuuicamus, de hereti.& per literas Alexan.ii.& Vrbani.iiii.quæ incipiūt,Præ

cunctis, contra blasphemantes, quando sic blasphemando dicunt aliquod hereticum, ut deum partialem, impotẽtem, & huiusmodi, & si in talibus uolũt perseuerare pertinaciter, sunt seculari curiæ tradendi tanquam impœnitentes. Si autem hoc mente non tenent, sed sæpe prorumpunt in huiusmodi uerba, sunt iudicandi ut uehementer suspecti. De his diffuse habetur in dicto directorio. Potest etiam procedere contra Christianos transeuntes ad iudæos, uel saracenos, cõtra infideles, qui Baptizati retrocedunt, & cõtra eorum fautores etc. siue sint Christiani, siue non, ut in.c.contra Christianos, de here.li.vi.& per extraua. Nicolai.iiii. quæ incipit, Turbato corde, & Tho. secunda secundæ. q.x.ar.viii.

15 Si iudæi, uel infideles delinquant circa contemptum fidei uostræ, uel impediant inquisitionis officium, aut committant aliquid in contumeliam, uel contemptum saluatoris, ut uituperando ecclesias, altaria, paramenta, sacramenta, & huiusmodi, per inquisitorem possunt puniri, secundum Io. de cal. in quodam consilio ad inquisitores, quia ipsi inquisitori commissa est defensio fidei, ut in.d.c.ut officium. Præterea si non possent sequeretur quod infideles essent melioris cõditionis quâm Christiani, quod dicendum non est. Idem tenet Direc.ii.parte.c.xlvi.& licet ipsi non possint dici heretici, tamen quia peccant in materia inquisitori subiecta, propter hoc contra eos procedere potest inquisitor. De hoc extant literæ cle.iii.Greg.x.& sic fuit conclusum Bononiæ per doc. Ad hoc Pa.in.c.postulasti, de iudæ. Nam iudeus ratione delicti, potest fieri de foro ecclesiæ, in.d.c.pastoralis.

16 Inquisitor potest compellere testes ad iurandum de ueritate dicenda eidem in causa fidei, & eos pluries examinare, in.d.c.ut officium, & potest in fauorem fidei admittere excommunicatos, participes, socios criminis, periuros, infames, criminosos, seruos contra dominos, hereticum contra hereticum, credentes, fautores, receptatores eorum, uxorem, filios, familiares, de here.c.in fidei, li.vi. non autem capitales inimicos, ar.in.c.accusatus.§. licet eo.in.vi.& prædictos non admittit pro, sed contra, in.d.c.filij, eo.li.vi.ar.in.d.c.in fidei, & in gl. quia tales nõ admittit, nisi ut in iure exprimitur.

17 Inquisitor potest torquere, uel aliter punire testes, quos manifeste deprehendit in causa fidei esse falsos, & eum qui con-

tra insontem falso, & scienter, medio iuramento imposuit crimen heresis, quia hoc est de iure communi, licet nihil de hoc habeatur in priuilegiis inquisitorum, uel in canone de hereticis, hoc tamen fieri potest, ut declarat Pau. de liasa. in cle.1.de here. super uer. Aut tormentis exponere etc.

18 Quamuis inquisitor possit aliquem de iuris subtilitate dānare per duos testes non singulares, secundum quod dicitur in Direc.iii.parte.q.lxxi. non tamen debet facere de æquitate, quia in criminalibus probationes debent esse luce clariores.C.de proba.l.ult.

19 Inquisitor secundum declarationem Io an.in cle. sæpe contingit, de uer.sig. potest procedere sine libello, sine contestatione litis, tempore feriarum inductarum in fauorem hominum, amputando dilationes, abbreuiando lites, repellendo frustratorias exceptiones, refrenando appellationes, iurgia partium, multitudinem testium, dando simul terminum ad ponendum, & articulandum, primo & secundo, ad producendum omnia acta, & munimenta causæ, interrogando partes ubi suadet æquitas, non citando peremptorie ad sententiam, quam profert stans, uel sedens, & non facta conclusione. Citare tamen tenetur, & recipere petitionē in scriptis, uel uerbotenus tunc scribendam in actis, & sic in processu de substantialibus dimitti non debet aliquid, sed summarie idest breuiter fieri. Aliæ autem solemnitates omitti possunt dummodo iura alterius non lędantur contra naturalē æquitatem. Vnde ius commune seruandum est, ad quod omnes tenētur, de consti.c.i.& hoc est procedere sum marie, simpliciter, de plano, sine strepitu, etc.

20 Inquisitor cum diocęsano possunt interpretari statuta ædita contra hereticos, ut patet in literis Inno. iiii. immo solus inquisitor, ut in literis Alex. iiii. quæ incipiunt, Præcunctis. Potest absoluere hereticos ab excommunicatione, ut in.d.c. ut officium, non tamen reperitur quod possit dispensare super irregularitate si incurrissent, quo ad sacros ordines, glo. fi.in.c.nos consuetudinem.d.xii. Potest dispensare cum pœnitentibus traditis carceri perpetuo, & in aliis pœnitentiis iniunctis, ut in.c.ut commissi, de here.li.vi. potest procedere contra tales pœnitentiatos si non adimplent, si fugiunt e carcere, tanquam contra impœnitentes, de here.c.excommuni-

camus,el.ii.Poteſt dare pœnitentias pecuniarias, pro ſuſtentatione officii ſui, ut patet per direc.& Io.de cal.Poteſt dare indulgentias plures,ut patet ex priuilegiis Pontificũ, & ipſe habet plenariam indulgentiam, ut patet ex literis Inno. iiii. & etiam ſi in dicto officio moritur. Alia quæ poteſt inquiſitor,'uide in direc. Hæc enim pauca poſui quaſi quoddam ſummarium. Qui plura uoluerit ſcire, directorium uideat inquiſitorum.

INSENSIBILITAS.

INſenſibilitas ſecundum Cai.ſupra,peccatum eſt,quod committitur quando ſine rationabili cauſa, quis intantum abhorret, & fugit delectationes ſenſibiles, quod propter hoc non uult comedere,non uult ſe ueſtire ut decet, ſubtrahit debitum coniugale uxori, & alia neceſſaria ad propriam uitam,uel debita proximo negligit:& tunc eſt mortale peccatum,quãuis in paucis hoc peccatum reperiatur.Qui uero ſecundum uirtutem temperantiæ ab huiuſmodi abſtinent,in ſenſibiles non dicuntur.Tho.ſecunda ſecundæ q.cxlii.

INSTIRPES.

INſtirpes, uel in capita ſuccedere quod ſit, uide auten. de here.ab inteſt.col.ix.Hæc enim parũ confeſſori proſunt.

INTENTIO.

1 INtentio bona non ſufficit ad bon opus ut cũ quis furatur ut det pauperibus,quia intentio bona eſt,opus aũtẽ malũ Tho.ii.ſen.d.xxviii.a.v.Sed bona uoluntas ſufficit ad bonum opus,quia bona uoluntas habet intentionem,& bonũ obiectum,ſed tamen uoluntas ſine opere, quando adeſt facultas operandi, non ſufficit ad meritum,nec uere eſt uolũtas,ſed ueleitas. Si non adſit facultas, ſufficit ad meritum eſſentiale, quod totum a uoluntate informata charitate eſt, non autem ad præmium accidentale, ſecundum Tho. prima ſecundæ.q.xx.a.v.&.ii.ſen.d.xxxx.a.iii.Mala autem uolũtas,& intentio,ſufficit ad malum,etiam ſine opere.

2 Effectus ſequens actum uoluntatis ſi eſt intentus, addit ad bonitatem,uel malitiam eius,ut ebrietas ſequens potationẽ uini,ſi autem non eſt intentus,nec præcogitatus,ſi ſequitur de neceſsitate naturæ,aut in pluribus,etiam addit,ſi autem ut in paucioribus,& per accidens,non addit.Non enim datur iudicium de re aliqua, ſecundum illud quod eſt per ac-

cidens. Tho. prima secũdæ. q. xx. a. v. sed secundũ illud quod est per se, uel ut in pluribus, quia quasi determinata sunt.

3 Tribus modis opera humana possunt cum intentione applicari alteri, uel quando duo sunt in charitate, unus pro alio opera sua: quia sic se habent sicut membra unius corporis, quorum unum pro alio satisfacit, uel quando prælatus etiã non existens in charitate applicat opera bona suorum subditorum existentium in gratia, aliis in gratia existentibus, uel per modum indulgentiæ, ut supra, indulgentia. §. ix.

4 Omnis operatio procedens ab intentione humana deliberata, si est ordinata, & facta ab existenti in gratia, est meritoria, alias non est meritoria licet sit bona: ex Tho. prima secũdæ. q. xviii. a. viii. ut sunt opera uirtutum moralium, & huiusmodi. Est tamen aliqua operatio, quæ non semper est meritoria, uel demeritoria, ut morale opus factum ab eo, qui sine gratia est, est enim bonum, sed non meritorium.

INTERDICTVM.

1 INterdictum est censura ecclesiastica. c. quærẽti, de uer. sig. & non debet inferri nisi monitione præmissa. c. reprehensibili de appel. Debet tamen in scriptis fieri cum expressione causæ rationabilis. c. medicinalis, eo. li. vi. Non suspenditur per sequentem appellationem. c. ad hæc, de appel. Causat etiam irregularitatem per celebrationem, sicut excommunicatio. c. is cui, de sen. exc. li. vi. Huius quoque absolutio fit mediante iuramento de parendo, etc. c. uenerabili, de sen. ex. Ligat etiam iniustum, dummodo non sit nullum. xi. q. iii. c. sententia. Impedit insuper electionem actiue, & passiue. c. cum dilectus, de consue. Debet a superioribus etiam obseruari. c. cũ ab ecclesiarum, de offi. or. Durante sententia interdicti, nullus potest testari. c. apostolicæ, de exce. Quando superior uult relaxare sententiam interdicti, debet uocare partes, de appel. li. vi. c. Romanę. §. Debet autem. etiam si uult pronunciare esse nullam. Omnis interdictus, est suspensus, & non econtra, secundum Ioan. de cal. in trac. de interdicto, & cum interdicto extra diuina potest participari, nisi participatio esset simpliciter interdicta. c. episcoporum, de priui. lib. vi. Itẽ interdictum potest ferri in personam, & locum. c. fi. de sen. exc. li. vi quod episcopus non incurrit, nisi specifice exprimatur. c. quia periculosum, de sen. excõ. lib. vi. & si est generale,

non potest ad cautelam relaxari.c.præsenti,de sen.excō.l.vi. secus de excommunicatione, & suspensione.c. præterea, el. ii.de appella.

3 Episcopus potest interdictum suum suspendere,sicut & tollere,ut dicit Pa.in.c.ad hæc.de appel.& appellatio facta post talem suspensionem tenet,ar.c.præterea, de appel. quamuis Io.de lig.uideatur oppositum tenere, tamen dicimus quod ista suspensio intelligitur remotio interdicti cum conditione, & sic bene potest fieri, sicut & de excommunicatione, c.eos,de sen.ex.li.vi.Item si feratur interdictum ad tempus, utputa donec satisfecerit,facta satisfactione cessat interdictū sine alia absolutione,quod nō est in excommunicatione secundum Pa.in.c.non est nobis,de spon.& Inno.cum bonæ, de eta.& qual.Est etiam tex.cum glo.in cle.i.de deci.

4 Interdictum ecclesiasticum de quo nunc est sermo,est quædam prohibitio quādo in aliqua terra,uel ecclesia,uel personis,interdicitur administratio sacramentorum, uel diuinorum officiorum celebratio,seu executio aliquorum spiritualium,secundum Inno.ita quod interdicere aliquem locum nihil aliud est secundum eundem, quam interdicere homines habitantes ibi,a certis sacramentis ibi accipiendis, & a sepultura,& quod clerici ibi publice celerare, & sacramenta conferre nō possint,in.d.c.non nobis,& quando prohibentur omnia spiritualia, tunc dicitur strictum, quando uero quædam tantum,dicitur largū,de quibus infra dicemus.

5 Interdictum est triplex,ut colligitur ex doc.uidelicet,locale, personale,& locale,& personale simul,ut in.c.si sententia, de sen.ex.lib.vj.ut quando interdicitur ciuitas,prouincia,& huiusmodi,dicitur locale.Personale uero quando populus, clerus,collegium,& huiusmodi interdicitur.Aliquando est locale,& personale simul,ut quando & locus,& personæ sunt interdictæ.Et quodlibet istorum est duplex, uidelicet,generale,& particulare,ut distinguit Pis.& bene. Generale quando interdicitur prouincia,tota ciuitas,uel huiusmodi:Particulare uero,quando interdicitur,de multis ecclesiis una,uel paucæ,uel aliquæ,c.cum in partibus,de uer.sig.& ibi Pa.Et nota quod generale interdictum,non potest pro debito pecuniario poni,per constitutionem Bonifa.sine speciali licentia Papæ,infra,§.xxvij.Similiter interdictum personale est duplex,

ſcilicet generale,quãdo interdicitur populus,collegium, uel huiuſmodi,& tunc omnes ſunt interdicti de populo,uel collegio.c.ſi ſententia,de ſen.ex.libr.vj.aliud eſt particulare,quãdo interdicitur perſona ſingularis nominatim,uel per circũlocutionem,quæ tenet uim propriis nominis,de appel.c.præterea,el.ij.uel ſi in uno delicto plures nominentur,ut dicendo omnes qui tale delictum fecerunt,uel facient:& tales perſone interdictæ,ſiue generaliter,ſiue particulariter, quocunque uadunt ſemper ſunt interdictæ,quam diu durat interdictum,uel abſoluantur,nec poſſunt audire diuina,etiam ſecũdum moderationem.c.alma,de ſen.ex.lib.vj.quia illud.c.loquitur de generali interdicto loci,& qui ſunt nominatim interdicti,ut dictum eſt,ſunt uitandi in diuinis, ſicut excommunicati,c.epiſcoporum,de priui.lib.vj.non autem extra diuina,ut dictum eſt ſupra.§.ij.ut in menſa,communi locutione, & ſimilibus.

6 Quia Papa poteſt interdicere ſimpliciter, & ſecundum quid, ſecundum quòd ſibi placet,ideo in interdicto Papæ conſideranda ſunt uerba quomodo ſonant, ſi admittit batiſmum paruulorũ,interdicit adultorũ,ſi admittit pœnitentiã morientium,Interdicit ſanorũ,poteſt enim omnia interdicere præter baptiſmũ paruulorũ,& pœnitentiã morientiũ, & præter illa,ſine qubus iſta duo nõ poſſent bene fieri,ut eſt uiaticũ, & miſſa ſemel in hebdomoda,ſecundũantiqua iura, ut in.d. c.non eſt nobis,& c.quòd inte,de pœ.& re.credo tamen Papam poſſe omnia nõ neceſſaria,ſi uult, ex cauſa interdicere, quæ ſunt de iure poſitiuo,nõ ſic autem alij prelati,quia contra ius commune nõ poſſunt,ſecũdum Pa.in c.paſtoralis: de app. etiam ſi eſſet delegatus a latere,per glo.in.c.ſi.de here.l. vi.& Pa. in.d c.ad hæc,de app.Vnde in interdicto Papæ,eius

7 uerba bene ſunt conſideranda.

Ad obſeruationem interdicti tenetur quis,quando publice promulgatum eſt.c.quòd dicitis.xvi.d.Et ſufficit quod quis ſciat uicinos,& maxime metropolitanam eccleſiam ſeruare, & recepiſſe ſententiam.c.i.de poſtu.præla.Et omnes religioſi tam exempti,quam non exempti,quando ſciunt matricẽ eccleſiam ſeruare,tenetur & ipſi ſeruare, ut dictum eſt ſupra,

8 Excommunicatio.lii.niſi ſuper hoc habeãt priuilegium. Per extrauagantem Martini.v.quæ incipit. Inſuper ad euitãda,non

da, non tenetur quis seruare interdictum ecclesiasticum a iure, uel ab homine generaliter promulgatum, nisi talis sententia fuerit contra personam, collegium, uniuersitatem, ecclesiam, communitatem, uel locum certum a iudice promulgata, uel denuntiata specialiter, & expresse, infra. §. xxxix. Immo dicit Sil. ibi, interdictum. ii. §. i. se non credere interdicti sententiam ligare, in qua non ligaret excommunicatio.

9 Aliquando ad unum interdictum sequitur aliud, aliquando non. Nam clero interdicto, non intelligitur interdictus populus, nec econtra, nisi aliud in sententia exprimatur: & nomine cleri in materia fauorabili ueniunt religiosi, religiosae, conuersi, & conuersae: non autem in materia odiosa: ar. in glo. c. iii. de sup. negli. praela. Interdicta ciuitate propter delictu domini, ciues non sunt interdicti, ideo extra ipsam possunt audire diuina. d. c. alma. Si autem populus est interdictus, omnes subeuntes onera, & honores populi, siue sint comites, siue marchiones, uel barones, sunt interdicti, cum de populo censeantur: secus si tales sint sui iuris, uel ex consuetudine, uel ex priuilegio imperiali, ita quòd in nullo participat cum corpore uniuersitatis, secundum Io. cal. Interdicto populo, singulae personae sunt interdictae, quae sunt de populo, in. d. c. si sententia, tam in tex. quàm in gl. cum personis habitantibus suburbia, & continentias circa ciuitatem, uel uillam, de quibus expresse non apparet, quòd pertineant ad aliam uniuersitatem. Et quia sicut una persona interdicta alia non intelligitur interdicta, ita & de uniuersitate secundum Io. cal. Et nomine suburbiorum intelligimus burgos ducentes recte ad ciuitates, uel terras, continentia autem sunt domus circa ciuitatem, quae si taliter distent, quòd commode populus ab his ad ciuitatem ad audiendum diuina accedere non possit, ut per unum miliare, non dicuntur pertinere ad uniuersitatem ciuitatis, aliter sic, secundum Ar. flo. sed melius dicitur, quòd hoc relinquitur iudicis arbitrio, secundum gl. in. c. si ciuitas, de sen. excō. lib. vi. qui arbitrabitur tantum debere extendi, quantum ratio exigit, ne. s. censura ecclesiae uilipendatur.

10 Interdicto clero non uidentur interdicti religiosi, quia haec est materia odiosa. Et interdicto clero alicuius ecclesiae, non est interdicta ecclesia, ideo alii clerici licite celebrant in ea: in d. c. si sententia. Verum interdicta ecclesia, erit interdicta ca-

MM

pella,seu cimiterium,quæ se contingunt.c.si ciuitas, de sen. excom.lib.vi. non autem si non sunt contigua,sicut polluta ecclesia,intelligitur cimiterium contiguum pollutum, & nō econtra:nec uno cimiterio polluto,aliud cohęrens muro mediante erit pollutum.c.i.de conse.alt.uel ecc.lib.vi.ex quo sequitur quòd interdicta ecclesia,uel cimiterio,alia ecclesia cohærens interdictæ,uel cimiterium mediante muro alio interdicto cohærens,non intelligantur interdicta.De hoc uide Pe.de palu.iiii.sen.d.xviii.supra,cimiterium.§.ii.&.v. Contigua autem secundum Philosophum sunt, quorum ultima sunt simul.

11 Interdicta familia alicuius, intelligitur etiam interdictus clericus,qui de eius familia est,secundum Inno. quia in hoc nō uidentur distingui.Eodem modo interdictis oibus doctoribus ciuitatis,clerici,qui sunt doctores uidētur interdici,nisi aliter appareat de intentione interdicentis. Hoc tamen non placet Sil.qui adducit glo.in.d.c.si sententiam,sed hæc glo.secundum Tab.non dicit hoc.

12 Non interdicti,si ueniant ad locum interdictum, non poterunt ibi celebrare,neque audire diuina,quia terra interdicta, omnibus est interdicta.

13 Interdicto populo,uniuersitate, collegio, uel communitate alicuius loci,non intelligitur propter hoc locus interdictus, secundum Io.an.in.d.c.si sententia,igitur poterit ibi celebrari exclusis interdictis:quia hoc non est prohibitum.Dicit tamen Io.cal.quòd esset consulendum,ut non celebraretur ibi quia interdicti audirent uoces celebrantium alta uoce, & cāpanas,& sic uillipenderetur censura ecclesiæ, & hæc moderatio uidetur satis rationabilis,propter multa scandala uitanda,quæ oriri possent.

14 Quicunque est specialiter interdictus, uel de populo interdicto, taliter quòd dedit causam interdicto, quocunque se transferat semper remanet interdictus, donec tollatur interdictum,in.d.c.alma.§.illis.Si uero non fuit in culpa, & penitus desinit esse de populo interdicto,secundum Cal. non est amplius interdictus:quia interdicti causa in eo cessat. Asten. uero dicit,quòd talis indiget absolutione, cum uere fuerit interdictus,& non cessat totaliter causa, cum populus remaneat interdictus,quod fuit causa illius interdicti.

15 Exiſtens in uniuerſitate,uel populo non interdicto, ſi efficitur de alia uniuerſitate,uel populo interdicto,efficitur interdictus ſicut alij,quia fit membrum illius communitatis,ideo debet eodem iure cenſeri,per.c.i.d.xii.nec obſtat,quòd quando lata fuit ſententia non erat de illo populo,quia nouis perſonis ſuperuenientibus non mutatur populus.c.denique.vii.q.i.Si quis perpetuo banniatur de aliquo populo interdicto, non eſt amplius interdictus,niſi ſit ſpecialiter interdictus,uel cauſam dederit interdicto. Secus ſi ad tempus banniatur ſecundum Io.cal.quia non totaliter ceſſat eſſe de populo interdicto.Eodem modo dic de tali ingreſſo religionē, quia poſt profeſsionem non eſt interdictus. Ante profeſsionem talis non debet ordinari:ſi tamen ordinetur,tenet : arg. in.c.religioſo,de ſenten.excom.lib.vi.

16 Abſentes de populo tempore ſententiæ, & non conſentientes,immo contradicentes culpæ, propter quam latum eſt interdictum,ſecundum Io.an.in.d.c. ſi ſententia. & Io. cal. inuoluuntur interdicto,quia pœna interdicti puniūtur etiam non peccantes,d.c.non eſt,licet quo ad Deum ſit inſontes.

17 Habitantes in populo interdicto,qui tamen non ſunt de illo populo,non cenſentur interdicti,in.d.c.ſi ſententia. Pueri qui doli non ſunt capaces non ſunt interdicti, ſecus ſi ſunt doli capaces,& mulieres ſimiliter ſunt interdictæ,quia & ipſe ſunt de populo,ſicut uiri.Pueri tamen nō capaces doli, quāuis nunquam intelligantur interdicti,tamen in terra interdicta non poſſunt diuina audire,quia non eſt eis hoc iure conceſſum,ſicut alii non interdicti audire ibi diuina nō poſſunt.

18 Quando interdicitur terra alicuius principis , intelligitur de ea,quæ eſt uel ſimpliciter ſua,uel quo ad dominium iuriſditionale,uel abſolute propria:uel de ea,quam tenet ab alio in feudum,uel in emphiteoſim,quia in illis caſibus ſpectat ad eum utile dominium,& de terra,quæ pertinet ad eum ratione dotis uxoris,quia maritus conſtante matrimonio eſt dominus dotis uxoris:& de terra ſibi pignorata , ſi interdicatur terra quam tenet.Secus ſi tantum interdicatur terra ſua , ſecundum Ioan.an.Et ſi talis dominus habet terras in diuerſis prouinciis,uel locis,& eas habet diuiſas , ſunt interdictæ ,ſecus quando habet pro indiuiſo,ne innocens puniatur. ar. in c.ſi.i.q.iiii.ſi uero talis acquirat terram de nouo non erit in-

terdicta,nisi in sententia dicatur tam de ea,quā habet, quàm de ea,quæ habiturus est. Verum etiam si uendit, uel perdit terram interdictam,remanet adhuc interdicta, cū hoc onus transeat cum re ipsa.c.pastoralis,de deci. Hæc omnia Io. cal. Similiter dicendum de illa terra, in qua tantum habet usu fructum,quòd sit interdicta,quia usufructus in multis casibus est pars dominii.l.iiii.ff.de usufruc.& secundum Io. cal. secus est,quando solum habet proprietatem,ne accessorium trahat principale,quod esset contra naturam eius:insti.de re. diui.§.quod si partem.

19 Interdicto loco sub appellatione regni,urbis,castri,& huiusmodi,suburbia,& continentiæ illius loci sunt interdicta, ut supra.§.ix.dictum est, & in.c. si ciuitas.de sen. excom. lib.vi. etiam quòd ipsi dicti burgi,& continentiæ,nón essent in aliquo subiecti dicto loco interdicto si proferens interdictum habebat iurisditionem specialem super dicta suburbia, & cōtinentias. Si autem non habebat etiam intelligi uidentur interdicta,non ab homine,sed a iure,per.c.nuper,de sen. excō. Et ratio est, quia si in illis locis propinquis celebraretur, omnes possent ire,& audire diuina,& sic sententia ecclesiastica uillesceret.huic uidetur assentire Pe.de pal.iiii.sen. d. xviii. ar.i.casu.iii.ubi bonam adducit rationem.

20 Quando aliqua persona singularis simpliciter interdicitur a diuinis,nullum actum exercere potest. Si uero interdicatur ab aliquo actu respiciente diuina, actum expressum exercere non potest,neque omnem alium in eo inclusum,uel quemlibet actum sine quo actus interdictus exerceri non potest, per.c.sollicitudinem,de appel. Vnde interdictus a sacerdotali ministerio,pontificale non potest exercere,quia sine sacerdotali non exercetur.c.ex literis,de exces. prælā. sed interdicto pontificali actu,potest quis celebrare sine pontificalibus: & interdictus a sacerdotali actu, potest cantare euāgelium.c. significauit,de corpo.uitia. Et per hanc regulam solues casus multos. Et si sacerdos cui interdicta sunt sacerdotalia, conficiat corpus Christi,fit irregularis.c.i.de cle.exc.mi. infra, Suspensio.§.decimo.

22 Interdictum aliquando emanat a iure,aliquando ab homine. A iure autem emanat primo,cōtra collegium,uel uniuersitatem ciuitatis,uel loci, cogentis ecclesias, uel ecclesiasticas

personas soluere guidagia, uel pedagia, uel ab eisdem extorquent pro propriis rebus, quas non negotiationis causa ducunt, in. vi. de cen. c. quanquam, qui etiam sunt excommunicati, supra, excommunicatio. xi. Secundo cōtra uniuersitatem locantem domos usurariis ad exercendum fœnus. uide in. c. i. de usu. lib. vi. & quando contra eos lata est excommunicatio, supra, excommunicatio. lxxx. Tertio, contra uniuersitatē, quæ represalias concedit contra personas ecclesiasticas, in. vi. de iniu. & dā. c. si pignoratur: & est lata excommunicatio, supra, excommunicatio. xxxii. Quarto, contra nō seruantes seruanda in electione Ro. ponti. & est lata excommunicatio in vi. de elec. ubi periculum, supra, excommunicatio. lxxxi. Quinto, contra quancunque ciuitatem præter urbem, quæ consentit dando auxilium, consilium, fauorem occidētibus, uel percutientibus cardinalem, uel infra mensem, non punientē huiusmodi enormitatem cum facultas affuerit: & est lata excommunicatio. c. felicis, de pœ. in. vi. supra, excommunicatio. ii. Sexto, contra ciuitatem, quæ proprium episcopum percusserit iniuriose, uel temere, uel cœperit, uel bannierit, uel consilium, auxilium, & huiusmodi dederit, uel hoc facientes scienter defensauerit, in cle. de pœ. c. si quis suadente. Casus autē. c. clericis, de immu. ecc. lib. vi. per cle. quoniam, eo. ti. est reuocatus. Septimo, contra clericos, uel religiosos inducentes aliquē ad uouendum, uel promittendum de sepultura, si in eorum ecclesia, eum postmodum sepeliant, & infra decem dies, ecclesiæ in qua debebat sepeliri, non restituunt omnia, etiam nō petita: & cadauer si petatur, ipso facto, eorum ecclesiæ, & cimiteria sunt interdicta, quousque satisfecerint. c. animarum, de sepul. in. vi. Octauo, contra regnum, uel alium locum, quādo dominus eius impedit ne legatus, uel nuntius papæ possit exequi officium suum in extrauaganti super gentes, de of. leg. lib. vi. & etiam est lata excommunicatio in extrauaganti Io. xi. supra, Excommunicatio. lxxii. No. quòd in omnibus supradictis casibus, licet terra, ciuitas, uel ecclesia sit ipso iure interdicta, tamen nullus tenetur seruare tale interdictum ante denuntiationem per iudicem fiendam, & celebrans ante, non incidit in irregularitatem, per constitutionem concilii Constantien. seu declarationem, de qua infra. §. trigesimonono. No. quòd celebrans in prædictis casibus non statim est

irregularis,ut dicit Cal.quia in iure non exprimitur.

22 Specialiter autem quandoque locus interdicitur a iure. Primo,quãdo ecclesia est polluta per iniuriosum homicidium, uel iniuriosam sanguinis effusionẽ,aut humani seminis studiose procuratam,de conse.d.i.c.si motum,& in.vi.de homi.c.unico.Et tunc sic est interdicta, quòd ante recõciliationem non debent officia diuina ibi celebrari,per.d.c.si motum.supra,consecratio.§.iiii.v.vi.Cimiterium.§.ii. Secundo,quando propter discordiam patronorum,episcopus claudit hostia ecclesiæ,& tollit inde reliquias,& mãdat nullum sacrum misterium ibi celebrari,donec redeant ad concordiã.de iurepatro.c.i.&.ii.Si tamen proferret sententiam,non esset a iure,sed ab homine. Tertio,si ecclesia est simoniace consecrata. c. ecclesia.i.q.i.Quarto,si principaliter pro quæstu fuit consecrata.c.si quis basilicam,de conse.d.i.Quinto,si est consecrata sine licentia diocęsani episcopi.c.præcepto,de conse.d.i.Sexto,si sine reliquiis,uel in loco deserto.c.placuit,de conse. d.i. Septimo,si hęreticus tradatur sepulturæ ecclesiasticæ scienter, de hęre.lib.vi.c.quicunque.

23 Ab homine etiam fertur tam generale, quàm speciale. Papa interdicit c.tanta,de exces.præla. Legatus etiam interdicit.c.nouit,de of.deleg.Similiter delegatus.c.sane.el.ii. de of. dele. quòd clarũ est,quando in literis ponitur consueta clausula.s. per censuram ecclesiasticam compellendo,&c.c.querenti, de uerb.sig.etiam si simpliciter sine dicta clausula datus sit, habet hanc potestatem,ubi maxime est in iure expressum. c.de causis,el.ii.de offi.dele.Item per episcopum contra eos qui sunt suæ iurisditionis:non tamen debet suspẽdere, uel interdicere clericos,aut eorum ecclesias perpetuo,uel ad longũ tẽpus,nisi de conse.cap.c.i.de exces.præla.maximę quando procedit ex officio regulariter,tamen sententia eius regulariter,et de iure est timenda.ii.q.i.c.i.Item electus confirmatus, licet non consecratus,potest:quia hoc est iurisditionis.c transmissam,de elec.Item inferior prælatus habens iurisditionem ordinariam potest in sibi subditos.c.cum inter,de consue. Qui autem,& quando inferiores habeant iurisditionem ordinariam notantur in.c.cum ab ecclesiarum,de offi.ordi.Item capitulum,sede uacante,potest.c.is qui,de maio.& obe.quia est iurisditionis,in qua capitulum succedit.

24 Mulier, etiam prælata interdicere non poteſt, quia hoc pertinet ad poteſtatem clauium. c. noua, de pœ. & re. Et breuiter omnis poteſtas, quæ poteſt excommunicare, poteſt & interdicere, tam locum, quàm perſonam, generaliter, uel quantum ad aliquem actum, diuiſim, uel coniunctim, ſecundum quòd uidetur ſibi expediens, per. c. cum inter uos, de conſue. Quomodo epiſcopus poſsit interdicere, Tab. interdictum. ii. §. ii.

25 Exempti autem, & priuilegiati, inquantum exempti ſunt, & iuxta tenorem ſuorum priuilegiorum, quæ eſſent inſpicienda ab epiſcopis, & aliis, non poſſunt interdici directe, uel indirecte, cum in hoc ſuper eos iuriſditionem non habeant, aliter facientes puniuntur. c. quando, de priui.

26 Canonici ſine licentia epiſcopi non poſſunt ponere interdictum in aliqua eccleſia, uel loco. c. quæ ſunt, de his quæ fi. a ma. par. cap.

27 Simplex canonicus habens præbendam, cui annexa eſt eccleſia, ut in. c. extirpandæ, de præben. in qua ſecundum conſuetudinem exercet iuriſditionem ſpecialem, poteſt illam interdicere. c. ſuper eo, de præben. lib. vi. Idem ſi iuriſditionem haberet in territorio ex conſuetudine. c. nouit, de iudi. Nullus tamen ſine licentia ſedis apoſtolicæ, pro pecuniario debito, poteſt aliquem locum interdicere, per extrauagantē Boni. viii. quæ incipit, Prouide, ut ſupra dictum eſt. §. v.

28 Quando ab homine fertur interdictum ob contumaciam, ſecundum Io. cal. debet præcedere monitio, & forma tradita in. c. i. de ſen. excom. li. vi. & ſic intelligitur. d. c. reprehenſibilis, de appel. & propter defectum monitionis, aliquando eſt nullum, aliquando iniuſtum, ut de excommunicatione ſupra dictum eſt, excommunicatio. §. xi. Si autem propter delictum feratur, non eſt neceſſaria monitio. c. in loco. v. q. iiii. & ſic intelliguntur doctores in. c. ad hoc, de appel. & ſub tali forma uerborum profertur, uidelicet. Nos propter talem cauſam, eccleſiam, uel talem terram eccleſiaſtico ſupponimus interdicto. c. cum in partibus, de uerbo. ſigni. & dicitur eccleſiaſtico, ad differentiam legalis interdicti. Et quia interdictum, & excommunicatio quo ad formam conueniunt, ideo not. quæ de forma excommunicationis ſupra dicta ſunt, excommunicatio. §. xiii. Poteſt etiam interdicti ſententia ad placitum iudicis proferri, puta interdicendo miſſam cum cantu, uel horas,

uel sepulturam,& huiusmodi:& ab ipso excipere,& inuolue-re quos uult:& quando placet,ut cum talis erit præsens, &c. c.non est nobis,de spon.& secundum doctores non potest poni sine rationabili causa.c.medicinalis,de sen.ex li.vi. &.c. quæsiuit,de his quæ fiũt a ma.par.ca.ubi Inno.& Host. intel ligunt,quòd ob culpam personæ particularis, non est ferenda interdicti sententia,nisi quando est dominus loci, in.d.c. non est uobis.&.c.petistis,de priui.ubi no.Pa.posse ferri propter delictum domini,capituli,uel alicuius communitatis.Et dicit Pe.de palu.ubi supra,q.ult.ar.vii. quòd si rationabiliter non feratur,lator incidit in pęnam.d.c.cum medicinalis, ut etiam dicit Innoc.in.c.cum ad ecclesiarum,de offi.or. Pœna. d.c.est,quòd qui competenti monitione non præmissa, sententiam promulgat,ingressum ecclesiæ per mensem sibi nouerit interdictum,&c.alia nihilominus pœna multandum si expedire,&c.

29 Ad hoc,quòd interdicti sententia liget, sufficit publica promulgatio,nec est necesse eam singulorum auribus inculcari c.quid dicitis.d.xvi.Et sufficit, quòd quis sciat Metropolitanam Ecclesiam recepisse sententiam,& seruare publice.c.i.de postu.& ignorantia probabilis excusat,pro quo glo. in cle.i. eo.non autem crassa. Et dicit Pa.in.c.apostolicæ, de cle.excmi.in.i.no.quòd non oportet,quòd quis sit multum curiosus in sciendo,dummodo non sit nimis desidiosus:arg. in.l. nec supina.ff.de iur.& fac.igno.Nec etiam oportet omnibus credere,ut dicit Pe.de palu.supra,uni,uel paucis, qa, qui cito credit leuis est corde:nisi ille,uel illi faceret dubiũ probabile.

30 Omnes religiosi tam exempti quàm non exempti, scientes matricem ecclesiam suæ ciuitatis,uel terræ,obseruare quodcunque interdictum positum authoritate sedis Apostolicę, uel ordinariorum,tenentur & ipsi seruare, & non seruantes excommunicationem ipso facto incurrunt, supra, Excommunicatio.xxxii. etiam quòd sit nullum. Vide ibi de priuilegio,quod habent fratres prædicatores congregationis Lombardiæ a Leone.x. & quæ sit matrix ecclesia, & quomodo non tenentur seruare,ipsa non seruante, etiam quod sit uerum interdictum ex priuilegio,secus si non haberent priuilegium, quia tenerentur seruare,& non seruantes iuris pœnas incurrerent.

31 Ad tollendum, uel relaxandum, uel ſuſpendendum interdictum, non eſt aliqua certa forma uerborum, ſed nudo uerbo poteſt tolli, uel relaxari, ut dicendo reuoco, remoueo, uel abſoluo, & ſimilia. Et ſi eſt ad tempus, uel ſub conditione, ex ſeipſo deſinit, quod nō eſt ſic in excommunicatione, ut not. doc̃to. in. c. fi. de matri. contra. contra inter. eccle. quia interdictum ſolum habentis authoritatem intentione relaxatur, & ita quomodocunque ſuam intentionem exprimat ſufficit.

32 Quando perſona eſt ſimpliciter interdicta, & aliqui uolunt ſatiſfacere, debet quo ad eos relaxari interdictum, ſicut de excommunicato petente abſolui. c. cum contingat, de offi. delega. Secus quando interdictus eſt tantum locus, uel populus, uel uniuerſitas, ſingularis perſona quæ non peccauit, non eſt abſoluenda, nec requiritur ſatiſfactio. c. ii. de cōſtitu. ſed qui peccauerunt ſatiſfaciant, & abſoluantur.

33 Quando interdictum rationabiliter eſt poſitum per inferiorem iudicem, maior eo, non debet relaxare ſine condigna ſatiſfactione, & conſenſu illius qui tulit. c. cum ab eccleſiarū, de offi. ordi. Nec archiepiſcopus poteſt relaxare interdictū, uel alias ſententias latas ab officialibus ſuffraganeorum, omisſis ipſis, qui tulerunt. c. Romana, eo. lib. vi. niſi contraria conſuetudo obſtet, & niſi ratione appellationis, & tunc ſi allegatur quod ſententia eſt nulla, non eſt neceſſe eum abſolui, poteſt tamen ad cautellā. Si allegatur iniuſtitia, quæ eſt notoria, ſuperior debet ipſum ſine remisſione abſoluere. Si uero notorium eſt ſententiam eſſe iuſtam, non debet abſoluere, ſed remandare. In dubio autem ſuperior poteſt abſoluere, uel remandare ad abſoluendum ab eo, qui ſententiam tulit.

34 Si Papa dat licentiam celebrandi in aliqua eccleſia ſpecialiter interdicta, non propter hoc relaxatur interdictum ſecundum Hoſt. in. c. ut priuilegia, de priui. quia poteſt ſuſpendere, uel remouere cum conditione ut redeat, uel pro illo caſu tantum.

35 Epiſcopus non poteſt dare licentiam celebrandi in eccleſia interdicta, ſecundum Hoſt. in. c. ad hæc quoniam, de appel. hoc pertinet ad ſolum Papam. c. cum & plantare, de priuile. ſecus a ceſſatione a diuinis poſita ab ipſo, uel eo inferiore,

ſecundum Inno.in.d.c.ut priuilegia.Item licet poſsit limitare ceſſationem a diuinis, non tamen contra diſpoſitionem iuris,ut puta, quod non poſsit celebrari ſubmiſſa uoce,&c. quia non habet authoritatem contra diſpoſitionem iuris. Confirmantur prædicta per Ber.in.d.c.ad hæc quoniam.Licet hi propter quos poſitum eſt interdictum nō ſeruent illud,alii tamen ſeruare tenentur,ſecus quando hi non ſeruāt in quorum fauorem poſitum eſt.c.peſtis,de priui.Et dicuntur uiolare,quando maiores, uel eorum maior pars uiolat, arg.in.c.fi.de procur.Et oportet quod habeant animum perſeuerandi,quod ex eorum actibus poteſt percipi.Item ſecundum Ioan.cal.proferens interdictum,uel ſuperior eius,papa excepto,ſi uiolat illud,incurrit pœnas, quia ſunt a canone, in.d.c.is qui,&.c.i. de conſti. Ideo quamuis proferens non ſeruet,alij tamen ſeruare tenentur.ar.in.c canonibus.xvi.q.i. niſi non ſeruando illud relaxare intendat,& hoc dixit, tunc nec ipſe,nec alij tenentur ſeruare,quia ſic eſſet ſublatum.Sed ſi tantum mente facit ſine aliquo exteriori ſigno , nec ipſe, nec alij non ſeruantes,euadunt pœnas, de re.iu.c.i. Papa tamen ſola mente poteſt reuocare,quia princeps non ſubijcitur legibus.ff.de legibus.l.princeps.Ignorantes tamen mentem Pontificis non ſeruando peccarent.

36 Interdictum poteſt relaxari ſi eſt ab homine , ab eo qui tulit,uel a ſuperiore,non ab inferiore , ſicut de excommunicatione dictum eſt.c. quærenti,de uerbo.ſigni. Si uero ſit a iure,& conditor iuris non reſeruauerit, epiſcopus poteſt relaxare,& non inferior ordinarie,maxime ab interdicto loci.c. nuper,de ſen.excommunicatio.Secus ſi reſeruauit,quia ipſe ſolus poteſt,ſecundū Arch.uel ad certum tempus poſuit.

37 Quando papa reſeruauit ſibi excommunicationem,quæ eſt circa interdictum,uidetur ſibi reſeruaſſe relaxationem interdicti quia ex eadem radice naſcitur, ideo eadē lege tollitur. Hoc tamen non placet Ioan and.quia ſecundum eum,quando ex duobus unum reſeruatur , alterum uidetur concedi, arg.in glo.cle.i.ſecundum Io.an.in.c.cupientes,de elec.li.vi. .§.cæterum,uer.ſuſpenſos.

38 Si interdictum eſſet terminatum ad certum tempus a iure, ab ordinario ante illud tempus non poſſet tolli,ex quo limitatur.d.c.nuper,quod aliud ſit in excommunicatione,faciūt

not.per glo.in.c.cupientes.§. cæterum, in uer.ſuſpenſos, de elec. lib. vi.

39 Not.quod ea quæ dicta ſunt ſupra,de obſeruatione interdicti,intelliguntur prout ſtat in corpore iuris, ſed Martinus quintus per extrauagantem quæ incipit: Inſuper ad euitandum, moderatur ſic.Non tenetur quis obſeruare interdictũ eccleſiaſticum a iure,uel ab homine generaliter promulgatum,niſi talis ſententia fuerit contra perſonam, collegium, uniuerſitatem,eccleſiam,communitatem, uel locum certũ, a iudice publicata,uel denuntiata ſpecialiter, & expreſſe,cõſtitutionibus apoſtolicis,& alijs in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunque,ſaluo ſi quem pro ſacrilega manuũ iniectione in clericũ,etc.uide Ar.flo.tertia par.ti.xxvi. c.ul.qui eam recitat,& quomodo fuit approbata in concilio. Vide etiam Pa.in cle.ii.de ſen.exc.& Feli.in.c. Rodulphus,de reſcri.Quidam concludunt quod papa per hanc conſtitutionem non intendit excommunicatos, ſuſpenſos, & interdictos in aliquo releuare,nec eis quomodolibet ſuffragari, & quod quicunque excommunicatus quacunque excommunicatione. ita notorie quod non poſſit aliqua tergiuerſione celari,aut iuris remedio excuſari,etiam quod non ſit denuntiatus in genere,uel in ſpecie,eſt uitandus,aliter hoc eſſet fauere excommunicatis, ſuſpenſis, & huiuſmodi,ut quidam dicunt,ſupra,excommunicatio.§.50.Abſolutio.§.xxx.

40 Fratres prædicatores habent ſuper hoc multa priuilegia a Bonifacio,Martino,Alexandro,& Sixto,quorum literæ ſunt Bononiæ in conuentu,S.Dominici.Et primo, poſſunt tempore generalis interdicti ubique tam in ſuis eccleſijs, quàm in alienis, clauſis ianuis,interdictis, & excommunicatis excluſis,non pulſatis campanis,& ſubmiſſa uoce,celebrare diuina,recipere eccleſiaſtica ſacramenta,dummodo non dederint cauſam interdicto, uel id eis non interdicatur ſpecialiter,uel eccleſia in qua uolunt celebrare non ſit ſpecialiter interdicta. Secundo poſſunt recipere pueros ſuis ſeruitijs deputatos ad diuina,& ſuorum negotiorum procuratores,ac eos qui continue operibus eorum inſiſtunt, ſi tamen iſti non fuerunt cauſa interdicti,aut ſpecialiter interdicti,uel excommunicati,ex priuilegio Boni.quod incipit,Virtute.Item tempore ſtrictiſsimi interdicti,quilibet conuentus fratrum præ-

dicatorum quotidie unam missam celebrare potest cũ duobus, uel tribus tantum ministris, expulsis omnibus, qui non sunt de ordine prædicatorum. Cle. meritis uestræ, &c. Item quando in locis ubi habitant contigerit poni interdictum, per quod prohibeantur ecclesiastica sacramenta omnia, exceptis Baptismo paruulorum, & morientium pœnitentia, nõ obstantibus quibuscunque priuilegijs concessis, etc. possunt nihilominus confiteri peccata, & absolui, & temporibus cõsuetis, secũdum morem eorum recipere cõionem, & unctionem extremam, diuina officia celebrare simul ianuis clausis, &c. & exclusis omnibus qui de tali ordine non sunt, nisi in literis Apostolicis impetratis fieret mentio de ordine prædicatorum, & de hac indulgentia specialiter. Honorius. Item omnes sẽtẽtiæ interdicti, suspensionis, & excommunicationis latæ per quoscunque prẹlatos contra fratres prædicatores, contra priuilegia eorum, sunt ipso iure irritæ. Si autem contra aliquos occasione eorundem fratrum, sunt irritandæ. Alexander. Item a nullo legato nisi a latere, possunt suspendi, uel interdici, uel excommunicari, nisi in eorum literis de ordine prædicatorum specialis mentio fiat. Cle. ex ingentibus. Item quod prẹlati eorum, fratres sibi subditos, uel ad eos declinantes, possunt absoluere, ab omni censura ecclesiastica, a iure, uel ab homine generaliter promulgata, etiã si præsumpsissent in locis interdictis celebrare. Bonifa. Item quod in Italia, uiri, & mulieres de pœnitentia. s. Dominici nuncupati, possunt recipere ecclesiastica sacramẽta tempore indicti, nisi dederint causam interdicto. Honorius. Item quod alienare possunt ex causa, & in melius commutare, non obstante quod res fuerit relicta cum conditione, quod non possit alienari. Sixtus quartus.

41 Aduerte tamen quòd omnia priuilegia quæ præcesserũt decretalem alma Bonifa. viii. & sunt illi contraria, sunt reuocata per d. c. alma, circa fi. uide ibi glo. Sequẽtia uero d. c. alma, tenent, & præcedentia non contraria, d. c. alma non reuocantur: & prædicta priuilegia supra, non sunt reuocata, uel quia non præcesserunt, uel quia non sunt contraria, d. c. alma, uel quia ibi non fit specialis mentio de ordine prædicatorum. Et Sixtus. iiii. in priuilegio quod incipit, Regimini motu proprio, & propria scientia confirmat omnia priuilegia præde-

cessorum suorum, inter quæ est priuilegium Alex.iiii. quod incipit, Pro reuerentia, in quo cōceditur prædictis fratribus, quod in uigiliis, & festiuitatibus, s. Dominici, s. Petri martyris, & octo diebus immediate sequentibus, ut tempore generalis interdicti, in suis ecclesiis, & oratoriis, possint diuina officia solenniter celebrare, excommunicatis dūtaxat exclusis. Item priuilegium cruce signatorum Innoc.iiii. non est reuocatum, ideo possunt admitti ad diuina, quamuis Pe. de pa. iiii.sen.xviii, q.viii.a.v.dicat, quod est reuocatum: quia non considerauit, quod d.c.alma, loquitur de actiue celebrantibus, & de nouo est concessum per Cle.vii. per breue directū magistro Paulo Buttigelle. Consuluit tamen Io. cal.in quodam consilio ad fratrem Paulinum Forliuien. quod inquisitor tempore interdicti non conferat crucem non interdictis, ut possint interesse diuinis, quia posset præsumi id fieri in fraudem, & contemptum censuræ ecclesiasticæ: ar. in c.ut priuilegia, de priui. Si tamen principaliter moueātur zelo fidei, possunt crucem recipere, ideo de hoc possunt moneri, quando petunt cruce signari.

42 Interdictos, & excommunicatos, ante receptionem crucis, uolentes recipere crucē, potest inquisitor absoluere, & post dare crucem, ut tenet Tab.interdictum.iii.§.xi. quia in dicto priuilegio datur authoritas absoluendi ab his quas incurrerunt, quod est de præterito, quia facit mentionem de quibusdam sententijs quæ præcesserant hoc priuilegium, ergo & crucis acceptionem. Non autem secundum Io.cal.prius recipere, & postea absoluere ab excommunicatione, quia dicitur in priuilegio circa fi.dummodo prius absoluantur, tamē illud uerbum intelligitur de admissione ad diuina, quam absolutio debet pręcedere, non de crucis acceptione. dicit tamē Pa.in.c.ex publico, de conuer.coniug. quod non est honestū hoc fieri, si tamen fiat tenet. Nec ad religionem recipiendus, secundum Rai.

43 In generali interdicto loci, standum est moderationi. c. alma, & c.quoniam, de senten.excom.lib.vi. In alijs autē standum est iuribus antiquis. Moderatio autem horum. c.est. Primo, quòd singulis diebus possint in ecclesiis, & monasteriis, missæ, & alia celebrari sicut prius, uoce tamen submissa, ianuis clausis, non pulsatis campanis, excommunicatis, &

interdictis exclusis,& uno istorum prætermisso,esset uiolare interdictum, secundum Host. Io.an.& Io. cal. Et si clericus alio celebrāte in loco interdicto faceret unum de prædictis, ut sonare campanam , esset irregularis secundum communem opinionem,quia participat in crimine criminoso.c.nuper,de senten. excom. Secundo , quòd in his festiuitatibus, uidelicet, Natalis Domini, Resurrectionis , Pentecostes,Assumptionis beatæ Mariæ: & Corporis Christi,per Marti. v. Omnium sanctorum, pulsatis campanis diuina celebrētur, & mortuorum,secundum Pe.de pal.quia hoc uidetur rationabile, exclusis excommunicatis tantum,ita tamen quòd illi propter quos positum est interdictum non appropinquēt altari.i.non faciant offertorium. c.quia in omnibus, de usu. & secundum communem opinionem incipit dies in uesperis uigiliæ, usque ad uesperas festi inclusiue,quamuis alii qui largiorem faciant interpretationem , includentes etiam missam uigilię Natiuitatis,Paschatis,& Pentecostes, & completorium festi, quod placet Pet.de palu. quia in beneficijs larga interpretatio debet fieri,& in dictis festis potest aqua soleniter benedici,fieri aspersio,panes, fructus benedici , & laicis interdictis ministrari, nuptiæ soleniter benedici , scilicet in festo Assumptionis beatæ Mariæ tantum,benedici uirgines,calices,altaria,paramenta, abbates &c. quia non sunt sacramenta,sed officium.De sepultura uide infra.§.xlvii.

44 Sacramentum baptismi,tam adultorum, quàm paruulorū, tempore interdicti conceditur : in.c.quoniam,de senten. excom.lib.vi.& cathecismus, & consequenter totum officium baptismi, quod si honeste extra ecclesiā fieri potest, securius est secundum Ioan.cal. & si fieret in ecclesia specialiter interdicta , non incurreretur irregularitas secundum eundem : quamuis Io. mo. oppositum uideatur tenere. Et ut creditur, & supra dictum est,posset prohibere baptismum adultorū , non autem alius eo inferior : ideo bene consideranda sunt uerba papæ,& tenor literarum eius . Baptismum autem paruulorum non posset, quia est sacramentum necessitatis. Itē conceditur confectio, crismatis in die sancto Iouis, secundū c.alma, uidelicet ianuis clausis, &c.

45 Conceditur & crismatio tam adultorum,quàm puerorum, secundum Pa.in.c.responso,de senten.excom.&.d. c.quoniā.

Item pœnitentia tam ſanorum, quàm morientium, exceptis excommunicatis propter interdictum,& illis quorum culpa, uel dolo, lata eſt ſententia interdicti, uel ſi dederunt conſilium,auxilium, &c. niſi prius ſatisfecerint, uel dederint idoneam cautiònem,uel ſi non poſſunt,iurauerint,quàmprimū poſſunt facere. Intellige prædicta ſecundum iura noua, quia iura antiqua ſolum excipiunt pœnitentiam morientium, in d.c.non eſt,&.c.quod in te, &. c. reſponſo. Item conceditur uiaticum exiſtentibus in mortis periculo.c.pœnitentes. diſt. 50.& poteſt portari cum lumine,& campanula: ſic enim habet generalis conſuetudo,& de lumine eſt.c.ſacrę,de celebra. miſ. & non eſt prohibitio, etiam in præſentia perſonarum interdictarum, ſi caſu adſint: quia permiſsio intelligitur ſecundum ſtatum perſonæ cui permittitur, de priui.c.porro, ſed infirmi conditio requirit,ſtantes: nec eſt prohibitum inſpicere hoſtiam extra piſcidem, & adorare tempore interdicti, niſi cum diuina officia actualiter celebrantur.c. i. de ſenten. excom.circa principium.An autem prægnantibus, & intrātibus mare,uel bellum,pòſsit dari tempore interdicti uiaticum,Io.an.in. d.c. quòd in te, dicit quòd non debent dari decedentes, unde niſi aliud appareat periculum,eſt abſtinendùm. Pa.autem in.d.c.quòd in te,dicit conſideranda eſſe pericula, & hoc mihi placet, & iuxta illud eſt dandum, uel nō dandum uiaticum. Item conceditur ut miſſæ dicantur ſingulis diebus clauſis ianuis,&c.ut ſupra dictum eſt: &.d.c.alma,intelligitur tantū de interdicto generali loci,& nō perſonæ,ſecundum Archi.flo.iij.par.ti.xvij.c.iiij.in ali s ſtabitur iuri antiquo. Et hæc eſt communis ſententia doc Et clerici extranei,uel alibi beneficiati,poſſunt admitti tempore generalis interdicti, in eccleſia non interdicta ad celebrandum, uel concelebrandum, ut uidetur tenere Io.an.& Io. cal. probat multis rationibus.

46 Item ordinari clerici, ſiue laici,ſi ſunt interdicti nō poſſunt, quia hoc eſſet participare in ſacramētis,à quorum participatione ſunt remoti,niſi in caſibus permiſsis.c.fi.de cleri. excō. mi. neque conferri poſſunt ordines in loco interdicto, quia prohibentur eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrari,exceptis certis caſibus de quibus iſte non eſt, in. d.c. alma, &.c.non eſt. Pa.tamen dicit in.c.non eſt nobis, de ſpon.quòd poſſet attē-

tari, quòd ut non interdicti, in loco interdicto possint ordinari propter necessitatem, quia ex quo conceduntur aliqua, quæ non possunt cōferri nisi per clericos, ergo indirectè permittitur clericorum ordinatio, sicut dicitur de confectione crimatis. Pe. de pa. iiii. sen. d. xviii. q. vij. ar. v. conclusione. vj. tenet primum, quia ordines in solenni missa dantur, quæ tunc solenniter dici non potest.

47 Extrema unctio, in. d. c. quòd in te, expresse prohibetur etiā clericis, & religiosis non interdictis secundum Ioan. cal. & Io. an. ibi, etiam in illis quatuor festiuitatibus, de quibus supra, in. d. c. alma, & Pa. in. d. c. quòd in te, Pe. uero de pa. supra, relinquit hoc dubium insolutum. Sepultura etiam ecclesiastica negatur laicis tempore interdicti, siue locus sit interdictus, siue pſona interdicta specialiter, uel generaliter, in. d. c. quòd in te, etiam quòd egerint pœnitentiam: ideo extra ecclesiā, & cimiterium sepelientur. Et si contra iura fuissent sepulti, non sunt exhumandi remotò interdicto, cum res peruenerit ad illum statum à quo incipere potuit. Qui uero fuerint in campis sepulti, & non fuerunt culpabiles, uel apparuerunt in eis signa contritionis, poterunt remoto interdicto exhumari, & in sacro sepeliri, per. c. à nobis, de sen. exc.

48 Clerici & religiosi non interdicti, & qui seruauerunt interdictum, possunt sepeliri in sacro cum officio iuxta moderationem. c. alma, licet Pe. de pa. supra, dicat cum silētio, quod intelligitur, quòd submisse dicatur officium, & missa: nisi esset interdictum strictum, quando remouetur extensio. c. alma: & sine campanæ pulsatione, quia hoc est de solennitate exequiarum, quæ prohibetur. In prædictis tamen solennitatibus, quando licet celebrare solenniter, ita & solenniter sepeliri, secundum Fely. & Io. cal. quamuis quidam contrarium dicant. Laicos uero secundum Ioan. an. & Gemi. non sic uidetur posse solenniter sepeliri, quia prohibetur iure antiquo, & in nouo non conceditur, contrarium autem uerius credo quod & Syl. tenet, uerbo interdictum. v. §. iiii. nisi sint specialiter interdicti, uel causam dederint interdicto. consentit Cal. & clerici officiantes secundum Fede. non fiunt irregulares tunc. An autem hoc priuilegium concessum clericis de sepultura habeat locum in speciali interdicto, uel tantum in generali, est diuersitas opinionum. Inn. in. c. fi. de exces. præl. dicit

cit

cit quòd intelligitur tantum in generali. Host. ibi tenet quòd etiam in speciali, Ioan. an. tenet de generali tantum, quia. d. c. quòd in te, loquitur de generali in duobus locis, pro alia opinione est. d. c. ut priuilegia.

49 Priuilegiati post. d. c. alma, super admissione ad diuina, & ad receptionem sacramentorum, possunt sepeliri in cimiterio secundum Io. Cal. & idem uidetur, si solum sunt priuilegiati super auditione tantum, per regulam, cui communicamus uiuo, etiam communicamus mortuo, eodem modo si sint solum priuilegiati super participatione sacramentorum secundum eundem Io. Cal. & si sunt pœnitentes, potest pro eis orari, & recipi mortuaria, & oblationes, & non solum intellige de ecclesia, sed etiam de cimiterio, per. d. c. ut priuilegia, licet quidam dicant sufficere locum deputatum esse sepulturæ, contra quos est. c. nemo, de conse. di. i.

50 Sepelientes personam interdictam, uel non interdictam, sed tempore interdicti loci, extra ecclesiam, uel cimiterium, cum officio diuino, clerici sic officiantes, efficiuntur irregulares, non autem si sine officio sepeliant. Commendatio tamē animæ iuxta morem secundum Io. cal. potest fieri, quia uidetur annexa absolutioni, quæ permittitur. Quomodo sepeliētes sint excommunicati, supra, Excommunicatio. xliiii.

51 Confratres religiosorum, qui ex priuilegio admittuntur ad diuina, non possunt in ecclesia interdicta sepeliri, licet alibi possint eligere sepulturam: in. d. c. ut priuilegia.

52 Cooperantes sepulturę prohibitæ tempore interdicti: ut aperientes, fodientes, portantes crucem, funus associanteș pro honore, uel amicitia, clerici diuinum officium facientes, nō prohibentes qui possunt, & debent, omnes secundum Io. cal. sunt excommunicati, quia uidentur omnes participes criminis, ad hoc. c. nuper, de sen. ex supra, excommunicatio. xliiii.

53 Conceditur matrimonium tempore interdicti, & inter personas interdictas, secundum Pa. in. d. c non est, quia & ab excōmunicatis, & infidelibus contrahitur. De solemnizatione autem illius dictum est supra. § liii. quia prohibetur, etiam si alter tantum esset interdictus: sed si uxor esset de populo interdicto, & non dedit causam, & uir sit de populo non interdicto, & extra locū interdictū, tunc ambo poterunt benedici, quia mulier desinit esse de populo interdicto, secūdū Io. cal.

NN

54 Conceditur celebratio diuini officij secundum modificationem.d.c.alma,ut supra dictum est,nam secundum iura antiqua,omnia diuina officia erant prohibita,ut patet in.d.c. nõ est nobis,&.c.responso,& per diuinum officium intelligitur, omne quòd est in missali,& breuiario,quæ à clericis interdictis non possunt celebrari,uel in loco interdicto.c. ex rescripto,de iur.iur. Prohibetur etiam auditio,in.d.c.si sententia, quod respicit alias personas proprie non ecclesiasticas,& istis facta est modificatio,per.d.c. alma.

55 Quando locus est interdictus , & diuina officia celebrantur uoce submissa singulis diebus, layci, siue interdicti, siue nõ, non possunt admitti secundum omnes doc. nisi qui sunt priuilegiati,uel quando sacerdos non haberet clericũ adiuuantem,potest admittere alium secularem, cessante fraude secundum Ioan.cal.dummodo non sit interdictus ille,uel interdicto causam non dederit, quia tales excluduntur, & non gaudent priuilegio,familiaribus, & domesticis concesso,in. d. c. licet.§.primo,&.fi.

56 Qui non sunt clerici,& se ingerunt diuinis officijs, licet grauiter peccent, irregularitatem tamen non incurrunt, quia. c. is qui,&.c.si quis episcopus, loquuntur de clerico. Puniũtur tamen in.c.postulasti,de cle. excom. mi. Possunt extra tempus celebrationis,in ecclesia orare,nisi aliud obstet.

57 Monachus, & monacha uiolantes interdictum , secundum Io.cal.fiunt ineligibiles, actiue,& passiue, & hoc modo sunt capaces irregularitatis, sed mere secularis secundum eundem uiolans interdictum, postea potest ordinari, quia de clericis tantum ius loquitur . Et laici societatum, ut disciplinatorũ , cantantes letanias, & suas orationes in suis locis in loco interdicto,non uidentur esse irregulares , quia non sunt clerici,nec peccant, quia hæc eis non sunt prohibita per interdictum. Item non prohibentur orare in ecclesia,extra tempus celebrationis officiorum diuinorum,secundum Gul. Et si sacerdos credit probabiliter aliquos interdictos esse in ecclesia, eos in generali monere debet, quòd exeant secundum eundem , aliàs non tenetur uitare eos donec maxime publice constet de sententia. Et quamuis sacerdos acceptet scienter interdictum quempiam, alij non tenentur exire,nec peccant sic audiendo diuina, secundum Veruer . Ipse tamen peccat

& incurrit pœnam.c.episcoporum,de priuileg. lib. vj.

58 Pœna magna sequitur non seruantes interdictum,nam si sacerdos est, scienter celebrans in loco interdicto, undecunque sit præter casus permissos,efficitur irregularis,& suspensus est secundum Host.& debet puniri grauiter,per.c. postulastis,de cle.excom.mi.&.d.c.is qui,&.c.episcoporũ, nec potest eligi,nec eligere,per.d.c.is qui,nec postulari.c.i.de postu. præl.& dicit Pa.in.c.i.de postu.quòd electio facta in loco interdicto,à non interdictis, tenet, uel qui nõ uiolauerunt interdictum. Nec potest conferre beneficia.c.quia diuersitatẽ, de conces.præben. & est suspensus ab ingressu ecclesiæ, donec satisfaciat ad arbitrium iudicis,qui interdicti sententiam tulit, si est ab homine,uel ad arbitrium episcopi, si est à iure,& peccat mortaliter audiendo diuina in ecclesia quacunque,& in hoc plus operatur suspensio quàm irregularitas, secundum Pe.de pal. Item remouendus est ab officio, in.d. c. postulastis. Si talis sit religiosus nullum habens ordinem, quamuis non fiat irregularis, quia non est expressum in iure,poterit tamen aliter puniri. Hæc secundum Pa.in.c. fi. de exces.præl. Et quia irregularitas procedit ex indebita executione ordinum,secundum Inno. & doc.illi incidunt in irregularitatem non seruando interdictum, qui exercent quippiam deputatum alicui ordini ecclesiastico,& hoc faciũt tanquam clerici. Vnde si subdiaconus dicat epistolam tanquã exercens officium suum,& accolitus faciat officium suũ tanquam accolitus,efficiũtur irregulares, ut in.c.ij.de cle. ex mi. non autem si faciant aliquod non deputatum certo ordini, ut cantare responsorium,antiphonam,& huiusmodi, nõ ut officient ecclesiam,sed ut faceret alius laicus, secundum Inno. Idem de benedicente mensam, quia hoc non est deputatum certo ordini.ar.dist.xliiii.c.fi. Vnde si interdictus cantaret epistolam,ut quilibet laicus potest facere,irregularis non efficeretur,sine apparatu maxime manipuli. Idem si quis absoluat,uel excommunicet,non ut sacerdos,sed ut iudex sine solemnitate,de qua in.c.à nobis,el.ii.de senten.excom.Iurisditionalia enim tempore interdicti non sunt prohibita: ut citare,excommunicare,proferre sententias, & huiusmodi.

59 Audiens diuina secundum doc.& maxime Hostien.ex deuotione,non fit irregularis,licet peccet. Si autem audiat autho-

rizando, ut quando prælatus facit celebrari coram se, fit irregularis, quia ingerit se diuinis, & uiolat interdictum, in. c. fi. de sen. excom. lib. vj. ideo dicit Pan. quòd prælatus caueat, ne tempore excommunicationis, suspensionis, uel interdicti faciat coram se celebrari, uel intersit celebrationi. Idem dic de eo qui pulsat campanam, &c. ut supra dictum est, quia uidetur authorizare, incidit si est clericus, ut supra, secus si facit ista non ut celebrans principaliter.

60 Is cui interdictus est ingressus ecclesiæ, si celebrat in ecclesia, uel cimiterio, secundum Pe. de pal. supra, efficitur irregularis, secus si extra. Sed si esset suspēsus absolute à diuinis, ubicunque celebraret esset irregularis. c. i. de sen. excom. lib. vj.

61 Celebrans scieter in loco interdicto, siue coram personis interdictis à iure, uel ab homine, uel publice interdictos, ad diuina officia, uel sacramenta recipiens, uel ad sepulturam, etiā si non sit irregularis, est interdictus ab ingressu ecclesiæ, in d. c. episcoporū. & si in ea se ingerit in officio suo, fit irregularis, per. d. c. is qui. Differentia tamen est inter istos, nam celebrans in loco interdicto, est etiam irregularis. Admittentes uero ad sepulturam ecclesiasticam nominatim interdictos, uel publice excommunicatos, sunt excommunicati, ut dictum est, & etiam qui tempore interdicti sepeliunt defunctos in ecclesijs, uel cimiterijs, in casibus non concessis, sunt excommunicati. c. eos, de sepulturis, supra, Excōmuni. xliiij.

62 Celebrans, uel faciens aliquod diuinum in ecclesia, uel cimiterio pollutis, non est irregularis, uel suspensus, licet peccet. c. is, qui de senten. excom. lib. vj.

63 Clericus interdictus, uel non interdictus, sed in loco interdicto benedicens aquam, secundū Inno. fit irregularis, quia annexa est ordini, nisi seruata moderatione. c. alma. Nec debet sacerdos aspergere seculares aqua benedicta, nisi in festis de quibus in. d. c. alma. Si tamen aspergeret, putat Ioan. cal. non incurrere irregularitatem, quia hoc non est iure cautū, nisi forte hoc faceret in principio missæ, quòd uidetur esse proprium sacerdotis. Intellige sine moderatione. c. alma.

64 Per benedictionem mensæ etiam à clerico interdicto, uel tempore interdicti, non incurritur irregularitas, quia nulli ordini est deputata, idem de benedictione itinerantiū, quam solent facere priores, & episcopi, si fiat simpliciter, & nō cum

ſolemnitate, ſecundum Ioan. cald. De alijs benedictionibus dictum eſt ſupra, Benedictio oliuarum, candelarum, in diebus ſuis, calicum, paramentorum, ſecundum Ioan. cal. fieri non poteſt a clerico interdicto, uel tempore interdicti. Neque ſecundum eundem introduci poteſt mulier in eccleſia tempore interdicti poſt partum, pro purgatione ſolemniter fienda ſine irregularitate, quia hoc officium ordini clericali competit: poterit tamen per ſe intrare ſine officio, ut gratias agat Deo. Poteſt etiam prædicari tempore interdicti, in.d.c. reſponſo, cum pulſatione campanarum pro hoc, pro hora nona, & aue maria, & pro quacunque cauſa, excepto diuino officio.

65 Violantes interdictum, quamuis magnam pœnam incurrant, non tamen mortaliter peccant ſecundum Caie. in ſumma, uer. interdictum: cum aliquando quis efficiendo irregularis mereatur, & ponit exemplum de participante cũ excommunicato, qui licet incurrat pœnam magnam, uidelicet, priuationem à ſacramentis: non tamen mortaliter peccat. Not. tamen quòd ubi lata eſt excommunicatio contra uiolantes interdictum, & uiolari facientes, uiolando mortaliter peccant: idem dicerem de eo, qui contemnit ſententiam: uel ratione ſcandali, quod alijs præbet.

66 Nota etiam quòd hic nomine clericorum ueniũt moniales, licet non ſint capaces ordinis.c. poſtulaſtis, de ſen. ex. ideo & ipſæ dicendo officium, quaſi eccleſiam officiando, & faciendo ea, quæ clericis ſunt prohibita, tanquam competentia ex aliquo ordine, uiolarent interdictum. Ex pœnis ſequẽtibus irregularitatem, & ſuſpenſionem, apparet eſſe peccatũ mortale. Tanta enim pœnarum multiplicatio graue delictum ſupponit, in clerico præſertim, non tamen omnem irregularitatem mortalem dico.

INTERESSE.

INtereſſe, uidetur eſſe ut dicit Bar. l. unica. C. de ſen. quæ pro eo quòd inter. profer. exiſtimatio alicuius utilitatis non habitæ propter alicuius factum iniuſtum, uel iniuſtam conceſſionem, & horum quoddam dicitur lucri ceſſantis (ut quia non dediſti mihi pecuniam meam ceſſauit lucrum, quod cũ ea faciebam.) Aliud dicitur damni emergentis, ut quia non dediſti mihi pecuniam meam, oportuit me accipere ad uſu-

ram,ex quo damnum incurri. Quando autem posſit in con ſcientia peti,infra, uſura.§.x.&.iij. Quando in contractu pe-tatur.ff.de act.emp.& uen.l.iulianus.§.primo.

INTERPRETATIO.

Interpretatio dubiorum in meliorē partem ſemper eſt fien-da, ſecundum glo. Ro. xii. quando ſcilicet neceſsitas iudi-candi occurrit. Qui autem in rebus importantiæ determi-nant in malam partem, aliquid de re rubia, non ratione ur-gente,mortaliter peccant. Poteſt tamen quilibet rem ſuam ſeruare à quocunque ita caute, ac ſi eſſet latro,non tamen iu dicando ipſum furem eſſe. Prælati autem & ſi non debent de actu mentis iudicare, actus tamen exteriores punire de-bent, ſecundum quod apparet de eis exterius, quia ſunt iu-dices. VideTho.ſecunda ſecundæ.quæſt.lx.ar.iiii.Exiſtimare enim malum de proximo ſine ſufficienti cauſa, eſt ipſum contemnere.

2 Interpretari legem pertinet ad illum,ad quem pertinet con-dere generaliter,tamen quantum ad unam cauſam,poteſt e-tiam iudex, ut no. Inno.in.c.cum ſpeciali,de appel.Interpre-tatio priuilegij, an potuerit dari, ad ſolum principē ſpectat, ut infra.§.iiij.c.i.de tranſ. præla.

3 Interpretatio legis diuinæ,& canonicæ pertinet ad papam.c. per uenerabilem,qui fil.ſint legi.& ciuilis,inquantum concer nit clericos,etiam ad ipſum pertinet,ut in.c.j.de iur.cal.ſecū-dum uero quòd pertinet ad laicos, ad Imperatorem ſpectat, l.fi.C.de le.quia eius eſt interpretari cuius eſt condere, de re. iur.lib.vj.generaliter ut dictum eſt ſupra.§.ij.

4 Interpretatio priuilegij, an potuerit princeps dare, ad nullū inferiorem a principe pertinet ſecundum Pa.in.c.cum ueniſ-ſent.de iudi.Si uero ſit dubium de ualiditate, uel ſurreptiōe, poteſt iudex,inferior ſecundum communiter doc. Si autem dubium ſit ſuper,uel circa uerba ſolum,& caſus eſt clarus,& deciſibilis,de facili etiam poteſt inferior cognoſcere, ad præ-iudicium partium,ut no.Inn.in.d.c.cum ſpeciali.Facit.c.inter alia,de ſen.excom. Si caſus eſt dubius ad principem ſpectat, ſi de facili eum poteſt adiri,ar.in.d.c.inter alia. Quod ſi non poteſt ſic adiri,per naturalem rationem poterit interpretari, & pro hoc eſt caſus in.l.ex facto.§.ij.ff.de uulg.& pup. ſubſti. & quod no.Inn.in.d.c.cum ſpeciali.Aut dubitatur circa intē-

tionem principis,& non poteſt decidi ſine magno dubio', & ſic ſolus princeps interpretatur: eodem modo ſi uerba ſunt obſcura, uel ambigua, ſecundum Hoſt. illus eſt interpretari cuius eſt condere. Et dicit Specu. in titu. de lega. §. nunc oſtēdendum, epiſcopum poſſe interpretari iurium allegationes, c. ſignificāte, de pigno. procedit in arduo negotio. Et legatus poteſt interpretari mandatum papæ, ut tenet glo. in. d. c. j. de poſtu. & Pa. poſt Inn. idem dicit, niſi in aliquo arduo, ſcilicet in cauſa uertente ante eum, & probat per. c. ſuper literis, de reſcrip. ubi iudex interpretatur reſcriptum ad ſuam poteſtatem certificandam.

5 Interpretatio in contractibus fit plena, in teſtamētis plenior, in beneficiis plenißima. c. cum dilecti, de dona. Interpretatio locutionum debet fieri ſecundum perſonas quæ loquuntur, uel quibus quis loquitur. xxvj. d. c. deinde, in glo.

INTESTATVS.

INteſtatus quis dicitur decedere, uel quia nullum fecit teſtamentum, uel quia non iure fecit, uel quia factum, poſthumi natiuitate eſt ruptū, uel quia capitis diminutione poſtea facta teſtatoris, eſt factum irritum, uel quia nulli ſunt hæredes ex eo teſtamento: Autē. de hære. ab inteſta. in prin. Addi & alij duo modi poſſunt, ſcilicet per quærelam expugnato teſtamento, & per bonorum poſſeſsionem cōtratabulas. Azo. in ſumma. C. de ſuis & legi. hære.

INTRVSVS.

INtruſus eſt, qui non canonicè, ſed uiolenter occupat honores, uel beneficia eccleſiaſtica: unde eſt fur, & latro, ſicut dicitur in Euāgelio. Qui non intrat per hoſtium in ouile ouiū, ſed aſcendit aliunde ille fur eſt, & latro: & eſt in mortali, reſtitutioni omnium quæ inde recipit, obnoxius. c. grauis, de reſti. ſpo. uide Abb. in. c. ad aures, de exceſ. præla. in. j. no. Large dicitur intruſus omnis, titulum habens uitioſum. ſtricte uero, omni titulo carens.

INTERROGATIO.

1 INterrogationes de neceſſariis tenetur facere confeſſor, qn̄ ſine illis non poteſt diſcernere, neceſſario diſcernenda, aut quando putat, uel rationabiliter dubitat, aliquid omitti neceſſario confitendum ſi non interrogat, ut ſi confitens dicat ſe carnaliter peccaſſe, & non dicat ſpeciem, debet interrogare

in qua specie, quia est de necessitate confitenda: alioquin ut iudex abutitur officio, & sic mortaliter peccat. Ad hoc est. c. omnis, de pœ. & re. & de pœ. dist. vj. c. j. Quando autem confessor credit non esse necessarium interrogare, non peccat nō interrogando confitentem.

2 Interrogandus est ergo primo, an sit ei subditus, idest de sua parochia, uel habeat licentiam, aliter non posset absolui, ut supra, confessio. §. xij. Secundo, an habeat impedimentū propter quod non possit absolui, ut si est excommunicatus, uel concubinarius, usurarius, uel huiusmodi: si uelit perseuerare, ne conteratur frustra tempus, & confitens postea dicat, uoluistis me audire, & non uultis absoluere. Idem de clericis an habeant beneficia plura, curata, incompossibilia, & cum qua conscientia teneant, & quo titulo :; & quando sunt comati, prius uadant ad tonsorem.

3 Tertio, si præcogitauit super peccatis, sinautem uadat, & præcogitet, maxime qui stetit per annum, quia necessaria est cōtritio, quæ sine præcogitatione non uidetur posse esse. Quarto, si paratus est relinquere omnia peccata prius facta, & dolet de omnibus, aliter non est audiendus: quia est amisio tēporis. Est tamen hortandus bonis uerbis ad contritionem, quia sæpe conteruntur sub manu confessoris. Postmodum faciat confessor quòd pœnitens dicat peccata sua, eo modo quo scit, quia si dicere nollet aliquo modo, nisi interrogatus esset in malo statu: & ubi ille deficit, suppleat confessor interrogando secundum quòd uidebitur oportunum. Non enim debet omnes de omnibus interrogare, sed secundum quòd credit expedire, considerata persona, statu, ætate, &c. Et cum magna discretione interroget pœnitentem, primo in uniuersali, postmodum in specie, & si in genere non peccauit non est interrogandus in specie. Et potest confessor seruare hunc ordinem, incipiendo a primo præcepto, usque in finem, quia omnia peccata sunt contra præcepta legis diuinæ, naturę, uel humanæ. Pratica talis seruetur, & confessor sic primo interroget.

4 Interroget circa primum præceptum, si non credit, si est hęreticus, si dubius in fide cum deliberato consensu, mortalia sunt. Si negauit fidem uerbo, uel signo, etiam quòd non mēte, mortale est. Si adorauit aliud quā Deum latræa, si blasphe

mauit Deum,uel sanctos,uel eis maledixit,aut iniuriose mēbra impudica eorum nominauit, si iudæizauit, aut in cultu ecclesiastico falsum asseruit,si adiunxit cultui diuino aliquas cantilenas in uoce uel organo turpes, uel amatorias, quod mortale est ex suo genere,secundum Cai.quia iniuriam cultui diuino irrogauit,si inuocauit dæmones explicite,uel implicite,uel habuit pactum,uel familiaritatem cum eo: tamen loqui cum eo in dæmoniacis ob uenitatem, uel curiositatē, non uideo propter hoc mortale:si fecit incantationes, diuinationes per superstitiosa,in quibus inuocatio dæmonis implicite inueni tur,quia mortalia sunt, &c. His adiūge diuinationes per astra,somnia,auguria,sortes, quando superstitiosæ sunt:& de tenentibus orationes super se supstitiosa, quòd potest aduerti ex caracteribus diuersis, ex obseruatione numerorum,temporum,& huiusmodi. Si uouit facere malum, non facere bonum,quia non tenent hæc uota,sed fuit peccatum,&c.Si tentauit Deum.

5 Circa secundum,si iurauit scienter,& assertiue falsum:uel dubitans,tamen assertiue iurauit:si iurauit promittendo, & nō intendens seruare:uel comminando,uel facere quod mortale est,uel aliud malum:uel sine causa rationabili iurauit, & si fuit causa talium in aliis directa,uel indirecta, inducēdo eos prece,uel precio ad talia.

6 Circa tertium,si dies festo uiolauit opera seruilia faciendo, uel alia prohibita ab ecclesia:uel hoc fieri mandauit. Si missam sine rationabili causa diebus festis omisit,& diem festū consumpsit in uanis ludis. Si nō ieiunauit diebus pręceptis, absque causa rationabili,aut cibis uetitis usus est. Si non est confessus debito tempore,uel non bene.Si non communicauit in paschate,uel pluries,secundum quòd tenebatur, quādo casus urgebant.Si non peregit pœnitentiam. Si contraxit matrimonium cum personis coiunctis consanguinitate, uel affinitate,usque ad quartum gradum inclusiue, uel clandestine. Si neglexit sacramentum confirmationis pro se, ac suis, quorum curam gerit,& scire necessaria ad salutem, & ire ad prædicationes propter hoc.Si recepit aliquod sacramentum in mortali,uel aliquos actus ordinis, ut cantare Epistolam, Euangelium,uel sacramētum ministrauit in mortali, aut ad hoc aliquem induxit. Si excommunicatus ingressit se diui-

nis, uel excommunicatis participauit in diuinis extra casus concessos. Si excommunicatus minori suscepit aliquod sacramentum. Si suspensus, aut irregularis, aut interdictus ingessit se sibi prohibitis. Si non dixit officium ad quòd tenebatur, & quando tenebatur, & potuit dicere. Si illud dicens ex proposito uagauit mente, pro parte notabili, uel occupauit se, ita ut non posset ad officium attendere. Si non expressit uerba, sed tantum principium & finem uersus fecit sonare: quia nõ satisfacit. Si mutauit officium pro libito sine necessitate. Si uiolauit ecclesiam, uel cimiterium semine, uel sanguine humano. Si uiolauit immunitatem loci ecclesiastici furando, rapiendo, extrahendo hominem ui, uel ibi prohibita exercuit, ut iudicium seculare, uel parlamentum, uel non seruauit interdictum. Si abusus est sacramentis, aut sacramẽtalibus, aut eucharistia, oleo sancto, & huiusmodi. Si non seruauit formas sacramentorum. Si fecit iniuriam reliquiis, uel imaginibus sanctorum. Si usurpauit res ecclesiis dicatas. Si percussit, uel uiolentauit personam ecclesiasticam. Si peccatum carnis post ordinem sacrum commisit, uel professionem, uel uotum castitatis. Si a personis ecclesiasticis gabellas, & prohibita exegit, cõtra libertatem ecclesiæ, in multis de his, ultra peccatum excommunicatione ligantur delinquentes.

7 Circa quartum, si parentes non honorauit, non eis subuenit in necessitatibus. Si sanguine iunctis debitum honorem, uel subsidium non impendit, aut patriæ, uel beneuolis simile nõ fecit. Si filios, nepotes, & sibi commissos non educauit, instruxit, curauit, nec correxit uerbo, uerbere, ut expediebat, præcipue in mortalibus. Si uxorem, aut uirum male tractauit, famulos male gubernauit, & si ipsi domino debitũ secundum posse non fecerunt. Si crudus ad pauperes, negligens ad opera misericordiæ, non fecit elemosinam de superfluo, nõ subuenit existenti in extrema necessitate cum posset. Si impediuit pauperum elemosinas uerba, uel aliter. Si ex contemptu non obediuit, uel non obediuit in his, quæ sunt importantię notabilis, uel non obtemperauit principibus, quo ad obseruationem legum, statutorum, & huiusmodi: neque eis debitum honorem exhibuit. Si fuit ingratus contemnendo, dissimulando, non recognoscendo beneficium, uel benefactorem. Si non habuit animum retribuẽdi. Si oblitus est be-

neficiorum, uel uituperauit, uel malum pro bono reddidit, quæ ad ingratitudinis uitium pertinent.

8 Circa quintum, si homicidium fecit, uel procurauit. Si infantem tenuit in lecto cum periculo suffocationis, uel contra prohibitionẽ episcopi. Si procurauit aborsum fœtu formato anima rationali, uel ante: quia etiam mortale est. Si fecit aliquod pro sterilitate, aut dedit alteri aliquid ad hoc procurãdum. Si hoc fecit fieri, uel consuluit, uel adiuuit. Similiter interroga de uerberibus, mutilatione, uulnere, uinculis, tormẽtis, exilio, si contra iustitiam facta sunt. Si uoluntate deliberata aliquid horũ sibi, uel alteri euenire desiderauit per se, uel per alium, propter iram, uel odium, uel alium malum finem. Si desiderauit alteri malum in corpore, uel in anima notabile, propter odium, in honore, fama, & in rebus notabiliter. Si gauisus est de malo alicuius, & quali malo. Si fecit, uel fieri fecit uindictam propria authoritate. Si noluit parcere quo ad offensam. Si subtraxit communia beneficia propter hoc. Si fouit inimicitias, & de multis peccatis, quæ ex hoc oriuntur. Si fecit, uel iuit ad bellum iniustum sciẽter, uel dubium, sine principis mandato, quod posset eum aliquãdo excusare.

9 Circa sextum, si peccauit cum persona coniugata, quod est adulterium: si cum cõsanguinea, uel affine, quod est incestus: si cum Deo consecrata ordine, uel uoto, quòd est sacrilegiũ: si cum uirgine, quòd est stuprum: si cum soluta, quòd est simplex fornicatio: si contra naturam per se solus, quòd est molities: si cum alia persona, quòd est sodomia: si cũ bestia, quòd est bestialitas. Quo autem ad modum, est maxime culpabile: si mulier supergrediatur uirum. Alij uero modi sunt tolerabiles, dummodo non impediatur generatio, uel effundatur semen extra uas. Ideo de illis modis non sunt sollicitandæ mulieres per interrogationes. De osculis, & tactibus interroga solutos, coniuges uero, quando ex hoc sequeretur periculum pollutionis extra uas, &c. tũc enim esset mortale, si hoc intenderent, uel huic periculo se exponerent.

10 Circa septimum, si furatus est, & quantum. Si inuenit aliqd, quòd non haberetur pro derelicto. Si ex naufragio aliena accepit. Si emendo, uel uendendo commisit fraudem circa rẽ, precium, mensuram, pondus, numerum, substantiã, uel qualitatem. Si contractus usurarios fecit, uel imposuit nouam ga

bellam,uel exegit a personis ecclesiasticis huiusmodi. Si uiolenter alienum accepit,aut proprium a quieto possessore. Si iniustum cõtractum fecit alicuius societatis.Si usurpauit bonum commune.Si iniusta fecit cambia,uel in illis fraudauit, uel fraudare uoluit quempiam.

11 Circa octauum,Interroga de mẽdatiis dictis in iudicio, quo ad iudicem,reum,accusatorem,testes,aduocatos,& procuratores: si extra iudicium mentitus est, detrahendo, contumeliando,rixando,contemnendo,litigando, susurrando,irridẽdo,maledicendo.Et no. quòd non solum mentitur in iudicio,qui falsum dicit,sed etiam qui tacet,quòd tenetur dicere, uel qui loquitur sophistice,& non ad mentem iudicis. Hæc omnia quidem mendacia important iniuriam. Si mentitus est in damnum alterius,animæ,uel corporis,aut rerum, siue scienter,siue officiose,aut iocose,uel simulatorie. Si mẽtitus est per hypocrisim.Si mendicauit quasi egens, & non erat.Si finxit reliquias,uel miraculam propter quęstum.His annecte de maledictionibus,malis in precationibus animę,& corporis,& maledicendo diei,tempori,& aliis creaturis, de uerbis turpibus,& male morigeratis, & huiusmodi quæ in multis casibus mortalia censentur.

Circa nonum,& decimum, interroga de cogitationibus circa ea,quæ dicta sunt de furto,auaritia, luxuria,de cogitationibus morosis,& cum deliberato animo,circa ea, quæ dicta sunt de uitio carnis:& si fecit aliqua signa, uel misit Epistolas,& quicquid fecit propter hoc extrema matrimonium, qa mortale est,ut in suis locis dictum est,& dicetur.

13 Circa superbiam, si extimauit bonum quod habet ex se habere,& nõ a Deo.Si crediderit habere a Deo,sed propriis meritis.Si iactauit se habere quod non habet. Si aliis despectis singulariter desiderauit apparere.Si fuit ambitiosus, quærendo honores,prælaturas, & huiusmodi.Si fuit adulator,præsumptuosus,pertinax,impugnator ueritatis,obstinatus, impœnitens.De aliis uitiis,quia continentur in.x. præceptis satis dictum est.Interroga discurrendo per singula si forte aliquod fuisset omissum.Item de operibus misericordiæ corporalibus,& spiritualibus,quæ continentur in his uersibus.Visito,poto,cibo,redimo,tego,colligo,condo. Consule,castiga,solare,remitte,fer,ora,quæ opera,si prætermittãtur a po-

rente,in articulo extremæ necessitatis,est mortale. Vt supra, in uer. elemosina,satis diximus.

14 Poteris & de quinque sensibus interrogare pro meliori memoria considerato statu cuiuslibet personæ,quo ad ætatem, officium,tempus,statum, fortunam, locumque : quia aliter interrogandi sunt senes,aliter pueri,aliter fortunati,aliter tribulati,aliter sani,aliter infirmi,&c.Aliter seculares,aliter clerici,quæ omnia discretioni confessoris relinquuntur.Facta igitur confessione diligenti,dicat confessor pœnitēti,an de omnibus doleat,& si leuiter dolet,ammoneat eum , quātus debet esse dolor de peccato mortali,uidelicet maior super omnes alios dolores intellectuales,& quòd saltem doleat, quòd non habeat illam contritionem,quam deberet habere, & conetur illum ad uerum dolorē adducere : postea dicat si uult in futurum ab omnibus toto suo posse cauere , & si credit, uel sperat,quòd Deus adiuuabit eum,quòd non cadet.Si respondeat sic:dicat confessor si est paratus facere pœnitentiā, quo respondente ita:iniungat pœnitentiam discretam , quā credit ipsum facturum, & post absoluat instruendo , quòd maiorem meretur pœnitentiam , & quòd conetur facere in gratia Dei,ut satisfiat Deo:& quòd sit sollicitus p bona opera delere pœnam, quam facturus est in purgatorio , nisi hic soluat orationibus,elemosinis,& huiusmodi : & cætera quæ supra dicta sunt,uer.Confessio. Si autem nolit deserere peccata ut concubinam,iniurias relinquere,restituere cū possit, nullo modo est absoluendus,sed iudicio Dei relinquendus.

INTIMIDITAS.

INtimiditas,quæ opponitur fortitudini, qua homo non timet pericula uitæ,integritatis membrorum , & bonorum temporalium, quando,ubi, & sicut oportet,ex deliberato cōsensu,contra rectam rationem,nocendo sibi notabiliter, uel proximo,siue causetur hęc intimiditas ex pauco amore uitę, siue ex elatione animi,ut frequentius accidit:peccatum mortale est,ex sancto Thom.secunda secundæ.q.cxxvj.& Cai. in summa ibi,alias ueniale,ut quando ex stoliditate , uel ex imperfectione actus,uel in re parua est,& reducitur ad præsumptionem,filiam superbiæ. Aliquando etiam prouenit , ex eo quòd quis minus debito uitam propriā amat, ideo sine peccato esse non potest.

INVENTA.

1 INuenta quæ habentur pro derelicto, quæ nũquam habuerunt dominum, uel si habuerunt, nõ amplius extat memoria, uel dominus non curatur de eis, sunt inuentoris: ex quo censentur nullius esse: ut lapilli in littore, uel in terra inuẽti: sunt enim occupantis. Si autem habuerũt patronum, uel habuerunt de proximo, ut constat quando inuenitur bursa, uel uestis, & huiusmodi, tunc sunt restituenda inuẽto rei domino: per. c. multi. xiiij. q. v. aliter esset furtum, secundũ Tho. secunda secundæ. q. lxvj. &. ff. de fur. l. falsus. Et hoc est peccatum mortale, nisi pro re parua. Si uero facta diligenti inquisitione dominus rei non inuenitur, possunt dari pauperibus, infra, restitutio. § xx. &. xxxix. uel inuentor potest retinere, si sit pauper, de licenia confessoris, ut ibi dicetur, supra casus, §. nono.

2 De thesauro autem cuius dominus nescitur, si inuenitur in proprio fundo est totus inuentoris, si in alieno inuenitur a casu, medietas una erit domini fundi, altera inuentoris, secũdum Tho. secunda secundæ. q. lxvj. ar. v. ad. ij. Si uero non a casu, sed studiose inuenitur, & cum licentia domini, uolentis donare, quia ipse non uult quærere, totus erit inuentoris. Si uero quærit contra, uel præter uoluntatem domini, tunc totus erit domini. Si quis uero sciret in aliquo fundo esse thesaurum, & dolose emeret fundum domino ignorãte ibi esse thesaurum, tũc uidetur quòd totus thesaurus debeat esse domini, quia inuentor fuit in dolo. C. de thesau. l. unica, si autẽ a casu, totus erit inuentoris: quia inuenit in fundo proprio, & cessat dolus. Cõsuetudo autem quæ hodie seruatur, quòd scilicet thesauri sunt principum, qui inueniuntur, secundum Pe. de pal. in. iiij. sen. non ualet in cõscientia, quia propter metum dominorum seruatur, nec moribus utentium fuit unq̃ approbata, nisi uiolenter, & est contra ius canonicum, quòd disponit inuenta esse pauperum, quando sunt incerta.

3 Proiectis in mari tempore tempestatis, pro alleuatiõe nauis, uel aliter, si non amplius a domino quæruntur, sunt capientium, quia tunc habentur pro derelictis: similiter de amissis per naufragium, & de raptis ex aquarum inundantia: aliter non possunt capi, & si capiantur ne pereant, debent restitui dño. Sic. n. iustitia exigit ut unicuique qđ suũ est reddatur.

4 De terra addita, uel remota propter rapinas fluuiorum, est rubrica, insti. de re. diui. tamen in omnibus communiter standum est consuetudini, quæ est optima legum interpres. Vbi autem cessat consuetudo, standũ erit iuris dispositioni, quòd ita disponit, quòd insula nata in mari, est occupantis. In medio uero fluminis, est communis habentibus prædia iuxta flumen hinc inde. Si nõ est in medio, est proximioris. Quod si fluuius diuidatur, & cingat agrum, erit ager illius cuius ante erat. Si flumẽ mutat alueum, primus alueus efficitur eorũ, qui prædia iuxta illud habent, secundus uero est publicus. Et si post reuertitur ad primum, secundus erit habentium prædia prope illud, sed ager inundatus, aqua recedente remanet eius cuius erat: hæc est dispositio iuris, quæ satis æqua esse uidetur.

INVENTARIVM.

INuentarium esse uidetur scriptura, in qua hæreditaria bona, uel etiam alia, apud aliquem inuenta scribuntur: & hæredi facere, est utile. Nam si non fecerit, de omnibus legatis, & debitis tenebitur: si autem fecerit, ultra uires hæreditarias grauari nõ poterit, dummodo cœperit facere illud infra tres dies a morte testatoris: uel postquam se fuisse institutum hæredem nouit. Scribat enim omnes res defuncti sub testibus, & infra. xl. dies, uel annum si res sunt remotæ, perficiat. Hæc notantur. ff. de admi. tu. l. tutor, & ibi Bar. Abb. in. c. j. de solu. in. c. plerique, de immu. eccle. in. xviij. col. uer. alia quæstio, & glo. auctẽ. sed cum testator. C. ad legem falci. quia si filius hæres non conficiat inuentarium, licet teneatur creditoribus ultra uires hęreditarias, intelligitur tamen sua legitima reseruata: quia de illa satisfacere nõ tenetur. An autem falcidia possit detrahi, uide Bart. in. l. in ratione. §. quod uulgo. ff. ad legẽ falci. Hæc ad legis peritos spectant magis, quàm ad animarũ curatores.

INVIDIA.

INuidia proprie est, quando aliquis dolet, quòd alius prosperetur, non propter aliud, sed propter hoc solum quia ille parum distans, bonum, seu melius habet. Apprehendit. n. inuidus illius bonum, quasi diminutio sit suæ excellentię. Et est ex suo genere mortale peccatum: quia contra charitatem. Tristatur enim de eo, de quo debet gaudere, secundum Cai.

ibi,in ſumma.Qui autem triſtatur de bono alterius,propter aliquam conditionem adiunctam, utputa propter damnum inde ſequens,aut quia caret ipſe tali bono, uel quia quod habet,indigne habet,non eſt inuidus,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xxxvj.ar.ij.Si autem inuidia ſit de re parua,aut in primis motibus,erit peccatum ueniale, ſecundum Tho.ibi, ar.iij.& eſt uitium capitale ſecundum eundem ibi.ar.iiij.ex quo oriuntur,odium,ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi,& afflictio in proſperis, ſecundum Gre.xxxj. mor.li.Eſt & quędam inuidia fraternæ gratię,ſecundū quòd quis triſtatur de augmēto gratię Dei,ſeu participatione eius, & ponitur peccatum in ſpiritum ſanctum: quia per hanc inuideriam, homo quodāmodo inuidere uidetur ſpiritui ſancto,qui in ſuis operibus glorificatur, & ſecundum Tho. ubi ſupra,ponitur inter grauiſsima peccata.Licet lætari quandoque de ruina malorum,& dolore de eorum proſperitate, ne bonis nocere queant,ut teſtatur Grego.

INVOCATIO.

INuocare dæmones ut ferant nobis auxilium, uel ut ab eis habeamus aliquid,quod a ſolo Deo expetendum eſt, ut prædicere futura contingentia,& huiuſmodi peccatum mortale eſt.Tho.ii.ſen.d.vii.q.iii. Nullam enim amicitiam cum ipſis,ſine mortali habere poſſumus,cum ſint ſempiterni hoſtes dei,& noſtri.Hinc eſt,quòd uti locutione,opere,ſeruitio dæmonis,mortale eſt:ſi cum inuocatione,reuerentia, uel pacto tam implicito,quàm explicito fiat,& maxime propter malum finem:hoc enim repugnat præcepto diuino. His autem ceſſantibus,ſi dæmon ſponte occurrat, quandoque licet inquirere ſine mortali,ſi inquiratur non tanquam a ſocio, ſed tanquam ab hoſte,uel expulſiue,ut fit in exorciſmis,cum arrepticiis,uel impulſiue,ut faciunt ſancti, præcipiendo eis in uirtute Dei,quia hoc non eſt amicitiam facere cum eis, nec habere familiaritatem,ſed magis hoſtem cogere.Si autem huiuſmodi quærantur a dæmone tanquam a ſocio,quum cum eis ſocietas ſit pernitioſa,mortale eſt, ut diximus. Si autem quis ex leuitate,uel curioſitate quærat,nolens tamen ex hoc amicitiam Dei perdere,nec cum dæmone amicitiam facere, excuſatur a mortali propter imperfectionem actus: magis autem quando fit hoc propter aliorum utilitatem, uel honorē

Dei

Dei licet, ex Tho. secunda secundæ. q. lxv. ar. iiii. supra, Incantatio. §. ii. Neque dæmoni credendum est, cum mendax sit.

IRA.

1 IRa, appetitus uindictæ dicitur, ex passione naturali proueniens, secundum Tho. prima secundæ. q. xlvi. & quia uindicta potest iuste appeti, & infligi, ut si pater contra filii delictum irascatur, illumque secundum debitũ modum puniat, peccatum non est, maxime mortale. Si autem quis appetat uindictam iniuste secundum se, ut scilicet quis occidatur, etiã quòd mortem non meruerit, uel si meruit, appetit illum puniri non a iudice, sed ab homine priuato, non habente authoritatem occidendi, uel appetit puniri a iudice merentem puniri non pro iustitia, sed ut animo suo malo satisfaciat, & sic in his casibus mortale est, quia contra charitatem proximi notabiliter, & iustitiam. Item si quis ex uehementia iræ excidat a dilectione Dei, uel proximi, ut quando quis uehementer irascitur contra Deum, uel quando ex ira nimia proximus scandalizatur, uel quando ex ira cadit in odium, ut trabem faciat ex festuca, in his mortale est. Propter tamen imperfectionem actuss, uel in primis motibus ante deliberatũ consensum, erit ueniale, ut si quis trahat puerum per capillosuel appetat uindictam de parua re. Potest etiam esse mortale ex interiori motu animi, ut quando quis ita accenditur ex furore iræ, ut ratio succumbat, & de hoc aduertit, & non refrenat, uel ex motu exteriori, quando aliquid adiungitur contra Deum, uel proximum, ut blasphemia contra Deum, uel sanctos, aut obprobrium, uel huiusmodi contra proximum, quod sit notabile, etiam mortale est.

2 Ex hoc uitio sex filię oriuntur, uidelicet. Rixa, tumor mentis, contumelia, blasphemia, clamor, indignatio, quæ quidẽ sunt mortalia, uel uenialia peccata, iuxta determinationem factã. Et quia multa peccata ex hoc oriuntur, ideo dicitur uitium capitale. Tres iræ gradus in euangelio ponuntur, scilicet irasci fratri suo interius in animo, dicere racha, quod significat iram per exteriora, & dicere fatue, quod notat iræ effectum.

IRONIA.

1 IRonia est mendacium in uerbis, uel factis consistens, ut si quis minus dicit, quàm se existimat. Sicut cum quis asserit de se aliquod uile, quod tamen in se non recognoscit, aut

negat aliquod magnum, quod tamen existimat se habere. Et semper est peccatum secundum Augu. li. de uerbis Domini xxii. q. ii. c. cum humilitatis causa. Concor. Tho. secunda secundæ. q. cxiii. ar. i. Hoc uitium iactantiæ opponitur, quod aliquando mortale est secundum circunstantiam, ut quando ordinatur ad notabiliter decipiendum, sicut mendacium, uel ratione finis. In pluribus tamen est ueniale peccatū, quia non est multum proximo perniciosum, neque Deum multum inhonorans, nec claritatem tollens.

IRREGVLARITAS.

1 IRregularitas secundum Specu. Est nota, seu impedimentū canonicum, ex facto, siue de facto proueniens, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur: ar. de temp. or. c. fi. Vnde in plus est, quàm suspensio, quia non solum importat inhabilitatem ad executionem, ut suspensio, sed etiam inhabilitatem ad ordines. Tribus modis in genere contrahitur, uel ex delicto, uel ex defectu corporis, uel ex defectu sacramenti, de quibus loquuntur doct. in. c. nisi cum, de renū. Sed in specie in casibus xxiii. incurritur. Nunquam tamen incurritur, nisi secundum illos modos, qui expresi sunt in iure. c. is qui, de sen. ex. quoniam iuris positiui pœna dicitur. Secundùm Inno.

2 Primus modus quo incurritur, est per homicidium, uel mutillationem, quando quis actualiter occidit, uel mutillat, uel operatur aliquid, quòd sit horum causa, etiam quòd sit absque peccato, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxiiii. ar. vii. ad. iii. & quo ad obseruantiam modernam, est de iure positiuo, secundum Inno. & Host. in. c. omnis. xvii. q. iiii. Et si adsit uoluntas occidendi, uel mutilandi, & fiat opus ad hoc ut sequatur, non tamen sequitur: non propter hoc talis pœna irgularitatis incurritur. Similiter cum quis permittit aliquem occidi, cum posit adiuuare, non incurrit secundum ueram opinionem, quia hæc non sunt in iure expressa: & non incurritur nisi secundum, quòd expressum est in. d. c. is qui.

3 Ad discernendā melius ueritatē, ponit S. Th. secunda secundę supra. ar. viii. tres regulas, quarū prima est hæc. Dās operā rei licitæ, & adhibens diligentiā quā debet, & non excedens, nec habens uoluntatē occidendi, uel mutilandi, non fit irrregularis pp sequēs homicidiū. c. dilectus, de ho. uol. & c. ex literis

4 Secunda regula. Dans operam rei licitæ, & non adhibens diligentiam, quam debet, uel existens in culpa, etiam leui, non autam leuissima, ut infra. §. vi. & . xii, fit irregularis per homicidium sequens, uel mutilationem. c. presbyterum, eo ti.

5 Tertia regula. Dans operam rei illicitæ, quantumcunque adhibeat diligentiam, fit irregularis per sequens homicidium, uel mutilationem. c. Suscepimus, eodem titu. His regulis multos casus solues.

6 Infans, qui non est doli capax, & furiosus, qui lucidum non habet interuallum, propter homicidium, uel mutillationem, non fiunt irregulares: in cle. furiosus, de homi. Pa. in. c. i. de delic. pue. Facit pro furiuso. l. i. C. de fal. mo. Not. quòd dans operam rei licitæ, & si non adhibeat totam illam diligētiam quā deberet, si sit in leuissima culpa omissionis, non efficitur irregularis secundum communiter doct. & . c. quæsitum, de pœ. & re. infra. §. xii.

7 Occidens, uel mutillans, seipsum defendendo, non ualens aliter facere, non est irregularis, nec occidens, uel mutillans dormiendo: cle. unica, de homi. Tho. contrarium tenuit, secunda secundæ. supra, & . iiii. sen. d. xxv. q. ii. ar. ii. ad. iii. quia fuit ante istam determinationem, si tamen non fuit in culpa, ut infra. §. sequenti.

8 Iudex si etiam iustæ hominem occidat, fit irregularis. c. aliquos. 51. d. Idem dic de accusatore, testibus, notariis sententiam scribentibus, & legentibus, & de omnibus agentibus in causa mortis, uel mutillationis, uel fauentibus, etiam si contra infidelem hoc faciant, etiam de animantibus, & autorizātibus, secundum Tho. ubi supra. & c. sicut dignum, eo. titulo, & . c. clericum. d. quinquagesima. Idem de occidentibus casualiter, uel dormiendo, quando culpa, uel neglıgentia eis imputatur, ut quia sciebant suam consuetudinem surgendi in nocte, & non adhibuerunt remedium, ut debebant, & huiusmodi: secundum Bart. l. pœna. ff. de parici. Secus de ebrio, qui in d. cle. non excipitur, ideo si occidit, uel mutıllat, etiam quôd non fuerit in culpa ebrietatis, fit irregularis, secundum Car. in. d. cle. unica. Not. quòd ista duo, uidelicet occidere, uel mutillare, quo ad irregularitatem æquiperantur, in cle. unica, de homi. Not. secundo, quòd iudex, uel doctor, in dubio non debet aliquem iudicare irregularem, ar. de pœn.

d.i.c.hoc autem,&c.c.is qui,de ſenten. ex. li. vi. Pœnas enim
9 quantum poſſumus reſtringere debemus.
Not.tertio,quod in dubio quilibet debet ſe reputare irregularem,ut in.c.ad audientiam, de homi. Hæc duo notabilia immediate præcedentia,ponit Hoſt. in. d.c. ad audientiam, de homi.
10 Not.quarto,quôd ad hoc,quôd quis incurrat ſecundum Inno.in.d.c.ad audientiam, neceſſe eſt, quod interueniat, uel conſilium,uel præceptum,uel factum,uel defenſio, uel cooperatio occidentis, nam ſola uoluntas irregularitatem non inducit.
11 Not.quinto,quôd exiſtens cauſa remota homicidii, ut qui fecit gladium,quo alius occidit hominem, non eſt irregularis propter ſequens homicidium.c.tua,de homi. niſi cum talis cauſa remota,animum nocendi habuerit, uel debitam nō adhibuerit diligentiam, uel non cogitauit, ſicut debebat.c presbyterum de homi.Huius ratio a cōtrario ſenſu ſumitur.
12 Not.ſexto,quôd dans operam rei licite ſi fuit in culpa etiam leuiſsima in committendo,tenetur de caſu inde ſecuto, quo ad irregularitatem,in.c.clerico iacente.50,d.ſi uero fuit in leuiſsima culpa omittendo,non incurrit, per.c. quæſitum, de pœn. & re. Iura enim plus tollerant culpam omiſsionis, quam commiſsionis, Barto.in.l. quod nerua.ff. depo. uel econtra,ſupra.§.vi.
13 Not.ſeptimo,ſecundum Cai.ibi,in ſumma,quôd appellatione irregularitatis homicidii uoluntarii,non uenit irregularitas propter occiſionem hominum in bello iuſto,uel alias iuſte factam,quia ubi non eſt homicidium,nec ibi eſt irregularitas homicidii:ſed quando homo iuſte occiditur ibi nō eſt homicidium,quoniam homicidium ſpecies eſt criminis, ſed occiſio hominis iuſta nō eſt crimen,ergo nec homicidium, ergo nec irregularitas homicidii, ſiue uoluntarii, ſiue non: ſed eſt alia irregularitas,uidelicet cauſa ſanguinis, uſque ad mortem.Ideo quando quis reſeruat ſibi diſpenſationem irregularitatis homicidii,non intelligitur reſeruare irregularitatem occiſionis iuſtæ,quæ homicidium non eſt.Vnde ſi papa reſeruat ſibi homicidii uoluntarii irregularitatem, non oportet propter talem iuſtam occiſionem adire ipſum, ut ab irregularitate diſpenſet,ſed alius poterit hoc.

14 Not.octauo,quòd actus propter quem quis efficitur irregularis,siue sit laicus,siue clericus,ex hoc,quòd inducit irregularitatem,non est peccatum mortale,neque ex hoc,quòd reddit clericum inhabilem ad executionem suorum ordinum, sicut nec actus reddens hominem inhabilem ad susceptionem sacramentorum, ut participare cum excommunicato extra diuina,per quod excommunicatio minor incurritur, per quam quis fit inhabilis a susceptione sacramentorum, & tamen non est peccatum mortale,& simile est de censuris suspensionis,& interdicti,secundum Cai.ibi,in summa.

15 Si quis mandauit homicidium fieri,uel mutillationem,& antequam fiat effectus reuocet expresse, immo etiam tacite, ut faciendo pacem cum occidendo, non incurrit irregularitatem,secundum Inno.secus si non reuocauit, licet per spaciū temporis non fuerit secutus effectus,infra, mandatum.§.iiii.

16 Si quis mandauit aliquem uerberari prohibens tamen ne occideretur,uel mutillaretur,& nihilominus,ille cui mandauit occidit,uel mutillauit,mandator fit irregularis:fuit enim in culpa,quia debebat cogitare hoc posse euenire.c fi. de homi. li.vi.& Pa.in.d.c.ad audientiam.Secus quando mandauit fieri modeste,& dabat operam rei licitæ, ut pro correctione, quia iuxta regulam supra datam,non incurrit,secundum Pa. & Inno.in.c.ad audientiam. Et quando uerisimile non erat periculum de hoc.

17 Si patronus famulo uerberato dixit ,non reuertaris domū, nisi audiam aliquid de te contra uerberantem, &c. famulus interficit eum,erit irregularis, quia animauit famulum. Sic enim fuit determinatum, ut dicit Pa. in.c. ex literis, de exces.prælatorum.

18 Prælatus habens iurisditionem temporalem, mandansque officiali suo,ut inquirat super aliquo crimine, & faciat iustitiam,etiam quòd sequatur mutillatio,uel mors, non erit irregularis,in.vi.ne cle.uel mo.c.episcopus. Si autem interrogetur de aliquo specialiter qui meretur mortem,quid sit agendum,potest respondere,ut consulat peritos, non autem taliter,ut interrogans intelligat directe,uel indirecte illum debere pœna sanguinis puniri,secundum Ray. quia si ex eius responsione reus occideretur, fieret irregularis taliter respondens. Potest ergo dicere,hoc consilium non pertinet ad me,

uel nobis non licet interficere quenquam, uel huiusmodi. Et si propter talia uerba iudex interficiat reum, non propterea fiet respondens irregularis, quia causam non dedit. Si quis autem in generali quærit, an propter tale crimen quis mortem mereatur, & tunc non imminet casus de præsenti, potest ueritas clare responderi sine irregularitate. Hanc sententiam tenet Pa in.d.c.ex literis. Quod si de plectendo de præsenti respondeat, quòd meretur mortem, non tamen prætor propter hoc dat mortem, sed propter aliud, ut puta, quia iam disposuerat hoc, uel quia habet legem claram, tunc non fit taliter respondens irregularis, quia mors nō est secuta ex sua responsione, secundum Pa. supra.

19 Princeps faciens legem, quæ postmodum rei traduntur morti, non est irregularis, secundum Arch. in.c. officia. xxiii q. v. neque prædicatores hortantes principes ad faciendum iustitiam in communi, etiam quòd ex eorum uerbis moueantur ad inquirendum, & puniendum malefactores pœna mortis, fiunt irregulares, quia non sunt causa alicuius particularis occisionis.

20 Clericus habens iurisditionem in aliquo loco, non debet esse præsens cum iustitia mortis, uel mutillationis exercetur, aliter fit irregularis, quia ex sua præsentia uidetur opem præstare, uel authorizare homicidio, secundum Pa.in.c.si quis uiduam.d.50. Secus in non habente iurisditionem: licet grauiter peccent, facientes contra.c. sententiam, ne cle. uel mo. nisi causam iustam habeāt, ut quia associant confortando decapitandum. Non debet ergo clericus interesse homicidio nisi dum hortatur, &c.

21 Prælati, uel clerici, qui petunt contra aliquem iustitiam, cui debetur pœna sanguinis, uel mutillationis cum protestatione, quòd non intendunt pœnam sanguinis, non incurrunt irregularitatem, etiā quòd sequatur effectus, in.c. prælatis, de homi. lib. vi. uel cum petunt super crimine, pro quo non debetur pœna sanguinis, etiam quòd sequatur mors. Secus, quando in primo casu petit sine protestatione fit irregularis sequente effectu. Vide bene tex. huius.c. & sta. in eo.

22 Per solam ratihabitionem homicidii, uel mutillationis, non incurritur irregularitas, quia nunquam dicitur quis irregularis, nisi ubi iure cauetur, secundum Host. in sum. de homi. §.

qua pœna:sed non est expressum in iure, quòd quis per ratihabitionem solam incurrat irregularitatem, sicut de excommunicatione.c.si quis,de sen.exc li.vi.igitur,&c. Et ita tenet Ang.uer.homicidium.ii.§.vii.Aliqui autem tenent, quòd incurritur,quia ratihabitio æquiparatur mandato,de re.iu.lib. vi.ratihabitionem:sed per mandatum incurritur,ergo & per ratihabitionem.Hæc ratio non concludit, quia ratihabitio æquiparatur præcepto in culpa,non autem in pœna,quæ est a iure,sicut est irregularitas. Tene ergo primum,quòd etiam sequitur Arch.in.c omnes.xvii.q.iiii.

23 Prælatus incarcerans subditum delinquentem taliter, quòd in paucis diebus moriatur,est irregularis,nisi faciat secũdum ordinem,& modum suæ regulæ:secundum Io. de lig. in cle. ii.de pœ.& re.& Pa.tn.c.cum non ab homine, de iudi. quia excedit modum.Ad hoc est tex.in.c.ad audientiam, de sentẽ. excom.&.c.cum uoluntate.

24 Inquisitor tradens hereticum iudici seculari,quem scit comburendum,& instando apud iudicem,quod comburatur,nõ est irregularis,secundum Host.in.d.c.ad audientiam, de homi.& Feli.in.d.c.ad abolendam,de here.in fi. quia solũ inquisitori prohibetur,quòd nõ pro se exequatur, quòd nõ facit.

25 Ad intelligendum quomodo quis uerbo consulendo,incurrat irregularitatem,pono quasdam regulas, quarum prima hæc est.Dans consiliũ super morte quãdo imminet casus de præsenti,& sequitur mors,uel mutillatio, incurrit irregularitatem.c.si quis uiduam.d.50.& Host.in.d.c.ex literis. Si uero præsentialiter casus non imminet,& dolose non cõsulit, non incurrit,ut dictum est supra.§.xviii.&.xix.

26 Secunda regula:dans consilium dolose, scilicet, ut sequatur mors mediate,uel immediate,si sequatur effectus, fit irregularis,quia est causa homicidii,per.d. c. si quis uiduam, ut si quis doceat modum uenenandi Titium, credens quòd hoc modo interficiet Socratem,& sequatur actus,licet causa mortis non sit immediata, quia tamen intendit, incidit in pœnam hanc.

17 Tertia regula:dans consilium non dolose causa mortis mediata,& est uerisimile quòd debeat sequi,est irregularis,quia hoc debebat cogitare,ideo fuit in causa omissionis, secus si non erat uerisimile debere sequi,etiam si præsentialiter im-

minebat,quia tunc non tenebatur cogitare, quod non erat uerisimile casurum, ut si consulat debere aggredi bellum, uel simile.

28 Quarta regula. Dans consilium etiam non dolosum de causa mortis præsentialiter,& immediate imminentis, extra ea, quæ sunt ex causa fidei, est irregularis, secundum Inno. in.d. c.ad audientiam,& Arch.flo.iii.par.ti.xxiiii.§.i.&.c.pro membris.xxiii.q.iii.

29 Quinta regula. Dans consilium Petro, ut occidat Io. & dum uult hoc agere occiditur a Io. est irregularis, secundum Pan. in.d.c.ad audientiam, quia dabat operam rei illicitæ,& Ioan. an.in.c.fi.de homi li.vi. Debuit enim illud præcogitare,& quia non præcogitauit, fuit in causa omissionis: ideo incidit.

30 Sexta regula. Consulẽs alicui, ut exponat se periculo, ex quo uerisimiliter potest sequi mors, si sequitur, fit irregularis, secundum Inno. & Host. debebat enim hoc cogitare: secus si non erat uerisimile. Pro fide tamen, Christo,& ecclesia, potest dari tale consilium, ut quis exponat se morti, sicut fecere martyres, secundum eosdem, &.xxiii.q.iii.c.pro membris: & Feli.in.c.sicut dignum, de homi.tertia col. circa fi. & pro hac causa excusantur inquisitores tradentes brachio seculari hęreticos, quos credunt pro certo morituros, secundum eundẽ in.c.ad abolendam, de hære.in fi.& instant apud iudicem.

31 Suadens alicui ne opem ferat occidendo, quem uolebat adiuuare, si hoc facit mente corrupta, & ille occidatur, est suadens irregularis, secus si hoc facit ne adiuuando ipse occidatur, ut solent facere parentes erga filios,& amicos, secundum Arch.flo.iii.par.ti.xxix.c.ii.§.i. quia mentem corruptam non habuit, neque dabat operam rei illicitæ.

32 Consulens uolenti fugere, ut remaneat, sperans componere pacem bono animo,& non timens uerisimiliter de morte, si casu occidatur, consulens non erit irregularis, quia dedit operam rei licitæ,& non fuit in culpa commissionis, nec omissionis: secus si hoc malo animo fecit, uel erat uerisimile de occisione.

33 Clamans contra latronem, ex quo clamore latro occiditur, fit irregularis, secũdum Pa.in.c.significasti, el.ii. de homi. etiã quòd non habuerit animum, ut occideretur, tamen erat uerisimile, quòd ex tali clamore caperetur,& occideretur: hoc.n.

debuit cogitare. Si uero nō habuit animum ut occideretur, & clamauit, quia latro, uel alius uolebant ipsum occidere, etiam quod uerisimiliter posset suspicari mors eius, non incidit. Licet enim uim ui repellere cum debito moderamine, ut infra .§. xli.

34 Associans uolentem facere homicidium, ut defendat eum si opus erit, etiam quod disuadeat homicidium, fit irregularis, si sequitur mors, secundum Host. & facit. c. henricus, de cle. pug. in duel. nam ex eius associatione factus est homicida animosior, & sic cooperatus est morti. Vnde omnes de familia prætoris associantes decapitandum, fiunt irregulares, ut diximus.

35 Vocans aliquos ad defensionem sui iuris, uel suarum rerum non intendens mortem, uel quia non uerisimiliter sequitur mors, si ex hoc aliquis moriatur, non erit irregularis, dabat enim operam rei licitæ, sed si intendebat mortem, uel uerisimiliter timebatur de morte, erit irregularis, uel ex eo quod dabat operam rei illicitæ intendens mortem, uel ex eo quod non cogitauit de morte, quæ uerisimiliter poterat sequi. c. de occidendis. xxiii. q. v. & q. iii. c. maximianus.

36 Dicens ducentibus latronem, claudite os eius ne clamet, & cauete ne auferatur, si latro moriatur erit irregularis, quia consuluit ducentibus, secundum Ar. flo. iii. par. ti. xxix. c. ii. §. i. in fine, & Rosel. uer. irregularitas. i. §. v. quod uerū est, si alias mors eius fuisset impedita, non aliter. Syl. uer. homicidium. iii. q. vii .§. v.

37 Reuelans aliquem iudici quærenti eum ad mortem iustam, uel iniustam, etiam quod hoc faciat timore cadente in constantem uirum, est irregularis. quia in. d. cle. unica, solum dicitur de occidente inuadentem se quia timor cadens inconstantem non excusat ab irregularitate, quæ non est peccatū, licet excuset quandoque a peccato, ideo etiam si reuelat ut mortem euadat, incurrit. Idem tenet Tab. uer irregularitas. ii .§. xxii.

38 Non reuelans homicidium perpetrandum, non fit irregularis, etiam quod sequatur mors, quia ex hoc nihil operatur ad homicidium, licet peccet non impediendo, cum possit bono modo. Et Pa. & Io. an. in. c. Petrus, de homi. solum in hoc casu loquuntur de homicidio, nō autem de irregulari-

tate,nec in iure exprimitur hoc.

39 Reuelans aliquam proditionem, & non potens aliter facere quin reuelet proditorem, præmissa protestatione, ut supra dictum est.§.xxi.nullam incurrit irregularitatem,quia si pro recuperatione rerum hoc potest fieri,multo magis pro salute patriæ,uel corporali,uel spirituali.

40 Possunt prælati pro defensione rerum ecclesiæ iusta,uocare brachium seculare,& hortari ad defensionem,non autem ad occasionem,uel mutilationem,cum protestatione,quod nõ quærunt pœnam sanguinis,sed tãtum liberationem rerum ecclesiasticarum,uel terrarum occupatarum ab infidelibus, & huiusmodi,& licet multi occidantur,non tamen fiunt irregulares. c. de occidendis. xxiii. q. v. &. q. viii. c. scire, & . c . igitur.

41 Occidens alium se defendendo cum moderamine, uel defendendo necessaria ad propriam uitam,eadem ratione,nõ fit irregularis,quando scilicet non potest aliter euadere,& inuaditur,in cle.unica,de homi. Secus si potuit euadere, quia occidendo,uel mutilando incidit. Sed si potuit euadere solum mutilando, & occidit nõ fit irregularis,secundum Car. in.d.cle. quia quãtum ad irregularitatem, homicidium, & mutilatio currunt de pari.Occidens uero pro defensione rerum,uel pro recuperatione,etiam cum moderamine,fit irregularis, secundum Pa.in.c. significasti. el.ii.de homi. etiam pro defensione alterius.An autem hæc liceant sine peccato, supra,homicidium.§.iii.& Cai. secunda secũdæ.q.lxiiii.a.vii. quia quis plus rerum suarum curam tenetur habere, quam uitæ proximi.

42 Si ticius inueniatur cum uxore petri & in uasus a petro defendendo se ticius interficiat Petrum, etiam cum moderamine,secundum Asten.ticius fit irregularis,quia dabat operam rei illicitæ, ideo incidit iuxta supradicta. Alij dicunt quod non quia aliter non poterat euadere, & sic ius disponit, & hanc tene opinionem, nam irregularitas non respicit peccatum, nec meritum, cum & sine peccato possit incurri per occisionẽ,& occidẽdo potest quis peccare,& nõ incurrere.

43 Sed si fuga alicui sit uituperosa, & propter hoc inuasus potens fugere non fugit, sed defendendo occidit inuasorem secundum Pe.de ancha. quem sequitur Ar. flo. non euadit

irregularitatem,licet Zin.dicat quod euadit,sed primum est melius,& tutius,licet sic sine peccato possit illū occidere.

44 Si Plato insequatur Ciceronem, & Cicero timens de graui malo fugiat, ex qua fuga cadens in puteum,uel flumen moritur. Plato fit irregularis secundum Ar. flo. iii. parte supra: dabat enim operam rei illicitæ, & de hoc debebat aduertere. Si uero insequebatur causa ludi non prohibiti, & sine signis magnæ offensionis,aduertens etiam quę uerisimiliter poterant accidere,non fit irregularis. Vide Pa.in.c.exhibita, de homi.secus si noxius,etiam indiscretus fuisset ludus.

45 Clericus iniuste rixans cum aliquo, si superueniant amici eius,& interficiant rixantem, fit irregularis.c.Petrus, de homi.& secundum Pa.ibi.dabat enim operam rei illicitæ,secus si iuste rixabatur,quia factum aliorum non debet sibi tunc imputari,in.c.significasti,el.ii.eo. & limitat etiam Host. in.c. ad audientiam, eo.si non prohibuit quantum potuit, quia tunc uideretur esse in culpa,& intendere homicidium.Secus si illius clerici superuenissent inimici,& aliquem interfecerūt de parte dicti clerici,secundum Pa.in.d.c.Petrus.

46 Pater,mater,uel magister uerberantes pueros discrete, pro correctione,aduertentes,quæ prudens aduerteret, uidelicet ne percutiant fortiter super caput,uel cum corrigia habente gladium,uel fibulam ferream magnam, & huiusmodi, si ex tali uerbere puer moritur, non sunt irregulares, quia non dant operam rei illicitæ,nec intendunt mortem,nec sunt in culpa omissionis,uel commissionis.Si uero dabant operam rei illicitæ,& percusserunt non lætaliter,sed propter eorum incuriam mortuus est filius,uel alius,fiunt irregulares,ar.in d.c.Petrus.Idem dic si conualuit,& post recidiuauit,& mortuus est,etiam ex imperitia medici, uulnerator fit irregularis,ar.in.d.c.Petrus.Fecit enim aliquid ad mortem,& fuit in culpa,dans operam rei illicitæ,quando uulnerauit. Facit gl. in.d.c.præsbyterum,& Arch.flo.supra.

47 Si infirmus moriatur sub manu medici, medicus propter hoc non est irregularis,dummodo hoc officium non sit ei prohibitum,& sit peritus in arte,& exibuerit omnem diligētiam artis,& informauerit infirmum de his,quæ sunt ei cōtraria,& huiusmodi:Pa.in.c.tua nos, eo.alias incidit.c.ad aures,de æta.& quali.No.quod clericis etiam in minoribus exi-

ſtentibus,ſecundum Pa.in.c.ſententiam,ne cle.uel mo.& religioſis,ars cirugiæ prohibetur,in.d.c.ſententiam, et.c.cum magno,ne cle.uel mo.Ideo ſi exercent illam,quæ aduſtionẽ, uel inciſio adducit, & ſequatur mors, etiam quod ex pietate faciant, & diligenter faciant,efficiuntur irregulares,in.d. c.tua nos,quia eis prohibetur. Quidam addunt, quando probabiliter credunt,mortem ex illo uulnere, uel aduſtione, ſecutam.

48 Seruiens infirmo,& dans quæ ei ſcit prohibita a medico, ex quibus ſequitur mors,uel acceleratio mortis, fit irregularis, ut no.in.d.c.tua nos.Secus autem quando dat non prohibita,bono animo,credens prodeſſe,& nõ eſt uerisimile quod debeat hoc nocere,quia non incidit. Si autem fuit negligẽs in hoc,& poterat aduertere, & conſulere, an hæc deberent nocere,& non fecit,& eſt certũ,quod propter hoc mortuus eſt, uel mors accelerata, fit irregularis, quia fuit in culpa omisſionis.Si autem non eſt certum propter hoc de morte, uel acceleratione mortis, non debet (ut ita loquar) ſcrupulizare,nec credere quod ſit propter hoc mortuus, ſecũdum Arch.flo.ſupra.Quod ſi cuſtos dimiſsit infirmum, quia uoluit ludere,uel dormire,uel nugari, & infirmus ex hoc mortuus eſt,ut quia propter freneſim ſe interfecit, uel cecidit de lecto,& huiuſmodi:incidit. Similiter uertens infirmum ex quo anhelitus intercipitur,uel apoſtema frangitur, & moritur,fiat irregularis. Debebat enim caute aduertere ea, quæ uerisimiliter poterant euenire,& non fecit.

49 Dicens,uel faciens aliquid,ex quo mors acceleratur, ut cum dicit extende caput in cipo, uel ſignum facit carnifici ut incidat funem,& ſimilia,fit irregularis.d.5o.c. ſi quis uiduam, & Archie. flo.

5o Quando autem propter aborſum quis fit irregularis, patebit facile per regulas ſuprapoſitas,ideo non pono caſus ſingulares,qui in infinitum poſſunt multiplicari.Aduerte tamẽ quod non eſt quis irregularis propter aborſum, niſi fœtus ſit formatus anima rationali,tunc enim uere eſt homicidiũ, & quod dederit operam rei illicitæ,uel non adhibuerit debitam deligentiam,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxviii. a.viii.& quod ſit cauſa immediate, ſecundum Pa.in.c.de cætero,eo.quando ſcilicet non quærit homicidium,ſecundum

Arc.flo.quia tunc etiam de mediata intelligitur, uide Pa. in c.ſicut,de homi.ibi multi caſus,&c.

51 Similiter de pueris ſuffocatis in lecto, rege te ſecundum regulas ſuperius datas. Nam qui tenent tales pueros in lecto, offerunt ſe periculo ſuffocationis, ideo mortaliter peccant. Si uero hoc faciant cum debitis circunſtantijs, & diligentia, ut quia lectus amplus eſt,& ex una parte puer poteſt collocari,& ex alia nutrix,quæ conſueuit ſemper ſtare ſicut ſe ponit in lecto, uel quia hoc facit, quia extra non uult quieſcere puer,uel moreretur frigore,ſicut quando pauperculæ indigent pannis,uel ponunt aliquid inter ſe & puerum, uel aliũ bonum modum tenent,& non eſt prohibitio epiſcopi, tũc non uidentur mortaliter agere, quia non ſe exponunt periculo,&c. conſuluiſti.ii.q.v.non præcipit, ſed tantum hortatur parentes,ne infantes teneant in lecto, & ſic etiam quod caſus occurreret,non eſſent irregulares, quia neque dant operam rei illicitæ,neque ſunt in culpa omiſſionis, cum prudenter omnia egerint.

52 Dans poculum amatorium, ex quo ſequitur aborſus, licet non intendat,fit irregularis,ſi fœtus erat formatus, quia dedit operã rei illicitæ,ut no.Pa.in.c.ſi aliquis,eo.Infiniti caſus particulares poſſent formari, ſed ꝑ regulas datas facile uidebis,qñ qs incurrit,& qñ nõ.Ideo illas bene mãda memorię.

53 Pro irregularitate quę incurritur ex homicidio uel mutilatione in bello notandæ ſunt quædam concluſiones, quarum prima eſt.Clericus exiſtens in quocunque bello, repellens uim ui cum moderamine inculpatæ tutellæ, ſi occidat non fit irregularis,cle.unica,de homi.&.c.iuſgentium.d.i.Secunda concluſio,Clericus exiſtens in bello iuſto de licentia Papæ exprimentis quod poſsit indifferenter pugnare,etiam occidendo non fit irregularis, uidetur enim quod Papa auferat hanc pœnam dando licentiam, quod poteſt, cum ſit de iure poſitiuo,& hoc probatur per.d.cle.unicam.

54 Tertia concluſio,clericus in bello iuſto utens armis,uel pręſtans auxilium,conſilium,uel fauorem incutiẽdo timorem aduerſarijs,ſi de aduerſarijs, quis occidatur fit irregularis.c.ſi quis uiduam.d.50.non autem ſi ex parte ſua aliquis occidatur,quia nõ adiuuit aliquo modo,niſi aliud interueniat, Pa.in.c.petitio.de homi.

55 Quarta conclusio, clericus existens in bello iusto, ut pro defensione patriæ, oppressorum, uel contra prædones, cum armis defensionis, hortãs bellantes, & intercedẽs pro eis orationibus, dũmodo nõ occidat, uulneret, uel mutilet, nõ fit iregularis, qa nõ occidit, nõ mutilauit, necuulnerauit, nec dedit operã rei illicitæ, quia ei prędicta permittũtur: ut no. Pa. in. d. c. petitio. Inn. tamen dicit quod non debent hortari ut pugnent. dum actu pugnant, quia ad mortem uiderentur hortari quód non licet. & si per se pugnent, & occidant, efficiuntur irregulares, quod hoc eis prohibetur, ut in. c. pridẽ. xxiii. q. vii. si tamen pugnent, & non occidant, uel mutilent, non sunt irregulares, in. d. c. petitio, etiam quod ibi aliqui occidantur, & certum sit quod ipsi non occiderunt.

56 Clericus existens in quocunque bello ut pugnet cum armis offensilibus, si aliquẽ occidat fit irregularis, q dat opera rei illicitæ cũ sibi prohibeatur ratione ordinis. c. clerici. xx. q. viii.

57 Si in bello iusto tñ quo pugnauit clericus cum armis offensilibus sunt aliqui occisi, & dubitat clericus an ipse occiderit aliquem, & sibi magis uidetur quod sic, censendus est irregularis. c. præsentium, de cle. percu. & in d. c. petitio, aliter nõ nisi alii scirent pro certo ipsum occidisse. Si autem dubium manet, tutior pars eligatur, ar. in. d. c. petitio. Si uero in eodẽ bello cum dictis armis uulnerauit aliquem animo occidendi, qui postmodum ab alio fuit occisus, est irregularis. c. significasti, de homi. Quod si non habebat animum occidendi, & uulnus non erat mortale, & poterat ab aliis discerni, non est irregularis, per. d. c. significasti. c. petitio, & Pa. ibi occidens uero clericus pro defensione rerum suarum, est irregularis. c. suscepimus, de homi. ut supra dictum est. §. xli.

58 Clericus uadens ad bellum, etiam iniustum, bono fine, ut causa pacificandi, si ex eius aduentu inimici terreantur, & occidantur quidam, & alij fiant animosiores, non est irregularis, secundum Pa. & Inno. in. d. c. petitio.

59 Clericus mutuans arma offensiua etiam in bello iusto, dum actu pugnant, si ex hoc sequitur mors, est irregularis, in. d. c. si quis uiduam, non autem si ante congressum pugnæ iustę: uel si mutuat tantum pro defensione sui in bello iusto, secundum Host. uel si mutua eo casu quo potest occidere, ut supra dictum est. c. fi. de homi. & nomine armorum intelli-

ge etiam lapides,fuſtes.ff.de uer.ſig.l.armorum ſcilicet pro machinis,non pro lapidibus,ex quibus fiunt domus,loricę, ſcuta,arcus,ſagittæ, gladij magni, & forte poſſet dici omne illud,quod communiter eſt pro uſu offendendi, uel defendendi ſe,& non pro alio uſu,& hęc prohibentur infidelibus portari, ſiue intentione offendendi,ſiue non,ſecundum Pa. in.c.ita quoniam,de iudæ. & ſa. Aliqui tenent quod incurrit ſiue bellum ſit iuſtum ſiue iniuſtum. Syl. uer. bellum. iii. q. vi. §. v.

60 Interficiens aliquem etiam ſine uulnere, ut ueneno, uel aliter,eſt irregularis,ſi uoluntarie fiat,& non debet promoueri,& ſi promotus eſt,in perpetuum deponi.c. ſicut dignum, de homi.etiam ſi ſit occultum,ſiue interficiat Chriſtianum, ſiue infidelem.d.50.c.clericum,nec poteſt miniſtrare in ordine ſuo.c.ſi.de temp.or. nec excuſatur ſi faciat hoc de præcepto iudicis,etiam iuſte.xiii.q.v.c.cum miles.

61 Portantes ligna ad comburendum hereticum, ſi operata ſunt ad mortem, ſunt irregulares,ſecundum Ar.flo.iii. parte,ſupra.Secus ſi nō ſunt cooperata,quia iam erat mortuus, uel aliter,& ſi ſit dubium,non debet miniſtrare ſine diſpenſatione, nec promoueri. c. hi qui. d. 50. c. ad audientiam, de homici.

62 Faciens aliquid,ad quod ſequitur mors immediate, eſt irregularis,ut aptantes cipum, manaram,portantes ſcalam,funem,& huiuſmodi, ad hunc finem, in.d.c. ſi quis uiduam, quia dant cauſam immediatam ad mortem, ſecus quando facerent propter aliam cauſam,& aliquis alius utitur corda, quam portauit pro ligandis lignis,ad ſuſpendēdum furem. xxiii.q.v.c.de occidendis,ſupra.§.xlix.

63 Si quis ex impatientia,uel zelo caſtitatis,amputat ſibi membrum,eſt irregularis.c.ſi quis partem.d.lv.ſi tamen membrū ſit principale,ſecundum Car.in cle.ſi furioſus,de homi.Nam membrum dicitur quod habet officium ſeparatum,& diſtinctum ab aliis,ut oculus.c.ſi Euangelica.d.lv. digitus autem non eſt membrum, ſed pars:eſt tex. c. ſingula.d.lxxxix. ideo per inciſionem digiti non incurritur, bene ſi manus,uel pes abſcindatur,dummodo non fiat cauſa medicaminis.Ex ſola autē ſanguinis effuſione,etiam multa,nō incurritur.

64 Qui non mutilat,ſed membrum reddit inutile totaliter,uel

hominem totaliter deformatum, quod ad diuina exequenda est inhabilis, an sit irregularis, sunt opiniones contrariæ. Quidam dicunt quod incurrit, quia idem est reddere membrum totaliter inutile, & mutilare, & hanc partem uidetur tenere Pa. in. c. cum illorum, de sen. excom. contrarium autem uidetur tenere idem in. c. i. qui cle. uel mo. uidelicet quod non incurrat, & hanc opinionem tenerem, quia d. cle. unica, mentionem facit de mutilatione tantum, nec debet extendi cum sit pœna, nec est idem abscindere totaliter, & reddere membrum inutile, sed maius est, quia membrum inutile saltem facit ad decorem aliquid. Neque ex deformitate facta, fit irregularis, quia non est expressum in iure. Vide tamen si non placet hoc, Tab. uer. Irregularitas. iii. §. xxvi. Syl. uer. homicidium. iii. q. iii. Ang. uer. homicidium. v. §. v. Rosel. homicidium. iiii. §. xix.

65 De irregularitate quæ contrahitur ex indebita celebratione, uel executione ordinum: sunt multi casus breuiter decisi, & primus est iste. Laicus, siue secularis, siue religiosus, sanę mentis, qui celebrat cum apparatu alicuius ordinis sacri secundũ Arch. flo. exequendo actum alicuius ordinis, uidetur quòd sit irregularis, quamuis hoc sit rigorosum: & hoc tenet Cal. c. ii. de cle. ex. mi. nec cũ tali, ut possit promoueri, alius quàm papa potest dispensare, sicut & cùm ordinato suspẽso. Direc. tamen li. iii. ti. vij. dicit laicos ptopter hoc irregularitatẽ non incurrere, sed aliter puniri si contrafaciat per. d. c. ii. & hoc uidetur uerius, quia magis consonum. c. j. de cle. non or. &. d. c. ii. Concordat Rosel. uer. Irregularitas. ii. in princi. & Ange. uer. Irregularitas primo. §. xxxviii. & hoc sequendum est cũ scimus in pœnis.

66 Clericus celebrans in ordine quem non habet, sacro tamen, fit irregularis, si hoc agit tanquam utens officio suo: potest tamen non subdiaconus cantare epistolam cum tunicella, sine tamen manipulo, quia hæc est uestis propria subdiaconi, secundum Pe. de palu. in. iiii. sen. ut monialis legit euangelium. Si autem cantat cum manipulo, uel porrigit calicem, fit irregularis secundum eandem Pe. supra. De alijs autem ordinibus sacris non est dubium quin incurratur irregularitas. Not. tamen quòd ubi non esset consuetudo, quòd non subdiaconus cantet epistolam, secus esset, ut quidam dicunt: uerius

rius tamen eſt quòd non incurrat, niſi hoc faciat ut ſubdiaconus. Idē dic de alijs ordinibus inferioribus, quia qui exercent ut habentes, & non habent, incurrunt, ſecus ſi de hoc non cogitant, uel ignoranter faciunt, credentes ſe eſſe ordinatos, & non ſunt: uel ſi iocoſe exerceant, licet peccent, non tamen efficiuntur irregulares. c. illa. xv. quæſt. i. Et cum talibus, ut ad maiores ordines aſcendant, ſolus papa diſpenſat, ſecundum Pa. c. quanto, de conſue. licet Ber. in. c. ex literis, de cle. non or. mi. dicat, quòd etiam epiſcopus poteſt. In ſuſceptis uero bene poteſt epiſcopus.

67 Si quis celebrat antequam ſuppleatur in accepto ordine, in quo dimiſſum eſt aliquod, quod non eſt de ſubſtantia ordinis, & hoc eſt clarum, licet peccet adminiſtrando in tali ordine, ut in. cap. i. de ſacr. non reite. non tamen incurrit irregularitatem. Facit quod no. Pa. c. ſi celebrat, de cle. excom. mino.

68 Ordinatus per ſaltum, ſi adminiſtrat in ordine ſuperiori, ſecundum Hoſt. in ſumma, incurrit irregularitatem, & ſolus papa diſpenſat. Arc. in. c. ſollicitudo. d. lij. tenet quòd eſt ſuſpendendus, non tamen fit irregularis, quòd uerius eſt, per. d. c. ſi celebrat. Si uero adminiſtrat in ordine non habito, dic ut ſupra, uide infra. §. lxxiii.

69 Qui eadem die ſuſcipit aliquem ordiuem minorem, cum aliquo ſacro, uel duos ſacros, etiam ſi faciat una die ficte. ſ. continuando ieiunium ſabbati, &c. c. literas, de tempo. or. eſt irregularis, ſiue ſuſpenſus. Similiter ſi accipit ordinem furtiue. Poteſt epiſcopus cum eo diſpenſare ut in ordinibus, nō ſubreptitie ſuſceptis, poſſit miniſtrare, dummodo non fuerit ei prohibitum ſic ordinari, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, quia tunc non poſſet. In ordine autem ſic ſuſcepto, uel ad maiores, ſolus papa poteſt, ſecundum Ioan. an. ut uidetur ſequi Pa. in. c. i. de eo qui furtiue re. or. Si tamen hic intraret religionē, poſſet epiſcopus, uel ſuus abbas diſpēſare.

70 Excommunicatus maiori excommunicatione ſi celebrat in ordine ſacro, uel ſi non excommunicatus celebrat, uel exercet ſuum officium in loco interdicto à iure, uel ab homine, eſt irregularis, & ſolus papa diſpēſat, in. vj. de ſen. ex. c. is qui. Si autem miniſtrat in minoribus, uel cantat epiſtolam, non ut utens ordine, ſed ut ſecularis merus, ſecundum Gul. non incurrit, ſecus ſi ut utens officio ſuo, ut ſupra dictum eſt ſe-

cundum Hosti. Sed Pa.in.c.ii.de cle.excom.mi.uidetur oppositum tenere. Tab.uer.irregularitas.iiii.§.iii.conclusio. vi.

71 Clericus suspēsus stricte, uidelicet quo ad se, & quo ad alios, ab homine, seu iudice, uel canone celebrans scienter, uel ex ignorantia crassa, siue sit suspensus simpliciter, siue ad tēpus, siue ratione criminis, siue defectus, siue ratione infamiæ, durante suspensione, fit irregularis, dispensandus per solum papam: ar.ii.quæst.iii.c.si quis presbyter, &.c. medicinalis, de senten.excom.libro sexto.

72 Clericus suspensus à canone simpliciter ratione criminis, celebrando fit irregularis.per.c.si quis episcopus.ii. q. iii. Si uero est suspensus ad tempus determinatum, etiam celebrādo fit irregularis. Si ad tempus indeterminatum, cum conditione donec satisfaciat, si ante absolutionem celebret, fit irregularis, quia in hoc factum iudicis est necessarium, ut dicit Cal.in c.cum bonæ, de æta.& quali. licet quidam contrarium dicat. Si autem cum conditione donec pœniteat, ut in.c. officij, de elec. tunc æquum est tenere quòd celebrando interim non fiat irregularis, quia talis suspensio uidetur esse Dei, ad quam nihil superaddit canon: ideo dicendum est de ea, sicut de suspensione Dei tantum, quam Deus qui nouit, punit.

73 Clericus suspēsus à canone ratione defectus ordinis, ut quia per saltum promotus est, si ministrat in ordine omisso antequam illum recipiat, est irregularis, non autem ministrando in ordine quem habet etiam per saltum, ut supra.§.lxviii. per c.solicitudo.d. lij.aliqui autem dicunt ut Syl. uer. Irregularitas.§.xi.quòd de rigore iuris est etiam irregularis ministrando in ordine quem habuit per saltum, quia talis est suspensus per.d.c.solicitudo. Propter alios autem defectus, ut quando clericus est bigamus, illegitimus, corpore uitiatus, ordinatus ante legitimam ætatem, uel à non suo episcopo, secundū omnes doc.celebrando non fit irregularis, quia hoc non est expressum in iure, & licet talis indigeat dispensatione, non tamen propter irregularitatem, sed propter alios defectus. dist. lvj.c.apostolica, in quo non fit mentio de irregularitate. No. tamen quòd si ordinato ante legitimam ætatem interdicatur à suo iudice executio illius ordinis, & exequatur, est irregularis, aliàs non, secundum Archi.flo.tertia par.titu. xxix.

47 Clericus supensus à canone ratione infamiæ, celebrādo non

fit irregularis: non enim est iure cautum. Idem si ratione scandali est suspensus. Quomodo autem clericus publicus fornicator sit suspensus,& celebrando fiat irregularis, supra, Clericus.§.xiii.qui clericus quamuis post pœnitentiam possit absolui ab episcopo,ut dicit Archi.flo. ab irregularitate tamē quam celebrando contraxit,papa solus dispēsat: in.c.uestra, de coha.cle.& muli.& Pa.ibi.c.tua,eo.ti.& quamuis aliqui di cant quòd requiritur monitorium,tamen.d.Ant.& Pa. in. d. c.tua,tenent contrarium,& debet restringi solum ad clericos sacerdotes,& fornicarios tantum, & non aliter criminosos, quia.d.c.uestra,loquitur tantum de sacerdote & concubinario,& sic dicit ibi in.d.c.uestra,Pa.quamuis aliqui extendant ad omnem clericum, & omnem reatum publicum,supra,cle ricus §.xiij.infra §.lxxxij.

75 Ille qui est irregularis tantum, si celebrat, non incurrit nouam irregularitatem,quia hoc nō est expressum in iure, ideo non debemus pœnas augere.

76 Mulier etiam religiosa non potest effici irregularis utens aliquo officio ordinis,per quam irregularitatem quis prohibetur ordinari,quia non est capax ordinis alicuius.

77 Recipiens ordines etiam minores,excommunicatione maio ri,fit irregularis, & dispensatur per papam.c.cum illorum,de sen.ex. Secus in excommunicatione minori. Ibi enim distin guitur minime inter ordines maiores,& minores.

78 Recipiens ordines ab episcopo excommunicato, scismatico, hæretico,uel deposito,suspenso,interdicto, uel degradato,non recipit executionem,quia ex quo non habet,dare nō potest,& sic dicitur irregularis: ar.i.quæst.i.c.gratia, & si factum est ignoranter, dispensabit episcopus, si scienter, solus papa.in.c.i.de ord.ab epi.qui resi.nisi sic ordinati fuissent per metum cadentem in constantem uirum: quia secundū Gof. & Hostien. tunc non indigent dispensatione, uel episcopus poterit dispensare. Si autē talis episcopus est secretus in prædictis cēsuris,uel toleratus ab ecclesia, potest dare etiā executionem secundum ueriorem opinionem, & secundum Inn. in.c.i. de scisma. quia dignitas in tolerato non est præcisa. c. nonne.viij.q.iiii.hodie tamen, ista sunt modificata per conci lium constantien.supra,absolutio.§.xxx. & excommunicatio 50.& iuxta illam modificationem procede.

79 Recipiens ſacros ordines ſcienter ab epiſcopo, qui renuntiauit loco, & dignitati, uel ex ignorantia craſſa, non recipit executionem ordinis, & ſic eſt irregularis, & à papa ſolo recipit diſpenſationem, ſi ex ignorantia non craſſa, epiſcopus diſpenſare poteſt. c. i. de or. ab epi. qui re. Secus autem eſſet ſi tantum loco, & non dignitati reſignaſſet: quamuis aliqui aliter dicant, ſed ex. d. c. i. niſi hoc quòd dictum eſt, poteſt elici, quia ſi renuntiauit loco tantum, adhuc eſt epiſcopus, & ordinatus ab eo ſine licentia proprij epiſcopi non eſt magis irregularis, quàm qui ordinatur à non ſuo epiſcopo, quando non eſt irregularis, ut immediate dicam. Contra hoc tenet Syl. Irregularitas. §. viii. & Ang. uer. irregularitas. i. §. xxxi. Tab. cõtrarium habet, in uer. irregularitas. iiii. §. vj.

80 Recipiens ordines ab epiſcopo non ſuo, ſine licẽtia proprij epiſcopi, non eſt ipſo iure irregularis, ſed ſuſpendendus, per c. translationem, de tempori. or. & ſecundum D. Ant. ibi, & ſi ſic ordinatus antequam ſuſpendatur celebret, non fit irregularis, ſecundum Hoſt. & Gul. licet grauiter peccet, antequam ſuus prælatus habeat ratam talem ordinationem, not. in. c. eos, de tempo. or. li. vi. Fallit hoc quando ſuus epiſcopus eſt manifeſte ſuſpenſus, quia tunc ſine eius licentia poteſt ab alienis uicinis epiſcopis ordinari, in. d. c. eos. ſupra. §. lxxiii.

81 Vltramontanus quicunque recipiens quemcunque ordinem ſine licentia ſui prælati, ab epiſcopo citramontano, hoc eſt italico, ipſo iure eſt ſuſpenſus, & ſi celebrat fit irregularis, nec à tali ſuſpenſione abſolui poteſt, niſi per papam. c. i. de tẽpo. or. lib. vj. ſecundum communem opinionem, in. d. c. i. Non autem hæc pœna locum habet in italico, ab ultramontano ordinato, ut tenet glo. ibi, nec in exiſtentibus intra montes, ſi ab italico ordinentur, ut ibi not. Licentiam autem hanc accipiendi ordines ab alieno epiſcopo, dat uel epiſcopus, de cuius diocæſi eſt oriundus, uel in cuius diocæſi habet beneficiũ eccleſiaſticum, uel domicilium ordinandus, licet nõ ſit inde oriundus, & epiſcopo abſente, eius uicarius generalis in ſpiritualibus, uel capitulum ſede uacante: non alii epiſcopi officiales, etiam archidiaconus. c. ſignificaſti, de offic. archi. neque alij prælati religioſi, niſi ſint per papam priuilegiati, ſecundũ Io. an. uel ex præſcripta conſuetudine. Et epiſcopi ad quos ordinandi mittuntur, poſſunt eos abſoluere, & diſpenſare, ſicut

proprius prælatus, quia omnia uidentur concessa, sine quibus ordinatio non potest fieri.c.præterea,de offi.delega.Cōcordat Syl.uer.irregularitas.§.ix.in fi.

82 Recipiens ordines extra tempora statuta,secudum D. Ant.in c.literas,de tēp.or.est ipso iure suspensus, & ordinans suspendendus est,& hoc uerius,ut per.c.ii.de tempo.or. patet, licet Inno.& Host.credant, quòd taliter ordinatus, ab ordine suscepto non sit suspensus,sed suspendendus : ar.in.d.c.literas, sed primū tene.Episcopus tamen potest dispensare in ordine suscepto,ut ministret.c.consultationi, de temp.or.nō autem in suscipiendis alijs ordinibus secundū Rod.quia ibi fit mentio tantū de susceptis.Nec hoc potest episcopus, qui ordinauit,secundū.d.Ant.in.d.c.cōsultationi,sed eius successor,hodie autē recipiens ordines sacros,extra tempora,uel ante ætatem,aut sine literis dimissorijs,est ipso iure suspensus,& celebrādo fit irregularis à solo papa absoluendus, & potest ipso iure beneficiis priuari, per extrauag. Pij secundi,quæ incipit, cum ex sacro,renouatam per regulas cancellariæ Inn.viii.Alexan.vi. quibus standū est, ut in.c.i.&.ii.d.xl.ut refert Sil.Irregularitas.§.x. Not.tamen quòd iste extrauagantes,nō sunt in practica.ideo &.c.uide supra.§.lxxiii. de eo qui ante legitimā ætatem est ordinatus, quia oppositum diximus, uide etiam supra,Aetas.§.i. sic & Tab. scribit, uer.irregularitas. iiii.§. vi. Recipiens beneficium de manu laici est intelligibilis, supra, Beneficium.§.xiii.

83 Apostatæ à fide sunt irregulares, per.c.presbyteros. d. 50. si sunt sacerdotes, qui iusto timore apostatarunt, à solo papa dispensantur, alij autem ab episcopo. Si uero uolūtarie absque timore, à papa tantum dispensantur. d. c. presbyteros. Puniendi sunt tamen ut hæretici, secundum Host.in.c. i. de apost.& Inno.

84 Incurritur etiam irregularitas per reiterationem sacramentorum imprimentium characterem, tam in dante, quàm in recipiente.d.lxviij.c.j.quia uidentur Christum bis crucifigere,de con.d.iiii.c.qui bis,si hoc faciant scienter.Et hæc cōclusio est Archi.in.d.c.qui bis,quòd intelligitur de omnibus imprimentibus characterē,& nisi per papam possunt dispensari. Qui autem hoc faciunt ignorantia probabili,per episcopum possunt dispensari. Quidam uero intelligunt tantum

de baptiſmo,& hoc uidetur probabilius, quia de alijs nō eſt expreſſum,ut in.c.ii.de apo.&. d.c.qui bis. Et licet in.d.c.i. d. lxviij. de alijs fiat mentio,non tamen fit mentio ibi de irregularitate,& hoc tenet Hoſt. & quòd reiterantes ignorantia facti,excuſantur,non autem ignorantia iuris : & hoc dictum Hoſt.uidetur melius,& probabile ualde,ſecundum gl.in. di. cap.qui bis, cum pœnæ non debeant ultra quod ſcriptum eſt extendi.

85 Irregularitas hanc pœnam ſortitur,quia irregularis ad ordines promoueri non poteſt,nec promotus in eis miniſtrare, & omnis irregularis eſt ſuſpenſus,& non econtra: & in.xxiii. caſibus contrahitur. Primo, per homicidium, ut ſupra.§. ii. Secundo,per ordines ſuſceptos in excommunicatione, ut ſupra.§.lxxvii. Tertio,per plures ordines ſacros una die receptos,ut ſupra.§.lxix. Quarto, per reiterationem ſacramentorum,ut ſupra.§.lxxxiiii. Quinto,per apoſtaſiam à fide,ſupra, §.lxxxiii. Sexto, per infamiam,ſupra infamia.§.iiii. Septimo, per ordinari ab epiſcopo, excommunicato, ſupra.§.lxxviii. Octauo,recipiendo ordines ab eo,qui renuntiauit,&.c.ut ſupra.§.lxxix. Nono,recipiendo ordines extra tempora, ſupra, §.lxxxii. Decimo, miniſtrando in ordine non habito, ſupra.§.lxvj. Vndecimo,à ſuſpenſo,uel interdicto,ingerente ſe in diuinis, ſupra.§. lxxiij. Duodecimo, propter crimen, ſupra.§.lxxii. Tertiodecimo, propter bigamiam, ſupra. Bigamiam.§.iiii. Quartodecimo, propter matrimonium contractum ab eo,qui eſt in ſacris, & habet uotum ſolemne, ſiue contrahat cum corrupta,ſiue cum uirgine. c. nuper à nobis, de biga. &.c.ſuper eo,eo.in.gl.&.c.ſi.eo.&.c.quotquot.xxvii. qu.i. Sil. uer. bigamia, in principio. Incurrebatur autem per ſolemnem pœnitentiam,per.c.ex pœnitentibus.d.50. ſed hodie locum non habet ſecundum Inno.quia curia nō ſeruat, nec publica pœnitentia irregularitatem inducit. Quintodecimo,per celebrationem in loco interdicto. c. is qui, de ſen. ex.li. vj.de quo ſupra : interdictum.§.lviii. & in hoc ſolus papa diſpenſat. Sextodecimo, propter corporis uitium, ſupra, corpore uitiatus.§.ii. Decimoſeptimo, propter illegitimationem,ſupra,illegitimus.§.i. Decimooctauo,per dilationē baptiſmi in adultis uſque ad ægritudinē,per.c.ſi quis.d. lvij.quia uidetur non uoluntate,ſed neceſsitate baptizari: nec iſta ir-

regularitas tollitur per baptismum, secundum gl.ibi, quia idē non operatur contrarios effectus. c. maiores, de baptismo. Quomodo possit hic admitti, Sil.uer.irregularitas.§.xxi. Decimonono, quando religiosus egreditur claustrū ad audiendum phisicas scientias, si infra duos menses non reuertitur & solus papa dispensat.c.ult.ne cle.uel mo.supra, excommunicatio.§.xlviij. Vigesimo, per recursum ad Imperatorem per episcopum, presbyterum, aut diaconum, sub prætextu iniustæ excommunicationis.xxi.quæst.ult.c.penult. &. c. si quis. xxiii.q.ult.& à solo papa dispensatur, in.d.c. penul. Ampliatur etiam hæc irregularitas ad omnes, qui sunt sub ecclesiastica regula, sed non ipso iure, ut in prædictis. Vigesimoprimo, propter hæresim.c. ueruntamen.i. quæst. i. Vigesimo secundo, propter esse curialem, quia omnes curiales huiusmodi, non possunt promoueri, & quid sit esse curialē, uide Sil. uer. ordo.§.iiii.circa finem. Vigesimotertio, propter seruitutem. c.legem.d.liij.&.c.quicunque.d.liiii.

86 Not.quòd differentia est inter excommunicationem, & irregularitatem, quia cum quis absoluitur, prius debet absolui ab excommunicatione, quàm a peccatis, ut supra dictum est, Absolutio.§.v. secus est de irregularitate, quia ea dimissa cōfessor potest à peccatis absoluere, ideo ad confessores nō pertinet irregularitas, quia secundum se peccatum non est, nec includit sicut excommunicatio, quia etiam merendo quis potest effici irregularis: Pertinet tamen respectu clericorum, qui si sunt irregulares, peccant ministrando, & celebrādo: ideo est etiam utile confessori scire quomodo quis efficitur irregularis, & quomodo.

87 Irregularitas tribus modis tollitur, baptismo, religionis ingressu, & dispensatione. Primo, per baptismum tollitur omnis irregularitas, contracta ante illum cum peccato, secundū Pa.in.c.gaudemus, de diuor.& infamiæ, quæ uenit ex sequella peccati, & homicidii, siue cum peccato fuerit, siue non. Facit.c.si quis uiduam.d. 50.non autem bigamiæ, propter defectum sacramenti.c.acutius.d.xxvi.&.c.deinde, nec ex defectu natalium: & hæc est communis opinio, supra, baptismus.§. lxxi. licet aliqui tenuerint nullam irregularitatem per baptismum tolli.

88 Aliqua irregularitas, & non omnis, tollitur per religionis in-

greſſum, ut no.gl.in.c.ii.de apo.ea uidelicet, quæ non prouenit ex proprio delicto, ut in.c.i.de fi.presby.ita quòd talis poteſt ſine alia diſpenſatione promoueri ad ordines, ſed nõ ad dignitates, ſiue prelatiões, ut in.c.fi.de fi.presb.Pa.uero in.d. c.ii. dicit quòd tantum eam tollit, de qua in iure eſt expreſſum quòd tollat, licet faciliorem diſpenſationem inducat, quod ualde rationabile uidetur in fauorem religionis.

89 Per diſpenſationem papæ omnis irregularitas tollitur, cum ſit de iure poſitiuo.ii.q.vij.c. Item Daniel, & ſic Inno.in.c.niſi, de renun. tenet, & communiter omnes tenent. Vide ſupra, diſpenſatio.§.vij.

90 Forma conſueta diſpenſandi ſuper irregularitate eſt talis, uel ſimilis. Ego diſpenſo tecum ſuper irregularitate, uel irregularitatibus, quam, uel quas contraxiſti, propter talem, & talem cauſam: uel ſi contraxiſti, quando eſt dubium.

91 Epiſcopus ordinando eum cum quo diſpenſare poteſt, ipſo facto diſpenſat, ſi hoc intendit, licet uerbis non utatur. Idem dic de Archiepiſcopo, & plato mittente ſubditos ad ordines.

92 Cum homicida caſuali poteſt diſpenſare epiſcopus in ordinibus minoribus tantum, ut not.in.c.ad audientiam, de homi.in ſacris autem ſolus papa, & cum difficultate diſpenſat, in.c.continebatur, de homi. Cum homicida uero uoluntario, etiam ſine peccato, nunquam diſpenſatur in ordine, uel officio.c.miror.di. ſo.niſi per papam, & difficulter, etiam ſi ſit occultum, miniſtrare in ordine ſuo non poteſt.c. fina.de temp.or. Epiſcopus tamen cum tali, in beneficio ne egeat poteſt.c.ii.de cle.pu. in duel.in ſimplici. ſ. beneficio ſecundum Hoſt.quia in curato ſolus papa diſpenſat, ar.in.c.fi.de cle.pu. in du.& ibi Pa.An papa poſsit prouidere, ut ſine pœna irregnlaritatis, clericus per ſe exerceat iuriſditionem, ſeu iuſtitiam ſecularem, uide Ab.in.c.clericis, ne cle.uel mo.

IVDAEVS.

1 IVdæizare uidelicet ſeruando ſabbatum, uel alias iudæorũ cæremonias, eſt mortale: quia pertinet ad ſuperſtitionem falſi cultus diuini, ut dicit Cai.ibi in ſumma. Si quis autem ſeruaret ſabbatum, non pro ritu iudæorũ, ſed alia pia ratione, ut pro reuerentia Virginis Mariæ, nõ peccaret mortaliter.

2 Conuerſari cum iudæis, prohibitum eſt in lege canonica, in multis ca.de iudæis, &.xxviij.q.j.c.nullus, &.c.omnes, quan-

tum ad assiduam,& familiarem conuersationem, propter pe riculum subuersionis,& in speciali in decem casibus prohibi tum est. Primo,habitare simul. Secundo, ad eorum conuiuia accedere. Tertio,simul balneari. Quarto,uocare eos pro infirmitate. Quinto,ab eis medicinas recipere. Sexto, nutrire eorum infantes in domibus eorum. Septimo, seruire eis,ut famuli. Octauo,esse eorum seruum. Nono,habere eos officia publica inter Christianos. Decimo,comedere azima eorum. Et quoniam in multis apposita est pœna excommunicationis,ut.j.iij.iiij.v.& ulti.in.d.c.nullus,&.ij. dicitur sacrilegium.vj.&.vij.committitur prælatis, ut per censuram cōpellant.ix.quoque excommunicatio ferenda indicitur, ut in.c. constituit.xvij.q.iiij. ideo cautus debet esse confessor, ne de omnibus his æqualiter iudicet.

3 An prædicta possint fieri absque mortali,& consequenter tollerari,est satis ambiguum. Dico tamen quòd illa, quæ quasi continuam conuersationem, & familiaritatem generant, ut cohabitare,& seruire eis domestice in quouis ministerio, uidentur mortalia,quia hæc habent periculum euersionis annexum,& propter hoc facta est inhibitio,& sic contrafaciens facit contra finem præcepti,& exponit se periculo infidelitatis,quod sine mortali esse nō uidetur. Similiter tollerare eos in officiis publicis mortale uidetur, quia hoc derogat dignitati fidei Christianæ,& ob hoc est prohibitum. Item quia ꝑ hoc causaretur nimia familiaritas, & consequēter periculum subuersionis, ut supra. Idem dico per comestionem azimorum. Sic enim Christiani se quasi prophanos exhiberent iudæis diuina profitentibus,& nostra abominantibus,& sic uidentur mortaliter agere. Item quando contemnentes prædicta omnia facerent,quia cōtemptus ubique damnabilis est: sed cessante periculo subuersionis, & iniuria fidei nostræ, & contemptu,non uideo mortale,si ex aliqua causa maxime rationabili fiant. Nunc particularius dicamus de huiusmodi prohibitis,ut clarius intelligantur.

4 Comedere cum eis ubi cibos discernunt,nunquam licet,nisi in articulo necessitatis, secundum Vgo.in.d.c. omnes.xxviij. q.j.neque eorum azima debet comedi, quia est cibus discretiuus,ideo prohibitus,in.d.c.omnes, & clericus contrafaciēs debet deponi,& excommunicari,in.d.c.nullus, nisi in extre-

ma necessitate,& tunc comedet non ut azima, sed materialiter ut panis est.

5 Mercimonium facere cum eis non prohibetur, nisi forte in pœnam.c. post miserabilem, de usu. sed nimia familiaritas prohibetur a qua admonitus nolens abstinere, mortaliter peccat,ut dicit Tab.ibi.§.j.uidetur enim contemnere,& quia contemptus ubique damnabilis est,ideo mortale dicitur.

6 Christiani possunt seruire iudæis extra domos eorum,secundum Host.sed Pa.in.c.iudæi,eo.dicit quòd nec extra domos asidue possunt seruire,cum textus non faciat mētionem de domo,& ita posit fieri familiaritas extra domum. Dic ergo quòd possunt, dummodo non contrahant familiaritatem cum eis,ut colere agros eorum,& huiusmodi.

7 Christianus non potest habere iudæum seruientem sibi in domo familiariter.xxviij.q.j.c.sæpe,&.d.c.nullus,propter eādem rationem,alias potest habere non familiarem, ut in.c. si iudæos.eo.ut extra domum.

8 Nutrix Christiana filium iudæi in domo ipsius iudæi nutrire non potest,secundum Pa.in.c.ad hæc,de iudæ. neque extra secundum eundem Pa. intellige quando etiam extra domum sequeretur familiaritas,secus quando non sequeretur, secūdum.D.Car.qui dicit,quòd solum prohibetur in domo, per tex.d.c.ad hæc,nec episcopus potest dispensare, quòd in domo nutriat secundum Car. & Pa.in.c. ad hæc, quia hæc prohibitio facta est in fauorem fidei: nisi necesitas naturalis urgeret,quæ necesitas legi non subiacet.

9 Christiani non possunt uocare medicos iudæos in suis infirmitatibus,neque medicinas ab eis recipere, in.d.cap. nullus, possunt tamen secundum glo.in.d.c.nullus, emere ab eis medicinalia,& per Christianos postea facere præparari:nisi secū dum Vgo.propter necesitatem, ut quia non est alius medicus, uel non est ita bonus,uel non est q ita bene pparet, &c. dummodo familiaritas quantum posibile est,uitetur.

10 Balneari in eodem balneo cum iudæis prohibetur sub pœna excommunicationis,sicut cætera suprascripta,ideo mortaliter peccare uidentur contrafacientes, & clerici,quibus prohibetur sub pœna depositionis secundum quòd dicit Tab. ibi.§.vj.quod uidetur durum iuxta supra dicta, dic ergo ut supra.§.iij.

11 Si Christianus aliquid leget congregationi iudęorum, uel iudeo, uel pagano etiam post mortem, anathema iudicatur. xxiiij.q.ij.c.sane, el.ij.nisi cogente extrema necessitate cuiuspiam. tunc enim ex misericordia liceret.

12 Iudæi tam masculi quàm fœminæ, non debent procedere in publicum sine signo in habitu, quo a Christianis distinguantur, quod sit patens.c.in nonnullis, de iudæ.Ideo male faciũt domini hoc permittentes.

13 Iudæi non possunt nouas erigere synagogas, quia prohibitũ est, in.c.consuluit.eo.ti.neque pœnitus destructas reædificare, secundum Pa.ibi, possunt tamen antiquas, & ruinosas resarcire, dummodo non perdant formam antiquam. Alij autẽ infideles, neque erigere, neque antiquas resarcire possunt. Quomodo puniuntur, uide.C. de iudæis.l.hac uictoria.

14 Iudæi non possunt præfici alicui officio publico, inter Christianos, nec promoueri ad aliquod ministerium, uel dignitatem.c.cum sit.eo.ti.nec possunt doctorari secundum Bart.in l.fi.C.de iudę.nec possunt habere aliquod commertium, per quòd Christianis grauamẽ aliquod posset ingeri secundum Pa.in.c.ex speciali.Hoc enim iudæis, & paganis prohibitum est, cum Christi sint hostes.

15 Iudæis prohibitum est ne in tribus diebus ante pascha, hostia, uel fenestras aperta teneant, uel exeant in publicum.c. nonnullis.eo.ti.etiam ne teneant decimas prędiales ecclesiis, sed soluant.c. terris, extra de deci. Nec testimonium dicant contra Christianum.c.iudæi, de testi. quia ab omnibus actibus legitimis repelluntur.c.alieni.ij.q.vij.nisi in casu hęresis: c.contra Christianos, de hære. lib. vj. ne possint conuenire Christianum apud iudicem iudæum, licet possint eligere arbitrum iudæum in causa ciuili.C.de iudæ.l.iudæi.Sententia tamen per Christianum debet exequi, ut ibi patet.

16 Si iudæus emat Christianum in seruum, uel qualitercunque acquirat, statim efficitur liber nullo precio dato.c. mancipia, dist.xxxv.si uero non Christianum emat ad sibi seruiendũ, & uelit effici Christianus, similiter efficitur liber, sine precio dato.c.fraternitatem.dist.liiij. Si autem talem non Christianum, tantum causa mercimonij habet, & infra tres menses a die emptionis secundum Host.c.fi.de iudæ.uel a die qua petiit fieri Christianus secundum Pa. ibi.c.j.non exposuit uen-

ditioni,liberatur:secus si exposuit,quia non liberatur nisi da tis iudæo.xij.solidis auri. Quomodo intelligantur illi solidi uide ibi Pa.&.C.de susce.præpo.& archa.l.quotiescunque.

17 Iudæi non possunt usuras exigere, & exactas debent restituere,de usu.c post miserabilem, & cogi per principes, & si non restituant,expelli:ibi in.d.c. post miserabilem. Non tentent aliquid contra fidem Christianam.c.si iudæus.eo.ti. ne circũcidant quemquam non suæ nationis, & est pœna perpetui exilij.C.Christianum,man.l. unica, ne accipiant Christianas in uxores.C.de iudæ.l.ne quis.Non fidem Christianam impugnẽt puerso dogmate sub pœna sanguinis, & pœna ignis feriuntur,si quenquam uolentem effici Christianum,aliquo furore impetunt.C.de iudæ.l.iudæis.Vide aliquid supra,infidelitas.§.x.bellum.§.xlj.

18 Iudæos Christiani non debent cogere ad fidem, in.c. sicut, de iudæ.nec eorum pueros inuitis parentibus baptizare, supra baptismus.§.lxviij.non offendant eos in persona, nec in rebus,sine iudicio terreni iudicis,in.d.c.sicut. Non impediãt eos in suis obseruantiis,dummodo nil faciant in obprobriũ nostrę fidei.c.qui sincera.dist.xlv.non exigant ab eis coacta, & non consueta seruitia,in.d.c.sicut, quòd nõ inuadant eorum cimiteria,nec exhumant corpora eorum,in.d.c.sicut,nõ diebus sabbatorum trahãt eos ad iudicium.l. die sabbati.C. eo.ti.Si conuertuntur ad fidem, non spolientur bonis iustæ acquisitis,nec eorum successores.c.iudæi,el.ij.eo.ti.non prohibeantur conuerti ad fidem,etiam quòd sint serui Christianorum:ar.duæ sunt.xix.q.ij.remanebunt tamen adhuc serui Christianorum,quia seruitus est approbata. De iure diuino ciuili,& canonico.c.si quos.xij.q.ij.sunt tamen mitius quám alij serui tractandi:ar.in.c.tuas,de ma. & obe. Non perdunt agnationem suam,unde succedere debent attinentibus suis.

19 Iudæus antequam baptizetur,debet relinquere omnia acquisita per usuram,& alios illicitos mons.c.iudæi,de cõ.dist.iiij. licite acquisita potest tenere,in.d.c.sicut,nec debet statim baptizari, sed aliquo tempore differri, ut experiatur eius recta uoluntas,in.d.c.iudæi,nisi necessitas urgeat. Est enim statutum,ut per.xl.dies experiatur. Vide in.d.c.iudæi, & per.c.ne quòd absit,de cõse.dist.iiij.ubi erat statutum, quòd per.viij. menses expectaretur.Primo,restituat usuras, ut diximus,de-

inde in fide instruatur,& illius perseuerantia experiatur, ne tepescente illo feruore,ad uomitum redeat.

IVDEX.

1 Iudex omnis,uel est ordinarius,uel arbitrarius,uel delegatus,uel subdelegatus,& omnes ad istos reducuntur,ex doctrina S.Tho.secunda secundæ.q.lxvij.ar.j.& de uerbo.sig.c.forus,& quilibet,cui non est prohibitum, potest esse iudex: ar.c.cum apud,de spon.Prohibentur autem surdus, mutus, perpetuo furiosus,impubes,fœmina,seruus, excommunicatus,consanguineus rei,inimicus actoris, uel alia causa suspectus,& imperitus, seu illiteratus. De his Pa.in.c.scismaticus, de rescrip.Contra tales potest fieri exceptio.

2 Solent iudices in his specialiter peccare,uidelicet scienter iniuste iudicantes,uel ex ignorantia,quàm potuerūt uitare studendo,uel consulendo. Secundo,quando iudicant non seruato iuris ordine,maxime in essentialibus necessario, (utpuputa)cum sufficientibus testibus,& huiusmodi: etiam quòd iuste iudicent.Tertio,quando usurpant officium,iudicantes personam,non sibi subditam,uel de occultis,quæ tātum nouit Deus,uel quæ non possunt probari. Quarto,si remittūt pœnas,non punientes maleficia,ex amicitia, uel auaritia,uel alio modo respectu:unde grauiter læditur respu. & ipsi sunt rei omnium malorum,quæ fiunt,propter suam indiscretam pietatem.Quinto,quando differunt administrare ius, precipue petitum,quia etiam non petitum facere tenentur, & inuigilādo,rempublicam,malis hominibus purgare,& de omnibus damnis exinde parti ex ortis propter eorum dilationem,uel negationem iustitiæ satisfacere,& in omnibus prędictis mortaliter agunt,ut dicit Cai.ibi in summa,quia committunt in iustitiam,quæ ex suo genere mortalis est,quia cōtra ius diuinum,humanum,& naturale est. Et ex hoc,quasi infinita committunt peccata, secundum causas quas tractāt. Peccant etiam si nō seruant recta statuta ciuitatum, & leges, maxime quando iurauerunt seruare. Dicamus nunc magis particulariter,ut eorum culpæ magis appareant.

3 Iudex non potest ordinarie iudicare sine acto re.c. legimus, de accu.sed bene extraordinarie. Aliquando euidentia facti accusat,ut quando iudex uidet, & in inquisitione infamia tenet locum accusatoris.c.euidentia,de accu.In denuntiatione

non proceditur contra reum, sed pro reo ad correctionem, ideo non requirit accusatorem, secundum Tho. secunda secundæ.q.lxvij.supra,inquisitio.§.vj.viij.Denuntiatio.§.ij.

4 Iudex in causa ciuili non potest compellere partes ad compositionem,nec etiam princeps,ordinarie,in.l.j.ff.de no.ope. nun.nisi lis esset nimis longa, & ita perplexa, quòd de facili finiri non posset.c.placuit.xc.dist. Nec cum bona cõsciẽtia. Potest absolute reducere partes ad compositionem,quando iura partium sunt clara,ut quia conclusum est in causa,& iudex scit pro qua parte debet ferre sententiam, secundum Io. an.nisi quando iura partium sunt ignota,secundum Spec.ut dicit Pa.in.c.fi.de transf.uel ex aliis circunstantiis posset facere,ut quando aduersa pars,quæ ius non habet, est potens, & posset appellare, & sic alteram partem pauperem multum lædere,& tunc præsumitur quòd melior est compositio, & sic potest hortari ad compositionem,cum melior sit, quam litis prosecutio.

5 Iudex ex debito officij tenetur purgare prouinciã prauis hominibus.l.congruit.ff.de of.præsi. quòd si non facit, tenetur de negligentia. Quomodo debet inquirere delicta,uide Bal. in.l.gallus.ff.de libe.& posthu.

6 Iudex ordinarius,uel delegatus ecclesiasticus,iudicando, pro suo labore de iure canonico nihil potest petere, de ui.& ho. cle.c.cum ab omni,& per Pa.& Ioã.an. ibi,de delegato,& de ordinario.Est etiam glo.in.c.non licet.xi.q.iij.Et si aliquid receperit pręter comestibilia,& potabilia,quę in paucis diebus consumi posint,tenetur restituere,nec potest liberari ex remissione dantis:ar.in.d.c.statutum,de rescrip.lib.vj. Et si restituat in fraudem,ut inde iterum donentur, non liberatur, secundum glo.in.d.c.statutum.Secus est, quando sine fraude facit,& ille post iudicium factum liberaliter donat, saluatur secundum.d.glo.De iure uero ciuili, ordinarius secularis petit sportulas,nec aliud potest petere.c. offerat.iij.q.iij. quæ sportulæ, idest munera, quæ, uel quanta sint,a lege non est definitum,ut auctẽ.generaliter.C.de epi.& cle. Delegatus uero etiam a principe, quando causa excedit centum aureos, nõ habebit nisi.iiij.aureos,duos a principio, & duos in fine: quòd si non excedit,nil habebit.Auctẽ.de iudęis.§.ne autem labor,exceptis comestibilibus,& potabilibus, secundum gl.

in.d.c.cũ ab omni,si liberaliter sunt oblata, & in paucis diebus consumptibilia,secundum gl.in.d.c.statutum:omnia autem alia munera iudices omnes accipere prohibentur,quantumcunque parua.ff.de offi.præsi.l.plebiscito,& accepta tenẽtur restituere,siue receperint,ut iudicem,siue ut causam expediant.c.exigit,de censibus,lib.vi.supra,dominus.§.ulti.

7 Alij officiales inferiores,& nuntij, maxime quando non habent redditus deputatos,possunt recipere secundum consuetudinem.Assessor uero salariatus,si aliquid recipit,tenetur restituere:ar.in.d.c.cum ab omni,supra dominus.§.xiij.

8 Si iudex secularis extra domum habet proficisci, & etiam testes,possunt petere expensas,etiam si sit ecclesiasticus delegatus,in.d.c.statutum,&.iiij.q.iij.§.uenturus, quia nemo cogitur militare sumptibus propriis:cum moderamine tamen tali,ne partes enormiter lædantur:ar.x.q.iij.c. illud. Delegatus uero ordinarij ecclesiastici,cum proficiscitur habebit expensas pro uictu,& uicturis equorum,& huiusmodi:nisi sit delegatus ad causarum uniuersitatem,uel ad unam,& malitiose, quia tunc ordinarius prouidebit de proprio:ar.in.c.inter cætera,de of.or.non autem ordinarius ecclesiasticus cum proficiscitur habebit expensas, nisi cum proficiscitur pro consecratione ecclesię,ut in.c.cum sit romana,de simo.uel cum uisitat prouinciam suam.c.cum Apostolus,de cen.lib.vj. Si tamen delegatus ecclesiasticus non habet redditus, uel beneficium ecclesiasticum unde uiuat,potest petere id quod posset iudex delegatus principis,ut dicit Pa.in.d.c.cum ab omni.

9 Iudex ordinarius,aut delegatus,quando potest petere expensas,non tenetur computare illas quas domi fecisset,secundũ Pa.in.d.c.cum ab omni:& hæc opinio est benignior,licet gl. in eodem.c.dicat quòd tenetur.Hæc opinio est securior, altera uero magis uera.Consuetudo qua dantur sportulæ ordinario,& delegato,siue pręcesserit exactio,siue non,non excusat eos,secundum Pa.in.d.c.cum ab omni,per illum tex.licet Car.in.d.c.statutum,in cle.de elec.dicat quòd excusat, quando non præcessit exactio,& quòd possunt compelli ad obseruandum laudabilem consuetudinem, allegãs.c. ad apostolicam,de simo.Sed illud.c.loquitur in spiritualibus, ubi uidetur se obligare,quia est suus parochianus, concordat Bart.in l.cum de in rem uerso.ff.de usu.

10 Iudex ecclesiasticus ordinarius, non potest pro assessore petere salarium, quia ipse tenetur scire canones, de quibus agitur coram eo: ideo si nescit prouideat de suo. Delegatus tamen cum indiget uere assessore, potest petere, cessante omni fraude in.d.c.statutum.§.assessore, quod si fraudulenter petit, ultra mortale, tenetur restituere. Potest tamen petere pro notario dummodo non participet in lucro, in.d.c.statutum.

11 Dans aliquid iudici, ut eum corrumpat, non potest repetere illud, secundum Pa.in.d.c.cum ab omni, in gl.j. quia turpitudo ex utroque est. Si dedit, ut iustam det sententiam, qui alias nolebat dare, uel ne det iniustam, uel ut ius suum conseruet, quod licet, quia redimit uexationem suam, secundum Pa.ubi supra. Potest repetere.c.nemo, de simo. quia hic non stamus præsumptioni, sed ueritati. Si autem dedit, ut simpliciter iudicet, non repetere poterit, nam principalem causam amittit: ff.de condi.ob.cau.l.ij.

12 Iudex ecclesiasticus quicunque, qui contra iustitiam in grauamē alterius partis in iudicio quicquam facit, per gratiam, uel sordes, puta per pecuniam, suspensus est per annum ab executione officij, & debet condemnari inquantum læsit partem, & si durante suspēsione si ingerit diuinis, fit irregularis, nec potest dispensari, nisi per papam.c.cum etenim, de re.iu.lib.vj. Peccat etiam in hoc, cum contra iustitiam agat, & grauiter.

13 Habens causam iustam, & dans iudici Pecuniam, ut iudicet pro se, quia aliter non uult iudicare, non peccat, quia redimit suam uexationem, secundum Pa.in.d.c.cum ab omni. Nec est symonia, quia non dat temporale, ut acquirat spirituale: quia iam ius quod redimit habebat. Secus esset si per sententiam denouo acquireret, supra.§.xj.concordat Glo.in.c. uendentes.j.q.j.

14 Iudex tenetur ad restitutionem parti læsæ, si ex eius negligentia, dolo, uel lata culpa damnum aliquod incurrat, secundum glo.in.c.quoniam contra, de proba. Ibi Pa.dicit esse uerum in foro animæ, quia ex sua culpa proximum dānificat, Aduocatus.§.xi. Secus est in delegato, qui est obedientia iudicat sicut scit, & informatur ab assessore, dummodo faciat, bona fide, non tenetur ad aliquid, etiam quod iniuste iudicaret sed assessor tenetur.l.ii.ff. quod quisque iur. Dūmodo

non

non fuerit negligens,nec in dolo in eligendo assessorem,qui reputabatur sufficiens,& bonus,& ita credidit:alias non excusaretur.Negligentia autem facit iudicem culpabilem,quando causam finire negligit,uel habere notarium , uel aduertere quid scribatur,uel de aduocatis,ut tenetur non prouidet, non curat studere pro casibus occurrentibus,& pro his,quæ ad officium suum pertinent. Sed multo plus dolus facit eũ culpabilem,& teneri de omni damno.C.de pœ.iudi.l. nouo iure. Si est iudex ecclesiasticus ordinarius , uel delegatus , & talia agat contra conscientiam,& iustitiam, est suspensus per annum ab executione officii per.c. cum etenim, de re iu.lib. vi.ut supra.§.xii.

15 Iudex secularis tenetur iudici ecclesiastico præstare brachiũ seculare,quando eius subditus resistit de facto contra ius:secus si de iure,& ille ad superiorem appellauit.Pa.in.c.i. de of. or.Idem quando uexat exemptum ostendentem suam exemptionem,non tenetur iuuare.Et not.secundum Feli.in.c.i.de spon.quòd quando iudex ecclesiasticus potest per se exequi, non debet uocare tale auxilium,quia iura dicunt dũ loquuntur de hoc auxilio,si opus fuerit,uel necesse.

16 Post latam sententiam definitiuam, iudex non potest illam mutare,nec corrigere,licet si sit de maioribus,possit eam declarare,secundum Pa.in.c.i.de postu.in glo. non autem si sit de inferioribus,& arbiter,secundum eundem.Interlocutoriã autem bene potest corrigere,& reuocare,in.c.qualiter, & quãdo,el.i.de accu.Excipiuntur inquisitores, qui sunt priuilegiati,in.c.ut commissi,de hære.l.vi.& in gl. infra uer. mutandi, supra Arbiter.§.xix,infra,sententia.§.iii.

17 Iudex non condemnans partem aduersam in expensis,si fuit petitum hoc ab altera parte , tenetur de suo restituere. C. de iudi.l.sancimus:quòd limitat glo. in.c. fi. de rescrip. Et not. quòd iudex iurat iudicare secundum quòd sibi uidebitur, idest secundum bonum iudicium,optime legibus informatum,& non,ut sibi placet,secundum Pa.in.c.i.de postu.in gl. uerbum enim uidetur,rationis discursum importat.

18 Iudex secularis nullam iurisditionem potest habere in clerico,uel persona exempta,neque in ciuilibus , neque in criminalibus.C.de epi.& cle.auth.statuimus. Vnde clerici non possunt in suum iudicem cõsentire,nisi sit persona ecclesiastica,

& de consensu episcopi sui.c.significasti, de foro competēti. Nec exemptus potest renuntiare priuilegio exemptionis, ut dicit Pa.in.d.c.significasti, quia exemptio non fuit indulta in merum fauorem exempti, sed etiam in fauorem superioris, ex quo infert Pa.ibi, quòd episcopus non potest absoluere exemptum ab excommunicatione, etiam quòd renuntiaret exemptioni, & multo fortius moniales, quia fortiora priuilegia cōmuniter habent, & cautela ualidiori defendendæ sunt.

19 Si clericus conueniat laicum coram iudice seculari, & secularis reconueniat clericum, & iudex ferat sententiam in ciuilibus contra clericum, tenebit sententia, quia factus est suus iudex per reconuentionem, de mut.peti.c.i.&.ii. &.iii. q. viii.c. cuius agendo. Criminaliter autem non potest reconueniri.c. neganda.iii.q.ii.intellige communiter, quia fallit, quando clericus est traditus curiæ seculari, & quando interuenit episcopalis authoritas, gl.autem summaria quæ ponitur. ii. q. i. in principio, ponit duos alios modos, uidelicet in causa feudi, & quando est incorrigibilis.c.nec licuit.xvii. d. Idem dicitur quo ad monachos si interueniat abbatis licentia. uide Pa. de iudi.ibi.c.at si clerici.

20 Si clericus, qui communiter pro clerico habetur, capitur a iudice laico propter maleficium, & deprehenditur cum tonsura, & habitu clericali, debet incontinenti restitui curiæ ecclesiasticæ, cum cognitione causæ de clericatu probante aduersario, si uero ante deprehensionem se gerebat pro laico, & sic communiter habebatur, etiam quòd tempore deprehensionis fuisset in habitu clericali, non est restituendus, donec de clericatu fidem fecerit, interim processus iudicialis quiescet, in.c.si iudex, de sen.excom.in.vi.

21 Inchoato processu cōtra aliquem, si isto interim fiat clericus, nil potest allegare clericatum.ff.de iudi.l.si quis postea, tam in tex.quàm in gl.quantum ad executionem in rebus fiendā quòd autem persona capi possit, detineri in carceribus, & decapitari, fieri non potest, cum persona clericalis sit exempta, nisi prius degradetur. Idem dic de omni religioso professo, qui mortuus est mundo.l.deo nobis.C.de epi.& cle. nisi professionem in carceribus faceret, ut not.Io.an.ibidem.

22 An delegatus papæ delinquens in sua delegatione possit coram ordinario loci conueniri, uide Pa.in.c.fi.de rescrip.& Io.

an. ibi, & Autentica in qua prouincia. C. ubi de cri. agi oportet.

23 Laicus, laicum sub papa in re ciuili conuenire nō potest: Pa. in.c.licet ex suscepto, de fo.compe. nisi ex consuetudine.c si clericus, de fo.compe.uel in terris subiectis ecclesiæ, quo ad iurisditionem temporalem, ut ibi:uel quando causa spectat ad iudicem ecclesiasticum de iure.c.tua, de or.cog.uel quãdo uacat imperium, & causa ad Imperatorem spectat, ut in.d.c. licet, uel propter principis negligentiam in ministranda iusti tia:in.d.c.licet, uel quando impetratur a persona miserabili, uel oppressa, de fo.compe.c.ex parte.B. uel quando iudex in prouincia non habens superiorem allegatur suspectus, uel non uult iustitiam facere, ut no.in auté.col.ix.ut differé.iudi. au.§.i.&.ii.uel in causa reconuentionis.iii. q. viii. c. cuius in agendo, uel causa mortuariorum a defunctis relictorum, auten.de ecclesia.ti.§.si autem, col.ix.uel si iudex inuocat auxilium ecclesiæ.xxiii.q.v.c.administratores, uel ratione administrationis assumptæ a laicis, ut not.in.c.iudicatum. d.lxxx.uel si homines laici indebite collectentur.xii.q.ii.c. Ecclesiarum seruos, uel si non sit iudex, uel superior in prouincia, auté. ut diffe.iudi.§.Si uero contigerit, col.ix.uel si nascitur ambiguitas, & magna difficultas inter iudices.c.per uenerabilem, qui fi.sint leg.uel quando agitur per uiam denuntiationis euangelicæ.c.nouit, de iudi.uel quando causa profana est annexa cum causa principaliter spectãte ad ecclesiam, cuius exemplũ ponit gl.de dote.in.c.de prudentia de do.inter ui.& uxo. Vide de prædictis Pa.in.d.c.licet, & prædicta sunt uera de iure, sed de plenitudine potestatis, omne ius sub papa uersari potest, quia omnium est iudex, seruans omnia iura humana in suo pectore, & cætera. Est enim uerus Christi uicarius, & omnium pastor.

24 Iudex debet esse peritus.c.sciscitatus, de rescrip.ut quærere ab aliis non habeat, quicquid, eum oporteat loqui. c. ex literis, de consan.& af.& si sit illiteratus, habeat tamen peritiam iudicandi, & tunc potest ei causa committi.C. de iurisdictione omnium iudicum. l. certi iuris, Sed iudex maxime ecclesiasticus, esse non potest, nisi peritus saltem mediocriter in iure.c.cum nobis olim, de elect. ex quo infert Pa.in. d.c. sciscitatus, quòd contra iudicem delegatũ potest excipi, quòd non

posſit eſſe iudex,quia eſt illiteratus , & non habet iudicandi peritiam. Cum igitur religioſis imperitis , a ſede apoſtolica cauſa committitur,poteſt contra eos excipi, quod iudices eſſe non poſſunt,niſi quando certa perſona daretur.Quoniam & aliqui religioſi in iure periti reperiuntur.

25 Quando mandatur iudici,ut ſimpliciter,& pure iudicet, propter hoc non remouetur ordo iuris , ſed tantum pernitioſa ſubtilitas.Ad hoc gl.in cle.ſæpe,de uer.ſig.in uerbo ſimpliciter.Si uero dicatur,ut procedat ſine iuris ſolemnitate,cenſetur ammota ſolennitas iuris ciuilis,& canonici , non autem diuini,& iurisgentium,ſecundum Pa.in.c.de iudi.Vnde ea remouentur,quæ ſunt iuris poſitiui.Ideo infames poſſunt eſſe teſtes,& perſonæ reprobatæ:requiruntur tamen duo teſtes, citatio partis,&c.

26 Si dicatur quod iudicet ſicut uult,ſecundum Pa.ibi, intelligitur dolus excluſus tantum:ideo ius alteri tollere non poteſt ſine cauſa,nec contra ius naturale,uel contra æquitatē,quod idem eſt,in cle.paſtoralis,de re iudi. Si uero dicatur , iudicet ſecundum ueritatem,& ęquitatem,ſecundum Pa.in.c.literas, de iur.cal.debet ſeruare ſolennitates , & rigoroſitates , iuris poſitiui. Melius tamen uidetur dicere do. Antoni. quod non tenetur ad rigoroſas , propter hoc uerbum æquitatem , per quod uidetur,quod iuris apices non teneatur ſequi,non tangentes ueritatem negotii , ſed ciuilia iura ſeruare , relictis ſolennitatibus .

27 Si dicatur iudicet ut ſibi uidebitur:iudicare debet iudicio intellectus,cui congruit hoc uerbum uidebitur, ſecundum Pa. in.c.i.de iudi.Idem ſi dicatur, relinquo arbitrio , uel iudicio, uel prudentiæ tuæ,quia tunc denotatur arbitrium boni uiri, ratione regulati,ſicut cum dicitur,ſicut uiſum fuerit. Similiter cum dicitur,ut placuerit,ut exiſtimauerit,&c. importatur arbitrium prædictum,non nuda uoluntas,in.l.fideicommiſſa.§.quanquam.ff.de lega.iii.Pa.in.c.i.de conſti. Eſt tex. cum glo.in.c.iii.de cor.uitia.

28 Si dicatur ſine ſtrepitu,& figura iudicii, tunc omitti poſſunt omnia,quæ non ſunt de iuregentium , uel naturali. Vide in cle.ſæpe,de uerb.ſig.Si dicatur ſummarie, intelligitur ut breuiter fiat,comprehenſa tamen tota negotii ſubſtantia , & nō omiſſo aliquo de ſubſtantialibus,ideo debet formari libel-

lus,conteſtari lis,ſententia diffinitiua dari.Sibi dicatur de facto:uel poſtpoſitis rimulis,&.apicibus iuris,uel de plano,&c. Vide Ar.flo.iii.par.ti.ix.c.xv. Ex dictis elice, quòd ſi quis pactum facit cum ſuo factore, quòd dabit ſalarium prout ſibi uidebitur,dare tenebitur ad arbitrium boni uiri, ſecundum quòd alii factores conſueuerunt habere,& non pro ſua uoluntate tantum.l.quòd ſi nolit.ff.de edil.ædic.§.quia aſsidua. Secus eſſet quãdo addita fuiſſent aliqua uerba reſtrictiua nudam uoluntatem ſignantia:ut ſi dixit, dabo ſecundum quòd mihi placuerit,nec plus,nec minus,nec uolo,quod poſsit aliquid allegare,&c. Tunc non tenebitur niſi ſecundum quòd uult,quia ſcienti,& uolenti,non fit iniuria,nec dolus. Et prę latus quando poteſt diſpenſare in auſteritatibus, ut ſibi uidetur,intelligitur tamen uoluntate ratione regulata, & non nuda.Idẽ quando cõpromittitur in arbitros,ut eis uidebitur.

29 Iudex ſecularis poteſt iudicare de his,quæ ſunt peccata; ut de furtis,uſuris,& huiuſmodi: Pa.in.c. cum ſit generale, de fo.compe.& coram eo poteſt obiici de iuramento, quando non uertitur dubiũ de eius ualiditate,ut in.c.rex debet.xxiii. q.v.Si uero dubitatur an prædicta ſint peccata, uel ne, ad eccleſiam pertinet iudicare:qui filii ſint leg.c.per uenerabilem, & cle.unica,de uſu.Niſi in crimine hęreſis,de quo nullo modo ſe debet intromittere,& nullum aliud excipitur,ſecũdum Pa.niſi in dubio. Quomodo autem iudex eccleſiaſticus, habens temporalem iuriſditionem,debet iudicem habere, ſupra,irregularitas.§.xviii.Quomodo malus iudex peccat iudicando ſubditos,ſupra,correctio.§.x.

30 Iudex tenetur compellere aduerſarium ad præſtandum cautionem de non offendendo actorem,uel ſuos,quando ueriſimiliter timens implorat eius officium:eſt tex.in.l.denuntiamus.C.de his qui ad ec.confu.& ibi per Cynum:&.c. de benedicto.xxxii.q.i.& in.c.literas,in fi.de reſti.ſpol.

31 Iudex non poteſt totaliter relaxare pœnas reorum, quia ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.vi.ar. vii. impeditur. Primo,ex parte accuſatoris,ad quem aliquando pertinet ius, ut reus puniatur,ut ratione iniuriæ illatæ, tunc non poteſt remittere,quia tenetur ius unicuique reddere. Secundo,ex parte reipublicę,ad cuius bonum ſpectat, ut malefactores puniantur,ideo inferiores iudices, non poſſunt pœnas taxatas

a superiore remittere. Superior uero potest, cum uiderit expe dire,& cum passus iniuriam, uelit ius suum remittere, & etiã si nolit,& hoc bono communi expediat, potest princeps: nec inferior minuere potest pœnam taxatam in iure, quando est certa, sicut potest princeps, neque augere, sicut nec delegatus procedens ordinarie, ut not. in. c. de causis, de offi. dele. secus si procedat ut extraordinarius. l. quid ergo. ff. de his qui no. infa. & Pa. c. ii. de emp. & uen. Si uero pœna non inuenitur ta xata in iure, committitur iudicis arbitrio. c. fi. de transf.

32 Si quis accusatus, sponte, & nõ metu probationũ confitetur, de mente utriusque iuris est, ut pœna dimittatur, uel minua tur, nisi aiæ, uel ecclesiæ periculũ imminueret secundũ Host.

33 Augenda est aliquando pœna ad terrorem cæterorum, qui ad culpam proni inueniuntur; quia multis crassantibus opus est exemplo. l. aut facta. ff. de pœ. §. fi. Et hoc secundum Ang. eo modo quo de diminutione dictum est. Sed melius est, dicere posse fieri indistincte, secundum alios.

34 Pœnam dimittens in casu non sibi concesso, uel diminuens, secundum Tho. supra, tenetur communitati, uel accusatori, si ad eum pertinebat, ut puniretur, si uero auxit, tenebitur reo, si tamen sine rationabili causa fecit.

35 Nullus iudex Christianus confessionem negare debet parato facere debitum suum, & petenti, secundum Pe. de palu. iiii. sen. d. xxii. etiam si timeret, quòd auferretur, quia utilius scãdalum nasci permittitur, quàm ueritas derelinquatur. c. qui scandalizauerit, de re iud. nisi crederet hoc spe ereptionis fieri, & non ex deuotione, quod potest præsumi, quando non petiuit in carcere, & post petit sub furca, uel ante patibulum. Cũ etiã relapsis cõcedatur pœnitẽtia, & uiaticũ, si petant.

36 Si iudex nouit aliquem esse in ueritate innocentem, & tamẽ testes probant, & aduersarius instat, debet illum condemna re, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxvii. ar. ii. &. q. lxiiii. ar. iiii. ubi dicit, quòd iudex in iudicando debet sequi legitima documenta, per instrumenta, testes, & huiusmodi, magis quam id, quod ipse nouit, tanquam priuata persona. Potest tamen iuuari ex priuata cognitione, ut cautius discutiat pro bationem, & inuestiget earum defectũ, quas si non potest iure reprobare, nec modum liberandi innocentem inuenit, debet eum ad superiorem mittere si habet, & possit. Si autẽ nõ uult

uel non poteſt mittere,& pars inſtet, debet ipſum condēnare,quia talis,& ſi ſecrete ſit innocēs:non tamē in foro extrinſeco,nec iudex illum occidit,ſed teſtes,& iuſtitia, cuius ipſe miniſter eſt:nec tenetur renuntiare officio ſi non uult.Debet tamen facere omnia quę ſcit,& iuridice poteſt,ut ſaluet innocētem.Hanc uiam ſequitur Cai.ibi, ſecunda ſecundæ q.lxvii. ar.ii.& uniuerſaliter doct.quæ determinatio ortū habuit ab Amb.ſup beati immaculati,ideo tenēda tāquā uera, & iuſta.

37 Carnifex occidens innocentem,quem ſcit iuſte tamen condemnatum,non ualens ſubterfugere ſine inobedientia, non peccat per eandem rationem,quia exequitur iuſtum iudiciū, ſimiliter ſi dubitat de ſententia iniuſta,non peccat, quia ipſius non intereſt diſcutere ſuperioris ſententiā, ſecundū Th. ſecunda ſecundæ.q.lxiiii.ar.vi.ad.iii. Si uero ſententia contineret intollerabilem errorem,quem ipſe ſciret,ut ſi quis condemnaretur ad mortem,quia coluit deum, ut ſancti martyres:tūc nullo modo poteſt exequi ſine peccato mortali,& alii miniſtri eodem modo cooperātes in mortē innocentis peccant.Magis debemus obedire Deo,qui dicit innocentem occidi non debere,quam principibus.

IVDICIVM.

1 Iudicium factum a iudice ex leui ſuſpitione,de aliquo graui ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lx.ar. iii. eſt peccatū mortale:ſecus eſt uiolenta ſuſpicione.c.dicit Dominus.xxxii. q.i.& hoc quātum ad exterius iudicium,ad quod iudex procedit.Temerarium eſt.n.aliquē ex leui ſuſpitione condēnare.

2 Iudicium debet fieri ſecundum leges ſcriptas ,quia iudicium nihil aliud eſt,quam deffinitio eius,quod eſt iuſtum. Fit autē aliquod iuſtum,uel ex iure naturali, uel ex iure poſitiuo. Leges autem ſcribuntur ad utriuſque iuris declarationem. Ideo iudicium ſecundum leges ſcriptas procedere debet, ſecundum Tho.ſupra,ar.v.dummodo talis lex, non deficiat a iuſto naturali,uel poſitiuo:quia ſi lex ſcripta contineret aliquid contra ius naturale,eſſet iniuſta, nec uim obligatiuam haberet,nec uere diceretur lex,ſed legis corruptio,ideo ſecundum eam non eſſe iudicandum.

3 Non ſemper iudicandum eſt ſecundum uerba legis, ſed magis ſecundum intentionem conditoris legis, qui ſi ad eſſet in aliquibus caſibus,aliter deffiniret: & tunc recurrendum eſt

ad æquitatem rationabilem, quia ratio est anima legis. ff. de bonis dā. l. cum ratio, & ubi habemus legem, & rationem, potius innitendum est rationi, quàm legi, secundū Bar. in proœ. ff. §. ult. alle. glo. in. l. adeo. quòd sentit dominus Ang. dicens quòd allegare legem, ubi habemus rationem, nihil aliud est, quàm mentem confundere: in cosi. xxxiii. Non tamen semper propter æquitatem debemus recedere à lege scripta, secundū Pa. in. c. fi. de trans. quia iudex non debet esse clementior lege uel uideri: autē. de iudi. §. oportet, col. vi. Si tamen nec ius, nec æquitas sunt scripta, seruet iudex æquitatem, ut in. d. c. fi. sicut etiam in his, quæ relinquuntur in arbitrio iudicis, sequenda est æquitas, ut dicit Inno. in. c. i. de consti. Quòd si alterū tantum est scriptum, hoc seruetur: si utrunque seruāda est ęquitas, si in specie est scripta. Si autem in genere est scripta, & ius in specie, seruetur ius, quia species derogat generi. Si utrūque æqualiter est scriptum, præferenda est æquitas, ut communiter dicunt doct. & bene.

4 Iudicium redditur iniustum quandoque, quia iudex non est competens (puta) non habet authoritatem super reum, quandoque ratione personę agentis, ut quia est minor, uel excōmunicata, & huiusmodi, quæ agere non potest, nisi in certis casibus expresis à iure, quandoque quia agitur de re, quæ sub tali iudice tractari non potest. Multę enim personæ sunt quæ uocari in iudicium non possunt. Tab. uer. Iudicium. § vii. quas iudex debet scire, nec citet, & citando peccet.

5 Si pupillus uocetur in iudicium, & nullus eum defendat, iudicium erit nullum. l. contumacia. ff. de re iudi.

6 Mulier non potest uocari in iudicium, nisi in casibus in iure expresis, contra eius, scilicet uoluntatem, secus quando uult c. mulier, de iud. li. vi. Casus autem expresi sunt, in causa criminali. ff. de pub. iud. l. pe. inferendo testimonium in causa criminali, quando potest admitti, infra, testis. §. i. & quando est tutrix filiorum, & non uult actorem constituere: Inst. de cura. §. ult. Non autem mulieres religiosæ, etiam si uellēt, possunt uocari personaliter in iudicium, ut in. d. c. mulieres. Et si contra præmissa citentur, totum est irritum ipso iure, in. d. c. mulieres. Et pro uera causa, iudex ad eas pro testimonio ire, uel mittere debet, in. d. c. mulieres: & fingens casum, ut iudex uadat ad illas, est excōmunicatus, supra, excōicatio. lxxxiiii.

7 Multis modis peruertitur iudicium,in.c.quatuor.xi,q.iii.uidelicet timore, cupiditate, odio, & timore. Si iudex nocte procedat ad litis contestationem,cum lumine candellæ, uel sententiæ prolationem,licet non debeat facere, ut in.c.consuluit, de offi. dele. ualet quod agit, dummodo non adsit aliud impedimentum. Multa enim prohibentur fieri, quæ facta tenent, de regu.iu.c.ad Apostolicam.Et licet iudex ordinarius non possit ultima die sui officii iudicare,ut in.l,eũ qui.ff.de iur.omni.iu.si tamen iudicat,sententia tenet.l.meminisse,de offi.proconsul.Delegatus bene potest,in.d.c.consuluit. Iudicium quomodo debeat incipi, & finiri, Sil. ibi. quæstione.v.

8 Temerarium iudicium dicitur, quando quis sine sufficienti certitudine iudicat de intentione,seu animo proximi, & est peccatum, quia nemo debet assertiue definire in animo suo quod nescit,pręsertim in alterius præiudicium.Et si hoc modo iudicat proximum de mortali,mortaliter peccat,si de ueniali uenialiter,quia sine sufficienti causa despicit proximũ, & in suo corde dat illi iniuriosum locum,absque rationabili causa,quod facere non debet.Not.quòd aliud est iudicare de facto,aliud de persona.Si quis audiuit uerbum turpe, & iudicat hoc secundum se esse peccatum mortale, non est temerarium iudicium personæ,ideo nec mortale:si autem iudicat dicentem tale uerbum peccasse mortaliter, tunc est iudicium personæ,& temerarium,& peccatum mortale: quia non habet sufficientem rationem ad hoc iudicandũ. Potuit enim proferens uerbum illud turpe,proferre,uel ex leuitate, uel ex surreptiõe animi,etiã sine peccato mortali:ex Cai.ibi, in summa.Temerariũ iudiciũ est malũ,quia sic iudicans officium sibi non competens usurpat, quia non est dignus iudicare alterum, quia est ignorans, & quia hoc prohibetur, Matthæi.c.vii.

IVRARE.

1 IVrare est Deum in testem uocare, secundum Augu.in quodam ser.de periurio,& est actus latreæ quo Deum honoramus,secundum Hiero.super Matthæum, quod quidam canonistæ ita deffiniunt.Iuramentum est affirmatio,uel negatio de aliquo licito,probabili,& honesto,facto, uel fiendo, sacræ rei attestatione firmata:quod fit siue ore,siue facto,ut

cum tãguntur litere, etiam sine uerbo, uel aliquid huiusmodi. Et licet quis iuret per creaturas, principaliter tamen iuratur per Deum, inquantum diuina uirtus in illis est manifesta. Et cum iuratur per fidem, per Sanctos, per Euangelium, intelligitur is cuius ueritas continetur in fide, in Euangelio, & quam sancti tenuerunt, Tho. secunda secundæ. q. lxxxix. a. i. & iii. sen. d. xxxix. a. i. Et dicitur iuramentum quasi pro iure, sit introductum.

2 Iuramentum aliquando fit per execrationem, ut dicendo si non est uerum, deus me non adiuuet: uel simile, uel si non est sic, ueniat mihi, uel filiis meis tale, uel tale malum, uel fit per simplicem attestationem, ut dicendo per Deum sic est, &c. Et est assertorium iuramentum, & promissorium, secundum Tho. supra, Pa. c. si Christus, de iure iur.

3 Iuramentum secumdum se est iustum, licitum, & honestũ, quia introductum est ex fide, qua homines credunt deum esse infallibilem. Ex fine autem introductum est ad iustificandum homines, & finiendum controuersias, ut dicitur Hæbræ. vi. Sed male utenti cædit in malum, cum non ex necessitate, & debita cautella quis iurat, ut pro leui causa, & assuescit, cum periculo periurii, uidetur enim tunc paucam reuerentiam deo habere. Fuit & alia causa promissiua scilicet ad uitandam idolatriam. c. considera. xxii. q. i. Est etiam meritorium, si cum reuerentia, & utilitate iustæ iuretur, quum per hoc, & sibi ipsi, & proximo subueniatur, nec sine necessitate est iurandum, uel utilitate. c. ita ergo. xxii. q. i. Et quando prohibetur iuramentum, intelligitur extra necessitatem rationabilem, ut in. c. & sicut Christus, de iur. iur. Hæc secundum mentem Ray. a quibus non discordat S. Tho.

4 Iurare per creaturas secundum se non licet, secundum Tho. supra, ar. vi. sed per eas in ordine ad deum, inquantum in eis diuina ueritas manifestatur, & sic uocamus deum in testimonium ueritatis, quæ in creaturis relucet. Prohibuit autẽ dominus iurare per cœlum, & terram, &c. Matthei. v. c. ob hoc, ne eis diuina reuerentia exhiberetur, & propter hoc punitur clericus per creaturas iurans. xxii. q. i. c. clericum, &c. c. sequenti.

5 Iurans per membra inhonesta Dei, uel Sanctorum, mortaliter peccat, ut pote deum blasphemans, & iniurians. c. si quis

per capillum.xxii.q.i.Si uero per membra honesta,ex modo iurandi non peccat mortaliter,posset tamen peccare ex contemptu,uel irreuerentia,ut cum suum iuramentum importaret blasphemiam,uel ex periurio,supra,blasphemia.§.i.

6 De forma iuramenti non oportet esse solicitum, quoniam quocunque quis iuret,& intendat iurare,est iuramentum,& si falsè iurat,est periurus,sed curandum est,quod iuramentum comitentur ueritas,iudicium discretionis, ne leuiter, & sine necessitate rationabili iuretur, & iustitia, secundum Tho.supra.a.iii.& Hieronymus dicit,quod si ista defuerint, erit periurium.

7 Iurans falsè,dubie,uel cum intentione non seruandi iuramentum,uel iurans uerum, credens tamen esse falsum, peccat mortaliter:quia nomen Dei uane assumit. Iurare uero sine necessitate,uel causa,si adest ueritas, & iustitia, non semper est mortale,secundum Tho.iii.sen.d.xxxix.q.i.ar.ult.q.ii.ad.iii. quia non est directe contra illud præceptum, non assumes nomen,etc.Posset tamen esse peccatum, uel propter assuefactionem,& periculum periurii, uel ex alia causa, quæ posset interuenire.

8 Iurans per idola,uel falsos deos,uere peccat quãtum ad formam iuramenti,sed non quantum ad assertionem,uel promissionem:& quãdo quis est paratus iurare per falsos deos, ut paganus,potest sine peccato recipi eius iuramentum, secundum Th.supra,quia potest bene, & male iurare si uult, non potest ad hoc induci sine peccato, quia induceretur ad peccatum.Possumus enim uti peccato alterius, non autem inducere ad malũ:sicut de eo,qui accipit ad usurã a parato.

9 Iurans facere aliquod malum,quod est mortale,ut furtum, uel simile,peccat mortaliter, siue intendat illud facere, siue non:quia si intendit facere peccat mortaliter, si non intendit facere,falsè iurat,contra id quod habet in mente, & sic mortaliter peccat.Secus quando iurauit facere aliquod ueniale, uel indifferens secundum se, quia non deest ueritas de necessitate salutis, potest enim facere quod iurauit sine mortali peccato,cum sit res uenialis.Cõcor.Ar. flo. post Ro. sed si iurauit facere tale ueniale, ut dicere mendacium officiosum,non tamen intendebat facere,sed contrarium intendebat facere,dico quod mortaliter peccauit, quia intende-

bat animo periurare, & non potuit hoc fieri sine contemptu. Conformiter hoc doctrinæ S. Tho. secunda secundæ. q.lxxxix.a.vii.ad.ii.

10 Promittens aliquod bonum possibile sibi, uel quòd nō est malum, sub iuramento, propter metum, tenetur obseruare, si potest sine interitu propriæ salutis, sed habet remedium. Primo, ut petat absolutionem a iuramento.c.si uero, de iur. iur. Secundo, ut petat creditorem compelli ad relaxandum, uel restituēdum.c.i.de iur.iur. Tertio, ut denuntiet iudici ex correctione fraterna. Et si iurasset non denuntiare, illud iuramentum non fuit obligatorium. Si uero non potest obseruare sine peccato mortali, tenetur nō obseruare illud, & mortaliter peccauit, quia fuit iuramentum de re mortali, nisi hoc impedimentum euenerit post iuramentum. Hunc casum tractat Sil.uer.iuramentum.iiii.q.vii.per totum.

11 Si quis iurauit comiti suo sic, uidelicet, non dimittam te nisi cœnaueris mecum, uel aliter huiusmodi: si postmodum illū nolentem cœnare secum dimittit, non propter hoc mortaliter peccat, quia non iurauit cum animo immutabili non dimittendi eum, sed intendebat quantum in se erat nolebat dimittere, non autem quando ille nullomodo uoluisset remanere, nec taliter iurās efficitur propter hoc periurus, quia non facit contra intentionem implicitam, attamen talia iuramenta sunt indiscreta, nec carēt aliquo peccato, ideo sunt relinquēda, quāuis satis sint in usu, qui tamē malus est.

12 Iurans dare aliquid, uel facere actum uirtuosum, quantumcūque minimum, si non seruat potens, mortaliter peccat, quamuis res sit minima, ut dare quatrinum pauperi, quia nō propter rem, sed propter iuramentum peccat, sicut qui uouit dicere aue Maria, & non dicit, ita peccat sicut qui uouit dicere psalterium, quia uterque contra uotum facit. Talis autem iurans taliter, & non seruans, ex multis potest a mortali excusari. Primo si cum conditione promisit, & non interuenit conditio. Secundo, si dat aliquod maius bonum, uel utilius. Tertio, si iurauit dare, uel facere aliquod, quod post non expedit, Quarto, quando non esset de bono, sed de re ueniali, ut si ex uindicta mater iurat filium uerberare. Quinto, quando hoc esset maioris boni impeditiuum. Sexto, si ex lapsæ linguæ iurauit, quasi nesciens, in huiusmodi non tenetur

ſeruare, ſed excuſari poteſt.

13 Qui iurauit redire ad carcerem iniurioſum, ſecundum Tab. uer. iurare. §. x. uer. accuſatio. §. x. & ſecundum Pa. c. ſi uero, de iur. iur. col. v. & Io. an. in addi. ad Spec. eo. ti. in rubr. non tenetur reddire, habet enim remedium iuris, ut relaxetur iuramentum. Cai. ſecunda ſecundæ. q. lxxxix. contrarium tenet dicens; quod tenetur ſecundũ conſcientiam, quia uelle pati iniuſtum, eſt Sanctũ, & poteſt obſeruari ſine interitu, &c. ideo iuramentum obligat. Tu dic, niſi diſpenſetur, ſupra uer. accuſatio. §. xx. concluſum eſt, quod non tenetur, ſecũdum Pa. uide. Qui iurauit non fugere de carcere, non poteſt ſine periurio fugere, etiam quod ſit iniurioſus, quia per eandem rationem Cai. ibi, poteſt obſeruare, &c. niſi diſpenſetur, ut ſupra. Qui iurauit facere aliquid in certo termino, & tunc non poteſt, tenebitur alio tempore quando poterit, niſi eſſet aliquid mali, ne ſit fractor iuramenti. Si autem non poteſt ſeruare ſine magna ſui incommoditate, non debet propria authoritate contrauenire, ſed petere relaxationem, uel a ſuperiori, uel ab eo cui promiſsit. Poteſt enim in tali caſu relaxare, quia cauſa eſt rationabilis, & ita iuramẽti fractor nõ fiet.

14 Iurans facere aliquid boni ad quod non tenetur, ut intrare religionem, non tamen intendens per hoc ſe obligare ad ſeruandum, mortaliter peccauit, quia iurauit contra ueritatem mentis, non tamen tenetur adimplere in conſcientia, ſi non intendebat facere illud, ſecus ſi intendebat. Aliter eſſet periurus, Semper enim iurans, & non intendens ſeruare, mortaliter agit.

15 Qui iurauit non mutuare, uel non facere aliquod bonum, ad quod non tenetur de neceſsitate, & tamẽ poſtea mutuat, etiam extra caſum neceſsitatis, peccauit iurando, ſed non mortaliter, quia ſine mortali peccato poterat illud ſeruare, non ſeruando tamen non peccat mortaliter, quia hoc iuramentum erat maioris boni impeditiuum, ut ſupra. §. xii. dictum eſt. Pa. in. c. ſi uero, de iur. iur.

16 Iurans alicui, quod eſt in bona fide, & poteſt præcipere iuramentum, debet iurare ſecundum intentionem eius cui iuratur, aliter eſt peccatum mortale. c. ex literis, de ſpon. et. c. quacunque. xxii. q. v. Si uero ambo ſunt in dolo, quia exigens iuramentum non exigit de re licita, quæ bona conſcientia poſ

ſit fieri,& ſic iniuſte exigit,& iurans etiam in dolo eſt, quia oſtendit uerbis iurare unum, & iurat aliud ſtandum eſt intentioni iurantis,quia non tenetur iurare ſecundum intentionem recipientis iuramentum.Si uero iurans eſt in bona fide,& ille cui præſtatur iuramentum in mala, ſtandum eſt intentioni iurantis.Et ſic intelligitur Inno. in.c. ueniens, de iur.iur.& Pa.in.c.cum contingat,eo.ti.iiii.notabili,& S.Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxxix.a.vii. ad.iiii.& .iii.ſen. d.xxxix.q.i. a.iii.ql.iii. Si uero ambo ſunt in bona fide, intelligendum eſt ſecundum intentionem iurantis in foro cōſcientiæ,quia ex intentione obligationem accipit iuramentum. In foro uero contentioſo ubi ignoratur intentio, obligatur iurans, ſecundum quod uerba communiter accipi ſolent, ut dicit Pa.in.d.c.ſi uero.

17 In ſimplici iuramento multæ intelliguntur conditiones, etiam ſi taceantur.Primo,ſi ſuperiori placuerit.c. uenientes, de iur.iur.quia,ut dicit ibi Pa.iuramentum ſubditi non poteſt fieri in præiudicium ſuperioris.Secundo,ſi res in eodem ſtatu permanſerit.c.quemadmodum,eo.ti.ut ſi iuraui accipere ſortem in famulum,&c & infirmetur,non teneor.Tertio ſi ſeruetur iuranti promiſſum.c.peruenit,el.ii.eo.ut ſi iuraui Petro non me ſeperare ab eo ſi uoluerit, ſi nō amplius uult, nō teneor.Quarto,ſi res ſit honeſta,& poſſibilis,in.d.c.quēadmodum,uel de nouo fiat impoſſibilis.Quinto, ſi iuraueris reddere pecuniam,intelligitur ſi fuerit tibi numerata.l.in dubitati.C.de non nu.pe.Sexto.ſi iuro tibi dare dotem, intelligitur ſi nupſeris,& ſecutæ fuerint nuptiæ. ff.de iur. do.l. ſtipulationem.Septimo,ſi iuraui ſtare præceptis alicuius,intelligitur ſi ſunt moderata, quia ſi præciperet immoderatū, ut expellere uxorem, &c. non tenet. c. quintauallis, de iur. quia iuramentum non extenditur ad ueriſimiliter non cogitata.d.c.quemadmodum,Octauo,ſi facultas ſubſit.c.quærellam,eo.Nono,niſi præceptum ſuperioris interueniat, ut ſi iuraui dare titio decem,& interdicar a ſuperiore,non teneor ar.de cen.c.ſignificauit.Decimo, cum eadem qualitate, ut ſi iuro reſtituere granum, intelligitur eiuſdem bonitatis.l.cū quid.ff.ſi cer.peta.Vndecimo,cum bona fide,ut ſi iuraui negotia tua tractare,intelligitur bona fide.c.ex literis, el.ii. de ſpon.Duodecimo,ſaluo iure, ut ſi promitto quod non ero

contrarius tibi, intelligitur saluo iure meo, etc.c. petitio, eo. Tertiodecimo, nisi fuero absolutus ab eo, qui potest, in.d.c. quintauallis. Quartodecimo, nisi quid turpe interuenerit, uel per alterum steterit.c.de illis, de spon. uel nisi ex mutuo consensu absoluamur.c.ii.de spon. Quintodecimo, re eodē modo manente, ut si iuro obedire Petro prælato, cessante eius prælatura, non teneor, & econtra.xv.q.vi.c.alius. Sextodecimo, nisi in melius commutetur.c.peruenit, el.ii.eo.

18 Speciales conditiones non intelliguntur in iuramento, nisi exprimantur quamuis mente concipiantur.c.fi. xxii.q. ult. nisi ubi lex exprimit, tacitum haberi pro expræsso in aliquo contractu: in promissorijs iuramentis.c.cum quid.d.50. Aliter autem est in assertoriis: ar.in.d.c.fi.

19 Iuramentum, & uotum secundum canonistas currunt de pari, ut dicit Pa.in.c.si uero, eo.ti. ubi dicit, quod ecclesia facit maiorem uim iuramēto quàm in uoto, quia est maius periculum deiurandi, eo quod crebrius fiat iuramentum, quam uotum Tho. secunda secundæ, supra, dicit uotum magis esse obligatorium: quia obligatio uoti est ex fidelitate, iuramēti uero ex reuerentia, ideo uotum ex ratione sua magis est obligatorium.

20 In iuramento assertorio nunquam potest fieri dispensatio, ut quis in aliquo casu falsum iuret, quia talis dispensatio esset directe contra præceptum dei, secundum Tho. secunda secundæ, supra, in promissorio autem admittitur dispensatio, quia quod est utile, honestum, & bonum in communi, secundum particularem euentum, non erit utile, honestum, uel bonum, uel nō ita bonum, ideo admittitur dispensatio, secundum Tho. supra. Vnde iuramentum promissorium, quo promittitur aliquid, de quo est dubium an sit licitum, uel illicitum, proficuum, uel nociuum, simpliciter, uel in aliquo casu, potest episcopus dispensare. Si uero manifeste sit licitum, uel honestum, locum non habet dispēsatio, nisi forte occurrat aliquid melius ad communem utilitatem faciendum, & hoc ad Papam uidetur pertinere, qui curam totius ecclesiæ habet. Etiam unusquisque potest irritare iuramenta suorum subditorum, in eius præiudicium facta, ut pater filij, & uir uxoris, &c. secundum Tho. ubi supra. Intellige de illis iuramentis, quæ non possunt seruari, sine præiudicio

superioris, secus in aliis, quæ non sunt in præiudicium superioris, quia non possunt sic irritari.

21 Quando iuramentum promissorium est factum alicui pertinens ad ipsius utilitatem, potest ille cui promittitur absoluere à tali iuramento. Iam enim satisfecisse intelligitur, quando fecit secundum quod ille uult, secundum Tho supra. Si uero, quod est promissum alteri, concernit honorem dei, uel aliorum utilitatem, ut si iuraui tibi, quod intrabo religionem, uel ieiunabo tali die, uel dabo elemosinam, tunc ille cui facta est promissio, non potest absoluere: quia principaliter facta est deo: nisi promittens interposuisset aliquam conditionem, ut dicendo si tibi uidebitur, uel aliter, tunc enim posset ille cui promisit absoluere.

22 Iuramentum factum ad honorem dei principaliter, sine causa rationabili, a nullo, citra Deum, potest dispensari, ar. quod not. Io.an.in.c.ij. de spon. quia papa non potest sine causa remittere obligationem deo factam.ij.q.iiij.c.si manet ex rationabili autem causa, ut ob scandalum uitandum, uel alia, tam episcopus, quàm Papa potest dispensare, ut not.In. in.c.debitores, eo. & etiam interpretari, secundum.d. Anto. in.c.quanto, eo. Si autem concernit tantum fauorem iurantium, sic possunt inuicem remittere, secundum Io. an.i. c. ii. de spon.

23 Socrates iurans soluere titio decem aureos, quos debet ab eodem socrates habere. non potest facere recompensationẽ, secundum Pa.in.c.ad nostram, el.j. de iur.iur. quia iuramentum est obligatorium in forma specifica, nec sufficit illud adimplere in effectu, ut ibi per tex.patet. Barto. autem in.l. amplius.ff.rem ra.ha.oppositum sentit, propter rationes ualde efficaces, ob quòd dicit Pa.ibi supra, quòd ante factum sequenda est prima opinio, quam sequitur Inno.& Io.an. post factum autem secunda, ut scilicet talis non censeatur periurus. Videtur enim impediri quòd non soluat, quia titius sibi non soluit.

24 Qui iurauit non expellere locatorem, si non soluit pensionem, potest expellere, secundum Pa.in.c.tua nos, de iur. iur. hoc enim intelligitur. Idem de patre, qui iurauit non exhæredare filium, intelligitur nisi peccatum ingratitudinis commisserit in eum.ff. de uerb.sig.l.quidã cum filiũ, supra.§.xvii.

Qui

25 Qui iurauit tenere aliquod ſecretum, debet intelligi de honeſto, non alteri nociuo, ſecundũ Panor. in. c. ego, eo. de mente glo.

26 Actus geſtus contra iuramentum, ſi dependet ex mera uoluntate iurantis tenet, ut ſi iuraui non uendere librũ meum, ſi uendo, tenet iſte actus, ſecundum Inno. in. c. dilectus, de præben. licet uendendo ſit periurus. Si uero actus iurantis non mere dependet à uoluntate iurantis, ſed à lege, interdicitur in fauorem ipſius iurantis, & non tenet, ſecundum gl. in. c. licet, eo. ti. li. vj. quia actus ſine iuramento ipſo iure erat nullus, obſtante legis prohibitione. Idem quãdo actus prohibetur propter utilitaté publicam, in. c. intellecto. de iur. iur.

27 Qui iurauit dare alteri. C. aureos, quia promiſsit eidem dare tot ſacros frumenti, ſi frangatur fides iuranti, non tenebitur ad hoc iuramentum, quia iſte obligationes ſe inuicem reſpiciunt, ſecundũ Pa. in. c. peruenit, el. ii. de iur. iur. & in hoc ſenſu intelligitur illud, frangenti fidem, fides frangatur eidem. ff. pro ſocio. l. ſi conuenerit. Si uero promiſsiones non reſpiciãt ſe inuicem, ſed ſimpliciter ſint factæ, ſecus eſt, ut ſi iuraſti dare petro equum tuum ſimpliciter, & ille promiſsit tibi non propter hoc dare unum bouem, ſi non dat bouem, nihilominus teneris dare equum: quia iſte promiſsiones, nõ ſunt conditionales, neque ſe inuicem reſpiciunt, & ſic intelligitur. c. noli. xxiii. quæſt. j.

28 Succeſſores iurantis, non obligatur ex illo iuramento, etiam ſi iuraſſet pro ſe, & ſuis ſucceſſoribus, quia licet quis poſsit corporaliter hæredem obligare, non tamen ſpiritualiter, nec tenetur filius ſequi uoluntaté patris in ſpiritualibus, ut in. c. i. de deſpon. impub. ideo hæres ex iuramento defuncti, nunquam fit periurus, infra. §. xxxiiij.

29 Qui iurauit non contrauenire uenditioni alicui, & inuenit ſe deceptum ultra dimidium, poteſt petere abſolutionem à iuramento, & poſt agere contra emptorem, & ſic poterit audiri, ſecundum Pa. in. c. cum cauſa.

30 Iuramentum factum contra aliud iuramentum, nõ obligat, in. c. ſicut ex literis, de ſpon. & Pa. ibi. Actus autem geſtus tenet eo. ti. quo dictum eſt, ſupra. §. xxvj.

31 Clericus quidam iuit ad ſtudium cum licentia ſui epiſcopi, & pro ſtudio contraxit debita, cum iuramento non receden-

di, donec satis fecerit: hoc interim, mandat episcopus omnibus clericis, ut infra certam diem ueniant ad eum sub pœna excommunicationis latæ sententiç. Non tenetur iste clericus redire ante solutionem, secundum Pa.in.c.uenientes, de iur. iur. quia ex quo cum episcopi licentia fuit in studio, & pro necessitate studij cõtraxit debitum, uidetur consequenter se obligasse cum licentia episcopi, quia uno concesso, cõceduntur omnia sine quibus illud effectum habere non potest, de of.dele.c.præterea: secus autem si iuisset sine licentia, uel fecisset debita non pro causa studij, sed pro alia.

32 Quando quis dicit in ueritate, uel per fidem meam, uel deus scit si mentior, si non adest intentio iurandi, non sunt hęc iuramenta, quia Deus non adducitur testis explicitæ, uel implicitæ. Si autem esset intentio iurandi, uel per ueritatem intelligeret Deum, uel fidem theologicã uirtutem, esset iuramentũ. Similiter dicendo per crucem, per deũ, uel intendens iurare diceret in cõscientia, uel tangeret pectus, uel scripturam, esset iuramentum, nec est necessarium exprimere uerbum. Cõcor. Pan.in.c.si Christus, eo. ti. & per omne scriptum intelligitur euangelium in iuramento, per communem consuetudinem. In iuramentis quæ dantur secundum formam iuris, non sophisticæ iurandum est.

33 Inducens aliquem ad iurandum, quem scit falsẽ iuraturum, uel probabiliter dubitat extra iudicium, secundum Tho. iii. sen.d.xxxix.ar.ult.q l.ii.ad.ii. mortaliter agit, secus in iudicio, quia in iudicio iuramentum non tantum exigitur propter iudicem, sed & propter alios, nec potest iudex remittere iuramentum, quod secundum ordinem iuris est exhibendum. Concor.Pa.in.c.clericus, de cohabi.cle. Si tamen aliquis esset dispositus ad falsẽ iurandum, & ego exigerem iuramentum ab eo causa rationabili, non peccarem mortaliter, quia non induco ad falsẽ iurandũ, sed ad iurandum. Et quia iste actus potest bene, & male fieri, ideo si falsẽ iurat, sibi imputetur, sicut accipiens ad usuram ex rationabili causa, nõ praue agit. Et hoc tenet Sil.uer.iuramentum.ii.§.ix. & Ange.uer. iuramentum.iii.§.xi. & licet Car.in cle.unica, de iur.iur. dicat quòd talis uincit homicidam, intelligitur tamen de inducente, uel disponente non paratum ad periurandum, non autẽ de eo, qui utitur eius iuramento in rationabili causa. Possu-

mus enim uti ob necessitatem peccato alterius, non autem ad hoc inducere.

34 Quando aliqua uniuersitas, uel collegium iuraméto se obligauit, illis mortuis, successores tale iuramentum nõ seruantes, non sunt periuri, secundum Tho. secunda secundæ. quæ. xcviij. quia obligatio iuramenti est personalis, ideo ex parte iurantis non transgreditur personam: secus ex parte illius cui iuratur, quia si iurasti obedientiam prælato, etiam iurasti successoribus in eodem officio: quòd tamen fallit in liberto, ut in.c. longinquitate. xij. quæst. ii. qui nouo patrono infra annum tenetur professionem facere, supra. §. xxviii.

35 Si multitudo iurauit absolute, & in omnem euentum facere aliquid, ut seruare festum. S. Bernardi, omnes tenentur de illa multitudine. Si uero non absolute, sed sub aliqua conditione, non tenetur quis, nisi extante conditione, ar. de códi. apo. c. uerum. Vnde si alij, uel maior pars non seruat, alij dicũtur absoluti. Quando uero pauci seruant, recurrendum esset ad intentionem iurantium. Quod si de intentione eorũ nesciri potest, tutius est non contrauenire. Si uero non est clarum, quòd sit iuramentum absolutum, uel conditionatum, tunc uel iuramentum spectat ad commodum tantum iurantium, & sic non seruante maiori, uel media parte, alij non tenentur seruare iuxta benignam interpretationem, si hoc uergit in damnum seruantium, & in lucrum non seruantium. Cum uero seruantes nullum damnum incurrunt, non est tutum contrauenire. Quando uero aliorum concernit commodũ, sibi inuicem remittere non possunt, nec alijs non seruãtibus non seruare sine licentia, si simpliciter iurauerunt: & si hoc sit dubium, dimittant incertum, & seruando certum teneant, secundum Veruer. & Ar. flo. Et si ista non obseruatio aliquorum, talem reddit casum, quòd si a principio adfuisset, nõ iurassent, non tenentur seruare, & hoc sit pro regula communi, secundum multos doc. quia iuramentum interpretandũ est secundum mentem iurantis, non enim ad plus obligat, quam iurans intenderit.

36 Socrates qui iurauit seruare statuta placentina, his sublatis per communitatem, non tenetur amplius illa seruare, secundum Ioan. an. in. c. i. de his quæ fi. a ma. per. ca. Si uero iurauit seruare ea, quę continentur in statutis, nulla facta mentione

de ipsis statutis, secus est, quia etiam remoto statuto tenetur, secundum Pa. in c. dilecto, de præben. si autem sic iurauit dicendo, iuro seruare hoc, & hoc, prout continetur in statutis, tunc sublatis statutis tollitur iuramentum, quòd fuit accessorium ad statuta. Idem sentit Car. in cle. i. de reg. iu. Quia materia hæc difficilis est, ut Pa. testatur, ideo uide Tab. uer. Iurare. §. xxxv.

37 Qui iurauit simpliciter seruare statuta suæ ciuitatis, & non cogitauit de edendis, tenetur tantum secundum Pa. de editis, propter periculum periurij: tamen potest dici, quòd si intendebat etiam de edendis. tenetur, si uero non intendebat, secus est. Si uero est dubius, uidetur non teneri, quia hoc est stricti iuris secundum Pan. tutius tamen est, quòd seruet etiã de nouo edita, uel superiorem adeat.

38 Si quis iurauit simpliciter seruare statuta, & in illis sunt aliqua illicita, non tenetur illa seruare, quia iuramentum de re turpi non obligat, ut supra diximus. Male tamen fecit iurando simpliciter. Multi casus particulares possent adduci, sed ex regulis, & dictis generaliter, multa possunt solui occurrentia. De hac materia, uide etiam infra, periurium, in multis. §. & præcipue. §. iiii. & v.

IVS.

1 QVæ contra ius fiunt, non ualent, per regulam, de re. iu. lib. vi. nisi addatur aliquid legi, ut ualere possit. Quomodo tripliciter posit addi: Tab. ibi. §. vj.

2 Iure suo quis potest uti, etiam cum damno alterius, dum tamen non habeat animum nocendi, ut in. gl. in. c. cum etiam uulterana, de elec. & c. nisi specialis, de autho. & us. pal. Secus autem cum malo animo utitur, uel sine utilitate sua, aut suorum, sed tantum cum damno proximi. Hoc enim sine peccato esse non potest, cum sit contra charitatem proximi. Et quando aliquis sibi non prodest, & alteri nocet, non est audiendus. l. in fundo. ff. de re uendita. Quid autem sit ius naturale, gentium, diuinum, uel humanum, Tho. secũda secundæ. quæst. lvii. & dis. prima, per totum.

IVSPATRONATVS.

1 IVspatronatus secundum Pa. & Ioan. an in rubrica, de iure pa. importat honorificum, onerosum, & utile ius alicui cõpetens in ecclesia, pro eo quòd, ex diocesani consensu, per

eum constructa, fundata, uel dotata est, uel per eum, a quo habuit. Et dicitur honorificum, quia ipse præsentat rectoré, & sine eius præsentatione, institutio alicuius per quemcunque facta, ipso iure nulla est, per.c.decernimus.xvi.quæst. vi. nisi quando patronus fuisset negligens præsentando, tunc elapso termino ualet institutio. Papa tamen sine præsentatione patroni, potest instituere, & legatus de latere, quando patronus esset ecclesiasticus, secus si esset secularis: tunc non posset legatus, secundum glo.in cle.per literas, de præben. Et est casus de iure pa.c.cum dilectus.

2 Patronus tenetur defendere ecclesiam, ne eius bona dilapidentur.xvj.q. vij. c. filiis. Vnde præsentatus tenetur reddere rationem patrono, si est ecclesiasticus, de administratione, in c.cum & plantare, de priuile. nō tamen ualde stricte, ut not. Pa.in.c.ex literis, eo.ti.sed in genere duntaxat.

3 Est etiam utile, quia si patronus ad inopiam ueniret, tenetur ecclesia ex redditibus ultra necessaria remanentibus, alimentare patronum pinguius cæteris pauperibus.c.nobis, in.fi.de iur.pa.&.c.quicunque.xvi.quæst.vii.

4 Iuspatronatus, primo, acquiritur dando fundum pro ædificatione ecclesiæ, in.d.c.nobis. Secundo, eam ædificando de episcopi licentia.c.monasterium.xvi. quæst.vii. Non enim sine episcopi licētia ecclesia fieri potest.c.nemo, de con. dist.j.uel totaliter destructam reædificando, etiam si de eadem materia repararet, de consensu episcopi, quòd perinde est, ac si de nouo construeret.c.consuluit, de iudæ.& primus qui ædificauerat, nec fundum, aut dotem dederat, amittit ius, secundum gl.in.c.quoniam, eo.ti. Debet tamen requiri an uelit reædificare ipse, quia alijs præferendus est. Tertio, ex dotione.c.quicunque, eo.ti.& hoc ante consecrationem, quia rei sacræ nulla seruitus imponi potest.ff.de ser.l.seruitus, &. l. ii. Inno. & Host.tenent, quòd si etiam post consecrationem dotetur, acquiritur ius, quòd uerius est: quia sine substantia rerum nō potest ecclesiæ deseruiri, in.c.si quis obiecerit.i.q.iij. Et si det non nomine dotis, nō dicetur patronus, sed benefactor, nec habebit ius, ut in.c.quantum, eo.ti. & hoc quando fundator nō potest compelli ad dotandum eam, secundū Pa. ibidem. Quod si plures ædificarunt, uel dotarunt, uel unus dedit fundum, alter ædificauit, alter dotauit, uel plures, omnes erunt

patroni,secundum gl.d.lxiii.c. in summa. Limita,dummodo sufficientem dotem det unus,uel plures dent, secus si modicam, & insufficientem.
5 Iuspatronatus transit ad hæredes,etiam extraneos masculos, & fœminas,qui succedunt non per capita,sed per stirpes,Pa. in.c.i.eo.ti.cle.fi.eo.ti.& cle. fi. de concess. præben. ideo filius qui repudiauit hæreditatem paternam,non erit patronus, secundum Fed.consi.iii.sed ad hæredes transibit,si plures sint.
6 Iuspatronatus non potest diuidi,secundum Pa.in.d.c.i.cum sit ius incorporale,possunt tamẽ patroni conuenire,ut unus una uice p̄sentet,alius alia,ut in dicta cle.fi. uel unus in una ecclesia,alius in alia, quando plures ecclesias habent,in. d.c. i.quia ista diuisio non prohibetur. Nec iuspatronatus magis potest adiudicari uni ex hæredibus, quàm alteri, secundum Pa.in.c.quærimoniam,eo.ti. & si daretur illi,qui minus habuit pro recompensatione, esset simonia.c. præterea, eod.ti. Transit etiam cum donatione.c.consultationibus,eo.ti.cum licentia tamen episcopi,in.d.ca. præterea, nisi quando donatur ecclesiæ,uel loco religioso. Tunc namque sine licẽtia potest donari,in.c. ex insinuatione, eo. ti. Potest etiam dari in feudum cum uniuersitate.c.cum secundum,eo.ti. Transit etiam cum uenditione uniuersalium bonorum,nec est simonia,in.c.ex literis,eo.ti.nisi emeret quis principaliter propter iuspatronatus,uel specialiter uenderetur,uel cum intentione posse præsentare emeretur, uel carius propter hoc uenderetur,esset simonia,Pa.in.c.quia clerici,eo. ti. Et si uendens dicat uendo tibi uillam,& iuspatronatus,non ualet uenditio, sicut ualet si simpliciter uendit, in cle. pastoralis, de re iudi. quia iuspatronatus uendi non potest.
7 Habens multa iura in aliquo castro non suo, & uendit omnia iura,quæ ibi habet,nòn transit per hoc iuspatronatus si aliquod ibi habet,quia hæc uniuersalis omnia iura, soluitur in multas singulares, uidelicet hoc, & hoc, inter alia iura est iuspatronatus, quòd non potest uendi: secus quando castrum,uel hæreditas alienatur, ut supra patet. Si quis tantũ uenderet palatium,in quo habet capellam cum multis priuilegijs,& forte multis bonis redditibus, transit iuspatronatus ar.in.l.Si mercedem.§.si eum fundum.ff.de act.emp. licet Inno.& Host.in.d.c.ex literis,not.contrarium: primum tamen

eſt uerius. Impignorari tamen non poteſt, nec tranſire cum uniuerſitate impignorata ſecundum ueriorem opinionem, quia tunc nec creditor poſſet præſentare cum non poſſit uti re pignorata, neque debitor, qui tranſtulit in creditorem: & ſic eccleſia detrimentum pateretur, quòd eſſe non debet: in c. cum, ſecundum eo.

8 Patronus ſi eſt ſecularis, à tempore uacationis habet ſpatiũ quatuor menſium ad præſentandum, ſi clericus ſex: eſt tex. in.c.unico, eo.ti. li. vi. & poteſt laicus antequam epiſcopus confirmet uariare, in.c.quod autem, eo.ti. ſi autem patronus eſt eccleſiaſticus, non poteſt uariare poſt præſentationem. c.paſtoralis, eo. ti.

9 Patronus præſentans indignum ſcienter, mortaliter peccat, quia infideliter agit in officio ſibi commiſſo, & ſi eſt clericus priuatur ea uice iure præſentandi, in.c.ſicut, de ſup.negl. prę-la.non autem ſi eſt laicus, ut elicitur ex ca.cum uos, de offi. or.& hoc tenent Innocen.Hoſtien.& Ber.in.d.c. cum uos, & nemo ſeipſum præſentare poteſt, ſed bene filium, ſi tamen ſit idoneus, ſecundum Pa.in.c.conſuluit, eo.ti.& unum de pa tronis, ſi plures ſunt, ut.d.gl.in. d. c. conſuluit, & admittitur præſentatus à maiori parte, quando præſentatur, quaſi à col legio, ſecundum Pa.in.c.quoniam, eo.ti. Si autem præſente-tur à pluribus, tanquam à ſingularibus, tunc præſentatus à pluribus, etiam non a maiori parte communiter admittitur, ſecundum Pa.ibidem.

10 Quando patroni uolunt præſentare aliquem, debẽt omnes eſſe ſimul, & uocari, ſiue præſentẽt, ut collegium, ſiue ut per-ſonæ ſingulares, & hæc opinio magis placet Pan.uide tamen ipſum in.d.quoniam. Si duo ſunt patroni, & unus præſentat titium, alius ſocratem, epiſcopus poterit confirmare quem-cunque eorum uoluerit, ſecundum Ioan. an.in.c. cum autẽ, eo.ti.& Car.ibi, & Pa.c.eam te, eo. ti. Debet tamẽ in conſcien tia meliorem confirmare.

11 Patronus non poteſt aliquid exigere in recognitionem iu-riſpatronatus, niſi a principio fundationis fuiſſet ſibi reſer-uatum ab epiſcopo, ſecundum Pa.in.c.præterea, eo.ti. & tale ius ſibi reſeruatum poſſet patronatus uendere, titulo apud eum remanente, qnod uidetur uerum, quando pinguem, & abundantem dotem dediſſet, non autem ſi tantum neceſſa-

ria pro ministris tribuisset, quia tunc nullum seruitium poterit retinere, sicut not. Pa. c. i. de cen. nisi quãdo locus religiosus proprijs sumptibus ecclesiam ædificasset. Vide de priuil. c. cum & plantare, &. c. sicut, de sup. neg. præla.

12 Clerico non licet ecclesiam de manu laici recipere Pa. in. d. c. præterea, & taliter recipiendo mortaliter peccat, & licet non sit ipso iure suspensus, debet tamen communione priuari: ex quo infert Pa. quòd si talis impetrat à papa, non expresso, quòd prius habuit à laico, non ualet, supra beneficium. §. xv. irregularitas. §. lxxxii. Facit. c. postulasti, de rescrip.

13 Laicus ædificans capellam in ecclesia, & eam dotans, acquirit iuspatronatus simul cum ecclesia, quæ ponit fundum, secundum Pa. in. c. ad audientiam, de eccl. ædifi. Si autem clericus ædificat de bonis ecclesiæ, non ipse, nec parentes eius erunt patroni, sed ecclesia tantum, de cuius bonis ædificata est, secundum eundem. Publicatis omnibus bonis alicuius propter crimen, etiam læsæ maiestatis per secularem iudicem, filius non priuabitur iurepatronatus quod pater illius habebat, quia hoc à papa habet, ut no. Archi. in. c. filij. xvj. qu. vii. Intellige quãdo non est in aliqua uniuersitate seculari. Cũ illa enim (ut diximus) iuspatronatus transit.

LAICVS.

1 Laicus non potest esse procurator, seu œconomus, uel generalis administrator omnium bonorum ecclesiasticorum, tam spiritualium, quàm temporalium, secundũ Pn. in c. decernimus, de iudi. q all. glo. in. c. iudicatũ. xcix. d. sed bene potest esse œconomus ecclesię in tẽporalibus. c. in noua. xvi. q. vii. cõsentit Gaspar de cal. & Io. an. in. c. unico, de sindico.

2 Laicus non potest esse procurator cleri. ad eligendum, ut no. doc. in. d. c. decernimus, & Io. an. in regula, quod alicui, de re. iur. lib. vj.

3 Laicus non potest esse uicarius episcopi in causis spiritualibus, quæ laico committi non possunt, ut not. in. d. c. noua: nec etiam si esset clericus coniugatus. c. unico, de cle. coniu. li. vj. Sed si episcopus habet iurisditionem temporalem, potest illum facere uicarium suum, in. c. fi. ne cle. uel mo. lib. vj. Quomodo laicis sit prohibitum disputare, & prędicare de fide, supra, disputare. §. i. An & quando liceat laico accusare clericum, uide Sil. ibi, uer. laicus. §. ulti. Laicus si sit bonæ famæ

clericum accusare potest, secundum Bar. Brix. ii. q. vij. in principio. Non tamen prælatum suum, nisi suam prosequendo iniuriam, in. c. omnibus. iiij. q. vj. in crimine hæresis, simonię, & læsæ maiestatis. xv. q. iij. c. sane.

LARVAE.

VTi laruis secundum se, modo debito, pro loco & tempore, non est peccatum, cum etiam in repręsentationibus licitis hoc fiat: esset tamen peccatum mortale, si pro aliquo fine peccati mortalis fieret, ut pro homicidio, uel fornicatione patrāda, uel a personis religiosis, maxime cum depositione habitus, uel occultatione, procedendo in publicum. Secus si in eorum claustro pro recreatione fieret. Item credo clericos in hoc grauiter peccare, tum ex aliorum scandalo, tum quia se exponunt peccandi periculo, tum quia hoc nō decet graues personas, quales clerici esse debent, & præcipue prælati. Etiam credo bonum esse eis non uti, quia homines maxime eis utendo dissoluuntur, & præcipue fœminis prohibendum esset, ne uagandi eis occasio præstaretur, & consequenter in peccatum ruendi, ad quod pronæ ualde sunt.

LAENOCINIVM.

LAenocinium quo quis ad aliena uenerea mediat, allicit, & huiusmodi, est mortale, quia cooperatur ad aliqđ mortale, & tanto grauius est, quanto ex hoc plura sequuntur peccata. Ad hoc. l. palam. ff. de ri. nup.

LEGATVM.

1 LEgatum importat donationem quandam a testatore relictam, præstandam post mortem testatoris, & post aditā hæreditatem ab hærede. Insti. de le. §. j. Hodie legatum, & fideicommissum, idem fere sunt, & quicquid iuris est in uno, est etiam in alio. ff. de leg. j. l. j.

2 Qui potest testari, potest etiam legare, & codicillari, quia hęc æquipollent. ff. de iur. codi. l diui. §. codicillos. Fallit in legatis ad pias causas, ut dicetur infra. §. fi. Quomodo autem legatū fieri queat, uide infra.

3 Omnibus qui possunt esse hæredes, potest legari, & quòd sit persona certa, aliter non ualet. l. uulgo. ff. de statu ho. fallit in aliquibus casibus, ut patebit, infra. Fratribus etiam mendicātibus, maxime quatuor ordinum, potest legari: ex priuilegiis enim eorum sunt capaces legatorum. Etiam fratribus mino-

ribus per cle.exiui,de uerbo.sig.§.cupientes,dummodo non sit tanta per hæreditatis,ut præsumatur fieri fraudulẽter sub forma legati,pro successione hæreditatis,cuius non sunt capaces,ut.d.§.cupientes. Sed cum relinquitur hospitali, uel tali collegio,cum onere dandi quottãnis fratribus minoribus tot staria frumenti,uel huiusmodi,tale legatum non ualet secundum Pa.in.c.in præsentia,de proba.quia hoc esset habere quandam proprietatem,& tot possent habere similes annuos redditus,quòd non oporteret eos mendicare,quòd esset contra eorum regulam.Fratres uero prædicatores,ex priuilegio sunt huiusmodi capaces,non autem est eorum constitutionibus,supra hæreditas.§.v.

4 Legata pro annuuersariis in perpetuum,uel ad longum tempus,an mendicantes possint recipere, uel in iudicio petere, nolo nunc discutere,quia omnes sunt priuilegiati super hoc: propter quòd licet non possent de iure communi, possunt ratione priuilegiorum,supra,hæreditas.§.v.

5 Quamuis ecclesiæ construendæ donari non possit, ut in.c. abbate.de re iudi.potest tamen legari secundum Pa.in.c.nos quidem,de testa.Ratio diuersitatis est,quia donatio requirit personam,& scientiam. Vnde nũquam quis fit dominus rei donatæ nisi sciat,& consentiat.l.absenti.ff.de dona. Secus in legato.l.cum pater.ff.de le.ii.§.surdo.

6 Legatum factum ecclesiæ S. Petri quando plures hoc nomine uocantur,non est nullum, sed dabitur ecclesiæ parochiale,si hoc nomine uocetur,uel pauperiori,quę sic nominatur. Pa.in.c. iudicante,de testa.Quod si nulla est ecclesia quæ uocetur hoc nomine,dabitur ecclesiæ cathedrali, secundum gl. in.c.nos quidem.Et si legatur ecclesiæ fiendæ,& non dicitur de loco,episcopus & executores prouidebunt de loco ecclesiæ construendæ,nisi aliter constet de mente testatoris, quæ consideranda est,si possibile est.

7 Si quis reliquit.C.aureos infra annum dandos Petro,qui ante annum moritur,secundum Pa.in.d.c.nos quidem, si reliquit intuitu animæ,ita quòd si Petro non reliquisset,alteri tamen reliquisset,tunc hæres dabit alteri, uel conuertet ad piũ usum,de licentia episcopi. Si autem legauit respectu personæ tantum,qua non stante non reliquisset, non tenebitur amplius hæres,ut in.l.pater.ff.de leg.iii.§.tusculanus. Si autẽ hoc

uertitur in dubium,tunc fauore religionis præsumẽdum est ad piam causam reliquisse,& ad alium pium usum esse depu tandum,de licẽtia episcopi.Facit cle.quia contingit, de relig. do.& per hanc regulam multos solues casus: ut de legato facto puellæ cum nupserit,& ante hoc moritur.

8 Legat Petrus ecclesiæ tali.x.aureos sub conditione, si ibi sepe liatur,si non sepelitur ex defectu legãtis,ut quia moritur excommunicatus,uel aliter:ideo non potest sepeliri, nihilominus legatum soluetur illi ecclesiæ,secundum Bar.in.l. miles, ff.de adul.Conditio enim effecta est imposibilis, ideo non uitiat legatum.l.obtinuit.ff.de condi. & demon. Hæc regula ad multa ualet,uide aliquid supra hæres.§.xiiii.

9 Si Sempronius legat Titio.C. ut redimat Platonem seruum, Titius uult redimere Platonem,sed dominus non uult uendere:habebit legatum Titius, quoniam per ipsum nõ stetit, quin Plato redimeretur. Idem dic si Plato hoc intermedio moriatur.l.si Titio.ff.de leg.i.

10 Sortes reliquit filiæ suæ nuptę omni anno pro uestimentis, ut se induat.x.aureos,quæ filia stetit p quatuor annos quòd non induit se,nec aureos ab hæredibus legantis accepit:si petat modo aureos præteritorum annorum non habebit,ar.l. quidam prædia.ff.de usufru.leg.ipsa enim fuit in culpa, quia non petiit dictos aureos.

11 Si legatarius præmoritur leganti,legatum spirat, & apud hæredes remanet.Si autem moritur post, sed antequam hæres adeat hæreditatem,legatum ad hæredes legatarii trãsit.l.unica.C.de cadu.tollen.

12 Legatum factum episcopo,uel cuicunque habenti administrationem,uel prælationem,pręsumitur factum contemplatione ecclesiæ,nisi sit factum a persona coniuncta, usque ad quartum gradum consanguinitatis, uel affinitatis, quo casu erit suum,& succedent propinqui ab intestato.c.quia nos, & c.requisisti, de testa.Vide Pa.ibi. Si uero sit factum personæ ecclesiasticæ,non habenti in ecclesia administrationem, in dubio præsumitur quòd sit factum contemplatione personę,si tamen potest habere proprium,secundum Pa.in.d.c.requisisti.Quod si non potest habere proprium,ut religiosus, præsumitur factum intuitu monasterij, uel ecclesię.xviii.q.i. c.unico.Vnde nõ potest disponere de hoc, nisi sicut de cęte-

ris ecclesiæ bonis,& cedet monasterio,uel ecclesiæ.

13 Legatum factum filiofamilias per similia uerba,lego filio Petri,uel expresſiūs dicendo, Sempronio filio Petri,secundum Pa.in.c.Raynutius,de testa.non intelligitur factum contemplatione patris,licet pater nominetur:quia nominatio patris fit causa demonstrationis,& iam si fiat mentio de patria potestate.Patria potestas non impedit, & tunc usufructus tantum uidetur acquiri patri.Huic concordat Bart.in.l. cum aliquis.C.de iure delibe.

14 Legatum factum omnibus canonicis alicuius ecclesię, etiam cum expresſione nominum,præsumitur factum contemplatione ecclesiæ,per.l.ciuibus.ff.de reb.dub.Secus si uni,nō habenti administrationem,uel prelationem,ut supra.§.xii.& in d.c.requisisti.Facit.l.nonnunquam ff.ad trebel.

15 Quando legatarius non potest uti legato nisi respectu ecclesiæ,intelligitur factum contemplatione ecclesiæ in dubio,ut si legetur clerico accessus per fundum alicuius ad ecclesiam, & ita intelligo glo.in.l.non plures.C.de sac.san.eccl.& quòd no.doct.C.eo.ti.l.i.

16 Si testator rem leget alienam,quam scit esse alterius. Hæres tenetur eam emere si potest,& dare, uel estimationem soluere,si talis res estimari potest. Insti.de leg.§. non solum.C.de le.l.cum alienam.Si autem testator habebat tantum aliquod ius in re illa,intelligitur tantum ius quòd habet relinquere, ff.de le.i.l.serui electione.Si res erat omnino aliena,& est hęredis,pręstabit.Si uero hoc fecit ignoranter & reliquit extraneo,non ualet.Si reliquit personæ,coniunctæ,cui tantumdē reliquisset si hoc sciuisset, etiam hæres dabit estimationem, in.d.l.cum alienam. Et hæc prædicta sunt uera,secundū ius canonicum,& in conscientia,ut communiter doc.tenent, & ut refert Pa.in.c.filius,de testa.quamuis ipse contrarium teneat,propter tex.dicentem, secundum leges seculi hæredem cogi ad soluendum rem alienam legatam, sed eius ratio nō ualet,quia secundum Inn.tex.loquitur in rebus ecclesiæ,alteri ecclesiæ legatis,in quibus legatum non tenuit.Ideo in omni foro prædicta sunt tenenda uera. Quia fundantur super hanc regulam:quòd uoluntas,testatoris seruanda est quādo scitur,aut probabiliter per coniecturas deprehenditur.

17 Legata domo,intelligitur etiam legatus ortus ei cohærens.

maxime cum est sub eodem hostio, secũdum Pa.in.d.c.Raynutius: nisi aliter de mente testatoris constaret. Item legata ueste uxori, ornamenta eius preciosa, secũdum Ludo. de ro. uidentur legata: quia sunt accessoria, nisi talia ornamenta essent prohibita mulieribus, tunc non dicerentur accessoria: licet alij oppositum teneant dñtes accessoria preciosiora non accedere suo principali. Legato chirographo, legantur actiones, quæ sunt in eo.l. qui chirographum.ff.de leg.iij. Legato lecto, uenit eius ornamentum.ff.de leg.iij.l.librorum.§.fina. Hæc enim accessoria esse uidentur.

18 Si testator rem legatam uẽdidit, uel impignorauit, nec post mutauit uoluntatem, immo noluit aliter disponere, tenebitur hæres rem illam emeret, uel expignorare si potest, & dare legatario, uel saltem existimationem in conscientia: Inst. de leg.§.si rem suam, sicut dictum est, quando rem alienam legauit, supra.§.xvi.

19 Legatum personale quod relinquitur alicui, non transit ad posteros.ff.de leg.j.§.apud Iulianum.§.si quis, in glo.ibi.

20 Quod futurum est, in legato potest relinquit: quia aliqualiter est in spe, ut fructus. Etiam iura, credita, seruitutes, dummodo testator non exegerit, & debitum creditori potest legari. Inst. de leg.§. ea quoque res. & .§. cum autem .§. si quis debitori.

21 Legatum factum creditori a debitore, qui ei tenebatur de necessitate iuris, in dubio præsumitur factum pro recompensatione, ita quòd creditor non poterit habere utrunque. Secus autem si debitum erat uoluntarium, secũdum communiter doct.in.c.officij, de testa. Est casus in.l.si cum dotem.§.si pater.ff.de solu.ma.

22 Qui ex importunitate facit, ut aliquis relinquat sibi, quod alteri reliquerat in testamento, uel aliter mutet testamentum, licet peccet si ex odio, uel auaritia hoc faciat, non tamẽ uidetur teneri ad restitutionem, quia adhuc nulli erat ius acquisitum. Secus si dolose hoc egit, tenebitur de actione doli, secũdum Cipolam in suis cautelis, non autem ad restitutionem, quia nulli ius erat acquisitum, ut supra.

23 Legatum quo legatur uxori propriæ sua dos, ualet ad hoc, ut plenior sit actio ex legato, quàm ex dote: Insti. de leg.§.sed si uxori, quia legatum statim debetur, ut dicit ibi glo. dos au-

tem si constet in mobilibus, post annum. Valet etiam, quia non habebit probare dotem, si exprimatur quantæ sit quantitatis, alias oporteret probare. C. de fal. ca. adiec. in le. lib. iij.

24 Legatum factum in genere non ualet, sed in specie specialissima. Quod si res legata est in certa, & habetur in patrimonio testamentoris, ut bos, uel seruus, electio pertinebit ad legatarium, dũtamen non eligat optimum: si non habetur, eliget hæres: Insti. de le. §. si generaliter, &. ff. de triti. le. l. iij. dummodo non eligat rem nil ualentem, ut seruum, uel bouem antiquum, uel huiusmodi: quia debet dare de melioribus. C. communia de leg. l. fi. §. j. & maxime si relinquat ad pias causas, ut si relinquat calicem ecclesiæ intelligitur saltem de argẽto, si planetam, de serico. Si autem relinquat fundum indeterminate alteri, uidetur derisorium, quia hęres dando digitum terræ liberaretur. l. quòd in rerum, de leg. j. §. Si quis autem. Similiter si relinquit domum in genere, uel relinquit domos aliquas, & sic electio erit legatarij, uel non, & sic legatum erit derisorium. l. si domos. ff. de leg. j. Legandum est ergo semper in specie, & non in genere.

25 Si quis legauit. C. aureos, quos dicit habere in tali capsa, & non inueniuntur nisi quinquaginta, legatarius nõ habebit, nisi quòd repertum est: & si plures sunt legatarij, diuident ad ratã. Sic de uino, & oleo, quæ in tali uase reperta fuerint, dabitur quòd fuerit repertum. l. si quis testamento. ff. de lega. j. Et si legãs erret in nomine, uel demonstratione alicuius, dummodo constet de intentione, non nocet, neque uitiat instit. de leg. §. si quis in nomine, &. §. huic demonstratio, neque falsa causa uitiat legatum, ut dicendo lego Titio. x. quia liberauit filium meum e carcere, quamuis hoc non sit uerum: Inst. eo. §. longe. Secus quando conditionaliter legatur, ut ibidem dicitur.

26 Legans Petro omnia mobilia sue, intelligũtur etiam fructus omnes, qui tempore mortis legantis erant a solo separati. l. fructus. ff. de re. uen. non autem credita, quia hæc non sunt mobilia, neque immobilia, sed in tertia specie. ff. de re iudi. l. a diuio Pio: & quia quòd nobis debetur non est nostrum. ff. de au. ar. le. l. ij. neque ligna, uel lapides parata pro ędificio, & huiusmodi intelliguntur: ar. ff. de le. iij. l. ligni appellatio. Pro re enim immobili iam parata sunt, & disposita.

27 Si legantur Sempronio.x.si ipse uoluerit, mortuo Sempronio, nihil exprimente an uoluerit, uel ne, hæres Sempronij nihil habebit de legato. ff. de le.j.l.si ita legatū sit.§. illi si uolet.

28 Si legans uni fundum, & alteri usufructum fundi, nisi aliter de eius mente pateat intelligitur legasse unicuique ipsorum dimidium usufructum fundi, secundnm Lud. de Ro.l.si alij, ff. de usufruc. lega. Secus est in sententia iudicis.l. puto.ff. famil. hercis.

29 Si quis legauit Sempronio centum, & si perdiderit hæc centum, lego alia centum: propter hoc Sempronius non habebit nisi semel centum.ff. de leg.iij.l.fideicommissum.§. si quis decem, aliter sæpius se amisisse posset conqueri.

30 Si Ioan. relinquit Petrum usufructuarium talis fundi, usque quo filius dicti Io. erit.xx.annorum, durabit usufructus Petri usque ad illud tempus, etiam quòd infra annum filius.Io. moriatur: sed si Petrus moriatur ante.xx.annum expirat usufructus. Si uero relinquatur usufructuarius sub incerta cognitione, uerbi gratia, donec filius meus fuerit effectus sanus, statim quòd efficitur sanus, cessat usufructus. Si autē in ipsa infirmitate moriatur, perseuerat usufructus usque ad mortem legatarij.l.ambiguitatem.C. de usufruc. Similiter si dicatur usquequo fuerit furiosus, si moriatur in furore durat.

31 Si quis Ambrosio relinquat alimenta, habebit pro alimentis, uictum, uestitum, lectum, habitationem, & ea sine quibus uiuere non posset. ff. de ali. & ciba. le.l. legatus: non habebit tamen ea, quæ ad disciplinam pertinent, in.d.l. legatus, supra, alimentum.§.j.

32 Si testator dicat relinquo quòd uxor mea sit domina omniū bonorum meorum, & usufructuaria: uxor habebit gubernationem domus, & familiæ, uictum, & uestitum. Similiter dicendo relinquo eam dominam, & dominatricem bonorum meorum: intellige quòd secundum qualitatem patrimonij honorifice habeat sua necessaria, & sit gubernatrix domus, & ita communis usus, & sapientes interpretantur, ut glo. not. authen. hoc locum habet.C. si secundo nups. hoc uero dn̄t, si filij sunt hæredes. Secus si extranei, per.d.glo. & si filij morerentur, mater uiuens proprietaria efficeretur, ut no. Bart. per tex. in.l. sicut in annos.ff. quibus mod. usufru. amit. Et quamuis maritus liberet eam a redditione rationis de administratio-

ne,tamen tenebitur de dolo,& lata culpa.l.creditor.§.lucius ff.man.ideo aliqualem reddet rationem,licet non ſcrupuloſam,ſecundum Bar.in.l.ſi quis rationes.ff.de libe.leg. Quod ſi dicat lego uſufructum omnium bonorum meorum uxori meæ,uel relinquo eam uſufructuariam , habebit inſolidum uſufructum omnium bonorum, & poterit de illis quicquid placuerit facere,etiam quòd ſint ultra quantitatem alimetorum.ff.de uſufruc.lega.l.uxori meæ.

33 Filij autem ſi adſunt habebunt ſaltem legitimam partem in uſufructu,ut not.Odofre.in auten.nouiſsima.C.de inoffic. teſta.non autem extranei,ut in.d.l.uxori meæ.

34 Si teſtator dicat lego uxori meę hoc uel hoc,ſi caſte,& honeſte uixerit,& ipſa poſtmodum tranſeat ad ſecunda uota , legatum non perdet,quia nubendo etiam caſte,& honeſte uiuit.c.nicena.diſt.xxxj. Secus autem ſi teſtator aliter ſenſerit, uel loquẽdi uſus aliter habuerit,quia communis uſus loquẽdi præfertur proprie ſignificationi,ſecundum Inn.in.c.olim, de uerb.ſig.idem tenet Pa.in.c.ut clericorum,de uit. & hone. cle.dicens,quòd deberet addi,& ſi in uiduitate manſerit. Aliqui tamen dñt etiam ſi nubat perdit legatum , quia per hoc læditur fama mariti,& ſuorum.Oldra.autem dicit ſtandum eſſe communi intellectui teſtatoris,qui intendit,quòd alteri non nubat:quòd quidam putant uerum , quando teſtator eſſet ſimplex,& idiota,qa poteſt credere in matrimonio non eſſe caſtitatem,ſecus ſi eſſet doctus. Credo tamẽ quòd prima opinio quæ eſt Bar.in.l.mulier.ff.ad trebel.§. cum proponeretur,ſit uerior,quando ultima uoluntas teſtatoris ignoratur,quæ pro lege ſeruanda eſt.c.ulti.xiij.q.ij. uide tamen Sil. legatum primo.§.v.Hæc uidetur bona deciſio.

35 Sempronius legauit habitationem ſeu uſufructum cuiuſdã domus uxori ſuæ,in eodem teſtamẽto dictam domum legat alteri , propter hoc non adimitur legatum uxoris , quo ad habitationem , ſecundum tex.in.l. Sempronio.ff.de uſufru. leg.& ibi Bar.Nam legato generali uſufructus,uel habitationis non derogatur per legatum ſpeciale ipſius rei.

36 Cum dicit teſtator relinquo tale fundum Antonio ad uſufructuandum:uel ad gaudimentum,ſecundum Bar.cepol.relicta eſt proprietas,per.l.proculus.ff.de uſufru. Quidam diſtingunt,ut ibi dicit Flo.Vide ſi placet.

Legatum

37 Legatum poteſt fieri quibuſcunque uerbis, quibus exprimi poteſt uoluntas teſtatoris C. communia de le.l. ii. & poteſt fieri pure,& conditionaliter per ly ſi,& in diem. Quando pure fit,mortuo teſtatore,legatum cedit legatario, ut dicemus infra. Quando fit conditionaliter, ante conditionis aduentum,non cedit legatario,ut ſupra dictum eſt. Quando uero fit in diem,& dies eſt omnino incerta, tunc legatum eſt conditionale.l.dies.ff.de condi.& demon. Si uero dies eſt certus omni certitudine,ut cum relinquitur titio in paſcha futuro, uel eſt certus ad minus in ſe,licet ſit incertus pro ſubiecto,ut cum relinquitur titio aliquid quando erit.xiiii.annorũ. Tũc legatum factum tali tempore,uel die, a die mortis teſtatoris ſtatim cedit legatario,taliter quòd ſi legatarius poſt mortem teſtatoris, & ante illum diem decedat legatũ debebitur eius hæredibus,in.l.unica.§.cum igitur.C. de cad. tol. & ſi legantur fructus naſcituri ex tali fundo titio, & ante fructus mortuo teſtatore,moriatur titius,eius hæredes habebunt fructus naſcituros.gl.in.l.item quia.ff.de pac.niſi aliud impediat. Itẽ quando legatur aliquid Petro quando morietur, licet ſit incertum quando morietur,eſt tamen certum quòd morietur: ideo legatum eſt ad diem certum,unde legatum debetur hæredibus Petri.Si autem ſic diceret teſtator,hæres dato hoc Petro cum morieris,eſt in diem incertum; quia ignoratur quis prior ſit moriturus,an hæres,uel legatarius,ideo ſi legatarius præmoriatur,legatum non tranſibit ad ſuos hæredes, ſed remanebit apud hæredem teſtatoris grauatum. Vide.l.hæres, in prin.ff.de condi.& demon.

38 Item not.quòd ly,non ſemper facit conditionem proprie,ut quando reſpicit futuri temporis euentum certum omni certitudine:ut dicendo ſi cras orietur ſol.Bar.in.l.i.ff.de condi. & demon.uel quando conditio eſt impoſsibilis.ff.de condi inſti.l.i.ut dicendo ſi uolabit aſinus: ſed quando euentus eſt certus,ſed incertus eſt quando ſit futurus,ut eſt mors, ſic facit conditionem,ſecundum Bar.ſupra Item ſi aliquando ponitur pro quia,aliquando pro quamuis,uide Bar.ſupra.Similiter iſta dictio cum,aliquando ſtat copulatiue, & non facit conditionem,aliquando eſt conditio, ut quando apponitur uerbo præteriti temporis,uel præſentis,& ſic non facit conditionem,ſed ſtat cauſatiue, pro quia, uel aduerſatiue, pro

quamuis,aliquando aduerbialiter, pro quando: ut cum apponitur uerbo futuri temporis:uide Bar.ubi supra.Hæc a legistis magis tractanda sunt,quàm a confessoribus.

39 Si testator dicat relinquo Bertæ centum,si nupserit Petro, & illa noluerit ei nubere, quia non erat dignus eius nuptiis, propter hoc non priuabitur legato,quia conditio quæ perpetuam uiduitatem inducit,remittitur, sed non quæ temporalem. Idem si legans dicat,quòd nubat ad arbitrium sempronii,quòd perinde est,ac si non esset hæc conditio adiecta.ff. de condi.& demon.l.filiæ suæ.

40 Legata non possunt peti nisi addita hæreditate, nisi ad pias causas: sed addita hæreditate transeunt ad legatarios recta uia,cum fructibus,in.c.Raynaldus,de test. & ut not.glo in.l. in legatis.C.de usur.Fallit hoc,quando res aliena legatur.l.cũ aliena.C.de lega.Itẽ,in legato relicto in genere,in legato alter natiue,in legato facto in diẽ.ff.de usu.leg.l.Sẽpronius,in legato in quo aggrauatur hęres ad uẽdendũ rẽ.l.uxorẽ.ff.de le.iii.

41 De ordine quo capiantur legata,dicit tex.in.l. is cui. ff. ut in pos.leg. nullum ordinẽ obseruamus,sed simul oẽs æqualiter tenemur,ĩfra,restitutio.§.xxv.uide aliquid,supra hæres.§.xvi.

42 Legatum redditur caducum, si quòd legatur in testamento, habetur pro non scripto,ut si legatarius erat mortuus,quem testator credebat uiuere,uel quando res legata non est in rerum natura,ut quia periit,& testator credebat esse, uel quia res legata prohibetur alienari, uel cui nullum est commertium,uel si sit commertium,secundum Azo.cum grandi difficultate tamen est. De his non ualet legatum, nec dabitur eorum existimatio, insti. de lega.§. si talis rés, nisi appareat, quòd uoluntas testatoris erat,quòd existimatio daretur, quã do poterat extimari. ff. de leg.i.l. si quis inquilinos. uide de hoc plenius Tab.legatum primo.§.liiii. Secundo, dicitur caducum in casu caduco,ut quia legatarius moritur ante testatorem,uel efficitur seruus poenæ, aut quia testamentum in plebe inofficiosum dicitur.l.papinianus.ff.de inof.test.§.meminisse,uel etiam propter graues inimicitias exortas inter legantem,& legatarium, nisi redierint ad amicitiam: quia sic reintegratur legatum,sed propter leuem inimicitiã nõ rumpitur.ff.de his qui.ut indi.l.si inimicitiæ. Tertio, quòd post mortem testatoris quacunque ratione efficitur caducum, ut

si legatarius spernat, uel conditio sub qua factum est deficiat l.unica.C.de cadu. tollen.

43 Sempronius legauit titio centum aureos sub conditione, ut pontem in tali loco faciat, quem prius dictus titius fecerat: hoc legatum efficitur caducum, per.l.conditionum.ff. de cōdi.& demon, quia non uidetur obtemperare qui facto facit, in.d.l.in fine.& ita hæres hoc legatum soluere non tenetur: & si fieret excommunicatio contra non soluentes legata, iste non ligaretur. secundum quod no.Lud.de Ro.

44 Legatum ad pias causas est, quando relinquitur aliquid pro anima, secundum Bar.in.l.si quis titio.ff.de le.ii.uel pro miserabilibus personis, uiduis, pupillis, peregrinis, pauperibus, & huiusmodi, auxilio proprio destitutis, secundum Pe.de peru. in tracta.de canonica portione episcopi, all.c.i.lxxxvii. d. uel quando relinquitur ecclesiæ, uel aliis piis locis.c.fi. de test. & nomine piorum locorum, ueniunt hospitalia, monasteria, & quilibet alius locus, in quo senes languidi, pauperes aluntur, & alia pietatis opera exercentur.c. de xenodochiis, de relig. do. Item quæ relinquuntur (secundum aliquos) ad custodiā ciuitatis, uel aliorum locorum communium, ar.in.c.ii.de im. eccl.& quod relinquitur pro refectione pontium, & uiarum imminente necessitate, similiter murorum, fossarum, & huiusmodi: in.d.c.ii.&.c.nō minus, de immu.eccl.& pro ornamentis ecclesiæ, luminaribus, fabrica, libris, & aliis ad Dei cultum spectantibus, siue sint ad temporalem, siue ad perpetuum cultum.c.fi.de test.& pro redimendis captiuis.l.nulli.C.de epi.& cle. Pro puellis maritandis: ar.c.fi.de feri. Pro alimentis egentium.xii.q.ii.c.aurum. Et quòd generaliter relinquitur Deo, intelligitur relinqui pro anima.ff.ad.l.fal.i.§.ad municipium. Conclude, quòd id dicitur relinqui ad piam causam, quòd relinquitur pro honore Dei, uel sanctorum, uel pro salute animæ. quomodocūque relinquatur, quia pium est, quòd fit propter diuinū cultū. Secus quando fieret pro honore mūdano, uel fama perpetua, quia non est piū, licet præsumātur oīa supradicta esse ad causas pias, quādo de opposito nō cōstat.

45 Qui legat pauperibus pro male ablatis, uel ecclesiæ, dicitur relinquere ad causam piam, secundum Io.an.in addi.ad Spec. ti.de instru. edic. quia potius consideratur cui relinquitur, quàm causa quare relinquatur. l. illud. C. de sac. san. eccle.

unde qui relinquit diuiti,etiam quòd relinquat amore Dei, non præſumitur relinquere ad piam cauſam:ut ibi gl. dicit. Cenſetur enim non eſſe pia cauſa,cum non egeat.

46 Legans.x.aureos,non expreſſa perſona cui legat, nec cauſa propter quam legat,intelligitur relinquere ad piam cauſam, ſecundum Io.an.ubi,ſupra, ut etiam not. Alberi. in.l. ad inſtructionem.C.de ſa.ſan.eccl.licet forte non ſit, ſed pro gloria humana.

47 Relinquens conſanguineo pauperi,non expreſſa cauſa, non intelligitur relinquere ad piam cauſam.l.i.C.de ſac. ſan. eccl. & facit quod not.Bar.ibi.

48 Eodem priuilegio gaudent relicta ad pias cauſas, & relicta eccleſiæ,ſecundum Pa.in.c.relatum,el.i.de teſta. quia eccleſia priuilegiatus propter animam,& Dei contemplationem. Facit quod not.Io.an.c.i.de reſti.in integ.li.vi.

49 De legatis ad pias cauſas,ſecundum Pa.in.c. Raynaldus, de teſta.non poteſt detrahi falcidia,uel trebelianica,ut communiter tenetur,licet quo ad trebelianicam quidā teneant contrarium,prima tamen opinio magis pietati conſonat, ideo uidetur ſequenda,licet Io.an.Alberi.& multi alii dicant poſſe detrahi.

50 Legata facta quæcunque ſine inſtitutione hæredis, quando quis uult mori inteſtatus,ualent,ſecundum Pa.in.c.indicante,de teſta.ſecus quādo noluit mori inteſtatus, inſt. de leg.§. ante hæredis. In dubio autem uidetur noluiſſe mori inteſtatus,ut probat tex.d.c.indicante.

51 Ex defectu teſtamenti non uitiantur legata ad pias cauſas,ſecundum Pa.in.d.c.indicante,ſecundum unam opinionem, ut not.in.l i.C.de ſac.ſan.eccl.ubi tenet Bart. quòd cum quis relinquit ſua diſpoſitioni titii,reſpectu piæ cauſæ,ualet,quāuis non ualeat teſtamentum: quando hæres ponitur in uoluntate alterius. Aduerte ſecundum Bar.de ſaxo fer.in ſua minorica,quòd ſi teſtator uoluit teſtamentum ſuum ualere iure directo teſtamenti,& non aliter,ſi teſtamentum eſt nullū, quia hæredem in capacem inſtituit,hæres ad quem ueniunt bona,non tenetur in conſcientia:ſi autem uoluit, quòd ualeret,& ſi non iure teſtamenti, ſaltem iure codicillorum, & omni alio modo quo poſſet,tenetur implere legata defuncti:& ſic eſt præſumendum, niſi quando teſtator prouidit,

uel substituendo alium, uel ordinando quid faciẽdum. Item secundum Pa. in c. i. de suc. ab intest. quamuis uoluntas testatoris non fuerit perfecta, quia in publicam formam non fuit redacta, licet suum testamentum scripsisset manu propria, casu adueniente aliquo, uel facere cœpit, sed complere non potuit: legata tenent, quia consensus fuit perfectus ratione uoluntatis, licet non ratione operis. Item tenet Bar. in. l. cũ quis C. de iur. & fac. igno. quòd si testamentum est nullũ, uel quia deficit uoluntas defuncti, uel ex præteritione hæredis, ignorando, quòd eum habeat, legata non ualent, nisi sint talia, quòd etiam si filium se habere sciuisset, nihilominus fecisset: ar. in. c. fi. xvii. q. iiii. Sed quando est irritum ex præteritione, uel exhæredatione nominis, debentur omnia legata, in authẽ. ex causa. C. de liber. præteri. Quando uero est nullum, quia testes sufficientes, uel solennitas aliqua iuris ciuilis deficit, si constat de uoluntate defuncti, uel per duos testes probari potest, obligatur hæres ad illam implẽdam naturaliter iure gentium. Sufficit in conscientia defuncti nouisse uoluntatem.

52 Quamuis hæres renuntiet hæreditati, uel nolit eam adire, nihilominus debentur legata ad pias causas, secundum Pa. in c. relatum, el. i. de testa. quia legata ad pias causas non subiiciuntur tot solennitatibus. Sufficit enim quòd de testatoris constet uoluntate, ut dictum est.

53 Legatum factum ecclesiæ construendæ, uel monasterio, debetur cum fructibus intermedii temporis, secundum Pa. in c. nos quidem. de testa. quia tex. d. c. dicit, quòd debent; solui sine diminutione, quia quando dies apposita est in fauorem legatarii, debetur legatum cum fructibus, ut supra est dictũ: &. l. si ita relictum. §. pegaseus. ff. de le. ii. sic in hoc casu dies ponitur in fauorem ecclesiæ, cui si fuisset constructa, simpliciter legasset, & non in diem.

54 Legatum factum ad certum usum, si potest de iure, & de facto impleri, non potest conuerti in alium usum. c. nos, de testa. & Pe. de peru. ubi supra. Et si per legatarium non impletur tale legatum, redit ad hæredem. c. cum dilecti, de dona. nisi in legatis ad pias causas, uel interueniat dispensatio eius qui potest. Quod si ille usus potest de iure impleri, sed non de facto, ut propter bella, uel quia deest pecunia, uel aliter, tunc potest fieri commutatio authoritate superioris, etiam si

in testamento sit clausula, quòd non poßit in alium usum conuerti:quia testatoris uoluntas debet interpretari secundũ ius commune,ut res magis ualeat,quàm pereat.c.abbate. de uerb.sig.Si autem poßit impleri de facto,& non de iure, & tunc,aut hoc est ad aliquem illicitum, uel inhonestũ finem, & sic legatum est inutile:ut si legauit mille ad faciendũ duella,quæ prohibentur.c.monomachia.ii.q.iii. & tunc non fiet cõmutatio:ar.in his quæ not.in gl.in.l.i.ff.de cond.insti. Vel fieri non potest,non quia inhonestum sit, sed tantum quia ius prohibet, & tunc fiet conuersio in alium usum licitum, & honestum. Et sic intellige.d.c.nos, in uerbo non potest impleri,scilicet de iure. Illud enim tantum poßumus, quòd de iure poßumus.

55 Commutare huiusmodi legatum quando non adest causa, & potest de iure,& facto impleri,ad solum papam spectat.c. quia contingit,de relig.domi.in cle.sed existẽte causa, potest etiã episcopus diocæs.nisi testator aliter prouidisset quid faciendum esset de legato,usu non impleto,secundum Bart.in l.liberto.ff.de an.le.& hæc est ueritas,licet quidã aliter dicãt. Facit quòd no.d.Ant.in.c.uerum,de condi.ap.& Bar.in.l.fi.ff. de ope.pub.Et quando fit talis cõmutatio ex causa rationabili, uel quia non potest impleri de iure,uel facto, requiritur consensus hæredis grauati,& ecclesiæ,cui fit legatum, secundum Pe.de peru.supra.Et ita loquitur lex,legatum.ff. de usufruc.le.Et pariformiter dic quandocunque ex causa legitima commutatio fieri debet.

56 Si dubitatur an causa sit legitima,uel hæres,& ecclesia, non consentiant,aut consentiente ecclesia cui legatur,contradicat hæres,secundum Pe. de peru.supra, episcopus nihilominus poterit commutare solus.C.de nup.l.i. quia fauebit ecclesiæ legatariæ.Iste casus est in.l.legatum ciuitati.ff.de usuf.le.Fallit hoc in legato pro monasterio cõstruendo,quod sine consensu hæredis,nõ potest commutari:nisi fuerint negligẽs hæres, quia tunc sine eius consensu,episcopus poterit elapso termino,de quo in d.c.nos quidem.

57 Tam iudex sæcularis,quam ecclesiasticus, potest compellere,ut legata soluantur,& ad pias causas,secundum Pa.in d.c. nos, quando sunt facta non certæ personæ,uel si certæ personæ, est tamen talis, quæ non potest petere in iudicio,ut

sunt fratres minores. Secus si non ad pias causas sit legatum, & ad certam personam factum, quia tunc solum ad instantiam partis compellet. Et non parte non instante.

58 Quando testator prouidit de executores in legato ad pias causas, episcopus non potest se intromitere, secundum Pa. in c. Si hæredes, de testa. nisi propter negligentiam executionis, eo modo quo supra dictum est, uer. Executor. §. ix. x. xi. In casu autem quo non prouiderit, tunc in legatis pro redemptione captiuorum, & pro alimoniis pauperum, prouidebit episcopus. l. nulli. C. de epi. & cle. in aliis autem hæres: in. d. c. si hæredes. Nisi sit negligens, ut supra, Executor. §. xi. Faciunt ad hoc. c. tua, &. d. c. nos quidem, de testa.

59 Legatum factum pro constructione hospitalis pauperum, in quo ponatur rector ad arbitrium certi prælati, secundum Lap. ab. in cle. contingit. de relig. do. ut refert Ant. in. d. c. nos quidem, potest hæres de licentia episcopi, commutare in ædificationem monasterii religiosorum, etiam contradicente illo prælato: quia qui melius facit, non aliud, sed idem facit. c. peruenit, el. ii. de iureiur. Vide aliquid circa hanc materiam, uer. executor, uer. Hæres, uer. testamentum. Et hoc consuluit Io. an. quòd consilium tenet in materia fauorabili tantum, & non odiosa, & præsertim animæ, in qua fit plena interpretatio. c. cum dilecti, de dona.

1 LEgatus est cui prouincia regenda committitur. c. i. &. c. legatos, de of. leg. in. vi. & est ordinarius in prouincia sibi taxata, & eo. ti. c. ii. Nec se esse legatum asserenti creditur, nisi per scriptum probauerit, & de apostolico mandato fidem fecerit lxiii. d. c. lectis, & secundum Pa. in. c. sicut nobis, de sen. ex. Si cardinalis dicat, quòd papa commisit sibi aliquid, tendens in præiudicium alterius, uiuæ uocis oraculo, non creditur, nisi aliter probet, & si uult probare se perdidisse literas suæ legationis, non auditur. c. cum in iure, de of. dele. Alias si est honestus, & notus potest ei credi. c. nobilissimus. xcvii. d.

2 Legatorum alii sunt nati, quia ex sua dignitatem hoc habent ut Archiepiscopus Cantuarien. de off. le. c. i. Alii sunt de latere ut qui de curia papæ mittuntur, & hodie sunt tantum cardinales, secundum Pa. in. c. i. eo. ti. Alii sunt ex commissione, ut in. c. uolentes, eo. ti. quibus a papa aliquid committitur in aliqua prouincia.

3 Legati qui dicuntur nati non habent iurisditionem contra exemptos,in.d.c.i.non possunt absoluere pro iniectione manuum uiolenta in clericum in sua prouincia, nec in aliena, nec subditum,nec extraneum,secundum Pa.in.c.pe.de of.le. Et intellige de iniectione,a qua episcopus non potest absoluere,secundum eundum Pa.ibi,quia sunt perpetui,nisi quando quis specialiter haberet a papa.

4 Legati ex commissione,qui dicuntur legati ratione personæ, a tali iniectione possunt absoluere subditos existētes in prouincia,& extraneos in sua prouincia delinquentes,& existentes suos uero subditos extra prouinciam suam non possunt absoluere,secundum unam opinionem, sed secundum Ge. in.c.i.eo.ti.lib.vi.possunt.Quidam glosant de licentia iudicis illius loci,quòd posset habere ueritatem, quando requireret publicam,& contentiosam iurisditionem. Suos etiam subditos,& in sua prouincia,qui extra prouinciam iniecerunt manus,secundum meliorem opinionem potest absoluere: licet quidam dicant quòd non,ut Hostien. extraneos uero aliunde ueniente,tales legati non possunt absoluere.Et hęc ueriora magis uidentur.

Legati de latere possunt omnia prædicta secundum communiter doc.in.d.c.pen.& etiam in enormi, secundum Arch. in c.i.de of.le.in vi.nisi in præsentia papæ, & quando ante regressum sunt reuocati,secundum Pa.in.d.c.pen. quid autem possint,uide in.c.legatos,de of.le. & glo. in c. quòd translationes de of.le.& in multis aliis.c.ibi,in. vi. sed attendendæ sunt eorum literæ,nam de iure non fit extensio ad alias excommunicationes papales.

6 Legatus nō potest delegati processum impedire,nec eius sententiam irritare,in.c.studuisti,eo.ti.nec absoluere excommunicatos a papa,uel eius delegato,in.d.c.studuisti: potest tamen excommunicatum a se,in sua prouincia, absoluere extra suam prouinciam existens, secundum Inno. in foro pœnitentiæ,si non est reuocatus,non autem in foro contentioso,nisi reuertatur in prouinciam.Not.quod egrediendo animo non reuertendi,expirat eius legatio,ideo etiam sic reuertendo non posset,secus si animo reuertendi egressus fuerat, si reuertatur,potest.

7 Legatos impedientes,uel nuntios apostolicos, ne exerceant

sua officia, ipso facto, sunt excommuuicati, & terræ & regna, & loca eorum sunt interdicta tandiu, quandiu eorum domini in contumacia perstiterint. c. supergẽtes, de officio leg. li. vi. supra, excommunicatio. lxxii.

8 Legatus quantuncunque plenam legationem obtineat, ex hoc non habet potestatem conferendi beneficia, nisi ei specialiter sit concessum, uel nisi sit Cardinalis. c. officii, eo. ti. li. vi. & si ecclesia habet patronum laicum, non potest per legatum conferri nisi ei, quem præsentat patronus, etiam si patronus sit clericus, & habeat iuspatronatus ratione sui patrimonii. c. cum dilectus de iur. pa. Secus quando ratione ecclesiæ esset patronus. Facit. c. dilectus, de of. leg. & glo. ibi, quia potest quod maius scilicet ipsas ecclesias conferre non requisitio episcopo, in. d. c. dilectus.

9 Reseruationes quoruncunque beneficiorum a quocũnque legato factæ authoritate suæ legationis, uel ab executoribus per eum deputatis, & decreta, & denuntiationes, & processus finita legatione uigore carent. c. præsenti, eo. ti. li. vi. Potest confirmare legatus de latere, electiones episcoporum, archiepiscoporum, & exemptorum de iure communi. c. si abbatem de elec. li. vi. nisi in contrarium sint eorum priuilegia. Secus in aliis legatis. Non tamen potest, etiam quod sit Cardinalis se intromittere de his, quæ specialiter reseruantur papæ, nisi ei in iure concedantur, uel ex mandato, aut cõsuetudine habeat. c. nisi, de of. leg. Essent tamen semper uidendæ eorum cõmissiones, quas a papa habent specialiter.

10 Quomodo eorum constitutiones, & iurisditio duret, uidẽ in c. nemini, eo. ti. & c. fi. & Io. an. in. c. fi. de offi. archie. & quo modo finitur legatio. c. de causis, de offi. deleg. & in. d. c. legatos. c. notauit, eo. ti. Quomodo delegatus possit delegare, & non, supra delegatus. §. i. vi. vii. Legatio secundum Io. an. finitur quatuor modis, & scilicet tempore, reuocatione, egressione, & morte. Tab. uer. legatus. §. ultimo.

LEGITIMVS.

11 Legitimi filij dicuntur, secundum Ray. qui ex legitimo matrimonio nati sunt, etiam si alter coniugum contraxit cum aliquo, quem nesciebat habere uxorem, & hoc facit in facie ecclesiæ, talis ex eis natus reputatur legitimus, secus si clandestine cõtraxissent, uel si scientes ambo impedimentũ,

publice contraxerunt, de clan. desp. c. cum inhibitio, supra, uer. filius §.ii. consentit, S. Tho. & Pe. de pal.

2 Legitimi efficiuntur filii per sequens matrimonium, supra, uer. filius. §.xi. Per specialem indulgentiam papæ, qui quando simpliciter legitimat, fit legitimus quo ad dignitates, & alia, secundum Host. & Pe. de pal. Facit. c. per uenerabilem, eo. ti. Per episcopum etiam quo ad posse recipere ordines minores, & habere beneficium ubicunque sine cura, & quo ad successionem bonorum, & actus legitimos seculares in terris ecclesiæ temporaliter subiectis, & in aliis etiam quantum ad ea per quæ alteri non fieret præiudicium. In terris autem papæ non subiectis temporaliter, non ualet legitimatio eius, quo ad successionem ab intesta. per papam, uel episcopum facta, secundum Inno. & Ber. in. d. c. per uenerabilē quia alteri fit præiudicium, nisi ex magna causa, secundum Pa. in. d. c. per uenerabilem, qui fil. sint leg. Per leges etiam seculares, quia legitimatur multis modis, ut si efficitur curialis Imperatoris, patre offerente, uel si pater offerat curiæ ciuitatis. Si pater decedēs in testamēto nominet legitimū hæredē Th. iiii. sen. d. xli. a. i. q. l. ii. ad. iii. uide Tab. uer. legitimus. §. i. & Sil. ibidē. q. i. quoniam alii modi sunt per quos legitimātur.

3 Per Imperatorem etiam quis potest legitimari. Not. quod Imperator non potest legitimare sicut papa, incipiendo a radice matrimonii de iure, per. c. tuam, de ordi. cog. nec per rescriptum in spiritualibus. In temporalibus potest in terris sibi mediate, uel immediate subiectis, & alii reges. Sed domini, qui recognoscunt Imperatorem in dominum, de iure nō possunt legitimare, quia legitimatio, & famæ restitutio, & similia reseruari uidentur principi solo. Secus quando non recognoscunt superiorem, quia tunc possunt principes legitimare. In terris autem ecclesiæ non possunt.

4 Legitimatio, uel emancipatio filij, non potest fieri quo ad certum actum, & non quo ad alios secundum communiorē opinionem, quam sequitur Bal. quantum ad legitimationē. in. l. senium, C. qui test. fa. pos. quia libertas est indiuisibilis. l. i. §. i. C. de lati. lib. tol. Secus quando proceditur per uiam dispensationis. Ideo Cepol. in suis cautelis docet cautelā patribus habentibus filios legitimos, & spurios, quos uellent legitimos fieri, sed non succedere pariter cum legitimis, quod

procedant per uiam dispensationis, ut certo modo possint succedere,& hæc dispensatio non est proprie legitimatio.& hoc potest facere qui potest legitimare.

5 Ad ueram legitimationem quatuor requiruntur, secundum Pa.in.d.c.per uenerabilem,uidelicet expresso qualitatis legitimationis,expressio si fratres habet legitimos,uel naturales aliter non ualet consensus patris, & filii legitimandi, quod uocentur agnati,si pater mortuus est,ut assentiant,nisi quādo princeps ex certa scientia uellet legitimare, ipsis non uocatis,tunc uocandi non essent.

6 Potest etiam princeps restituere in integrum ex certa scientia,cum præiudicio alterius,ut no.in.l.fi.C. sententiam passis.Quod si pater ante mortem ordinasset, quod filii legitimarentur,non esset opus uocare agnatos, immo ipsis inuitis possunt legitimari,& succederent ipsis agnatis ab intestato morientibus sic legitimati filii.

7 Legitimatus simpliciter, & quo ad omnia, non intelligitur legitimatus ad ea, quæ sunt in præiudicium tertij, nisi hoc specialiter exprimatur,quia concessiones aliis præiudiciales sunt restringendæ,de offi.dele.c.super eo. Hoc tenet Ant. de bu.est tamen legitimatus quo ad dignitates secūdum Host. quod uerius est.

8 Legitimati a comite palatino,& ab habentibus authoritatē ab Imperatore,uel Papa legitimandi,non possunt succedere in præiudicium agnatorum, nisi authoritas esset data simpliciter,quod possent legitimare in pręiudicium aliorum,sicut potest papa,& Imperator,& sic Pa.in.d.c.per uenerabilē, credit quod possent succedere si sic legitimarentur. Vide aliquid supra,uer.filius.§.xiij.xv.xvi.Legitimatus a papa ad dignitates,secundum Gof. in sum.& Hostiē. non est legitimatus ad episcopatum,& maiores dignitates,sed ad inferiores. De legitima portione hæreditatis, siue sit pars debita iure naturæ,siue quæ trebellianica appellatur, siue falcidia,uide Sil.in uer.legitima portio,&.C.de inoffi. testa.auten.nouissima,& ad.l.fal.& ad trebel. per totum. Ad forum animæ parum pertinet hoc.

LEPRA.

1 Lepra inter morbos contagiosos computatur,ideo leprosi quo ad cohabitationem secundum iura separantur.c.i.de

toniu.leproso.ne unus alterum inficiat.

2 Lepra superueniens soluit sponsalia de futuro, ad instantiã sani.c.literas,de spon.& idem de qualibet alia enormi super ueniente infirmitate,quia in generali obligatione de contra hendo,intelligitur, nisi aliquod turpe superueniat, ut in.c. quemadmodum,de iur.iur.ideo possunt solui hæ promissiones. Superueniens lepra non soluit matrimonium contra ctum.c.literas,e.ti.et.c.i.neque impedit contrahẽdum,dummodo leprosus inueniat uolentem contrahere.c.ii.e.ti.

3 Lepra absoluit coniugem sanum a redditione debiti, & cohabitatione imminente periculo probabili infectionis,non tamen absoluit a debito seruitij in necessarijs, quia non est sic periculosum,sicut debiti redditio, & filij leprosorum,cũ sano parente remanere debent,ne inficiantur,secũdum omnes. Vide supra,uer.debitum coniugale.§.iii.

4 Leprosi in communi uiuentes, non tenentur soluere decimas de ortis,uel nutrimentis animalium suorum, secundũ glo.c.ii. de eccl. ædifi. De alijs autem quæ non excipiuntur ibi,tenentur,secus autem quando non uiuunt in comuni, quia tenentur ut cæteri.

5 Possunt etiam habere ecclesiam,& presbiterum, quando tot sunt communiter, quod eam cum cimiterio posint construere,dummodo non fiat iniuria in iure parochiali alijs ueteribus ecclesijs,in.d.c.ii. Quotus leprosorũ numerus requiratur.uide Abb.in.c.cum dicat,de eccle.ædifi.

6 Sacerdos factus leprosus,nõ potest in ecclesia fungi officio prælationis,quando est ex hoc scandalum, & abominatio populi:tamen quousque uixerit,necessaria sunt ei ministranda,secundum facultates ecclesiæ,de cle.ægro.c.tua. Celebrare autem non prohibetur in secreto, quando sine scandalo potest fieri,supra,uer.corpore uitiatus.§.ii.&.iii. Rectoribus uero ecclesiarum similibus,dandus est coadiutor,qui animarum curam habeat, cui congrue ab ecclesia de facultatibus prouideatur,in.c.de rectoribus,de cle.ægro.

LEX.

1 LEx in iusta mortale peccatum est,nec meretur lex, uel statutum appellari,sed corruptio legis malignitas, uel ex materia mala, ut cum mandatur fieri malum aliquod præcipue mortale,ut adorare idolum,& huiusmodi, uel ex forma,ut

quando est contra iustitiam distributiuam, aggrauans inæqualiter subditos, uel exstatuente, qui non habet authoritatem talia statuendi, uel super tales, ut quia sunt exempti, uel tale opus, siue quia non ordinatur ad commune bonũ, sed ad suum proprium, Tho. prima secundæ. q. xc. a. ul. Cai. in sum. in uer. lex. & tunc non obligat, ad sui obseruantiam subditos, contra enim rationem est, & consequenter contra deum.

2 Præcepta iudicialia, & cæremonialia legis antiqua Moysi, nõ amplius obligant, quia per aduẽtum Christi euacuata sunt, moralia autem semper obligant, secundum Tho. prima secundæ. q. ciiii. a. iii. quia sunt secundũ rectæ rõnis dictamẽ.

3 Leges humanæ si sint iustæ, obligant in foro conscientia, secundum Tho. prima secundæ. q. xcvi. a. iiii. Si autem sint in iustæ non obligant in conscientia, nisi ratione scandali, quã do scilicet non obseruando, quis exponeret se periculo magno sui, uel aliorum. Si autem tales leges essent contra uirtutem, uel diuinum cultum, nullo modo essent seruandæ, etiam propter scandalum, quia tale scandalum esset scandalũ pharisæorum. Nec semper mortaliter peccat transgrediens legem, sed sicut dictum est, supra, uer. constitutio. §. vii. Tho. supra. a. iiii. & secunda secundæ. q. clxxxvi. a. ix.

4 Quoniam lex ad mortale obligat ratione præcepti, multis modis cognoscitur, quod sit præceptiua. Primo, quando est de materia necessaria ad salutem, ut sunt præcepta legis diuinæ. Secundo, quando constat de mente præcipientis, intendentis obligare ad mortale. Facit quod no. gl. c. iii. & c. per uenerabilem, qui fil. sint le & ibi per Pa. Tertio, quando uerbis utitur præceptiuis, ut dicendo præcipio, iubeo, & huiusmodi. c. quod præcipitur. xiiii. q. i. uel utitur uerbis imperauit modi, & si materia est multum ponderosa obligat ad mortale, quia est præceptum, si non sit ponderosa est consiliũ. c. paratus. xxiii. q. i. Quod autem sit mortale quando materia est ponderosa, est tex. in cle. exiui, de uer. sig. §. item quia præterea. Quarto, quando utitur uerbis inhibitorijs, ut dicendo prohibemus, inhibemus, interdicimus, & huiusmodi, & sic inducit mortale secundum Pa. in. c. nam concupiscentiam de consti. uel utitur uerbis communibus, dicendo statuo, ordino, & huiusmodi, & sic non obligat ad mortalem culpam

ſecundum eundem Pa.in d.c.nam concupiſcentiam. Quinto,quando utitur uerbo,debet,quia ex ſuo proprio ſignificato importat neceſsitatem,ut.d.glo.in cle. attendentes, de ſtat.re.ideo inducit mortale,intellige quando materia eſt neceſſaria,alias eſt de congruo.c.i.de deſpon.impu.Sexto,ſi mãdatur ſub pœna excommunicationis obligat ad mortale, quia nullus niſi propter mortale excommunicatur.c.nullus. xi.q.iii.Hic tamen aduerte,quod Cai.in ſumma,in uer.præceptum,facit differentiam inter pęnam excommunicationis comminatæ, & latæ ſententiæ, & dicit quod tranſgrediens præceptum factum ſub pœna excommunicationis latæ, peccat mortaliter, non autem ſi dicatur ſub pœna excommunicationis ſimpliciter,ſed poſt monitionem,contrafaciens peccat mortaliter, & tunc poteſt excommunicari. Vide infra, uer. præceptum.§.vi. uel loquitur per hæc uerba in uirtute ſanctæ obedintiæ, uel ſpiritusſancti, uel ſub pœna maledictionis æternæ,uel ſub indignatione omnipotẽtis Dei, & ſimilibus,& inducit mortale.c.unico,de ſta.re.in.vi.ſeptimo, quãdo cõſuetudo habet ut p talia uerba quis obligetur ad mortale,ar.in.c.dilectus,de cõſue.&.d.cle.exiui. Octauo,qñ mãdatur ſub pęna ſuſpenſionis,depoſitionis,uel interdicti, ſecundũ Ar.flo.ii.parte,ti.iiii.uel ſub pęna mortis, uel mutilationis,aut grauioris pęnæ,quia iſta nõ inferuntur,niſi pro eo,quòd eſt multũ iuſtitiæ læſiuũ. Credo etiã quòd eodem modo ſit,quãdo mãdatur ſub pœna carceris,uel alicuius alterius,in quo importetur grauis infamia,quia ſi pp notabile dãnũ corporis,mortale peccatũ incurritur,ut dictu eſt, multo magis propter periculũ infamiæ grauis.Vide Sil.uer.præceptum.§.ulti.& infra,uer,præceptũ.§.ult.vii.&.vi.Not.tamẽ diſtinctionem Cai.uer. præceptum,de præcepto in communi, & anthonomaſice dicto,nõ enim uidetur quadrare his, quæ a Sil. dicuntur.

5 Non omnes caſus permiſſi ſecundũ leges imperiales,ſunt liciti ſecundũ conſcientiã.c.lege.d.x.ut occidere adulterũ, tenere cõcubinã,& alii caſus multi,quos cauſa breuitatis non pono.Vide Tab.uer.lex.§.xxix.

6 Conſtitutione promulgata affirmatiue,uidẽtur cõceſſa omnia,quæ in illa cõtinentur,& ex eis ſequẽtia, niſi inueniãtur prohibita,ſecũdũ Hoſt.ut ſi cõceſſum eſt matrimoniũ, ergo

omnibus,& semp,nisi ubi prohibetur,ut cle.&c. Si uero pro mulgata sit negatiue,omnia etiam sequentia negantur, nisi reperiantur concessa.

7 Leges ciuiles,sequũtur canonũ dispõnem, secundũ Pa. in.c. clerici,de iudi. Ideo licet aliter ius ciuile disponat, q̃ canonicũ,in materia ad ecclesiã pertinẽte,debemus sequi ius canonicum,secundũ doc.secus in materia indifferẽti, & quia data cõtrarietate cõtra canonẽ,& legem , canõ seruatur in foro suo,iuxta glo.in regula possessor,de reg.iu.

8 Facientes leges iniquas,& cõsentientes,mortaliter peccãt. Isa. x. Vhe qui cõdunt leges iniquas. Vt faciẽtes leges cõtra libertatẽ eccle.& quòd usurę soluãtur:et non teneatur ad restitutionẽ de dãnis inde secutis & sunt excommunicati,supra,excommunicatio.lxxix.& ultra,tenentur de damnis.

9 Nõ omnis actus factus cõtra legẽ est ipo iure nullus,ut quãdo causa prohibitionis nõ est ppetua.c.i.de matri.cõtrac. cõtra inter.ec.Et dicitur nõ ppetua,sed tẽporalis,qñ est ad certum tẽpus restricte,ut traductio spõsæ, qa nõ omni tpe possunt traduci,etc.Secũdo,qñ prohibitio legis facta est in fauorem alicuius,qa potius est,exhortatio illius, in cuius fauorẽ facta est ut si statuto caueatur ne mulier posit cõtractũ facere sine præsentia duorũ agnatorũ,si facit cõtractum sine pręsentia eorũ,tenet,nisi statutũ expresse anullet actũ factũ,facit.l.si qs in cõscribẽdo.C.de pac.&.c.ad apostolicã, de regu. & ibi Pa.Tertio,qñ lex dat certã formã super eo quod alicui cõuenit ex sua potestate,sicut si epo qui absoluere põt ex sua iurisditione ab excõicatione,q̃ sibi cõditor canonis nõ reseruauit,lex mãdet,quòd nõ absoluat nisi faciat sic,uel sic,tenet absolutio,etiã quòd cõtrariũ faciat. Secus qñ lex dat talẽ potestatẽ ei,qui alias eam nõ habebat,cũ tali forma, qa forma nõ seruata,nihil facit,ex Car.in cle.i.de iur.pa.& concor.glo. ibi,& Pau. Quarto,qñ lex punit cõtrafaciẽtes,tenet actus , si expsse nõ anullet cõtra factũ,secus qñ nõ punit,sed solũ prohibet,qa tũc actus nõ tenet.hoc ponit Car.in cle.i. de rescri. & sic patet declaratio illius regulę iuris.s. Quę cõtra ius sunt debẽt pro isectis haberi. Vide plenius Sil.uerbo lex.§.xxviii.

10 Lex indulgẽs aliqd,quod põt tẽdere in alterius ꝑiudiciũ intelligitur saluo iure partis,Pa.in.c.i.de iudi. Qũo cõsuetudo uim legis hẽat,& quid requiratur ad hoc quod tollat legẽ supra,cõsuetudo.§.v. In fraudẽ.legis nihil est agẽdũ.ff.de legi.l.

cōtra legem, quia cum quid prohibetur una uia, intelligitur & alia uia prohiberi. l. vi. de reg. iur. c. cum quid. Propterea in legis fraudem facta, non tenere dicuntur, ex no. Bar. in. l. amplius. ff. rem ra. ha. & de rat. Secus si quid fieret in fraudem hominis, etiam principis. Vide Pa. in. c. dilectus, el. ii. de praeben. Facit tex. in. l. si libertus. ff. de iure patr. Legem condere potest generalem papa in omnibus spiritualibus, & ecclesiasticis. c. fi. de consti. Legatus etiam in prouintia sibi commissa. c. fi. de of. le. Concilium prouintiale. c. quid dicitur. xvi. d. & episcopalis sinodes. xviii. d. c. i. Episcopus in sua diocesis. c. si quis, de maio. & obe. Capitulum etiam. c. accessissent, de consti. Vniuersitas magistrorum, & clericorum. c. ex literis, de consti. In temporalibus imperator. C. de le. l. ii. Praefectus praetorio, & quibus imperator hoc mandat, populus Romanus, Senatus Romanus, leges generales cōdere possunt. Omnis ciuitas, uel populus, potest sibi legem statuere. Haec omnia Insti. de iure naturali. §. i. &. ii. & omnium hic dictorum rationes ponit Th. prima secundae. q. xc. &. ii. sen. de. xliiii. in litera. Ordinare enim aliquid ad bonum commune, multitudinis est, uel uices eius gerentis.

11 Ad hoc quod lex obliget multa requiruntur, & Primo, quod sit iusta, quia si esset iniusta non obligaret, ut supra, patet. Secundo, quod sit promulgata, & solenniter aedita, secundum Pa. de postu. praela. c. i. Tertio, quod sit elapsum tempus post quod incipit obligare, uidelicet duorum mensium, quo ad constitutionem generalem, secundum communiter doc. Sic est roboratum iure canonico, in. c. nouerit, de sen. ex. Inferiorum autem lex, ut episcopi, cap tuli, & c. ligat incontinenti facta promulgatione, secundum Host. nisi abentes, & ignorātes, quibus tempus limitabitur arbitrio iudicis. c. fi. qui matri. ac. pos. nisi ponatur in constitutione tempus determinatum quo liget. Vide Pa. in. c. cognoscentes, de consti. quia bene distinguit. Nunquam tamen ligat ignorantes, quia est ab surditas, in. d. c. cognoscentes, & in. c. animarum, li. vi. de consti. supra, constitutio. §. v. Quarto, quod sit per inferiores suscepta, & approbata. c. in istis. d. iiii. §. leges, quia si mores utētium possunt legem firmatam abrogare, possunt etiam facere ne firmetur, & uim obligatiuam habeat, Si uero maior, pars accipit, & incipit seruare, minor pars tenetur acceptare: & si ab uno populo accipitur, ab alio autem non, non obligat

gat, non recipientem. Et dicit gl. in. c.quia circa, de consan. & affi.quòd tolerantia, & dissimulatio principis, in actu de iure prohibito, inducit dispensationem, quod d.Ant. intelligit, quando constitutio papæ, à principio non recipitur, papa sciente, & tolerante, quo casu tolerantia excusat à peccato, non autem si à principio recepta fuit à maiori parte, secundum quòd limitat Pa. Ad hoc est.c.leges.d.iiii.

12 Non omnia quæ sunt in decretis sunt modo seruāda, nam multa sunt abrogata per consuetudinem contrariam: multa sunt correcta in constitutionibus posterioribns, multa intexuit etiam Gratianus ex suo sensu, quæ non tenentur, sed reprobantur. Similiter sunt falsæ, & non tenendæ aliquam gl. decretorum. Item quantum ad ecclesiasticas doctrinas aliquæ sunt reprobatæ tanquam falsæ, & hæreticæ.xxiiii.q. iii. c.penul.&.d.xv. c.sancta romana, de sum.tri.& fi. ca. c. damnamus. Quædam reprobatur tanquam apochriphæ, in.d.c. sancta romana. Quædam sunt approbatæ, in.d.c.sancta romana, quæ omnia prædicta non adduco. Qui uult ea in singulari uidere, legat. Sil.uer.lex.quæstione.xii. usque ad. xiiij. parum enim ad confessores spectant.

13 Lex tollitur. Primo, consuetudine contraria, supra, consuetudo.§.ii. Secundo, per non usum, ut colligitur ex Pa. c. Ioannes, de cle. coniu. Si non usus habet in se actum tacitū contra iuris dispositionem, inducit consuetudinem derogantem legi. Tertio, per constitutionem posteriorem contrariam, licet non faciat mentionem de priore, secundum Pa.in.c. cum accessissent, &.c.i.de cogna. spir.nisi habeat clausulam derogatoriam ad secundam, quo casu, opus esset facere mentionem de prima, in.c.nonnulli, de rescr. quidam dicunt quòd non oportet facere talem mentionem de prima, quia princeps præsumitur omnia scire, & uelle reuocare primam. Et Ar.flo.dicit simpliciter, quòd posterior cōstitutio tollit priorem, etiam si de ea non fiat mentio, nisi prior sit rescriptum. c.cæterum, de rescri.uel priuilegium, ut not.gl. in.c.quoniā. d.xxviii.uel nisi sit cōsuetudo, quia non tollitur per sequentem: nisi fiat mentio de ea.c.licet, de consti.li.xj. Multę sunt constitutiones imperatoriæ, quæ cum sint iniustæ obligare in conscientia non possunt, de quibus Sil. uer.lex. quæstio. x.§.primo

LIBELLVS.

Libellus famosus, quo quis cedulam scribit continentē crimen, uel infamiā, aut iniuriam alicuius, & proijcit, uel appendit in publicum, ut quis infametur, ex se peccatum mortale est, quia contra bonum notabile proximi, uidelicet famam: nisi forte ex imperfectione actus. Et pertinet ad detractionem, si est occultum nomen scribentis, ad contumeliam uero si sit manifestum. Per legem autem, contra tales statuta est magna pœna. c. si quis famosum. v. q. i. & secundum canones, talis debet flagellari, & excommunicari. v. quæst. i. c. qui in alterius. In foro pœnitentiali tenetur talis ad restitutionem famæ, supra, detractio. §. iiii. Restitutio. §. xlii.

LITERAE.

1 Literas alterius signatas aperire sine licentia mittentis, uel eius ad quem mittuntur, uel sine authoritate publica, uel rati habitatione, peccatum mortale est ex genere suo, ad iniustam curiositatem pertinēs, maxime quando, fit animo iniuriandi, uel infamandi, uel damnificandi proximum in rebus, aut in fama notabiliter. Potest etiam esse ueniale, quando non adest mala intentio, nec est periculum de damno notabili corporali, uel spirituali. Si autem ex causa rationabili aperiantur, ut propter proditiones, uel ut faciunt prælati, & superiores erga subditos, & patres erga filios, & filias, & mariti erga uxores, non peccant, quia iure suo utuntur, nisi forte mala intentione hoc facerent, supra, falsarius. §. iiii. Sed si ad cauendum malum fiat, peccatum non est.

2 Literæ si sunt generales, ut cum dicitur præsentium latori adhibeas fidem, secundum Pa. in. c. fraternitati. de cle. nō resi. non derogant scribenti, nec lator per hoc potest aliquid intentare in præiudicium scribentis, quia potius sunt literæ commendatitiæ. Si uero aliquid adderetur, (ut puta) detis quòd petit sub periculo meo, uel fide mea, & huiusmodi, secus esset, uel nisi dolose dederit illi literas, quia tunc tenetur. ar. l. quòd uenditio. ff. de dolo. Quando uero literæ sunt magis speciales, ut cum dicitur, tali qui de mente mea est informatus, fidem adhibeatis plenam: tunc tenetur scribens, & ille cui scribitur aget contra eum; non tamen debet ei credere in aliquo, quòd ei approprietur. Facit. l. si uero remune-

randi.ff.man. De hoc uide Pa.in.d.c.fraternitati, & Bar.in. l. Lucius.ff.de fideiuſ.

LITIGIVM.

1 Litigium quo quis ſe omnibus opponit uerbo, uel motu, quibus ſe moleſtum facit,intendens proximum confundere, uel contemptibilem, aut deſpectum reddere, mortale eſt,contra charitatem proximi,aliàs ueniale,contra uirtutem affabilitatis : ex Caie.in ſumma ibi. Proprie autem in uerbis litigium conſiſtit.

2 Litigare in iudicio,ſecundum Tho.i.Cor.vi.quatuor modis peccatum eſt. Primo,ex irrationabili cauſa,puta ex auaritia, uel odio. Secundo ex modo litigandi, ut non loquendo cũ aduerſario,& ut inimicus ſe habendo. Tertio, fraudulenter, & peruerſe procedendo,cum cautelis,& alijs,ut fieri ſolet inter malignos. Quarto,quando ex hoc ſequitur ſcandalum, ut ſi diues pauperem impotentem nimis arctet, cui donare deberet,uel fortunam pinguiorem expectare. Communiter enim hæc ſunt mortalia,contra charitatem proximi. Si autem de re modica ſit,ſine iniurijs,& ſcãdalo,mortale nõ erit.

3 Litigans, & ſciens cauſam eſſe iniuſtam, quam defendit, in principio, uel in proceſſu,& non deſiſtens, tenetur aduerſæ parti de damno : ar.in.c.dominus,de ſecun.nup. De ordine litis iudicialis, uide ſi uis Sil.uer.lis.Quomodo autem pecca tur per aduocatos in litibus,dictum eſt ſupra, uer. Aduocare, circa medium.

[Liuellum, quod idem eſt, quòd emphiteoſis : ſupra Emphiteoſis, per totum.

LOCATIO.

1 Locatio importat conceſsionem factam perſonæ, uel rei ad uſum,conuenta mercede in pecunia numerata : & ſi aliud daretur non eſſet locatio, ſed contractus innominatus. Conductio uero eſt perſonę,uel rei ad uſum acceptio interuentu pecuniariæ mercedis : ita quòd conductor eſt qui ſoluit penſionem, locator autẽ qui dat ad uſum modo dicto §. ſi quis.ff.depo.l.i.Si uero conductio ſit reſpectu operis, eſt econuerſo. Nam qui ponit operas eſt locator, & qui ſoluit eſt conductor.ff.eo.ti.l. Item quæritur.§.i. Et ſi eſt cõductor rei urbanæ dicitur inquilinus,ruſticæ uero colonus.

2 Omnia quæ uendi poſſunt, poſſunt etiam locari, exceptis

seruitutibus prædialibus, ut iter, actus, uia, &c. quæ locari nõ possunt: glo. & tex. in l. locare. ff. loca.

3 Seruitutes personales, quæ sunt usufructus, bene possunt locari. l. arboribus. ff. de usuf. sed non seruitus usus: Insti. de usu. & habita. §. minus.

4 Res uenalis locari non potest æstimata periculo conducentis, quo ad perditionem, & deteriorationem, sed uidetur fieri in fraudem usurarum, quia res æstimata intercedit loco pecuniæ. l. si uero. ff. sol. ma. nec est uera locatio, quia locator rem suo periculo tradit: Locari possunt fructus decimarum ad annum censum laicis, secundum Pa. in. c. etiam, de loca. & conduc.

5 Prælatus potest locare fructus rei ecclesiasticæ ad paruũ tempus, quòd est infra decennium, secundum gl. in cle. i. de reb. ec. non alie. & si obijciatur quòd Paulina determinat tẽpus triennij, respondent quidam quòd illa non est in usu, uel quòd fuit reuocata per Sixtum secundum aliquos: uel quia dicitur ibi præterquã in casibus à iure permissis, & sic quòd est secundum ius, erit secundum Paulinam, & quia secundũ ius est spatium nouennii, quod dicitur paruum secundum doc. Ideo uidetur quòd possit fieri locatio per nouennium, non obstante d. paulina. Si quis, tamen bene consideret uerba paulinæ, clare uidebit quòd huiusmodi locatio fieri non potest, Si illa sit acceptata, quòd mihi est dubium, an uniuersaliter. Vide supra. excommunicatio. lxii.

6 Non licet locare operas suas clerico pro diuinis officiis dicendis, aliàs, esset simonia. c. cũ in ecclesijs, de simo. pro temporalibus bene licet, potest tamen pacisci cum aliquo, ut moretur in aliqua ecclesia ad celebrandum ibi diuina. Ita tamen, quòd intentio non dirigatur ad diuina, sed ad mansionem, quam ibi facit, uel ad laborem, quem ibi sustinet, uel ad damnum quod ob moram patitur, ut in. c. ad quæstiones, de re. permu. Inno. in pe. c. ne præla. ui su.

7 Conductor potest alteri rem conductam locare, secundum Pa. in. c. inter dilectos, de fi. instru. & l. nemo. C. loca. nisi aliud esset conuentum. in. d. l. nemo: uel propter hoc alteri fiat præiudicium, ut si personæ inhonestæ, uel insolenti locaretur, uel inuitis socijs, secundum communiorẽ opinionem.

8 Domus propinqua alicui magistro lectori, non potest loca-

ri alteri,ita ut uoces adinuicem confundatur,ut ferrario,uel alteri lectori,& si sic fieret prior alium posset expellere.l.unica.C.de stu.li.ur.ro.&.c.pridem.xv. quæst.ii. & secundũ Bar. in.l.i.ff.solu.mat. In arbitrio iudicis est iudicare,quis talium sit expellendus, consideratis circunstantiis, & his quæ ad ęquitatem pertinent.

9 Locari potest res omnibus,qui possunt emere, excepto milite,& curiali,quibus prædia ad colendum locari nõ possunt. C.locati.l.milites,&.l.curialis : clerico,& monacho, nisi necessitatis causa.ne cle.uel mo.c.i.&.c.secundum. Vbi hæc notant Ber.& Host.

10 Locatio potest fieri ad tempus,& in perpetuum.l.j.ff. si ager uecti.& si moritur conductor infra tempus locationis,hæres eius succedit in iure cõductionis, secus in usufructu qui extinguitur cum persona. l. si quis domum.§. usufructuarius.ff. loca.

11 Merces locatori soluenda est secundum Pa.in.c. propter sterilitatem,eo.ti.secundum quòd conuentum est,aliter secundum consuetudinem regionis,quòd si non apparet de ea,soluetur in fine anni,facit.c.in obscuris,de re.iur.li. vj. Et Pa.in c.peruenit,de arbi. No.differentiam inter soluerę annuatim, & omni anno, quia qui tenetur soluere annuatim in principio anni tenetur, qui uero omni anno,in fine anni debet.

12 Locator potest inquilinum ante finem locationis, quattuor ex casibus expellere. Primo, si non soluit per biennium est tamen audiendus si paratus est soluere.l.quæro.ff.loca. si tamen alius casus de sequentibus,non est. Secundo, si domus locata est necessaria locatori pro sua habitatione, ex superueniente casu,cui aliter prouidere nequit,in. l. ædem. C. loca. fiet tunc remissio pensionis. Tertio, si domus reparatione indiget, quia ruinam minatur, quòd non faciebat tempore locationis : & etiam in isto casu fiet recompensatio sicut in præcedenti ad ratam temporis,in.d.c.propter sterilitatem,& d.l.ædem : uel locator prouidebit de alia domo æque idonea.l.cum plures.ff.eo.ti.& ea refacta,inquilinus potest petere reponi in ea : per.gl.& tex.l.si duo. ff. uti possi.§. cum inquilinus. Quarto, si conductor peruerse conuersatur in ea, etiam sine læsione rei, ut quia ibi tenet meretrices, & similia;& tunc non fit remissio pensionis secũdum Host. uel læ-

dit arbores, non colit tempore debito, & huiusmodi: & tūc remittet dominus pensionem, & aget de danno, & interesse, secundum Host.in.d.c.propter sterilitatem, & sic concorda. d.l.ædem, & d.c.propter sterilitatem, quæ uidentur contraria. Alexander imo.consi.cxxvj.addit quintum, quando scilicet iurauit omni anno soluere, & nō soluit, & cessat uno anno soluere. l.si quis maior.C.de transac.& hoc communiter secundū docto.in.d.l.tenet in omnibus contractibus iuratis.

13 Inquilinus propter superuenientem probabilem necessitatem, dimittere, potest domum conductam, etiam contra uoluntatem Domini, secundum Pa.in.d.c. propter sterilitatem, & sic in conscientia esset seruandum, licet forte in foro contentioso aliter fieret.

14 Si conductor non potuit uti re locata propter locatoris uoluntatem, locator tenetur conductori ad interesse.l.si de fundo. C.loca. Si per casum fortuitum locatoris, uel rei locatæ, ut quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus, uel domus corruit, pensio remittetur pro rata. l.si quis domum.ff.loca. Si stat per conductorem, ut re locata minus utatur, uel ob eius culpam nihilominus totam soluet pensionem. l. colonus.§.nauem.ff.loca. Si autē casu fortuito hoc aduenit conductori, similiter tenetur, quādo locator alteri locando mercedem habuisset: alias non.ff.ad.l.rodi.de iact.l.fi.§.i. Facit l.sed addes.§.cum quidam.ff.loca.

15 Quando quis locauit operas suas alteri, nec stat per ipsum quin soluat, sed per conductorem: sic talis conductor, etiā si impediatur casu fortuito, soluet mercedem: & est casus in §.cum quidam.ff.loca.l.sed addes, intellige quando talis locator, non habuit cui locando operas acquireret mercedem, quam mercedem habuisset si tali non locasset in cōscientia. Si uero stat per locatorem, casu fortuito non impeditum, locator restituet damnum conductori: & non habebit mercedem, si casu fortuito impeditur, remittetur pensio pro rata temporis.l.si uno.ff. loca.§. Item cum quidam, nec tenetur ad interesse. Et si iam inchoato opere, fecisset aliquas expensas, ad se præparandum, & casu fortuito impediatur, repetet expensas propter hoc factas.l.pecuniam.ff.de condi. ob cau. in principio. Fallit in aduocato, qui si moriatur non repetetur salarium ab eius hæredibus.l.i.ff.de ua.& extraor.cog. &

idem de quocunque habente officium publicum. l. arboribus. §. de illo. ff. de usufru. nisi consuetudo obstet.

16 Si sterilitas ex casu fortuito proueniat, uel uitio rei locatæ, sine culpa coloni, ut quia timet ager siccitatem, uel humiditatem, uel grandinem, uel huiusmodi, & non potest recompensari cum fertilitate anni præcedentis immediate, uel sequentis, durante locatione eadem, secundum Host. in sum. eo. ti. fiet remissio pro rata, & secundum Pa. in. d. c. propter sterilitatem: (utputa) collegit tantum duas tertias partes de solito, soluet duas tertias de pensa. Si autem sit partiarius, diuidens cum dominolucrum, & damnum, non fiet recompensatio, ut no. gl. in. d. c. propter sterilitatem, & secundũ Io. & Pa. in. d. c. propter sterilitatem. In conscientia annus dicitur sterilis, quando de tribus partibus solitis colligi, non colliguntur nisi duæ, quamuis doc. fuerint uarij in hoc. c. propter sterilitatem. Si uero fructus collecti marcescant, uel per milites, aut aliter pereant, non dicitur sterilitas, nec fit compensatio. l. ex conducto. §. si uis. ff. loca. secus si ante collectionem hoc accidat.

17 Si fertilitas augeatur casu fortuito, ut quia alia molendina sunt destructa, meum plus fortificat, augebitur pensio pro rata, sicut fieret remissio propter sterilitatem: hoc tenet gl. in. l. si merces. ff. eod. tit. & Pa. supra, non autem si augeatur, quia fructus plus ualent, aut si per industriam coloni augeantur: sicut nec fieret remissio, propter negligentiam coloni, uel si parum ualerent fructus. l. ex conducto. ff. eodem titulo.

18 Titius conuenit cum paulo, ut certo precio molat pro se, & suis hæredibus in perpetuum, in processu temporis multiplicantur hæredes titij quasi in infinitum, nunquid molens hæredes pauli pro eodem precio? Dicit Vgo, quòd nõ: quia non uidetur paulum de hoc cogitasse, quando se obligauit: & hæc opinio est in conscientia æquior, licet Alberi. in autẽ. hoc ius. C. de sacr. san. eccle. dicat teneri ad hoc de stricto iure. Pro prima opinione facit. l. si quis in una. ff. de peri. & co. rei uendi.

19 Colonus conducens fundum ad medium, nulla facta mentione de arboribus, nullum fructum de eis habebit, sed locator omnes habebit. l. fructus. ff. de usur. & si colonus arbo-

res destruat, tenebitur pro eis: similiter si alius, propter odiũ aduersus colonum, cuius odii colonus dedit causam, hoc faciat. l. si merces. §. culpæ. ff. loca. & secundum glo. ibi, tenebitur etiam.

20 Agro seminato per colonum, & post uendito per dominũ: colonus partem suam habebit, secundum quòd inter eos est conuentum. Si tamen uenditor omnes fructus accepisset, agere poterit colonus contra uenditorem. ff. de leg. i. l. nihil speciale.

21 Si conductor aliquid expendit necessario expediens, uel utile in re locata: locator restituet expensas. ff. loca. & con. l. dominus. Si tamen potest tollere expensas sine læsione rei locatæ, tollet, si uult, quia tunc locator non tenetur. §. si inquilinus. d. l. sed addes. Non intelligas tamen de expensis, propa scendis animalibus, uel colendo agro locatis.

22 Conductor pro re conducta si pereat, uel deterioretur, ex dolo uel culpa sua, etiam leui tenetur locatori: quia gratia utriusque contrahitur, insti. qui. mo. re. contrahi. obl. §. ult. & hæc est communior opinio, quòd non teneatur de leuissima. Idem dic de locante operas suas: Si tamen tale opus requireret diligentissimam curam, ut polire preciosum lapidẽ, & huiusmodi, teneretur etiam de leuissima. §. qui columnam. l. si merces. ff. loca. supra, custos. §. secundo. Depositum §. secundo

23 Locans rem uitiosam pro bona scienter, tenetur conductori de damno: ar. in. d. l. sed addes: & si etiam ignoranter locauit uitiosa pro bonis, tenetur de damno: non enim debebat dare pro bono, quod nesciebat bonum esse, licet crederet, quoniam exposuit proximum periculo: ideo de damno secuto tenebitur: secus si dedit simpliciter sicut erat, dicendo credo esse bonum, tu uide &c. Fecit enim quòd potuit, & dolus cessat.

24 Si locator ponat res meas in una domo, uel camera alia, sine uoluntate mea, & pereant igne, uel aliter: quòd non fuisset, si in primo loco remansissent, tenetur restitutioni. l. item quæritur. ff. eo. ti. Secus quando fecit hoc sine culpa, bona fide, nec etiam tenetur, quando etiam mala fide ponens, ita periissent ibi, sicut hic. ff. ad. l. Ro. de iac. l. fi. Et dicenti fuisse dolum, uel culpam, incumbit probare, ubi quis tenetur de dolo, & lata

culpa:sed ubi tenetur de leui,& leuissima, tunc incumbit cō ductori probare,quòd fuit a casu.Sicut intelligi.d.lex.fi.
25 Conductor debens soluere pro aliqua re, quæ est eiusdem fori cum domino,tenetur quærere dominum:sed si non est eiusdem fori,satis est quòd sit paratus soluere in domo sua, secundum Pa.in.cap. significante,de pigno.Sic intellige.d.c. propter sterilitatem.

LVDVS.

1 LVdus ex suo genere multis modis peccatum est. Primo, quando assumuntur turpia uerba, uel facta, quæ si sunt mortalia,peccatum mortale est:aliter ueniale.Secundo,quādo proximo nocumentum notabile infert,est mortale peccatum.Tertio,quando gesta sanctorum in derisum, uel contēptum assumuntur,est etiam mortale,propter iniuriam, quæ fit Deo,& sanctis.Præceptum enim domini dicit. Non assumes nomen Dei tui in uanum.
2 Ex circunstantiis ludus etiam inuenitur peccatum septempliciter.Primo,quando propter ludum non curatur de præceptis diuinis, & hominum, in his quæ pertinent ad salutem animæ de necessitate,tunc mortale est.Secundo,quando talis ludus non est condecens personæ, ut sunt senes, prælati, & graues homines. Tertio,si fieret in loco prohibito,ut in ecclesia:quòd mortale esset, si fierent ibi ludi tehatrales, uel similes, qui prohibentur in.c.cum decorem, de uita, & ho. cle.& Pa.ibi.Veniale,autem si ex rationabili causa aliqui ludi non prohibiti fierent,ut ludere ad scacos.Vide S.Tho.secunda secundæ.qō.clxviii.ar.ij. Quarto,quando diebus festiuis homo abstrahitur a diuinis,quia mortale esset si propter ludum,non audiret missam,ad quam tenetur, & totum diem in huiusmodi consumaret. Quinto,quando prohibiti sunt ludi:ut clericis prohibetur ludus alearum, & quidam alij.c. clerici,el.ij.de uita,& ho.cle.&.c.præsbyteri.xliiij.dist. Sexto, si fraudulenter ludatur, & si fraus tendat ad damnum notabile,erit mortale,contra iustitiam.Septimo,quando de ludo qui repertus est pro recreationem,fit negotiatio,& principaliter intenditur lucrum.Si autem ludatur modo debito,peccatum non est,sed actus uirtuosus, ad uirtutem eutropeliæ pertinens,secundum Tho.secunda secundæ,supra.
3 Licet ludi plures sint clericis prohibiti,ut taxillorum,& alea-

rum cum taxillus,siue tabullarum,ut in.d.c.clerici,tamen lu dus scacorum secundum Pa. ibi non est prohibitus. Et per Inno.in.c.lator,de homi.Concor.Arch.in.c. episcopus.xxxv. dist.in principio,licet quidam teneant contrarium,& male.

4 Clericus publice aleator secundum Pa.in.d.c. clerici. ipso facto repellitur a promotione, non tamen priuatur beneficio obtento,nisi præcesserit monitio,secundum glo.in.d.c.clerici,in uer.aleas.& licet glo.uideatur tenere, quòd ludendo sic semper clericus mortaliter peccet,auctē.de san.epi.§.interdici mus,tamen non est uerum,quia hoc nō prohibuit eis papa, nec Imperator,præcipue potest:intellige,quin ex recreatione possint ludere,& si prohibeatur in.d.c.clerici,non tamen est præceptum obligans ad mortale,ut supra dictum est in uer. clericus.§.x.Vide Sil.uerbo ludus.§.iij.q.iiij.q hoc idē tenet.

5 Acquisitum per ludum secundum Tho.secunda secundæ.q. xxxij.ar.vij.&.iiij.sen.dist.xv.q.ij.ar.iiij.est obnoxium restitu tioni,quando est acquisitum ab eo, qui alienare nō poterat, uel quando lusor alium nolentem ludere traxit ad ludum minis,uel alio modo,ex cupiditate lucri, uel si fraudulenter lucratus est,uel lucratus est ex ludo prohibito per leges, uel statuta prohibitoria,quæ non sunt abrogata, & in hoc casu de lucro lusor elemosinam faciet,in alijs perditori restituet, sicut tenetur.

6 Lucrans per ludum prohibitum per legem, in qua non man datur fieri restitutio, sicut prohibetur ludus torneamentorum,non tenetur ad restitutionem ex præcepto,peccat tamē faciendo contra legem:de consilio autem debet dare paupe ribus,quia est turpe lucrum,& hæc est cōmunis opinio doc. Et Io.an.& Ioan.Cal.in.d.c.clerici,dicunt tutum esse hoc dari pauperibus,& nō necessariū,ideo aduerte confessor, quòd si quis nolet tale lucrum dare pauperibus, cum de præcepto non teneatur, non est neganda ei absolutio. Sed in casibus in quibus ius præcipit fieri restitutionem, nunquid tenetur de necessitate? Respondet Alexan. Lom.in ti.de usuris, quòd sunt abrogatæ huiusmodi leges per contrarium usum, quia repetenti perdita in ludo,in foro ciuili,& iudiciali, non datur actio,nec sententia restitutionis fiendæ,ut clare patet: & idem tenet Sco.in.iiij.sen. dist.xvj. ideo non uidetur peccare mortaliter,non restituendo huiusmodi lucrum, ubi modo

dicto lex est abrogata. Si autem lex esset in uiridi obseruantia secus esset.

7 Si hodie lusi cum Titio, & fraudulenter lucratus est mihi x. cras ludam cum eodem sine fraude ad ludum licitum, & lucrabor ei.x.ipse Titius non potest recompensare.x.quæ fraudulenter lucratus est,cum.x.quæ ego sine fraude uici, sed tenetur mihi restituere iuxta ea quæ supra diximus. Si autem hoc fieret in eodem ludo,eodem tempore,quia illud dicitur lucrum,quòd in fine ludi reportatur,secus esset.

8 Sempronius filius familias lusit cum Petro potenti. perdere, & lucratus est.x.ad scacos,post modum ludit cum eo ad cartas & perdit.x.non potest Petrus facere recompensationem, sed tenetur restituere.x. quia filius familias ludendo potest patri acquirere,sed non potest acquisita distrahere sine licentia patris.Idem dic si sit idem ludus spē,sed nō numero,quia in diuerso tempore fit.Et hoc est uerum de iuris subtilitate. De æquitate tamen conscientiæ, dicit Sil. uer.ludus.qō.xvij. quod credit posse fieri. ar.eius quod no.Pa.n.c.filius, de test. & in.c.ex parte,de censibus. prima tamen opinio mihi uidetur uerior,& tenēda.Idem dic de seruo,religioso, uxore,&c. quando non possunt alienare.

9 Quando in ludo quis perdidit, potest repetere in casu quo alius tenetur restituere eidem,uel certæ personæ, secundum Pa.in.d.c.clerici.

10 Mutuanti pecuniam ludenti, non competit repetitio secundum Pa.supra, ne ualet transactio facta in ludo, secundum communiter doct.in.d.c.clerici,ut dicit Pa. quia ibi non potest esse lis,immo est euidens calumnia,ergo non ualet transactio.l.summa.ff.de condi.inde.

11 Inspicere ludos,secundum Tho.secunda secundæ,supra, secundum se nō est peccatum,sed propter prohibitionem his, scilicet quibus prohibitum est. Vel ratione periculi cadendi in aliquod mortale,tunc esset mortale,scienter,uel dubitanter se exponere,ut cum in ludis repræsentantur turpia,& lasciua:uel dimittendo diuina necessaria de præcepto, tunc est mortale:uel ex uisione, quis aduertenter alium ad mortale induceret,ut cum ad ipsum corrigere pertinet,& uidendo uidetur fauere,uel quando complacent ludi, qui sunt mortales,non solum quo ad actum, sed etiam quo ad deformita-

tem:ut dictum est supra, Curiositas.§.ij. Vide Arch. flo. secunda parte, ti.iij.c.vii.§.xj. Sil. uer. Ludus.q.viij.

11 Non licet secularibus, in ludis etiam licitis, ut quando faciūt laruas, & huiusmodi, uti habitu, religiosorum, & grauiter peccant, sicut grauiter puniri debent: auctē. de san. epi.§.fin. ar. C. de epi. & cle. l. minime, & maxime si utuntur in theatralibus, uel in turpibus publice. Religiosi autem possunt uti in secreto in suis recreationibus, ut si frater minor induat habitum monachalem, & huiusmodi, & etiam habitu seculari, ut in dictis repræsentationibus fieri solet, in suis monasteriis.

LVXVRIA.

1 LVxuria prout uenereorum superfluitatem dicit, ponitur unum de septem, uitiis capitalibus, secundum Tho. secūda secundæ.q.cliij.ar.iiij. & Gre.xxxj.li.mor. Et si superfluitas huiusmodi contingat secundum quācūque speciem, sic semper est mortale peccatū: ut fornicatio, adulteriū, stuprū, &c. ut de quolibet supra, & infra, in suis locis patet, & patebit, secundum autem circunstantias tantum, si contingat, communiter est ueniale, ut superfluitas, quæ inter coniuges reperitur: licet aliquando possint esse mortales, uel ratione periculi, uel scandali.

2 Actus uenereus in matrimonio si fiat debito modo, & tempore, non est peccatum, secundum Tho. supra, ar.ij. quando autem fit ex concupiscentia, dummodo nō excedatur limes matrimonij, erit ueniale. Tho. de ueritate. qō.xxv.ar.v.ad.vij. hæc affirmat.

3 Luxuriæ filiæ, secūdum Tho. supra, ar. ulti. & Gre. ubi supra, sunt hæ, scilicet cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, desperatio futuri, & etiam stultitia, quæ peccatum est. Hæc enim peccata a luxuria originantur.

4 Species luxuriæ secundum Tho. supra.q.cliij. sunt, fornicatio simplex, adulterium, incœstus, stuprum, raptus, & uitium contra naturam. Simplex fornicatio est, quādo solutus cum soluta miscetur. Adulterium quādo alter, uel ambo sunt matrimonio coniuncti. Incœstus inter consanguineos, uel affines committitur, usque ad quartum gradum inclusiue. Stuprum quando fit cum ea, quæ est in patris potestate, que si uiolenter corrumpatur, dicetur raptus. Contra naturam dici

tur,quando taliter fit,quòd non poteſt ſequi generatio. Sacrilegium autem reducitur,uel ad adulterium, uel ad aliam ſpeciem,ſecundum diuerſum modum quo exercetur.infra, rapina.§.iiij.

5 Vitium contra naturam,licet ſit una ſpecies luxurię,ſecundũ Tho.ſupra.ar.xj.multis tamen modis exercetur:uel quando procuratur pollutio cauſa delectationis ſine aliquo concubitu,& dicitur immundities,uel pollutio:uel fit per concubitũ ad rem non eiuſdem ſpeciei,& dicitur beſtialitas,de qua, ſupra,uer.beſtialitas,uel per concubitum ad rem eiuſdem ſpeciei,ſed non ſecundum debitum ſexum,ut cum maſculus cũ maſculo,uel fœmina cum fœmina coit, quòd peccatum dicitur ſodomia:uel non ſeruantur debita inſtrumenta,ut ſi uir cum fœmina non ſeruet locum debitum,ſed ad alium accedat,& ſcelus hoc,nomen proprium nõ habet, uel accedit ad locum naturalem debitum,ſed modo indebito, ut ſi mulier ſupergrediatur uirum,uel huiuſmodi,nec hoc habet nomen proprium. Omnia prædicta ſemper ſunt mortalia, excepto ultimo quòd etiam erit mortale ſi taliter fiat,quòd non poſſit ſequi generatio,uel ſit periculum de effuſione ſeminis extra uas.Et quicunque propter effrenatam concupiſcentiam exponit ſe huic periculo aduertenter, mortaliter peccat. Et no.quòd quando unus ſeminat, alio non ſeminante, intendens uitare generationem, uel uoluntarie extra ſeminat, eſt peccatum contra naturam. De huiuſmodi oportet confiteri ſpecifice,& de cogitationibus,ac actibus, qui in eadem ſpecie ſunt,cum ad eundem finem ordinentur.De cogitationibus,tactibus,oſculis,uide in locis ſuis,ſupra, & infra. Not. etiam ſecundum Tho. ſupra,quòd ſi uir cognoſcat uxorem ſuam extra uas debitum non dicitur ſodomia,ſed ſpecies innominata,ut ſupra diximus.Sit igitur diligens confeſſor, dũ circa hoc peccatum interrogat,ut tangat ſpecies, non autem ad actus,& modos ſingulares deſcendat.

MAGISTER.

1 MAgiſtri communiter peccant in tribus. Primo,circa doctrinam,docendo noxia animæ,ſiue contra fidem, ſiue contra bonos mores,directe,uel indirecte: ut ſi magnificent opiniones contrarias, & paruipendant eam, quæ ad fidem

pertinet. Secundo, docendo falsa pro ueris ex industria, & sic nocumentum inferūt bono intellectus: ideo mortaliter peccant. Secus si non faciunt ex proposito, nisi ex hoc sequeretur magnum damnum proximo, ex incuria, uel temeritate doctoris. Tertio, quando negligunt studere, ut bene doceat. Quarto, quando non uolunt docere aliquod pulchrum pūctum ex inuidia. Quinto, quando alios damnificant doctores, uel iniurias irrogant, ab eis deuiando auditores, in damnum etiam auditorum: ideo mortale est, & contra charitatē: ex doctrina Cai. in summa, uer. Magistrorum peccata.

2 Circa mores etiam peccant, si non corrigūt corrigendos, uel in correctione excedunt, si fouent, uel inuitant ad turpia, uel ludos. Graue enim est peccatum hoc, propter adolescentes, qui male imbuuntur. Quo autem ad lucrum peccant, exigendo ultra debitum, uel a quibus non debent, Cai. supra.

3 Qualis debet esse magister, uide. c. j. de mag. & secundum Pa. ibi, debet habere. v. qualitates. Primo, peritiam docendi. Secūdo, facundiam dicendi. Tertio, subtilitatem interpraetandi. Quarto, copiam differendi. Quinto, approbatus ab habente potestatem.

4 Religiosus de licentia sui superioris potest assumi ad magisterium, per. c. doctos, &. c. moderamine. xvi. q. j. Quomodo magister debeat, & possit aliquid petere pro licentia docēdi, uel a scolaribus, uide multa capitula de magi. Et quomodo simonia committatur dando aliquid, uel recipiendo pro huiusmodi: infra simonia. Circa principium. Non est simonia quando exigitur secundum consuetudinem, non ut præciū. Spiritualis rei. Tho. secunda secundæ. q. 100. ar. ii. ad. iiij.

4 Magister sententiarū in multis errauit, & primo in hoc quôd dicit, quôd charitas qua diligimus Deum, & proximum, nō est habitus creatus. j. sen. dist. xvij. Quod termini numerales, ut trinus, unus, & huiusmodi, nō dicunt positionem sed priuationem. j. sen. dist. xxiiij. Quod similitudo, & æqualitas in diuinis nihil ponunt. j sen. dist. xxxj. Quod præmium in angelis præcessit meritum ij. sen. dist. v. Quod nihil de cibis trāsit in ueritatem humanæ naturæ. ij. sen. dist. xxx. Quod semē est de substantia patris: eadem dist. Quod anima humana separata a corpore, est persona. iij. sen. dist. v. Quod Christus in triduo suæ mortis fuit homo. iij. sen. dist. xx. Quod sacra-

menta ueteris legis nullomodo iustificabant, etiam ex charitate facta.iiii.sen.dist.j. Quod baptizati baptismo.Io.non ponentes in eo spē,non rebaptizabantur.iiij.sen.dist.ij. Quod Deus potuit communicare creaturæ potentiam creatiuam: iiij.sen.dist.v. Quod hæretici præcisi, suspensi, scismatici,& degradati,consecrare nō possunt.iiii.sen.dist.xiii. Quod maritus alicuius sponsæ,per consensum de pręsenti,quam tamē non cognouit, bigamus uocatur, & ad sacros ordines promoueri non potest. iiii.sen.dist.xxvii. Quod cognoscens sororem sponsæ legitimæ, postremo non potest uxori debitū reddere.iiii.sen.dist.xxxiiii.De huiusmodi erroribus uide in propriis locis quid declaret Tho. Hæc loca in quibus magister errauit,collegit Arch.flo.i.parte.ti.v.c.viii.

MALEDICTIO.

Maledictio,qua quis imprecatur alicui cum desiderio aliquod malum,(utputa)mortem,infamiam, infirmitatē, & huiusmodi:& non sub ratione boni honesti,aut utilis,ut pro eius correctione,uel utilitate reipub. sed non curādo de huiusmodi, ex suo genere mortale est, si deliberato animo fiat,& aduertenter, quia opponitur charitati proximorum, quos amare,& desiderare eis bonum,tenemur. Si autē creaturæ irrationabiles simpliciter absque alia relatione maledicatur,uerbum est ociosum,sed ut relatæ ad Deum,uel ut bona hominis,sic peccatum mortale est:perinde ac si huiusmodi,uel Deo malediceretur.Si uero maledicantur relatæ ad aliquod malum,sicut Iob maledixit diei suæ,sic non est peccatum. Cum autem huiusmodi maledictiones fiant uerbo,sed non animo nocendi,uel parui nocumenti,uel ex animi surreptiōe,peccatum ueniale est,ex imperfectione actus : nisi in illo paruo tempore,& in illa subita passione iræ, esset determinatus consensus:quia tunc non euaderetur mortale,secūdum Cai.in summa.eo.ti.quamuis trāsacta ira nolet tale malum.Conformiter S.Tho.secunda secundæ.q.lxxix.ar.iii. De maledictione qua quis male dicit de proximo cum denigrādo famam,supra detractio,per totum.Maledicere,secundum se minus peccatum est detractione,susurratione,& contumelia:quia malum pœnæ minus est malo culpæ. Thom.ibi supra, ar.ulti.

MALEFICIVM.

1 MAleficium quo quis nocet per dæmonum inuocationē, impediendo usum matrimonii, fascinādo pueros, & huiusmodi, mortale est dupliciter: tum quia nocumentū proximo infert. tum quia dæmon ibi inuocatur, quòd sine mortali fieri non potest, supra, Inuocatio, per totum. Et ad maleficium reducitur omnis incantatio, &c.

2 Non licet maleficium alio maleficio soluere, licet faciens tale maleficium semper sit paratus ad hoc peccatum, sicut usurarius ad mutuandum sub usura, quia inuocatio dæmonū, uel exercere maleficium, nunquam licet: sicut mutuare ex se licitum est, ut gratis mutuare. Ideo hoc peccato uti nullo casu possumus ad nostram utilitatem, sicut mutuatione usurarii. Soluere autem maleficium sine maleficio, qui scit, potest: (puta) soluendo ligaturam, in qua erat maleficium, & huiusmodi. Vide aliquid infra, matrimonium. §. xlix. Consentit Caie. ibi, in summa. Quomodo autem posśint maleficia solui, uide Sil. uer. maleficium. q. vii.

MALITIA.

MAlitia, qua quis ex sola intentione mali, eligit malum, & non ex paśsione, peccatū est grauius cęteris, ex eo, quòd eligit malum, & peccat ex habitu uitioso, & malitia est principium peccandi: secundum Tho. quęstioni de ma. q. iii. prima secundæ. q. lxxviii. ar. i. Et hoc peccatum maxima difficultate emēdatur. Potest etiam esse ueniale, ex imperfectione actus, ut quando quis malitiose mentitur de re parua. Ad hoc autē quòd quis ex malitia delinquat, oportet quòd malitia peccandi sit principium, ut dicit Tho. quæstionibus de mal. q. iii. ar. xii. ad. v.

MANDATVM.

1 MAndatum nominat impositionem adimpletionis uoluntatis alicuius factam alicui, nullo dato, uel promisso precio, ad utilitatem mandantis. Si uero sit ad utilitatem illius cui mandatur, dicetur persuasio, ut not. Bar. in. l. non solum. ff. de iniur. §. si mandato. Mandatarius dicitur cui mandatur.

2 Si mandatarius faciat contra formam mandatī, uel præter, uel citra, non ualet gestum per ipsum, secundum communiter doc. Vide tex. cum glo. in. c. si cui. de elec. in. vj. & Pa. in. c.

fi. de

ff.de resti.spo.qñ quando ad actum datur certa forma,paria
sunt agere contra,citra,& præter formam.

3 Si duo mandantur,etiam sub certa formá, licet non possint simul impleri,debet tñ fieri quod põt, & ualebit gestũ. facit quòd no.doc.in.c.constituimus,de rescr.uide Pa.in.d.c.fi.

4 Mandans aliquod delictũ fieri,quòd post longum tps perpetratur,si non reuocauit expresse,uel tacite, tenetur, secudum. Innoc.in.c.ad audientiam,de homi.supra,Irregularitas.§.xv. Concor.Bar.cum glo.l.iij.§.fi.ff.de adimen.le.

5 Mandans tenetur mãdatario,de omni damno secuto ex casu fortuito,sine eius culpa,quod mandans cogitare potuisset,& quod pp executionem mãdati,quod sine mercede,sed gratis implere uoluit,euenit,secundũ Pa.in.c.sicut,de iu.iur.& Inn. ibi.Secus si exequitur causa pietatis,uel parentellæ,uel mercedis,uel ex debito.c.si dñs.ij.q.iij.xiij.q.ij.c.non inferenda.De eo aũt quòd cõtigit in excogitabile uerisimiliter,nõ tenetur.

6 Mandatũ per mortẽ mãdatoris expirat,reintegra, secundum doc.i.c.gratũ,&.c.relatũ,de of.del.alias nõ.l.mãdatũ.C.mãd.

7 Si mandatum fiat posterius,nõ derogat priuilegio.nisi de eo faciat,mentionem.c.graue, de of.or. Si mandatum sit gñale, non prohibet nisi illicita.c.super quibusdam,de uer.sig.Si sit spãle,derogat gñali,ẽt si de eo non faciat mẽtionem.c.pastoralis,de rescri.secũdum Ber.nisi qñ gñale in effectu est spãle, c.ex parte,de of.dele.uel in priuilegiis.c.cum ordinem,de rescri.uel qñ res non est integra uel in legatis.ff.de sup.le.l.iiij. Qũo aũt res dicatur integra,uide doc.in.d.l.mandatum.

8 Mandatum rei turpis nullum est.ff.manda.l.iij.mandansque delictum fieri qũo teneatur,& includatur sub dispõne iuris, uel statuti punientis eum,qui tale delictum fecit, uide Pa.in c.mulieres,de senten. excom.

MANIFESTVM.

MAnifestum,quòd est idem quòd notoriũ, est proprie id, quòd probatione nõ indiget,secundũ gl.c.olim, de uer. sig.Vt qñ euidentia facti manifestat,uel cõstat per confessionem,uel legitimam probationem.Alio mõ id dicitur manifestum,quòd sufficienter probari põt,& de facili per multos testes.l.hæredes.C.de testa.tertio mõ manifestũ dicitur, quòd patet oibus,uel aliquibus,& in re dubia,uel in penalibus,capere oportet primo mõ,in.c.fi.de uerb.sig.infra,Notoriũ.§.j.

Etiam secundum Pa.in.c.olim,de uerb.sig. Dū de manifesto loquimur,materia subiecta considerāda est,& loquēdi usus.

MARTYRIVM.

MArtyrium sustinere,& ad hoc subeundum paratum esse, qñ opus est,pp Christum,& salutem aiarum, est in pcepto,Tho.ql.iiij.q.xij.ar.ij.alias est de perfectione.s.se offerre. Aliqñ malum est se offerre,ne detur occasio alicui male agēdi.Cum aūt offertur,debet patienter tolerari. Et quodcūque bonum humanum relatum in Deum, martyrij causa esse potest,ex Tho.secunda secundæ.q.cxxiiij.ar.ult.

MATRIMONIVM.

MAtrimonium est coniunctio uiri,& mulieris, indiuiduā uitæ consuetudinem retinens,inter legitimas personas, iiij.sen.dist.xxvij.secundum Magist.Tho.& Pe.de pa.Ex hoc sequitur,quód neque unus uir plures possit habere uxores, neque uxor plures uiros, quia loquitur in singulari, neque unq̄,nisi ex diuina dispensatione licuit, quia est cōtra legem naturę,in qua solus Deus dispēsat,in.c.gaudemus,de diuor: Item intelligitur definitio,de matrimonio consumato inter fideles,quia hoc nunq̄ pōt separari. Quin sit matrimonium, licet quo ad cohabitationem,quæat.

2 In contractu matrimonij contingit multis modis peccare,ut si contrahatur contra impedimenta, uel non debito mō,uel contra intentionem sacramenti,uel mala intentione , aut ex indignitate personæ,& de oibus his oportet cōfessorem esse bñ instructum,ut sciat quæ impediunt contrahendū,& quæ dirimunt contractum,& huiusmodi.

3 Impedimenta matrimonij quædam impediūt contrahendū, & dirimunt contractum,quædam impediunt contrahendū, sed contractum non dirimunt,De primis impedimētis, sunt hi uersus pro memoria,a summistis recitati.Error,conditio, uotum,cognatio,crimē,Cultus disparitas,uis,ordo, ligamē, honestas,Si sis affinis,si forte coire nequibis.He sociāda uetant connubia,facta retractāt.Hæc dũr impedire, quia si matrimonium de facto contrahatur,non tenet secundum legē, & dirimunt matrimoniū,non uerum,sed taliter de facto cōtractum.Nam si superuenirent uero matrimonio , non dirimerent,quia uerum matrimonium non separatur.

4 Primum impedimentum,est error circa substantiā personæ,

ut si intendo contrahere cũ Hyppolita,& contraho cũ Antonia,uel intendo cõtrahere cum primogenita, & supponitur altera,tunc matrimonium nullum est.Si aũt error esset circa qualitatem,ut quia credebam pulchram,diuitem, uel hmõi, & non est sic,nihilominus tenet matrimoniũ.c.tua,de spõs. & Pa.in.c.ij.de cõiu.seruo.& Tho.iiij.sen.dist.xxx.ar.j.Primũ, non est matrimoniũ,quia nõ consentit in personã.Not.in c. tua,de spõ.Secundũ,sic qa cõsentit in psonã,nõ in qualitatẽ.

5 Secundum impedimentum,est conditio.s.seruilis , ut siquis cõtrahat cum serua,q̃ credebat liberam,cum ipse sit liber,matrimonium non tenet.Idem de libera,si ignoranter contrahat cum seruo,quòd si sciret nõ contraheret, quia seruus nõ põt tradere ptãtẽ corporis sui alteri,secundum Tho.iiij. sent. dist.xxxvj.& in.d.c.ij.& ibi Pa.Si aũt seruus contrahat cũ serua,q̃ liberam credit,uel serua cum seruo,quem liberũ putat, tenet matrimonium,quia non deterioratur cõditio ex parte contrahentis , ideo a fortiori tenet qñ melioratur conditio, ut si seruus contrahat cum libera,quam credebat seruam,uel econuerso ex parte contrahentis,in.d.c.ij.

6 Seruus põt cõtrahere,ẽt ignorante,& contradicente dño , qa matrimonium cõtrahere,est de iure naturali, seruitus aũt de iure positiuo,secundũ Tho.iiii.sen.supra,& determinationẽ ecclesiæ,in.c.j.de coniu.seruo.licet secundum pessimas leges ciuiles non possit,ut dicit Pa.in.c.proposuisti , secundo no. eo.ti.Et si contrahat dño ignorante,uel contradicente,nõ tenetur reddere debitũ,sed potius obedire dño,tñ posset accidere casus in particulari, quòd teneretur, ẽt nolente dño, ut pp periculũ castitãtis,uel qñ paruum, uel nullum dãnum ex hoc dño sequeretur.Bñ ergo sunt considerandę particulares circũstantię.Vide Pa. in.d.c.j.de coniu.seruo.Si aũt de bñplacito dñi contraxit,tenetur reddere debitum,ẽt dño contradicente,secundum Tho.in.iiij.sen.supra,quia concedente dño matrimonium,concessit & oĩa,quæ sequuntur ad ipsum, & consequenter non põt dñs talem seruum uendere, taliter,ut uxor priuetur debito,secundum Tho.iiij.sen.dist.xxv.& Pa. in.d.c.j.Nec uir põt seipsum taliter uẽdere, ut uxor priuetur debito,quòd si illa non consentiente seipsum maritus uẽdiderit,nullum põt gñari præiudiciũ matrimonio, cũ seruitus superueniens non dirimat matrimonium contractum, & sic

poterit uxor petere debitum,& ille tenebitur ad omnia,quæ matrimonium requirit,secundum Tho.iiij.sen. supra, ar.iij. uxor uero nullo modo,potest sic se seruam facere.
7 Si quis accepit ignoranter seruam,& postq̃ cognouit seruitutem eius accedit ad illam affectu maritali,nō pōt eam in cōscientia dimittere:nisi secundum legē,ut tenet Tho. supra & Pa.cum Inn.& Io.an.in.c.ij.de coniu.ser.Si aūt cognouit eā, non tanq̃ uxorem,sed ob aliam cām,ut pp delectationē,&c. secundum ius canonicum non pōt eam dimittere.c.Inquisitioni,de sen.ex.&.d.c.ij.in cōscia aūt non est eius uxor,nisi de nouo simul consentiant,nec debet reddere ei debitū:etiā ecclesia p̄cipiente,quia fornicaretur,secundum Tho.supra,& ecclesia si hoc p̄cipiat,facit quia non iudicat nisi de his, quæ foris apparent,& quia latet,quo affectu talis accesserit ad eā, iō ecclesia pōt hoc p̄cipere,sed ipse,non tenetur debitum reddere,& hæc est snia bonorum doc.Nec pōt eam propria authoritate relinquere,qn̄ contraxit in facie ecclesiæ,secundum Ric.in.iiij.qn̄ reperit eam seruam. Quidam tn̄,ut Host.dn̄t, quòd pōt,qn̄ seruitus est notoria. Melius tn̄ uidetur,ut per ecclesiam dissoluatur,cum in facie ecclesiæ sit facta.
8 Tertium impedimentū est uotum,non quodcunque, sed solene religionis approbatæ,siue fuerit professiō exp̄sse,siue tacite facta,quia impedit ne quis possit contrahere matrimoniū,& si cōtrahat,est nullum.c.unico, de not.in.vj. quia per tale uotū,hō amisit proprii corporis p̄tātem. Secus de uoto simplici,quòd impedit contrahendū, sed non dirimit cōtractum,in.d.c.unico.Idē dic de ordine sacro, in.d.c.unico,qui impedit,& dirimit eodē mō,& taliter contrahens ipso facto est excōicatus,in cle.eos,de cōsan.& af.supra, Excōicatio.45. secus in ordinibus minoribus contrahentes, quia tenet,nec sunt excōicati.Votum aūt simplex hoc mō non dirimit, licet impediat,ut infra dicemus.§.liij.
9 Quartū impedimentum,est cognatio,quæ est,triplex.s.naturalis, sp̄ualis,& legalis,naturalis de qua infra dicetur.§.21. tollit matrimoniū,& impedit usque ad quartū gradū inclusiue, inter consanguineos,& consanguineas,& affines.Sp̄ualis aūt cognatio contrahitur in sacramēto baptismi , & cōfirmationis,tollitque matrimonium secūdū tres tn̄ lineas , uidelicet. Inter tenentē ad baptismum,uel crisma,& baptizatū,aut cō-

firmatum, ita quòd inter parentē spūalem, & filium, uel filiā spūalem, non pōt esse matrimonium, & pariter inter baptizātē, aut confirmantem, & baptizatos, uel cōfirmatos, secundū Cai. ibi in summa. Idē dic de uxore tenentis ad baptismum, si eā cognouit per consumationē matrimonii. Secunda linea est inter compatrē, & cōmatrem. Tertia, inter fratres, & sorores spūales. i. inter filios tenētis, & tenutos, siue sint legitimi siue non, dūmō sint naturales, non aūt si sint adoptiui, ut. §. quòd aūt. xxx. q. iii. & hoc impedimētum est ex statuto ecclesiæ, in. c. i. de cogna. spi. & si pcedit, impedit matrimonium, & dirimit contractū, non aūt si sequatur. Alia aūt sacramenta talē effectum non efficiunt, quiā per alia sacramenta non fit aliqua regnatio, secundum Tho. iiii. sen. supra. Cum aūt cognatio spūalis sequitur, si ex articulo necessitatis hoc fit, ut cū pater filium in articulo necessitatis baptizat, uel ex ignorantia, adhibita debita diligentia, ēt extra casum necessitatis, nō impedit, quin quis reddere debitū, & petere possit. Si aūt aliter fiat, impedit petitionem debiti, non aūt redditionem altero exigente, qui non fuit in culpa, secūdū Tho. supra, & Pa. in. c. ii. eo. ti. licet quidā alii huic determinationi non assentiant.

10 Itē no. quòd siquis post cōsumatum matrimoniū cū uxore, baptizat, uel leuat aliquē, uel aliq̄, tunc eius uxor contrahit spūalē cognationē cū eisdē, ēt quòd fornicarie añ matrimonium cognouisset illā, non aūt si nūdum cognouit, quia nūdum effecti sunt una caro, secūdū Pa. in. c. Martinus. eod. ti. Circa hoc quidā dubitant de cognita fornicarie, sed sta in dicta determinatione, quæ est. s. Tho. & aliorum magnorum doct. & ratio militat eadem, quia una caro facti sunt per carnalem copulam, etiam fornicarie.

11 Itē no. q̄n plures tenent eundē, non contrahitur inter eos talis cognatio, iō si uir aliquis & eius uxor tenēt simul aliquē, (licet sit indecens) tñ inter eos nō contrahitur aliqua spūalis cognitio, secūdū Tho. in. iiii. sen. Itē q̄n pater contrahit cū aliquo baptizato, uel chrismato, legitimo, uel nō legitimo. Filii eius naturales, cōtrahunt cū eodē, & dñr cōfratres. c. fi. eo ti. Non aūt si filius cōtrahit, oportet patrē contrahere cū eodē, c. illud. xxx. q. iii. nec transit ab uno filio ad aliū, iō q̄uis filius baptizatus cōtrahat cū leuante, & eius filiis, non tñ ipse leuans, nec filii eius contrahunt cū aliis fratribus leuati, siue

baptizati,in.d.c.i.Itẽ non baptizatus,ut iudæus, si baptizet, uel aliter cõueniat,non cõtrahit cognationẽ spũalẽ,quia nõ est capax alicuius spũalitatis.Et si alicubi esset cõsuetudo cõtra dicta,debet seruari,si non seruãdo aliqđ scandalũ oriretur.c.i.eo.ti.Et quòd dictũ est de baptismo,intelligitur ẽt de cõfirmatione,& quòd dicitur de leuante,intelligitur ẽt de baptizante,& confirmante,& quòd dicitur de uiro, intelligitur de uxore,& econuerso, tã p matrimoniũ cognita q̃ p aliam copulam, quia facti sunt una caro, ut supra dictum est.§.x. Quod autem dictum est de consuetudine contraria ualet, quia secundum Pa.in.d.c.j.uidetur habere uim statuti.

12 Itẽ non est prohibitũ,patrẽ spũalem contrahere cũ sorore filiæ spũalis.c.fi.xxx.q.iii.Itẽ qui non tangit,fingens se esse patrinũ,non est patrinus.Si uero tãgat, & non rñdeat, intẽdẽs facere qđ alii faciunt,fit patrinus,quia uerba non sunt de essentia.Itẽ secundũ Pa.in.c.fi.eo.ti.nõ reqritur quòd quis intẽdat contrahere,sed sufficit quòd tangat,uel teneat linteũ,neque p procuratorẽ põt contrahi,secundũ Pa.in.c. ueniẽs.eo. ti.& Io.an.in reg.põt quis,de reg.iu.li.vi. Procurator aũt qui tenet noĩe alterius,si intendit contrahere,cõtrahit, si aũt nõ intẽdit,licet tangat non cõtrahit, secũdũ ueriorẽ openionẽ. Fed.consi.xv.& non est simile de baptizante,uel leuãte noĩe suo:quia etiam sine intentione, ut dictum est, contrahunt.

13 Religiosi,canonici regulares,monachi,abbates, nõ debẽt baptizare,uel tenere ad baptismũ,uel confirmationẽ.c.placuit, xvi.q.i.&.c.non licet,de cõ.dist.iiii.Neque p reiterationẽ baptismi,cõtrahitur spũalis cognatio,quia non recipitur nouũ esse spirituale,sicut in prima baptizatione.

14 Qñ qs baptizatur in domo ob necessitatẽ,cõtrahitur tũc,nõ aũt postea qñ portatur ad ecclesiã,& fiunt solẽnitates,neque lauãtes chrisma cõtrahũt,quia tũc non recipit esse spirituale.

15 Titius uir rosæ,tenet Socratẽ ad baptismum, ex quo rosa fit mater spũalis Socratis.Titius moritur,& rosa accipit aliũ uirũ,ex quo gñat Bertã,nunquid Socrates poterit accipe Bertã? quidã dñt quòd sic,qa non est expsse prohibitũ. Ge.in.c.j.eo. ti.tenet quòd non,& melius,quia hic est filius spũalis, & illa filia naturalis. Vt autẽ melius intelligantur casus prohibiti, ponuntur quinque domunculæ hic inferius.

I	II	III
Inter baptizatũ, uel baptizatã, & leuãtes, uel baptizãtes, aut cõfirmãtes.	*Inter leuantes, et parentes leuati:*	*Inter baptizatum, & filios leuantis etiam illegitimos.*

IIII	V
Inter leuatũ, et uxorẽ leuan: prius cognitã, uel aliã cogni. ab eo, ẽt for.	*Inter uxorem prius cognitam leuãtis, & parentes leuatis*

Qm̃ hoc edictum de cognatione spũali prohibitoriũ, est ab ecclesia, consequenter personę quæ non excluduntur, admittuntur, nisi aliud existat impedimentum nec egreditur personas hic expressas, ut in.c.i.eo.ti.lib.v.

16 Cognatio legalis, quæ.s.est secũdum leges humanas, quæ ab adoptione ortum habet, & hæc ẽt impedit matrimoniũ cõtrahendũ, & dirimit contractũ, & rõnẽ adducit Tho.iiii.sen. dis.xlii.q.ii.ar.ii.& Pa.in.c.i.eo.ti.in gl.&.c.ita diligere.xxx.q. iii.& habet tres lineas, secundum Tho. supra, ar.iii. quæ hic inferius ponuntur.

17 Prima est inter adoptantẽ, & adoptatũ, & filios, ac nepotes adoptati, & sic deinceps descẽdendo. Secũda inter adoptatũ, & filios naturales adoptantis, ac legitimos. Tertia est inter uxorẽ adoptantis:& adoptatum, & inter adoptantẽ & uxorẽ adoptati:& hæc tertia linea sicut et prima est ppetua, secũda aũt non, quia soluta adoptione, pñt contrahere, quia nõ durat nisi q̃diu manet in ptãte adoptãtis. Vñ mortuo patre, uel filio emancipato, põt inter eos contrahi matrimonium, sed inter patrẽ naturalẽ, & matrẽ adoptãtẽ, & inter patrẽ adoptãtẽ, & matrem naturalẽ adoptati non contrahitur matrimoniũ, secundum Tho.supra:ar.iii.ad.i.& in.d.c. ita diligenter.

18 Filius adoptiuus põt secundum Inn.& Host.in canonico, de cog.leg.contrahere cũ filia illegitima adoptantis, quia illegi-

timus nō est in patria ptāte,Insti.de nup.§.pe.Pa.in.c.unico, eo.ti.in fi.& ibidē in gl.contrariū tenet,cui Tho. consentire uidetur,secundum Thab.non aūt secundum Sil.& sic prima opinio melior est,quā etiam sequitur Arch.flo.iii.parte, tit.i. c.xiii.& Pisa.Io.de pla.& alii.
19 Vir & mulier ab eodē adoptati,pñt simul contrahere qa nō repitur prohibitū,qa si duo filij spūales pñt contrahere,mul to magis filij adoptiui,ut innuit Tho.& seqtur Arch. flo.licet aliq contradicant. Et filius naturalis, & filia adoptata,pñt si mul contrahere si unus eorū emancipetur.c. p adoptionem, xxx.q.iij.non aūt in prima , uel tertia specie,qa cognatio est perpetua, et soluta adoptione.Insti.de nup.§.ergo. Horū aūt oium impedimenti causa est facilitas carnalis copulæ pp cohabitationem talium personarum.

I	II	III
Inter adoptantes,siue sint masculi,siue fæmi. et adoptatos, ac eorū filios,etnc.	*Inter adoptatos, & filios legitimos , ac naturales adoptantis:*	*Inter uxorē adoptā.et adoptatū,et inter adoptantem , et uxorem adoptati.*

20 Cognatio aūt naturalis est duplex,uidelicet consanguinitatis,&.affinitatis.Consanguinitas secundum Tho.in.iiii.sent. distin.xl.q.j.ar.j.est uinculum personarum ab eodem stipite descendentium.Et est quasi sanguinis unitas.
21 Tres lineæ in gradibus consanguinitatis assignatur. Prima descēdentiū,ut pater,filius,nepos,&c. Secūda est ascendētiū, ut filius,pater,auus,&c.Tertia est transuersaliū,ut fratres , & descendentes ab eis,inter se in diuersis gradibus coniuncti. Vna persona sola nō facit gradum propinquitatis,quia nullus est sibiipsi propinquus,sed alteri.Ideo oportet plures esse personas ad faciendum gradum.
22 In linea ascēdentiū,& descēdentiū,cōputantur gradus secundū quòd una psona propagatur diuersimode ab alia.ut B. filius distat ab A.patre uno gradu,& C.qui est ambabus,in secundo gradu,& sic deinceps ascēdendo,& descēdēdo. In li-

nea uero transuersali,gradus cõsiderãtur secundũ quòd plures propagãtur ab uno,iõ debent cõputari secũdũ cõparationẽ ad unũ principiũ,ex quo propagãtur. Sed quia cõputatio legalis,nõ cõformatur canonicæ, iõ relicta cõputatione legali,dicemus de canonica,quæ in cõtractu matrimonij cõsideratur. Sit ergo hæc prĩa regula,pro maiori sequẽtiũ notitia.

23 Quoto gradu distant personæ à communi stipite, toto gradu distant inter se,ut duo fratres,sunt in primo gradu, quia à patre distant uno tantum gradu. Hanc regulam mãda memoriæ,quia ualde necessaria est.

24 Secunda regula,Quandò duæ personæ inæqualiter distant à communi stipite,quoto gradu remotior distat à stipite, toto gradu distant inter se,ut puta C.distat ab A.duobus gradibus,& D.distat ab ipso A. tribus, ideo C.distat à D.in tertio gradu.c.fi.de consangui.& affi.

25 Tertia regula,in linea quot sunt personæ, tot sunt gradus. una adempta, quia una persona non facit gradum,ut dictũ est: ideo numera usque ad quartum gradum inclusiue,quia huiusmodi consanguinitas impedit contrahendum matrimonium,& dirimit contractum. Vnde ad transeundum gradus prohibitos sex personæ requiruntur,quæ quintum gradum constituunt,in quo licet contrahere,& non infra. Antiquitus in noua lege usque ad septimum gradum matrimonia erant prohibita,sed post modum ecclesia ad quartũ gradũ inclusiue restrinxit,ut patet in.c.non debet,de consan.& af.quia ultra inutile erat,& periculosum, gradus prohibere, cuius rationẽ asignat Tho.in.iiii.sen.ubi supra.ar.iiii. & papa potest circa hoc ita ordinare,quia non solũ sacramentum matrimoniũ est,sed etiam in officium naturæ. Et ista prohibitio.d.c.non debet,secundum Ioan.an. & Pa.post Host.in.d.c.non debet,in linea transuersali tantum est,cum in linea ascendentium & descendentium secundum ueriorem opinionem sit perpetua, quia si uiuerent semper illa reuerentia remaneret. Inter parentes, & filios,ut.d.Ar.flo.nunquã fuit dispensatum,nec dispensari potest,ut dicunt doc.quia est de iure diuino. Fundato super naturali. In quibus autem gradibus dispensari posit satis est dictum supra,dispensatio.§.ix. Vt autem clarius dicti gradus cognosci ualeant, exemplum ponitur,& figura sequens.

Linea transuersalium licita post quartum gradum.

Per ea quę dicta sũt de gradib. cõsanguinitatis, facile possũt cognosci gradus affinitatis. Not. quòd affinitas sic definitur.

26 Affinitas est proximitas personarum, ex carnali copula proueniens, omni carens parentela, ut declarat Th. iiii. sent. dist. iiii. q. i. ar. i. ql. i. quæ non deficit, etiam deficiente causa eius, uidelicet copula carnali, secundum Tho. supra. &. c. fraternitatis. xxxv. quæst. x. & ex omni actu carnali, quo fit mixtio seminum maris, & fœminæ, siue fornicarie, siue matrimonialiter fiat, talis affinitas causatur, secundum Tho. supra, nõ aũt ex cõcubitu, per quẽ generatio sequi nõ potest. Vnde si uir etiã intret claustra pudoris fœminæ, & nõ seminet, nõ causatur affinitas: quia nõ fit mixtio seminũ. c. extraordinariam. xxxv. q. iii. ex quo sequitur, quòd si nõ intret uir claustra, tamen seminet intus, & fiat mixtio seminum, causatur affinitas. Sed si uir intret claustra, & seminet, mulier uero non seminet, causabitur affinitas, quia secundum philosophum, potest sequi generatio ex sanguine mulieris, sine eius semine. Vide Pa. in. c. fraternitati, de eo qui co. consangu. uxor. suæ.

27 Affinitas sic contrahitur, quia omnes cõsanguinei uxoris, efficiuntur affines marito, & omnes consanguinei uiri, efficiuntur affines uxori, in eodem gradu, quo erant consanguinitate iuncti: ut si sempronius, & berta sint cõiuges, frater sempronij, qui est in primo gradu consanguinitatis. Cum Sempronio est in primo gradu affinitatis cũ Berta, & Petrus frater bertę est affinis sempronij in primo gradu, & sic de singulis. Cum aũt sint multa genera affinitatis, tantũ prohibetur primũ genus nunc, in quo uera stat affinitas: ut in. c. nõ debet, đ cõsan. & aff. Secus olim ut in. c. cõtradicimus. xxxv. q. 4.

28 Si affinitas præcedat, impedit contrahendũ, & contractũ dirimit: nõ autẽ si sequatur, & eodẽ modo impedit, sicut consanguinitas, propter eandem rationem: uidelicet necessitatem cohabitandi simul, secundum Th. supra, & in. c. i. &. ii. de con san. & affi. Sicut enim est quidam amicitiæ uinculum inter consanguineos, & ita inter affines.

29 Secundum Dei legẽ, ut patet Leui. xviii. inter quasdam personas fieri matrimonium erat prohibitum: unde uersus. Nata, soror, fratris, priuignata utriusque. Et patrui coniux, mater, priuigna nouerca. Vxorisque soror, priuignata utriusque. Atque soror patris, coniungi lege uetantur. De quibus, supra. Dispensatio. §. ix. Aliud exemplum non pono

quoniã gradus affinitatis,possunt patere per exemplũ *supra*dictũ de consanguinitate, cum sit eodem modo mutata cõsanguinitate in affinitatem.

30 Quintũ impedimentũ quòd impedit cõtrahendũ, & dirimit cõtractũ,est crimẽ duplex,uidelicet homicidij,& adulterij,nõ cuiuscũque,sed in his quatuor casibus,ut infra. Primus casus est,qñ alter coniugũ procurat alterũ occidit,ꝑ tertiã personã: tũc alter coniugũ remanẽs,nõ põt accipere illã tertiã personã imperpetuũ.c.laudabilẽ,de cõuer.infid.& requirũtur tria. Primũ quòd ambo machinẽtur in mortẽ alterius coniugũ,uidelicet,alter coniugũ,& illa tertia ꝑsona. Secundũ, quòd cũ *tali* machinatione sequatur effectualiter mors. Tertiũ,quòd hoc fiat,ut possit cũ illa tertia ꝑsona cõtrahere: quòd si machinatio adesset,& mors sequeretur, & nõ hac intẽtiõe machinatũ eẽt,secũdũ quòd fere oẽs limitãt,nõ impediret, sed Cai.in sũma ibi.Dicit quòd hęc nõ est bona limitatio,qa cũ spectet ad ius positiuũ, & iura nõ apponãt hãc limitationẽ, ut patet intuẽti,nec aliqs alius canõ allegetur ad hoc,nõ apparet securitas appositionis huius limitationis.Vnde uult ipse Cai.quòd siue cũ fiat tali intẽtione,ut inter eos fiat coniugũ,siue nõ,interuenietibus alijs cõditionibus impediat,quoniã in.d.c.sup hoc,eo.& in.c.laudabilem,de conuer.infid.talis nõ *fit limita*tio,ideo securũ nõ est sic limitare. Et hæc determinatio *Cai*. satis rationabilis est, quia in iure positiuo sumus.

31 Secũdus casus est ex homicidio mixto adulterio. Qñ.s. alter coniugũ adulteratur, & ꝑ se,uel ꝑ aliũ occidit alterũ cõiugẽ, tũc inter cõiugẽ remanentẽ,& personã cũ qua cõmisit adulteriũ,nõ põt eẽ matrimoniũ ut in.d.c.sup hoc,de eo q du.in ma.q̃ pol.ꝑ adul.&.c.si qs uiuẽte.xxxj.q.j.& intellige secundũ doct. si fiat intentione,ut fiat inter eos matrimonium,aliter non impedit : quòd non placet Caiet. ut supra immediate, diximus . Quia siue adsit intentio, siue non,impedit.

32 Tertius casus est ex adulterio mixto promissioni,cũ fide data,ut cũ Berta uxor Petri,dicit Antonio,quòd post mortẽ petri accipiet ipsum in uirũ,& dat fidẽ, permittitque se carnaliter cognosci ab Antonio,siue.n.promissio hęc præcedat,siue sequatur adulterium,nunquã inter hos adulteros potest esse matrimonium : etiam mortuo Petro.c. si quis uxore , de eo qui du.in ma.quam pol. per adul.&.c.relatum. xxxi. quæst.j.

33 Quartus casus est ex adulterio mixto cõtractui alterius matrimonij: ut si Petrutius habẽs uxorẽ, cõtrahat de facto cum alia, & cognoscat illã, siue adulteriũ præcedat talẽ contractũ, siue sequatur, inter petrutiũ, & adulterã, cũ qua de facto contraxit, stãte primo matrimonio, nunq̃ poterit esse matrimoniũ. c. significauit, de eo q̃ du. in ma. quã pol. p adul. c. literarũ. c. si quis. Intellige p̃dicta, si mulier illa adultera sciebat, petrutiũ esse uxoratũ qn cõtraxit cũ eo, & adulterauit, uel si nesciuit quãdo cõtraxit, sciuit tamẽ anteq̃ adulterauit, uel postquã sciuit, tñ postea cũ eo se miscuit. Si uero nesciuit petrutiũ esse uxoratũ, nisi post mortẽ uxoris eius propriȩ, potest, si uult cõtrahere cũ petrutio, qm̃ ipsa mulier nõ cõmisit adulteriũ formaliter, qa putabat petrutiũ esse suũ uerũ maritũ. Requiritur ergo primo, quòd contrahãt de facto p uerba de p̃senti. Secũdo, quòd interueniat adulteriũ. Tertio, quòd uterque sciat, quòd hẽt aliũ, uel aliã. Ex qbus seqtur quòd si petrutius mortua prima uxore uera, cõtrahat de nouo cũ tertia, nõ obstãte cõtractu facto p uerba de p̃nti cũ secũda altera stabit cũ tertia. Etiã si post mortẽ primȩ cognoscet secundã, ipsa secũda ignorãte adhuc, p. c. ueniẽs. de eo q̃ du. in ma. quã pol. p adul. Quod si petr. post mortẽ primȩ, cognoscit secũdã ignorantẽ adhuc, affectu maritali, & postea cõtrahat p uerba de p̃senti cũ tertia, anteq̃ secũda sciat impedimentũ, quòd erat, tertia erit uxor petru. & nõ secũda, quia cũ secũda nõ est matrimoniũ, nisi de nouo cõsentiat. Cuius signũ est, quòd cognitõ impedimẽto quòd erat ante: nõ obstãte copula habita, & affectu maritali, facta tñ p ignorantiã, qa credebat illũ esse uirum suũ, & non erat, potest se ab illo separare. Hęc uerior opinio, q̃uis q̃uo sit ualde dubia. Vide Tab. impedimẽtũ. vij. §. ij.

34 Quidã ponũt quintũ casũ sic. Si mulier occiderit uxorẽ alterius, ut ipsum habeat in uirũ, uel ecõuerso, uir occiderit maritum alicuius, ut eam habeat uxorem: inter homicidã, & relictum, uel relictam, nõ potest esse matrimoniũ: & adducunt d. c. si quis uiuẽte. Sed quia canõ ille loquitur de homicidio, mixto cũ adulterio, ideo standũ est in casibus illis solũ, q in iure sunt, de quibus iste nõ est. Placet hoc Cai. ibi in summa: secus quando interueniret adulteriũ, ut supradictũ est satis.

35 Impedimẽta alia quorũdam criminum, ponit Tho. iiii. sen. dist. xxxv. in expositione literæ: ut est incæstus. c. si quis ui-

duam : uxoricidiũ.c.admonere.xxxiii.quęst.ii.Raptus alienę sponsæ.c.statutum.xxvii.q.ii.Leuatio proprij filij de fonte, insidiando matrimonio.c.de eo.xxx.q.i. interfectio sacerdotis.c.qui presbyterum.de pœ. & re. Pœnitẽtia solẽnis. xxxiii. q.ii.c.de his : Acceptio monialis in uxorẽ.c.hęc uero.xxvij.q.i.Hæresis,secundũ Tho.iiij.sen.d.xxxviij.Hęc prædicta nõ dirimunt contractũ,sed impediunt contrahendũ, quia contrahendo peccatur,si fiat sine licẽtia episcopi,uel potẽtis dare: & dicit Ar.flo.quòd mortaliter agitur.Cõsuetudo tamen, quæ est optima legis interpres,est seruãda. Si consuetũ est petere licentiã,nõ petẽdo peccatur,si nõ est consuetũ,nõ credo esse peccatum, contrahere in his casibus nisi aliud interueniat.
36 Sextum impedimentũ est disparitas cultus, nã inter baptizatum & non baptizatũ, nõ potest esse matrimoniũ, cum sine baptismo nullũ posſit recipi sacramentũ: secus qñ sunt baptizati,licet sint hæretici,excõmunicati,uel apostatæ,tenẽt matrimoniũ contractũ inter eos. licet male faciãt sic cõtrahẽdo. c.caue.viij.q.i. Ibi est prohibitio.potest tamẽ pro aliquo magno casu in hoc dispẽsare:quãdo ex hoc speraret conuersionem alterius coniugũ,secundum quendã Io. Ant.in.c.fin.de cõdi.apo.licet Car.teneat quòd nõ posſit. Sed quia hęc prohibitio,est ex statuto ecclesiæ,ideo uidetur quòd posſit, ubi nõ imminet periculũ subuersionis alterius ad infidelitatẽ, & si papa dispensaret esset quidẽ matrimoniũ, ut est in naturæ officiũ,non aũt ut sacramentũ, quia sine baptismo in altero coniugum non esset sacramentum,& hoc intendit, cardina-
37 lis,quia papa nõ potest super sacramẽtis,&c. Infideles posſũt contrahere in omnibus gradibus nõ prohibitis diuina lege, & si cõuertãtur in illis remanere,secũ.Th.iiii.sen.d.xxxix.a.ii.
38 Si alter coniugũ infidelium nolit cõuerti, nec est spes cõuersionis,nec qui uult conuerti potest secũ habitare sine iniuria creatoris ,uel sine mortali, uel non uult secum habitare , etiã requisitus,potest nubere libere,& uouere castitatẽ,& ordinari,& postquam cõtraxit cum alia,est solutũ primũ matrimonium. Sed ante si uult conuerti, uel est spes de conuersione, uel uult secum habitare sine iniuria creatoris,nõ potest cum alia contrahere,secundum Thom.supra.art.iiii. &.v: Ex hoc patet quòd Panorm.in.c.gaudemus,de diuor.in glo. in uer. compellentur , maledixit , dicendo matrimonium esse solu-

tum antequam contrahat, sed soluitur dum contrahit in fide, quia hoc est maius uinculum.

39 Si coniuges infideles conuertantur, si erant coniuncti in gradibus lege naturæ, uel Dei prohibente, debent separari: si autem lege tantum humana, possent cum illis remanere. Si uero plures quis habuerit uxores, quòd est contra legem naturę, & conuertantur omnes, remanebit cum prima. Quod si prima non uult conuerti, accipiet quam uoluerit de alijs conuersis: etiam si dedisset libellum repudij alicui, quæ erat sua uxor, quia repudium est contra legem naturæ, secundum Thom. supra.

40 Si minus coniugum conuertatur, alter non, filij qui rationis usum non habent, debent dari conuerso. Si uero habent rationis usum possunt sequi quem uolunt. d. c. gaudemus, & c. literis, de conuer. infid. Nullus enim ad fidem inuitus compellitur, quia credere uoluntarium est.

41 Septimum impedimentum est uis, idest uiolẽtia, siue sit absoluta, ut coactio, siue uiolentia, quæ est per metum cadentem in constantem uirum, ut metus stupri, status, uerborum, necis, & aliorum, quæ etiam homo constans timeret. Hæc enim uis impedit matrimonium, & dirimit contractum. Nam talis non consentit in matrimonium perpetuo, sed tantum pro tunc. Et quia ecclesia uult matrimonia esse libera, ideo non tenet, secundum Thom. iiii. senten. di. xix. ar. ii. & iii. q. i. & Pa. in. c. cum locum, de spon. Si tamẽ postea tacite consentiat, rectificatur matrimonium, dummodo consensus alterius perseueret, aliter non tenet: etiam si confirmauit iuramento, uel permisit se cognosci carnaliter, si de nouo non consentiat, quia primus consensus non ualuit: etiam si uoluntarie consensit, tamen propter metum tunc consensit, non tenet, quia hoc non fuit pure uoluntarium, sed mixtum cum uiolentia, & sic ex statuto ecclesiæ non ualet. Quod bene notari debet: propter multa matrimonia facta tali metu, & nunquã postea rectificata.

42 Octauum impedimentum est ordo, scilicet sacer, habentes enim aliquem ordinem sacrum, non possunt contrahere, & si contrahunt, non tenet: sed sunt excommunicati in cle. eos, de consan. & aff. quòd autem impediat, est. c. unicum, de uoto. li. vj. supra, in tertio impedimento. §. viii.

43 Nonum impedimentum eſt, quando. ſ. una perſona eſt alligata alteri in matrimonio per uerba de præſenti; non poteſt cum alia perſona cõtrahere, & ſi contrahit, matrimoniũ nullum eſt: etiam quòd non conſumaſſet cum prima: c. licet, de ſpon. duo. Si autem ante conſumationẽ alter coniugũ religionem ingrediatur, & profiteatur, poſt profeſsionem remanẽs in ſeculo poteſt nubere cui uult libere. Si autem eſſet tantum per ſponſalia quis alligatus, ſecus eſſet. Infra ſponſalia. §. vii. licet enim non poſſet contrahere, ſi tamen contraheret teneret, quamuis mortaliter ageret.

44 Credens maritũ ſuum eſſe uiuum, cum tamẽ ſit mortuus, & contrahens cum aliquo, & credens non poſſe contrahere, nõ eſt matrimonium, quia nõ eſt conſenſus in matrimonium, cum non poſſe eſſe credat: ſecus ſi contraheret credens poſſe contrahere: conſentit enim in matrimonium, quòd credit poſſe eſſe, & de facto poteſt, cum uterque ſit ſolutus, & nullum adſit impedimentum, ſecundum Veruer. & Ar. flo.

45 Dubitans de morte cõiugis, non ſufficit expectare per quinquennium, ſed debet expectare certitudinem mortis. c. dominus, de ſecun. nup. c. in præſentia, de ſpon. & certum dicitur, quod per uiolẽtas pſumptiones habetur. Vt quia in acie fuit & alijs redeuntibus ipſe non uenit. uel quia per amicorum literas conſtat, uel huiuſmodi. Et ſi contraxit, & eſt dubitans, debet reddere debitum, ſed non exigere: & ſi poſtmodum ſciat pro certo primum uiuere, dimittat ſecundum, & reuertatur ad primum, in. d. c. dominus, quòd ſi ſteterit cum ſecundo, reputabitur adultera. c. cũ per bellicam. xxxiiii. q. ii. & primus tenetur eam recipere: per. d. c. cum per bellicam, niſi cognito primo uiuere, permiſiſſet ſe cognoſci à ſecundo. De huiuſmodi certitudine iudex iudicabit conſideratis circunſtantijs, utrum ſit certum, uel non, ſecundum Panorm. in d. c. in præſentia, qui poſt longam diſputationem ſic concludere uidetur.

46 Decimũ impedimentum, eſt publicæ honeſtatis iuſtitia, quę oritur ex ſponſalibus, & ex matrimonio non conſumato, ſecundum Tho. iiii. ſen. d. xli. quæſt. j. ar. i. quol. iiii. Quod autẽ impediat, habet ex ſtatuto eccleſiæ. c. continebatur, de ſpon. impu. & c. iuuenis, de ſponſ. & impedit uſque ad quartum gradum, ſicut affinitas, & conſanguinitas: ſiue ſint pura, & certa,

certa,siue sint nulla ex causa consanguinitatis,affinitatis, frigiditatis,religionis,uel alia causa, dummodo non sint nulla ex defectu,consensus,utputa facta ab infante,uel furioso,secundum quod fuit determinatum post S. Th. in.c.unico,de spon.li.vi.Iustitia igitur publicæ honestatis, uetat illos inter quos sunt,uel fuerunt sponsalia pura,& certa,posse cum consanguineis alterius partis usque ad quartum gradum contrahere. Vnde titius mortua sua sponsa,uel etiam uiuente,non potest contrahere cum aliqua consanguinea suæ sponsę, usque ad quartum gradum,neque sponsa,cum consanguineis titii similiter.Secus quando non essent uera sponsalia, ex defectu consensus, ut dictum est, uel conditionata conditione suspendente actum,de quibus infra,uel incerta,ut si promisisit ducere filiam Io. qui Io. plures habent filias. Vide hæc in d.c.unico,& in.d.c.iuuenis.et.c.sponsa.de spons.Et idem dic, immo magis, de matrimonio non consumato secũdum Pa. in.d.c.sponsa,&.d.c.iuuenis.Et hoc impedimentum impedit contrahendum,& dirimit contractum, sicut de aliis impedimentis supra diximus.

47 Vndecimum impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum est in potentia coeundi, quando.s.est perpetua,siue procedat ab intrinseco,ut ex maleficio.c.quod sedem,eo.ti. & est hoc ex statuo ecclesiæ, secundum Th. iiii. sen.d.xxxiiii.Iudicare autem an sit perpetuum,uel non,ad ecclesiam spectabit,quę statuit spacium triẽnii,infra quod, nisi alter coniugum factus sit habilis ad coeundum, data opera ad hoc fideliter,ut consumaret, ab ipsa ecclesia separatur matrimonium ex statuto ecclesiæ, fundato in ratione naturali. Nam per matrimonium datur potestas utrique in corpus alterius,quod non posset dari existente perpetuo impedimento,quod quomodocunque proueniat,siue ex nimia caliditate,siue frigiditate,siue maleficio,siue arctatione,siue alia causa,impedit,& dirimit.Secus autem quando nõ est perpetuũ, licet per plures annos steterint non ualentes, & fuerit separatum per ecclesiam matrimonium, & postmodum reperiatur potens reintegrabitur primum matrimonium,& dirimetur secundum,ut Th. supra affirmat. Vide Pa.in.c. laudabilem, &.c. fraternitatis,eo.ti.

48 Quando contrahentes sciunt tale impedimentum,& tamen

contrahunt, tenet matrimonium: quoniam alium finem que runt ex hoc contractu, & ius non prohibet, secundum Tho. supra, ad. iiii. hæc est uerior opinio, quam sequitur Th. Pe. de pa. & Ar. flo. licet Pa. in. c. consultationi, eo. ti. Inno. & Host. di cant quod non est uerum matrimoniū si scienter contrahūt. Vnde quatuor requiruntur ad hoc quod impediat. Primum, quod precedat tale impedimētum, quia si sequitur matrimonium ratum, non potest dirimere. Secundum quod sit tantum impedimentum, quod nullo modo possit coire. Tertiū quod sit perpetuū. Quartū quod sit ignorātia maxime facti.

49 Impedimentum maleficii, quod nisi maleficio, uel arte dæmonis potest solui, debet reputari perpetuum, quia nunquā licet illud soluere, supra maleficium. §. ii. & secundum Tho. iiii. sen. di. xxxiiii. a. iii. ad. iii. Differentia est tamen inter frigidos, & maleficiatos, quia frigidis post separationem matrimonii, non datur licentia nubendi alteri, quia frigidus uni, est frigidus alteri, maleficiato autem datur licentia nubendi cui uelit, quia licet non possit cum una, poterit cum alia, secundū Tho. supra. a. iii. & ex experiētia sæpius probatū fuit.

50 Qui contraxit cum uirgine, & non potest aperire claustra pudoris, licet possit cum corrupta misceri, nō reputatur hoc perpetuum impedimentum, quia tunc per artem possunt aperiri claustra pudoris, uel aliquo instrumento, uel alio modo licito, nec hoc esset peccatum, quia non fit ob delectationem sed ad medicamentum, secundum Tho. supra. ad. iiii.

51 Similiter taliter sit arcta, quod non possit fieri apta, nisi per incisionem, idem iudicium est sicut de frigiditate in uiro, ita quod non potest contrahere, & si contrahat, & post fiat apta per incisionem tantū, oportet quod de nouo contrahat, quia primus consensus non ualuit. Item quod castratus non possit contrahere patet, per. d. c. quod sedem, infra. §. liii. Et qui ergit uirgam, non tamen potest seminare, nō potest contrahere secundū quod tenet Pa. in. d. c. quod sedem. Alii autem tenet, quod sic, & uerius, quia, & si non potest seminare, potest tamen mulierē prouocare, tamē cōmuniter tenetur quod non potest contrahere, quia mulier potest dicere, uolo fieri mater, ut dicit Sil. matrimonium. viii. q. xvi. §. ii. Tab. impedimētū. xii. §. vi. tenet qđ pōt cōtrahere, & hęc opio magis uidetur cōsonare dictis S. Th. facit. gl. i. c. quod sedē eo. ti.

52 Si alter coniugum ſciens impedimentum, contrahat altero ignorante,& comperto impedimento,alter qui erat ignorãs, uelit ſecum habitare tanquam ſoror,uel frater, tenetur alter qui ſciuit habitare ſecum:ar.c.i.de eo qui du.in matri.Si tamẽ talis contrahat cum alia,uel alio,ubi non ſit impedimentum tenet matrimonium:primam tamen debet tenere,& alere, ut ſororem.cõſentit Ray.& Pe de pal. Sed quid cõpellit ad hoc? ipſe cõtractus,ut uidetur uelle Tho.iiii. ſen.d.xxxiiii.q.i.ar.ii. Poſſet etiam ex aliqua iuſta cauſa, alter ſeparationem petere.

53 Quod dictũ eſt de caſtrato, intellige quando taliter eſt troncatus,quod ſeminare non poteſt,ſecundum quoſdam.xxxii. q.vii.c.his qui,ſi uero ſeminare poteſt, ſed inualide, poteſt contrahere,& hoc ſequitur Pe.de pal.Alii autẽ dicerent,quòd dummodo poſsit uirgam erigere,& prouocare mulierẽ, poſſet contrahere,ut ſupra dictum. Vide Sil. uer. matrimonium viii.§.vii.q.xvi.Sequuntur alia impedimenta,quæ impediunt ne poſsit contrahi matrimonium, ſi tamen contrahatur, tenet. Et dicitur non poſſe contrahi,quia de iure non poteſt, & abſque peccato fieri.

54 Primum impedimentũ eſt interdictũ eccleſię,ut ſi epiſcopus uel curatus inhibeat aliquibus ne cõtrahãt matrimoniũ,propter aliquã cauſam rationabilẽ : utputa donec clare cõſtat de aliquo impedimẽto,uel huiuſmodi.Quãdo ergo contra talẽ prohibitionẽ contrahunt,peccant mortaliter,non tamen matrimonium eſt inualidum:de matri.contrac.contra interdi.ꝑ totum,niſi eſſet ſtatutum papæ,qui ſolus poteſt facere perſonas illegitimas ad contrahendum, & tunc matrimonium contractum contra tale ſtatutum papæ nullum eſſet, quod cognoſcitur,quando cauſa eſt perpetua : ſecundum Pa. in.c. ad diſſoluendum.

Interdicta ſunt etiam matrimonia clandeſtina,ut infra ſponſalia.§.ii.& infra.§.lxi.

55 Secundum impedimentum eſt uotum ſimplex.Nã qui uouit caſtitatem ſimpliciter,ſi contrahat mortaliter peccat, uiolans fidem deo datam:tamen tenet matrimoniũ,nec illud poteſt ſine mortali cõſumare:põt.n.adhuc uotũ implere per ingreſſum religionis:ſed poſtquam conſumauit,non poteſt petere debitũ ſine peccato,reddere tamẽ põt,& tenetur exigẽti, ut ſi moriatur eius uxor,aliã accipere nõ põt ſecũdũ Tho. iiii.ſen.

d.xxxviii q.i.Poteſt. tamen ſuper predictis diſpenſari,& melius erit,propter periculum. Item intellige quod tenetur reddere petenti expreſſe,uel interpretatiue,per ſigna, uel quãdo credit mulierem uelle,ſed propter uerecundiam non petere. Nam propter hoc,non debet ſe oneroſum exhibere in matrimonio, ut uxor ſemper habeat expreſſe potere, & epiſcopus poteſt diſpenſare, ut communiter moderni tenent: in.c. rurſus, qui cleri.uel uouentes.

56 Tertium impedimentum ſunt ſponſalia. Quando enim quis alteri dedit fidem,non poteſt cum alia, uel alio contrahere, quia peccaret frangendo fidem, niſi ex rationabili *cauſa occurrente*. Si tamen contrahit, matrimonium tenet, *niſi poſt* ſponſalia,ſponſam cognouiſſet maritali affectu. Deſponſalibus ſuo loco dicetur. Quartum impedimentum eſt quando quis eſt alteri iunctus cathaciſmo,quia tenuit eum ante baptiſmum ad cathaciſmum.c.per cathaciſmum,de cog.ſpi.in.vi.

57 Quintum impedimentum eſt incæſtus cum conſanguineis uxoris,tũc mortua uxore,punitur ab eccleſia, ut nullam aliã poſſit accipere.c.i.de eo qui cog.conſan. Similiter dic de uxore, quæ permittit ſe cognoſci a conſanguineis mariti, ſecundum Th. & Ar. flo. Non autem uniuerſaliter *intelligitur* de omni inceſtu, ut credit Sum.Ang.non enim *reperitur in iure*,ut dicit Archie.

58 Sextum impedimentum eſt uxoricidium. xxxiii.quæſt.ii.c. admonere,non autem ſi uxor uirum interficiat, niſi faciat, intentionem habendi adulterum, ut ſupra dictum eſt in impedimento criminis,non enim hoc reperitur ſcriptum.Intellige tamen iuxta ſuperius dicta.§.xxx. in quinto impedimento.

Septimum impedimentum eſt raptus aliæne ſponſæ: in. c. ſtatutum.xxvii.q.ii.

59 Octauum impedimentum eſt leuatio proprii filii de fonte baptiſmi, uel de criſmate, inſidiando matrimonio, ut poſſit uxorem priuare debito coniugii.c.de eo.xxx.q.i.ſupra.§.xi.

Nonum impedimentũ eſt ſacerdotis occiſio: de pœ. & re. c. preſbyterum, quando.ſ.conuictus eſt de hoc in iudicio, ſecundum Pa.ibi ſecundum unam expoſitionem.

Decimũ impedimentũ eſt crimẽ,propter quod quis fecit ſolẽnẽ pœnitentiã.xxxiii.q.iii.c.de his,Hoc nõ eſt amplius in uſu.

60 Vndecimum impedimentum eſt, ſi quis monialem accepit in uxorem.c.hi uero.xxvii.q.i.Hæc impedimenta ſunt,uel ex ſtatuto eccleſiæ,uel iure naturæ, ad quod fidelitas ſpectat,& contrafacere,maxime contra tres primos caſus, uidelicet con tra prohibitionem eccleſiæ,cui tenemur obedire, uel contra ſponſalitia,quia fides ſeruanda eſt contra uotum, quia deo fit promiſsio,eſt mortale.Si quis tamen contraheret poſt uo tum ſimplex,cum intentione non conſumandi matrimoniũ, ſed ingrediendi religionem,autem conſumationem,non pec caret mortaliter,quia non agit contra uotum, tenetur tamẽ poſtmodum ingredi religionem,ſecundum Cai.ſum.ibi matrimonium.In reliquis autem caſibus,non iudices mortale ſi quis contrahat, quando deſit contemptus, nec eſt conſuetum petere licentiam,quia epiſcopi ſcientes,& nihil dicentes uidentur conſentire.Tutius tamen eſt petere diſpẽſationem, uel per ſe,uel per alium,& epiſcopus poteſt diſpẽſare in omnibus,preterquam in uoto, & ſponſalitio, quia iſta duo aliunde habent robur, quam ex iure poſitiuo, ſecundum Cai. ubi ſupra.

61 Debent etiam matrimonia publice fieri,premiſsis bannis, ut ſi quis ſcit aliquid impedimentum &c. dicat, ubi tamen eſt conſuetudo,& omittendo incurritur peccatum,ſecus ubi nõ eſt talis conſuetudo, ſed clandeſtine contrahens, ſine ſufficientibus teſtibus, mortaliter peccat: tum ratione ſcandali, tum ratione periculi,quæ poſſunt oriri, ut quotidie experimur. Poſſet autem per accidẽs aliquando contrahi ſecrete, ſine peccato,ut quando contracto matrimonio in facie eccle ſiæ,reperitur impedimentum dirimens,quod erat ſecretum, & de nouo oportet contrahere, ſufficit habita diſpenſatione occulte contrahere. Poſſet & alius caſus occurrere excuſans matrimonium clandeſtinum, ſtatim tamen publicandum, & non eſſet mortale.c.fi.de cla. deſpon. &.c. aliter. xxx.q. v. Vide etiam Cai.in.iii.parte,ſupra S.Tho.circa finem de hoc.

62 Licet ſpõſalia,& matrimonium omni tempore fieri posſint, cum non ſit prohibitum,& petitio,uel redditio debiti: tamẽ certis temporibus prohibetur traductio nouæ ſponſæ, & nuptiarum celebratio,& huius rationem aſsignat Th. in.iiii. ſen. xxxii. a. ul. Interdicuntur.n. ab aduentum uſque ad epiphaniam, a ſeptuageſima uſque ad octa. paſchæ, & a tribus

diebus ante aſcenſionem,uſque ad octau.pentecoſtes.c. non oportet.xxxiii.q.iiii.& tribus.c.ſequẽtibus, de matri.contrac. contra in inter.per totum,&.c.capellanus,de feriis. Quando autem incipiant dicti dies,& obſeruatio , an in ueſperis , uel poſt,& quando finiantur, an intelligatur oct. epiphaniæ incluſiue,uel oct.pentecoſtes,quæ eſt dies trinitatis , ſtandum eſt conſuetudini,ſecundum Ar.flo.infra nuptiæ , per totum.

63 An conſumare matrimonium his diebus ſit peccatum mortale,quidam dicunt quòd ſic,quia principialis cauſa prohibitionis uidetur eſſe conſumatio,ſecundum Tho.ſupra,&.d.c. capellanus,prohibere uidetur copulam,ut.d.gl.ibi,& Ray. dicit,quòd tria prohibentur,traductio,conſumatio,& ſolennitas nuptiarum. Tab. in uer. impedimentum. xiiii.§. i.tenet quôd cauſa principalis eſt conſumatio,ideo ſine peccato fieri non poteſt.Cai.autem in ſumma,uer.matrimonialis uſus, capite ſeptimo tenet oppoſitum.

64 Dicit enim quòd conſumare illo tempore, quo ſunt prohibitæ traductio,& nuptiæ,eſt quidem peccatum,quia fit contra finem præcepti,ſed non mortale , ſi fiat ſine ſolennitate, & traductione uxoris in domum , quia hoc non inuenitur alicubi prohibitum,nec cadit ſub prohibitione eccleſiæ , ut prohibitum,ſed ut finis prohibiti.Aliud eſt enim quod præcipitur,aliud quòd eſt finis præcepti,ſicut finis præcepti ieiunii,eſt elleuatio mentis,ſi tamen quis ieiunat,& non elleuat mentem,non eſt tranſgreſſor præcepti , & hæc opinio mihi magis quadrat,& pro uera illam teneo.

65 Peccat etiam mortaliter,& peccato ſacrilegii,contrahens per uerba de præſenti,et non intendens animo contrahere , quia mentitur pernicioſe in ſacramento , & eſt fictus , teneturque parti læſæ:& tale matrimonium non tenet, cum non ſit uerus conſenſus. Sacrilegium etiam committit, contrahẽs cum aliqua conditione,contra tria bona matrimonii , uidelicet , contra fidem,prolem,& ſacramentum.c.ul.de condi. apo. ut ſi deducatur in pactum ſterilitas, totalis ſeparatio , uel non redditio debiti,& in his caſibus, ultra peccatum , matrimonium non tenet,in.d.c.ult.

66 Peccant etiam mortaliter , contrahendo matrimonium ad malum finem,ut cum quis accipit uxorem,ut ea abutatur liberius,uel ut furetur.Qui uero contrahit,non propter prin•

cipalem finem primo, ut propter prolem generandam, uel propter uitandam fornicationem,ſed uel propter delectationem,uel diuitias,uel parentellam,& huiuſmodi. Licet ordo præpoſteretur,non tamen mortale peccatum incurrit: quia non interuenit abuſus ſacramenti,nec hoc ſacramentum ordinatur ad finem extraneum,ſed remanet ordinatum ad ſuũ finẽ,qui eſt mutua poteſtas corporũ cõiugũ ita ſentit Cai.ſupra. Peccatũ autẽ īteruenit,quoniã,debitus ordonõ ſeruatur.

67 Peccat etiam mortaliter exiſtens excõmunicatus,uel in peccato mortali,ſine contritione cõtrahens,quia cum ſit indignus iniurium facit tali ſacramento. Et intellige etiam de minori excommunicatione,quia ſeparat a participatione paſsiua ſacramentorum:ideo antequam contrahat, faciat ſe abſolui,& confiteatur deuote,ut hoc ſacramentum digne cum Dei gratia recipiat,aliter ſacrilegii peccatum committit.

68 Quantum autem ad uſum matrimonii,multipliciter peccare contingit. Primo,quando quis tantum propter delectationẽ utitur actu coniugi,uenialiter agit. Secundo, quando ſeruat uas,ſed non debitum modum,ut ſi mulier uirum ſupergrediatur,uel aliter,& tunc eſt mortale,quãdo impeditur, quòd non poſsit ſequi generatio,ſupra,luxuria.§.v. Quod ſi nõ impeditur generatio,& fiat ex rationabili cauſa, ut ne comprimatur proles in uentre,& huiuſmodi,erit ſine peccato. Tertio,mulier peccat petendo debitum,tempore menſtruorum, non tamen mortaliter,neque etiam reddendo, ſecundũ Cai. ſupra,quia nulli facit iniuriam,qui iure ſuo utitur. Quarto, uti actu coniugii cum periculo aborſus, uel notabilis nocumenti ſui,uel alterius,cum quis aduertit,& non curat,mortaliter agit:quia eſt contra charitatem proximi.

69 Negare debitum coniugi petenti expreſſe, uel interpretatiue, ſine rationabili cauſa,eſt mortale,quia cõtra iuſtitiam. Rationabilis cauſa eſt,quãdo non poteſt ſine periculo uitę,uel grauis infirmitatis:ideo ſi lepra ſit infectiua alterius,uel alia infirmitas nõ tenetur ſanus alteri reddere debitũ cũ periculo. Secus quãdo nõ eſſet piculũ,ſupra,Debitũ.§.iii. Similiter quãdo petẽs,cõmiſsit adulteriũ:quia ius petẽdi amiſsit: ideo exactus nõ tenetur reddere,ſupra, Debitũ.§.iiii.&.xvi. Diuortiũ.§.vii.

70 An ſit mortale reddere debitum ante benedictionem, ſupra. Debitum.§.xii.& de tactibus,qui fiunt inter coniuges, ſupra.

Debitum §. xii. & multa habes ibi ad hoc . Et Cai. in commentarijs tertiæ partis S.Tho.circa finem.

71 De benedictione sponsarum consuetudo debet attendi. Secundæ nuptiæ,quæ secundæ sunt ex parte amborum coniugum,non debent benedici:si autem sunt secundæ ex parte uiri tantum,& non uxoris,ut cum uirgo accepit, uiduum debent benedici,sed si secundæ ex parte uxoris,& non uiri, cum uidua accipit iuuenem non uiduum , non benedicuntur,secundum Tho.iiii.sen.d.xlii.q.ul.a.ii.In.c.uir autem,de secun.nup.non fit differentia inter uirum,& uxorem, sed dicitur quòd siue uir,siue mulier transeant, ad bigamiam nõ debent benedici,ne iteretur benedictio. Quia uero consuetudo in multis locis,aliter habet ideo Tho.attulit rationem talis consuetudinis,quæ quasi ubique seruatur, & si non esset consuetudo,credo quod stari deberet illi.c.tanquam determinationi ecclesiæ, & sacerdos iterans benedictionem, quando non debet grauiter peccat,& punitur, in.c.i.de secũdis nup.nisi obstet consuetudo,secundum Pa.ibi, & Io. an. & sponsa,quæ non est uirgo,non debet benedici.c.feriatim. xxxii. d.& etiam debent benedici post consumationem,secũdum Tab.Impedimentum.xiiii.si hoc habeat cõsuetudo.

72 Non licet uiro ob adulterium uxoris,eam totaliter dimittere,& aliam accipere,secundum communiter doc.Cai.autem super Mat.xix.tenet quod potest,ex tex.Euangelij, ubi dicit Christus. Quicunque dimisserit uxorem suam nisi ob fornicationem,& aliam duxerit (scilicet in uxorem) mecatur. Ibi enim mota quæstione,dicit sic sonare sensum planum scripturæ,sed quoniam non audio me opponere cõtra torrentem doctorum,& iuditiorum ecclesiasticorum,ideo dixi textum nihil disponere de dimittente fornicariam.Intelligo igitur ex hac Domini Iesu Christi lege,licitum esse Christiano, dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris,& posse aliam ducere uxorem , salua semper ecclesiæ diffinitione,quæ hactenus nõ apparet.Nam decretales pontificiæ,de hac materia,non sunt deffinitiuæ fidei, sed iudiciales facti.Profitentur autem ipsi Pontifices , ut patet in.c. quanto de diuor.&.c.licet,de spõ.duo. in his iudicijs aliquãdo errasse matrimoniorum,nec ex his intelligas uxores posse dimittere uiros fornicantes,quoniam Christus non con-

cessit hoc,nec est par ratio,sicut nec in ueteri lege,uxor poterat repudiare uirum,sicut econuerso.Nec ego sum primus qui hanc Euangelij textum intellexi,quoniam B.Amb.sic intelligens,idem dicit,& docuit,primæ.Cor.vii.hæc Cai.quasi de uerbo ad uerbum,sed oppositum est uerum, ut tenent doc.in.iiii.sen.d.xxxv.ibi dicit Tho. quòd nihil adueniens supra matrimonium,potest ipsum dissoluere . Et super primam.Cor.vii.idem tenet,exponens illud.Præcipio non ego sed dominus,uxorem a uiro non discedere. Et Tho. soluit illud dictum Matthæi.xix.quod Cai.accipit pro argumento, & dicit quod talis obijectio procedit ex falso intellectu. Itē quia Cai.allegat dictum Amb.sed miror quod Ambo.pro se adducat,cum magister ibi dicat,quod hæc uerba , non sunt Amb.sed a falsarijs in libris Amb.creduntur posita.Ideo Paulus postquam dixit aut uero reconcilietur , de uiro intulit. Et uir uxorem,non dimittat scilicet totaliter. Potest tamen dimittere quo ad thorum,ex causa,ut supra diuortium .§.ii. hanc sequere ueritatem.

73 Septem casus sunt,in quibus uir mulierem adulteram non potest dimittere.Primus,si ipse uir etiam fornicatus est.c.significasti,de diuor.etiam post separationem reintegrabitur, etiā si occulte,quia non deficit ius,sed probatio,secudū Th. supra.a.vi.ad.v.Secundus,si uir uxorem prostituit, in.d.c.significasti,in glo.uel si non prohibuit cum posset,quia uidetur,idem quod consentire: non autem si dedit occasionem indirecte,ut non bene prouidendo, & huiusmodi.c. ex literis,de diuor.Tertius,quando mulier nupsit credens probabiliter uirum suum mortuum,tūc non reputatur, adultera. Quartus,si cognita fuit ab aliquo,latenter intrante lectum sub specie uiri.Quintus,si fuit ui oppressa absolute.c.propo sito.xxxii.q.v.Sextus, si post adulterium sponte reconciliatus,eam carnaliter cognouit,uel eam publice adulterantem, tenet in consortium maritale.xxii.q.i.c.ii.&.iii.Septimus, est in.c.gaudemus,de diuor. Si matrimonio in infidelitate contracto ex parte utriusque, uir dederit uxori libelum repudij & uxor alteri nupserit,tunc si uterque conuertatur , tenetur eandem uir accipere.Alij addunt. Octauum, ut etiam ponit Tho.i.cor.vii.quando uir dedit occasionem mulieri adulterandi,non reddendo ei debitum,cōtra eius uoluntatem , ut-

in.c.ſecundum uerba.xxxiii.q.v.Alij dicunt non propter hoc excuſari,quin maritus poſsit eam dimittere. ar. ibi in gl.Vide ſupra,diuortium.§.iiii.

74 Dimittēs uxorem adulteram liuore uindictæ,uel propter lucrum,peccat,ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xxxv.a.vi.non autem ſi ad propulſandam propriam infamiam,ne uideatur criminis particeps,uel ad correctionem uitii uxoris, uel ad euitādum prolis incertitudinem.Quomodo autem debeat procedi in accuſatione circa adulterium, quando quæritur ſeparatio:uide Tho.ubi ſupra.a.iii.ad.v. & in.c.tuæ, de procur. Quomodo, etiam propter aliud crimen poſsit fieri diuortium,ſupra,Diuortium.§.viii.

75 Si mulierem adulteram pęniteat de adulterio, uel eſt ſpes correctionis,nō tenetur,uir ex præcepto eam dimittere, quia pœna corrigens non requiritur,ubi eſt emendatio.Si autem illam non pœniteat,tenetur dimittere ęx præcepto, ne eius peccato conſentire uideatur, dum correctionem debitā non apponit, ſecundum Tho. ubi ſupra.a.ii.Si tamen crimen ſit occultum, nec probari poſsit,non debet eam dimittere, ſecundum Pe.de pa.in.iiii.ſen. & quando plus cohibetur retinendo,quam eam relinquendo,ut ſi timeat quod ſic ſe proſtituet, uel quando maritus timet ſibi de incontinentia. In his caſibus,ſecundum Pe.de palu.ſupra, non debet eam deſerere.Quod ſi non dimittendo,immineret ſcandalum, debet notificare cauſam quare hoc facit ſi poteſt qđ ſi,nō pōt nō curet.Et ſi aliqua authoritas ſanctorū uideatur contraria,debet intelligi extra prædictos caſus.Si autem inuenit eam incorrigibilem,poſſet eam includere,quod melius eſſet quam deſerere.Mulier autem non ſic tenetur uirum deſerere,quia non tenetur corrigere uirum, nec ſcandalum de hoc naſcitur, & melius eſt illi cohitare, quia pro tunc uitatur fornicatio quā cum aliis faceret,nam quanto magis accedit ad uxorem, tanto minus ad alias fœminas uadit.Si tamen nolet eam cognoſcere, niſi contra naturam, uel timeret,quod eam traheret ad peccatum, debet eum deſerere ſi poteſt, ut mali imminentis occaſionem, fugiat.

79 Quam primum conſtat uiro de adulterio uxoris poteſt, illam dimittere quo ad thorum proprio arbitrio, nec tenetur reddere debitum exigenti, quia præiudicaret, ſibi:

ſecundum Thom. ſupra .art. iii. & fieret irregularis ideſt, bigamus , niſi per eccleſiám compelleretur , & tunc taliter redens , nullum ſibi preiudicium facit. Quo autem ad thorum, & cohabitationem , non poteſt dimittere, niſi eccleſiæ iudicio , & ſi dimiſerit, poteſt cogi ad habitandũ cum ea , niſi ſtatim poſsit adulterium probare ſecundum Hoſt.infra octo dies.xxxiii.q.ii.c. eccleſiaſtica. Ideo diuortium,non niſi iudicio eccleſiæ poteſt fieri,ſecundũ. Th. niſi fornicatio ſit carnalis, & notoria.Quod ſi ſic eſt poteſt. c.de illis,de diuor.Secus de fornicatione ſpirituali, & notoria.c.porro,eo.ti.ſecundum uero Pa.ibi,quãdo eſt notoriũ, eſt par ratio in utroque,glo.in.c.fi.de conuer.coniu. Quando aliquid dicatur notorium,ſupra manifeſtum,per totum, & Notorium.§.i.

77 Si alter coniugum adulterauit ſecrete,ſi petat debitum,non coacte,ſed humiliter,nõ propter hoc mortaliter peccat, licet fornicando ius petendi perdiderit.ſ.quaſi ſibi debitum, non autem quin poſsit petere quaſi rogando, & non cogendo nec tenetur reuelare uxori hoc quia cum hoc ſit introductũ fauore coniugis non peccantis,ſi ſciret hoc,& redderet,preiudicaret ſibi, non autem ſi ignoranter reddat. Sic tenet Tab. Matrimonium.iiij.§.vi.

78 Vir & uxor in cauſa diuortii ad paria iudicari poſſunt, licet maior cauſa ſit in uno,quã in alio,ſufficiens tamen ad diuortium in utroque,ſecundum Th. ſupra.a.iiii. reliqua quæ ad diuortium pertinent,ſupra.Diuortium per totum.Si eccleſia alteri coniugum ſcienti impedimentum precipiat cohabitare cum altero,obediet quo ad cohabitationẽ, & neceſſariorum adminiſtrationem, nõ aũt quo ad debiti redditionem, ſecundum Vgo. quia abſque peccato reddere non poteſt.

MEDICVS.

1 MEdici multis modis peccant. Primo quando ignorant infirmitatem,& tamen uel ex temeritate,uel ne reputentur ignorantes, uel propter lucrum, aut huiuſmodi aſſumunt infirmum medicare, exponentes eum periculo mortis, uel notabilis nocumenti, & hoc eſt mortale, quia contra charitatem proximi. Vel ſi poſſunt ſcire, tamen nolunt ſtudere, aut peritos conſulere. Secundo peccant mortaliter

quando cognita infirmitate negligunt studere, aut de remedi, s, uel uisitare, uel propinare debitas medecinas si possunt uel quando fecerunt unam medicinam, & aduertunt non esse conuenientem, non mutant, ne credantur ignorantes. Si etiam exhibuerunt medicinam dubiam pro certa, uel nõ, secundum artem, sed secundum suam stultam phantasiam uolunt medicare, uel experimenta facere, & huiusmodi, quibus infirmus exponitur periculo graui: mortale est. Tertio, quando consulunt propter sanitatẽ corporis, aliquod, quod est mortale, ut fornicationem, pollutionem, incantationem, uel huiusmodi, mortale est hoc, quia cõtra honorem, & praeceptum dei, & etiam est prohibitum, in. c. cum infirmitas, de poeni. & re. Quarto, quando infirmus est in casu periculoso, & infirmitas grauis est, etiam quod non sit in casu mortis, si medicus non admoneat, & inducat ad cõfessionem quantũ potest, ut praecipitur in. d. c. cũ infirmitas, etiam cõtraria con suetudine medicorum non obstante, quia non est consuetudo, sed corruptella contra bonos mores, ideo non ualet secundum Host. in. d. c. cum infirmitas. Cai. tamen ibi in summa dicit, quod si haec constitutio non est approbata consensu medicorum utentium, & superiores: hoc scientes tolerãt, & medici non seruant, non ex contemptu, sed ex negligentia, uel respectu humano, uel quia hoc contrariatur suae arti promittenti semper bonam spem, non peccant mortaliter. Sed sufficit quod dicant illis qui in domo habitant, quibus infirmi cura magis incumbere uidetur de salute animae, ut ipsi auissent infirmum, qui auisatus si noluerit confiteri, nõ propter hoc debet relinqui, ne forte desperatus moriatur. Hoc enim uidetur esse contra charitatẽ, qua tenemur & malis, & iniustis benefacere, & haec mihi uidetur bona determinatio, & satis modesta. Quinto, mortaliter peccant, si non nuntient, secundum Ar. flo. & Io. de nea. quol. xi. quãdo probabiliter credunt, quod nuntiatio mortis infirmo, erit multum utilis animae infirmi, ut quia confitebitur, & disponet de testamento, & huiusmodi, ex quo multa bona proueniẽt quia tunc agunt contra charitatẽ proximi. Secus quando nõ credunt hae debere sequi, tunc non tenẽtur. Sexto, si non medetur pauperibus infirmis, non ualentibus soluere, & ipsi possunt, mortaliter agunt. Quia hic est extremus casus, in

quo quilibet potens tenetur ex præcepto ſubuenire. Secus quando eſt diues,& non uult ſoluere,niſi quando medicus eſſet a cõmunitate ſalariatus:quia tunc omnibus gratis ſeruire tenetur,tam pauperibus,quam diuitibus infirmis.

2 Si autem diues ſit infirmus,& non uult ſoluere,non propter hoc med cus debet eum permittere mori ſine medicaminæ, ſed debet miniſtrare remedia,& poſtmodum repetere ab eo, uel eius heredibus ſalarium , uel expenſas pro eo factas , & ipſe,uel heredes tenentur mercedem ſoluere medico, qui fecit,quod ille,uel ibi tenebantur facere, quamuis contra uolũ tatem auaram ipſius egerit.ff.de neg.ge.l. Pomponius . Vide in.l.ſtichus.ff.de pec.leg.

3 Septimo peccant,quando nimis exceſſiuum ſalarium petunt contra iuſtitiam,uel quando faciunt fieri expenſas nimis exceſſiuas,& ſuperfluas, maxime pauperibus:ut uel ipſi plus lucrentur,uel aromatarii:uel quando cito poſſent ſanare,ſed in longum trahunt,quia quandiu pendet fructificat,& in multis aliis mortaliter delinquunt,quæ poterit prudens confeſſor aduertere, quando ſunt notabiliter contra iuſtitiam, uel contra charitatem,uel contra bonos mores .

4 Clericis in ſacris exiſtentibus, uel in minoribus beneficiatis, & religioſis,non licet uti arte medicandi:niſi gratis,& ubi periculum non iminet.c.multa,ne cle.uel mo.Cirugiam uero, quæ inciſione , uel aduſtione uel ſanguinis effuſione indiget,exercę eis,non licet.c.ſententiam,uel cle. uel mo.&.c.tua nos,de homi.Ibi.n.interdicitur,ſupra . Irregularitas §. xlvii . Poſſet.n. clericus in medicando irregularitatem contrahere quam non contrahere ſecularis medicus , quia non dat operam rei illicitæ ſiicut clericus , cui hoc prohibetur, ideo ſibi opus illicitum eſt,non layco .

5 Medicus intrans monaſterium, in quod prohibitum eſt ſub pœna excõmunicatonis late ſententiæ cupiam excepto medico intrare,etiam quod non ſit doctoratus,dummodo medicet,& hac de cauſa intrauerit,non eſt excõmunicatus, ſecundum Bar. in. l. ſciendum. ff. de edil. edic. & ita caſui huic occurrenti reſpondit . An liceat uocare medicum iudæum: ſupra,iudæus.§.ix.

6 Licet infirmi,& ſeruitores non teneatur obedire medico , cũ non ſit eorum prelatus,nec poſſit pręcipere,tamen ſi nõ ſtãt

conſiliis medici,ſed ſcienter,uel improbabili ignorantia,uel
inordinato appetitu ſumunt aliquid,propter quod notabile
malum,uel mortem incurrant, mortaliter agunt contra cha-
ritatem,qua corpus proprium debent diligere.ar.c. ſi non li
cet.xxii.q.v.Idem dic de ſeruientibus, quia exponunt infir-
mum graui periculo,& ſic ſi ſequeretur mors,eſſent irregula
res,quia ex eorum culpa ſecuta eſt. Secus quando ex inuinci
bili ignorantia faciunt,credentes prodeſſe infirmo. An medi
ci,uel cirugici debeant promoueri ad ordines.Sil.uer. medi-
cus..§.ult.

MENDACIVM.

1 MEndacium quod importat falſam uocis ſignificationẽ,
ſemper eſt peccatum,ſi eſt cum intentione fallendi,quia
eſt contra uirtutem iuſtitiæ. Sed aliquando dicens menda-
cium intendit bonum proximi, & dicitur officioſum, & eſt
ueniale,aliquando intendit ſolatium, & dicitur iocoſum,&
eſt etiam ueniale,aliquando intendit nocumentum ſpiritua
le,uel corporale,quod ſi ſit notabile,uel ratione perſone,uel
ratione rei,eſt mortale,ſi autem ſit de parua re, uel ſit ſecun-
dum primos motus animi,uel ſine animo multum nocẽdi,
cõmuniter eſt ueniale.Similiter quãdo eſt ex loquacitate,uel
ſine mala intentione, niſi ex hoc aliquod graue damnum
ſequeretur,quod quis debuiſſet aduertere: tunc.n. mortale
eſſet.Et dico mendacium eſſe pernitioſum, quando eſt con-
tra ſacram ſcripturam, uel contra ſcientias, quæ ſunt bona
intellectus.

2 Mendacium prędicatoris de his, quæ pertinent ad officium
prędicationis,& mendacium iudicis inquantum iudex,& eo
rum quæ in iudicio dicuntur ſecũdum formam iudicii, ſiue
ſit iudicium tẽporale, ſiue ſpirituale,ut iudicium ſacramenti
confeſsionis,mortale eſt:ſi formaliter mentiatur quis,ſupra,
accuſatio.§.xxii.infra,confeſsio.§.v.Vide.s.Th. ſecunda ſecũ
dę.q.cx.a.iii.&.ul.Ar. flo.ii.parte,ti.x.c.i..§.iii. Si quis negaret
ſe chriſtianum eſſet timore mortis, an mortaliter peccaret,
ſupra,uer.fides.§.7.Dicit enim Apoſtolus,Corde creditur ad
iuſtitiam,ore autem confeſsio fit ad ſalutem.

3 Si perſona grauis diceret mendacium, etiam officioſum, ra-
tione ſcandali,poſſet eſſet mortale: & ratione iuramenti: ſu-
pra,iuramentum.§.7.uel ratione uoti, ut ſi uouiſſet non di-

cere aliquod mendacium,& diceret,mortaliter peccaret.

MERCANTIA

MErcantiam exercere ſimpliciter propter lucrum, tanquã eius finẽ,non licet:quia finis talis mercatoris eſt inhoneſtus. Si autem lucrum ordinetur ad bonum reipublicæ, uel ad ſuſtentationem propriæ familiæ,uel ad alium,finem honeſtum:erit licita:infra,negotiatio.§.i.dummodo non fiant fraudes,uel aliquod iniuſtum interueniat:ut mendacia,iuramenta falſa,& huiuſmodi. Tunc enim ratione adiuncti non eſſet licita,& propter hoc mercatores culpantur.

MERETRIX.

1 MEretrix eſt illa, quæ uenalem turpitudinem ſuam facit. xxxii.q.iiii.c.meretrices, & prohibitum eſt ad eas accedere de iure diuino,in.d.c.meretrices,& eorum peccatum ſemper eſt mortale,quia contra legem naturalem, & diuinam, ſiue hoc faciant pro mercede,ſiue non. Quæ ſi accipiant pecuniam per fraudem, uel ab his qui alienare non poſſunt, tenentur reſtituere,ſicut de luſore,aliter non niſi de cõſilio, tanquam turpe lucrum,ſupra,ludus.§.vi.

2 Dum meretrices ad pęnitentiam reuertuntur,uolentes de criminibus confiteri propriis, ſecundum Cai.ibi, in ſumma,& in commentariis tertiæ partis, debet ſufficere confeſſori, ut ſciat peccata ſua in generali carnalia, ut quod per tot annos ſtetit proſtituta omnibus uolentibus,&c. tam religioſis quã ſæcularibus,tam conſanguineis quam aliter, & non oportet confeſſorem ſolicitare eam de ſingulis peccatorum ſpeciebus, quia hoc eſſet ſe,& illam precipitare in tentationem ſine utilitate,ſed ſat eſt hæc confuſæ dici. Poteſt enim prudẽs cõfeſſor exiſtimare ſpecierum, & actuum multitudinem, & numerum,turpitudinemque.

3 Meretricis oblationes recipi eccleſia prohibet, ſolum in criminis deteſtationem.

Meretricem ducens in uxorem,ut eam a malo retrahat, meretur.xxxii.q.i.c.non eſt culpandus.

MILES.

1 MIlitum peccata ponuntur Luc. iii.c. uidelicet concusſio. calumnia,nõ contentari,propriis ſtipendiis. Concuſſio pauperum eſt,quando ui,uel metu,extorquent bona pauperum, uel in perſona lædunt. Calumniari dicuntur, quan-

do diuitibus falſo imponũt crimẽ factionis,uel rebellionis, & hoſtilitatis. Non contẽtatur proprijs ſtipendijs,quãdo uolunt expẽſas,& hoſpitia ſine ſolutione,quę omnia ſunt mortalia,quia contra iuſtitiam,niſi in re parua.

2 Implicantur etiam peccato luxurię ut Philoſophus dicit,ſed magis hoc ex experientia patet,& peccato blaſphemiæ, uide ſupra aliquid,uer.Bellum,per totum.

3 Militiæ ars eſt licita,ſi debito modo fiat.c.militare.xxiii.q.i. & maxime ſi ſeruant regulam datam a Io.Bap.Luc.c.iii.Non debent ſe exercere in his, in quibus eſt periculum mortis, uel grauis mali,&c.

MINOR.

1 Minor dicitur,qui.xxv.annum non compleuit.l.i.ff.de mino.& poteſt petere reſtitutionem in integrum,non ſolũ in læſione,quæ de patrimonio demit,ſed etiam ceſſantis lucri ad quadriennium poſtquam.xxv.annum compleuit, de his ſolum in quibus læſus eſt infra.xxv.annum,dum in minoribus eſſet,glo.de reſti.in inte.c.ii.

2 Minor ſi intrat religionem. ſecundum Pa.in.c.in præſentia de proba.poteſt omnia bona ſua alienare, quia mori fingitur.l.deo nobis.C.de epi.& cle. non autem non ingrediendo,etiam ad cauſas pias ſine authoritate curatoris,nec etiam contrahere.Quod ſi eccleſiaſtico renuntiauit beneficio, minime reſtituitur, quia in ſpiritualibus ut maior admittitur, agit,& cõuenitur.l.ait p̃tor.ff.de mino.& in glo.in prin.

MINARI.

1 Minari aliquando eſt mortale,ut quando quis alteri minatur graue malum, & iniuſtum:uel non ratione iuſtitiæ, uel,correctionis,ſed liuore uindictę,non curans an iuſtum ſit,uel iniuſtum, quia iniuſtum ex ſuo genere mortale eſt, niſi ſit quid minimum & ulciſci iniurias liuore uindictę etiã ſimiliter eſt peccatum. Si autem fiat comminatio ad terrendum tantum,& non animo exequendi, eſt mendacium, & iuxta regulas mendacij iudicãdum erit mortale,uel ueniale.

2 Quod ſi iurentur minæ cum intentione non exequendi, cõmittitur periurium,quia mendacium iuratur.Si autem iurãtur minæ iniuſtæ,ſiue cum animo exequendi,ſiue non,mortaliter agitur,quia malum iuratur,a quo recedere eſt neceſſarium.Si autem iurantur minæ iuſtæ,cum animo exequendi ſi

di, si ante punitionem facta est aliqua mutatio, per quam minæ mereantur dimitti, ut quia correctus est cui minabatur, uel huiusmodi, uel iudicatur melius esse non punire, propter aliquod melius bonum, iuste remittitur comminatio sine uitio periurij, supra, Iuramentum.§.xii.

MISSA.

Missa in qua offertur sacrificium mediatoris à solo sacerdote rite consecrato potest dici, de sum.tri.c. i.§. una, & bene disposito, supra, communicare.§.i. Et dicitur secundum Vgo. de sancto uic. quasi transmissa à populo ad Deum, per ministrum sacerdotem.

2 Missa dici potest incipiendo in aurora, usque ad horam nonam, secundum Tho.iii. par. q. lxxxiii. inchoatam: propter tamen aliquam necessitatem, potest aliqualiter anticipari, & tardari, maxime in sabbato sancto, propter ordinationes, & in hoc maxime consuetudo ecclesiæ modernæ attendenda est, & contrafacere est mortale, quia fit contra generalem consuetudinem ecclesiæ, quæ seruari debet, secundū quòd in diuersis locis diuersa est. Qui tamen ante auroram celebraret, credens esse auroram, uel haberet super hoc priuilegium, ut episcopi, secundum glo.In.c.fi.pe priui.li. vj. & fratres prædicatores olim congregationis Lombardiæ, cum licentia suorum prælatorum, non peccaret mortaliter: uel in nocte Natiuitatis Domini, ut in. c.nocte, de con.d.i..in qua nocte una tantum dici potest. c. eo soluisti, de cele. mis. & Tho. supra.iii.par. arti.ii. Pe.de pa.in.iiii.sen. Communicari omni hora diei, dummodo quis sit ieiunus à media nocte, non inuenitur prohibitum, licet in mane sit hora cōgruentior. Neque bis in die, nisi cum quis celebrat.

3 Dicere missam antequam quis matutinas dixerit, secundum Veruer. mortale est, quia contra generalem, & approbatam ecclesiæ consuetudinem fit.c.in his.xi.d. posset tamē dici sine mortali, propter scandalum uitandum, uel alia, ex rationabili causa. Ante primam autem potest dici, quia hæc non est consuetudo, ut prima dicatur ante missam, immo in aliquibus, ecclesijs ante primam dicuntur missę, & quia aliquod statutum de hoc non est: ideo consuetudini standū uidetur, quæ contraria huic non apparet.

4 In ecclesia ordinarie celebrare, licet in alijs autem locis cum

licentia. In mari autem, uel in fluuio, nunquam, etiã ob necessitatem licet, ubi probabiliter timetur, de sanguinis effusione, secundum Arc. flo. Sub diuo propter necessitatem licet celebrare, potiusquam missam perdere: quia eo casu papa dat licentiam. c. concedimus, de con. d. i. Et quicunque celebrat, uel celebrare facit diuina, præterquam in casibus in iure permissis, ei ipso facto est interdictus ecclesiæ ingressus. c. episcoporum, de priuil. in. vj. Idem si in locis à iure, uel ab homine iudice prohibitis, eodem. c. Quomodo fratres prædicatores, super hoc habent priuilegium: supra Altare. *§. iiii.*

5 In missa priuata, sufficit habere unum, qui respondeat, & ministret, ar. in. c. proposuit, de fi. presby. & Pa. in. c. quisque, de uit. & honest. cler. non tamen debet esse mulier, quia ministrare non potest, nec incensum circa altare deferre. c. sacratas. d. xxiii. & c. uestimenta, de con. d. i. In missa uero solenni, plures debent adesse, per. c. hoc quoque, de con. d. i. & Th. iii. par. quæst. lxxxiii. ar. v. ad ult. Et ubi ius dicit plures debere interesse, nunc per contrariam consuetudinem secundũ Pe. de pa. abrogatum est.

6 Celebrans debet habere calciamenta, amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam, casulam, quæ omnia *exceptis* calciamentis debent esse benedicta secundum communiorẽ opinionem. Debet etiam habere ignem. c. fi. de cel. mis. calicem cum patena, de quo supra, calix. §. j. cum altari lapideo, supra, altare. §. j. cum corporali, & tobalijs, seu mapis, quę ad minus debent esse duæ, secundum Ar. flo. & Pe. de pa. Rosel. dicit, quòd sufficit habere unam longam, quæ possit plicari, & corporale, & debẽt, esse de lino simplici, uel canabe, supra, corporale. §. i. cum missali, hostia azima, uino & aqua de qua minus debet poni quàm de uino, ut in. c. pernitiosus, de cele. mis. supra, Eucharistia. §. xi. sine prædictis celebrans, secundũ communiter doct. ut dicit Ar. flo. peccat mortaliter, quando scienter facit: & potius debet non celebrare, etiam si sit dies festus. Si tamen celebrat sine prædictis, non efficitur irregularis, ut dicit Ricar. iiii. sen. d. xiii. cum non sit cautum in iure. Sine calciamentis celebrare sine contemptu, & ex eo, quòd non habentur, non uidetur mortale, cum non reperiatur. Bote ubi consuetum est, possunt esse loco calciamentorum. Quomodo prædicta debent mũda esse supra, corporale. §. v.

Sine missali celebrare, uidetur mortale, quia celebrans exponit se periculo errandi in canone. Consentit Ar. flo. & Angel. uer. missa. §. xxxvij.

7 Celebrãs capite cooperto sine rationabili causa, grauiter peccat, propter. c. nullus episcopus, de con. d. i. ubi præsumptuose contrafacientes priuantur communione, quod nõ fieret, sine graui peccato. Et quando legitur euangelium, omnes debent erecti stare, capite discooperto. per. c. authoritate apostolica, de con. d. i. Ange. in uer. missa. §. viii. tenet quòd mortaliter peccant propter illud uerbum præsumptuose capite cooperto celebrantes sine rationabili causa, quòd satis recte dictum uidetur.

8 Omittens aliquod notabiliter de his quæ dicenda sunt, ut euangelium, epistolam, canones, & huiusmodi, mortaliter peccat, secundum communiter doc. si scienter hoc faciat, & maximæ si aliquod uerbum de consecratione aduertẽter dimittit, quòd si inaduertenter dimisit, & postmodum aduertit, cum locum in quo debebat dicere pertransiuit, & sine nota replicare non potest: ut si post dictam collectam, recolit de gloria in excelsis, non debet replicare, nisi essent uerba consecrationis necessaria, sine quibus consecratio nequaquam fieret.

9 Si sacerdos post inceptam missam desistat, sine rationabili causa, mortaliter peccat, aliàs non, per. d. c. nullus, de con. d. i. & c. nihil. vii. quæst. i. Concordat Sil. uer. missa. i. §. iiii.

10 Post sumptionem sacramenti, sacerdos debet os, calicem, & digitos uino abluere, nisi sit aliam missam celebraturus. c. ex parte, de cele. mis. & Th. supra. ar. vii. ad. x.

11 Si sacerdos inchoata missa deficiat, ita ut non posit complere, ante consecrationem, non oportet per alium suppleri, secundum Tho. supra, ar. ul. ad. i. potest tamen suppleri, & est securius, si sacerdos est ieiunus. Si defecit post inceptionem canonis, ante consecrationem, & scitur ubi dimisit, ibi incipiatur: quòd si ignoratur, incipiatur à principio canonis: quòd si defecit postquam incepit consecrare hostiam, & non finiuit formam consecrationis, incipiatur ibi. Qui pridie, & dicat totam formam super eandem materiam idest hostiam, uel aliam accipiat prima remota, siue sit ieiunus, siue non, quando non adest sacerdos ieiunus, quia pręceptũ de perfe-

ctione sacramenti, maius est quàm de ieiunio. Si defecit post consecrationem hostiæ, & ante consecrationem sanguinis, alius incipiet ubi dimisit, super eandem hostiam, quòd melius est, quòd si defecit dum consecrabat uinum, & nõ compleuit consecrationem, potest accipere alium calicem præparatum, & facere sicut dictũ est de hostia, si uero deficiat post consecrationem corporis, & sanguinis completam, incipiat ubi dimisit si scitur, sed si nescitur, incipiat ibi. Hæc quotiens, &c. Si defecit post sumptionem corporis, calice non sumpto, accipiat aliam hostiam, & alium calicem præparatũ seruato priori calice cum reliquijs, & incipiat ibi, Te igitur, &c. Et post assumptionem sacramenti, antequam perfusionem sumat, recipiat quod seruatum est. Si autem deficiat, post sumptionem totius, non est necesse suppleri per alium ex Tho. supra, &. iiii. sen. d. viii. q. ii. ar. iiii. ql. ii. & in. c. nihil. vii. q. i. Hæc a sacerdotibus bene aduertenda sunt, ut ueniente casu non erretur.

12 Existens sanus, & temerarie non perficiens incœptam missam, est excommunicatus minori excommunicatione, per dictum. c. nihil, & secundum Aristo. ibi intelligitur tantum de minori, quia in. d. c. nullus episcopus, de cõ. d. i. ponitur in isto casu pœna minoris excommunicationis, non autem si de ecclesia fugeret, propter periculum mortis, ut si uideretur ecclesia ruere, uel huiusmodi.

13 Si sacerdos post consecrationem recordatur se non esse ieiunum, uel esse in mortali, de quo non est confessus, uel esse excommunicatum: debet nihilominus complere sacramentum mediante contritione. Si autem hoc ante consecrationem accidat, inceptam missam deserat, si sine scãdalo potest, secundum Tho. supra, (licet Pe. de pal. dicat, quòd non debet deserere propter peccatum non confessum, quia sufficit in hoc casu contritio,) maxime quando est excommunicatus, uel non ieiunus, (quanquam Bona. dicat quòd tunc etiã potest prosequi: etiam si meminit se esse irregularem) nec in hoc in excommunicatione celebrando efficitur irregularis, quia non adest præsumptio, ar. in c. cleri. &. c. latores, de cle. ex mi. Multa enim fieri permittuntur ad uitanda scandala.

14 Si musca, uel aliquid nõ uenenosum, nec læsiuum, aut prouocatiuum uomitus, post consecrationem reperiatur in cali

ce, debet capi, & diligenter lauari, post comburi, & ablutio simul cum cineribus in sacrarium poni. Si uero sit uenenosum, uel (ut dictum est) læsiuum, nullo modo debet sumi, neque dari, ne calix uitæ uertatur in mortem, sed debet seruari in aliquo uasculo, cum reliquijs, & ne sacramentum remaneat imperfectum, iterum ponatur uinum in calice, & incipiatur à consecratione sanguinis. Tamen si corpus iam sumpsisset, aliam accipiat hostiam, consecretque eam, & totum perficiat sacramentum. Thom.supra, ad.iii.

15 Si sacerdos post consecrationem hostiæ, aduertit quòd non posuit uinum in calice, uel aquam, debet statim apponere, & consecrare. Si uero post consecrationem, calicis aduertit, quòd non apposuit aquam, procedat, quia appositiò aquæ, non est de necessitate sacramenti: nullo modo debet aquã in sanguine apponere, quia sequeretur aliqua còrruptio circa sacramentum. Si uero percipit quòd in calice non fuit positum uinum, sed lisciuium, uel huiusmodi, & iam dixit uerba consecrationis sanguinis, non tamen sumpsit effuso illo liquore, uinum & aquam ponat, & consecret, ut dictum est. Si autem hoc percipit post sumptionem, debet accipere aliã hostiam, & uinum, ut supra: & consecrare omnia, & sumere, non obstante quòd aquam sumpserit, ut scrutetur debitus ordo perfectionis sacramenti, secundum Tho. supra ad iiii. licet aliter dicant quidam, hæc tamen opinio S. Thom. probabiliter est.

16 Si aduertit quando sumit calicem, quòd est aqua, antequam diglutiat, debet expuere in calicem, & extracta particula hostiæ de aqua, aquam reponat in sacrario, & accipiendo aliam hostiam & uinum, iterum consecret ut dictum est, particula uero sumatur pòstmodum, si non timetur de uomitu: aliàs ponatur cum reliquijs, licet quidam dicant quòd debet comburi, & cineres in sacrario reponi, quod uidetur esse in mane sacrilegium: ideo melius est, quôd dicit Thom. ibi, supra, quôd ponatur cum reliquijs, pro maiori reuerentia.

17 Si ànte consecrationem aduertit non esse hostiam, ut quia à uento est rapta, uel quia non est triticea, uel quia est marcida, &c. tunc ea reiecta aliam accipiat, & sequatur ubi dimisserat, secundum Tho. & Arch. flo. secundum autem Pe. de pa. & Ric. reincipiat à canone. Quod si aliam bonam habere nõ

poteſt,totum deſerat, quia non poſſet ſic perficere ſacramen tum. Nam ſacramenti perfectio neceſſaria eſt.

18 Si percipit defectum hoſtiæ poſt ſumptionem ſanguinis,ſecundum Ar.flo.& mentem S.Tho.rurſus ponat nouum panem,& uinum, & iterum conſecret, incipiendo à te igitur: uel ſecundum alios, a Qui pridie: ſi tamen hoc percipit ante datam benedictionem,quia ſi poſt perciperet, non eſſet perficere, ſed iterare ſecundum Arc. flo. Si uero non poſſet aliam hoſtiã habere nihilominus ſumat ſanguinem,ne calix remaneat inaſſumptus,ſecundum Roſel.uer.Euchariſtia.§.3.

61 Si poſt aſſumptionem hoſtiæ,& ante aſſumptionem calicis, percipit hoſtiam non fuiſſe conuenientem, ſecundum communiter doct.non obſtante, quòd non ſit ieiunus, accipiat aliam hoſtiã debitam,& incipiat ibi,Dominus Ieſus qui pridie quã,&c.uſque ad ſimili modo,&c. & poſtea alijs omiſsis ſumat ea,& inde proſequatur ubi dimiſsit,ut etiã.d.Ang.uer. miſſa.§.xv.& hęc opinio melior eſt,ut ſacramentũ ſi tpfectũ.

20 Si ſacerdos poſt conſecrationem, non recolit ſe dixiſſe uerba conſecrationis,uel alia neceſſaria ad hoc ſacramentum,ſecundum Tho.ſupra,ar.ul.ad.v.propter hoc non debet mente conturbari, quia multa dicuntur, quorum memoria non remanet,& præſertim ſi eſt conſuetus dicere bene conſidera te. Si uero certificetur ſe omiſsiſſe aliquod de neceſſarijs, ut ſunt formæ, reſumat a forma conſecrationis, & ſequatur cætera ut dictum eſt, in defectu materiæ, ne mutetur ordo ſacrificii. Sed propter alia dimiſſa non neceſſaria,nõ credo eſſe reaſſumendum, ne mutetur ordo ſacrificii, ſed eſſe proſequendum miſſam ſecundum ordinem.

21 Si hoſtia conſecrata caderet in calicem aliquo caſu,ob quòd ſacerdos non poſſet debito ordine perficere, & procedere, non propter hoc, debet iterare cum alia hoſtia,ſed proſequi cum illamet, quia hoc non eſt de neceſsitate ſacramenti,ſed in ſignificatione: ex S. Tho. ſupra ad.vj. Ideo proſequatur uſque in finem celebrationem.

22 Si ſanguis per negligentiam, uel aliam cauſam effundatur, uel euomatur, uel hoſtiæ conſecratæ mereceſcant, uel aliter pereant ex cauſa ſacerdotis, quid ſit agendum: uide de con. d.i.c.ex decreto,&.c.ſi per negligentiam.d.ii. & S.Thom.ſupra, ad ult. Hi autem ex quorum negligentia hæc accidunt,

mortaliter peccant, quoniam in re tam excellentiſsima, diligentiſsimam curam habere tenentur. Quod ſi animal, quod comedit hoſtiam conſecratam, poteſt capi, immediate exenteretur, & accepta hoſtia, reponatur in honeſto loco, donec naturaliter cõſumatur, & nullo modo comburatur, quia eſſet in mane ſacrilegium, nec proijciatur in piſcinam: animal autem comburatur, cuius cineres ponãtur in piſcinam, quia quandiu ſunt ibi ſpecies panis, eſt ibi uerum Chriſti corpus, cui ſumma reuerentia debet exhiberi. Et ſi aliquis eſſet ieiunus, & uellet illud ſumere, eſſet laudãdus, ut dicit Pe. de palu.

23 Si aſſumpto ſanguine, remaneat particula hoſtiæ in fundo calicis, apponatur digitus, & trahatur ad labium calicis, & ſic ſumatur, uel apponatur uinum, & ſimul cum eo ſumatur, primum tamen eſt melius. Si autem adhæreat palato, reſumatur uinum, & cum eo diglutiatur, uel cum digito remoueatur: primum tamen eſt honeſtius. Fractio, & figura, non etiam nocent conſecrationi: propter tamen ſcandalum plebis, debet eſſe hoſtia non fracta, & rotunda.

24 Si uinum congeletur in calice ante conſecrationem, debet liquefieri ſi poteſt, & ſic conſecrari, ut ſit actu potabile, ſi autem congelatum conſecretur, erit conſecratum: quia nõ differt ab alio non congelato ſpecie, ſed tantum qualitate.

25 Miſſam celebrare licet tantum ſemel in die regulariter, pluuies tamen aliquando, ſecundum Tho. iii. par. q. lxxxiii. ar. ii. ut in natiuitate domini dicuntur tres miſſę, quarum una tantum ante aurorã dici poteſt. Poſt autem ſimul omnes tres poſſunt dici, de cele. miſ. c. ſoluiſti. Aliquando licet plures celebrare propter neceſsitatem, de cele. miſ. c. i. &. ii. & ſecundũ Tho. ſupra, ad. v. non tamen pro auaritia, uel adulatione, ſed uel pro communicando infirmum, quando aliter fieri non poteſt, uel quando occurrit ſubito ſepeliendus, qui ſecundũ conſuetudinem, non eſt ſine miſſa ſepeliendus, tunc poteſt dicere ſacerdos unam miſſam pro uiuis, alteram pro defunctis, quando aliter commode fieri non poteſt (hoc tamen hodie amplius non ſeruatur,) uel quando in die feſto peregrini adſunt, uolentes audire miſſam, & aliter fieri non poteſt, uel propter benedictionem nuptiarum, ubi conſuetum eſt ſine miſſa non benedicere, uel quando quis habet duas eccleſias commendatas, uel unam commendatam, & aliam

intitulatam, & propter paupertatem non poteſt habere uicarium, uel aliter ſupplere: quia quilibet populus uult miſſam in ſua eccleſiæ: ut in.c.i.xxi.quæſt.i.&.c.dudum,de elec. uel quando eodem die occurrunt duæ miſſæ dicēdæ, ut una de feſto,alia de feria,& non adeſt alius ſacerdos potens ſupplere,uel quādo aliqua magna perſona,ut epiſcopus,comes, & huiuſmodi,qui ſolent miſſam quottidie audire, adeſſent. Idem dicendum de alijs,etiam non magnis,quando in die feſto ueniunt,& tenentur audire miſſam, & aliter fieri non poteſt. In dictis ergo caſibus, poteſt ſacerdos bis celebrare, & non plus: & quòd ſit ieiunus.i.quòd non acceperit ablutionem, neque purificationem ſolitam recipi.

26 Si quis communicauit in aliqua die, & ſuperueniat periculū de perditione hoſtiæ conſecratæ, ſi ſit ieiunus poteſt illam ſumere: ar.in.c.tribus de con.diſt.ii. reliquias autem poteſt ſacerdos etiam poſt ablutionem ſumere, quia non poſſunt faciliter ſeruari,& ex eo,quòd in una celebratione incontinenti hoc fit, etiam poſt ablutionem immediate reputatur ieiunus, per ea quæ not.in.c.olim,el.i.de reſti.ſpolia.in glo. Item quia præceptum de ieiunio eſt propter reuerentiam ſacramenti, ſed recipiendo reliquias, ne perdantur, eſt maior reuerentia,quam ſic relinquere, igitur eſt licitum. Nō autem ſic de eo,quòd non celebrando communicat,quia poſt ablutionem,non poteſt reliquias ſumere,& qui ſemel celebrauit, licet poſt ablutionem, poſsit reliquias ſumere, (ut diximus,) non tamen iterum celebrare, uel aliam hoſtiā conſecratam ſumere,quia ritus eccleſiæ ſolueretur.

27 Non quilibet ſacerdos omni die tenetur celebrare,per.c.quotidie,de con.d.ii.qui tamen curam animarum gerunt,tenentur ſaltem in feſtis de præcepto celebrare,uel celebrari facere ut ſatisfaciant populo: ar.c.i.de celebratio. miſſa. An autem non legitime impeditus, nunquam celebrans, maxime in ſolēnitatibus, in quibus conſueuerunt deuoti communicare,mortaliter peccet,ſupra,uer. communio.§.xiiii. Vide Tho, iii.par.q.lxxxii.ar.ul.&.iiii.ſen.d.xiii.q.iii.ar.ii.ql.i.

28 Si quis inſtituitur in aliquo beneficio,ut quottidie celebret, non tenetur ſic inſtitutus ad quottidie celebrandum, ſecundum Pa.in.c.ſignificatum,de preb.&.c.cōſuluiſti,de cel.miſ. ſed debet intelligi, quòd celebret quanto frequētius poteſt,

ſalua ſua honeſtate, & debita deuotione ſacramenti. Similiter dic ſi inſtitueretur ad dicendum peculiarem miſſam, ut de mortuis, uel aliter, & hoc quottidie, hoc non obſtante, poteſt, & debet celebrare de feria, quãdo occurrit, per.c.quidam, de cel.miſ. Secus quando inſtituitur, ut quottidie celebret in tali capella, quia tenetur, uel ipſe celebrare, uel ſupplere per alium. Si poteſt, aliter obligationi, & promiſsioni, non (ut debet) ſatisfacit.

29 Quilibet tenetur omni feſto de præcepto audire miſſam ſi poteſt, niſi magna neceſsitas eũ excuſet. c.miſſas, de con.diſt. j.&.c.omnes fideles. Et hoc de præcepto eccleſię: niſi tales eſſent excommunicati, interdicti, uel legitime impediti. Alijs autem diebus nõ tenentur, non obſtante.c.ſolet, de cõ. diſt. j.&.c.fi.de priui.in.vj. quia non obligant ad præceptum, ſed hortantur ex honeſtate.

30 Legitima impedimẽta, ſunt in particulari, ut elicitur ab Arc. ſlo.& aliis doc. cuſtodia infirmorum, qui ſine periculo notabili relinqui non poſſunt, ipſa infirmitas, ob quam infirmus ſine periculo exire non poſſunt, cuſtodia puerorum, qui ſine periculo relinqui non poſſunt, arduum negotium, quod eſſet relinquendum propter auditionem miſſæ, officiales, caſtelani, ſeruitores dominorum, & ſeruitrices. Domini & conſiliarij, qui urgentibus cauſis tempore miſſæ ſunt occupati, puellæ nubiles, quãdo pro habentur a parentibus, quos etiã rationabilis cauſa in hoc excuſat, ut ſi propter honeſtatem, uel conſuetudinem, uel periculum hoc faciant. Viduæ etiam ſi per aliquot dies ſecundum laudabilem conſuetudinem in domo clauſæ maneant, ſecus quando hoc fieret per menſes. Coniugatæ quæ ſine uirorum ſcandalo ire non poſſunt, uel turbatione familiæ, ſi non præparent prandium, & huiuſmodi. Debẽt tamen domini, & patroni, ſeruis, & ancillis ſuis, dare tempus eundi ad miſſam quantum poſſunt. Itinerantes ſi commode non poſſunt audire, ut quia ſocietas noluit expectare, uel nauis uoluit recedere, & huiuſmodi: & ſolus eũdo erat in periculo, uel propter latrones, uel propter expenſas, quas a ſociis habebat, uel huiuſmodi. Mulieres etiam pauperculæ, non habentes unum decenter ueſtiantur, & quæ exeũtes ad miſſam ſic deriderentur & breuiter, quotiẽs quis miſſam dimittit, propter aliquod, quod rationabile iudicatur, ſe

cundum rectum iudicium, remoto contemptu, excusatur a mortali. Vt sunt custodes portarum, rerũ, domus, & huiusmodi, qui libenter irent, ad missam, nisi prædicta obstarent. Reliqui autem omnes usum rationis habentes, tenentur si sciunt, uel commode scire potuerunt hoc præceptum secundum Pe. de pal. In huiusmodi discretus confessor audito pœnitente iudicabit.

31 Tota missa a principio usque ad benedictionem, debet audiri, in. d. c. missas, & quia modicum pro nihilo reputatur. c. re uera, de con. dist. ij. ideo qui modicum dimitteret, ut introitũ, uel huiusmodi, uel quia occupatur quis in misteriis missæ, non agit contra præceptum: secus si dimittit partem notabilem, secundum Arch. flo. ut esset Euãgelium, uel tertia pars missæ, & huiusmodi. Neque necesse est auribus propriis audire uerba, licet sit benefactum, sed sufficit præsentem ibi esse, & uacare pro illo tempore his quæ dicuntur, quia sic intendit ecclesia: & quòd non se occupet in aliis pro tunc. Nec necesse est, quòd audiatur in propria parochia, uel alia ecclesia, sed ubicunque audiatur satisfit. Similiter satisfacit siue quis audiat missam, quæ deberet de eo, de quo fit officium dici, ut est ar. in. c. quidam laicorum, de cele. mis. & ibi Pa. siue audiat aliam, licet quidam teneant oppositum, & male, quia. d. c. missas, &. c. quidam, non loquuntur de necessitate de propria missa, sed de cõgruitate. Et Pa. etiam ibi in. d. c. quidam, & Arch. flo. dicit quòd non tenetur, & si forte contra prædicta esset aliquod ius per contrariam consuetudinem abrogatum est.

32 Missa de sancto aliquo, ita prodest defunctis, ac si de mortuis diceretur, quo ad sacrificium, quo autem ad orationes, magis prodest ea, quæ pro defunctis est: tamẽ huic defectui facit satis maior deuotio, uel affectio eius, qui missam de sancto celebrat, secundum Tho. iiij. sen. dist. xlv. q. ij. ar. iij. ql. j. ad v. Vnde non est bene factum relinquere missas ordinarias quando debent dici, pro missis mortuorum.

33 Si sacerdos est celebraturus pro aliquo, uel aliquibus, dummodo non fecerit promissionem alicui de merito totius illius missæ, & superueniat alius, uel plures, rogantes celebrari pro animabus suorum defunctorum, potest omnes acceptare, & ualet pro omnibus secundum deuotionem offerentiũ.

Nam offerentes elemosinam,& rogantes offerri, dicūtur offerre & ipsi sacrificium,& in hoc sensu potest intelligi.c.non mediocriter, de cōse. dist.v. Debet ergo sacerdos esse cautus, ut nulli promittat specialiter, sed dicat rogabo pro eo, &c. Hoc secundum mentem Sil.uer.missa primo,circa fi.Idem uidetur sentire sum.Ang.uer.missa.§.lij.quo'ad meritū speciale. Quomodo missa concubinarij non posit audiri, supra clericus.§.xiij.

34 Missa boni sacerdotis orantis etiam in persona ecclesiæ, ut eius instrumentum,plus ualet quàm mali ad impetrandum gratiam,quanto enim melius est instrumentum,tanto opus melius efficitur. Quo autem ad sacramentum æqualis est,licet aliqui dicant contrarium. Primum tamen est secundum Tho.iiij.sen.dist.xiij.q.j.ar.j.quol.v.& ratio quæ hic adducitur est optima.

35 Si sacerdos tribus sigillatim promisit celebrare unā missam, & postea non celebrat nisi unam pro illis tribus, secundum Pet.de pal.non satisfacit:potest tamen secundum eū,& Arch. flo.multis modis excusari. Et primo propter impossibilitatē celebrandi,ut quia oportet ipsum celebrare secundum intentionem prælati.Secundo propter cōsuetudinem, & maxime si talis scit consuetudinem.Tertio si in aliis suffragiis satisfacit,uel si haberet tantum affectum ad quemlibet trium, sicut ad unum tenetur habere,uel sequendo superiorem opinionem.Et si promisit celebrare in uno loco,uel de spiritu sancto,uel aliter,& non facit,infideliter agit,& non satisfacit.

36 Sacerdotes,qui sunt de aliquo collegio,debent celebrare secundum intentionem præsidentis, qui est dispensator onerum,& commodorum,& potest dare licentiam alicui ut celebret pro aliquo amico suo,ex rationabili causa.

37 Qui celebrat,ut Deus aliquem perdat, mortaliter peccat, ar. in.c.quicunque.xxvj.q.v.nec nocet illi hoc sacramentum, cū de natura eius sit prodesse,ut est,ar.j.q.j.c.si autē Deus. Posset tamen excusari a mortali,si talit esset inimicus reipub.uel talis,cui tale malum iuste posset imprecari, & non faceret liuoræ uindictę,sed pro iustitia,uel communi bono seruādo.

38 Missa non debet dici nisi pro his,qui sunt membra Christi, ut pro uiuis, & mortuis in charitate existentibus.c. uisum, de conse.dist.j.& Tho.iij.parte.q.lxxix.ar.vj.ad.ij.aliis autem

non prodeſſet. Pro his qui ſunt in gloria celebratur, ad honorem, & gloriam eorum, uel pro ſolatio uiuorum.

39 Audiens miſſam de præcepto, nō poteſt ſimul dicere aliquā aliam orationē, ut officium, ad quod tenetur ſub præcepto, quia cum ſint duæ obligationes, duo tempora diſtincta requirunt, ſupra, feſtum. §. xj.

40 Religioſis præcipitur in cle. religioſi, de priui. ne dicant uerba infamatoria, uel falſa, & ne laicos a frequētia eccleſiarum ſuorum prælatorum, uel acceſſu retrahant, ſub interminatione anathematis. Miſſam celebrantes, omiſsionis tot peccata habere poſſunt, quot ſunt requiſita ad eius celebrationem, quæ uolentem celebrare ſcire oportet, ne omittendo peccet.

MISERABILIS PERSONA.

MIſerabilis perſonæ ſunt, quæ per ſe non poſſunt cauſam promouere. c. j. de poſtu. & ſunt ſecundum Pa. in. c. licet, de cen. cæci, pauperes, pupilli, uiduæ, & morbo laborātes, qui poſſunt ab eccleſia auxilium implorare, quando nimis in collectis grauantur: in. c. ſignificantibus, de offi. deleg. & ibi Pa. Excuſantur autem hi a muneribus perſonalibus ſecundum eundem Pa. in. d. c. licet, non autem, a realibus ordinariis, niſi principes uelint ea remittere. C. de uaca. mu. & de mune. patri. quaſi per totum. Pro miſerabili perſona, conſtitutus in ſacris poteſt aduocare, etiam in foro ſeculari, Abb. in. c. i. de poſtula. Facit quod not. in. c. ex tenore, de foro compe.

MODERAMEN.

MOderamen inculpatæ tutelæ eſt, quādo id fit, quo omiſſo iniuria repelli non poteſt, nō enim imputatur alicui quod facit, ſi aliter ſe defendere non poterat, & iniuriam repellere. l. ſcientiam. §. quod cum aliter. ff. ad leg. aquil. quod cō ſiderabitur ad arbitrium boni uiri, penſatis circunſtantiis, ſcilicet modum, qui eſt circa qualitatem armorum, Non. n. debet reſiſtere cum armis, ſi ſine armis inuaditur, uel ſi uenit cum pugno, nō debet baculo repercuti, unde poteſt talibus uti, quę ſufficiant ad repellendum, & non plus. Conſiderandum eſt etiam moderamen in curſu temporis, ut quando inuaditur perſona, antequam quis percutiatur, poteſt incontinenti inuadentem percutere, ut euadat percuſsionem, & iniuriam, & magis dicitur repellere iniuriam quām inferre, & intelligitur gl. in. l. ex pl agis. §. tabernarius. ff. ad legem aquil.

& Bar.ibi.Si autem iniuria iam est facta, non est licitum percutere etiam incontinenti, quia non est defensio, sed uindicta, quæ non est permissa singulis, sed iudici, nisi timeretur geminata percussio, secundum Inn.in.c.olim, de resti.spol. Si uero uiolentia rebus infertur, debet repelli incontinenti, licet iam sit facta iniuria, quia hæc non est uindicta, sed defensio. Item cõsideranda est causa, ut scilicet fiat ad defensionẽ, & non ad ultionem: & hæc defensio manualis, quia naturalis est, per aliquam legem, uel iudicem, tolli non potest. Secus de ea, quæ est de lege positiua aliqualiter, ut sic, uel sic appellare.

MOLLITIES.

MOllities quæ est idem quòd peccatum pollutionis contra naturam uoluntarie, siue fiat sine instrumento, siue cum instrumento proprio, uel alieno, mortalis est, sicut & ipsa pollutio, de qua infra, pollutio, per totum. Est & mollities alia opposita perseuerantiæ, quo homo adeo est deditus delectationibus, ut non solum a contristantibus, uerum etiã a tollentibus delectationem abducatur, ut uiam uirtutis deserat, & quia contra rationem, ideo peccatum est.

MONACHVS.

1 MOnachi differunt a conuersis, & oblatis, secundum Pa. in.c.non est, de regu. quia conuersi sunt, qui offerunt se, & sua, mutando habitum, & profitendo, laici tamen sunt, qa non promouẽtur ad ordines. Oblati uero sunt, qui se, & sua offerunt monasterio, habitu non mutato. Et secundum glo. in.c.ut lex.xxvii.q.i. isti conuersi, & oblati, magis astringuntur monasterio, quàm monachi: quia etiam causa arctioris religionis, non possunt ad alia monasteria transire, quamuis a superiore licentiam petant, quia efficiuntur quasi serui monasterii. Monachi uero hodie sunt propriẽ, qui habitum mutant, profitentur, & ad ordines promouentur.xvi.qõ.i.in multis capitulis.

2 Monachorum nomine, in materia odiosa, non ueniunt alii religiosi, ut patet in cle.i.de sta.mo.ubi textus, postquam excommunicauit monachos, subiungit, aut canonicos regulares, quòd frustra fuisset appositum, si nomine monachorũ uenirent omnes religiosi. Pa.uero in.c.ex parte, de postu. dicit quòd constitutio emanans respectu religionis, licet loqua

tur de monachis,ad omnes tamen religiosos extenditur,nisi possit diuersitatis ratio assignari:& hoc in omni materia. Primum,tamen uidetur melius, quia ibi non apparet specialis ratio differentiæ,& tamen nomine monachorum non includuntur canonici regulares,&c.

3 Licet ordo monachorum sit arctioris obseruantiæ quàm canonicorum regularium,ut dicit Tho.secunda secundæ.qõ. clxxxix.ar.viij.ad.ij.tamen si monachi essent laici, liceret eis transire ad ordinem canonicorum talium, & non econtra.c. mandamus.xix.q.iij.Si autem monachi sint ministeriis obsequentes,non licet transire ad dictos canonicos,bene tamen econuerso,petita prius superioris licentia.c. statuimus.xix.q. iij.&.d.c.mandamus.Quomodo regulariter possint transire infra.Religio.§.xiiij.

4 Monachus non potest fieri canonicus ecclesiæ secularis.c. in noua.xvj.q.vij.extra de elec.c.cum causam. Idem dic de religioso,per allegata.

5 Monachus, uel religiosus, non possunt promoueri ad aliqđ beneficium,uel dignitatem ecclesię secularis,nisi sit episcopalis,secundum Pa.in.c.quod Dei,de sta.mo. neque ad canonicatum,uel ad aliud simplex beneficium in ecclesia collegiata c.super eo,de regu.nec in hoc episcopus potest dispensare,secundum Car.In ecclesia autem non collegiata, secūdum Pa. potest eligi,ut sit præpositus,non autem, secūdum Host.nisi dispensatiue.Si autem ecclesia sit cum cura, potest religiosus de iure communi promoueri,ut communiter tenetur,secundum Host.Io.an.& Cal.ab episcopo sine dispēsatione,& hoc sequitur Feli.in consilio.cxxxj.Domini tamen de rota, tenēt quòd requiratur dispensatio:uide nihilominus tex.cum glo. in.c.parochia.xvi.qõ.j.& tex.in.d.c.quod Dei, qui dicit quôd monachi possunt promoueri,ex quo uidetur quòd non indigeant dispensatione.

9 Monachus non potest habere curam animarum , in ecclesia ubi monachi collegialiter habitant , secundum Pa.in.c.j. de capel.mo.sed debet episcopus capellanum instituere,qui populum de consilio monachorum regat.

7 Monacho non licet locum habere in diuersis monasteriis.c. fi.de reli.domi.nisi unum monasterium sit sub alio, nec potest præfici in diuersis monasteriis,nec pluribus ecclesiis cu-

ram animarum habentibus,nisi unum ex alio pendeat: li.vj. de præben.c.cum singula,ubi ponitur pœna committẽtibus monacho prædicta,& alias administrationes consuetas non eiusdem monasterij,&c.

8 Monachus,uel religiosus deputatus alicui ecclesię,tenetur ad substantialia suæ regulæ,ut ad tria uota ad deferendum habitum,etiam si sit episcopus, nec debet portare rochetum.c. clerici, de uit. & ho.cle. & tenetur abstinere ab esu carnium, sicut ante,nisi dispensetur,secundum Gof.allegãtem.c. quisquis.dist.xlj.Ab aliis autem quæ officium suum impediunt, absoluitur:non autem ab his, quæ non impediunt, immo magis iuuant,non absoluitur, & sic intelligitur.c. monachũ, xx.q.j.&.c.nemo.xvj.q.j.quando uero, & quomodo eximatur ab obedientia abbatis, uide.c. unicum.xix.q.j.&.c. parochia.xvj.q.j.&.c.sane.c. uisus.xvj.q.ij. Vide Tab.uer. monachus.§.v.

9 Si talis dispensatione indigeat,ad illum recurret,sub cuius iurisditione ecclesia sua subiecta est,siue sit abbas, siue episcopus,uel papa, quãquam si sit exempta, & ipse secum poterit dispensare,sicut alij prælati exemptorum: ut dicunt quidam rationabiliter,& eligere sibi confessorem.

10 Monachis multa prohibentur, in cle. ne in agro dominico, de sta.mo.& in.c.ad monasterium,de sta. mo. &.c. in singularis:uide ibi,si opus est,& sunt decem, uidelicet deferre habitum secundum formam,omni mense confiteri, & eucharistiam suscipere,exponatur regula ab aliquo, &c. non uti camisiis,seruare silentium certis horis, & locis, facere capitula triennia,& interdicitur aucupatio,& uenatio, non ire ad curias mandatur,non tenere arma,non comedere carnes:infra religio.§.xij.Thom.ql.ix.ar.iiij.Multa alia prohibentur eis in sua regula,& ordinationibus suis,quæ uidendæ essent.

11 Monachus comedens carnes nõ peccat mortaliter, nisi propter præceptum, uel contemptum, licet dicatur in canone, quod incarceretur, quia intelligitur de monacho cõtumaci, uel inobedienti,infra.Religio.§.xij..Vide S.Tho.secunda secundæ.q.clxxxvj.ar.ix.ubi rationem horum scribit.

12 Ex contractu monachi,cui commissa est administratio, tenetur Abbas,& monasterium, inquantum se extendit administratio,secundum Inn. aliter non: nec ipse monachus tene-

8 Monasteria frequentans monialium si sit clericus, sine causa manifesta,& rationabili,post admonitionem deponitur, & secularis excommunicatur.c.monasteria,de ui.& ho.cle.Monasteria in quibus sunt masculi,& fœminæ,quę dicuntur dupla,licita non sunt,ut no.in.c.diffiniuimus, &. c. in decima xxviii.quæst.ii.

MONETA.

MOneta,supra,falsarius,per totum.

MONOPOLIVM.

MOnopolium est singularis negotiatio in ciuitate, & damnatur.C.de monopoliis.l.unica, Vnde non licet mercatoribus concordare inter se,ut omnes uno precio uendant, & non minori aliquis uendere possit:neque licet,ut unus solus sit uenditor,uel emptor,& contrarium facientes peccant mortaliter,propter pœnam exilii, & expoliationis omnium bonorum appositam. Insuper quia hoc est contra iustitiam, & bonum rei.Iccirco tales essent penitus exterminandi, è ciuitatibus.

MORA.

1 MOram incurrit quis,quando non facit quod facere tenetur,ut eo tempore,ut not.in.c.ult. de loca. Et quando dies apposita,est obligationi,nō requiritur monitio,ut quis constituatur in mora,in.d.c.ult.quia dies pro homine interpellat.Si dies non sit apposita,requiritur monitio, secūdum Pa. in.c.licet heli. de symo.& de accu.c.ii.quamuis gl.in.d.c. licet heli,dicat quòd in pecuniariis admonitio est de honestate non de necessitate,infra.§.ii.obligatio.§.v.

2 Morosus tenetur ad restitutionem danni emergentis ex tali mora ipsi creditori,& lucri cessantis. Et not. quòd non dicitur esse in mora, qui potest se tueri legitima exceptione, per regulam,non est in mora: de reg.iur. libro sexto. Ignorantia autem quando quis tenetur, & impossibilitas, excusant a morositate,per.l. quod te.ff. de re. cre. & quando non fuit monitus,secundum Ludo.de Ro.

3 Mora purgatur ex celeri solutione,ante factam requisitionē, ut no.in.d.c.ult.No.quòd mora,& culpa æquiparantur, nisi in hoc,quòd mora est purgabilis.l.seruum.ff.de uer.ob.

4 Mora sua unicuique semper est nociua.propterea si quis est

in mora restituendi aliquid, & casu etiam fortuito pereat, nocet moroso, nisi clarum sit, quòd eodem modo apud dominum periisset, per. l. fi. §. i. ff. ad. l. rod. de iac. Si autem dubiū est, non liberatur debitor, quia interpretatio fit cōtra eum. l. cum res. ff. de leg. i §. fi.

5 Si debitor fuit in mora soluēdi, & postea creditor i mora reci piēdi, uel ecōtra, ulti. mora nocet. l. debitor ff. de usur. & fru. Mora semel commissa purgari non potest, quando dies præ-

6 figitur a lege, uel canone, pœnam imponente, ut dicit Io. an. in regula: mora in. vi. de re. iur. quia pœna semel commissa, non purgatur, & sic intellige iura dicentia moram non purgari: de elec. c in cūctis, nisi in eodem canone caueatur, quòd mora posit purg iri, & pœna uitari, & ita iura contraria, quæ uidentur uelle, quòd purgari posit, ut in. c. i. d. xviii. & d. 100. quoniam, & de sup. neg. præla. c. literas, intelliguntur.

MORTVVS.

1 MOrtuum spoliare, peccatum est contra legis prohibitionem. l. iii. ff. de sepul. uio. quia spoliatores mortuorum la tronibus comparantur. iiii. li. Ethicorum.

2 Mori pro salute proximi, quando adest articulus necessitatis, quilibet tenetur esse paratus, quia ad hoc cogit charitas, supra. Episcopus. §. iii. & iiii.

3 Non est peccatum petere a moriente, ut post mortem ueniat & de suo, statu informet, secundum Thō. quol. iii. q. ix. ar. ii. secundum tamen diuinum iudicium. Esset tamen peccatum si hoc procederet ex dubitatione fidei, uel ex alia iniusta cau sa. Magis enim scripturis sacris, quæ mortuis credere tenemur, ut ex euangelio Luc. c. xvi. colligitur.

4 Exponere se mortis periculo pro salute personæ, per quam ecclesia, uel resp. sustentatur, laudabile est, secundum Tho. secunda secundæ. q. xxxii. ar. vi. Et nullus est a morte eripiēdus, contra iura, secundum Th. secunda secundæ, quæst. decima, ar. xii. ad. ii.

5 Mors illata etiam pro criminibus, aufert totam pœnam peccati, uel partem, secundum quantitatem culpæ, & patientiæ, & contritionis, si patienter tolleretur, non autem sic de morte naturali, per quam non purgatur quis a peccatis actualibus, secundum Tho. secunda secundæ. q. clxiiii. ar. i. ad. vi. li-

cet quidam oppositum teneant,& male: quia in naturalibus, neque meremur, neque demeremur, ut sic. Scotus autem in quarto sen.d.xxi.dicit, quòd si uoluntarie acceptetur, est sufficiens pœna pro uenialibus.

¶ Isti dicuntur esse in articulo mortis, uidelicet laborans febre continua, obsessus ubi machinæ iaciuntur, obsessus ab hostibus uolentibus eum occidere, nauigaturus per loca periculosa, iturus per loca insidiosa, ætate confectus, uel breuiter status cuiuslibet, arbitrio boni uiri pensatis debitis circũstantiis, iudicantis talem esse in mortis articulo: & hæc est generalis regula, qua posit quis iudicari esse in articulo mortis, ut posit absolui,&c.

MORTVARIA.

Mortuaria, supra exequiæ per totum.

MVLIER.

Mulier, supra, fœmina, per totum.

MVRMVRATIO.

Murmuratio est quædam querella cum impatientia, in his quæ homo debet patienter ferre, ut dicit quædam glo. super illud Sap.i.custodite uos a murmuratione: & committitur aliquando contra Deum, quando displicet alicui, quòd non det prosperitatem, uel mittat tribulationem, uel quòd non regat mundum modo nostro. Est etiam contra homines, quando scilicet, quis conqueritur de re iusta, uel iniusta, sed non debito modo, uel non apud eum, cuius interest prouidere, & licet communiter sit peccatum ueniale, est tamen quandoque mortale, ut si ex ipsa fiat contra aliquod præceptum, uel propter scandalum, uel huiusmodi. De pœna murmurantium, uide.c.alienus.d.xc. Hoc uitium coincidit cum detractione, quamuis murmurationis nomine minus significetur, ut dicit Cai.

MVTILARE.

Mutilare se, uel alium est illicitum, secundum Tho. secunda secundę.q.lxv.ar.i.& peccatum, ex se mortale, quia notabile nocumentum infertur sibi, uel proximo, quod est contra charitatem: nisi fiat propter sanitatem totius corporis, secundum artem medicinæ, uel per publicam potestatem, propter bonum commune. Mutilare autem est membrum inuti-

le reddere, uel troncare, supra, corpore uitiatus. §.i. Quomodo inducatur propter hoc irregularitas, supra, irregularitas. §. ii. & .v. Et corpore uitiatus. § ii.

MVTVVM.

1 MVtuum est, quòd de meo fit tuum. ff. si certum peta. l. ii. & consistit in his, quæ mensurantur, & ponderantur in d. l. ii. Ex hoc sequitur, quòd si res mutuata pereat, etiam casu fortuito, periculum manet apud eum, quòd mutuo accepit. l. incendium. C. si cer. pe. Res enim si pereat, perit illi cuius est. Secus quando consignatur pecunia in bursa, tunc non est mutuum, sed depositum. ff. si cer. pe. l. si ab initio.

2 Habens pecuniam sibi pro aliquo tempore inutilem, mortaliter peccat si non mutuat indigenti petenti, secundum Sco. in. iiii. quia facit contra præceptum naturæ, & Christi, Luc. vi. Intellige tamen primo, quòd sit tutus de rehabendo tempore oportuno. Secundo, in indigentia citra necessitatem, uel decentiam. Si autem esset extrema necessitas, debet commodare, etiam quòd non esset tutus de rehabendo. Si enim tenetur tunc subuenire, multo magis mutuare, supra. Elemosina. § iii. Vide, infra, usura, quando non licet per totum.

NAVFRAGIVM.

1 RApientes res de naufragio, siue in mari, siue in littore, siue in aqua, mortaliter peccant, quia contra iustitiam agunt, & proximum notabiliter offendunt in bonis, & tenentur restituere. l. Si quis ex naufragio. ff. de incen. rui. & nauf. nec aliqua consuetudo potest excusare, quin sit furtum. ff. de acqui. re. do. l. qua ratione, in fine. Et si talis sit prælatus, uel clericus, debet deponi. c. dilecti, el. i. de accu. si laicus, debet excommunicari, si non restituat: uel est excommunicatus, de rapt. c. excommunicationi, supra excommunicatio septuagesimaoctaua, intellige de spoliantibus eos, qui ex iusta causa nauigant, secus de piratis, & hostibus fidei, qui nomini Christiano inimicantur. C. de fur. in auten. nauigia.

2 Rapiens de naufragio rem statim perituram, ut Zucharum, uel huiusmodi, quæ sine illo non fuisset salua, si sine quocunque uitæ periculo hoc facit, tenetur restituere, quoniam, ad hoc agendum charitas fraterna illum urgebat: debet tamē habere laboris sui præmium. Si uero cœpit cum qualicun-

que uitæ periculo,& patronus aliter non erat habiturus,quia periisset non tenetur restituere,quia cum tali periculo non tenebatur suffragari domino. Si autem patronus alia uia uerisimiliter erat rehabiturus,licet mortis periculo se exposuerit,restituet, & laboris sui mercedem accipiet, ad arbitrium boni uiri. In illo enim casu non habebantur pro derelicto. Si autem fieret statutum,ut rapientes de naufragio tantum lucrarentur,teneret:quia fit in fauorem naufragantium, & rapientes tunc deberent habere mercedem taxatam. Si quis autem prædicta iactata in mari,uel sponte,uel per naufragiū inueniat a casu,tenetur restituere,nisi haberentur pro derelicto,secundum glo.in.c.cum dilecti de accu.

NECROMANTIA.

NEcromantia quæ importat diuinationem per dæmonem repreſentantes mortuorum personas, mortale peccatum est,quia ibi est dæmonum inuocatio; & societas, quæ sine mortali esse non potest,supra,incantatio.§.primo,infra; superstitio.§.iii.

NEGLIGENTIA.

NEgligentia in opere exteriori,uel interiori,potest esse mortale peccatum,uel quia negligitur opus necessarium ad salutem,ut confessio,uel huiusmodi,uel contennitur opus bonum,& sic uoluntas cadit a charitate, quia contemptus ubique damnabilis est;alias communiter est ueniale. Arch. flo. in secunda parte titu.nono.c.iii.in fi.uidetur uelle,quôd negligentia,quæ est ex consuetudine sit mortalis, ut puta habens consuetudinem non dicendi officium horis debitis, quæ non sunt de præcepto. Hoc tamen uerum esse non teneo,quia licet consuetudo aggrauet, non tamen quod est ex se ueniale,facit mortale. Posset tamen hoc dictum esse uerum,accipiendo consuetudinem,pro contemptu.Et si ita accipit idem Arch.uerum dicit.

NEGOTIATIO.

NEgotiatio, quæ alio nomine mercantia dicitur, multis modis,est peccatum. Primo ex malo fine, uel propter auaritiam,uel alio fine, qui si sit mortalis, etiam ipsa erit mortalis. Secundo ex persona, ut si a clerico, uel religioso, exerceatur,supra,Clericus.§.x.&.xvi.Tertio,si fiat diebus fe-

ſtis,exceptis nundinis:ſupra,feriæ,uel feſtum.§.xv. Eſt enim opus ſeruile,quod interdicitur die feſto. Quarto,ex loco inhoneſto.c.in omnibus.d.lxxxi. Neque in eccleſia debet quis negotiari.xvi.q.viii.c.& hoc diximus, alioquin mortale eſt. De immu.eccl.c.domum decet, in.vi. niſi magna neceſsitas excuſet,uel honor Dei,aut ſubuentio cultus Dei, ut debent facere uendentes candellas in eccleſia,qui non debent principaliter lucrum intendere,ſed ſecundario aliter non poſſunt. Quinto,ſi doloſe exerceatur cum medaciis,& periuriis. Sexto,ſi eſt reipu.damnoſa, ut faciunt monopoliones, uel ſi lucrum quæratur immoderatum. Septimo, ſi negotietur cum habente malam conſcientiam ſcienter: tenetur enim tunc, quam citius poteſt ſoluere talem ſocietatem. Si uero non poteſt,proteſtetur,quòd de illicitis lucris,non uult ſe intromittere.ar.d.lxxxiii.c.error,& in prædictis modis,non eſt neceſſaria ſubſtitutio,ſed tantum de conſilio, niſi ubi interuenit iniuſtitia in uenditione,uel emptione,uel quando quis fuit cauſa,quòd precium nimis creſceret,emendo totum, ut carius uenderet,ſecundum Rodo.tunc tenetur læſis, quia ipſe dedit cauſam danni dati iniuſtæ. Concor.Sil.in ſumma,uer. negotium,quæſt.i.

2 Licitum eſt aſſecurare merces, ut ſi ſaluæ ueniant aſſecurans certum quid lucretur,ut quinque pro cẽtenario,ſi autem pereant,totam mercem ſoluat, ſecundum Ar. flo. nec obſtat.c. nauiganti,de uſu.quia hic non eſt aliquod mutuum, ut no. Io.cal.ſed hoc fit tantum ratione periculi.Idem poteſt fieri aſſecurando pecunias quas quis portat, uel quas mutuat quis alteri,quòd rehabebit.Idem dic in ſaluo conductu perſonæ, hoc poteſt fieri cum lucro,dummodo ſeruetur promiſſum. Vſura.§.viii.nec eſt lucrum illicitum, neque turpæ, cum ad aliquem bonum finem ordinetur.

3 De lucro quòd fit,quando aliqui exponunt ſe fortunæ,dicentes quid uis ponere,quòd cras pluet,uel talis, infra menſem morietur,& de aliis in quibus tantum eſt uanitas: dico non eſſe licitum lucrum,quia non ordinatur ad utilitatem proximi,ſicut prædicta aſſecuratio, ſed tantum eſt hic uanitas, ideo illicitum:non tamen tenetur quis ad reſtitutionem ex hoc,ſicut de turpi lucro,quod de conſilio,debet dari paupe-

ribus. An autem liceat aſſecurare mercatori illum, qui ponit pecunias in ſocietate, quòd pecunia ſua erit ſalua, & quòd lucrabitur quinque pro centenario, uel huiuſmodi, infra, Vſura. §. viii. Sil. uer. Negotium. q. iiii.

NEMESIS.

NEmeſis, ideſt triſtitia, quam hõ habet de alieno bono tẽporali, quia talis indignus eſt hoc habere, ut puta eſt malus homo, & eſt diues, uel bene fortunatus: quando ſe extendit ad arguendam Dei prouidentiam, tanquam iniuſte diſtribuentem bona temporalia, eſt peccatum mortale, uel ſi homo propter talem triſtitiam, ita afficitur, ut uelit malos immitari homines, mortale eſt. Triſtari autem de huiuſmodi aliqualiter, ſemper tamen cum Dei reuerentia, non uidetur peccatum, ſed licitum, ſicut de aliquo monſtro triſtari, ſupra, inuidia, per totum, & præſertim, ſi propter aliquem bonum finem fiat.

NOMINATIM.

NOminatim dicitur, quando alicuius proprium nomen exprimitur, uel quando ita circunſtantiæ indiuiduales exprimuntur, ut dubium non ſit, de quo dicatur, ut ſi quis tacito nomine proprio, dicat filium primo genitum petri de petro, &c. uel petrum cum ſuis fautoribus, de quibus fautoribus, conſtat notorie, uel cum dicitur talem uillam, cum hominibus illius, omnes de quibus conſtat notorie eſſe de tali uilla, dicuntur nominatim. Vide Inno. in. c. lateranẽſi, de præben. & Pa. ibi, qui nititur concordare glo. in. c. conſtitutionẽ, de ſen. ex. in vi. & in pœnis requiruntur circunlocutiones ual de ſtrictæ, non autem ſic in fauorabilibus, in quibus larga fit interprætatio.

NOTARIVS.

NOtariorum peccatam ſunt, ſi non ſeruant iuramenta per eos facta, ſi falſa conficiunt inſtrumenta in toto, uel in parte, ſi reprobant acta licita, ſi occultant, uel lacerant inſtrumenta prothocolla. Hos de mortali in prædictis excuſare neſcio, niſi ſecundum quod ignorantia, uel deceptio eorum, poſſet aliquomodo eos excuſare, uel quãdo errant in aliquo modico ſine malitia, nec ſunt magnę importantiæ, infra Tabellio. per totum. Concor. Cai. in ſumma.

NOTORIVM.

1 NOtorium aliquādo dicitur iuris,ut cum quis iuridice eſt condēnatus,uel confeſſus in iudicio,uel legitime cōiunctus.c.ueſtra,de coha.cle.Aliquādo dicitur facti, ut cum populus eſt teſtis,& nō eſt locus diſsimulādi.c.tua,de coha cle. nec requiritur quod oēs de uilla ſciant,ſed ſufficit quod ſint. x.graues, & honeſtæ perſonæ, quia.x. homines faciunt populum. x.quęſt. iii.cap.unio, ſecundum glo. Ray. Aliquando dicitur notorium facti permanentis, ut quando quis publice tenet concubinam in domo. Aliquando dicitur notorium facti tranſeuntis, ut quia occidit hominem publice. Aliquando dicitur notorium facti præſumpti, ut cum quis tenetur communiter pro filio talis uiri, uel affine, & huiuſmodi.

2 Notorium iuris,quandoque exigit contra negantem,probationem.c.ſicut de ſen.& re iu. In notorio facti non requiritur ordo iuris,qui alias eſſet obſeruandus.c.ad noſtram,el.ii. de iur.iur.Facti uero euidentia non indiget accuſatione.c.euidentia, de accu.

3 Licet duo teſtes non ſufficiant ad cauſandum notorium, re quiruntur tamen,& ſufficiunt ad probandum,ſecundum Pa. in.d.c.ueſtra,de cohabi.cle.In notorio iuris pręſumpto ſecūdum Pa.in.d.c.ueſtra,iuris ordo ſeruandus eſt. In notorio autem facti,non requiritur niſi ſcientia, & citatio. Immo ſi conſtat,quòd nulla defenſio poſsit competere, citatio non eſt neceſſaria,& ſic intelligitur.c.olim de re iudi. &. c. uenerabilem, de elec.

NOVITIVS.

1 NOuitius quilibet poteſt eſſe, qui eſt rationis capax,& pubes,& qui poteſt eſſe religioſus.c.per totum. xx. q. i. &. c. cum ſimus,de regu.nec poteſt quis eſſe nouitius propriæ,niſi poſt.xiiii.annum in maſculo,&.xii.in fœmina, in.c.ad noſtram,&.c.ſignificatum,de regu.quia ante illud tempus,non poteſt experiri quod ſit caſtitas, nec malitia, ætatem poteſt ſupplere,in.d.c.ad noſtram. Quod ſi ante hoc tempus ipſo conſentiente offeratur a parentibus,ſecundum Dir.li.ii. non poterit exire ante legitimam ætatem, ad ſimilitudinem carna

lis matrimonii.c.de illis,de ſpon.impu.& ſi propria authoritate intrat impubes,a parentibus,uel tutoribus ante annum, & diem poterit extrahi.c.puella.xxi.q.ii.non autem ſi ipſi con ſenſerunt tacite,uel expreſſe.c.addiſtis.xx.q.ii.Si autem in an nis pubertatis fuerit ingreſſus extrahi non poterit,ſecundum gl.in.d.c.puella.

2 Nouitiis datur unus annus probationis regulariter.c.ad apo ſtolicã,de regula.Poteſt tamen ante hoc tẽpus profiteri interueniente conſenſu nouitii,& monaſterii,& tenet profeſsio,li cet male faciãt prælati,ſi ſine magna diſcretione,& cauſa hoc faciãt,in.d c.ad apoſtolicã,& quia aliquibus uidetur prohibi tũ,ne ad profeſsionẽ recipiãt,ante.xviii.annũ,in.c.quia in inſulis,de reg.ideo quia hoc eſt multũ clarũ,quæ ſint inſulę rigidę melius crediderim ſtãdum fore laudabili conſuetudini. Licet Pe.de pal.illã decretalẽ in inſulis eſſe reuocatam dicat,ut Ar.flo.in.iii.par.ti.xvi.c.iii.§.i.adducit,quod tamẽ clarum non eſt.Mendicantes non poſſunt recipere quenquam ad profeſsionem ante annum complectum probationis , de regu.li.vi.c.non ſolum,&.c.conſtitutionem . Moniales autẽ ordinis prædicatorum non arctantur ad hoc,tum quia non ſunt mendicantes,tum quia. c.loquitur in maſculino genere uidelicet fratres tum quia,ut dicit Tab.ibi.§. iiii. habent priuilegium Cle.iiii.in bulla, quæ incipit ex tenore , ut poſſint ante annum profiteri dummodo ſint puberes,& non ſint in inſulis.In idem concurrit Sil.uer.Religio.iii.§.iii.

3 Profeſsio facta in quacunque religione, ante annum pubertatis,non ualet,in.d.c.ad noſtram,facta autẽ in ordine men dicãtium poſt annum pubertatis,& ante annum probationis,non obligat illi religioni in particulari profeſſum,ſed in communi,in.d.c.non ſolum,& recipientes ſic mortaliter pec cant,& puniuntur pęna grauioris culpę,& amplius non poſunt aliquem ad profeſsionem recipere,per.d.c. non ſolum. Si tamen durante tali ſuſpenſione alium reciperent, non efficerentur irregulares, ſecundum Gemi. in.d.c. non ſolum, quia receptio ad profeſsionem non eſt actus attributus certo ordini,ut poſsit inducere irregularitatem.

4 Abbatibus etiam prohibetur receptio ad profeſsionem ante annum probationis tamen ſi profiteantur, tenet profeſsio

ar.quia.c.in insullis, quamuis prohibeat, non tamen dicit quod talis non sit astrictus, sicut dicitur in dicto capitulo non solum.

5 Clemens.iiii.in bulla quæ incipit, ex tenore, determinauit, ut supra diximus, quod moniales prædicatorum, possunt profiteri ante annum probationis, & post annum pubertatis, in insullis autem post annum. xvii. Furiosi autem, & amentes, & qui non sunt doli capaces, durante tali impedimento profiteri non possunt,& annus probationis in fœmi na debet incipere post cõpletum,annũ. xii.in masculo post. xiiii.In furioso autem,uel eo,qui nõ est capax doli,post cessationem talis impedimento.Illo enim tempore non potest experiri religionem.

9 Nouitius semper põt exire sine aliqua pęna.in.c.postulasti de regu.nisi sit professus tacite,uel expresse.c.statuimus de regu.

7 Nouitius efficitur professus tacitus,secũdum Pa.in.c. uidua, de regu.si sponte se ingerit, & scienter, actibus qui tantum professis conueniunt de iure, uel consuetudine, & scit hoc tantum illis conuenire,& quod per triduum in eodem proposito perseueret,stando cum habitu professorum distincte in forma,& scisura,uel colore. Secundo,secundum Inno. &. d.Ant.deferendo habitum professorum,sciens quod talis ha bitus solum conuenit professis,& quod ex tali delatione de iure,uel consuetudine inducitur professio tacita,& quod ha bitus sit distinctus,& quod sponte faciat, & quod detur ei ab eo,qui potest eum incorporare religioni,aut ipso consen tiente accipiat,secundum Pa.in.d.c.uidua, cum perseuerantia tridui.Tertio modo per delationem habitus,qui non di stinguitur ab habitu nouitiorũ,nisi benedictione scientibus & cõsentientibus illis,quorũ interest incorporare. Vide tamen Cle.eos,de regu.& Pa.in.c.ex pte. Qũo autẽ inducatur professio tacita, quãdo quis intrat cũ animo mutandi uitã, infra, uotum.§.xviii.an ad seculum redire queat.

8 Professio tacita facta ante,uel infra,annum probationis,nõ obligat sic professum illi religioni,sicut si fuisset expræssa, p d.c.constitutionẽ,sed obligat in cõmuni.Illam tamẽ religionem obligat ipsi tacite professo, ita, ut non possit ab ea expelli,si nõ esset religiosus iste,si nulla ei religio teneretur, &

posset cõtrahere matrimoniũ, cuius contrariũ dicit tex. in.c. unico,de uoto,li.vi.Si tñ habuit animũ obligãdi se religioni.Nã si non intendebat se obligare,uotum,non fuit.

9 In ordine mẽdicantiũ professus exprçsse infra annũ,si nõ intendebat se obligare nisi illi religioni,quã professus est,non tenetur neque illi,neque aliis, sed libere potest redire ad seculum.Si aut intẽdebat saltẽ in cõmuni se obligare religioni, nõ poterit ad seculũ redire,tñ si contrahat,tenebit matrimonium.Si uero tacite profiteatur in ordine dicto,obligatur religioni,& si cõtrahat,nõ tenet matrimoniũ,qa tacita professio nõ prohibetur,sicut expræssa,in.d.c.nõ solũ, &c.cõstitutionẽ,in religione mẽdicantiũ,& hæc est ratio diuersitatis.

10 Deferens habitum professoris,ubi habitus distinctus est, cũ protestatione, quòd ob hoc nõ intendit profiteri, quia iste actus potest fieri,& animo profitendi,& animo probandi,talis protestatio iuuat:secundum Io.an.ut alleg. Ge.in c.j.de regu.& Pa.c.ex parte, de regu. Vbi autem habitus non est distinctus,non est necessaria talis protestatio,Pa.in.c.postulasti,de regu.nisi quando portaret ultra annum.

Socrates uouet intrare religionẽ,& habet animumperse uerã di,non tamẽ uouet perseuerare.Si ingrediatur,& exeat, quia non sibi placet ex aliqua causa,satisfacit.Similiter si uouit,ut experiretur, non potest exire usque ad probationem, aliter idem esset,ac si non uenisset,quia qui non stetit,non uenisse dicitur,& si inuenit religionem sibi gratam,habentẽ ea,quæ quærebat per probationem,& refutat illam,ex sola libertate, non satisfacit,sed mortaliter peccat,quia ex uoto intelligitur se obligasse ad probandum bona fide,& nõ ficte,ideo si probando omnia grata inueniat,tenetur profiteri, & perpetuo remanere.Qui uero uouit religiosum esse,tenetur non solũ intrare,sed etiam profiteri,quia nisi per professionem, non potest esse religiosus,nisi aliter in intentione haberet,ad quã in foro animæ,est recurrendum.Concordat Tho. & Cai.secunda secundæ,q.ult.a.iiii.Et si uouit intrare,& exire,peccat, quia de re mala promittit,nec uotum,huiusmodi tenet.

11 Abbas sine consilio capituli sui non potest aliquem ad professionem recipere,secundum Pa.in c.ad apostolicam,de regu.quia hoc est aliquod precipuum,quod fieri non debet si-

ne consilio capituli,ut dicitur in regula monachorum, nisi aliter habeat consuetudo,quæ primo est inspicienda, ut dicit tex.in c.fi.de regu.lib.vj.Episcopus autem potest recipere ad professionem,& erit uere religiosus,licet non intret monasterium,secũdum Inno.alle.c.si uir.xxvij.q.ij.secus de aliis prælatis inferioribus.Oppositum uidetur tenere Pa.Vide tamen Ge.in.d.c.constitutionem,& conclude quôd episcopus, siue alius habens authoritatem incorporandi,recipiat aliquẽ ad professionem, nomine alicuius monasterij sibi subiecti, alicuius approbatæ religionis ,cum consensu maioris partis illius monasterii,tenet professio,& est uere religiosus, & sic habet intelligi Ge.Secus autem si aliter fiat,nisi consuetudo secundum regulam,uel ordinationes per sedem apostolicam obstent approbatæ, quæ in hmôi,& in aliis seruari debẽt.

12 Annus probationis debet esse continuus secundum Pa.in.c. ad apostolicam, de regul.quia interruptio temporis minuit de austeritate regulæ. Ideo nouitius, per interpollationem non posset austeritatem regulæ experiri,si tamen per annum continuum expertus fuisset,& exiens postea reuerteretur,nõ esset necesse de nouo illum probare.

13 Nouitius debet deferre habitum illius religionis,quam uult profiteri,& in monasterio,secundumTancre.cum quo tenet gl.in.c.super eo,de regu. & ita habet consuetudo : & delatio habitus extra monasterium nunquam tacitã induceret professionem,in.d.cle.eos.

14 Nouitius quando uult profiteri, non est necesse quod seruet certam formam uerborum, quam quædam religiones habent, secundum Pa.in.c.porrectum, de regu. nec aliqua scriptura est necessaria,quia professio in deum dirigitur.Potest etiam fieri per procuratorẽ,cum quilibet actus per procuratorem possit fieri,nisi excipiatur.l.i.§. usus.ff. de procu. Cum ergo iste actus non excipiatur, potest fieri.Facit regula,potest quis.in.vi.de re.iu.

15 Qui uult intrare religionem aliquam,etiam minorum, non tenetur renuntiare seculo,nisi quando uult profiteri,per dictum.c.non solum,licet in regula fratrum minorum, dicatur præcipiendo,quod dicant uolẽtibus intrare religionem eorum,quod uendant omnia bona sua,& ea studeant pau-

peribus errogare, quia hæc uerba debent intelligi post annũ probationis, & ante professionem, ne sint hæc uerba, contraria uerbis. d.c. non solum. Ideo illa uerba sunt magis exhortatoria quam præceptiua.

16 Volens ingredi religionem aliquam, si in ipso ingressu: uel ante, eidem donet omnia bona sua, si non profiteatur tacite, uel expresse, rehabebit omnia, secundum Pa. in.c. quod a te, de cle. coniug. quia tunc in dubio uidetur donasse causa mortis, qua cessante, non profitendo reuocatur. Idem si professio non teneat, licet crederetur tenere, secũdum Bar. C. de sacro san. eccle. auten. ingressi, sicut relinquens omnia bona titio, credens esse filium suum, reperto quod non sit filius, auferuntur ab eo, & ueniunt succedentes ab intestato, in. l. si pater. C. de hære. insti. Si uero non donauit omnia, sed aliqua, non rehabebit, quia uidetur donasse causa ingressus, & sic debet intelligi Pa. & Host. in. d. c. statuimus, qui uidentur dicere oppositum. Est. c. constitutionem, &. c. beneficium, de regu. in. vi. Si uero sciebat professionẽ nõ tenere, non rehabebit, quo ad iuris præsumptionem in dubio, præsumitur enim tunc absolute donasse, sed in conscientia, quando potest sciri quod solum donauit causa ingressus, & non propter aliud, recuperabit, quia semper uidetur donasse causa mortis, & hoc est satis æquum ut rehabeat.

17 Bona nouitii non professi tacite, uel expresse, morientis, donata simpliciter monasterio, remanebunt ibi post mortem eius. Si uero expresse non contulit, uel ante mortem expresse collata reuocauit, succedent proximiores ab intestato, secundum Pa. in capitulo pręsentia, de probatio. & sic intelligendi sunt Cyn. & alii doct. in dicta autẽ. ingressi, &. d. Ant. in. d. capitulo præsentia, de proba. & Bar. in autẽ. si qua mulier. C. de sacro san. eccle.

18 Nouitij non tenentur ad præcepta religionis, plusquam alij seculares, nec possunt puniri pœna perpetui carceris etiam quod delinquendo incurrerent si essent professi, secundum Gemi. in. d. c. non solum, quia sic non essent liberi posse reuerti ad seculum, nec possunt eligi in prælatũ. c. nullus, de elec. lib. vi. nec ordinari, etiam ad primam tonsuram. c. in monasterij. xix. q. iii. neque beneficium eorum si habent, infra an-

num probationis uacat,nisi constet ipsum habere animum mutandi uitam,nec eo inuito potest alteri conferri, sed per alium seruiet beneficio.c.beneficium,de regu.lib. vi. de fructibus beneficij debita portio assignabitur seruienti beneficio,reliqua seruabuntur in utilitatem ecclesiæ, secundũ glo. in.d.c.beneficium,& per.c.quia sæpe,de elec.li.vi.Et si est canonicus nouitius,ad electionem episcopi non debet uocari per.d.c.beneficium,& Io.an.ibi.Secus in electione,quæ pertinet,non iure collegij,sed iure singulari, ut in iurepatronatus.Nouitij gaudent priuilegio clericali, ita quod eos percutiens est excommunicatus supra, excommunicatio.i. Est. c. religiose, de priui.li. vi. Idem de conuersis approbatæ religionis.

19 Nouitij intrantes religionem approbatam animo mutandi uitam, perseuerandi, & seruiendi deo plenariam omnium peccatorum remissionem,si sunt bene contriti consequuntur,secundum Tho.secunda secundæ.q.ul.a.iii.ad.iii.quia si quis elemosinis potest statim satisfacere,multo magis,qui se totaliter offert deo per religionis ingressum, & inuitis patrũ dicitur,quod intrantes religionem, consequuntur eandem gratiam,quam & baptizati: ut allegat Tho.ibi supra. Immo tenet diuus Bernar. in quodam ser. quod quilibet religiosus, quotiens de præteritis est bene contritus, existens in gratia, & est contentus de sua professione, & paratus si non fecisset, quod faceret, & actu se totum deo offert, semper plenariam consequitur indulgentiam, quia deus pensat uoluntatem plusquam opus, ideo dum profitentur, & sunt in mortali, si postmodum eos pœniteat, & actualiter confirment uotum suum modo dicto, consequuntur etiam indulgentiam propter eandem rationem. De hoc Tab. dubitat, & ad negatiuam magis uidetur declinare partem.

NVPTIAE.

NVptiæ, supra, matrimonium .§. lxii. His autem quæ ibi dicta sunt adde, quod nuptiæ tria important, scilicet sponsorum benedictionem, sponsæ traductionem in domum sponsi, & conuiuium, & hæc tria dicuntur prohibita temporibus ibi supra dictis. Et quia pœnæ

non ſunt extendendæ, ideo illis temporibus poſſunt matrimonia contrahi, pro uerba de præſenti, & ſponſalia, & qui credunt euadere peccatum facientes benedictionem in ſabbato ante aduentum, uel ſeptuageſimam, & in ſequenti Dominica facientes alia duo ſcilicet traductionem, & conuiuium, non euadunt transgresſionem legis: magis enim hæc duo prohibentur, quam primum, quod eſt quoddam ſpirituale. Et ſcienter contra hoc ſtatutum facientes, peccant mortaliter, qnia cum publice hæ fiant, non uidentur fieri ſine contemptu. Conſumare autem matrimonium his temporibus non eſt mortale, ut ſupra dixi. Matrimonium .§. ſexageſimotertio ſed tantum illa tria prohibentur. Vide ſupra, matrimonium .§.ſexageſimoquarto Concor. Cai. in ſumma ibi.

OBEDIENTIA.

1 Obedire deo in omnibus quæ mandat,etiam quod uideãtur eſſe contra legem naturalem, & conformare uoluntatem propriam diuinæ,in his quæ uult nos uelle,inquantum nobis innoteſcunt,eſt de necesſitate ſalutis, ſecundum Th.ſecunda ſecundæ.q.ciiii.a.iiii.quamuis homo nõ teneatur ſemp uelle quod deus uult,quia non uult ea nos uelle.

2 Inferiores tenentur obedire ſuis ſuperioribus, ſecundum quod ſunt ſuperiores, & quia circa actus interiores uoluntatis, & intellectus directe, & circa naturam corporis, homo non habet ſuperiorem niſi deum, ideo in his nulli homini tenetur,quãdo non actus interior colligatur exteriori, tenetur obedire,ut ſi præcipitur dici deuote officium pręcipitur conſequenter attentio,quę eſt actus interior,& huiuſmodi. Similiter licet homo non posſit præcipere ſubdito, quod contrahat matrimonium, uel non contrahat, tamen quando aliquis promisſit uiuere caſte adimendo ſibi, quòd erat naturale, poteſt cogi per ſuperioris præceptum & tenetur obedire,& ſic de aliis ſecundum Th.ubi ſupra.Ita etiã circa comeſtionem,& matrimonium eccleſia ordinat: & tenemur obedire,licet non posſit prohibere hæc abſolute.

3 Religioſi pręlatis ſuis tenẽtur obedire in omnibus, quæ ad regularẽ conuerſationem pertinent,in his quæ ſunt in eorũ

regula,aut ordinationibus explicite,in aliis aūt licitis nō tenentur de necessitate,sed tantū de perfectione , in quibusdā autem neque tenentur,neque debent,ut in his quę sunt contra Dei præcepta,uel contra regulam, in quibus prælatus dispensare non potest,ex s.Tho.secunda secundę,supra, quol. i ar.xv.&. quol.x.ar.x.Etiam secundum Arch.flo.iii.par.titul. xvi.c.i.§.vi.&.i.

4 Si mandat prælatus cōtra dei præceptū sibi reuelari crimē occultum,non seruato ordine fraternę correctionis , ut supra, accusatio.§.vii Inquisitio §.viii.uel præter præceptū,ut dicere mendaciū,uel uerbum ociosum.c. dominus.ii.q.iii. nō ei obediendum est. Secundo si præcipiat contra ordinationes ecclesię,ut quis celebret pro hereticis.c.si quis eps.ii.q.iii.Tertio,si cōtra ordinationes suę ecclesiæ,uel cōtra regula,aut cōstitutiones præcipiat sine rōnabili causa,qa tunc non potest dispensare,non debet subditus obedire. Si autem est dubiū obediat,ar.in.c.quod culpatur. xxiii.q i. & iudiciū superiori relinquat.Quarto licet prælatus non possit auferre necessaria corporis,ut cibum,& uestimēta,& huiusmodi, pōt tamē determinare de tēpore,qualitate,& quātitate horum,in quibus subditus tenetur obedire.Quinto, si pcipiat ea, ad quæ sua potestas nō se extendit,uel fieri faciat maiores austeritates quā sua regula mandat,nisi hoc ei imponatur p modum pęnitētię,uel punitionis delicti,ut no.Vgo in.c. piens.xxiii. q.iii.nō tenetur obedire,laudabile tamē est,ut obediat , per ar.in.c.quid ergo.ii.q.iii.Sexto si pręcipiat aliquod habēs speciem mali,ut.s.se nudet corā aliis,& huiusmodi, qa uidetur inhonestū,nō tenetur obedire, secūdū gl.in.c.nō est.ii.q.iii. Septimo si aliquod uanum pręcipiat,ut leuare festucam:uel huiusmodi,sine aliqua utilitate,non tenetur etiam.c. admonere.xxxiii.quæst.secunda.

5 Ad prelaturam tamē potest subditus cogi, etiā quod nō habeat sufficiētem scientiā,secūdum Pe.de pa.iiii.sen.d.xix.q.i. & nō peccat obediēs.Secus si spōte hoc faceret, sicut de confessoribus a prælato expositis. Octauo si præcipiat aliquid ubi est mortis periculum , ut esset pestilenti seruire , non tenetur obedire , quia in his quæ ad naturam corporis pertinent , omnes sumus pares . Potest autem cogere ad ordines

ordines suscipiendos, & confessiones audiendas subitum, dummodo non addunt legitimum impedimentum, infra, ordo.§.xiii. Hæc enim ad regularem conuersationem pertinent.

6 Si papa qui superiorem non habet, mandaret aliquod iniustum continens, uel sapiens hæresim, uel continens peccatũ, uel ex quo præsumeretur uehementer ecclesiam debere turbari, uel aliqua mala futura, non esset ei obediendum, etiam si sub pœna excommunicationis præciperet, secundum Pa. in.c.inquisitioni, de sen.excom.&.c.si quando, de rescrip. Si uero mandat seculari non sibi subiecto ratione ecclesiæ, causæ, uel personæ, circa temporalia, ut quòd det bona sua alteri, cui non tenetur, non tenetur ei obedire, quia in hoc non est ei subditus, secus si circa spiritualia, secundum eundẽ Pa. ubi supra, neque religiosis uitam arctiorem præcipere potest: in regula, quod omnes tangit, in.vj. Et si mandat, ut alicui notorie indigno assignetur certum beneficium, in quo non potest dispensare, non est ei parendum: secus quando potest dispensare, & constat expresse de eius intentione, secundum Ioannem andr. in.c. adeo, de rescrip.&.c. significauit, de offi. ordi.

7 Si episcopus mandet alicui clerico, quod res suas det alteri, sine causa rationabili, non tenetur dare: argum. in cap. cum apostolus, de censibus, si autem mandet, ut libros suos acquisitos, tamen de bonis ecclesiæ accommodet alteri clerico literis idoneo, cum ipse non sit idoneus ad literas, tenetur accommodare, quia hæc est rationabilis causa, uidelicet ecclesiæ utilitas: argumen. in cap. quia super. vii. quæstio.i. aliter non tenetur. c. requisisti, de test.& cap. cum dilectus, de iurepatrona.§.nos igitur, neque tenetur obedire, si mandet, ut renuntiet beneficio, ut alteri conferat, in.d. cap. quia super. Intellige causa iusta non existente, etiam secundum Ray.

8 Episcopo imponente clerico quicquam pro negotiis ecclesiæ, tenetur obedire, nec ualet si excuset se pro cura rei familiaris, quia bonum commune præfertur particulari, nec ualet si dicat, quòd sunt alij meliores: &c. quia in talibus oportet seruare talem ordinem secundum Ray.

9 Laici non tenentur obedire prælatis spiritualibus, nisi in his

tantum, quæ promiſſerunt in baptiſmo, quia in alijs non ſunt eis ſuperiores. Sed dominis temporalibus, qui uere ſunt eorum domini, tenentur obedire in temporalibus, prout iuſtitia requirit, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. ciiii. ar. ul. non autem contra iuſtitiam, niſi forte ad euitandū magnum ſcandalum, uel magnum periculum. Conſentit Gul. quia in huiuſmodi illis non ſubijciuntur.

10 Si epiſcopus mandet ſacerdoti, ut excommunicet titium, quem ſacerdos, ſcit eſſe innocentē: ſi ſcit ita notorie, quod poſsit probare, debet, ante epiſcopum probare eius innocentiam, & ſi probauerit, non debet eum excommunicare, licet poſsit ſolum denuntiare: Si uero non poſsit probare, & res dubia ſit tenetur obedire, ſecundum Tho. in quol. ut alle. Piſa. & per. c. quid culpatur. xxiii. q. i. Obedientia enim ipſum à peccato ſeruat dum dubius eſt uel probare non poteſt.

11 Filius tenetur obedire parentibus, quo ad diſpoſitionem domus, & morum diſciplinam, quia in eis eſt ſubditus, Thom. quol. ii. ar. ix. quando autem ſit mortale peccatum ſupra, inobedientia. §. ii. ſatis dictum eſt.

12 In omni obedientia ſunt intelligendæ aliquæ conditiones, ut dicit gl. in cap. ii. de uoto; uidelicet. Si adeſt poſsibilitas. c. quærellam, & . c. breui, de iur. iur. Secūdo quòd ſit rationabilis cauſa, ſecundum quòd not. Pan. in. c. magnę, de uoto & Arch. in. c. utinam. lxxvj. d. & inobediens non poteſt præſcribere, quia ſemper eſt in mala fide. c. fi. de regu. & . c. ſic nobis, in gl. Quando autem inobediens mortaliter peccet: ſupra, inobedientia, uide ample.

Obedientia etiam poteſt eſſe circa ea quæ libenter uolumus, ſi in ea propter præceptum principaliter ferimur, Tho. ſecunda ſecundæ. q. ciiij. ar. ij. ad. iij.

OBLATIO.

1 Oblatio eſt id quod offertur à Chriſtiano, eccleſiæ de re donabili, iuſte acquiſita: c. quia in omnibus, de uſu. & . c. ex tranſmiſſa, de deci. & monachus, ſeu alius religioſus, poteſt recipere oblationes, uel ut pauperes, uel ut miniſtri altaris, uel ut parochiani. c. oblationes. x. quæſt. i. Vide S. Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. lxxxvi. ar. ii. & Pa. in. c. paſtoralis, de his quæ fi. a. præla.

2 Oblationes factæ in parochia, seu altari, cedunt ecclesiæ parochiali, siue sint factæ imagini, siue capellæ, sunt rectoris, & non presbyteri capellæ, secundum Pan.& Ant.in.d.c.pastoralis, etiam si imago cui sunt factæ, sit depicta in muro, infra, limites parochiæ: & facit gl.in.l.statuæ.ff.de usufruc. Quod quidam limitant, si fiant intuitu parochiæ. Idem si fiant celebranti in ecclesia alicuius, quia sunt similiter rectoris: nisi esset episcopus celebrans, quia tunc communi iure sunt eius. c.super eo, de paro.nisi consuetudo obstet, quæ est sequēda. De collatis autem, & oblatis religiosis, in ecclesijs eorundē non possunt prælati aliarum ecclesiarum aliquid sibi uendicare, secundum Pa.in.c.nimis iniqua, de exces.præla.quia uidetur res illa eis collata intuitu ecclesię, & non nomine oblationis, & expresius hoc tenet in.c.i.de sta. mo. & est textus expressus in.d.c.i. & quo ad fratres prædicatores est prohibitio, cle.iiij. in priuilegio, quod incipit: nimis iniqua. Vnde ex hoc priuilegio, dicti fratres possunt facere offertorium in suis ecclesijs in missa. Sicut concludit etiam Tab. uer. oblatio.§.i. in fi.

3 Parochiani ad offerendum oblationem possunt compelli, secundum Pa.in rub.de paro.&.S.Tho. secunda secundæ. qu. lxxxvi.ar.i. Primo, quando tenentur dare ratione census, quē annuatim soluunt. Secundo, ex obligatione testamentaria. c.quanto, de cen. Tertio, quādo sacerdos indiget, & ipsi abundant. Ad hoc est.c.si episcopus, de off.or.li.vi. Quarto, quando hoc habet consuetudo.c. ad apostolicam, de simo. Et in his duobus ultimis casibus, oblatio quo ad quantitatem remanet uoluntaria, secundum Tho.supra. Idem dic de primitiis, secundum eundem, ibi, ar. iiii.

4 De qualibet re possessa licite, potest fieri oblatio, nisi uergat in detrimentum alterius, secundum Tho.supra.ar.iii. & hoc reprehendit Christus Mat.xv.dicens, Vos autem dicitis munus quodcunque ex me est, tibi proderit, &c. Vel propter scandalum. Vnde aliquæ personæ prohibentur offerre oblationes, quas numerat gl.in.c.oblationes.90.d.& intelligi debet, quando eorum crimina sunt manifesta, noluntque corrigi. Et idem dicendum est, de hæreticis, excommunicatis, & iudæis in.d.c.quanto, de censi.

Si cōsuetudo habet, quòd oblationes quæ fiunt in domini-

ea ſint rectoris,& quę fiunt in feſto ſancti alicuius ſint ſacriſtæ,& talis ſanctus ueniat in dominica : oblationes erunt rectoris,quia maior eſt dominica quàm feſtum illius ſancti, & hoc,ſecundum quòd concludit Bar.per.l.proconſul.ff. de of. proconſu. Sacerdos poteſt recipere oblatum pro miſsis dicendis quas pœnitenti iniunxit, ut faceret celebrari, niſi ſit ſcandalũ, à quo cauere debet.Vide.c.ab omni,de ui.& ho.cle.

OBLATVS.

Oblatus quis ſit, ſupra monachus.§.i.

OBLIGATIO.

1 Obligatio iuris, uinculum importat, quo neceſſario quis aſtringitur ad aliquid dandum, uel faciendum: inſti. de oblig.in pri.adde uel patiendum,& ſine conſenſu, eſt nulla ff.de pac.l.i. Intellige uoluntario, & cum animo obligandi: facit gl. in.c. iii.de uoto.

2 Triplex poteſt eſſe obligatio, uidelicet,naturalis, quæ continet naturale uinculum conſenſu contracta inter eos, qui rationis capaces ſunt tantum: ligans ſolum in foro conſcientiæ,& ad agendum in contentioſo foro inefficax. Alia ciuilis tantum dicitur,non obligans in foro conſcientiæ,niſi ſecundum quòd quis à ſuperiori cogitur,ſecundũ Inno.in.c. quia plerique, de immu. eccl. tertia dicitur naturalis & ciuilis ſimul,ut cum quis ciuiliter, & cum ſolennitate ſe obligat ad aliquod,quòd naturalis æquitas ſuadet: ut ſoluere agrum, quem in ueritate tenetur ſoluere: & hæc in utroque foro obligat. De his inſti. de oblig. per totum. Iuſtitia enim ad hoc etiam cogit.

3 In obligatione generali,non ueniunt ea,quæ quis ſpecialiter non obligaſſet,ut ſi titius obligauit omnia bona, non intendebat obligare pannos,lectum,& alia,ſine quibus uiuere nõ poterat,ſecundum Bar.in.l.i.C. quæ res pig. ob poſ. Contra enim æquitatem eſſe uidetur.

4 Obligatio,cui appoſitus eſt terminus ad ſolicitandum implementum obligationis: adueniente termino non diſſoluitur, quia iam contractus eſt factus: ut ſi contractis ſponſalibus, promiſi ducere ſponſam infra menſem, elapſo menſe non diſſoluitur hic contractus. Si uero terminus poſitus ſit ad finiendum,uel limitandum contractum, adueniente termino ſoluitur obligatio illius, per quem non ſtetit quin imple

retur contractus initium, ut si promisi tibi, tali die facere uenditionem de domo, & per te stetit, elapso illo die nō amplius teneor, secundum Pa. & Gof. in. c. sicut ex literis, de sponsa.

5 Si dies apposita sit obligationi, & actor, & reus sunt eiusdem fori, tenetur reus sine interpollatione offerre, & ire ad domū actoris, secundum Pa. in. c. licet hely, de simo. quia dies interpellat pro homine. c. potuit, de loca. quòd si nòn sunt eiusdē fori, sufficit quòd reus dicat in domo sua, paratus sum soluere, si sit qui recipiat: iuxta not. in. l. item illa. ff. de constitu. pec. & quod ibi not. Bar. pro limitatione. d. c. potuit. Intellige tamen, nisi aliter sit in pacto specialiter. Si autem dies non est apposita, requiritur monitio, in. l. si ex legati causa. ff. de uerbo. obli. supra, Mora. §. j.

6 Quando turpitudo est ex parte recipientis obligationem, obligatio non tenet, secundum Pa. in. c. debitores, de iureiuran. ex quo patet, quòd obligatio de soluendis usuris, non stringit, nisi interueniat iuramentum, secundum Pa. in. di. c. debitores, quia iuramentum fit Deo, qui non turpiter accipit, nec qui sic iurauit, peccauit. Simplex autem promissio, nulla fuit, propter turpitudinem hominis recipientis. Vide Thom. secunda secundæ. qu. lxxxviii. ar. iii. ad. iii. Is pro quo quis negotia utiliter gerit eidem obligatur. ar. in. l. cum pecuniam. ff. de neg. ge. & Pa. c. ii. de preca.

OBSTINATIO.

Obstinatio importat inhærentiam pertinaciter alicui peccato, ut cum quis intendit pertinaciter perseuerare in peccato, sicut quando non uult remittere iniuriam, uel uult tenere concubinam, uel ita habituatus est in peccato, quod est factum sibi quasi naturale, & quasi nunquam inest ei aliquis motus ad bonum, & ad resurgendum à peccato, & tales parum distant à statu damnatorum: quamuis posśint conuerti, secundū Caie. ibi, in summa. Vide Thom. uer. q. xxiiii. ar. xi.

OCIVM.

Ocium secundum Greg. est quod caret intentione piæ utilitatis, aut iustæ necessitatis, & propter hoc, non omne uerbum, uel factum iocosum, ociosum est, nec consequenter peccatum: immo in talibus contingit esse uirtutem, quæ eutropelia dicitur. Et quamuis uerbum ociosum sit communiter ueniale, tamē potest esse mortale, si dicatur in contem-

ptum dei, uel proximi, uel propter aliquem finem, qui sit peccatum mortale, ut ad incitandum aliquem ad luxuriam, & huiusmodi.

ODIVM.

1 ODium secundum Tho. secunda secundæ.q.xxxiiii.ar.v. & vj.non est uitium capitale, sed formaliter oritur ex inuidia, dispositiue autem ex ira. Si sit contra Deum est grauissimum peccatum, secundum Tho.ibi.ar.1.cum nihil sit in deo quantum est ex se odibile, cũ sit simplex bonitas. Si sit contra proximum ex suo genere mortale peccatum est, quia directe contra charitatem est: licet ex imperfectione actus, quandoque sit ueniale, sicut alia peccata.

2 Qui odit non proximum, sed eius prauos mores, uel inimicitiam, quam tenet contra charitatem, nõ proprie odit proximum, & consequenter non peccat, quoniam & deus odit impios, & eorum impietates. Et qui odit bonum proximi, etiam ad bonum finem, utputa ad correctionem, non peccat: quia hoc est magis amare proximũ quàm odire. Et qui uellet proximum puniri iustitia mediãte, secundum eius demerita, non liuore uindictæ, sed magis zelo iustitiæ, & ut alij timeãt, nõ peccat: qa hic est affectus iustitiæ uindicatiuę.

3 Quomodo non debet quis propter odium subtrahere communia beneficia: supra, charitas.§. i. Sunt tamen hortandi homines, ut ab inimicis non subtrahant consueta beneficia, colloquia, & huiusmodi: etiam extra articulum necessitatis, ut omnis spiritus odij, de mente eradicetur, & inimicus ad bonum prouocetur, exemplo Christi qui iudæis illum persequentibus, p̃dicationis, & curationis beneficia, nõ subtraxit.

OFFICIVM.

OFficium seculare uendere, licet dominis, dummodo uendãt personis, de quibus possit præsumi, quòd sint utiles ad talia officia exequenda, & quòd nõ uendantur tanto precio, quòd recuperari non possint sine grauamine uirorum subiectorum. Attamen quamuis possint hoc modo licite uendi, nihilominus non expedit, quia illi, qui ad huiusmodi officia essent magis idonei, quandoque sunt pauperes, & non possunt emere, uel si sunt diuites, non ambiunt officia, nec aspirant ad illa pp lucrum, unde magis uidetur expediens, ut boni homines eligantur, & etiam inuiti compellantur se-

cundum S.Tho.ad duciſſam barbantiæ. Eſt etiam hoc pernitioſum ſatis reipub.ſecundum Caie.ibi in ſumma,quia cõmuniter indigni habent officia, ubi ſunt uenalia. Tollitur etiam ratio ſtudiorum, & bonarum uirtutum, ex eo quòd non niſi pecunia hñr officia:non uirtus, ſed pecunia honoratur,uẽditur plerũque actus iuſtitiæ, & multa alia mala ſequũtur :ut teſtatur experientia,per q̃ uidemus reipub.ruinã. Et quia actiones humanæ iudicandæ ſunt ſecundum quòd in pluribus inuenitur,ideo huiuſmodi uenalitates, ut abhominabiles exterminandæ ſunt, ex quo concludo, quòd licet ſpeculatiuæ ſint licitæ,ſecundũ tamen quòd nũc ſunt in uſu, non ſunt exercendæ,ſupra,Dominus.§.x. An officialis poſsit aliquid recipere, ſupra, Dominus.§.xiii.

OLEVM.

OLeum ſanctum, quod criſma dicitur, conficitur per epiſcopum in die cœnæ,& non alio die.c.omni tempore,de con.diſt.iiii. Fit ex oleo,& balſamo,cum quo benedicuntur fons baptiſmalis,calix,patena,eccleſia,altare,epiſcopi in manibus,in capite quando conſecrãtur,puer baptizatus in fronte,& uertice omnes fideles quando criſmantur, & eſt omni anno conſecrandum, & innouandum. c. ſi quis de alio, de conſ.d.iiii. Grauiter quoque punitur ſacerdos utens in baptiſmo de alio,quàm de hoc nouo : per.d.c. ſi quis de alio. Eſt & oleum cathecumiconum cõfectum per epiſcopũ, quo inunguntur baptizati inter ſcapulas,& in pectore, & manus ſacerdotis cum ordinatur, principes, & reges in brachio, & humero, eccleſia, & altare ante criſmationem. Tertiũ oleum eſt ſanctum, quo unguntur infirmi in mortis articulo, infra,unctio,per totum,& in.c.unico,de ſac.unct.De ſecundo, & tertio oleo, non inuenitur prohibitum, quin alijs diebus poſsit confici,ſicut de primo,ut in.d.c. omni tempore, &. c. quoniam,de ſen.ex.in.vj. Oleum non ſacratum additum ſacrato totum erit ſacratum, ſicut dictum eſt de aqua, ſupra, aqua.§.ii.

OPINIO.

1 OPinio eſt illicita. Primo quando quis eam ſequitur non quia magis rationabilis, ſed quia eſt opinio ſuæ ſectæ, quam uult tueri, tunc talis opinio illicite tenetur, quia non

uoluntate, sed ratione opinio amplectenda est. Secundo quando talis opinio licet uideatur rationabilior, tamen repugnat dictis sacræ scripturæ, quia sacra scriptura est regula morum, & fidei: ideo omnis opinio examinanda est secundum illam. Et propter hoc damnantur opiniones hæreticorum; repugnantes sacræ scripturæ, uel determinationi ecclesiæ, uel ei, quo communis ecclesia utitur. Vnde a mortali excusari non possunt sequētes huiusmodi opiniones scienter, & pertinaciter: hoc enim ad hæresim pertinet. Si uero non apparet has esse contra bonos mores, neque contra determinationem ecclesiæ, neque contra sacram scripturam, & sequitur aliquis tales opiniones credens benefacere, & sine pertinacia, non peccat, etiam quòd tales opiniones essent falsæ, immo hæreticæ, sed non manifestę. Vnde nunc multa sunt hæretica condemnata, quæ ante sine peccato poterant teneri, secundum Tho.i.quæst.xxxii.ar.ul.quia manifestus error non erat. Vnde & si abbas Ioachim tenuit cōtra fidem, in.c.damnamus, de sum̄.tri. non fuit hæreticus, quia talis articulus nondum erat damnatus.

2 In credendis, uti pro regula opinione est illicitum, nisi opinionem superiori regulæ sanctæ ecclesiæ, & apostolicę sedis, quæ in his, quæ sunt firmiter credenda errare non potest, cū a spiritusancto regatur quis supponat. In operādis uero, ubi sunt opiniones, semper tutior pars est eligenda, ne quis exponat se periculo ambiguitatis, & consequenter peccandi; quòd illicitum est, ut in contractibus, ubi plures sunt doctorum opiniones: quia faciens opus aliquod, quòd dubitat esse mortale, mortaliter peccat: quia taliter operans, potius uult uoluntatem propriam adimplere, quam a tali opere, etiam si sit mortale abstinere, & sic mortaliter agit, non curans perdere Dei amicitiam pro tali opere. Et prædicta intellige de opinione, quæ est cum formidine alterius partis. Nam qui sequitur unam opinionem, & non tenet pro dubia, sed pro certa, & sic operatur, non se exponit dubio, sed pro certo tenet: ideo non peccat, sicut qui sequitur opinionem aliquam, & formidat de opposito. Item licet aliquando una opinio sit melior altera, tamen non tenetur quis semper meliorem sequi, quia non tenetur facere quod melius est, sed quod bonum est. Ideo quādo dicitur, quòd tenetur am-

plecti tutiorem,intelligitur,quando est cum formidine alterius partis, sed quando firmat se in una opinione alicuius doctoris, quam ueram credit, licet credat aliam opinionem esse meliorem, non propter hoc exponit se mortali, quia non sequitur aliquod, de quo dubitet esse falsum, licet credat minus bonum.

3 Opinio quæ meliori rationi innititur sequenda est,secundũ Pa.in.c.capellanus,de feri.& doctor referens plures opiniones,uidetur sequi ultimam quando aliam non firmat,secundum Host.in.c.j.de priu.lib.vj.

4 Opinio sequens æquitatem scriptam, præfertur sequenti rigorem iuris scripti.c.unico,de re. permu.in.vj. fallit in odiũ iudæorum,contra quos,rigor præfertur æquitati.c. secundo de iudæ.

5 Opinio quæ soluit,potius sequenda est, quàm ea quæ ligat: regula,odia,lib.vj.& opinio habens pro se legem, uel antiq̃ consuetudinem,debet præferri non habenti.c.literas, de resti.spo.c.cum expediat, de elec.lib.vj.&.l. minime.ff. de legi. An papæ opinio præualeat opinioni concilij,supra,conciliũ. §.ij.&.iij.In dubiis doctrina ecclesiæ Romanæ, quæ principaliter est in papa, est regula fidei, & ad ipsum pertinet huiusmodi dubia determinare:ex S. Tho.secunda secundæ.q. ij.ar.iij.De potentia.q.x.ar.iij.

ORATIO.

1 ORans ex intentione formaliter,& non attendens orationi,peccat,quia irreuerenter Deo loquitur in oratione.Si autem orat materialiter, uel se exercendo in cantu, uel ut ocium fugiat,& non attendat,non irreuerenter agit, & consequenter non peccat,secundum Cai.ibi,in summa.

2 Oratio est necessaria, ut reuerentiam Deo exhibeamus, cui debitores sumus,& ut impetremus quod Deus disposuit per sanctorum orationes implendum,secundum Tho. prima secundæ.q.lxxxiij.ar.ij.& solus Deus est orandus principaliter, ad implendum quæ petimus,sancti autem orãdi sunt,ad impetrandum, secundum Tho. ubi supra.ar.iiii. Dicere autem sanctos non esse hoc modo orandos, & non posse pro nobis orare,fuit hæresis Vigilantij,& nouiter a lutheranis suscitata. Ideo dico quòd sunt orandi, quia sicut Deus agit hæc inferiora per secundas causas, ut ordo naturæ seruetur, ita

nos exaudit per sanctos, tanquam per causas medias. Secundo ut sancti honorētur. Tertio, si uiui pro inuicem possunt orare, multo magis sancti possunt pro nobis orare. Quarto, quia sic habet usus ecclesiæ, quæ orationes ad sanctos dirigit: & secundi Mac. xv. dicitur, quòd Iudas machabæus uidit Oniam, & Hieremiam, qui erant mortui, orare pro populo iudæorum.

3 Qui non orat pro se, & proximo etiam inimico in casu quo credit per orationem posse se, uel alium de aliquo graui malo eripere, peccat mortaliter, sicut negando elemosinam in articulo necessitatis. Agit enim contra præceptum Christi dicētis, orate pro persequentibus, &c.

4 Oratio communis quæ fit a ministris ecclesiæ in persona populi, secūdum Tho. supra ar. xij. debet esse uocalis, ita ut possit innotescere toti populo, pro quo profertur, ideo irrationabiliter agit sacerdos celebrans ita submisse, ut uix a seruitore audiatur. & qui stant in choro taliter dicentes officium, ut ipsi tantum seipsos percipiant: ut supra, uer. Horæ, in fi. dictum est. Et peius agunt qui tantum mouent labia, & neque seipsos audiunt, quos credo non satisfacere officio. Oratio autem singularis sufficit quòd sit mentalis: & debet esse cum intentione, ut dictum est supra, Horæ. § ix. Peccator orans ex bono naturæ desiderio, ex pura Dei misericordia exauditur, dummodo petat necessaria ad salutem suam, pie, & perseueranter, Tho. secunda secundæ, supra.

ORDO.

1 ORdines conferrens indigno, secundum Tho. iiij. sen. dist. xxiiii. q. iij. mortaliter peccat, similiter prelati, & alij qui faciunt promoueri: quia infideliter dona Dei dispensant, & ecclesiæ detrimentum faciunt, & honori diuino. Idem de consulentibus, promouentibus, & p̄ntantibus tales, quando sciēter faciunt, uel non adhibent curam scire eos dignos, quia cooperantur ad malum. c. uotum. ij. q. i. nec sufficit secūdum Alber. Magnum, non scire eos esse malos, sed oportet, quòd sciant eos esse bonos, per illum modum, quo est possibile scire.

2 Ordines superiores nullus debet recipere, nisi habeat inferiores, ex ordinatione ecclesiæ, licet antiquitus hoc aliquando non seruaretur, secundum Tho. supra. Qui ordines sunt. vii.

uidelicet hostiariatus, lectoratus, accolitatus, exorcistatus, subdiaconatus, diaconatus, & sacerdotii, quorum tres ultimi sacri dicuntur, secundum Tho. supra, tales ad castitatem tenetur, supra, uer. matrimonium. §. viii.

3 Prima tonsura non est ordo proprie, ideo iura inter ordines non posuerunt. c. feriatim. dist. xxxii. sed est deputatio, seu dispositio ad Dei cultum. Et quia ordo proprie non est, ideo characterem non imprimit.

4 Qui ordinatur debet necessario tangere, quæ porriguntur tãgenda ab ordinante, secundum Pe. de pa. in. iiii. sen. & Arch. flo. iii. parte. ti. xvi. c. xiiii. qui recitatis opinionibus, uidetur declinare cum Pe. de pa. Alber. & S. Tho. supra. q. i. ar. i. ql. v. dicunt sufficere porrectionem, unde in concilio sub Euge. iiii. cum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipsius, sed solũ de actu tenente se, ex parte ministri, idest porrectione, datione, traditione, & assignatione, ut dicit Cai. ibi in summa. Securius tamen est tangere, pur si non tetigit, non est aliter, supplendum propter hoc. Idem uidetur, quòd sola eleuatio manuum sufficiat, & non necessarius contactus secũdũ Arch. flo. supra, licet securius sit tangere. Sufficit etiam tangere rem porrectam, una manu, uel digito.

5 Character imprimitur in traditione instrumenti pertinẽtis ad actum illum, qui est principalior in illo ordine, secundũ Pe. de pa. & Tho. supra, ut in sacerdotis ordinatione, in datione calicis, sub determinata forma uerborum, quantum ad actũ, qui est consecrare corpus, & sanguinem Christi: quantum uero ad potestatem absoluendi, in impositione manuum, dicẽdo, Accipite spiritum, &c. In diacono, in datione libri euangeliorum. In subdiacono, in traditione calicis, & patenę uacuę, secũdum Tho. & Pe. supra. In accolito, in datione urceoli uacui, secundum Tho. & Arch. flo. supra. In lectore, in traditione prophetiarũ. In hostiario, in traditione clauium. In exorcista, in receptione libri exorcismorum, secundum Thom. supra.

6 Omnes ordines minores, & prima tonsura, possunt dari eidẽ personæ eodem die, ubi est consuetudo: licet Inn. & Host. in c. de eo, de temp. or. contrariũ dicant, gl. tamen ibi dicit, quòd omnes ordines minores simul eidem dari possunt. Sed dic, quòd consuetudo est seruanda, quæ habet, & est in pratica,

quòd simul eodem die, eidem personæ conferuntur cũ prima tonsura. Ideo intellige Inno.& Host.ubi non est consuetum,& facere esset scandalum. Ordines minores, cum aliquo sacro, eodem die, eidem dari non debent, sine licentia papæ, secundum Inn.& Host.in.c.dilectus, de temp.or.

7 Prima tonsura omni tempore potest conferri, secundũ Host. &.d.Ant.in.c.consultationi, de temp.or.ordines uero minores, potest quilibet episcopus dare in dominicis diebus, secũdum Host.in.d.c.de eo, dummodo non uideatur tenere generalem ordinationem,& similiter Abbas, secundum.d.Ant. in.d.c.de eo, immo etiam in aliis festis, secundum Host. Alii autem ordines dari debent ab episcopis tantum in sex temporibus anni, uidelicet in sabbatis quatuor temporum, sabbato ante dominicam de passione,& sabbato sancto, de tempo.or.per totum:& per S.Tho.iiii.sen.dist.xxv.in expositione literæ. Hoc tamen potest, non est, de substantia ordinis.c. sane, de temp.or. De pœna autem recipientium ordines extra dicta tempora, supra, Irregularitas.§.lxxxii. Si extra hæc tẽpora,& post prandium darentur tenerent quidem, licet peccatum,& pœna incurrerentur: secundum Vgo.in.c. ordinationes.dist.lxxv. Hæc de essentia ordinis non sunt.

8 In ordinatione si aliquid omittatur quod sit, uel dubitetur esse de substantia, totum debet iterari, quia non dicitur iterari, quòd dubitatur esse factum.c. solennitates, de cõ.dist.i. si autem est clarum, quòd non est de substantia, non debet iterari, sed statuto tempore caute suppleri.c.præsbyter, de sa.nõ ite.& concor.Inn.ibi.c.i. Et suppleatur ab eodem qui ordinauerat si posibile est, secundum Innoc.

9 De substantia nõ est tempus ordinationum, in.d.c. sane, nec ætas.c.diaconus.dist.lxxvii.nec unctio.c.i.de sac.un. nec impositio manus episcopi, scilicet tactu corporali.c.si.de sac.nõ ite. nec quòd recipiatur a proprio episcopo ordo, uel quòd non recipiat simul.c.quòd translationem, de tem.or.uel sit ieiunus ordinãs, uel ordinatus, ut communiter tenetur: & hęc certa sunt non esse de substantia. Alia quædam sunt dubia, ut est: missa, de qua communiter uidetur, quòd non sit de substãtia, ut no.doc.in.c.quòd sic, de elec. De minoribus certum est, quòd non est de substantia, ut manifestat consuetudo, quæ legis interpres est.

10 Quando omissum est aliquid, debet suppleri per eum, qui ordinauit si fieri potest, uel per alium si non potest, seruata forma pastoralis. Omnia quoque, quæ sunt in pastorali intelliguntur esse de substantia, nisi oppositũ, in iure pateat. Debet autem sic suppleri, ut suppleatur tempore ordinationis, secundum Host. & patiens defectum, ueniat quasi ministrãs episcopo, & non sit intentio episcopi reiterare, sed supplere: & fiat sine scandalo quantum est possibile. Et non exequatur officium usque quo sit suppletum. c. i. de sa. non itera. & ibi glo. & secundũ Theo. illa dicuntur de substantia, in quibus imprimitur caracter, de quo supra dictum. §. v.

11 Ordo episcopatus, quo ad potestatem eius, suscipitur in impositione manuum episcoporum super caput eius, ar. in. c. episcopus, iũcta gl. dist. xxiii. secundum ueriorem opinionẽ.

12 Si episcopus facit actus, & alius dicit uerba, uel econtra, in sacris ordinibus, nihil facit, quia sacramenta sunt unitatis, quæ diuidi non possunt. c. quia passus, de cõ. dist. ii. in minoribus tamen fallit. in. c. accolitus. xxiii. dist.

13 Qui coacte, & contra suam uoluntatem ordinatur, non est ordinatus, quia non intendit facere quòd facit ecclesia: sicut nec reciperet baptismum. c. maiores, de baptis. Si autem ordinetur contra uoluntatem suam, non absolute, sed conditionate, quia nolet, tamen quia mãdatur ei sub aliqua pœna est contentus: recipit ordinem, quia intendit ordinari, magis q̃ talem inobedientiam incurrere: & potest quis ad hoc cogi per superioris præceptum, & ad episcopatum, & ad curã animarum, secundum Pe. de pa. & tenetur obedire, nisi adsit legitimum impedimentum: supra, obedientia. §. v. Et sine necessitate cogens inuitos ad ordines, est puniendum. cap. ii. lxxiiii. distinct.

14 Ordinatus metu cadente in constantem uirum, non tenetur continere, secundum Gul. si non uult quia continentia non debet esse nisi uoluntaria. c. ante triennium. dist. xxxi. alias sic c. prælatum, de his quæ ui. me. ue. ca. & præcipue si consensit uoluntate in suscipiẽdo ordines sacros, quia uoluntas cogi non potuit. Si talis non habebat uxorem quando fuit ordinatus, tenetur continere. c. de iudæis. dist. xlv. quòd si habebat quando ordinatus fuit, & ipsa uelit continere, ipse etiam tenetur continere propter ordinem sacrum, quem recepit. Si

uero ipſa nolit cõtinere,tenetur reddere debitum, quia hoc facere non potuit in uxoris præiudicium,nec in conſcientia coactio excuſat,quia & ſi corpus cogebatur, poterat tamen non intendere ordines ſuſcipere, & ita ad caſtitatem non obligari.In foro autem exteriori,non poterit cogi, ſi proteſtatus fuit nolle ordinari,uel de coactione omnino inuoluntaria conſtet.

15 Regulares non debent ordinari contra uoluntatem ſuorum prælatorum.c.ad aureos. de temp. or. Quos poſsit epiſcopus ordinare uide.cap. nullus, de temp. or.lib.vi. & in cap. præcedenti.

16 Ordinans non ſibi ſubditos, eſt ſuſpenſus a colatione omnium ordinum per annum.c.eos,de temp.or.in.vi. Si tamen ordinatus erat clericus. Ordinati ſic nõ ſunt irregulares, ſed ſunt ſuſpendendi,per.d.c.tranſlationem, & ſi celebrant antequam ſuſpẽdantur,non efficiuntur irregulares, ſecundum Hoſt.licet grauiter peccent antequam eorum epiſcopi ratã habeant talem ordinationem.ut no.in.d.c.eos, niſi quando eorum epiſcopi ſunt ſuſpenſi manifeſte,propter aliorum ordinationes,tunc eorum ſubditi,ſine horum licentia,poſſunt a uicinis epiſcopis ordinari:in.d.c.eos,&.c.i.de tẽp.or.lib.vj. De ultramontanis ordinatis ab italico epiſcopo, & econtra, ſupra.Irregularitas.§.lxxxj.ſatis dictum.

17 Ordinans ad ordines ſacros ante legitimam ætatem, eſt ſuſpendendus a colatione ordinum,& ſic ordinatus ab executione ipſius ordinis,uſque ad ætatem legitimam,ſecundum d.Ant.in.c.uel non eſt,de temp.or.ar.cle.generalem, de æta. & qua.or.& peccat ſi ante legitimam ætatem exequatur,non tamen fit irregularis niſi prius ſuſpendatur, ſicut de iure debet ſuſpendi: ſupra,irregularitas.§.lxxxij.ætas.§.j.

18 Epiſcopus qui renuntiauit loco tantum,ſi rogetur a proprio epiſcopo,poteſt ordines conferre, ſi autem renũtiauit loco, & dignitati, poteſt tantum minores conferre:ſupra.Irregularitas.§.lxxix.

19 Non poſſunt ordinari ad ſacros ordines, niſi uſum rationis habentes,ſecundum Tho.iiij.ſen. diſt.xxv.ar.j.ql.ij. bene tamen ad ordines minores.De ætate autem requiſita ordinandis :ſupra ætas.§.j.Bigami prohibentur,ſupra. Bigamus.§.iiii. Solemniter pœnitentes.c.ex pœnitentibus.diſt.50. Neophiti

dist.xlviii.c.quoniam,obligati curiæ.dist.51.c.j. De seruis,& corpore uitiatis, uide in suis titulis. De illegitime natis, in uer.Illegitimus.§.j.cum quibus dispensetur, supra beneficiū, .§.xxviij.usque.xxxiiii.peregrini ignoti, non sunt ordinandi, in.c.nullus,de æta.& quali.or.lib.vj.Hermofroditę,supra eo. ti.§.j.infames,supra,infamia.§.vij. Irregulares,suspensi, excōmunicati,uide in suis titulis.Interrogandi sunt ergo ordinātes,si huiusmodi scienter admisserunt: si seruauerunt quæ sunt in suis pontificalibus,si non contulerunt gratis. Ordinati uero,si in peccato mortali receperunt, an ante debitam ætatem,sine licentia sui superioris,quia in omnibus mortale uidetur &c.

10 Ordinum collationem non potest denegare episcopus existenti in dignitate,& beneficio,alio non existente impedimēto.c.ex tuarum tenore, de temp.or. sicut potest secularibus, & regularibus,quibus non tenetur.c. ad aures, de temp. or. immo sine licentia sui prælati tales non possunt promoueri ad ordines,& sic loquitur.d.c.ad aures.

ORGANVM.

ORganorum usus in ecclesia est licitus,licet Romana ecclesia coram pontifice eis non utatur,non tamen licet inter diuina,in eis canere,uel pulsare seculares cantus,uel plausus, aut turpes,& amatorias cantilenas,& est mortale,secundum Cai.ibi,in summa.Est enim cōtrarium diuino officio, cuius est excitare deuotionem, & tales cantus excitant ad turpia, uel uana.Similiter qui tales conducunt sonatores,& consentiunt eis in hoc.Possent hi aliquo modo excusari, quādo crederent non esse prohibitum cum in aliis ecclesiis sic fieret. Sed a sono turpium, nulla ignorantia excusat, quia statim continet contrarietatem ad solemnitatem Christi, secūdum Cai.ibi,in summa,supra,cantus.§.iiij.

ORNATVS.

1 ORnatus exterior mulierum,ac uirorum, solet multipliciter esse peccatum.Primo,ex fine malo,qui si sit mortalis, & ornatus erit mortalis:ut si fiat ad prouocandum aliquam personam,non coniugem,ad lasciuiam,si sit uenialis,ut pro aliqua uanagloria,erit & uenialis.Secundo,quando ponitur in hoc tanta sollicitudo, ut prætermittantur necessaria ad salutem,ut missa,tunc est mortale. Tertio si sit contra legem

obligatiuam ad mortale, quæ potest cognosci, secundũ Cai. ibi. in summa, ex pœna, ut si esset sub pœna excommunicatiõis, & ita seruaretur, esset mortale. Si uero legis leuis est pœna, & deficit contemptus, non erit mortale: sicut si adesset contemptus. Si uero sit contra consuetudinem, quæ non transierit in legem, communiter est ueniale, quòd si consuetudo transierit in legem, sine pœna, & desit contemptus, est ueniale. Quarto, ex qualitate, ut quãdo habitus est indecẽs, uel minus honestus, ut quando ostendunt pectus, & huiusmodi, si desit mala intentio, non uidetur mortale, posset tamen esse ità inhonestus, quòd ex eo personæ scandalizarentur, & esset mortale, quia daretur aliis materia scãdali. Quinto, ex fuco, quod communiter ueniale est nisi aliud adiungatur. Potest etiam fieri fucatio sine peccato, ut cum celatur turpitudo, ex aliquo accidente proueniens, uel ex aliqua rationabili causa. Sexto, ex nimia preciositate ornatus in annulis, torquibus, & huiusmodi, ultra cõditionem personarum: nam quod est nimis preciosum ciui, non erit comiti, & hoc communiter est ueniale. Septimo, ex scandalo, ut cum quis ornat se, ut ab alio inhoneste appetatur, mortale est: quia dat occasionem peccandi, cum mala intentione. Si non habet malam intẽtionem, neque propter hoc ornat se, uel hoc facit, ut proprio marito placeat, uel propter alium respectũ, qui non est peccatum mortale, non mortaliter agit, etiam quòd multi peccent eam personam appetendo, & ipsa sciat se appeti, hoc enim est scandalum tantum passiuum in ea, secundum Cai. ibi, in summa. Non enim rei illicitæ dat operã.

2 Portare capillos mortuorum, & huiusmodi, dummodo desit superstitio, & mala intentio, etiam quòd sit ibi uanitas, non est mortale peccatum.

3 Aliqui dicunt quòd licet mulier non intendat ruinam alicuius ex suo ornatu, tamen cum aduertit quòd aliqui prouocantur ex hoc, non debet se illis offerre, & quotiens se offert mortaliter peccat, quòd est ualde durum, ideo uidetur melius dicendum, quòd si ex parte mulieris non est intentio ad prouocandum, nec sibi placet quòd prouocentur ad peccatum, licet placeat ei quòd laudetur, ut pulchra, si uana superfluitate, & fuco ornet se, non propterea mortaliter peccat, qa alij peccant ipsam amãdo turpiter, nõ enim dat occasionem,

sed

ſed illi accipiunt, ſecundum Cai. ſupra. Sicut qui credit multos ſibi deſiderare mortem cum uident ipſum, propter hoc nunquid non poteſt exire domum, & ad alia negotia? ſicut & Chriſtus, ſciebat multos debere ſcandalizari de uerbis ſacramenti euchariſtia, & tamen hoc non obſtãte, protulit uerba. Neque propter prodigalitatem eſt mortale, niſi ſecũdum quòd prodigalitas ipſa mortalis eſt. Vide Cai. ſecunda ſecundæ. q. clxix. & infra. Scandalum. §. iii.

OSCVLVM.

1 OSculum tripliciter poteſt conſiderari, ſecundum ſe ſolum, & ſic non eſt peccatum: unde inuicem oſculamur ex amicitia, & conſuetudine ſine peccato. Secundo, poteſt fieri propter delectationem ſenſitiuam, ordinatam ad aliquem actum peccati mortalis, & tunc eſt mortale, ex intentione oſculantis extra matrimonium. Tertio, poteſt fieri ex delectatione ſenſitiua tantum, non ultra progrediendo, & ſic etiam mortale eſt, quia actus uenereus eſt ex ſe. Huiuſmodi autem oſcula extra matrimonium facta ob delectationem, & non ex beniuolentia, uel conſuetudine, mortalia ſunt, ſecundum Cai. ibi in ſumma, ſupra impudicitia. §. i. quidam tamen aliter ſentiunt, & male, &c.

2 Mulier aduertens ſe oſculari a conſanguineo ſecundum morem patriæ, ſed tamen libidinoſe, non peccat, etiam quòd nõ renuat, ſed tantum ille, qui malam habet intentionem, immo male ageret negando publice ſignum amicitiæ, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xv. ar. iiii. Intellige prædicta ſi principaliter fiant propter delectationem, quia talis delectatio, eſt Infra latitudinem uenereorum mortalium.

PACTVM.

1 PActum eſt duplex, ſcilicet ueſtitum, & nudum. Veſtitur autem ſex modis, re, uerbis, literis, conſenſu, cohærentia, & interuentu rei, ut cum dicitur dabo tibi equum meum, ſi dederis decem, ſi interuenit datio decẽ, teneris mihi dare equũ. Inſti. de uerb. ſig. Nudum uero dicitur, quando non aliquo prædictorum ueſtitur, ſed eſt in meris, puriſque confinibus conuentionis, ut ſi promiſi tibi dare centum ſine aliqua præcedente interrogatione, uel ſcriptura, uel huiuſmodi, & conſentis, quòd ſi non conſentis, non erit pactum, ſed pollicitatio, de qua. ff. de pac. l. iuriſgentium. §. igitur. Similiter dicitur

nudum,quando non continet causam, quia traditio rei sine causa,nullius est efficaciæ.l.nũquam nuda.ff.de acqui.re.do. quia tamen qñque fallit,uide Pa.in.c.si cautio,de fide instru.

2 Ex pacto nudo,& sola promissione, ex iure canonico, & in conscientia,quis obligatur,quando uidelicet exprimitur causa,secundum Pa.in.c.prudentis,de dona.&.c.si cautio, de fi. instru.ut dicendo,promitto tibi decem, quia dedisti mihi equum,uel huiusmodi.Si uero sit nudum, taliter quòd nulla exprimatur causa,non obligat,etiam in conscientia,quia præsumitur per errorem promisisse. Tamen si quis dicat promitto tibi donare centum,quia præsumitur quòd hoc faciat ex liberalitate,non est sine causa,& sic obligatur, uel si promittitur loco pio aliquid,quia præsumitur, quòd se obligauerit fauore piæ causæ,nec præsumitur error.c. fi. de suc. ab intest.uel si habuit animum se obligandi,quando nude paciscebatur, secundum Tho.iiii.sen.d.xxxviii. & facit.c. literarũ, de uoto.Alias si non habuit animũ obligandi, non tenetur sub mortali,nisi subesset causa,quæ alias obligaret:ut si promisit dare panem existenti in extrema necessitate,quia tenetur dare, etiam quòd non habuerit animum obligandi se, etiam non tenetur si adueniat aliqua conditio rationabilis, quam si cogitasset a principio,talem promissionem non fecisset:secundum Tho.secunda secundæ.q.xi. Vide etiã ipsum circa dicta supra,secunda secundæ.q.lxxxviii.ar.iii.Itẽ quando est promissio de re parua,non obligat ad mortale.

3 Pactum uestitũ non omne obligat,secundum Pa.in.c.pactiones,de pac.quia ubi iuramentum non obligat, neque pactũ: fortius est enim iuramentum,quòd fit Deo,quàm pactum factum homini,quoniam homine quocũque maior est Deus.

4 Pactum dolo initum,non ualet.c. cum uniuersorum, de re. permu.quo ad dolosum. Similiter si sit alteri captiosum.ff. de rescin.uen.l.si id,quòd pure,in fi.Item si sit factum ob nimiam reuerentiam alicuius personæ,non obligat.l.i. ff. qua. re.ac.non da.Item si sit iuramento firmatum,& contineat turpitudinem.ff.de pac.l.si unus.§.pacta,quæ turpem causam:& quòd contra ius est,turpe dicitur.c.faciat homo.xxii.q.ii. si tamen hæc turpitudo sit,uel ex parte utriusque.s.iurantis, & recipientis,uel ex parte iurantis tantum,non tenet, ut in regula,quod non est obligatorium,in.vi. Si uero solum turpitu-

dinem ex parte recipientis sic tenet.c.debitores, de iureiur. Item si sit pactum in conuentionibus innominatis,non obligat,si ille cum quo contraxit, non implet ex parte sua cõtractum.l.ex placito.C.de rerum permu.&.l. naturalis.§.i. ff. de præ.uer.

5 Pacta initia per fratres mendicantes cum rectoribus ecclesiarum parochialium,super iuribus parochialibus,puta iure funerandi,& huiusmodi,si sint facta per priores, uel guardianos cum consensu suorum conuentuum,uel locorum tenẽt, licet non interuenerit licẽtia sui generalis, uel principalis,seu sedis apostolicæ,dũmodo sint honesta.c.ex eo, de pac.in.vi.

6 Pacta iuramento firmata,continentia turpitudinem, scilicet, quòd est peccatum,uel contra ius ex parte recipientis tantũ, obligant.c.debitores,de iureiur.supra.§.iiii.

7 Pactum de non cedendo bonis tenet,nisi sit notoria paupertas,secundum Pa. in.d. c. pactiones, tunc enim uideretur se obligare ad carceres,quod non potest: quia nemo est dominus membrorum suorum.

8 Pactum filiæ dum traditur nuptui,quòd cõtenta dote ad patrimonialia bona nõ habebit recursum,si firmetur iuramento,tenet,alias non.c.quamuis,de pac.li.vi.supra,Dos.§.ii.Tenet etiam si faciat postquam tradita est nuptui, secũdum Io. mo.quia est ratio eadem.concor.Gemi.

9 Pactum quod est contra substãtiam contractus, etiam quòd non contineat turpitudinem,uitiat ipsum actum,siue sit per uiam modi,siue per uiam conditionis,siue resolutiue,siue suspensiue,siue etiam in matrimonio quod est ualde fauorabile,secundum Pa.in.c.fi.de condi.ap. quia remota substantia alicuius actus,remouetur & ipse:quia sine substãtia nihil potest subsistere,ad hoc c.tua,de spõ.& cognoscitur aliquod esse de substãtia alicuius,quãdo sine eo illud stare non potest.

10 De pactis pœnalibus appositis contractibus,uide Sil.uer.pa. circa fi.& infra.Pœna.§.v.vi.&.vii. Quomodo pacta obscura debeant interpretari,Tab.uer.pactum.§.xi.

PALLAE.

PAllæ altaris.i.tobaliæ,siue mapæ,super quibus extenditur corporale,quot esse debeant,& quales:supra,missa.§.vi.

PALLIVM.

DE pallio quod est speciale ornamentum archiepiscoporũ

uide in.c.nisi,eo.ti.& Pa.in.c.antiqua,de priui. &.c. quoniam 100.d.Ad confessores hæc materia parum pertinet.

PAPA.

1 Papa debet eligi a duabus partibus cardinalium, aliter si se pro papa ingerit,est excommunicatus:supra excommunicatio.xciii.Similiter recipientes talem.c.licet,de elec.

2 Electio papæ facta per simoniam, secundum statutum Iulii secundi in consilio Lateranen.sessione.v.ipso facto est nulla, ex quo patet,quòd papa potest statuere circa electionem sequentis papæ,nec sede uacante,possunt mutare cardinales,& est summus inter omnes:quia habet plenitudinem potestatis,alii partē sollicitudinis,per.c. de cætero.ii.quæst. vi. & per S.Tho.in li.contra errores Græ.c.lxv. Et licet Leo papa iudicio imperatoris se supposuerit,hoc tamen fecit sponte, secundum Tho.secunda secundæ.q.lxvii.ar.i.ad.ii.

3 Papa quo ad forum ciuile,ubi non habet iurisditionem temporalem,non potest tollere legem, secundum Io. an. nisi in his,in quibus est periculum animæ, cum potestates sint distinctæ.c.causam,el.ii.qui fil.sint leg. In quibus autem animarum periculum est,quo ad utrūque forum potest, de sen. excom.li.vi.c.decernimus,&.c.nouit,de iudi.&.c.fi. de rescri.

4 Princeps ita ex suo contractu obligatur, quòd sine culpa priuare non potest eum,quem instituit in aliquo castro,uel baronia,uel huiusmodi,nec successores:etiam quòd habeat plenitudinem potestatis.d.c.nouit.

5 Papa habet iurisditionis suæ authoritatē a Christo, mediante electione ecclesiæ,uel habentis uicem ecclesiæ, & omnis alia potestas in ecclesia,ab ista,& sub ista est,quantum ad institutionem,seu collationem,ita quòd papa ea potest uti in sui adiutorium,etiam quòd sit secularis,secundum Herue. ut recitat Ar.flo.iii.par.ti.xxiii.

6 Ad papam potest fieri appellatio ab omni principe,etiā temporali,& non recognoscente superiorem in temporalibus:in c.licet,de for.compe.quando alter non potest haberi, & res est alicuius momenti.

7 Omnis potestas iurat fidelitatem papæ, & obedientiam, recognoscens ab eo omne quod habet.c. tibi domino. lxiii.d. Et si aliquādo aliquis imperator donauit ecclesiæ, ut de Constantino dicitur,non fuit donatio,sed restitutio.

8 Papa potest renuntiare papatui,etiam si iurasset non renuntiare, cum adest causa rationabilis, sicut fecit papa Ciriacus, & multi alii,ut dicit Ar.flo.iii.par.ti.xxiii.& de renũ.li.vi.c.i.

9 Papa iudicem non habet in terra, nisi desinat esse caput, aut se sponte subiiciat,unde a nullo potest deponi, nisi seipsum suo facto deponat,licet concilium possit declarare, quòd sit depositus.ii.q.vii.c.nos.ix.q.iii.c.nemo iudicabit. Authoritas enim papæ,uniuersalis ecclesiæ,& generalis concilii,est eadẽ, secundum Tho.secunda secundæ.q.ii.ar.x.

10 Si papa sit hereticus clare, & nolit se emendare, ipso facto mortuus est,& depositus,pro alio a utem crimine, etiam notorio,non potest deponi:secundum Aug. de ancho. de pote. pa.& Pe.de pal.de pote.pa.Cai.de authoritate pa.& concilii.c. xxvi.&.xxvii.quia licet sit caput languidum,est tamen caput. Et licet Pa.dicat oppositum,tamen ei non est credendum, tũ quia hæc materia est theologalis,& magis ad theologos spectat,quàm ad canonistas,tum quia ipse Pa.semper fauit conciliis,magis quam authoritati papæ, ut dicit Sil.uer.papa.q. iiii.Si autem papa malis moribus ecclesiam destrueret,uel patrimonium ecclesiæ totum daret parentibus,resistendum esset illi,per honestam reprehensionem, sine tamen depositione eius,& contra eius uoluntatem, conuocari posset concilium,ut per illud,papa moneretur,& resistendo in malis, remedium apponeretur:non tamen hæc multitudo sic congregata sine authoritate papæ,haberet authoritatem concilii,secundum eundem Pe.de pal.supra.

11 Papa posset liberare omnes animas purgatorii, etiam quòd plures essent,si quis pro eis faceret quod iuberet,peccaret tamen indiscrete concedendo,& in hoc sensu dicunt doc.quòd non potest spoliare purgatorium, secundum quòd dicit Sil. in uer.papa.q.iiii.§.vi.& indulgentia.q.vii.& probat ratione, adducens etiam Ar.flo.

12 Papa potest tollere,& mutare statuta concilii generalis, nisi essent statuta declarantia aliquid esse de iure diuino, ut sunt articuli fidei,declarati per concilia,& hoc ex causa.c.non debet,de consan.& Tho.contra impug.reli.Christia.nec obstat c.contra.xxv.q.i.quia modo predicto capitur. Intellige etiam dummodo non decoleretur status ecclesiæ per talem mutationem,ut intelligit Pa.in.d.c.non debet,& quòd adsit causa

& ſic intelligitur.c.propoſuit,de conceſ.præben.tamen etiam quòd ſine cauſa diſpenſet papa in omnibus his, quæ ſunt de iure poſitiuo,tenet,licet peccet,ſecundum Tho. ſupra diſpenſatio.§.vii.&.xiii.Et ut.d.Sil.uer.papa quæſtione.xv. ſic facere permittendus non eſſet.

13 Papa ex rationabili cauſa,poſſet abſoluere laicum ab obligatione præſtita alteri, & etiam collectare, & pro neceſsitate unius primæ accipere ab alia,ar.in.c,per principalem.x. q. iii. & Tho.in ſecunda epiſtola ad Cor.c.xi.non autem ſine rationabili cauſa,ut auferre librum meum, & alteri dare ſecũdum placitum ſuum,quo ad temporalia,ſecũdum Pa.in.c.ii.de uoto,& Inno.in.c.Inquiſitioni,de ſen.& re iudi. Vide aliqua,ad hoc propoſitum,ſupra concilium,& uer.Diſpenſatio.

PARAPHERNVM.

1 PAraphernum eſt id,quod mulier habet præter dotem, undecunque ueniat,ſecundum gl.C.de pact. conuen. in rub. In quibuſdam tamen locis habet conſuetudo, quòd, & dos,& omnia mobilia ſint communia, & ſunt priuilegiata, ſicut bona dotalia quo ad hoc,ut pro eis tacite ſint hypothecata omnia bona uiri,ſicut pro dote,ſecundum gl.in.c. ex literis,quod pignoribus.uide tamẽ diſtinctionẽ Pa.ibi i.d.c.ex literis.niſi ſpecialẽ hypothecã mulier pro his a uiro exegerit.

2 Maritus inuita uxore,non debet habere fructus paraphernalium naturales,quando non eſt translatum dominium eorũ in ipſum,nec debet ſe intromittere de illis.C.de pac.conuẽ.l. hac lege,& nũquam præſumitur maritus habere dominium eorum,niſi expreſſe appareat,uel probetur,ſecundum glo. in l.fi.C.de pac.conuen.Et ſi maritus,dicta bona male adminiſtrat,tenetur de dolo,lata culpa,& leui,ut no. in.d l.fi. Cunque maritus uolente uxore habet fructus, quicquid ſupereſt non conſumptum,ad uxorem pertinebit.per no.in. d.l. fi. & l.ubi adhuc.C.de iur.dot.& hoc conſuluit Bar. ſecundũ Bal.

3 Statutum loquens de dote,extenditur ad paraphernalia, ſecundum Alberi.in.l.de quibus.ff.de legi.col.xxiiii. Qua actione repetantur.Vide Sil.ibi.q.v.Paraphernum dicitur a para, quòd eſt iuxta,& ferni,dos.Quaſi iuxta dotem.

PARENTES.

1 PArentum nomine,ueniunt pater,mater,auus,auia, & ſuperiores.ff.de uerbo.ſig.l.appellatione. Quomodo tenentur

alere filios,& econtra,ſupra,Alimenta.§.ſecundo.

2 Pater obligatur ex filii contractu,quando res uerſa eſt in patris utilitatem,ut quia mutuo accepit,ut ſe ueſtiret decenter, etiam ſine licentia patris.ff.de in rem uerſo.l.iii.§.labeo:quòd ſi non eſt uerſum in utilitatem patris,neque de eius mandato fecit,& pater rem apud ſe non habet, non tenetur.ff.in rē uerſo.l.quod ſi ſeruus.§.Sed ſi ſic accepit. Neque in hoc caſu dominus pro ſeruo tenetur. Si tamen haberet peculium filii,uel ſerui,deducto prius peculio, quòd pater habet in illo, & dominus in peculio ſerui,tenentur.l. ſed ſi dāni.§. peculiū ff.de peculio,ſupra.Dominus.§.v.&.vi. An parentes teſtificari pro facto filii quæant,uide doc.& Abba.in.c. uidetur, qui matri.accu.poſ.& in.c.ſuper eo,el.ii.de teſti.

PATRIA POTESTAS.

Patria poteſtas ſoluitur. Primo,quando tranſit in poteſtatem alterius,ut in.l.ſi arrogator.ff.de adop.ut ſi fiat quis religioſus. Secundo,ſi profiteatur poſt pubertatem in religione approbata,ut no.gl.in.c.i.xx.q.ii.Ante autem pubertatem nolente patre,non poteſt profiteri,nec matre in uita, poteſt pater offerre filium religioni ante dictam ætatem,ſecundum Pa.in.c.ii.de regul.quia de iure diuino,& naturali,tenetur filius parentibus obedire. Tertio,per emancipationem, ſupra emācipatio.§.i.Quarto,per ſacrum ordinē.c. frequens. d.liiii. Quinto,per dignitatem epiſcopalem.c.ſi ſeruus.el.ii. d. liiii.

PECCATVM.

1 Peccatum actuale duplex eſt,quoniam aliud eſt mortale,eo quòd mortem ſpiritualem inferat animæ, auferendo grapam Dei,ex qua uiuit anima,iuxta illud apoſtoli: uiuo ego, tim non ego,uiuit in me Chriſtus:& peccans mortaliter,ſem fier uel expreſſe,uel interpretatiue, refutat Deum pro ultimo ane. Aliud eſt ueniale, quia non perfecte attingit rationem peccati,nec eſt contra charitatem,ſed præter,nec contra præcepta Dei;ſed præter.Eſt & aliud peccatum non actuale, ſed dicitur originale,quod eſt priuatio originalis iuſtitiæ, collatæ primo hoi,ut erat caput generis humani,ex S.Tho.ii.ſen. d.xxxv.& pluribus aliis locis, quos breuitatis gratia omitto.

2 Peccata quædam ſunt ſpiritualia,quorum finis eſt ſpiritualis delectatio,ut ſuperbia,alia carnalia,quorum finis eſt delectatio corporalis,ut gula,& hmōi.De his Apoſtolis.i.Cor.7.ait,

emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus. Spiritualia ſunt quinque, carnalia duo, uidelicet gula, & luxuria, cætera ſpiritualia ſunt, ſecundum Gre.xiii.mor.li.

3 Peccatum omne inquantum habet rationem culpæ, eſt uoluntarium, quia uoluntas eſt propria, & per ſe cauſa peccati: Tho.prima ſecundæ.q.lxxiii.ar.vi.in cor. & quod nullomodo eſt uolitum, nunquam eſt peccatum: ſecundum ſententiã Aug.li.retrac.&.c.quod autẽ.xv.q.i.

4 Actus interior uoluntatis, & exterior alicuius potentiæ, quãdo ſunt coniuncti ad unum malum finem, nõ ſunt duo peccata, ſed unum, ſed multiplicatio actuum uoluntatis, peccata multiplicat, ſaltem quantum ad numerum, ut ſi uadens ad occidendum hominem diuertat uoluntatem ad alia, & poſt iterum deliberet occidere, ſemper multiplicat peccata, nec eſt unum peccatum numero, licet ſit unum ſpecie. Sunt enim hic plures actus deformes ipſius uoluntatis numero diſtincti, licet non ſit niſi unus actus exterior, ſine quo etiam uoluntas peccaſſet: Tho.ii.ſen.d xlii.q.i.ar.i. ſic tenet Tab. in uer. peccatum.§.octauo.

5 Quando plures ſunt actus exteriores, ſed unus actus uoluntatis, non ſunt plura peccata, ſed unum habens tamen plures deformitates, ut ſi quis furetur, ut luxurietur, uel propter gulam, omnes enim iſti actus ordinãtur ad unum finem, a quo habens actus unitatem ſpecificam, unitatem autem numeralem ab actu uoluntatis uno, & continuato, Tho.ii.ſen.d.xlii. q.i.ar.i.per totum. A uoluntate enim peccatum eſt, ſine qua peccatum eſſe non poſſet.

6 Peccato tranſeunte per contritionem, remanet reatus pœnæ, qui eſt obligatio ad pœnam. Tho.ſupra ar.ii. Qui ſi quidem reatus, eſt quodammodo medium inter culpam, & pœnam.

7 Nulla creatura per naturam ſuam impeccabilis eſt, niſi per gratiam a ſuperiori natura adiuuetur: quia ex quo libera eſt, recte agere, & non agere, ordinare, & non ordinare ſe in deũ poteſt, ſecundũ Tho.iii.contra gen.c.cix.

8 Homo poſt lapſum Adæ, quamuis ſit in gratia Dei, non poteſt diu ſtare ſine peccato ueniali, ſecus de mortali. Si autem ſit extra gratiam, non poteſt diu uiuere ſine mortali, niſi per gratiam releuetur a mortali, ſecundum Tho.prima ſecundæ, quæſt.cix.ar.viii.quia peccatum, quòd non per pœnitentiam

purgatur suo pondere ad aliud trahit, ut Græ.d.

9 Peccata non sunt omnia æqualia, Secundum Tho. prima secundæ.q.lxxiii.a.ii.sed unum est grauius altero, secundum quod maiori uiruti opponitur, uel maior deordinatio in uno inuenitur quam in alio, uel secundum maiorem uoluntatem ad peccandum.

10 Peccatum originale minus habet de culpa in nobis, quam quodcunque peccatum ueniale, quia minus uoluntarium, Tho.iii.par.q.i.a.iiii.in.c.ideo minor pœna debetur ei, licet respectu naturæ sit grauius, ibidem Tho.

11 Peccatum quod ex genere suo est ueniale, aliquando fit mortale ex intentioue, ut uerbum occiosum dictum cum intentione adulterandi, & quod est mortale ex genere suo, potest esse ueniale ex imperfectione actus, ut furari unum quatrinum: Tho.primæ secundæ.q.lxxxviii.a.iiii.&.a.ult.

12 Peccatum ueniale disponit ad mortale, quia ex frequentia peccandi, fit inclinatio ad peccandum mortaliter: aliomodo remouendo ordinem, qui si seruaretur conseruaret hominē a mortali, nunquam tamen id quod ueniale est, idem pōt fieri mortale, neque ex multis uenialibus aggregatis, potest fieri unum mortale, secundum Tho.supra, nam mortalium pœna æterna est, uenialium uero temporalis. Dicuntur tamen ab Augu. occidere, quia ad mortale disponunt si negligantur

13 Peccata quæ sunt contra præcepta legis diuinæ, naturalis, uel humanæ, sunt mortalia, nisi ex imperfectione actus, uel respectu rei paruæ, secundū Tho.secunda secundæ. q.xxxv. Peccatam autem quæ sunt contra mandata, cōsilia, uel monitiones dictarum legum, communiter sunt uenialia, nisi ibi ponatur ultimus finis, uel habeatur intentio ad aliquod mortale, uel inte rueniat contemptus, uel non curretur de salute proximi, uel nisi contrarium dictet etiam erronea conscientia. Peccatum ueniale, & si charitatis habitum non remoueat, & consequenter in anima maculam non effeciat, actum tamen charitatis ret ardat, ideo nitorem impedit, qui ex actibus uirtutum est, Tho.prima secundæ.q.xcviii.a.i.

PECVLIVM.

1 PEculium prout nominat pecuniam, quam habet existens in aliena potestate, ut filius familias, uel seruus, diuiditur:

quoniam aliud est castrense, aliud quasi castrense, aliud profectitium, aliud aduentitium. Castrense est, quod filius familias acquirit in castris idest in bello, & de illo potest disponere, ut dicemus. Quasi castrense est, quod acquirit filius ad uocando, & in omni officio publico. Profectitiũ, uero, quod obuenit occasione patris, gl. in. l. cum oportet. C. de bo. quæ libe. in po. consti. & hoc acquiritur patri, quo ad proprietatẽ & usufructum. Vt infra dicetur Aliud aduentitium, quod filio aduenit aliunde quam intuitu patris, ut ex donatione, bona fortuna, industria, uel huiusmodi, & proprietas acquiritur filio, usufructus patri, infra. §. xiii.

Quicquid donatur filiofamilias degẽti in militia, uel ibi acquirit, quod non esset acquisuturus nisi ibi fuisset, est peculium castrense, secus si sine militia erat acquisiturus. ff. de castr. pecu. l. castrense.

3 Acquisitum per aduocatos, & assessores, etiam non ex salario publico, sed clientulis, erit quasi castrense, secundum Bar. & gl. in. l. fori. C. de aduo. di. iu. Idem secundum Bar. in. l. si mulier. ff. de castr. pecu. de relictis aduocato pro emendis libris, uel equo, causa eũdi ad officia, & huiusmodi. Idem dicit per eadem rationem Bar. de medicis, magistris artium, notariis, & similibus, quorum salarium quod habent a priuatis, erit quasi pro castrensi. Facit pro hoc Ange. de are. Inst, per quas causas no. ac. §. igitur De notariis distinguit Sil. uer. peculium, idest. §. x. quia si sunt commune, quod acquirunt non est quasi castrense. Si uero sunt communis, uel dominorum uel officialium, qui debent ex publico habere salarium, sic ut infra. §. ix. Idem omnibus habẽtibus aliquam administrationem, & dignitatem ex publico, & occasione huius aliquid lucrantur, etiam expriuatis salariis. Secus de officio procurationis, carpentarii, & huiusmodi, quę non sunt officia publica, licet salarium sit quandoque publicum, quia non habent illud ex causa publica. Ingenierii reputantur inter officia publica, Saly. in. l. fi. C. de inof. te. Publicum ergo officium, lucrum quasi castrense esse facit.

4 Si aliquid donatur militi, uel aduocato, uel habenti officiũ publicũ, quod notorie ad offíciũ eorum pertineat, ut si donetur arma militi, & huiusmodi, sine dubio tale munus erit castrense, uel quasi, a quocũque donetur. Si autẽ tale donum

no est aptum officio:nō est castrense, nisi quādo donans ex militia,uel alio officio motus est,uel quādo tale donum,datum est pro emendis aptis ad talia officia publica.Quæ autē possunt esse apta ad hmōi, nō erunt castrēsia,nisi specialiter & nominatim fiat mētio,quod hęc donātur pro hoc officio secus si simpliciter,& sine tali expræssione donentur, secundum Bar.in tract.de duob. fra. ff.de castr. pecu.l. miles præcipua.l.castrense.l.forte.

5 Donatum filiofamilias,nō militi, nec existēti in officio publico,cū expęssione uerborū,quod sit castrēse,uel quasi,propter hoc nō erit castrēse,secundū Bar.in.d.trac.operabitur tamen,ut patri nō acquiratur usufructus,quod pōt facere donans.C.de bo.quæ lib.autē.excipitur. Et sic licet expræssum uitietur,non tamen tacitum.ff.qui.mo.pig.uel hyp.sol.l.i.

6 Si pater det filio existēti in studio libros, exprimens se uelle donare,quos nomine eius emit, si filius tēpore donationis erat iam doctor,uel aduocatus,acquirūtur ei in quasi castrēse.C.de castr.pec.l.i.nec poterit sic donatum reuocari, quasi donatio sit incōtinēti ualida.l.si filius.C.fami.her. Vnde nō cōmunicabūtur,in.d.l.i.Si uero tātum scolaris erat,si studiū suum compleuerat,ante mortem patris, efficiuntur ei quasi castrense,quia incipit quasi militare.l.siue emancipatis.C. de dona.Nec uenirent in collationem. Secus si ante mortē patris non compleuit,quia qualitas personæ non patitur,cum non habeat aliquam de dignitatibus,quæ ponuntur in.l. fi. C.de inof.test.& quia scolares non gaudent priuilegio sicut magistri, & doc. C. de stu. libe.l.i.in fi. fallit tamen hoc si dictos libros filius non est adeptus, nisi post emancipationem : quia tunc erunt sui, & idem dic de quocunque donato a patre filio post emancipationem, uel si donata ante emancipationem, post tamen de uoluntate patris possedit, nec poterit pater reuocare. l. siue emancipatis. C. de dona. quando uero dubium est, an pater donauerit ad coniecturas est recurrendum, secundum Bar. in addi. ad d. tract.

7 Naturæ remiges ; patroni, siue alii officiales in nauibus, in mari, uel in aliis fluminibus,si ex causa publica officium suum exerceant, lucrum computabitur pro castrensi, in.l.i, ff.de bo.pos.ex test.mi.secus si pro causa propria nauigent,

ut pro mercantia, uel si sunt pyratæ, uel pro iniusto bello, etiam quod haberent salarium ex publico], quia iniustum bellum non est bonum publicum, ideo quod sic lucrantur non conputabitur pro castrensi.

8 Filius familias potest testari:& ad libitum disponere de peculio castrensi,uel quasi,quia illud acquirit sibi quo ad dominium, & usufructum, nec illud communicabit cum fratribus,post mortem patris.l.cũ antiquis.ff.de inoffi.testa.

9 Peculium quasi castrense, est quod acquiritur a uiris disertissimis,causarum patronis,iuris doctissimis,notariis,& agẽtibus in rebus,magistris studiorum,liberalium artium,medicis,& omnibus,qui omnino salaria,uel stipendia recipiũt publica,in.d.l.antiquis,unum solum notarii communitatis uel officialium, qui de publico salarium habent, acquirunt in quasi castrensi, non autem alii communes, ut supra dictum est.§. iii.

10 Si pater dat filio existenti in studio pecuniam pro causa necessaria, post mortem patris non computabitur in sortem ei,tempore diuisionis cum fratribus,si nihil erat apud patrẽ quod esset filii.l.quæ pater.ff.fami. her. Secus si aliquid filii castrense, uel quasi, erat apud patrem, quia tunc in dubio præsumitur,quod patet administratorio nomine egerit, & sic ei imputabitur in partem. Faciunt not.in.l.fi. C. de dot. promis.

11 Si filius familias pecuniam datam a patre pro emendis libris consumpsit cum meretricibus,uel ludendo,uel huiusmodi, post mortem patris computabitur ei in suam partem,secundum Bar.in auten.quod locum.C.de col.Idem de donato a patre filio pro emancipatione, quod erit computandũ ei tempore diuisionis,secundum Bar.l.i.C.de coll.

12 Si filius incœperit de mandato patris uiuente patre studere patre mortuo,si uoluerit complere studium, uel doctorari, faciet de suo,nisi pater aliter ordinauerit, secundum Bar.in. d.tract.quia hic est nouus actus.C.de leg.i.l.si seruus obligatus.§.sed si,nec fratres eius tenentur.

13 Peculium aduentitium,est quod acquiritur ex industria,uel euentu,uel fortuna,uel aliunde,ex donatione facta non intuitu patris,nisi fieret ab Imperatore, uel Imperatrice, quia tunc quasi castrẽse iudicatur.C.de bo.que lib.l. cum multa.

Idem de donato a rege,quia statutum loquens de Imperato re generaliter,intelligitur de rege etiam secundum Inno. in. c.super quibusdam,de uer.sig.Et in isto aduentitio filius familias acquirit dominium,siue proprietatem,& post mortē, patris,non tenetur illud cōicare cum fratribu s, sed erit specialiter suum. C, de colla.l.fi. Pater aūt donec uixerit habet usufructum,nisi remisserit, uel nisi detur cum pacto, quod pater non habeat usufructum,& quibusdam aliis casibus,de quibns:Insti.per quas ca.no.ac.§.sancitum, in glo.& Bal.in. l.contra.ff.re.amo.

14 Donatum ab extraneo,uel relictum filiofamilias cōtemplatione patris,erit profectitium,secundū Bar.in.d.tract.si contemplatione filii,erit aduentitium.ff. de acqui. hære.l. additio.Si uero non apparet cuius cōtemplatione sit datum, deprehenditur ex futuro euentu,quia si relinquitur ut habeat post mortē patris, præsumitur quod sit relictum contēplatione filii,si uero ut habeat tantum uiuente patre, præsumitur contemplatione patris esse factum.Similiter ex opere potest cōprehendi,no.in.l.socium qui.§.fi.ff.pro socio.

15 Si pater donat filio præcedentibus meritis filii, erit hoc aduētitium,ut tenet glo.in autē.unde si pares.C.de inoffi.test. si autē donat non propter merita, sed ut filio, erit simplex donatio,quæ nō ualebit nisi morte patris confirmetur.

16 Si filius familias post mortem uxoris uigore statuti lucretur dotem,uel partem dotis, erit hoc lucrum aduentitium: si ipse filius ex labore suo sustinebat onus matrimonii, si autem pater sustinebat onus,erit profectitium,si partim sustinebat pater,partim filius,erit partim profectitium: & partim aduentitium pro rata oneris, secundum Bar.supra, &.l. sed & si quis.§.i.ff.de stipu.seruo.

17 Preciosa ue stimenta,& ornamenta,ut torques,perlæ,& huiusmodi,a patre facta nurui, imputabuntur in partem filii, non secundum quod ualebant quando fuerunt empta, sed quantum ualent nunc, quia tales res non præsumuntur donatæ,sed accommodatæ ff.cōmo.l.si ut certo. nisi magnitudo diuitiarum faceret præsumptionem, ut in.l. filius. ff.de dona.hæc secundum Bal.in.l.si patruus.C.cōia utri.iudi.Vestes uero lugubres datæ mulieri,& quæ sunt consumptæ, & quæ sunt paruæ æstimationis,efficiuntur suæ. Sic namque

rationabiliter iura disponunt.

18 Lucrum quod facit unus fratrum cum pecunia hæreditatis, secundum Bar.in.d.l.si patruus,si nomine cõmuni fecit,diuisionem faciet cum aliis fratribus,si autẽ nomine proprio fecit mercantiam,nõ diuidet cum aliis lucrum.l.titium & meuium.§.alterũ.ff.de admi.tu.nisi esset tutor,uel curator aliorum,tunc enim primam pecuniam lucratam diuidet, aliud autem lucrũ de pecunia iterata nomine proprio, non diuidet cum aliis.Idem dic de eo,qui negotiatur de pecunia minoris,uel ecclesię,ut in.l.si proponis.C.de re.uendi.Quod si ignoratur cuius nomine fecerit,si solitum negotium continuauit cum alio fratre mortuo superstitibus filiis præmortui fratris,in communi indiuisam substantiam possidentibus,tunc communi nomine fecisse uidentur,ar.in.l. nam & si seruus.ff.de neg.gest. Secus præsumitur si insolitam exercuit negociationem,nisi ex libro rationum aliud appareat.

19 Si pater dat filio fundum,ut ex eo alat se, si ex fructibus lucratur,uel ex negotiatione:uel collendo agrum: erit lucrum aduentitium.l.cum oportet.C.de bo.quæ li.Intellige quando filius coloret ipse fundum propriis manibus, & de parte sua lucraretur,secundũ Bar.in.d.l.cum oportet.

20 Si pater in periculo filii aduentitio fecit expensas necessarias uel ad perpetuam utilitatem , computabuntur in diuisione cum aliis fratribus,secundum Bar. in.d.trac. nisi pater fecisset animo non repetendi, quod tunc cognoscitur , quando expensæ sunt ita paruæ , quod non excedunt quantitatem fructum,quia tuuc præsumitur donare , & sic non ueniunt cõmunicandæ cũ aliis fratribus . Secus si excedunt , & tunc erunt cõmunicandæ.Si uero dicti sumptus nõ fuerũt necessarii,nec ad perpetuã utilitatem,sed tantũ ad utilitatem fructuum,non sunt cõmunicãdæ,quia onera & expẽsæ ad eundem patrem pertinent.ff.de impen.l.neque stipendium. Idẽ dic de eo,quod expẽdit in datiis,& collectis, quia ipse pater habet fructum.l.si pendentes.§. sed & si quid.ff.de usufruc.

21 Si pater ductus naturali pietate,pro delicto filii se obligauerit,post mortem patris omnes fratres debet pro parte sua sustinere,secundum Bal.in.d.l.si patruus,&.l.liber captus.ff.de capti. Secus si ex necessitate hoc fecit , utputa dictante hoc decreto, quia de parte sua soluet.l. igitur.ff. de lib. causa , &

quod no.doc.de eo qui condēnationes ſoluere cogitur.

22 Si pater intulit damnum in bonis aduentitiis filii in fructibus,de quibus ipſe pater non habebat uſufructum, tenētur fratres emendare de communi,ſecundum Bal.ſupra,& in.d.l.cum oportet,non autem ſi habebat uſufructum,uel læſio eſt parua,etiam quod non haberet uſufructum,ſecus ſi perpetua,uel intolerabilis ſit in.d.l.cū oportet.§.ſed cū tacitas.

23 Si poſt mortem patris,unus fratrum cōtrahat debitum pro communi utilitate,erit ſoluendum de communi:ſecundum Spe.ti.de iudi.Similiter de ſocietate dic.Secus ſi nō pro communi utilitate.Similiter ſi dos ſit uerſa in communem utilitatem,de communi ſoluetur, aliter non. Idem de condēnatione ſoluta per unum de communi ſoluetur,quando maleficium pro communi utilitate eſt factum,ſcientibus,& acceptantibus ſecundum eundem Spec. ſecus ſi ignorauerunt, uel non conſenſerunt.

24 Si unus fratrum uult militare,uel filiam maritare,uel filium tenere in ſtudio,de ſuo faciet, niſi aliter ſit conuentum inter eos.l.ſi ſocius pro filia.ff.pro ſoc.& Bal.in.d.l.patruus.

25 De peculio quod ex ſocietate acquiritur, ſciēdum quod tres ſunt ſocietates.Prima,eſt omnium bonorum, quando ſocii ita conueniunt,ut omnia bona quę habent,& habituri ſunt quomodocūque(iuſte tamen.)ſint communia.Secunda eſt quæſtus,& lucri,quando ſcilicet conueniunt,ut omne lucrū proueniens ex opera,& ſolerita ſit commune:non autem ex donatione,legato,hęreditate,uel huiuſmodi.Tertia,dicitur ſocietas certæ rei, quando ſcilicet conueniunt, ut ſtent ad unum panē,& unum uinum, uel faciunt certam negotiationem,in qua aliquando unus ponit pecuniam,alius laborem hæc colleguntur ex Bar.& Bal.in.d.l.ſi patruus, & in tracta. Bar.de duobus fratribus.

26 Quādo ſit cōtracta ſocietas inter aliquos, pōt aduerti ſcđm Bal.ubi ſupra,qñ ſimul ſtāt,& quāuis nō negotientur,oīa tñ ſalaria,dotes,in cōi cōferunt,ex his pſumitur intentio,etiā ſi unus negotietur,& alter nō, ſed quęcūque ſibi eueniunt ponunt in cōi,nā lucri cōicatio ſocietatis ē cōtractio,ēt ſi unus eſſet aduocatus,uel alter lucraretur,& alter haberet curā domus,& ponunt in domo:uidetur cōtracta ſocietas. Et licet unus plus lucretur quā alius,tamē in generali ſocietate om-

uia æque sunt diuidenda.l. si socius pro filia.ff. pro socio.
17 Si mulier in domo exercet aliquam artem non communem cum aliis personis, ut quia est cirugica, uel huiusmodi, nec propter hoc dimittit opera communia domus, lucrũ quod de tali arte facit, erit p roprium, nec diuidet cum aliis, nisi ponat illud in communi, tunc enim intelligitur contracta societas. Idem dic de filiabus a lterius fratris, Bal.in. l. si uxorem. C.de cõdi.inser.tam in leg.
18 Si unus fratrum dotauit filiam fratris patre sciente, & patiẽte, & nõ tenebatur eam dotare, poterit repetere dotem, quia utiliter eius oegotiũ egit, nec uidetur donare, quia solus nõ facit, sicut quando extraneus, alterius filiam dotat.l. ex morte.C.de pac.conuen.
19 Si frater spurius, uiuente patre co ntrahat societatem omniũ bonorum cum legitimo fratre, post mortem patris spurius, habebit partem hereditatis iure societatis, secundum Bal.in. l.i.C.pro soc.de hac materia, infra, societas, circa prin. in uer.usura, uide aliquid. Hæc est bona cautela quando quis uult quod spurius, cum legitimo in hæreditate succedat.

PECVNIA.

1 PEcuniæ nominæ, ueniunt largo uocabulo, omnia quæ possunt esse in patrimonio, quorum aliquis potest esse dominus.c.totum.i.q.iii.& omne quod pecunia potest mẽsurari, secundum Tho.secunda secundæ.q. lxxviii.a.ii. Proprsie uero dicitur pecunia denarius, Car.in cle.exiui.§.porro, de uerbo.sig. ideo cum prohibetur pecunia, intelligitur de moneta, cuiuscunque generis sit tantum.
2 Solutio debiti in quantitate, uel numero existentis, debet fieri secundum pecuniæ ualorem currentem tempore contractus, siue pecunia sit reprobata in totum siue alterata in partem in perpetuum, respecte cursus, secũdum Pa.in.c.quãto, de iure iur.&.c.olim, de cen.& hæc est communis opinio doc. Et hoc tam in moneta minuta quam grossa, secundum.d.Ant.& Pa.in.d. cap. quanto. Si uero non est alterata in perpetuum, sed ad tempus, secus est secundum Pa. supra, ar. ul.l. præcia. ff. ad leg. fal. Et dicitur pecunia diminuta, uel alterata in perpetuum, quando princeps non uult quod expendatur nisi pro tanto, cum prius pro maiori, uel minori præcio expenderetur. Diminu-

ta uero

ta uero ad tempus dicitur, quando hodie florenus ualet.lxxx.cras ualebit.lxxxi. & sic de die in diem crescit, & decrescit. Dicitur uero reprobata, uel quia falsa, uel quia a principe bannita.

3 Solutio fienda ratione condemnationis iudicis, debet fieri de pecunia currente tempore condemnationis, si ratione status condemnationis, debet solui de moneta currenti, secundum Spec.& uerius, quia pœna de minori debet solui.c.odia de re.iur.li.vi. Solutio autem, quam fieri mandauit princeps, fiet de moneta currente tempore quo mandauit, si princeps sciebat ualorem eius, secundum d.Anto.in.d. c.quanto. ar.in d.c. olim. Solutio uero respectu legati fiet secundum ualorem monetæ currentis tempore conditi legati, secundum Pa.in.d.c.quanto. Idem dic de antiquis pensionibus, secundum Io.and.in.c.pe.de censi.

4 Petrus mutuauit paulo, uel deposuit.C. aureos restituendos in auro tantum, paulus nō potest restituere in alia materia, neque in alia forma inuito ipso petro, & augmentum, uel diminutio ad ipsum petrum pertinet. Si autem mutuauit.C.libras in auro, uel argento, satis est quòd restituat.C. libras in quacunque moneta. Si autem simpliciter fuit factum mutuū in auro, uel argento, non potest restituere in alia forma, uel materia. quando petrus ex hoc pateretur damnum. Si autem non patitur damnum, potest restituere aurum pro auro, & argentum pro argento, etiam mutata forma, & ipse petrus tenetur acceptare, nisi aliter loci consuetudo haberet, secundū Pan.in.d.c.quanto, & Bar.in.l.paulus.ff.de solu. De falsificantibus, & radentibus monetam: supra, moneta, per totum, falsarius, per totum. Solitus ex pecunia lucrari, contra morosum debitorem agere potest, ut soluat, quòd uerisimiliter fuisset lucratus ex mutuata pecunia. Abb.in.c.per uestras, de dona.inter uir.& uxo.col.ii.

PEDAGIVM.

PEdagium, & pensio, supra, Gabella, per totum, & infra, Vectigal, per totū, An sit mortale peccatum fraudare huiusmodi, multi tenent quòd non, sed si inueniantur, pœnā soluant, quam tenentur soluere, postquam fuerint condemnati: tamen quia ex natura sua tenetur solui, quod solui debet secundum iustitiam, non soluere huiusmodi gabellas,

ad furtum pertinet: ideo à mortali tales non soluentes excusare nescio, sicut tenet Caie.in uerbo,uectigal: de quo supra, Gabella.§.vj. Quis possit pedagia imponere, uide Abb. in.c.innouamus,de censi.& de uerb.signi.c. super quibusdã.

POENA.

1 POEnam quam quis incurrit transgrediendo aliquod statutum,ut uidelicet tantum soluat qui contrafecerit,nõ tenetur etiam in foro pœnitẽtiali,nisi postquam fuerit de hoc sententiatũ, etiam quôd lex dicat, quòd ipso facto incurrat, quia adhuc requiritur sententia declaratiua, secundum Ray. Concordat Tho.secunda secundæ.q.lxiii.ar. iii.Ar.xii.q.ii. c. fraternitas, in glo. Quidam limitant hoc quantum ad pœnas requirentes actum hominis necessario ad executionem, secus autem in pœnis trahẽtibus post se executionem,ut est excommunicatio,& huiusmodi.Cai.in summa ibi, dicit hoc fallere in duobus.s.in censuris,& pœnis testamentarijs. Vnde & excommunicatus,& suspensus,interdictus, & irregularis est, quisquis contra latam à canone de huiusmodi sententiam facit,absque alia declaratione iudicis. Et uidua non caste uiuens, si fuit relicta domina, & usufructuaria donec caste uixerit,tenetur de cõsumptis postquam non caste uixit, etiam si à nullo iudice humano ad hoc compellatur, & hoc est,quia casu eueniente desinit succedere in tali usufructu, marito sic disponente. Idem dic quando relinquitur usufructuaria,donec ad secundas nuptias transierit, perdit usufructum etiam si secrete nubat, & ratio est sola testatoris uoluntas,secundum Cai.ibi, quia uentum est ad casum in quo testator, bona sua ad eam transire noluit.

2 Appellatione pœnæ secundum canonistas, non uenit pœna pecuniaria,sed tantum corporis afflictiua, secundum Pa. in.c.inter alia,de immuni.eccle.large tamen aliquando ueniunt aliæ pœnæ,quarum aliquæ sunt spirituales,uidelicet increpatio.c.peruenit.d.lxxxiiij. Censura excommunicationis,interdicti,suspensionis.c.quærenti,de uerbo. signifi. Infamiæ, & depositionis: de qua in.c.si episcopus.dist. v. Aliæ corporales,uidelicet,abstinentiæ,uerberationis, seruitutis, publicationis omnium bonorum, exilij. Aliæ pecuniariæ: aliæ sanguinis, ut mortis,uel detroncationis.

3 Iudex ecclesiasticus, potest imponere pœnam pecuniariam,

ſecundum Pan. in.c.licet,de pœnis: uide licet mulctando, ſi illa magis timetur,quia pœna certa non eſt à iure ſtatuta prò arcenda contumacia, ideo poteſt imponere, ut ſibi uidetur. in.c.de cauſis,de of.dele. diffiniendo autem poteſt etiam im ponere,quando ſubeſt ſtatutū,uel conſuetudo, ut ultra pœnam iuris, imponatur pecuniaria,quia poteſt iudex adiuuare canonem nouam pœnam apponendo,ut in ca.ii. de cōſti. li.vj. dummodo. Hoc non procedat à uitio cupiditatis. Si uero tale ſtatutum,uel conſuetudo non extarit, prælatus extrà iudicium pecuniam pro delicto exigere non poteſt, ſicut faciebant illi diaconi,de quibus in.c.licet,d.100. Si autem iudicialiter procedat,& certa pœna non eſt appoſita, poteſt imponere pecuniariam:et ſi eſt poſita cum cauſæ cognitione, poteſt illam pronuntiando temperare, non autem poſtquā pronuntiauit:ut in .§. notandum.ii. q.iii. niſi quando ſuper tali crimine poteſt diſpenſare,ut in.c.at ſi clerici,de iudi.

4 Quando iudex eccleſiaſticus exigit pœnā dictam in caſu licito,ut ex ſtatuto poſitam,ſecundum Hoſt.poteſt ſibi retinere,tamen ut euitet ſuſpitionem cupiditatis, quando imponit non ex ſtatuto, ſed ex officio ſuo,debet deputare in pias cauſas. Multa enim fieri poſſunt,quæ tamen fieri nō expediunt.

5 Pœna appoſita in contractibus, licite poteſt exigi à ſeruante fidem, contra non ſeruantem,dummodo non fiat in fraudē uſurarum, ſecundum Pa.& Inno.in.c.ſuam,de pæ. niſi quando contractus eſt contra ius (licet ſit præter ius.) & nullus. c.dilecti, de arbi. Et hoc etiam in foro pœnitentiali, etiam ſi intereſſe excedat.

6 Qui promiſsit ſub certa pœna ſoluere, & non ſoluit niſi partem, ſi obligatio fuit diuidua, ſoluere tenetur tantum partē pœnæ,ſi autem fuit indiuidua,tenetur ſoluere totam pœnā, ſecundum Pa.in.d.c.ſuā. Et dicitur obligatio diuidua,quando ſolutio partis,affert tantam commoditatem reſpectu partis,quantam ſolutio totius, reſpectu totius,ut ſi promiſsi tibi ſcribere duos libros, & tantum unum ſcripſi. Indiuidua uero,quando tantam utilitatem non affert,ut ſi promiſsi ſcribere unum librum,& tantum medietatem ſcripſi.

7 Pœna appoſita in contractu,etiam altero reclamante, dummodo contractus locum habeat,incurritur à non ſeruante, ſecundum Pa.in.c.raynaldus, de teſta.ubi infert unum not.

quòd pœna apposita ex conuentione, committitur ex sola contradictione facti, quanquam contradictio non habuerit iuris effectum.

8 Si lex plures pœnas apponat alternatiue.i. sub disiunctione, uidelicet puniatur tali,uel tali pœna,secundum Pa.in.c. inter cæteras,de rescri. optio eligendi pœnam datur iudici: si uerba legis ad iudicem dirigantur: ad hoc est.l.si fugitiui. C. de serui. fugi. Si uero dirigantur ad reum,optio ad reum pertinet,ut in.l.quicunque.C.de serui.fug. Si uero uerba imperso naliter proferantur,est dubitatio: tamē Ab. ubi supra, tenet propter glo.ibi allegatas, & propter.c. quoniam, ut lite contest.quod optio datur iudici, & non reo,qui reus semper mitiorem pœnam eligeret, & sic quasi frustraretur alternatiuæ legis clausula. Consuetudo tamen deberet seruari, si esset, quòd semper una pœna soluatur.

9 Semel punitus in iudicio pro aliquo crimine, non debet amplius pro eodem puniri,quia ut dicitur Nahum.ii. c.deus non iudicat bis in id ipsum. Et nemo debet duplici contritione conteri,ut in.c. at si clerici, de iudi. quamuis in eodem iudicio,aliquando multiplex imponatur pœna, quæ tamen omnes pœnæ,pro una sufficienti, computantur. Quādo lex imponit aliquam pœnam facienti aliquod malum, nisi tale malum perficiatur, licet attentetur, pœna non uenit imponenda,secundum Pa.c.i.de eo qui mit.in pos. licet alia imponatur pœna iudicis arbitrio. Similiter dic de pœna per statutum posita. Secus autem de pœna,quæ per iudicis decretum uenit imponenda,quia delinquens punitur ac si opus perfecisset. Ex quo ad actum propinquum peruenit,ut in.l.si quis non dicam.C.de epi.& cle.

POENITENTIA.

1 POenitentia de qua Th.in.iiii.sen.d.xiiii.&.xvi.agit,est uirtus moralis pertinens ad iustitiam,puniens peccatū,quod dolet commisisse. Est & sacramentum,continens contritionem,confessionem,& satisfactionem, de quibus supra, confessio,per totum,& contritio,per totum. an etiā nolens acceptare aliquam pœnitentiam perficiendam in hoc mundo, possit absolui,supra. Confessio.§.xxix. & quomodo si acceptauit teneatur perficere,licet Tab.in uer. pœnitentia, dicat hunc non esse absoluendum.§.ii. & quomodo si acceptat, &

non perficiat,non tenetur iterare confesſionem, ſupra, confesſio.§.x.

2 Pœnitentia quædam erat ſolennis,ſed quia non eſt amplius in uſu,ideo de ipſa non loquemur. Alia eſt publica tantum, & hæc etiam à ſimplici ſacerdote poteſt imponi, etiam clerico,dummodo non ſit ſolennis, & nō debet imponi niſi pro graui, & publico peccato: nec confeſſor imponens talē pœnitentiam publicam, dicitur reuelare peccatum, nec confesſionem,quia neſcitur pro quo peccato dederit talem pœnitentiam,ſecundum Tho.iiii.ſen.diſt.xiiii. Alia eſt uirtualis, quando quis dolet de quo dolendum, & quantum eſt dolendum. Alia eſt quā confeſſor imponit in confesſione, de qua ſupra,confeſ.§.xxix. Alia eſt ſecundum canones,ut ſcilicet pro quilibet mortali imponatur ſeptennis. c. hoc ipſum. xxxiii.quæſt.ij.ſed quia hodie omnes pœnitentiæ ſunt arbitrariæ, conſideratis perſonarum circunſtantijs,ut in. c. tempora.xxvi. q.ii.&. c. menſuram, de pœnitentia.d. j. ideo dimittamus quomodo intelligantur, & de pœnitentia data.à confeſſore dicamus.

3 Perficiens pœnitentiam datam à confeſſore in peccato mortali,licet nō ſatisfaciat deo,ſatisfacit tamen eccleſię: ita quòd non tenetur amplius reconfiteri de illis peccatis, rite confesſis, pro quibus data eſt pœnitentia,neque tenetur eandē pœnitentiam reiterare: ſed poteſt cum alia, Deo ſatisfacere: ſupra, confesſio ſacramentalis.§.x. Infra,ſatisfactio.§.v.

4 In ultimo uitæ,ſecundum Tho.in.iiii.ſen.d.xx. quilibet peccator pōt pœnitentiam peragere, quia manet in eo uſus liberi arbitrij, quo mediante,Dei auxilio poteſt ad gratiam ſe quilibet diſponere,quanquam talis pœnitentia ſit ualde dubia, ſecundum Augu.per.c.quem pœnitet, de pœ.d.vij. Ideo qui à dubio uult liberari, dum ſanus, & mentis compos eſt, pœnitentiam agat.

PERCVSSIO.

1 PErcutere aliquem,id eſt uerberibus affligere contra iuſtitiam, peccatum mortale ex ſuo genere eſt, quia & ei nocumentum infertur, & iniuria. Si tamen percusſio leuis ſit, & parua iniuria,propter imperfectionem actus erit uenialis culpa. Quod ſi percusſio fiat ſecundum iuſtitiam,ab eo qui authoritatem corrigendi habet, ut a prælato,patre, iudice, uel

huiusmodi: peccatum non est, nisi in corrigendo modũ excederent, uel animo iniuriandi, & non ex charitate facerent, non tamen possunt mutilare, uel occidere, nisi sint domini alicuius perfectæ communitatis, ut sunt principes ciuitatũ, & huiusmodi, non autem princeps unius tantum familiæ, uel collegij: ex S.Tho. secunda secundæ.quæst.lxv.ar.ii.

2 Clerici in minoribus causa correctionis possunt uerberari, etiam pro leuibus culpis, non autem in sacris existentes, nisi pro maioribus criminibus debent uerberari. c. cum beatus, xlv.di.& .c. disciplina.

3 Regulares uerberantur a prælatis, iuxta tenorem suarum constitutionum, etiam pro leuioribus, citra tamen sanguinem.c. reprehensibilis, de app.in fi. Intellige effusionem enormem, secundum Gul.ar.in.c.archiepiscopatum, de rap. In huiusmodi, autem correctionibus debet attendi consuetudo quæ, est optima legum interpres, quia quandoque consueuit fieri percussio per prælatum, quandoque per alium de mandato ipsius, & coram. Vide Thab. uer. excommunicatio. v. casu. Primo.§.vij.

4 Episcopo non licet aliquem proprijs manibus uerberare. ca. non liceat.lxxxvj.d.Alijs autem prælatis sic.d.xlv.§. Salomõ.

5 Religiosi non debet uerberari per laicos, nisi quando sunt incorrigibiles, uel aliter reprimi non possunt, sed per alios regulares, uel seculares clericos. Quomodo autem, & pro quo crimine fiat degradatio, uide Butri.in.c.& si, de iudi. Sil. uer. degradatio.§.iiii.

PEREGRINVS.

1 PEregrini propriæ, qui uadunt ad uisitandum alienas ecclesias, uel sanctorum corpora, sunt sub protectione ecclesiæ. c.innouamus, de treu. & pa. & qui eos expoliant rebus suis sunt excommunicandi.c. si quis romipetas. xxiiii.q.iii. Nunc autem per processum curiæ, sunt excommunicati, qui peregrinantes Romam, & Hierusalem expoliant: supra excommunicatio.iiii.

2 Res peregrinorum sunt suorum hæredum, & debent eis restitui quando moriuntur, si commode possunt inueniri, aliter qui capiunt animo non restituendi, mortaliter agunt. Si autem non possunt inueniri, uel non commode possuut hæredibus restitui, quia sunt in longinquis partibus, uel esse

opus magna expensa,& huiusmodi : debent pauperibus erogari, non obstante statuto, uel consuetudine in contrarium,secundum Host. Contra enim diuinam legem consuetudo non tenet, nec contra bonos mores.

3 Quomodo peregrini possunt admitti ad ordines, & ad alia, si habent literas testimoniales sui episcopi, cuius sigillum sit noium : uide.c.cum secundum,de preben.&.c.sopite,de cen. Si probant se amisisse literas,& earum tenorem admittūtur. c.cum olim,de priui.

4 Peregrini,& uiatores ubicūque se inuenerit in paschate, possunt absolui,ex declaratione Eugenij.iiii.supra. Absolutio.§. xvi. Et si recesserunt cum licentia sui parochiani, uel episcopi, intelliguntur etiam habere licentiam confitendi, & accipiendi communionem, si in paschate se alibi inuenerint, nisi expresse reseruauerit sibi aliquos casus. Ex quo enim dat licentiam,& non reseruat, uidetur concedere. Accedentes etiam ad papam ex iusta causa,siue in fauorem suum, siue alterius secundum Pan.in. c. meminimus, de app. post Inno. sunt sub apostolica protectione, ut interim contra eos non procedatur. Vide Sil.ibi.quæst.ii.

PERFIDIA.

PErfidia qua homo nō attendit promissum, peccatum est, quia contra uirtutem fidei : & si iocosa, uel officiosa, uenialis est, si autem pernitiosa, quia uidelicet nocet proximo quo ad animam,uel quo ad corpus,uel quo ad bona alia notabiliter, est mortalis. Si autem pro re parua, uel in primis motibus,uel sine intentione uiolādi fidem, uel nocēdi proximo,sed ex obliuione, uel ignorantia, uel confidentia, uel huiusmodi : uenialis erit,quia tunc formaliter non erit profidia, iuxta regulas mendacij. Ex his declarationem multorum quæ possunt accidere non seruantibus fidem elicere potes,Concor.Caie.uer.perfidia.

PERICVLVM.

EXponens se periculo mortaliter peccandi, ut faciens rem, de qua dubium est, an sit licita, uel non, mortaliter peccat : quia sic potius uult transgresionem diuini præcepti, quam abstinere a tali opere. Similiter peccat mortaliter uadens ad locum, siue cum societate, siue non, ubi est periculum peccandi mortaliter, & timet peccare, uel propter aspet

ctum, uel persuasiones, uel commoditates, uel huiusmodi. Non enim hoc ex suo genere mortale est, quia nunquam homo cogitur ad peccatum mortale, sed ex conditione personæ, quæ scit se fragilem, & dubitat cadere: eo maxime si per experientiam nouit se pro talibus cecidisse, quia scriptū est, si oculus tuus scandalizat te, &c. Si uero constantem se credit, & necessitas illuc eundi urget, non peccat mortaliter: secus autem non urgente necessitate, secundum Caie. ibi. Exponere autem se corporali periculo, ad uitandum animæ periculum, & propter Dei honorem, laudabile est.

PERIVRIVM.

1 Periurium quod proprie est falsum iuramentum, mortale peccatum est, quia Deo fit iniuria, & contra illud præceptum Leui. xix. Non periurabis in nomine meo. Ad discernendum autem quando est mortale, attende quando est formale periurum, ut cum quis aduertit se falsum iurare, & uult iurare. Sic enim semper est mortale. Si autem non intendit iurare falsum, & tamen iurat, dicitur periurium materiale. Quando autem homo prudens, & sciens periurat, semper mortaliter agit. Si uero periurat ex lapsu linguæ, aut inaduertenter, uel ignoranter, non erit mortale, quia actus non est perfectus, sed tantum periurium materialiter. Si tamen iste actus rediret in naturam suæ formæ, ut cum quis non intendit falsum iurare, tamen iurat falsum, non curans adhibere curam ne falsum iuret, tunc esset mortale: quia conuincitur potius uelle periurare, quàm discutere ne falsum iuret, secundum Caie. ibi. Parum enim de periurio uidetur curare, de quo multum curandum est.

2 Omne periurium, siue in affirmãdo, siue in negãdo, in quacunque materia fiat, uel quibuscunque uerbis, & quacunque coactione, metu, ioco, leuitate, consuetudine, utilitate, uel excusatione fiat, peccatum mortale est, quia contra Dei præceptum: nisi ex imperfectione actus, ut dictum est supra immediate.

3 Omne periurium promissorium de præsenti, dum promittitur aliquod bonum, uel malum, sine animo seruãdi, aut animo obligandi se, aut animo non iurandi, semper est mortale, quia deest præsens ueritas. Si quis autem iurauit animo

uero facere aliquod malum, quod eſt mortale, ut occidere hominem, incurrit periurium, quia iuramentum applicatur ad materiam, quam oportet falſificare, & ſic eſt mortlae peccatum: etiam quia firmatur uoluntas ad aliquod mortale. Si uero tale malum eſt ueniale, tunc iurans animo faciendi peccat tantum uenialiter, ut ſi iuret non mutuare ſorti extra caſum extremæ neceſsitatis. De futuro autem tempore iuramentum promiſſorium, ſi non adimpletur, incurritur periurium quando eſt obligatiuum, & eſt mortale, niſi quando materia non eſt capax uinculi obligatorij, ut quando eſt de malo, ſiue ueniali, ſiue mortali, uel de omiſsione alicuius ſuper errogationis boni, uel de actu indifferenti ad bonum, uel malum, ut ſi iurauit ire ad campum, uel leuare feſtucam ubi nullum reperitur bonum utile, uel honeſtum: in his non tenetur quis ſeruare iuramentum, ſed ſine mortali poteſt contrauenire, quia non ſunt materia obligatoria, & ita non eſt ſimpliciter periurus, ſicut ſi eſſet materia obligatoria.

4 Item ex aliquo euentu non tenetur ſeruare, ut ſi iurauit rex facere gratiam quamcunque, & petatur aliquod malum, ut fecit Herodias, non tenetur ſeruare: uel ſi euentus eſſet impeditiuus maioris boni, ut ſi iuraui contrahere cum berta, & poſtmodum uolo religionem intrare, non teneor ſeruare iuramentum. Item ex modo iurandi, ut ſi quis iuret non ſedere in prima ſede, uel huiuſmodi, ad honorandum alterum: & tamen precibus coactus ſedet, non eſt periurus, quia intelligendum eſt quantum ad ipſum nolebat ſedere: & in multis ſimilibus. Sic Petrus dixit, non lauabis mihi pedes in æternum. Item quando quis iurauit ui, uel metu cadente in conſtantem uirum. Tutius tamen eſt in his iuramẽtis factis metu, a ſuperiori relaxationem habere. Item ex relaxatiõe facta, uel ab eo cui facta eſt promiſsio, uel a ſuperiori, non tenetur ſub peccato mortali ſeruare, & contraueniendo non fit periurus.

5 Periurium comminatorium de pñti, ut cum quis iurat animo mendaci, ſemper eſt mortale in quacunque materia fiat, quia fit Deo iniuria, & deeſt pręſens ueritas, ut ſupra dictum eſt. Si fiat animo ueraci ſuper re, quæ de ſe mortalis ſit, ut qa iurauit diffamare, uel furari, &c. mortale eſt: & nõ tenetur im-

plere, immo adimplendo mortaliter peccaret. Si uero iurauit punire, & hoc est secundum iustitiam, & ex punitione maius bonum oritur, debet seruari: secus si non oritur, sed maius malum, uel quando is cui comminatus est ueniam petit, & corrigitur, in his autem discretione opus est, & recti iudicij consideratione, quid magis expediat. An peccet mortaliter exigens iuramentum ab aliquo quem scit falsе iuraturum, supra, iuramentum. §. xxxiij. & alia quæ ad hanc materiam spectant, uide ibi iuramentum, per totum. An sit peccatum mortale sine necessitate iurare, supra, uer. iuramentum. §. vij.

PERMISSIO.

PErmissio peccatorum sine rationabili causa, peccatum est. Rationabilis autem causa est, uel uitatio maioris mali, sicut lex, lupanaria permittit: uel inductio maioris boni, unde prælati, uel patres permittentes aliqua mala propter tenendam pacem, & huiusmodi, non peccant. Si autem facerēt propter aliquod commodum proprium, ut quia lucrantur aliquod munus, uel fauorem, & huiusmodi, grauiter peccarent. Quando autem sit mortale, uel ueniale, in casibus particularibus matura consideratione indiget. Vide Thom. iiij. sen. di. xxxiij. q. ij. ar. ij. & secunda secūdæ. q. xcii. ar. iij. & Pa. in c. ut clericorū, de ui. & ho. cle. uer. p̄lati, infra, p̄latus. §. ii. & . v.

PERMVTATIO.

PErmutatio rei cum re, siue sit eiusdem speciei, siue non, multipliciter est iniusta. Primo, si non seruatur ęqualitas, ut si do tibi unum equum bonum, & tu das mihi unum debilem. Secundo, si interuenit fraus, ex una uel ambabus partibus, tunc ultra peccatum mortale, tenetur defraudator de damno defraudati, etiam si fuit scienter defraudatus (licet nō proprie possit dici defraudatus) sed propter neçessitate permisit se defraudari. Iustitia enim in huiusmodi, contractibus seruari debet. Tertio, si permutantur spiritualia quasi precio extimata aliquo, de quo uide infra, uer. simonia. §. ij. Quarto, quādo huiusmodi permutatio prohibita est lege, uel statuto, sicut permutatio seruorū fugitiuorū. C. ad. l. fal. de pla. l. in fuga. & beneficiorum ecclesiasticorū, quæ non commutātur communiter, sine authoritate superiorum, supra, uer. beneficium. §. lxxij. usque ad. lxxvij. Ibi enim sufficienter de tali permutatione dictum est. De hac materia tractans Fede. Senē.

ponit quasdam conclusiones, quas recitat Arch.flo.iij.parte. ti.xv.circa finem. Vide ibi si expedit,& placet. Has etiam Sil. uer.permutatio.§.xiij.diffusæ recitat,quas non pono breuitatis gratia.

PERTINAX.

Pertinax dicitur qui in propria sententia perseuerat plusq̃ oportet,secundum Isido.lib.vi.ethymo.Et si quis sit pertinax circa materiam non perniciosam,neque sibi, neque alteri,non est peccatum mortale,nisi forte ratione scandali.Si autem sit pernitiosa , ut cũ quis est pertinax in his quæ sunt fidei,uel in aliis,ex quo actualiter sequitur damnum notabile sibi,uel aliis,in anima,uel in corpore,uel in rebus,mortale est,si autem in solo intellectu sistit pertinacia,dummodo recte credat,diligat,& operetur secundum communem ecclesiæ traditionem,nõ uideo peccatum mortale, nisi ex superbia,quæ esset mortalis , procederet:nam ex inani gloria oritur,secundnm Tho.secunda secundæ.q.cxxxviij. Arist. uero in.vij.ethy.li. pertinacem appellat ichiponomenẽ. idest fortem sententiæ.

PIETAS.

Pietas,parentum,non potest tenere filios quin eis inuitis ingrediantur religionem , dummodo parentes habeant unde uiuere posśint,& sustentari sine illis , uel quando ipsi traherent filios ad peccatum:& sic ministrando parentibus, abstraherentur a diuino cultu. Secus quando non abstraherentur a Dei cultu propter hoc, & aliter non possent sustentari,quia tunc non possunt eos deserere, secundum Tho.secunda secundæ.q.cj.ar.ulti. Si quis autem iam est professus religionem,non potest exire,ut ministret parentibus constitutis in necesśitate non extrema,quia iam mortuus est mundo potest tamen , immo tenetur quantum potest salua sui prælati obedientia,& suæ religionis statu, studium adhibere,ut parentibus subueniatur.Intellige omnia extra extremã necesśitatem:quia in extrema necesśitate,non solum propter parentes,sed etiam propter alios tenetur exire , quia hoc est de iure naturæ, contra quod , uotum non potuit obligare. Subuenire enim proximo in extrema necesśitate , diuini iuris est,contra quod hominis præceptum non tenet.

PIGNVS.

1 PIgnus ab hypotheca differt, quia pignus est rei mobilis transeuntis in creditorem, hypoteca uero rei immobilis non transeuntis in creditorem. Insti. de actio. ob. §. inter pignus, sed quantum ad actionem non differunt.

2 Hæc sunt quæ pignorari possunt, uidelicet res tam præsentes quam futuræ, secundum Host. ut fructus pendentes, partus ancillarum, fœtus pecorum, & huiusmodi. ff. eo. l. & qui nondum. Item res corporales, & incorporales, ut cautiones, & nomina debitorum. ff. eod. l. cum conuenit. Item usufructus. ff. eo. l. si is. Item seruitutes rusticanæ, ubi supra. Quædam pignorari non possunt, ut res ecclesiæ, uidelicet res sacræ, uasa, & ornamenta ecclesiæ. C. de sac. san. eccle. l. sancimus: nisi ecclesia superflua habeat, & necessitas urgeat, & aliunde prouideri non posit ex rebus mobilibus. x. q. ij. c. hoc ius. & xij. q. ij. c. aurum. Item liberi homines obligari non possunt, secundum doc. & qui hominem liberum in pignus accipit creditũ perdit, & aliam tantundem quantitatem tenetur soluere: in auften. ut nulli iudi. §. quia uero: tenet tamen in redempto ab hostibus. C. de cap. & postli. re. l. fi. tamen propter necessitatem famis, pater potest obligare filium, & non econtra. C. de patri. qui fil. dist. per totum. Magis enim filius obligatur patri, quàm pater filio.

3 Pignus accipere est illicitum tribus modis. Primo, si accipitur ad lucrum, quod non computetur in sortem, quia hoc est contra naturalem iustitiam. Secundo, si accipiatur in pignus, quod impignorari non potest, ut res ecclesiæ, & quæ dicta sunt. Tertio, si apponantur pacta prohibita a iure, ut si fiat pactum, quòd si debitor certo die non soluat, pignus trãseat in feudum. ff. de solu. l. calopodius, & nõ ualet hoc pactum, quia fit fraus legi, ualet autem pactum, quòd amissio pignoris quocunque casu liberet debitorem. C. de pig. ac. l. quæ fortuitis. Item si debitor obligatur ad non redimendum pignus absolute, uel usque ad certum tempus sibi præfixum: ar. in. c. prçcarium, de prçca. Item si creditor obligatur ad nõ uendẽdum pignus post legitimã interpellationem debitoris. Prçdicta igitur inquãtum uergunt in damnum creditoris, uel debitoris, sunt contra iustitiam, & intantum peccata, inquantũ proximum damnificant, & iustitiam lædunt, & secundum

quantitatem læsionis, pensanda sunt grauia, quia propter læsionem peccata dicuntur, & sunt.

4 Si creditor bona fide uendat pignus minus quàm sit creditum, residuum a debitore repetet: si plus, quod superest dabit debitori. l. fi. C. de iur. dot. Sic enim iustitiæ seruari uidetur æquitas.

5 Pignus per creditorem receptum: potest alteri pignorari, ut est tex. in. l. j. C. si pignus pig. da. sit. & ultra tres uices, ut tenet Ang. in. d. l. j. contra Spe. & bene, potest impignorari, & dum alteri impignoratur, non debet impignorare quis pro maiori quantitate, quàm receperit, aliter contra iustitiam facit.

6 Creditor tenetur fructus pignoris computare in sortem, nō solum quos recepit, sed etiā quos potuit percipere, si ex sua negligentia non percepit, & quòd superest restituere debitori, secundum gl. in. c. cum contra. eo. ti. & Pa. ibi & Io. an. in. c. i. & ij. de usu. licet contrarium senserit Host. quo ad percipiēdos. Verius tamen uidetur, quòd dicit Cal. uidelicet, quòd si satisfactum est sorti, tenetur etiam de percipiendis, quia est possessor malæ fidei, in non restituendo rem. Si uero non est satisfactum, non tenetur, nisi sit in dolo, uel lata culpa: & sic limita, & Concor. l. j. & ij. C. de pig. ac. & doc.

PIGRITIA.

Pigritia qua homo redditur tardus ad exequendū ea, quæ debet, uel metu laboris, uel difficultatis, peccatum est rationi repugnans: aliquando mortale, quando, scilicet est circa materiam necessariam iuxta notata supra, negligentia, per totum. Concor. Cai. in summa, uer. pigritia. Si uero non sit de necessariis ad salutem animæ uel corporis ueniale erit, nisi aliquid aliud adiungatur, ut præceptum, uel contemptus, & huiusmodi.

PIRATA.

Piratæ, idest latrūculi marini (& non fluuiales) sunt omnes excommunicati, ex processu curiæ, supra, excommunicatio. xiij. & omnes sunt in dānationis statu, quia contra iustitiam tale opus exercent, eorum etiam receptores, auxiliatores, consiliatores, & fautores sunt excommunicati, secundum Ioan. an. in cap. excommunicationem, de rap.

PISCATIO.

1 PIscatio, uenatio, aucupium, omnibus ex se sunt licita: redduntur autem illicita in maioribus solemnitatibus, ut est dies paschæ: & huiusmodi: in aliis autem minoribus, & in dominicis sunt licita, si sit causa urgens, ut indigentia, uel quia alio tempore pisces, uel animalia haberi non possunt, quia non comparent, & cum licentia saltem parochialis, & quòd pars una detur pauperibus. c. licet, de feriis. Hæc intellige quando principaliter fit causa lucri, si autem fiat causa recreationis, prædicta non requiruntur, sed absolute licet.

2 Piscari in fluminibus publicis, & perpetuis, omnibus licet, nec potest rectè prohiberi, secundum Io. de pla. Insti. de rerũ diui. §. flumina. Similiter applicare naues ad portum, & eas ad saxa, uel arbores ligare, quę in ripa existunt, licet & si proprietas talium sit aliquorum singularinm, quorum sunt predia, usus tamen communis est. Et si dominus fundi, & nauta concurrunt, præfertur dominus nautæ, alias pręfertur, qui primo occupat, nisi aliquis eorum pretenderet publicam utilitatem, & alius priuatam, quia tunc præfertur, quia prætendit publicam: secundum Butri. uide aliquid, infra, uenatio, per totum.

PLACERE.

PLacere hominibus tunc mortale peccatum est, cum propter hoc Dei præcepta, uel hominum quis transgreditur, & magis uult Deo displicere quàm homini, secundum illud Apostoli: Si hominibus placerẽ, seruus Christi non essem. De hoc Arch. flo. ij. parte. ti. x. c. ij. & Tho. secunda secundæ. q. cxv. ar. j. supra, adulatio. §. ij. Et secundum finẽ, media, & circunstantias iudica de mortali, uel ueniali.

POLLVTIO.

1 POllutio quæ solitariæ semẽ humanum effunditur extra uas debitum, siue in somno, siue in uigilia accidat, si non est uoluntaria, peccatum non est, si autem sit uoluntaria, est peccatum mortale, quia contra naturam: & dicitur mollities. Est autem uoluntaria, quando est procurata, uel uenienti ex se consentire: & qñ quis potest, & debet prohibere, & non prohibet, dicitur indirectè uolita. Si autem nõ potest prohibere, quia natura facit opus suum, non tenetur. Et

si potuit impedire tollendo occasiones, & tamen non tenebatur tollere, ut quia dabat operam rei licitæ, equitando, uel dormiendo, uel audiendo confessionem: & huiusmodi, non est in culpa, etiam quòd non impedierit. Quando autem nō habet rationabilem causam commorandi in cogitationibus turpibus, uel non dat operam rei licitæ, secus est, quia non potest licitæ a peccato excusari, secundum Cai. in summa. ibi & quol. j.

2 Pollutio quæ fuit peccatum mortale, impedit sumptionem communionis, & quia in peccato mortali non est sumenda, & quia usque ad. xxiiij. horas, natura hominis sic remanet deordinata, secundum Tho. iij. parte. q. lxxx. ar. vij. & . iiij. sen. dist. ix. ar. iiij. si tamen quis post talem pollutionem, quę fuit mortalis, confessus, & contritus, celebret ante. xxiiij. horas, ex deuotione, etiam cessante magna necessitate, nō peccat mortaliter, nec est aliquod præceptum ecclesiæ hoc prohibens, & iura antiqua, ut. c. qui nocturno. dist. vi. non amplius obligant, sed est de consilio quòd expectet per. xxiiij. horas: quòd patet per Tho. iiij. sen. dist. xvi. in expositione literæ.

3 Pollutio quæ inuolūtarie accidit, si complaceat in ipso actu, uel post, propter delectationem, etiam quòd causa illius nō sit mortalis, est peccatum mortale ex ipsa complacentia. Si autem complaceat propter naturę alleuationem, & exonerationem, non est mortalis, secūdum Tho. iiij. sen. supra, & Pe. de pal. Similiter appetens pollutionem propter eandem causam, nō peccat mortaliter, nisi ex tali appetitu fieret sufficiēs causa uoluntaria ipsius pollutionis, secundum quādam opinionem, quam recitat Pet. de pal. ibi, & hoc rationabile est, quia appetere quòd non est mortale, non est peccatum mortale, & quia pollutio, quæ fit a natura sine causa præcedente uoluntaria non est mortalis, ideo nec eius appetitus, supra, communio. §. v. Eodem modo si fiat in uigilia iudicandum est, sicut in somnis.

POPVLVS.

Populus ex. x. uiris fieri potest, unde ad hoc quòd aliquis dicatur populum scādalizare, sufficit quòd. x. uiri graues, & honesti de populo scandalizētur: licet in populo sint mille uiri, secundum Io. in summa confes. Quod. x. uiri faciant populum est. c. unio. x. q. iij. in gl. congregationem autem fa-

ciunt duo.c.j.de elec.& tres collegium.ff.de uerb.sig.l. ne ratius.Ius autem collegij,potest in uno seruari, omnibus aliis mortuis,uel priuatis,secundum gl.in.c.j.de postu. præl. licet non remaneat collegium,quia uocis significatum deficit.

POSTVLATIO.

DE postulatione prælatorum,quia magis ad iudices, quā ad confessores spectat,remitto studentes ad ius canonicum:extra de postu.& ad ea quę supra dicta sunt,de electione,supra,electio,per totum,& quomodo peccant postulantes indignos,sicut eligentes.Satis ibi dictum est.Nam nec criminosi nec nō professi,tacite,uel expresse,nec epilentici, nec mutilati,nec bigami,nec qui de iure non possunt eligi, sunt postulandi.Vide Sil.uer.postulatio.q.iij.§.j

PRAEBENDA.

PRæbenda proprie consistit in perceptione fructuum: canonica uero in iure eius,qui receptus est in canonicum, ad quod ius postea pertinet,Præbenda, stallus in choro, & locus in capitulo,siue uox,ut in.c.relatum,de pręben.de cōsti.c.cum M.Et quamuis prębenda sit quoddam temporale, quia tamen est annexam spirituali, ideo uendi non potest sine simonia.i.q.iij.c.si quis obiecerit,nec promissio de præbenda uacatura ualet,secundum Inn.d.c.relatum.

In receptione canonicorum,& collatione pręb endarum,absentes canonici sunt uocandi, si commode fieri potest, nisi consuetudo obstet in contrarium: alias quod in eorum absentia fieret,deberet irritari eis instantibus:de pręben.c.cum in ecclesiis,lib.vj. Quid sit dignitas, & qui habere possunt, uide aliquid,supra beneficium,dignitas.§.j.

PRECARIVM.

1 PRecarium secundum Pa.c.j.ij.&.iij.eod.titu.dicitur,quod pręcibus petentibus conceditur,tādiu durans, quamdiu is,qui concessit patitur,& est contractus gratuitus, differens tamen a donatione,& commodato: quia donatio regulariter non reuocatur,& in commodato debet esse usus certus, & tempus saltem tacite determinatum, quòd si unum istorum deficiat,erit pręcarium,nec commodatum potest reuocari ante usum ad placitum.c.j. de commo. sicut pręcarium, c.si.eo.Nō tamen liceret reuocare sine causa, & cum magno damno proximi, quia obstaret sibi exceptio doli:cum non

possit

posſit negari quin ſit beniuola actio, & ideo non debet aduerſari in beneficio conceſſo.

2 Soluitur præcarium uoluntate eius qui conceſsit.ff. eo.l.i. & morte eius, cui conceſſum eſt.c.fi.eo.quia conceſsio perſonalis extinguitur cum perſona:in regula priuilegium, de reg.iur. lib.vi. Item alienatio rei conceſſæ præcario nomine ſoluitur. Si his cui eſt alienata a primo domino uelit reuocare, in.d.c. fi. Item finito tempore ad quod res fuerat conceſſa.ff.eo.l. cũ precarium. Non autem ſoluitur morte concedentis, ſecundũ Pa.in.c.precarium, eo.nam ubi actus ualiditatis pendet ex uoluntate alterius, non reuocatur per illius mortem. Præſumitur enim quis perſeuerare in ea uoluntate, qua moritur.c.maiores, de bap. Secus eſt, quando aliquid conceditur uſque ad placitum ſuum, quia per mortem ſpirat:in capitulo ſi gratioſe, de reſcrip.lib.vi.

3 Non poteſt præſcribi res precario nomine habita, uel ſicut precaria regulariter, ſecundum gl.in.c.clerici.xvi.q. iii. niſi ex magna longinquitate temporis, dominus obliuiſcatur poſſeſſionis, taliter quòd neſciat ubi ſit ſita, & poſsidens eſſet in bona fide. De precaria fœminini generis, & precarie, Pa.c.i.eo.

PRAECEPTVM.

1 PRæceptum aliud affirmatiuum obligans ſemper, ſed non ad ſemper, ſed tantum quãdo accidit caſus: ut dare elemoſinam pauperi occurrenti in extrema neceſsitate. Aliud eſt negatiuum, obligans ſemper, & ad ſemper, ideſt pro omni tẽpore, ut illud, Non mechaberis. Nullum enim tempus eſt, in quo hoc liceat. Pa.in.c.nouit, de iudi. & doc. in. iii. ſenten.d. xxxvii.& S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.xcix.

2 Præcepta legis diuinæ, quędam erant cerimonialia proteſtantia diuinam uirtutem, & figurabant quæ futura erant in nouo teſtamento, ut præceptum de immolatione agni, & qui nunc ſeruaret talia præcepta, peccaret mortaliter, quia hoc eſſet proteſtari Chriſtum naſciturum, quòd eſt contra fidẽ noſtram. Quædam ſunt iudicialia, quæ ſunt determinationes iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, quæ licet iam ceſſarint, ſi quis ea ſeruaret tanquam ex illa lege habita, mortaliter peccaret, quia eſſet hoc iudæizare: nõ tamen ex ſe mortifera ſunt & abſolute ſeruare illa non eſt ex ſe mortale, ſupra lex.§.ii. Quædam autem ſunt mortalia, quæ ſunt ſecundum rationis

dictamen,& legis naturalis,& hæc durant, & seruari debent; quia lex naturalis semper manet.

3 Præcepta decalogi sunt.x.tria pertinentia ad Deúm,& vii. ad proximum,secundum gl.Aug.super Exo. & declarat Thom. prima secundæ.q.100.ar.v.

4 Quomodo autem,uel quando præceptum obliget ad mortale,& uerba legis, difficile est scire, propter uarietatem doctorum. Quædam enim præcipiuntur ut consilia, quorum transgresio mortale non inducit, quædam autem ut necessaria,& hæc communiter mortale inducunt.Commune autem est utriusque generis præceptorum,quòd trāsgresio tam ex contemptu,quàm ex per se impeditione finis,mortale peccatum inducit.Ratio primi,quia contemptus præcepti,siue præcipientis,iniuriam infert ex propria ratione. Secundi autem est,ex eo quòd finis præceptorum communium, est dispositio ad uirtutem necessariam ad salutē animæ. Ad hoc omnia præcepta ordinantur,iuxta illud primæ ad Thi.i. Finis præcepti est charitas. Vnde si quis non uult ieiunare non solum, quia contemnit præceptum,sed quia non uult domare carnem,ad quod est institutum ieiuniū,peccat mortaliter.Consentit Cai.in summa,uer.præceptum.

5 Peccatum etiam transgresionis diuinorum,& naturaliū præceptorum,cognoscitur esse mortale ex materia.Nam quando materia est necessaria ad salutem animæ,transgresio est mortalis,quia contra uitam animæ:ut est illud, non furtum facies,& huiusmodi. Si autem materia est tātum necessaria ad sanitatem,ut non dicere ociosa,& huiusmodi: horum transgresio non est mortalis,quia non occidit animam,sed ægrā reddit. In iure autem humano, difficile est hoc cognoscere, quia aliquando ex re parua fiunt præcepta ad mortale obligantia,ideo ex materia sciri minime possunt.

6 Ex appositione pœnæ quandoque potest sciri, ut si sit talis, quòd cum ea uitam animæ stare non posit, inducit mortale peccatum,ut est pœna excommunicationis latæ sententię. Si autem pœna stet cum salutæ animæ, ut pœna suspensionis,interdicti,irregularitatis,pecuniæ,& huiusmodi:trāsgresio non inducit mortale,secundum Cai.ibi,in summa:qui dicit quod transgrediens præceptum sub pœna excommunicationis cōminatæ,non peccat mortaliter, sicut clericus nu-

triens conam, & barbam, quia antequam excommunicetur, debet prius moneri, & tunc si monitioni non paruerit, dignus est excommunicari. Sil. in uer. præceptum. §. tertio, dicit, quòd si excommunicatio lata continet intollerabilem errorem non ligat transgressorem ad mortalem, quia nullus nisi pro mortali potest excõmunicari capitulo nullus. xi. quæst. tertia, quando autem imponitur pœna excommunicationis comminatoriæ, idest non latæ sententiæ, sed ferendæ, obligat ad mortale, quia licet Archi. flor. secunda part. titu. quarto, capitulo secundo, dicat hoc non esse clarum, tamen ut refert Ioannes de Neapo. quidam hoc tenet, & bene, quia tales contrafacientes meruerunt excommunicari, & sic mortaliter peccauerunt. Similiter si imponitur pœna suspensionis depositionis, uel interdicti, secundum eundem Archi. floren. & si imponitur pœna maledictionis æternæ, uel indignationis omnipotentis Dei, capitulo unico, de sta. reg. in sexto. Similiter quo ad pœnas corporales, ut si imponitur pœna mortis, uel mutillationis, ut faciunt leges, & statuta, quæ debent seruari, secundum Thomam prima secundæ, quæst. nonagesimasexta, ar. quarto, quia tales pœnæ non inferuntur communiter nisi pro eo, quod est multum læsiuum iustitiæ. Similiter si imponitur pœna grauioris culpæ, ut fit in religionibus, idemque de præceptis factis ab homine, & licet ista opinio uideatur rigida, tamen est securior. Vide tamen supra lex. §. quarto.

7 Ex uerbis aliquando cognoscitur, quòd sit præceptum, quando præcipiens utitur uerbis, quibus præcipientes, & intendentes obligare ad mortale solent uti: unde respiciendum est ad diuersos mores diuersarum ecclesiarum, & religionum. Nã in ordine fratrum prædicatorum, mos præcipiendi est, dum illi cui præcipitur mandatur facere ueniam, & post prælatus dicit, præcipio tibi in uirtute spiritus sancti, & sanctæ obedientiæ: & hoc habetur pro præcepto obligatorio, quia sic cõsuetum est intelligi huiusmodi uerba pro præcepto antonomasice, secũdum Cai. ibi in summa. Nota quòd in lege aliquãdo ponitur multiplex uerbũ, ut uolo, rogo, mãdo, cõmitto, iubeo, in his non est clarũ, quòd p ista uerba quis ad mortale obligetur, nisi aliud constaret de uoluntate pręcipientis, uel præciperet de materia necessaria. Aliqui dicunt quòd ista

uerba præcipimus,iubemus,mandamus pręcipiendo,uel per uirtutem obedientiæ,& huiuſmodi,eſt præceptum, etiam in materia non neceſſaria,niſi aliter conſtet de intentione mandantis,ut Sil.dicit,uer.præceptum §.ii.ar.in.c. quod præcipitur.xiiii.q.i.Si autem ſunt uerba inhibitoria, ut interdicimus prohibemus,&c.etiam ſunt obligatoria , ſi ſunt præceptiua, ſecundum Pa.in.c.nam concupiſcentiam,de conſti.Si autem fiat per uerba communia,ut ſtatuo,decerno, & huiuſmodi: non eſſet præceptum,ſiue dicantur in ſingulari, ſiue in plurali,neque per uerbum debet,quando materia eſt conſultiua. Attendendus eſt ſemper pro regula generali , conſuetus modus præcipiendi,per quæcunque uerba fiat.ar. in. c. dilectus, de conſue.& eſt tex.in cle.exiui.

8 Ex intentione præcipientis,tranſgreſsio mandati eſt mortalis,ſi ipſe intendat hoc,& eius intentio ſciatur,quod eſt difficile ſcire. Intentio legis in communi bene ſcitur, quia eſt facere homines uirtuoſos. Intentio autem legis eccleſiaſticæ, eſt non iniicere laqueos animabus,ſed promouere ad unionem cum Chriſto,& eccleſia: unde præcepta legis obligantia ad mortale,ſtrictæ ſunt interpretanda,& non ita late,ut multiplicatis præceptis illaqueentur animæ : ideo ſit tibi pro generali regula , quòd tranſgrediens quodcunque præceptum iuris poſitiui,ſine contentu,& refutatione finis,ſed uel ex pura ignorantia,uel ex apparenti ſibi excuſatione, & non adeſt animus faciendi contra præceptum obligatiuum ad mortale,nunquam mortaliter peccat,quia non eſt intentio eccleſiæ bonas illaqueare animas,& conſequenter nec incurrit excõmunicationem,licet forte ad cautelam eſſet abſoluendus ſecundum mentem Cai.in ſumma,ibi,ſupra lex.§.iiii. Hinc ſequitur quòd prælati debent eſſe ualde prudentes , dum præcipiunt,ut non per calorem iræ, odii , uel huiuſmodi præcipiant,ſed quieto animo , & pro re importanti præcepta ſua quando opus eſt faciant.

PRAECIPITATIO.

PRæcipitatio,peccatum eſt,quando quis non conſideratis conſiderandis,ſed per impetum uoluntatis, uel paſsionis, fertur ad agendum,ad inſtar illius,qui ſe corporaliter de alto præcipitat:quod ad imprudentiam pertinet , mortaleque peccatum eſt,quando eſt multum pernitioſa ſecundum ma-

teriā necessariā, alias ueniale. De hoc uitio, Th. secūda secūdæ, q. liii. ar. iii. Iudica de hoc, sicut de uitio prudētiæ opposito.

PRECIVM.

PRecium rerum uenalium, non consistit in indiuisibili, ita ut qui non soluit illud punctaliter contra iustitiam agat, sed habet latitudinem quandam, ita quòd addendo, uel minuendo aliquid minimum, non tollitur iustitiæ æqualitas, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxxvii. supra emere. §. ii.

PRAEDICARE.

1 PRædicare nullus debet, nisi officium prælationis habeat, uel ex authoritate habentis prælationem. Vnde ad Ro. x. c. dicitur quomodo prædicabunt nisi mittantur? quantæcunque ergo scientiæ, & sanctitatis sit, prædicare non debet, nisi a Deo missus, secundum Tho. quol. xii. quod probare debet, sicut Moyses aliquo miraculo probauit, aliter contrafaciens, mortaliter uidetur peccare, cum possit excommunicari, de here. c. excommunicamus, el. i. idem tenet Panor. in. c. sicut, de heret Idem concludit D. Tho. iii. par. q. lxxi. ar. fi.

2 Videntur etiam mortaliter peccare prædicatores, si in peccato mortali incontriti prædicent, contra illud Psal. Peccatori dixit Deus, quare autem tu enarras iustitias meas, &c. Sic. n. iniuriam facit prædicationis officio, a Christo instituto, & maxime, quando quis sic indigne prædicat, abutens prædicatione tanquam declamatione, secundum Cai. ibi supra. Si autem sit indignus uellet nihilominus esse dignus, & mundus ad prędicandum, licet ex humana fragilitate sit indignus non uidetur mortaliter peccare, secundū Cai. supra, quia prædicare non est actus alicuius sacramenti, supra, correctio. §. x.

3 Prædicator, dicens mendacium, siue contra doctrinam fidei, siue bonorum morum, siue de gestis sanctorum, aut miraculis, uel prophetiis, siue de quibuscunque aliis, quæ ad instruēdum, docendum, persuadendum, monendumque auditorē, tanquam uerbum Dei pertinent, mortaliter peccat, quia quātum in se est, euacuat uniuersam ecclesiæ authoritatem, & Christi fidem per officium prædicationis originatam. Si dubium pro certo asserat, per eandem rationem mortaliter peccat. Quod si prædicando dicat aliqua impertinentia ad prædicationem, ut iocosa, non peccat mortaliter mentiendo, nisi ratione scandali, supra, mendacium, §. iii.

4 Peccant prædicantes quæstiones speculatiuas, leges ciuiles, poetas latinos, uel uulgares, philosophos, Romanorū gesta, & similia, non utilia: quia hoc uidetur esse officii prædicationis abusio, cum dicat Christus, prædicare euangelium. Ideo si multum in hoc excedunt, grauissime peccant secundum Cai. supra, adulterantes uerbum Christi. Credo tamen quando hoc faciunt non principali intentione, sed ad maiorē declarationem eorum, quæ habent prædicare, quòd non peccent, maxime mortaliter; quia totum dicitur euangelium, quod ad declarationem euangelii assumitur, sicut & doctores assumunt dicta philosophorum, & Augu. & Hiero. aliquādo allegauere dicta poetarum, & alii. c. turbat. d. xxxvii. non ad pompam, sed ad utilitatem, sed de his intellige quòd peccant, qui per totam prædicationem in huiusmodi uersantur, ut appareant, & ad fructum animarum non attendunt, quod est contra intentionem officii prædicationis.

5 Prædicator habens inordinatum affectum siue ad temporale lucrum, siue ad humanam laudem, adeo quòd hæc sunt ultimus finis eius, uel pecuniam tanquam prædicationis partiū quærit, quod ad simoniam pertinet, mortaliter peccat: alias uenialiter. Et hoc possunt aduertere, quando magis gaudent de magna pecunia, & de gratia populi, quàm de fructu animarum, quem tamen principaliter debent intēdere. Cum autem student placere hominibus, ut ex plurium concursu maiorem fructum faciant, non credo eos peccare, quia finis est honestus. Aduerte quod contra prædicantes falsa miracula, est lata excommunicatio, & an talis censura teneat, supra, excommunicatio. lxxvi.

6 Peccant etiā mortaliter, si in sermonibus suis detrahant prælatis ecclesiarū, intellige secūdū gl. si nominatim, aut per circūlocutionē, quæ uicem habeat proprii nominis. Idem si laicos ab ecclesiarū suarū frequētia retrahant, quia hoc eis inhibetur in uirtute obedientiæ, & sub pœna grauis culpę, in cle. religiosi, de priui. & intelligit de prædicatoribus religiosis.

7 Hi sunt qui possunt prędicare, ut colligitur ex Car. in. c. dudū de sepul. uidelicet papa, & cui ipse commisserit. Episcopus etiā in aliena diocæsi, nisi prohibeatur. Archi. cui Archiepiscopus in sua diocæsi cōmisit, & diaconus ex cōmissione. oēs prælati ecclesiastici si sunt diaconi, quantum ad suos subditos, aliis

autē non,nisi de superioris authoritate. Sacerdos curatus secundum Pa.in.c.inter cætera, de of.or. Fratres prædicatores, & consequenter alii mendicantes,per.d.c.dudū, ubi dicitur. Authoritate apostolica statuimus,& ordinamus, ut prædicatorum,& minorum ordinis fratres,in ecclesiis, & locis eorū, ac in plateis cōibus,libere ualeant clero,& populo prædicare ac proponere uerbum Dei,hora illa dūtaxat excepta, in qua locorum prælati(si.n.uellent totum mane,uel totum diē occupare nō possunt.)Episcopi,uel habentes iurisditionē quasi episcopalē,cum administratione in re cōi, idē de uicario episcopi,si uult ipse prædicare ut uicarius tantū(quia aliter non pōt fratres impedire)prædicare uoluerit uel corā se facere solēniter prædicari(secus si clā corā paucis,ut in camera,& non in publico)in quā prædicare cessabunt:præterquā si aliud de prælatorum ipsorum uoluntate processerit,ac licentia speciali (non.n.sufficit præsumpta,uel tacita uoluntas,sed requiritur licētia specialis.)In studiis autē generalibus,ubi sermones ad clerū ex more fieri solēt diebus illis,quibus prædicari solēniter cōsueuit,ad funera etiā mortuorū,& in festis specialibus, siue peculiaribus eorundem fratrum,possunt idem fratres,et liceat eis libere prædicare:nisi forte illa hora,qua solet ad clerum in prædictis locis Dei uerbum proponi.Episcopus uel superior clerum ad se generaliter conuocare, aut ex aliqua ratione,uel causa urgente,clerum ipsum duceret cōgregandū. In ecclesiis,aut parochialibus,fratres illi nullatenus audeant, uel debeant prædicare,uel proponere uerbū Dei: nisi fratres prædicti a parochialibus sacerdotibus inuitati fuerint,uel uocati,& de ipsorum beneplacito,& ascēsu, seu petita licētia fuerit,& obtenta,nisi episcopus,uel superior,p eosdē fratres prædicari mādauerit.Ista cle.extēditur modo ad oēs mēdicantes, & forte ad alios iuxta eorū priuilegia. Declarationē huius.c. uide in Tab.uer.prædicare,in multis.§.i.ii.iii.

8 Possunt dicti prædicatores,prædicare tempore interdicti, & etiam in ecclesia interdicta,in.c.responso, de sen.ex. quia ibi simpliciter conceditur sine limitatione, nisi papa specialiter interdiceret prædicationem,non autem alii prælati,in.d.c. responso,quia cum sint exempti,episcopi,uel alii prælati super eos in hoc potestatem non habent, sed communi iure eis permittitur.d.c.responso.

9 Seculares & mulieres licet posſint hortari ſedendo, ut abbatiſſa,& priores ſocieratum,non tamen prædicare formaliter, etiam cum licentia epiſcopi, maxime mulier, quia officium hoc uirile eſt,ſecundum Pa.in.c.noua,de pœni.& remiſ.

10 Quando aliquis eſt ualde ignorans de neceſſariis ad credendum,uel operandum,& habet commoditatem eundi ad prædicationem,ubi huiuſmodi declarantur, uidetur mortaliter peccare ſi non uadit,quia ſalutem animæ negligere uidetur. Si autem ultra hoc contemnit, manifeſte mortaliter peccat. Chriſtus prædicauit annis tribus, & quaſi menſibus tribus, & uixit annis. xxxiii. & menſibus tribus, ſecundum Tho.iii.par.q.xxxix.ar.iii.

PRAELATVS.

1 PRælatus dicitur communiter quiſquis habet curam animarum.c.tua,de cle.ægro.proprie uero, nomine prælati ueniunt maiorem habentes prærogatiuam,ſine iuriſditione, ut plebanus,decanus, archipresbyter, & conſimiles, de for. comp.c.romana,in.vi.propriiſsime autem habentes iuriſditionem.c.ii.de iudi.iuncta gl.& in.c.dudum, de ſepul.§.in eccleſiis,qui prælatus a collegio eligitur, & per electionem iuriſditionem accipit in collegio,ſecundum Inno. in.c. cum ab eccleſiarum,de offi.or.Requiritur ergo primo electio,& confirmatio per ſuperiorem, uel quòd præferatur ipſi collegio per ſuperiorem habentem poteſtatem.c.nihil,de elec. Secundo,quôd uniuerſitas,uel collegium,quod ipſum elegit,ſit clericorum,uel religioſorum,quia alias non poſſet dare iuriſditionem in perſonas eccleſiaſticas, ſecundum Inno. Tertio, quòd iſte electus ſit clericus, quia aliter iuriſditio ſpiritualis in eum non caderet,ut in.c.cum cauſam,de præſcrip. Quarto quòd habeat iuriſditionem ordinariam in foro contentioſo excommunicandi. Vnde priores mendicantium, & aliorum ordinum,ſunt hoc modo proprie prælati,& poſſunt eſſe conſeruatores,ſupra,conſeruator.§.ii.

2 Negligẽtia prælati in omiſsione neceſſariorũ ad eius officiũ, ut in uiſitatione,correctione,& hmõi,eſt peccatũ,ſecundũ gl. in c.ea quæ.de of.archi.& tenetur nõ ſolũ de dolo,& lata culpa,ſed etiã de leui culpa,de dãno eccleſiarũ,& fortius aiarum ſecundũ Hoſt.in.d.c.ea quæ.De aliis prælatorũ peccatis,uide uer.epiſ.per totũ,permiſsio,negligentia,correctio.§.x.&.xi.

3 Prælatus non tenetur ueniam a ſubdito petere, etiam quod exceſſerit in eius correctione, ne eius authoritas eneruetur. d.lxxxvi.c.quoniam.& ſecundum Auguſt.in regula.

4 Prælatus obligans eccleſiam pro alienis debitis, ipſo facto eſt ſuſpenſus ab adminiſtratione ſpiritualium, & temporalium:eodem modo ſi alienat pro alienis debitis,non autem ſi pro propriis,& ſi ſic ſuſpenſus celebrat, non efficitur irregularis,ſecundum Pa.in.c.ii.de ſol.quia non eſt ſuſpẽſus ab ordine,ſed ab adminiſtratione, quamuis Hoſt. oppoſitum teneat & male. Poteſt tamen mutuare,& facere elemoſinam pauperibus, quando abundat, ſecundum Pa.ibidem, quia bona eccleſia ſuperflua, ſunt pauperum, ideo ſi eis dentur non eſt malum.

5 Prælatus non tenetur omnibus placere, immo non poteſt, & quanto iuſtior, tanto minus poteſt, ſecundum Pa.in.c. qualiter & quando,el.ii.de accu. Quomodo poteſt eligere ſibi confeſſorẽ,ſupra,abſolutio §.xiiii.uide de hoc in uer.alienare.§.iii.An hæreditatem poſſit repudiare ſeu legatum, ſupra,alienatio.§.xvii.

PRAESCRIPTIO.

1 PRæſcriptio, & uſucaptio importat acquiſitionẽ dominii per continuam poſſeſſionem temporis a lege definiti, authoritate legum uim capiens,pœnam negligentibus inferẽs, & finem litibus imponens.ff.de uſuca.l.iii. Nec eſt cõtra ius naturale immo rationi conſonum, quia negligentes punit, & terminat lites.Cum autem eſt legitima,ideſt cum bona fide,& tanto tẽpore, ut iura canonica approbant, ius parit in foro cõſcientiæ:ita quod ſine peccato retineatur, etiã ſi poſtea ſciatur fuiſſe alienum,quia ratione legũ rationabilium, factus eſt dominus rerũ ligitime præſcriptarũ, ſecundũ Cai. ibi in ſumma.Differt tamẽ præſcriptio ab uſucaptione, quia uſucaptio eſt rei mobilis, quæ in triẽnio completur.c.quas actiones.xvi.q.iii.præſcriptio uero,eſt rei immobilis,& non ita cito completur,ſed ad eius complementum, maius temporis ſpatium requiritur,ut in ſequenti.§.dicetur.

2 Præſcriptio una longi tẽporis eſt,uidelicet annorum.x.inter præſentes.i.in eadem ciuitate exiſtentes ſecũdum Accur.uerio.gl.in.l.cum in longi.C.de præſc.lõ.tẽ.Alia.xx. annorum, inter abentes.Alia eſt longiſſimi tẽporis, uidelicet.xxx. uel

xl.annorũ.xvi.q.iii.§.poteſt.Intellige contra laicos,quia contra eccleſiam,laicus non præſcribit.

3 Ad prǽſcriptionem ſecundum iura canonica quatuor requiruntur.Primo,poſſeſsio rei prǽſcribendæ, continua ſine interruptione uſquæ ad finem præſcriptionis .c.illud,eo. & in regula,ſine poſſeſsione,de reg.iu.& quod teneat eam nomine ſuo, & non alieno, ut colonus, nec præcario, & huiuſmodi,qui non proprio nomine poſsident.c.cum ueniſſent, de reſt. ſpo.Secundo, requiritur bona fides prǽſcribentis. i. quod credat eſſet rem ſuam,licet erret in facto.l.bonæ fidei, ff.de uer. ſig. limita in præſcriptione ubi requiritur aliquis actus poſitiuus.Pa.in.c. fi.de prǽſcri. Tertio,requiritur titulus iuſtus.c.ſi diligenti,de præſcri.cum limitationibus, quas ponit Pa.in.c.de quarta,eo.uel ſi titulus ſaltem prǽſumptus, ſecundum Ar.flo. & ſecundum Veruer. Tunc namque quis ſecura cõſcientia dicitur habere iuſtum titulum,quando nihil probabilitatis innoteſcit ei de contrario,& dicitur iuſtus titulus ſecundum eundem Veruer. omnis actus, per quem ſolet dominium acquiri,ut iure hæreditario,uel ex emptione,uel donatione,& huiuſmodi. Quarto, quod ſit talis res, quæ poſsit præſcribi, non enim omnia præſcriptionem patiuntur,de quibus uide Sil.uer.præſcriptio ſecũdo.§.ai.quaſi uſque in finẽ,ſicut peccatũ,eccle.loca,religioſa,& alia plura.

4 Si quis dubitat,licet neſciat habere iuſtum titulum, eſt poſſeſſor bonæfidei,uſquequo ſciat ſe iniuſte poſsidere ; tunc, enim ceſſat bona fides. Vnde cum tali dubitatione poteſt præſcribere,maxime ſi a principio non habuit tale dubium; debet tamen diligenter inquirere, & cum inuenerit rem eſſe alienam,ſtatim reſtituere,gl.in.c.fi.eo. & eſt tex. in.c.ſi uirgo. xxxii. q.ii. ibi enim dicitur bonæ fidei poſſeſſorem eſſet quandiu alienum poſsidere quis ignorat.

5 Si quis a principio præſcriptionis fuit malæ fidei poſſeſſor, poſtmodum effectus in bona fide perſeuerat, non præſcribet, niſi incipiendo a tempore quo incœpit habere bonam fidem,ſecundum Pa.& Hoſt.in.d.c.fi.contra Inno.& Bar.in. d.c.fi. quia oportet quod præſcribens in nulla parte temporis habuerit cõſciẽtiã rei alienę.Facit.d.c.ſi uirgo,& hoc tene.

6 Qui completa præſcriptione,incipit habere malam fidem.i. ſcire rem præſciptam non fuiſſe ſuam,non propterea tene-

tur restituere,lege sic disponente,secundum Th.quol.xii.a, xxv.quia lex potest aliquem pro peccato,& negligẽtia puniri in re sua, & alteri tradere. Ad hoc est lex lucius.ff.de euic, &.c.quid dicã.xiiii.q.iiii.secus ante cõpletam,infra, Restitutio.§.xxiiii.Licet aliqui his cõtradicant,hoc tamẽ uerum est, ut tenet gl.in.c.uigilanti,eo.Vin.Tacre.Gof.Io.de rip. & Pa, in.d.c.uigilanti.& ita tene.Dicitur possessor bonæ fidei,cum quis credit tradentẽ rem,esse dominũ rei,uel habere dominium distrahendi,licet erret in facto.ff.de uer.sig.l. bonæ fidei:quæ semper præsumitur,nisi probetur in cõtrarium,

7 Possessio naturaliter interrũpitur,per maris,uel fluminis inundationẽ,uel occupationẽ fundi,per uiolentã deiectionẽ, si res a possessore furioso sublata est.l.naturaliter.ff.de usuc, uel si quomodocunque amissa est,uel possessor habuit animum deferendi rem.ff.de ser.ur.præ.l.si ædes.

8 Præscriptio ciuiliter interrumpitur octo modis, de quibus agitur, non in conscientia, sed in exteriori foro. Vide Tab, uer.eodem.§.xvi.

9 Quicunque potest proprio nomine possidere, potest præscribere,non autem qui alieno nomine possidet.c.si diligenti,eo. Et præcarie possidentes, non possunt præscribere per quodcunque tempus possederint.c.clerici.xvi.q.iii.Item coloni,in.d.c.clerici,& sequenti.Item usufructuarius.§. fructuarius.Inst.per quas perso. no.ac. Item nec creditor præscribit pignus,l.nec creditores.C.de pig.ac.quia tales prædicti alieno nomine possidẽt.Vnde si post centum annos posses probare aliquod tuo nomine possessum ꝑscriptio non curreret.

10 In multis etiam casibus non currit præscriptio, etiam quod non interrumpatur. Primo,tempore prælati, qui male alienauit rem ecclesiæ.c.si sacerdos.xvi.q.iii.Secundo, tempore uacationis ecclesiæ.c.i.&.c.de quarta,eo. Tertio, si prælatus eius est hereticus quia tũc quasi uacuare intelligitur, & procurator uel œconomus a prẹlato constitutus, agere nõ potest.in cle.procuratorem,de procu.Quarto,tempore scismatis, eo.c.cum eum nobis.c.quia diligentia, de elec. Quinto, tẽpore excõicationis ipsius prẹlati,uel suspẽsionis.c.quia diuersitatẽ,de prẹben.Sexto,cõtra eũ qui est in ẹtate pupillari, C.in qui.cau.res in integ nõ ẽ ne.l.fi.Itẽ qñ qs est in ptãte patris.C.de bo.quę li.l.quęcũque.Itẽ nõ currit tpe matrimonii

contra uxorem, quæ agere nō potest, quo ad dotem repetēdam &c. C. de iur. do. l. in rebus. Item quando quis iusta causa impeditus agere non pōt. c. ex ratione, de appel. & est generalis regula, quia talis nō est in culpa neglıgētiæ, propter quam admittitur præscriptio.

11 Non currit præscriptio cōtra eum, qui diu aliquid sine causa soluit. C. de agri. & censi. l. litibus imponentes, &. c. peruenit, de censi. Nec incipit currere præscriptio crediti nisi finito terminū, ut si Petrus tenetur Antonio hinc ad annos decē soluere. C. ducatos, non incipit currere præscriptio nisi finito decēnio, qui erat solutionis terminus. C. de præsc. xxx. uel. xl. ann. l. cum nouissimi. §. illud.

PRAESVMPTIO.

1 PRæsumptio est duplex, una secundū canonistas, quæ secūdum Gof. est alicuius facti dubii, plena, quādoque semiplena probatio. At quia hæc ad forum exterius pertinet, iuristis relinquamus. Vide Tab. ibi in principio. Alia est secundū theologos, pertinens ad forum animæ, quæ secundū. Th. secunda secundæ. q. xxi. a. i. uidetur importare quādam immoderantiam spei, & est uitium, quo quis actu interiori, uel exteriori aggreditur opus excedēs suam facultatē, quasi non excedat, & quia hoc contra rationem, & uirtutem magnanimitatis est, ideo peccatum: ut si ignorans, præsumat mederi corpora, docere, prędicare, & huiusmodi: & uniuersaliter facere, quod nescit. Vel si utitur potestate, uel iurisditione, quas nō habet, sicut si accolitus præsumat legere epistolā cum manipulo, uel Euangelium, & non iudex iudicare, uel secularis iudex iudicare clericos, & huiusmodi, uel si indignus præsumat facere, quæ ad dignos pertinent, ut cōmunicare in peccato mortali, uel arguere alios cum sciat se aliis peiorem, uel conuersari cum mulieribus, & huiusmodi. Quando igitur talis præsumptio, iniuriam, uel dānum infert alteri notabile, tunc mortale peccatum est, sicut si confessor ignorans præsumat audire confessiones, & medicus curare corpora, cum nesciat, uel si quis præsumptuose se periculo exponit peccandi mortaliter, confidens nimis in seipso, uidetur mortaliter peccare, quia si alios exponere periculo mortis corporalis, & spiritualis, est mortale: multo magis seipsum.

2 Item quādo quis sperat a deo aliquid consequi, quod non

est possibile secundum diuinā legem, ut ueniā peccatorum sine contritione, uel uitam beatā propriis meritis, quia hoc derogat diuinę ordinationi, & est contra spiritum sanctum, cuius auxiliū uidetur spernere, ideo mortale est, qđ quidem peccatū ex inani gloria, scđm Gre. & superbia, ortū habet.

PRAEVARICATIO.

PRæuarcatio est peccatum, quo quis a debito officio diuertit, ad oppositum fouendum, ut actor ad fouendū reum, uel e contrario: quòd est cōtra rōnem rectam, & si fiat in iusto iudicio, aut alias in præiudiciū diuini, uel cōis boni, aut proximi, mortale est ex suo genere, quia cōtra iustitiam. Remota autem iniuria, & dāno, consideranda est ratio declinationis, quia posset esse talis, quòd constitueret mortale, ut si quis propter lasciuiam, uel huiusmodi præuaricator existat, alias erit ueniale, secundū Cai. ibi in summa, & bene.

PRIMI MOTVS.

PRimi motus sensualitatis, qui naturales dicuntur, nec sequuntur imaginationem, carent peccato, quia nō sunt in potestate uoluntatis, ne ueniant. Primi autē motus, qui non ex imperio rōnis procedunt, tamē uoluntas poterat impedire, possunt esse peccata, sed quia ratio super his nō habet plenum dominium, ideo nō habēt plenā rationē peccati, quod sit mortale, sed est ueniale: si tamē ratio huic motui consentiret iure turpi, & mortali, mortale esset. Qūo peccatū in sensualitate possit esse, uide s. Th. ii. sen. d. xxiiii. q. i. a. i. & . ii.

PRIVILEGIVM.

1 PRiuilegium dicitur quasi lex priuata, secūdum Th. secūda secundæ. q. xcvi. a. i. ad. i. secūdum canones uero priuilegiū est quādo aliquid contra iura cōceditur. c. priuilegia. d. iii. Si uero aliqd cōceditur præter ius cōe, qđ sit sine alterius præiudicio, dicitur beneficiū, ut no. Pa. de uerbo. sig. c. olim.

2 Quoddam priuilegium dicitur reale, ut quod ecclesiæ, dignitati, ciuitati, uel loco, uel personis, ratione loci, uel alicuius rei conceditur. c. cum olim, eo. & tale perpetuum est, cum adhæreat rei, nisi forte perimatur res. xxv. q. ii. c. i. uel nisi reuocetur ex causa. c. recolentes, de sta. mo. §. i. Aliud est singulariter personale, ut quod alicui, uel aliquibus personis conceditur, certis, & propriis nominibus expressis. c. uolētes, de offi. lega. & tale non egreditur personam, cui conceditur, nisi

hoc exprimatur.c.constitutus,de conces.præben. Et si conceditur ratione dignitatis, non utitur eo si aliam adipiscatur dignitatem.c.bone .§. fi. de postu.præl. Aliud est communiter personale,quod conceditur personis, non expræssis propriis nominibus, sicut de priuilegio minorum . xxv annorum,in.l.i.ff.de mino.Aliud est singulariter personale. & communiter corporale,ut quod alicui collegio , uel uniuersitati conceditur sic,quod quilibet de illa uniuersitate eo possit uti.c.contingit,de senten.excō.ut sunt priuilegia prædicatoribus,& minoribus concessa.Item aliud est communiter corporale , ut id quo solum communitas se iuuare potest,& nō singularis persona,ut in.c.qui manu mittitur.xxii. q.ii. & talia dicuntur corporalia priuilegia , quia cum collegio extinguuntur.

§ Quicunque potest facere constitutionem , potest priuilegiū concedere respectu suæ constitutionis,uel rei ad se pertinētis secundum Host.& omnes. Vnde Imperator potest concedere priuilegia in temporalibus , non autem in spiritualibus, quia de his nil potest statuere. xcvi. d.c. bene quidem. Papa uero inspiritualibus semper potest , in temporalibus autem in terris suæ iurisditionis,in aliis autem etiam,nisi si in præiudicium iniuste dominorum, quia secundum Toh. ii.sen.d.xliiii.in litera papa tenet apicem potestatis spiritualis,& temporalis.

4 Priuilegium quod est contra ius , debet stricte interpretari, ut minus deroget iuri commnni quam possit.c. cum dilectus de consue . Vnde si cum illegitimo dispensetur , quod possit promoueri ad ordines,intelligitur tamen de minoribus ordinibus,secundum Pa.in.c.si quisquæ,de coha. cle.& mu.supra,clericus.§.iiii.Immo si non exprimitur causa quare concedit,aut nō fit ex certa scientia,uel motu proprio,nō præsumitur de uolūtate principis.l.i.C.de peti.bo.immo per importunitatem obtētum,per.l.i.C.de fundis limi. tro. Aliqui uolunt quod simul ponatur ex certa scientia , & motu proprio,ut Bal.in.c.licet causam,de proba.Idem dic de rescripto,quod iis tertii tollit,& de priuilegiis ad beneficia,ut in. vi.de præben.c.quamuis, nisi consuetudo aliter interpretetur,ut no.in.c.quod dilectio,de consang.& affi. nisi uerbis aliud exprimatur , quia a propria significatione uerborum

recedere non debemus,nisi de mẽte aliter constet,in.c.olim &.c.in his,de uer.si.Si tamen priuilegium enormiter lædit ecclesiã,uel alium,non ualet, nisi fiat spiritualis mentio de enormi læsione,secundum Pa.in.c. cum ad hæc,de cle. non resi. quia in dubio non præsumitur principẽ concedere aliquid cum graui dispẽdio alterius.l.quotiẽs.C.de præ.imper. of.unde priuilegiũ immunitatis ab oneribus personalibus concessum alicui a principe,non liberat eum ab aliis oneribus,quę potest leuiter, & breuiter expedire.Casus est in.l.de curio.C.de decu.infra rescriptum.§.xi.

5 Priuilegium largo modo sumptum,pro omni præter ius cõcesso, largissime interprętandum est,in præiudicium concedentis,in præiudicium uero aliorum, si est, debet stricte interpræetari c.quia circa,de priui.in glo. ult. & per Inno. in.ca. olim,de uer.sig.non tamẽ ita stricte,ut nihil operetur quia semper priuilegium debet aliquid operari.c.si papa, de priui.in.vi.& seruetur proprietas uerborum,quia quando sunt ibi uerba lata uniuersalia,& præcisa,est late interpretandum ut no.Ant. de bu. in.c.olim,de uer. sig. quamuis materia sit odiosa, non excluditur lata interpretatio quæ ex proprietate uerborum nascitur,ut etiã innuit Ab.in.d.c. olim, ubi dicit quod priuilegium debet latissime interpretari, ubi uerba hæc patiuntur. Et quando priuilegium, uel gratia concessa personæ loquitur simpliciter,debet intelligi secundum conditionem personæ.c. placuit,&.c. si uiuæ. xvi. q.i. Et quando constat de mente legis, uel priuilegii, debet seruari, secundum Pa. in .c. quanto, de priuil. in glo. fi. In dubio recurrendum est ad uerba : de re. iu. li. vi. regula fi. Quando autem uerba sunt ambigua, eius est interpræstari cuius est condere, secundum Host. & interim negotium suspenditur. c. inter alia, de sen. ex. Frustra, etiam priuilegium daretur, si de iure cõmuni fieri posset:Pa. in rubri.de conse.eccle.

6 Multis modis priuilegium perditur. Primo, unico actu contrario directe facto ab eo, qui habet potestatem renuntiandi, priuilegio.capi. cum accessissent, de consti. Intellige quando priuilegium est concessum personæ priuatæ, ad non faciendum, non autem si sit.

concessum communi,uel ecclesiæ,ut no.glo.in.d.c. accessissent. Secundo,per spatium annorum decem perditur, si ille cui datum est ad aliquid faciendum,eo non utitur,quod limitat Pa.in.d.c.cum accessissent, quando non confertur ecclesiæ,alias secus. Tertio,per secundum priuilegium mentionem faciens de priori,uel si primum erat generale, & secundum speciale,etiam quod non faciat mentionem de primo, perditur.c.ueniens,de rescrip.ibi diffuse Pa. Quarto,per propriam renunciationem. Vltimo,per reuocationem concedẽtis. Non est tamen decens quod reuocetur, secundum Host. sine causa. Alios autem modos perdendi, uide in.c. suggestum,de decimis.

7 Quãdo priuilegium est notorium,sicut nunc est priuilegiũ prædicatorũ,& minorum,nõ tenentur priuilegiati cõparere si citentur,& sentẽtia lata cõtra eos est nulla,secundũ Pa.in. c.cum ordinẽ,de rescr.in gl fi.post Io.cal. Secus si nõ sit notorium,& ubi nõ cõstat notorie de priuilegio,citatus debet cõparere,& allegare priuilegiũ,alias sentẽtia lata cõtra eos teneret. Et dicit idem Pa.quod in hoc multi iudices simplices decipiuntur. Requisitus uero a locorum ordinario, in loco congruo,& securo,corã aliquibus iuris prudentibus,& omni suspitione carentibus,deputatis per ordinarios ad hoc,tenetur priuilegiatus exhibere integraliter priuilegium,& clausulam,de qua controuersia,est transcriptam.c.cum personę, de priui.lib.vi. Intellige quando non est notorium,ut dictũ est.§. superiori.

8 Domini terrarum superiorẽ recognoscentes, nõ possunt aliquibus concedere priuilegia super talis nõ soluẽdis, nisi tantundem detrahant de solutione sibi fienda a cõi, aliter iniustitiam cõmittunt,grauantes cõitatem propter aliquos particulares. Si tamẽ adesset aliqua rõnabilis causa,propter quã aliqui deberẽt priuilegiari,credo qđ nõ peccarẽt,qa causa rationabilis tollit iniustitiã. Si aũt Impator,Papa, uel princeps nõ recognoscẽs superiorẽ hoc fecerit,debet seruari,& qui se grauati senserint ad superiorę recurrãt. Tales.n.qui nõ recognoscunt superiorem,possunt exercere ea quæ sunt Imperatoris.c.per uenerabilem, qui filii sint legi. non tamen possunt facere sine rationabili causa,aliter peccant, contra naturæ legem facientes,& iustitiam.

9 Quilibet

9 Quilibet poteſt renuntiare priuilegio ſuo,ſecundum Pa.c. ſi de terra,eo.ti. niſi ſit in præiudiciū ſuperioris,uel tertij, ideo exemptus non poteſt renuntiare exemptioni ſine licentia papæ.c.cum tempore,de arbi.

10 De eſſentia priuilegij non eſt bulla,ſecundum Inno. & alios doc.in.c.conſtitutus,de reſcri. tamen ſine illa probari nō poteſt, niſi per teſtes, uel alias probationes poſſet probari. c. olim,el.ij. eo. & ſi moriatur papa antequā bulla extrahatur, ualet,ſi fuit uere ante conceſſa, quia bulla (ut diximus) nō eſt de eius eſſentia.

11 Priuilegium conceſſum patri ratione dignitatis innatæ, tranſit in filios, ſecundum Pa.in.c.licet,de cenſi.ſi ſit conceſſum ratione officij,uel profeſsionis, tranſit in filios legitimos uiuente patre,ſi uero ob neceſsitatem ſit conceſſum non tranſit, ut ſi cæcus propter infirmitatem ſit exemptus, non tamē eius filij, quia uidetur in eis ratio conceſsionis ceſſare.

12 Priuilegium conceſſum Titio, ualet etiam eius ſocio, quando aliter eſſet inutile priuilegiato, ſecundum Pa.in. c. quàm ſit, de iudi. Facit.c.licet,de priuile.in.vi.

13 Priuilegium alteri conceſſum,non poteſt diminui,etiam per legatum à latere, ſecundū Pa.in.c.niſi ſpecialis, de offi. lega.

14 Priuilegium quod ſolum continet ius commune, aliquid prodeſt, ſecundum Hoſt. quia magis ſolet timeri quòd ſpecialiter prohibetur,quàm quod generaliter.c. quanquam. d. xxiii. uel quia magis ſciuntur priuilegia quàm iura,uel quia cum ius male ſeruetur, per priuilegium innouatur. c. ii. de treuga & pac.

15 Exemplaria priuilegiorum ſic autenticantur ſecundum Pa. in.c.ſi inſtrumenta, de fide inſtru. Si iudex diligenter inſpiciat,& tunc plures notarij ſubſcribant,quòd iudex ſic fecit,& inuenit integra,&c. Vnus etiam notarius ſufficit authoritate iudicis. Quo autem deprehendatur falſitas priuilegij, & bullæ,ſupra,bulla,per totum,& Sil.uer.tabellio.§.x.Vide Archie. ii.par.ti.j.c.xviii.& in.c.quàm graui, de cri.fal.

16 Si papa concedat priuilegium alicui collegio, uel monaſterio,cum tali clauſula, quòd non intelligatur reuocatum per quodcunque breue,uel aliud, niſi de hoc fiat ſpecialis mentio de uerbo ad uerbū, etiam ſi in literis contineretur, quòd tam exempti, quàm non exempti teneantur ad aliquod fa-

ciendum. Postmodum papa dat bullam legato cum plenissima authoritate, uidelicet, quòd tam exempti, quam non exempti ei pareant, non obstantibus quibuscunque, &c. etiã si de ipsis deberet fieri mentio de uerbo ad uerbum, quæ uoluit in illis haberi pro expresis, intelligitur per ista uerba generalia plenisima, derogatum esse primo breui secundũ Fede. consi. xlvi. quamuis in alio consilio tenuerit contrarium. Est tex. bonus in cle. dudum, circa fi. de sepul. Aliter oporteret dicere potestatem papæ diminui, cum non posit habere omnium memoriam. Satis enim est quòd de uoluntate eius apparet. Consideranda sunt ergo semper uerba primi, & secundi priuilegii, & secundum clausulas maiorem, uel minorem uim habentes, iudicare, secundum Pa. in. c. cum constantia, de cen. Idem dic de secundis testamentis derogantibus primis, quòd sufficit expresio uoluntatis uolentis reuocare, etiam quòd non fiat mentio de uerbo ad uerbum secundũ Pau. quia nemo potest sibi imponere legem, à qua non posit recedere: in. l. si quis. ff. de testa. Vide supra aliquid, constitutio, per totum: lex. §. xiii. quando huiusmodi incipiant ualere, & obligare. Not. quòd in. c. nisi specialis, de offi. dele. no. iii. dicit Pan. quòd legatus etiam de latere, non potest minuere priuilegium alteri concessum. Et facit glo. in. c. illorum, de præben. uer. authoritate propria. De priuilegijs fratrum prædicatorum, infra, in uer. suspensio, uide aliquid. §. xxiiii.

PROBATIO.

1 Probare communiter incumbit asserenti, per. c. fi. vi. quæst. v. &. ff. de proba. l. ii. Probatio in genere triplex. Prima, euidentisima, per instrumenta, priuilegia, & huiusmodi. c. pia, de exce. li. vj. Secunda, euidens per testes, uel facti euidentiã. c. tua, de coha. cle. & mul. Tertia, minus euidens, per coniecturas. c. afferte, de præsump. In specie autem plures sunt, quæ his uersibus continentur.

Aspectus, sculptum, testis, notoria, scriptum, Iurans, confessus, præsumptio, fama probabunt. Hic nouem probationũ species manifestantur.

2 Scriptura librorum antiquorum reseruatorum in custodia publica, & fideli, fidem facit, secundum Pan. in. c. cum causam, de proba. & per. c. ad audientiam, de rescri. ut si reperiantur in camera cardinalis, uel episcopi, & non sint in graue p̃-

iudicium tertij, secundum Pa. ibi: secus si sunt in præiudiciũ tale, contra, c. inter dilectos. de fide instr. Idem dicas de scriptura antiqua in lapide scripta. Instrumento autem producto de archiuo publico, creditur, secundum gl. in. di. ca. cum causam. Pro hoc facit. d. c. ad audientiam.

3 Monumentorum scripturę non probant proprietatem. C. de relig. & sum. fu. l. monumentorum, adiuuant tamen probationem, secundum glo. ibi, non tamen plene probant.

4 Singulares testes nihil probant. c. licet, de proba. diuersæ uero probationes, quæ tendunt ad unum, sunt sufficientes ad iudicis animum inducendum ad plenam credulitatem. Inducunt etiam plenam probationem, siue sint unius generis, siue diuersi, ut unus testis cum infamia, iuxta no. in. c. i. de appel. Idem dic de alijs præsumptionibus, & adminiculis cum uno teste de uisu, & pluribus de crudelitate probant, secus quando tendunt ad diuersa.

5 Apodisia, siue chirographum scriptum inter præsentes corã testibus, cum subscriptione partium, & testium, etiã sine die, & anno, fidem facit, secundum Pan. c. ii. de fide instru. aliter non. Quid autem requiratur ad scripturam autenticam, & publicam, uide Tab. ibi. §. iii.

6 Libri rationum alicuius boni mercatoris secundum Pa. in. d. c. ii. faciunt bonam præsumptionem, & cum alijs adminiculis probant contra tertium, probant tamen pro scribente in his, quæ dependent à sua uoluntate. In huiusmodi autem credo, quòd sit respiciendum ad consuetudinem, & statuta diuersorum locorum. Multum enim faciunt consuetudines locorum, & statuta.

7 In criminibus non proceditur per uerisimiles præsumptiones, sed debent esse luce clariores ad condemnationem. l. sciant cuncti. C. de proba. sed solum per uiolentas: nisi in crimine simoniæ. c. sicut, de simo. & in crimine hæresis, de hære. c. cum contumacia, in. vj. & C. de hære. l. i. Equiuoca, ut datio annuli, quæ plura potest significare, non probant unum determinate.

PROCVRATOR.

1 PRocuratorum peccata, uide supra, Aduocati, quia quasi eodem modo delinquunt. Procuratorum quidam sunt ad iudicia, quidam ad negotia, & quia hoc ad exterius fo-

reuertatur ad titium uerum dominum, principaliter zelo iustitiæ, non peccat, quia quilibet debet proximum iuuare, & in persona, & in rebus, & hoc quando credit, quòd uerus dominus, aliter non poterit habere, & quòd ex hoc non sequetur mors, neque scandalum, quod raro euenit: ideo hoc non est alicui consulendum, neque prædicandum. Si uero ex odio, uel alio malo fine fieret, peccatum esset, & mortale: ar.c. fertur.i.q.i. non tamen teneretur restituere, quia rem alienam non tulit, licet in modo auferendi deliquerit.

3 Non licet alicui priuatæ personæ, proditorie occidere ueneno, uel huiusmodi, hostem capitalem alicuius domini, uel ciuitatis, neque ad hoc priuatum inducere, licet quis possit peccato priuati, parati ad hoc, uti, ut dicit Ar.flo. secunda par. ti.i.c.xxii.§.viij.& infra tyrannus.§.i. Videtur tamen Archie. ibi non firmare pedem, cum dicat sic à peritis audiuisse. Ego autem dico quempiam peccato alterius parati, uti nō posse, quando talis actus non nisi cum peccato fieri potest, sicut est maleficium, quòd semper cum peccato fit, secus de mutuo, quòd sine usura fieri potest. Cōcor. Caie. uer. maleficiū.

PRODIGALITAS.

PRodigalitas uitium est, quo quis superflue, & sine necessitate erogat bona sua contra uirtutem liberalitatis. Si autem sit pura, & non alteri peccato admixta, peccatum ueniale est, quia non est contra charitatem, sed præter, secundum Caie. ibi in summa. Si autem impietati, uel adulterio, uel alteri mortali peccato fuerit iuncta, erit mortalis, sicut si pater prodige expendēs bona, filios in miseria relinquit. Hoc enim ad impietatem uergit, & propterea mortalis efficitur prodigalitas: & sic de alijs iudicabis, quando mortali agitur appetitu, secus si ueniali.

PROFESSIO.

1 PRofessio expressa, de necessitate quinque requirit. Primo, quòd profitens compleuerit annum.xiiii. in masculo, & xii. in fœmina.c.i. de regu. li.vj. aliter fit in insulis, supra, nouitius.§.ii.&.viii. Secundo, quòd professio fiat ei, qui potest religioni incorporare, uel de eius licentia, uel nomine, quia sic posset habere ratum: aliter non posset ratum habere. Tertio, quòd fiat religioni approbatæ.c. unico, de uoto, in.vi. Quarto, quod prælatus requirat consilium capitu-

li. Quinto, quòd fiat de tribus uotis. Si enim deduceret in pactum, quòd non intenderet de uno aliquo uoto se obligare, licet de alijs, non esset professus: secus si non deducit in pactum, & promittat seruare seruanda, &c. quia intelligitur de omnibus, supra, nouitius §.v.

2 Masculus siue fœmina profitentes in manibus alicuius religiosi, religionem, efficiuntur religiosi, licet non ingrediantur monasterium, sed in domo sua remaneant, secundum Pa.in.c.insinuante, qui cle .uel uo.etiam quòd non recipiant habitum, dummodo sint expresse professi, ex quibus colligitur, quòd habitus non est de substantia religionis. Ad hoc facit.c.porrectum, de regu.& Inno.in.d.c.insinuante.

PROSONETA.

PRosoneta, qui mediator existit inter negociatores, quando utitur fraude, & mendacijs inter eos (ut facere solent) non solum mortaliter peccat, sed etiam restituere tenetur, si quid sibi applicat ultra suam mercedem, ut cum dicit uenditori, quòd non inueniuntur nisi decem, & emptori, quòd nō potest habere nisi pro undecim, & illud unum tenet pro se, uel quando accipit ab uno aliquid muneris, & defraudat alterum, infra usura.§.xxxix.&.xl.uide aliquid.

PRVDENTIA.

PRudentia carnis, qua aliquas habet pro ultimo fine uitæ suæ bona corporis, secundum Tho.secunda secundę. q.lv.ar.i.&.ii. manifeste mortale peccatum est, quia propter hoc Dei inimicus constituitur: Ro.viii.prudentia carnis inimica est Deo: Et quia sic Deum pro ultimo fine, quis habere nō potest, cum non posint duo ultimi fines esse. Si uero nō habeat carnis delectationem pro ultimo fine, sed affectũ aliqualiter inordinatum, qui tamen non auertit à Deo, erit ueniale. Quia præter charitatem, non contra est.

PVRGATIO CANONICA.

1 PVrgatio multis modis dicitur: quandoque pro purgatione spirituali capitur, sicut dicimus per pœnitentiam, & baptismum, peccata purgari.c.cum omne, de conse.dist. ii. quandoque dicitur uulgaris, quæ fit ferro cadenti, aqua bulienti, uel duello: de quibus si quis euaserit, dicitur purgatus. Sed hæc prohibetur sub pœna mortalis peccati. in. c. memnam.ii.q.v. & de purgatione. cap.per totum: quia hoc

est tentare Deum. Alia dicitur canonica, à iure canonico statuta, quando quis de crimine sibi obiecto uult se immunem ostendere, & hæc fit quandoque per iuramentum infamati coram iudice suo, & iuramento testium compurgantium, qui tot esse debent, quot enormitas criminis requirit, & bonæ opinionis, & de quibus sit uerisimile, quòd non periurent: de pur.cano.per tolum,&.ii.q. v. fere per totum.

2 Quando quis apud suum iudicem infamatus est, & infamia publica laborat, & apud graues, & bonos uiros, & non est orta ab inimicis, tunc iudex debet præfigere terminum, ut si quis uult accusare, compareat, qui si compareal, audiatur canonice, si non compareat, & infamia crebrescit, procedat iudex ad inquisitionem, & si nullus appareat etiam denuntiator, nec conuincitur, tunc compellat eum iudex ad purgationem canonicam, secundum not. Io.glo.in.c.presbyter.ii. q. v.supra, inquisitio: uide aliquid, per totum.

3 Suspitio uerisimilis sufficit ad inducendam dictam purgationem, quamuis non sit quis infamatus, sed ut temeraria suspitio repellatur.c.si quis, eo. Violenta autem suspicio sufficit ad sententiam.c.dixit.xxiii.q.i.& Inno.& Host.in.d.c.si quis. Aliqui dicunt quòd talis infamia etiam uerisimilis, nō sufficit, si non est infamis, nec semiconuictus, nec accusatus: secundum Ray.in sum. confess. quia hoc nullo iure cauetur, & quia sic prælatis aperiretur uia ad uindictam, & hæc opinio uidetur rationabilior.

4 Accusatus, & iudicatus, si in dicta sibi purgatione deficiat, debet puniri ac si fuisset cōuictus.c. de hoc.de simo. Quod si per modum inquisitionis, uel denuntiationis agatur, pœna erit arbitraria, secundum Gof.Host.& Pa.in.c.accedens, de accu. Idem dic, si propter infamiam tantum, est processum extraordinarie, punietur, ut est casus in.c.significasti, de adul.& cum iudex ex pręsumptione procedit, debet multum temperare sententiam, ut no.in.c.afferte, de pręsump. Quando uero crimen est notorium, uel apparet accusator, non debet reus ad purgationem recipi, etiam si se offert. cap.ii. eod.ti. &.c.cum dilectis.

5 De forma iuramenti se purgantis, uide in.c. si quis uiduam. d.5o.&.c.quotiens, eo.ti. De numero autē compurgatorū, & quales esse debeāt, in.d.c.presbyter.c. inter solicitudines, eo.

PVRGATIO.

PVrgatio mulierum post partum nõ est necessaria, nec pec cant mulieres intrãtes ecclesiam ad referendũ gratias Deo ante illud tempus. Si tamen ex deuotione uolunt abstinere aliquãdiu ab ingressu, non sunt reprobandæ, nisi facerẽt ser uantes ritum iudaicum, uel ex superstitione: extra eo. c. uno. Hoc enim mortale peccatum esset, & Christianæ fidei contrarium. Ante purgationem non est mortale uiro cognoscere propriam uxorem, ex consilio tamen deberet abstinere secundum Ray. & Veruer. dist. v. c. ad eius, &. xxxj. qõ. vij. c. non solum.

PVSILLANIMITAS.

PVsillanimitas uitium est magnanimitati oppositum, quo homo ex paruitate animi, se retrahit a magnis operibus, & honoribus, suam facultatem non excedentibus, ac si excederent: ex S. Tho. secunda secundæ. q. cxxxiij. Est etiam hoc uitium aliquando mortale, quando ea a quibus se retrahit, sunt simpliciter de necessitate salutis, ut cum quis non uult confiteri tempore debito, timens iterum relabi, uel non uult acceptare prælationem impositam ex præcepto, timore deficiendi, & huiusmodi. Si uero retrahatur ab aliis non necessariis, sed utilibus sibi, uel proximo, maxime in spiritualibus, est ueniale, & tanto grauius, quanto res saluti animæ expediens magis est, & honori diuino, quem quilibet quærere tenetur.

QVAESTVARII.

1 QVæstuarij dicuntur, qui per diuersas diocæses discurrunt pro elemosinis, nomine uel hospitalium, uel monasteriorum, ut sunt, qui pro S. Antonio quærunt, qui communiter dicuntur zaratani. Hi non debent admitti, nisi ueras literas Apostolicas, uel diocæsanorum ostendant, quarum forma ponitur in. c. cum ex eo, de pœ. & re. & debent prius per episcopum examinari antequam acceptentur, ut in cle. abusionibus, de pœ. & re. nec permittantur prædicare, nisi secundum, quòd in literis suis continetur, in. d. c. cum ex eo.

2 Quod si in literis eorum continetur quòd charitatiue recipiantur, & fideles ad eorum exhortationem conuocent, non propter hoc rectores ecclesiarum, aut clerici, tenentur hoc facere si nolunt, quia in extraua. cle. iiij. est reuocatio huiusmo-

di literarum quantum ad conuocationem,& tales quæstuarij non debent habitum falsæ religionis portare, aut indulgentias,uel alia falsa proponere. Vt in.d.cle.abusionibus,& in.d.c.cum ex eo,habetur.At si publice delinquant, ab ordinariis possunt puniri,licet sint exempti.c. tuarum, de priui. nisi aliquod aliud habeant in suis priuilegiis, quod seruari debet,secundum gl.in.d.c.tuarum,ut est in priuilegiis prædicatorum,& minorum,supra,exemptus.§.j.

RANCOR.

Rancor secũdum quòd importat displicentiam contra aliquem,propter quod desiderat, uel quærit malum alteri,nascitur ex accidia. Aliquãdo est filia irę, & mortalis,si malum sit importãtię,supra, odium.§.j. Quomodo quis tenetur dimittere signa rancoris,supra, charitas, §.j.Etiam propter scandalum debet facere.

RAPINA.

1 Rapina per quam quis uiolenter,& cõtra iustitiam accipit rem alienam,mortale peccatum est,tum quia iniuriam proximo infert,tum quia damnum,siue fiat a bellantibus,siue a latronibus,siue ab habentibus potestatem publicam:dummodo contra iustitiam,& uiolenter rapiant, restitutionique sunt obnoxij.Si autem rapiant in bello iusto,uel authoritate publica,secundum iustitiam, licet uim inferant, non dicuntur proprie raptores,nisi excedãt limites commissionis,secundum Tho.secunda secundæ.q.lxvj.ar.viij.supra, bellum.§.xj.&.xiij.

2 Si probauero furtum contra aliquem, uel rapinam, stabitur iuramento meo de quantitate rei raptæ, secundum Pa.in.c. super eo,de his quæ ui.me.ue. & Inn. ibi. Et potest probari furtum,& rapina,per socios familiares,& huiusmodi, ut etiã tenet Sil.uer.rapina.§.ulti.

3 De pœna raptorum quomodo excommunicantur ab episcopo.c.j.de rap.quomodo denegatur pœnitentia nisi restituãt, & quamuis eos pœniteat,& non restituant,negatur sepultura.c.super eo,eo.ti.&.c.literis, etiam si faciant quòd possunt, & hoc fit ad aliorum terrorem.

4 Raptor etiam dicitur,qui uirginem,uel sanctimonialem, uel uiduam,etiam largo modo ui opprimit, & sine dubio mortaliter contra legem Dei agens, etiam per leges grauiter puni

tur.c.de raptoribus.xxxvj.qō.j. nec rapta poteſt cum raptore contrahere,de iure ciuili,ut dicetur infra.§.v.C.de rapt.uirgi. uel uid.l.unica,ſupra,luxuria.§.iiij.

5 Aliquando perſona rapitur propter alium finem,uel ut uendatur,uel ob aliud,& tunc ultra iniúriam ſibi factam, iudicã dum eſt peccatum ſecundum finem,pro quo raptor rapit.Et quòd dictum eſt quòd rapta non poteſt contrahere cum raptore,intellige de iure ciuili, de iure canonico, quandoque poteſt,ut quando præceſsit tractatus de nuptiis, ſecundum Pa.in.c.cum cauſa,de rapt. Vide in.c.accedens,de rap. quia rapta ſi uult poteſt cum raptore contrahere.

RATIOCINIVM.

Ratiociniis obnoxij,an poſsint promoueri ad ordines, uide.c.propterea.diſtin.v.ff.de mu.& ho.l. reſcripto,& Inn.in.c.unico,de obliga.ad ratio.C.de de.& epi.le.quiſquis emerſis.Hæc ad aliud forum pertinent.

RATIHABITIO.

1 Ratihabitio qua quis cõſentit in illud,quòd nomine ſuo geſtum eſt,multas requirit conditiones,ad hoc quòd retro trahatur ex fictione iuris. Et primo ſi debeo habere aliquod ratum,oportet quòd ſit factum nomine meo, ideſt ad mei contemplationem ſecundum gl.in.c.cum quis,de ſenté. excom.lib.vj. uidelicet, licet ſin contentus Petrum occidiſſe Io.quem non interfecit nomine meo, non dicitur ratihabitio.Secundo oportet quòd habeam factum: tãquam factum nomine meo.Poſſum enim eſſe contentus de homicidio facto nomine meo, ſed nollem factum fuiſſe nomine meo: & tunc non dicitur ratihabitio,ſecundum Ia.de Are.Aduertendum tamen eſt,quòd in maleficiis, non ſolum expræſſa ratihabitio ſufficit,ſed etiam tacita:utputa,quia nõ ſtatim reuocat,quòd ſcit nomine ſuo factum,uel non contradicit.Tunc præſumitur ratihabitio.c.notum.ij.qō.j. ſecus autem in non maleficiis.

2 Tertio requiritur quòd extrema ſint habilia ad illum actum perpetrandum,ſcilicet tempus in quo factum geſtum eſt, & tempus ratihabitionis:exemplum extremi ad quod. Titius interfecit Socratem nomine Platonis,non habentis rationis uſum,Plato non poteſt poſtmodum hoc factum habere ratum,quia illo tempore quo geſtum eſt, non poterat hoc in

Renuntiatio ecclesiæ,supra consecratio,per totum.
Recompensatio,supra,Compensatio,per totum.

RECVSATIO.

RECusari potest pluribus ex causis iudex delegatus,secundum Pa.in.c.accedens,ut lit.non cont.& primo, si aduersarij est consanguineus, si commensalis illius, si ex eius patria,uel districtu oriundus,si nō est accessus ad iudicem,nisi per terras inimicorum,si cum aduersario loquitur in aure,& familiariter,si litigabat ex aliqua causa cum eo,si est imperitus,& habet assessorem suspectum,secundum Pa.supra,& in c.de iudi.

RELIGIO.

1 RElígiosi propriisime dicuntur promittentes tria uota profitendo,licet omnes Christiani,& clerici,& omnes recte uiuētes,posint largo modo dici religiosi:de diuor.c.gaudemus,& de consti.c.ecclesia,&.c.ex multa,de uoto.

2 Regulæ approbatæ religionum sunt quatuor,Basilij,Benedicti,August.& Francisci,sub quibus omnes religiosi militant, exceptis Carthusiensibus, qui suas ordinationes pro regula habent.Istæ regulæ nisi per papam mutari possunt.c.omnis, de re.iur.Secus de constitutionibus,& ordinationibus eorū, quæ quottidie in capitulis fratrum mutantur secūdum temporum uarietatem.

3 Quamuis religio sit status perfectionis, religiosi tamen non tenentur perfecti esse, sed solum tendere saltem uirtualiter ad perfectionem,uel non contemnere illam. De hoc uide S. Thom. secunda secundæ.q.clxxxiiij.ar.ij.aliter in malo statu esse uidentur.Habere aliqua bona in communi, nō derogat perfectioni religionis,quia & Christus, & Apostoli habebāt in communi,& hoc negare est hæreticum, secundum quòd determinauit Io.xxij.in extraua.quæ incipit.Quia uir reprobus,& Io.xij.c.dicitur de Apostolis,quòd habebant loculos, & præcipue Iudas.Tho.secunda secundæ.q.clxxxviij.ar.vij.

4 In materia odiosa contra regulares, uel religiosos,nō ueniūt illi de tertio habitu,Iesuitę,Hospitalarij,Hierosolimitani,uel huiusmodi,quia non sunt propriæ religiosi, licet quendam modum beneuiuendi teneant,etiam a papa approbatum, secundum Pa. in rub.de regu. sed solum comprehendit illos, qui tria uota substantialia promiserunt, in aliqua religione

alicuius approbatæ regulæ, secundum Ioan. an. in gl. de. j. de deci. Si autem adderetur, quicunque religiosi, tunc etiam intelligitur de omnibus prædictis, quia ita suo superiori promittunt obedientiam, quòd nō possunt retrocedere, nec matrimonium contrahere. In materia uero fauorabili, bene ueniunt omnes supradicti, secundum eundem Pa. & quomodo etiam gaudeant priuilegio clericali, supra, Excommunicatio, prima. Vide ibi.

Quilibet potest religiosus effici, dummodo sit debitę ętatis, de qua supra, Nouitius. §. j. Secundo, quòd nō sit seruus, quia sine licentia domini non potest ingredi. Tertio, quòd nō sit obnoxius debitis. Si tamen debet pecuniam alteri, & non potest soluere ante ingressum religionis, cedere potest bonis creditori, & sufficit. Non enim pp pecuniam obligatur persona hominis liberi. & sic potest ingredi. Inde satisfaciet monasterium, si quid lucrabitur, uel ex successione eius, uel donatione ingresi, uel aliter. Quod si ad ratiocinia communitatis sit obligatus, non recipiatur. c. legen. dist. iiij. Si uero priuatorum, honestum est, ut prius de ratiociniis se expediat, licet non sit necessarium, secundum gl. Ray. Quarto, nisi sit in dignitate episcopali, & supra, quia tunc requiritur licentia papę. c. licet, de regu. Et si habet aliqua beneficia ante professionem, non debent alteri conferri. c. beneficium, de regu. li. vj. sed debet pars fructuum asignari alicui, qui seruiat beneficio, in. d. c. beneficium, reliquū erit monasterij, ne illi sit onerosus. xvj. q. vj. c. de lapsis. Quinto, quod non consumauerit matrimonium, uel post sponsalia rem habuerit, quia tunc ingredi non potest, sicut ante consumationem, etiam si iurasset eam ducere. c. peruenit, el. ij. de iu. iur. supra, impedimētum. §. xlix. Sexto, quòd non coacte, sed uoluntarie intret, aliter ingressus non tenet: ar. in. c. j. de regu. in aliquibus autem religionibus, ultra prędicta requiritur sanitas corporis, quòd sit legitime natus, animo promptus, literatus, uel ad honestos labores aptus. Si quis tamen cum aliquo istorum immediate dictorum impedimentorum reciperetur, utplurimum teneret receptio, quia non uidentur talia impedimenta, quæ possint impedire uitam regularem, nec quôd alteri iniustitiam, uel iniuriam inferant, ideo tantum bonum impedire non debent, nisi aliud addatur.

6 Intrans religionem ut fiat prior, uel triumphet, etiam quòd ista non assequatur, est tamen religioni obligatus, secũdum Pa.in.c.ut clerici, de regu. Similiter dic de eo, qui dolose ductus est ad religionem.c.ex parte, de conuer.coniug.quia dolus proprie non dicitur, cum quis ad bonum inducitur, ut est religio.

7 Professus metu mortis illato ab homine, non obligatur per tale uotum, nisi postmodum retificet.c.porrectum, de regu. Si autẽ metus sit naturalis, uel casualis, ut euadat de aliquo periculo, & huiusmodi tenetur religioni, si deliberato animo hoc fecit secundum ueriorem opinionem, in.d.c. porrectum, quia Deus quandoque tales immittit timores, ut quis ad ipsum conuertatur. Blanditiis tractus ad religionem, & professus, tenetur ibi stare, quia non coactus intrauit, sed bona illius non uenient monasterio allicienti cap. constituit, xx.quæstio.iij.

8 Si religiosus profitendo intendit se ad tria uota obligare, licet cũ hoc intẽdat aliquod malum facere, ut furari uel aliud, & ut melius hæc faciat profitetur: tenetur religioni. Obligatio enim ad uota, est de essentia, & non impletio secundum Pe.de pal.iiij.sen.dist.xxvj. Si autem in professione exprimat aliquid quod nõ est contrarium essentiæ religionis, ut quòd uult comedere carnes, uel huiusmodi, tenet professio. Si uero non intendit castę uiuere, uel huiusmodi, non est professus, quia intentio hæc repugnat essentiæ religionis. Idem dic si exprimat uoce dum profitetur suprascripta, & tũc cogi per ecclesiam non poterit, sicut si non exprimeret.

9 Ingressus, & professus in aliqua religione, in qua tantum seruabantur essentialia, & ipse non plus intendebat seruare, quã tunc ibi seruarẽtur, si postmodum reformetur, non tenebitur in conscientia seruare nisi ea, quę intellexit seruare a principio, secundum Pa.in.c.super eo, de regu. quia uotum debet esse uolũtarium.c.licet, de regu. Secus autem in foro exteriori, & sic intellige Angelicã, uer.religiosus.§.xxxij. Et reformato monasterio, necesse habebit adire aliud, uel de nouo profiteri secundum reformationem.

10 Si prælatus cum maiori parte capituli, ordinet aliquid obseruandum supra regulam arctans, illi qui non consenserunt, non tenentur seruare secundum gl. c.gesta. di.lxxiiij.& secũ-

transire ad aliam religionem,habeant licẽtiam a papa, ne inuoluantur in excommunicatione Martini.v. quæ incipit,uiã ambitiose,& Sixti.iiii.quę incipit regimini. Vnde Inno. iiii. dedit priuilegiũ fratribus prædicatoribus, & Benedictus.xii. quòd non possunt transire ad monachos, uel Cistertien.& hoc priuilegium incipit,Regularem uitam.Excipiuntur Cartusien.in bulla Martini.v.Et talis inhibitio est sub pœna excommunicationis latæ sententiæ.

15 Religiosus eiectus,uel fugitiuus, qui non potest reconciliari secundum formam.c.fi.de regularibus, potest transire ad laxiorem,quando non inuenit in prouincia monasteriũ uolens illum recipere,petita licentia sui superioris si potest habere,aliter uiuat regulariter prout potest secundum Ray. Fecit enim quod potuit,ideo in conscientia poterit esse securus cum ultra possibile non teneatur.

16 Præsidentes monasteriorum, tenentur fugitiuos religiosos quærere,& reducere ad monasterium per inuocationem superiorum,& per excommunicationem.c fi. de regu. intellige quando speratur correctio,uel minus malum. Et si aliter nõ potest corrigi,incarceretur.c.a nobis,de apost. Ex hoc elicit Pa.in.c.ad monasterium,de sta.regu.quòd non possunt tales expelli,nisi forte secundum statuta approbata ab ecclesia. Et fugitiuus est,qui moratur extra monasterium,& cælat se suo prælato,& qui recedit a monasterio cum intentione non redeundi.Et qui non est sub obedientia prælati,nõ solum est fugitiuus,sed apostata: secus si aliud monasterium ingreditur. Eiectus uero dicitur, qui a suo superiore fuit eiectus a monasterio,culpa sua forte exigente.Hæc secundum Pa.in.d. c.fina. de regu.

17 De bonis religiosi intrantis,eiecti,fugitiui,uel morientis ante professionem,quid fieri debeat: uide Tab.§.xxvii. xxviii. ibi,quia si est oblatus,uel conuersus, qui se, & sua obtulit, non potest repetere,quia est quasi seruus monasterii.Si uero ante tempus professionis moritur, dic ut supra, nouitius.§. xvii.Si recedit post professionem, quam credidit tenere, & non tenebat,rehabebit sua,siue donauerit expresse monasterio,siue non,quia uidetur donasse causa in mortis mundanæ,quæ fit per professionem,quæ non est secuta. Facit.l. si pater.C.de hæredi.insti. Quod si credebat, quòd non tene-

FFF

ret profeſsio, tamen expreſſe donauit, non rehabebit bona, quia uidetur in omnem caſum donaſſe.l. cuius per errorem.ff.de re.iur.Si profeſsio tenuit,& eiectus eſt propter culpam ſuam,& de monaſterio primo trãslatus ad aliud ad pœnitentiam agendam,ſecundum monaſterium habebit uſufru ctum bonorum ſuorum, & poſt eius mortem redibunt ad primum monaſterium.c.de lapſis.xvi.q.vi. Si fuit alias eiectus a toto monaſterio,monaſterium nihil eorum, quæ acquiſiuit poſt eiectionem habebit. Quod ſi ſolus abbas eiecit ſic monaſterium non debet puniri.Si fugit, & non mutauit ſtatum,uolentemque redire abbas cum maiori parte capituli noluit recipere,uel fuit negligens ad ipſum reuocandum,bona tunc cedent epiſcopo,uel alteri monaſterio,ſi aliquod ingreſſus eſt. Si autem ſolus abbas,uel minor pars capituli hoc fecit,uel noluit ipſe redire, acquiritur tunc primo monaſterio ſuo. Si uero exiens quomodocunque ſtatum mutat, & promouetur,ad eccleſiam ſecularem illicite tranſiens, acquiſita intuitu eccleſiæ tranſeunt illi eccleſiæ.c.cum inofficiis, de teſta.Si intuitu perſonæ acquirit,cedunt monaſterio,quia remanſit ſui monaſterii, cum non fuerit legitime, promotus ad ſecularem eccleſiam:ſecus ſi legitime,quia nullam communionem habet cum monaſterio.c.ne pro cuiuslibet. xvi. q.i. Si autem dubium ſit an intuitu perſonæ, uel eccleſiæ acquiſierit,recurrendum eſt ad coniecturas,ut ſi a propinquo, uel ab extraneo habuit.in.c.requiſiſti,de teſta.& in dubio pro eccleſia præſumitur. Si uero aliud monaſterium minus legitime intrauit,reuocatur cum omnibus acquiſitis.c.Ioannes,de regu.Si legitime ſecus,quia poſt ingreſſum bona acquiſita cedunt ſecundo monaſterio.Hæc ſecundum Pa.in.c.fi.de regu. Et bona patrimonialia acquiſita in primo monaſterio,ut idẽ Pa.in.c.quod a te,de cle.coniug.poſt Car.dicit tranſeunt cum perſona,& hoc ſequitur Hoſt. non autem bona acquiſita in primo monaſterio ex induſtria,tranſeunt eodem modo cum perſona ad ſecundum monaſterium. Acquiſiuit enim ſuo monaſterio.

18 Religioſi mendicantes,qui ad non mendicantes tranſeunt, etiam authoritate papæ,non habent uocem in capitulo, nec poſſunt habere prælaturã,uel quæcunque officia,nec quodcunque regimen animarum exercere, in cle. ut profeſſores,

de regul. Huius autem ratio forte fuit, ut difficilior hic transitus fieret.

19 Habens uotum intrandi arctam religionem, & intrans laxiorem, est a uoto absolutus. c. qui post, li. vi. de regu. debet tamē pœnitere de uoto non completo, ut ibidem. Religio a patria potestate liberat, de regu. c. cum simus, &. c i. xvi. q. ii.

20 Si pater profiteatur in aliqua religione, habebit medietatem usufructus bonorum peculii aduenticii filiorum, secundum Bar. in auten. Idem est. C. de bo. quæ libe. licet quidam aliter opinentur, hoc tamen magis æquum est.

21 Bona ingredientis religionem sunt monasterii, in quo profitetur, nisi ante professionem aliter disponat. c. ingrediētibus, xix. q. iii. quando scilicet monasterium potest habere in communi, uel ex regula, uel priuilegio. Transeunt etiam feuda, & emphiteosis, secundnm Alber. in auten. qui ingressi. C. de sac. sanct. eccle. reseruatur tamen legitima descēdentibus, & ascendentibus, qui æque succedunt. c. fi. xix. q. iii. Vsufructum autē non amittit, secundum Inno. in. c. in præsentia, de proba.

22 Religiosi succedunt in bonis parentum, nec parētes possunt eos exhæredare propter ingratitudinem commissam in sæculo. c. fin. xix. q. iii. fallit in minoribus, qui de iure non succedunt, in cle. exiui.

23 Titius uolens ingredi monasterium, condidit testamentum, relinquens Lucretium extraneum hæredem, postmodum incontinenti ingressus monasterium, omnia bona sua contulit eidem monasterio, nulla facta mentione de testamento: non reuocat propter hoc testamentum, sed collatio bonorum præsumitur facta pro tempore uitæ suæ tantum, nec uidetur incontinenti mutare animum, ar. l. non ad ea. ff. de con di. & demon. nec illa bona erunt monasterii, secundum. d. Antonium in. d. c. in præsentia, de proba. Secus si hoc fecit tēporis interuallo, quia præsumitur mutasse animum fauore religionis, & sic rumpitur testamentum. Vide tamen Pa. in. d. c. in præsentia, an monasterium possit petere portionē quan do tenet testamentum, &. c. dicitur, quod petet si potest in cōmuni bona habere, secundum But. & hoc æquius est.

24 Filiusfamilias intrans monasterium, potest disponere de peculio Castrensi, uel quasi. l. pen. C. qui testamen. facere possunt de profectitio non potest, neque de aduentitiis quo ad

usufructum in uita patris, ante ingressum acquisitis, licet possit disponere de directo dominio, & utili, ut post mortem patris transeant ad alium, secundum.d.Anton.in.d.c.in præsentia, licet Pa.ibi, uideatur tenere contrarium, quia quòd est laicis aduentitium, est clericis quasi castrense, ideo priuabitur in uita usufructu illorum bonorum Libri etiam dati a patre transibunt cum eo, quia sunt quasi bonum castrense, secundum Pa.in.d.c.in præsentia, in libris, scilicet datis doctori, uel magistro, secundum Bartolũ in.l.filiæ.C.famil.her. Quomodo religiosus possit reuocare testamentum, uel non, uide Pa.in.d.c.in præsentia, & doct. in auten. si qua mulier.C. de sac.san.eccl.& quomodo possit testari post ingressum, uide Pa.ibi.& Cy.in.d.auten.si qua mulier. uide Sil.uer. religio sexta, quæst.tertia.

25 Religiosus factus episcopus, non potest testari secundum Tho.secunda secundæ.q.clxxxv.ar.fi. quia tamen habet dispensationem bonorum ecclesiæ, ex dispensatione papæ, potest, sed non de proprio, cum non habeat. Eodem modo, & religiosus authoritate alicuius dare uolentis, ut forte Magister ordinis. Religio tollit omne crimen ingratitudinis.c.ii. de apost. Quomodo in professione religiosus consequitur plenariam indulgentiam, supra, Indulgentia.§. decimonono. Offert enim se Deo, quòd plus est, quàm cuiuscunque muneris oblatio.

26 Multa prohibentur specialiter religiosis, in cle. religiosi, de priuil.in uirtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ,:uidelicet, ne in sermonibus suis ecclesiarum prælatis detrahant, scilicet descendendo ad specialia, ne retrahant aliquos ab accessu ecclesiarum suarum, scilicet eis detrahendo illicite, supra, prædicare.§.vi. Ne pronuntient indulgentias indiscretas, ne quando adsunt conficientibus testamenta, a restitutionibus debitis, aut legatis matricibus ecclesiis fiendis, retrahant testatores. Possunt tamen secundũ Pe.de palu.procurare pro se, magis quàm pro aliis, modo tamen licito, quia nulli auferunt ius, nec legata, uel debita, uel male ablata incerta, sibi, aut aliis singularibus sui ordinis fratribus, uel conuentibus, in aliorum præiudicium fieri, seu procurent errogari, nec in casibus sedi apostolicæ, aut locorum ordinariis reseruatis quequam absoluere, aut personas

ecclesiastica præsertim coram iudicibus delegatis a nobis, suam contra eos iustitiam persequentes uexare indebite, aut ad loca plura,& præsertim multum remota conuenire præsumant,& multa alia ibi prohibentur. Vide illam cle. & supra, excommunicatio quadragesimanona, & multas alias censuras quæ sunt contra religiosos,quas in titulo excommunicationum diffuse reposuimus.

27 Item consideranda sunt peccata religiosorum circa obedientiam,de qua,supra,obedientia,per totum : circa castitatem,& paupertatem . Et nota secundum Sco. quòd religiosus utens re propria authoritate , quòd fit quando celatur prælato, uel tenetur contra eius uoluntatē expresse,in quantitate,uel qualitate,est proprietarius,& mortaliter agit.

28 Nullus religiosus quantumcunque malus,si uult corrigi,debet expelli,sed sequestrandus est in carcerem,uel alio modo, secundum ordinationes suæ religionis,secūdum Tho. quol. xii.Hoc enim cedit magis ad eius correctionē, & magis scandala hoc modo uitantur.

RELIGIOSVS LOCVS.

Religiosus locus dicitur,domus,monasterium, templum, hospitale,& quæcunque alia loca authoritate papæ , uel episcopi,ad pios usus ædificata.c.de sinodochiis,de relig.domi.Secus quando sine tali authoritate a principio sunt ædificata,uel ex post facto.c.nemo, de conse. dist.i.quòd est contra leges,quæ uolunt,quòd ubicunque aliquis tumulatur, locus ille fiat religiosus,quòd uerum non est, per tex. capitulo fi.de sepul. Vide ibi Pa.quæ loca religiosa, ad humanos usus redire non possunt,per capitulo ad hæc,de relig.do.&.c.nulli.xii.quæst.ii. Et quando dubium est, an sit constructus authoritate episcopi,recurrendum est ad coniecturas , secundū Lud.de Ro.Si habet circunstantias loci prophani,est prophanus,quamuis celebrationi , & orationi esset deputatus . Sil. uer.loca.quæst.iii.

RELIQVIAE.

Reliquiæ,& corpora sanctorum , non debent exponi uenalia , quod fit , dum uel accipitur precium uere,& tunc est simonia,capitulo qui studet.i.quæst.i.non enim sacra , & religiosa sunt in dominio alicuius, uel quando passim causa

quæstus, ut habeantur large oblationes, ostenduntur: hoc est enim quædam larga uenditio, secundum Pa. c. secundo eodē titulo. Secus si hoc principaliter fiat ex deuotione. Nam præcipitur prælatis, ne permittant accedentes deuotionis causa decipi figmentis: ibi in eodem. c. ii.

2 Non licet aliquem pro sancto uenerari, neque ad eum publice preces emittere, & huiusmodi, etiam si miracula fecisset, sine licentia papæ. c. ex eo, de reliq. & ue. san. secus in secreto, quia licet: supra, colere, uel canonizatio. §. i. Et si furtiue sanctorum reliquiæ subtrahantur, ut etiam honorabilius reponantur, sacrilegium est. c. quisquis. xvii. q. iiii.

3 Non possunt transferri sine authoritate papæ, uel episcopi, uel synodi. c. corpora, de conse. d. i. intellige quando sunt data sepulturæ perpetuæ. Secus si essent depositata, uel adesset aliqua necessitas. Quomodo non possunt concidi: supra, excommunicatio. lviii.

Non est illicitum reliquias sanctas portare super se cum reuerentia, & sine aliqua superstitione, secundum Tho. secunda secundæ. q. xcvi. sicut, & euangelium, licet quidam contrarium teneant, & male, quia hoc non est prohibitum, quia. c. corpora, de cō. d. i. loquitur non de reliquiis, sed de corporibus, quorum proprie sunt sepulchra.

RENVNTIATIO.

1 Renuntiatio officii pastoralis ex his causis fieri potest, quę ponuntur in capitulo nisi cum pridem, de renun. uidelicet ex conscientia criminis, officium pastorale impedientis, ex debilitate, uel infirmitate, uel senectute, ex quibus impotens redditur: ex defectu scientiæ, quando saltem non est cōpotens, propter malitiam plebis, quando ex ouibus conuertuntur in lupos, propter graue scandalum, quod aliter sedari non potest, propter irregularitatem ipsius pastoris: non tamen propter omnem debet ei dari licentia. Ex his renuntiatio debet peti, & concedi, ut de meliori prouideatur.

2 Renuntiatio in beneficiis, pure, & absolute debet fieri. c. ex parte, el. i. de of. deleg. ita quòd renuntians alicui beneficio, uel rei spirituali, uel resignans aliquod spirituale, aliquo dato, uel promisso, simoniam committit secūdum Gof. & alios, quòd si hoc tantū mente intendit, sine actu exteriori, mētalis simonia est, quā nō punit ecclesia, sed Deus cordiū inspector.

3 Renuntians beneficio,ut detur alteri, siue nepoti, siue non, siue aliquo pacto,sed sola intentione, non committit simoniam,quia renuntiare,ut detur alteri ,ideo simonia est, quia prohibitum iure positiuo,non autem prohibitum ex se,ideo non debet deduci in pactum,ut alteri detur.c. quam pio.i.q. i. Si tamen quis haberet uoluntatem deducendi hoc in pactum,mortaliter peccaret,mentali simonia.Similiter est simonia in datione,sicut in cessione,supra,beneficium.§.xvi. Renuntians liti super beneficio ecclesiastico, uel spirituali, aliquo temporali dato,simoniam committit, secundum Pa.in c.cũ pridem,de pac.Dicit tamen Inno.& Host.in.c. non sine, de arbi.quòd ualet compositio authoritate superioris,& pro bono pacis,si detur aliquod temporale ei,de quo non est certum in iure,uel de iure sibi competenti, ut cedat liti, uel renuntiet iuri,si quod habet.Secus si fiat authoritate tantum partiũ,quia simonia est,supra,beneficiũ.§.lxxii.usque. lxxvii,

4 Sciens se habere ius certum in aliquo beneficio ecclesiastico habenti etiam annexam potestatem clauium,potest dare pecuniam alteri,ut desistat a lite, uel ut non moueat super tali beneficio litem,secundum Pa.in.d.c.cum pridem.Secus si nõ est certus,sed dubitat,nec excusat authoritas papæ, quia uidetur data pecunia pro illa authoritate spirituali.Facit.d.c.ex parte. In aliis autem beneficiis,bene excusaret authoritas papæ,cum talis simonia solum sit de iure positiuo, secundum gl.in.d.c.cum pridem,posset tamẽ iudex pro bono pacis, inter partes componere,ut habens ius,det aliquid non habẽti, secundum Pa.in.c.super eo,de transac.infra,Simonia.§.xxv.

5 Quid de eo,qui renuntiat beneficio tenui, ut habeat pingue? supra, beneficium.§.lxxv.Episcopus qui per simoniam intrauit,in mortis articulo secundum Hostien. renuntiet in manu episcopi si potest,aliter simplicis sacerdotis,sub conditione,si papæ placuerit, uel ei ad quem pertinet collatio, & quam primum conualuerit,ad illum se transferat, eique obediat,nec moram faciat,nec fructus sibi appropriet,sed custodiat eos,tantũ uitæ necessaria stricte sumẽs.c. pasce.d.lxxxvi. si uult diaboli laqueum uitare.

6 Papa potest libere resignare,præsertim si se insufficientem ad regimen uniuersalis ecclẽsiæ reperit.c.quoniam,li.vi.eo. titu. quanquam pauci reperiantur,qui hoc faciant.

7 Eum qui misit nuntium,ut renuntiet,poteſt pœnitere quan diu res eſt integra.c.lectæ, eo. Secus ſi non eſt integra. c. in cauſis,de elec. Si uero nuntius fuerit ignorans de reuocatione,& renuntiauerit,tenebit ceſsio facta antequam ueniat ad eum reuocatio pœnitētis,ut in cle.cum illuſio,eo.ti.Qui uero licentiam cedendi impetrauit,cogendus eſt cedere.c. quidam,eo.titu.Concor.Hoſt.

8 Filia renuntias hęreditati paternæ,& promittens amplius nō petere,nihilominus legitimam,uel eius ſupplementum petere poterit, non obſtante etiam iuramento, niſi expreſſe de ipſa dixerit.l.ſi quando.C.de inoffi.te.§.generaliter, & ita intellige.Imo.

9 Clericus renuntiare non poteſt foro ſuo,ſine cōſenſu epiſcopi,cui præiudicaret.c.ſignificaſti,de fo.compe.neque illi priuilegio.c.ſi quis ſuadente.xvii.q.iiii.quamuis poſsit remittere actionem iniurię,quo ad propriam perſonam.c.ſi quis iniuriā.xxiii.q.iiii.Qualiter renūtiatio fieri debeat. Sil.ibi. q.vi. An exemptus poſsit exemptioni ſuæ renuntiare,ſupra, exemptio.§.viii.Renuntiatio fit illegitima,& ratione perſonæ quæ renuntiare non poteſt,& ratione rei non renuntiabilis. Vide Tab.uer.renuntiatio.§.ulti.

REPRESALIAE.

Repreſaliæ ſunt quoddam genus belli,ut cum datur poteſtas ſpoliato,ut ſibi ſatisfaciat contra gentem de ciuitate ſpoliantium. Ad hoc autem, quòd ſint licitæ multa requiruntur. Primo,quòd ciuitas requiratur ut emendet,uel ſatisfaciat pro ſuis,qui tenentur,ſiue pro debito, ſiue pro rapina, ſiue pro iniuria. Secundo, quòd conſtet de negligentia ciuium, uel domini, de iuſtitia adminiſtranda. Tertio, iudex prius det ſententiam ſuper negligentia,& iuſtitiæ defectu,ita quòd nullus dominus,uel ciuitas reperitur, qui faciant iuſtitiam, & qui concedant authoritatem faciendi repreſalias. Quarto, quòd non excedant dānum,uel debitum. Quinto,quòd nō extendantur ad clericos,uel perſonas eccleſiaſticas, aliter eſſent excommunicati,ſupra,excommunicatio.xxvii. nec contra ſcolares,b.dellos,& alios pro ſtudio euntes, uel neceſſaria deferentes,ubi ſunt priuilegiati,nec contra euntes ad nundinas,uel peregrinantes,nauigantes illuc ui uentorum delatos,nec contra eos,qui in ius uocari non poſſunt, de cle. pe-

reg.per totum.C.de nauf.l.i.nec contra ambaſciatores,ff. de legi.l.fi.nec contra officiales, qui expreſſe contradixerunt ta li iniuſtitiæ,uel qui nec conſenſerunt, nec contradixerunt, quia uel erant abſentes,uel ignorantes,uel non ſunt uocati ad cōſilium,nec contra mulieres.C.de offi.di.iud.in autē. ibi.Sexto,quod repræſaliæ non fiant in perſonis, quia eſt iniquū,quod alius pro alio in perſona grauetur,etiam contraria ſtante conſuetudine, quia eſt contra leges. C. de ac.& obl.l.ob es alienum. Extra hos caſus non licent repræſaliæ & tam facientes quam concedentes,ultra mortale, prædam, & dānum reſtituere tenentur.Nec repræſaliç pro modico,& ita de facili debet concedi,neque quando ad ſuperiorem haberi poteſt recurſus,aliter iniuſtæ cenſerentur.

RESCRIPTVM.

1 REſcriptum,literæ,priuilegia,& gratiæ, quæ omni ſecundum Pa.in rub.eo.ti.dicentur præſcripta, poſſunt impetrari ab,omnibus,niſi ab hereticis,& excommunicatis, niſi faciant mentionem de excommunicatione.c.iii. de reſcri.in vi.&.c.ab excommunicato,eo.ti.alias quilibet poteſt impetrare.l.uniuerſis.C.de præci.impe.offe.Quod hereticus prohibeatur impetrare,eſt.l.ii.C.de ſumma tri.& fide catho.

2 Reſcriptum impetratum tacita ueritate,aut ſuggeſta falſitate,uel etiam quocūque alio tacito,uel expræſſo,quod ſi tacitum,uel exprçſſum non fuiſſet,papa non ita de facili conceſſiſſet,eſt ſubreptitium.c.ſuper literis,eo.ti.Vide ibi literalem caſum,hæc expreſſe narrantem.

3 Hoſt.ponit.xxviii.caſus,quibus poteſt præſumi, quod ſi exprimerentur,non impetraretur gratia, & ſunt hi, uidelicet, lex priuata ideſt priuilegium,quod altera pars contraria habet.c.ueniens, de reſcri.Secundis, ſi diſpenſatio ſit facta ſuper hoc.c.ex tua,de fil.presby.Tertius,ſi præceſſit peccatum reſcriptum.c.ex multiplici,de deci.uel ſecutum.c.quia ex eo. de pac.li.vi. uel aliud prius reſcriptum fuit impetratum, & oſtenſum.c.ii.&.iii.eo.ti.Quartus,ſi ſententia fuit lata ſuper hoc,ſuper quo impetratur reſcriptum,ar.c.inter dilectos, de fi.inſtru Quintus,ſiue ſit factum ſtatutum ſuper hoc.c cum acceſſiſſent.Sextus,Gazæ,nobilitas.c.ſedes, eo.ti. Septimus, appellatio ſit ſuper hoc facta,uel ex parte ſua,uel aduerſarii c.bone,de confir.Octauus,cauſa ſcilicet excōmunicationis,

quæ si plures sunt, omnes debent exprimi.c.x. parte, de offi. or Nonus, hominis meta idest terminus appellationis.c.sæpe, de appel. Decimus, Processus causæ, qui debet exprimi. c.inter monasterium, de re iud. Vndecimus, Titulus beneficiis, quem tacuit, licet esset minimum.c. postulasti, eo.ti. Duodecimus, Series facti, quam rescriptum debet continere.c.dilectus filius, eo.tit. Tertius decimus, Professio, an sit clericus, uel laicus.c. cum ordines, eo.ti. Quartusdecimus, Paupertas, an sit diues, uel indignitate constitutus.c. ad aures, eo.ti. Quintusdecimus, facti possessio, & nō de iure possidet alius.c.literas, de conces. præben. Sextusdecimus, Lis pendens.c.dilectus, ne lit.pen. Decimusseptimus, grauamen de quo Host.in.c.mandatum, eo.ti. Decimusoctauus, Gratia idest si iam receptus est in aliqua ecclesia, in.d.c. mādatum. Decimusnonus, Venditio rescripti sibi concessi pro pensione, quam rexit.c.ad audientiam, eo.ti. Vegesimus, Pater qui ministrauit in ecclesia, quam filius impetrauit.c.ii.de fil.præsbiter. Vigesimusprimus, Exceptio posita in iudicio.c.in nostra, de procu. Vigesimussecundus, Ciuis, quia de ciuitate, & dioceſi est fienda mentio.c.significante, eo.ti. Vigesimustertius, Clausula, de qua in.c.cum dilecta, eo.ti. Vigesimusquartus, Firma fides, idest sacramentum, de quo, in.c.constitutus eo.ti. Vigesimusquintus, Fides interposita, ar.in.c. ex literis, de consti. Vigesimussextus, Anathema, quod taceri non debet.c.si.de procu. de prædictis mentio fieri debet, alias non ualet. Et dicit Pa.in.c. constitutus, eo. ti. quòd surreptio uitiat rescriptum ipso facto, etiam si consistat in tacendo factum alienum, quod impetrans probabiliter ignorat. Versus quosdam de his, ponit Tab.ibi.§.iiii.

4 Si Papa motu proprio concedit gratiam, uel dispensat, tacito aliquo, uel non existente, quod non concessisset, licet rescriptum non sit surreptitium, quia motu proprio fit, non tamen confirmat gratiam contra intentionem concedentis, secundum Pa.in.c.quia circa, de consangui. quia motus proprius, nihil operatur ultra casus in iure expressos, secundum Io.an.in.c.si motu proprio, de præben.in.vi. & glo.in cle. si Romanus, de præben.

6 Rescripta non se extendunt ad res, uel personas in eis non comprehensas, quia personalia sunt, & stricte intelligenda

c.significauit,eo.ti.

7 Rescriptum non uitiatur ex defectu literæ, uel syllabæ, sed per falsam latinitatem.c.ex parte,de fi.instr. in tex. & in glo, supra,bulla per totum.

8 Rescriptum primum tollitur per secundum faciens mentionem de primo,quòd si in secundo non fit mentio de primo tunc contra secundum ualet auxilium exceptionis.c. ex literis,de of.dele,& sic annulãdum est secundũ,ut dicit Pa.post Inno.in.c.cæterum,eo.ti. & si primum fuit impetratum de communi consensu, secundum de hoc debet mentionem facere,aliter non tenet, nisi primum fuisset surreptitium.d, c.ex parte.Et si non admittitur exceptio, potest appellatio interponi.

9 In literis citationis inseri debet rescriptum, secundum Gof. propter duo, ut citatus sciat authoritatem citantis,aliter nõ tenetur comparere,secundo ut deliberare possit.

10 Per speciale priuilegium, uel rescriptum sequens, quando per generale est acquisitum ius in re, in quælibet specie contenta sub genere,non derogatur generari,nisi de eo fiat mẽtio,secus si non est sic acquisitum, ius, secundum Pa. in.c.i, in glo.i.eo. ti. licet circa hoc contrariæ citentur opiniones, hæc tamen uerior uidetur.

11 Qui uult impetrare rescriptum pro secundo beneficio, debet de primo beneficio, & de eius qualitate, dignitate, redditibus,mentionem habere.c.ad aures, eo.ti.de statuto contrario.c.constitutus,eo.& de uicaria.c.postulasti,eo.ti. Vide de hoc Pa.in.c.pastoralis,&.c.super literis, eo.ti. Et dicit Pa, in.c.ex parte de capel. mo. quòd quando rescriptum emanat contra ius, præsumitur aut falsum, aut per nimiam occupationem emanasse, nisi in rescripto fiat mentio de contrario iure. Vide aliquid supra priuilegium .§. iiii.& Pa, in.c.nonnulli,de rescrip.& glo.in.c.i.de consti.li.vi.

RESIDENTIA.

1 Residere in ecclesia, est in ea seruire beneficio, & eius curam habere personaliter. cap. cum quærentem, de cle. non re. Et non residere, si personaliter non residet, uel beneficio non deseruit,secundum Gof.

2 Quilibet clericus tenetur residere si est beneficiatus, siue beneficium sit magnum, siue paruum. c. nonnulli, de cle. non re. & interesse matutinis, & uesperis, aliter si sit in corrigibilis deponitur. c. si. d. xxxvi. Nec per alium potest residere de iure, quando ipse potest personaliter, de consuetudine autem, quando est rationabilis causa potest: uel ex dispensatione, quæ ex rationabili causa datur, & qui secus facit, non est tutus in conscientia, nisi per modicum temporis per alium resideat. Posset tamen ad tempus se absentare ex rationabili causa, & cum licentia sui superioris. c. relatum, de cle. non re. supra, beneficium. §. lxviii.

3 Clericus non residens in suo beneficio, nec implens in eo officia sua, tenetur restituere perceptos fructus si male consumit, & non est in necessitate constitutus, intellige si habet bona quę non sint ecclesiæ. Secus si ut pauper recipit, uel nō male consumit, nisi condēnetur. c. quia nonnulli, de cle. non re. Vide supra, Beneficium. §. lxviii. & lxix.

4 Causæ legitimæ, non residendi quæ sint, & cætera, uide supra, beneficium. §. lx. usque ad. lxiiii. quas ponit Sil. uer. residentia. q. vii. & sunt quatuor, uidelicet absentia pro negotio ecclesiæ, seruire papæ, legato, uel episcopo, studium Theologiæ, & infirmitas, uide ibi. & uer. beneficium, supra.

RESTITVTIO.

1 Restitutio quædam est in integrum, qua prior status totaliter innouatur, de qua est rubrica in decretali, & de hac non est differendum a nobis. Alia est per quam satisfit pro re ablata, uel dāno, uel interesse, uel iniuria, uel infamia, in qua restitutione attenditur æqualitas iustitiæ secundum re compensationem rei ad rem, quod pertinet ad iustitiam cōmutatiuam, & est necessaria, quia sicut accipere alienum est mortale, ita tenere inuito domino. At quia doc. impleuere carthas de hac materia, ideo breuius quam potero me expediam. Et quia Cai. in summa pulchro ordine hanc materiam perstrinxit, ideo conabor mentem eius breuiter sequi. Pro memoria igitur sint hi duo uersus.

Quis, cui, quod, quantū, uel ubi, quo tempore quoue.
Ordine siue modo, te rogo mente notes.

De hac materia uide Tho. secunda secundæ. quæst. lxii. & Sco. iiii. d. xv. Ric. Pe. de pal. & Arch. flo. Dicamus ergo

ordinate de huiusmodi restitutione.
2 Not. quod dum fit mentio de restitutione rei alienæ acceptæ, intelligitur de acceptione iniusta, & non iusta, ut est acceptio ex mutuo, uel deposito, & huiusmodi. Iniusta autem dicitur, quando est ex rapina, furto, usura, uel huiusmodi, uel si inferatur iniuste damnum in fama, membris, rebus, & cæteris de quibus intelligitur restitutio, quæ secundum iustitiæ ordinem omnino est fienda.
3 Quis ergo tenet ut restituere. Dic, quicũque fuit causa iniustæ acceptionis, ita quod si multi fuerunt causa, omnes tenẽtur, unde nouem modi causandi iniustam acceptionem reperiuntur, sine eo, qui accepit. Primus est, qui per se exequitur iniustam acceptionem, siue faciat hoc motu proprio, siue alieno, siue proprio lucro, siue pro alieno, ut minister usurarii pro domino, & uulnerans aliquem iniustæ, ex domini sui mandato, hi tenentur restituere, & satisfacere, nec obstat, quod si ipse non fecisset, ab alio fuisset factum. Cai. in summa ibi, dicit. quod talis minister usurarii, tenetur secundum ueritatem iustitiæ, restituere, magis tamen usurarius. Dicit tamẽ, quod ex eo, quod non exercet hoc ad propriam, sed aliorum utilitatem, uidetur ex quadã humanitate excusari, non autẽ secũdum ueritatem, licet Pe. de pa. & Veruer. dicãt, quod excusantur, & non tenentur, si sine illis ministris, etiã usurarius hoc fecisset. Sed primum uidetur melius, infra usura. §. xl. 10 opinio Cai. amplexari debet magis, qa uerior.
4 Secundis, est iubens actionem iniustam. Est enim principalis causa mouens, ideo restituere tenetur, quãdo. s. ex sua iussione secuta est actio, uel ratũ habuit factum suo nomine, maxime quãdo ex hoc difficilius potest rehaberi.
5 Tertius, est consulens efficaciter, ita quod ex cõsilio tali moueatur quis ad perpetrãdum actionem iniustam, & effectualiter sequatur, tenetur ad restitutionem, secus si non sequitur effectus, licet mortaliter peccauerit.
6 Quartus, est consentiens taliter, quod sine tali consensu nõ sequeretur effectus. Tunc. n. dicitur esse cum causa, ideo tenẽtur. Secus si non sequitur ex tali consensu, sed sine eo fuisset secutus, non tenetur, licet mortaliter peccauerit consentiendo ei, quod erat mortale, si factum fuisset.
7 Quintus. est laudator, ut quãdo ex laudatione, & adulatiõe,

tanquam ex cau r, uel cum causa sequitur effectus, tenetur adulator restitue e: secus si ex hoc non sequitur, quanquam mortaliter peccauerit, quia quod erat mortale laudauit, & quantũ in se fuit, cãm dãni attulit, & operã rei illicitę dabat. Sextus, est receptator talium. Est enim causa maleficii, præbẽdo eis securitatem, & custodiam prædæ, ex quibus fures animosius, & securius, furantur, ideo restituere tenetur. Si autẽ reciperet tales non ad furandum, sed quia sunt amici, uel peregrini, uel alia de causa, non teneretur de furto, quia nõ fuit in dolo, neque ad hoc eos recepit.

9 Septimus, est mediator, uel associando, uel aliter participando in crimine quocunque, & in causa iniustæ acceptionis, sine qua nõ facta fuisset: & tenetur restituere. Sufficiẽs enim furti causa extitit, ideo satisfacere debet.

10 Octauus, est mutari idest qui põt, & debet loqui manifestãdo, consulendo, mandando, reprehendendo, & huiũsmodi, & non facit, talis tenetur restituere, quia est causa indirecte, secus si potuit, sed non tenebatur loqui, quia non incumbebat ei ex officio talem arguere, uel prohibere, & huiusmodi, ido non tene bitur.

11 Nonus, non obstans idest nõ impediens actionem in iustã quam põt, & debet impedire, sicut domini temporales, quibus ex officio incumbit tueri iustitiam, si non faciunt, restituere tenẽtur, secus quãdo nõ possunt, uel non incumbit. Vt multi nobiles quibus non incumbit iustitiam defendere.

12 Decimus non manifestans in uasorem malæ actionis, ante uel post, quando potest, & tenetur manifestare, tunc enim non manifestans est causa indirecte, ideo restituere tenetur sicut testis in iudicio uocatus, & omnis cui incumbit ex officio manifestare dãna, ut sunt custodes agrorum, uinearum, & huiusmodi. Et no. quod in his tribus casibus, in quibus dictum est, quod illi tantum tenẽtur, qui possunt: & debẽt intelligitur non solum de his, quibus ex officio incumbit generaliter, sed in articulo necessitatis intelligitur de omnibus: qui in illo casu possunt sine suo damno, & periculo arguere, obstare, manifestare, uel alias impedire: quando aliter non potest illi iniustæ actioni obuiari: aliter non faciẽs tenetur restitutioni, quia est causa indirecte huius actionis.

13 Item no. quod quilibet supradictorũ, quando secuta est dã-

nificatio, tenetur restituere totum, quia fuit causa, uel cum causa totius effectus dānificationis. Si uero alii socii restituerent pro parte sua, uel ille, qui rapuit, tunc nō teneretur, qui causam damni dedit, uel si teneretur, hoc esset tantū pro parte sua. Sufficit.n. qđ satisfiat dānificato. Et sic patet generalis regula, quod qui causam dāni dedit, damnum tenetur resarcire. C.ad.l.iuliam, de ui.pub.l.siquis a se fundum.

14 Alia regula, Quicūque habet rem alienam, tenetur eam restituere illi, cuius est, aliter infert damnum ipsi ex carentia rei suæ, siue habeat bona fide, siue non, quia res sua non est. Quod si habuit rem alterius bona fide, ut quia emit equum a titio credens esset titii, qui tamen non erat, quem equum non amplius habet, sed tantum præcium eius, uel lucrum tenetur restituere id, quod factus est locupletior ex tali re, & non plus, inuento uero domino. Vnde si mihi fuit donatus annullus a Socrate, qui illum furatus fuerat, & ego uendidi teneor restituere præcium, quia eo factus sum locupletior, si autem eundem donaui bona fide, in nullo teneor, quia in nullo locupletior factus sum. Et si inuitatus ad cænam de re furata, & bona fide comedi, nec propter hoc minorem expensam feci in domo mea, ad nihil teneor, quia non solum locupletior factus propter hoc si uero minus expendi, de illo minori teneor restituere reperto uero domino, uel ad tantam summam ei satisfacere, quia ex usu rei alienæ, in eo factus sum locupletior.

15 Qui autem rem alienam mala fide emit lucri cupiditate, tenetur restituere rem illam si habet, uel æquiualens si non habet, & lucrum, quod ex ea acquisiuit, nec potest præcium, quod exposuit repetere, & si pereat, uel ab eo furtiue auferatur, propter hoc a restitutione non liberatur, quia ipse furtum commisit contractando rem alienam inuito domino, & fur semper est in mora, ideo quocunque casu ueniente non liberatur a restitutione. Si autē rem, quā scit esse alienam emit, non gratia lucri, sed gerens fideliter negotiū domini, ne res pereat pōt a spoliato repetere quicquid pro ea expendit, & expensas necessarias, quas in illa fecit, & ipse tenetur reddere rem domino cū utilitate, si qua est, quod si dn̄s nō inuenitur dabit pauperibus id qđ supra p̄cium, & expensas remanebit. Si uero emit bona

fide, & post reperit esse alterius, restituere tenetur etiam non rehabito prætio quod exposuit ab eo cuius res est, habet tamē actionem contra uenditorem rei alienæ.

16 Secundo dicendum est cui fienda est restitutio, & in primis sic distingue. Aut restitutio fienda est ex sola re aliena, quæ apud aliquem reperitur, & sic communiter restitui debet ei, cui debetur, qui dicitur dominus rei, siue sit uerus dominus siue dispensator, ut sunt prælati ecclesiastici. Fallit tamē in aliquibus casibus, ut quando prælatus ecclesiæ bona dilapidat & si restituam ei, quod teneor, uerisimiliter etiam hoc dilapidabit, experientia teste. Tunc.n.ei reddendum est, sed ecclesiæ, quæ est uera domina. Conuertendum, est enim id quod restituendum est in utilitatem ecclesiæ, habito si fieri potest superioris consensu. Idem sentias quotienscūque dominus rei, cui debet fieri restitutio, nescitur, uel ita remotus est, uel in tali loco, quod ad ipsum non potest esse accessus aliquo modo, uel sine magno periculo, aut scandalo tūc debet restitui Christo omnium domino dando pauperibus. Ratio horum omnium, naturalis lex esse uidetur.

17 Aut restitutio fienda est ex iniusta acceptione, tūc enim uel ista acceptio iniusta ex datione prohibita prouenit, ut cum ordinans recipit pecuniam, quam leges prohibent recipi, uel iudex pro falsa sententia, & huiusmodi, & tunc in his casibus fienda est restitutio, sed non illi, qui contra prohibitionem dedit, sed ecclesiæ, uel huiusmodi, in quorum iniuriam pecunia data est, aut Christo omnium hæredi. Si uero ex sola acceptione iniusta oritur obligatio restitutionis, tunc debet, restitui damnificato, ita quod concurrant ista duo simul uidelicet damnum, & iniusta acceptio, & damnum sequatur ex iniusta acceptione, unde si furetur quis depositum mercatori, licet damnum sit duorum scilicet mercatoris, & domini pignoris, quia tamen damnum mercatoris sequitur ex iniusta acceptione, non autem damnum domini pignoris, ideo pignus restituendum est mercatori, & non domino, cui tenetur mercator de pignore reddendo, cum ad ipsum pertineat custodire. In foro aūt cōscientiæ potest restitui pignus ipsi domino, qn̄ depositario ex hoc non īminet, dānū quod, uidelicet iterū restituēdi, & qd̄ fiat sine scādalo & sine alterius iniuria, & maxime quādo depositarius est suspectus,

quòd

quòd nõ restituet ipsi domino, uel cum magna difficultate, aut dispendio restituet, aut quando tale quid, fuit à fure, uel usurario acceptum, seruato tamen modo dicto, maxime ne fur, uel alius iterum cogatur restituere. Qui autem rem furatam furatur, sufficit quòd restituat illi à quo accepit, potest etiam uero domino restituere, si furi non imminet periculum iterum restituendi, seruato modo prædicto, secundum Veruer. & præcipue si credit quòd res restituta furi nunquã ad dominum reuertetur proprium.

18 Si persona cui fienda esset restitutio est mortua, dabitur hæredibus, qui ueniunt ex testamento, uel aliter: quòd si ignoratur, facta debita inquisitione, & non inuenta, dabitur Christo. Si sit distans, & faciliter, & fideliter ad eam mitti possit, cum res est magni ualoris, debet ad ipsum dominum mitti proprijs expensis, & cum proprio damno, quia ipse detinens semper fuit in mora, & in causa iniqua, quòd dominus re sua non potuerit uti. Si autem non potest transmitti, & res est parui ualoris, potest dari eius propinquis si habet dominus rei, uel alicui cœnobio pauperi arbitrio boni uiri, cum pacto, quòd ueniente domino rei restituatur, si tamen res est talis, quæ seruari possit. Si autem esset usurarius, qui usuras extorsisset ab aliquibus, qui postea recesserunt longe abeuntes secundum Pa. in. c. cum tu, de usu. tunc res debent mitti expensis illorum, qui de loco recesserunt, secus si usurarius se absentauit, quia expensis usurarij mittentur. Nota, quòd nõ semper res debet restitui illi, cuius est, uel à quo quis accepit, uidelicet quãdo est ei damnosa, ut si quis deposuit apud me ensem, & in furiam uersus repetit, non debeo restituere, quia sic esset ei damnosa. Idem credo posse dici, quando quis bona sua prodige, uel cum meretricibus expendit, in Christi iniuriam, & famæ propriæ, & si restituerem quod apud me habeo de suo, similiter faceret, sed potest seruari pro filijs, uel hæredibus eius, uel pro ipsius prodigi necessitate, quia tunc eius negotium geritur, & secundum rectam rationem de hoc contentari deberet.

19 Ex supradictis patet cui restituendum sit, quando prohibetur dare, uel datio, sicut in omnibus spiritualibus prohibetur dare aliquod temporale pro spirituali, tunc est restituendum illi, in cuius iniuriam datum est, ut diximus. Si uero ac

ceptio & non datio prohibetur ut in usura, furto, & similibus, tunc fit restitutio illi, à quo acceptum est modo dicto. Si autem prohibetur causa tantum, dicitur turpe lucrum, ut quod accipitur ex meretritio, uel alio actu illicito, quia leges non prohibent dare, nec accipere, sed tantũ causam pro qua datur, ideo secundum Tho. Ray. Inno. & alios, non tenetur quis restituere de necessitate, nisi in huiusmodi interuenerit aliqua fraus, deceptio, uel illicita extorsio, uel si accipit ab eo, qui alienare non potest, ut à filiofamilias, uel religioso, & huiusmodi. Consulendum tamen est ei si non eget, ut det pauperibus, quòd turpiter acquisiuit, in remissionem suorũ peccatorum, & hoc tene, dicant quicquid uelint quidam. Et causa dicitur prohibita, quando exercens tale opus peccat, maxime mortaliter, ut faciendo, quæ ad luxuriam pertinent, uel ad artem magicam, & huiusmodi prohibita à lege. Similiter de acquisitis per ludum, quod est peccatum mortale. Secus quando lex mandat restitutionem fieri, uel ludum prohibet, ut supra, ludus. §. v. & vj. si lex non est abrogata per contrariam consuetudinem, secus si esset abrogata.

20 Bona incerta, siue ex usura, siue alio modo habita, restitutioni obnoxia sunt, secundum regulas datas, quando non possunt inueniri domini, facta diligenti inquisitione dabuntur pauperibus per illum, qui habet talia bona, uel secundũ confessoris consilium, quia iste casus non est reseruatus episcopo, nec potest sibi de iure retinere secundum doc. supra, casus. §. ix. nisi quæstio ad iudicium deduceretur, ut cum quis publice deprædatus est ciuitatem, & ignoratur à quo accepit, tunc de consilio episcopi, uel domini ciuitatis, fiat restitutio. Male ergo faciunt episcopi reseruantes huiusmodi, maxime quando sunt in conscientia: quòd si datis huiusmodi incertis, pauperibus, appareant domini talium bonorum, non amplius tenetur quis restituere, quia impleuit legem, faciendo quod potuit. De inuentis, quomodo & cui debeant dari, supra, inuentum. §. i. & ii. Casus infinitos emergentes his regulis, solues, si bene aduertas.

21 Tertio quid reddendum? Dico reddendum esse res, & damna. Nam si res aliena existat, regulariter ipsa est restituẽda, nisi aliquo casu occurrente, ut cum esset periculum alicui scandali, uel alicuius alterius rei, tunc ad arbitrium boni uiri

reddatur æquiualens. Similiter æquiualens reddatur quādo res non extat, uel deteriorata est. Damna uero uitæ, mēbrorum, sanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructuum, damni emergentis, lucri cessantis, & huiusmodi restituenda sunt in aliquibus bonis, loco ipsorum damnorum, meliori modo, quo fieri potest ad arbitrium boni hominis, & sic in occurrentibus uarijs casibus opus est magna prudentia in confessore, & maiore conscientia. Ex hoc multos casus potes soluere, ut quando mulier habet filium spurium, & maritus credit suum, ex quo eum pascit, & relinquit hæredem, quòd non faceret, si non esse suum sciret, in quo casu si imminet periculum mulieri de uita, uel fama, uel de aliquo maiori malo, quàm sit hoc bonum temporale, nō tenetur hoc marito reuelare, supra, adulterium. §. vi.

22 Qui uirginem, eam seducendo deflorauit, promittens eam ducere in uxorem, si mulier non est inferioris conditionis, tenetur illā ducere, nisi in aliam postmodum accepisset, quo casu tenetur eam dotare. Si autem apparuerunt signa deceptionis, quia uidelicet uir erat ualde melioris conditionis, propter quòd non erat uerisimile, quòd eam ducere uellet, sed tantum uiolare, uel alia signa, per quæ ipsa potuit aduertere de dolo, non tenetur eam ducere, neque dotare, nisi uiolenter eam corrupisset, in foro conscientiæ, secundum Tho. iiii. sen. d. xxviii. arti. ii. & Veruer. aliter non est tutus in conscientia. Quod si pater puellæ non uult eam sibi tradere, uel ipsa non uult illi nubere, dotabit illam nihilominus, & secundum leges alijs pœnis plectetur. Insti. de pub. iudi. §. ii. & §. sin autem, & Archi. flo. ij. par. ti. ii. c. ij. §. iii.

23 Quarto, circa quantitatem restitutionis considerandum est, an quantitas rei, uel damni sit certa, uel incerta, si primū tantundem restitui debet, quantum ablatum fuit, ut si centum aureos accepi, & centum teneor restituere, ut iustitiæ seruetur æqualitas. Si secundum, quia. s. incertum est quantū debeatur restitui, ut communiter est in damnificatione, in iniurijs, lucris cessantibus, & huiusmodi, tunc tantum restituetur, quantum bonus, & prudens homo iudicabit, consideratis circunstantijs singularibus rei, temporis, loci, & personæ, & huiusmodi. Vnde qui furatus est mercatori centum ducatos, quibus lucrabatur uictum, &c. non sufficit restituere cē-

tum, ſed reſtituet cum hoc lucrum ceſſans,& damnum emer gens,quia non ſolum non potuit lucrari,ſed neceſſe fuit ſum dum uendere, in quo multum damnificatus eſt,& huiuſmo di: ideo magna prudentia opus eſt in his iudicijs, & confeſ- ſor non ſic ſicco pede pertranſire debet.

24 Ex hoc,caſus talis oritur, an.ſ.poſſeſſor bonæ fidei teneatur antequam currat præſcriptio reſtituere rem cum fructibus perceptis tempore, quo fuit in bona fide? Ad hoc relictis quorundam opinionibus, dico hanc eſſe ueritatem, quòd poſſeſſor bonæ fidei,ſi antequam currat præſcriptio, aduer- tit rem quam poſsidet non eſſe ſuam,ſecundum Tho. ſecun da ſecundæ.qu.lxii.ar.iii.&.iiii.& in tex.c.grauius,de reſt.ſpo. in conſcientia tenetur reſtituere rem integraliter, & damna plenarie reſarcire, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deductis expenſis factis gratia colligendorum,& quærendo- rum fructuum, & conſeruandorum. Si autem ex ſua negli- gentia non collegit fructus, quos ſi fuiſſet ſolicitus collegiſ- ſet,non tenetur reſtituere, cum fuerit in bona fide, ſecus ſi fuiſſet in mala fide. Et ſi aliqui dicant, quòd non tenetur de fructibus cum fuerit poſſeſſor bonæ fidei, hoc tamen intel- ligitur in foro contentioſo,& non animæ. Idem dic de eo, qui non ſoluit legatum per multos annos ex ignorantia,uel quia legatarius non petijt,nihilominus reſtituet fructus per- ceptos, à tempore aditæ hæreditatis, ſupra, legatum.§. liij. fructus §.ii. &.iii.ſup, pſcriptio,ibi uide aliqua ad propoſitū.

25 Quinto,de loco ubi reſtitutio fieri debet: & dico quòd ſi re- ſtitutio eſt neceſſaria fieri propter rem alienam, quàm quis habet, ut in poſſeſſore bonæ fidei (de quo diximus) reſti- tutio fieri debet ſi res aliena habetur, in loco ubi habetur, quia ſi in alio fieri loco deberet, iſte qui non eſt in culpa damnum reportaret. Si autem reſtitutio eſt neceſſaria fieri ex iniuſta actione, uel propter furtum, uel uſuram,reſtituen dum eſt ubi actio iniuſta fuit perpetrata, ut ſic res inpriſti- num ſtatum reſtituatur,in quo inuenta eſt, tam res accepta, quàm domini poſſeſsio, ſi tamen locus reſtitutioni cōgruit. Non enim congruit,ut latro,qui aliquem ſpoliauit in nemo re,uadat illuc ad reſtituendum,ideo quando locus non con- gruit,reſtituatur ubi eſt dominus rei, ſeu ibi, quo dominus rem erat tranſlaturus propriam. Et breuiter taliter reſtitua-

tur, quòd dominus rei ſeruetur indemnis, ſed grauetur occupator, qui ſemper fuit in mora.

26 Sexto circa tempus reſtitutionis, uidetur quòd ſtatim reſtituere teneatur, quia licet prçceptum de reſtitutione uideatur affirmatiuum, obligans non ad ſemper, tamen includit negatiuum.ſ. non tenere alienum, quod obligat etiam ad ſemper pro omni temporis differentia. Ideo tenetur quis ſtatim reſtituere. Non tamen illud uerbum ſtatim, eſt ita indiuiſibile, quòd oportet ſurgere media nocte, & ire ad reſtituendum, ſed debet intelligi, quòd ſtatim quis debet eſſe paratus in animo, & diſpoſitus, ad reſtituendum quàm citius commode poterit. Quantum uero ad executionem, tempore cōgruo redere, ſeruatis debitis circunſtantijs loci, temporis, & huiuſmodi debet. Vnde multa poſſunt excuſare à reſtitutione fienda ſtatim, & primo, uoluntas domini rei, dantis dilationem, quia tunc non tenet amplius rem inuito domino, & hoc dico etiam quòd poſſet ſine damno ſuo reſtituere. Secundo, excuſat rationabilis ignorantia, ſiue iuris, ſiue facti. Tertio, excuſat impotentia, quia tunc uoluntarie nō detinet alienum, immo paratus eſt in animo reſtituere quando aderit poſsibilitas, & non tenetur ad plus. Et dominus rei rationabiliter de hoc deberet contentari.

27 Quando autem quis dicatur uere impotens, ita ut excuſetur à reſtitutione ſtatim fienda, aduertendum eſt uarias eſſe doctorum opiniones, quas referre longum eſſet, ſed hanc credo eſſe ueram, quam etiam ſequitur Ar.flo. & de mente S. Tho. & aliorum ſane intelligentium, pro qua ſint hæ cōcluſiones. Prima, concluſio, Exiſtens in extrema neceſsitate, & non habens niſi neceſſaria uitæ ſuæ, & ſuorum, non tenetur ſtatim reſtituere, cuius ratione ponit Sco.iiii.d. xv. quia in extrema neceſsitate omnia ſunt comunia, niſi dominus rei ſit in eodem articulo, quia tunc reſtituenda eſt res ei, quia eſt ſemper dominus. Tab.in.§.iiii.ibi dicit, quòd quādo ambo ſunt in extrema neceſsitate, qui habet alienum non tenetur reſtituere, quia tunc omnia ſunt communia, & potior eſt conditio possidentis, ſed primum uidetur melius, quia ubi currūt de pari, potior debet eſſe conditio domini. No. quòd qui in extrema neceſsitate accepit aliquod ab alio non exiſtente in tali articulo, & illud conſumpſit, nunquam tenetur reſtitue-

re, etiam si ad pinguiorem fortunam uenerit, quia non alienum in tali casu, sed commune accepit. Secus autem si acceperit antequam ad talem articulum extremæ necessitatis uenerit.

28 Secunda conclusio. Qui restituendo non posset uiuere secundum decentiam sui status, etiam quòd dominus rei, qui non est in tali, uel maiori necessitate, nolit dilationem dare non tenetur statim restituere, quoniam in hoc casu deberet, rationabiliter dare dilationem secundum iustitiam, ideo debitor non iniuste detinet alienum, & consequenter non peccat mortaliter, si tamen sit paratus restituere quando poterit, & ut possit, debet cauere ne faciat nisi expensas necessarias in uictu, uestitu, & huiusmodi, aliter non posset rationabiliter excusari, quin alienum restitueret.

29 Tertia, conclusio, quando restitutio est in damnum corporis, uel animæ domini si statim fiat, non debet fieri, nec creditor debet hoc rationabiliter uelle qa malū propriū uellet.

30 Quarta conclusio. Si restitutio statim facta redūdet in dam

31 num contra bonum commune, non debet fieri, quia bonū commune præponitur particulari.

32 Quinta conclusio. Si restitutio probabiliter est in damnum alicuius, uel famæ, uel uitæ, uel animæ, uel si ex hoc imminet periculum de aliquo peccato mortali, ut furti, uel fornicationis, & huiusmodi, non debet fieri, nisi cessante tali periculo, quia hæc maiora sunt damna, quàm non statim restituere rem alienam.

33 Sexta conclusio. Si restitutio statim redundat in paruū commodum creditoris, & in magnum damnum debitoris, ita quòd oporteat eum uendere instrumenta artis suæ, qua uiuit, uel aliud magnum damnum, in quo casu creditor rationabiliter deberet dare dilationem, non tenetur. Si autem creditor esset in simili casu, tunc statim debet se incommodare, & restituere, quia nemo ut se commodet, debet aliū incommodare, & in his casibus censetur impotens. Caie. autē ibi, in summa dicit sic. Quomodo quis dicatur uere impotēs ad statim restituendum, non solum constitutus in extrema necessitate, sed etiam constitutus in tali articulo, quòd magnū damnum propriorum bonorum incurreret, ex præsenti statim restitutione, quod quidem damnum uitaret, ex dilatio-

ne non damnosa illi, cui fienda est restitutio. Nam impotẽs etiam dicitur, qui uix potest. Vix autem posse, est posse cum magno sui damno, & hoc intellige, quando quis ex sola re aliena restituere tenetur, & non ex propria acceptione iniusta: quia tunc imputantur sibi, quia seipsum in tali damno, & periculo posuit. Equum tamen esset, etiam in hoc dilationem facere, ad euitandum tantum damnum.

34 Notanter etiam dixi damnum magnum propriorum, quia si magnum damnum esset, quia debet restituere, & consequenter carere illis, uel carere magno lucro, quod ex eis proueniebat, non excusatur à statim restitutione, quia nõ est damnum in proprijs, sed in non posse uti alienis. Notanter etiam dixi ex dilatione non dãnosa illi. s. creditori, quia si esset damnosa, oporteret uel statim reddere, uel illum seruare indemnem. Dicitur etiam uere impotens pro tunc, quando nõ potest sine famæ suæ detrimento restituere, ut quia non uult peccatum suum detegere, sed expectat personam idoneam, &c. Not. etiam secundum Caie. ibi, quòd confessores nõ debent istos pœnitentes absoluere, antequam cum effectus restituant, si in alia confessione absoluti neglexerunt restituere, & licet dicant, pater restituam, dicatur, quôd uadant ex quo sunt bene dispositi, & facta restitutione absoluentur. Sic enim eorum salus procurator. Si autem debitor non potest habere dilationem à creditore, qui non est in necessitate & ipse debitor potest restituere tunc sine magna inconmoditate, tamen non uult tunc restituere, paratus tamen restituere alia uice, quia credit se non teneri pro tunc, uel non bene posse, ne recedat desperatus potest absolui si det cautionem, infra, certum tempus, uel saltẽ promittat restituere. Sic enim etiam agitur negotium creditoris, quia melius est aliquando habere quàm nunquam. Quod si potest, & ipse in conscientia scit se posse, & non uult, nullo modo est absoluendus, quia contritus non est. Et si non satisfacit sicut sacerdos imponit declarando ipsum teneri, mortaliter peccat, nec sufficit dicere relinquam in testamento, cum potest per seipsum satisfacere, nisi quando creditor dilationem daret, uel ut melius creditori satisfaceret, de quo rationabiliter debet esse contentus, quia hoc in eius bonum cedit.

35 Septimo quantum ad restitutionis ordinem pertinet scien-

dum est, quod quando quis omnibus potest restituere, nõ habet aliquẽ ordinem seruare, sed statim omnibus restituat. Si uero, non potest omnibus satisfacere, prius certa q̃ incerta restituere debet, quia incerta absque dãno alicuius singularis personæ omitti possunt, non autem certa. Vnde ualde errant componentes cum prælatis ecclesiæ pro incertis, nisi pro certis prius satisfecerint, uel in totum, uel in partem, secundum quòd possunt. Si tamen aliquod incertum in sua specie, de quo certum est quòd nunquam fuit certorum creditorum, ut puta Calix, uel huiusmodi, si primo hoc redderetur Christo, uel pauperibus, non fieret iniuria creditoribus, quia debitor non tenetur de re aliena creditori satisfacere. Ideo huiusmodi incerta prius restitui possũt sine peccato.

36 Inter bona certa, aliena prius restituẽda sunt quæ in proprij à specie extant, ut res depositatæ, & per actionem iniustã raptæ, uel aliter alteri pertinentes, quia hæc bona, non sunt bona restituẽtis, cum dominiũ illorum nunq̃ fuerit in illũ trãslatũ, ideo res ipse ante ante omnia dominis restituẽdæ sunt. Idẽ dic de rebus emptis, uel possessis si extant in propria specie, & nõ sunt solutæ, restituendę sunt ei, cuius erãt, quia adhuc restãt ei obligatæ, licet dominiũ fuerit translatũ, ideo cõ putanda sunt tanq̃ bona nõ restituentis. Deinde facta dicta restitutione, seruãda sunt statuta municipalia, si qua sunt circa restitutiones, & non sunt iniqua, quòd si nullũ est, seruandum est ius ciuile, & si circa illud sint opiniones uariæ, securior sequenda est. Confessor ergo sit cautus, & si nescit, interrogare debet de statutis, consulere peritos de legibus, quę si essent contra ius naturale, ut quòd est certum deberi Antonio, detur Petro, non essent seruandæ.

37 Vsurarius nõ habens tot bona, ut possit satisfacere debitis licite contractis (ut exemptione possessionis, ex maritatione filiæ, uel huiusmodi) & usuris: debet secundũ legem naturalem prius restituere integre debita licite contracta, si tamẽ adsint duæ conditiones. Prima, quòd res usurariæ nõ extent in propria specie, ut sunt pignora per usuram acquisita. Nam quia huiusmodi res alienæ sunt, debent prius restitui, dominis reddẽtibus quod prius mutuo acceperãt super illis pignoribus, & post restituere debita licitorũ contractuum. Hoc patet ex supradictis conclusionibus. Altera conditio est, nisi ex

huiusmodi contractibus licitis sit factus pauperior ad restituendum priores usuras, ut contingit in promissione dotis, uel aliis similibus. Nam huiusmodi contractus superuenientes usurariis debitis, nō debent impedire restitutionem usurarum, quę impediretur, cum id quod debet dari pro usuris, daretur pro huiusmodi debitis contractis. Secus autē ex aliis contractibus, ex quibus non fit pauperior, sed magis ad restituendum usuras potens, ut si soluat emptam possessionem, non fit pauperior, quia remanet fundus, quo poterit usuras reddere. Vide aliquid infra. Vsura. §. xxxix.

38 Qñ aūt id quod ablatum fuit, non est restituibile, secundū Tho. supra, per æquiualens possibile recōpensetur. Quod si æquiualēs non reperitur, ut in abscisione mēbrorū, honore, & huiusmodi, fiat restitutio qualis est possibilis ad arbitriū boni hōis, secundū Tho. iiij. sen. dist. xv. q. j. ar. v. ql. ij. ad. ij.

39 De incertis dictum est supra. uer. casus. §. ix. quomodo ad cōsilium confessoris debent restitui, qui si uiderit debitorem esse in magna miseria, uel paupertate, poterit dispensare, ut sibi retineat, tanquam uni de pauperibus Christi, si tamen hoc expedit. Si autem crederet quòd propter istam remissionem liberius iterum furaretur, non expedit ut illi hanc misericordiam faciat, quia hoc esset mali occasionem præbere, & ista intellige, quando sunt tantum in foro pœnitentiæ, secūdum Pa. in. c. cum sit, de iudæ. Arch. etiam in. c. ij. de testa. in vj. tenet restitutionem incertorum posse fieri per eum, qui tenetur restituere, uel per alium, de quo ipse prouidit, & allegat. c. cum tu. de usu. &. c. tua, de test. & multa alia. Ad. d. c. cū sit, respondet, quòd loquitur de iudæo, qui erat suspectus de restitutione, maxime quæ erat fienda inter Christianos. In foro autem exteriori procederet opinio Hostien. uidelicet quòd esset casus episcopalis, ut etiam dicit. Pa. Concor. Tho. & Sco. dicentes quòd det simpliciter pauperibus.

40 Occulta ita caute restituēda sunt, per se, uel alium fidelem, ne persona criminosa detegatur, quia fama cum sit bonum spirituale, præponderat bonis corporalibus, sed usuræ publicæ restituendæ sunt secundum legem, iuxta. c. q̄q̄, de usuris. Non enim sic perditur fama, sed magis recuperatur.

41 Ad singularia nunc magis descendendo dicamus: primo, de restitutione famæ, quam necesse est restitui, cum malus bo-

num sit quàm diuitiæ. Si quis autem, aliquem iuste infamauit secundum ordinem iuris, non tenetur famam restituere, quia nihil iniustum fecit. Si autem iniuste, & false diffamauit, debet restituere dicendo se falsum dixisse, nec obstat quòd se infamabit, uel habebit uerecundiam, quia cum dãno alterius nemo debet sibi famam acquirere. Si autem uerũ dixit, tamen non debebat dicere (ut si peccatum occultum reuelauit) debet hoc modo restituere, dicendo se iniuste diffamasse talem; & quòd male fecit talia dicendo. caueat tamen ne mentiatur, quia non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Et si non potest famam restituere, debet aliter recompẽsare, secundum Tho. iiij. sen. dist. xv. & c. si res. xiiij. q. vj. debet etiam satisfacere damnum secutum ex tali infamatione, ut quando aliquis propter infamiam priuatus est aliquod officio sibi lucroso, uel non potuit amplius habere solitas elemosinas, & huiusmodi, ad boni hominis arbitrium satisfiet. Eodem modo dic de libellis famosis, cantilenis, &c. Et fiat restitutio ubi facta est infamatio, publice, uel secrete, secundũ quòd præcessit infamatio. Fallit tamẽ hoc quòd dictum est. Primo, quando ex tali restitutione, persona magis infamaretur, ut quia homines non amplius recordantur de tali infamia, uel non credent uolenti restituere, sed magis scandalizabuntur. Et debet esse cautus in modo dicendi, ut tali modo dicat, quòd magis scandalizentur homines. Secundo qñ restitutio famæ non potest fieri sine periculo maioris mali, ꝙ sit bonum famæ secuturum. Tertio quando dixit illi, qui poterat prodesse, ut superiori, uel alteri, uel dixit secundum ordinem iuris, uel correctionis fraternæ, quæ præcipit, ut dicatur ecclesiæ, quando aliter non speratur correctio. Quarto si talia dicta non sunt de se infamatoria, ut sunt uenialia, uel possunt in utrãque partem interpretari. Quinto si non affirmatiue, sed dubitatiue dixit. Sexto si dixit se audiuisse tantũ. Septimo si alia uia publicatum est. In prædictis non tenetur quis ad restitutionem famæ. Quia bono modo non potest hoc agere.

41 Qui in iudicio infamauit aliquem secũdum ordinem iuris, animo tamen malo, ut ex odio, si ueritatem dixit ad restitutionem non tenetur, licet mortaliter peccauerit. Secus si falsum dixit. Si uero positus ad torturam infamauit aliquem di

cendo falſum,mortaliter peccauit,quia propter pœnam mẽtitur in iudicio,quod eſt mortale,non tamen tenetur ad reſtitutionem famæ ſecundum quoſdam, quia hoc non facit ſufficientem probationem,nec propter hoc ille contra quem dixit ob tormenta reputatur deterius(ſi tamen hoc ſit uerũ) cum conſtet homines ob tormenta multa falſa dicere. Secus autem eſſet ſi poſt torturam retificaret falſum,quia etiam ultra peccatum,teneretur ad reſtitutionem,& multo plus tenetur,ſi ſine tortura falſum dixit. Melius,infra, dicitur.§.xliiij.

43 Si Socrates accuſat, uel denuntiat Platonem iudici de furto uere perpetrato, & Plato interrogatus a iudice neget, & cõſequenter Socrates mendax appareat, ex quo apud aſtantes infamatur,& reputatur homo mendax pernitioſus,Plato tenetur confitendo ueritatem,reſtituere famam Socrati accuſatori,ſecundum Cai.ibi,in ſumma. Secus ſi propter hoc non ſequitur infamia. Si uero infamauit dicendo uerum ſecundũ ordinem iuris,(ut dictum eſt)nõ tenetur reſtituere, licet(ut dictum eſt) peccet, ſi ex malo animo facit, quem Deus uidens punit.

44 Si quis de ſeipſo propter tormẽta falſum dixit,& conſequẽter ſe infamauit ſecundum ordinem iuris, mortaliter peccauit,& tenetur reſtituere,ſibi famam reuocando, nec excuſat eum timor tormentorum, uel mortis, ſicut non excuſarent a negatione ueritatis neceſſariç ad ſalutem.Ideo quia nõ minus tenetur detinere,& tueri famam ſui a ſe læſam,quã proximi,propterea non excuſatur ſecundum Cai.ibi,in ſumma: licet Tab.ibi.§.ix.circa fi.oppoſitum dicere uideatur,cuius dictum non teneo, quia lex Dei dicit magis hominem mori, quam peccato conſentire, ſupra, detractio.§.iiij.ſupra.§.xlij. uidetur aliter dictum ſecundum aliorum opinionem, ſed hoc uerum eſt.

45 Vxor,filij,ſerui,& perſonæ,qui comedunt, & ueſtiuntur de bonis dominorum,nihil habentium niſi aliena, ſecundum Cai.ibi ſupra,tenentur reſtituere,ut infra, uſura.§.xxxix. niſi quando ſunt perſonæ utiliter gerentes negotium creditorũ, utputa dantes operam quòd dominus reſtituat,uel bonificãtes tantum operibus ſuis bona domini, ut ſit habilior ad reſtituendum, uel in extrema neceſsitate, in qua omnia ſunt communia. Sed nunquid tales extra caſus extremos morta-

liter peccant utendo ſic re aliena. Reſpondeo quòd iſtæ perſonæ, quia quaſi coacte utuntur rebus alienis, poſſunt excuſari a mortali præſertim uxor, filij, & hi, qui in aliena ſunt poteſtatem, cum animo reſtituendi quando poterũt, & de hoc creditor deberet rationabiliter cõtentari, quoniam ſi ipſe in tali reperiretur caſu, uellet ſibi ſic fieri, ideo tales non uidentur uti re aliena inuito domino ſecundum ordinẽ rationis. Si autem talis perſona eſt ſui iuris, tenetur potius mendicare quàm alienum accipere, niſi ex hoc maius malum immineret, ut diximus ſupra.

46 Mendicantes cum fictione paupertatis, uel infirmitatis, uel ſanctitatis, hac intentione ut elemoſinas habeant, & lucrentur: quia fraudulenter fingunt, & ſunt in dolo, tenentur reſtituere, non illis qui elemoſinas dederũt, ſed aliis pauperibus, uel talibus perſonis, quibus qui fecerunt elemoſinam dediſſent. Iam enim eſt acquiſitum ius Chriſto pauperi, qui mercedem facienti elemoſinam tribuit, niſi tales fingẽtes, & ipſi ſint pauperes. Si uero non finxerunt propter lucrum, ſed ob uanamgloriam, non tenentur reſtituere, ſed tantum deuotioni dantis elemoſinam ſatisfacere. Vide ſi placet Inno. in. c. plerique, de immu. eccle.

47 Sempronius debens Titio centum aureos, & nolens ſoluere, dat hos uxori, uel alteri in depoſito, hoc pacto, quòd ſi unquam emanauerit comminatoria contra ipſum Sempronium, & contra habentes de ſuo, quòd intendit, ut illi. C. aurei ſint donati. Si poſtmodum emanet excommunicatio, habens. C. aureos tenetur reuelare ſecundum Io. de pla. quia talis donatio cum fuerit facta in fraudem creditoris, non tenet.

48 Antonius exiſtens Venetiis, ſcribit Petro exiſtenti Placẽtiæ, quòd Venetiis multum ualet frumentum. Petrus credẽs his literis, mittit frumentum Venetias, & reperiens literas eſſe falſas, multum damnificatur. In hoc caſu tenetur Antonius de damno, quia fuit in culpa malitioſe falſum ſcribendo Petro, dedit enim ſufficiẽtem cauſam damnis. Si autem huiuſmodi literæ non fuiſſent directæ ipſi Petro, ſed alteri, & Petrus eas aperiendo legiſſet, & credens eis fuiſſet dãnificatus, licet Antonius mortaliter peccaſſet, non tamen teneretur reſtituere damnum, ſed imputetur ipſi Petro, qui temere credi

dit.Nō.n. Anto.dedit efficacē causam dāni iniusti,ipsi Petro.
49 Socrates soluit Ciceroni summam pecuniæ,credens esse uerum creditorem,tenetur Cicero,qui non est uere creditor,restituere pecuniam Socrati,quia hoc ignorans fecit, si autem sciebat non esse creditorem, non tenetur restituere, quia ex quo scienter fecit,uidetur donasse,& sic non tenet alienum, quia ex præsumpta donatione factum est suum.
50 Circa impedientes dat regulam s.Tho. secunda secundæ.q. lxij.ar.ij.quòd impediens aliquem a consecutione cuiuscunque boni licite,ad nihil tenetur, quia non agit contra iustitiam:Impediens uero iniuste a consecutione de facto eum, qui iam erat consecutus, tenetur ad æquale. Si uero prope erat ut assequeretur,ut quia erat uerisimile ipsum assecuturū, tenetur ad arbitrium boni hominis,secundum quòd ius magis,& minus quasi acquisitum illi uidebatur.
51 Impediens aliquem ne præbendam consequatur intendens honorem Dei,uel utilitatem ecclesiæ,ut detur digniori,non tenetur ad aliquid,quia iniustum non fecit,impediens uero iniuste,intendens nocumentum impediti propter odium, uel huiusmodi,si impedit ne detur digno antequam firmatū sit,quòd ei detur,ad arbitrium boni uiri recompensare tenebitur,& non ad æquale,quia multipliciter poterat impediri. Si uero iam firmatum erat, & propter indebitā causam procurat quòd reuocetur,idem est ac si habitam auferret, ideo tenetur ad æquale,secundum tamen suam facultatem, secundum Tho.supra,& Sil.ibi.iij.§.xij.
52 Paulus reliquit Titio in suo testamento.C.ducatos,Socrates precibus procurator hoc legatum relinqui filio suo,uel alteri,& minus digno,Paulus testator de facto mutat legatum, libere tamen:Socrates in nullo tenetur Titio, quia ei adhuc nullum ius fuerat acquisitum.Si uero sit religiosus, qui hoc modo legatum impediat respectu matricis ecclesię,cum hoc sit prohibitū in cle.religiosi, de priui. mortaliter peccat quia contrafacit prohibitioni ecclesiæ,non tamē tenetur restituere,ut dicit Sil.ubi supra.§.xiij.quia hoc non mandatur, nisi hoc faceret consulendo saluti testatoris, quia sic non peccaret,secus si ex odio,uel consulens sibi,uel monasterio,uel alteri,quia tunc peccat,licet restituere non teneatur, quia hoc nullum ius mandat.

53 Impediens aliquem ab officio suo, quòd iuste exequitur, ut rusticum ab operæ, piscatorem a piscatione, & huiusmodi, nisi hoc rationabiliter faciat, tenetur satisfacere ad arbitrium boni hominis, Idem de impedientibus fructus agrorum cũ bestiis, uel aliis modis indebitis damnificando, ut fit in uenatione, et similibus, uel aliter contra iustitiam, uel non soluẽtes tempore debito cum posśint, uel aliter indebite damnificantes, ad æstimationem boni uiri restituent. Impedientes creditorem ne posśit exigere a debitore modo debito quomodocunque, ut liberando illum de carcere, uel alio modo iniusto, tenentur creditori de toto debito, secundum Ioã. de Pla. quia tales sufficientem causam præbuerunt damni. Vnde conclude, quòd damnũ alteri iniuste inferentes, & maxime data opera, & dolose, tenentur (si damnum est certum) ad totum. Si incertum, ad arbitrium boni hominis. De monopolionibus, supra. eo. ti.

54 Si res aliena pereat in manu illius, qui est in mora, uel ex cõtractu, uel ex delicto, non tenetur de damno si res æqualiter apud dominum erat peritura, si autem non erat peritura, uel antequam periret potuisset dominus eam uẽdere, uel aliam habere utilitatem, tenetur de damno. Vnde si nauta merces alicuius, quas conuenerat ponere in meliori naui, posuit in deteriori, & ambę perierunt per sumersionem, licet peccauerit non seruando pactum, non tamen restitutioni est obnoxius, quia propter hoc in nullo est damnificatus. Ita enim æque perissent in meliori. Secus est de eo, qui non restituit equum domino, & mortuus est, quia licet apud dominum fuisset etiam mortuus, potuisset tamen ante mortem illum uendere, uel aliam habere utilitatem. Conformiter Sil. ibi, resti. vij. q. v.

55 Cedens bonis suis cum non posśit soluere propter inopiã, si uenerit ad pinguiorem fortunam tenetur soluere, quia per cesśionem in conscientia non omnino liberatur, sed hoc ualet ne posśit incarcerari, uel conueniri. Si uero fuit usurarius, qui cesśit bonis, secundum gl. in. c. cum tu, de usuris, tenebitur ad restitutionem in integrum, nec habebitur respectus ne egeat, secundum etiam Gemi. in. c. q̃q̃, de usu. in. vj. & hoc in odium usurariorum. Not. quosdam regulas uniuersales pro restitutione.

56 Prima regula, quando restitutio non potest fieri secundum damnum datum, ut in corporis lęsione, uirginitatis ablatione, & huiusmodi, resarciatur damnum, uel per recompensationem pecuniæ, uel honoris, ad arbitrium boni uiri, licet per bona temporalia, male queant recompensari bona spiritualia.

57 Secunda est, quando res male ablata non potest restitui, fiat restitutio in æquiualens (ut dictum est) si est possibile. Vel in aliud iuxta posse.

58 Tertia regula, confessor semper habeat oculum mentis ad duas radices restitutionis, uidelicet ad acceptionem, & ad rē, uel enim accepit alienum, uel rem alienam, aut eius fructū habet, aut ex utroque tenetur. Vnde quando acceptio est iniusta, siue sit contra uoluntatem domini, ut in furto, siue secundum uoluntatem, sed dolose extortam, ut sunt extorsiones meretricum blanditiis factæ, uel attractiones ad ludum. Huiusmodi enim constituunt dationem quasi inuoluntariam. In his autem & similibus, tenetur quis restituere, quia non fuit mere libera datio. Eodem modo quando datio est libera, sed lege prohibita, ut in simonia, & sic recipiens per usuram, uel propter timorem, uel uexationem indebitam, uel huiusmodi, quia huiusmodi dationes aliquo modo sunt coactæ, debent restitui, supra, ludus. §.v. meretrix. §.j.

59 Alia radix est, quando acceptio terminatur ad iniustum. Si enim non terminatur ad iniustum, quamuis homo mortaliter peccet (ut meretrix) non tamen tenetur restituere, sicut qui reuocat legatum factum alicui, uel impedit ex odio ne fiat, non tenetur restituere, quia nulli iniustitiam fecit, cum nulli esset acquisitum ius, licet peccauerit. Terminatur autē ad iniustum, cum fraudulenter accipitur alienum. De inuentis dictum est supra, inuenta, per totum, nec amplius repetendum est.

60 Qui rem propriam depositatam apud aliquem furtiue accipit, si depositarius ex hoc grauatur in aliquo, debet restituere, cum depositarius teneatur depositum restituere, uel se inculpabilem ostendere, & si non uult restituere, saltem reuelet, ut depositarius ex hoc amplius grauari non posit, tali tamen modo, ne maius malum ex tali reuelatione oriri possit. Si uero rem suam ab alio iniuste detentam furetur, pec-

ćat quidem exponens se periculo alicuius scandali, non tamen tenetur restituere, quia non grauat illum. Ratio autem peccati (ultra eam, quam diximus) est, quia agit contra iustitiam publicam, ius sibi ministrans, cum posit secundum ordinem iustitiæ rem suam rehabere. Si autem non potest secundum iuris ordinem rehabere, ut quia est pauper, uel non potest probare, & huiusmodi, & non est periculum de scandalo, non peccat, quia alienum non accipit. Debet tamen esse certus de debito, & quòd non plus capiat, quia si esset dubius non posset hanc compẽsationem facere, secundũ Arch. flo.ij. parte. titu. xv. & Thom. secunda secundæ. q. lxvj. Caueat quisque ne conscientiam nimis latam sibi faciat, cum amor proprius sæpe iudicium peruertat. Quomodo autem posit sacerdos satisfacere, uel non, pluribus, cum una missa, supra, missa. §. xxxiij. Et Tab. ibi, circa si. multi alij possunt oriri casus, quos prædictis regulis facile quis soluere poterit. De dãnificantibus proximum per animalia, & mutilantibus, per captturam leporum, & huiusmodi, & uenatoribus, uide Sil. ibi, iij. §. ij. iij. & iiij.

RIXA.

Rixa filia iræ importat contradictionem in factis, quãdo ex ira aliqui seinuicem percutiunt, nõ ex authoritate publica, sed ex uolũtate inordinata: & ex suo genere peccatum mortale est, in eo, qui iniuste alterum aggreditur, quia nocumentum proximo contra charitatem infert. In eo autem qui se defendit, animo repellendi illatam iniuriam, cum debita moderatione, peccatum non est: secus si cum animo uindictæ, uel odij, uel excedit in moderamine, quia tũc peccatum mortale, uel ueniale est, secundum quantitatem odij, uel excessus. Primi enim motus communiter ueniales sunt, & imperfecti actus, ut sæpe diximus. De hoc Tho. secunda secundæ. q. lj. ar. j. supra, uer. primi motus.

SACERDOS.

1 Sacerdotis nomine in materia fauorabili, non tantum præsbyteri ueniunt, sed etiam diaconi, & subdiaconi, ar. c. j. xv. q. v. sed in materia odiosã, ueniunt tantum præsbyteri. ar. c. si quisque. de coha. cle. & mul. Vbi Pa. hoc not.

2 Sacerdos parochialis potest ministrare sacramenta peregrinis, & hospitibus confluentibus ad suam ecclesiam, secundũ

Pa. c. j.

Pa.c.i.de cele.miſ.& morientes ſine electione ſepulturæ, ibidem ſepeliuntur,& ſi alibi elegerint,debetur ei quarta funeralis. Quomodo debet uiſitare infirmos,& multa alia facere, uide Pa.in.d.c.i.de cele.miſ.& ſtare ieiunus uſque ad horam celebrandi congruam.

3 Quicquid ſacerdos ligat,& ſoluit in terra iuſte, & claue non errante,ligatur per approbationem in cœlis. xi.quæſt. iii. capitulo tunc uera.

4 Sacerdos exiſtens in peccato mortali exequendo officium ſuum mortaliter agit.xv.quæſt.vi.c.ult.&.d.lxviii.c.i. & ut dicit Sil.uer.ſacerdos.§.vi.

5 Sacerdos,ubi pœnitens de aliquo eſt dubius, non debet illud aſſerere eſſe mortale,niſi ſit certus,ne imponat ei laqueũ, nec tenetur de ſingulis determinare antedictis, utrum ſint mortalia,uel uenialia,quando non ſunt clara, ut.d.Arch.flo. de his autem quæ ſunt clara, ſecundum opinionem doctorum,debet determinare. Quomodo autem debet celebrare ſupra.Miſſa,per totum.

6 Quando ſacerdos uult ſumere euchariſtiam, ut quia infirmus,uel a celebratione impeditus, ſtolam circa collum, ſicut quando celebrat, debet habere.c.eccleſiaſtica.d.xxiii.hoc tamen intelligitur,quando celebrat pro ſe, ut dicit Sil. ibi.§. iiii.quia extra celebrationem hoc nõ obſeruatur. Vnde multi(ſi hoc eſſet uerum) eſſent excommunicati, communicantes ſine tali ſtola. Attendenda eſt conſuetudo. Fratres enim prædicatores,ſine ſtola in die cœnæ communionẽ recipiũt.

SACRAMENTA.

1 SAcramenta ſunt ſeptem,uidelicet baptiſmus,ordo, confirmatio,pœnitentia,communio,matrimonium, & extrema unctio.Tria prima imprimunt caracterem, ideo non debent iterari,etiam ſi mortuus homo reſurgeret, quia caracter indelebilis eſt:alia quatuor poſſunt iterari.De his Tho.iiii. ſen.d. ii.q.i.&.c.licite.xxxii.q.vii.&.i.q.i.c.quod quidam.

2 Sacramenta non debent conferri peccatoribus publicis.c. illud.d.xcv.ſed propter peccata occulta, non ſunt neganda in publico,ſupra,communio.§.xiii.

3 Recipiens quodcunque ſacramentum in mortali, etiam occulto,mortaliter peccat.c.multi.d.xl. Sed non dicitur eſſe in mortali,qui contritus eſt. Aliqui dicunt,quòd in ſacramento

pœnitentiæ,& extremæ unctionis,sufficit attritio,ut dicit Sil. ibi.§.secundo,sed ad sacramentum extremæ unctionis adiungit forte,quasi dubitet.

4 Sacramentum baptismi,confirmationis,communionis, pœnitentiæ,& extremæ unctionis,secundum Iuristas, ut refert Pe.de pa.iiii.sen.d.ix.sunt necessaria, idest sub præcepto, loco,& tempore:ita quòd potens ea recipere, & nolens mortaliter peccat. Sed Cai.uer.confirmatio, dicit, quòd confirmatio non est necessaria, supra confirmatio.§.1. neque extrema unctio,neque dimittens peccat mortaliter, nisi ex cõtemptu: infra.Vnctio.§.i. Pœnitentia uero est tãtum ei necessaria,qui mortaliter peccauit. Neque uiaticum est sacramentum necessitatis,supra.Communio.§.iiii.Vti sacramento ad alium finẽ, quã sit institutũ,non semper est mortale,ut patet in matrim.

SACRILEGIVM.

1 SAcrilegium importat irreuerentiam rerum sacrarum, seu iniuriam,& ex genere suo mortale est,& continet tres species cum suis circunstantiis, necessariis ad confesionem, sicut aliæ circunstantiæ mutantes speciem. Vel enim fit iniuria personæ sacræ,ut cum percutitur clericus,uel aliter fit ei uiolentia contra iuris statutum, uel contra uotum personale ut puta castitatis,& sic habemus unam speciem:uel fit iniuria loco sacro,ut cum extrahitur quis,qui illuc fugerat, ut esset tutus,aut furto res de sacro tollitur,aut sanguine,uel humano semine uoluntarie polluitur,& est alia species. Vel fit iniuria rebus sacris,seu Deo dicatis, ut sacramentis, uasis, reliquiis, sanctorum imaginibus,& huiusmodi ad Dei cultum, & sanctorum reuerentiam pertinentibus,& aliis rebus mobilibus, uel immobilibus Deo dicatis, & ad usum ministrorum Dei mancipatis,& hæc est alia species. Ad sciendum autem quando committatur sacrilegium in omnibus supradictis speciebus,intuere ad quid persona, locus, & res sit sanctificata, & considera si contra illud ad quod sanctificata est, actum sit, erit sacrilegium,& non aliter. Vnde imponens grauamẽ agris ecclesiæ est sacrilegus, si seculari authoritate hoc facit, quia quo ad hoc sanctificatus est,non autem si in eo faciat furtũ, uel adulterium,quia non ab hoc exemptus est, eo quòd est ecclesiæ. Si quis blasphemat in loco sacro non est sacrilegus, sicut si furetur,sanguinem,uel semẽ humanum fundat, quia

quo ad hæc eſt ſanctificatus. Similiter ſi ſacerdos, uel religioſus fornicetur, non autem ſi furetur eſt ſacrilegus, quia ad hoc eſt ſanctificatus, non ut non furetur, ſed ut caſte uiuat. Et iſte tres ſpecies ſacrilegii, de neceſsitate ſunt confitendæ, quia non ſufficit dicere commiſsi ſacrilegium, uel furtum, ſed tale, uel in loco ſacro, & huiuſmodi, quia iſtæ ſpecies ſunt ab aliis diſtinctæ ſpeciebus peccatorum. De hoc Tho. ſecunda ſecundæ. q. xcix. ar. i. ii. & iii.

2 Ludentes, mercantes, corrizantes in loco ſacro, non committunt ſacrilegiũ ſicut effundentes ſemen, & huiuſmodi, quia iſta ſub præcepto non prohibentur, ſicut illa. Poſſet tamen tantus eſſe exceſſus in huiuſmodi, quód peccatum ſacrilegii conſtitueret, ut etiam dicit Sil. ibi. §. v.

3 De multiplici pœna ſacrilegorũ, uide. C. de epi. & cle. &. xvii. q. iiii. per totum. Aliquando maiori excommunicatione plectuntur, aliquando minori, aliquando aliis pœnis, quæ ad confeſſorem non pertinent, ſed ad iudices alios.

Sagittarii, ſupra. Ars. §. vi.

SARRACENI.

Sarraceni qui infideles ſunt, quo ad prohibitionem, quaſi in omnibus Iudæis comparantur, ita ut ſicut Chriſtianis multa prohibentur circa Iudæos (ut ſupra Iudæi.) ita circa Sarracenos: tamen non prohibetur Chriaſtianis comedere, & bibere, uel habitare cum Sarracenis, ſicut cum Iudæis. c. ad menſam. xi. q. iii. & c. quia Iudæi. xxviii. q. i. niſi ipſi iudæizarent Sarraceni, ſecundum quoſdam, quia ſic adeſſet cauſa prohibitionis. Non ſunt permittendi, ut aliquã faciant inuocatiõ nẽ Mahumeti publice inter Chriſtianos, quia cõtra cle. unicã, de Iudæis. Neque ad illos Chriſtiani poſſunt arma deferre, ſupra excõicatio. xiiii. multa alia de eis, ſupra Iudæi. §. xi. & xiii.

SATISFACTIO.

1 Satisfactio quæ eſt tertia pars ſacramenti pœnitentiæ, importat medicinam quandam, curantem præterita peccata, & a futuris præſeruantem quæ quamuis Deo ęquiualens eſſe non poſsit, poteſt tamen ſufficiens fieri, ex Dei gratia, de qua Tho. iiii. ſen. d. xv. q. i. ar. i. ql. i. Et eſt ſecundum Gre. Præterita mala plangere, & plangenda non amplius committere.

2 Regulariter hæc pœnitentia ſacramentalis, eſt a ſacerdote in confeſsione ſacramẽtali imponẽda, ut pœnitentiæ ſacramẽtũ

habeat omnes partes ſuas materiales, tamē in tribus caſibus omitti poteſt. Primo, quando conſtat pœnitentem integre ſatisfeciſſe: tunc non debet amplius ligari, quia coram Deo non amplius obligatur. Secundo, quando pœnitens eſt impotens, ut pote in extremis, tunc ſufficit indicare ei pœnitentiam ſoluendam quando poterit, & ſic illum abſoluere. Adiuuarique poteſt ſuffragiis eccleſiæ, ut in.c.ab infirmis. xxvi. q. vii. Tertio, quando pœnitens nullam uult acceptare pœnitentiam, etiam minimam offerēs ſe ſatisfacturum in purgatorio, eſt etiam abſoluendus, ſicut, ſupra. Confeſsio.§.xxix.

3 Pro ſatisfactione tria poſſunt imponi, uel oratio, uel elemoſina, uel ieiunium, per quod intellige omnes corporales exercitationes propter Deum, ut peregrinatio, diſciplina, & huiuſmodi. Elemoſina tamen uidetur eſſe magis ſatisfactoria, iuxta illud Daniel. Peccata tua elemoſinis redime. Sit ergo ſacerdos diſcretus, ut pœnitentiam imponat commenſuratam tribus, uidelicet, peccatori, peccato, & fini. Nam peccatori infirmo parua ſufficit pœnitentia, ſimiliter, & illi, qui parum deuotionis habet, quia ſi magna ei daretur, forte non perſoluerēt. Debet etiam peccato conuenire, ut ſecundum peccati cōditiones, pœnitētia applicetur, ſicut luxurioſo ieiunium, auaro elemoſina, & ſic de ſingulis, ut contraria contrariis curentur. Debet, & fini cōuenire, ideſt ſaluti animæ, ut per pœnitentiam excidantur peccatorum occaſiones, ut ne quis ad talem lucrum uadat, uel ludat, quando hæc ſunt peccati cauſa.

4 Non refert an imponat pœnitentiam ante abſolutionem, uel poſt. Dummodo, confeſſor uideat in pœnitente animi præparationem. Melius tamen uidetur, ut ante imponat, & eum interroget, an ſit contentus eam acceptare, & facere. Caueat autem ne ſectetur eos, qui unum pater noſter imponunt tunc ſoluendum ſtatim pro pœnitētia, at illam in gratia perficiat, & poſt aliam magnam pœnitentiam non ſacramentalem imponunt. Hoc enim pœnitētibus nociuum eſt, quoniam cum hæc pœnitentia non ſit ſacramentalis, non tantum eſt ſatisfactoria, ſicut ſi eſſet ſacramentalis. Nec oportet timere, quia etiam quòd non fiat in gratia, non eſt neceſſe reiterare cōfeſſionem, quia ſi non ſatisfit Deo, ſit tamen ſatis eccleſiæ, ſupra cōfeſsio.§.x. Detur ergo tūc pęnitētia, & hortetur cōfeſſor pœnitētē, ut quādo ſoluit pœnitentiā, de peccatis conteratur.

5 Vt autē fructuosa sit satisfactio,debet regulariter fieri in gratia Dei,& tota,& ubi,& quando, & sicut imposita est a confessore,& acceptata,secundum Cai. in fine.iii. partis S. Thō. & qui hanc omitteret,non propter hoc mortaliter ageret,nisi ex contemptu,quia nō omitteretur aliquod necessarium ad salutem,cum hæc sit solutio pœnæ tēporalis, quæ si hic non soluatur,soluetur in purgatorio,secundum Cai.ibi. Et si fiat sine charitate,ualet in foro ecclesiæ, sicut dicens officium in mortali,non tamen tunc ualet ad expiationem pœnæ debitæ,coram Deo pro peccatis,ualebit tamen quo ad hoc,quando peccator ad cor redibit,quia pars est sacramentalis,& hoc uerum est,de ea,quæ relinquit post se effectum,remanentem in totum,uel in partem adueniente charitate,ut dicit S.Tho. sicut confesio informis,& baptismus incipiunt postea ualere,secundum Cai.ibi,& Sco.Tab.uero ibi.§.ult.dicit hoc esse contra S. Tho.iiii.sen.d.xv.q.i.ar.iii. Sed Sil.ibi, circa finem determinat,quòd hæc diuersitas opinionum est tantum in uerbis,quoniam illi,qui dicunt pœnitentiam hāc debere iterari intelligunt uel iniunctam,uel æquiualentem,uel hic, uel in purgatorio. Vide Sil.ibi,& Ar.flo.iii.par.ti.xiiii.c.ult.Si uero pœnitens non impleuit totam,uel tempore, aut loco deputatis quod fuerat iniunctum,impleat postea, quoniam in satisfactione principale est opus,non autem circunstantia tēporis,uel loci.Hæc determinatio multos consolari potest.

6 Posset etiam quis sacramentalem pœnitentiam per alium uoluntariæ acceptantem,& implentem satisfacere,cum consensu confessoris qui imposuit,uel alterius,ut mutatio sententię quo ad personam satisfactricem,si fiat a iudice.In articulo autem mortis hoc fieri posset sine tali licentia, sub ratihabitione,secundum Cai.ibi.Prædicta intellige,quòd unus pro alio potest satisfacere inquantum pœnitentia ordinatur ad solutionem debiti,non autem inquantum medicina est pro peccato uitando.Et qui pro alio soluit,debet esse in gratia,secundum Tab.ibi.§.v.quia per charitatē actus unius efficitur alterius,nec exigitur,quòd ille pro quo ab alio satisfit sit impotens,quia siue posit,siue non,ualet satisfactio, quantum ad debiti solutionem,ut dictum est,non tamen benefactum est alteri imponere,quando quis per se potest,uel non appareat in eo aliqua impossibilitas ad soluendū datam pœnitētiam.

7 Qui imponit alteri satisfactionem pro se, si moritur non statim a pœna debita liberatur, sed completa satisfactione, ideo caueāt hoīes, ne quæ per se explere possunt, committāt filiis, uel amicis, quia luent pœnā antequam sit satisfactū, ut patet.
8 Flagella a Deo missa, & aliæ tribulationes, quæ homo patienter acceptat, ad purgationem peccatorum sunt satisfactoria secūdum Tho. ubi supra, ar. iiii. ql. ii. Ideo calamitates æquanimiter tolerari debēt. cōsentit Gre. de Lazaro medico loquēs.

SCANDALVM.

1 SCandalum quod importat dictum, uel factum minus rectum, occasionem spiritualis ruinæ præbēs, secundū Tho. secunda secūdæ. q. xliii. ar. i. opponitur charitati proximi, ideo peccatum est, dupliciterque committitur, per se, idest ex intentione, ut alter ruat in peccatum, & sic est speciale peccatū trahens speciem ex fine, ut si intendit trahere aliquem ad furtū, uel adulterii consensum, uel alterius culpæ, ut cōsentiens hic proprie peccat peccato scandali, quia intendit recte alterius animæ nocumentum, cuius oppositum directe intendit fraterna correctio. Qui autem prouocat, uel inducit aliquem ad huiusmodi peccata, non propter hunc finem, uidelicet ut ruat in peccatum, sed ut impleatur uoluntas propria, uel alterius, non peccat speciali peccato scandali, sed peccatum hoc pertinet ad speciem peccati, ad quòd prouocat. Scandalizare autem per accidens dupliciter contingit. Vno modo faciendo malum coram aliis, qui inde sumunt occasionem peccandi, & hoc peccatum non est in specie scandali, quia hæc circumstantia, & si aggrauet hoc peccatum, non tamē mutat speciem, sed remanet in specie illius peccati, quod agit, utputa blasphemiæ, uel alterius. Alio modo faciendo actum non malum secundum se, sed habentem mali speciem, ex quo alii ad peccatum inducuntur, & hoc ad scandalum pertinet, per se, si intendit ruinam, reductiue autem, si non illam intendit, & si habet intentionem quis trahendi alium ad mortale, erit mortale, etiā quòd factū illud esset ueniale, uel nullum ex se, si intendit ad ueniale, erit & scandalum ueniale. Consentit his Cai. secunda secundæ, quæstione. xliii. ar. i. ad. i. ii. iii. dubium. Neque in summa ab hac sententia uariare uidetur, immo confirmare.
2 Si quis committit aliquid, quòd ex se malum nō est, sed ha-

bet ſpeciem mali,& eſt periculum alterius ruinæ conſideratis conditionibus perſonarum,locorum,& temporum , ac cauſarum,& audit a fide dignis aliquos ignorantes, & infirmos ex hoc diſponi ad ruinam mortalis culpæ , ſi non abſtinet a tali facto , ſi poteſt commode , donec tales informentur de operis bonitate,mortaliter peccat,non curans de ruina puſillorum. Si uero periculum eſt de ueniali , uenialiter agit. Secus ſi neſcit aliquem ſcandalizari , uel ſi informati de opere non malo , perſeuerent in ruina , quia tunc ex parte tantum illorum ſcandalum eſt.

3 Ex dictis uidetur ſequi,ut dicit Archi.flo.& Sil.ibi §.i. quæſt. ii. quòd mulier ſe amari credens turpiter ab aliquo , non curans de eius ruina,ſi ſine cauſa offerat ſe aſpectibus eius , licet non intendat eius ruinam,mortaliter peccat, ſecus ſi non credit,uel aliter commode facere non poteſt,ſed tenere contra,uidetur Cai.ſupra,ornatus.§.iii.

4 Paſsiuum ſcandalum eſt quando præter operantis intentionem,& conditionem operis, aliquis male diſpoſitus ex tali opere ad peccandum diſponitur, ſicut phariſæi murmurabāt contra Chriſtum ex eo,quòd curabat infirmos. Et hoc ſcandalum non eſt peccatum in faciente opus tale,ſed in eo , qui ex hoc peccandi occaſionem accipit. Vnde dicit Cai. ibi in ſumma , quòd non monſtrat circunſtantiam aggrauantem, ſed peccantis infirmitatem. Si enim firmus eſſet,non ſcandalizaretur ex tali opere bono ex ſe.

5 Propter uitandum ſcandalum aliquando dimittenda eſt ueritas doctrinæ , ſcilicet tacendo , & iuſtitiæ non exercendo , ſed non debet dimitti ueritas uitæ, ut ſcilicet quis dimittat facere ea,quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem , uel faciat quod eſt peccatum , propter uitandum ſcandalum , ut punire innocentem , uel fidem , aut ueritatem negare , & in hoc ſenſu intelligitur illa regula iuris , in ſexto de reg. iur. ubi dicitur. Vtilius ſcandalum naſci permittitur , quæ ueritas relinquatur. Conformiter s. Thom. ſupra ar.ſeptimo.Non tamen aliquod malum etiam minimum , ut peccatum ueniale , ad uitandum ſcandalum , eſt faciendum , quia non ſunt facienda mala , ut ueniant bona , ſicut concludit Tho. ſupra ad quintum.

6 Bona temporalia communia , ſiue eccleſiæ , ſiue reipu. non

ſunt dimittenda propter ſcandalum,ſicut neceſſaria ad ſalutem,ſecundum Tho.ſupra,ar.ul.bona uera propria,quorum nos ſumus domini,propter ſcandalum ortum ex ignorantia,uel infirmitate,ſunt dimittenda, uel dando , uel non petendo,aut aliter,ſcandalum ſedando aliqua monitione,ut dicit Augu.de ſermone domini.Si autem ſcandalum ex malitia oriretur,ut erat ſcandalum phariſeorum,ſecus eſſet , quia ſic dimittendo bona propria , daretur occaſio malis retinendi aliena,& rapiendi,ut dicit Grego.in mora.nec faciles eſſe debemus ad credendum alios ſcandalizari de bono opere,ut dicit Ray.neque a cibo totaliter debemus abſtinere , licet a tali cibo,propter ſcandalum,quia dicit Apoſtolus.i. Cor.viii.Nõ manducabo carnem in æternum,ne fratrem meum ſcandalizem.Sic de bono faciẽdo,iuxta hanc regulam dicito,ad quod ſcilicet quis non tenetur de neceſsitate ſalutis . Secus autem eſt de opere neceſſario , ut eſt facere elemoſinam in extrema neceſsitate.

SCIENTIA.

1 SCientia quæ requiritur in teſte , non eſt illa , de qua dicit philoſophus,quòd eſt rem per cauſam cognoſcere, ſed eſt cognitio ſenſualis alicuius rei particularis. ff. de teſtimo.l. teſtium fides.

2 Perſonæ eccleſiaſticæ debent uacare ſcientiæ ſacræ ſcripturæ c.ii.d.xxxviii.& iuris canonici poſſunt & philoſophiæ naturali,& morali intendere.c.turbat.d.xxxvii.& aliis ſcientiis , ut poſsint ad ſcientiam pietatis habere aditũ,uel ad impugnandum hereticos,uel alio bono fine , dummodo neceſſaria nõ omittantur.Poſſunt etiam audire leges,& phyſicam , niſi ſint religioſi,uel habẽtes perſonatum in eccleſia , uel dignitatem, uel curam,ſupra,excommunicatio.xlviii.
Quomodo omnes Chriſtiani tenentur ſcire neceſſaria ad fidem,ſupra,Credere.§.ii.

3 Parentes uidentur mortaliter peccare, negligentes docere filios ſignum crucis,pater noſter,credo,præcepta.x.& articulos fidei neceſſarios:quia dicit Apoſtolus,qui ſuorum,& maxime domeſticorum curam nõ habet,fidem negauit. Similiter qui non adiſcunt prædicta cum poſſunt : ſecus quando non habent inſtructorem,licet de neceſſariis , nullus poſsit ſe excuſare,ſupra,credere.§.iii.

4 Quilibet tenetur ſcire ea, quæ ſibi competunt, uel ratione officii, uel ſtatus, uel alio modo, ut iudex quæ pertinent ad iudicandi officium, & ſi ex ignorantia errat, non excuſatur, ſupra, iudex. §. xxiiii, Pa. in. c. qualiter, de elec,. §. cũ in cunctis,

5 Prælatus ſi non habet competentem literaturam, remoueri poteſt a beneficio. c. quamuis, de æta. & quali. or. & bonum eſſet ſic facere, quia cunctorũ malorũ ignorantia mater eſt,

S C I S M A.

1 SCiſma ſecundum Tho, ſecunda ſecundæ. q. xxxix. ar. i. importat proprie ſeparationem ab unitate eccleſiæ ex intentione, & quia eſt contra unitatem eccleſiæ catholicæ, & conſequenter contra charitatem, quæ unionem hanc facit, ideo mortale peccatum eſt: quod incurritur primo, quando quis ex intentione non ſe habet, ut pars unius eccleſiæ, ſed ipſe uult ſe habere in operibus ſuis. ſ. in credendo, ſperando, & alia faciendo, tanquam ſit quoddam ſeorſum totũ: ita quòd non ſit alterius. i. uniuerſalis eccleſiæ pars. Sumus enim omnes membra unius corporis Chriſti miſtici, quod uocatur eccleſia catholica. Vel ex intentione ſe ſubtrahit ab unitate corporis in ordine ad unum caput, non recognoſcens Ro. pon, uicarium Chriſti indubitatum in terris, ut caput uice Chriſti iſtius corporis. Et ſi prædicta peccata ſolum cõmittat, quia non uult recognoſcere unitatem eccleſiæ, uel capitis, quamuis credat illam, & Pon. Ro. eſſe uerum Chriſti uicarium, eſt pure ſciſmaticus. Si autẽ non ſolum intendit ſcindere unitatem eccleſiæ, aut unum caput non recognoſcere, ſed etiam ultra hoc, non credit eſſe unam Chriſtianorũ eccleſiam catholicam, aut unam non eſſe ſecundum unum caput in terris Chriſti uicarium, tunc non tantum eſt ſciſmaticus, ſed etiam hæreticus, contra illum articulum. Et unam ſanctam eccleſiam: uel ſi non tenet unitatem capitis, cõmuniter tenetur quòd ſit hæreticus.

2 Secundo incurritur quando quis uolens perficere propriã uoluntatem, cauſat ſciſsionem eccleſiæ, quãuis hoc non intendat, ſicut qui congregat concilium contẽpto capite, quaſi credens eccleſiam catholicam in ipſo eſſe, ab eccleſia ſe ſeparat, ut quando ſunt plures papæ, & unus qui ſcit ſe nõ eſſe uere electum, & tamẽ ſe pro papa gerit, & conſequenter ſciſma in eccleſia facit, & eſt excõicatus, ſupra, excõicatio. xciii,

non tamen eſt hæreticus. Si uero plures contendunt de papatu,& quilibet credit unitatem eccleſię,& illam apud ſe eſſe,nec impugnant Ro.eccleſiam,ſed ignorant quis ſit uerus papa ignorantia facti,& non poſſunt ita de facili certificari, parati tamen ſequi uerum papam, quando fuerit declaratū: tales nō ſunt ſciſmatici,nec mortaliter peccant,neque adhęrentes.Secus quando conſtat unū canonice electū,alium uero non,tunc ipſe cum ſequentibus eſt excōicatus,de elect.c. licet.Ignorantia aūt iuris non excuſaret,niſi eſſet tale,quod per ſe,uel per alium ſciri non poſſet.Quid ergo facient alii? Dico quod quando eſt dubiumquis ſit uerus papa,quilibet reputet ſe quaſi unum de mēbris eccleſiæ,& habere unū caput in cœlo,qui eſt Chriſtus,& uicarios Chriſti dubios pro dubiis teneat,nulli ut certo adhæreat, quia exponeret ſe periculo errandi,& temere ageret,dubio pontifici inhærere tāquam certo.Deinde cōſulat peritos, & cōſciētiatos,a quibus ſi firmū habuerit conſilium,illud ſequatur.Si uero conſiliū adhuc ſit in ambiguo,nō ſe determinet ad hunc,uel illum, donec ueritas fuerit manifeſta. Cōſentit Cai.in ſumma ibi, & ita tenendum eſſe arbitror.

3 Licet ſimpliciter hæreſis ſecundū Tho.ſupra, ar.ij.ſit maius peccatū quām ſciſma,tamen aliquando maius eſt ſciſma,uel propter maiorē cōtemptum,uel propter maius periculum.

4 De pœna ſciſmaticorū conueniens eſt,ſecundum Th.ſupra, ar.ul.quòd excōicentur,ſicut uoluerunt ſe a cōmunione membrorum eccleſiæ ſeparare, quādoque etiam per depoſitionē puniuntur. d.xxiij.c. in nomine domini,&.c.ij.de ſciſmati. Recipientes ordines a ſciſmaticis ſcienter,uel ex craſſa ignorantia,ſolus papa diſpenſat,ſecundū quòd no. Pa.in.c.fi.eo. ti. Si uero ex probabili ignorantia,epiſcopus pōt diſpenſare, ar.c.j.&.ij.de or.ab epi.qui re.nō tamen ab eo qui cum ordinauit quamuis poſtea redierit ad unitatē, ut no.gl.in.d.c. fi. Etiam aliis modis puniuntur ar.c. quòd autē.xxiij.q.vij.&.c. nec licuit. xvij.d. Pecunialiter etiā puniri poſſunt:ar.xxiij.q. vij.c.quid ait. Sunt etiam,excommunicati, per.c.licet,de ele.

SCRVPVLOSVS.

1 SCrupuloſus eſt,qui ſcrupulis hoc eſt cōmotionibus agitatur.Et quidā dicitur ſcrupuloſus in recognoſcendis peccatis pręterit.s,& in uitādis futuris timoratus,& talis cōiter

ad bonum finem cōducitur. Quidam uero scrupulosus, est in recognoscendis preteritis peccatis, sed in cauendis futuris negligens est, & huic æterna damnatio propinqua est: quia ad maiora facinora paulatim defluit.

2 Causa huiusmodi scrupulositatis aliqñ est diabolica suggestio, aliquando debilitas cerebri, aliquando melancolica cōplexio, aliquando debilitas ex nimiis uigilus, & abstinētiis, aliquando societas talium personarũ, ut no. Ar. flo. in. j. parte ti. iij. c. x. Ex scrupulositate nascitur pusillanimitas, scdm Ber. & perturbatio, ac desperatio, quæ interimit spiritũ hominis.

3 Remediũ secundũ Cai. ibi in summa, contra scrupulosos est diuina gratia assistēns, & custodiēs, quæ propriis, & alienis orationibus, ieiuniis, & elemosinis, a deo deuote quærenda est. Remedium aũt humanũ est consulere peritos, & bonos, & acquiescere, uitare principia scrupulorũ. i. cogitationes de rebus scrupulosis, quia hæ sunt causa naturalis scrupulorũ. particulare aũt remedium est, uitare tot reconfessiones peccatorum præteritorum semel bene confessorum, nisi esset quis dubius an sit de eo confessus, uel ne.

4 Quando aũt occurrit alicui scrupulus, uel de peccato cōfesso, uel aliquo alio, uideat per seipsum si habet tantam cognitionem, ut sciat discernere ueram conscientiam ab erronea, & tunc dimittat erroneā: quòd si non potest, consulat, peritos, & stet quietus ad consiliũ sapientis, quia nō potest errare si format sic conscientiam, & dimittat scrupulum, quòd si non relinquit, tũc uel est superbus, uel stultus, & hoc credo melius remedium. Si est fatuus, non potest peccare sequens scrupulum, peccat ergo, quia superbus, & non uult alieno cedere consilio. Vide aliquid, supra cōsciētia. §. j. Aliud optimũ remediũ est solicite cauere ēt a uenialibus peccatis q̃tũ pōt.

SCVRILITAS.

Scurilitas qua quis alios ad risum inhoneste prouocat, gestibus, uel uerbis, ex defectu ratiōis prouenit, ideo peccatum est honestæ urbanitati oppositũ, quod gulæ filia ponitur, ut supra gula. §. vj. & ex suo genere nō est mortale, qa nec cōtra bonũ dei, nec proximi. Si quis aũt hmōi uerba diceret, uel gestus faceret ad prouocandum alium ad aliquod mortale, uel seipsum, uel qa sibi placet luxuria, uel uindicta, aut huiusmodi, esset mortale, secus aũt quando tantũ placet

inhonesta locutio,ut sic lætanter transeant:tunc sunt uenialia,periculosa tamen, quia sicut dicit apostolus, corrumpũt bonos mores colloquia praua. Tamẽ apostolus scurilitatẽ, Eph.5.inter mortalia non nominat.

SECRETVM.

1 SEcretum quod non est acceptum sub secreto, si cedit in nocumentũ alicuius iniustum, nõ est peccatum reuelare illud modo debito quantum fieri potest,sine scandalo,exẽplo Cusi.ii.Regum.xvii.c.ar.in.c.ostendit.xxiii.q.v. Si aũt tale secretum sit acceptũ sub sigillo secreti,uel cõfessionis, extra tamen sacramentum confessionis,uel sub iuramento de non reuelando:si sine urgenti,& rationabili causa quis reuelet illud,mortaliter peccat,quia cõtra ius naturale agit,secũdum Ar.flo.Secus si facit ex urgẽti,& rõnabili causa,ut quia iminet notabile nocumẽtũ corporale,uel spirituale reip.uel personæ particulari,quia iuramentũ præstitũ contra bonos mores,non est obligatorium: neque in hoc casu seruandus est ordo fraternæ correctionis,secundũ Tho.secunda secundæ.q.lxxxix.nisi esset certus de emendatione. Si aũt esset secretũ dictum in confessione etiam facta cũ seculari tempore necessitatis, ẽt quòd non sit uerum sacramentum,nullo modo potest reuelari per quodcunque præceptum, uel ad uitandum quodcunque malum,sicut si esset sacerdos:uidetur enim sacramento facere iniuriam.

2 Si princeps machinatur cõtra ciuitatẽ,uel ciuitas contra principẽ iuste,nullus ẽt iuratus tenetur hoc reuelare,si aũt iniuste,reuelare tenetur,ut impediat iniustũ malum,supra accusatio.§.vi.&.vii.Io.de nea.idem scribit in quol.

SEDITIO.

SEditio est tumultus ad pugnã unius partis alicuius multitudinis contra aliam partẽ, & opponitur unitati tẽporali,sicut scisma spirituali,& quia est cõtra pacẽ unitæ multitudinis,utputa scindens regnũ,ciuitatem, exercitum, uel huiusmodi,ideo mortale peccatum est ex suo genere,cũ opponatur iustitiæ,& cõi bono,& tanto grauius est, quanto maius est bonũ quod impugnatur. Pars aũt quæ resistit iuste, seditiosis,& non gaudet tali malo,nõ dicitur seditiosa,quia laudabiliter tuetur cõe bonum. Similiter qui multitudinem a potestate tyrãnica ordinate liberant,nisi ex hoc maius de-

trimentum multitudini immineat. Vide Tho. secunda secũdæ. q. xlii. ar. ii. & Caie. ibi. ad. ii.

SENTENTIA.

1 Sententia secundum iuristas. ff. de sen. & re iu. l. i. extra eo. c. ij. est iudicialis diffinitio, quæ controuersijs finem imponit pronuntiatione competentis iudicis, cõdemnationẽ, uel absolutionẽ continens. Ex quo sequitur, quòd excõmunicatio, siue interdictum, non sint proprie sententia, secundum Ge. in. c. animarum, de cõsti. lib. vj. unde in statutis ubi fit mentio de sententia, non ueniret excõmunicatio. Est tamen sententia interlocutoria, cũ omnis uox iudicis ad causam faciens, possit dici sentẽtia. Facit gl. ij. q. vj. §. diffinitiua, & ideo per uiam iudicialem, feriata die fieri non potest: & secundum Ge. est proprie pœna. Tho. aũt prima secundæ. q. xcvj. a. j. dicit quòd est applicatio iuris ad particulare factũ.

2 Est & sententia interlocutoria, quæ est iudicialis declaratio super aliquo summarie, ius tribuens inter partes, quæ sine solẽnitate fertur, & sine solẽnitate scripturæ, eo. ti. lib. vj. c. fi. & est semiplena sententia, quæ fertur inter principiũ causæ, & finem, & non super principali, sed super incidẽtibus quæstionibus, de appel. c. significantibus. Et quodlibet p̄ceptum factum per iudicẽ, uel eius nunciũ, dicitur sententia interlocutoria, secundum gl. in autẽ. de hære. & fal. §. illud.

3 Diffinitiua sententia est, per quã principalis quæstio diffinitur. c. ij. de sen. & re iu. cui per eundẽ iudicem non potest aliquid addi, uel minui, mutari, detrahi, aut reuocari postquã lata est. ff. de arb. l. qualem, in sex casibus potest ordinarius retractare. Primo, quando est nulla, uel annullanda propter errorẽ facti. xxxv. q. ix. §. j. Secundo, propter inopiam, in multa est retractanda. C. de mo. mul. l. fi. Tertio, in fructibus, expensis, & aliis, in quibus eadem die potest suppleri, & nõ minui. l. paulus. ff. de sen. & re iu Quarto, si absens condemnatus ueniat, adhuc iudice pro tribunali sedẽte, extra eo. c. bertoldus. Quinto propter utilitatẽ publicam. ff. de decr. ab or. fa. l. quod semel. Sexto, ubi est periculum animæ, & de errore fidei. c. inter cæteras, de sen. & re iud. de consue. c. fi. Princeps uero semper quando uoluerit potest mutare, & c. c. ex literis, de resti. in integ. supra, iudex. §. xvj.

4 Sententia diffinitiua, si est lata contra ordinem substantialẽ

iudiciorũ,ut eſt citatio induciæ ſi petantur, litis conteſtatio, & teſtium receptio,nulla eſt ipſo iure.c.uxor.xvij.q.iiij.contra uero ordinem,qui non eſt de ſubſtantia, tenet.c.biduũ, ij.q.vj.Secus de ſententia interlocutoria , quia tenet, quanquam aliter faciens, peccet.

5 Sententia diffinitiua debet dari ſedendo, alias eſt nulla.c.& ſi ſententia §.fi.eo.ti.lib.vj. Secundo partibus præſentibus, uel contumacibus.Tertio,recitari in ſcriptis ab eo,qui fert, niſi ſit epiſcopus,uel perſona illuſtris,eo.ti.c.& ſi ſententia. Quarto,in loco publico,& honeſto §.ſpatiũ.iij.q.iij.Quinto,de die,& non in tenebris,nec diebus feriatis maxime ſolẽnibus.Multa alia forent dicenda,ſed relinquo,quia magis ad forum contentioſum pertinent. De peccatis quæ cõmittunt iudices,ſupra iudex.§.ij.& per totum. Aduertens ſẽtẽtiam declaratiuam pro eo datam fuiſſe iniuſtam,ſecundum Pa.in.c.j.de conceſ.præb tenetur in cõſcientia reſtituere totum quicquid habuit.

SEPVLTVRA.

1 SEpultura.i.locus deputatus authoritate epiſcopi ad ſepeliendum aliquem,ſiue aliquis ſit ibi ſepultus,ſiue nõ,dicitur locus religioſus,ſecus ſi non authoritate epiſcopi,licet ſit ibi aliquis ſepultus, ſecundum canones:ut no. Inn. in.c. abolendæ,de ſepul.Facit.c.ad hæc, de reli.do.licet ſecũdum leges dicatur religioſus.Locus deputãdus ſepulturæ , poteſt uendi,& quomodo,infra,ſimonia.§.ij.&.xxxiiij.

2 An ciues ſtatuentes quicquam circa ſepulturas,& funeralia, ſint excommunicati,ſupra,excommunicatio.xxxj. exequiæ, per totum,funeralia,per totum.

3 Ius ſepulturæ generaliter competit eccleſiis parochialibus, & etiam illis quibus a iure,uel priuilegio conceſſum eſt, nõ autem aliis,ſecundum Inn. & ſecundum eundem in.c.abolendæ,de ſep.debet eſſe apud eccleſiam cõſecratã. No. quòd monachi habentes liberã ſepulturam a ſede apoſtolica,ſi paciſcuntur de non recipiendis aliquibus, uel certis parochianis,compelluntur pactum ſeruare,nec poterunt illos ſepelire,licet elegerit apud eos ſepeliri , cum per pactũ priuilegio renuntiauerint:& hoc per eandem rationem uidetur tenere in aliis religioſis.

4 Si quis ſe obligat, uel iurat non mutare electam ſepulturã

in aliquo loco,uel eligere,non ualet.c.plerique, de ſepul. & in.vj.c.j.eo.Habentes ex priuilegio papæ liberam ſepulturã, & ius funerandi,ut habent fratres prædicatores per cle. dudum,de ſepul.poſſunt alienã intrare parochiam,ac per ſe facere cõſueta alia & accipere funus,etiam obſtante contradictione curati,uel epiſcopi,uel ſtatuto,quòd intrantes alienã parochiam ſint excommunicati,neque tenentur funus recipere de manibus curati,ut not. Oldr.conſil.xxiij.& Ge.in.c. animarum,de conſti.lib.vj.& Car.in.d.cle.dudum,quia cui conceditur principale,conceditur & acceſſorium. Hodie eſt Mare magnum.Sixti.iiij.

5 In concilio tamẽ Lateranẽ.ſeſsione undecima,dicitur,quòd fratres non poſſunt intrare parochiam cũ cruce ad leuandũ mortuũ,niſi prius auiſent parochialem curatum.Secus ſi aliter habet conſuetudo approbata,& obſeruata, & quòd decedentes cum habitu,poſſunt eligere ſepulturam.

6 Omnis fidelis,qui eſt in legitima ætate.i.pubes,quamuis ſit in poteſtate patris, poteſt ſibi eligere ſepulturam, etiam ſine conſenſu patris,in.vj.c.licet,de ſepul.Secus de impuberibus,& amentibus,& his qui nõ ſunt in ſuo ſenſu,& religioſis profeſsis,niſi quando extra monaſterium moriuntur,ad quod cõmode non poſſunt deferri,in.vj.de ſepul.c.religioſi,& ratio eſt,quia nõ habent neque uelle,neque nolle. Prælati autem,& Abbates,ſecundum Roſel.poſſunt, quia in eis non currit talis ratio. Intellige tamen ſecundum Sil.de illis prælatis,qui ſuperiorem non habent in tali ordine,niſi epiſcopum,uel papam, ut eſſet Magiſter ordinis prædicatorũ, uel generalis minorum,& huiuſmodi.Nouitii autẽ poſſunt eligere,quia nundum ſunt obligati.Si tamẽ non eligant,de conſuetudine ſepeliuntur in monaſterio.Et famuli in ordine prædicatorum ſi aliter non eligunt ſepulturam, in eccleſiis eorum ſepeliuntur,ex priuilegio Gre.xj.

7 Serui impuberes,non poſſunt eligere, ſed dominus pro eis eliget:ſecus ſi ſunt puberes,& ſanæ mẽtis. Ita no. Io.in.c.de uxore,eo.tit. Sunt enim ſui iuris quo ad hoc.

8 Pater pro filio impubere põt eligerę ſepulturam,ubi eſt conſuetudo,in.d.c.licet,& Ge.idem credit ibidem de matre , ſicut de patre. Quod ſi conſuetudo ſit in contrarium , ſepelientur filii in ſepulchro maiorum , uel in eccleſia paro-

chiali secundum consuetudinem, & intellige de legitimis, non pro spuriis uel naturalibus tantũ, quia isti nõ ueniunt nomine filiorum, in cle.i.de bap. sed pro adoptiuis, & arrogatis bene potest, pro adulto uero seu pubere non potest, quia.d.c.licet, solum pro impubere electionem sepulturæ cõcedit, ideo ad alios extendi non potest.

9 Auus pro nepote impubere non potest eligere, quia appellatione filiorum, nõ ueniunt nepotes in materia odiosa, multo minus frater, uel alius collateralis, potest pro alio eligere, sed isti sepelientur apud maiores suos, sicut & alii, si non eligunt, sepulturam, secundum quòd lex, uel consuetudo habet.

10 Filii illegitimi naturales tantum, sepelientur cum patre, nisi pater fuisset in dignitate.l.ex facto.ff.ad trebel. si sunt spurii, non quia nec filii sunt nominandi, aucten.ex complexu.C. de ince.& inuti.nup.nec etiam si a principe legitimentur, nisi hoc faciat patre uiuente, & petente, sed tales in sepulchro matris sepelientur.ff.ad muni.l.eius, nisi sit fœmina illustris. Adoptiui uero, & arrogati, si moriuntur uiuente patre adoptante, uel arrogante, in eius sepulchro sepelientur, secus si mortuo, quia tunc cum patre natutali: quod notatur in cap. unico, de cogna.legali.

11 Morientes non electa sepultura, non sepelientur in parochia sed in sepulcro maiorum suorum, in.c.i. de sepul.in.vi.& in isto casu, maiores dicuntur pater, & auus, in.c. ebron.xiii.q. ii.iuncto.c.i.eo.ti. Et licet auus, & proauus essent alibi, non sepelientur cum eis, sed ubi pater & auus. Sed si pater in uno auus & alii maiores in alio, non sepelietur cum patre, sed cum aliis maioribus, secundum Ioan.an. in.c.fraternitatem, de sepul.licet quidam cõtrarium teneant, hoc tamen uerius. Si autem non apparet ubi sit sepulchrum maiorum, sepelietur ubi accipit ecclesiastica sacramenta, & audit diuina, in.d. c.i. Si uero in una diuina audit, in alia recipit sacramẽta, uel est duarum ecclesiarum parochianus, tunc locus est præuentioni: sed obuentiones quartæ diuidentur. Si autem non est præuentio, sed contendunt, diocęsanus concordabit. Vide c.cum quis, in.vi. de sepul,

12 Peregrini, & aduenæ, sepelientur in parochia in qua moriũtur, quando non scitur sepulchrũ maiorũ: uel si scitur, & cõmode

mode non possunt illuc deferri, secundum Inn.& Host.in.c. eo.ti.debent in ecclesia cathedrali sepeliri, uel in utraque habent ius funerandi secundum alios, uerius tamen est, quòd sit locus præuentioni. Idem dicendum de damnatis ad mortem, quando sepeliri permittuntur: tamen in huiusmodi magis standum esset consuetudini: si extat, ut dicit Sil. uer. sepultura.q.viii.circa fi.

13 Vxor si iam à uiro est traducta domum uiri, sepelietur in sepulchro mariti, iam enim eius domicilium consecuta est. Idē si est cognita ab eo, quia facta est una caro cum ipso, aliàs non: in.d.c.ebron. Si autem esset propter adulterium separata, non sepelietur cum eo, quia non est amplius de domo uiri, nisi reconciliata postmodum fuerit. Si uero mortuo marito de domo eius recessit, secundum ueriorem opinionem cum uiro sepelietur, secundum Arc.& Ioan. in.c. is qui. §.mulier, eo.ti.li.vj. cū uiro.ſ. ultimo. Licet enim se ad aliud domicilium transtulerit, retinet tamen domicilium mariti, ideo ubi maritus actualiter, & legitime est sepultus, sepelietur, si commode potest illuc deferri: in.c. religiosi, de sepul. Secus si non legitime fuit sepultus, ut quia excommunicatus, uel interdictus erat, tunc ibi non sepelietur cum eo.

14 Si uxor ante maritum moriatur, dubium est ubi debeat sepeliri, an.ſ.in sepulchro maiorum uiri, an uxoris, sed standū est consuetudini, secundum Pan in.d.c.de uxore, eo.ti.in.vi. qua cessante, potest dici quòd debet sepeliri in sepulchro quod maritus pro se præparauit, quia ex intentione animi maritus est ibi sepultus, quòd si non habet maritus sepulchrum particulare, sed uult in sepulchro suorum maiorum sepeliri, ibi & uxor sepelietur, quòd si uoluntas uiri nescitur, ut quia est absens, sepelietur in sepulchro maiorum ipsius uxoris, non autem sic de uiro dicendum est, quòd debeat sequi uxorem, si ipsa electa sibi sepultura præmoriatur, & post maritus non electa moriatur secundum Pa.in.d.cap.de uxore, quia indecens uidetur quòd uir mulieris dispositionem sequatur, & hoc uerius dicitur, licet Pan.uideatur in hoc dubitare.

15 Si ecclesia in qua debet quis sepeliri sit interdicta, uel cimiterium, sepelietur in parochia sua, quæ si & ipsa sit interdicta, sepelietur in ecclesia cathedrali, & si adhuc hæc est interdi-

ctam,in propinquiori monasterio, uel ubi debet soluere decimas sepelietur,secundum Ar.in.c.i.eod.ti. & Ioan.an in nouella ibidem.

6 Multi ecclesiastica sepultura priuantur, Primo,excommunicati maiori excommunicatione,in cle.i.de sepul.etiam quòd sit iniusta,ut no.in.c.literas,de resti.spo.non autem pro minori excommunicatione,etiam quòd sit notoria, secundum Inno.in.c.sacris, de sepul.

17 Secundo, manifesti usurarij, in.d.cle.i. Tertio,qui in torniamenntis moriuntur.c. i. eo.ti. non autem de currentibus ad brauium,quia deficit ratio.d.c.primi,supra,duellum.§.vi.

18 Quarto,raptores manifesti morientes sine contritione & restitutione.c.ii.de rap.qui tamen si conterantur, & non restituant ex impotentia, licet eis concedatur sepultura, non tamen possunt esse clerici præsentes, secundum communiorē opinionem,secundum etiam Pa.in.c. super eo, de rap. secus si eos pœniteat,& restituāt,supra,Rapina.§.iii.Quinto, blasphematores Dei,& sanctorum,pœnitentiam sibi iniunctam contemnentes.c.i. de male. Sexto, non communicantes, & non confitentes semel in anno.c.omnis, de pœ. & re. nisi in morte coutritionis signa ostēderint: & oportet quòd sit notorium,quòd non sint confessi. Septimo,morientes in mortali notorie.c.cum graui.xiii.q.ii. Octauo,nominatim interdicti,in.d.cle.i.contra tales sepelientes est lata excommunicatio,supra,excommunicatio.xliiii. Nono, hi quibus interdictus est ingressus ecclesiæ. c. is qui,in.vi.de sen.ex. Decimo, qui sacerdotem tutorem filijs suis relinquit.lxxxviii.d. c. denique, contrarium tamen tenet gl. Vndecimo.iudæi pagani, & hæretici,cum eorum fautoribus.c.sane.xxiiii.q.ii.de con. d i.c.ecclesiam. Duodecimo,corpora exenterata,uel concisa, de quibus supra excommunicatio.lviii. Omnes se ex desperatione occidentes,quia in mortali manifeste moriuntur. Secus si ex furore,uel insania,uel instinctu spiritussancti,utSanson se occidunt,uel quando ostenderent ante mortem signa contritionis. Monachus etiam moriens proprietarius. c. super quodam,de sta.mo. supradicti exceptis morientibus in torniamentis si ostendunt aliquod signum contritionis, ad quòd probandum sufficit unus testis,possunt in sacro habituari, nec ualet opposita consuetudo.c. fures, de furtis, &

quòd unus testis sufficiat, est.c.qui recedunt.xxvj.q. vi. quia testimonium illius in præiudicium tertij, non est. Sicut ad probationem consecrationis alicuius ecclesiæ, uel quòd aliquis sit baptizatus.c.paruulis, de conse.d.iiii.

19 Si de facto talium corpora sint in sacro sepulta, & possunt ab aliis discerni, exhumanda sunt, aliàs non.c. sacris, eo.ti.reconciliandusque locus est.c.consuluisti, de consec.eccle. uel al. Si fratres exempti de facto sepelierint huiusmodi corpora, quæ de iure non possunt sepeliri in sacro, episcopus loci non potest hæc corpora facere exhumari, ut credit Pan.in.c. sacris, eo. ti. quia perinde est, ac si non essent in dioceſ.sua: posset tamen antequam sepeliantur, obuiare, ne corpora ducantur ad sepulchrum, dum non sunt in loco exempto.

20 Qui se ad uillam transfert causa colendorum agrorum, uel solatii, & ibi, moritur, & non ellegit alicubi sepulturam, non sepelietur in uilla, in qua non habet domicilium, sed uel in sua parochia, uel potius apud maiores suos, si sine periculo posit, & commode illuc deferri, in.d.c.is qui, eo.li.vj. secundum quòd supra dictum est.

21 Mortua matre si puer extrahatur mortuus, non debet cum matre sepeliri, sed extra cimiterium, quia non est baptizatus: secus si non extractus, sed in uentre mortuus, quia est pars uentris.c.si qua, de con.d.iiii.si uero esset uiuus, mater deberet scindi, & puer extrahi, & baptizari: non tamen matre uiuente adhuc, potest fieri scissio, sine mortali, quando per talem scissionem esset periculum de morte matris. Etiam pro salute animæ pueri, propter quam mortale fieri non licet.

22 Sepelientes mortuos in casu non concesso, tenentur restituere corpus si petatur, & omnia quæ occasione eius receperũt. c.fraternitatis, de sepul. Similiter rapiens funus eius, qui sepulchrum alibi elegerat, in.c.fraternitatem, &. c.ex parte, eo. ti.& ultra hoc, secundũ Old.ccxxiiii.consi. perdit ius petendi quartam. Pe.de pe.quantum ad quartam, contrarium tenet: primum tamen est uerius, si quid tale fiat à prælato, quia solus prælatus potest præiudicare ecclesiæ in acquirendo. xvj. quæst.vj.§.fi.concor.Sil.ibi.q.xi. Et qui dicitur, cadauer sibi deberi, probare debet, secundum Pa.in.c.ex parte.eo. ti.

23 Sepultura non potest impediri prætextu cuiuscunque debiti, uel obligationis.l. cum sit iniustũ. C.de sepul.uio.nec de-

bet inferri molestia infra spatium.x. dierum ab obitu. C. eo. &.l.eadem. Et spoliantes mortuos, quo ad illa, quæ ex intentione tumulantium remanserunt, grauissime puniuntur. C. de sepult.uio.l. iii. offenduntur enim amici ipsius defuncti, quod non licet.

24 Qui habet capellam sibi concessam à religiosis, seu prælatis, in qua fecit sepulchrum pro se, & suis de domo : eo inuito, uel suis inuitis, priuari non potest, nec alij ibi in eius sepulchro sepeliri. Talis enim capella reputatur tanquam hospitium, in.c.ebrô.xiii.q.i. & de iure est, quòd dominus non potest habitare in fundo, in quo quis habet usufructum. ff. de usu.& habita.lega.l.si hæres.§. fi. Si autem omnes de tali domo essent extincti, posset aliis concedi, quia mortuo usufructuario usus reddit ad proprietarium libe.l.pe. C.de usufru. No.tamen quòd propter ius aliquod, quòd quis habet in ecclesia, non potest eam magno beneficio priuare.c. accessissent, de consti. Ab.in.gl.ii. cir.fi.

25 Mandans corpus suum non sepeliri, sed iactari canibus, uel in flumine, exaudiri nõ debet. xxi. d.§. nunc autẽ, in glo.no.

26 Leprosi secundum Pan.in.d.c.sacris, cum aliis sepeliri nõ debent. Illis enim permittitur habere ecclesiam cum cimiterio, quòd non permitteretur, si cum alijs sepeliri possent, in iniuriam ecclesiæ parochialis, licet Pe.de anc.& Sil.teneant oppositum, quia ratio prohibitionis cessat in morte leprosorum, prima tamen opinio uidetur melior, licet etiam, secunda bonis innitatur fundamentis. Tab.cum Pa. tenet ibi, circa finẽ.

27 Pro defuncti sepultura, quando defunctus est alius ab uxore, hæredes facient expensas.l.si quis.ff.de re.& sum.fu. Si est uxor habens dotem, & alia bona, quæ remanserunt apud maritum, ipse maritus faciet. Si uero tantum dos remanet uiro, & alia bona, alijs quilibet pro rata faciet expensas.f. uir, & alij. Si uero etiam dotem restituit, facient hæredes uxoris. l. celsus.ff.de re.& sump. fu. Si uero nec dotem, nec alia bona habuit, uir faciet.ff.de re.& sump.fu.l.i. Pater respectu filij, & dominus respectu serui facient.l.si quis.ff.eo.ti. Vide Sil.uer. sepultura, quæstione.xiiii.

SERVVS.

1 Seruus non potest ordinari nisi prius manu mittatur.c.i.ii. &.ii.dist.liiii.& huius ratio est utilitas, atque clericalis di-

gnitas.c.admittuntur.d.liiii. Et infra annum a ſcientia domini ſui poteſt reuocari,ſecundum Ray.& poſtquam reuocatus fuerit, non poteſt dominus inijcere manus in eum ſine excommunicatione, ſecundum Inno. nec licebit tali ſeruo ſi fuerit in ſacris,contrahere matrimonium, alijs autem priuilegijs clericalibus non gaudebit.c.Ioan. de cle. coniu. Quod ſi domino ſciente,& non contradicente ordinetur, eo ipſo fit liber ad quoſcunque ordines ſit promotus.c. ſi ſeruus ſciente.liiij.d.& ſecundum Gof. & In. Si autem domino neſciente,& præſentante,& ordinante, redigetur in priſtinam ſeruitutem quo ad minores.c.nulli.xlv. Si uero ad ſacros,tunc dabit uicarium, uel precium. Aliter reuocabitur in ſeruitutem: in minoribus autem abſolute reuocabitur.c.nulli.d. liiii.

2 Quomodo ſeruus poteſt contrahere, ſupra matrimonium, in.ii.impedimento.§.vi.

3 Tempore perſecutionis,licet Criſtiano ſubire ſeruitutem infidelium, cum pacto non deſerendi ritum Chriſtianorum, ſecundum In.in.c.niſi cum pridẽ,de renũ. Qũo partus ſequatur uentrẽ liberum uel ſeruum. Vide Sil.uer. ſeruus, qu.iiii.

SIMONIA.

1 Simonia,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.c.ar.i. eſt ſtudioſa uoluntas emendi, uel uendendi aliquod ſpirituale, uel ſpirituali annexũ. Oportet ergo ad hoc quòd peccatũ ſit mortale,quòd ſit uolũtas ſtudioſa.i.deliberata,ſola enim deliberatione poteſt committi,etiã actu exteriori nõ ſecuto,non tamẽ ab eccleſiæ iudicio punitur,quę de occultis nõ iudicat. Itẽ nomine emptionis,uel uẽditionis, intelligitur omnis cõtractus nõ gratuitus,ut trãſactionis, renũtiationis, & huiuſmodi. Itẽ ſpirituale dicitur tripliciter,uel eſſẽtialiter,ut dona gratuita,& uirtutes. Secũdo,caſualiter, ut ſacramẽta. Tertio, effectualiter,ut p̃dicare,orare,& huiuſmodi. Annexũ autẽ ſpirituali dicitur,uel dependẽs ex ſpiritualibus,ut habere beneficiũ,uel ad ſpirituale ordinatũ,ut iuſpatronatus,quòd ordinatur ad p̃ſentandũ clericos ad beneficia,& uaſa ſacra, uel ueſtes benedictę,quæ ordinãtur ad uſum ſacramentorũ. Itẽ nomine p̃cij cõtinetur omne qđ pecunia extimari poteſt, ut munera,preces,laudatio,& huiuſmodi. Sint ergo hæ regulæ.

2 Prima regula. Res pure ſpiritualis, nullo modo poteſt emi, uel uendi. Secunda,Res compoſita ex ſpirituali,& corporali,

non potest emi, uel uendi, ex parte illa qua est spiritualis, etiã quòd spiritualitas ibi sit minima. Tertia, si aliqua res composita ex spirituali, & corporali est, potest uendi, uel emi, ex ea parte qua corporalis est, non tamen pluris precij ex eo quòd spiritualitatem habet annexam: ut calix consecratus nõ potest plus uendi, quàm si non esset consecratus, & huiusmodi, alioquin simonia incurritur. Quarta, nulla res composita ex spirituali, & corporali, sic ut in ea principale sit spirituale, potest absolure emi, uel uendi, aliter intelligitur uendi spirituale, quod principale est: ideo non licet sacerdoti uendere missam, nec prædicatori pacisci de precio prædicationis, & huiusmodi. Secus quando principale in ea est corporale, tũc potest absolute, uendi, & emi, nisi iure positiuo prohibeatur, tunc enim propter iuris prohibitionem esset simonia. Quinta est. Stipendium sustentationis exercentium, spiritualia, licet uelle, & accipere, & in articulo necessitatis de eo pacisci liceret, sed quia prohibentur huiusmodi pactiones, ideo non sunt faciendæ. Debent ergo prius ista spiritualia gratis populo exhiberi, & postmodum ad seruandas consuetudines bonas, pro sustentatione ministrorũ authoritate superioris cogi, siue pro missis, siue pro officiis, siue pro consecratione ecclesiarum, aut benedictione uirginum, & huiusmodi. Sexta est. Quamuis locare operas in exercitationibus quæ principaliter sunt spirituales, ut dicere missas, & huiusmodi per se non liceat, potest tamen licere per accidens, idest propter aliquod adiunctum, ut quia non locat operas ad celebrandum sed locat libertatẽ suam, quia dum obligat se ad hoc faciendum, aliud facere non potest, & sic potest locare, & ita habet consuetudo ecclesiæ. Multi enim sacerdotes locant operas suas ad officiandum per mensem, uel annum, & huiusmodi, ut uidemus.

3 Septima regula. Locare operas in his, quæ principaliter sunt corporalia, ut est officium sacristæ, & huiusmodi, non habet scrupulum, quia possunt fieri pacta de certo stipendio, & hęc intellige, ex parte operarij, qui potest locare operas suas, & ille cuius est dare officium, & conducere sub precio. Prælatus tamen non potest huiusmodi officia sub certo precio locare, prohibitum est enim ne prælati committant uices suas sub anno censu. c. ii. ne præ. sub an. ce. cum uic. supra, loca-

tio.§.vi.ex doctrina Caie.in summa, ibi, uer.simonia.

4 Sciendum quòd tria requiruntur ad extrinsecam emptionẽ, uel uenditionem,in qua consistit simonia. Primum est intentio, ut quis intendat emere, uel uendere. Secundũ est conuentio de precio explicita, uel implicita inter contrahentes, alioquin si non conuenirent partes, non sequeretur uenditio,nec emptio. Tertium est executio,dando precium, & accipiendo. Non enim est consumata emptio, nisi detur precium, nec uenditio, nisi detur res quæ uenditur. Ideo ad simoniam,quæ ab ecclesia punitur, exigitur ex parte uenditoris uenditio consumata rei spiritualis,ex parte emptoris conuentio explicita,uel implicita, de precio, & traditione precij. Et nota quòd traditio precii,est plus quàm conuentio, ideo quamuis non fiat alia conuentio explicita,& tradatur preciũ, est conuentio ibi implicita. Et si tradatur precium,& sit conuentio, & non sequatur datio rei spiritualis, uel si detur res spiritualis cum pacto, & non detur precium, non est simonia,quæ punitur ab ecclesia, quia pœnæ sunt restringendæ ad actus consumatos. No.etiam,quòd si detur precium, non sub ratione precij, sed uel pro sustentatione, uel secundum consuetudinem,uel ex reuerentia,uel pro oblatione,uel alio quouis modo, non facit conuentionem implicitam, nec simoniam, sed quæ dantur ratione precij, ut munus à manu, à lingua,ut laus,adulatio,preces,& huiusmodi,ab obsequio, siue sit honestum,siue turpe obsequium, efficiunt. Quod si obsequia huiusmodi fierent, etiam quòd essent inhonesta, non tamen per modum precii fiant, sed propter aliud, non constituunt simoniam: ex doctrina Caie. in summa, ibi uer.simonia.

5 Est etiam simonia mentalis,quæ à Deo tantum punitur, ut quando quis intendit pro spiritualibus temporalia habere, uel pro temporalibus spiritualia,ita quòd lypro,dicat preciũ, uel rationẽ precij. Si autem non intendit hoc pro precio dare,uel accipere,sed tanquam elemosinam,uel donum, uel aliter,non est simonia mentalis. Et hoc quandoque est solum in mente sine actu exteriori,ut quia uellet emere rem spiritualem, sed non habet precium, uel non occurrit qui uendat, uel huiusmodi, aliquando fit cum actu exteriori, ut quando quis dat munus pro spirituali, intendens propter

hoc habere rem ſpiritualem, ſed hæc intentio non apparet. Quandoque aliqui conueniunt paciſcendo, & non completur ſimonia exterior, quia actualiter nõ datur res ſpiritualis, uel precium, uel propter pœnitentiam ſequentem, uel impedimentum, uel aliud. hęc ſimonia inter mentales collocatur, licet actus ſit exterior, ſed quia non punitur ab eccleſia, & eſt mortale peccatum, ſiue ſit mentalis, ſiue actualis exterior, & grauius cæteris peccatis, quæ committuntur circa contractus: quia homo ſe habet irreuerenter ad res ſacras. Ex Cai. ubi ſupra.

6 Papa licet poſsit incurrere peccatum ſimonię emẽdo, uel uendendo res ſpirituales, quia hoc eſt cõtra ius diuinum, non tamen poteſt committere ſimoniã, quæ punitur ab eccleſia, ſicut non poteſt effici excõmunicatus, cum ſit ſupra ius poſitiuum. Similiter qui emit à papa ordinem, uel beneficiũ, pœnã iuris nõ incurrit, licet ſimoniã cõmittat, ſecundũ Pe. de pal. in iiii. ſen. ideo qui habuit beneficiũ de ſciẽtia papæ cũ ſimonia, licet mortaliter peccauerit, nõ tamẽ tenetur reſignare, ſed ſufficit quòd pœniteat de peccato, ſecundũ eundẽ Pe. Quæ autẽ ſunt ſimoniaca tantũ, quia prohibita ab eccleſia, ſi papa facit, uel aliqs cũ eo, uel de eius ſciẽtia tractat, neque peccat, neque ſimoniã incurrit, qa ex ſe peccata nõ ſũt, & in hoc caſu uidetur papa diſpẽſare, cũ cõtra eius uoluntatẽ nõ fiat, nec reclamet.

7 Si aliquis amicus accipientis beneficiũ, dat aliquid miniſtrantis cõſiliario, ipſo miniſtrãte rem ſpiritualẽ, & accipiẽte ignorãtibus, miniſtrãs & accipiens nõ ſunt ſimoniaci, ſed amicus, & conſiliarius. i. q. i. c. ſtatuimus, ſecus ſi ſciunt, & non contradicunt: quia dicuntur uoluntatem interponere, & quantumcunque ſit occultum, ſimonia eſt, & tenetur renuntiare, ſed ſi amicus meus dat pecuniam, ut ego promouear, me etiam inſcio, licet non ſim ſimoniacus, tamen renuntiare teneor. c. ſimoniace, eo. ti. quia ſimoniace ſum promotus. Cõcor. Ber. Hoſt. & Ric. iiij. ſenten.

8 Si quis obtinuerit ordinem, uel beneficium, alio dante pecuniam non ordinatori, non eſt ſimonia, etiam ſi ſine pecunia non erat obtenturus ſecundũ In. in. c. tanta, eo. ar. i. q. vi. §. fi. Si autem ipſe ordinatus pecuniam dedit, etiam ſi ſine pecunia obtenturus erat ordinem, ſimonia eſt. artic. i. quæſt. iii. §. fi. &. quæſt. vi. cap. primo.

9 Intendens obtinere aliquod ſpirituale,ſi dat aliquid miniſtro ut ingreſſum habeat tantum,non eſt ſimoniacus, ſed ſi dat ut pro eo loquatur,perſuadendo,rogando, uel conſulẽdo,ſimoniam incurrit,ſi pro re ſpirituali facit.j.q.j.c. quicũque, nec dictam pecuniam mediator poteſt retinere, ſecundum Arch. flo. ſed reſtituere tenetur non ei qui male dedit, ſed illi in cuius iniuriam data eſt.

10 Qui laudat, uel preces porrigit pro aliquo prælato, ut propter hoc inclinetur ad dandum aliquod ſpirituale ſibi,uel alteri, ſimoniam committit:dat enim hoc tanquam precium rei ſpiritualis,quæ non poteſt emi, neque uendi iuxta primã regulam ſupradictam.

11 Qui preces porrectas pro indigno audit, & propter hoc dat beneficium,factum ſimoniacum committit,quia preces nomine precij computantur,ut ſupra dictum eſt:ſecus ſi porrigantur pro digno,quia ſubeſt cauſa debita. Poſſet tamen eſſe ſimoniã,ſi non ad dignitatem, ſed ad preces reſpiceretur. An autem rogare pro ſe,ut habeat quis beneficium, uel rem ſpiritualem,ſit licitum,ſupra,beneficium.§.xxxix.

12 Quando fiunt preces armatæ,ut quãdo rogatur pro aliquo potente,& adiunguntur minæ committitur ſimonia ſi propter hoc res ſpiritualis,(ut beneficium)detur.

13 Rogans pro aliquo etiam digno intendens ſe obligare in aliquo collatori beneficij,uel ſe ex onerare de aliqua obligatione, quàm habet ad petentem beneficium, committit ſimoniam,quia & obligatio talis,& exoneratio,tenet locum precij.Idem dic de precibus carnalibus, quando quis rogat pro conſanguineo,uel amico ſuo,intendens tantum amicitiam, & non dignitatem perſonæ, & propter hoc collatur dat beneficium, ſimonia eſt. Videntur enim hæc ſuccedere loco precij.j.q.j.c.ordinationes.Pro aliis autem ſacramentis, & rebus ſpiritualibus,aliis a beneficiis, uel ordine,nõ uidetur ſic prohibitum,excepto religioſo,qui non habet uelle,nec nolle.c.non dicatur.xij.q.j. Quando autem non conſtat de intẽtione,an ſcilicet quis intendat ſe per preces exonerare ab aliqua obligatione,uel ſe alteri obligare, uel an tãtum propter amicitiam faciat, recurrendum eſt ad inditia exteriora, quia ſi cõſanguineus erat pro quo rogabat,intelligitur quod preces ſint iniuſtæ,& propter parentellam,uel ſi amicus propter

amicitiam,nisi constet de dignitate personæ, & hæc quo ad forum contentiosum,quia in foro animæ standum,est uerbis confitentis,& eius intentioni,& præsumptioni. Et nota quòd laus nisi sit ex intentione ad causandum fauorem humanum appreciabilem,non facit secundum Deum simoniã, neque preces, nisi porrigens illas intendat se obligare principaliter pro spirituali consequendo, uel se exonerare ex aliqua obligatione,uel seruitio,quo ei tenetur, & hoc principaliter intendat.

14 Quãtum ad munus ab obsequio. Ad hoc quòd sit simonia, requiritur quòd sit seruitium corporale, siue licitum,siue illicitum,& quòd fiat pro habendo beneficio, uel ordine, aut alio spirituali,& quòd fiat principaliter propter illud, & sic simonia committitur,& etiam conferens propter hoc simoniam committit,si est res spiritualis quæ confertur.j.q.iij.c. Saluator.Tho.secunda secundæ.q.100.ar.v.ad.j.& ita in foro contentioso iudicatur,& etiam in foro animæ,si principaliter propter hoc fiat.Secus, est quando obsequium est pure spirituale,ut est celebratio missę, officij, quãdo est beneficio impositum indubitanter potest conferri beneficium etiam ex pacto,quòd ille promittat tale obsequium spirituale.c.significatum,de præben.Et si alicui beneficio esset annexum, quod habẽs illud teneatur prędicare,uel legere, potest illud conferri cum pacto,& obligatione,quòd legat, uel doceat,secundum Host.nec ecclesia reputat hoc simoniacum. Tamen in conscientia si principaliter intenderet tale obsequium pro re spirituali, esset simonia. Similiter recipere aliquem in canonicum cum hoc pacto ut doceat, est simonia secundum eundem Host.intelligo quando hoc onus non erat annexũ: & non solum dantes,& paciscentes fiunt simoniaci, sed etiã consentientes,& mediatores.de elec.c.per inquisitionem.c.ij. de confes.

15 Si prælatus facit pactum de dãdo beneficio, & postmodum ductus pœnitentia intentionem illam malam reuocauit, uel illo pacto oblitus,confert pure,non est simoniacus, neque recipiens si eodem modo se habet,secundum Ric.

16 Recipiens seruum sub annuo salario, donec ei prouideat de beneficio competenti, non est illicitum secundum Host.etiã quòd recepto beneficio expiret salarium, quod promissum

fuerat sub conditione, & seruitium nō est causa principalis, sed impulsiua. Secus si perpetuo, uel pure obligasset se seruitio, quia seruitium uideretur principalis causa collationis beneficij. Vide Pa.in.c.non satis.c.quoniam, &.c.uemens, eo. Dummodo non propter seruitium principaliter, sed propter meritum ad hoc inducatur.

17 Rei non spirituali potest apponi conditio, & pactum spirituale, ut qui habet fundum potest alteri dare cum pacto, ut ibi ædificetur ecclesia, & ibi tot missæ celebrentur, & potest dare aurum, ut ex eo fiat calis, & huiusmodi sine simonia. Pa.tamen in.d.c.significatum docet bonā cautellam, ut prius onus celebrandi applicetur rebus, & postmodum detur res, quia tunc res transeunt cum suis oneribus. Similiter potest quis constituere capellam, uel præbendam in aliqua ecclesia, & reseruare, sibi iuspatronatus, uel ad tempus, uel perpetuo, cum licētia episcopi, supra, iuspatronatus.§.iiij. usque ad.xij. prædicta sunt, secundum.c.olim in causam, de restitu.spol.c.quanto, de censi.c.ex insinuatione.eo.ti.

18 Conferens beneficium, si cum eo, cui confert facit pactum, ut retineat aliquam partem ex redditibus beneficij, simoniā incurrit, secundum Pa.in.c.j.ut eccle. bene. Episcopus tamen ex iusta causa, et necessaria, potest statuere, ut certi temporis redditus beneficij uacantis deputentur ad certum usum laudabilem. Facit.c.fi.de uerbo.sig.& pro solutione suorum debitorum nomine ecclesiæ contractorum, non autem nomine priuato, ut gl.dicit in.c.j.de solu.s.Tho.secunda secundę, supra.ar.iiij.ad.iij.dicit quòd si episcopus antequam cōferat beneficium ob aliquam causam ordinet, ut aliquid subtrahatur de fructibus beneficij conferendi, ad expendendum in pios usus, non est simonia, si uero post collationem requirit aliquid de fructibus sibi exhiberi, idem est ac si munus exigeret, & sic non careret uitio simoniæ. Pa.uero in.c.non satis, eo.ponit cautellam dicens. Dummodo non pręcedat pactio, ut inducatur quis ad renuntiandum beneficio. Sed si papa ex officio suo induceret aliquem, ut Cardinalem ad renuntiandum, & post beneficio imponeret certam pēsionem annuatim soluendam illi, qui renuntiauit ex causa iusta, & hoc sine simonia transiret, & melius esset quam dare illis ecclesias in commenda, quæ ut uidemus hoc modo destruuntur.

19 Pro missa nunquam licet aliquid accipere tanquam precium eius,cum sit res mere spiritualis , sed bene elemosinaliter , & ut stipendium sustentationis , secundum illud.j.ad Cor.ix. Quis militat suis stipendiis unquam?Si tamen sacerdos tenetur celebrare,ut quia habet ecclesiam , uel beneficium,est simonia,si aliquid exigat.j.q.iij.c.uendentes.Secus quando nō tenetur,& est indigens.Si autem tenetur,uel non indiget,tamen recipit quod offertur non est simoniacus , dummodo non exigat.Idem dic de dantibus aliquid pro oratione fienda pro eis,non tanquam precium orationis,sed ut eos prouocent ad orandum,uel pro elemosina,non est simonia.Idē dic de prædicantibus, & exercentibus actus spirituales iuxta regulas suprapositas.Qui tamen prædicaret tantum,ut fauorem,uel gratiam populi,uel aliquod temporale haberet,esset saltem mentaliter simoniacus.Si tamen finis eius principalis non est collecta pecunia , tanquam precium prædicationis, sed salus animarum,uel sustētatio pauperum , uel opus piū, secus est Tho.supra in.iiij.sen.

20 Vadens ad horas principaliter propter quottidianas distributiones,simoniacus est mentaliter,nō autem exterius,quia non deducit in pactum.Secus si non principaliter uadit propter lucrum,sed ad Deum laudandum , etiam quòd sine distributione non iret.Io.an.de cle.non re.c. unico,lib.vj.&.c. tua nos,de simonia,& Host.in.c.olim,de uerb.sig.

21 Iudex uendens iustitiam,si est spiritualis iudex,uel a spirituali habeat,simoniam committit, secundum Arch.flo. Secus si non est spiritualis,licet grauiter peccet. Idem de teste dicendum uidetur.Vide Tho.secunda secundę.q.100.ar.iii.&.iiij. sen.dist.xxv.q.iij.ar.ij.ql.ij.

22 Episcopus cum consecrat,uel uisitat,potest recipere procurationem non ratione uisitationis , uel laboris , sed quia iure permittitur,de cēsi.c.cum Apostolus. Et intellige moderatā. Et non recipit ratione sacramenti , nec ratione laboris.c.uenerabili,de censi.Tho.iiij.sen.dist.xv.q.ij.ar.ij.quol.ij.ad.vj. Si tamen ecclesia esset paupercula, suis expensis uisitabit , & consecrabit.c.cauendum.x.q.iij. At quia hoc iure permissum est,potest in pactum deduci,& in.c.olim,el primo, de restit. spolia. & Pa.ibi,& dicit Pa.in.c.i.de eo qui mit.in pos. quòd quamuis spiritualia nō possint precio extimari , interesse ex

eis proueniens,bene poteſt extimari,& ſuper eo tanquam ſit per temporali procedi,ut dicit gl.in.c.coram,de offi. deleg.

23 Offerens bona ſua eccleſiæ,ut efficiatur canonicus, & ex illis bonis poſtmodum inſtituatur ſibi præbēda,eſt ſimoniacus.Textus eſt in.c.tua nos.eo.Secus ſi pure & liberaliter donaſſet.Et poſt humiliter peteret in canonicum admitti,& retinere prędicta in præbendam,conſentientibus pure clericis. Tunc enim liceret.Sic enim pro ſpirituali nullum datur temporale,nec fit pactum.

24 Si ſtatuto cauetur,quòd nouiter receptus in canonicum,uel monachum,certum quid ſoluat, ſi aliquis recipiatur, & ſoluat,etiam ſine exactione,ſimonia eſt, ſecundum Pa.in.c.dilectus.el.ij.eo.ti.quod limitant aliqui,quando talis ſolutio cedit in utilitatem priuatam,uel canonicorum, ſecus ſi pro fabrica,uel aliis ad diuinum cultum pertinentibus, ſecundum Hoſt.ar.dę conſti.c.cum omnes,&.c.ex parte, quia laudabilis cōſuetudo ſeruari debet.c.ad apoſtolicam,eo.tit.Pa. tamē in.c.Iacobus.eo.dicit quòd ſi ſtatutum imponit tale onus recipiendo,uel recepto,etiam pro his,quæ ad Dei cultum pertinent,non ualet eſſe ſine ſimonia. Facit.d.c.ex multis, cum aliis.Secus ſi ſtatutum imponit onus præbendæ in fauorem diuini cultus,in.c.ſignificatum,de præbé.&.c.unico, ut eccl. bene.& hæc opinio uerior uidetur,licet alia non ſit damnāda.Ideo Pa.uidetur ſequendus magis.

25 Antequam acquiratur ius in epiſcopatu,præbenda,uel quacunque dignitate,prouiſione,aut collatione, eſt ſimonia redimere pecunia aduerſarii obſtacula.Sic enim per pecuniam parat ſibi uiam ad rem ſpiritualem obtinendam, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra,ar.ij. Secus autem in re temporali. Sed poſtquam eſt ſibi acquiſitum ius,& eſt in poſſeſsione, licet dare pecuniam pro redimenda uexatione cōtra eum, qui iniuſte uexat,ſecundum Tho.ubi ſupra,ſi uero iuſte uexatur,non licet.Conſentit Pa.in.c.dilectus, el primo.eo.ti.Si autem habet ius,ſed non eſt in poſſeſsione,non poteſt dare ſiue iuſte, ſiue iniuſte ſit expulſus. Nam ad hoc quod poſsit redimere uexationem huiuſmodi, requiritur. Primo,quòd ſit acquiſitum ius. Secundo, quòd ſit certus de acquiſitione.Tertio,quòd ſit in poſſeſsione.Hos modos ponunt Piſ. & Ang.&.c. cum pridem,de pac.& ibi. Pa. Vide.c.

Matthæus eo.ti.& ibi Pa. Similiter dic de electo,& non confirmato,quòd non poteſt dare pecuniam,ut confirmetur:in dicto capitu. Matthæus, nec contradicenti, ut deſiſtat,a contradictione.

26 Si epiſcopus recipiat pecuniam ne aliquem ſimoniace confirmet, & propter hoc non confirmat, uel non promouet, ſimoniacus eſt epiſcopus recipiens,non autem dans, ſecundum Pa.in.c.cum in eccleſiæ,eo.ti.

27 Si capitulum daret aliquid alicui impedienti ne electio fiat ſimpliciter,ut deſiſtat a tali impedimento,ſi notorie conſtat ius nullum in electione habere non eſt ſimoniacum ſicut ſi impediret ne iſte,uel ille eligeretur,ſecundum Rod.ſicut nec ille cuius electionem impediret dare poſſet.

28 Non licet litiganti renũtiare liti ſuper beneficio, cum pacto habendi aliquod temporale, etiam ſi illud recipiat nomine expenſarum: quia renuntiare iuri ſpirituali pro temporali, ſimonia eſt,in.d.c. pridem, de pac.& quia renuntiatio iuris ſpiritualis, debet eſſe libera,per.d.c. ex parte. Iudex tamen poſſet prouidere,ut una pars daret alteri,& cederet liti,ex officio ſuo,& pro bono pacis pro expenſis factis,ut not.glo.in d.c.ex parte,de officio deleg.ſupra. Renuntiatio.§.iij.&.iiij. &.v.ſupra.§.xxv.

29 Sacerdoti nolenti ſine pecunia baptizare,non debet dari ullo modo,ſed quilibet tunc poteſt baptizare. Poteſt tamẽ emi elementum,quando aliter non poſſet haberi, quòd ſi baptizandus nõ poteſt habere baptiſmum ſine precio,& eſt adultus,non debet dare,ſed potius mori ſine baptiſmo. Sufficit tunc propoſitum baptizandi,ſecundum Tho.iiij.ſen. diſt.v. q.ij.ar.ii.Concor.Pa.in.c.cum in eccleſiæ,eo. Pro puero autẽ baptizando,quando eſt articulus mortis ,& ſine pecunia nõ uult baptizare,quidam dicunt quòd poteſt donari pecunia, non pro precio,& nõ ſinere mori ſine baptiſmo, ſed melius eſt non dare,& emere aquam,ſi aliter non poteſt haberi, & per ſe baptizare,uel per alium qui ſciat, ſed ſi non ſit aliquis, qui ſciat,niſi ſacerdos,& uult pecuniam, putat Pa.in.d.c. cũ eccleſiæ,poſſe dari,non pro precio,ſed dono,ne infans ſine baptiſmo moriatur,& licet recipiens peccet, non tamen dãs in hoc caſu:non autem ſic in aliis ſacramentis,quæ poſſunt differri,& non ſunt talis neceſsitatis ſecundum Arch. florẽ.&

Cai.secunda secundæ.q.100.ar.ij.ad.j.Redimit enim infantis uexationem iustam,supra,baptismus.§.lvj.

30 Non licet infideli dare pecuniam ut ueniat ad fidem,quādo nō ueniret nisi data pecunia, quia baptismus ei parum prodesset: secus quando habet uoluntatem ueniendi ad fidem, sed timet paupertatem,secundum Pa.in.d.c.cum ecclesię,pro aliis autem sacramentis non licet,nisi pro sustentatione ministrorum,uel donatione,ut supra, neque pro absolutione, uel licentia confitendi alicui,tanquam precium.Idem de interdicto,excōmunicatione, & huiusmodi, nisi soluatur pro pœna,secundum Thom.secunda secundæ,supra,ar.ij. culpæ præcedentis,pro qua fuit excommunicatus.

31 Pro matrimonio inquantum est in officium naturę,ratione dotis,licet dare,& accipere pecuniam,non autem ut est sacramentum,secūdum Tho.supra,ad.vj. neque pro benedictione nuptiarum,cum prohibeatur in iure,ar.in.c. cum in ecclesiæ,eo.ti.dicit tamen Arch.flo.quòd si sacerdos non uult dare licentiam alteri sacerdoti ut benedicat nuptias, nisi soluat pecuniam tantam,quātam existimat portionem oblationis, quæ sibi conuenit,non committit simoniam, secus si intendit uendere licentiam,uel plus exigat quàm existimet oblationem futuram, præsumitur enim tunc quòd sit uenditio, & consequenter simonia.

32 Pro ordine,si episcopus,uel ministri aliquid exigant, simoniam committunt.De episcopo, est.c.q̄ pio.j.q.ij.Immo si recipiat pecuniam ut ordinet non simoniace, simoniam committit,ut supra.§.xxvj.&.j.q.j.c.nullus.Ministri ut archidiaconus,qui examinat,& ille qui uocat promouendos,uel qui respondet in scrutinio, uel qui legit Euangelium, secundum Gof.si exigant pro tali ministerio pecuniam,sunt simoniaci. De notario qui scribit ordinandos, dic secūdum communiter doc.& Pa.in.c.j.eo.ti.quòd si est salariatus de publico,nihil potest accipere sine simonia:si non est salariatus, aliquid potest accipere secundum quantitatem laboris,non considerata qualitate ordinum,ut scilicet plus exigat pro sacerdote, quàm pro diacono,& plus pro diacono quàm pro accolito, & huiusmodi.Sic enim patet quòd non pro labore, sed pro ordine exigit,tunc est simonia:ar.in.c.præclarie.x.q.ij.supra, episcopus.§.xxj.Idem dic esse simoniam, exigere aliquid pro

ſigillo,niſi expenſas cæræ,& ſigillationis, & clericorū ad hoc deputatorum,intellige pro re ſpirituali, uel eccleſiaſtica iuriſditione.In his tamen ſatis ualet ſtilus Romanæ curiæ, in qua taxata ſunt omnia beneficia, qui ſi ſeruetur, ut a papa ordinatus eſt, non poteſt incurri ſimonia, quæ ab ipſo punitur.

33 Promittens nihil petere ab ordinatore,uel pſentatore,uſque ad tot annos, ex quo ordinator tenetur ſibi aſsignare portionem poſt ordinationem, quæ conſideratis fructibus temporale quoddam eſt,ſimoniam committit,ſecundum Pa. in c.per tuas,el.iij.eo. tit.quia pro ſpirituali remittit temporale.

34 Vaſa ſacra,ueſtes benedictæ,ſepultura,capella,eccleſia,& huiuſmodi,ſecundum Tho.iiij.ſen. diſt.xxv.poſſunt uendi, nō ratione conſecrationis,uel benedictionis, uel ſpiritualitatis, ſed materialiter ut res ſunt,uidelicet pro auro, uel pro panno,uel pro terra,uel marmore,& huiuſmodi:nec ratione ſpiritualitatis plus debent uendi,quàm materia eorum ualeat, ſicut ſi ante conſecrationem, uel benedictionem uenderentur.ſupra §.ij.ſic enim nō datur niſi temporale pro tēporali.

35 Si clerici nolunt corpus ſepelire,niſi fiat pactum,& cautio de redemptione eorum quæ ueniunt cum funere, eſt ſimonia, per.c. quæſta.xiij. q.ij.Si autem faciunt pactum de redimendo lectum,uel alia temporalia,dummodo nō negetur ſepultura,uel non immiſceatur ius ſepulturæ eſt,licitum, & poſt ſepulturam,poſſunt compelli a clerico facere hæredes, quòd promiſſum eſt,per.d.c.ad apoſtolicam,eod.ti.quia hæc ſunt temporalia ſolum.

36 Si in una eccleſia plura eſſent cimiteria, & parochianus plus uellet ſepeliendo in uno quàm in alio, eſſet ſimonia, uel ſi taxetur pro quanta pecunia quis ponatur in tali cimiterio,ſecundum Hoſt.Intellige quando hoc cedit in utilitatem priuatam:ſecus ſi pro utilitate eccleſiæ,ut pro fabrica, & huiuſmodi. Vide.c.audiuimus,&.c.ſicut,eo.ti.

37 In permutatione beneficiorum,dignitatum, uel præbendarum,quæ fit pro aliquo terreno commodo utriuſque, uel alterius,eſt ſimonia,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxv.q.iij. Secus ſi pro aliquo ſpirituali,ut quia poteſt hic cōmodius uacare diuinis,quàm alibi,dummodo fiat authoritate diocæſani,quomodo autem fiat,& poſsit addi pecunia,ſupra, beneficium

neficium.§.lxxj.uſque.lxxvj.De ſimonia in renuntiatione,ſu pra,renuntiatio.§.ij.beneficium.§.lxxij.uſque.lxxvj.

38 Per nullam conſuetudinem introduci poteſt,ut pro temporali detur ſpirituale,quia ius naturale, & diuinum præiudicat conſuetudini,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra,ar. ii.ſeruandæ tamen ſunt piæ conſuetudines, ut detur pro ſtipendio,uel elemoſina,ut ſupra dictum eſt: quoniam qui altari ſeruit,de altari uiuere debet.

39 Ius præcipiendi decimas,uel fructus,uel oblationes eccleſiæ, cum ſit quoddam ſpirituale,uendi non poteſt ſine ſimonia, quamuis uendi poſsint fructus,quia corporales ſunt, ſecundum Pa.in.c.ne præla.ui.ſu.Intellige a beneficiato quamdiu ipſe uiuit,non a prælato, qui habet ius conferendi, ar in.c. unico,ut eccle.benefi.§.fi.Dicit etiam Pa.in. c. fi. ne præla. ui. ſu.quòd obuentiones eccleſiæ laico poſſunt locari, dummodo ponat clericum loco ſui pro colligendo,ne præſumptuoſe ad altare accedat ubi fiunt oblationes,ar.in.c.i.&.ii. ne cle. uel mo.& ad modicum tempus poſſunt uendi.c.fi.ne prel.ui. ſu.No.quòd quando locatio fructuum, uel eccleſiæ eſt facta ultra tempus locantis nomine eccleſiæ,& utiliter ſucceſſor te netur ad illam,de ſolu.c.i.Si autem facta eſt nomine illius cu ius eſt eccleſia,& non intendebat eam obligare, non tenetur ſucceſſor,ſed ſi conductor,uel emptor aliquid iam ſoluit ſecundum Hoſtien. ſucceſſor tenetur habere ratum, ſi ſolutio in eccleſiæ utilitatem uerſa eſt. Et licet rector quandoque poſsit eccleſiam ultra tempus uitæ ſuæ locare, non tamen ca nonicus præbendam ſuam,ut dicit Sil.uer. ſimonia. q.xiiii.§. primo circa finem.

40 Qui uillam uendit,& iuſpatronatus, quod in ea habet, eſt ſimoniacus ſecundum Pa.in.c.quærellam,eo.tit. quia copula tiua facit uenire copulatum principaliter, & non acceſſorie, non autem ſi dicat uendo uillam cum iure patronatus, & ſic intelligitur dictum Ioan.an.in.c.i.de iure pallii, in ſexto. In conſcientia autem recurrendum eſſet ad intentionem uëden tis,ſi intendebat uendere iuſpatronatus,cuius ſignum fuit, ſi plus uendidit propter hoc,eſt ſimonia.

41 Patronus autem accipiens aliquid quod precio exiſtimari poſsit,pro præſentando, eſt ſimoniacus, ſecundum Pa.in.c. ueniens,el.i.de reſtitu.ſpolia.

42 Si duo conueniant simul cum pacto obligatorio, ut Plato dicat missam pro Socrate, & Socrates dicat missam pro Platone, uel Plato dicat Socrati, baptiza me, & obligor me ad baptizãdum te, est simonia, secus si cessat in talibus pactio obligatoria. c. tua nobis, eo. ti. Cessante autem pacto potest spirituale, in aliud spirituale commutari, secundum Pa. in. c. sculpturæ, de uoto, dummodo omnia gratis fiant.

43 Dans pecuniam ne quis ordinetur, uel ecclesia non consecretur, est simoniacus. c. nemo, eo. ti. Idem dic de corrũpente iudicem, uel testem in causa spirituali, in. d. c. tua nos. Pa. ibi, secus in causa temporali. Similiter remittere debitum certum pro re spirituali, est simonia, secundum Pa. in. c. ueniens, el. i. de testi. Remittere enim idem est, quòd donare, ut in glo. d. c. ueniens: uel est dare qñ debitũ liquidũ est, secundũ Pa. ibidẽ.

44 Accipere aliquid pro inuestitura ecclesiarum, simonia est: tex. in. c. cum tantum, eo. titu. Soluere annatam in curia Romana, seu taxam bullarum, non est simonia, quia talia non soluuntur pro spiritualibus, sed pro sustentatione curiæ, & officialium, & hæc sunt ordinata de uoluntate papæ. Secus in curiis episcoporum, & aliorum prælatorum habentiũ unde uiuant, secundum decentiam sui status, quia tales taxæ sunt simoniacæ, ut pro absolutionibus, dispensationibus, & huiusmodi. c. ex multis. i. q. iii. secus si prędicta accipiunt, quia non habent uictus decẽtiam, quia uidentur dari elemosinaliter pro sustentatione.

45 Recipientes pecuniam, ut electioni, seu promotioni ad aliquam dignitatem, uel prælaturam consentiant, simoniam incurrunt, Pa. in. c. de hoc. eo. ti. & tenentur restituere illi ecclesiæ, de qua agebatur, ut in. d. c. de hoc. Idem dic si recipiant, ut non eligant, uel electioni non consentiant, uel ne electionem impediant, ut supra dictũ est. §. xxvii. Hęc. n. spũalia sunt.

46 Si canonicus dicat aliis, ut complaceant sibi de tali, & postmodum complacebit illis de alio recipiendo, est simonia, per c. quàm pio. i. q. ii. Idem si dicam, non cõsentiam, nisi de alio mihi consentias. Idem si promouendus in rectorem alicuius ecclesiæ, paciscantur soluere collatori maiorem pẽsionem, secundum Pa. in. c. cũ clerici, de pac. Similiter si propria authoritate obliget se ad pensionẽ, & nõ tenet collatio secundũ Pa. ibid. quãuis Io. an. cõtrariũ teneat. s. quòd tenet talis collatio

47 Poteſt clericus paciſci de uigilando aliquem defunctum, quia uendit laborem, non autem paciſci de dicendo pſalterium, quia eſſet ſimonia, ſecundum Hoſt. quia eſt res ſpiritualis. Et ſi maior crux non portetur niſi pro maiori precio, eſt ſignum ſimoniæ.c.audiuimus, eod. tit. Similiter cũ taxatur pro quanta pecunia quis ponatur in tali ſepulchro, in quo ſunt plures, ſecundum Hoſtien. ſupra.§. xxxvi. uendere emolumenta oblationum presbyter poteſt, ſecundum Gul.ut ſupra.§.xxxix.

48 Dare aliquid ex pacto pro aliqua benedictione, uel uirginum uellamine, ſecundum Pe. de pal.in.iiii.ſen.& per.c.ſicut el.iii. de ſimo. eſt ſimonia.

49 Sanctitatem ſimulans, ut promoueatur, non eſt ſimoniacus, ſecundum Tho.ſecunda ſecũdæ, ſupra,[ar.v.ad.iiii. quia non dat aliquid, ſed magis ſurripit humanam laudem. Peccat tamen mortaliter ex inordinato appetitu],[& debet; pœnitere de hoc.c.mandatum, eo. Secus de eo, qui per adulationem obtinet, ſecundum Ar.flo.ii.par.ti.i.c.iiii.§.iiii. non tamen tenetur renuntiare, niſi feciſſet pactum, licet aliqui contrarium teneant, quia hoc uidetur munus ab obſequio.

50 Pro ingreſſu monaſterii, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ, ſupra, non licet aliquid exigere, uel recipere quaſi præcium. capi. non ſatis, etiam prætextu conſuetudinis, ſine ſimonia.c. quoniam, eo. ti. tamen ſi monaſterium ſit tenue, ita quòd non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis exhibendus eſt ingreſſus, & aliquid accipere pro uictu perſonæ, quæ recipitur, non eſt illicitum, non tamẽ licet aliquid ex pacto recipere pro ingreſſu.c. quam pio.ii.q.i. Vnde ſecundum Pa. in.d.c. non ſatis, per uiam pactionis, uel conditionis, nil debet exigi, ſed per uiam proteſtationis ſimplicis. Nam quando fit aliqua conuentio, qua ſignificatur quod ſpirituale datur pro temporali, ſimoniam eccleſia iudicat, etiam quod deſit intentio. Quando ergo aliqua perſona recipienda eſt, dicatur illi. Nos libenter recipimus te, ſed ſi uis uenire nobiſcum, porta tecum tantum, uel tantum, unde uiuere ualeas. Et facilius poſſunt recipi illæ, quæ plus portant. Et quãdo dicũt quod nihil debet recipi, etiã prætextu paupertatis, debẽt intelligi, quaſi præciũ ingreſſus, qui eſt res ſpiritualis, uel ex pacto, quod iudicat eccleſia ſimoniacũ. C.ii.ſecũda.

ſecundæ,ſupra,dicit,quòd quando taxatus eſt numerus monialium,quæ poſſunt abſque penuria ſuſtentari, ita quòd ſi plures reciperentur monaſterium grauaretur, licite poteſt ſtatui,quòd ſupra talem numerum nulla recipiatur niſi quæ releuamen grauedinis quod ſequeretur afferret,puta, mille aureos,quoniam hoc non eſt pro ingreſſu,ſed pro ſuſtentatione exigere.

51 Pœna omnis ſimoniaci in recipiēdo ordinem eſt, quòd ipſo iure eſt ſuſpectus,ſecundum Pa.& Inno.in.c.tanta,eo.titu. & quo ad ſe,& quo ad alios, ita quòd non poteſt diuina celebrare,nec alii poſſunt ſibi participare,& nō quo ad ordinē tantum ſuſpectum,ſed etiam quo ad alios ordines licite ſuſceptos,& conſequenter eſt remotus ab adminiſtratione tēporalium beneficiorum ſuorum,ſecundum gl.in.c.reperiuntur.i.q.i. neque cum eo diſpenſari poteſt, niſi per papam.c. gratia.i.q.i.ſiue ſit occultus,ſiue manifeſtus, nec prodeſt renuntiare beneficio,ſecūdum Pa.in.c.tanta,&.c.per tuas, el.ii. eo.poſt Inno.Si autem alius dedit pecuniam ipſo ignorante, & poſt non conſentiente,neque ratum habente,epiſcopus diſpenſabit,ſecundum Pa.in.c.de ſimoniace,eo. & eſt tantū ab iſto ordine ſic ſuſcepto ſimoniace ſuſpenſus, ideo alios ordines poteſt exequi,ut beneficia retinere,ad maiores tamen ordines promoueri non poteſt,niſi in hoc ordine ſic ſuſcepto diſpenſetur, quia alias uideretur per ſaltum promotus.52.d. c.i.& per totum,de cle.per ſal.pro. Qui autem ſimoniace ordinauit,ipſo facto eſt ſuſpēſus perpetuo ab ordinibus, ſecundum Pa.in.d.c.per tuas,tex.eſt iuncta glo.in.c.ſi quis a ſimoniacis.Facit tex.in.d.c.per tuas,&.§.uerum.xxxiii.d.

52 Simoniacus in beneficio ſi eſt occultus,eſt ſuſpenſus quo ad ſe tātum,ſecundum Pa.in.d.c.per tuas,& quo ad alios ſuſpēdendus,ar.i.q.iii c.i.& ſi renuntiat beneficio ſic acquiſito, poteſt uti ordine ſuo poſt peractam pœnitentiam, ſecundum Pa.in.d.c.tanta,&.c.per tuas,& ar.in.c.inquiſitionis, de accu. Si uero manifeſtus eſt,uel per ſententiam, uel confeſsionem in iure factam,uel per facti euidentiam, quæ nulla tergiuerſione poſsit celari,tunc eſt ſuſpēſus etiam quo ad alios ipſo iure.d.xxxiii.§.uerum.Ideo etiam quòd renuntiet beneficio, indiget diſpenſatione,ſicut quilibet notorius criminoſus, in c.fi.ad temp. or. diſpenſare autem poteſt in hoc epiſcopus,

dummodo non ille sit, cum quo commisit simoniam, ut not.i.q.v.c.præsentium.Intellige si simonia fuit commissa ipso sciente,quia si ipse ignorauit,quòd parentes,uel amici eius fecerunt,secus esset,quia tunc tantum in beneficio sic esset suspensus.Vt supra dictum est,secundum Pa.ubi supra.Et talis si sponte renunciat per episcopum dispensari poterit, ut habeat beneficium, etiam curatum in alia ecclesia, etiam cum executione ordinum:sed ad illud beneficiũ in quo fuit commissa simonia non potest,nisi per papam dispensari, secundum Pa.in.d.c.de simoniace, eo.ti. Idem dicũt esse iudicium de mediatoribus,quo ad suspensionem, & dispensationem, per regulam,accessorium,de re.iu.li.vi. Si uero expectat sententiam condẽnatoriam,tunc non potest episcopus dispensare,ut habeat beneficiũ in illa,nec in alia ecclesiá quodcũque.

53 Episcopus potest dispẽsare cum simoniaco circa officia mortuorum,benedictiones nubentium, sepulturas,crisma, benedictiones uasorum, & in similibus,post peractam pœnitentiam,secundum Host.quia hæc nòn prohibentur,ar.in.c.nuper,de sen.ex.Nec obstat.c.erga.i. q.i.quia loquitur de simoniaco in dignitate.Not.quòd iste pœnæ non ligant simoniacos mentales,ut dicit Sil. ibi.q.xix.§.iiii.& nomine mentalis simoniæ,quo ad censuras,uenit non solum,quæ in interiori actu consistit, sed etiam quæ est sine pactione, & quæ cum pacto est,sed non consumata,secundum Cai.ibi,circa finẽ.

54 Ordinatus ab episcopo, quem audinit simoniacum esse,potest in suscepto ordine ministrare non tamen alios ordines recipere,nisi deponat conscientiam.c.per tuas, eo. & non debet quis facile credere,quod in alterius uergit infamiam, ut dicit Pa.in.d.c.per tuas.

55 Secunda pœna simonaci est infamia,& depositio,quas incurrit si iudicialiter de hoc constiterit, ut in.c. inquisitionis, de accusa.&.c.sane.v.q.iii.

56 Tertia ẽ excõmunicatio,de qua uide,supra,excõicatio.lix. lx. quia ibi satis clare est dictũ quõ simoniaci in ordine,& beneficio,& in receptione ad religionem sunt excõmunicati,ideo non replico.Videant ibi cannones,quia melius scire uolũt.

55 De non reuelantibus simoniam factam in curia an sint excommunicati, dic quòd non, quia leges ille per non usum sunt abrogatæ,supra,excommunicatio.lix.

58 In ſimonia mentali,ſiue ſit de iure diuino,ſiue poſitiuo,non cadit aliqua reſtitutio,ſecundum Tho.ſupra,& Pa.in.c. fi.eo. & Io.an.ibi indiſtincte tenent,quamuis aliqui dicant, quòd in ea quæ eſt de iure diuino teneatur quis ad reſtitutionem ſed non probant efficaci ratione. Sed cum debet fieri reſtitutio, cui ſit fienda, ſupra, reſtitutio .§. xvii. Vide ibi diffuſe quod diximus.

59 Datum pro habendo ordine ad titulum alicui eccleſiæ, uel beneficii,dabitur illi eccleſiæ,uel beneficio. Si autem non ad titulum,dabitur eccleſiæ cathedrali.In aliis detur eccleſiæ, in cuius iniuriam commiſſa eſt ſimonia:ita tamen,ut qui dedit ſimoniace,commodum non reportet, quòd ſi omnes de eccleſia deliquerint, debent criminoſi expelli, & pecunia dari eccleſiæ,quòd ſi non expellãtur,detur fiſco Papæ, qui in pias cauſas diſtribuat, ſecundum Hoſt. nam turpia lucra a fiſco extorquentur.l.fiſcus.ff.de iur. fiſ. Si uero data eſt monaſterio,dic iuxta capitulo ueniens,eo.& capitulo quoniam,& ſecundum Pa. in capitulo de hoc, eo. uide & Sil. ibi circa finem.

60 Ex prædictis habet, quòd nullus tenetur ad reſignationem beneficii ſimoniace accepti, quando pactio nulla præceſsit, licet in mente hoc intenderet quis, ideo ſeruitores prælatorum, & obſequentes eis in obſequiis, etiam turpibus, dummodo non fecerint pactum, licet pro huiuſmodi obſequiis intenderent conſequi beneficium, non tenentur reſignare, & ſic ex dictis, caſus infinitos ſolues. Si quis det pecuniam papæ pro beneficio, non tenetur renuntiare beneficio, licet ſit ſimonia, quia in hoc uidetur papa diſpenſare, ſecundum ueriorem opinionem. Sil. ibi circa finem.

SIMVLATIO.

1 SImulatio mendacium eſt,quo quis factis, uel ſignis exterioribus, aliud quam in mente habeat oſtendit, ideo ſemper peccatum eſt, ueniale quidem, quando iocoſum, uel officioſum eſt: mortale autem quando pernicioſum, ſicut de mendacio dictum eſt. Nihil enim refert mentiri uerbo, uel facto, cum utrunque ueritati opponatur. Simulatio autem ſecundum quam, aliquid fingitur ad aliquid

significandum, ficut Christus finxit se longius ire, peccatum non est, quia mendacium non est, sed ueritatis figura, Tho. secunda secundæ, quæstione tertia, articulo secundo, ad primum.

2 Simulare ad occultandum peccatum proprium, quando illud confiteri non est necesse, peccatum non est, sed laudabile, ne alii scandalizentur, supra, fictio. §. iii.

3 Portans habitum religiosi, uel clerici, & non ut religiosus, uel clericus non est simulator, uel hypocrita, nisi assumat illum habitum ad se ostendendum iustum, quia de hypocrita dicitur: Omnia faciunt, ut appareant hominibus.

Simulatio, secundum Tho. supra, ar. iii. opponitur directe ueritati, indirecte autem omni uirtuti.

SOCIETAS.

1 SOcietas plurium personarum in mercantia, uel artificiis, aut in animalibus, multis modis fit, ut dicetur, & redditur illicita duplici uia. Prima, si capitale unius stet sub lucro, & non sub damno: hoc enim iniquum est. Vt si titius ponat. C. duca. si perdantur, uult quòd omnino sibi restituantur. Secunda, est si lucrum, aut damnum nō respondeat proportionabiliter sociis, unicuique pro rata sua: tunc enim esset iniquitas ibi, quia inæqualitates esset iustitiæ. ad hoc facit glo. in. c. plerique. xiiii. quæst. iii. ff. pro soc. l. si non fuerint.

2 Aduertendum est, quòd in huiusmodi societatibus, dum unus ponit pecuniam, & alius industriam, & laborem, seu operam, de natura huiusmodi societatis est, quòd ponens pecuniam substat duplici periculo, scilicet perditionis pecuniæ, & usus negotii. Ponens uero operas substat tantum uni, scilicet periculo perditionis operarum, & industriæ, & quia hoc est de natura huius contractus, licet periculum non sit æquale, tamen est licitus contractus. Concor. Cai. uer. societas.

3 Aduerte etiam, quòd euentus societatis tribus modis contingere potest, quia quandoque in fine inuenitur tantum capitale sine lucro, quādoque damnum capitalis in toto, uel in parte, quandoque capitale cum lucro. Si est dānum capitalis, quocūque sit, totū qui posuit sustinebit, quia est semper dñs

salute, recipiendo tria, uel duo pro centenario, uel defalcan do de lucro, ut puta sic. Ista pecunia uerisimiliter lucrabitur octo pro centenario, sed quia uolo te assecurare de capitali conuenio tecum dare tantum quinque pro centenario. Hic contractus est licitus, quia etiam qui non socius est, potuisset hoc modo illum assecurare, ergo nec minus potest dum est socius, dummodo intentio sit, quòd hoc fiat propter assecurationem. Possunt etiam conuenire sic, quòd assecuratus tantum soluet, & lucrum totum diuidatur. Concordat Sil. uer. societas. § ij.

7 Licitum est ponenti operam facere pactum, quòd nolit operas suas perdere, etiam quòd capitale perderetur, sed uult tãtum pro opera sua, etiam quòd nullum inde sequeretur lucrum, quia tunc non est socius, sed suarum operarum locatur. Intellige si opus suum tantum meretur, & quòd damnum, si quòd sequitur, non sequatur ex dolo, uel culpa eius, aliter nõ iuste reciperet pro opere quòd est promissum.

8 Non licet dare pecuniam in societate cum pacto, & instrumento de capite saluo, licet hoc non intendatur, sed solum hoc fit pro securitate deponentis, ut scilicet mercator timẽs perdere capitale magis faciat debitum suum negotiando, quia sic mentiendo mortaliter peccat, quia est mendacium pernitiosum in sui infamiam. xxij. q. ij. c. j. & tenetur intentionem suam manifestare propter periculum, quia potest uoluntatem in futurum mutare, & sic repetere capitale, potest etiam mori ab intestato, & hæredes eius possent petere, & sic sequeretur damnum proximi, & infamia sui. Et quia hoc pernitiosum est, & famæ, & animæ, ideo fieri non debet.

9 Non licet dare mercatori certam quantitatem pecunię, cum pacto quòd una pars sit salua, & cum periculo alterius partis, quia ratione partis saluæ esset mutuum, & consequenter usura, uel saltem inhonesta societas, quia mercator posset perdere operã, & illam partem capitalis, & sic non esset æqualitas in isto contractu, contra quod supra dictum est. §. ij. propterea licitum non censetur.

10 Contractus in quo fit pactum, quòd periculum pecuniæ sit commune, est licitus, si pecunia fiat communis, ita quòd in fine si capitale superest in totum, uel in partem diuida-

tur,& in hoc ſenſu debet intelligi glo.xiiij.quæſt.iij.in.c.plerique.Quæ dicit hunc contractum eſſe licitum, & Pa. in.c. per ueſtras,de dona.inter uir.& uxo.& alii doct.& ſi nō ponatur iſta clauſula,quòd in fine capitale diuidatur, nihilominus intelligitur, ut contractus ſit licitus.

11 Si duo ponant pecuniam, & operam,ſed alter pecuniam in duplo, recipiet hic maiorem utilitatem ex lucro,ſecundum quòd maiorem poſuit pecuniam proportionabiliter,niſi induſtria alterius præponderet pecuniæ iſtius. Tunc enim maior labor,ſeu induſtria, æquabit maioritatem pecuniæ. ff.de reg.iur.l.ſecundum naturam,&.ff.pro ſoc.l.ſi non fuerint.Et hoc arbitrabitur iudex,etiam ſi in pactis non ſit expreſſum.l.ſi ſocietatem.ff.pro ſoc.

12 Lucra, & damna obuenientia contemplatione ſocietatis, ſunt diuidenda inter ſocios,non autem uenientia contemplatione perſonæ, licet ſocietas fuerit occaſio.l.cum duobus.§.quidam ſagariam.ff.pro ſocio,& ibi Bart.Nam ſi alter ſociorum uadens ad nundinas, ut negotietur pro ſocietate, & in uia ab inimico occidatur, uel uulneretur, ratione inimicitiæ perſonalis, quod non eueniſſet, niſi illuc acceſſiſſet negotiando pro ſocietate, damnum erit proprium,& non commune. Sic & de lucro, ut ſi inuenit lapidem pretioſum,erit proprium ſibi,& non commune. Licet non inueniſſet, niſi illuc iuiſſet.Ad hoc facit.l.ſocium.ff.pro ſoc.

13 Ponens operas debet habere expenſas,quas facit ratione ſocietatis,ſecundum Iac.de are.l.j.C.pro ſoc.quia lucrum intelligitur deductis expenſis.C. de codicil.l.illud. Intellige exceptis his, quas domi feciſſet, ut limitat Bald.in.l.mutius.ff. pro ſocio, uel niſi conſuetudo aliter habeat, ſecundum Ange. quæ debet ſeruari, niſi contineat apertam iniquitatem, quia actum uidetur quòd eſt conſuetū.ff.de edil.edic. l.quod ſi nolit.

14 Si contraxi cum titio ſocietatem uſque ad decennium, & & ante perditur capitale, finita eſt ſocietas,& non tenetur qui poſuit capitale, ſecundum glo. in.d.l.ſi non fuerint. Si autem non totum periit, ſed pars,& parum reſtat,alter non tenetur ponere operam, quæ magna eſt, pro tam parua quantitate capitalis, ſecundum æquitatem, & ſecundum Baldum in.l.prima.C.pro ſocio. & hoc æquum eſt.l.ita au-

tem.ff.de administra.tuto.

15 Si do pecuniam meam Sempronio, cum pacto quòd reddat, uel lucretur mihi sicut reddet, uel lucrabitur pecuniâ, quam dedi titio mercatori, & tamē Sempronius non exercet eam in negotiationem, contractus est illicitus, & non possum aliquid, ultra capitale accipere, secundum Innoc. de usu.c. fina. & Ioan.andr. Pecunia enim ex se non est lucrosa.c.eiiciens.lxxxviii.d. tamen si eram daturus hanc pecuniam mercatori, & dedi titio, ut seruirem, & non ut semper eam habeat, & non eram obligatus ex præcepto mutuare, possum petere meum interesse, hoc est lucrum, quod cessat, recipiendo tamen pericula, & expensas in me ipso, secundum Hostien. & ratio est, quia non teneor seruire tibi cum damno meo.

16 Socrates dat Platoni M. ducatos Romæ, cum pacto quòd recipiat Lugduni quingenta si perierint. Si salui erunt M C. hic casus non est licitus, secundum Hostien. & per prædicta quia uult partem capitalis saluam esse, & si Plato mercator expendat in mercantiam uult lucrum de re non sua: unde contractus usurarius est, quia partem capitalis uult saluam.

17 Si do tibi pecuniam pro mercantia subiiciendo me periculo capitalis si per fortunam pereat, possum tecum conuenire de certa quantitate lucri, dummodo sit competens, siue lucrum sit siue nō, siue sit magnum, siue paruum, quia ego uideor uendere lucrum futurum ex mea pecunia, & tua opera, & tu uideris emere, sicut aliquando emuntur fructus futuri ex agro, secundum Girne.odo.

18 Recipiens Mediolani pecuniam portandam Londres, & ibi restituendam pro certo precio, siue recipiat in se periculum, siue non, non committit usuram, secundum Innoc.in.c.fin. de usu.quia operarum, siue custodiæ locatio est, uel assecuratio. Secus si ad negotiandum detur.

19 De socidis animalium sit pro generali regula, quod capitale non stet in toto, uel in parte periculo accipientis, quantum ad casum fortuitum, nisi interuenerit contractus assecurationis, sic non poterit usura interuenire, & quòd ad arbitrium boni uiri altera pars non nimis grauetur, omnibus

circunſtantiis conſideratis: & ſic non poterit eſſe iniuſtitia, eritque licitus contractus.

20 Cum animalia dantur ad cuſtodiam,ita quòd dominus cõducit ruſticum ad cuſtodiam pro mercede,uel ruſticus conducit animalia,ut habeat lac,& fructum:contractus erit licitus,dummodo merces ſit moderata,ad arbitrium boni hominis.Et cum ſint iſti contractus quædam locatio, ſeruãda ſunt quæ ſupra,de locatione ſunt dicta, etiam quo ad pericula.de depo.c.fi.aliter non eſſent recte facti.

21 Plato dat alicui, etiam monaſterio oues quaſdam cum pacto, quòd pro qualibet annuatim reddantur ſibi duo, uel tres ſolidi,uſque dum uixerit, etiam quòd dictæ oues moriantur, cum tamen poſſet pro eis duplum reddi: & poſt mortem tradentis,omnes ſint monaſterii,uel illius cui ſunt traditæ,contractus eſt licitus, & tenetur accipiens ſoluere, etiam quòd omnes moriantur niſi a principio contractus, fuiſſent infectæ,& accipiens non aduertiſſet,ſecundum Ioã. de lig.& ſi uenerit mortalitas ouium,monaſterium reſtitutionem repetere non poterit.

22 Si do Petro animalia æſtimata in omni euentu, tunc cenſentur uendita,quia & ſi æſtimatio non ſemper faciat uenditionem,facit tamen in iſto caſu, ſecundum Bartho. in.l.ſi ut certo.ff.commod. & precium interim dilatum, habetur ut mutuum,ut eſt in uenditione ad tempus,contractus erit licitus ſi totum damnum, & lucrum ſit accipientis, ſecundum Veruer. & dans non poterit habere niſi precium æſtimationis,quia omne accedens ſorti,eſſet uſura.c.conſuluit, &.c.in ciuitate, de uſu.niſi accipiens eſſet in mora ſoluendi, propter quòd dans acciperet aliquid pro intereſſe,uel damno,quòd poſſet in conſcientia,& de iure canonico,in.c.conqueſtus,de uſu.Si autem do ęſtimata,non ut ſoluat Petrus, ſi caſu fortuito pereant, ſed ſi ex eius culpa, eſt contractus licitus, & eſt ſocietas, & poſſum habere partem fructus: quia hic non eſt uenditio, nec mutuum. Sed uidetur contractus quidam innominatus, non continens aliquod iniuſtum.

23 Non uidetur poſſe fieri pactum, quòd periculum animalis inæſtimati, dati in ſocidam, ſtet niſi apud dantem,quia altera pars plus grauaretur, excepto. Si dans in alio plus

grauaretur, ut quia accipiens non uult teneri de interitu illius ex culpa sua, nisi pro parte, quia grauatus in uno est releuandus in alio. l. secundum naturam. ff. de re. iur. nec quòd prædictum animal in fine societatis sit præcipuum ponentis, secundum Ange. Pacta autem de fœtu, uel pensione animalis debent fieri iuxta æquam consuetudinem, arbitrio boni hominis. Similiter in pactis de tempore, consuetudo debet seruari. Nam aliqua animalia in uno anno complẽt, ut porci, aliqua in annis quatuor, uel quinque. Et si nescitur consuetudo stabitur arbitrio boni hominis in huiusmodi pratici: quòd si non est fictum pactum aliquod, seruabitur æqua consuetudo, quia actum uidetur, quod consuetum est. l. quod si nolit. ff. de edil. edic.

24 Dans uacam, & uitulum nutriẽdos Io. usque ad annum, in fine anni uendendos, cum pacto, quòd dans accipiat suum capitale, & stet periculo fortunæ, Io. tamen nihil satisfaciat si minus uendantur in fine anni, quàm ualebant quando dati sunt, & lucrum si fuerit æquis portionibus diuidatur, non peccat, & contractus est licitus, secundum Arch. flor. quia uterque se fortunæ exponit hic de capitali, ille de lucro, & non magis uidetur una pars grauari, quàm alia. Idem tenet Sil. uer. societas. ij. q. vij.

25 Petrus dat Antonio par bouum pro honesta pensione annuali, retinens in se periculum fortuitum bouum: ista est locatio licita, secus quando periculum staret apud accipientem, quia tunc una pars esset secura: altera uero sub periculo, & sic contractus esset illicitus, propter salutem capitalis.

26 Petrus dat Laurentio duas uacas ad arandum, cum pacto quòd de primis eorum fructibus, Petrus accipiat medietatẽ precii earum, deinde sint communes danti, & accipienti cũ fructibus, cum hoc etiam pacto ut Laurentius det Petro omni anno sextarium frumenti. Hæc est magis locatio, quàm societas, & est licita: quia Petrus locat unam uacam quæ sua est, & quia arat, & fructificat, ideo habet sextarium frumenti, & partem fructus. Multis modis possunt huiusmodi contractus uariari, sed si attendantur, quæ dicta sunt supra in regulis, omnia soluentur faciliter.

27 Si quis emat ab aliquo uacam, uel oues, quas in ueritate

non habet: & eidem uenditori emens dat in socidam sub certa pensione, si emens sciuit quòd non habebat, usura esse uidetur, quia mutuum est. Si uero bona fide emit, non peccat, quandiu durat bona fides. Cum primum autem constiterit de ueritate, contractus debet rescindi, quia tunc cessat bona fides. In his igitur societatibus, siue contractibus, aduertatur quòd non interueniat usura ex mutuo explicito, uel implicito, neque iniustitia ex aggrauatione unius partis, magis quàm alterius, & tunc plana fient omnia, si etiam consuetudo locorum, & arbitrium bonorum uirorum seruentur.

18 Societas aliquorum secularium, qui non sunt religiosi, ut disciplinatorum, & huiusmodi, & quorundam aliorum, qui non sunt proprie religiosi, quia non profitentur tria uota, ut Iosuatorum, Azurinorum, & quorundam aliorum sunt licitæ, si ex iusta causa fiant, possuntque facere statutum ex honesta causa, ut scilicet omnes ingredientes tantum soluant, secundum Pet. de peru. in tracta. de cano. portio. arg. in. c. non exemplo. xvi. quæst. ii. & debet intelligi, si potest soluere, aliter esset iniquum statutum, & debet fieri per uerba affirmatiua, & non negatiua. c. ad apostolicam, de simo. Possunt etiam percipere oblationes quas ipsi ex suis pecuniis faciunt, ut eis utantur circa altare, quia hæc non uidentur oblata ecclesiæ, uel altari. Similiter si quid offerantur societati eorum, & non altari, ut legata quę fiunt societatibus.

9 Alii autem religiosi, qui proprie non sunt religiosi, quia non faciunt tria uota solenniter, si contrahunt matrimonium tenet, etiam si iurassent non contrahere, quia hoc non est de impedimentis dirimentibus contractum matrimonium, licet illicitę contrahant si iurauerunt non contrahere, supra, matrimonium. §. iii. Possunt tenere pecunias datas intuitu propriæ personæ ex ui suarum constitutionum, quia uotum paupertatis non habent, nisi particulariter se obligauerint, uel eorum consuetudo aliter habeat, ut quia alii ponunt in communi, & huiusmodi. Tunc enim infideliter agerent non ponendo in communi, cum alii ponant.

SODOMIA.

Sodomia, supra, luxuria. §. v. grauissimum est peccatū quomodocunque fiat, quia contra naturam. Vitium sodomiticum nō est omnis actus luxuriæ contra naturam, sed tantū actus luxuriæ qui est inter ea, quæ sunt eiusdem speciei, & eiusdem sexus, ideo accedens ad brutum animal, non dicitur sodomitice peccare, sed bestialiter, & accedens ad mulierem, etiam non seruato naturali uase, non dicitur sodomita, sed imostruose peccat, sed tunc sodomita dicitur cum fit concubitus non ad debitum sexum, ut si masculus cum masculo, uel mulier cum muliere, secundum. Tho. secunda secundæ, q. cliiii. a. xi. in. c. Sexus enim fœmineus non est debitus pro concubitu fœminæ sed masculus, & econtra.

SOLICITVDO.

Solicitudo circa temporalia, quando in ipsis ponitur finis ultimus, est peccatum mortale, quia extra Deum finis statuitur, uel quando temporalibus tātum apponitur studium quod quis a spiritualibus necessariis ad salutem retrahitur, uel ita est anxius, quod de deo diffidit, quod nō prouideat ei in necessariis. Ideo dicitur. Matth. xiii. c. Solicitudo seculi suffocat uerbuu. Aliquando ueniale est, ut cum quis nimis timet deficere sibi necessaria, ideo anxie solicitus est, non tamen desperat de prouidentia dei, nec necessaria ad salutem relinquit propter hoc, ut missam, confesionem, communionem, &c. Th. secunda secundæ. q. lv. ar. vi. &. vii. Quid autem sit, uide Tho. secunda secunde. q. xlvii. a. ix. ad. iii.

SOLVTIO.

Solutio debita, semper fieri debet secundum monetam, tempore contractus debiti currebat, quæ si non inuenitur, uel quocunque alio modo est perpetuo alterata, soluenda est æstimatio, uide in. c. olim, de cen. &. c. quanto, de iure iur. & sic communiter tenent legistæ, in. l. paulus, &. l. in minorum. ff. de sol. Multa quę pertinent ad ius ciuile circa hanc materiam ponit Sil. uer. solutio, per totum, sed præcipue. q. ii. Quomodo autem fienda est solutio, & cui, & quando, supra, restitutio per totum.

SOMNIVM.

SOmniorum obſeruatio poteſt eſſe peccatū, ut cum quis temerarie iudicat ſomnia proueuire ex aliqua cauſa, de qua non eſt certus, uel ſignificare aliquem euentum incertum,& hoc ueniale eſt,quia temerarium iudicium,de ſingulari,nullius damni eſt,ſecundo, eſt mortale, quando quis propter ſomnia committit, uel omittit aliquod, quod eſt de neceſsitate ſalutis, uel contra ſalutem. Si autem talia non ſint de neceſsitate ſalutis,licet ſint expedientia, & utilia ſalutem, talis obſeruatio erit uenialis, niſi caderet in crimen ſuperſtitionis, in qua miſceretur diabolica illuſio, & tacita dæmonum ſocietas, dum paulatim homo tantum utitur ſomniis,ut eis pro regulis ſuarum actionum utatur, aut incidat in alia ſcelera: ut ſupra. Aſtrologia, per totum, infra,ſuperſtitio.§.iij.ſupra, Diuinatio, per totum. Non eſt igitur de ſomniis curandum,cũm pluribus ex cauſis uenire ſoleant,nec de eis timendum.

SORS.

1 SOrs dicitur cum aliquid fit ab homine, ut conſiderato eius euentu aliquid occultum innoteſcat: Thom. in opuſc. de ſortibus, & ſecunda ſecundæ, quæſt. xcv.artic. ultimo,quæ triplex eſt, ſcilicet diuiſoria,conſultoria, & diuinatoria, ſecundum Cai. ibi in ſumma. Prima eſt circa bona temporalia, dignitates, & pœnas, ſicut milites ſuper Chriſti ueſtem miſſerunt ſortem, & Saul ſorte electus eſt, & ſors cecidit ſuper Ionam, ut puniretur. Ad hoc, quòd hæc ſit licita, requiritur quòd prudenter fiat. Secundo, ſine periculo communis boni, uel iuſtitiæ, quòd fieret ſi ſorte eligerentur homines indifferenter ad regimen ciuitatis, uel animarum: quoniam ſors ſuper indignos cadere poſſet, ſecus electis prius quibuſdam idoneis, & inde de uno eorum detur ſors pro pace ſeruanda. Quando ergo homines non poſſunt concordari, ut in diuiſione rerum, hoc modo ſeruato, licet uti ſortibus. Concord. Caj. ibi in ſumma.

2 Secunda ſors conſultoria eſt, quando expectatur iudicium a deo, quaſi deum conſulendo quid faciendum ſit ex euētu ſortium, & hæc ad hoc quòd ſit licita. Primo, requiritur articulus neceſsitatis, ita quòd aliter uia humana fieri non

non possit, aliter esset tentare Deum, quòd non licet. Secundò, quòd cum reuerentia fiat. Tertio, quòd pro negotio spirituali exerceatur, & non terreno, secundum Augu. Quarto, ne fiat pro electionibus spiritualibus, ubi. si iure prohibetur. Vbi autem non prohibentur, & ex multis prius electis idoneis, super uno illorum consulitur Deus, seruatis omnibus prius dicti, exemplo Apostolorum, non uidetur mortale peccatum.

3 Tertio, sors diuinatoria est, quæ innititur societati dæmonum explicite, uel implicite, & hæc damnata, & mortalis est, quia contra religionem. Vti ergo sortibus ex suo genere nõ est mortale, sed ex admixta irreligiositate, uel irreuerẽtia, uel iniustitia, uel imprudentia. Neque omnis irreuerentia mortalis est, ut quando ex euangelio secularia negotia cõsuluntur remota omni superstitione, & dęmonum inuocatione. Immo posset fieri tali fide, & reuerentia, ac necessitate occurrente, quòd nullum esset peccatum. Electiones autem fieri hoc modo prohibentur, in.c.fi. de sorti. ex doctrina Cai.ibi, in summa. Secus in secularibus dignitatibus, Tho. secunda secũdę, supra.

SORTILEGIVM.

1 SOrtilegium, diuinatoriam, & consultoriam sortem cõprehendit, cum ad dęmonum recurritur auxilium explicite, uel implicite, ut accidit inquirentibus furta, uel alia occulta quæ tantum a natura intellectuali sciri possunt, aut fieri Nã ex eo, quòd à Deo non quæruntur, nec à natura, nec à fortuna, coguntur uelint, nolint, secundum Caie.ibi, in summa fateri, quòd ad dæmonem recurrunt. Implicite quidem, dum ad sortes ad hunc finem institutas recurrunt, explicite autem cum incantationibus, uel alijs diuinationibus hæc faciunt: & ita sentit Cai. ibi, in summa, circa fi. Et quamuis doc. multa dicant, materiam tamen hanc quo ad propositum, paucis perstrinximus. De usu tamen sortium uide latius Tho. secunda secundæ. q.xcv.ar.viii. quando liceat.

2 Sortilegi multis pœnis alijs ultra peccatum, secundum leges plectuntur, ut patet. C. de male. & math.l. nemo, & l. culpa, & secundum canones imponitur pœnitentia.xl. dierum, quando sortilegium est occultum.c.i. de sor. si notorium, fiunt infames.c. quisquis.ii.q.viii.&.c. testimonium, de test. cum his

qui ad eos recurrunt, & si clericus est, deponi debet. c. non oportet. xxvj. quæst. v. Si serui uerberibus subiiciuntur. Efficiuntur tales irregulares, quando est notorium, in qua irregularitate episcopus potest dispensare, secundum Ber. in c. ii. eo. ti. omnes tales irregulares efficiuntur, si notorium sit. Et sic liberi, sunt detrudendi. c. contra idolorum. xxvj. q. v.

3 De breuibus quæ portantur, uel orationibus super se, dic quòd si in eis sunt bona uerba scripta, ut uerba sacræ scripturæ, uel orationes sanctorum, & quòd hoc fiat ex deuotione ad uerbum Dei, uel sanctorum, sine aliqua superstitione, utputa quòd non obseruetur, an sint scripta in papiro, uel pergameno, uel ieiuno stomaco, uel non, uel posita à uirgine, uel in mane, quòd non sint ibi caracteres, & uerba non intelligibilia, nec aliqua falsa, ut quòd Christus habuit febres, uel quòd Christus dixit uxori suæ, & huiusmodi, uel apocripha, est licitum. Secus si fiant cum talibus obseruantiis, quia sic sapiunt superstitionem. Item quando dicitur in illis, quicunque portauerit super se hanc orationem, uel scripturam, uel qui dixerit ter, uel septies, uel huiusmodi, non poterit periclitari morte subita, in aqua, uel igne, & similia, qua omnia falsa sunt, & reprobanda, nec portanda: peccantque similia scribentes, docentes portari, & portantes, quãdo super hoc sunt moniti: tunc à peccato non possunt excusari, infra, superstitio. § iiii. Si autem quis portaret aliquam rem super se, ad aliquem effectum, quem talis res potest naturaliter efficere, nõ esset malum, ut lapidem aliquem contra malum caducum, uel huiusmodi. Quãdo autem nullam naturalem uirtutem habent ad talem effectum, & non portantur pro reuerentia Dei, uel sanctorum, manifesta est superstitio, ut ex S. Tho. secunda secundæ. q. xcvi. ar. iiii. elicitur. Ex his quæ diximus, facile quis dependere poterit, quando ea, quæ super se portantur superstitiosa sint, uel non.

SPECTACVLVM.

Spectacula facientes, uel fieri mandantes, in quibus impudica, crudelia, & irreligiosa notabiliter sunt admixta, sine dubio mortaliter peccant, & similiter aspicientes talia cum delectatione de huiusmodi, quia delectari de eo quòd mortale est, peccatum mortale dicitur. Si uero talia occurrunt alicui, non tamen placent, nec uellet illa fieri, tamen ex quo

occurrunt aſpicit ex curioſitate, niſi ex hoc oriatur ſcandalum, uel periculum, quòd animus eius inclinetur ad complacentiam, uel aliquod ſimile deſiderandum, non uideo mortale: ſed erit ueniale, ſupra, curioſitas.§.ij. Ludus.§.xi. Bonum tamen eſt, & ſecurius, ab huiuſmodi recedere.

SPONSALIA.

1 SPonſalia nominant futurarum nuptiarum promiſsionem ſecundum Thom.iiii. ſen.diſt.xxvii.quæſt.ii.ar.i.& in. ca. noſtrates.xxx.quæſt.v. & à ſpondeo dicuntur ſponſalia,nec faciunt matrimonium ſecundum Tho. ibi. Poſt autem matrimonium per uerba de pręſenti contractum,non dicuntur ſponſi, ſed maritus, & uxor,etiam ante copulam,quia animorum ſolus conſenſus matrimonium facit.c.ſufficiat.xxvii. q. ii. Vnde appellatione, maritatæ non ueniunt ſponſi, niſi in materia fauorabili.xxvii. quæſt.i. in principio. Ideo quando ſtatutum dicit,quòd mulier maritata non admittatur ad ſucceſsionem patris cum fratribus,berta deſponſata per uerba de futuro,non excludetur, quia agitur de materia odioſa,conſentit Pan.in.c.ex publico,de conuer.coniug.

2 Non ſolum matrimonium, ſed et ſponſalia de futuro, publice debent contrahi, ſecundum diſpoſitionem. c. cum inhibitio, de clan. deſpon. ſecundum Pan. ibi, quia ſponſalia in multis caſibus tranſeunt in matrimonium ipſo facto, in c.is qui, de ſpon. Nec eſt neceſſe ſeruare huius. c. ſolennitatem, ubi non eſt conſuetudo, quòd fiant tales denuntiationes, ſed ſufficit publice contrahere, ut non dicatur clandeſtinus contractus, ſecundum Panorm. ibi, & glo. in uer. clandeſtinis.

3 Sponſalia poſſunt contrahi abſolute, & conditionaliter. Abſolute multipliaiter contrahuntur. Primo,ſimplici promiſsione, ut dicendo accipiam te in meam uxorem,& econtra. Secundo, per fidei lationem, uel iuramentum. c. inter uirum, de ſpon. Tertio, quando ambo impuberes, uel alter eorum, maiores tamen ſeptem annorum, & non propinqui pubertati contrahunt per uerba de præſenti, tunc iuris interpretatione ſunt ſpõſalia de futuro.c.unico, de ſpõ. li.vj.Quarto,p annuli ſubarrationẽ.c.ſi qs deſpõſauerit.xxvij q.ii. Quinto,dãdo arrã de qua ſupra. Arra.§.iij.De arra,& an nulo iudicabitur ſecundum uerba acta, quæ præceſſerunt,

quia si fuerunt de futuro, erunt sponsalia, si de præsenti, erit matrimonium: si nulla fuerunt iuxta consuetudinem iudicabitur. De his modis, uide Tho. supra, & Archi. flo. iii. par. ti. i. c. xviii. §. i. Si uero præcesserunt uerba unius tantum, & datio annuli, uel acceptatio arræ, iudicabitur pro matrimonio: quia in hoc denotatur cōsensus alterius expressus, & tūc uel matrimonium, uel sponsalia secundum quòd uerba præcesserunt, ut no gl. in. c. pen. de spon. sed in dubio pro matrimonio iudicabitur, quia est fauorabile. c. literis, de præsump. Sed si titius accipiat manum bertæ dicendo, do tibi fidem, quòd te accipiam, & illa nihil respondeat, uel non ostendat se acceptare, non sunt sponsalia, quia non debet claudicare, qui tamen promisit debet seruare fidem, secundū Ar. flo. supra.

4 Tempus requisitum ad contrahendum sponsalia est septennium, secundum Tho. ubi supra, à iure rationabiliter institutum, quia tūc homo uti ratione incipit. c. unico, in. vi. de despon. impube. Si autem nūdum complessent septennium, & haberent liberi arbitrij usum uidetur quòd teneant sponsalia, secundum Tho. ibi, quia adest ratio, uidelicet discretio. Quia tamen ecclesia determinauit tempus completi septennij, ideo tutius est, quòd septennium sit completum, ut dicit Pan. in. c. literas, de despon. impube. sed quia legis intētio uerbis legis præiudicat, ideo opinio S. Tho. est uera, cōsentit gl. in. c. sponsa, de despon. & tex. in. c. iuuenis, eo. ti. & Pan. etiam ibidem. Si autem ambo, uel alter sint minores septennio, & ipsi, uel parentes eorum contrahāt, non ualent, qui uero maior est septennio debet expectare alterum qui erat minor ne frangat fidem, quia ex parte ipsius tenent. Et si puber cū impubere contrahat sponsalia, impuber cum peruenerit ad ætatem debitam, potest contradicere, puber autem nunquam, etiam ante ætatem debitam nullus potest contradicere, secundum Pan. in. c. de illis, de despon. impu.

5 Quilibet ualens contrahere matrimonium, potest sponsalia contrahere, & per se, & per nuntium, per procuratorem, per patrem, & matrem, & per quemlibet: dummodo consentiant, uel rectificent hi, quorum nomine contrahitur: non tamen econtra, quilibet ualens contrahere sponsalia, potest matrimonium contrahere, ut dictum est de impuberibus: supra. §. quarto.

6 Parentibus contrahentibus pro filijs ipsis filijs pręsentibus, & non contradicentibus, lex pro matrimonio iudicat, in dicto.c.unico,quamuis secundum ueritatem non sit, nisi ipsorum adsit consensus : sed quia ecclesia non potest uidere cōsensum,iudicat quod foris est. Non est autem simile de alijs contrahentibus,qui non sunt,parentes, nisi expresse consenserint.Pa.in.c.i.de mat. contrac. contra. inter eccle.Idem esse de fratre affirmat Tab.uer.sponsalia.§.v. sed non probat. Sil. nihil dicit,ibi.q.ii.in fi.

7 Qui sponsalia contraxit,tenetur sub peccato mortali contrahere matrimoniū, quia tenetur soluere promissum, sed Th. supra,nisi legitimum interueniat impedimentum: In foro tamen contentioso non compelluntur, quia matrimonia coacta malum exitum habere consueuerunt, nisi interuenisset iuramentum,ut quidam asserunt,sed neque propter hoc cogendi sunt, propter dictam rationem. Consentit Pan.in.d. c. ex literis,el.ii.de spon.&.c.requisiuit. Si autem contrahere cū secunda,per uerba de præsenti,non tenetur amplius contrahere cum prima, mortaliter tamen peccauit, & propter fractionem promissionis imponitur penitentia, in .c. sicut, de spon. Quod si cum secunda tantum sponsalia contraxit, etiā iurata,contrahet tamen matrimonium cum prima,in.d.c.sicut. Quomodo autem ex sponsalibus oriatur impedimentū publicæ honestatis,etiāquôd sint nulla,non ratione consensus,ut in.d.c.unico,de despon.impuber.in.vj. Vide supra,matrimonium.§.xlvi.& de sponsa.c.unico,li.vi.

8 Si petrus promittat accipere unam de filiabus sempronij, & ipse promittat dare unam de suis indeterminate, etiam cū iuramento,nō sunt hæc sponsalia.nec contractum est aliquod impedimentum,nisi una earum consensisset.in. c. unico, de spon,li. vi. petrus tamē qui sic promisit tenetur facere quôd potest,& si unam proponat liberatur,quôd si una superstite alijs morientibus tenetur superstitem dare, & si una earum in illum consensit, non potest aliàs accipere. Quod si nulla consensit,nulla potest cogi, etiam à patre.

9 Antonius promisit desponsare bertam per uerba de futuro, non propter,hoc sunt sponsalia,nisi sic esset consuetudo,uel per desponsationem intelligeret matrimonium contrahere, uel tunc intenderet contrahere sponsalia. Tenetur tamen

contrahere sponsalia, ne sit fractor fidei datæ.
10 Pœnæ appositæ in contractibus sponsalium cōmuniter non tenent, si ratione pœnæ, sunt positæ, secundum Tho. supra. c. gēma, de spon. Matrimonia enim libera esse debēt, in. d. c. requisiuit. Secus si ratione dotis pœna fuit apposita: qa tenent.
11 Titius habens filiam impuberem promittit dare Sempronio iuueni. xviii. annorum, qui in quarto gradu attinet dictæ filiæ, & utraque pars firmat promissionem cum iuràmento, & pœna pecuniaria apposita, tenetur quęlibet pars facere, quòd potest in conscientia, ut matrimonium locum habeat, uide licet quærere dispensationem, & si haberi potest, tenentur contrahere, ne sint fractores iuramenti, quia omne iuramentum, quòd non uergit in detrimentum salutis æternæ est seruandum. c. cum contingat, de iure iur. c. non licet, eo. ti. li. vj. c. quamuis, de pact. in. vj. si tamen intendebant se obligare. Est &. c. ex literis, el. ii. de despon. ex quo uidetur, quôd etiam cogi debent ad obseruandum, & ibi Pan. Et licet non promisserint accipere dispensationem, tamen ex eo quòd iurarunt contrahere, & contrahere non poterāt sine dispensatione, propter impedimentum quod non ignorabant, ideo interpretandum est, quòd etiam iurauerint accipere dispensationem, quia hoc est accessorium. Si autem nesciebant requiri dispensationem, & si sciuissent non se obligassent, non tenentur, quia iuramentum non ad plus obligat, quàm sit iurantis intentio. Et quamuis iura dicant matrimonia debere esse libera, ut supra diximus, hoc intelligitur quòd quādo fiunt sine iuramento, ecclesia non cogit, ut dicit Pan. in. d. c. ex literis, secus cum iuramēto, quòd papa seruari iubet, in. d. c. ex literis, nec obstat. d. c. reqsiuit, ubi dicitur monendi sunt, non cogendi, quia dicit gl. ibi prius monēda, & post cogēda propter iuramentum suum, ideo ad hoc seruandū cogendi sunt, nisi legitimū interueniat impedimentū, ut esset periculum uxoricidij, adulterij, belli, & huiusmodi, ad arbitrium sapientis. Quidā tamen dicunt, quòd in foro contentioso nō possunt cogi, tamen in conscientia tenentur, & ad pœnā etiā tenentur, secundū Pa. in. d. c. ex literis, secundum. i. gl. si. non faciunt quod possunt, ut dispensationem habeāt à superiori. Sponsalia per religiones ingressum, secundum Th. supra, ar. iii. ad. i. intellige & professionē, in qua quis spiritualiter mua

do moritur, etiam quòd quis iurasset contrahere soluuntur, & licet quidā dicant, quòd prius debet cōtrahere, & post ingredi, ut seruet iuramentum, tamen est necessarium, ut dicit gl. in. c. cōmissum, de spō. & Pa. & In. exponētes. d. c. commissum, quod uidetur esse cōtra hoc, etiā si fuit matrimoniū per uerba de præsenti soluitur. c. uerum, de cōuer. cōiug. c. ex publico, eo. Item soluūtur sponsalia per sacrū ordinem superuenientē, quia maius uinculū alterius rationis est: quod uinculū si ꝑcederet, solueret matrimoniū contractū de facto p uerba de præsenti, supra, matrimoniū. §. xlii. Item per uotum simplex si ꝑcedat, non aūt si sequatur, quoniā hęc duo scilicet uotum simplex, ex sponsalia etiā iurata, sunt, æqualis ponderis. Ideo quodcūque horū ꝑcedat, impedit reliquū, supra, matrimoniū. §. lv. Itē soluūtur quādo alter statuto tēpore nō comparet ad perficiendū matrimoniū, secun. Th. supra, ad. ii. nec peccat contrahēdo cū altero, uel altera, si ex parte eius nō stetit quin matrimoniū locū haberet, & libere sine aliqua licētia pōt cōtrahere, qa tex. dicit libere. c. de illis autē. de spō. Quod si alter ad lōginquas partes pendētibus spōsalijs se trāsfert, & nō est spes de proximo redditu, alter nubere pōt libere, nec tenetur expectare per bienniū, in. d. c. de illis. Itē si ante matrimoniū contractū alteri superueniat grauis infirmitas, quę eū multū debilitet, ut paralisis, uel multū deformet, ut cęcitas, & huiusmodi, uel cōtra bonū prolis, ut lepra, quę prolē solet inficere, sicut morbus gallicus, & huiusmodi. Hæc enim diriment sponsalia. c. literas, de cōiu. lepro. ne. s. alter alteri displiceat, & malū exitū tale matrimoniū habeat, secundū Tho. supra. Itē si affinitas superueniat, ut quia alter consanguineā alterius isto interim cognouit, ad quod probandū sola fama sufficit. c. super eo. de cōsan. & affi. Secus si superueniat impedimentū publicæ honestatis, quia nō dirimit spōsalia, cū nō sit quid maius, cum sequatur. Itē si se mutuo absoluūt, secundum Th. supra, ad. v. & in. c. præterea, de spon. etiā si sint iurata. Concor. Pa. in. d. c. præterea, & hæc est cōmunior opinio. Item per fornicationē sequentem, tunc qui non est in culpa, potest solutionem petere, quia ex hoc fiunt inuicem suspecti de seruanda fide in futurum, secundum Thom. supra, ad. vj. etiam si iurasset ducere, in. c. quemadmodum, de iure iur. nisi uiolenter ei hoc accidisset: quia cessat ratio repudiandi.

Eodem modo ſic inuenit hæreticam, uel cognoſcit non eſſe uirginem,ſicut credebat, & huiuſmodi , cuius ratio eſſe poteſt,quia ſi hoc ſciuiſſet non promiſiſſet,ideo implicite uidetur cum hac conditione promiſiſſe, ſicut qui nouit ire ad ſanctum Iacobum , credens non diſtare niſi per quadraginta miliaria,& poſtmodũ reperit diſtare per quingẽta, uel mille miliaria, quod ſi ſciuiſſet nullo modo uouiſſet, tale uotũ non tenet : ſi in hoc ſimili caſu . Item ſi contrahat cum alia per uerba de præſenti,uel per uerba de futuro cum copula, hi contractus fortiores ſunt, quia faciunt matrimoniũ, ideo dirimunt ſpõſalia,in.c.i.de ſpon.duorum : & Pa.in.c.ueniẽs, el.ii.de ſpon. Pœnitentia autem fractori fidei imponi debet, in.c.ſicut,de ſpon. quòd quidem iuſtum eſſe uidetur.

13 Item quando impubes cõtraxit ſponſalia poſt ſeptennium, cum uenit ad pubertatem petit abſolui à ſponſalibus, & dari licentiam alteri nubendi, ſimiliter ſi ante ſeptennium contraxit,licet non fuerint uera ſponſalia , tamen ſecundum Tho. ſupra,ad.viii.debet potere licentiam , ne ueniens ad ætatem legitimam uideatur approbare. Si maiores ſeptennio contrahunt ſponſalia, neuter ante pubertatem reſilire poteſt, & ille qui prius ad pubertatem uenit alterum expectare nõ tenetur ſecundum Pa.in.c.de illis,&.c.ſequenti,de ſpon. Et ſi tempore contractus alter erat pubes,alter impubes,hic factus pubes, poteſt reſilire,niſi carnalis copula interuenerit,non autem ille qui tempore contractus erat pubes, ſecundum Pan. ibidem. Not. quòd petens in ætate nubili liberationem,cauſam aliquam allegare non tenentur , cùm ius ſic concedat, quia in illa ætate non erant potentes obligare ſe ad conſentiendum inſeparabiliter. Not. etiam ſecundum Tho. quòd huiuſmodi abſolutio in dictis , ſemper debet fieri , præterquam in caſu , quando quis religionem intrat , uel quando quis aliam , uel alium accipit per uerba de præſenti , uel ſecundum aliquos quando fuit appoſitus terminus , poſt terminum liber eſt , in cap. ſicut ex literis , de ſpon. Poteſt addi & alius modus , quo ſponſalia poſſunt ſeparari, quando inter ſponſos orta eſt uehemens inimicitia, propter rationem capituli ſecundi de ſpon. Item ſi fama habet: quòd inter eos eſt canonicum impedimentum, & de fama doceatur , tunc debet impediri ne contrahant,in.c.cum in tua,eo.

Item quando post factum accesit magna spõsi seuitia, in.c. ueniens, qui cle.uel uo.& propter conditionem non honestam appositam,in.c.de illis,de condi.ap. Pro his quæ dicta sunt,Arch.flo.not.duas regulas.Prima, quotiescunque contrahuntur duo uincula æqualis potentiæ, incompossibilia, primum præiudicat secundo.Secunda,quotiens contrahuntur duo uincula disparis potentiæ,incompossibilia, fortius repellit minus forte:ut sponsalia etiam iurata, & uotum solemne,secundum repellit primum.

14 Sponsorum peccata in modo triplici inueniuntur. Primo in ipso contractu,si ficte contrahant, non intentione contrahẽdi,uel fidem seruandi,& est mortale,quia pernitiosum multum:uel si clandestine contrahant, & uidetur mortale, sicut de contractu matrimonij,licet minus,propter pericula quæ communiter sequuntur,& prohibitionem,aut quia apponitur pœna,quasi pœna conuentionalis cõtra prohibitionem iuris,in.c.gemma, de spon. & si desit contemptus secundum Cai.ibi,est ueniale,& pœna nulla est.Secundo,in dissolutione sponsalium,quando sine causa dissoluuntur sufficienter, quia est peccatum perfidiæ,& mortale, quia proximo pernitiosum.Tertio,in usu quando uacant actibus impudicis, ut supra dictum est.Impudicitia.§.ix.Oscula tamen, amplexus, & huiusmodi,ex beniuolentia,non sunt peccata, si uero delectationis causa fiant affectu maritali iam inchoãte, absque impudicitia,tantum uenialia sunt. Huiusmodi enim oscula, inchoationem ueneræ uoluptatis important, sicut & sponsa inchoatiue est sponsi. Caueant tamen a consumatione antequam contrahant,quia mortale esset.

STATVTVM.

Statutum,supra,constitutio.§.vij. in uer.lex, per totum, exequię.§.j.An statuere supra mortuariis sit contra libertatem ecclesiæ,Exequiæ.§.j. Quomodo sunt excommunicati,Excommunicatio.xxxj.

STRIGIAE.

Strigiæ,seu lamiæ,dicuntur personæ quædam, quæ in nocte maxime exercent se in maleficiis.Hæ aliquando credũt se portari ad ludos quosdam,& deluduntur in somnis.c.episcopi.xxvj.q.v.aliquando realiter portãtur, ut expertum est: aliquando per se uadunt,nec hoc est contra dctium.c.episco

pi.Nā illa secta, de qua loquitur.d.c.episcopi, est alia ab hac, quæ modo dicitur secta strigiarum, licet in aliquibus cum illa conueniat, in aliquibus disconueniat. Nec est uerum quòd mutentur in gattas, uel alia animalia (ut dicitur) quamuis uirtute dęmonis hoc posit uideri per artem pręstigij, uel circūponendo figuram, & hæc sæpe fiunt. Hæc secta non est proprie hæretica, & expresse, sed præsumptiue, quoniam diabolo, quem inimicum Dei credit, diuinum honorem exhibet, abnegat fidem, & baptismum, contemnit sacramenta, & crucem, homines percutit morte, & ægritudine per fascinationem, & per actiua naturalia edocta a diabolo, & per uirtutē ipsius dæmonis assistentis, & cooperantis propria uirtute, ut in reseratione portarum, & multorum aliorum. Si quis autē bene inspiciat illud.c.episcopi, intelliget, quòd inquisitores non agunt cōtra illud, dum officium contra has exequūtur.

STVPRVM.

STuprum per quod mulier uirgo extra matrimonium defloratur, mortale peccatum est, constituens propriam speciem, ex eo quòd aufertur uirginale signaculum paternæ custodiæ commissum. Si autem alio modo perdat uirginitatē, ut per uoluntariam pollutionem ex se, nō erit stuprum, sed mollities. In masculo autem adhuc uirgine, coeunte cum meretrice, uel alia, non erit stuprum, quia non ita sub custodia patris est quo ad hoc, nec fit minus nubilis amissa uirginitate, sicut fœmina, Tho. secunda secundę.q.cliiij.ar.vj. Ad quid teneatur qui stuprauit uirginem, supra, restitutio.§.xxij.

SVFFRAGIA.

1 SVffragia pro mortuis fieri incœperūt ab Apostolis: Tho. iiij.sen.dist.xlv.q.ij.ar.j.ql.ij.& Aug.li.de cura pro mortuis habenda.& Damas.in ser.de suffrag.mortuorum, & Diony.c. ulti.de cæ.Ierar. Ideo credendum est suffragia uiuorum defunctis posse prodesse, & credo quòd qui pertinaciter nō crederet, esset hæreticus, quia uidetur repugnare scripturæ Mac. lib.ij.c.xij. qui liber est in canone ecclesię, ut patet per Aug.li. xviij.de ci.Dei, & per concilium Carthaginen. licet apud iudæos non sit canonicus, ut dicit Hiero. in prologo galeato: & pro hac hæresi, fuerunt Graeci condemnati in Concilio Florētino, supra, purgatorium, per totum, indulgentia.§.xix.

Non eſt igitur negandum ſuffragia pro mortuis fieri eſ-ſe utile.

2 Qui in ſuo teſtamento ordinauit aliqua bona fieri pro anima ſua, poſt mortem, præmium talium bonorum, ſeu ſuffragiorum conſequitur etiam antequam fiāt ab executoribus, quantum eſt ex operæ operante principalis agentis, ſiue teſtatoris, ſed quantum ad efficaciam ſuffragiorum, quæ eſt ex opere operato, ùel ex opere operante exequentis, non conſequitur, fructum antequam fiant, & hoc modo tarditas executorum, nocet defunctis, quo ad pœnam purgatorij, quæ eſt temporalis, ſecundum Tho. ſupra, ad quartum. Non poſſunt tamen defuncti defraudari quo ad æternam retributionem, niſi per propriam culpam, ſupra, executor. §. xvj. & ibi quomodo grauiter peccant tales defraudantes, tanquam egentium necatores.

3 Suffragia facta pro mortuis, non tantum proſunt illis, ſed etiam facientibus, inquantum procedunt ex radice charitatis, qua faciens ſuffragium meretur uitam æternā ſibi. Quomodo unus pro alio ſatisfacere poteſt, ſupra, indulgentia. §. xix

4 Suffragia a peccatore facta proſunt mortuis, quantum ad ipſum opus operatum, ideſt quantum ad efficaciam, quàm habent ex ſe, & quantum operans operatur in perſona eccleſiæ, uel ut alterius inſtrumentum: & inter ſuffragia pro mortuis, magis proficit miſſa. c. nihil, de conſe. diſt. ij. & Tho. iiij. ſen. ſupra, & Pe. de palu. Secundo elemoſina. Tertio, oratio. Quarto, ieiunium. c. animæ defunctorum. xiij. q. ij. Quomodo elemoſina ſit magis ſatisfactoria, ſupra, elemoſina. §. xiii.

5 Qui multos recipit ad participationem ſuorum bonorum, licet mereatur, quia ex charitate hoc facit, tamen quo ad expiationem pœnæ, ſunt ſibi minus utilia ſua bona, de rigore iuſtitiæ, ſed forte Deus ex ſua miſericordia facit, quòd etiam pro ſe ſatisfaciant, hoc autem incertum eſt.

6 Dicere miſſam de mortuis, uel de aliquo ſancto pro mortuis, non multum refert, ſed bene deuotio rogantis, & offerētis, ideo conſulerem eis, qui uolunt facere dici miſſas, ut dicerent ſacerdoti, pater dicatis illam, ad quam maiorem habetis deuotionem, uel talem, ad quam ego habeo deuotionē, & ualet quo ad liberationem a pœna, ei tantum, pro quo fit,

secundum Pe. de pal. supra, missa. § .xxxii.

SVBDIACONVS.

SVbdiaconus, supra, Ordo. § .ij. Ętas. § .i.

SVBSANNATIO.

SVbsannatio, supra, derisio, per totum.

SVBSTITVTIO.

SVbstitutio, & succesio, quia ad ius ciuile magis pertinēt, dimittantur. Vide si uis Sil. uerbo hæreditas. Tab. uer. substitutio, & succesio.

SVPERBIA.

1 SVperbia secundum quòd nominat inordinatum appetitum propriæ excellentię, peccatū speciale est, de quo Tho. secunda secundæ. q. clxii. ar. i. & .ii. & quia superbus extollit se supra id quod est pręfixum secundum Dei regulam, ideo ex suo genere peccatum mortale est: ueniale autem ex imperfectione actus, & est grauissimum, quia superbus diuinæ regulę subiici non uult. Contingit autem peccare in hoc quatuor modis distinctis specie. Primo, cum quis bonum a semetipso habere existimat, & non a Deo. Secundo, cum existimat a Deo datum, sed ex propriis mentis. Tertio, cum se iactat habere quod non habet. Quarto, cum despectis cæteris appetit uideri habere, quòd habet. Quando talis appetitus est secundum rationem deliberatam, mortale est in omnibus speciebus: secus quando secundum primos motus, ut quando homo laudat se, non tamen propter hoc uult non subiici diuinæ regulæ. Non enim est hic actus perfectus circa appetitū inordinatum propriæ excellentiæ.

2 Cum quis ita Deo ingratum se exhibet, ac si non accepisset omnia a Deo, est in prima specie superbiæ. Cum quis conqueritur de Deo, quòd non exaudiat eum, uel det aliqua bona, est in secunda specie. Cum quis existimat se sanctum, liberalem, & huiusmodi, & non est, in tertia specie reperitur. Cum quis negligit operari, appetere spiritualia, & pro peccatis propriis satisfacere, est in quarta specie. Contra uero proximum peccatur, si quis proximo crudelis existit, incompatiens, intollerans, iniurians, impatiens, egreferens se despici, indignans, & huiusmodi. Hæc enim sunt signa, quòd homo plus de seipso sentit, quàm de aliis, quia existimat se non debere particeps esse pœnarum ipsorum. Et hoc quidem pecca

tum, multum uitam spiritualem impedit, multumque periculosum, est quia difficiliter eradicatur, cum sit spirituale peccatum. Est etiam peccatum generale, cum influentiam quãdam in omnia habeat peccata: & ita caput omnium uitiorũ recte dicitur.

SVPERSTITIO.

1 SVperstitio, quædam protestatio infidelitatis est, qua circa diuinum cultum erratur, religioni opposita, secundum Tho. secunda secundæ. q. xcii. ar. i. quia cultum diuinum exhibet, uel ei cui non debetur, uel non eo modo quo debet, cuius species quatuor sunt scilicet diuinatio, idolatria, (de quibus supra, in suis locis dictum est) indebitus ueri Dei cultus, & uana obseruatio, & de his duabus speciebus ultimis, nunc dicendum est.

2 Superstitio qua exhibet quis Deo indebitum cultum, dupliciter fit, aut pernitiose, aut superflue. Pernitiose est; si contra fidei ueritatem fiat, ut si quis Deum coleret sicut iudæi, uel alii infideles, ritum eorum seruando, contra ecclesiæ sanctæ ritum, ut seruando sabbatum, uel si falsas reliquias pro reliquiis sanctorum adorandas proponeret, uel offerret imagines Crucifixo, ad incitandum alios lucri gratia. Hic enim cultus falsus est, quia significat quod non est, ideo mortale peccatum. Offertur enim notabilis irreuerentia Deo ex natura talis operis, & si non ex intentione offerentium. Superflue autem committitur cultus Dei indebitus, quando non seruãtur rubricæ, & ritus ecclesiarum, & si desit contemptus, & scãdalum, ueniale peccatum est, ut quando debet fieri missa cũ uno accolito ponuntur duo, uel non debet dici gloria, & dicitur. Si tamen adesset contemptus, uel scandalum, esset mortale, ratione horum, non ex se. Non enim est contra Dei reuerentiam, sed præter, fieri dicitur.

3 Superstitio uanæ obseruationis, primo per artem notoriam est, quando fiunt certa ieiunia, certæ orationes secundũ instituta illius artis, ad acquirendum scientiam per infusionẽ. & hæc est peccatum mortale, propter innitam cum dæmone societatem; de cuius institutione hæc seruantur, & inutiliter, quia dæmonum non est scientiam animabus nostris infundere. Ex doctrina Cai. ibi, in summa. Secunda superstitio est per præsagia futurorum bonorum, uel malorum, ex his quę

accidunt, ut si ex casu alicuius cudo domum, accipiat aliquis aliquod malum futurum, & huiusmodi, & communiter hęc uana, sunt uenialia peccata, quia non ut instituta religionis gentilium utuntur homines, sed quia sic habent ex antiquis suis, & quia, ut in pluribus uidetur eis sic accidere. Et quado huiusmodi accidunt huiusmodi, possunt homines præcaue re a malo, quod uerentur accidere. Huiusmodi uana reputātur dum non adest sinistra intētio. Tertia superstitio obseruationum est, quæ usu herbarum, lapidum, lignorum, animalium, carminū, imaginum, rituum, ad faciēdum aliquod, utputa adstringendum sanguinem, uel huiusmodi, de qua supra. Incantatio. §. ii. Quarta, superstitio obseruationum est in uerbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis: quarum ratio nescitur: ut qui utitur ad spasmū annulo facto ex primo marcello cruci oblato in die ueneris sancti, & similia. Hic enim interuenit superstitio quantum apparet. Si tamen quis hoc faciat ex mera deuotione: secundum Cai. supra: & non expectet effectum nisi a Deo: credens a Deo hoc alicui inspiratum: non est dānabile: sed potest tolerari. Ego tamen credo: quòd licet talis non sit de mortali damnandus: est tamen prohibendus: ne talia amplius faciat: tanquam superstitiosa: & habentia mali: uel superstitiosi speciem.

4 Ad cognoscendum igitur quando hæc, & similia sint superstitiosa, uidendum est, secundum Tho. secunda secundæ, supra, & contra gen. lib. iij. c. cliiij. an tales effectus, qui intendūtur, posint naturaliter produci a talibus rebus, tanquam a causis naturalibus, & si sic, non erunt superstitiosa, nec illicita, quia licet uti naturalibus causis ad naturales effectus, si non, clarum est, quòd non adhibentur tanquam causæ, ideo adhibentur, ut signa, non ut signa diuina, quia non sunt sacramenta, neque sacramentalia, ergo tantum ut signa uana, & uacua, & sic pertinent ad pacta signationum cum dæmonibus innita, sicque superstitiosa sunt. Corpora naturalia ex suis formis naturaliter agunt, non autem artificialia, ideo non possunt naturalem uirtutem habere ad agendum, neque ex impresione uirtutum cœlestium, inquantum sunt artificialia sortiuntur uirtutē aliquam. Ex quo patet, quòd qui facit annulum sub tali constellatione, ut ualeat ad malū ca-

ducu, uel huiusmodi, uel imprimit imaginem in lapide sub tali signo, nil naturale recipit, ut aliquid efficere ualeat, ergo in aliquod spirituale est reducendum hoc, non in Deum, uel angelos bonos, quia ad huiusmodi auxilium hoc modo nō præstant, ergo ad dæmones, & sic apparet huiusmodi superstitiosa esse. Vide supra. Diuinatio per totum. Incantatio, per totum. Ars. §. ij. & ita tene ut sis securus.

SVSPENSIO.

1 SVspensio, censuram ecclesiasticam nominat, & est in habilitas ad executionem ordinum, officiorum, uel iurisditionis, ex aliquo impedimento proueniens, ex institutione ecclesiæ habens robur, & est magis pœna quàm culpa, gl. in. c. ad reprimendam, de of. ordi. in Cle. de pœnis, cupientes. Et quamuis non sit culpa, tamen communiter propter peccatū incurritur, nec est necesse quòd sit peccatū mortale semper, sicut de maiori excōmunicatione, sed etiam pro ueniali potest incurri sicut excommunicatio minor, ut probat Cai. in summa, ibi. Et licet suspensio tangat clericos communiter, quandoque tamen et laici suspenduntur ab aliquo actu, ut aduocati ab actu aduoçandi, & similiter quandoque alij.

2 Suspensio una minor dicitur, qua quis dicitur suspēsus quo ad se, & incurritur primo per quodcunque mortale peccatū, in quo quis existens antequam pœniteat, est suspensus a participatione omnium sacramentorum. c. quęsitum, de cohab. cle. & si exercet executionem alicuius ordinis solēniter, idest quasi utens officio suo, mortaliter peccat: quia officium suū indigne facit, & ministrum ecclesiæ indigne se exhibet, & totiens quotiens facit, etiam tangendo uasa sacra, & alia, quasi officio suo utens, nisi in casu necessitatis, in quo etiam laico liceret hoc, ut leuare corpus Christi de luto, uel baptizare in articulo necessitatis, & huiusmodi, & a talibus quādiu sustinentur ab ecclesia, recipere sacramenta a subditis in necessitate, licet, extra uero necessitatem, recipere non est tutum, neque inducere tales ad executionem sui ordinis, secundum Tho. iiij. sen. dist. xxiiij. q. j. ar. iij. ql. v. ad. iij. & ad. iiij. secundū tamen Pe. de pa. non peccat, quia est licitum: nec talis inducens peccat, qui utitur iure suo. Secundo, efficitur quis suspēsus quo ad se, per minorem excommunicationem, quia etiā ipsa separata à participatione, ut supra dictum est, Excōmuni

catio.§.v.tamen suspensus, his duobus modis supradictis, si celebrat non efficitur irregularis.c.si celebrat, de cle. exc.mi. nec talis ab aliis subditis debet uitari, etiam quòd eius peccatum sciant.c. nostra,de coha.cle.& muli.

3 Secunda suspensio est,qua quis suspensus est quo ad alios,& non quo ad se,& hęc proprie non potest dici suspensio. Hac ligantur clerici peregrini,qui non possunt celebrare publice, nisi prius fecerint fidem de eorum ordinatione,in.c.j.de cle. pereg. Possunt tamen secrete celebrare.c.iij.de cle.pereg.& si publice celebrant,non propter hoc fiunt irregulares, secundum Pa.in.d.c.si celebrat.

4 Tertia dicitur maior suspensio,& appellatione suspensionis in genere,de hac intelligitur,ar.in.c.si quem,de sent. excom. De hac data est diffinitio in principio,& est censura ecclesiastica sicut interdictum.c.quærenti,de uerb.sig. Quando quis est suspensus ab ordine tantum,non potest ea quæ sunt ordinis, potest tamē ea,quæ sunt iurisditionis,& econtra, si est suspensus a iurisditione,& nō ab ordine. Si autem ab utroque,neutrum potest.Nam suspensio,secundum Pa.in.c.Apostolicæ,de excep.operatur ad limites suspensionis. Concor. Tho.iiij.sen.dist.xviij.q.ij.ar.ij.ql.iij.& Pa.in.d.c.Apostolicę, de excep.Suspensus ab officio,& beneficio,non potest agere nomine proprio,tāquam beneficiatus pro iuribus ipsius beneficii;& suspensus a beneficio , non debet habere redditus beneficii,modicam tamen sustentationem habere poterit, si non habet unde aliter uiuat,secūdum Pa.in.d.c.Apostolicæ, sed cum nulliter,uel iniuste est suspensus , debet recuperare fructus,secus quando est iusta secundum Feli.in.d.c.Apostolicæ.Neque propter suspensionem, quis beneficium amittit, nisi lex hoc exprimat. Et nulla suspensio causat irregularitatem,si suspensus celebrat,nisi sit a diuinis suspensus , secundum Feli.supra,non enim in iure expræssum inuenitur.

5 Suspensus a beneficio , potest eligere: secundum Pa.ibi supra:quia ius eligendi annectitur ordini:seu officio,a quibus non est suspensus.Eligi autem in ecclesia: in qua est suspensus non potest.Alia quæ pertinent ad officium poterit exercere:siue spiritualia : siue temporalia , quia ab eo non est suspensus .

6 Suspensus ab officio tantum,nō potest eligere:nec eligi:nec

alia

alia quae spectant ad ordines. Poteſt autem ea quę pertinent ad beneficia, ut proſequi iura beneficii, niſi taliter ſit ſuſpenſus ab officio, ut trahatur ad beneficium, ut in glo. Cle. cupientes, de pœ. §. uero nouam.

7 Suſpenſus minori ſuſpenſione, quæ infligitur propter participationem cum excommunicato, non priuatur facultate exercendi iuriſditionalia, & eligendi, ſed ſolum participatione paſſiua ſacramentorum, & propter hunc effectum, non poteſt elig,. Eſt tex. in. c. ſi celebrat, de cle. excom. mi.

8 Cui interdictus eſt eccleſiæ ingreſſus, non poteſt exercere ordinem in ipſa eccleſia, in qua ſi celebrat, efficitur irregularis. c. is cui, li. vi. de ſen. ex. non autem ſi extra eccleſiam celebrat, nec propter hunc interdictum priuatur facultate exercendi iuriſditionalia, & eligendi. c. ſacro, de ſen. ex. & de reſcri. c. ab excommunicato. Non enim ultra ſuos limites cum ſit pœna, extendi debet, ut ſupra dictum eſt.

9 Epiſcopus ſuſpenſus a pontificalibus, ſolum eſt ſuſpenſus ab illis, quæ dependent ab ordine pontificali, & non ab aliis ſecundum Io. an. in. c. i. de ſen. excō. lib. ſexto, quia ſunt ſeparata iuriſditionalia, ab his quæ ſunt ordinis epiſcopalis. c. aqua, de conſ. eccle. & al.

10 Suſpenſus a ſententia canonis, uel hominis tenetur abſtinere ab officio, etiam poſt contritionem, & confeſsionem, quouſque ab officiis ſuis, relaxata fuerit ſententia, alias a diuinis, uel officio, uel celebratione ſuſpenſus, & huiuſmodi, ſi contrafaciat mortaliter peccat, & efficitur irregularis ſecundum Inno. in. c. æterni, de re. iur. lib. vi. ſi extra eccleſiam dicat horas ſecundum eundem Inno. ubi ſupra, officiādo populum, ſicut in exercitu, fit irregularis, ſecus ſi officiando dicat cum uno, uel duobus, & alii tenentur uitare eum, cum dicit officium officiando, uel celebrat ſecundum Veruer.

11 Suſpenſus ab officio abſolute, & non per dictionem tantum, ab homine, uel a iure, propter crimen graue, intelligitur etiam ſuſpenſus a beneficio. c. eos, &. c. qui ſacerdotum. lxxxi. d. ſecus ſi propter infamiam, uel contumaciam, uel crimen leue, ſecundum Gaſpar de cald. in. d. cle. cupientes. ſed ſi ſuſpenſus a beneficio ſolum, non eſt ſuſpenſus ab officio, quia officium non eſt acceſſorium ad beneficium, ſed ecōuerſo. Si eſt ſuſpenſus ab utroque per copulam, & eſt clarum. Si per

disiunctiuam,uel,uidelicet ab officio,uel beneficio,sententia propter incertitudinem non tenet,secundum Gof. Inno. uero dicit simpliciter,quod suspensus ab officio solum,non debet percipere fructus beneficii,per.c.pastoralis,de app.

12 Cum minora interdicuntur,intelliguntur inter dicta maiora,unde suspensus a subdiaconatu,est suspensus ab aliis ordinibus superioribus,sed non econtra.c.significauit, de corpo. ui.hæc enim se habent ad consequentiam.c.cum illorum, de sen.excom.qui enim non potest cantare epistolam,nec euangelium,sed non econtra.

13 Suspensus ab officio non simpliciter,sed secundum quid,nõ fit irregularis,si in alio officio agat ab eo a quo est suspẽsus, ut si a collatione ordinum suspensus est,& omnia alia præter ordinem agat,nullam incurrit pœnam,secundum Pe.supra.

14 Suspensus ab officio,& consequenter a beneficio , quod est propter officium , tunc perinde est , ac si esset suspensus ab utroque,& in utroque casu si se ingerat diuinis, est irregularis,secundum Pe.de palu.iiii.sen.dist.xviii.quæst.iii. &.c.i. de sen.& re iudi.lib.vi.

15 Suspensus ab officio prædicationis,licet prædicando, & celebrando peccet,non tamen efficitur irregularis secũdum Cal. in.d.cle.cupientes,secus si esset suspẽsus ab aliquo officio annexo alicui ordini.Suspensus uero a canone propter defectũ corporalẽ,ob quẽ qs promoueri prohibetur(ut supra corpore uitiati) si talis promoueatur,& celebret, mortaliter quidẽ peccat,nõ tamẽ irregularis fit,secundũ Pa.in.d.c.si celebrat.

16 Suspensiones multæ sunt in iure,quas enarrare longum esset,adducam tamen loca in quibus habentur , ut qui uoluerint inuenire ualeant. Prima,habetur in.c.ult.xviii.d. Secunda in.c.nullus.d lv. Tertia in.c.i. &.ii. d. lxxiiii. Quarta,in.c. nullus.d.xxxii.&.c.siscitãtibus.xv.q.viii. Quinta,in.c.fi.d.50. Sexta,in.c.nihil,de elec.Septima,de elec.c. quisquis . Octaua, de ordinatis diuersimode,supra,ordo.§.xvi. in uer,irregularitas.§.viii.Nona,de uer.sig.c.olim.Decima,de cle.pug.in duel. c.i.Vndecima,de elec.c.prouida. Duodecima,de exces. prælа. c.tanta.Tertiadecima,de sen.ex.c. sacro. Quartadecima,in.c. medicinalis,de sen.excõ.in.vi. Quintadecima,de elec.in.vi.c. quia sæpe,& cle.statutum,de elec. Sextadecima,de of.dele.in sexto.c.hac constitutione. Decimaseptima,de re.ecc.non alie.

in sexto.c.consultissimo.Decimaoctaua,de sen. & re iudi. in sexto.c.cum æterni.Decimanona,de of.ord.in sexto.c.præsenti. Vigesima,de cen.in sexto.c.exegit. Vigesimaprima,de usu. c.quanquam,&.c. usurarum in.vi. Vigesimasecunda, de priui. li.sexto.c.episcoporum,de sen.ex.c.is cui,in. vi. Vigesimatertia,in.vi.de elec.c.statuimus.c.compromissarius.Vigesima quarta,de elec.c.cupientes. Vigesimaquinta,de elec.in.vi.c. si compromissarius. Vigesimasexta,de sen.ex.in.vi.c.solet. Vigesima septima,de re.iur.in.vi.c.non solum.c. constitutionem. Vigesimaoctaua,in cle.quoniam,de ui.& ho.cle.Vigesimanona,in cle.i.de re.eccle.non alie. Trigesima,in cle.religiosi, de deci.Trigesimaprima,in cle.cupientes, de pœ. Trigesimasecunda,in cle.i.de sta.mona. Trigesimatertia, in cle. cum sit, de magistris. Trigesimaquarta, in cle. multorum, de hære. Trigesimaquinta,in cle.religiosi,de priuil.Trigesimasexta,de usur.c.quia in omnibus. Trigesimaseptima,per Clem. quintum in priuilegio,Prouidentia. Trigesimaoctaua, per Clem. quartum in priuilegio,Paupertati. Trigesimanona, de simo. c.tanta.De his autem in diuersis locis dictum est,ut in uer.simonia.§.52.Clericus.Religiosus.Ideo superfluum uidetur replicare,quæ in aliis locis dicta fuere.

17 Suspensio etiam potest fieri ab homine, nam qui potest cogere per censuram ecclesiasticam, potest suspendere, excommunicare,& interdicere,quia hæc tria ueniunt nomine censuræ.c.quærenti,de uerb.sig. & qui potest excommunicare, potest etiam suspendere,& econtra, qui potest excommunicari, potest suspendi, & interdici, & debet fieri in scriptis monitione præmissa. Sicut excommunicatio, ut patet in capitulo primo, de senten. excommu. in sexto. Ista enim tria sunt paria secundum Pa. in capitulo reprehensibilis, de app. Limitat tamen Pa.secundum unum dictum Innocen. in capitulo primo de exces. præla. quòd suspensio requirit monitionem,quando infertur propter contumaciam, non autem si feratur in pœnam delicti commissi,quia tunc frustra fieret monitio,cum oporteat eum luere pœnam commissi delicti. Sæpe nanque propter delictum fertur suspensio, ut in capitulo tam literis, de test. non autem sic de excommunicatione, quæ nunquam fertur pro delicto, sed pro contumacia, quia quàm cito quis uult satisfacere debet relaxa-

ri.c.nemo.xi.q.iii.&.c.illud,& pro corroboratione huius dicti,potest adduci.c.romana,de sen.ex.in.vi. §. sed nec in specie,ubi solum prohibetur excommunicationẽ fieri sine monitione,quasi secus censeatur de suspensione,& interdicto,in aliis autem eodem modo fertur,quo & excommunicatio, scilicet in scriptis continentibus causam, cum traditione copiæ si petatur,in.d.c.i.de sen.ex.in.vi.& non fiat sub conditione, quia non ligat nisi ueniente conditione.

18 Nullus episcopus,uel superior incurrit sententias suspensionis,uel interdicti impositas a iure, uel iudice, nisi de eis fiat specialis,& expressa mẽtio,i.vi.de sen.ex.c.quia periculosum.

19 Suspensio non tollitur per sequentem appellationem, licet suspendatur per præcedentem, sicut de excommunicatione, secundum Pa.in.c.pastoralis,&.c.ad hæc,de appel.supra. Excommunicatio,circa,fi. In temporalibus autem secus esset si appellatio esset legitima,secundum limitationem.Pa.&.l.non tantum ff.de appel.Vt si quis ab ingressu talis domus suspendatur,uel a perceptione fructuum,quia ista temporalia sunt.

20 Regula generalis est,quôd quando aliquis est suspensus a iudice,uel a iure,ab aliquo actu spirituali alicuius ordinis,scilicet sacri,siue principaliter,siue per consequentiã,si exequatur illũ actũ fit irregularis, alias si facit contra aliquã suspẽsionẽ nõ fit irregularis,sed aliter punitur.c.i.de sen. & re iudi.in.vi.

21 Quando in sententia suspensionis a iure,uel ab homine dicitur,donec satisfecerit,uel pœnituerit, adueniente conditione, ipso facto est absolutus,& non indiget alia relaxatione, sicut excommunicatio, & interdictum,& in hoc ab ipsis differt. Pa. in.c. cum tu,de usu.in.c. nobis, de spon.tam in tex. quàm in glos.

22 Suspensus simpliciter a iure,potest ab episcopo absolui, nisi canonis cõditor sibi reseruet.c.nuper,de sen. ex. & nisi sit inflicta,propter peccatum,a quo non potest dispensare episcopus,secundum Pa.in.c.quorundam,de solu. quia pœna propter delictum posita,intelligitur perpetua. Si autem propter contumaciam esset posita,posset absoluere. Si uero est ab homine,absoluet qui eam tulit,uel superior,ut de excommunicatione dicitur.xxiiii.q.i.c.si Petrus,& absolutio fiet solo uerbo,ut dicẽdo reuoco,uel remoueo,uel absoluo a tali sententia,quia non habet propriam formam.

23 Clerici, uel regulares suspensi propter exhibitionē sacramentorum hæreticis, aut propter receptionem elemosinarum, uel oblationum ab eis, uel propter traditionem dictorum hæreticorum ecclesiasticæ sepulturæ, sunt priuati officio ab eorū ordinariis. c. excommunicamus, de hæreti. non possunt tales restitui a suspensore. Similiter suspensus a collatione beneficiorum per concilium, post primam, & secundam monitionem, inuento culpabili in conferendo beneficia indignis, de præben. c. graue. Similiter dic de degradato, ut in. c. ex tuæ, de cle. non resi. hæc papæ communiter reseruantur.

24 Omnes sententiæ suspensionis latæ per quoscunque prælatos contra fratres prædicatores, & contra eorum priuilegia, sunt ipso facto irritæ, Alex. in priuilegio, Meritis uestræ, & etiam contra alios, occasione ipsorum fratrum. Alex. in priuilegio Nimis iniqua. Magister ordinis, priores, & eorum uicarij, in locis, & conuentibus sibi subiectis, fratribus sibi subditis, & ad eos undique declinantibus interdum eius ordinis, possunt absoluere a suspēsione excōicatione, & pœna interdicti, quas incurrissent in ipso ordine, uel ante eius ingressum, ac etiā laicos uolētes ingredi, nisi adeo excessus esset enormis, ut merito esset consulenda sedes apostolica. Bonifa. Alex. in priuilegio uirtute. Sed in cōcilio lateran. sub Leone. x. sessione xi. dicitur quòd uolentes profiteri ordinē mēdicatiū ubi agitur de interesse tertij, non possint absolui, nisi præuia satisfactione. Item prædicti prelati possunt a suis confessoribus obtinere dispensationem, ab irregularitate, quam contraxissent proferendo sententias suspensionis, uel interdicti, sine scriptis ex in cautella, cle. in priuil. exigentibus. Sunt tamen inspicienda priuilegia aliorum ordinum circa huiusmodi, si habent, & ipsi. Nam fere omnes ordines in priuilegiis, & gratiis communicant, præcipue mendicantes, ut patet de prædicatorum ordine, qui priuilegiis omnium aliorū ordinū gaudet.

SVSPITIO.

SVspitio quandoque oritur ex eo, quòd quis est in simili peccato, propter quod faciliter alios tales credit, quandoque ex malo affectu ad proximum, quandoque ex experientia, unde senes communiter sunt suspitiosi. Et quia suspitio quandam ambiguitatem importat, ideo quamdiu quis ambiguus est in huiusmodi, siue ex leuibus signis, siue ex graui-

bus suspicetur malum de proximo, nunquam tamen est mortale, quia non diffinitiuam determinationem infert. Et licet sit temeraria suspitio, & contemptus aliqualis proximi, non tamen complete contēnit, nec prorumpit in temerariam sententiam, quia tunc esset mortale, supra, iudicium. §. viii. Est tamen ueniale mala suspicari de proximo, maxime ex leuibus signis, immo quando uidentur mala, bona credi debent, uel bona saltem intentione facta. de hac materia uide Thom. secunda secundæ. q. lx. a. iii. supra, iudicium. §. i. & ul. concor. Cai. in sum. ibi.

SVSVRRATIO.

SVsurratio qua quis obloquendo amicitiam inter aliquos tollit, ex suo genere mortale peccatum est, quia tendit ad nocumentum proximi, non qualecūque sed graue, uidelicet tollere amicitiam, quod est bonum melius honore, & fama, ideo grauius est detractione, & contumelia: ex S. Tho. secunda secundæ. q. lxxiiii. Est autē ueniale ex imperfectione actus, uel quia non adest intentio auferendi amicitiam, uel de re minima, uel quia iocose dicit. Not. tamen, quòd licet quis nō intenderet tollere amicitiam, si tamen incaute obloquitur talia, quæ ex natura sua sufficiunt tollere amicitiam, & de facto tollunt, non excuso talem a mortali, quia tunc actus redit in naturam suæ speciei, ut de detractione, supra dictum est. Tenebatur enim aduertere quid poterat sequi, sicut qui proiicit lapidem, debet aduertere ne aliquem percutiat. Si tamen quis referet aliquod non ad auferendum amicitiam, sed ad uitandum maius malum, non credo peccare, ut si quis dicat titio, caue a Socrate, quia uult occidere te, quia malū non intendit, sed bonum, cum aliter prouidere non potest huic malo, dummodo nō sit maius malum, quòd sequitur, quàm quod uitare intendit, secundum Sil. ibi.

TABELLIO.

1 TAbellio, notarius, publica persona, scriniarius, quod idem sonant, fiunt a principibus, regibus, papa, ciuitatibus, habentibus iura principum, & a quibusdam aliis secundum Inno. in capitulo cum P. de fide instru. & possunt conficere instrumenta in loco, seu territorio constituentium, & non extra, secundum Pa. in d c. cum P. confecta tamen instrumenta in loco constituentis, si extra ostendantur, ualent, secundum

communiorem opinionem, ut no. Pa. in. d. c. cum P. Idem tenet Sil. uer. Tabellio. q. iiii.

2 Duæ honestæ personæ supplent uicem tabellionis, quando non potest commode tabellio haberi, ut in capitulo quoniã contra, de probatio.

3 Religiosi qui in seculo fuerunt tabelliones, & officium tabellionatus exercuerunt, possunt idem officium exercere in causa fidei tantum, ut de hære. c. ut officium, in sexto. §. ad scribendum, in aliis autem non, ut no. Io. an. in. d. c. ut officium. Dicit tamen Gul. in Spe. quod uetera instrumenta poterit cõplere, non tamen noua assumere. Quomodo autem hoc officium prohibeatur clericis, supra, clericus. §. x.

4 Clericus in sacris constitutus, non potest per principem secularem effici tabellio, quia hoc officium clericis existẽtibus in sacris penitus interdicitur, & si ante erat tabellio, non potest illud exercere officium in causis secularibus, secundum Pa. in c. sicut, ne cle. uel mo. in causis uero ecclesiasticis non potest etiam exercere, si sit institutus a principe seculari, ut uidetur sentire Host. & Inno. in. d. c. sicut, nisi hoc faceret coram papa uel eius curia, ut limitat Pa. ibidem, quia papa admittendo uidetur habilitare. Si uero sit institutus a papa, uel episcopo, quo ad suam diocęsim potest licite, quia propter ordines, uel beneficium, nõ debet ecclesiasticum officium interdici: ar. in c. tua, de deci. el. ii. Pa. limitat in. d. c. sicut, extra curiam, quãdo non habet competens beneficium, aliter non, cum indistincte prohibeatur in. d. c. sicut, quia hoc est quoddam genus negotiationis, quæ clericis prohibetur. c. i. ne cle. uel mo. Si autẽ sit in sacris, sed non beneficiatus, potest hoc officium exercere, etiam in causis temporalibus, secundum Pa. immo nõ potest ei præcise prohiberi, sed tantũ causatiue. s. per subtractionem beneficii, ut dicit Io. an. Concludit tamen Pa. quòd hoc officium exercere potest, si non habet beneficium, quia tunc potest exercere licitam negotiationem, in. d. c. i. Si uero clerici non sint in sacris, sed in minoribus, hoc licet exercere officiũ, secundum Io. an. in d. c. sicut: quod. d. Ant. limitat, nisi sint beneficiati, quàm limitationem approbat tandem Pa. in. d. c. sicut, nisi quis esset insufficiẽter beneficiatus, quia sic non dicitur beneficiatus, ar. c. ii. de transf. præl. Et idem Host. tenere uidetur, Sil. ibi. Idem affirmat. q. iii. §. iii.

5 Tabellio tenetur ſcire, quæ pertinent ad artem ſuam, aliter ſi errat imputabitur ei ad peccatum, & ad reſtitutionem parti læſæ tenebitur, ut not. Pa.in.c.i.de fi.inſtru. Debet eſſe de legitimo matrimonio procreatus, ut dicit Aug.de Ancho.in li.de poteſtate papæ. Debet eſſe liber, & debet iurare, ut dicit Pa.in d.c.ſicut, quod fideliter exequetur officium ſuum, quòd de his quæ uidebit, & audiet, ſi fuerit requiſitus ſine diminutione ueritatis, & ſine commixtione falſitatis conficiet inſtrumentum, & iniuncta ſibi ſecreta cælabit, & quòd ſuper contractu uſurario, uel in fraudem uſurarum, non conficiet inſtrumentum ſcienter, & quòd tenebit prothocola de omnibus inſtrumentis, quæ conficiet. Vnde requiſitus tenetur tria exemplaria facere, & actori dare unum, alterum reo, & tertiũ retinere pro prothocolo, & quòd erit ei fidelis, a quo conſtituitur, & ſi ſciuerit damnum eius tractari per ſe, uel per aliũ reuelabit, & quòd faciet inſtrumenta bona fide, remoto odio amore, &c. & quando rogabitur conficiet inſtrumenta. Ideo quando contra huiuſmodi faciunt, ſunt periuri, & mortaliter peccant. De peccatis eorum, ſupra, Notarius. De ſalario tabellionis, Sil. ibi, quæſt.vi. & quando ad reſtitutionem teneatur Sil. ibi, quæſt.octaua.

TACTVS.

TActus, ſupra, Impudicitia per totum, & in uerbo per totum, & uer.cogitatio.§.ii.

TALIA.

TAlia, ſupra, Gabella, & uer. Pedagium.

TEMERITAS.

TEmeritas eſt audacia in malum. C.de ſacro ſanct.eccleſiis. l.iubemus, & no.Car.de ſum.tri.c.le.primo. Vnde ea temere dicuntur fieri, quæ ratione non regulantur, ſed uel impetu uoluntatis, uel paſsionis, uel ex contentu regulæ dirigentis fiunt. Propterea uidetur prouenire ex ea radice, quæ refugit ſubeſſe regulæ alienæ, & ſi de materia pernitioſa non ſit, uenialis erit, ſed ſi eſt de pernitioſa, mortalis, quia contra Dei uel proximi dilectionem eſt, & procedit ex defectu conſilii, ad imprudentiam ſpectans, Thom. ſecunda ſecundæ, quæſtio.liii.ar. ſecundo. Temeritas autem ſub præcipitatione continetur, quamuis præcipitatio magis reſpiciat uoluntatis uel paſsionis impetum.

TENTATIO.

1 Tentare, secundum Tho. secunda secundæ. q. xcvij. est capere experimentum de re aliqua, ut aliquid sciatur, ideo si mala intentione hoc fiat, erit peccatum mortale, uel ueniale, iuxta qualitatem finis, ut si tentat ad præcipitandum in aliquod malum graue, corporale, uel spirituale, erit mortale, quia materia pernitiosa est ualde.

2 Tentare deum. i. explorare dei potentiam, scientiam uel uoluntatem, mortale est, ex suo genere, quia diuinæ excellentiæ irreuerentia exhibetur dubitando de ea, & hoc quando quis hoc intendit absque rationabili causa. Si enim quis humiliter, & ex rationabili causa quæreret a deo, (ut fecere Apostoli quærentes signa), quia non adest dubitatio, sed adest necessitas, non esset peccatum: nec contra religionem, sed bene uelle scire uoluntatem dei, & eius posse, & scire, sine rationabili causa, absque irreuerentia non est, ut si quis possit scire præcepta dei ex scriptura, uel a docente, & uult per reuelationem scire, & huiusmodi: Veniale autem est ex imperfectione actus, uel quando non adest intentio tentãdi deum, sed ex simplicitate, & inconsideratione fit. Tentare etiam dicitur deus homines, sicut tentauit Habraam, non propter ignorantiam, nec ad malum, sed ad bonum semper finem.

TESTAMENTVM.

1 Testamentum est uoluntatis nostræ iusta sentẽtia de eo, quòd quis uult post mortẽ fieri, cum hæredis institutione, secũdum Pa. in rub. de testa. Ex hoc patet, quòd qui filiũ sine causa exhæredat, eius uoluntas seruari non debet, quia non est iusta sententia. c. si quis. xiij. q. ij. Vel si mandet corpus suum canibus iactari, quia est contra pietatem. l. conditiones. ff. de consti. insti. & tunc seruari non debet. Item si prætermittatur hæres, non ualet, Institu. de lega §. ante hæredis. Differt autem a codicillo, & donatione. Non etiam est curandum de uerbis testatoris, dummodo constet de eius ultima uoluntate. C. eod. tit. l. fina. Nec comprehendit donationem causa mortis, quæ est quasi quædã ultima uolũtas.

2 Omnes qui non prohibẽtur, possunt testari, quia edictum de testamentis est prohibitorium, secundum Pa. in rubri. eodem tit. Prohibentur, autem amentes, furiosi, & non ha-

bentes lucida interualla.c.fina.de test.Surdus,& mutus a natiuitate.C.qui testamen.fac.non po.l.discretus. Non ualens articulate loqui,neque scriptis exprimere nomen hæredis.l. iubemus.C.eodem tit. Impubes, secundum Pa. in.c.raynutius,de testa.Filiusfamilias,nisi de castrensi, uel quasi,in.c. licet, de sepul. in.vj.Prodigus cui a iudice interdicta est bonorum administratio.l.is cui.ff.eodem tit.sed testamentum factum ualebit,ibi.Damnatus ad mortem naturalem,uel ciuilem,ut sunt deportati,etiam si de manu iudicum fugiũt. l.qui ultimo supplicio.ff.eodem titu. Idem de damnato ad perpetuos carceres.ff.de pub.iudi.l.ij. secus si ad inferiorem pœnam esset damnatus,ut troncationem manus, & huiusmodi. Vsurarius manifestus, nisi prius præstet cautionem iuxta formam.c.quanquam, de usu.lib.vj. De excommunicato licet quidam dicant, quòd non potest,communior tamen opinio est quòd potest,Pa.in.c.ad probandum, de re. iud.Seruus.xiij.quæst.ij.c.illud.Professus,tria uota substantialia,per.c.ij.de testa.&.c.nõ dicatis.xij.q.ij.supra, religio.§. xxiij.Hæreticus, quia omnia bona eius,ipso iure sunt confiscata.c.cum secundum leges,de hære.in.vj. Dubius an possit testari,uel ne,l.de statu.ff.eodem titu. Obsides christiani infidelibus dati,& non qui ab una ciuitate alteri dantur, ut in.l.obsides.ff.eodem titu. Damnatus ob crimen famosum, seu libellum in alterius iniuriam.l.is cui.ff.eod. titu.§.si quis ob causam.Infames autem ob aliam causam non prohibentur,ut communiter tenetur & secundum Bar. ibidem. Reus criminis læsæ Maiestatis.vj.quæst.j.§.uerum. Captus apud hostes Romani imperii.l.eius.ff.eod:titu. Priuatus utroque lumine nunc potest testari,dummodo seruet quatuor, quæ ponuntur in.l.hac consultissima.C.qui testamen. face. po. quæ ponit Ange.de are. in Insti. qui. non est per. fa.testa.§. cæcus. Qui Cardinales insecutus fuerit, percusserit, cœperit, uel in hoc associauerit, fieri mandauerit, consilium dederit, auxilium, fauorem, aut ratum habuerit, hic neque testari,neque ex aliorum testamento lucrari quicquam poterit, neque ex successione.c.fœlicis, de pœ.in.vi. De his prædictis, quidam nec etiam possunt disponere ad pias causas, secundum communiter docto.ut primi, quarti, quinti., decimi, undecimi, duodecimi, sextidecimi, & decimi-

septimi. Bald.in.l.prima.C.de sacro sanct.eccle. & no. in d. c.licet,de sepul.in.vj.

3 Testari quempiam prohibens, ab eius hæreditate repellendus est.C.si quis al.te. prohi.l.secunda. Hic est unus de sex casibus, in quibus quis exhæredari potest, supra, Exhæredatio.

4 Testamentorum quoddam dicitur nuncupatiuum, & sine scriptis, in quo manifestatur nomen testatoris,hæredis, & alia quæ in eo cōtinentur,coram testibus,sine testium subscriptione, & aliis solennitatibus, de quibus.C.de testam.l. hac consultissima.Vnde quis potest testari, dummodo uocet legitimos testes, coram quibus nominet hæredem, & suam explicet uoluntatem,etiam quôd non habeat notariū qui scribat. Inst. de test.§.fina.

5 Aliud dicitur testamentum in scriptis, quod potest quis facere,quādo non uult quòd aliquis sciat suam dispositionē, de quo.C.de testa.l.iubemus.l.hac consultissima,ubi ponūtur multa requisita.Vide si placet ne erres No.quod Alexan. de Imo.in.l.stipulationum.ff.de uerb.oblig.dicit,quòd quis potest relinquere dicendo sic coram notario,& testibus. Volo quòd hęres meus faciat in omnibus,& per omnia,prout continetur in quadam mea cædula scripta manu mea, quæ est apud talem religiosum, & ualebit.Sed aduertat,quòd litera sua bene cognoscatur,quia si esset dubia esset periculosum.Sed non ualeret dicendo instituo hæredem illum, cuius nomen est in quada cedula mea apud talem, secundum Bar.in.l.si ita scripsero.ff.de condi.& demon.

6 In testamento sine scriptis, necessarii sunt ad hoc quòd ualeat septem testes legitimi, & rogati.l.hæredes palam.ff.de testa.§.pen.fallit tamen aliquando in testamēto cęci,in quo octo requiruntur.In testamento facto in rure,ubi tot inueniri nō possunt,sufficiunt quinque.In testamento facto inter liberos,duo sufficiunt,secundum Bald.in.d.l.hac consultissima.In testamento facto corā imperatore, porrectis precibus ut audiat,sufficit unus,& pōt notarius computari pro uno,de proba.c.quoniam,& in.d.l.hac cōsultissima,sed cautius est,quòd sint septem,præter eum.In testamento militis in exercitu,duo sufficiunt.l.milites.C.de mili.testa.

7 Testamentum factum coram duobus testibus,& sacerdote

parochiali,ualet,secundum Pa.in.c.cum omnes, eodem tit. tam in foro ciuili,quàm canonico:tam ad non pias causas, quàm ad pias. Ad pias autẽ causas etiam coram duobus ualet,secundum Pa.ibidem,in aliis autem non, si desit parochialis sacerdos,uel alii duo testes, loco sacerdotis,secundũ eundem Pa.supra. Et si causa pia tractetur coram iudice seculari,terminari debet secundum canones, & non secundũ leges ciuiles,ubicunque terminetur, secundum communiter doct.Et si statuto caueatur quòd testamentum non ualeat,nisi positum in memorialibus,uel registratum, tale statutum non ualet,quo ad pias causas,secundum Innoc.&.d. Ant.similiter non ualet si statuatur, quòd mulier non possit testari sine uoluntate suorum cõsanguineorum, ut not. Pa.in.c.relatum,el primo,eodem tit. Quomodo ualeant legata,etiam absque institutione hæredis, & sine solennitatibus supra,legatum.§.50. &.51. Sufficit enim solennitas iuris gentium, uel diuini.

8 Nullus a iure reprobatus pro teste,potest esse testis in testamento,infra.Testis.§.j.Mulier non potest esse testis in testamento.ff.de testa.l.qui testamento.§.mulier,sed in testamẽto facto inter liberos,in testamento militis, & ad pias causas,potest esse testis secundum Ang. de Are. Instit.de testa.§. testes,& gl.ordinariã,in.l.fi.C.de codi.Sed quia hodie quasi in omnibus apponitur clausula,quòd si nõ ualeat iure testamenti ualeat iure codicillorũ, quòd si mulier adhibeatur in testẽ,ualebit.Neque hermofroditus, in quo præualẽt muliebria.ff.de sta.ho.l.quęritur.Neque cui interdictũ est hoc,uel per statutum,uel per iudicẽ, uel cui generaliter prohibetur esse testis in aliis negotiis,secundum Ang.neque qui reputabatur seruus,& omnis qui habet in potestate hæredem, ut pater,& auus,& huiusmodi.Institu.de testibus.§.testes.Qui non est capax testamenti, ut spurius testatoris, hæreticus, damnatus ad metallum, & similes, neque damnati de crimine famoso, uel passi muliebria.ff.de testi.l. ob crimen, neque legatarius, nisi quo ad quæstionem uertentem inter hæredem,& extraneum.§.legatarius, insti.de testa. sed benę filius legatarii potest esse testis.Neque fideicommissarius generalis, quia est iuris successor, ut in.l.j.ff.ad treb. Idem de executore ultimarum uoluntatum, quando aliquid ei relin

quitur in testamento. Si tamen instituatur monasterium, religiosi illius monasteri possunt esse testes secundum Ang. insti. de testa. §. sed neque, &c. insuper, de testa. Similiter illi de aliqua uniuersitate possunt esse testes, quando non resul tat aliqua commoditas, uel utilitas alicui in singulari, licet in uniuersali, secus si resultat in particulari, quia essent testes in re sua, quòd fieri non debet. l. omnibus. C. de testi. ff. de re. diui. l. in tantum.

9 Si relinquatur aliquid tabellioni in testamento nuncupatiuo, tabellio potest illud sibi ascribere sine aliqua pœna secundum Spec. in titu de instru. edic. Secus in testamento in scriptis, quòd ipse dictat, & scribit Barto. in. l. j. ff. ad leg. cor. de fal. Idem dic de testibus, in. l. dictantibus. C. de testa.

10 Testamentum nuncupatiuum ex quatuor redditur nullũ. Primo, quando testator non est habilis ad testandum. Secũdo, si nullum hæredem instituit, uel non capacem. Tertio, si præteriit iam natum, quem instituere, uel exhæredare debuit. Quarto, si non sit legitimus numerus testium, & rogatorum. Ex his infert Bar. per cle. exiui, de uerb. signi. in tract. minoricarum, quòd si fratres minores essent instituti hæredes sine cohærede, uel sine substitutione, testamentum nullum esset, quia non sunt capaces successionum: si tamẽ hoc sit uerũ, quòd neque etiam ex priuilegio possint succedere.

11 Testamentum potest irritari, & rumpi ex causis septem. Primo quando non est præuisum de posthumo, qui condito testamento natus est. Is si præmoriatur testatoris testamentum nõ rumpitur quo ad effectum, idem dic de quasi posthumis, ut est arrogatus, ut ille, qui tẽpore testamenti non erat sumus, sed tempore mortis sic. Alios modos uide, insti. qui. mo. te. infir. Hæc ad confessorem parum faciunt, sed magis ad exterius forum spectant. An legata facta in testamento, quòd nullum est, uel irritandum, teneant, supra, legatum. §. Ij.

12 Vltimum testamentum semper ualet. xiij. q. ij. c. ultima uoluntas, etiam si de primo mentionem non faciat, nisi in testamento inter liberos facto, C. de testa. l. aut hoc inter liberos & quando testator sibi legem posuisset, dicendo si fecero aliud testamentum non ualeat, nisi fecero de hoc mentionem, &c. Tunc nisi mentionem faciat de alio, nõ ualet. ff.

de leg.iij.l.si quis. Item quando secundũ est sub conditione de præsenti,uel præterito, ut dicendo instituo Petrũ hæredẽ si Antonius est prætor,tunc conditione existente uera, rũpitur primũ,si non minime rumpitur primũ. Si cõditio sit de futuro, & sit possibilis, etiam quòd non adueniat rumpitur.Si sit impossibilis habetur pro non ad iecta,& sic rumpitur primum.l.cum in secundo testamento.ff. de iniust: rup.testamen.

13 Qui uult primum testamentum cassare, & nõ facere secundum,non potest,nisi post decẽnium a primo condito,& coram tribus testibus dixerit, nolo primum ualere testamentum.l.sancimus.C.eo.

14 Non est dare remedium quin testamentũ factum etiam cũ iuramento de alio non faciendo,uel quocunque fiat,possit rumpi,& reuocari,faciendo expressam mentionẽ de clausula derogatoria si qua erat, sub quibuscũque uerbis,etiam si de ipsis deberet fieri mentio de uerbo ad uerbum,quia uoluntas hominis usque ad mortẽ est ambulatoria, & hæc est cõis sententia doc.prẹsertim Ang.de are.Insti.qui.mo.testa. infir.Dicat Cy.in.d.l.sancimus, quicquid uelit.

15 Si in testamento apponatur talis clausula.s.si non ualet iure testamenti,ualeat iure codicillorũ saltem,uel iure cuiuscunque uoluntatis ultimæ, &c. Si testamentum patiatur defectum,uel iuris repugnantiam in his, quæ sunt de substantia eius,nihil facit hæc clausula,nisi sit inter liberos, secundum cõmunem opinionem. Si uero patiatur tantum defectum solennitatis debitæ,ualebit iure codicillorum, dummodò solẽnitas sufficiens codicillo sit apposita, scilicet sint quinque testes,etiam non rogati, & sic legata in eo debentur. inst.de codicil.in principio,supra,legatum.§.lj. Quomodo differt codicillus a testamento,quia non pertinet ad cõfessorem,Vide Tab.si uis,ibi.§.xiij. Multa alia dimittuntur, quæ ad conscientiam non faciunt.

16 Si institutio hæredis uoluntati alterius cõmittatur,ut dicendo instituo hæredem,quem titius uoluerit, non ualet, sed oportet,ut proprio ore,uel propria scriptura exprimatur,in d.l.hac consultissima.Immo Io.an.in add.post Spe.eo.tit.tenuit,quòd si quis instituatur hæres ad interrogationem alterius,dicentis,uis talem instituere hæredem non ualet. Te

net tamē in.c.cum tibi,eo.ti quòd de æquitate canonica ua let. Si committatur in uoluntate an uelit esse hæres uel ne, ualet, secundum Host.& Inn.in.d.c.cum tibi, non autem si cōmittatur uoluntati alterius ab hærede.l.si quis.ff.de hær. insti. Si autem dicat, cōmitto omnia bona mea arbitrio, uel dispositioni titii, ualet.& tenetur titius in pias causas distribuere, quia non potest dispensando dispensare nisi secundum uoluntatem testatoris, contra quam agere posset, si in prophanis dispensaret. Pa.in.d.c.cum tibi, supra, executor.§. xiij. Consentit Bar.in.l.j.C.de sac.san.eccl.

17 Non implens uoluntatem defuncti testatoris, si est hæres extraneus, perdit totam hæreditatem.c.si hæres, de testa. Si uero est filius, & hæreditas est diuisibilis, perdit eam, reseruata tantum legitima. C.de fideicō.auten.hoc amplius, sed si est indiuisibilis, ut ducatus, regnum, & huiusmodi, totum amittit.c.licet, de uoto. Intellige si non implet, uoluntatem in dispositis in testamento, quæ ipso iure habent authoritatem, ut sunt legata, substitutiones, & huiusmodi. In aliis autem non seruando, non incurrit hanc pœnam, nisi testator apposuerit pœnam, ut dicendo si non fecerit sic, uel sic, uolo ut des centum titio. Tunc soluet pœnam, nisi quod præceptum fuit, sit impossibile, uel turpe, uel contra legem. institu. de lega.§.pœnæ quoque. Illo enim in casu non tenetur.

18 Addita hæreditate sine mora debēt solui legata, si res legata est in patrimonio, quia dominium eius transit in legatariū illico addita hæreditate.l.cum res.ff.de lega.i. & potest cogi hæres non expectato anni lapsu ad soluendum, & si non impleuerit hæres tempore debito, episcopus debet interdicere, & sequestrare omnem hæreditatem, ut sic satisfaciat in directe uoluntati defuncti, maxime ad pias causas, & si ultra sex menses neglexerit soluere, a tempore insinuationis testamenti, cogetur soluere postea cum omni emolumento, & interesse, in pœnam negligentiæ, & si negat soluere hæc legata ad pias causas, & perseuerat in negatione usque ad sententiam, condemnatur ut soluat duplum. Est text. insti.de actio.§.item mixta. Si uero a tempore monitionis sibi factæ per iudicem differat soluere ultra annū quęcūque relicta, priuatur tota hæreditate, & peruenit ad substitutos

Pa.in.c.si hæredes, de testa in glo.j.quòd quidem bene aduertere deberent hæredes cuncti.

19 Si dispositioni alterius tacite committatur hæredis institutio, ualet, ut dicendo instituo hæredem sempronium, si Plato Romam ierit.l.ille institutiones.ff.de hære.insti.Idem de lega.ij.l.j.non aut si expresse, (ut dictum est supra) committatur, ualet.

20 Institutio psonæ incertæ, ut dicēdo instituo hæredes meos pauperes Christi, uel pauperes Christi eligendos per Antonium, uel talem, quod melius est, ualet, secundum glo.in.d. c.cum tibi, neque sic ius institutionis cōmittitur uoluntati alterius, sed electio personæ tantum, ideo non est contra id quod supra dictum est, si electio hæredis cōmittatur dispositioni alterius non ualet, &c. quia hic instituuntur hæredes a testatore, electio autem alteri committitur.

21 Hæredis institutio potest fieri sub conditione, dummodo non instituatur ad tempus certum, ut usque ad annos tres, uel huiusmodi. Potest tamen fieri ad tempus incertū, ut donec uixerit, uel postquam fuerit in ætate.xx.uel.x. annorū. ff.de hæred.insti.l.in tempus. Fallit hoc in milite, qui potest instituere etiam usque ad certum tempus.l.milites ita.ff.de mili.test. Aduerte quòd institutus hæres usque ad certū diē, alio hærede non dato, semper erit hæres. Idem si instituatur ad diem incertum.l.hæreditas ex die.ff.de hære. insti. Bald. & Saly.in.l.extraneum.C.de hære.consti.quia nemo potest pro parte decedere testatus, & pro parte intestatus.l.ius nostrum.ff.de reg.iur.

22 Si quis instituat aliquem cum his conditionibus, uidelicet. Si decesseris sine liberis, si non nupseris, si non intraueris religionem, omnes habentur pro non adiectis.c.in præsentia, de proba.& ibi Pa. Multa circa, hanc materiam forent scribēda, quæ magis ad causidicos, quàm ad sacerdotes pertinent, ideo dimitto. De testamentario executore, supra, Executor, per totum. Qui posint testamentorum institui executores, & de eorum officio, Sil. testamentum.§.ij. Vide ibi, ad plenum si placet.

TESTIS.

1 Testes esse non possunt qui prohibentur, de quibus in glo.de testi.c.j.qui communiter testificari non possunt, nisi

nisi forte in certis casibus, & hi sunt qui his uersibus continentur. Conditio, sexus, ætas, discretio, fama. Et fortuna, fides, in testibus ita requires, &c. Seruus.c.forus, de uerbor. significa. Fœmina.c.mulierem.xxxiii. q.v. Impuberes.iiii.qu. iii.c.i. Mentecapti. iii.q.vij.§.iij. Infames, de testi.cog.c. præterea. Pauperes.iiij.quæst.iij.c.si testes, Infideles contra fidelem.ij.quæst.vii.c.si hæreticus. Inimici.c.testes.iiii.quæst. iij. Ignoti, Auθen. de testi.§. sancimus, col. vij. Executores, uel procuratores negotiorum in ipsa causa, in.c.Romana, lib.vi. eod.tit. Hi ordinarie non admittuntur, licet in aliquibus casibus possint admitti, secundum quòd iura uolunt, quòd ad sacerdotes non spectat, plures alij repelluntur, ut dicit Sil. ibi.§.viij.usque ad.xv.

2 Nullus admittitur ad testificandum in propria causa, neque principaliter, neque secundario.C.eo.ti.l.omnibus, tamē personæ de collegio, possunt ferre testimonium pro causa uniuersitatis.c.insuper, eo.ti.& legatarij, & fideicommissarij pro testamento, non pro legatis sibi relictis, supra, Testamentum.§. viij. & prælatus potest testificari in causa ecclesiæ, dummodo per se causam illam non promoueat, quia etiam potest esse iudex, in.c.si quis.ii.quæst.vij.

3 In causa communi duorum, neuter potest esse testis, quia utriusque est.ar.ff.de ri.nup.l.illud, neque socius criminis, & particeps.c.ueniens, e.ti.nisi in crimine læsæ maiestatis, & hæresis. Admittuntur tamen ad denuntiationem, uel præsumptionem.c.significasti, de adul.

4 Consanguinei omnes per rectam lineam ascendendo, non possunt esse testes pro se uel contra se, uel econtra.iiij.quæst. iij.§.item in criminalibus. Idem de matre, tamen creditur matri, & patri, pro filio quo ad ætatem, & natiuitatē.c. per tuas, qui fi.sint legi.& ubi agitur de impedimento consanguinitatis.c.quotiens, eod.ti. Si agatur an matrimonium sit contractum, uel non, mater est suspecta si uir est superior diuitiis, uel genere.c.super eo.el.ii.eod.ti. quando enim matrimoniū est contractum, non separatur, nisi per legitimos testes. dic. c.super eo.

5 Pater & filius, & duo fratres, in eodem testamento possunt esse testes.iiii.q.iii.in.§.in criminali, uer. Item pater. Itē duo. Sunt & quædam personæ quæ cogi non possunt testificari

contra certas personas.iii.q. v.per totum, ut contra socrum, generum, priuignum, sobrinum, sobrinam, notum sobrinæ, patronum, patronam, eiusque liberos. Item de domo actoris,uel accusatoris testes nõ debent produci,& aliæ personæ, ut ibi ponitur.iiij.quæst.iii.c.si testes,neque uiles personæ contra clericũ in causa criminali.c. in primis. ii. quæst. i. & singulares personæ non probant per se, sine præsumptionibus,& alijs aminiculis.c.bonę,el.i.de elec.Nec per tres singulares testes, etiam cum infamia quis debet cõdemnari c.in literis.eo.ti.

6 Si sit paries habens tantum unum foramen,& sint tres respicientes per illud foramen, unus post alium,mulierem adulterantem cum uiro,isti testes possunt facere probationem,licet nõ simul uiderint,quia non pręsumitur pluralitas actuũ, ut tenent Bal.& Cy.in.l. hac consultissima.C.de testa. Et testes manentes absconditi post cortinam, non uidentes sed audientes probant,in.c.præterea,de testi.&.ibi glo.& no.Pa. in.c.ex literis,de consue.In testamento autem nõ ualeret audire tantum uocem, & non uidere, ut est tex. in. l. non speciali. C.de testa.

7 De numero testium præcipit lex diuina, Deut. xix. dicens. Non stabit unus testis contra alium, sed in ore duorum,uel trium, stabit omne uerbum. In testamẽto, & codicilis quot requirantur dictum est supra,testamentum.§.vi.In donatione causa mortis requiruntur.v.C.de dona.cau.mor.l.fin. supra,donatio.Similiter in legatis, ubi supra. Quot autem requirantur.in purgatione canonica, uide ibi de Purga. cano. Aliquando unus testis sufficit,ut in papa,c. a nobis, de testi. de cardinali, de consuetudine curiæ de actis, & dictis coram eo statur eius testimonio,secundum Host. in.c. constitutis, el.ij.de appel.Item in illis in quibus nullum est præiudiciũ, uel ubi agitur ad peccatum impediendum,facit.c. super eo, el.ii.eo.ti.ii.q.i.c.multi.Item ualet unus de consensu partiũ. Item quando testator mandat stari dicto alicuius informati de sua intentione,not. Pa. in.c.in nomine domini, eo. titu. Item quòd quis sit confessus.c.testimonium, eo. tit. Et unus bonus testis omni exceptione maior.i. non notatus in aliquo, facit inditium sufficiens ad torturam,Pa.in cap.primo de deposi.not.ult.& capitulo primo de confe. no.i. Ad con-

uincendu[m], cardinalem. Vide Pa. ibi.c. licet, eo. & cap. præsul. secunda quæst. ij.
8 Testes singulares regulariter non probant, secundum Pa. in cap. bonæ. el. j. de elec. & singulares dicuntur, quando deponunt super diuersis factis, ita quòd quilibet est singularis in facto suo respectu obiecti, sed quando obiectum de quo deponunt fuit præsentatum sensibus testium eodem tempore, tunc sunt contestes, & non singulares, quia tunc uidentur deponere de facto eodem. Concor. tex. cum dilecti, de elec. & c. tam literis, de testi. Si autem actus habet continuitatem, probant testes singulares, ut quòd quis talem agrum possederit. Ioan. an. in. c. qualiter, & quando, el. ii. de accu.
9 . Testes debent iurare dicere ueritatem quam nouerunt. c. hortamur. iii. quæst. ix. nec falsum interponere, uel de suo aliquid addere. c. pura. iii. quæst. ix. nec sine iuramento testi creditur. cap. fraternitatis. c. tuis, de nup. ubi dicit Pan. quòd neque episcopo, ut testi, creditur sine iuramento. Potest tamen à parte remitti iuramentum. Papa tamen excipitur à iuramento. Et debent testes sigillatim in secreto examinari, & tenentur præsente parte iurare. c. in nomine domini, eod. ti. nisi pars aduersa sit contumax, ibidem. Ante litis contestationem, non debent ordinarie recipi, tamen fallit in multis, c. quoniam, ut li. non conte. Possunt tamen recipi antequam sciatur persona delinquens, nec se ingerere, quia sic essent suspecti. l. uxori. § .i. ff. de fal. Debent iurare tactis sacris euangeliis, nisi episcopus, uel sacerdos. C. de epi. & cle. auten. sed iudex, quia isti iurant super pectus, de iu. calum. c. fi. Debet exprimere locum, tempus, & modum rei, super iuratis. C. de testibus, eo. ti. & quòd super iuratis tantum testificetur, & non super alijs, quia non ualeret, ar. C. de testi. eo. titu.
10 Testis falsus talionis pœna punitur, secundum Bal. in. l. i. ff. ad. l. cor. de sic. nec eum excusat metus. v. quæst. v. c. authoritatis, & dicitur falsus, quando iuratus, & examinatus loquitur falsum. c. ne quis arbitretur. xxii. quęst. ii. & damnum dãs alteri dicendo falsum, satisfacere in conscientia tenetur. c. si quis in atrio. xvii. quæst. iiii. Mortaliterque peccat in iudicio mentiens, de his, quæ ad iudicium pertinent, tum quia iniuriam facit iudici, tum quia partem offendit. Est enim mendacium pernitiosum, supra, mendacium. §. v. Negare etiam

testimoniũ in articulo necessitatis est mortale, quia est præceptum Dei affirmatiuum, estque in damnum proximi, & boni communis. Et si exigitur à iudice secundum formam iuris, tenetur respondere etiam ad mentem eius, ut iudex est, non de omnibus, sed de manifestis, & de quibus præcessit infamia, uel semiplena probatio, & huiusmodi, & nolendo respondere mortaliter ageret, tanquam suo superiori inobediens in materia necessaria, & importanti. Si autem testis requiratur uel à non suo iudice, uel non secundum iuris formam respondere non tenetur, quia in hoc non est eius superior, nisi ex fraterna charitate cogatur, ut quia sic potest liberare aliquem à morte iniusta, uel alio graui malo iniuste sibi infligendo. Sic enim mortaliter peccaret contra proximi charitatem. Quod si eius testimonium non requiritur, tamen ut euitet malum proximi, debet facere quod potest, denuntiando bono modo ueritatem ei, qui prodesse potest, etiam quòd sit religiosus, nisi in causa sanguinis, ubi de irregularitate periculum esset, supra, accusatio. §. vj. denuntiatio. §. ij. secretum, per totum. Quomodo secreta possunt, uel non possunt reuelari. Vide supra, secretum, per totum.

11 Accipiens pecuniam pro ferendo uero testimonio mortaliter peccat, secundum Ar. flo. quia facit expresse contra iura, hoc rationabiliter prohibentia, & est turpe lucrum. xiiii. q. v. c. non sane, & tenetur restituere danti, si per hoc uoluit sibi iustitiam ministrari, in. d. c. non sane, sed si dedit ad corrumpendum, esset restituenda illi in cuius iniuriam data est, uel pauperibus, & multo plus mortale, si accepit pro falsitate dicenda, uel tacenda ueritate. Potest tamen testis petere expensas, ut no. gl. in. c. statutum, de rescri. li. vj. & lucrum cessans operum suorum. c. uenturis. iiii. q. iii. quia proprijs expensis non tenetur ad hoc nisi in extrema necessitate.

TIMOR.

Timor peccatum est, quando ex timore homo fugit non fugienda. Tunc enim appetitus hominis est inordinatus: & quadoque mortale est, uidelicet si propter timorem mortis, uel pœnæ, uel amissionis bonorum temporalium, uel famę, & huiusmodi, quis fugit facere aliquid, ad quod tenetur, uel lege naturali, uel diuina, uel facit quod fieri prohibetur per easdem leges, ut qui adorat propter timorem idolum, uel

non co[illegible] Chriſtianū,uel non corrigit corrigendum, & huiuſmodi.Debemus enim Deū timere,& uitā animæ magis ſeruare, q̄ quodcūque aliud. Quādo aūt quis de duobus malis propter timorē fugit maius malū, nō peccat, quia hoc eſt ſecundū ordinem rationis,ideo iſte timor à peccato excuſat. Quomodo autē excuſat timor cadens in conſtantē uirū, in his quę ſunt de iure poſitiuo,ſupra,coactio.§.ii.de hac materia,Th.ſecūda ſecūdę.q.cxxv.Quæ ſint illa mala,quæ iuſte incutiūt timorē cadentē in conſtantē uirū. Sil.uer.metus.q.i.

TYRANNVS.

Tyrannus ſecundum Gre. in li.moral. eſt qui in repu. non iuridice principatur,quod dupliciter fieri poteſt, uel quia & ſi ſit uerus dominus,non tamen rempu. regit debito modo,ſed ad propriam utilitatem , imponendo ei grauamina, ut fit hodie quaſi ubique,uel quia uſurpauit ſibi dominium ui armorum, uel alijs uijs iniquis, & talis proprie dicitur tyrannus,& à quolibet de populo licite poteſt occidi, quando non eſt recurſus ad ſuperiorem,à quo poſsit iuſtitia fieri ſecundum Tho.ii.ſen.d.ul.quæſt.ii.ar.ii. ad ul.ubi defendit dictum Tulij lib.de offi. Huius enim ratio poteſt eſſe,quia talis tyrannus habet bellum iniuſtum contra omnes de populo,& hi contra eum habent iuſtum bellum,ideo licet,niſi ex hoc maior populi ſequeretur turbatio, uel maius damnum. Et ſi ſic occidatur,non occiditur priuata poteſtate, ſed publica. Aliàs non liceret,ſecundum Tho. de reg.prin.c.vj. De tyranno autem primo modo dicto , non ſic licet, ideo fuit reprobata propoſitio in concilio Conſtantieñ. dicens quemlibet tyrannum,à quolibet poſſe occidi. Supra,bannitus.§.i.in uer.ſeditio , per totum. Licet tyrannus mortaliter peccet faciendo opus iuſtitiæ, quòd ſibi non competit, cum non habeat uerum dominium,tamen illi,qui rogant,& petūt ab eo opus iuſtitiæ , quam alio modo habere non poſſunt, excuſantur , quia non ſuadent ei peccare mortaliter , ſed maius malum uitare. Eſt enim maius malum dominari tyrannice ſine iuſtitia,quàm ſit dominari,& iuſtitiam tenere,quamuis utrunque ſit peccatum in ipſo,ſicut minus malū eſt fornicari,quàm adulterare.Ideo ſi quis adulteranti ſuadeat fornicari potius non peccat,ut dicit Cai.ibi.ſic in propoſito . Et quòd hoc ſit licitum,probat uſus omniū degentium ſub tyranno.

Ita concludit Caïe.ibi in summa, & bene. D[illegible]yran nos regnare permittit,in damnum, & punitione[illegible]malorũ. Tho.ii.ſen.d. xliiii.

TORNEAMENTVM.

1 TOrneamenta quæ fiunt, ut homines uires ſuas experiantur, uel cauſa addiſcendi armorum uſum, ſi non eſſent prohibita ab eccleſia,nec ineſſet periculum uitę corporis,uel animæ, eſſent licita, ſed quia prohibentur.cap.i.eod.ti.& ſæpe proueniunt mortes, & pericula animæ & corporis, ideo mortaliter peccant facientes, ſicut ſupra dictum fuit de duello, & haſtiludio,unde & ibi morientes,etiam quòd eos pœniteat, eccleſiaſtica carent ſepultura, ut ibi canon uult.

2 Pugnans in torneamento eſt reus homicidii,& irregularis,ſi ibi aliquis occiditur,etiam à caſu, quia cum det operam rei illicitæ,quicquid accidit,ſibi imputatur,de homi.c.ſi.& ſi uulnus ibi accipiat, & extra moriatur, & ſit certum quòd ex illo uulnere mortuus eſt, non poterit in ſacro ſepeliri. Secus ſi eſt dubium, quia pœnæ ſunt reſtringendæ. Similiter ſi non cauſa pugnandi acceſsit, ſed alia, & ibi mortuus eſt, etiam à caſu, uel uulneratus. Quod ſi animo pugnandi quis acceſſit,non tamen pugnauit,& ibi aliquis fuit occiſus,non poterit ſecundum Goſ. promoueri ad ordines,quia ad rem condemnatam acceſsit. Epiſcopus tamen cum tali diſpenſare poterit, ſicut de exiſtentibus in bello iniuſto, ſed non occidentibus,ut dicit Sil.uer.homicidium.iii.§.vj.

TORTVRA.

1 TOrturam inferens alicui ſine inditijs ſufficientibus, uel ſemiplena probationem præcedente, uel perſonis quas de iure torquere non poteſt, mortaliter peccat, quia proximo damnum,iniuriamque infert, & contra iuſtitiam facit.

2 Torqueri non debent impuberes,minores.xiiii.annorum, licet cædi poſsint.l.cum ſilleianum.C.ad ſill.Milites, mulieres prægnantes non debent torqueri,etiam indirecte, ut dando ſalſa ad cruciandum eos,ſiti, & huiuſmodi. Item quando aliter quàm per torturam poteſt ueritas exigi, non debet quis torqueri,neque nouiter, ſine nouis inditijs debet quis torqueri,quamuis ſufficiant uariationes ad nouiter torquendum,ſecundum Inno.in.c.quoniam, de proba.& Bar.in.l.de minore.ff.de quæſtio.

3 feru[illegible] non dicuntur tormenta, uel torturæ. ff. ad ad [illegible] lle. l. i. §. impuberi, & sine sufficientibus inditiis uel semiplena probatione quis torqueri non debet.

4 Qui publicam habet authoritatem, iudicabit qualia inditia sufficiant. C. de quæstioni. l. milites. Caueat tamen ut secundum rationem arbitretur, ut dicit Tho. super Iob. c. x. ne animæ propriæ præiudicium faciat iniuste arbitrando.

5 Confessio facta ex tortura sine inditijs, uel semiplena probatione, non ualet. ff. de quæstio. l. i. neque per inditia sequentia confirmatur. Bal. in. l. fin. C. de accusa. Not. secundũ Ang. in lib. de maleficijs, quòd quando quis non est tortus sufficienter secundum indicia habita, potest tortura repeti, & dicit de consuetudine hoc esse arbitrarium. Dat præceptũ Paris in suo trac. de Sindicatu, quòd iudex protestetur, quòd uult supersedere in tortura, & eam repetere quotiens oportuerit. Debent interuenire aliqui dies quietis. viii. uel. x. & torquere pro eisdem inditijs ultra tres uices, uidetur esse immoderatum, & malefactum, secundum Bart. in. l. fi. C. de quæstioni. Nec peccat iudex secundũ allegata, & probata inqrens.

TRANSACTIO.

TRansactio à quo fieri potest? Dic ab eo, qui potest donare, supra, donatio. §. iii. Quomodo possit fieri in criminalibus, uel spiritualibus, prætermitto de hac materia, quæ potius ad litigantes, quam ad confessores pertinet. Si tamẽ uis de ea scire, uide Sil. & Tab. ibi, &. C. de transac. per totum.

TVTELLA.

1 TVtella est triplex, una legitima, quæ datur à lege, quando pater, filio non dedit in testamento. Alia testamentaria, quæ datur à patre in testamento. Alia datiua, quæ datur a iudice. Inst. qui. mo. tu. fi. & de curatoribus.

2 Clerici & ipsi possunt suscipere legitimam tutellam, non tamen cogi possunt ad accipiendum, testamentariam uero, aut datiuam, non possunt recipere. Episcopi, clerici, & religiosi, tenentur cum licentia suorum superiorum miserabiliũ personarum tutellam recipere. c. monaci. xvj. quæst. i. & sic concorda. c. generaliter. xvj. quæst. i. & c. i. & fi. lxxxviii. dis. capit. peruenit. lxxxvi. d. & c. Cyprianus. xxi. quæst. iii. Aliqui dicunt & male, episcopum non posse recipere tutellam legitimam, ut dicit Sil. ibi. quæst. iii.

3 Ad tutores pertinet pupillos à criminibus m[illegible]re, & eorum res ab iniuria,ut in.c.i.xii.quæſt. i. & [illegible] pecuniam,uel bona mobilia,quæ ad nihilum ualent, eis ſeruata, conuertere in prædia, ex quibus percipiant aliquem fructū. Nam ſecundum Bar.in.l.tutor.§.i.ff. de admi. tu. Si pecuniā pupilli tutor non ponit in prædijs, tenetur pupillo de fructibus,quos percipere poterat, deductis expenſis, & periculum, ſi tamē potuit emere,uel alio bono modo lucrari, aliàs non tenetur. Idem dic ubi eſt ſtatutum, ut omnia bona mobilia pupilli uendantur, ut de pecunia pupillus acquirat lucrum,ſi non facit tutor cum poteſt, tenetur ad intereſſe. Et quia illicita eſt uſura, debet de illis negotiari, ſecundum Io. de ana.in.c. quia in omnibus,de uſu. Et bona eſt cautella,ut faciat cum conſilio parentum,quia ſic præſumitur quòd abſit dolus,& culpa à tutore,ar.l.etiam.C.ſi tu.uel cur.inter. Et ſic ſi per negligentiam paſſus eſt acquiſita deperire, uel non acquiſiuit pupillo cum poſſet,tenetur de ſuo proprio ſatisfacere. l. non eſt ignotum. C. de admi. tut. Idem in prælato, glo.ſing.in.c.placuit.xvj.quæſt.iii.

4 Tutor tenetur facere inuentarium de rebus pupilli,niſi ex iuſta cauſa,& neceſſaria impediatur.l.tutor qui repertorium. ff. de admi. tu.niſi iudex remiſſerit,quòd poteſt, uel aliter habeat conſuetudo,ſecundum Bar.in.d.l.tutor, & tenetur facere quàm primum poteſt,aliter uidetur in dolo.l. hæc conditio.ff.de condi. & dæmon.ſi tamen adminiſtrauit, aliter nō. Si tamen facit, prius ea quæ dilationem non recipiunt, uel quæ neceſſario præcedunt inuentarium, ut eſt perſcrutatio ſubſtantiæ hæreditariæ, uel ea quæ nullo modo poſſunt obeſſe pupillo,ſed bene prodeſſe: non præſumitur in dolo, ſecundū Bar.ſupra.Modus aūt faciēdi inuentariū habetur.C. de admi.tut.l.tutores, & de quibus debet fieri in d.l.tutores.

5 Mater filii tutellam perdit, uel ſi incontinenter uiuat, uel ſi ad ſecundas nuptias tranſeat,ſecundum Pan. in. c. uxoratus, de conuer.coniu.de quo eſt gl.quam ſequitur Bal. in Auten. matri,& auiæ.C.quando muli.tu.of.fun.po.

VAGATIO.

Vagatio mētis ex propoſito in oratione,peccatū eſt, & tollit fructū orationis,ſecundū Th.ſecūda ſecūdæ.q. lxxxiii. a.xiii.& eſt filia accidiæ. Quādo aūt peccatur uagando in of-

ficio, [illegible] .xj.cõtra quòd dicit Au.Pſalmis,& hymnis cũ orati[illegible], hoc uerſetur in corde, quòd profertur in ore.

VANAGLORIA.

VAnagloria,ſupra,gloria mundana,per totum.

VASA SACRA.

VAſa ſacra,munda ſeruari debent,& ſolum a ſacris hominibus tractari,de cuſto.heu.c.ij.& facta inutilia,uel conſumpta uetuſtate,debent comburi, & eorum cineres in loco honeſto,ne conculcentur reponi.c.altaris,de conſe.diſt.j. & c.in ſancta.de re.do.c.ad hæc.Quomodo, & quãdo eſt mortale peccatum,tenere immunda huiuſmodi,ſupra , corporale.§.v.A quo poſſunt conſecrari, ſupra conſecratio.§.xij. & q̃ graue delinquunt miniſtri in huiuſmodi negligentes.

VECTIGAL.

VEctigal, ſupra,Gabella,per totum.

VENATIO.

1 VEnatio triplex,una hominum oppræſsiua quę ſemper prohibetur,diſt.vj.c.non eſt.§.is itaqua,in fi. Alia arenaria cum beſtia dentata,quæ ſimiliter prohibetur.c. qui ue natoribus,diſt.lxxvj.Alia eſt quæ exercetur in campis, & ſyluis capiẽdo animalia,quæ nullius particularis perſonæ ſunt, & hæc licita eſt ſecundum ſe,quia naturaliter dominium animalium eſt huiuſmodi datum. Contingit tamen per accidẽs eſſe peccatum multis modis.Primo,quando uenatio fit cum dãno proximi,uel in perſona,uel in rebus , ut quia uenator exponit ſe periculo occidendi,uel uulnerandi proximum ex in cautela,uel deſtruit ſegetes,ſemina, uineas, uel huiuſmodi,& tunc iudica mortale,uel ueniale, ſecundum qualitatem actus,uel periculi,cui ſe exponit, & ultra peccatum , tenetur de damno per eum illato,uel eius occaſione.Secũdo, ſi ſunt perſonæ cui uenatio eſt prohibita,ut clerici,ca.in omnibus, de cle.ue.ſi ſe in hoc exerceant.Et conſtitutis in ſacris,pœna ſuſpenſionis imponenda ſtatuitur,ibidem.c.epiſcopum.

2 Aliqui intelligunt,quòd non interdicitur niſi uenatio clamoſa,ſi autem non ſit cum clamoribus, licet etiam monacis, & aliis,& tendere retia,& laqueos ſilenter.An autem tales mortaliter delinquant faciẽdo contra canonem, teneo quòd nõ, quando non faciunt in contemptum,nec in ſcãdalum, quia non eſt præceptum anthonomaſice, nec de materia neceſſa-

ria.Si tamen essent moniti,& nolent desistere, [illegible] excusare eos a mortali,quia uiderentur contemnere.Episcopis autem omnino prohibitum est.c.j.dist.xxxiij.Pa. tamē in.c.j.de cle. ue.dicit,quòd aliquando etiam licet episcopo, sed raro, non causa uoluptatis, sed necessitatis,ut si faciat ad exercitium, uel appetitum prouocandum,& huiusmodi. Et sine scandalo:licet Pis.dicat omnia prohibitum.

3 Tertio,est peccatum mortale quando diebus festiuis fit, taliter quòd omittuntur diuina necessaria ad salutem, ut missa,& alia,ad quæ quis tenetur ex præcepto, uel si impediunt alios,ne possint audire.In aliis, autem diuinis communiter est ueniale,uel nullum:quia ad hæc non tenemur. Quarto, est nimio affectu,qui tantus posset esse, quòd peccatum cōstitueret mortale.Nam ex nimia uenatione contingit, quòd minorem homines habent curam de familia, de repu. uel aliis, ad quæ tenentur. Quinto, quando domini priuant alios ne possint uenari,quòd est cōtra naturalem legem,hoc enim tyrannicum est,secundum Cai.in summa,ibi, cōtra bonum commune,contra libertatem:& utilitatem,& tātum est propter proprium bonum delectationis.Ideo non excuso a mortali tales, maxime quando apponunt pœnam notabilē aliis uenantibus, nisi ad antiquo,cuius principij non est recordatio,uenationes sint domino reseruatæ, & tunc etiam pœna debet moderari.Non enim, propter unam uenationē æquum est,ut quis occidatur,uel mutiletur, neque tales leges,uel statuta,uidentur tolerabilia,& iusta.

VENDITIO.

Venditio,supra,emptio,& Negotiatio, & Monopolium, per totum.

VERBERATIO.

Verberantes scolares causa correctionis, & parentes filios clericos,etiam in sacris,licite faciunt,nec incidunt in canonem,si moderate faciant,supra,Excommunicatio, prima. Non enim hoc fit suadente diabolo,sed iustitia.

Verberatus,ex eo quòd non potest soluere,si ueniat ad pinguiorem fortunam,non tenetur amplius soluere,secundum Bal.in.l.fi.ff.in ius uo.quia luitio corporalis,cedit loco solutionis,glo.in.c.sicut indignum,de homi. Secus est si est impotens,& differatur solutio, quia tenebitur quando uenerit

ad ping ... ortunam.c.oduardus,de sol.& ibi.Pa.Si autem est impotens,& cedit bonis,& non luit pœnam,tenebitur.ut dicit gl.in regula,peccatum,in.vj.licet aliqui cōtrariū teneant,primum tamen melius,supra.Restitutio.§.lv.

VESTIS.

VEstis,supra Ornatus,per totum.Consecratio.§.xij. Benedictio.§.iij.Abbas.§.viij.

VICARIVS.

1 VIcarius est qui alterius uices gerit,siue in officio contentioso,siue non,extra de eodem,per totum. Et in direc.li. iij.ti.viij.C.de of.eius qui ui.al.ge.per totum.

2 Vicariorum quidam sunt perpetui,& non ad tempus,ut qui ecclesiarum parochialium curam habent,& episcopi authoritate constituuntur.c.ad hæc, de of.uic. & tales aliam uicariā habere non possunt.c.prouideas.eo.ti.nec sine causa possunt amoueri.d.c.ad hæc.& debent habere.xxv.annos,& promoueri ad sacerdotium,in cle.quæ de ecclesiis.eo.ti.alias ipso facto sunt priuati , & tales constituuntur solum in ecclesia parochiali,non rurali,secundum gl.in cle.unica. eod.tit.& non possunt constituere uicarium alium perpetuum,sed bene tēporalem,ut dicit Car.ibi.Potest tamen instituere perpetuum uicarium authoritate episcopi rector ecclesiæ , secundum Arch. flo.

3 Quidam sunt uicarij temporales,sicut mercenarij, in adiutorium curæ,animarum assumpti quādo scilicet rector per uiā delegationis committit illi authoritatem audiendi cōfessiones,quia hoc potest, etiam non habenti curam animarum, nisi sit ei prohibitum,ut peregrino,& ignoto,de cle. peregri. per totum,quia cōmittere istis ad episcopum spectat.c. tuę. de cle.pereg.Idem si committatur religioso,cui a sua regula, uel suo prælato prohibetur.

4 Alij sunt uicarij deputati super aliqua diocæsi,uel prouincia, uel loco,de quibus est.c.pe.eo.ti.&.c.addiicimus.xvi.q.j.qui dicuntur iurisditionales ,tantum habentes authoritatē,quāta eis conceditur.c.accepimus,de priui.

5 Alij sunt uicarij,generales,qui ad omnia incumbentia prælato constituuntur,non solum respectu curiæ, sed etiam respectu omnium incumbentium , & possunt cognoscere causas totius diocæs.inquirere,corrigere excessus,& huiusmodi, nō

tamen beneficia conferre.c.cum generali,in.vj.[illegible].habent ordinariam iurisditionem, & possunt excommunicare, sed quia in Italia, Vicarius, & officialis raro differunt, inspiciēda est eorum commissio, quæ, & quanta sit, & iuxta illius tenorem iudicare.

6 Alij dicuntur uicarij foranei, uel quia foris diocæs. constituebantur, uel ex eo quòd teneant forum, uel quòd deforis ueniant, & est officialis episcopi, nō habens ordinariam iurisditionem, sed delegatam, non faciens conciſtorium cum episcopo, sicut uicarius generalis, & nō potest ea, quę prohibentur illi, in.c.licet.eo.ti.in.vj. nisi hæc specialiter committãtur, ideo commissio ei facta debet inspici. Et no. quòd merus secularis, uel clericus uxoratus, non potest esse uicarius episcopi, secundum Pa.in.c.ij.de cle.coniug. Et dicit Pa.in.c. pastoralis, de rescrip. quòd quidam est perpetuus, quidam temporalis.

7 Prædicti uicarij temporales, regulariter uicarium facere non possunt.c.clericos.eo.ti. etiam si habeant iurisditionem ordinariam, quia non habent eam iure suo, intellige nisi habeāt specialem mandatum substituendi, uel nisi sit consuetudo: quia instituens uicarium, & sciens cōnsuetudinem uidetur consentire in illam, uel quando non potest totum per se facere, quia intentio instituentis est, quòd faciat solum quòd potest, & si sit archipræsbyter uicarius episcopi in spiritualibus, potest alium substituere, de of.archipræsby.c.ministerium, sed dictus uicarius, non potest totum committere, in casu quo non potest omnia per se, sed partem. Hostien. dicit quòd ad modicum tempus, & ex magna causa: & non nimis frequenter, poterit alium relinquere loco sui, sicut fit tota die, ar.ff.de of.eius cui man.est.l.j.§.j.&.c.peruenit, de appel. el.ij. quando autem habet speciale mãdatum, potest, quia nō propria authoritate hoc facit. Io.an.in.c.j.de of.ui.lib.vj.

8 Vicarius tantam authoritatem habet, quãtam uult dare eius institutor, & si hoc patet, standum est illi, quòd si non patet, & est uicarius in aliqua causa particulari, tunc de illa, & de his sine quibus non potest eam perficere, se impediat, & nō plus. Si uero est generalis commissio, etiam dicendo, ut possit omnia quæ ipse posset, non exprimendo aliquid, quòd requirat speciale mãdatum, etiam si dicat, si requireret spe-

ciale mandatum,ſecuta clauſula generali dicendo, & omnia alia quæ per nos poſsumus,etiam ſi exigerent ſpeciale mandatum.Tunc quamuis habeat ordinariam poteſtatem,tamẽ non poterit ea,quæ requirunt ſpeciale mãdatum,ar.in.c.qui ad agendum,de procu.lib.vj.Si uero exprimat aliquid,quòd requirit ſpeciale mandatum ſecuta generali clauſula, uidelicet & omnia alia,quæ nos poſſemus, etiam quòd requirerent ſpeciale mandatum, tũc poterit omnia, quæ poſſet inſtituens ordinaria poteſtate,gl.fi.in.c.ij.de of.uic.li.vj. Alias per generales clauſulas,quæ ueriſimiliter non eſſet conceſſurus,non ueniunt.c.fi.in.vj.de of.uica.tamen in tex. quam in glo.&.c.ij.ibi.

9 Item ſi nominaret aliquod ſpeciale, & cum clauſula generali,&c.non tamen intelligitur conceſſum id quod ueriſimiliter non eſſet in particulari cõceſſurus, ut quia eſt magnæ importantiæ,ut ſi conſtituo Titium procuratorem ad omnes cauſas,non tamen ad contrahendum matrimonium,niſi de hoc fiat ſpecialis mentio, nam clauſula generalis, quæ ſequitur ſpecialia expreſſa includit ſimilia, non longe maiora, ut dicitur in.d.c.fin.immo etiã ſi ſpecificaret de matrimonio contrahendo,& non ſpecificaret de perſona,nõ ualeret.Hæc autem ut habetur in.d.c.ij.&.c.fi.ſunt quæ requirunt ſpeciale mandatum,ſcilicet inquirere, corrigere, deponere, ſubditorum exceſſus punire,conferre beneficia, dare literas comẽdatitias ad ordines.Et ſi epiſcopus ſuo ſubdito eligendi ſibi idoneum confeſſorem licentiam dederit, non propter hoc a reſeruatis abſolui poterit.c.ſi epiſcopus,de pœ.& re.libro.vj. quia in conceſsione generali,illa non ueniunt, quæ quis ueriſimiliter non eſſet conceſſurus in ſpecie, ut ſupra dictum eſt, & ibi in text. Genus enim continet ſpecies non actu, ſed potentia.

10 Mortuo prælato habente uicarium,ipſe uicarius,(uel ſi alio nomine uocetur) ſi fuit electus a toto conuentu, uel a collegio patrum,uel ſi habet authoritatem a lege,quia iſta durãt, perſeuerat,& ipſe,ſecundum Pa.in.c.j.ne ſe. ua.ali. immo.ſecus eſt,ſi factus eſt,a priore,epiſcopo,abbate, uel alio prælato,quia non durat eo moriẽte. Ceſſat etiam uicarij poteſtas, epiſcopo excommunicato:Pa.in.c.j.de of.leg. intellige ſecundum quoſdam re integra, quia idem iudicium eſt, ſicut de

delegato,ſecundum Pa.in.c.licet,de of.delegat. Secus autem quando res non eſt integra,ſecundum Io.an.in.d.c.j.de offi. uic.No.etiam ſecundum Pa.in.c.uolente,de offi. deleg.poſito uno uicario,reliquus non remouetur,licet contrarium te nuerit.Io.Cal.

VINDICATIO.

VIndicatio una eſt,quæ per iudicem,uel ſuperiorem exercetur,ſecundum quòd iura diſponunt diuina, uel huma na,& ſi fiat,ſecundum rectam intentionem, eſt actus bonus a uirtute procedens.Altera, quæ fit, ſeu appetitur a perſona priuata,& quantum ad actum uindicandi illicitum,eſt priua tæ perſonæ,niſi propter defenſionem cum moderamine, ut ſupra,homicidium.§.iij.Eſt enim actio habentis poteſtatem ſuper eum,qui punitur. Quantum autem ad appetitum nō eſt peccatum appetere uindictam, ideſt iuſtam punitionem malorum,hoc eſt enim appetere iuſtitiam, dummodo non appetatur ex odio,uel gratia ſatiandi animum,uel alio malo fine:ſed uel propter correctionem delinquentis:uel ut alij ti meant:uel propter bonum pacis,& huiuſmodi:aliter uindicantes ſe:uel ultionem appetentes:& non prædicto modo: mortaliter peccant:niſi ex imperfectione actus,uel in re parua.Poteſt etiam quis quærere ultionem de propria iniuria: quando redundat in uituperium Dei:ſicut fecit Siluerius Pa pa:qui excommunicauit eos,qui eum exulem fecerant fieri: xxiii.q.iiii.c. Guiliſarius:uel quando uergit in detrimentum animarum:uel in ſcandalum: quia non eſt contra charitatē: alias patienter ferre laudabile eſt.c. tu bonus tolera.xxvii.q. iiii.Mali ad exercitium bonorum a Deo permittuntur: ideo patienter tolerandi ſunt.

VINVM.

VInum non bibentes ordinari ad ſacerdotium non poſſunt.Ex eo enim quòd uinum abhorrent:poſſent uomere ſacramentum:ar.in.c.ſi quis per.de conſe.diſt.i.

VIRGINITAS.

1 VIrginitatem ſeruare non ſolum eſt licitum: ſed laudabile:non quia ſit præceptum:ſed cōſilium:iuxta illud Apo ſtoli.De uirginibus præceptum domini non habeo, conſilium autem do.Et quia poſſet quis obiicere pręceptum Dei, ſcilicet creſcite,& multiplicamini: &c. dicitur quod ſufficit

hoc ab a[...] adimpleri,& non est necesse ab omnibus. Immo expedit aliquos cælibem uitam ducere, ut uacent cōtemplationi. Quinimmo cæteris paribus,uirginitas præfertur coniugio,secundum Tho.secunda secundæ.q.clij.ar.iiii. Præceptum enim illud,multitudini,non singulis datum est.

2 Virginitas non perditur,si uirgo dormiens uioletur, dummodo quando iuit dormitum,hac intentione nō iuerit: nec si ui opprimatur,dummodo non consentiat in talem delectationem,licet sentiat eam:neque dum patitur seminis fluxum,dummodo renitatur quantum potest,etiam quôd corporalem habeat delectationem. Nā uirginitas principaliter consistit in deliberata uoluntate non experiendi uenerеam delectationem,quæ sentitur in emisione seminis.

VIRGINVM CONSECRATIO.

1 Virginum consecratio solum ad episcopum pertinet, cui ecclesiæ cura committitur,& in tali consecratione confertur gratia,secundū Tho.iiii.sen.dist.xxxviij.q.j.nisi sit obex: non ex ui sacramenti,quia sacramentum non est, sed ex operæ operantis.

2 Mulieres uirgines mente,sed corpore corruptæ,quia uiolenter,siue dormientes, siue aliter fuere corruptæ, non debent consecrari,quamuis uirginitatem non perdiderint formaliter,quia ecclesia tātum de exterioribus iudicat,& ad hoc est, c.ille.xxxij.q.v. Quæ autem corpore incorruptæ sunt, licet mente sint corruptæ,& etiam actualiter in somno, uel uigilia corruptionem passæ fuerint,quia tamen corporis habent integritatem consecrari possunt, sunt enim in statu uirginū secundum ecclesiæ iudicium,quæ de apparentibus iudicat.

3 Quidam uero propter uitandum scandalum,quando sacrādæ sunt corporaliter corruptæ,consecrant eas mutantes uerba uirginitatis in uerba castitatis,quod fieri non debet, quia propter uitandum scandalum,non debent sacramēta,uel sacramentalia uitiari:possunt tamen benedici, dicēdo illas orationes,& faciendo illas cæremonias,quę non sunt de substātia consecrationis,mutato nomine uirginitatis in nomen continentiæ,uel castitatis,cōsecrari autem nullo modo possunt:quia talis fictio sacramentalibus est iniuriosa.

4 Possunt uelari in die Epiphanię,in Natalibus Apostolorum, per totam hebdomadā resurrectionis, omni die dominico

no.in.§.uelamen.xx.q.j.in articulo mortis om[illegible]c.deuotus.xx.q.j. Secundum aliquos in ſolemnibus feſtiuitatibus poſſunt uelari, nec ante.xxv.annum.c.placuit.xx.q.j. Viduis autem poteſt dari uelum, ſed non cum illa ſolemnitate, quia ſemiplena continentia in illis eſt.

VISITATIO.

1 Viſitare poſſunt omnes habentes ordinariam iuriſditionem, ut epiſcopi, archiepiſcopi, archidiacōi, decanus, abbates, & prælati religionum, legati apoſtolicæ ſedis, quibus committitur uel a papa, uel ab ordinariis, ut in.c.romana, de cen.lib.vj.de offi.or.c.conquerente, de offi.archid.c. mandamus, de ſtatu mo.c.pe.& ſi.c.inter cætera, de offi.ordi.

2 De ordine quem uiſitator debet tenere, in.d.c.romana, conſtat: quomodo debet proponere uerbum Dei, deinde inquirere de uita, & conuerſatione miniſtrantium in eccleſiis, & de aliis quæ ſpectant ad officium, in.d.c. romana. Religioſi ſua ſequatur inſtituta, & conſuetudines, ut in.d.c.romana.

3 Viſitator a locis uiſitatis, & non ab aliis, poteſt accipere procurationem pro uictu illius diei, ſiue in uictualibus, ſiue in pecunia, & quòd tantum unam procurationem recipiat una die, etiā quòd plures eccleſias uiſitet, & ſi aliter accipiat iſtis non concurrentibus, tenetur infra menſem reſtituere in duplum eccleſiæ, a qua accepit, alioquin patriarchæ, epiſcopi, archiepiſcopi, ſunt ipſo facto interdicti ab ingreſſu eccleſiæ, inferiores uero his ſunt ſuſpenſi ab officio, & beneficio, donec in duplum reſtituant, nec ualet remiſsio, uel dantium liberalitas, ſeu gratia, eos liberare, niſi reſtituant.c.exigit.c.fœlicis, de cen.in.vj.legati tamen ultra hoc, poſſunt accipere expēſas quas fecerunt in equis, & ueſtibus, & huiuſmodi, dum uadunt ad uiſitandum, & etiam nuntij apoſtolici, ſecundū Pa. in.c.procurationem, de cen.a munere autem quod prohibetur accipi, excipit Hoſt.eſculentum, & poculentum, & xenia, quæ ſunt munera quæ hoſpitibus dantur, quæ non extenduntur ad munerum qualitatem.ff.de of.proconſul.l. ſolēt, quòd limitat Io.mo.ſi ſunt ibi aliqua comedenda, ſi autem ſunt partanda, ut capones, confectiones, & huiuſmodi, periculum eſt. Sil.ibi circa ſi. Neque officiales uiſitatoris aliquid recipere ratione uiſitationis debent.

4 Arch[...]pus,& epiſcopus,poſſunt uiſitare monaſteria exẽpta,niſi ſuper hoc habeant priuilegium.c. ſopite, de reſcrip. Poſſunt,& uiſitare hoſpitalia, ſi ſunt loca religioſa, ut quia conſtructa ſunt,& inſtituta authoritate epiſcopi. Si autẽ clarum eſt,quòd non ſunt religioſa,& qui inſtituit eſt uiuens, non poterunt uiſitare ſine licentia inſtituentis. Si uero mortuus eſt,& uoluit remanere hoſpitale, poterunt uiſitare.c.ut iuxta,de of.or.Tunc enim habet formam,& ſtatum loci pii.

VNCTIO.

1 VNctio extrema,quod eſt ſacramentum,non eſt de neceſsitate ſalutis,ſi quis tamen non accipit,quia contẽnit mortaliter peccat,non minus quem contẽnens quodcũque aliud eccleſiæ mandatum,ut dicit Cai.ibi in ſumma,quia contemptus ubique damnabilis.

2 Hoc ſacramentum fuit a Chriſto inſtitutum,ſicut,& alia omnia,ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xxiii.q.i. promulgatum autem ab Apoſtolis, cuius materia eſt oleũ oliuæ ab epiſcopo conſecratum.Forma autem eſt hæc.Per iſtam unctionem, & ſuã piiſsimam miſericordiam,indulgeat tibi dominus quicquid deliquiſti per uiſum:In nomine patris,& filii, & ſpiritusſancti:& ſic de cæteris ſenſibus,ſecundũ Tho.ſupra,uide.c.nunquid,de conſe.d.v.At ly in nomine patris,&c.non uidetur eſſe de ſubſtantia formæ ſecundum Tho.

3 Datur hoc ſacramentum in robur ſpirituale, contra debilitatem relictam ex actuali peccato,uel originali, etiam confert gratiam,niſi ſit obex,ſecundum Tho.ſupra.Et licet fiant multæ unctiones,ultima tamen eſt,quæ operatur in uirtute præcedentium:in qua infunditur gratia,non autem character imprimitur,quia per ipſum ſacramentum nõ deputatur homo ad aliquod agendum,uel ad recipiendum directe pertinens ad cultum Dei, ſed ſolum ad ſpiritualem ſanitatem conſequendam.

4 A ſolo ſacerdote,etiam in mortis articulo,datur extrema unctio,uno clerico præſente,uel ſaltem in neceſsitate uno ſeculari reſpondente.c.quæſiuit,de uerb.ſig.

5 Si autem neceſsitas adeſſet,qui non eſt proprius ſacerdos poteſt iniungere ſub ratihabitione,quia neceſsitas non habet legem,de re.iudi.capitulo quod non eſt,immo etiam ſi eſſet ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ ſecundum Archi. florẽ. faciendo

portari per alium de ecclesia:non autem si esset [illegible] ab officio præcise. Non tamen religiosus,sine licentia , sub pœna excommunicationis,de priuil.de.religiosi,supra,excõmunicatio.xlix.quam licentiam potest dare proprius sacerdos , etiam quòd sit excommunicatus,sicut excõmunicatus, & suspensus a iurisditione,dant licentiam audiendi confessiones.

6 Hoc sacramentum non debet dari nisi adultis, & infirmis, ac in mortis articulo constitutis, ex ipsa infirmitate , secundum Pe.de palu.ideo non datur occidendis,uel euntibus ad bellũ & huiusmodi,quia talis mors non imminet ex defectu naturæ,sed euentu fortunæ.His autem qui præ senio deficiunt sine actuali infirmitate datur,& etiam freneticis, & amentibus si sana mente petierunt,alias non, & maxime quando crederetur,quòd irreuerentiam exhiberent huic sacramento:etiam quòd petierint,uel petant.

7 Debet etiam dari illis , qui ex infirmitate usum iam rationis amisserunt,quamuis non actualiter petierint,dummodo sint tales personę de quibus constat,quòd bene uixerunt,et quòd si haberent tunc usum rationis peterent,ut creditur:quia & si non petierunt explicite,petierunt tamen implicite,secundum Pe.de palu.& Archi.flor.& sic habet usus ecclesiæ. Et quando S.Tho.dicit quòd non debet dari nisi habentibus actualem deuotionem.iiii.sen.d.xxiii.q.ii.ar.ii.ql.iii.debet intelligi, qui non habent,nec habuerunt. Debet etiam dari adultis baptizatis,licet nunquam peccauerint,secundum Pe.de palu.& Ar. flo.quia remanet pugna contra hostem, nec est mendacium in fŏrma,quia remansit debilitas mentis , ex prioribus delictis. Debet etiam dari illi de quo dubitatur an sit mortuus, sub conditione,scilicet si es uiuus. Sed si moriatur ante completionem;non est ultra procedendũm.Et debet simul ungere sacerdos,& uerba proferre,secundum eundem Pe.de palu. in quarto senten.

8 Partes quinque sensuum debent iniungi,secundum Tho. supra,quia sunt peccandi radices,uidelicet,oculi,aures,nares,labia,manus,pedes etiam,& quibusdam renes,non autẽ communiter,propter reuerentiam. Si uero quis aliquo membro careret,pars propinquior illi membro,ungatur,& sufficit.

9 Hoc sacramentum potest iterari sine iniuria , quia non habet effectum perpetuum,etiam in eadem infirmitate , ut si infir-

mo... periculo mortis,& ungatur,& postmodum releue tur,& deinde post aliquot dies iterum sit in articulo mortis potest iterum ungi,& maxime quando infirmitas est diuturna,ut esset paralisis,uel febris ethica.

VNIO.

VNio beneficiorum, & ecclesiarum potest fieri, quia papa potest unire unam ecclesiam inferiorem alteri cuicunque cum causa,& sine causa,& sine consensu canonicorum,secundum Pa.in.c.unire,de exces.præla. Eodem modo episcopus circa ecclesias sibi subiectas in sua diocæsi, non tamen sine causa,& canonicorum consensu.c.pastoralis,in fin. de dona. Alii autem inferiores nequaquã possunt, nisi præscripsissent. Qũo autẽ,& quibus modis fiat,nõ pertinet ad cõfessores,uide tñ.c.quia monasteriũ,de reli.do.c.quod translationem,de offi.lega.Quinque enim modis tales uniones fieri solent.

VOLVNTAS.

1 VOluntas hominis durat etiam post mortem concedentis, secundum leges canonicas,in capitulo fi. de præca. Ideo quando conceditur aliquid alicui absolute,sine alia limitatione,durat etiam post mortem concedentis, capitulo maiores, de baptis.ut si abbas instituit priorem, durat etiam ipso mortuo quando ab abbate cum collegio,quod nõ moritur, fuit institutus,secus si concessisset usque ad beneplacitum suum, quia beneplacitum expirat per mortem concedentis,capitulo si gratiosæ,de rescri.lib.v. Secus si dixit ad beneplacitum sedis,quæ nunquam moritur, etiam quòd papa moriatur.d.c. si gratiose. Idem quando dicitur donec uoluero, uel aliter ordinauero, uel reuocauero, uel cum aliquo termino concernente actum,quia per mortem expirat ille actus, & illud beneplacitum,per id.c.si gratiose, ubi fit determinatio eorum, quæ prius erant dubia circa hoc, & huic standum est nunc, oppositum uidetur tenere Gemi.in.d.c.si gratiose,ibi, pone quòd papa,&.c.cum Ioan.and.& quibusdam aliis, & bonas uidetur adducere rationes. Vide si placet, prima tamen opinio melior censetur.

2 Voluntas humana tenetur conformari diuinæ quo ad causam formalem,uolendo ea quæ Deus uult,eodem modo,scilicet ex charitate, quo ad causam finalem, uolendo ad eundem finem,sicut Deus,quo ad causam efficientẽ, uolendo ea

quæ Deus uult nos uelle, siue uoluntate antecedenti, siue cõsequenti, quando nobis innotescit: quo ad causam materialem, uolendo ea, quæ Deus uult, non uoluntate naturali, sed uoluntate deliberata, quando cognoscimus Deum sic uelle, licet displiceat nostræ uoluntati, ut nostra est, aliter non conformans uoluntatem suam diuinæ, mortaliter peccat, quia recedit a recta regula humanorum actuum, quæ est uoluntas diuina, ut dicit Herueus, primo sent. dist. xlviii. & Tho. uer. q. xxiii. & .i. sent. dist. ii. quæst. ult.

VOTVM.

1 VOtum, secundum Thomam secunda secundæ. q. lxxxviii. ar. primo est deliberata, & spontanea permissio Deo facta de his quæ sunt Dei. Ideo uota, quæ sunt sine deliberatione, uel sine cognitione discursiua, uel non uoluntaria, uel de rebus malis, uel non bonis, non sunt uere uota, ut dicemus. Notan. quòd iudicare de uotis, primo occurrit uidere quantum ad materiam, quando teneant, & quando non teneant. Nam si fiat uotum de aliquo illicito, ut facere fornicationẽ, uel facere contra consilium Christi, ut non seruare castitatem, & huiusmodi, uel de aliquo, quod est indifferens ad bonum, uel malum, ut non lauare manus, pectinare caput, hæc non sunt uota ualida, quia sunt de materia, quæ Deo non placet, propterea dictum est, quòd est de his, quæ Dei sunt. Ideo similia faciens uota peccat, non tamen semper mortaliter, quia si uouet quod est mortale, ut furari, mortale est. Secundo, si uouet contra consilia, ita paratus animo, quòd etiã occurrente necessitatis articulo non intendit facere contra tale uotum, mortaliter peccat. Tertio, etiam mortaliter agit, si uouet huiusmodi uota stulta, ut non lauare faciem, uel pectinare caput, & huiusmodi, cognoscens quid facit, & quòd hoc Deo displicet, & tamen uult se ad hoc obligare. Huiusmodi enim uota essent blasphemiæ peccatum. Si tamẽ crederet hoc parum displicere Deo, sicut sunt uenialia, esset, & hoc ueniale peccatum, quia charitatem non excluderet.

2 Quantum autem ad primũ modum, non solum peccat mortaliter uouẽs, quod ex se malum est, sed etiam quòd bonum est, sed uestitum malo fine, ut mutuare propter inanem gloriam, uel auaritiam. Peccat enim uouendo, & peccat adimplendo. Similiter peccat uouendo Deo aliquod licitum of-

ferre, poterit aliquod illicitum consequi, ut adulterium: hoc enim est facere Deum authorē criminis. Similiter si ille, qui obtinuit aliquod illicitum, ut alterius bona, uoueat Deo, ut puta. x. aureos, quasi referens ei gratias pro obtēta re illicita, hoc mortale est, & blasphemia, concordat Cai. ibi in summa. Videtur. n. facere Deum mediatorem, & fautorem peccati.

3 Si quis autem rem illicitam exercens, uoueat quod sit aliquid eueniat, uel non, tali illicito pendente, ut cum fur est in furto, uouet unum aureum, si non capiatur, & huiusmodi, tale uotum tenet conditione eueniente, quamuis actus furti sit res illicita, uotum tamen non cadit super furtum, sed super non capi, quod non est illicitum. Si uero quis ad euitandum aliquod, quod tenetur euitare, obliget se uoto si hoc euenerit, ut dicendo si blasphemauero, uoueo me ieiunaturum in pane, & aqua, huiusmodi, eueniente casu, tenet uotum, consentit Cai. uer. Votum.

4 Circa uota operum, quæ sunt indifferentia ad bonum, & malum moraliter, intelligendum est tali opere remanente in sua indifferentia, quia sic non tenet uotum. Si autem talia opera dirigerentur in aliquem bonum finem, tunc teneret uotum, ut cum quis uouet non ire ad talem ecclesiam ad audiendū missam, ut euitet aliquod periculum, uel non comedere talē cibum, ut se in sanitate conseruet, & huiusmodi, tale uotum tenet, quia rationabile est, quòd si cessat causa propter quam factum est uotum, non tenet amplius, ut si ablatum est periculum in casibus prædictis, quia materia facta est indifferens ad bonum, uel malum.

5 Secundo considerare possumus uotum ex parte uouentis an teneat, nam quandoque quis simulate uouet coram hominibus, & in ueritate non uouet, & uotum nullum est in conscientia, ut cum quis fingit se profiteri in aliqua religione tria uota, tamen quia decipit ecclesiam, debet compelli ad seruandum, quod ore Deo promisit. Dolus enim nulli debet patrocinari. Peccauit tamen mortaliter sic fingendo, quia Deo iniuriam fecit, & fuit causa sequentis scandali, dans efficacem operam ad tale scandalum.

6 Aliquando quis fallaciter uouet, quia intendit uouere, sed nō seruare promissum, & huiusmodi uere sunt uota, & ita adimpleri debent, ac si cum intentione implendi facta fuissent, &

ita mortaliter peccatur non implendo,ſicut peccatum eſt admittendo. Concor.Cai.ſecunda ſecundæ.q. lxxxviii. ar. i. ad iiii.dubium,in corpore reſponſionis,& in ſumma,uer. uotū. Aliquando quis imperfecte uouet, quia actus uouendi non eſt per rationem,uel uolūtatem deliberatus, ſed per modum primi motus,cui uoluntas non aſſentit, & tunc tale uotum non tenet ratione actus imperfecti. Quandoque homo uouet,& deliberate,ſed non plena diſcuſsione rationis,ut communiter fit in timoribus,in infirmitatibus,& in rebus repentinis,uel ex animi leuitate,uel ex pronitate ad uouendum,ut mulieribus conſuetum eſt. Et licet iſta uota non fiant ex lōgo rationis diſcurſu,& meditatione, tamen eſt actus deliberatus,qui in paruo tempore fit, ſicut deliberatio fornicandi, & huiuſmodi,conſtituit peccatum mortale,licet non ſit facta cum tali examine. Quamuis ergo huiuſmodi uota ſint minus plena,& faciliter diſpenſentur, tamen tenent. Aliquando uouens non eſt perſectæ ætatis,ſicut profitens ante.xiiii. annum,& tunc non tenet.c.is qui,de regu.in. vi. quia authoritas eccleſiæ irritat uota huiuſmodi ſolennia, ſupra, profeſsio .§.i. nouitii.§.iii.In aliis autem uotis non eſt reſpectus ad ętatem.xiiii.uel.vii.annorum,ſed ad liberum uſum ratoinis, nā quandocunque homo eſt doli capax,poteſt ſe ad uotū obligare. Conformiter Cai.ſupra,uer.uotum,circa medium.

7 Tertio aduertendum eſt an uouens ſit liber, uel ſubiectus, nam uota ſubiectarum perſonarum, ut filiifamilias, uxoris ſerui,religioſi,& huiuſmodi,ſunt conditionalia,& ſic intelliguntur,ſi ſuperiori meo placuerit, & non ſunt inualida,nec abſolute obligant,ſed ſi placuerit,uel non diſplicuerit ſuperiori. Nam ſi uoueat de his,quæ ſibi prohibita ſunt a ſuperiori,tenetur requirere uoluntatem ſuperioris,explicādo uotum,& ſi ei placet,tenetur adimplere, ſi nō placet irritum eſt uotum,& nō tenetur aliter implere,ut ſi religioſus uouit ire ad ſanctum Iacobum,quia hoc eſt ſibi prohibitum fieri ſine licentia,debet licentiam petere modo ſupradicto. Si autē peteret licentiam proficiendi tale opus non ſpecificando quod uouerit,negante ſuperiore nō eſt irritatum tale uotum, ideo tenetur iterum petere licentiam,donec negetur in ſpecie tale opus promiſſum,quia ad hoc quòd irritetur, requiritur uoluntas ſuperioris uolentis irritare,quod uelle non poteſt,ni-

si sciat esse opus uotiuum, ut dicit Cai. ibi supra.
8 Quando uero fit uotum de non prohibitis, ut si religiosus uoueat dicere quotidie psalmos pœnitentiales, intelligitur si prælato non displicuerit, ideo tenetur illos dicere quousque prælatus hoc sciens reprobet hãc obligationẽ, quã debet reprobare, si est sibi præiudicialis. Si uero tales subditi uoueãt aliquod, in quo non subiiciuntur alicui nisi Deo, talia uota sunt ualida absolute, ut si famulus uoueat dare elemosinam de suo salario, & miles ieiunare uigiliam S. Barberæ, & huiusmodi, quia in hoc actu non subiiciuntur nisi Deo: ideo possunt uouere, & uota tenent. Cai. Concór.
9 Religiosi qui totaliter sunt in potestate suorũ prælatorũ per uotũ solẽne, & non habet aliquod tẽpus, in quo non possint a prælatis occupari, nullũ absolutũ de bono super erogationis facere possunt neque de his, quæ cõtinentur in regula, in quibus a prælato potest dispẽsari, ut nõ comedere carnes, & similia, quia in oĩbus hmõi uotis, põt dispensare prælatus, irritare, & oppositũ pręcipere. Possunt religiosi uouere seruare præcepta Dei, nõ peccare sic, uel sic, & firma sunt talia uota, & tenentur adimplere. Similiter de trãsitu ad arctiorẽ religionẽ, & mutatione status melioris, & similibus: quia in hmõi non hñt superiorẽ nisi Deũ, secundũ mentẽ Cai. secunda secundæ q. lxxxviii. ar. viii. & ibi Th. licet quidã dicãt oẽ uotũ religiosi ipso iure esse irritũ, adducentes. c. noluit. xxxiii. q. v. & c. monacho. xx. q. iiii. in gl. Sed. d. c. monacho, contra eos est, ut patet intuenti, quia dicit, quòd monacho non licet sine consensu abbatis uouere, & si uouerit uotum frangendũ erit, ergo non est ipso iure irritum, sed irritandum. Tene ergo secundum, quòd supra determinatũ est. Cõsentit Sil. uer. Votũ. iii. § xliii.
10 Quarto de impedimentis quãdoque occurrentibus dicendũ est, quę quandoque tollunt obligationẽ impletionis uoti. Nã oẽ adueniens quod impediret uotũ si adesset, quãdo quis uouet, impedit executionẽ uoti iã facti, ut si adueniat impossibilitas, aut illicitas, aut impedimentum melioris boni, aut indifferentia, quia quodlibet horũ impediuisset uotũ fiendũ: sicut qui uouit facere capellã, factus pauper non tenetur, si uouit ieiunare in. vi. feriis, factus infirmus, nõ tenetur, quia impossibile, uel difficile. Vouit uisitare sepulchrum, factus religiosus non tenetur, quia esset impedimentum melioris boni.

Vouit quis non ire ad talem domum, ubi erat mala mulier, mortua, illa non amplius tenetur, quia indifferens factũ est uotum. Aduerte tamen quando uotum factum est impossibile pro una parte, & pro alia non, ut si quis habens uotum castitatis contrahat matrimonium, non tenetur seruare castitatem, quia hac parte est factum impossibile, tenetur tamen ex parte sua seruare quantum potest, ut non petat, sed tãtum reddat, quia hoc potest, & cum uoluntate seruandi quando poterit. Ideo mortuo marito, uel uxore, tenetur seruare uotum, & castæ uiuere. Similiter in aliis similibus dicendũ esset.

11 Ex parte intentionis aliquando oritur impedimentum, quia uotum in tantum obligat, inquantum fuit intentio uouentis se obligare, ideo requirenda est intentio uouentis, si fuit absoluta, uel conditionata, & si ad semper, uel pro aliquo tempore, licet forte uerbis non expresserit. Si intendebat statim adimplere, uel post aliqua tempora. At cauendum est errorẽ quorundam dicentium, uotum non ualere si aduenit aliqua conditio uoto, quam sic præcogitasset, non uouisset. Hoc.n. falsum est, & ualde irrationabile. Quot.n. uiri sunt, qui si sciuissent quando acceperunt uxores, ea quæ postmodum, sibi acciderunt non contraxissent? & tamen hoc non obstante, dicimus matrimonium tenere, & non possunt eas dimittere, idem de multis professis dicentibus si cogitassent talia, professionem non fecissent, & tamen durat professio, sic est de uoto, quod fuit deliberate promissum: debuit enim prius uouens, hæc cogitare, secundum Cai. supra, & si non cogitauit sibi imputetur.

12 Aliquando uotum non obligat, quia est irritatum, uel dispensatum, uel commutatum, & hæc oportet confessorẽ non ignorare. Irritare uotum non pertinet ad ecclesiasticam potestatem uniuersaliter, sed ad potestatem dominatiuam directe, ideo sufficit subditis sola uoluntas domini irritãtis, id est nolentis uotum ualere, nec alia indiget dispensatione, ut si maritus dicat uxori, nolo quòd facias tale quod nouisti, tũc uotum statim non tenet, immo si dedit licentiam implendi, & postmodum reuocat, non tenetur uxor adimplere, licet ipse peccet reuocando, quòd semel concessit, ut dicitur Numeri. xxx. c. adiuncta Aug. gl. iuxta Cai. doctrinam. Votum.n. annulatum non reuertitur, nisi de nouo uoueat quis.

13 Ad dispensandum in uoto duo exiguntur.s.ecclesiæ authoritas,& causa rationabilis ita quòd etiam papa,si sine rationabili causa pro libito dispensat, non est audiendus, quia non habet potestatem nisi in ædificationem ecclesiæ, & nõ est dominus, sed dispensator. Rationabilis causa dicitur, honor dei, utilitas ecclesiæ,& breuiter maius bonũ, quàm executio uoti, quod quidem maius bonum oritur, uel si executio uoti est illicita,uel inutilis,uel maioris boni impeditiua.Et quia dispensatio tollit uotum quantum ad materiam,& quantum ad uinculum, ideo diligenti cõsideratione utendum est,ut dicit Cai.ibi supra,uer. uotum.

14 Quantum ad uoti commutationem in qua cõmutatur materia,& remanet obligatio uinculi,licet regulariter authoritas ecclesiæ exigatur, tamen si euidenter constet in melius, & gratius deo commutari, potest quis própria authoritate proprium uotum commutare,ut dicit Cai.ibi, expresse: ut habens uotum peregrinationis,potest in uotum religionis propria authoritate cõmutare, & de huiusmodi, quia deo plenius satisfacit, cui facta fuerat promissio, dando quod melius, & magis acceptum est. Requiritur etiam, ut illud in quod mutatur uotum, saltem sit æquale,ut si mutes uotum sancti Iacobi,in peregrinationem sanctæ Mariæ de Loreto,quæ propinquior est,non esset æquale, neque quo ad laborem, neque quo ad expensas, quæ omnia considerari debent. Requiritur etiam causa, ut rationabiliter fiat talis commutatio,uel propter difficultatem, uel maius bonum, Potest etiam commutans gratiose facere, quando sola materia uoti commutatur, sed securius, est ut semper in melius bonum mutetur quantumcunque paruum, ut ibi.Cai. & hoc rationabiliter dicitur: quia dei negotium agitur, in commutatione uoti.

15 Quantum autem ad peccatum, dico quòd uiolare uotum, quod uerum est uotum, mortaliter peccatur, utpote perfidia contraria fidei,& promissioni diuinæ, & quando est de bono ad quod nõ tenebatur,est speciale peccatum, si uero erat uotum de re, ad quam tenebatur,ut de confitendo semel in anno,uel huiusmodi, est circunstantia mutans speciem,secundum Cai. ibi, ideo necessario confitenda, & est in specie irreligiosæ perfidię.Tab.ibi, uotũ.i.§.ij.dicit quòd

non,quia hoc non est proprie uotum,ut dicit Richar.iiij.sen. d.xxxviij.q.j.a.j.q.l.ii.circa fi.contra istum est Ar.flo.iii.parte ti.xi.c.ii.§.ii.ideo hoc dictum Cai.melius uidetur. Sed quoniam multi casus occurrunt, ideo ad particularia magis descendamus, ut hæc materia magis intelligatur.

16 Si quis uouit aliquid absolute, & sine conditione temporis tenetur statim,cum potest adimplere commode, quia scriptum est,si quid uouisti deo,non moreris reddere. Vt si uouit intrare religionem, non potest expectare tres, uel quatuor annos. Recurrendum tamen est ad eius intentionem, an scilicet intenderet exequi statim, uel expectare, & huiusmodi, aliter non debet differre. Pa. in capitu. non est, eodem titu.

17 Qui uouit certo die facere aliquod opus, tenetur illo die facere,aliter peccat fractione uoti,& debet pœnitentiam agere de peccato,& uotum quàm citius poterit adimplere, nisi quando uotum cadit supra illud tempus,ut si quis habebat uotum ieiunandi in uigilia sancti Dominici, in honorem eius,si non ieiunauit, non tenetur amplius transacta uigilia,quia hoc uotum fuit onus temporis, sed sola pœnitentia satisfaciat. Si uero uouit ieiunare tribus diebus infra mẽsem,si non ieiunauit, tenetur de peccato pœnitere, & ultra hoc ieiunare tribus diebus quàm primum poterit,quia hoc uotum non est onus illius temporis, sed tempus appositũ est,ut mensura impletionis uoti. Concor.Cai.ibi. Qui uero uouit omni anno,quartadecima die utputa Augusti,propter aliquam gratiam consecutam a Deo, ieiunare tali die, si talis dies ueniat in dominica, si hoc fecit pro exultatione ut sit promptior illo die ad spiritualia, debet die dominica ieiunare, si pro afflictione corporis,uel pro satisfactiõe pro peccatis uouit, ieiunet in sabbata, ut se conformet ecclesiæ, si de nullo horum cogitauit, uel tantum de exultatione, similiter ieiunet dominica die. Si de utroque cogitauit, conformet se ecclesiæ, secundum Ioan. de neap.in quol.

18 Qui uouit religionem intrare, & hanc principaliter elegit, debet facere totum conatum quod potest in eam intrandi, quòd si illa eum recipere non uult, aliam quærere tenetur, quòd si nullam inuenit eum recipere uolentem, a uoto penitus est absolutus, quia in uoto intelligitur si inuenero,

qui me recipiant, & poteſt licite nubere, ut dicit Cal.ſecunda ſecundæ, quæſt.lxxxviii.artic.iii.ad.ii. Si autem uouiſſet non ſolum intrare religionem,ſed etiam ſeruare caſtitatem, tunc etiam quòd non poſſet recipi,teneretur ad continentiam: & ſi contrahat, & conſumat,peccat faciens contra uotum, & debet exactus debitum reddere, tenetur nihilominus ſeruare caſtitatem,eo modo quo poteſt, ut patet in ſupradictis, & uer. Matrimonium.§.lv. & per s.Tho.ſecunda ſecundæ, ſupra, quòd ſi crediſſet quando uouit, quòd hoc monaſterium, uel hæc religio non recepiſſet eum,non ſe obligaſſet huic uoto, non tenetur aliam quærere religionem,nec ſeruare caſtitatem,ſed poteſt nubere,quia non uouit omnino ſtatum mutare, ideo ad illius intentionem recurrendum eſt: & quando dubius eſt, tutior pars eligatur. Si uero uouit tantum hanc religionem, uel hoc moanaſterium intrare non tenetur aliam,uel aliud monaſteriū quærere,Tho.ibi ſupra,ar.iii.ad.ii.nec caſte uiuere, niſi intendiſſet mutare ſtatum, ut dictum eſt.

19 Si quis ex ſua culpa impotens factus eſt ad ſeruandum uotum, debet ſeruare quantum poteſt, & de peccato pœnitere, ut qui habens uotum uirginitatis fornicatus eſt, pœniteat, & de cætero caſte uiuat, quia uirginaliter uiuere non poteſt, & ſic de cæteris: ut ſupra dictum eſt.

20 Potens implere uotum, & ex negligentia multum differens aduertenter, a mortali non excuſatur, cum ſtatim, (ut ſupra, diximus) teneatur implere, ſecus ſi tardat ex obliuione, uel expectat commoditatem, ut melius perficiat, & non eſt periculum ueriſimile de impoſsibilitate ſuperueniente, ut impleatur, uel non credit teneri, tunc quia eum non mordet conſcientia. Si autem perdit propoſitum implendi,mortaliter peccat, etiam ſi poſtmodum impleat, quia ſemper debet in nobis perſeuerare uoluntas ſaltem habitualis, adimplendi ea, ad quæ tenemur. Sed ſi pœniteat eum uouiſſe, dummodo adimpleat uotum, non peccat mortaliter, quia uouere non erat de neceſſariis ad ſalutem.

21 Qui uouit offerre unum teſtonum,& aliqui teſtoni ualent plus,aliqui minus, poteſt offerre quem uult,ſecus ſi in mẽte habuit offerre illum, qui plus ualebat, licet uerbis non

expresserit. Idem in aliis, quia mens uouentis potius inspicienda est, quam uerba.

22 Qui habet duo uota incompossibilia, ut ingredi religionē, & ducere pauperem in uxorem, seruet quod maius est, si sunt æqualia, uel dubia seruet primum, uel quòd conuenientius est, uel arbitrio boni uiri se committat, de alio faciat ad iudicium superioris. Tho.iiij.sen.d.xxxviij.ar.iiij.

23 Qui uouit seruare aliquam regulam, non tenetur seruare omnia quæ sunt in ea, sed eo modo quo tenētur professores illius regulæ, ut supra, religio.§.xj.

24 Filius etiam hæres patris, non tenetur ad uota patris, quæ sunt personalia, ut peregrinari, ieiunare, & huiusmodi, nisi imposita a patre pomiserit implere.c.licet, eodem tit. Vota autem realia, ut fundare capellam, dare tot pro elemosina, & similia, tenetur si uult esse hæres, & hæreditas hoc patiatur, quia si plus importarent uota, quàm hæreditas, non teneretur. Si autem sit uotum personale, & reale, utrunque expressum, ut ire Romam, & offerre unum aureum, tenetur ad id quod reale est.s. offerre per se, uel per alium, non autem ire, uel alium mittere. Si autem illud reale non est expressum, sed accessorium, non tenetur ad illud, quia remoto principali uoto remouetur accessorium: quia si non tenetur ire ad sanctum Iacobum pro patre, nec etiam mittere expensas, quas pater fecisset. Concordat Petr. de palu. Vide pro hoc.d.c.licet, &.c.tua nos, de usu.&.c.j.de forti.

25 Qui uouit ieiunare in festo alicuius sancti, si ueniat in dominica sufficit in sabbato ieiunare conformando se ecclesiæ, quæ nō consueuit in festis ieiunare, nisi habuerit in intentione ieiunare, etiam quòd ueniat in Dominica, uel distingue, ut supra.§.xvij. Idem si uoueat ieiunare totum mensem, Dominici dies non intelliguntur, nisi hoc intellexerit.

26 Qui uouit ieiunare omni sexta feria, & cum hoc uigiliam alicuius sancti, si uigilia dicta in sexta feria uenerit, pro utroque satis fit. Ita enim consueuit ecclesia, ut si uigilia sancti Tho. apostoli, uel Matthęi in aliquo die quatuor temporum uenerit, ieiunando uigiliam pro utroque satisfit: nisi aliter in intentione tunc habuerit, ad quam recurrendum esset.

27 Qui uouit omni die ieiunare, peccat mortaliter tantum illa uice prima qua frangit ieiunium quodlibet, non qualibet uice, qua comedit. Si autem habet uotum nunquam comedendi carnes, omni uice, quæ comedit frangit uotum, & peccat mortaliter, etiam quòd centum uicibus comederet, secũdum quosdam distinguentes inter præceptum affirmatiuum, & negatiuum, secundum Dur.in.iiij.quòd placet Arch. flor.ij.par.ti.vj.c.ii §.ix.supra, Ieiunium.§.xiiij.

28 Qui profitetur in religione approbata, est absolutus ab omnibus uotis factis in seculo, secundum Tho.in.iiij.senten.& Pa.in.c.scripturæ: nec requiritur alia irritatio, uel absolutio, secundum Pe.de pa.iiij.senten.dist.xxxviii.quæst.iiij. ar.j.conclusione.vj.

29 De dispensatione uotorum, & præcipue solenni, supra, Dispensatio, an papa posit, & quæ episcopus, potest. Papa in omni uoto, præter illud, per quod quis deo consecratur, potest dispensare, secundum Sil. uer.uotum.iiii.q.iii.§.iiii.cui quatuor uota reseruantur. Vide ibi.

VSVCAPTIO

1 VSucaptio, est dominii acquisitio per continuationem possessionis, tempore lege definito, cum titulo.l.ii.ff.eo. ti. Tempus uero trium annorum est.xxvi.q.iii.c. in summa, & ut rerum dominia sint certa, & litibus imponatur finis, inuenta est. Insti.eod.titu.§.i.& locum habet in conscientia, eo modo quo dictũ est supra de præscriptione.§.i. Vide ibi, quia illi usucaptio conformis in multis est.

2 Ad usucaptionem requiritur primo, bona fides in toto tempore, ut de præscriptione supra, dictum est, nec iuris excusat ignorantia, uidelicet ut sit bonæ fidei.l. nunquam.ff.eodem tit. Secundo, quòd sit de re mobili, quia de re immobili est præscriptio, ut ibi dictum est. Tertio, quòd res tradatur, uel quasi, aliter possessio non haberetur sine traditione, uel quasi, uel alio modo posideatur per triennium. C.de pact.l.tradi. Quarto, Titulus uerus, non putatur, uel falsus.ff.pro leg.l.ii.&.iii. Quid sit uerus titulus, supra præscriptio.§.iii.

3 Vsucapi non possunt quæ prohibentur, ut res furtiuæ, & ui possessæ. No. glo.in.d.c in summa: & res sacra, & religiosa, liber homo, & decima, de præscript.c.causam: seruus fugi-

tiuus, uia publica, aquæductus. ff. eod. titu. l. usucaptionem, & quæ alienari prohibentur regulariter. ff. de fun. dot. l. fundo. ff. de uerb. sig. l. alienationis.

4 Qui potest licite possidere, potest usucapere, ideo seruus nō potest usucapere, neque furiosus, dum est in furore. ff. eod. tit. l. iii. supra, præscriptio. §. ix.

5 Tituli dominium transferentes sunt decem, de quibus ad longum agit Sil. uer. usucaptio, circa finem. s. pro soluto, pro emptore, pro transacto, pro hærede, pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro suo, pro iudicato, uide ibi ad longum, quia alterius negotii sunt.

VSVRA.

VSura, secundum Tho. secunda secundæ. q. lxxviii. est lucrum ex mutuo pacto debitum, uel exactum, & est peccam mortale, quia contra iustitiam, & charitatem. Videtur enim bis pecuniā, uel pecunię usum uendere, qui nō est pręter pecuniā, & ledit proximum, ideo contra charitatem est. Et no. quòd nomine lucri uenit omne quod pecunia estimari potest, ut moneta, obsequiū, obligatio, ut supra, de simonia diximus. Primo, ergo dicēdū occurrit de usura exteriori.

1 Vsura exterior committitur, cum quis intēdit lucrari ex mutuo, pacto interueniente explicito uel implicito, ut dicit Cai. ibi, in summa. Et intellige lucrari, quod suum non est, quia si intenderet rehabere suum, non esset usura. Vnde ex his patet, quòd mutuans Ioanni, ut eius amicitiam habeat, uel conseruet, non committit usuram, quia amicitia non est pecunia appreciabilis, & sic de similibus. Item mutuans Petro, ut habeat ab eo quod dare tenetur, quia forte aliter habere non potest, non committit usuram. Similiter si mutuet, quis Petro cum pacto ut non trahat eum ad iudicem, uel quòd cesset a uexatione, quæ omnia iniuste patiebatur, usura non est, quia redimit uexationem suam, & sic in huiusmodi: & non solum pro se, sed etiam pro suis amicis, quia hoc non est contra iustitiam, ideo usura esse non potest, nec quid illicitum.

2 Non est usura deducere in pactum, ut ultra sortem satisfiat, mutuanti de damno, & interesse, quod patiatur, ex eo quòd seruit amico mutuando, quia non tenetur cum suo damno mutuare, nisi in extrema necessitate: nec quærit lucrum

alienum, sed suum. Potest etiam mutuans se seruare indẽnem a lucro cessante, ut.s. ultra sortem habeat quod uerisimiliter ex sua pecunia, quam paratam habebat, ad negotiandum lucratus fuisset, cõsideratis periculis, ad arbitrium boni uiri. Secus autem esset, quãdo pecuniam aliam habet, quam tamen non exercet in mercantia, uel si illam non proposuerat exponere. Similiter si uellet totum lucrum, quod sperabat, uel poterat euenire, quia lucrum in potentia, non est lucrum actu. Multa enim, possunt euenire impedimenta, quæ computari, & extimari debent.

4 Sunt multi casus, in quibus non licet, mutuare. Et primo, si Petrus mutuat Socrati cum pacto, ut Socrates remutuet ipsi Petro, non licet, quia, hæc obligatio ciuilis, est appreciabilis pecunia, licet ex morali debito teneatur remutuare, adueniente necessitate, si potest. Secundo, si alicui mutuas cum pacto, ut ueniat ad furnum tuum ad coquẽdum, uel huiusmodi, est usura, propter talem obligationem, quæ est pecunia appreciabilis. Item si mutuas alicui, ut concedat officium prætoriæ tibi, uel huiusmodi, non licet. Not. tamen quòd tales usurarii nõ tenentur ad restitutionem lucri facti, uel ex furno, uel uenditione rei propriæ iustæ facta, uel ex officio, uel huiusmodi, sed tenentur ultra pœnitẽtiam relaxare talem obligationem illi, cui dederant mutuo. Lucrum autem, quòd fecerunt ex suis laboribus, uel industriis, iustum est, ideo tenere possunt, tenentur etiam ad recompensationem huiusmodi obligationis, ad arbitrium boni uiri. Consentit Cai. in summa, ibi in prædictis casibus, & hoc etiam suadet ratio.

5 Siquis mutuat communitati cum pacto, quòd non soluat onera iusta, quousque suam restituerint pecuniam, usura est, & tenetur restituere communitati totum, quòd soluisset de iustis oneribus. Secus autem si indebite solueret huiusmodi onera, quia hoc esset redimere suam uexationem iuxta superius dicta, nec ultra sortem alienum haberet.

6 Si Socrates habens campum sterilem, uel quædam iura desperata, mutuat Petro, cum pacto, quòd Petrus emat talia iura, uel campum talem, usura est, propter obligationem, quam tenetur relaxare, & de damno illato pro tali emptione facere satis debet.

7 Mutuãs alicui ſuper pignore, cum pacto, quo[illegible], uel tria pro centenario, ratione cuſtodiæ pignoris, uſura eſt, quoniam lucrum principaliter uult ex mutuo: poteſt tamen ſe ſeruare indemnem ex pignore, ut tantũ habeat quãtum circa rem pignoratam bona fide expendit, ut ſi facit expenſas animali pignorato, & nihil cum eo lucratur, uel perdit tempus excutiendo ueſtes, ne a tineis lędantur, & huiuſmodi, poteſt petere, & debet ſatisfieri ei ab eo, qui pignus depoſitauit. Sicut enim ex pignore, quis non debet fieri locupletior, ita nec pauperior, quia eſſet hoc ſeruire alteri cum damno proprio.

8 Mutuans Antonio centum aureos, cum pacto, quòd Antonius aſſecuret mutuantem, quòd habebit centum aureos, & ultra hoc tot pro centenario uſura eſt, quoniam ultra ſortem uult obligationem talem. Cum hoc tamen ſtat, ut qui dat nauiganti mille ad negotiandum, poteſt accipere ab eo, uel ab alio aſſecurationem, quòd rehabebit mille, & quinque pro centenario, uel huiuſmodi, ſupra, negotiatio.§.ij. non tamen dum mutuat debet talem obligationem petere, c.nauiganti, de uſura. Aliud, eſt enim lucrum ex mutuo petere, & aliud ex negotiatione pecuniæ.

9 Qui accomodat, uel locat pecuniam alteri, ut ille utatur ad oſtentationem, ut faciunt bancherii, uel ut ponat in brodio pro aliqua medicina, uel dum dat aurum pro argento, uel econtra, non eſt uſura, quia ibi non eſt mutuum, ideo licitum eſt accipere aliquid moderatũ. Pecunia enim licet formaliter non poſsit uendi, poteſt tamen materialiter, & uendi, & locari, ſupra, cambium.§.ii. Et quòd non ſit mutuum, patet. Si enim hoc modo locetur, & pereat, perit locanti, & non locatori, niſi locator ſit in culpa, quia non eſt translatũ dominiũ talis pecunię, in ipſum locatorẽ, ſicut fit in mutuo.

10 Quando debitor fuit in mora, & non ſoluit tempore debito: ſi creditor ultra ſortem accipiat pœnã poſitam, & ſuum intereſſe lucri ceſſantis, & damni emergentis, non eſt uſura, quia nec contra iuſtitiam. Intellige tamen, quando moratur contra uoluntatem creditoris, ſecus ſi creditor terminum prolongaſſet, uel eſſet contentus de tali mora: tunc ſi quid ultra ſortem acciperet, eſſet uſura. Ex his dictis caſibus, alios multos, his ſimiles poterit quis ſoluere. In

prædictis

præd[...] autem casibus, est mutum explicite, & facile est uidere.

11 Ex mutuo autem implicito, consurgit multipliciter usura secundum uarios contractus: & primo, in uenditione, & emptione, ut si quis uendit rem aliquam plus, ratione dilationis temporis tantum, quam si tunc uenderet recipiendo pecuniam, uel uillius emit, quia solutionem anticipat: Hic est usura, quia ex mutuo implicito ultra sortem aliquid accipit. Si tamen uenditor erat rem suam seruaturus, quã tunc uendit in aliud tempus, quo uerisimiliter erat plus ualitura, potest plus uendere quam ualeat tunc, consideratis periculis, laboribus, & expensis ad arbitrium boni hominis. Similiter si emit rem ante tempus minori precio non ratione anticipationis, sed ratione periculorum, quibus se exponit, quia potest tunc minus ualere, sicut & plus: dummodo non diminuat de eo, quod uerisimiliter poterit ualere plus, uel minus: non est usura. Exponit enim se fortunæ, supra, emptio.§.viii. Not. quòd uendentes plus, uel pluris, ad terminum, ultra precium rigidum, non excusantur ex eo, quòd dicunt uelle se seruare indemnes, quia seruiunt communitati, quia si aliquando lucrantur, & aliquando perdunt, sciant quòd hoc modo transit mercantia, & habeant patientiam, compensantes lucrum cum damno: nec excusantur, quia illo tempore intermedio carent pecunijs, ex quibus tantum possent lucrari, quia etiam possent perdere, si haberent. Hoc enim esset aperire uiam usuris. Nec excusantur ex eo, quòd oportet eos facere expensas, cum multi non soluant tempore debito, quia si aliqui non soluunt, aliqui tamen sunt soluentes, ideo non debent pati pro non soluentibus, quòd fieret in talibus contractibus, & esset iniquum.

12 Si quis uendit frumentum nunc, pro precio nunc currente, soluendũ in Calen. Maij, cum pacto, quòd si isto tempore intermedio plus ualebit, plus soluet, non tamen minus soluet, si minus ualebit, usura est, in.c. nauiganti, de usu.& contractus ualde iniquus reputatur.

13 Qui tenetur hinc ad annum soluere centum, & quia soluit nunc, ratione anticipationis, non dat, nisi. xc. usuram committit. Est enim mutuum implicite: secus si facit ra-

tione intereſſe, quod patitur ex hoc.
14 Qui emit minus iuſto agrum, cum pacto retrouendendi, & interim locat uenditori dictum agrum ad rationem. v. uel. vii. pro centum uſura eſt, quia non eſt uera uenditio, ſed mutuum palliatum, quòd patet ex eo, quòd emit longe minori precio, quam ualeat. Si uero emit uere, etiam cum pacto retrouenditionis, quotienſcunque dederit dictam ſummam pecuniæ, quam emens exburſauit, & hoc in termino decem annorum, & non citius: etiam quòd minus ſoluat, quàm ſi emeret ſine hoc onere de retrouendendo; quia ſic minus ualet, dummodo det iuſtum precium conſiderato hoc grauamine, & cum pacto, ut locet eum ipſi uenditori, cum fictu ſolito, quem fundus poteſt portare, uel ad tot pro centenario ſecundum conſuetudinem, habendo reſpectum non ad pecuniam, ſed ad fundum, contractus eſt licitus, & ratio poteſt aſsignari, quia ibi eſt uera uenditio, uera locatio, & fictum de fundo capit locans, in foro conſcientiæ, licet in foro contentioſo, iſte contractus eſſet ſuſpectus, ſecundum Ioan. an. in. c. ad noſtram, de emp. & uen. & ſic tenet Sil. Vſura.ii.q.xv.

15 Vendens poſseſsionem non habenti totam pecuniam, uel nihil, cum pacto, quòd uſque quo dederit pecuniam ſoluat v. pro centum ſecundum conſuetudinem, habendo reſpectum ad ſuum intereſſe, quòd patitur ex mora ſoluendi, non eſt uſura. Poſſet etiam uendere fundum, & ſeruare ſibi fructus, donec ſoluerit precium, uel dare illi fructus, pro tanto extimatos ſecundum quoſdam, ſed non eſt uerum, per. c. in ciuitate, de uſu.

16 Si quis ſuper agro, uel domo, conſtituit cenſum annuum, ad rationem tot pro centum ſecundum morem patriæ, cum pacto, quòd uenditor poſsit ſe francare, non eſt uſura: contractus enim iſte determinatus eſt quòd ſit licitus, per ſedem apoſtolicam pluries, & ita tenet Caie. ibi, ſupra, & quottidie practicatur.

7 Dans pecuniam artifici, uel alteri, cum pacto, quòd capitale ſibi ſit ſaluum, & quòd habeat tantum lucri abſolute, etiã quòd ſit ueriſimile, & quaſi certum, quòd talis artifex plus lucrabitur ex illa pecunia, uſura eſt, quia dans pecuniam ſtat lucro, & non damno.

...,uel domum, qui in ueritate non extant, sed emit ac si essent, & locat cum annuo censu, usura est, quia lucrum est ex mutuo,& ficto contractu: quando scilicet emptor scit, secus si essent in bona fide. De usura quæ fit in cambijs, supra, Cambium.§.vij.viij.ix.

19 Titius indigens.C. aureis,petit sempronium, ut ei mutuet: sempronius, dicit quòd dabit tot pannos, ualentes. C. aureos, cum pacto, quòd reuendat dictos pannos, dicto sempronio, pro.xc. duc. quos tunc de præsenti dat ipsi titio, restituet autem ducatos, Centum, quòd est precium pani hinc ad.v.uel. vi.menses: usura palliata est, per multos contractus, quia ibi est obligatio, ut reuendat sibi pro.xc. concordat, Caie. ibi. Idem dicit si per interpositam personam fiat, sicut communiter fit, ut magis pallietur.

20 Io.habens pecuniam quam credit,uel scit debere bãniri, uel diminui de precio, mutuat illam Antonio, qui antequam banniatur, est illam expensurus, licet postmodum Iō. plus recipiat,quàm tunc ualeat,non committit usuram,quia non mutuauit,ut plus haberet, sed ut damnum suum uitaret, sine damno proximi. Secus si mutuat cum spe plus recipiendi, uel quando Antonius, non esset eam tunc expensurus, quia damnum proximo inferret,ita tenet Alexan.Lombar.in quol. Intellige quando non sperat plus recipere, sed tantum se seruare indemnem. Hunc casum ponit Angelica, uerbo, Vsura.§.lxxvi.& Sil.ibi,usura.i.q.xv.

21 Ex mutuo,ultra sortem,nihil communiter recipi potest, nec sperari,dicente Christo, mutuum date nihil inde sperantes. In aliquibus tamen casibus licet,ut quando datur mere gratis,sine pacto,uel ex beneuolentia. Non enim mutuando factus est, quis peioris conditionis quam antea esset, ideo si ante poterat recipere aliquid gratis, multo magis post hoc beneficium. Similiter ratione interesse, ut supra dictum est. Vnde ponuntur quidam uersus, pro memoria.

Feuda, fideiussor, pro dote, stipendia, cleri
Venditio, fructus, cui uelles iure nocere,
Vendens sub dubio, precium post tempora soluens.
Pœnam nec fraudem lex commissaria gratis,
Dans sociis pompa plus sorte modi datur illis

Declaratio horum uersuum.

23 Feuda, quando ecclesia accipit in pignus suum feudum.c.ii. de feu. Quando fideiussor soluit pro eo cui fidem dedit, & patitur interesse. Tertio, quando gener sustinet onera matrimonij.c.salubriter, de usur. Et requiruntur tria, scilicet sustinere onera, non excedere suum interesse, & quòd non fuerit appositus terminus à principio, quia si fuit appositus, tempore intermedio, non potest facere fructus pignoris suos. Nam sicut potuit accipere eam sine dote, ita & expectare per annum, & plus: secus si non appositus est terminus, quia tunc fructus pignoris potest facere suos, & non computare in sortem, maxime si sic conuentum fuerit. Item hæredes mariti qui tenentur restituere dotem infra annum, uel duos, isto interim debent alere relictam, quando non habet unde aliter uiuat, donec restituant dotem, & statutum factum, quòd soluant tot pro centenario, pro alimentis est pium, & honestum, secundum Panorm. in.c. salubriter, de usu.ipsa autem relicta, fructus pignoris aliter non faciet suos, sed computabit in sortem, similiter & hæredes mariti possidentes pignus dotis, quia non sustinent onera matrimonii, non facient fructus suos.

24 Quarto, clericus qui accipit in pignus possessionem suæ ecclesiæ, de usu.cap. i. & ij. quia forte aliter quod suum erat non poterat retrahere.

25 Quinto, quando uenduntur fructus ad tempus. c. in ciuitate, de usu. Et quando liceat accipere plus dictum est, & quando est usura, ratione expectationis. Sexto, quando datur ad usuram hostibus, quibus iuste possemus accipere quæ possident, & quando quis uult suum rehabere, ut supra dictum est.§.ii.

26 Septimo quando uendens uellet seruare usque ad aliquod tempus, in quo uerisimile est quòd res esset plus ualitura, quàm tunc, ut supra.§.xi. de usu.c.fina.

27 Octauo, quando quis est in mora solutionis, sicut diximus, de fideiussoribus. c. peruenit. c.conquestus, de usur. Nono, quando accipit ratione pœnæ, ut supra, & in uer. pœna.§. quinto. Quomodo iuste possit exigi, de arbitr. cap. dilecti.

28 Decimo, quando fit contractus de retrouenditione, ut supra.§.xiiii. quia licet accipere fructus, quando est uera uenditio. c.illo nos, de pign.

Vndecimo, quando gratis datur, ut supra.§.xxi.xxviii. di. cap. de eulogijs. Duodecimo, quando datur pecunia ad ostentationem, & eadem restituenda, ut supra.§. ix. in prædictis casibus licet aliquid accipere ultra sortem, ut diffuse supra diximus in dictis locis.

29 Socrates indigens pecunia accipit mutuo à titio. C. scuta, cum pacto, quòd ista. C. scuta, quæ habet penes sempronium mercatorem, non est usura, dummodo titius paratus esset ponere illa. C. scuta, apud mercatorem, cum iusto contractu, & substet periculis deductis expensis, &c. quia hoc est seruare se indemnem à cessante lucro, nisi socrates in tali constitutus esset necessitate, quòd titius teneretur gratis mutuare, supra, societas.§.xv. De contractibus qui fiunt in societatibus, quando sunt usurarij, uel non, supra, societas, per totum. uide ibi à.§.i.usque ad.xxviii.

30 Habens agrum, domum, equum, uel rem aliam in pignus, ex qua potest fructum percipere, & de facto percipit, non computando in sortem, sed pro se retinendo, committit usuram, nisi esset talis res, quæ mutuari solet sine precio, ut liber, uel tale pignus uere esset accipientis, & non dantis, sed iniuste detinebat, tunc accipiens potest fructus percipere, tanquam de re propria, uel quando crederet dominum pignoris esse contentum, quòd pignore uteretur, uel quando tantum ualerent expensæ circa pignus factæ, quantum utilitas, ut si datur equus in pignus, & huiusmodi, cui oportet facere expensas: possum uti eo ad proportionem expensarum, nisi patronus solueret expensas, tunc enim lucrum usus debet integre restiui patrono.

31 Emens rem pignoratam, soluto capitali, tenetur eam restituere, cum fructibus, secundum Ricar. in. iiii. senten. dist. xv. quia res sua non est, & sic alienum teneret, quòd non licet.

32 Accipiens agrum, domum, uel aliud in pignus, pro aliquo debito, etiam quòd plus ualeat, q̃ sit debitum, cum pacto, quòd si infra annũ non soluerit debitum, pignoratio trãseat in uenditionem, est licitum in pœnam negligentię soluentis,

dummodo non fiat pactum hoc in fraudem, ut quia [illegible] quòd tunc erit impotens ad soluendum. Isto autem interim non recipiat fructum, quem non computet in sortem, quia sic esset usura, & consequenter uenditio nulla. c. uulnerato.i.quæst.i.

An mercatores plus uendentes ad tempus, quam ad contantos, non tamen excedentes precium rigidum, usuram committant, supra, emptio.§. octauo, ubi hæc quæstio determinatur.

33 Franciscus emit à Laurentio iura exigendi. C. scuta à quodam debitore, minori precio quàm sit centum scuta, utputa.xc. non ratione præuentionis solutionis precij, sed ratione laboris, uel periculi, cui se exponit, est licitus talis contractus: secus si minus daret ratione præuentionis. Litigia autem secundum iura ciuilia.C. de mand.l.per diuersas, minori precio uendi non possunt, & hoc statutū est pro communi bono: ideo qui sic emit.C.scuta per.50.non poterit habere nisi.50. quæ principali creditori data sunt. Item qui debet hinc ad annum soluere. C.aureos, & creditor petit, & contentatur nunc de. xc. reliquum autem dimittit, non est usurarius, secundum Io. de ripa. nec obstant. c. in ciuitate, &.c. nauiganti, de usu. quia hoc tempus sibi concessum ad solutionem, quia est sibi commodum, est uendibile, & sic uidetur suam commoditatē,& interesse uēdere. Et sic teneo.

34 Committitur & usura mentalis sine pacto, quando quis mutat cum spe habendi aliquid pecunia appreciabile, supra sortem, quia dicitur in Euangelio, Mutuum date, nihil inde sperantes, & si uenit lucrum ultra sortem, tenetur restituere, nisi sperauit aliquid dari, non ex mutuo, sed ex gratitudine. Tunc enim non peccat, nec restitutioni est obnoxius. Quod si amborum intentio.s.dantis, & accipientis sit bona, non cadit peccatum, nec restitutio, si aliquid detur gratis, si uero utriusque intentio tendit ad mutuum, accipiens plus peccat, & tenetur restituere. Si uero dantis est mala solum, accipientis uero mutuo bona, & dat aliquid gratis, illi qui dedit mutuo tenetur restituere, quia mentem contaminatam habuit, nisi sit certus, quòd gratis dederit. Si autem mutuantis intentio fuit pia, & credit datum esse gratis, non peccat accipere, nec tenetur restituere, donec ei inno-

..., quòd non gratis dedit, patet per ea quæ supra dicta sunt.

35 Si quis libentius mutuat ei quem gratum nouit, quam illi, qui non ita gratus, uel ingratus est, non propter hoc usuræ uitio inuoluitur, quia sequitur quod naturale est. s. prius benemeritis benefacere.

36 Est communitas habens statutum, quòd quicunque habens filiam unius anni, dederit. lxx. aureos communitati, si dicta filia maritanda, usque ad. xxv. annos uixerit, habebit aureos quingenta, si uero ante dictum tempus moriatur puella, ducati remaneant communitati, hic contractus est usurarius, quia in mutuis ueris, uel interpretatis, spe lucri principaliter factis, à fœnore non excusat periculum, uel dubium. d. c. nauiganti, nec obstat, quòd quando capitale, & lucrum stant periculo mutuantis, ut dicit Ric. in. iiii. senten. licite recipitur ultra sortem, quia illud uerum est, si periculum sit ex natura rei, non autem si ex lapsu temporis, ut in proposito. Sil. usura. ii. quæst. xxxvij. Thab. uero usura. xv. §. ult. oppositum tenere uidetur, primum tamen melius.

37 Sortes, & plato conueniunt in hoc contractu, quòd plato dat sorti centum cum pacto, ad. x. annos restituantur centum & quinquaginta, & si infra hoc tempus alter eorum moriatur, sit extinctus contractus, ita quòd sortes liberatur à restitutione. Si uero ambo superuixerint, plato habeat aliquid ultra sortem, secundum Alex. lomb. contractus iste usurarius est, quia ex mutuo ultra sortem exigitur obligatio, licet sub periculo. dict. cap. nauiganti, periculum enim non excusat, ubi causa temporis non proprij, aliquid plus accipitur. Sic etiam tenet Syl. uer. usura. ii. §. xxxvj. Tab. uero uer. usura. xv. §. x. uidetur ad oppositum declinare, ut in præcedenti. §. dixi, & cum Syl. teneo.

38 Accipere ad usuram, quando quis indiget, ab eo qui paratus est dare, peccatum non est, quia iste actus mutuandi de se malus non est, sed bonus, si bono modo fiat, ideo licet indigenti uti opere alieno, quòd ex se malum non est. Etiam quòd quis non indigeat, non propter hoc mortaliter peccat: licet non sit benfactum. Inducere autem alium ad hoc, qui paratus non est, mortale peccatum semper est, sicut inducere ad fornicationem, si per se. i. ex intentione iudicatur. Non

enim qui inducit aliquem ad mutuandum inducit a[d usu]ram, licet nolit sine usura mutuare. Vellet enim mutuum sine usura, sed quia non potest habere sine usura, consentit, & uult pati hoc malum usuræ, ne maius malum incurrat, unde non consentit in usuram, sed in mutuum. Idem dic de mediatoribus, qui non debent inducere ad usuram, neque quærere egentes, quibus usurarius accommodet, quia sic essent ministri iniquitatis, & usurarij, & participarent in crimine, & uinculo restitutionis. Possunt tamen inducere eos ad mutuandum indigentibus, quia hoc sine peccato fieri potest, cum sit opus pietatis, & de consilio.

39 Participantes cum usurario utendo re aliena, quæ in seipsa apud usurarium, ut uti ueste, uel equo pignoratis, peccant, sicut participantes in re furata, contractantes rem alienam inuito domino, & ultra peccatum: tenentur ad satisfactionem. Si autem participant in rebus usurarij, quæ alienæ non sunt in seipsis, & ex hoc usurarius fit impotens ad restituendum, inique agunt, non possunt aliquos contractus cum ipso usurario facere, nec dona, aut dotem accipere, quia hoc esset in iacturam proximi. Nam si usurarius cras reuerteretur ad pœnitentiam, non posset restituere, ex eo quòd distraxit bona, & sic pauperibus non posset satisfieri. Esset tamen licitum ab eo emere, uel ei uendere, quia ex hoc non fit pauperior, nec impotentior ad restituendum, & consequenter, quando non fit impotens ad restituendum, potest quis cum usurario negotiari, recipere bona, dotem, & huiusmodi, quia in usura transfertur dominium, ut communiter tenent doct. licet Thom. secunda secundæ.quæst. lxxviij. ar. iij. in calce corporis, & Caie. ibi, & in quol.i. quæst. de usura, oppositum tenere uideantur. Et secundum hanc regulam solues multos casus, ut quum quæritur an uxor, filii, & familia usurarij posſint uiuere de rebus usurarij, dic quòd non, quando non habet nisi bona usuraria, nisi essent in extrema necesſitate, uel agerent utiliter negotium creditorum, suadendo usurario restitutionem, uel corporaliter operando ad bonificationem bonorum pignoratorum, uel aliorum bonorum, ut potentior fiat ad restituendum, supra. Restitutio.§.lxxiii.&.xlv.

40 Famuli usurariorum, qui de mandato eorum dant, & reci-

[...]d usuram, quòd si ipsi non facerent nihilominus dominus faceret, si ad manus eorum de usura nihil uenit, non tenentur restituere, secundum Pet. de palu. Secus si sunt principales, sine quibus non fieret, tunc tenentur, quia dant sufficientem causam. Idem dic de eo, qui sine mandato domini fœneratur, tenetur ad restitutionem, etiam quòd nihil ad manus eius perueniat: oppositum uidetur tenere Cai. supra, restitutio. §. iij. & secundum eum determinauimus tenendum esse.

41 Notarij conficientes instrumenta usurarum taliter, quòd nõ uideantur usuræ, sunt periuri, & infames, & tenentur restituere, quia dederunt sufficientem causam. Si uero fecerunt instrumentum clarum, licet sint periuri, non tamen tenentur restituere, quia qui sunt grauati, possunt per tale instrumentum se iuuare. Eodem modo dic de testibns, & aliis concurrentibus, qui non dederunt causam sufficientem, non tenentur ad restitutionem.

42 Si communitas aliqua, uel collegiũ, dat ad usuram, qui sunt principales, & sine quibus hoc non fieret, tenentur restituere insolidum: quia sufficientem prꝺstant causam, alij autem qui tantum consentiunt, uel non contradicunt, cum possent, peccant, & tenentur ad tantum, quantum ad illos peruenit emolumenti, quia isti habent malam uoluntatem tantum. Intellige hic, & in aliis casibus supradictis, quòd tenentur restituere insolidum, si tamen quilibet pro parte sua soluat, non debet quilibet soluere totum, sed in casu, quo alij non soluãt. Idem dic de dante causam, & participante, quòd tenentur restituere, quando principalis non satisfacit.

43 Non licet etiam pauperibus, & fratribus mendicantibus, extra extremam necessitatem elemosinas maxime notabiles, recipere ab usurario, qui non habet nisi bona certa restituenda, secus autem si haberet cum his alia bona etiam usuraria, sed incerta. Prædicatores autem, uel confessores, qui inducũt in publico, uel in priuato usurarios ad restitutionẽ, possunt recipere, cum illorum negotium agant, quibus restituẽdum est. c. cum uoluntate, de senten. excommunica. Oblationes autem recipi prohibentur, ne ecclesia, fauere uideatur istis, secundum Pa. & Inn. in. c. cum uoluntate.

44 Aduocati procuratores, iudices defendentes usurarios scien

-ter, ne soluant usuras eis, a quibus abstulerunt, uel [illegible] tes ad hoc quód exigantur, non solum mortaliter agunt, sed restitutioni sunt obnoxii, secundum Host. & Inno. in.c. Michael, de usu. causa enim, sunt quód usuræ non restituãtur.

45 An aliquis posſit tollere ab usurario, ut restituatur ei, a quo usurarius exigit usurarie, uel satisfaciat sibi, cui usurarius est debitor, supra, furtum.§.v.

46 Eodem modo domini temporales tenentur restituere, si cõponunt cum usurariis, & accipiunt pecunias, uel bona restitutioni obnoxia, ut impune dent ad usuram. Similiter quando requiruntur, ut faciant usuras restitui, & nolunt, quia tũc sunt in culpa, & prębent causam quód pauperes non habeãt: quód eis debetur. Propterea de damno illato eis tenentur.

47 De monte pietatis iam multi doctores multa scripserunt, sed nunc, quia a sede apostolica determinatum est: in Concilio Lateranẽ. standum est tali determinationi, quæ quadrat supra dictis. In Cõcilio sub Leone. X. sic dicitur. Declaramus, & diffinimus montes pietatis per respublicas institutos, & authoritate sedis Apostolicæ hactenus approbatos, & confirmatos, in quibus pro eorum expensis, & indemnitate aliquid moderatum: ad solas ministrorum expensas, & aliarum rerum, ad illorum conseruationem pertinentium, pro illorũ indemnitate dũtaxat, ultra sortem, absque lucro eorundem montium recipere, neque speciem mali præferre, neque peccandi incentiuum præstare, neque ullo pacto improbari, quinimmo meritorium esse, ac laudari, & probari debere tale mutuum minime usurarium putare, licereque illorum pietatem, & misericordiam populis prædicare, etiam cum indulgentiis, multo tamen perfectius, multoque sanctius fore, si omnino tales montes gratuiti in partem, uel aliunde, &c. Et contra hanc determinationem prædicare, est lata excommunicatio, supra, excommunicatio. lxxiiij.

48 Approbantur ergo montes, non autem capitula facta pro talibus montibus, quæ sacris canonibus contraria sunt, ut ex literis approbationis potest patere. Licet forte aliqua exẽplaria impressa contineant, quód approbantur montes, cum capitulis. Si sic, sunt diminuta. Sed debet etiam apponi, non sacris canonibus contraria, ut stat in suo originali. Sicut dicit Cai. in quol. de monte pietatis uiua uoce sic esse in origi-

,& uidiſſe copiam bullæ Mantuanæ, calamo ſcripta ſic ſtare.ſe affirmat. Ideo caute circa hoc ambulandum eſt.

49 De pagis, & ſcriptis, reſpectu locorum Genuæ, uel aliorum banchorum, an licite, & ſine uſura poſsint emi, hic quæritur. Exempli gratia.

50 Petrus habet ſcriptum, quòd hinc ad annum recipere poteſt.C.aureos ſuper tali bancho, & quia nunc indiget pecunia pro ſuis negotiis uendit, Antonio tale ius poſſe, ſcilicet recipere dictos.C. aureos pro.xc. dico quòd non eſt uſura, quia non interuenit mutuum, ſed eſt emptio. Poſſet tamen eſſe iniuſtitia, ſi non emeret iuſto precio. Non enim tantum ualet pecunia futura, quantum præſens, quoniam præſens poteſt expendi, non autem futura, maxime, quia poſſet aliquod interuenire periculum. Ita dicendum eſt de Genouenſibus pagis. Item eſt Ioan. qui hinc ad annos quatuor debet recipere in locis Genuæ mille duca. Qui nunc ſunt acerbi, ideſt non maturi, uendit Bertholamæo pro. 900. ſoluendis nunc: hic contractus eſt licitus, tamen ratione periculorum, tum ratione acerbitatis, quia pecunia acerba non tantum ualet quantum matura, tum quia Calixtus papa, & Sixtus quartus, conceſſerunt, quòd nõ feciſſent, ſi fuiſſet uſura, tum quia ſic habet conſuetudo ſcita ab eccleſia, & tolerata. Et quamuis multas quæſtiones faciant doctores, tamen hęc eſt ultima determinatio, quòd tales contractus ſunt liciti. Si quis autem mentem haberet corruptam circa hoc, eſſet illicitum, nõ ratione contractus in ſe, ſed aliunde. Quod autem non uendatur pecunia, ſeu paga, clarum eſt, quia non tenetur Ioan. aſsignare pecuniam, uel pagam Bertholamæo, ſed tantum ius, uel chirographum. Similiter quòd non ſit mutuum patet, nihil enim remanet reſtituendum, & omne periculum apud ementem remanet. Iuſtum tamen præcium in huiuſmodi relinquitur arbitrio boni uiri, in his negotiis pratici, uel ſecundum communem curſum, ſecundum quòd inueniuntur quandoque pauci ementes quandoque multi. Nec plura de pagis huiuſmodi dicenda arbitror nunc.

51 De montibus Genuenſibus iam diu factis a communitate, de quibus papa, & totus mundus ſcit, & tolerat, & ſunt a cõmunitate, facti ſuppono: quòd ſint liciti, ex eo quòd eccleſia non reprobauit, per tot tempora.

52 De montibus factis in ciuitatibus ponitur casus. Co-
nitas Placentiæ,habet annuales redditus prædiorum, uel ga
bellarum,uel huiuſmodi,& indiget pecuniis, propter quod
cogit ciues ad præſtandum communitati,cum hoc quòd ha
beant.v.pro centenario , conſtituens eis annuum redditum
ex ueris redditibus communitatis. Ad hunc contractum di-
co,quòd communitas poteſt pro utilitate publica, & ut mi-
nus grauentur ciues,& ſic etiam ciues dantes pecunias poſ-
ſunt habere annuum cenſum.Hæc enim eſt emptio, & non
mutuum,quia dantes pecuniam,non poſſunt reuocare quã-
do uolunt,neque periculum pecuniæ eſt penes eos,qui dãt,
ſed penes communitatem recipientem, periculum uero cen-
ſus,eſt penes ciues dantes pecuniam,& dominium poſſeſsio
nis ſimiliter.Si autem communitas tales redditus in uerita-
te non haberet,ſed ficte, & in aere , tunc caſus eſſet dubius,
non autem ſi extant. Et hoc ſignum , quòd talis contractus
eſt licitus,quia eccleſia ſcit,& non prohibet, & perſonæ ſecu
lares,& religioſæ,habent ſuper tales montes ſuos redditus,
& uenduntur , & emuntur huiuſmodi cenſus,quòd non fie
ret a perſonis doctis,& timoratis ſi non eſſent liciti. Multi,
aliis caſus , & in infinitum uariantur,tum propter uarias do
ctorum opiniones , tum quia particularia,ſunt quaſi infini-
ta.Diximus tamen rationes generales,propter quas facile po
terit quis contractus licitos,ab illicitis diſcernere , & ubi no-
ſtra non ſufficiunt,uade ad maiora uolumina . Hæc autem
noſtræ imbecillitati ſufficiant.

53 Vſurarius publicus dicitur notorius , qui de iure conuictus
eſt,& condemnatus,uel notorius notorietate facti, quia pa-
ratam tenet menſam,uel omnibus mutuat, uel ſi per alia ar-
gumenta conuincatur, tunc debet contra eum fieri ſenten-
tia,& ſic dicitur manifeſtus,uel ſi coram ſacerdote, & aliis te
ſtibus,confeſſus eſt ſe uſurarium , & mandauit reſtitui uſu-
ras,& reſignauit libros:& tales ſunt infames , nec ad altaris
communionem admittuntur.c.quia in omnibus . De uſur.
neque ad oblationem,& eccleſiaſtica carent ſepultura , & ſe-
pelientes ſunt excommunicati,nec debet intereſſe quis,eorũ
teſtamentis,& eorum teſtamenta,& codicilla ſunt nulla cap.
quanquam,de uſu.Et in capi. uſurarum , de uſur. lib. ſexto,
præcipitur omnibus dominiis, & uniuerſitatibus terrarum,

[per]mittant alienigenas in terris suis conducere domos ad exercendum fœnus, uel conductas habere, & quòd nemo eis domos licet, aliter contrafacientes puniuntur, graui pœna. Hoc tamen de iudæis usurariis non intelligitur, sed de Christianis, secundum communiter doct. aliter incurrit collegium, uel uniuersitas, interdictum episcopi, & superiores suspensionem, inferiores uero ecclesiastici, sententiam excõmunicationis ipso facto, si non expulerint de terris suis, infra, tres menses, uel si eis domos ad exercendum fœnus locauerint, aut sub quocunque alio titulo concesserint, etiam uenditionis, secundum Io. an. quam excommunicationem, si per mensem animo indurato sustinuerint, terræ eorum quãdiu in ipsis morantur, ipso facto subiaceant interdicto. Alij laici debent per excommunicationem ad hoc idem compelli, non obstante, &c. supra, excommunicatio. lxxx.

54 Domini temporales, & communitates iudæis concedentes ut fœnerent, & locantes eis domos, & facientes conuentiones cum eis super usuris exercendis, & soluendis, per eos, qui mutuo accipiunt, mortaliter peccant, & sunt excommunicati, & tenentur ad restitutionem usurarum, si ipsi iudæi non soluerint, quia statuentes, uel præsumentes iudicare, quòd usuræ non soluantur sunt excommunicati, cle. j. de usuris, licet quidam oppositum cõsuluerint, ut Barba. & Pau. de cast. consil. ccclxvj. Pet. de ancha. consi. ccxxx. contra quos est. do. Alexand. Vincentius, & multi doct. & ratio, &c. post miserabilem, de usu. ubi præcipitur dominis, ut compellant iudæos usuras restituere, ergo a fortiori non exigere. Ita, & hoc Sil. tenet. Vsura ult. circa fi. Ex dictis etiam patet: quòd non licet locare alicui domos: ut ibi exerceantur usurę, sicut nec dare gladium furioso. Multæ aliæ pœnæ debentur usurariis publicis, de qbus uide summas grãdes. Sil. uer. usura, ult. ubi ponit multas pœnas usurariis debitas, & Tab. ibi, usura. j. §. v.

VSVFRVCTVS.

1 Vsufructus, qui nominat ius utendi re aliena, salua rei substantia, secundum glo. in. l. j. ff. de usu. & ha. non potest proprie sistere in rebus, quæ solo usu consumuntur, quia utendo non salua esset res, ut est uestis, triticum, & huiusmodi.

2 Vsus est tantum pro se: ut si concedo tibi usum equi non propter hoc poteris dare alteri, usufructus autem alteri communicari potest, Insti. de usu. & ha. Item usurarius habet tantum usum rei, non autem fructus, ut qui usum pecoris habet, non propter hoc lanam, & lac habebit, secus de usufructuario.

3 Vsufructuarius tenetur præstare cautionem, quòd utetur rebus, quæ usu non consumuntur: salua rerum substantia, sicut facit bonus uir & quòd finito usufructu restituet proprietario quod superest, de his autem quæ consumuntur usu, præstabit cautionem, quòd ea exhibebit in ea qualitate, uel præstabit æstimationem illorum bonorum. c. ulti. de pigno. De his uero quę non consumuntur usu, sed ueterascut, ut ueges, finito usu, promittet restituere si supererunt, secundum Pa. in. d. c. fin. Si autem cautionem non pręstat, quia nō petitur, uel nescit se obligatum ad hoc, & est in bona fide, licite facit fructus suos, non autem quando est in mala fide, nolens cautionē præstare, quæ petitur, & scit se teneri, unde sic perceptos fructus tenetur restituere, secundum Pa. c. constet. de pig. & sic intelligenda est glo. in. l. si cuius. ff. de usufruct. & hanc cautionem testator remittere potest in rebus, quæ usu consumuntur: non autem in aliis: quia daretur materia delinquendi. ff. de usufruc. l. si usufructus. §. Plane: & Pa. in. d. c. constet.

4 Vsufructuarius non tenetur ad expensas magnas: & collectas: & refectiones: quæ quasi æquiualent perceptioni fructuum: secundum glo. in. l. qui concubina. ff. de leg. iij. ad paruas autem collectas, expensas: &c. tenetur secundum Ludo. de ro. in nouel. Si autem esset legatarius usufructuarius omnium rerum generaliter, tunc aut tenetur soluere prædicta, aut renuntiare. l. hactenus. ff. eo. tit.

5 Vsufructuarius omnium bonorum tenetur soluere es alienum, de bonis temporis, secundum Host. non autem si est relictus usufructuarius aliquarum rerum. l. fi. ff. de usufruct. leg. & secundum Pau. de ca. consil. ccclxxxv. sic fiet quia proprietarius uēdet de bonis pro solutione eris alieni: & sic usufructuarius participabit in solutione, quia minus recipiet de fructibus.

6 Si plures sunt usufructuarij, & unus moriatur accrescet alte-

[illegible] reuertitur ad proprietarium, ſed ſolum quando [illegible] deficient.ff.de uſufruct.accre.per totum, inſtitu. eodem.§.j.

7 Si relinquatur Petro uſufructus, donec filius erit in anno pubertatis, & antequam ad illud tempus perueniat moriatur filius, Petrus nihilominus uſufructuarius erit, uſque ad illud tempus, ſi uero tempus non ſit certum, ut ſi dicatur do nec nupſerit filia mea & moriatur antequam nubat, erit uſufructuarius uſque dum uiuat ipſe uſufructuarius, quia fuit poſsibile quòd nunquam in uita eius nupſerit.l. ambiguitatem.C.eo.ti.

8 Vſufructuarius tenetur reficere de grege, de uineis, de arboribus ſi pereunt, ſicut bonus paterfamilias, quando uniuerſaliter legatur uſufructus, non autem ſi legatur in animalibus, niſi ex cauſa ſua pereant.ff.eo.l.uetus, inſtit. de re.diui.§. ſed & ſi gregis.

9 Si filius, qui eſt in poteſtate patris, ſit relictus uſufructuarius, & moriatur, pater non amittit uſufructum, ſecundum Bar.in.l.literis C.de uſu.quia uidetur factum hoc eſſe contẽplatione patris, ſi uero præmoriatur pater, non amittet filius, quia tunc uidetur factum contemplatione filij ſecundum eundem.

V X O R.

1 VXoris nomine in fauorabilibus uenit mulier, quæ contraxit per uerba de præſenti, licet non conſumauerit, in odioſis uero tantum illa, quæ conſumauit.l. non ſine.C. de bon.quæ lib.& not.Pa.in.c.tertio loco, de præſump.

2 Vxorem uir poteſt uerberare ex magna cauſa, & leui uerberatione, cauſa correctionis, ſecundum Pa.in.c.quemadmodum, de iur. iur.& ſecundum limitationem Hoſt.& Goſ.ibi, aliter faciens grauiter debet puniri.C.de repu.auctẽ.ſed nouo iure. Nõ enim habet uxorem in poteſtatem ordinariam, ſicut pater filium.l.ſi uxor.C.de condi.inſer. nec poteſt eam ligare.cap.placuit, cum gloſ.xxxiij. quæſtio.ij. niſi ſit uxor clerici.

3 Vxorem adulteram uir occidere non poteſt, ſine peccato mortali, licet lex quandoque non puniat, ut ſi eam uir inueniat actu in adulterio.l. graccus.C.de adul.c.inter hæc.xxxiij.

q.ij. Permittit hoc lex humana sine punitione: nō aut

4 Vxor secundum Pa.in.c.ex literis, de pigno. uiuēte u[illegible] quinque agere ad restitutionem dotis, si uir accusatur propter maleficium: maxime cum peruenitur ad distractionem bonorum, & ubi matrimonium uenit separandum quo ad thorum.c.j.de dote post di.mi.

5 Vxor habens uirum prodigiū pōt abscōdere de bonis eius, & non obedire ei in hoc, quia agit negotium eius si sit in bona fide. Idem quando est lusor, & huiusmodi. Prudenter enim agit mariti bona conseruans.

6 Vxor (ut colligitur ex not.in.c.si quis necessitate.xxxiiij.q.ij.) tenetur sequi uirum, si uir transfert domicilium, nisi fecisset pactum, de non transeundo, nisi post pactum aliqua necessitas aduenerit, quę impediret maritum ibi manere, tunc tenetur sequi eum, nec obstat.ar.c.unaquęque.xiij.q.ij.si uero nō transfertur domicilium, non tenetur sequi, secundum Host. neque si est uagabundus, secundum gl.in.d.c.unaquæque, nisi sciens eum uagabundum contraxerit, quia tūc tenetur, nisi ex causa inhonesta esset uagabūdus, uel si uellet eam ad peccatum trahere, uel esset imminens uitæ periculum, tunc non tenetur sequi, ut sentit gl.in.d.c.si quis.

7 Quid si uxor esset infirma infirmitate perpetua, taliter quòd nunq̄ posset reddere debitum marito, sine periculo uitæ, uel grauis infirmitatis: ita uxoris sicut mariti; dico quòd secūdū Thō.Caī. debent ambo seruare continentiam, non commiscere adinuicem, exponendo seipsos periculo mortis, uel grauis infirmitatis, supra, debitum.§.iij.

AVREAE ARMILLAE REVERENDI PATRIS fratris Bartholamæi Fumi Villaureñ. Placentini, Prędicatorię familię professoris, hęreticęque prauitatis Inquisitoris terminus.

